

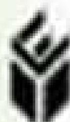
DİPTEN GELEN DALGA

ROMAN

ÇEVİREN:
MAZLUM BEYHAN

2.CİLT

İLYA EHRENBURG

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

İLYA GRİGORYEVİÇ EHRENBURG

DİPTEN GELEN DALGA

İlya Ehrenburg / Çeviren: Mazlum Beyhan / Yayımlayan: Sosyal Yayınlar / Kapak: Orhan Taylan/Kapak Basımı: Kalem Ofset/Dizgi, basım ve cilt: Kalem Matbaası/Birinci cilt, birinci basım: eylül 1978.

Ünlü Sovyet yazan, gazeteci ve eylem adamı. SSCB 3. - 4. dönem milletvekili. Kiev'de bir yahudi ailesinin oğlu olarak dünyaya geldi. Devrim olaylarına ilgi duyarak 1905 - 07 yıllarında bolşevik yeraltı örgütlerinin çalışmalarına katıldı. 1908 yılında tutuklandı. Aynı yıl Fransa'ya iltica etti. 1910 yılında Paris'te dekadan etkilerin görüldüğü bir şiir kitabı çıktı. 1914 - 1917 yıllarında Rusya Sabahı gazetesinin muhabiriydi. 1917 yılında (Mart) Rusya'ya döndü. 1921 yılından başlayarak Paris'te yaşamaya başladı ve bu arada Sovyet basınına geniş hizmetlerde bulundu. 1923 yılından başlayarak da İzvestiya'mn muhabirliğini yaptı. 1930 yılından sonra sürekli olarak SSCB' de yaşadı.

Ehrenburg uzun ve karmaşık bir sanat yolu izlemiştir. Estetik fikirlerindeki çeşitli sallantılar ve çelişkilerden sonra, sanatta gerçekçiliğin geniş yoluna kavuşan yazar, Büyük Ekim Sosyalist Devrimini izleyen ilk yıllardaki dünya görüşünü «Rusya Üzerine Yakarışlar» (1918), «Ölüm Saatinde» (1919), «Öngün-ler. 1915 - 21 Yılları Şiirleri» (1921), «Düşünceler» (1921), «Yurtdışı Düşünceleri» (1922) gibi şiir kitaplarında dile getirmiştir. Hayatla sanat arasındaki ilişkiyi saptamak isteyen ve «yapıcı sanat» anlayışına gelen Ehrenburg'un eserlerinde kapitalist toplumun son derece sert eleştirisiyle, devrime ve insanlığın geleceğine ilişkin şüphecilik birbiriyle birleşmiş durumdadır («Julio Jurenito'nun Olağanüstü Serüvenleri», 1922; «D. E. Tröstü ya da Avrupa'nın Yokoluş Tarihi»,

1923). Bu dönemdeki bazı eserlerinin temelinde, devrimci gerçekçilik ve insancılık arasındaki çelişkiler yatar («Nikolay Krubov'un Yaşayışı ve Mahvoluşu», 1923; «Jann Ney'in Aşkı», 1924).

NEP döneminin sakatlıklarını, «Yağmacı» (1925), «Gideğen Ara Sokak» adlı eserlerinde anlatmıştır.

«Onüç Pipo» (1923) başlıklı öykü kitabında Ehren-burg gerçek kahramanını, kapitalist toplum yapısının mahvolmaya mahkûm ettiği basit insanı bulur ve uzlaşmaz sınıfsal çelişkiler üzerine eğilir («Komünacı-nm Piposu» ve ötekiler).

Avrupa ülkelerine yaptığı sayısız geziler, Ehren-burg'un çeşitli gazete yazılarında, politik hicviyelerinde dile getirilmiştir («Beyaz Kömür ya da Verter'in Gözyaşları», 1928; «Zamanın Vizesi», 1931; »Yazılar. İngiltere», 1931; »İspanya», 1932, «Benim Parisim», 1933; «Uzayan Son», 1934; «Avusturya'da İçsavaş», 1934; «Yaşadığımız Günlerin Kronikası», 1935; «Gecenin Sınırlan», 1936; «10 Beygir Gücü», 1929; «Zorunlu

Ekmek», 1933).

Ehrenburg'un 30 yıllan gazeteciliğinde, iki dünya ve sosyalizmin kaçınılmazlığı temalarının işlendiği görülür. Kapitalist dünyada olup bitenleri gitgide daha bir bilinçle kavrayan

Ehrenburg'un dünya görüşünün oluşmasında tüm Sovyetler Birliğini kapsayan gezisinin büyük rolü olmuştur. «İkinci Gün» (1934), «Soluk Soluğa» (1935) ve «Yetişkinler İçin Kitap» (1936) gibi eserlerinde Sovyet gerçeği bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir.

Yiğit İspanyol halkının özgürlük savaşı verdiği 1936 - 37 yıllarında İspanya'da ve Hitler Almanyasına karşı savaşım verildiği 1939 yılında Paris'te Ehrenburg birçok gazete yazısı, uzun öykü, şiir, roman yayımladı: «İnsana Ne Gerek» (1937), «Ateşkes İçinde» (1937), «İspanyol Dayanıklılığı» (1938), «Bağlılık (İspanya - Paris)» (1941). Burjuva hükümeti tarafından Nazilere satılan Fransız halkının trajedisi, 26 dünya

diline çevrilen ünlü «Paris Düşerken» romanında yansısını buldu (ı941 - 42, Stalin Ödülü: 1942).

Büyük Anayurt Savaşının ilk yıllarından başlayarak Ehrenburg, savaş muhabiri olarak cephede bulundu ve Anayurt sevgisiyle, faşizme karşı öfkeyle dolu ateşli yazılar yayımladı. Pravda'mra, Kızıl Yıldız' in sayfalarında yeralan bu yazılar, radyolarda, yayımlandı ve dünya dillerine çevrilerek çeşitli gazetelerde yeraldı. Savaş yıllarında Ehrenburg^OOO dolaylarında makale yazdı. Bunlardan bir bölüğü «Savaş» adı altında üç cilt olarak yayımladı (1942-44). «Savaş Üzerine Şiirler» de aynı yıl yayımlandı.

Savaş öncesi ve savaş yıllarını kapsayan «Fırtına» adlı romanında (1947, Stalin ödülü: 1948), tarihi olayların geniş bir tablosu çizilmiş, Sovyet halkının birliği, basit insanların yiğitliği ve Avrupa'da, faşistinden, Direniş kahramanlarına kadar çeşitli sosyal gruplar*-dan kişilerin çok boyutlu karakterleri verilmiştir.

Avrupa ve Amerika'nın savaş sonrası yaşayışını anlatan «Dipten Gelen Dalga» (ya da orijinal adıyla «Dokuzuncu Dalga» (1951 - 1952) adlı romanı barış için savaşa adanmıştır. «Fırtana»nın devamı olan bu roman, kapitalist dünyada ilerici - gerici güçlerin birbirlerinden ayrılışları sürecini ele almıştır. Dinmii gibi görünen fırtına içten içe kıpırtılarla varlığını sürdürmekte ve okyanusun ötesinde, yeni fırtınalar yaratma planları tezgahlanmaktadır. Ancak yeni bir fırtınanın hazırlığını yapanlar artık rüzgârlara yön verememektedirler. Bu roman, «Paris Düşerken» ve «Firtına»yla birlikte dev bir «nehir romancı oluşturmakta ve savaş öncesi, savaş ve savaş sonrasının Avrupa, Sovyetler Birliği ve Amerika'sını en ilginç çizgileriyle gözler önüne sermektedir.

Atom bombasına sahip olmanın verdiği üstünlük duygusuyla ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı açtığı soğuk savaş ve bunun tüm dünyada yarattığı büyük

gerginlik, «kızıl tehlike»sini ortadan kaldırmak gerek-rekçesiyle sosyalist ülkelerde sahnelenen oyunlar ve son olarak başlatılan kirli savaşla Kore'nin kana bulanışı, bir yandan romanın dekorunu Asya, Avrupa ve Amerika'ya yayılan çok geniş boyutlara ulaştırırken, öte yandan ABD senatosu, pentagon, Wall-Street, Fransız hükümeti, Fransız komünistleri ve Sovyet emekçi ve aydınlarını içine alan çok geniş bir «insan manza-rası»nı da gözler önüne sermektedir.

Yazarın anlatısıyla birbirine karışmış iç monologlar ve aforizmalı konuşmalar Ehrenburg'un üslûbunun başlıca özelliğidir. Satirle lirizmi büyük bir başarıyla içice verebilen Ehrenburg, sanat üzerine görüşlerini başlıca olarak «Yazarın Rolü» d943), «Sanatın Rolü» (1943), «Yazarın Çalışması Üzerine» (1953) adlı eserlerinde açıklamıştır.

Yazarın «Alandaki Aslan» (1948) adlı, konusunu Fransa'nın savaş sonrası yaşayışından alan bir de oyunu vardır.

Savaş sonrası yıllarda «Dünya Barış Konseyi» başkan yardımcılığı da yapan Ehrenburg halkların barış savaşımlarına aktif olarak katılmıştır. Paris, Brös-lav, Varşova, Viyana, Helsinki uluslararası kongrelerinde de konuşmalar yapan Ehrenburg, halkların dostluğunu ve halklararası kültürel ilişkilerin geliştirilmesinin zorunluluğunu savunmuş ve ABD, Şili, Çin, Hindistan ve Asya - Avrupa ve Amerika'nın başka birçok ülkesine çeşitli ziyaretlerde bulunmuştur. 1952 yılında, halklararası dostluğun geliştirilmesi konusunda gösterdiği çabalarından ötürü Lenin ödülüyle onurlandırılmıştır.

1. Ehrenburg'un eserleri SSCB'nde (1957 yılına göre) 8,8 milyon adet basılmış, 30 dile çevrilmiştir.

Mazlum Beyhan («Büyük Sovyet Ansiklopedisi» 1957, İkinci Baskı, C. 49'dan yararlanarak).

— Bakın açık konuşuyorum, artık birbirimizi tanıyoruz, ama Mary İsviçre'de bir Fransız şairi bulduğunu yazdığında tam anlamıyla apışıp kalmıştım. İki hafta birşeycikler geçmedi boğazımdan. Gücenmeyin ama, bütün şairler avaredir. Bir Fransız güzel bir fikirden para yapamaz, bir Fransız hatta paradan bile para yapamaz. Fransız yalnızca kadından para yapabilir. Benim için Mary ideal bir kadındır, billiyorum, bir Hollywood yıldızı değildir, ama onu tanımak gerek, altın gibi bir kalbi vardır... Gücenmeyin lütfen, ama altmış altı yaşımdayım ben, insanları dikkatle göz-lemişimdir, tanırım onları, siz miras peşindesiniz; Akıllı bir insansınız, ama bu yaptığınız aptallık; biz güneyliler ölmekte pek acele etmeyiz. Hem kimin kimi mezara daha önce yollayacağı da pek belli olmaz. Bakın, açık konuşuyorum, kaybetmiş sayılmazsınız, hatta kazandınız bile... Miras kuyruktur, sizse akıllı bir insansınız, başsınız siz. Bugün sevgili Fransanıza «Transoc»un direktörü olarak dönebilirsiniz.

Senatör Low damadının omuzuna dostça vurdu, bu sırada kolu masadaki kadehe çarptı ve devirdi. Gülümseyerek içkinin döküldüğü yere tuz serpmeye başladı. Açık portakal renkli leke Nivelle'e karısını anımsattı.- «Missisipi'nin sarı gülü»... İyi ki burada yoktu. Bu düşünce bir an için Nivelle'i sevindirdi. Dinlenip eğlenebilir, Proserpine'in kaçırılışı üzerine heyecanlanarak şiir yazdığı o geceleri yeniden yaşayabilirdi. Ama hemen kayınpederi, «Transoc», on güne kadar Mary'nin geleceği ve birlikte Paris'e gidecekleri aklına geldi. Tiksinç tüm bunlar! Benim başkaları için yaratılmış olduğumu, benim şiirlerimi Paul Valery'nin övdüğünü hiç kimse anlamak istemiyor. Bu sarışın Amerikalı benimle eğleniyor. Onun için şair demek, belâlı demek. Ve ben bu herife, «Sus be yabani!» diye bağıramıyorum. Şaşılacak şey, neden

saçları ağarmamış acaba? Tıpkı kızı... Onun gibi sapsarı... Gözleri de yeni doğmuş çocuk gözleri... Canı sıkılıyordur her halde. Ama yok canım, «Transoou, senatosu, yüksek politikası var onun.

Dehşetli canı sıkılıyordu Nivelle'in. Ağzını ayıra ayıra esnemek, ya da peçetesini fırlatıp kalkmak istiyordu. Ama kendini tuttu, sıkıntıyla önündeki üzüm salkımından birkaç tane aldı.

Low ise gülümsüyor ve durmadan «gücenmeyin lütfen, ama...» diye yineleyip duruyordu. Sonra yeniden Nivelle'in omuzuna vurarak konuşmasını sürdürdü:

— Bakın açık konuşuyorum, ilkin Mary hesabına korkmuştum. Bu Fransız da o Fransızlardan, diye düşünmüştüm. Ama siz çok dürüst çıktınız. Üç ya da dört yıl... Oldukça hatırı sayılır bir stajdır bu, özellikle de şiir yazan bir insan için.

Nivelle içinde bir keder, kin, tiksinti dalgasının kabarıp büyüdüğünü duydu. Üç yıldır bu tür konuşmalara dayanmak... İşte bu gerçekten bir stajdı. Perdelerden sızan güneş ışınlan senatörün sert saçlarını aydınlatıyordu. Low olgun bir şeftaliyi avucunda birkaç kez döndürdükten sonra ısırdı: üstü başı şeftali suyu içinde kalmıştı. Nivelle daha fazla dayanamadı, beyaz, zayıf yüzünde, sanki içerlerde bir yerlerden geliyormuş gibi bir buruşma belirdi.

— Gene karaciğerin mi? diye sordu Low içten bir

ilgiyle.

Nivelle suçüstü yakalanmış gibi utandı:

— Çok sıcak...

— İyidir sıcak olması, tüm pislikler ortaya çıkar böylece. İnsan şöyle adamakıllı bir terledi miydi, tanrı önünde olsun, insanlar önünde olsun temiz demektir artık. Hem alışmalısınız artık bu sıcaklara. Üç yıldır buralardasınız. Üç mü, yoksa dört oldu mu?

Nivelle peçeteyle alnını sildi, kapkara oluvermişti peçete. Bardağındaki buzlu suyu bir dikişte içip bitirdi ve sonunda gücünü toplamış olarak,

__Üç - dedi. - Savaş bittiğinde gelmiştik buraya.

Senatör bir kahkaha attı:

— Kim dedi size savaşın bittiğini? Aslında sizin Fransızlar için savaş hiç başlamamıştı bile... Binbaşı Smiddle bana Fransızlann bizim tanklara öküzün trene baktığı gibi baktıklarını söylemişti. Lütfen gücenmeyin, evet, bir Napolyon'unuz vardı, bunu ben de biliyorum. Ama o eskidendi. Oysa siz şimdi şairleştiniz, şair oldunuz. Savaş bitmedi, savaş daha yeni başlıyor. Biliyorum, kızıllar çetin cevizdir. Fatalisttir onlar. Bir Rus için hayatın değeri yoktur. Bir rastlantıdır hayat. Şüphesiz çok kalabalıklar, sayıları çok kabarık. Ama biz gene de kazanacağız. Dört yıldır buradasınız - ya da üç yıldır, bir şey farketmez, - artık anlamış olmanız gerekir ki, biz Amerikalılar başladığımız bir işi sonuna dek götürürüz. Yavaş başlarız, bu doğru, enine boyuna düşünür, ölçüp biçeriz, bu da doğru, ama sonra... belli bir sistem içinde, zincirleme olarak öyle bir gidiş gideriz ki... Şu kızılların işini bitirdiğimizde sizin şampanyalardan bir şişe daha içeceğim... Sizinle birlikte tabi...

Nivelle kendine geliyordu: nazik, hafiften şüpheci, salt New-York'un birtakım züppelerine değil,

ama senatörün dost ve yakınlarına da değer veren bir kişi olup çıkmıştı.

Hafifçe gülümseyerek:

— Ve siz eminsiniz Ruslarda bomba bulunmadığına- dedi.

Low bu sözden alınmıştı:

— Ne bombası? Lütfen gücenmeyin, ama bu işler Mary için şiir yazmaya benzemez. Dün nedense bana «United» la kolay rekabet edilemeyeceğini kanıtlamaya çalışıp durmuştunuz. Sanki ben bu iş üzerinden para kazanmak istiyormuşum gibi... Para yapmak için bende pamuk var azizim, pamuk... Ama «Tran-soc» benim görevimdir, boynumda bir borçtur, tanrı

için, Amerika içindir «Transoo. Ben Fransız değilim, şair de değilim, ideallerim var benim; dini, aileyi, kültürü kurtarmak gerek. Albay Roberts alçakgönüllü, sözü dinlenebilir, gerçekten tutarlı bir insandır. «Transoo a büyük önem veriyor o. Şöyle bir gözünüzün önüne getirsenize-. ne çok işiniz olacak Paris'te! Sizin gibi bir insan kıyıda köşede kalmamalı. Devlet Bakanlığından birkaç aptalı da gagalamışsmız! Göğsüm kabardı, övünç duydum. Siz benim için Fransız değilsv-niz artık. Açık konuşuyorum, siz benim için tam bir Amerikalısınız. Önemli olan, demirperdeye süzülüp orada yayılabilmektir. Prag'a Bili Coster'i gönderebiliriz. Bu bir oyun değil. Moskova'ya gelince... Roberts sizi uygun buluyor. Bir Fransız her yere kolayca girebilir. Bir adam bulun, ama beyni kızıl değil, pembe olsun-, ve şu güzel, yeşil kâğıtçıklar var ya, onlardan da eline bolca tutuşturuverin, gerisi kolay ...Sosyalistler böyle garnitürlerden hoşlanırlar. Roberts orada çok şey yapılabileceğini söylüyor...

Nivelle kaşlarını gülünç bir biçimde kaldırdı-. — Öteden beri Pentagondakilerin akıl yeteneklerinden kuşkulanır dururdum-, ama albay Roberts'in böylesine saf olabileceğini hiç düşünmemiştim doğrusu. Bir Fransız sosyalistini hiç bir zaman işe yarar, iyi bir casus yapamazsınız. Parayı havaya savurmaktan

başka bir şey değildir bu.

— Ne casusu? Roberts bilgi toplamaya gereksinim duyarsa ne size, ne bana başvurur-, bu iş için kendi özel adamları vardır onun. Roberts'in salt haberal-ma işiyle uğraştığını sanmakla yanılıyorsunuz. Çok önemli kimselerle görüşür o. Kısa süre önce Başkan'm yanındaydı. Askeri işler beni hiç mi hiç ilgilendirmez, en az güncel olan işlerdir onlar. Sahi, siz Rusların

gerçekten savaşmak istediklerini düşünüyor musunuz?

— Hayır, düşünmüyorum. Elbette savaşacaklardır, ama şimdi değil, on-on beş yıl sonra, iyice hazır oldukları zaman. Bu baylar hep kazanılacak hiç kaybedilmeyecek bir piyangonun düşü içindeler. Sizin şu Roberts'iniz «Savaş! Savaş!» diye yırtınıp duruyor, can atıyor savaşmaya. Oysa dün, siz de savaşmanın uygun olacağını söylemiştiniz bana.

— Anımsamıyorum. Eğer söylemişsem, heyecanlandığımdan, kendimi kaptırdığımdan söylemişimdir. Altmış altı yaşındayım, ama hâlâ heyecanlanıyor, canla-başla veriyorum kendimi işe. Roberts'e gelince... Hep tartışırız biz onunla. Akıllı adamdır, barışın savaştan daha kazançlı, daha yararlı olduğunu bilir, ama askerdir ve bütün askerler savaşmak isterler. Çok açık, anlaşılır bir durumdur bu: Savaş olmadığı zaman askerler aptal gibi olurlar. Roberts kesinkes kızılların harekete geçeceklerine, dolayısıyla onlardan önce davranmak gerektiğine inanıyor. O idealisttir, düşleri, gerçeklerin yerine kor. Bense sağduyuyla hareket eder, öyle yargılarım olayları. Savaşsız da biti-rilebilir kızılların işi. Eğer bir adam size engel oluyorsa, doğal olarak, ortadan kaldırırsınız onu. Ama şu var.- Öldürmek her zaman uygun olmayabilir, bazen yıkmak, yıkıma uğratmak daha çok işe yarar. Smiths'in raporunu okudum. Savaş onları iyice yıpratmış. Heriflerin tepelerinde şahin gibi durmalıyız. Hani benim Berry'nin dişi bıldırcınlara yaptığı gibi. Varsın silâhlansın herifler, varsın pantolonsuz gezsinler. Açık konuşuyorum... Hatta, hani derler ya, «Boğa yılanı gibi bilge olmalı» diye... İşte öyle olmalı.

Nivelle artık dinlemiyordu; kendisine söz yönelten kişiyi, bir alıcıyı devreden çıkarır gibi aradan çı-ı

karmayı, konuşma sırasında onunla kendisi arasındaki bağlantıyı koparmayı öğreneli çok olmuştu; sesini kesiyor, kafasını çok uzaklara ait, şimdiyle bağlantısız sesler dolduruyordu. Böyle anlarda Paris'teki odasında oturmuş, şiir yazmakta olduğunu düşlerdi. Bu \kinci dünya —bu düş dünyası— onun sığınağıydı: Karısından, geveze, kendini beğenmiş kayınpederinden, Amerika'dan... kurtuluşu, sığmağına gizlenmekte bulurdu. Ne bu nemli, boğucu sıcaklara, ne insanların tepelerinde asılı gibi oluşan gökdelenlere ve ne de kazanmak, batmak gibi ticaret işlerine alışamamıştı. Bu ülkede her şey büyük, kocaman, rahatsız ediciydi, fırtınalarından çocuk gibi korkuyordu insan, yağmurları, sinemalarda görülen tufanlar gibiydi. Çalışma odasının penceresi altında biten otlar, sanki kutsal kitaptan çıkarılıp konmuşlardı oraya, , insanın elini dağlıyorlardı. Uzun süre önce —Amerika'ya gelişinden hemen sonraydı— bir yangın görmüştü. Büyük bir otel yanıyordu. On yedinci katın pencerelerinden birinde bir kadın çırpmıyordu. Sonra aşağıya atmıştı kadın kendini. Sık sık gözünün önüne geliyordu bu sahne, nedense kadının Fransız olduğunu düşünüyor, uykusu arasında kadın ona ya ağlayan Persephone'yi, ya da çok eski yıllara ait mü

zeleri ansıtıyordu.

Büyük bir şair olabilirdi oysa. Her şey ters gitmişti. Nedense Almanların soyluluklarına inanmış ve nedense şu sarışın budala kadına bağlanmıştı. Simdi gene ateşin içine girecekti. Bu onun yaşamı değildi; bir yangındı bu... Yükseklerde bir yangın... Merdiven yoktu inip kaçmak için ve aşağıya atlamak korkunçtu, tüyler ürperticiydi... Paris'te bir kurşunla işini bitirebilir, ya da Cenevre gölüne kendini atıp boğula-i... Ve çok da iyi olurdu bu...

İlk yılı karısıyla birlikte New-Yprk'ta geçirmişlerdi, Mary hastalanınca Güneye gitmişler, sonra cta çakılıp kalmışlardı oraya. Ah, şu Güney! Ateşli, aptal, yapışkan kadınlar, akşamları, kulakları

sağır eden Dır radyo, alkol, yoksul, yılgın zenciler... Nivelle karısına sık sık, insanları beyaz - kara diye renklerine göre ayıran Amerikalılara karşı olduğunu, böyle bir ayırımı uygar insanlar için çok çirkin bulduğunu söylerdi. Zencileri susarak geçiştirirdi: Aslında zencilere de karşıydı o,- korkuları, parlak beyaz dişleri, yoksulluklarına bakmaksızın neşeli olabilmeleri, kaba dansları... Onlardan da hoşlanmazdı Nivelle. Bir gün karısına: «Ben insandım, oysa bir hayvanat bahçesine yerleştirdiler beni» demişti. Mary gülümsemiş, «Demek Smiddle seni de inandırdı zencilerin hayvan olduklarına? —demişti— Sen bir şairsin şekerim, çiftçi oldun, yalnız çiftliğin yok.» Kızmış ama susmuştu; bu budala isterik kadınla tartışmayı aşağılatıcı buluyordu. New-York, yitik bir cennet gibi gelmişti ona. Burada, Mary birtakım pasaklı, saçı-başı karma karışık ressamlarla gönül eğlendirirken; o, ateşler ve sisler içindeki uzun caddelerde dolaşmış... dolaşmış, konyak içip, pul pul akan Seine'i, Seine'in balıkçılarını, sahaflarını, âşıklarını düşünmüştü. O zamanlar daha şiir yazıyordu; Fransa, çiçeğe durmuş kestane ağaçları, Eski Dünya'mn sessiz hüznü üzerine şiirlerdi bunlar. Şimdi kendi kendini oyalaması, avunması da olanaksızdı.- bu sarı çiyan bir burkaçm içine sokmuştu onu.

Nivelle git gide daha çok alıngan olmuştu, her şeye çabucak sinirleniyordu. Çevresindekiler, ondaki bıi hastalığı daha da azdırıyorlardı; ama o tüm belâların başı olarak kayınpederini görüyordu. Bununla birlikte ruhsal bir dinginlik içinde olduğu sayılı bazı an-

larmda alınyazgısı üzerine şöyle bir şey düşününce. Low'un akıldan ve duygudan yana pek nasipsiz olmadığını kabul etmek zorunda kalıyordu. Senatör, beş parasız, vatansız, sosyal durumu sıfır olan bir yabancıyı evine kabul etmişti. Üstelik şimdi Nivelle'e, Paris'e onuru lekelenmiş bir yoksul olarak değil, «Transoc»un direktörü olarak dönme olanağı sağlıyordu. Büyük yazarlar bile kendisine yağ çekerlerdi artık... Hatta bunlardan birisi şimdiden, «Sirce'nin Maskesi» yazarının o özgün dehası önünde saygıyla eğildiğini» bildirir pohpohlayıcı bir mektup yollamıştı bile. Kim serzenişte bulunmaya cesaret edebilirdi Nivelle'e? Sembat olacak değildi ya bu kinci talihsiz?.. Hayatımın, diye düşündü Nivelle, kendine özgü bir çizgisi var-, kırkbir'de Antee'i alt eden Herkü-les'den yana olmam bir raslantı değil. Kuşkusuz ya-nılıyordum. Kibirli, manyak Teutonları yarı tanrı belledim kendime, yol kötüydü, ama amaç kusursuzdu. Proserpine'i, şiiri, Avrupa'yı savunmak... Kırkbir devam ediyor: Şimdi komünistlere karşı müthiş bir güç ileri sürüldü - Amerika... Demek ki, hiç kimseye ve hiç bir şeye ihanet etmedim-. Ne Fransa'ya, ne sanata, ne kendime... Kendini bu düşüncelerle avutuyor, ama bir saat sonra, üzerinde gayet zevksiz bir giysiyle küçük bir kız çocuğu gibi hoplayıp duran, ya da senatörle —«Lütfen gücenmeyin»— her zamanki konuşmalarından birine dalmış olan Mary'yi görünce, tüm neşesini yitiriyordu. Şöyle yazmıştı günlüğüne (eski alışkanlıklarından onda kalan biricik şeydi bu.): «Bundan daha fazla alçalmabileceğini sanmıyorum-, Marsilya'nın belâlıları bile benden yüz kat daha mutludurlar. Esin perisini yardımıma çağırmaya korkuyorum-, bir gün bile yaşayamaz burada. Benim için değerli olan her şeyin kurtuluşu için biricik şans, on-

lann bombaları. Bunun için onlara dua etmeliyim, oysa tiksiniyorum ben onlardan. Roberts'in ve buralı öteki zıpçıktıların yanında Schirke, gerçekten de Nietzsche sayılır. Şaka falan değil;

Almanlardan çok daha akıllılar. İnsanın böylesine basitleştirilebilece-ğini Avrupa'da hiç kimse düşlüyemezdi bile.»

Mary çekilmez oldu; bu yaşlar, psikologlarca pek iyi bilinen yaşlardır (Mary kırk üç yaşında olduğu halde, otuz dokuzunda olduğunu söylerdi.) Ne yapacağını, zamanını nasıl geçireceğini tam anlamıyla şaşırmış durumda; bir ara Teksas'a horoz dövüşü seyretmeye gitti. (Şu işe bakın ki, tam da o sırada, Tek-sas'ta horoz dövüştürmek yasaklanmıştı ve tıpkı kızılların toplantıları gibi illegal olarak yapılıyordu), sonra kendini Miller'in romanlarına kaptırdı, neymiş efendim «çıplak gerçeği» seviyormuş, oysa Miller, yaşı geçmiş hippopotamlar için bir erotikten başka bir şey değil. Bugünlerde yeni bir mani edindi kendino: zenci bir âşık buldu, adamı natürmort resim yapmaya —beyaz zambaklar çizmeye— zorluyor. Onun yeni bir Rousseau olduğundan da emin. Gözleri şehvetle parlıyor, ağzı yitmiş, yok olmuş gibi. Tiksinç! Her şeyi tiksinç bu kadının! Bugün kalktığımda, terinin ıslak lekesini gördüm iskemlede. Ne çirkeflik! Tiksiniyorum!.. Onlardan, kendimden, söylenen her sözden, yapılan her hareketten tiksiniyorum!»

Bir aya kadar Fransa'ya gidiyor. Anımsarlar m^ acaba kendisini? Üç yıl önce, gazetelerden kesilmiş bir tomar yazı göndermişlerdi. Lejean'm dostları, Ni-velle'in hain olduğunu, yargılanması gerektiğini yazıyorlardı. Kuşkusuz o zamandan beri çok şey deeriş-ti- Şimdi herkes gelecek bir savaştan konuşup dururken, onun, üzerine suç alarak bağışlanmavı dilemesi, ya da kendini özürlü göstermesi uygun olmazdı.

Şöyle diyebilirdi ama: «Ben bunu ta ne zamandan farkettim! Sizler komünistlerle kardeşleşirken, ben durumu anlamıştım.» Evet, bay Lejean, kimin kimi yargılayacağını göreceğiz!

Durmadan Paris'e döneceğini düşünerek heyecanlanıyordu. Lancier, kuşkusuz vatanseverlere oyun oynamış, aldatmıştı onları, Almanlarla olan oyunları su yüzüne çıkmasın diyeydi şimdiki kavgası da. Sem-bat, budala ve zararlı bir adamdı. Gazeteler Dumas mn Amerika'ya hareket edeceğini yazıyorlar. İhtiyar, bunamış: mitinglere katılıyor, birtakım bildirilerin altına imzasını koyuyormuş. Demek ki, artık onunla da «Corbeille» akşamlarını, Maurice ahmağının aşçılık sanatı üzerine sevinç taşkınlıklarını anımsayarak ve «vahşilerin» sergileri Apollon ile Marsyas'nm ruhsal çarpışmaları üzerine tartışarak şöyle sessiz bir akşam yemeği yemek olanağı kalmamıştı. Hayır, gerçeğin gözüne korkmadan bakmak gerek: savaş öncesinin Paris'i yok artık, Nivelle, yani, bildik olmayan bir kent bulacak.

Heyecan, karısının yokluğunun tadını çıkarmasına engel oluyordu. Uyuyamıyordu, aldığı uyku haplarının da bir yardımı olmuyordu bu konuda. Uzun, yeşilimtırak yüzünde, gözleri ateşli ateşli parlıyordu. Şimdi de, kaympederiyle birlikte sıkıcı bir öğle yemeği yedikten sonra, üzerine bir gevşeklik çökmüş, yarı uykulu, bulanık bulanık düşünüyordu: Bir zamanlar hayatımı değiştirmek, ikinci bir hayata başlamak istiyordum. Oysa şimdi hiç mi hiç istemiyorum böyle bir şeyi: ikincisinin de, yüzüncüsünün de nasıl olacağını şimdiden biliyorum. Hiç bir ilginç yanı...

— Ama siz beni dinlemiyorsunuz! diye bağırdı senatör Low. En önemlisi şu: Roberts orada gizli

bir muhalefetin gelişmekte olduğunu söylüyor. Yalnızca

19

örgütlemek gerekmiş. Roberts, öyle sıradan, her gün rastlanan adamlardan değildir. Harriman bile ona akıl danışır. Cumhuriyetçilerin çoğu ona büyük değer veriyorlar. Dulles'm daha idareli olduğunu söyledim. Ama, eğer tüm bunlar bir bombayla çözülebile-cekse, ben de sustum gitti...

Gerçekten de birdenbire sustu. Şu son zamanlarda böyleydi hep.- Ateşli ateşli konuşurken, ansızın uyku bastırıyordu. Doktorların söylediğinin tersine, iş ve çalışmanın yaşla bir ilgisi olmadığına inanırdı. Yalnızca başkent yoruyordu onu. Yarım yüzyıl Mis-sisipi'de, eski, beyaz sütunlu evinde yaşamış, çiçek yetiştirmiş, Mary'yi şımartmış, akşamları; büyük sarı nehrin sularının nasıl karardığını seyretmişti. Zencilere karşı sert, ama hakbilirdi. Suç işleyeni hemen kovar; coşkuyla çalışanları, dinsel günlerin gereklerine uyanları ödüllendirirdi. Nivelle'e, «Kuzeyliler» —derdi— karaderililere arka olmaktan, onları savunmaktan hoşlanırlar nedense... Ama inanmayın siz onlara. Kuzeyliler, hatta kızıllar, zencileri aşağılık görürler. Oysa ben, onların düğünlerine giderim, çocuklarıyla oyun oynarım, benim için önünde sonunda, onlar da insandır!» Savaştan hemen önce, dostları Low'u politikaya sokmayı başarmışlardı. «Mary'nin artık korunmaya gereksinimi yok —diye düşünmüştü.— Dindar bir insan, Tanrı ve insanlar önünde sorumluluk almaktan kaçınmamalıdır.» Kendi eyaletinin sorunlarıyla uğraşıyordu. Sonra senatoya soktular onu. Washington yakınındaki geniş villası çok sıkıcı, insanlar ise titiz, sert, burunları yüksekte gibi geliyordu ona, ama candan vermişti kendini işine. Sık sık komisyonlara giriyordu. Ve işte kısa bir süre önce «Transoc»u kurmuş, örgütlemişti. Kırmızı yüzlü, sağlam yapılıydı, yüksek sesle konuşur, yüksek sesle gülerdi; herkes

20

onun mutlu olduğunu sanırdı. Oysa o sarı nehrin, sü-tunlu evinin, oralardaki sessizliğin, dinginliğin özlemi içindeydi; baş ağrısından, nefes darlığından şikâyetçiydi. Her zaman, «Korkarım ki, damat her şeye rağmen benden uzun yaşayacak!» derdi.

Senatör koltuğunda uyuklamaya başlamıştı, Ni-velle hâlâ yemek masasında oturuyordu, dikkatini bir şey üzerinde toplamış, derin derin düşünüyor gibiydi. Gerçekteyse o burada değildi; kopuk, silik görüntüler geliyordu gözünün önüne: Fransa'nın eski panayırları, yanan evin penceresindeki kadm, açık kırmızı lâlelerle dolu kırlar... Hizmetçinin içeri girişini duymadı bile. Senatör uyanmıştı: — Telgraf mı?

Sonra bir çığlık atarak elindeki kâğıdı yere düşürdü. Nivelle telgrafı yerden alıp okudu: «Dün Ma-ry'ye bir suikast yapıldı. Yüce tanrı sevdiklerini koruyup kolluyor, Mary'nin sağlığı yerindedir. Mr. Ni-velle'in gelip gelmeyeceğini telgrafla bildiriniz. Eğer gelmeyeceklerse, Mary'nin buradan ayrılışını çabuklaştırmasını salık veririm. Suçlu yakalandı. Harrison adında, sizde çalışan bir zenci. Soruşturma devam ediyor. Olay hepimizi son derece öfkelendirdi. Kalplerimiz sizinledir. Eyalet komitesi parlak söylevinizin sağladığı başarıdan ötürü sizi kutlamamı rica etti benden. «Transoc»un yakın gelecekteki amaçlarına ilişkin bildiriniz bura basınında yayımlandı ve coşkun bir yankıyla karşılandı. Size candan bağlı, binbaşı Smiddle.»

— Ne korkunç! —dedi sonunda senatör Low.— Zavallı kızım!.. Düşünün bir, bu namussuzu Plower'in-kinin yanında güzel bir eve yerleştirdim. Açık söylüyorum, insan değil bunlar! Mary'ye el kaldırmak ha! Ömrü boyunca kimseyi incitmemiştir o. İşin kötüsü

21

oraya gidemem de... Yarın değil öbürsü gün raporum komisyonda görüşülecek.

Mississipi'ye gitmek Nivelle için mutluluk verici bir şey değildi, ama kayınpederiyle tartışılamayaca-ğını da biliyordu. Senatörse her şeyi bağışlıyordu: tek ki kızının yazgısına kayıtsız kalınmasmdı. Low odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, bağırıp çağırıyordu, bir saat sonra biraz yatışınca:

— Bir uçağa atlayıp hemen gidebilirim —dedi.— Ama Mary'nin buraya gelmesi daha iyi olmaz mı? Hava değişimine gereksinimi var onun da. Eğer şimdi Smiddle'e telefon edersek yarın sabah Jackson'dan hareket edebilir Mary. Benim de istediğim, sizin bir an önce kızınızı bağrınıza basabilmeniz.

Nivelle dışarı çıkıp bir başına yürümeye başladı sokakta. Hava kararmıştı, ama sıcağın havanın kararmasına falan aldırdığı yoktu. Nivelle'in soluduğu yakıcı bir nem ve benzin kokuşuydu. Dinlenme sona ermişti: komedi yeniden başlıyor, avantaj da Mary' den yana olmak üzere üstelik... Şaşılacak şey: Neden öldürmek istedi zenci acaba onu? Oysa korurdu o zencileri. Bununla birlikte anlaşılmayacak bir şey de yok ortada: Mary ellerindeydi, kendilerini umutsuzluğa, çaresizliğe düşüren adamın kızı... Besbelli Low cezalandırmıştı bu Harrison'u; o da bir bardak fazla içti ve öç almaya karar verdi. Çok kolay anlamak.

Yel gibi bir araba geçti yanından; iki sarı göz uzun uzun ışıdı karanlığın içinde. Nivelle durdu: iyi ama niçin öldürememiş adam onu?

Nivelle tanrının yalnızca şaka yollu anıldığı bir aile çevresinde büyümüştü: babası İncil'deki olaylar üzerine yazılmış basit şiirleri severdi. Genç ozanın kabul ettiği tanrı ve tanrıçalar, gür defne ağaçlan arasındaki ak mermerler ya da gölgelerdi. Ama şim-

y i

22

di, birdenbire kollarını yukarı kaldırmış, öfkeyle bağırıyordu: «Peki sen, ya sen niye öldürmedin onu?» Bu bağırışı Missisipi'li yoksul zenciye değil, binbaşı Smiddle'in telgrafında sözünü ettiği «Her şeye muktedir olan» a idi.

Gülümseyerek, oynatıyorum galiba, diye düşündü ve yürüdü. Uzun bir aynanın önünde taranan bir genç kız ve çocuğunu yatıran bir ana gördü pencerede; yaşlı bir adam verandada oturmuş pipo içiyordu, bir başkası süzgeçli kovayla çiçek suluyordu. Kendilerinin olan bir yaşamı yaşıyorlar, ne «Transoc»un, ne komünistlerin ve ne de benim hiç bir önemimiz yok onlar için. Elbette âşıklar, şairler de vardır burada. Kadının biri doğuruyordur şimdi, Blois'da noter Jeannet'nin akşamları beyaz şebboyları nasıl suladığını anımsıyorum. Belki Rusya'da da

oluyordur aynı şeyler?.. Noter değil de bir muhasebeci, ya da mühendistir çiçekleri sulayan? Ve kadınlar, orada da doğu-ruyorlardır, emziriyorlardır çocuklarını, yatırıyorlar-dır? Herkesin kendince bir yaşamı var, yalnızca ben... bir kenarda kalakalmışım. Oturmuş aynanın önüne, düş kuruyor... Sessizlik, akşam ve barış geçerli onun için... Peki ama, niçin Fransızları bir yerlere yollamak, aptalca birtakım bildiriler sunmak, yaygara
koparıp, fitnecilik, kışkırtıcılık yapmak zorundayım ben? Üç güne değin Mary burada olacak. İlk sözü, «Sen benim içimi dolduran coşkunluğu anlayamıyorsun» olacaktır. Senatör de bunun üzerine gümleyen sesiy^ le, «Lütfen gücenmeyin» diyecektir... Sonra dosyalar, raporlar, ihbarlar, «Transoc»... Roberts haklı galiba; en temizi bomba...

Missisipi eyaletinin tüm gazeteleri, zenci David Harrison'un Mrs. Mary Nivelle'e yaptığı suikastın haberleriyle doluydu. Gazeteler, renkli ırklara özgü birçok aşağılık içgüdüden başka, suçlunun —öyle görünmekte ki— politik tutkular da taşıdığını ileri sürüyorlardı: Suçlu besbelli «Jefferson Dawis tarafından Güneylilere vasiyet edilen geleneklerin kutsal koruyucusu olan saygıdeğer senatör Low»'dan öç almak istiyordu. İşin politik yanının olduğu, suikastçının binbaşı Smiddle'in soğukkanlılığı ve uyanıklığı sayesinde tutuklanmasından da belli oluyordu.

Güney eyaletlerinde yaşayanlardan pek az kimse binbaşı Smiddle'in demokratik partinin destekleyicisi olduğunu bilmezdi. Bu tip tükenmez bir enerjiye, sahip olan binbaşı her şeyle ilgilenirdi. Kilise konse yinin üyesi, «Yılmayanlar» kulübünün başkanıydı Çiftçilikle ilgili yarışmalar düzenler, New-Orleans, Jackson, Birmingham gazetelerine yazılar yazardı. Low'u senatörlüğe adaylığını koymaya ikna eden de asıl oydu. Binbaşı, Low'dan on yedi yaş küçüktü; senatör şaka yollu «Küçük» diye çağırırdı onu. Bununla birlikte onun zekâsına büyük değer verir, sık sık kendisinden akıl almaya koşardı.

Binbaşı Smiddle, savaştan iki madalya ve Güneylilerin ne denli kahraman olduklarını gösteren yüzlerce öyküyle dönmüştü. Onun bu öykülerini dinledikten sonra eğer dünyada Lousiana ve Missisipi denilen yerler olmasaydı, Amerikalıların hiç bir zaman Normandiya'ya çıkamayacakları ve Elbe'ye kadar uzanamayacakları düşünülebilirdi. Kendinden söz

ederken alçakgönüllü görünmeye çalışır ve yalnızca tankının başında Köln'e ilk girenlerden biri olduğunu, elinde olmadan ağzından kaçırmışçasına, hatırlayıve-rirdi. Savaş yıllarında saçları ağarmıştı ve bu, onun genç, güneşsi yüzüne özel bir çekicilik kazandırmıştı. Böylesine ünlü bir kişinin düşmanı da az olmayacaktı elbette. Jackson'da «kızıl» olarak tanınan avukat Clark, binbaşı Smiddle'in Ku-Klux-Klan'da çok önemli bir görevi olduğunu söylüyordu. Bunu duyan binbaşı, bir açıklama yaparak, «Ku-Klux-Klan yurtsever bir örgüttür —demişti.— Ve ben, bu örgüt üyelerinden birçoklarıyla dost olmaktan gurur duyuyorum. Ama kendim örgüt üyesi değilim. Çocukluğumdan beri yasalara uymaya alışığım: Babam yargıçtı, on bir yaşımda avukat işleriyle uğraşıyordum. Benim ve Ku-Klux-Klan'ların amaçlarımız aynıdır: Güneyli ruhunu korumak... Ama onlar kahramanlık, fedakârlık, kendini kurban etme tutkusu içindeler. Bense yasaların koruyucusuyum». Birtakım fesatçılar binbaşı Smiddle'in Missisipi'de içki satışının yasak olmasını savunduğunu, çünkü kendisinin, Jack-sonlulann her günkü uğrak yeri olan komşu «ıslak» eyaletle olan sınırda bir meyhanesi bulunduğunu ileri sürüyorlardı. Hatta binbaşının, şu son sıralarda tüm eyaleti sert içkiyle dolduran kaçakçı Joe'nun çetesini gizlediğini bile söylüyorlardı. Ancak bunun gerçeğe uygunluğu oldukça kuşku vericiydi; «ıslak cennet» lokantasına gelince, Smiddle bu lokantanın sahiplerinden biri olduğunu inkâr etmiyordu. Viski ve içki satışının yasaklanmasına karşı da bir diyeceği olmadığını, bunu

yalnızca desteklediğini, çünkü eyalet nüfusunun yarıdan çoğunun renkli ırktan olduğunu ve alkolün bunları suç işlemeye kışkırtabileceğim söylüyordu.

Başka söylentiler de vardı: Örneğin Chicago'dan Jackson'a tatile gelmiş bir zenci kız öğrencinin ırzına geçmekle suçluyorlardı binbaşıyı. Farmer in dul karısıyla nikâhlarının kıyılmasına iki saat kala, gelinin, tarlalarından bir kısmını erkek kardeşi üzerine yaptırdığını öğrenmesi üzerine, Smiddle'in orsadan kaybolduğunu söylüyorlardı. Avrupa'dan bir zümrüt gerdanlık getirdiği ve bunu, metresi olan bir Alman kadınından zorla aldığı da söylentiler arasındaydı. Bu masalların ne dereceye kadar doğru olduğunu kimse bilmiyordu; ama maddî durumu iyi ve romantik görünüşlü böyle bir adamın bekâr kalması da herkesi şaşırtıyordu. Kadınlara karşı başarılıydı. Babasının evine yalnızca cahil taşralıların gelip gittiğini düşünen Mary bile on beş yıl kadar önce ona âşık olmuştu. Duygularını gizlememişti Mary. Smiddle ise, ben sizin için yetersizim, demişti, sanattan anlamam ben. Aile hayatımda ise dayanılmaz bir despot olurum. Low'un kızı çok daha iyilerine lâyıktır.»

Mary ile dostça ilişkiler içinde kalmış, kendini onun koruyucu şövalyesi diye adlandırarak Nivelle'in («kibirli Fransız») sempatisini kazanmaya çalışmıştı. Mary'ye suikast yapan adamın Smiddle tarafından yakalandığını duyan Low damadına, «Lütfen gücenmeyin, ama bu çocuk Mary'yi sizden daha çok seviyor» demişti.

Senatör şu son sıralarda yüzbaşıyla Nivelle'in arasının bozulduğunu bilmiyordu. Smiddle, nefret etmesine rağmen Nivelle ile barışmaya, ona katlanmaya hazırdı: «Otlakçı, asalak, yapmacıklı, tek kelimeyle Fransız!» Savaştan söz ederken Smiddle, düşmanlarının dostlarından daha sempatik olduklarını söylerdi. Temizlik ve bayındırlık bakımından Alman kentlerinin hakkını teslim ederdi. Alman askerlerinin daya-

nıklıklarına hayrandı. Alman kadınlarından söz ederken de hülyalı hülyalı iç çekerdi. Ahlâk bozukluğu, hafifliği, disiplinsizliği ile Fransa onu sinirlendirirdi. «Beyaz zenciler, derdi Fransızlar için, hatta tam beyaz değiller, bir Marsilyalıyı renkli ırktan birinden ayırmak pek güç. Her şey altüst olmuş, ne gelenek, ne düzen, hiç bir şey kalmamış.» Nivelle'in komünistlere sövmesine ve savaşın başında Almanlarla işbirliği yaptığını gizlememesine karşın binbaşı ona inanmazdı: «Senatörün damadı besbelli kızıllardan yana» diye düşünürdü. Mary'deki değişmelerin nedenini, onun uzun süre Avrupa'da kalmasına mı, yoksa kocasının onun üzerindeki etkisine mi bağlamak gerektiğini bilemezdi. Mary, binbaşının komünistlerden korkmasına güler, her şeyin tepeden tırnağa değişmesinin — Beyaz Saray'da sürrealistlerin oturmasının, herkese özgürce boşanabilme izninin verilmesinin ve ikide birde tanrının adının ağza alınmasına bir son verilmesinin— iyi olacağını söylerdi. Smiddle, Mary'nin kendisine takılmak, onu kızdırmak için böyle konuştuğunu bilirdi, ama gene de çileden çıkartırdı bu sözler onu. Nasıl olurdu da Low'un kızı —hem de şu günlerde— böylesi şakalar yapabilirdi?

Eğer Mary renkli ırk üzerine durmadan ve gitgide daha sık bir takım sözler etmeye kalkışmasaydı, o tüm bunlara dayanabilirdi. «Avrupa'dan edinilmiş derme çatma birtakım bilgiler

—diyordu Smiddle kendi kendine Mary'nin konuşmaları için.— Bu, Mary'nin hareketlerinin nedenini açıklayabilir, ama onu mazur göstermez.» Kendine özgü bir karakteri vardı Mary'nin, bir şeyi tutturmaya görsün, şımarık bir çocuk gibi direnir, yineler dururdu isteğini. Eğer Ni-velle Amerika'da birçok şeyin kendisi için anlaşılmaz olduğunu söylemeye kalkışırsa, Mary hemen Smiddle*

27

in zenci askerlerin ardına gizlendiğini, zenci heykelciğinin tüm bu işten anlayanlarca beğenildiğini, hatta Picasso'nun şaşılacak ölçüde zencilere benzediğini bağırırdı. Mary'nin kendisini çileden çıkardığı bir gün Smiddle ona, «Eğer bir kızınız olsaydı, onun size zenci bir damat getirmesine razı olur muydunuz?» diye sorduğunda, Mary önce bir kahkaha atmış, sonra da, «Kıskanırdım bile kızımı —demişti,— eminim mükemmel koca olur şu zenciler.»

Binbaşı Mary'nin konuşmalarının duyulmasından-korkardı. Senatörün yükselişinin sonu demek olurdu bu. Onun adaylığını ileri süren kendisine de duyulan güven yitebilirdi böylece. Ya bir de Mary zencilerden birine açılır, içini dökerse? Küstahlaşırdı o zaman zenciler. Avrupa'da beyazları öldürmek için kendille-rine olanak sağlandığında nasıl da zevkle koşmuşlardı... Almanlardan sonra Amerikalıların üstüne yürümek onlar için zevklerin en büyüğü olurdu. Binbaşı işte bu yüzden katıldığı mitinglerde kızılların zenciler arasında yandaş bulabileceklerine değiniyor ve senatör Low'a bir Rus subayıyla karşılaşmasını hatırlatarak, «Ne dese beğinirsiniz bana? —diyordu.— Üstelik de nişan kazanmış bir subaydı! Ona göre bir zenci şoför bizden daha üstünmüş. Çevrilmek istenen dümenin farkında mısınız? Zencileri kışkırtıp, üzerimize saldırtmak istiyorlar. Böylece bir kilit nokta elde edecekler, Meksika körfezine çıkarak, oradan kuzeye yürüyecekler. Acaba Washingtondakiler onların bu oyununu anlamıyorlar mı?» Smiddle, zencilere ne olursa olsun göz yummamak gerektiğini savunurdu. Gerçi, bir makalesinde, yasal partizanların linç edilmeleri kararma karşı çıkmıştı, ama Ku-Klux-Klan'cılar, ticaret odası başkanı hakkında söz etmek

28

cesaretini gösteren bir zenciyi astıklarında Smiddle sevinmişti: Böylece akıllan başlarına gelmiş olur.

Tüm eyaleti altüst eden olayın geçtiği günün arifesinde, binbaşı senatör Low'dan bir mektup almıştı. «Transoc»la ilgili olan mektubun sonunda senatör, «Mary'yi unutmayın —diyordu,— o şimdi yarı dul sayılır; «Transoc» Nivelle'i başkentte kalmaya zorluyor. Üç haftaya kadar Mary buraya gelecek, sonra kocasıyla birlikte Avrupa'ya gidecekler.»

Çok işi vardı Smiddle'in, ama yine de ertesi gün Mary'yi görmeye gitti. Arabasını bahçe kapısının önünde bırakarak iki yanında açalya ağaçlan dizili yolda yürüdü. Banşçıl bir havadaydı, Mary'nin iğnelemelerine karşılık vermeyecekti. İyi bir yüreği vardı Mary'nin, senatör Low'un kızıydı ne de olsa. Eve yaklaştığında —aydınlıktı ortalık daha— tuhaf bir şey gördü. İkinci katta, Mary'nin yatak odasının bulunduğu pencereden dev gibi bir zenci fırlamış ve yağmur borusundan inmeye başlamıştı. Binbaşı «Dur!» diye bağırmıştı zenciye. Bunun üzerine adam yere atlamış ve kaçmaya başlamıştı. Ancak, atladığında yaralanmış olacaktı ki fazla uzaklaşamadan şoför kendisini yakalamıştı. Sonra bahçıvan ve işçiler koşup gelmişler, ve şoför, bahçıvanın büyük

bıçağının sapıyla zencinin kafasına vurmuştu. Smiddle öylesine sarsılmıştı ki, ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu. Derken Mary gelmişti koşa koşa. Bir Japon kimonosu

vardı üzerinde. İsterik bir sesle bağırıp duruyordu: «Hiç bir şey çalmadı o! Duyuyor musunuz, hırsız değildir o!» Kendine gelen Smiddle kuru bir sesle, «Mahkeme bilir onun orasını — demişti— Benim görevim sizi ve Mr. Low'un evini korumaktır.» İşçilere, suçluyu samanlığa kapatmalannı, kendisinin kentten po-

29

üs çağıracağını, polis gelince suçluyu teslim etmelerini emretmişti.

Çabucak akşam olmuştu. Otomobil farlarının ışık koridorunda yol boyundaki kaktüsler, sakat kişilerden oluşan bir kalabalığı andmyordu. Derken sini gibi yusyuvarlak, kıpkırmızı bir ay doğdu. Smiddle bir türlü yatışamıyordu. Evet, iyi yürekli olduğu kuşkusuzdu Mary'nin, ama kafası kurtluydu işte. Low ailesinden bir kadının zenci bir katile arka çıkıp onu savunması yüz karası değil de neydi?..

Yargıç Gilmore evinde kabul etti onu:

— Bir kadeh viski?

İstemedi Smiddle: Boğazına kramp girmişti. Olayı anlattı yargıca. Gilmore durmadan, «Karabasan! Tam bir karabasan!» diyordu hayretler içinde. Sonra da tek kelime konuşmadan, uzun süre öylece oturdular.

— Belki de —dedi yargıç ansızın,— Mrs. Nivelle' in namusuna kasdetmişti adam?

Binbaşı bir şey söylemedi. Mary'nin kimonosun-daki kırmızı balıkçıl kuşları geliyordu gözünün önüne. Bir yerlerde bir çocuğun bağırdığı duyuldu. Yargıç gülümseyerek:

— Benim aşçı kadın da zenci —dedi.— Ama çok usludur. Öte yandan hazırladığı yemekler mükemmelden de ötedir.

Ertesi sabah zencinin yanında silâh bulunmadığı ortaya çıktı. Kimin nesi olduğuna gelince, o da kolaylıkla bulundu: Savaştan döndükten hemen sonra Low'un çiftliğine girmişti. Suçunu kabul etmiyor ve, «Bayanın kendisi çağırdı beni evine» diyordu. Neden pencereden atlayıp kaçtığı sorusunu da, «Bir araba homurtusu duvdum ve korktum» dive yanıtlıvordu.

Yargıç, Mary'yi ziyarete gitti. İlkin onu kabul etmek istemeyen Mary adamı bir saati aşkın bir süre

30

beklettikten sonra hışım gibi dışarı çıktı ve bağırmaya başladı:

— Ne hakla beni sorguya çekiyorsunuz? Babama söyleyeceğim bunların hepsini. Ne

istiyorsunuz benden? Yüz kez söyledim size: hırsız değil o, hiç bir şey çalmadı.

Şaşkına dönen yargıç:

— Bağışlayın —dedi,— olayın sizde ezici bir izlenim bıraktığını anlıyorum. Sorguya çekmeyeceğim sizi, geçmiş olsun demeye gelmiştim yalnızca. Alçak herif evinize zorla niçin girdiğini açıklamak istemiyor. Bir soygun için miydi bu, yoksa daha kötü bir şey için mi, bilmiyorum. Sizi öldürmeyi de düşünmüş olabilir...

Mary birdenbire isterik bir kahkaha attı:

— Ya bana âşıksa? Yoksa artık bana kimsenin âşık olamayacağını mı sanıyorsunuz?

Kapıyı sıkıca kapattıktan sonra yargıç, binbaşı Smiddle'e:

— Korkarım ki Mrs. Nivelle'in aklı başında değil —dedi.— Zaten tuhaf huyları vardı, bir de bu sinirsel şok... Ağlıyor, gülüyor ve tanrı bilir neler söylüyordur bu arada... Nasıl sıyrılacağım bu işten bilmiyorum.

Mary konusunu değiştirmek isteyen binbaşı:

— Ne dersin —diye sordu,— adam onu öldürmek niyetinde miydi acaba?

— Sanmıyorum, bu alçak herifin Mrs. Nivelle'in namusuna kasdettiği yolundadır benim düşüncem, biliyorsunuz. Mary'nin söz ve davranışlarından çıkardım bunu. Senatör ne diyecek bilmiyorum, ama bana sorarsanız, gazetecilere herifin Mrs. Nivelle'i öldürmek istediğini söyleyelim. Bu ne de olsa daha edeplice... Karabasan bu, tam bir karabasan! Bir de valiye danışsak mı acaba, ne dersiniz?

31

Binbaşı hemen yanıtlamadı, yargıcın sözleri sarsmıştı onu. Balıkçıl kuşları geldi yine gözünün önüne, Mary ise, dev gibi, korkunç zencinin boynuna dolamıştı kollarını. Yalan söylemiyordu belki de zenci. Böyle bir isterikten her şey beklenebilirdi. En önemlisi, gevezelik etmeseydi bari.

— Haklısınız —dedi sonunda,— önemli olan Mrs. Nivelle'in üzerine saldırması, tüm geriye kalanlar ayrıntıdan başka bir şey değil. Gazeteler rezilce şeyleri anlatmayı pek severler, ama herhangi bir aktris değil, Mary, bir senatör kızı. Önünde sonunda...

Smiddle sözünü tamamlamadan yargıç kıs kıs gülmeye başladı:

— Önünde sonunda herif elektrik sandalyesine oturacak.

Zenci David Harrison dudağı patlamış, gözü kapanmış olarak odanın yapış yapış zemini üzerinde serilmiş yatıyordu. Kapının dışında «onlu, as», «as, onlu» diye yineleyip durmaktan sersemlemiş iki gardiyan duruyordu. David Harrison'un kafasında hiç bir düşünce yoktu, artık ne korku, ne de acı duyuyordu. Ama birdenbire bir şey anımsadı: Jenny demiryolu köprüsünün

orada bekleyecekti onu. İşte o zaman tüm tutukevi çırpmmalı bir çığlıkla sarsıldı.

Low'un bir şey üzerinde işarla durması, inat etmesi pek seyrek olan bir şeydi. Kızma da geçmişti bu huyu. Son derece duygulu bir kadın olan Mary her şeye kolaylıkla gönül verirdi: Bir kitaba, bir insana, sıradan bir «izm»e, hatta bir eğlenceye... Ve tüm bun-

lar onda bir «mani» halini almıştı. Avrupa'da on bir yıl yaşamış, çok şeyler görmüştü, ama o çocuksu içtenliği, yapmacıksızlığı olduğu gibi kalmıştı. Öğrenimine de sondan başlamıştı. Dostlarının neye hayran olacaklarını bilirdi yalnızca: Sanat yapıtları, bilimsel sorunlar, fikir savaşları... onun için bir kaleidoskop-ta (*) birbiri ardınca değişen parlak tablolardan ibaretti. Avrupa'nın onu sakatladığını söylemek de mümkündü: ona bir zevk, bir «gusto» vermeden zevksizlik önünde bir korku duygusu geliştirmişti; bir ideal vermeden Amerika'ya karşı kışkırtmıştı.

Nivelle'i titizliğiyle ezerek, üzgü dolu, tutku dolu bir aşkla sevmişti. Onda deha olduğuna inanıyor, Low'un paraları, onun kendisini şiire vermesine olanak sağlıyor diye çocuk gibi seviniyordu. Floransa yapısı deri kılıflı defteri onun elinin altma sıkıştırıyor ve bir saat sonra soruyordu: «Yazdın mı, tamam mı?» Nivelle geçmişinden birçok şeyi gizlemişti ondan; Fransa'yı terketmek zorunda kaldığını, çünkü işgalcilerle birlikte yaşayamayacağını söylemişti. Bugün (Cenevre'den ayrılmadan kısa süre önce) Mary kuaförde otururken, orada unutulmuş bir gazeteyi almış ve bembeyaz kesilmişti: Gazetede yazdığına göre Nivelle (makalenin yazarı ona «usta bir şair taslağı» diyordu) işgal sırasında Almanlarla işbirliği yapmış ve pasaport servisi müdürü iken yurtseverlere yardım etmemekle kalmamış, onları Gestaponun eline vermişti. Mary doğruca kocasına koşmuş ve bir tek kelime söylemeden, suskun, sarsılmış, öylece gazeteyi uzatmıştı. Nivelle yüzünü buruşturmuş, «Komünist oyunu —demişti.— Uğradıkları hakaretin acısını çıkarıyorlar. Yalan, iftira, çirkefçe bir politika bu». Mary'yi tatmin etmemişti bu sözler ve Nivelle'in

(*) Kaleidoskop — Çiçek dürbünü, (ç.n.)

uzun uzun komünistlerden nefret ederek de yurtsever olunabileceğini, prefekturada (*) çalıştığını, çünkü çiftlik sahibi bir babası olmadığını, hiç kimseyi ele vermediğini, hatta birçok tutukluya yardımda bulunduğunu ve aslında tüm bunların kendisini çok az ilgilendirdiğini, çünkü «Paul Valery'nin bir iki satırının, politikanın tümünden daha değerli» olduğunu, anlatması gerekti. Mary o zaman kocasına inanmıştı, ama yine de bir burukluk kalmıştı içinde: kocası poliste çalışmıştı ve bunu herkes biliyordu. Acıydı bu onun için. Üç gün sonra ise (Low'un çiftliğinde geçmişti bu olay) kocasıyla bir ağız kavgasından sonra, birdenbire, «Şunu da söyleyeyim ki —demişti,— Her zaman birtakım yüksek fikirler vardır sende, ama, dürüstlüğün zerresi yoktur.»

Amerika'ya döndükten sonra üç dört ay Mary kocasının yanından hiç ayrılmamıştı; kendi ülkesinde kendini yabancı gibi görüyor ve kocası ona biricik yakın insan gibi geliyordu. Nivelle'in sinirine dokunduğunu, onu öfkelendirdiğini anlıyor, ama kendini tutamıyordu. Nivelle

de durmadan ondan kaçmanın yolunu buluyordu. Birkaç gece eve hiç gelmedi, dostlarında kaldığını söyledi Mary'ye; esin, coşku aramalıydı, salt Mary'nin kocası değildi ki o, bir şairdi aynı zamanda... Mary kıskanıyordu kocasını, göz yaşlarından şişmiş bir suratla dolaşıyor, kendisini aptal, dar kafalı, aklını yitirmiş olarak görüyordu. Böyle umutsuzluğa düştüğü anlarda, Paris'te tanıştığı sürrealist ressam arkadaşına gidiyordu. Adam ona yeni resimlerini gösteriyordu: tabutun içine uzanmış pipo içen bir ölü, mandolin çalan iki inek... Sonra durmadan

(*) Prefektura — Fransa ve bazı burjuva ülkelerinde sivil, askerî ve polisiye görevlerin yürütülüp yönetildiği ünite. (ç:n.)

içiyorlardı. Ressam, artık gitme zamanınız gelmedi mi? diye soruyor, o ise gülüyor ve soyunmaya başlıyordu. Sabahleyin dönüyordu eve. Çok içiyordu. Dürüst olmayan bir yaşayışa kaptırmıştı kendini; kocasının kendisini aldattığını biliyor ve gayet sakin o da onu aldatıyordu. Niçin ayrılmıyordu kocasından? Her şey senatöre dayanıyordu. Mary'nin gerçek, büyük bir aşkla sevdiği birisi varsa bu yalnız babasıydı. Annesi o daha küçükken ölmüştü ve babası büyütmüştü onu. Her şeyini seviyordu babasının, hatta düşkün» zayıf yanlarını bile... Onun yükselme hırsını, politik heveslerini, son derece sıkıcı bulduğu işlerini, zaman zaman içine düştüğü pasaklılığı hep hoş görürdü. Onunla hiç tartışmaz, kendi çabalarından, dertlerinden ona hiç söz etmezdi. Missisipi insanlarının boşanmayı doğru bulmadıklarını, bunu onaylamadıklarını biliyordu. Üstelik babasına böyle bir darbe indirmeye hakkı olmadığını düşünüyordu: babama danışmadan kendim seçtim kocamı, öyleyse katlanmalıyım.

Üzüntü, viski, gürültülü ve hareketli gecelerden hasta olmuştu. Babasının güneye gitmelerini istemesi de bundandı. Missisipi kıyısındaki çiftlikte Nivelle ile altı ay geçirmişti. O günlerin en güç dönemiydi bu, ve kısa bir süre sonra Paris'e gideceklerini bilmesi, onu özgürlüğe kavuşacakmışçasma sevindiriyordu; orada senatörün adına gölge düşürme tehlikesi olmaksızın aklına eseni yapabilirdi. Nivelle Washington'da yeni göreviyle ilgili işlerini görüşürken, kendisi güneyde kalmak istemişti. Nivelle'i artık sevmiyordu ve çiftlikteki hayattan sıkılmasına karşın, onsuz kalıyor olmaktan dolayı sevinç duyuyordu. Bir senatör kızı olmasaydı, kuşkusuz, Jakson denilen bu sapa taşra kentinde bile, gürültülü içki âlemleri ve]

yaratılışı gereği canının çektiği şu küçük gönül eğlenceleri için bir arkadaş bulabilirdi kendine. Ama hep Low'un adını düşünüyor ve bir şey yapmıyordu. Can sıkıntısı içinde elinden geldiğince zaman öldürmeye çalışıyordu: Proust'un romanlarını okuyor, bitki koleksiyonu yapıyor, hayırsever çalışmalara katılıyordu: Çiftlikteki zenci kadınlara çocuk giyeceği, ilâç, çikolata dağıtıyordu.

işte ihtiyar Plower'in yanında oturan zenci David Harrison'la tanışması da böyle olmuştu. Bir gün, kilisede pazar ayininden sonra Plower'in evine giderken —ihtiyarın torununa vitamin tabletleri götürürdü— genç zenciyi gördü: Küçük kızın resmini yapıyordu. Resimdeki anlatım gücü, çizgilerin sertliği hoşuna gitmişti. David, resim yapmaktan hoşlandığını söylemişti; ve o da

ertesi pazar okullarda kullanılan bir boya takımı getirmişti ona. Tüm bunlar Nivelle'in hareketinden önce olmuştu ve o da böylece delişmen karısının bu «gündelik heves»iyle alay edebilmek fırsatını bulmuştu. Mary'nin zenciyle buluşmaları devam etti. Ona albümler, boyalar, ünlü ressamların yaşam öykülerini anlatan kitaplar getiriyordu. Gerçi David yalnız pazarları veriyordu kendini resme, ama gene de başarılıydı; ve Mary büyük bir sanatçının ortaya çıkmakta olduğundan emindi. Kaç kezdir kuzeye gitmesi gerektiğini söylüyordu David'e: «New-York'ta sizin değerinizi anlarlar —diyordu.— Orada ünlü birçok zenci aktör var; içlerinden birisiyle bir gece geçirdim ben. Haarlem'de yaşarlar, ama her yerde parlamışlardır. Hem de ne parlama, ne başarı! Büyük bir galeride sergi açabilirsiniz. New-York'a, gideceğim ve bizzat uğraşacağım bu işle.» Onun bunları her söyleyişinde David «Teşekkür ederim, ama gitmek istemiyorum» diyordu.

38

Bir gün zencinin yanından ayrıldıktan sonra, Mary birden gülümsedi: Kıvırtmanın gereği yok. Âşık oldum bu zenciye... Bir randevu düşlemeye başladı; öyle ya, hep başkalarının, Plower'in yanında karşılaşıyorlardı. Bazen de David onu yola kadar geçiriyordu. Sinirleniyor, ilâç alıyor, uyuyamıyordu. Hüzünlü, düş dolu gözleriyle, gece-gündüz gözünün önünden gitmiyordu zenci. Bir kez olsun öpebiLseydi onu!. Delice birtakım şeyler bile yapmaya hazırdı. David'in elini sıkıyor ve fısıldıyordu: «Ben, galiba, aklımı yi-tiriyorum.» Oysa David eskisi gibiydi; saygılı, kendine hâkim... Yalnız bir kez, başını çevirip, iç çekmişti. Bunu gören Mary, «O da acı çekiyor» diye düşünmüştü.

— Bana gelin bu akşam, —demişti David'e bir gün— ünlü sanatçıların resimlerini gösteririm size.

— Olanaksız bu! diye yanıtlamıştı David.

— Niçin? Bahçe kapısında bekleyeceğim sizi. Geldiğinizi kimse görmeyecek, hizmetçileri savdım. Eğer bahçıvanla karşılaşacak olursak, çalışma masamı onarmak için geldiğinizi söyleriz ona; bir aralar marangozluk yaptığınızı söylemiştiniz hani... Ama, bahçıvanla da karşılaşmayız, eminim...

— Olanaksız bu! diye yinelemişti David. Öfkelenmişti Mary; açık kırmızı lekeler kaplamıştı yanaklarını. Kendinden geçerek-.

— Emrediyorum sana! diye bağırmıştı. Benimle hiç tartışma, yoksa senin için kötü olur. Bahçıvandan korkuyorsun, ama ben ondan daha büyük belâyım.

Gelmişti David. O da gerçekten resimler göstermişti ona; sağdan soldan derlenmiş, alacalı-bulacalı bir koleksiyondu bu. Sürrealistlerin resimlerinin ya-nısıra, Rodin'in desenleri ve Matisse'in güzel bir natürmortu asılıydı. David hayran kalmıştı resimlere,

37

dahası, sıkılganlığını da bir yana bırakarak, resim sanatı üzerine konuşmaya başlamıştı. Mary birdenbire, David'in kendisini değil, ondaki heyecanı, onun sanat karşısındaki bu duygusal

coşkunluğunu sevdiğini anlamıştı. Onun, kendisini kucaklama isteğini geri çevirmeye hazır olduğunu düşündü; Paris'te, ona benzeyen ateşli biriyle kolayca unutabilirdi David'i. Sanatçıydı o, koruyup kollamak gerekti onu.

— Kaç yaşındasın? diye sormuştu zenciye,

— Yirmi beş.

Yaşını saklardı Mary, ama ona olduğu gibi söylemişti:

— Bense kırk üç; annen yerindeyim. Dinle beni David, neden New-York'a gitmek istemiyorsun? Para meselesini düşünme, senin suluboya resimlerini sa-tm alırım. Ressamsın sen, yokolur gidersin burada.

Bir otomobil homurtusu   duyulmuştu o sırada. Mary gidip pencereden bakmıştı:

— Smiddle!

Ve David, pencereye atılmıştı.

4

Jenny, David'i demiryolu köprüsünün orda beklememişti: Zenci mahallesinde hızla yayılmıştı korkunç haber. «Bu Smiddle'in işidir» diyordu yaşlı zenciler. Kadınlar hıçkırarak çocuklarını bağırlarına basıyorlardı. Bir pogrom (*) bekliyorlardı. Işıkları sön-

(*) Pogram : Bir ulusal azınlığa ya da bir halk topluluğuna karsı yağma, talan ve kitlesel cinayetlerle birlikte girişilen gerici - şovenist hareket, (ç.n.)

dürülen evlerin pencereleri bir bir kararıyor, kavurucu rüzgâr ölü kentin zenci sokaklarmdaki tozları süpürüp savuruyordu.

Kardeşi koşarak geldiğinde Jenny pembe bir bluz dikiyordu. Oğlan ağzını açıp daha «David» derdemez, her şeyi anlamıştı. Gerek yoktu gerisini dinlemeye.

Bir yıl öncesiydi. Gene böyle yakıcı bir gece... Ormana gitmişlerdi David'le. Çoktandır tanışıyorlardı, ama işte bir saat önce, bu akşama kadar birbirlerini hiç de tanımadıklarını anlamışlardı. Orman; yosun, unutulmuş bir bahar ve mutluluk kokuyordu. Sarmaşıklar tutkuyla kucaklamışlardı birbirlerini. Yarı yarıya yıkılmış harap bir evin yanında iki kaktüs duruyordu; birbirlerini okşuyor, âşıklara öykünüyorlardı sanki. İlk konuşan David olmuştu. Sonraları Jenny ne kadar çaba gösterdiyse de, o sırada David'in kendine neler söylediğini anımsayamamıştı. Uzun bir aşk itirafı gibi gelmişti erkeğin   söyledikleri   ona; ama belki de, David yalnızca onun adını söylemiş, «Jenny» demişti de, geri kalanları ağaçlar, kuşlar, eller, dudaklar tamamlamıştı.

Geri dönerlerken Jenny gözlerini göğe kaldırmış ve titremişti. «Neyin var?» diye sormuştu

David. Cevap vermemiş, yürümesini zorlukla sürdürmüştü. Sonra durmuş sessizce «Korkuyorum» diye açıklamıştı. David onu sakinleştirmeye çalışmış, ortak gizlerini kimsenin öğrenemeyeceğini söylemişti. Başını salla: yarak onaylamıştı onun bu sözlerini. Ama, korktuğu şeyin dedikodular olmadığını nasıl söyleyebilirdi ona? Başını kaldırıp kapkara gökyüzüne bakmış, kocaman, yeşil bir yıldız görmüştü. Daha önce böyle bir yıldız hiç görmemişti Jenny; böyle yalnız, böyle kederli ve ölüme yazgılı... «İşte bizim aşkımız...» diye düşünmüştü sonra.

39

Mutluluk yıldızı vardır hani... Kiliselerde üzerine şarkılar söylenen, acılı, bitkin çobanları kurtaran, mavimsi sigara dumanlanyla dolu batakhanelerde umutsuzluk kol gezmeye başlayınca kumarbazların çağırdıkları yıldız... David savaştan, küçük, kırmızı bir yıldız getirmişti. Rusların hediyesi olan bu yıldızı herkese gösteriyor, «Mutluluk getirmeli bu yıldız» di; yordu. Jenny'nin gördüğü yıldız başkaydı: Felâket habercisiydi bu yıldız. Altı ay sonra, ayrılığın gölgesi aralarına düştüğü zaman Jenny:

— Boş inançlı değilimdir —demişti David'e— İstersen anneme sorabilirsin öyle işaretlere, belirtilere falan inanmam. Ama yeşil yıldızı gördüğümde bir mutsuzlukla karşılaşacağımızı anlamıştım. Sakın yakındığımı sanma. Öylesine mutluyum ki! Beni öptüğün zaman, dünyanın en mutlu kişisiyim. Ama o zaman bu mutluluğu elimizden zorla alacaklarını anlamıştım. Ah bir görebilseydin, öyle yeşil, öyle hüzünlüydü ki...

David acı acı gülümsemişti:

— Jenny, gerçekten siyahlar da mutlu olabilirler mi?

Haftalar birbirini kovalıyordu; pazarları buluşuyorlardı onlar. Günler birbiri ardı sıra geçip gidiyordu; pazartesi, salı, çarşamba... Jenny dikiş dikiyordu; David ağaç yontuyor, pamuk topluyor, kamyon kullanıyordu. Jenny bluz dikiyordu; pembe, mavi, menekşe, nar rengi bluzlar; toprak kara, pamuk beyazdı, binbaşı Smiddle kentte dolaşıyor, yeşil yıldız ise batmak nedir bilmeksizin, bir dağılış, bir yok oluş için parlıyordu.

— Bu kadar çok çalışmamaksın Jenny.

— Niçin? Güçlüyüm ben. Ellerime baksana.

40

— Bilmiyorum, ama bana öyle görünüyor ki zayıfsın, hayır, zayıf da değil, cılızsın...

Başını çevirdi Jenny; yeşil yıldız gelmişti aklına. Sonra David'ini öptü öptü...

Şarkı söylemeyi severdi Jenny, aşka, bulutların üzerindeki küçük çocuğa, çiçeklere değgin şarkılar ve daha bir sürü şarkı... Bir gün David ona şakayla:.

— Niçin yeşil yıldız üzerine bir şarkı söylemiyorsun? diye sormuştu.

Cevap vermemişti Jenny. Sonra başka şeylerden söz etmişlerdi. Derken Jenny birdenbire şarkı söylemeye başlamıştı:

«Gelin» diyordu O, davet ediyordu,

İnanmıyorlar, korkuyorlardı arka çıkmaya ona.

Ve asıldı yüksek bir ağacın çok yüksek bir dalına.

Gözlerini kuşlar gagalıyordu.

David:

— Charlie üzerine değil miydi bu şarkı? —dedi.— Belçika'da yüzbaşımızın nasıl korktuğu aklıma geliyor da... Siperin üstüne çıkmış ve «Her şey bitti!» diye bağırmıştı. İşe bak, kanlı ishal olmuştu herif. Cok olmuştu biz Almanları kovalı, ama o inanmıyordu, çömelmiş oturuyor ve —bir kuklası vardı— onu öpü duruyordu. Uğuruydu bu güya onun. İnan doğru söylüyorum, herkes gülerdi ona. Evet, gerekliydik o zamanlar biz, ihtiyaçları vardı bize. Charlie'yi kim asmıştı? Frank değil mi? Asker kaçağıydı bu Frank. Gizli bir yanı yok bunun. Ondan başka iki bevaz daha vardı. Tabansız, ödlek iki beyaz, tanırdım onları,, tüm savaş boyunca hastahanede pinekleyip durmuşlardı.

David anlatmasını sürdürdü:

— Kamyon sürüvordum ben. Bir geçit vardı, ora da Ruslar karşıladı bizi. Rusların sakallı oldukları dotr

ru değil, sakallan makalları yoktu. Çok da neşeliydiler. Bizimle birlikte üç de beyaz vardı. Hemen Rusların üzerine saldırıp dilenircesine düğme, el yazısı, hatıra eşya istemeye başladılar. Charlie'yle ben bir kenarda duruyorduk. Ruslardan biri ansızın bize doğru yürümeye başladı. Kim olduğunu imkânı yol? bilemezsin. Albaydı. Elini uzattı bize, herkes de gördü bunu. Bir şeyler söyledi sonra, anlamamıştım ben ama, besbelli iyi şeylerdi söyledikleri, gülüyordu öteki Ruslar çünkü. İçten bir şekilde Charlie'nin de elini sıktı albay. Charlie de benim gibi madalya almıştı. Ama ben şanslı çıktım, sağ kaldım. Charlie kolunu kaybetti savaşta. Bu Frank'ı iyi bilirim ben, asker kaçağıydı. Charlie'yi astı. Hayır Jenny, biz onlarla birlikte yaşayamayız.

— Kuzeye gitmelisin David. New-York'a, senin için iyi olur. Kimbilir, belki de Rusya daha iyidir. Ama çok uzak. Burada bir şey elde edemeyeceksin sen. Yolu düşünüyorsan, bilet parasını biriktiririm ben, New-York'a kadar... Gitmelisin buradan David.

— Hayır Jenny, gidemem. Yitirmek için mi buldum ben seni? Sık sık düşünmüşümdür: seni bulup ortaya çıkarmak, bir yıldızı ya da bir adavı bulmaktan çok daha zor... Yıldızı bulma işinde hesap yapabilme olanağı var; ama aşkta öyle mi? Ya vardır, ya yoktur; ya âşıksmdır, ya da değil. Ben mutluluğumu buldum Jenny.

— Övle cılız ki bu mutluluk David...

— Missisipi'de bevazlardan daha kalabalığız biz. E&er zenciler akıllarını baslarına toplarlarsa, yaşa-vabüirler. Dün aksam bi/imkilere; «Niçin düşünmek istfvrruvoT-Runuz? dedim. Charüe'vi asker kaçakları açtılar Pus albavı ise onun elini sıkmıştı.» Sıvısıver-diler hemen Jenny. Düşünmekten korkuyorlar, thti-

42

yar Plower ne dedi bana biliyor musun? «Tanrı insanlardan iyidir ve zencilerin cenneti hiç kuşkusuz beyazlarınkinden daha kötü değildir.» Farkediyor musun, tanrının iki ayrı cenneti olduğunu ve senatör Low'u zenci Plower'le aynı bulutun üstünde otur-tamayacağmı sanıyor. Ne diyorum sana, düşünmekten bile korkuyorlar...

— Ben de korkuyorum David. Sen böyle konuştuğun zaman hem korkuyor, hem seviniyorum. Seni işiteceklerinden korkuyorum.

— Kim? Melekler mi?

— Hayır. Smiddle.

David, Mary ile karşılaşmasını anlatınca Jenny' nin içi sızladı: Elbette iyi bir şeydi David'in resim yapması; beyazlar bile onun bu konudaki yeteneğini kabul ediyorlar. Ben bunu nicedir söylüyordum, ama o, öylesine söylediğimi —kendisini sevdiğim için söylediğimi— sanıyordu. New-York'a gitmesi gerek onun. Ama senatörün kızıyla görüşmese daha iyi olur; kötü sonlanır böyle işler genellikle.

— Daha sonra hiç karşılaşmadın mı onunla David?

— Bugün yine geldi. Boya getirmiş.

Anlıvordu Jenny: Bu beyaz kadın David'den hoşlanıyordu. Çok akıllı bir kadındı muhakkak, dünyanın her yanını gezmişti. Birden bir kıskançlık yalımı parlayıverdi Jenny'nin içinde: Randevusuna gitmemeyi bile düşündü ama çarçabuk yanıldığını anladı ve koşarcasına gitti buluşma yerine.

David kendisini kucakladığında,

— Niçin kucaklıyorsun beni? —diye sordu.— Bir başkası var hayatında şimdi...

David gülümsedi:

43

— Ondan nasıl kurtulacağımı bilemiyorum. Plo-wer'e gelmemesini rica ettim kendisinden, darıldı.

— Onu darıltmak istemiyorsun? Demek ki seviyorsun onu...

— Ondan korkuyorum, hepsi bu. Bir görsen kendisini! Her şeyi yapabilir.

Bir gün hiç beklemediği bir saatte David'i bulmuştu karşısında Jenny. Münasebetsiz bir saatti. David kendinde değilmişçesine:

— Aklını kaçırmış bu kadın —demişti.— Ne dedi biliyor musun; akşam onun evine gidecekmişim. Evet, evet; senatörün evine. Bunun olamayacağını söyleyince de bağırmaya başladı. Öfkelenmişti. «İstediğimi elde etmesini bilirim ben,» dedi.

— Gitme David. Bir tuzak bu, öldürecekler seni.

— Eğer gitmezsem bu kez de öç almaya kalkışır benden. İşin kötüsü, âşık bana, anlıyor musun, ağzıyla söyledi bunu. Smiddle'i kışkırtıp üzerime salabilir.

— Kuzeye gitmelisin. Yarın. Ya da hayır, bugün...

— Aptallık etme. Sensiz bir yere kımıldamam. İki kişilik bilet parası bulmalıyız. Tek başıma gidersem çıldırırım ben. Sensiz yapamam. Bu, benim zenci David Harrison olduğum kadar açık ve kesin. Mary' ye gidip açıkça her şeyi...

— Gitme David, yalvarırım sana...

— Yarın köprünün orda, tamam mı? Seni seviyorum Jenny!.

David gidince, Jenny, üzerinde altından bir kalp ve iki güvercin bulunan kumbarayı yere çarpıp parçalamıştı. İlkbahardan beri David'e bilet parası biriktiriyordu. Yere saçılan minicik gümüş bozuklukları yeniden saymıştı: Galiba yeter. Gidecek, kesin-

likle gitmesini isteyeceğim ondan. Yarın, gideceğine dair söz alacağım. Ormanımızda vedalaşırız.

Pembe bir bluz dikmişti Jenny; başkaları için değil, kendisi için... Şık olmak istiyordu, varsın David'in belleğinde güzel olarak kalsmdı... Bu andan sonra da ne heyecanlanmış, ne ağlamış, ne de yeşil yıldızı düşünmüştü: Yarın son gündü, ayrılacaklardı. David «Çabuk dönerim» diyecekti muhakkak, ayrılırken hep böyle söylerdi zaten. Oysa bir zencinin kuzeyden dönmesi olacak şey miydi? New-York'ta bir karısı olacak; geniş, aydınlık bulvarlardan sinemaya gidecekti onunla; Jenny'yi anımsayınca da birkaç saniyecik hüzünlenecekti, o kadar.

Kardeşi koşarak odaya girdiğinde, pembe bluzu dikiyordu Jenny. Ne çığlık attı, ne ağladı... Sessizce sokağa çıktı. Karanlık gecenin içinde hızla esen rüzgârın kaldırdığı tozlar sardı her yanını. Yere oturdu. Ne bir ışık, ne bir yıldız, hiç bir şey yoktu. Yüzünü toprağa bastırdı, sessizce bir çığlık halinde sevdiğinin adı döküldü dudaklarından: «David!..»

5

Mary iki gün kendisine gelemedi. Binbaşı Smiddle, Nivelle ile telefon görüşmesinden sonra, ne zaman ayrılmayı düşündüğünü öğrenmek için Mary'ye gitti. Basının ağrıdığını bahane ederek Marv onunla görüşmek istemedi. Ama bir saat sonra Smiddle'i görmek için kendisi kente indi. Smiddle onun gelişine şaşırdığını belli etmedi, son derece nazik bir şekilde ona karsı suçlu oldu&unu, sinirlerinin bozuk oldueu-nu, düşünmesi gerektiğini, bununla birlikte bir haf-

45

taya kadar bunların hepsinin unutulacağını söyledi. Mary onun sözünü keserek:

— Size onun büyük bir sanatçı olduğunu söyleyecek değilim —dedi— Sanat sizin için hiç bir şeydir çünkü. Ancak size şimdiden bildireyim ki, mahkemede, onun benim çağrım üzerine evime geldiğini açıklayacağım, tamam mı?

Binbaşı gülümsedi:

— Kimse inanmaz ki size. Kaldı ki ben onun pencereden atladığını gördüm. Eğer namuslu, dürüst bir takım amaçlarla gelmiş olsaydı size, bir suçlu gibi korkup kaçmazdı.

— O zaman ben de...

Mary ayağa kalktı. Kıpkırmızı kesilmişti. Bağırarak:

— O zaman ben de ona âşık olduğumu söylerim. İster tiksinin, ister gülün, vız gplir!..

Smiddle'in şaşırıp sersemlediğini, bağırmaya başlayacağını, kendisini utandıracağını düşündü Mary, ama o gayet sakin:

— Diyelim ki gerçekten bunu söylediniz —dedi,— zenciyi kurtaramazsınız ki... Tam tersi... İnanınız onu ya hemen bir ağaca asarlar ya da yakarlar: Bizim buralılar böyle şeyleri bağışlamazlar. Onu siz kendiniz çağırmışsınız... Bu konuda diyeceğim bir şey yok, sizin bileceğiniz bir şey bu... Ama bunun babanız üzerinde nasıl bir etkisi olacağını düşündünüz mü? Yoksa onu öldürmek mi istiyorsunuz?. Bugün Washington'da çok yüksek bir onuru var babanızın; Amerika'nın övüncü o. Eğer bir zenciyle yaşadığınızı kabul ederseniz, senatörle alay ederler, yerinden ederler onu. Mr. Low'u iyi tanırım ben, böyle utanç verici bir ayıbı taşıyamaz o, yaşayamaz...

Mary, Smiddle'in haklı olduğunu anlıyordu. Hınç-

46

tan, güçsüzlükten, utançtan doğan göz yaşlarıyla boğulacak gibiydi. Kapıya doğru yürüdü, sonra birden başını Smiddle'den yana çevirerek:

— Çok aşağılık bir insansınız —dedi.— Bu iş nasıl bitecek bilmiyorum ama ne olursa olsun

hayatım boyunca sizden nefret edeceğim, evet, hayatım boyunca!

Smiddle istifini bozmadan, hatta gülümseyerek:

— Bana karşı duygularınızı açtığınız günü çok iyi anımsıyorum Mrs. Nivelle —dedi.— O gün sizin sevginize lâyık olmadığımı söylemiştim. Sıradan bir insanım ben-, ne şair, ne de sanatçı... yalnızca babanızın bir dostuyum. Evet, o gün sizin sevginize lâyık olmadığını söylemiştim. Bugünse, sizin nefretinize de lâyık olmadığımı söyleyeceğim.

Ertesi sabah Mary, David'in savunma avukatı Clark'a gitti. Avukat Clark'a kentte «kızıl» derlerdi: oranın etkili kişilerinde kendine karşı hoşnutsuzluk uyandırmıştı; zencilerin savunmasını gönüllü olarak üzerine alır, binbaşı Smiddle'i onaylamazdı. «Rotary» kulüpteki kahvaltılar sırasında kimseden sakınmazdı. Örneğin, «Rusların barış istediklerini» söylerdi. İşte, bu nedenlerden ötürü kentte ona «kızıl» derlerdi ve yine aynı nedenlerle, elli-altmış kişi tarafından imzalanmış bir ortak mektup almıştı: imzalardan kimi Moskova'ya, kimi New-York'a, kimi de Liberya'ya defolup gitmesini öneriyorlardı ona.

Mary «trajik bir yanlışlık» dediği durumu elinden geldiğince anlatmaya çalıştı avukat Clark'a. «Bir aptallık yaptığını», zenciyi —yetenekli ressamı— evine çağırdığını, onun gelmek istemediğini, ama kendisinin direttiğini, binbaşı Smiddle'in geldiğini görünce «bir aptallık ta zencinin yaptığını,» korkup pencereden atladığını... anlattı. Sonra da sordu:

— Ne yapacağız şimdi?

Avukat hemen yanıt vermedi. Düşünceye dalmış, küllerini üzerine döke döke sigara içiyordu. Sonunda:

— Sizi soymak için geldiğini söylemesi gerek —dedi.— En çıkar yol bu...

Mary müthiş öfkelenmişti; David'in yeteneğinden, alçakgönüllülüğünden, tok gözlülüğünden söz etmeye başladı; ona getirdiği boyalan bile almak istememişti. Sonra yeniden ve yeniden, eğer ille de birisi suçluysa, bunun kendisi olduğunu anlattı. Suçsuz birini zindana yollamak ha? Hayır, buna izin vermeyecekti! Mahkemede söz alacak, ve onu eve gelmeye kendisinin zorladığını açıklayacaktı.

Avukat başını salladı:

— Eğer bu söylediklerinizi orada da söyleyecek olursanız, en iyi olasılıkla ruh hastası olarak kabul ederler sizi. Ne denli inat ederseniz bu konuda, müvekkilim için o denli zararlı olur. En iyisi sizin hiç karışmamanız. Ben David'i ikna etmeye çalışırım. Sizin bilezikleriniz, saatleriniz vardı, tamam mı? Yokluk içinde bulunduğundan bu işi yaptığını söyleyecek. Aslında buna da fazla bel bağlamamak gerek, ama yineliyorum: Tek çıkış yolu bu. Savcı, onun sizi öldürmek niyetinde olduğu görüşünde, mahkemenin düşüncesi de aynı merkezde. Kuşkusuz hapishane neşeli bir yer değildir ama, gene de elektrikli sandalyeden iyidir.

Mary yeniden öfkeye kapıldı:

— Beni öldürmek istediğini nasıl düşünebilirler-miş? Smiddle inandırmıştır onları buna. Onlar kendi belirli politikalarını uyguluyorlar, burada ise bir insan yok oluyor, bir sanatçı... Böyle şeyler uydurmalarına izin veremem. Harrison'a âşık olduğumu söyleyeceğim, hiç de tuhaf bir yanı yok bunun. Şu işe

bakın ki o da bana karşı tam anlamıyla kayıtsız. Eğer tüm bunları mahkemede söylersem, onu bırakmak zorunda kalırlar.

Clark yeniden başını salladı.

— Sizi sorumlu tutarlar, karşı dava açarlar size: Yasaları çiğnediniz çünkü siz. Belki de dava açmazlar: ne de olsa bir senatör kızısınız. Olup bitenlerden sonra aklınızı kaçırdığınızı söyleyebilir ve sizi bir kliniğe kapatabilirler.

— Ama böylece o da aklanmış olur değil mi?

— Hayır, hiç bir şekilde olmaz bu. Sonra pek öyle gerekli de değil onun aklanması. Elektrikli sandalye var geride. Eğer siz zencilere düşkün olduğunuzu söylerseniz, onu hücresinden sökercesine çıkarıp doğru asmaya götürürler.

— Tıpkı Smiddle gibi konuşuyorsunuz. Bir suçsuzun kurtarılabilmesinin olanaksız olacağına bir türlü inanamıyorum. Adalet denilen şey neyin nesi oluyor öyleyse?.. Hiç bir şey anlamıyorum...

Clark kederle gülümsedi. Bu, altmış yaşlarında, uzun boylu, iri kemikli bir adamdı. Aklaşmış sarkık kaşları sert bir anlam veriyordu yüzüne. Yalnız gü-lümsediği zaman, içtenlikle, sevecenlikle dolu olduğu görülebiliyordu.

— Yurt dışında çok uzun süre bulundunuz siz. Yabancılaştmız...
Bazen kendi kendime «Nerdeyim ben?» diye soruyorum. «Sakın tımarhanede olmayayım?» Böyle işte bizim eyaletimiz. Buyrun okuyun... daha demin getirdiler.

Mary'ye bir mektup uzattı: «Kızıl maymun! Hep elimizden kurtulacağını sanıyorsan aldanıyorsun. Bu mikrop zencileri kurtarmaya çalışacağına kendi postunu kurtarmayı düşünsen daha iyi edersin. Tasını tarağını topla ve defol git! Jakson'da komünistlerin

yaşamasına izin vermeyiz biz. Ruslardan altı bin dolar aldın ve tüm çalışıp çabalaman bunun için. Bize senin barış'm gerekli değil, Rusları bombadan kurtaramayacaksın. Senin için ise her zaman küçük bir kurşunumuz bulunur.» İmza «İyi Amerikalılar.»

— Tiksinç! dedi Mary. Kimin parmağı var bunda? Smiddle'in mi?

— Bilmiyorum. Sayıları çok onların... Suçsuz bir zencinin nasıl mahkûm edilebileceğini anlamıyorsunuz, bunu anlıyor musunuz bari? Şöyle bir bakın bana: Gerçekten kızıla benzer bir halim var mı? Kiliseye giderim. Bir evim, bir kızım var. Ben de korkuyorum komünizmden. Ruslardan altı bin dolar ha! Hayatımda hiç Rus görmedim. Yalnız bir gün Kazaklar gelmişti buraya, sirkte gösteri yapıyorlardı, ama onlar da kızıl değildi. Söyleyin, eğer barış istiyorsam suç mu bu? Fred'i anımsıyor musunuz? İyi bir çocuktu, yetenekliydi... Bir oğul yitirmenin ne demek olduğunu bilirim. Ruslar çok uzaktalar, onları düşünmüyorum bile. Ama Fred'in yoldaşları niçin öldürül-meliler? Evin kapısı üzerine «Kahrolsun zenci savunucuları!» diye yazmışlar. Ama ben bir avukatım. Ve eğer zenciler yargılanacaklarsa, onları birinin savunması gerek. Siz de zencileri sevdiğimi düşünüyor musunuz? Kesinlikle hayır. Benim için onlar... Çocukları gelişmiyor; akılca, vücutça... Ben doğruluktan, adaletten yanayjm.
Zenciler, eyaletimizde yandan fazladırlar. Hepsini asacaklar mı yani bunların? Kendilerine bir de «îyi Amerikalılar» divor bu adamlar. Bana sorarsanız onlar iyi değil, kötü Amerikalılar Onlar bizi bir belâya doğru sürüklüyorlar, müthiş bir belâya...

Ayağa kalktı avukat, odanın içinde bir iki tur attıktan sonra: F
— 4

— Bağışlayın —dedi,— kendimi kaptırıverdim. Bunlar politika, oysa bizim sizinle işimiz var. Olayların nasıl geliştiğini görüyorsunuz. Prensiplerim vardı, çoktan unuttum. Elimden geldiğince onlara yardım etmeye çalışıyorum, hepsi bu... İnanın bana, siz işe hiç karışmayın daha iyi olur, aksi halde her şeyi berbat edersiniz. Tek çıkar yol var: Soygun girişimi. David savaşta bulunmuştu, madalya almıştı... Mahkemenin hoş görüsünü kazanmak için gereken her şeyi söyleyeceğim. Daha genç David, ne denli zor olursa olsun, yakasını sıyıracaktır bu işten.

Ayrılırlarken Mary'nin elini kuvvetle sıktı:

— İyi bir insansınız, ne yazık ki çok değil sizin

gibileri...

Mary, David'e yardım edecek güçte olmadığını anlıyordu ama, şimdiki şu duruma da katlanamazdı. Az sonra Clark, David'e «Kabul et! —diyecekti— soymak istiyordun onu, değil mi?» Ne korkunç şeylerdi bunlar!

Evde onu bir telgraf bekliyordu: Babası, eğer bir süre daha gecikecekse, tüm işlerini yüzüstü bırakıp uçakla oraya geleceğini bildiriyordu. Mary telâşa ka-pıldi: Bir bu eksikti! Hemen toplandı. Trende David'i düşündü. Hatta gece ağladı bile. Kocasına akıl danışacaktı: Kurnazdı Nivelle, bir çıkış yolu bulabilirdi.

Şansına, babası evde değildi. Hemen Nivelle ile bir odaya kapandı ve olup bitenlerin hepsini bir bir anlattı. Yalnızca kendisinin Smiddle'i ziyaretinden söz etmedi. Zencivi eve niçin ça&ırdığını açıklamak için de sahte bir gülümsemevle, «Benim açımdan —dedi— küçük bir flörtten başka bir sey deeildi David, onunsa benimle hiç ilgilendiği yoktu. Aslında, genel olarak kadınlarla

ilgilenmiyordu. Her şeyden önce bir sanatçıydı.» Nivelle dikkatle dinliyor, şaka yapmaya

51

yeltenmiyordu. Durumun ne denli ciddî olduğunu he men anlamıştı; bu iş dolayısıyla senatörün ayağını kaydırabilirlerdi. Öte yandan onların yazgıları da bir kavşak noktasındaydı şimdi. Ama şu anda yapılacak şey, ne yapıp edip bu isterik kadını yatıştırmaktı.

— Avukat haklı, adının mahvına neden olabilirsin; yapılacak bir şey yok, işte senin Amerikan bu...

— Neden «Benim Amerikanı» mış? Burada doğduğum için suçlayacak değilsin her halde beni. Öte yandan seni ele alalım: Şimdi tutup politikadan anlamadığımı söyleyeceksin, bu doğru, ama hiç bir şey anlamasam da senin şu «Transoc»un bir Amerikan işi olduğunu anlayabiliyorum.

— Ben, tatlım, Fransızım. Eğer ille de bilmek is tiyorsan, beni yalnızca Fransa ilgilendiriyor. Bizde sizdeki gibi zencilerle falan böyle olaylar olmaz «Transoca gelince, bir Amerikan işi değil bu, herkesi ilgilendiren bir iş. Bolşeviklerin, senin sürrealistlere neler yaptıklarını gözünün önüne getirebilir mı-; sin?. Amerikalılar adına değil, Ruslara karşı bir çaba içindeyim ben. Savaş sırasında Paris'te bir sanayiciyle karşılaşmıştım.- Kaba, bayağı bir adamdı ama mizahtan nasipsiz değildi. Bir gün, Amerikalıların Ruslara niçin tatlı diller döktüğünü sordum kendisine, gülümsedi: «İnsan müttefikini kendisi seçemiyor ki» dedi.

Mary kocasını dinlemiyordu. Nivelle babasmdar söz edince heyecanla titredi:

— Hiç bir şekilde heyecanlandırmamak gerekiyor onu.

— Ne var? Hasta mı? Gerçeği söyle bana.

— Yaşlılık. Skleroz. Tansiyonu çok yüksek, hiç heyecanlanmamak. Gene de muazzam bir direnişi var.

52

enerjisi haddinden fazla. Bugün senatoda bir konuşma daha yapacak. Uzun süre bekledi seni...

Mary gülümsedi. Ama bir dakika sonra yeniden kaşları çatıldı!

— Ne olacak şu zencinin işi?

— Niçin bu kadar heyecanlanıyorsun, anlamıyorum. Çocuk daha o; nedir ki onun için iki-üç yıl? Sonra onun için özgürlük pek öyle tatlı bir şey olmasa gerek. Kaldı ki, salıverildiği zaman kendisine para yardımında da bulunabilirsin, kuzeye gider, biliyorsun orada zenciler daha rahatlar.

— Elbette yardım edeceğim ona, bu kesin... Nivelle tehlikeyi atlattığını anlıyordu. Başka bir

konu açtı:

— Biliyorsun, bir haftaya kadar hareket etmemiz gerekiyor. New-York'ta benim çok işim var, bir süre kalmam gerekecek orada. Ümit ederim ki sen de karşı koymazsın buna; Missisipi'den sonra birazcık gezip tozmak senin için de yararlı olur. îyi ki hatırladım, sana bir mektup vardı.

Sürrealist ressam, New-York'a ne zaman geleceğini soruyordu mektupta Mary'ye: Kendisinin bir sergisi vardı da... Mary mektubu okuduktan sonra gülümsedi: Demek unutmamış... David geldi aklına, ama hemen çıktı kafasından bu imge, uzak bir geçmiş oluverdi birdenbire. Belki de gerçekten büyütüyorum meseleyi? İki-üç yıl pek o kadar korkunç bir şey değil. Genç daha... Ama ben kırk üç yaşındayım ve iki yıl kilit altında tuttular beni. Kuşkusuz David'e yazık olacak, çok yetenekli, ama hapishanede de olsa çalışmasına izin verirler her halde.

Uzun uzadıya bavulunu karıştırdı; eşyalarını, kremlerini, tokalarını alt üst etti ve sonunda yol bloknotunu buldu. Clark'a, kendisini ne denli haklı bul-

duğunu yazdı. «Umut ediyorum ki, Harrison iki-üç yılla kurtulacaktır.» Avukata, her ay «sigara ve bo yalar için» para göndereceğini David'e söylemesin rica etti. Mektuba bir de çek illiştirdi: Avukatın di çıkarı olmalıydı bu işte; avukatlar istediler miydi, ip ten adam alırlardı. Bu düşünce onu iyice yatıştırdı Tam zarfı kapatıp yapıştırmıştı ki, telefon çaldı: New York'tayken tanıştığı Fransız büyükelçilik müsteşarı kendisini garden-partiye davet ediyordu. Birden te lâşlandı Mary.- Son moda şapkası yoktu giyecek; şı Missisipi'de insan gerçekten de vahşilebilirdi hani.. Hemen bir kadın şapkacısına gitti. Ağırbaşlı, sessi; Washington, ona pek gürültülü gibi geldi. Viyanal bir kemancının konseri için bilet aldı; kasanın yanın da, Meksikalıya benzeyen genç bir adam duruyor, Ma ry'ye gülümsüyordu. Çiçekçi dükkânın vitrininde ley lak rengi orkideler kıvrım kıvrımdılar. Mary yenideı sürrealist ressamı düşündü ve bu kez yüzüne yayı lan gülümseme uzun süre silinmedi.

Babası Mary'yi ancak gece geç saatlerde görebil di. Kızını sımsıkı kucakladıktan sonra:

— Zavallı yavrum benim! dedi. Demek alçak he rif seni öldürecekti?

— Pek öyle değil. Parası yokmuş yalnızca, bir şey ler çalabileceğim düşünmüş. Umarım ona fazla ser davranmazlar ve iki-üç yılla yetinirler...

Senatör Nivelle'e dönerek:

— Görüyor musunuz nasıl bir yüreği var? ded Nivelle, yarı alaylı, yarı öfkeli, senatörün sözle

rini onaylar anlamda başını salladı.

I

i

— Daha demin Roberts'in yanındaydım. Tabiî gene tartıştık. Bir romantik bu Roberts. îçi yanıyor, kaymıyor âdeta. Hep böyle. Bakın açık konuşuyorum si-izinle: «Transooun başlangıcı için, şöyle sıradan olmayan, olağanüstü birtakım olaylar istiyorum: «Krem-lin'in gizleri», ya da Papa'yla bir görüşme, veya Güney 'Amerika'daki kızıl casusluğu... Ama Roberts beni inandırdı... Şu Fransızdan başlamalıyız işe. Roberts, onun benim düşündüğümden daha tehlikeli olduğu]nu söylüyor.

Nivelle gülümsedi:

1 — Şu işe bakın, bu yüksek derecede tehlikeli Fransız tam yetmiş üç yaşında.

'\ — Bununla ne demek istiyorsunuz —Low, öfkeden kıpkırmızı kesilmişti— Lütfen gücenmeyin ama, tıpkı süppe gibi açıklıyorsunuz düşüncelerinizi. Duyan da idimi yaşında sanır sizi. Belki de siz biz Amerikalıları Kara cahil sanıyorsunuzdur. Bakm açık söylüyorum Uze: Biz, sizin şu öve öve bitiremediğiniz Fransızlar-ftan daha çok şey biliriz. Amerika'ya gelmezden önce lefferson Davis'e dair bir şey duymadığınızı siz tendiniz kabul etmiştiniz değil mi? Ama bakın ben, jizin bir Clemenceau'nuz olduğunu biliyorum. Sizin Kesinlikle ve büsbütün soysuzlaşmanızdan önce çık-tnıştı sahneye. Ve Clemenceau şiir yazmadı, iş yaptı. Böyle misiniz bana lütfen, Almanları parçaladığı za-nan kaç yaşındaydı Clemenceau?. Yirmi mi? Belki Re kırktır. Tam tamına bu profesörden beş yaş büyüklü azizim, beş yaş...

— Clemenceau istisnadır... Bundan başka, yaşamı boyunca politikayla uğraşmıştır o. Ama Dumas bilgindir, savaştan önce yalnızca kitaplarının üzerinde çalışıyordu. Bir gün bana sosyalistlerle radikal-sos-yalistler arasında ne fark olduğunu ve bunlardan hangisinin daha radikal olduğunu sormuştu...

Senatör sanki ilk kez görüyormuş gibi damadına kuşkuyla baktı:

— Karşılaştınız demek onunla? Binbaşı Smiddle çok önceleri sizin bütün kızıllarla içli-dışlı olduğunuzu söylemişti de inanmamıştım. Ama şimdi anlıyorum ki burnu iyi koku alıyormuş. Lütfen gücenmeyin, belki sizin Fransa'da böyle şeyler hoş karşılanabilir ama, siz şimdi bütün bütüne Fransız değilsiniz; benim damadım ve de «Transoc»un müdürüsünüz.

— Şaşılacak ne var bunda anlamıyorum? Beni Fransa'da bir şair olarak tanırlardı, doğal olarak da ileri gelen bir takım kişilerle karşılaşırdım. Dumas' nın dünya çapında bir kişi olduğunu kimse yadsıyamaz her halde. Aklıma gelmişken sorayım, Adams'in onun için ne dediğini okudunuz mu? Bugünkü «Herald Tribune»de olacaktı...

— Adams belki büyük bir bilgin ama, aynı zamanda da büyük bir aptal. Geçen yıl açık açık, çalışmalarının yalnızca Amerika'ya değil, tüm dünyaya ait olduğunu söylemişti. Kafatası biçimleriyle uğraşmasına devam etse dahi iyi olur. Ruslar böyle mıymıntıların kafalarını kolayca çelebilirler. Roberts lâfı rüzgâra savuran takımından değildir: Bana açıkça bu Dumas'nın Amerika için tehlikeli olduğunu söyledi. Anlıyorsunuz değil mi? Robert için değil, benim için de değil —Amerika için! Bugün tüm gazeteleri bilim adamı maskesi altında bir dolandırıcının yattığını gösteren belgelerle donatmalıyız. Bakm size açıkça

söylüyorum: Biz Amerikalılar çok safızdır, her şeye kolaylıkla inanıveririz. Adams bu Fransızm onuruna bir kabul resmi veriyor. Duyulmuş, görülmüş şey değil! Cinayet! Bu Adams gibi aptalları nasıl değerlendirmek gerektiğini anlıyorum— ünlü kişiler bunlar. Neyse, siz söyleyin bakalım bana, sizin şu Dumas'nızı kim tanır? Kim bilir?

— Antropoloji ne sinema, ne de bokstur. Ancak şu kadarını söyleyeyim, sizin Adams'mız bile, Dumas'yı kendi hocası olarak kabul ediyor...

Low'u çileden çıkardı bu sözler; alnında ve çenesinde kocaman ter damlaları ışıldıyordu. Bağırarak:

— Adams eski alışkanlıkla her Fransıza yaltaklanır. Biliyorum, yüce bir ulustunuz siz eskiden; ama geçmişle yaşanmaz ki... Siz şimdi küçük bir ulussunuz. Marshall planına bağlı küçük bir ulus... Bize akıl veresiniz diye beslemiyoruz sizi biz...

— Ben size Marshall planından değil, Dumas'dan söz ediyorum.

— Lütfen gücenmeyin, eğer işin üstesinden ge-lemeyecekseniz, «Transoc» için başka birini bulayım. Evet, Mary'yi severim; evet, siz onun kocasısmız ve dolayısıyle bir yerde benim oğlum sayılırsınız. Ama sizinle Amerika arasında bir seçim yapmam gerekecek olursa Amerika'yı seçerim. Benim dedem Richmond duvarlarında gömülüdür. Çocuklarımla Tanrı arasında bir seçim yapmam gerekirse, Tanrıyı seçerim. Hz. İbrahim hiç tereddüt etmeden...

Nivelle karşı koymanın yararsız olduğunu anlıyordu. Senatör biraz yatıştığında:

— Güzel, tekrar Dumas'ya dönelim. Siz de bu işi hemen hemen gerçekleştirilemez bir iş olarak görmüyor musunuz? Devlet Bakanlığındaki görevli baylar Dumas'mn ne kadar ünlü bir kişi olduğunu bilirler ve

giriş vizesi vermeyi reddedemezler. Roberts işi düzeltmek isteyecek ve göndermeyi başaracak. Hepsi anlaşılır şeyler bunların. Ama basında ne yapılabilir? Üstelik de bu kadar kısa bir süre içinde? Doğrusu, benim bunda gördüğüm...

— İlginç, ne görüyormuşsunuz siz bunda? Şiir mi? Folies-Bergeres'in çıplak kızları mı? Yoksa Bili Cos-ter mi? Bili Coster'in neyle geçindiğini unutmuşsunuz-dur siz belki de? Ben tâ ne zaman söylemiştim Ro-berts'e: Dünyayı dolaşsak daha iyisini bulamayız, bu adam kalemi kalem olarak değil kılıç olarak kullanıyor, diye. Sonra iki yıl da Paris'te kalmışlığı var, ıcı-ğını-cıcığını bilir Paris'in. Hemen şimdi onunla temasa geçin. Eğer kabul etmeyecek olursa her şeyin buna bağlı olduğunu söyleyin. Onu Varşova'ya ya da Prag'a göndermek istediğimizi de ekleyin. Bu iş için biçilmiş kaftandır o. Ama lütfen acele edin biraz. Roberts bir dakika bile zaman yitirmemek gerektiğini söyledi. Bu Fransız Madison Square'de bir konuşma yapmak niyetinde. Demek ki yarma hazır olmak ve en aşağı beş yüz kelime...

Nivelle ilkin Coster'i telefonla çağırmayı kararlaştırdı ama biraz düşününce vazgeçti: Şimdi bu

gazete kalemşoru hindi gibi kabarıp büyüklük taslamaya kalkışabilirdi. New-York'a kadar gidip-gelmeye karar verdi bu yüzden.

Vagonda bir bardak viski içti ve uyudu. Çelişkili rüyalarla dolu bir uykuydu bu: Şık giyinmiş bir kedi görünümündeki sarı suratlı senatör, barda bir tabureye tünemiş öfkeli Öfkeli miyavlıyordu. Sonra ardı-sıra gelen birtakım hastabakıcılar Nivelle'i bir sedyeye yatırdılar. Çırpınıp kendini savundu, hatta birini de ısırdı ama hastabakıcılar onu sürüye sürüye bir değirmene getirdiler. Bağıra bağıra, kendisinin öğü-

tülmesi gerektiğini söylüyorlardı Nivelle'e. Sonunda ellerinden kurtulup kaçtı, ama işte gene san çıyan... Miyavlayıp duruyor...

Nivel uyandığında, vagonun puslu camının ötesinde New-York'un dış mahalle evleri görünüp kay-boluyorlardı.

Bill Coster, Amerika'nın en büyük gazetecilerinden biri sayılırdı. İlkin, Moskova, Paris ve Almanya muhabirlikleriyle; daha sonra da ölen eski başkanla bağlantılı birtakım politikacılar üzerine —ki onlara «kızıl bukalemunlar» derdi o— gizli bilgileri açıklayarak ün yapmıştı. Başka başka eyaletlerde çıkan 146 günlük gazetede, fotoğrafıyla süslü kısa makaleleri çıkardı. Fotoğraflarında neşeyle sırıtan dişleri görünürdü. Makaleleri kin, öfke doluydu. Gerçekteyse o ne gülümser, ne de öfkelenirdi. Üne, paraya, güzel kadınlara tapan eski Bili yoktu artık. Hayatın tadını çıkartabilirdi, her şeyi vardı çünkü; saygınlık, dolar, güzel bir eş... O ise karamsardı, sabah sabah viski içer. sarhoş olduktan sonra da ölüm üzerine sızlanmaya başlardı. Karışa ünlü bir sinir doktoru çağırdı. Bili doktora «Uykusuzluk, baş ağrıları —dedi.— Ama önemsiz bunlar. Eğer siz de, kendine saygı duyan her doktor gibi, neden yakındığımı soracak olursanız, cevabım «hiç bir şeyden» olacaktır. Her şeye, hatta kendime bile ne denli boş verdiğimi imkân yok tahmin edemezsiniz!»

Kentin ortasında pek büyük olmayan bir köşk satın almıştı. Bir New-York'lu için fazlaca savurganlık demek olan bu köşkten içeri girerken Nivelle, küskün küskün, «bir şairin yazgısıyla, iğrenç iftiralar yazan bayağı bir kalemşorun yazgısını karşılaştırmak mümkün mü?» diye düşünüyordu. Güneşle aydınlanmış halde, sürrealist heykeltıraşların elinden çıkma Aztek

tanrı heykelleri ve eski İtalyan vazoları duruyordu Nivelle, duvarda Utrillo'nun bir yeyzajmı gör-j,j. Paris banliyöslerinden birinin küçük, kederli . Ij. sokağı betimlenmişti tabloda.

_- Utrillo'yu sever misiniz?

Bili omuzunu silkti:

— Mrs. Coster'in bir kaprisi... Kocasının birkaç fazla doları olduğunu bilen bir Amerikalı kadının ne saçmalıklar uydurabileceğini tahmin edemezsiniz. Açık konuşmak gerekirse, ben hiç bir şeyi sevmiyorum. Ama biz sizinle gene de içelim. Ne arzu edersiniz? Konyak? Viski? Yoksa

bir kokteyl?

Nivelle birden telâşlandı: Coster için «çok içer» demişlerdi. Şimdi içip de saçmalamaya başlarsa yazıyı yazamazdı. Oysa sarı çıyan yarına kadar istiyordu yazıyı. İçkisinden bir yudum bile almadan Nivelle, makaleden söz açtı. Bili konuşmaksızın içkisini içiyordu. Nivelle sustuğu zaman:

— Bana Paris'te sizin şiir yazdığınızı söylemişlerdi, dedi. Doğru mu bu?

— Yazıyordum.

— Ya şimdi?

— Binde bir. Ne zaman, ne de esin var bunun için.

— Yazık. Şiir yazarken neler duyduğunuzu soracaktım ben de size. İnsanı adamakıllı oyalayan bir iş olmalı. Viski gibi... Ben hiç denemedim. Örneğin hiç afyon içmedim, niyet etmedim değil, ama olmadı... Oldsberg kaplan avlar, bunun insanı çok saran °ir şey olduğunu söylüyor, bilmiyorum, denemedim. Jet uçağına hiç binmedim. Ama bunların hepsi ay-nntı. İşte size ciddî bir konu: Politikayla hiç ilgilenmedim, gönül vermedim ona. Bir dostum var, seçim-,er(ie Cumhuriyetçiler yenilince kendini zehirlemek

enıişti. Gülünç mü? Kadınlarda da eğlenceli bir yan

60

61

o

ya-

bulamıyorum. Uzunca bir listeye de sahibim bu k0 , yok- am* L°w un bu aptalların içinde bile ayrı bir ıuda ama mekanik bir şekilde derler ya, öyle işte yeri var. Galiba sızın akrabanız da oluyor? Sakın alın-Şimd'i binde bir ilgileniyorum bu konuyla: Sizin ^ may"1- bemm kayınpederim senatör değildir, ama « dediğiniz gibi ne zaman var, ne de esin... [da büyük bir aptaldır. Gerçekten de hemen şimdi

Nivelle tiksintiyle yuzunu buruşturdu: Ne ılgisi I var tüm bunların! Hiç bir şey anlamadım bu Costegl den ben. Sen iş görüşmek için geliyorsun, o tutup SM na zırva birtakım şeylerden söz ediyor... Yabani h^| rif! Ama ondan bir makale koparmam gerek.

Coster'i onaylarmışçasma:

— Bizim kuşağımızın bir dramı bu —dedi— Bizin babalarımız bir başka türlü yaşlandılar: Onlar yfl reklerindeki ateşli heyecanı korumasını bilmişle^ gülünç görünmekten korkmamışlardı. Lüksemburg'tf nikrisli (*) senatörler küçük kızların peşinden koşar

u» - - - »-------" ~"- "wuou 9HU.LU ya-

Ziyx dikte etmeye başlayacağımı düşünüyor musunuz? Bugün yazmam gerekenleri yazdım. Pittsburg grevi üzerine... Şimdiyse viski içmeyi tercih ederim

- Senatör, bu işin ortak çalışmamızın başlangıcı olacağı düşüncesinde. Size söylediğim gibi «Transoc»...

- Söylemiştiniz ve bir kez daha söylemenize gerek yok. Avrupa'ya gitmem mümkün tabiî. Kuşkusuz orası da sıkıcıdır, ama ben Amerikalı kadının birinden yani Mrs. Coster'den bıktım artık. Anlatabiliyor muyum? Sizin «Transoc» hesabına da, «United»

nikrısil i"J senatorıer kuçuk. «.ısıamı pc?umCu ™9ttr.. hesabına da gidebilirim Avrupa'ya, önemli olan kimin larken, Montmartre kabarelerinde yarı kör zamparalar daha Ç°k vereceği; böyle söyleyin kayınpederinize

.........------J- ~-J---------J~~~t: Fransız konusunda yazı yazmaya gelince, hiç

istemi vor bunu.

Şu canım

istemiyor bunu. —Mr. Coster...

— Bu konuda konuşacağımız bir şey kalmadı ar-

Itık.

kızlara yiyecek gibi bakarlardı. Şimdi zaman değişti.., Neler görüp geçirdik biz!.. Hatta diyebilirim ki, biz denizanasının gözünün içine bakmış adamlarız. Daha çok şeyler yapabilecek durumdayız biz, ama yapmak istemiyoruz.

Bili başıyla onayladı ve bardağında kalan içkinin —Çok rica ediyorum sizden...

hepsini bir yudumda içti. Elimi çabuk tutmam gerek - Sizin hatırınız için, peki. Ancak bir şartım var: diye düşündü Nivelle, yoksa herif yıkılacak. ^nce su şişeyi bitireceğiz, sonra bana şiirlerinizden

— Sevgili Mr. Coster, sizinle can sıkıntısı üzerine «arım okuyacaksınız. Ne$eli bir şey olsun şöyle de-uzun uzadıya sohbet etmek isterdim, çok yüce bir konu danaları üzerine örneğin...

bu. Ben bir şairim ve sizi gayet iyi anlıyorum. Ama^ Nivelle karşı koyacak gibi oldu: Bu kendini be-şimdi işten söz etmek zorundayım. Makale yarın sa- »nmiş küstaha şiir okumak onun için tiksinti vere-bah çıkmalı. Senatör Low... . .e b«" Şeydi. Sonra, sarhoş olunca Coster'in yüz ke-

— Sarı çıyan mı? Biliyorum. O hep kendini duş» «ıe bile yazamayacağından korkuyordu. Ne var ki nür. Senatordakilerin çoğunluğu aptal —buna şupn' s «r isteğinde ayak diredi, o da boyun eğmek zo-. _____ d, ncIa kaldı.

(*) Nikris: Ayak parmaklarında, topuklarda ve mafsallar' Bili telefonun ahizesini kaldırarak-

MM. me*», ES,en om. ha*»: flam,a has».*) _ ^ ^J™1^ ^ ^

dikte ettireceğim. Fransız bilgin Dumas'mn dosyaSlI. hazırlayın siz. Anladınız mı? Smiles'a da Pittsbur olayı yerine yeni bir konuda yazı göndereceğimizi ha ber verin.

Bir bardak kendisine, bir bardak da Nivelle'e doj.

durdu:

Nivelle, Coster'e, Aztek tanrılarına ve şişeye öf. keyle baktıktan sonra okumaya başladı. Diana'nm kaprislerine, öksüz Hellade'm ağaçsız tepelerine dair eski parlak ve soğuk şiirlerini anımsamaya çalıştı,

Bili onun okumasını kesti:

— Hani denizanaları? Hile yapmak yok! ŞöyJ duygulu bir şeyler istiyorum ben... anladınız mı? I

Sinirli bir tikle yüzü buruştu Nivelle'in. Ne kadai alçalmıştı. Yaşanır mıydı böyle?.. Birdenbire karşısında Coster'in bulunduğunu, tüm bunların çirkin bir güldürüden başka bir şey olmadığını unutarak, ken di kendine konuşur gibi yüksek sesle okumaya baş ladı. San çıyanın pençesinde olduğunu ve onun ken dişini salıvermeyeceğini ilk kez anladığı zaman —ik yıl önce, güneyde— yazdığı bir şiirdi bu:

Batan güneşe karşı, küçük bir ırmağın kıyışım Oltasını savurmuş, oturuyor bir düşsever adam Atmış tüm endişelerini bir yana Dinleniyor bakarak kıpırtısız duran olta mantarım Belirsiz düşünceler sarmış adamı: «Ay sisler

içinde yitiyor, Belki yarın ben olmayacağım, ama bu I

Bu yaz günü, bu tatlı uyuşukluk

Hepsi yeniden olacaklar.»

Sonra belli belirsiz ve biraz da kaçamak

Sonsuzluk üzerine düşünüyor düşsever adam

Ve titriyor yakaladığı balık kumların üzerinde:

«Su nerede?»

O yok, bir daha da hiç olmayacak. Nasıl da çabalıyor solumaya: çok, çok geç artık Ona göre değil bu kuru, bu korkunç hava Solungaçlar açılıp kapanıyor. Kum ılık ve apak Oturuyor düşsever adam olta mantarına bakarak.

Gerçeğe dönmeye cesaret edemeden, öylece bitkin bir şekilde oturuyordu Nivelle. Bili ise pencerenin yanında duruyordu, birdenbire öfkeyle söverek:

— Rezil herif! dedi. Tutmuş sonsuzluk üzerine düşünüyor, biz geberelim mi yani? Hayır, viski size çok daha yakışıyor. İmreniyorum size. Bir gün kendimi asmaya kalkışmıştım, Smiles koşarak geldi ve...

Sinema artistine benzeyen güzel bir kız girdi odaya:

— Mr. Coster, hemen dikte ettirecek misiniz, yoksa ilkin dosyayı mı gözden geçireceksinuiz?

Bili yeniden sövdü. Kız da dönüp odadan çıktı. Nivelle telâşlanmıştı: Sarhoş bu herif, yazdıramaya-cak.

— Mr. Coster, söz vermiştiniz... Bili gülümsedi:

— Siz beni bilmezsiniz. Yarım saate kadar hazır olacak. Biraz daha için, bakın yeni bir şişe açtım.

Sonra kızla birlikte yukarı çıktı; yarım saat sonra da incecik birkaç kâğıdı Nivelle'e savurdu. Makalenin adı «Şehvet düşkünü kızıl» di. Coster, «Saf Amerikan bilginlerinin meslektaş olarak benimsedikleri Dumas'mn, «gerçekte bir bilgi ve düşünce hırsızı, bir düzenbaz, şüpheli bir kişi olduğunu yazıyordu makalesinde. «Biz ise —diyordu— Fransa'da her öğrencinin kendisinden nefret ettiği bir sahtekârın başına

I ,

t-V

fi f

t1',

defne dallarından çelenk koymaya hazırlanıyoruz.» Bunun ardından da, hayal gücünü çalıştırıyordu; Du-mas, savaştan önce «kızılların aşağılık bir ajanı» idi, «beyaz kazakların bir atamanını kaçırmış, Çan-Kay-Şek'in yeğenini zehirlemişti», sonra «Societe Generale bankasının

soygununa da katılmış, 40 yılının ilkbaharında Fransız genel kurmayının askerî sırlarını elde etmesinde Hitler'e yardım ederek bu hizmetine karşılık 100.000 mark almıştı.» Son marifeti de «zavallı esirlere işkence» etmesiydi. «Ancak bu insanlığını yitirmiş adamın —bu yarı insanın— en belirgin özelliği, dizgenlenemez bir şehvet düşkünü» olmasıydı. «Yaşma başına bakmadan, kadınların —özellikle de gençlerin— ardından koşar» di. Paris'teki dairesi, dışarıya açılan gizli kapıları ve «işkence odaları»yla tam bir batakhaneydi. Tüm Amerikalı annelerle birlikte haykırıyoruz: «Amerikamızdan defol şehvet düşkünü kızıl!»

— Nasıl ama? diye sordu Coster. Kayınpederinizin ağzının suyu akacak okuyunca.

Nivelle, makaleyi yazması için Coster'e yalvarırken, bu aşağılık gazetecinin Dumas'ya alçakça birtakım suçlar atacağını beklemiyor değildi, ama yine de yazıyı okuyunca şaşırmaktan kendini alamadı. «Cor-beille» akşamlarım, Flaubert'le tartışmalarını, Dumas' nın içten, sevecen gülüşlerini, sonra onu nasıl tutukladıklarını anımsadı. Nivelle o zaman Dumas'ya arka çıkmak istemiş, ama hiç bir şey yapamamıştı: Bunun ona bir yardımı olmaz diye düşünmüştü, üstelik de Almanlar beni mimleyebilirler. Dumas, yaşlı bir Fransız ağacı gibi, hiç gevşemeden sımsıkı durmasını bilmiş, ölüm kamplarından dönüp gelmişti. Oysa şimdi bu alçak herif onun tutuklulara işkence yaptığını söylüyor. Alçaklık! Köpeklik bu! Yarın sabah gazeteler-

de basılacak ve Dumas okuyacak bu yazıyı. Tabiî hemen gammazlayacaklar Dumas'ya: «Bu işte Nivelle'in parmağı var» diyecekler. Bu iğrenç işleriyle kendileri uğraşsınlar, bana ne tüm bunlardan! Ben şairim. Canı gibi sevdiği şiirden ayrılmış bir ruhun nasıl öldüğünü bu gazeteci bozuntusu anlayabilir mi hiç? Bill'in sesiyle düşüncelerinden sıyrıldı.-— İçsenize! Alkol sağlığa iyi gelir. Örneğin be nün şimdi en az üç bardak viski almam gerek. Bu Fran-sızm iyi bir adam olduğunu söylüyorlar. Paris'te bahsetmişlerdi bana ondan. Aptalın biri, adı şimdi aklımda değil... Yanılmıyorsam Lancier olacak... Eğer gerçekten kızılsa, acımanın gereği yok. Moskova'da bulundum ben. İdeolojik yükümlülükler içinde olmayı değil, viski içmeyi tercih ederim. Anlıyor musunuz? / Biraz hafifler gibi oldu Nivelle. Demek bu yaban-sıl da düşünebiliyordu... Kuşkusuz Dumas iyi bir insan ve büyük bilgindi. Ama şimdi düşmandı o.- İstiyor ki her yerde Rusya'daki gibi olsun, ve ben pik demir, ya da pancar üzerine yazayım şiirlerimi.
« Ayrılırlarken Bili:

— «fTransoc» işini düşüneceğim —dedi.— Sarı çi-yana söyleyin, rakam sorunu bu. Benim için önemi yok, ama Mrs. Coster dolarsever bir kadındır. Anladınız mı? Şiiriniz çok güzel. Zavallı balık nasıl da soluksuz kalıp boğuluyor! Bu iş viskiden daha iyidir. Evet, üzülmeyin azizim, hepimiz gebereceğiz. Solungaçlarınızdan sıkarım.

Senatör Low, saf saf albay Roberts'le olan tartışmalarını, onun da kendine göre bir yönteminin bulunduğunu düşünüyordu. Gerçekteyse, Roberts'in kendisine söylediklerinin hepsini yerine getirmişti. Uysal bir adam olan albay ise, askerden çok, bir bilim adamının odasına benzeyen çalışma odasında hızlı hızlı volta atıyordu. Kırk altı yaşındaydı. Chicagolu bir bankerin kızıyla evlenmiş ve kayınpederinin mirasından bir bölümü de ona düşmüştü. Birçok meslektaşı gibi artık bolluk içinde yaşayabilirdi, ama o gösterişsiz, son derece sade bir yaşayışı yeğlemişti. Kızı

EUa'yı sever, eğitimiyle kendisi ilgilenirdi. Sertti. Ne tablo, ne porselen koleksiyonu yapar, ve ne de az bulunur şeyleri toplamaya çalışırdı. Ziyafet vermez, her pazar kiliseye gider ve her türlü hayırsever girişimleri içtenlikle desteklerdi. Karısı, kızı ve içli-dışlı olduğu birkaç dostu onu böyle bilirlerdi.

Ancak, bu gösterişten hoşlanmayan namuslu adam, içindeki büyük tutkuları gizlerdi. Politikaya gönül vermişti. 1943 yılı ilkbaharında bir dostuna «Ruslarla savaşmamız gerekecek; hem de yakında» diyerek onu adamakıllı şaşırtmıştı. Rusların savaş istediklerine kendini inandırmaya başladı. Başlangıçta bulanık bir varsayımdı bu ,ama küçük bir kuşku bile duyulmayan temel bir gerçek yaptı bunu kendisine. Vardığı yargı da şuydu: Bir tek kurtuluş yolu var:

Ruslara saldırmak.

Bir gün karısı, kızları EUa'yı göstererek, sessizce: «Savaştan kaçınmanın gerçekten hiç olana&ı yok mu? diye sormuştu. Ruslar uçaklarıyla tâ buraya kadar ge-

lebilirler de, onun için...» O sevecen, ama kararlı bir sesle.- «Sen sanıyor musun ki —demişti,— bizleri ileride ne büyük acıların beklediğini ben düşünmüyorum? Gerektiğinde kurban vermesini bilmeliyiz. Hatta en sevgililerimizi bile... Eğer bu işi geciktirirsek, hepimiz yok oluruz.»

Harriman'la da görüşmüştü Roberts. İkisi de birbirlerini büyülemeye çalışmışlardı: Çünkü Harriman herkesi büyülemekten hoşlanırdı; Roberts ise yüksek onur sahibi kişilerin desteğini elde etmek istiyordu. Harriman daha sonra şöyle söylemişti: «Albay Roberts dürüstlük örneği bir adam. Yaptığı işe inanıyor. Böy-leleri gerek bize.» Robert ise Harriman'la görüşmesini anımsayarak «Kuşkusuz, bir işadamı bu —diye düşünmüştü,— ama ben bir partizan olmak istemiyo-ru/n, desteğe ihtiyacım var benim ve Harriman'dan yararlanabilirim.»

Meslektaşları, albayın görev ve yükümlülüklerinin başarıyla üstesinden geldiğini bilirlerdi. Kaldı ki, son derece karışık ve çok yönlü bir işi vardı Roberts'in. Basınla ilgilenir, dış ülkelerdeki propaganda işiyle uğraşır, kongrenin ve kongre üyelerinin genel havasını izlerdi. Güneyli demokratları ve yılmadan savaşan cumhuriyetçileri birleştirmek istiyordu. Aynı zamanda, Ruslarla uzlaşma düşüncesine eğilim duyan çevrelerin foyalarını ortaya çıkarmaya çalışıyor, bunları «yenilgi taraftarları» hatta «hainler» diye adlan-dırıvordu. Hiç bir zaman ön planda görünmezdi. Ün peşinde olmadığı gibi ötekilerin onun fikirlerini ken-dilerininmiş gibi sövlemelerine sevinirdi. Politika salonlarında ve senato kulislerinde adı bazen anılırdı, ama geniş halk kitleleri, bu alçak gönüllü, gösteriş sevmez alhpvm politikada önemli rol oynadığından en ufak bir kuşku duymazlardı.

Bir gün Daily Worfeer'da, «Perde arkası kişiler içinde, askerî gruba bağlı albay Roberts'in adının da sayılması gerektiği» yolunda bir makale çıktı. Ancak, gazete savını destekleyecek hiç bir kanıt gösteremedi. Roberts'in komutanları yazıyı okuduktan sonra gülümsemişler, «Kızıllarda herkesi izleyip kovuşturma hastalığı vardır —demişlerdi.— Bu kez kendisine kara çalmak için kimi seçtiler biliyor musunuz? Bizim zavallı Roberts'i...

Demokrat Partinin Kuzey Carolina'daki toplantısında konuşan Roberts, isyana varan bir öfkeyle, hiç bir zaman önleyici savaş yanlısı olmadığını ve tüm gücünü barışın korunmasına harcadığını söyledi: İnsanların zayıflıklarını ve sorumluluk almaktan korktuklarını anlıyordu o. Low'la sohbet ederken, değişmez bir biçimde, «Belki de siz haklısınız, derdi, savaştan kaçınmamız gerek.» Senatörü rahatlatmak isterdi böylece. Çok az kimseye söz ederdi planlarından Roberts. Karısının uzak akrabalarından Dubbelt kadar hiç kimse ona sadık değildi. însan içine pek çıkmayan Dubbelt, tüccarlık yapıyordu. Albayın kendisine verdiği en ince işleri bile büyük bir dikkat ve dürüstlükle yerine getirirdi. Ama Roberts'in asıl ne istediğini, neyin peşinde olduğunu o bile bilmezdi. Dubbelts için, onun yaptığı her şey hizmetti. Ondaki bu bürokratik boyun eğerlik, ancak bir bakanlık görevlisinde, ya da banka memurunda bulunabilirdi, Roberts bazen alaylı bir gülümsemeyle, Dubbelts'in kızıllar hesabına çalışması halinde bile durumun bambaşka olacağını düşünürdü. Roberts için politika, tutku ve yetenek işiydi. Artık Amerika çağının başladığına, insanlığı komünizmden kurtarmak gerektiğine ve kendisinin, üzerine düşen tarihsel görevin bilincinde olan yürekli bir Amerikalı olduğuna inanırdı.

69

Gazete muhabirlerinden ve fotoğrafçılardan kaçarak cana yakın kalmasını biliyordu. Meslektaşlarını büyülemek ve değişik çevrelerden insanlarla dostça ilişkilerini sürdürmek yeteneklerine sahipti. Uğraşı çok bir insan olmasına rağmen, konserlere, sergilere gidecek, edebiyattaki yenilikleri izleyecek zaman buluyordu. Herkes onu düşünce ufku çok geniş bir insan olarak görüyordu. Kızıl sinema artistlerinin kovuştu-rûlmasma karşı çıkıyor, Einstein için de, «Dehası önünde şapkamı çıkarıyorum, yalnız beni üzen şey, büyük bilginin politika üzerine yargıda bulunurken tıpkı bir küçük çocuğa dönmesidir» diyordu. Profesör Adams' m pasifist tiradına karşı hazırlanan bir protestonun altını imzalamasını önerdikleri zaman, Roberts, bunu yalnızca kabul etmemekle kalmamış, bilgine, kendisine duyduğu derin saygıdan söz eden bir de mektup yollamıştı.

Dumas'nın gelişi, onu bayağı endişelendiriyordu: kızılların dört elle sarılacakları bir olaydı bu. Çevresinde gürültüler koparılacak büyük bir ad... Herkesin ortak kanısına göre Dumas akıllı bir adamdı. Ama dajıa önemlisi, batı kültürüne mensup olan bu adam, aydınların sevgisini kazanma konusunda çok yetenekliydi. Neden izin vermişlerdi gelmesine? Bu kılçıksız diplomatlardan hiç mi hayır gelmeyecekti?

Bu adamın durduğu yerde durmayacağı kesin: mitinglere katılacak, üniversite üniversite dolaşıp Amerikalıları baştan çıkaracaktır. Öte yandan onu geri yollamak da oldukça zor: bilim adamları protestoyu yağdırırlar. Coster'in yazdıklarına gelince ancak kapıcı hamal takımım etkileyebilir. Sokak gösterileri, Amerika'nın kızıllar için bir han olmadığını kanıtlayacak kuşkusuz, ama önemli kişileri de Dumas'ya karşı ayaklandırmak bir yerde zorunlu... Profesör

70

Gray hiç tartışmasız uzlaşır benimle. Peki ya ötekiler?... Adams bir davet düzenlemiş, demek ki Dumas, önemli adlardan oluşan bir düzine kadar salağı kendinden geçirip büyüleyebilir...

Biraz kararsızlık geçirdikten sonra Roberts rizikosu büyük bir adım atmaya karar verdi: Davetten

önce Adams'a gidecek ve onunla konuşacaktı: Profe-]1 sör saf, kırk yıllık atmacayı barış güvercini sanabi-

£ lir. Ama ne de olsa bir Amerikalı; kaç kez diktatörlü-

J! ğe karşı olduğunu, kızıllara inanmadığını açıklamadı

mı? Gerçeği —Dumas'nm buraya bilgin olarak değil, bir ajitatör olarak geldiğini— açıkça söylemek gerek ona. Bu ona yeter... Profesör politikaya katlanamaz çünkü. Ama gene de ihtiyatı elden bırakmamak gerek, onunla yalnızca dostu Roberts olarak konuşmalıyım, kesinlikle başka türlü değil...

Albayın trende oldukça uzun zamanı vardı: ken-1 dişine yöneltilebilecek sorular ve karşılıkları üzerin-

1 de uzun uzadıya düşündüğü halde, Adams'm çalışma

\ odasına girerken, telâşa kapılmıştı. Üstelik buraya bu

! ilk gelişi de değildi, on yılı aşkın bir süredir tanışı-

i yordu Adams'la. Roberts Adams'm bir yıl içinde yaş-

i. lanmış olduğunu düşündü: uzun, kemikli bir yüzü var-

k di bilginin. Yüzünün sarı derisi gözlüğünün kara çer-

* çevesiyle ikiye ayrılmıştı ve bu durumuyla yaşlı bir

^ Çinliye benziyordu. Ölçülü, hatta biraz soğuk bir kişi

¦* olan Adams, Roberts'i güleryüzle karşıladı, kolejde

S okuyan kızının nasıl olduğunu sordu. Sıra Roberts'e

' gelince, o da Adams'a torunlarının nasıl olduklarını

0 sordu. Sonra her ikisi de sustular, konuşamıyorlardı. ^ Derken, Roberts ana soruna değindi: Üstü kapalı ola-

1 rak, ama ateşli bir konuşmayla Rusların tüm Batı uy-' garhğı için nasıl büyük bir tehlike olduklarından söz 1 etti. Adams susarak onu dinliyor, arada bir başını

r

sallıyordu. Robert tam bir kendine güven duygusu içindeydi:

— Her halde siz de katılıyorsunuz bana; bu işin politikayla ilgisi yok, bu bizim varolma ya da yok olma sorunumuzdur, tartışma, düşünme, yaratma özgürlükleri sorunudur. Komünizmin zaferi, yalnızca bizim toplumsal yapımızın sonu olmayacak, aynı zamanda bilimin de sonu olacaktır.

* Adam gülümsedi. Bu kederli gülümseme, onun donuk yüzüne bir canlılık vermişti.

— Politika, gene politika! Kendinizi ona öylesine kaptırmışsınız ki, her sözünüzde politikanın yer aldığını farkedemiyorsunuz bile. Rusların nasıl yaşadıklarını bilmiyorum ve bu konuda bir fikir de yürütecek değilim. Profesör Haynes, onların bilimde çok büyük başarılar elde ettiklerini söylemişti bana. Ama yaşayışları pek öyle Haynes'a göre değilmiş. Anlaşılmayacak bir şey yok burada. Kalkütalı bir öğrencim var. Çok ilginç şeyler anlattı bana. Eski uygarlığa ait bir ülke... Onların İngiliz yöntemlerine göre yaşamak istememelerini çok iyi anlıyorum. Ben de Hindistan' da, yaşamak .istemezdim. Rusya'da da yaşamak istemem ben, hem de orada onca ilginç şey olmasına karşın... Morfoloji alanında profesör Bounak'ın çalışmalarına çok değer veriyorum. Ama bakın yeniden söylüyorum, orada çalışmak istemem ben. Kısa süre önce, biyologların tartışmaları üzerine bir rapor göndermişlerdi bana. Birçok değerli gözlemler ve saptamaları vardı. Ama, bir bilimsel hipotezin doğruluğunu kabul edip, ötekileri yanlış savmak benim anlayabileceğim bir şey değil. Bu durum profesör Bounak'ı rahatsız etmiyor olabilir, ama ben böylesi koşullar altında çalışamam. Durun durun!.. Daha bitirmedim sözlerimi. Hiç kuşku yok ki Rus bilgini de bizim ko-

şullarımız altında çalışamazlar: dünya çok-biçim'lidir: Savaşa gelince, bu, vahşilerin yöntemidir. Ruslar Li-senko'nun teorisinin doğruluğunu bana silâhla ka-nıtlayamazlar, öyle değil mi? Bilim insanlar arasında gerçek bir dayanışma öğesi olmalıdır. Politikanın dünyamızı karartmasını istemem ben. Siz gelmezden az önce bir gazete getirdiler, profesör Dumas üzerine bir makale var, gördünüz mü bilmem? Tiksinç bir şey! Roberts gülümsedi:

— I'um aldıracak Coster'in yazdıklarına?.. Pasaklı-bir bulvar gazetecisi işte!.. Ama madem ki profesör Dumas'dan söz açtınız, şu kadarını söyleyeyim ki, o artık bilim adamı niteliğini korumadığı gibi, şu sizin «politika» sözcüğüyle anlatmak istediğiniz ahlaksal çöküşün içine gömülmüş durumdadır.

— Biliye rum, ve hiç onaylamıyorum. Ama şu sizin sözünü ettiğiniz gazeteci âr*. çok cahil bir adam. Dumas'nın çalışmalarını bilirler. Çok dar bir uzmanlık kolum var benim: kranioloji üzerine çalışıyorum. Ama profesör Dumas'ya, çok şey borçluyum.

— Herald Tribune'dela son derece soylu açıklamanızı okudum. Herhangi bir kimsenin Coster'e inanabileceğim gerçekten düşünüyor musunuz? Ben sizin uzmanlık konularınızda en küçük bir bilgisi olmayan bir adamım, ama gene de Dumas'nın büyük bilgin olduğuna inanıyorum. Ne var ki —işin üzücü yanı— buraya bilimsel amaçlarla değil, bir ajitatör olarak gelmiş bulunuyor.

— Anlaştık. Ne denli zor olduysa da, bunu ben de söyledim profesör Dumas'ya. Ne yazık ki,

politik tutkular kör etmiş onun gözlerini. Otele kendisine uğradım ve yarım saat kadar konuştuk. Ama çarçabuk anladım ki, başka başka dillerde konuşmaktayız. Bana Rusların savaş istemediklerini kanıtlamaya çalıştı.

73

Bu konuda hiç kuşkusuz haklı, aynı şeyi profesör Haynes'dan da duymuştum. Ama Dumas bir başka konuda yanılıyor: politikacılar savaş isteyenin Amerikalılar olduğuna inandırmışlar onu. İşte körlüğü burada, bunu kendisine de söyledim. Ben bizde hiç kimsenin yeni bir kandökümü istemeyeceğinden yüzde yüz eminim.

— Hiç kimse —diye onayladı Robets.— Gerçekten ^de Amerikalılar, dünyanın en barışçıl ulusudur. Zaten bizim ne savaş ne de sömürgecilik geleneğimiz var. Biz yalnızca bizi kimse rahatsız etmesin istiyoruz.

Profesör başını salladı.-

— İşte Dumas bunu anlamıyor. Amerikalıları görüp tanıdıktan sonra düşüncelerini değiştirir sanıyorum.

— Hiç sanmam, şimdi tamamen komünistlerin avu-cunun içinde o. Her konuda bir tek yanıtı var onun.-Amerika suçludur. Her halde demecini okumuşsuz-dur?

— Okumadım ve okumak da istemiyorum. Onunla bilimsel çalışmaları üzerine konuşmayı yeğlerim. Yarin kendisiyle görüşeceğiz, onuruna küçük bir davet vereceğim.

— Böyle törensel kutlamalar, Mr. Adams, inançlarınızla çelişmeyecek mi? Evet, Dumas buraya geldi, ama...

Adams albayın sözünü kesti:

— Biliyorum, özel olarak benim için gelmedi. Bilim için de gelmedi. Ama ben evimde antropolog Du-mas'yı kabul edeceğim ve şundan da emin olabilirsiniz ki, evimde miting falan olmayacaktır. Dumas politik birtakım açıklamalara girişecek olursa, toplantıyı dağıtmak niye tindeydim, ama bu iğrenç makale-

74

den sonra, büyük bilgine duyduğum saygıyı özellikle belirtmeyi vazgeçilmez bir görev sayıyorum.

Roberts karşı koymanın olanaksızlığını anlıyordu. İncelik gereği birkaç dakika daha oturduktan sonra selâm verip profesörden ayrıldı.

Hemen dönmedi Washington'a, işi vardı biraz burada. Küçük bir bara gidip oturdu ve bir limonata söyledi kendine. Acılı bir üzüntü çökmüştü içine. Ne gözü kör insanlar yarabbi! İşte şu Adams, kızılların durdukları yerde durmayacaklarını, şimdiden on ülkeyi yuttuklarını ve daha da

ilerlemekte olduklarını bir türlü görmüyor... Hazır bomba yalnız bizim elimiz-deyken, onlar daha harekete geçmeden işlerini bitirebiliriz. Eğer onlara on yıllık bir süre verirsek, bizden daha güçlü olurlar. Bunu anlayamamaları ne korkunç bir şey! İyilik, dürüstlük ha? Hayır, basbayağı ödleklik bu. Gözleri gören birinin körler arasında yaşaması ne zor!..

Dubbelt'in gelişiyle düşüncelerinden sıyrıldı. Arkadaşının yağmurluğundan suların sızması şaşırtmıştı onu.

— Yağmur mu yağıyor?

— Hem de nasıl!

Demek epey olmuş buraya oturalı. Güneşliydi hava çünkü... Dubbelt asla geç kalmaz. Ah, öyle ya, erken gelmiştim biraz, dinlenirim belki diye..

Adams'la olan görüşmesi onu bitkinleştirmişti. Düşüncelerini toparlayıp, Dubbelt'e sıtmadan yatan oğlunun sağlığını sordu. Canı hiç iş konuşmak istemiyordu. Ama Dubbelt hemen konuya girdi:

— Dumas işi için her şey hazır. Çok esaslı olacak bana kalırsa. Anders ne zaman harekete geçileceğini soruyor.

— Bugün değil, hatta öyle görünüyor ki yarın da

değil. Ben Anders'e haber veririm. Dinleyin Fred, asıl başka bir şey var canımı sıkan. Terziyle konuşup anlaştınız mı? Nasıl bir adam bu?

— Mac Horn çok iyi bir delikanlıdır. Kendisiyle Avrupa'da tanışmıştım. Yüzbaşıydı o zaman. Ama bu işi severek aldığını da sanmayın. Kabul ettirene kadar akla karayı seçtim.

— Yoksa kızıllardan mı korkuyor?

* — Hem de nasıl! Onun gibi ödlek az bulunur. F.B.I.'ın da ona gözdağı verdiğini söyleyeyim bu arada.

— İnşallah gereksiz hiç bir şey söylememişsiniz-dir?

— Sizinle dün tanışmışız gibi konuşuyorsunuz. Belgeleri verin, bugün prova günü.

Buruş buruş olmuş bir zarfı pantolonunun cebine sokan Dubbelts ayağa kalktı.

I — Bekleyin biraz, belki yağmur daha dinmemiş-tir. Arabanızı nereye park etmiştiniz?

— Küçük bahçenin oraya. Koşarım ben, provaya gecikmekten korkuyorum.

Dubbelts çıkınca, Roberts saatine baktı: Dört buçuktu. Dicker'e gitmek için erkendi... Yağmur da azalmamıştı daha; sokak, kocaman, san bir ırmak gibi akıyordu.

Bir bilseydi Adams... Kuşkusuz hemen «Dolandırıcılık, provakasyon» derdi. Yalnız Adams değil, herkes böyle derdi. Karısı örneğin, «Bunu yapabileceğini hiç sanmazdım!» derdi. Haklılığını kanıtlaması çok sıkıcıydı: Eğer ben suçluysam, bu, onların kör olmasından. Kızıllar, Japonlar gibi ansızın saldırmaya hazırlanıyorlar; bunu kimse ne görüyor, ne de görmek istiyor!.. Onların gözlerini açmak gerek, sorumluluğu üzerine alıp, battıklarının farkında olmayan Adams gibileri kurtarmak gerek. Ama zor bu, çok zor... Bir

76

kez, yalnızım ben. Ella'ya göre ise bir despotum, çünkü İrving'i okumasını istiyorum ve şu budalaca filim-leri seyretmesine karşıyım. Karım dün benimle birlikte yaşamanın dayanılmaz olduğunu söylüyordu: Çok şey istiyormuşum ben. Oysa ondan hiç bir şey istediğim yok. O yalnızca, ayaklarının ucunda yükselerek benim düşüncelerime bir göz atmaya zahmet etmiyor, hepsi bu. Yazarın biri —adı şimdi aklımda değil,— «Tiranlık, demiş, insanları büyük bir aşkla sevmek, fakat onlara güvenmemektir.» Doğru belki de, bilmiyorum. Ben insanları seviyorum, hele de Amerikalıları... Ama şu Adams gibilerine de güvenilebilir mi? Ne anlar o böyle şeylerden? Yalnızca kafatası biçimlerine aklı erer onun, hepsi bu... Küçük bir çocuk elinden tutsun, istediği yere götürsün onu. O da bir çocuk...

Garson kızı çağırdı: Dicker'e gidebilirdi artık.

Hava kararmıştı. Sokak lambaları, leylak rengi kaldırımlar üzerine ışıklarını serpiyorlardı. Rıhtıma doğru yürüdü Roberts. Vapurlar telâşlı bir haykırış içindeydiler. Işıklı gökdelenler, köy dağlarını andırıyordu. Bunlardan birinin ışığı ötekilerden çok daha yükseklerde, kocaman bir yıldız gibi parıldıyor ve yağmur hiç durmadan yağıyor, yağıyordu.

8

Dubbelts, insanlar üzerinde genellikle çok yerinde teşhislerde bulunurdu ve Roberts onun bu yeteneğine büyük değer verirdi. Terzi Mac Horn'dan söz ederken onun için korkak demesinin nedenini söyle-

77

yebilmek güçtü. Hayat yoluna yoksulluktan başlayan Mac Horn, rastgele işlerde çalışarak hızla yükselmiş, birkaç kez düşmüş, iki kez iflas etmiş, kentten kente dolaşmış, ama hiç bir zaman umutsuzluğa kapılmamıştı.

Savaş başlamazdan kısa bir süre önce, su geçirmez paltolar için kumaş dokumasında yeni bir yöntem bulmuştu. Bu işten pekâlâ zengin de olabilirdi. Ama bir yargıcın 19 yaşındaki güzel kızına âşık oldu. Kıza, Mac Horn'dan on beş yaş daha küçük olan Grayton da kur yapıyordu. Sonra, Grayton başka üstünlüklere de sahipti: Babasının büyük bir petrol rafinerisi vardı. Su geçirmez palto yapımevinin boy ölçüşemeye-ceği bir şeydi bu. Kız Mac Horn'u reddetti, ama o yıl-madı, yavaş yavaş kızı kendisine bağlamayı başardı. Otomobille çıkılan bir dağ gezintisinden

sonra, —iğ-rile kıvrıla uzayan yollar, rüzgâr ve viski yani— kız annesinin kendisine verdiği öğütleri unuttu. Mac Horn ertesi günü görkemli bir açıklamayla durumu yargıca bildirdi: «Tanrı bizi evlendirmiş bulunuyor, bunu kâğıt üzerinde perçinlemek kaldı geriye.»

Mac Horn cephede yürekli subaylardan biri olarak bilinirdi. Alsace'da, karşı hücuma geçen ve Amerikalıları arkadan çeviren Almanlara karşı onun taburu sert bir karşılık vermişti. Mac Horn, on askerle birlikte çemberi yarmıştı. O zamanlar neşeli, gürültücü, çok içen biriydi. Avrupa'nın eski, tarihî kentlerine hayranlıkla bakar, önüne gelen kadına kur yapardı. Ölüm ensesini okşamış, en yakın dostu Jack'i oracıkta toprağa vermişti. Şarkılar söylemiş, savaşa lanet etmişti. «General Patton'un bir şeyden anladığı yok!» «Washinston'daki baylar ateşi tutmak için bizi masa gibi kullanıyorlar!» «Ah, onları bu savaş cehenne-

minin içine bir sokmalı ki!...» diye bağırmış, sözün kısası herkes gibi davranmıştı o da.

Savaştan sonra atölyesindeki işi on katı artıracağım, küçük bir dağ ya da deniz evi satın alacağını ve en sonra baba olma mutluluğunu tadacağını umuyordu. Ama her şey başka türlü oldu: Talih ondan yüz çevirmişti. Başarısızlıklarla önceden de karşılaşmıştı, ama bu savaştan önceydi ve o zamanlar onunla mücadele edebiliyordu. Şimdiyse, sersemleyip kalmıştı. Bir gün bir dostuna şöyle söylemişti: «Alsace'da beni yaralayamadılar, şansım varmış. Ama gene de ikiye ayırdılar ve üstelik de dikmeden salıverdiler: bir yarım savaştan öncesi, ikinci yarım şimdi... Ve açık söylemek gerekirse, ikinci yarım bir türlü ortaya çıkmıyor.»

İyi para veriyorlardı ona burada, kendini göstermişti çünkü; hayal gücü çok genişti, halkı şaşırtan, akıllara durgunluk verici şeyler buluyordu. Ama terslik bu ya, direktörüyle kavga etti ve işten ayrıldı. Karısı ağlayıp sızladı, o ise sakindi: «Yok» yoktu hava-tmda. Ne karısı, ne işi, ne de eğlence onun için çekici değildi artık. Kendi kendine bu durumu, savaş yıllarında Amerika'nın değiştiği düşüncesiyle açıklıyordu. Ovsa kendisinin de değiştiğini görmüyordu.

Cepheden arkadaşlarına rastladığı zaman neşeleniyordu: söz daha ağızlarından çıkmadan anlıyor-lardı birbirlerini. Birlikte kafayı çekiyorlar, ateş ve barut kokan günleri, kızları, ölen silâh arkadaşlarım anımsıyorlar, cephe gerisinde gizlenenlere sövüyorlardı. Bazen felsefe yapıyorlar, düzensiz hileci takımının ivice çoğalacağından, savaş yıllarında kesesini doldurup zengin olanlardan, kimsenin eski muhariplere ver vermediğinden, politikacıların çok tumturaklı konuştuklarından, ama onlara inanmamak gerekti-

ğinden, gazetelerin yazdığı gibi yeni bir savaş olacaksa eğer, «varsın bu kez de nutuk atmayı pek seven beyler savaşsın» diyeceklerinden, artık kendilerini, cephe arkadaşlarını hiç kimsenin aldatamayacağm-dan söz ediyorlardı. Mac Horn hepsinden daha çok bağırıyor, bazen Başkana, bazen patentiyle alçak Cur-zon'a, bazen İngilizlere, bazen kızıllara ve kuşkusuz tjazen de, «bizim yankesiciler» diye adlandırdığı Kongre Üyelerine basıyordu küfürü.

Ama her şeye karşın para kazanmanın da yolunu bulmak gerekti. Mac Horn gençlik günlerinde iyi bir terzinin yanında kalfa olarak çalışmıştı. Şimdi de, Kanada'ya gitmek niyetinde olduğu için,

kocasından kalan terzi dükkânını satmak isteyen bir dul kadından bu dükkânı çok ucuza satın alabileceğini söylüyorlardı arkadaşları. Sonuçta, bunun ölü bir iş oldu-g\mu bilmesine karşın arkadaşlarına kandı Mac Horn: bir kez varlıklı müşteriler için ünlü bir ad, tanıdık ve beş bin dolarlık reklam gerekti; sade müşteriler ise ısmarlama elbise yerine, Mac Horn'un kendisinin de yaptığı gibi hazır elbise satın alıyorlardı. Yaşlı bir makastarla iki de kalfa buldu; tabelayı değiştirdi ve yüksek sesle esneye esneye, akıl almaz müşterilerini beklemeye başladı. Sağnak halinde yağan yağmurun altında bütün gün koşturmak bundan daha iyiydi. İşsizlik canına okuyordu çünkü insanın. Ama işte savaş sonrası yıllarının ilk başarısına kavuştu sonunda: Hiç beklemediği bir sırada bir müşteri telefon etti: şaşılacak şey, bir Rustu bu... Kısa süre önce Moskova'dan gelmiş bir Rus...

Gece, olay yerinde düşünürken, Mac Horn dükkânının yakınında bir yerde kızılların ticaret temsilcilikleri olduğunu anımsadı. Siparişçi provaya geldiğinde, Mac Horn ona kahve sundu ve kendisiyle

I

sohbete girişti. Kızılların konfeksiyon işi satın almadıklarını biliyordu: Amerika'da hazır elbiseler kalitesiz kumaşlardan yapılıyordu ve bunlar pek çabuk yıpranıyorlardı. Mac Horn Rus'a, en iyi kalite İngiliz şevyotundan iki kostüm dikti. Yaptığı işe karşılık çok az bir ücret istedi ve Rus'a şöyle dedi: «Eğer adresimi vatandaşlarınıza bildirirseniz, bana çok büyük bir yardımda bulunmuş olursunuz. Cephede Ruslarla karşılamıştım ben, neşeli insanlardı hepsi de. Politika bana vız gelir. Sahtekârlar derseniz her yerde istemediğiniz kadar. Bense dikiş dikmek istiyorum, hepsi bu...»

Birkaç gün sonra ilk müşterisi ona iki yeni müşteri daha getirdi. Mac Horn, pusların beğenilerini de öğrenmişti artık: Sağlam, gösterişsiz mavi Boston kumaşından elbise, sık yünlü kumaştan palto ve siyah dırap... Müşterileri çok değildi ama, Mac Horn işsiz de kalmıyordu. Gülümseyerek «Talih benimle alay ediyor, diyordu karısına. Savaştan önce, zencileri giydiriyordum, şimdiyse kızılları...»

Rusların somurtuk durmaları, isteksiz isteksiz konuşmalan Mac Horn'u hayretler içinde bırakmıştı. Şöyle diyordu kendi kendine: «Onlar da değişmişler; benim Elbe'de gördüğüm Ruslar, gülerler, bizimle birlikte votka içerler, Almanları nasıl kötekledikleri anlatırlardı.» Gülen, şakalaşan bir kızıl müşterisi çeldiğinde, Mac Horn bayağı sevindi bu işe, yüzü aydm-lanıverdi.

— îşte siz gerçek bir Russunuz —dedi adama.— Gülüvorsunuz. Sizin vatandaşlarınızdan birçok kişiye iş yaptım, memnun kaldılar benden, teşekkür ettiler, ama inanın hiç birisi bir kez bile gülümsemedi

Rus gülümseyerek:

— Biliyor musunuz —dedi,— sevinç duyup gülme-

niz için hiç bir bir özel neden yok burada. Bana gelince, ne zaman midem bulansa, hemen şaka yaparım.

— Bağışlayın, biraz sıkıcı bir soru olacak ama, yoksa siz Amerika'dan hoşlanmadınız mı?

— Niçin hoşlanmayalım? Benim hoşuma gidiyor. Örneğin yollarınız çok güzel...

— Bakın bu doğru, yollarımız pek ünlüdür, geçen pazar saatte yüz mil yaptım. Bir Rus binbaşısıyla konuşmuştum. Elbe yakınlarında bir yerlerdeydik, görevle gittiğimiz bir yerden dönüyorduk, bütün gün onunla yan yana oturmuştum. Bana, sizin yolların çok kötü olduğunu söylemişti. Bu yüzden bazen ormanlarınızı keser, ve yola ağaç koyarmışsmız, yoksa araba falan geçemezmiş.

Mac Horn müşterisini gücendirmiş olmaktan kuşkulandı, ama beriki gülmesine devam ediyordu.

— Ben de savaştım. Yollara gelince, türlü türlü yol vardır. Ağaçlan yola uzunlamasına koymak insanın en fazla renginin uçup sararmasına yol açar, ama bir de bunları traversler gibi enlilemesine dizmek vardır ki yola, işte o zaman can bedenden ay-nlmak için izin ister ve siz öte dünyayı boylarsınız.

Mac Horn nezaketle göğüs geçirdikten sonra dayanamayıp sordu.-

— Peki nasıl oluyor da böylesi yollara katlanabiliyorsunuz?

Rus yeniden gülümsedi:

— Kısa süre önce sizin vatanda şlannızdan biriyle karşılaşmıştım. İlk izlenimim onun aptal olduğuydu, sonra bir düzenbaz olduğuna inanç getirdim, en sonra onun senatör olduğunu söylediler. Bence, enlilemesine travers döşeye döşeye yüz mil yol yapmak, böylesi bir senatöre sahip olmaktan çok daha iyidir. Sonra

F — 6

bîzde, son derece pis, kirli yollar da vardır; sizde ise —sakın gücenmeyin— sürüyle kirli senatör var. Bu kez de Mac Horn gülümsedi:

— Üç kâğıtçılar! Hiç kimsenin onlara inandığı yok ama seçiliyorlar gene de... Çünkü önünde sonunda birilerini seçmek gerek. Sizinle tanıştığıma son derece memnunum. Sık sık şu Rus binbaşısını anımsıyorum. Çok sempatikti, ve tam bir iş adamıydı, her halde iyi kazanıyordur şimdi... Bir soru daha sorabilir miyim size? Kızılların yeniden savaşa tutuşmak istemelerini bir türlü anlamıyorum? Siz cephede bulunmuşsunuz, bunun nasıl bir müzik olduğunu bilirsiniz! Sabah gazeteye bir göz atıyorsunuz, canınız yaşamak istemiyor. Her gün bir sansasyon...

— Hayal ve fantezi açlıkla belirlenir. Gazeteci de bir insandır ve yalnızca kahvaltı etmek değil,

öğle yemeği de yemek ister. Üç aydır buradayım ve sizin savaştan bu kadar çok söz etmenizin nedenini hiç mi hiç anlamıyorum. Belki çok savaşmadığınızdan, savaşmaktan yorulmadığınızdan? Bir kurgan üzerinde oturuşumu anımsıyorum... Ama siz bilmezsiniz kurganın ne olduğunu? Bu bir tepedir, küçücük bir tepe... Ama muhakkak Stalingrad'm ne olduğunu biliyorsunuzdur? İşte Stalingrad yakınlarında bir kurgan üzerinde oturuyor ve durmadan düşünüyordum: Amerikalılar ne zaman başlayacaklar savaşmaya? diye. Ama o sıralar başka işleriniz vardı sizin besbelli, bir türü girmek bilmiyordunuz savaşa... Şimdi ise, savaş biteli çok oldu, işlerle ilgilenmek gerek artık; yoksa «Savaş! Savaş!» diye çığlık atmak değil. Hiç kimsenin size saldırmaya niyeti yok. Biz sizinle savaşmak değil alış-veriş yapmak istiyoruz.

Rus dükkândan çıkar çıkmaz, telefon çaldı. Mac Horn heyecanla yerinden fırladı: sakın bir müşteri

daha olmasın? Hayır, Fred Dubbelt'ti bu. Mac Horn onunla Strasbourg'dan tanışırdı. Dubbelt o zaman ordu karargâhında çalışırdı ve söylentilerle, dedikodularla, stratejik planlarla başlamıştı bu işe. Mac Horn ise sansasyona bayılırdı. Savaştan sonra arada bir karşılaşırlar, geçmişi ansıyarak birer kadeh bir şey içerlerdi.

Dubbelt nedense endişeliydi:

v — Jim az önce senin orada çok şüpheli bir adam vardı.

— Neden şüpheli oluyormuş? İki takım mavi elbise, bir çift pantolon ısmarladı ve kaparosunu da verdi.

— Canım benim dediğim o değil. Çok şüpheli bir adamdır bu. A»merika'ya niçin geldiğini bilmiyorsunuz onun?

— Amerika'ya değil ama, bana niçin geldiğini biliyorum. İki takım mavi elbise ve iki çift pantolon diktirtmek istiyor. Amerika'ya niçin geldiği ise beni hiç ilgilendirmiyor. Her halde ticaret içindir, bana ticaret temsilciliklerinin adresini verdi.

— Son derece saf bir adam olduğunuzu hep söylemişimdir. Niçin geldiğini bilmek ister misiniz Amerika'ya? Gazetelerde bu konuya yer verilmedi. Tam bir sansasyon! Kızıllar Tennessee'deki atom fabrikasını uçurmak istiyorlar.

— Biliyor musunuz Fred, sansasyonlara inanmayı bıraktım artık ben. Bu kızıl bana kısa süre önce bir senatörle tanıştığını söyledi. Demek ki yüksek onur sahibi bir adam, böyle birisi sabotaj yapmaya kalkışmaz. .. Siz karıştırıyorsunuz.

— Benim bir şey karıştırdığım yok Jim, asıl siz ipin ucunu kaçırdınız. Bu sıralar sık sık kızıllarla kar-

şılaşıyorsunuz ve hep onların söylediklerini yineliyorsunuz.

— Adamların ne bir şey söyledikleri, ne de bir şey istedikleri var: «Pantolon biraz kasıyor», «Omuzu biraz daha kaldırın...» Bütün söyledikleri bu... Kızıllara dikiş dikmekle suç mu işlemiş

oluyorum yoksa? Başka bir kazanç yolum yok benim. Kaderin aptalca bir oyunu bu bana.

— Ben sizin ne namuslu bir adam olduğunuzu bilirim, ama herkes benim gibi düşünmez ki... Bu alçak herif sizi mahvedebilir. Harekete geçmek gerek.

— Müşterimi yitirmek benim için üzücü olacak olacak elbette, ama eğer öyle gerekiyorsa, aldığım kaparoyu geri veririm kendisine.

— Bununla kendinizi kurtaramazsınız. Prova için hangi günü saptadınız?

— Çarşamba saat beş.

— O gün orada bulunacağım. Siz herkesi uzaklaştırırsınız, ben adamın ceketini bir yoklayacağım.

— Aklınızı yitirmişsiniz siz Fred! Eğer dediğiniz gibi büyük bir casussa hiç yoklatır mı ceplerini size?

— Beni güldürme Jim. Gizli belgeleri cebinde taşıdığını mı düşünüyorsun yoksa? Ceketinin sol yanına ne dikili olduğunu bir yoklamak istiyorum ben.

— Bunu yapmanız neden gerekiyor, anlamıyorum Fred. Kızıllar şüphe yok ki düzenbaz ve hilecidirler, ama ben bu işe karışmak istemiyorum, sana da saljk vermem: hapishane kokuyor bu iş.

— Bir dost olarak sizi önceden uyarmak istemiştim. Biliyorsunuz şimdi propaganda dairesinde çalışıyorum ben. Orada FBI'den bir adamla karşılaşıyorum sık sık. Dün bana, «Mac Horn'un kızıllarla kuşku verici ilişkileri var» dedi. Size bir tuzak hazırlıyorlar. Zorlukla ikna edebildim onu. «Dikiş mi dikiyor, yoksa

başka bir halt mı karıştırıyor, ben yoklarım» dedim. Eğer gerekiyorsa kızılı tutuklayacaklar, sizi değil. İfadenizi almak için bile çağırmayacaklarına söz verdiler. Ben size yardım ediyorum, sizse tutmuş bu işle niçin ilgilendiğimi soruyorsunuz!

— Artık bir şey sormuyorum. Almanlarla kuşatıldığımız zaman bile korkunun damlası yoktu içimde, oysa şimdi korkudan yatağın allına gizlenmeye hazırım. Zaten rahat bırakılmayacağımı biliyordum ben. Nerden aldım şu lanet atelyeyi bilmem ki!.. Keşke Texas'a gitseymişim, ne güzel, meyve konservesi ticareti yapmamı önermişlerdi. Anımsıyor musun Fred, bir gece tehlike alarmı vermişlerdi de siz donla fırlamıştınız dışarı. Ben vermiştim size bir pantolon. Jack vurulmuştu... Hey gidi hey, ne gülerdi! Kırk yıl dursam başkalarının ceplerini yoklamam gerekeceği aklıma gelmezdi o zamanlar...

Mac Horn uzun uzun lanet okudu talihine. Dubbelt de aldırmadı, varsın istediğini söylesindi. Aynurken de: •

— Çarşambaya... tamam mı? diye pekiştirdi.

Çarşamba günü Mac Horn makastar ve öteki işçileri yolladı. Dubbelt, Mac Horn'a toplu iğne veriyordu. Birdenbire Rus:

— Düğmeyi lütfen ikinci bir kez daha dikin, dedi, lanet olası ikide birde kopuyor...

Dubbelt ceketi aldı, büyük bir incelikle ceplerin-deki her şeyi boşaltmasını rica etti Rus'a:

— Bakarsınız içinde önemli adresler ya da gizli şeyler yazılı küçücük bir kâğıt falan vardır da düşürüp yitirebilirim...

Sonra ceketle birlikte bölmenin arkasına geçti. Mac Horn öfkeli öfkeli gülümsedi: varsın didinip yırtınsın biraz teres! Tanrı bilir ya iğneye iplik geçirme-

sini bile bilmiyordur? Bu karargâh kahramanları, en konforlu otellerde oturarak savaştılardı. «Propaganda dairesi»ymiş!.. Bu nasıl bir propaganda ki, başkalarının ceplerini karıştırmak da var içinde? Onun basit bir hilekâr olduğunu sanırdım, meğerse bir polis köpeğiymiş...

Müşterisini lafa tutarak oyalamak isteyen Mac

Horn:

— Bağışlayın, biraz geciktiriyoruz sizi —dedi.— Benim kendi işçim değil aslında bu, arkadaşının yerine geçici olarak geldi. Düğmesini bilmem ama, ceketten memnun kalacaksınız. Bütün Ruslar dikişimden dolayı kutluyorlar beni. Gazeteler, sizinle ilişkilerimizin kötü olduğunu yazıyorlar. Bense kendi adıma Ruslara karşı hiç bir kötü şey beslemiyorum. Kızıl binbaşının yanında konuk olarak bulunduğum sıra, kendisine doların üzerini imzalamasını rica etmiştim. Bu benim tüsımımdır, bakın...

Rus, Mac Horn'un kendisine uzattığı kâğıt paraya

baktı:

— «Osip Alper». Binbaşı Alper'in yanında mıydınız siz? Havret!..

— Demek siz de tanıyorsunuz onu?

— Biraz. Onunla bir kurganda oturur ve Amerikalılar savaşa girecekler mi, girmeyecekler mi? diye birbirimize bilmece sorardık.

Sonunda Dubbelt ceketi getirdi:

— Buyrun, yüz yıl kopmaz artık... Ayrılırlarken, Mac Horn hesap defterine bir göz

attı: Rusun soyadını güçlükle söyleyebiliyordu:

— Güle güle Mr... Minayev. Öteki prova için pazartesi günü buyurmanızı rica edeceğim.

Mac Horn bir türlü kendine gelemiyordu. Evine gitmedi, bir barda oturarak viski içti, taburesinden aşağı sarkıttığı bacaklarını şiddetle sallayarak her-v kese ve her şeye sövdü: Dubbelt'e, şakacı Ruşa, Başkana, kızıllara, karısına ve kendine... Şu dalgaya bak sen! Bir gazeteci bunun için bin dolar verirdi. Ama ben gazeteci değilim. Midem de bulanıyor. Belki de zehirlendim? Sosisler leş gibi kokuyordu...

Dubbelt dükkândadn çıkarken, «Jim —demişti,— kimseye bir şey söylemek yok! Sizinle boşa zaman harcamadık biz, adamın ceketini yokladım ben.» Mac Horn kızılın bombayla nasıl sürünür gibi gittiğini gözünün önüne getirmeye çalıştı. Bazen kuşkulu bir gülümseme yayılıyordu yüzüne, bazen de korkudan büzülüp yumak gibi oluyordu.

Cüzdanından «maskotum» dediği dolan çıkardı. Demek bu düzenbaz, binbaşının dostu. O zaman çok iyi ağırlamışlardı bizi. Smidtlle ilkin çalım yapmış, içmek istememişti. Hoş, her zaman öyledir ya... Hindi gibi kabarır... Tabiî sonra o da içmişti. Garstone ise Ruslarla dansetmişti. Dubbelt'e söylediklerim çok doğru: Olağanüstü günlerdi o günler. Kuşkusuz Jack gibi biz de ölebilirdik, ama ben o zamanlar düşmanın kim «Htıj; .nu cylo i>ı o5>yordum ki... Şimdiyse her şey altüst oldu. Dubblet'e güvenebilir miyim acaba? O bir türlü konuşuyor, FBI başka türlü... O, insanlara zarar vermek zorunda, işi bu onun. Ben dikiş dikiyorum, o ise muhbirlik yapıyor. Şüphe yok ki bana teşekkür edecekler, sonra da başlayacaklar sormaya: '"Kim? Ne? Niçin?»

Her şey ne denli hızla değişiverdi! Ruslar bizi o zaman dost olarak karşılamışlardı. Yüzde yüz şu şakacı herif de bir Amerikalıyla kucaklaşmıştır. Oysa şimdi bir fabrikayı uçurması için gönderdiler onu. Şeytan bilir neyin nesi olduğunu! Çok uyuz bir işe bulaştım. Ama şöyle etraflıca bir düşündün müydü, görülüp duyulmamış bir sansasyon olduğunu hemen anlıyorsun!

Mac Horn olup bitenleri birisine anlatmak istiyordu: dükkânına bir müşteri geliyordu, mavi bir elbise, bir çift pantolon ısmarlıyor, şaka yapıyor, gülüyordu; bir de bakıyordun ki, herif bir numaralı alçak-mış: kızıllar tarafından kenti havaya uçurmakla görevlendirilmiş. Hayret doğrusu! Oysa Mac Horn onu en iyi dostu biliyordu. İşte üzerini imzaladığı dolar... Barmene bundan söz etmek aptallıktı, gülerdi adam... Mac Horn bir kadeh viski daha içtikten sonra, Garstone'a telefon etmeye karar verdi. Altı aydır görüşmüyorlardı: kent büyük, herkesin işi başından askın... En son Hill'in düğününde görüşmüşlerdi. Nefis bir akşamdı: Hill'in bir Alman kadınından nasıl bir domuz yavrusu aşırdığını, Mac Horn'a nasıl madalya verdiklerini, Ruslara nasıl gezmeye gittiklerini ansı-mışiardı. Mac Horn o günden beri ne Garstone'u, ne de Hill'i görmüştü. Kimbilir, belki de çoğalmışlar, ailelerini büyütmüşlerdir?.. Garstone o zamanlar sınavlara giriyordu. Bir avukat olarak kazancı yerindedir her halde? Onunla ı'.;.ıiav«uiıirim.--4nr"!1ı '.damdır. Sonra onu o kızıl binbaşının yanma çevirmen olarak vermişlerdi. Zaten yarı yarıya Rus sayılır Garstone. Bu isin nasıl bir sansasyon olduğunu anlai* o... Mac Horn'un şansı vardı. Garstone evindeydi: — Dinle Jo, Times meydanının yanındaki bardar telefon ediyorum, hani şu sık sık buluştuğumuz y

anımsıyabildin mi? Buraya gel, sana anlatacaklarım var. Rusları ziyaret edişimizi anımsıyor musun? Şimdi sıra onlarda, mukabil ziyarette bulundular... Tam bir sansasyon!.

Garstone, Mac Horn'u evine çağırdı. Gerçi uzaktı Garstone'un evi, ama bir kez söz Ruslardan açıldı mıydı, Mac Horn'u votkayla ağırlardı Garstone, gitmeye > değerdi bu bakımdan...

Mac Horn uzun süre bir taksi bulmaya çalıştı. Sokakların kalabalık olduğu bir saatti. Her kavşakta durmaları gerekti. Yolsa gerçekten uzundu. Mac Horn, yine midesinin bulandığım hissetti ve yine hiç bir şey anlamadı: sosislerden mi zehirlendim, yoksa sinirden mi oluyor? Birden kendi kendisine çıkışmaya başladı: ne diye gidiyorum sanki ona? O benim dostum değil ki... Alayda onun gibilerinden sürüyle vardı. Hem Dubbelt «Kimseye bir şey söyleme» demedi miydi? Nerden biliyorsun Garstone'un polise çalışmadığını? Ona bir şey anlatırsam vururlar beni. Gereksiz görgü tanıklarını sevmez FBI.

Çevresine bakındı. Sanki yabancı bir kente düşmüştü. East Side! Savaştan sonra bir kez bile gelmemişti buraya. Neden buradaydı şimdi? Yalnızca Yahudiler yaşardı kentin bu kesiminde. Vitrinlerde harf yerine hiyeroglif gibi kıvrım kıvrım birtakım yazılar vardı. Garstone'un bir Yahudi olduğunu anımsadı Mac Horn. İyiden iyiye aptallık bu yaptığım: Yahudiler oldum olası kızıllardan yanadırlar. Garstone belki de komünisttir? Şimdi tutup beni polise çalışmakla suçlayabilir? Koskoca bir fabrikayı havaya uçurmak istiyorlar, bir Mac Horn'un işini bitirmek ne ki onlar için?

Garstone'a hiç bir şev anlatmamaya karar verdi; ;eğer, «Ne sansasyonu?» diye asılacak olursa, yalnızca

şaka ettiğimi, akşamı bir dostla geçirmek istediğimi söylerim.

Garstone yalnız yaşıyordu. Mac Horn merdivenlerden dosdoğru kitaplarla dolu odaya girdi. Bir paravananın arkasında yatak duruyordu. Gösterişli yaşamıyor, aynksınlık da tasladığı yok, diye düşündü Mac Horn. Kitap alacağı parayla isterse burayı gösterişli bir biçimde döşeyebilirdi... Nerede çalıştığını sordu arkadaşına.

— Bir yıl kadar «Phenix» sigorta şirketinde çalıştım.

— Hukuk müşaviri olarak mı? Garstone gülümsedi:

— Çok kapı aşındırdım. İlkin, sigorta olanlar, yani müşteriler kovdular beni, sonra da sigortayı yapan, yani patron.

— Bir dakika... Sen sınavları vermemiş miydin? —Vermiştim. Hayatta az mı aptallık yaptım ben?

Belki de, yarın bir bakmışsın, sokaklarda güzellik kremi reklâmları dağıtıyorum... Basbayağı da ciddî bir iş, ne var ki Roma Hukuku bilmenin gereği yok böyle bir iş için. Hay Allah, tutmuş

neler konuşuyoruz, en iyisi içelim.

— Votkayı nereden aldın?

— Yüreğini ferah tut, kızıl votkası değil, burada yapıhvor, 126. sokakta.

Şişevi boşalttılar. Garstone'un kevfi yerindeydi, binbaşı Smiddle'in, Hill'in taklitlerini yaptı, zebralara ilişkin fıkralar anlattı. Mac Horn onun sansasyonu sormasını beklivordu, ama Garstone bu konuva hiç değinmiyordu. Cassel yakınlarında nasıl havan ateşine tutulduklarını anımsadılar.

— Olağanüstü günlerdi canım —diye içini çekti Mac Horn.— Oysa şimdi ne olup bittiğini şeytan bilir!

91

Amerika'yı kimlerin savunduğu unutuldu gitti. Bir hukukçu pilisini pırtısını toplayıp ardına bakmadan kaçmak zorunda kalıyor... Sen sanıyor musun ki ben iyi bir hayat sürüyorum? Tiksinç! Kızıllara pantolon dikiyorum. Savaştan önce zencilere palto satardım. Elbette bu da tiksinç bir şeydi. Ama kimdi bu zenci dediklerimiz? Çizme boyacıları, —ki boyacılıkta üzer-vlerine yoktur.— Cephede de oldukça iyi şoförlük yapıyorlardı. Kızıllarla ise hiç düşüp kalkmamak en iyisi. Öyle bir çete ki bunlar...

— Gazetelerde yazılanlara mı inanıyorsun?

— Bana ne gazetelerden! Jack'm nasıl öldüğü aklımdan çıkmıyor benim. Amerikalılar ölsün istemiyorum ben. Sorarım sana: savaşı isteyen kim? Ne sen, ne de ben. Kızıllar.

Garstone'un gülümsediğini gören Mac Horn çileden çıktı:

— Mac Horn'un kolayca faka bastırılabilecek bir çocuk olduğunu sanıyorsan aldanıyorsun. Kızıllar savaş istiyor, gazete palavrası değil bu, gerçeğin ta kendisi. Şimdi söyleyeceklerimi duyunca gülümsemen donup kalacak ama ağzında! Nasıl boş sözlere kapıldığını göreceksin. Rusları ziyaretimizi anımsıyor musun?

— Binbaşılarının adı bile aklımda: Alper.

— Hah, tamam, işte onun bir dostu geldi bana. Bir elbise ısmarladı, ticaret temsilciliğinden olduğunu, buraya ticaret için geldiklerini ve bir senatörün tanıdığı olduğunu söyledi. Ben aptal da, «Kostümünüz çok güzel olacak Mr. Minayev» diye çırpınıp durdum. Biliyor musun kimmiş meğerse bu saygıdeğer «Mr. Minayev?» Bir numaralı caniymiş! Tüm kentlerimizi havaya uçurmak isteyen bir cani! iyi ki bana rastladı. Şüphe yok ki ben bir filozof değilim, senin kadar kitabım

92

yok. Şimdi sen, «Bir terzi ne anlar bu işlerden?» diye düşünüyorsundur. Ama anlıyoruz işte. Kızılın ceketinde ne var acaba diye bakacak kadar yani... Politikanın içine tükürmüşüm,

hilekârlık, düzenbazlıktır politika. Ama Amerikan kentleri havaya uçurulsun istemiyorum ben. Bana teşekkür edilmesi gerekir. Peki, FBI'da kimler oturuyor? Hilekârlar, üçkâğıtçılar. Bana bir dakika bile rahat yüzü göstermiyorlar. Sorarım sana, Mac Horn'la alay etmek hakkını kim vermiş onlara?..

Garstone onu sakinleştirmeye çalışmadı: iyi yürekli Mac Horn'un fazladan bir bardak içince nasıl çileden çıktığını bilirdi.

Mac Horn raftan bir kitap aldı, adına baktı ve öfkeyle:

— Amerikan ordusunun bir çavuşu böyle rezil şeyler okuyor ha! dedi. Zaten daha buraya gelir gelmez aklıma takılmıştı: «Niye bu kadar çok kitabı var?» diye. Şimdi anlıyorum... Dağ gibi kitaplara takılıp kalmışsın. Doğru söyle, votkayı nerden aldın?

— Dükkândan. Eğer hoşuna gittiyse, sen de alabilirsin.

— Çiçeği burnunda toy delikanlı değilim ben Jo. Sökmez bana bu numaralar. Seninle birlikte Amerika'yı savunduk biz. Şimdiyse sen kızıllardan yanaşın. Barışçıl bir adamımdır ben, ama tabansız da değilim, kızıllara kim olduğumu göstereceğim!

Mac Horn, ne kadar bağırırsa, öfke ve kin de yüreğini o kadar sıkıştırıyordu. Ona şimdi her şeyin suçlusu kızıllarmış gibi geliyordu. «Denizkızı» patentini ve karısını elinden alan onlardı, tüm hayatım değiştiren hep onlardı. Bundan önce kimsenin aklına savaş gelir miydi hiç? Adam gibi yaşarlar, dolar kaza-

nırlar ve maça giderlerdi. Şimdiyse, Allah kahretsin, neler olup duruyordu!

— Açıkça söyle bana —diye bağırdı öfkeden gözleri çakmak çakmak,— Amerikalı mısın, kızıl mısın?

Ve Garstone'un yanıtını beklemeden merdivenlere doğru koştu.

Bunaltıcı bir akşamdı. Mac Horn tiksintiyle bakıyordu açması dükkânlara; sandıklar, lahanalarla do-v lu fıçılar, bakır şamdanlar... Amerika'da yaşadıkları halde, şeytan bilir niçin, Amerikalılar gibi yaşamıyorlar! Burada her ev bir kızıl yuvası. New York'u da havaya uçurabilirler; pek mi zor onlar için yani?...

Sonra korkuya kapıldı: neden anlattım sanki ona? Kızılları üzerime saldırtacaktır şimdi. Dubbelt'ten beni korumalarını istesem mi acaba? Gülerler. Ne diye koruyacaklar ki beni? Senatör müyüm ben? Onların da kızıllardan bir farkı yok, onlar da ötekiler gibi hi-lekâr. Bana kimse yardım edemez. İşin bitik oğlum Mac Horn: Amerika'da dolandırıcı olunur, yankesici olunur, ama aptal olunmaz: aptallara hayat hakkı yoktur Amerika'da.

Karanlık iki sokağın kesiştiği bir köşede, direkteki lambadan dökülen donuk ışığın altında uzun süre öylece durdu. Çilli, karma karışık yüzü, terden ışıl ısıldı. Üst katlardan birinde, «Bıçaklayacağım alçağı!» diye bağırıyordu birisi. Ve Mac Horn, koyu, kapkara bir kanm «şıp-şıp» asfalta damladığını gördü. Her halde beni kesiyorlar, diye düşündü ve kederli kederli esnedi.

Garstone, bir koridora benzeyen dar, uzun odasında ne yapacağını bilmeden bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu: Bu ceket hikâyesi kötü sonuçlanacak gibi, Mac Horn önceleri gazetelere gülüp geçerdi, demek onun da kulağını doldurup, kendi yanlarına almışlar... Ama ne olursa olsun böyle saçmalara inanmak için insanın aptal olması gerek. Polisin birtakım belgeleri çalmak istediği apaçık ortada. Önlemek gerek bunu. Ticaret temsilciliğine gidip, «Mr. Minayev bundan sonra terziye gitmesin» mi desem acaba? O zaman benim polisten biri olduğumu düşünebilirler. Belki Betty biraz Rusça biliyordur? Amerikan - Sovyet Kültür Derneğine devam ettiğini söylemişti bir zaman. Bir telefon etsem mi acaba? Şimdi saat on bir buçuk. Belki de çoktan uyumuştur? Evet ama bu da çok önemli, yarma bırakmak doğru değil. Ya bir de telefona kocası çıkarsa? İlişkilerinin nasıl olduğunu da bilmiyorum ki... «Fikirleri başka onun» demişti Betty bir gün. O zaman, kendisine niçin telefon ettiğimi açıklayamaz kocasına. Belki de kıskanıyordur adam Betty'yi En önemlisi, şimdi kendisiyle niçin görüşmek istediğimi anlamayacaktır Betty. Son görüşmemizi yapmamış olsaydık, her şey çok daha kolay olurdu. Oysa şimdi kendi duygularımdan söz etmek istediğimi sanacaktır. Sert bir karşılık verip telefonu yüzüme de kapayabilir... Evet tüm bunlar olabilir, ama gene de bir şeyler yapmam gerek. Mac Horn şimdi polisin elinde. Betty ile konuşursam Rus kendini sakınabilir. ..

Garstone üzülüp acı çekiyordu, ama zaman da geçiyordu. Hep böyleydi o zaten: yürekli, açık sözlü bir

adamdı, kararsızlık yer bitirirdi onu. Gereğinden çok düşünürdü. Mac Horn'un bir cümlesi çok ağırına gitmişti: «Dağ gibi kitaplara takılıp kalmışsın...» Kitapları Garstone'un hem aşkı, hem de nefretiydiler. Ümitsizlik içinde kendi kendine şeyle söylendiği olurdu: kitaplar raflarında dururken ne görkemli bir uyum içindeler, birbirleriyle ne güzel geçiniyorlar! Ama kafanın içinde, biri ötekini bütünlemekten uzak, birbirlerini çürüterek sürekli savaşıyorlar. Gerçekten >de, dünyada ne kadar kitap varsa, o kadar da gerçek mi vardı acaba?

Savaş sırasında huzur içindeydi: Nazileri yenmek gerekti, bunu biliyor, anlıyordu. Ama barışın daha ilk gününde içine bir kuşku düştü. Mac Horn ve Smiddle ile birlikte Ruslara gidişleri bugünkü gibi akandaydı. Herkes barış için içerken, o kederli bir iç sıkıntısı içindeydi. Amerikalılar şüpheli şüpheli sorguya çekiyorlardı Rus binbaşısını. Dönerlerken, Smiddle, «Rusların burunları pek havada, demişti. Pek kurumlanıyorlar, iyi bir ders vermek gerek bu heriflere!..» Garstone, savaşın bitmediğini, süreceğini anlamıştı. Ama şimdi, kiminle savaşacağını bilmiyordu: kızıllarla mı, yoksa Amerikalılarla mı? New York'a döndükten sonra yarını kalan öğrenimini tamamladı. Görünürde durmadan değişme oluyordu. Kendi kendine, yine de Amerikan sistemi en iyisi, diyordu. Herkesin aynı şekilde düşünmesi olacak şey değil, yaşanmaz böyle bir düzende. Birkaç gün sonra da bu düşünceleriyle alay ediyordu: bizde iki parti var da ne oluyor sanki? Bir çift yumurta gibi birbirinin aynı iki parti... Cumhuriyetçileri Demokratlardan ayırabilmenin olanağı var mı? Doğru, bizde de komünistler var, ama sayıları az, tanımıyorum bile onları. K'mseyi inandıramaz onlar kendilerine, paraları yok :,ünkü.

Sonra karmakarışık bir biçimde okumaya veriyordu kendini: Marks, Bergson, William James, Tolstoy, Sovyet kolhozlan üzerine kitaplar ve günün moda kitapları... Her gün aldığı gazetelere büyük bir kin duyuyor, ne kongre üyelerine, ne radyo yorumcularına, hiç birine inanmıyordu. Her yerden yalan kokusu alıyordu; ve kitaplar kendisine yardımcı olmuyordu. Her biri bir başka şey salık veriyordu.

Sonunda sınavlarını verip okulu bitirdi. Avukatlık stajı yapabilmesi için paraya ihtiyacı vardı. Hukuk danışmanı olmaktı isteği. Başvurduğu bankalardan biri stajı olmadığını, bir başkası da kendilerine ad yapmış biri gerektiğini ileri sürdüler. «White and Krauser» fabrikasında az kalsın işe girecekti, ama birdenbire bu iş de suya düşüvermişti: Mr. Krauser Yahudilere katlanamıyordu. Bir sigorta şirketine ajan olarak girdi sonunda. İşinden utanıyordu: Kadınlara gidip, kocalarının yarın ölebileceğine onları inandırmaya çalışmak utanç verici geliyordu. Sonunda kovuldu, işsiz kaldı. Mac Horn'a, bir basımevinde ayakçı olarak çalıştığını, vitrin camları sildiğini, gazete sattığını söylememişti. Bazan eline on dolar geçtiği günler oluyordu; iyi bir yemek yiyip, yeni kitaplar alabiliyordu böyle zamanlarda. Ama bazen de on sent bile kazanamıyordu. Aşağılanmaya da, açlığa da kolaylıkla katlanabiliyordu; tek acı çektiği şey gerçeğin nerede olduğunu bilememekti.

Günde birkaç gazete okuyup, konferanslara, dinsel örgütlerin toplantılarına, mitinglere gitmeye başladı. En önemli şeyleri öğrenmekte olduğundan hâlâ kuşku duyuyordu. Betty ile de, Moskova'da bulunmuş olan bir profesörün konferansında tanışmıştı. Profesör Sovyet elmalarını övüp dururken, birdenbire bir kızıl tarım uzmanına çatmaya başlamıştı, «Sahte bil-

¦

gin» diyordu adama. Garstone'un yanında, esmer, İtalyan ya da İspanyol'a benzeyen, kocaman ve çok parlak gözlü, üzerinde bej bir elbise bulunan genç bir kadın oturuyordu. Kadın hemen etkilemişti Gars-tone'u. Konuşmacıyı dinlemiyor, hep komşusuna bakıyordu Garstone. Derken, komşusu birdenbire ona döndü ve: «Morganizmi savunmasında anlaşılmayacak bir yan yek» dedi. «Ne de olsa o da Times mensubu...» Garstone hemen onayladı bu sözleri. Yeter ki bir şeyler daha söylesindi. Ama o dinlemeye ve not almaya başlamıştı yeniden. Konferanstan birlikte çıkmışlardı. Garstone sıkılganlığını yenip kadınla konuşmuştu, o da gülümsemişti. Bunun üzerine onu evine kadar geçirmiş ve adının Betty Kean olduğunu, biyoloji öğrenimi yaptığını, evli ve kocasının da plastik sanatlar uzmanı olduğunu öğrenmişti.

Ertesi gün Betty'ye telefon etmek istemiş, ama kendini tutmuştu: ne söyleyecekti ki ona? Zaten konusu «gen» ler olan bir konuşmayı güçlükle sürdürebilmişti. Sonra, dört biyologdan dört tane makale okumuştu: bunlardan üçü, morganizmin —ki Betty bunun şiddetle karşısındaydı— biriciV bilimsel gerçekliği olan teori olduğunu, dördüncüsü ise bunun tersini savunuyordu. Garstone bunlardan hangisinin doğru olduğunu bilmiyordu; onun tek bildiği, Betty hangisini doğru buluyorsa, kendisinin de onu onaylayacağıydı. Bir hafta sonra telefon etti Bettv'ye: herhangi bir konferansa gitmeyecek miydi acaba Bettv? Morganizm üzerine söyleşilerine devam etmek istiyordu da... Betty pek candan, sevecendi, konferansa de£il, Yunanistan'daki olaylar üzerine düzenîenen bir mitinee eritmelerini önerdi. Boş yere okumuştu Garstone dört tane makaleyi: Betty morganizm konusuna

dönmemişti. Mitingten sonra uzun süre yürüyüp hep politika üzerine konuşmuşlardı. «Şunu bilmelisiniz ki, ben bir komünistim, demişti Betty. Şaşırttı mı

sizi bu?» O da açık yüreklilikle yanıtlamıştı: «Hayır. Hiç şaşırmadım».
Ayrıldıklarında şöyle düşündü Gars-tone: «Şimdi anlıyorum ondaki bu inanç gücünün nedenini. Rus binbaşısı da biliyordu nasıl yaşamak gerektiğini. Bense bunu bilmiyorum. Şüphe yok ki komünistler bizim politikacılardan çok daha sevecen. Ama komünistlerin yanıldıkları da bir gerçek. Her şey karmakarışık. .. Açık olan bir şey var: Ben Betty'siz yapamam. Otuz iki yaşımda olduğum halde tıpkı bir öğrenci gibi buluşmamıza ne kaldı diye saatleri sayıyorum. Neden bağlandım ona böyle? Politika ve biyolojiye onun ilgisi; evli de üstelik. Ne demişti babam bir gün: «Ben onlara, bir köpeğe beşinci bir ayağın gerektiği kadar gerekliyim...» Komünist olmasının beni hiç şaşırtmadığını söyledim. Doğru değildi bu. O söyleyene değin aklımdan bile geçmemişti. Evet, gerçi Rus binbaşısını ziyarete gittim, sonra, basımevindeki düzeltmen de komünistti —bunu hemen anlamıştım,— ama onunla hemen hemen hiç konuşmadıvdık. Demek ki. komünistler üzerine hiç bir şey bilmivorum denebilir. Betty, varlıklı bir mühendisin kızı, bolluk içinde büvümüş, kocası sanat üzerine kitaplar yazrms bir adam. peki övlevse niçin komünist Betty? Demek ki, tek bir şevle yaşamak olanaklı değil.

Yeniden buluştuklarında Betty'nin gene politikadan söz edeceğini sanıyordu. Ama Betlv dalgındı, birkaç kez hiç ilgisi olmayan yanıtlar vermişti sorularına,: sonra da birdenbire şiir okumaya başlamıştı:

A^rbk mendili n^bi bembeyaz buluttan, Sn aiden yolcu - rüzgâr sallıvor.

Ve sessizliği üzerinde aşkımızın Rüzgârın yüreği çarpıyor.

Rüzgârlı bir gündü ve Garstone Betty'nin yakınlığından, okuduğu şiirlerden, rüzgâra karşı sessiz, suskun yürüyüşlerinden korkunç sarsılmıştı.

Artık sık sık buluşuyorlar, bazen politikadan, bazen sanattan, bazen de hiç bir önemi olmayan, ama birdenbire onlar için son derece büyük bir önem ka-zanıveren boş şeylerden söz ediyorlardı. Niçin buluştuklarından, hatta bu konuda açıklama gerektirecek en küçük şeylere değinmekten bile korkuyorlar, kaçmıyorlardı.

Hiç beklenmedik bir sırada, Garstone'un işleri yoluna girdi: kendisiyle Hill'in yanında tanıştığı bir edebiyatçı, bir çocuk dergisi için öykü yazmasını önerdi ona: edebiyatçı tembeldi ve onun yerine başkaları çalışıyordu. Çeşitli kitapları karıştıran Garstone, su samurlarının yaşayışları üzerine dokunaklı bir öykü yazdı ve buna karşılık iki yüz dolar aldı.

Pazar gününü birlikte geçirmeyi kararlaştırdılar. Betty'nin arabası vardı, onunla dağ gezintisine çıktılar. Tepedeki boğazda kendilerini bulutların arasında buldular; yakıcı bir nem sarmıştı her yanlarını. Sonra güneş, yemyeşil bir çardak ve mor laleler... Betty, elini Garstone'un geniş avucu içine bıraktı. Eller söyleştiler, anlaştılar, and içtiler. Garstone kendini tutamadı:

— Betty —dedi,— bu bir bulut sanki, bunsuz yaşayamam ben, sizsiz yani Betty...

Betty elini hızla onun elinden çekti, ayağa kalktı:

— Bana bir daha bundan hiç söz etmeyin, anlıyor musunuz, hiç!

Hiç konuşmadan geri döndüler; utanıyorlar, birbirlerinin yüzüne bakamıyorlardı.

Tüm bunlar pazar günü olmuştu. Mac Horn'un Garstone'a gelişi ise bundan üç gün sonra idi.

Garstone bir yandan uzun-dar odayı arşınlıyor, bir yandan da düşünüyordu; üstelediğimi, kendisine açıklamada bulunmak istediğimi sanacak. Saat yarım. Çılgınlık bu...

Ama her şeye karşın yine de telefon etti. Heyecandan güçlükle konuşabiliyordu:

— Betty, bu kadar geç saatte rahatsız ettiğim için özür dilerim...

— Bekliyordum telefonunu.

— Betty, inan önemli. Yoksa cesaret edemezdim, ama inan çok önemli. Telefonda söyleyemem, sizi görmem gerek, mümkünse hemen, şimdi...

Betty, yarım saat sonra çıkacağını, kendisini köşede beklemesini söyledi.

Buluştuklarında, birbirlerine hiç bir şey söylemediler. Hatta selamlaşmadılar bile. Nereye gittiklerini düşünmeden hızla yürüdüler.

— Çok önemli Betty, polis alçakça bir tuzak hazırlıyor. Belki sen birazcık Rusça biliyorsundur? Hemen şimdi haber vermek, uyarmak gerek. Soyadı galiba Minov olacaktı. Bir daha o terziye gitmemeli, terzi FBI ile bağlantılı çünkü...

Ve Garstone, Mac Horn'un yaptığı bütün gevezelikleri bir bir anlattı Betty'ye.

— Şimdi anlıyorsun değil mi telefon etmemin ne denli zorunlu olduğunu?

— Yarın sabah Barney'i görürüm, o Rusların yanında bulunmuştu. Çok iyi yaptın Joe. Ne alçaklık! Her kötülüğü yapabilir bunlar. Kan. bomba, çöl... Tek ki istediklerini elde etsinler... Joe, öyle çok yalan, tik-sinçlik, kötülük var ki, bazen çok korkuyorum! Hayır, bu değildi söyleyeceğim... Yarın Barney gidip ha-

ber verir. Şimdi yapılabilecek hiç bir şey yok. Ama Minov da gece terziye gitmeyecekti... Çok iyi ettin Joe.

Garstone'un elini kuvvetle sıktı. Betty'nin veda etmek istediğini sandı Garstone:

— Sizi evinize kadar geçireyim...

— Niye acele ediyorsun Joe? Şimdi çok güzel hava, serin, oysa gündüz ne ağır bir sıcak vardı...

Işıklı, aydınlık bir alanda durdular. Kadının biri Garstone'a yarı yarıya solmuş bir demet gül uzattı. Binaların ön yüzünde ışıklı harfler, cüceler, akrobatlar yanıp sönüyor, gidip geliyordu. Betty bir binanın duvarına yaslanarak usulca:

— Joe —dedi,— sana şunu söylemeliyim ki...

Belki Garstone duyamamış, belki de o söylememişti. Binanın giriş bölümüne sıralanmış paket halindeki sabah gazetelerini gördüler. Manşette şunlar yazılıydı: «Bir kızıl casus yakalandı!»

Garstone paketten bir gazete aldı: «Kızılların ticaret temsilciliği görevlilerinden Mr. Minayev bu akşam FBI müfettişlerince tutuklanmıştır. Kızıl «diplomat» m üzerinde, hem atom bombası yapımı ile ilgili gizli bilgiler topladığını, hem de Amerikan fabrikala-rını havaya uçurmaya hazırlandığını gösteren belgeler çıkmıştır. Devlet Bakanlığından açıklandığına göre Mr. Minayev diplomatik dokunulmazlık haklarından yararlanamayacak ve ABD yasalarını çiğneyen herhangi bir yabancı gibi yargılanacaktır.»

Gazeteyi buruşturup attı Garstone.

Geri dönüp Betty'nin evine geldiler. Garstone çekine çekine:

— Bir şey söyleyecektin bana —dedi.— Gazeteyi okumadan önce...

Hemen yanıtlamadı Betty. Garstone'un elini eline aldı, bıraktı.

102

— Hayır Joe. Bir şey söyleyecek değildim. Bunun üzerinde düşünmenin gereği yok şimdi. Bizi nelerin beklediğini bilmiyorsun sen daha... Komünistleri ezecekler, öldürecekler... Çok güçlü olmak gerek Joe, çok güçlü... Biliyorum, iyi bir dostsun sen, ama şimdilik bu yeterli değil. Demirle, acıyla, kanla sınanmalı bu dostluk. Elveda Joe!

Garstone uzun süre bekledi sokakta; yukarda, pencerede bir ışık yandı, sonra söndü, ama o hep olduğu yerde duruyordu. Sonunda, gelişigüzel bir yöne, ağır ağır yürümeye başladı. Bir süre sonra kendini Broadway'de buldu; sabahın bu erken saatinde, artık ıssızlaşmıştı Broadway... Arada bir gelip geçen oluyordu. Birisi şarkı söylüyor, öteki iki gemici sövüşüyordu. Elektrik direğine yaslanmış bir kız ayakta uyukluyordu. Işıklı reklamlar, mavi asfaltın üzerinde fır fır dönüyor, sonra otuzuncu katlara kadar tırmanıp kirli pembe renkli gökyüzünde dalga dalga yayılıyordu. Garstone, Ren yakınlarında kısa süren bir gece savaşını anımsadı. Demek, yeniden?... Peki, ya Betty? Ya hayat? Hepsini alacaklar mı elimden? Roketler. Tehlike alarmları. Bombalar. İşte, şurada, yüreğimin ortasında... Lanet olasıcalar! Bağırarak söylemişti bu «Lanet olasıcalar !»ı. Ama gelip geçenler dönüp bakmadılar bile: sarhoş bir zavallıdan başka kim geçebilirdi ki bu saatte Broadway'den?

11

New York'a hareketinden az önce Dumas, Lan-cier ile buluştu. Aslında pek seyrek görüşüyorlardı: Lancier güç bir dönem geçiriyordu, «Roche Aine» yeniden batma tehlikesi altındaydı. İlk zamanlarki gücü

kalmamıştı Lancier'in. Günlerce pancurları kapalı yarı karanlık odasında oturuyor ve kendi kendine bir .şeyler homurdanıyordu. Martha, güzel bir ilkbahar günü onu gezintiye çıkması için kandırmıştı. Dumas kendisine seslendiğinde düşünceli, kamburlaşmış, ko-camış bir şekilde odasında oturup duruyordu. Birlikte çıkıp, konuşmaya nereden ve nasıl başlayacaklarını bilmeden küçük bir kahvenin terasında oturdular, k Lancier, «Corbeille» akşamlarını anımsamaya çalıştıysa da hemen sustu: ne Marcelline, ne Leo, ne de Louis vardı...

Bir ay kadar önce de doktor Morillot ölmüştü. Yaşadığında olduğu gibi kederli bir gülümsemeyle ölmüştü. Kendisini umutlandırmaya çalışan profesöre şöyle demişti: «Hâlâ bir şeyler anımsayabiliyorum; kanımca iki haftadan fazla zamanım kalmadı... Sakın üzüldüğümü sanmayın. Fazla bile kaldım bu dünyada, zamanının geldiğini bilmek de bir erdem. Ne gülün ç: ömrümün yarısını elektriksiz, pasaportsuz, hatta cazsız geçirdim. Kahvelerde vals çalarlardı, sınırlarda bagajına bir paket tütün saklamış mı diye yolcular didik didik aranırdı, akşam oldu mu gaz lambası yakar ve, «Ne çok ışık saçıyor!» diye hayran hayran bakardım... Victor Hugo'yu gömdüklerinde lisedeydim...

Bir başka devrin insanıyım ben. Pinaud'ya göre kötü yürekli bir komünistim, ama gidin Pierre'in yoldaşlarına sorun, tekelci sermaye yanlısı olduğumu söyleyeceklerdir. Oysa ben binbir çeşit hastalığı iyi etmiş sıradan bir hekimden başka bir şey değilim. Bir zamanlar «katar» derlerdi, sonra «influenza» dediler, en sonra da «grip» adını koydular; oysa hastalar için durum hep ayniydi: öksürüp duruyorlardı. Ben küçükken, babam savaşmanın artık olanaksız olduğunu söylerdi, korkunç bir silah bulunmuştu çünkü: maki-

neli tüfek... Oysa ben atom bombasına kadar yaşadım. Telaşsız, rahat rahat ölebilirim artık...»

Evet, Morillot da ölmüştü. Lancier, onun, üzüntüsünü gülünç bir şekilde gizlemeye çalışarak Marcel-line'e gelişini anımsadı: kafasından ne geçtiğini anlamak olanaksızdı.

— Mezarlıkta dolaşır gibi hep ölülerden söz ettik —dedi Lancier.— Konuyu değiştirsek ya...

Dumas işlerinin nasıl olduğunu sordu.

— Berbat —dedi Lancier,— «Roche Aine» son günlerini yaşıyor. Ama bunun önemi yok. Daha kötü bir şey var: yaşama sevincimi elimden aldılar. Ne anlamı var artık yaşamanın? Yalnız, tartışma benimle: senin fikirlerinin başka olduğunu biliyorum, yoruldum artık ben, tartışmak istemiyorum. Mado şimdi sizinle birlik, ne zamandır görmedim kendisini, ne halde olduğumu sormak için bile gelmedi. Belki siz haklısınız, belki siz kazanacaksınız, ama hiç de gıpta etmiyorum size. Ben Moskova'da değil, Niort'da, Deux-S6vres'de doğdum. Ve Fransızlar için sevinç verici bir durum yok ortada. Ruslar birtakım büyük fabrikalar yapıyor diye kıvançlısınız

siz. Pinaud, Amerikalılar bombaya sahip olduğu için kıvançlı. Peki ya ben neden kıvanç duyayım, neye sevineyim? Fransa artık yok. Bir zamanlar büyük bir devlettik biz, ama şimdi? Neyiz kî şimdi? Monako!.. Pinaud, Amerikalıların Ruslardan daha güçlü olduklarını söylüyor. Olabilir. Bu benim durumumu hafifletmez. Eğer bir savaş çıkarsa, ne Moskova'ya bir şey olur, ne de New York'a; olan Paris'e olur. Bende kalan tek şey «Corbeille». «Corbe-ille» de mutluydum ben. Onların «Corbeille»i de yok edeceklerine eminim. Amerikalılar bizi özgürlüğümüze kavuşturduklarında sevinmiştim, inanmıştım onlara. Kültürlü insanlar diye düşünmüştüm, ne küstah-

105

larmış meğerse! Onlar için o iğrenç gökdelenleri Notre-Dame'dan daha üstün. Sanattan söz etmenin ne gereği var? Adam gibi masaya oturmasını bilirler mi acaba? Size inanıyorum aziz dostum, onların gideceği yok, beslenip duruyorlar.

Dumas gülümsedi:

— Bunu Pinaud'ya söylemeyin, sizi komünist üstesine geçirir sonra. Gerçekten çok tiksinç Amerikalıların politikaları: herkes kendileri gibi yaşasın istiyorlar. Ama Amerika'da Amerikalılara karşı hiç bir şey yapamam ben. Kuşkusuz kaba, terbiyesiz hepsi de; tamamlanmadan, yarım yamalak piyasaya sürülmüş mal gibiler. Yine de yetenekli bir halk ama. Yakın günlerde bir Amerikan romanı okumuştum, ve biliyor musunuz, bayağı hoşuma gitmişti; açık, belirli, canlı bir romandı. Bizim yazarlarımız ukalalık yapıyorlar: onlara göre her sesi dört parçaya ayırmak gerek... Rahmetli doktor Morillot «Biz yaştakiler için skleroz doğal, ama doğal olduğu kadar da tiksinç bir olaydır» derdi. Amerikalıların bir tek üstünlükleri var: genç olmaları.

— Beni kandıramazsınız —dedi Lancier.— Görüyorsunuz maden suyu içiyorum. Doktorlar korkunç bir diet uygulamamı istiyorlar, Martha derseniz bir diktatör. Ama ben yine de şarabı yıllandırmak gerektiğini anımsıyorum; çünkü yeni şarap insanın ne damağına, ne burnuna, ne de yüreğine seslenebiliyor, yalnızca karnını şişiriyor, o kadar. Demek bu vahşilerin romanları sizin hoşunuza gidiyor? Tartışmak istemiyorum, ama ben eski Fransa'yı yeğlerim.

New York'ta bu konuşma geldi Dumas'nm aklına. Gülümsedi: ben bunların çoğunluk yapmacıksız, içten olduklarını düşünürdüm. Durum hiç de sandışrım gibi değilmiş meğerse: bunların da kendilerine göre

106

görenekleri, boş inanları, şartlanmışlıkiarı var. Genç olduklarından belki de; takvimleri, birtakım firmaların kuruluşlarıyla başlıyor. Ama düşünce cesaretleri yok, binlerce kör inanç, şöyle yapma, böyle yap... Her şey önceden belirtilen bir şekilde olacak. Bunlarda da var skleroz, hem de bunca genç oldukları halde... Bu yalnızca tiksinç değil, doğaya da aykırı...

Doktor Morülot, kışın Dumas'ya uğramıştı bir gün. Profesör Amerika'ya gitmeye hazırlandığını söyleyince, öfkelenmişti Mörillot: «Bu ikinci bir infarktüs demektir. Kendinizi koruyun! Dün akşam yine söylev verdiniz. Mitinglerde herhangi bir şamatacı da bağı-rabilir, bizim ikinci bir Dumas'mız daha yok. Nereye gidiyorsunuz? Sizin durumunuzdaki bir insan yatağında olmalıdır,

yolda değil.» Dumas suçlu suçlu gü-lümsemişti: «Sizin de yatıp dinlenmeniz gerekli, ama \ bakın beni iyileştirmek için koşup geliyorsunuz. Tek bir Amerikalıyı bile ikna etsem, kârdır... Truman'm son demecini okudunuz mu? Gene savaştan söz ediyor. Biz sizinle yaşayacağımız kadar yaşadık, ama gençleri öldürsünler istemiyorum ben...»

Eskiden olduğu gibi uzun süre dolaştı. Ama birdenbire durmak zorunda kaldı; soluğu kesilir, boğulur gibi olmuştu. Canlı, kara gözlerinin altında mor şişler ortaya çıkmıştı. Ancak her şeye karşm gençliğini, uzlaşmazlığını, herkesi bir anda saran neşesini korumaktaydı. Profesör Adams karısına, «Hiç yaşını göstermiyor —demişti.— Oysa ölüm kamplarında kalmış, gençlerin bile dayanamayacakları koşullardaki ölüm kamplarında...» Her zaman kitap yazar ve tüm bun- } ların yanı sıra Marie ile şakalaşmayı, ya da üzgün bir öğrencisinin gönlünü almayı da unutmazdı.

Terslikler daha uçaktayken başlamıştı. Hostes, kendisine küçük bir anket kâğıdı uzattığında, o, yu-

I

kardan bir taş ormanını andıran kentleri seyrediyordu. «Lütfen anketimizi doldurunuz» yazıyordu hostesin verdiği kâğıtta. Dumas adını, doğum yeri ve tarihini, uyruğunu özenle yazdı kâğıdı. Sıra «ırk» bölümüne gelmişti. Gülümsedi ve ırk kavramının kötüye kullanılışı üzerine görüşlerini yazdı. Sonra kâğıdı avu-cunun içinde buruşturup attı. Kim okuyacak bu yazdığımı? Yarı cahil bir hafiye! Utanarak bir kâğıt daha isledi kızdan. «Mürekkep damladı da ilkinin üstüne..» Irkla ilgili yeri boş bırakarak bütün bölümleri yeniden doldurdu.

Hava alanında onu iki saat alıkoydular; polisler, Fransızm, beyaz mı siyah mı olduğunu yazmaktan niçin kaçındığı konusunda tahmin yürütüyorlardı. Ve bu tahmin yürütme işi şefleri gelip de, «Bu adam ne beyaz, ne de siyah, kızılın teki... Bavullarını bir kez daha kontrol edin ve gözünüzü dört açın» diyene kadar sürdü.

Dumas'yı havaalanında iki Amerikalı karşıladı. Karşılayıcıların genç bilim adamları olduklarını sanan Dumas, onlara Profesör Müller'in bilimsel çalışmalarından söz etti. Adamlar gülümsediler: birisi gazeteci, ötekisi de Kürkçüler Birliğinin yazmanı olduklarını söylediler. Dumas:

— Beni meslektaşlarım çağırmışlardı da... dedi.

— Profesör Adams hastalandı —dedi gazeteci.— Ama yarın sabah sizi ziyaret edecek.

Kürkçü zor sezilir bir gülümsemeyle:

— Gazeteler —dedi,— aleyhinizde kampanyaya başladılar bile. Komünist olduğunuzu yazıyorlar sizin. Oysa profesör Adams'm resmî bir yeri var bu ülkede. Karşılayıcılar arasında benim de bulunmam sizi şaşırttı galiba? «Barış Dostları Birliği» nin kurucularından biriyim. Sizin Madison Square'de bir ko-

nuşma yapmanızı istiyoruz. Burası New-York'un en büyük salonudur, ama göreceksiniz hıncahınç dolduracağız burayı. Profesör Adams bir yana, bizim «Birlik» te kimya profesörü McClay, birçok din adamı, yönetmenler, öğretmenler, doktorlar var. Politikayla ilgimiz yok, insanlar barış istiyor.

Gazeteci yanlarından biraz uzaklaşınca, kürkçü fısıltıyla:

— Ben de komünistim —dedi.— İşimiz çok zor. Elinizi sıkmama izin verir misiniz?

Profesör Adams gerçekten de otele geldi Dumas'yı ziyarete. Dumas uçakta verilen anket kâğıdından söz etti. Birlikte güldüler. Adams:

— Cahil insanlar! —dedi.— Sizin adınızı bilmeleri gerekirdi. Bugün röportaj için gelen gazetecilere sizin Amerika'ya gelişinizin Amerika için onur verici bir şey olduğunu söyledim.

— Rica ederim, büyütüyorsunuz. Şu zenci konusunu soracaktım, anlamıyorum bir türlü, Almanla-nnkine benzemiyor mu biraz? Siz nasıl açıklıyorsunuz bu durumu?

— Bir yanıt verebilmek zor. Çok karmaşık bir sorun. Genel olarak zenci halkın çok düşük bir kültür düzeyinde bulunuşuyla açıklanıyor bu durum.

—Ama bu «düşük kültür düzeyi» bilerek yaratılmadı mı, ve bile bile sürdürülmüyor mu? Sorunun zencilerin kafatasıyla değil, sosyal eşitsizlikle ilgili olduğunu siz benden daha iyi bilirsiniz.

— Ben kendi adıma sizinle aynı fikirdeyim. Ama halkın kendine özgü bir takım zayıf yanları vardır ve bu peşin yargıları dağıtıp yok etmek pek kolay değildir... Bizim yaşayışımızı incelediğiniz zaman, bilime birtakım ayrıcalıklar sağlandığını göreceksiniz: para —hem de fazlasıyla— verilmektedir; koşullardan ya-

İsınmıyorum: büyük konferans salonları, kitaplıklar, özel enstitüler, ama bizi her zaman dinleyen bulunmuyor...

Dumas akşamı profesör Haynes'la birlikte geçirdi. Antropogenes üzerine ilginç bir söyleşi yaptılar. Nashville'li genç bir biyolog da vardı toplantıda. Genç adam, Fransızların bu konudaki çalışmaları üzerine sorular sordu Dumas'ya. Ciddî konuşmalarına son verip de çay içmeye başladıklarında biyolog:

— Sizin gibi bir yabancı için eğlenceli olabilecek bir şey anlatayım size —dedi.— Bizim eyalette, öğrencilere evrim teorisini anlatmamız yasaktır. Yalnızca Âdem'le Havva'dan söz edebiliriz. Pitekantrop'tan söz ettiniz diye hapse bile atılabilirsiniz çünkü...

Oteline dönen Dumas uzun süre uyuyamadı. Birdenbire bir çığlık duydu. Robdöşambrını omuzuna alarak dışarı baktı. Polisler genç bir adamı ve üzerinde gecelik bulunan bir kadını

götürüyorlardı. Dört bir yanda flaşlar patlıyor, fotoğrafçılar fır dönüyorlardı. Dumas, bunun bir film çekimi olduğunu sandı, ama fotoğrafçılardan birisi, «Olağan bir baskın —diverek açıkladı durumu.— Nikâh kâğıtları yokmuş... îyi ki vakit geç değil, gazeteye yetiştirebiliriz.»

Dumas kapısını örterek, gürlercesine, «Ne bayağılık! diye bağırdı. Bir de tutmuş özgürlük üstüne felsefe yapıyorlar. Milletin yatağını yoklayıp, kimin kimle yattığını araştırıyorlar! İnsanın meydana gelişini Esope ağzıyla açıklamalarına ne demeli hele! Üstelik yutturdukları bu yalanlarla milleti maskara ediyorlar. Profesör Adams kraniolog olarak ilgine bir kişi elbette. Ama işinden başka herhangi bir şey düşünmüş müdür acaba şimdiye kadar? Kendisine çağdaş Amerikan yazarlarının kimler olduğunu sorduğumda ne demişti: «Her halde karım bilir bunu, ben hiç roman

110

okumuyorum.» Profesör Haynes tüm Avrupa'yı dolaştı, iki ay da Fransa'da kaldı. Hiç bir şeyin farkına varmış mı? Kendisine Marshall planının Avrupa'ya değil, Amerika'nın kendisine yardım için hazırlanmış olduğunu söyleyince nasıl da apışıp kaldı! «İlk kez» duyuyormuş... Herkes yalnızca kendi konusunda bilgi sahibi; birisi ayakkabı bağı ticareti mi yapıyor, ayakkabı boyası onu hiç ilgilendirmiyor. Bir de «Yeni Dünya» demiyorlar mı! Neresi «Yeni» bunun? Avrupa'nın ne kadar eski, kör inancı varsa hepsini toplamışlar, sonra da tutup dünyaya akıl vermeye kalkıyorlar ..

Ertesi sabah oteldeki odasında çalı sırken, havaalanında gördüğü kürkçü geldi. İçinde Bili Coster'in makalesi bulunan gazeteyi de yanında getirmişti. Du-mas yazıyı okudu, şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibiydi: uzun bembeyaz kaşları alnına doğru kalkmıştı. Sonra bir kahkaha atarak Amerikalıyı şaşkına çevirdi:

— Hey Tanrım! Biliyor musunuz, olağanüstü bir şey bu! Doğrusu bayağı iş bunları uydurabilmek...

Gazeteyi yanına koydu: ¦— İnanan olur mu buna?

— Ne yazık ki evet, hem de pek çok kişi. Bizim hangi koşullar altında çalıştığımızı bilmiyorsunuz siz daha. Bu yazı pek çok insanı ürkütür. Hiç bir yerde de yalanlayanlayız bunu: Daily Worker'm çok az bir ti-raiı var. Yarın Adams'la birlikte görünecek olmanız çok iyi. Bövle şeyler çabuk duyulur. Adams yüksek onur sahibi bir kişidir. E°-er o sizin onuru^u/a bir davet düzenliyorsa, halk bu makalenin uyduruk b*r şey olduğunu anlayacak demektir. Dostumuz profe-

111

sor McClay de bulunacak Adams'ın bu davetinde. Coster'in makalesi bir provakasyondan başka bir şey değil, mitingimizi baltalamak istiyorlar. Ama başaramayacaklar bunu.

Kürkçü uzun uzun, arkadaşlarının üstesinden geldiği zorlukları anlattı. Dumas ise dalgın, gülümsüyor-du: kendini, birtakım gizli belgeleri çalan bir casus, bir Gestapo ajanı, ya da Boulogne ormanında küçük kızları kovalayan bir şehvet delisi olarak düşlüyordu.

— Profesör Adams gülecektir buna, kendisi az önce buradaydı, şehvet adamı rolü için benim biraz fazla yaşlı olduğumu anlamıştır her halde...

Ancak profesör Adams gülmedi yazıya. Roberts'e düşüncelerini söyledi: makale onu öfkelendirmişti; özellikle de Coster'in Dumas'yı düzmece bilginlikle suçlamasına çok içerlemişti. Ama Mrs. Adams'ın makaleyi okuduktan sonra kendisine söylediklerinden söz etmedi. «Daveti iptal etmelisin, demişti Mrs. Adams. Dumas büyük bir bilgin olabilir ama, adı böylesine kötüve çıkmış birisini, namuslu bir aile yuvasının içine sokman da doğru değil.» Adams kızmıştı: «Bu aptal, Dumas'nm düzmece bilgin olduğunu yazıyor, oysa ben kitabımda kaç kez onun bulgularını örnek ve davarfk olarak gösterdim. reçetelerde vazılan her şe^-c. nîcin inamvorsun?» — «Bilivorum, belki de gerçekten abartma şevlerdir vazılanlar, ama kadınlara saldırdığı da sövlenivor... Sen^e onu evine davet ediyorsun.» Adams gülümsedi: «Kaç yaşında Dumas biliyor musun?» — «Yaşını hiç göstermediğini sen kendin söylemiştim. Ama yine de diretecek değilim bu konuda, sen bilirsin, senin işin bu. Ama ben çıkmayacağım. Rahatsız olduğumu söylersin. Herkesi eşleri

olmaksızın çağırmakla çok iyi etmişsin. Mrs. Haynes gelmeye niyetliydi, maymun gibi meraklıdır zaten, ama kendisine telefon edip hasta olduğumu söyleyeceğim.»

Profesör Adams için bu davet gerçek bir sınavdı. Dumas'dan hoşlanmamıştı bir kez. Daha ayağının tozuyla —sanki her şeyi biliyormuş gibi— zencilerden söz etmeye başlamıştı. Çok karmaşık bir sorundu bu, öyle şipşak yargıda bulunulamazdı bu konuda. Ya Amerika'nın planları üzerine söyledikleri?.. Doğrusu bu ya, çok aptalcaydı. Amerikalıların savaş istediklerinden nasıl emin olabilirdi? En güçlü ordu hangi tarafta? Bizde mi, Ruslarda mı? Elbette Ruslarda... Fransızlara da kendilerini kuzu gibi göstermek ne yakışıyor ya! Tüm tarihleri boyunca savaşmışlar oysa. Bu çapta bir bilim adamının politikayla uğraşması ne tiksinç! Çok nazik bir durumla karşı karşıyayım: beni bir komünist yanlısı olarak görmelerini istemem. Öte yandan daveti iptal etmem de olanaksız. Dumas büyük bir bilgin. Yıllık toplantımız için çağırdık onu. Ama hiç kimse onun burada ajitasyon yapacağını da tahmin etmiyordu doğrusu... Yakışık almaz davranışlarda bulunuyor... Ama bizim gazetelerin de ondan geri kalır yanı yok; adama çamur atmada birbirleriyle yarışıyorlar. Herkesin birarada olduğu bir sırada... Açması bir gösteri olacak bu... Ama bir bilim adamının nasıl hareket edeceğini göstereceğim onlara, politika şamatalarının dışmdayım ben...

Ertesi sabah gazeteler Rus diplomatının tutuklandığına dair sansasyonel haberi verdiler. Adams sarsılmıştı: artık bu da albay Roberts'in bir oyunu, ya da, şu ya da bu bakanın kotardıfeı bir iş olamazdı; Moskova'nın kartları açılmıştı sonunda. Bir de tuttum

Boberts'le tartıştım, meğer ne kadar haklıymış adam. Ruslar gerçekten de savaşa hazırlanıyorlar... Hiç kuşkusuz çılgınlık bu, ama bir deliden de mantıklı bir hareket beklenemez ki... Profesör Haynes Moskova-dayken en önemli şeyi farketmemiş. Anlaşılmayacak bir şey de yok bunda, yabancılara barışçıl yüzlerini gösteriyorlar.. Çok ilginç, bakalım şimdi ne diyecek Dumas? Gerçi ne diyeceğini tahmin etmek de pek öy-ie zor değil ya... Ruslara tutkuyla bağlı bir

yobaz olduğu için onları haklı çıkarmaya çalışacaktır. Anlaşılan Roberts bu işte de haklıymış: daveti iptal etmek -gerek. Ama artık çok geç. Hiç kimsenin politikadan söz etmemesini sağlamak için elimden geleni yapacağım, bu bir bilginler toplantısı, o kadar...

Son anda davetlilerden altısı gelemeyeceklerini bildirdiler. Biri hastalığını, ötekiler işlerini ve ailesel durumlarını gerekçe olarak göstermişlerdi. Profesör Haynes, ünlü osteoloji uzmanı profesör Bart, biyolog Kremer, kimyacı McClay ve genç, ama kendi alanında büyük bir ün kazanmakta olan paleoantropolog Hennessy gelenler arasmdaydılar. Hepsi de merakla çalışmalarına ilişkin sorular soruyorlardı Dumas'ya. Profesör Adams:

— Hepimiz sabırsızlıkla bulgularınızın yayınlanmasını bekliyoruz —dedi.— Revue d'Anthropologie' de çıkan makalelerinizden antropometrinin temel ilkelerini bütünüyle değiştirdiğiniz, tersine çevirdiğiniz, anlaşılıyor.

Dumas heyecanlanarak, Sovyet bilim adamı Yar-ho'nun çalışmalarından söz etmeye başladı:

— Endeks ve sınıflandırmalara karşı ne kadar dikkatli olmamız gerektiğini gösteren çok ilginç veriler...

Columbia Üniversitesi profesörlerinden bir meslektaşımın bir makalesi beni çok şaşırttı. Bu meslektaşımız yeniden eski yanlışlara dönerek, zencilerin geri kalmışlığını, onların kafatası ölçülerinden elde edilen-verilerden hareket ederek kanıtlamaya çalışıyor. Beyin ağırlığıyla savunulmak istenen nedir? Bu tür kör inançların çoktan geride kaldığını sanıyordum ben. Bu meslektaşım Cuvier'ye dayandırıyor düşüncesini; beyni iki bin grammış Cuvier'nin. Çok güzel, ama Anatole France'ın beyninin topu topu bin yüz gram geldiğini unutuyor? Eğer böyle hafifliklere inanacak olursak, Anatole France'ın Cuvier'den başka bir ırktan olduğunu kabui etmemiz gerekmeyecek mi? Kaldı ki, hem Anatole France, hem Cuvier yalnızca Fransız olmakla değil, her ikisi de aynı zamanda Fransız Akademi üyesi olmakla da birleşiyorlar. îşte bu tür sahtekârlıklar Sovyetler Birliği'nde olmaz, orada hiç kimse böylesi saptırılmış verilerle ilgilenmez...

— Belki de —dedi Dumas'nın sözünü kesen profesör Hennessy,— biyoloji tartışmalarının da saptırılmamış verilere göre yapıldığını söyleyeceksinizdir? Ancak hemen belirteyim ki, onların bir raporlarından edindiğim izlenime göre, inanması ne kadar güç de olsa, bilimin önemli ölçüde politik yönergelere bağımlı olduğu bir gerçek.

— Ben o görüşte değilim —dedi Dumas sakin sakin.— Şu var ki, onların anlatım biçimleri değişik. Sorunu, bazı deyim ya da söyleyiş biçimlerinin sizi gücendirdiği tarzında anlamaya hazırım. Ama tartışma, birinci derecede önem verilen bir konudur orada...

— Komünistler için —diye bağırdı profesör Hennessy,— bu bir tartışma değil, propagandadır. Bir de

bakmışsınız yarın, Darwin'in aslen Rus olduğunu oku-yuveririz.

Dumas omuz silkti:

— Bağışlayın, ama hiç de gülünç bir söz olmadı bu. Gazetecilerin değil de bilim adamlarının bu tür şeylerden söz ediyor olmasına inanamıyor insan doğrusu...

Profesör McClay de yangına körükle gitti: * — Profesör Hennessy'nin geçen gün Times'da bir makalesi yayınlandı. Her halde sizi çok ilgilendirecektir: Profesör, atom bombasının Batının kültürünü koruduğunu savunuyordu yazısında.

— Biraz fazla abartıldı bu —dedi profesör Hennessy.— Ama yine de kızıl emperyalizmin uygarlığımızı tehdit ettiği ve Rusları yalnızca bomba korkusunun durdurabileceği görüşündeyim ben...

Profesör Adams durumu kurtarmak isteyerek:

— Yeniden profesör Yarho'nun çalışmalarına dönelim isterseniz... dedi.

Bir dakika kadar herkes sustu, sonra Dumas profesör Hennessy'ye bakarak:

— Rusların savaş istediklerini sanıyorsanız, yanılıyorsunuz —dedi.— Onlar çok daha başka şeylerle uğraşıyorlar...

Baştan beri susmakta olan profesör Bart, yapmacıklı bir gülümsemeyle:

— Evet, doğru —dedi,— başka şeylerle uğraşıyorlar. Biz de tam bugün bu konuda bir şey okuduk..). Sayın profesör, Tennessee'deki fabrikalar, onları ant-ropometri yöntemlerinden daha çok ilgilendiriyor galiba?..

Dumas donup kalmıştı:

— Ve siz de inanıyorsunuz buna öyle mi? Hayret! O zaman beni de şehvet delisi olarak görüyorsunuz-

dur? Ciddî olalım baylar. Tüm bunların FBI tarafından tezgâhlanmış birer oyun olduğunun gerçekten farkında değil misiniz?

Profesör Adams yeniden araya girdi;

— Bu yersiz tartışmayı keselim artık. Biz hepimiz profesör Dumas'nm bilimsel çalışmalarına büyük değer veriyoruz; önde gelen bir Fransız bilginiyle burada birlikte olmaktan da son derece sevinçliyiz. Bay Dumas'nm politik görüşleri bizi ilgilendirmez. Hepimiz hoşgörülüyüz ve size şu

kadarını söyleyeyim ki sayın bay Dumas, hakkınızda yazılan şu bayağı yazıyı hepimiz tiksintiyle karşılıyoruz. Ancak sizin de bugün yayınlanan haberi FBI'ın bir oyunu olarak nitelemeniz doğru değil. Sonra, evimde bir devlet örgütüne leke sürülmesini de hoş karşılamıyorum... Size bir fincan çay ikram etmeme izin verir misiniz sayın bay Dumas?

— Teşekkür ederim, izniniz olursa gitmek istiyorum. Yoruldum, yarın da mitingte konuşacağım.

Dumas selâm verip, çıktı.

Merdivenlerde profesör McClay ardından yetişti:

— Gördünüz ya bizim bilim adamlarımızı? Dakikalardır nasıl bir umutsuzluk içindeydim, bilemezsiniz. Hennessy, tipik bir ırkçıdır; «Amerikan biliminin yıldız bilgini» diye övüyorlar onu; profesör Adams bile kısa süre önce, onun, hiç bir şey yapmadığı halde, büyük itibarı olduğunu söylemişti. Bart, korkudan aklını yitirir gibi oldu, her yerde kızıl görür gibi oluyormuş. Sizinle birlikte çıktığım için beni bağışlama-yacaklardır. Adams'ı ele alalım: büyük bir bilgin, seçkin bir kişi, ama... Gazetelerde uçurulan her balona inanır... Yarın mitingte konuşacağım, sizi takdim etme görevini bana verdiler, benim için çok onur verici bir şey bu. İlk kez geniş bir dinleyici kitlesi önünde

konuşacağız. Size açıkça söylemeliyim ki, komünist değilim ben; birçok konuda düşüncelerimizin ayrı olduğu kesin, ama savaş istemiyorum ben de. Bu bomba gevezeliklerinden tiksiniyorum. Benim gibi düşünenler çoğunlukta, ama hepsi şaşırtılmış, sersemletilmiş durumda, ne yapacaklarını bilmiyorlar...

McClay, Dumas'yı oteline kadar geçirdi. k Dumas masanın üzerindeki lambanın ampulünün yanık olduğunu görünce zile bastı, genç bir kadın hizmetçi açtı kapıyı, ancak kadının kapıyı açmasıyla kapaması bir oldu. Sonra da yanında başka bir hizmetçiyle yeniden geldi. Dumas ona yardım etmek için masaya doğru birkaç adım attı, ancak onun kendisine yaklaştığını gören kadın bir çığlık attı. Sonunda anlamıştı Dumas. gazetedeki yazıyı okumuştu kadın, korkuyordu. Saf bir gülümsemeyle:

— Bırakın —dedi kadına,— ben kendim yaparım, iyi geceler!

Kadının getirdiği yeni ampulü lambaya taktı. Hay aptal! Unutmamalı da Marie'ye anlatmalı bunu, gülecektir. İyice yoruldum...

Divana uzandı. Avakları keçe gibi olmuştu, solumak olanaksız gibivdi. Yol çantasına uzanıp içinden küçük bir ilaç şişesi çıkardı ve bosrazma damlatarak yüksek sesle saymaya başladı: «Altı, yedi, sekiz...» Yfiniden uzandı. Her şev birbirine karışmava başlıyordu: hizmetçi kadın, Hennessy'nin diş göstermesi, zencilerin kafatasları...

Tavanda dışarının ışıkları yansıyor, gidip-geliyor-du: storları indirmek gerek... Nedense, elleri coplu SS' leri anımsadı. «İnsan-düşünen kamıştır...» Sağ kalmış olmam, yaşıyor olmam, yalnızca düşünmeden, düşündüğümden... Yarın miting var, oysa ben hazırlanmadım bile...

118

Gerindi, ayağa kalktı, ağır ağır ayakkabılarının bağını çözdü. Şöyle başlıyayını: «Düşünmek gerek. Pascal ne güzel söylemiş: Düşünen kamış olmak gerek, o zaman hiç bir fırtına sizin için korkunç olamaz. Bombadan söz ediyorlar, ama insan zekâsı tüm bombalardan daha güçlüdür...» Hiç olmazsa birkaç saat uyuyabilseydim, gücümü toplardım.

12

Daha öğlen bile olmamıştı, ama dayanılmaz sıcak tüm Jackson halkını evlerine tıkılıp kalmak zorunda bırakmıştı. Alanda, Kuzeylilere karşı savaşta ölen Güneyliler anıtının yanında bir polis duruyordu. Her tarafından terler boşanıyor, tozdan bembeyaz olmuş tek-tük geçen arabalara yol vermek için, kolunu göz kamaştırıcı pırıltıdaki gökyüzüne doğru yiğitçe havaya kaldırıyor ve bu haliyle bronz bir asker heykelini andırıyordu. Kaldırımda bir ihtiyar oturuyor ve gelip geçenlere birer gazete okutabilmek için hırıltılı bir sesle bağırıyordu: «Son haberler! Kızıl casus direniyor...» İki zenci tramvay durağında bekliyordu.

«Victoria» barı loş ve serindi. «Vaha» da derlerdi buralılar bu bara: koca kentte, —o da yalnız tanıdık müşterilere— sert içki veren tek yer burasıydı. Ear sahibinin, hayırsever işler için binbaşı Smiddle'e her yıl büyük bir para ödediği söylenirdi. Baramerikanda genç bir adam oturuyor ve naneli rom içiyordu. Barmene:

— Peter —dedi,— zar atalım ister misin? Şeytanlar benden yana değil bu sıralar. Dün Kesler'e üç kadeh rom ütüldüm. Kumarda kazanamayan aşkta ka-

119

zanır derler; ama aptalca bir laf bu. Mag'i anımsıyor musun? Ne enfes kalçaları vardı; Gallup'la kaçmıştı. Ama gıcır gıcır bir «Buick»i vardı Gallup'un ve onu jSTew Orleans'a götürmüştü. Babam evlenmem gerektiğini söylüyor. Ama bu çok aptalca bir şey olur. Bir yıl sonra savaş çıkacak olduktan sonra ne diye ev-lenmeli? Karı ne işe yarar savaşta? Ben kızılları haklarken kanm Gallup'la kırıştırsın istemem ben

Adam yine kaybetti. Barmen iki kadeh doldurdu:

— Bir yıla kadar savaş olacağını nereden biliyorsun? İlkbaharda bir ev sahibi oldum. Açık konuşmak gerekirse savaşmak istemiyorum ben.

— Hiç kimse istemiyor. Ama göreceksin bir yıla kalmayacak herkes savaşa gidecek. Aptalca bir şey bu, ama böyle. Başkanın demecini okudun mu? Gökte yıldız yakalamaya çalışmıyor adam, yalnızca herkesin bildiği şeyleri söylüyor. Sana ben savaşmak istiyorum demiyorum, savaş çıktığında savaşacağım diyorum. Bu durumda da ne diye evleneyim? Keşke ilk anda vurulsam, James'inki gibi bacağımı kessinler istemem, bu en aptalca bir şey olur artık.

Binbaşı Smiddle «Yılmayanlar» kulübünde kahvaltı için hazırlandı. Kulüp üyeleri, her çarşamba «Plassa» otelinin şölen salonunda toplanırdı. Smiddle bir konuşma yapacaktı toplantıda,

heyecanlıydı: kulüp üyeleri arasında kentin ileri gelen kimseleri bulu-nuvordu: pamuk ihracatçıları, büyük tüccarlar, bir ¦gazete patronu, bir banka direktörü ve yargıç Gilmo-re. Oysa Smiddle'in başı ağrıyordu; dün akşamki «parti »de cok içmişti. Gece herkes dağıldıktan sonra, Smiddle arabasının içinde Jackson'un en güzel ve yanına salavatla varılır kadını olan doktor Hellitz'in ka- RitaVı bulmuştu. Sarhoştu Pita ve durmadan gü-

keskin çığlıklar atıyordu. Smiddle şoseden sap-

mış, farları söndürmüş ve Rita'yı kucaklamıştı. Hâlâ çığlıklar atıyordu Rita. «Ses çıkarmak yok, demişti Smiddle. îlk koşuldu bu». Bunun üzerine sesini kesmişti kadın. Smiddle eve yorgun dönmüş ve bir türlü uyuyamamıştı. Hatta soğuk bir duş bile ona iyi gelmemişti, bir soda içmiş ve başını elleri arasına almıştı: dinmemişti ama ağrısı.

Kulübe tam zamanında geldi ve tribündeki şeref masasına oturdu. Yanında pamuk ihracatçısı ve gazete patronu oturuyordu. Geri kalanlar aşağıdaki küçük masalardaydılar. Her kulüp üyesinin göğsünde, hangi firmanın sahibi olduğunu gösteren bir plâket göze çarpıyordu. Bu, hiç kuşku yok gereksiz bir şeydi, herkes birbirini çok yakın tanıyordu, ama Jackson halkı geleneklerine düşkündü. Salon, kocaman bir gülümseyen ay'la süslenmişti; «Yılmayanlar»m arma-sıydı bu. Herkes yerini aldıktan sonra, Smiddle tahta bir tokmakla masaya birkaç kez vurdu:

—• Sevgili «Yılmayanlar», doktor Hellitz'in kulübümüz üyeliğine kabul edilmesini öneriyorum. Hepimiz kendisini yılmak nedir bilmeyen bir Esculapef*) olarak tanıyoruz. Kendisi iyi bir genç ve gerçek bir Amerikalıdır. Sırf bir hastayı kurtarabilmek için gece yarısı on millik bir yolu aştığına yemin edebilirim. «Bu yetmez» diyebilirsiniz. O zaman size onun bir hizmetler listesini vereyim: kendisi hiç bir zaman bir zenciyi tedavi etmemiştir. Yetmez mi? Devam edelim öy-levse: hiç bir kızılı tedavi etmemiştir ve etmeyecektir, tersine, öte dünvava bu maymunlardan daha çoğunu-göndermemizde bize yardım edecektir.

Heü birden atılan bir kahkaha tufanı kapladı sa-

(*) Esculape: Roma mitoîlojisinde tanrı adına doktorluk yapan kimse (ç.n.)

lonu, bir kısım üyeler alkışladılar. Smiddle konuşmasını sürdürdü:

— Ve böylece, «Yılmayanlar» arasına doktor Hel-litz'i de almış bulunuyoruz. Yeni üye, ayağa kalkınız, «Yılmayanlar» ı selâmlayınız ve kulübümüzde hangi adı taşımak istediğinizi söyleyiniz.

Dazlak kafalı, cılız, elli yaşlarında bir adam olan doktor Hellitz bağırdı.-

— Kasırga!

Sonra herkes yemeğe oturdu. Konuşmalar biraz aperatif aldıktan sonra yapılıyordu, çünkü tavuktan önce iş görüşmelerine zaman bırakmak gerekiyordu: bu yemekler sırasında çok önemli

ticarî sözleşmeler imzalanırdı. Smiddle bir kadeh votka içti, küçük bir buz parçasını ağzına koyup emdi ve kızgın kızgın düşündü: doktor Hellitz'in karısı bir şeyler anlatmak istiyor galiba, ama kafam mı durdu nedir, hiç bir şey anlamıyorum...

Smiddle'in kafasının durduğuna ilişkin telaşı bo-şunaydı, gazete patronu «parlak» bir söylevle ondan söz etmekteydi:

— Kızıllar tüm dünyayı zorla ele geçirmek istiyorlar ve her yerde insanların Âdem'le Havva gibi çırıl çıplak yaşayacakları cennetler kurmak istiyorlar. Ne mutluluk ki, dünyada bir de Amerika var, muazzam bir baraj gibi kızıl selini durduran Amerika... Sezdirmeden bir darbe indirmenin hesabı içinde kızıllar. Fransa'da grev üstüne grev düzenliyorlar. Biz olmasaydık, İtalya'vı çoktan ele geçirmişlerdi. Övle-sine kurnazca entrikalar çeviriyorlar ki, İngiliz hükümetinden birkaç bakanın Kremlin'den para aldığı açıklansa hiç şaşmam...

Gülümseme ve alkışlar yavıldı salona.

— Gelelim rakamların diline. Geçen yılın ilkba-

harında pamuk ihracatı kırk dört milyon dolara erişmişti. Ağustosta bu rakam müthiş bir düşüş gösterdi. Anımsıyor musunuz o günleri? İki milyonu anca bulmuştu ihracatımız. Sonbaharda, Japonya'dan alınan kredi sayesinde durum biraz düzelmişti. Kışı bekleyiş içinde, ilkbaharı ise her iyi hıristiyanm yapması gerektiği biçimde, umut ederek geçirdik. Şimdi ise durum değişti. Artık kızıllara gülebiliriz. Kongrenin Marshall planını kabul etmesinden sonra, pamuk yeniden tahta çıktı. Küçük, beyaz pamuk parçacıkları altın olacaktır. Zaman zaman da olsa, Başkanın kararsızlıklarını, federal hükümetin ikircikli tutumlarını kınayabiliriz. Yine de, Demokrat partimiz, yitirdiği geleneklerine yeniden kavuşmaya başlamış bulunmaktadır. Roosevelt'in günleri hiç bir zaman geri gelmeyecektir...

Hemen herkes alkışladı.

— Başkanın, genel savaş hazırlıklarına girişilmesinin zorunluluğunu açıklamasından bu yana, işlerimiz canlanmıştır. Mutlu günlerimize yeniden yaklaşmaktayız. Bundan çıkan sonuç nedir, aziz dostlarım? Kızıllar bizi yoketmek istiyorlar. Bunun için Çekoslovakya'da bir ihtilâl gerçekleştirdiler, Yunanlı âsileri desteklediler, yasal Çin hükümetine karşı eşkıya çetelerini harekete geçirdiler. Ama ne oldu? Yıkabildiler mi bizi? Tam tersine, desteklemiş oldular. O gurur verici adımıza layık olduğumuzu gösterdik: Avrupalı kargaların «Kriz! Kriz!» diye çığlık attıkları günlerde bile umutsuzluğa düşmedik biz. Tam bize gereken kadar korkmamızı sağladı onların bu çığlıkları. Şimdi artık hem kendimiz silahlanıyoruz, hem başkalarını silahlandırıyoruz. Askerlerimizi giyecek, silah ve yivecekle donatıyoruz. Her adımda zenginleşe zengin-leşe sonuca doğru hızla yaklaşıyoruz. Yüce tanrı ve

sevgili Güneyimizin gülümseyen ay'ı bize gideceğimiz yönü göstermektedir.

Smiddle peçeteyle alnını sildi ve oturdu. Salon-daysa alkışlar, gülmeler ve sevinç çığlıkları daha uzun süre dineceğe benzemiyordu.

Büyülenmişçesine, olağanüstü bir ruhsal hafiflemeyle döndü Smiddle evine.
Hatta yolda giderken şöyle düşünüyordu: eğer bir «parti» daha olacak olur-^ sa, arabaya gizlice bir kadının binip binmediğine iyi bakmalı. Bizim burası için bu bir rekordur.

Evde onu senatör Low'un bir mektubu bekliyordu. Washington'daki durumdan, seçim kampanyası hazırlıklarından, «ürkek» demokratların gariplik-rinden söz eden senatör, sonuç olarak şöyle diyordu.-«Gazetelerimizi izliyor ve büyük bir zevkle makalelerinizi okuyorum. Ama sakın beni sizden «Tran-soc» adına Almanya'ya gitmenizi rica etmek zorunda bırakan şeyin yalnızca kaleminizin bu başarıları olduğunu sanmayın. Billiyorsunuz Berlin'de durum gün güne daha çok gerginleşiyor ve burası sözün tam anlamıyla bir askerî operasyonlar tiyatrosu halini almış bulunuyor. Buraya akıllı ve enerjik kimseleri göndermek zorundayız. Siz Almanya'da altı ay bulunmuştunuz. Almanları tanırsınız ve en önemlisi, gerçek bir Amerikalısınız, çabuk karar alma yeteneğine sahipsiniz. Albay Roberts'e sizin güneydeki çalışmalarınızdan söz ettim; o da şiddetle destekliyor benim önerimi. Jackson'daki işleri çabucak bitirmeye çalışın ve burava gelin. Mektupta yazmanın doğru olmayacağı şeyleri burada anlatırım size.»

Zafer kazanmış gibi sevindi Smiddle: sonunda kavuşacağına kavuşmuştu işte! Aynaya baktı, kravatım düzeltti, gülümsç^i: Mrs. Hellitz. kendinize başka bı-r ovun arkadaşı aramanız gerekecek, vine de k»*">r?g yapmamanızı salık vereceğim size, ikinci bir Smiddle'i

hiç bir zaman bulamayacaksınız çünkü... Sonra hemen hazırlanması gerektiği aklına geldi ve mektubu yeniden okuyarak üzerinde düşünmeye koyuldu.

Vantilatör avukat Clark'm ağarmış saçlarını ha fif hafif dalgalandırıyordu.
Az önce hapishaneden dönmüştü avukat. Bir cehennem sıcağı vardı hapishanede. O kadar ki, müvekkiliyle görüşmesi bile yorgunluktan bitirmişti onu. İnatçı zenciyi bir kez daha ikna etmeye çalışmıştı. İki kere ikinin dört ettiği kadar açıktı durum. David Harrison itiraf etmeliydi. Kelleyi ipten kurtarmak için tek yol, olayı âdi bir hırsızlık gibi göstermekti. Kaldı ki, bu bile zor olacağa benziyordu; çünkü savcı Mrs. Nivelle'in hayatına kas-dedildiğini söylüyordu. Ya Smiddle? «Bütün zencileri suçlamak istemem, diyordu, aralarında namuslu olanlar da vardır, ama birçok zenci savaştan sonra azıttı. Senatör Low'un kızına karşı girişilen suikast yeterli bir uyarıdır. Kara derileriyle kızıl fikirleri birleştiren bu piç yığınını gemlemenin zamanı gelmiştir artık.» Böylece, cana kasdetme fikrini, kentin etkili birçok kişisi desteklemiş oluyordu. Gerçi yargıç fena bir adam değildi ama, karaktersizdi, Smiddle'e karşı duramazdı. «Bilezik veya broş gibi şeyler çalmak niyetinde olduğunu söyle» dedim bu zenci olacağa; ama o melodram oynamaya devam ediyor: zencilerin şerefini lekeleyemezmiş! Bu belki New-York'taki tiyatrolara güzel gider, ama Jackson'da bunun için adamı elektrikli iskemleye oturturlar. Elbette suçu yok adamın, ama böyle inat etmeye devam ederse nasıl kurtarabilirim onu? Kendine hırsız dedirtmek kolay değil, anlıyorum ama Mississipi'de yaşadığımızı bilmiyor mu bu adam? Gerçeğin olmadığı bir yerde onu

aramak boşunadır... Vantilatörün de bir işe yaradığı yok, ama vantilatör ne yapsın sıcağın

böylesine? Önceleri daha kolay dayanırdım ben bu sıcaklara, ama yapacak hiç bir şey yok: yaşlanıyoruz...

Kapı açıldı, karısı girdi çalışma odasına. Avukat Clark karısının yüzüne bakar bakmaz bir şeyler geçtiğini anladı. Kötü sürprizlere alışmıştı nicedir: ya sövgü dolu ortak imzalı bir mektup gönderirler, ya karısı gelir, kapılarının üstüne «Zencilerin dostuna v ölüm!» diye yazıldığını söyler, ya da aşçı kadın iki gözü iki çeşme, kendisini kızıllara satmasını istemediklerini söylediklerini anlatırdı.

— Ne oldu Anna?

— Sana söylemek istemezdim, derdin başından aşkın, biliyorum, ama kız bu gidişle aklını oynatacak... Lewis, aralarında her şeyin bittiğini yazmış.

Bir hafta kadar önce, Clark istemeye istemeye boyun eğmişti Bella'nm nişanlanmasına. Lewis'ten hiç hoşlanmamıştı: tembelin, avarenin biriydi. Bol keseden para harcayıp duruyordu, ama kim garanti edebilirdi bu durumun hep böyle sürüp gideceğini? Pamuk demek, piyango demekti: gün olur, bol ürün verir, eline çok para geçerdi, gün olur hiç bir şey vermezdi. Çalışmak denilen şey ise Lewis'in elinden hiç gelmezdi. Anna ikna etmişti kendisini: «Onları nişanlamaksın, birbirlerini seviyorlar. Babamın seni evden nasıl kovduğunu anımsıyor musun?..» Razı olmuştu. Ve şimdi, boş gezenin boş kalfası beyzade, Bella'yı bir yana fırlatıveriyordu...

— Hiç bir şey anlamıyorum Anna.

— Bella mektubu gösterdi bana. Üzgün olduğunu yazıyor Lewis. Böyle davranmak zorunda bırakmışlar kendisini... Babasının kendisine söylediklerini aynen yazmıştı: «Eğer o kızıl herifin kızıyla evlenecek olursan evden kovarım seni.» Kişiliği oluşmamış Lewis'in,

çocuk daha... Bella için korkuyorum, odasına kapandı, hiç cevap vermiyor...

Clark birden ayağa fırladı:

— Bilirim ben bu tipleri. Yarın yapacağı ilk şey Bella'ya mektup yazmak değil, tiksinç bir yazı yazmak olacaktır. Göreceksin, kapımızın üzerine de yazı yazacaktır. Korkuyorum Anna... Amerika adına korkuyorum.

Jackson hapishanesinde tüm sesler kesilip de hiç bir şey duyulmaz olduğunda, hava kararmaya başlamıştı. Zencinin suç ortakları olduğuna hiç kuşku yoktu, ama ustaca görmüşlerdi işlerini doğrusu. David Harrison'un ipek kordonu nerden bulduğunu hiç kimse öğrenemedi. Kapıdaki küçük pencereden hücreyi gözetlemeye giden gardiyan birden bir çığlık atmıştı. On dakika sonra da tüm hapishane, senatörün kızını boğarak öldürmeye teşebbüs eden zencinin kendini astığını öğrenmişti. Koşarak hücreye gelen hapishane müdürü, bir küfür savurmuştu: «Katil!» On iki yıl bugünkü yerini korumuş, şimdiye kadar böyle bir münasebetsizlikle hiç karşılaşmamıştı; ne ayaklanma, ne kaçma girişimi, ne de başka bir şey... «Örnek» diye adı çıkmıştı hapishanesinin. Gerçi çok çalkantılı günler yaşamamış sayılmazlardı. Ku-Klux-Klan'l.arm hapishaneyi basarak içerden «zenci çaldıkları» günler unutulacak gibi değildi. Ama yüreği serindi o zamanlar müdürün: bir mahkûmu dışarı kaçırıp yakarak cezalandırmakla, içerde elektrik iskemlesine

oturtmak aynı kapıya çıkmaz mıydı? Ve bu alçak herkesten daha kurnaz çıkmıştı: kaçmıştı... Hem öyle bir kaçış ki, yakalamak da olanaksızdı. Zenci dilini dışarı çıkarmış, kendisiyle alay ediyor gibi gelmişti müdüre: «Ee, nasılsın bakalım salak müdür!»

127

Yargıç Gilmore binbaşı Smiddle'e telefon etti:

— Belki senatöre yazarsınız... Kepazelik, tam bir kepazelik! Yakaladığınız zenciyi anımsıyor musunuz? Olursa bu kadar terslik olur: alçak herif kendini asmış. Yalnız anlamadığım şey, kordonu nerden bulmuş acaba? Bir türlü kendime gelemiyorum... Senatör ne diyecek?

— Senatörün ne diyeceğini mi soruyorsunuz? Ben bu işe karışmak istemem. Nasıl olup da işin farkına varamadığınızı da anlıyor değilim ayrıca. Devlet güvenliğini ilgilendirir önemde bir işti bu: zenciler azıt-mışlardı, bu herifin yargılanması onları gemleyebi-lirdi. Oysa şimdi...

— Ben de altüst oldum. Sizden senatöre bağışlanma dileklerimi iletmenizi rica edeceğim. Suç ortaklarını bulmaya çalışacağımızı...

— Stop! Kordonu ona kim verdi söyleyeyim mi size? Clark... Eminim bundan... Birbirlerine davranışları son derece törenseldi. Şikago'daki söylevinden sonra, hemen gerekli önlemleri almalı.,.

— İyi ki aklıma getirdiniz. Hiç kuşku yok, Clark. Hapishane müdürü onun olaydan iki saat önce zencinin yanma geldiğini söylüyor. Şimdi savcıya telefon ediyorum...

Yargıcın, genç, neşeli bir zenci hizmetçisi vardı ve çok güzel yemek yapardı. Yargıç keyfi yerinde olduğu günlerde ona takılır ve «Hadi git yıkan, derdi. Bugün iyiliğim üzerimde.» Binbaşıyla tatsız telefon görüşmesini bitiren yargıç zenci kadının ağladığını gördü. İyi yürekli bir adamdı ve gözyaşına hiç dayanamazdı.

— Ne o, sicim gibi indiriyorsun gene gözlerinden?

— David'e acıyorum.

— Ahmak, acınacak nesi var onun? Elektrikli
iskemlesine oturtulacakken, yakayı sıyırmasını bildi.

1ZÖ

Johnson'un bu iskemlede ne kadar acı çektiğini biliyor musun? Tam sekiz dakika. Oysa bu üç kâğıtçı herif tabureyi itiverdi, tamam... Acıyacaksan bana acı, öyle belalar gelecek ki bu yüzden başıma... Senatör asla bağışlamayacaktır beni.

Jenny hareketsiz, öylece oturuyordu. Çevresi, savrulup atılmış bluzlarla doluydu: pembe, mavi, yeşil... Elinde sıkı sıkıya tuttuğu bir pusula vardı:

«Aşkım, mutluluğum, bağışla! Yaşamamı istemiyorlar. Kaatil değilim, hırsız da değilim, ama zenciyim. Rus albayı elimi sıkmıştı, şimdi onu öpüyorum. Yeşil yıldız seni aldatmıyormuş. Jenny, Kuzeye git, bilet alacak kadar paran olduğunu söylemiştin bana. Sana mutlu ol! demiyorum, ama yalvarıyorum: gururlu ol! Ancak ayaklarına kapandıkları zaman bağışla onları! Jenny, dakikalarım sayılı, ormanımız-daymışçasma seninleyim: dudakların, ellerin, mutluluğumuz... Seni seviyorum Jenny, bunu sana, ne kendisine, ne de başkalarına hiç bir zaman yalan söylememiş bir insan söylüyor. Seviyorum, öpüyorum, yalvarıyorum:
bağışla! David Harrison.»

Saatler gece yarısını vurdu. Binbaşı uyuyordu. Avukatın ağlamaktan gözleri şişmiş kızı uyuyordu. Yargıcın hizmetçisi küçük odasına çekilmişti. Jenny kıpırtısız, öylece duruyordu. Pırıl pırıl ışıyan lambaya bakıyor ve David'i görüyordu önünde. Anlayamı-yordu David'in artık olmadığını.

«Victoria» barı kalabalıktı. Akşamcılar viskilerini çekip gülüyorlardı. Genç adam barmene:

— Dinle Peter —diyordu,— bugün çok içtim, ama daha içebilirim. Zar atalım. Kazanamıyorum... Aptalca bir şey, ama böyle işte...

Marry Queen Elizabeth'le gitmek istiyordu, Paris'e varmadan önce dinlenmeleri gerekirdi. Nivelle ses çıkarmadı: elbette uçakla çok daha çabuk olurdu, ama bagajları fazlaydı ve acele etmelerine de bir neden yoktu. Vatanına dönüş onu ürkütüyordu. Son haftaları toplantılar ve şuraya buraya koşuşmalarla geçmişti; ama gene de kaç kez düşünceye dalmış, Fransa'yı gözünün önüne getirmeye çalışmıştı. Eski dostlarından kimlere rastlayacaktı acaba? Nerede oturuyorlardı? Oradayken en güzel şiirlerini yazdığı Meu-don'daki küçük evi duruyor muydu?

New-York'ta başını kaşıyacak zamanı olmamıştı. Hareketinden üç gün önce Coster'le nihayet anlaşa-bilmişti. Senatör bir türlü kesin karar verememiş, bir Varşova'yı, bir Budapeşte'yi önermişti; Nivelle de Prag üzerinde direnmiş ve sonunda kabul ettirmişti: Batı, Çekleri çok iyi anımsıyordu, Şubat Devriminden sonra huzursuzluklar görülmüştü orada; kaldı ki, «Prag» sözcüğünün kendisi bile, bir Amerikan okuru için şöyle ya da böyle uygar bir ülke çağrışımı yapıyordu. Low kesenin ağzını biraz daha açmıştı. Bili de güya hoşnut değilmiş gibi biraz homurdanmış, sonra anlaşmışlardı. Coster'le «Transoc» arasındaki dostluğu pekiştirmek için de Nivelle, Bill'le karısını 3. caddedeki Fransız restoranına davet etmişti.

Marry iki saat tuvaletiyle uğraşmıştı; özellikle de beyaza çalan kirpikleri onu çok uğraştırmıştı. Nihayet son derece dekolte, leylâk rengi bir tuvaletle odasından çıktığında, Nivelle kendini tutamayıp karşı-

smda duran görüntüye sırtını dönmüştü. Bu ne zevksizlik Tanrım! Cadı! Tam bir panayır cadısı!..

Mary, Coster'in karısını çok çirkin bulmuştu. Oy-si Victoria New-York'un en güzel kadınlarından biri olarak bilinirdi; öyle hafif gülümser ve yeşil gözlerini öyle hoş süzerdi ki, erkekler kıskançlıkla, «Bill'in şansı bu kadından geliyor» diye düşünürlerdi. Üzerinde siyah uzun

bir tuvalet, boynunda kıvrım kıvrım bir çelik gerdanlık vardı. Hafif, şmgırtılı bir ses çıkaran gerdanlığını Nivelle'e göstererek: «Ünlü bir heykeltıraşın yapıtıdır, dedi Victoria, adı da 'Ağlayan Çıngıraklı Yılan'». Coster gülümsedi: «Sekiz yüz dolardır. Asıl ben ağlamalıyım. Anlıyor musunuz?»

Nivelle New-York'un en iyi restoranlarından birini seçmişti: burada Paris'te bile zor bulunabilecek olan Strasbourg ve Bourgogne meyvalı böreklerinden yapılırdı. Komşu masada, aralarında melezlerin de bulunduğu aktörler oturuyordu. Nivelle tedirgin oldu-. Coster'i rahatsız edebilirdi bu durum.

— Buranın yemekleri fena değildir, ama gördüğünüz gibi, her renkten insan...

Coster sevecenlikle güldü:

— Hiç rahatsız etmiyor beni şu kirli herif. Hatta bir renk veriyor buraya. Ama ben, örneğin şu şarabın az bulunur, nefis bir şey olduğundan eminim. Gerçi inceden inceye anlamam bu şarap işinden, ama dünyanın en iyi şaraplarının Fransa'dan çıktığını duymuşluğum vardır; bu böyle olduğuna göre ve burada bir de zenci bulunduğuna göre, şu anda Paris'te sayabiliriz kendimizi.

Nivelle, Coster'in karısıyla ilgilenmiş olmak için Utrillo'nun peysajlarmı anımsayarak resim sanatından söz açtı. Victoria gülümsedi:

— Utrillo'yu bıraktım artık. Modası geçti. Sonra

çamurlu, pis sokakları seyretmek ancak küçük burjuvalara zevk veren bir şey... Salvador Dali çok daha ilginç. Hatta, geleceğin, sürrealistlerin olacağı düşüncesindeyim ben.

Coster yine sevecen, ama bu kez biraz da kaba, bir gülüşle söze karıştı:

— Satın aldık bile bu sürrealistlerden. İki tane hem de... Bu arada şunu da söyleyeyim, bu sürrealistler çok realist adamlar, realiteden, yani çek defterinden pek hoşlanıyorlar. Bay Salvador sekiz bin dolara patladı bize.

Victoria gözlerini hafifçe süzerek:

— Bili —dedi,— kendini sanattan anlamaz göstermek istiyor ama anlar, hem de çok iyi anlar... Sizin çok orijinal şiirler yazdığınızı söylemişti bana. Ne yazık ki Fransızca bilmiyorum... Siz de sürrealistsiniz değil mi?

— Hayır, ben daha çok yabanılım.

— Matisse gibi mi? Deli gibi düşkünüm Matisse'e. Ama onu da biraz modası geçmiş gibi bulmuyor musunuz? Dün akşam Kale bizde yemekteydi. Sürrealistlerin de modalarının geçtiğini, şimdi soyut sanatın sahneye çıkmakta olduğunu söyledi. Belki de hakkı var. Belirli hiç bir şeyin gösterilmediği resimler hoşuma gidiyor. Kale bazı şairlerin soyut şiir yazdıklarını söylüyor: ses

varmış ama söz yokmuş. Kimbilir, belki de soyut sanat bütün ötekileri bastıracaktır bir gün.

İstakozunu parçalamaya çalışan Bili:

— Korkarım ki evet —diye mırıldandı.— Bu demektir ki, biz Salvador'un kilerine sekiz bin kâğıt yolluyoruz ve karşılığında hiç bir şey betimlemeyen bir tablo satın alıyoruz. Aslında bunun on altı binden aşağı olmaması gerek, çünkü, eğer bu adamlar «abs-

traksiyon» ile geçiniyorlarsa, alacaklarını iki katıyla almalılar.

— Bili, bugün çekilecek gibi değilsin.

Victoria gizemli bir gülümsemeyle siteminin tatsızlığa yol açmasını önledi. Yandaki masada oturan aktörlerden biri içini çekerek:

— Baksana, dedi, ne güzel bir kadın!

— Tanırım onu —dedi arkadaşı.— Hiç bakma daha iyi edersin. Coster senin bir yılda kazandığından daha çoğunu bir haftada kazanır.

Nivelle dalmıştı: Mary'den de aptal bu kadın. Her şeye karşın Fransa'ya dönüyor olmam çok iyi. Paris' in basit orospuları bile bu ahmaklardan yalnızca daha akıllı değil, aynı zamanda daha tatlı ve daha çekicidirler. Şu Victoria denilen budalayı kucaklamaya kalksan, yüzde yüz, «İyi ama, bu hareketi biraz modası geçmiş bulmuyor musunuz?» diyecektir. İyi ki ayrılıyorum Amerika'dan!

— Prag'da durum ilginç, dedi Nivelle Coster'e dönerek. Hava hayli gergin.

— Bana göre sıkıcı. Haydi diyelim, önceleri Paris gibiydi şu Prag, ama şimdi her şeyi Moskova yöntemleri üzerine düzenliyorlar. Bunun neresi ilginç? Ben, tanrıya şükür hem Moskova'da bulundum, hem de Paris'te. Herifler beni tutuklayıp yaka paça yargılamaya kalkışırlarsa asıl bu ilginç olur. Korkuyorlar çünkü, çekiniyorlar. Hele bir de sürgüne yolladılar mıydı, bu iyice sıkıcı olur artık.

— Sizi süreceklerini hiç sanmam. Çok şey yapabilirsiniz orada. Güçlü duygusal heyecanlardan hoşlandığınızı siz kendiniz söylemiştiniz; üstlendiğiniz bu iş ise tam bir kumar.

— Ne kumardan, ne de bir başka oyundan hoşlanırım. Monte Carlo'da millet aklını kaçırıyor, intihar

eden edene... Oysa ben öküzün trene baktığı gibi bakarım kumarcılara. Politikadansa tiksinti derecesinde bıktım artık. Kuşkusuz, kızıllar bizi yoketmeden önce, biz onları yoketmeliyiz. Ama bu da sıkıcı bir şey. Niye ben şiir yazamıyorum bilmem ki! Şöyle balıklar üzerine falan...

Nivelle yüzünü buruşturdu: Coster'in evindeki o aptalca komediyi anımsadı. Gazeteciyle son olaylar üzerine konuşmaya karar verdi. Acaba cumhuriyetçiler Truman'm son demecini nasıl karşılıyorlardı? Ama masalarına yaklaşan gazete satıcısı engel oldu bunu sormasına. Bili bir «Times» alarak açtı:

— Bakalım ne demiş şu casus...

Mary hemen Bill'in yanında oturuyordu. Elinde olmadan gözü gazeteye gitti ve hemen ardından bir çığlık attı:

— Kendini asmış!..

Bili kibar bir davranışta bulunmak isteyerek, Jackson'dan telgrafla alman haberi yüksek sesle okumaya başladı: Mary'nin ağladığını görmüyordu. Kirpikleri gözyaşlarından bozulmuştu ve rimeli bol pudra] ı yanaklarından aşağı iki kara oluk gibi akıyordu.

— Kes ağlamayı —diye fısıldadı Nivelle,— herkes sana bakıyor.

Ama Mary ağlamaya devam ediyordu. Coster de şaşırmıştı. Mary'ye dönerek:

— Neyiniz var? diye sordu. Yanıtlamadı Mary onu.

— Şu son sıralar Mary'nin sinirleri hep bozuk, dedi Nivelle. Gazetede sözü edilen zenci de babasının evinde yakalanmıştı.

Coster, Mary'ye döndü:

— Onu elektrik iskemlesine oturtamadılar diye mi üzülüyorsunuz?

Mary kendini tutamayıp isterik hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Nivelle'in yatıştırma çabalan da boşa gitmişti, Mary bağınyordu:

— Hiç bir suçu yoktu onun. Kaç kez söyledim bunu onlara!.. Ondan büyük bir sanatçı çıkabilirdi!

Victoria gülümsedi:

— Hakkınız var, zencilerin arasında üstün yetenekli olanlar pek çok.

Mary artık hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Nivelle kendinden geçerek:

— Kes! dedi. Kes! Restoranda sinir buhranına tutulup bağırıp çağırmak aptalca bir şey.

Coster, Mary'ye dönerek:

— Oysa ben sizi gayet iyi anlıyorum —dedi.— Ona acıyorsunuz, hepsi bu. Moskova'da gördüğüm yara-lılan anımsıyorum da... Kızıldı hepsi de; ve ben biliyordum bunu. Ama inanın, gene de acımıştım onlara. Ne de olsa insanız, «abstre bir şey» değil... Niye acımayalım bu zenciye? Belki de gerçekten suçsuzdu. Ama ya bir de senatörün evini soymak istiyorduysa? Hoş, bu durumda da bir şey değişmezdi ya... Kendini astı ve böylece de ala-veremiz kalmadı, ödeştik kendisiyle. Ama bakın kızıllara fazla acımıyorum. Örneğin şu herifi ele alalım-, soytarılık edip duruyor. Fabrikaları havaya uçurmak istediğini biliyoruz değil mi? Bir de kendisine sorun: sütten çıkmış ak kaşık kesilecektir... Hep böyledir kızıllar. 41'de görmüştüm on-lan. Eğer biz onları yok etmezsek, onlar bizi yokede-cekler. Anlıyorsunuz değil mi?

Minayev işiyle ilgili raporu okumaya başladı gazeteden. Mary, kendisini unutmalarından yararlanarak lavaboya gitti. Coster gazeteyi katlayarak:

— Belki yüz kez yazdım heriflerin üzerimize saldırmaya hazırlandıklannı —dedi.— Ama açık konuş-

mak gerekirse o zamanlar ben de inanmıyordum buna. Ama doğruymuş meğerse. Tanrı bilir neler olacak? Bir-iki yıla kadar işimiz bitik demektir. Eğer biz onlan tepelemezsek, onlar bizi tepeleyecekler. Anlıyorsunuz değil mi?

— Sizce onlarda da bomba var mı? diye sordu Nivelle.

— Hiç kuşkunuz olmasın. Yalnız, bizdekinin da- ha büyük olduğu söyleniyor. Kimbilir, belki de. Bilmiyorum. Ölçmedim. Ama cartayı çekmek için yüz tanesi şart değil ya bunun, bir bomba da yeter.

Kahve ve konyak içtiler. Mary sakinleşmiş ve siyah kirpikli olarak döndü. Victoria «ritm duygusu» n-dan söz ediyor, Nivelle de incelikle onu dinliyordu. Coster ise sigara içiyor ve gülümsüyordu.

— Neye gülüyorsun dostum? diye sordu Victoria.

— Hiç bir şeye. Soyut bir şekilde gülmeye çalışıyorum.

Bir kadeh konyak daha içen Bili ansızın bir kahkaha attı:

— Şu atom bombası ne mene bir şeydir, üzerimde hiç denenmediği için bilemiyorum. Ama besbelli, şiirden çok daha temiz, çok daha katkısız, çok daha ustalık isteyen, güçlü bir müzik... Her halde yatma zamanı geldi artık...

Mary biraz hava almaya ihtiyacı olduğunu söyledi: başı ağnyordu da... Ve Coster'ler gider gitmez bir taksi çevirerek, kocasına:

— Tatlım —dedi,— kendimi toparlayabilmem için biraz başka şeylerle oyalanmam gerek. Agnes'e telefon ettim, kocasıyla birlikte «Society»deymişler. Ben de oraya gidiyorum. Hadi sana iyi geceler!

Mary, «Society» ye değil, sürrealist ressama gitti. Hiç şaşırmadı ressam onun gelişine, masanın üze-

rine bir şişe cin koydu. Birlikte, konuşmaksızın içtiler. Bir süre sonra Mary:

— Sürrealistlerin soyutçulan bastırdıkları söyleniyor, dedi.

— Bilmiyorum. Altı ay var ki kimsenin benden bir şey satın aldığı yok.

— Peki sen Salvador Dali'yi beğeniyor musun?

— Beş para etmez. Altı ay var ki her şeyden tiksinmeye başladım.

— Peki, sana göre en iyisi hangisi? Soyutçular

mı?

— Rafael. Ve ayda beş yüz dolar. Nokta. Kendi sergimi gezdim: beş para etmez. Başka türde çalışmak gerek.

— Hangi türde?

— Bilmiyorum. Belki bir yıla kadar bulurum. Eğer bulamazsam, senin sağlığına içerim. Nokta,

— Bir yıla kadar kızılların saldıracağı söyleniyor.

— Olabilir. Bu rezillikten bin kat daha iyidir bomba.

— Kızıllardan mı yanaşın?

— Bilmiyorum. Ne bu, süslenip püslenmişsin? Her halde benim için, yani, sırtındaki elbisenin uzun kuy-ruğuyla geçen yıldan kalma izmaritlerimi süpürmek için değil takıp takıştırman?

— Costerlerle yemekteydim. Rezillikti ki, olursa bu kadar olur. Ama onu bırak da, söyle bakalım: kızılların resimlerini beğeniyor musun?

— Hayır, beş para etmez.

— Salvador Dali daha mı iyi?

— Hayır. Kimin iyi olduğunu demin söyledim: Rafael. Aziz Maria'nm yaşadığı zamanla, Rafael'in onun resmini yaptığı zaman arasında kaç yıl olduğunu biliyor musun? Bin beş yüz yıl. Demin sen kendin

söyledin bir yıla kadar heriflerin bizi tepeleyeceklerini. Madem böyle, ne diye kafamı yorayım? Nokta.

— Sana neden geldim biliyor musun?

— Tahmin ediyorum, ama cin içtikten sonra bile nazik kalmak istiyorum.

— Bilemedin. İki saat önce kendimi asmak istiyordum. Bu tiksinçliklerden, rezilliklerden şurama geldi artık. Bir zenciye âşık olmuştum. Tam bir sanatçıydı. Senden çok daha iyi bir sanatçı... Zorla evime getirdim onu, tuttular yakaladılar. Mississipi'de, babamın çiftliğinde çalışıyordu. Düşünebiliyor musun? Astı kendini.

Ressam bir kahkaha atta:

— O kendini astı diye mi sen de kendini asmaya niyetlendin? Rezillik, tam rezillik! Burada bir genç oturur. Ressam değil, bankada çalışıyor. Her sabah kalktığında, «Aman ne güzel hava!» der. Ben de ona, «Rezillik!» diye karşılık veririm. Elbette bir Rafael değilim ben, beş para etmez yaptıklarım, ama ne de olsa gene de bir sanatçıyım. Bir yıla kadar bu genç de anlayacak ne tür bir rezillik içinde bulunduğumuzu. Demek ki: bombadan önce, ya da bombadan sonra: işte bütün sorun. Nokta,

Mary eve sabaha karşı döndü. Kafasının içi bomboş, düşünceleri bulanıktı: sanki çok ağır hastaydım da iyileştim. Ressam, tatlı çocuk. Ama burada yükselmesi zor, ona Paris gerek. Oysa Paris'e ben gidiyorum. Ker şey öylesine aptalca ki... Kimbilir, belki de Kale hakli: resmin hiç bir şey anlatmıyor olması çok daha iyi: bakıyorsun, ve o sana hiç bir şey dü-şündürtmüyor... Ama ressam, düşünmek gerek diyor. Herkes kızıllara sövüyor, bir o kötü konuşmuyor onlar için. Niçin? Bir de rezilliğin alıp yürüdüğünü söylüyor. Yüzdeyüz haklı. Niçin öldürdüler David'i? Re-

zillik değil de nedir bu? Avukata da para göndermek gerek. Gerçi David hiç bir şey söylemedi, ama ben onun bir sevgilisi, ya da nişanlısı olduğundan eminim. Bu yüzden gitmek istemedi Kuzeye. Biraz fazla göndereyim parayı, David'in kadınına da versin avukat. Ama ne yaparsam yapayım, benim açımdan tam bir rezillik bu! İyi ki ayrılıyorum buradan. Paris'te, hiç bir şey düşünmeden, her şeyden kopmuş olacağım. Bir kahvenin terasına oturacağım ve çevreme bakınaca-ğım; gülen, öpüşen insanlar...

Öğleye doğru senatör geldi: kızını geçirmek istiyordu. Nivelle ile uzun uzun politikadan konuştular. Mary dinlemiyordu. Senatör gülümsedi:

— Bizimle olmak sıkıyor mu seni? Ama açık konuşmam gerekirse, öyle bir durumdayız ki, ne kadar-lık bir süre için ayrıldığımızı, yani bu ayrılığın ne kadar süreceğini ben bile bilmiyorum. Roberts kızılların dolu dizgin bir hazırlık içinde olduklarını söylüyor. Şu casusun üzerinde bulunanları okumak yeter bunu anlamak için... Yakında savaş patlayabilir.

Mary, Cenevre'ye getirilen yaralıları anımsadı. Birinin başı sargılıydı. Sormuştu da, «Ne gözleri,

ne burnu... yüz diye bir şey kalmamış» demişlerdi. Korkunç! Demek yeniden savaş ha?.. Koşup babasını kucakladı ve tıpkı bir çocuk gibi:

— Savaş istemiyorum ben —dedi.— Duyuyor musun? Savaş istemiyorum...

Senatör duygulanmıştı:

— îşte saf bir Amerikan kadını!.. Sakin ol çocuğum. İzin vermeyeceğiz onlara!.. Ne haldeyim görüyorsun bak. Dört gecedir oturum halindeyiz. Eğer bir şey olacak olursa, uçağa atladığınız gibi doğru Missi-sipi'ye, evimize gelirsiniz. Avrupa'ya ne olur bilmem, ama Amerika'yı savaşa bulaştırmayacağız.

14

Olya olsaydı, Minayev'in, «Yüreğimi kediler tırmalıyor» sözlerini sırf maskaralık olsun diye söylemiş olduğunu çok iyi anlardı. Savcı Morrey ise bunu anlamadığından, tutuklunun hareketleri karşısında aklı vduracak gibi oluyordu. Kendisine gösterilen belgeleri okuyan Minayev bir kahkaha attı:

— İnsanın işinin hep iyi gitmesi, her konuda başarı kazanması olanaksızdır. Sizin terziye söyledim: çok güzel yol yapıyorsunuz siz, ama sürüyle de zayıf yanlarınız var.

— Ne yolu? diye sordu savcı. Ne ilgisi var yolun şimdi?

— Hiç bir ilgisi yok. Ama laf aramızda terzileriniz olağanüstü çalışıyorlar. Düşünün bir kez: Düğmesini diksinler diye bir ceket veriyorsunuz kendilerine, bir de bakıyorsunuz ki, ceketin içine neler neler dikmişler. Böyle artistlerin heykellerini dikmeli polisiniz.

— Sizden konuşma biçiminizi değiştirmenizi ve asıl soruna dönerek, üzerinizde bulunan yönergelerden söz etmenizi rica ediyorum.

— Demin söyledim size: her konuda insanın işi rast gitmez diye. Terziler sizde edebiyatçılardan daha iyi çalışıyor. Bu belgeye ilişkin bir şey söylemeyeceğim size. Gerçekten de, şimdi size Tennessee'deki fabrikaları havaya uçurmakla değil, Stalingrad'da fabrika kurmakla uğraştığımızı söylesem bana inanmazsınız. Siz, büyük bir olasılıkla Stalingrad'da bu-lunmamışsmızdır: bunun yerine her gün Times ya da Herald okumuşsunuzdur. Yalnız, şu önünüzde duran "yapıt» m biçimi üzerine dikkatinizi çekmek cesare-

tinde bulunacağım. Yazar, «Siyasî komiser Bikov»un bana yardıma g>ieceğini yazıyor. «Bikov», kuşkusuz çok yaygın bir soyadı, ama siyasî komiserlik bizde uzun zaman önce kaldırıldı. Eğer bu gülünçlük sizi ikna etmiyorsa, son paragrafa bir göz atmanızı rica edeceğim. Rusça metinde deniliyor ki: «Raporlar, tümen generali Puçkovski'ye sunulacaktır.» Bu aslı astarı olmayan sabotajlarla ilgili raporları kime sunacağımı anlayamadım ben. Çünkü siyasî komiserlik

gibi, tümen generalliği diye de bir şey yoktur bizde.

— Beni ordunuzdaki unvanlar değil, Birleşik Devletlerde neyle uğraştığınız ilgilendiriyor.

— Merakınızı gidermeye hazırım. Ticaret temsilciliğinin hukuk danışmanı olarak tam dört aydır ül-kenizdeyim. İki tane anlaşma imzaladık, bu anlaşmalardan biri, ilgili firmanın siparişini yerine getiremeyeceğimizden dolayı feshedildi. Görevimin yanı sıra İngilizcemi ilerletmeye çalıştım, ama gördüğünüz gibi henüz çok iyi olmaktan uzak. Arada bir sinemaya gittim ve son olarak bir elbise sipariş etmek aptallığında bulundum.

— Sizi tutuklamak zorundayım Mr. Minayev, suçüstü yakalandınız siz. Eğer gerçekten hukukçuysamz sizi nelerin beklemekte olduğunu bilmeniz gerekir. Şaka yapılacak sıra değil.

— Sizinle aynı fikirdeyim. Ancak bu, şaka değil, içler acısı bir trajedidir. Benim açımdan içler acısıdır; çünkü tutuklu bulunmaktan hoşlanmıyorum; sizin yurttaşlarınız açısından içler acısıdır; çünkü insan marksist olabilir, pragmatist olabilir, hatta babtistt*) olabilir, ama düzenbaz olamaz, olmamalıdır.

(*) Babtizm: Hıristiyanlıkta, ergin yaşta vaftizi öngören ve bazı kilise dogmalarıyla ayinlerini yadsıyan bir sekt (ç.n.)

Konuşmanın başında savcı alaylı alaylı gülümsüyor, elindeki kurşun kalemle masaya vuruyordu; şimdi ise sabrı tükenmiş, hatta boynu kıpkırmızı kesilmiş ve şişmişti; dar yakalığı şişen boynunu sıkıyordu:

— Şu anda içinde bulunduğunuz ülkenin ulusunu aşağılamaktan men ederim sizi!

— Kimseyi aşağılamak istediğim yok. Ben gerçekten hukukçuyum ve bu... terzilerin sizi ne denli güç bir duruma soktuklarını çok iyi anlıyorum. Ne yapıp yapıp Amerikalıları bize karşı kışkırtmak istiyor bunlar... Savaş yıllarında siz ne yapıyordunuz bilmiyorum, ama ben Stalingrad'daydım. İlk Amerikalıyla nasıl karşılaştığımı bugünkü gibi anımsıyorum. Dokuz yüz kırk beş nisanmdaydı. Bir tutsak kampını almıştık. Boynuma sarıldı vatandaşınız, güldü, «Gelmekle öyle iyi ettiniz ki...» dedi. O zamanlar Amerikalıların beni hapse atacakları aklımın köşesinden bile geçmezdi. Elbette yalnızca beni amaçlıyor değil bu hareket. Sıradan bir insanım ben. Ama siz onların cebime bu küçük kâğıt parçalarını niçin koyduklarını gerçekten anlamıyor musunuz? Sizin rejiminiz benim hoşuma gitmeyebilir, bizimki de sizin. Ama bombalarla yok olanlar rejimler değil, küçük çocuklar...

Savcı öfkeyle Minayev'in sözünü kesti: — Burada miting yapmıyoruz. Bu olaylar Amerika'da başınıza geldiği için kendinizi mutlu saymalısınız. Bizim gerçekten çok ileri bir yargılama usulümüz vardır. Sizin bu sözleriniz tutanağa geçmeyecek. Ama ben davanızı mahkemeye intikal ettirmeden önce Çok iyi düşünmenizi salık veririm size.

Bili Coster'in yeni makalesi şöyle başlıyordu.-«Sovyet casusu ister soytarılık yapıyor olsun, ister

ajitasyon... Biz ona Amerika Birleşik Devletlerinin panayır şarlatanları için bir sahne olmadığını göstereceğiz. Bu adam Arlequin yünlüsünden kostümünü ve kızıl Çiçeron cüppesini kürek mahkûmlarının çubuklu gömlekleriyle değiştirmek zorunda kalacaktır.»

Minayev ne kadar yorgun olduğunu ancak hücresine dönünce anladı. Üç hafta önce anneciği ve Olya otuzuncu yaş gününü kutlamışlardı; oysa kendisini tutuklayan polis şöyle konuşmuştu: «Kırk yaşlarında, saçları ağarmış, ama yüzü genç, sempatik, hatta dış görünüşüne bakılırsa kızıl demeye bin şahit ister...» Minayev gülümsedi ve sanki birdenbire gençleşti: şık giyinmeyi sevmeme gülerdi anacığım: «Ahmak olmasına ahmak ya, gene de yakışıklı» derdi. Neme gerekti sanki mavi elbise? Grisi de pekâlâ yakışıyordu, îşte sonucu... Savcı, beyin inmesine yatkın. Yarın adama bir inme inerse, bu kızılın yüzünden oldum ben böyle, diyecektir. Şimdiden bunu yazdığını görür gibiyim. Nerden baksan pis bir durum! Şurası kesin: amatörlerin becerdiği bir iş değil bu. İpleri savaş kışkırtıcılarının elinde olan birtakım adamlar var. Bir türlü anlayamıyorum: adamlar işten gayet iyi anlıyorlar, üretimleri yerinde, genel olarak kafaları da çalışıyor, ama düşüncelerimi bu olgulardan biraz daha öteye götürdüm mü, her şey sisler içinde yitiveri-yor. Hitler'i hepten unuttu mu bu adamlar? Sözün doğrusu, toy delikanlı bunlar daha!.. Anacığım son mektubunda, «Gazeteleri okuyorum, diye yazıyordu, okuvorum ve hep düşünüyorum: hiç mi utanma yok bu adamlarda? David Grisoryeviç ölünceye değin bir an büe unutamadı Grisa'vi; bunlarınsa akılları fikirleri savaşmakta...» Zavallı anacığım, nasıl da heyecanlanacaktır şimdi: Dimitriciği birdenbire hapse düşer de heyecanlanmaz mı hiç? Oysa altmış dokuz

yaşında. Olya, doktorun, «En önemlisi hiç heyecan-lanmamalı» dediğini yazıyordu. Söylemesi kolay, sükûnet en kıt bir meta oldu şimdilerde. Ya Olya'cık ne yapıyordur ki şu sırada? Moskova'da gecenin ikisi şimdi. Elini yanağının altına koymuş uyuyordur... Çalar saati yediye kurmuştur. Saat çaldığında yataktan fırlayışını görmek isterdim! Mahmurluk akan sevimli yüzü, bu dünyanın nesi harika bir türlü anlamıyor-muş gibi nasıl da daha bir tatlılaşır! Saat sekizde enstitünün yolunu tutar. Gogol bulvarında, yanlarında miniminileriyle neşeli anneler, öğrenciler, kahkahaları çm çın öten gençkızlar kalabalığına karışır. Burada nedense hiç bizdeki gibi kahkaha atılmıyor. Kim-bilir, belki de hoş karşılanmayan bir harekettir gülmek? Oh, ne kadar uzak şu Moskova? Uçağa bin, karalar, bulutlar, okyanus... Uç ha uç... Üzerinden hızla uçup geçtiğin başka bir şey değil de, hayatın ta kendisi sanki. Olya'ya yazmam da olanaksız, öğrenirse üzülür kızcağız. Boş yere tutukladılar beni. Bu adamlar savaşmayı gerçekten düşünüyorlar mı? Osip'le birlikte siper edindiğimiz kurganın yanında bir ma-kine-tarım istasyonu yapmışlar. Hayret doğrusu! Çayırlar bitmiş oralarda, çocuklar dolaşıyor... Burada ise bir bombadır tutturmuş gidiyor millet. Hiç kuşkusuz saldıracak olurlarsa dayanırız, yalnız işin üzücü yanı, yıkılıyor-yapıyorsun, yıkılıyor-yapıyorsun, boşa gidiyor bütün emekler. Ne diyordu hele bunların senatörleri?.. Bizim dizellerimiz daha iyidir... Bizim ele-vatörlerimiz bir tanedir... Bizim elektrik süpürgelerimizin üzerine yoktur.. Oysa kendisi aptalın, düzenbazın biri. Burada mühendisin birine Avrupa'yı görmek isteyip istemediğini sormuştum da, «Düş kurmaya zamanım yok benim, demişti, dolar biriktiriyorum ben». Düşünmeye alışmış bir insan için burada yaşa-

mak zor. Anlatayım desen, imkânı yok anlamaz bizimkiler. İçlerinden biri, «Bir dakika, ama onların da «Ford»larma diyecek yok doğrusu...» diye ortaya atılır. Anlatılamaz bu, ille yaşamak gerek; gökdelenlerin arasında uzayıp giden caddeleri, kalabalığı, gürültüsü, motor homurtuları, klakson sesleri, ruhsuzluk, Toriçelli boşluğu... Buraya benim yollanmamı Gribaçevskiy kıskanmıştı: «Son derece ilginç bir yer.» Oysa cehennem bile buradan daha ilginçtir, evet, gerçi cehennemin kızartma tavaları biraz ilkelcedir ama buna karşılık da bunların şu senatörleriyle Belzebuth arasında dağlar kadar fark vardır. Gribaçevski'yi de gönderebilirlerdi, ama dil bilmiyordu işte... Ben de İngilizceye ne halt etmeye böyle hırsla sarıldım bilmem ki? Keats, Shelley, Byron... Çevirilerinden okuyamaz mıydım yani? Hiç başlamasaymışım keşke şu dile! Ne diye Portekiz şiiri üzerinde çalışmadığıma, ya da kaktüs yetiştirmediğime hayret ediyorum. Otuz yaşındayım, oldukça ilerlemiş bir yaş sayılır bu, öğrenimim var, öyle sanıyorum ki bir de mesleğim var, ama gel gör ki bir şeyler yapmak istiyor canım-, hem öyle böyle de değil.- roman yazmak istiyorum. Elbette bir şey çıkacak değil yazdığımdan, ama şeytanlar dürtüyor işte. Anacığım derdi zaten: «Sen benim hoppa, havaî gönüllü oğulcuğumsun.» Kızmıştı Olya birinde annemin bu sözüne: «Hiç de değil, ne hoppa, ne de havaî gönüllüdür o!» Ama Olyacığm kendine göre nedenleri vardı.

Minayev yeniden gülümsedi ve artık hiç bir şey düşünmedi, Olva'vla birliktevdi şimdi ve ruhu anlatılmaz bir mutlulukla dolup taşıyordu.

Şakacı yüzbaşının Desna ırmağının sarp kıyısında aşkını söyleyerek ürkek telefoncu kızı korkutmasının üzerinden beş yıl geçmişti; ama daha dün tanış-

mışlar ve doya doya konuşup, doya doya öpüşmemişler gibi geliyordu ikisine de... Minayev'e bazen, «Güzel bir kızın var» derlerdi. Buna hem sevinir, hem de sanki bu büyük keşfini elinden almak istiyorlarmış gibi üzülürdü. Olya ise, kimilerinin şaşkınlığa, kimilerinin korkuya bağladıkları hep o çocuksu hayretle dolu yüz ifadesini koruyordu. Minayev ara sıra ona takılır: «Sen hiç bir zaman yaşıyor olduğuna alışa-mayacaksın» derdi. Bir gün de şöyle demişti: «Benim de alışamadığım bir şey var: birbirimizi nasıl bulduk biz? Bu iş için elverişsiz bir yüzüm var. Kendim de hayret ediyorum; hatta sanki kendimle alay ediyorum.» Olya'ya olan aşkı, huzur dolu bir çalışma düzeninin içine girmesine yardım etmişti. Ama kolay olmamıştı bu; ölümle sıkı-fıkı bir komşuluktan sonra, yürekleri allak bullak eden bir heyecan fırtınasından sonra, savaşla bunca içli-dışlı bir dostluktan sonra devletler hukuku çalışmaya başlamak, sınavlara girmek, bir kayıtsızlıkla yüzyüze gelmek, apartman komşularının ağız kavgalarını dinlemek... Zor olmuştu. Gülüyordu Minayev.- küçükken bana ders verir, bir şeyler öğretirlerdi, bunun anlaşılmaz bir yanı yok, ama şimdi de ehlileştirmeye başladılar. Öyleyse Olya, sen ve ben, ikimiz, o kurganın üzerinde gerçekten yabanileşmişiz?..

Osip, mektup yazmada pek cimrice davranıyordu.-hâlâ Almanya'daydı kendisi. Bir gün Leonidze'den bir telgraf aldılar: Ekim bayramlarını kutluyor, Tiflis'e davet ediyordu onları. Tepeşkoviç'in dul karısı Mina-yev'i arayıp bulmuş ve kocasının nasıl öldüğünü anlatmasını istemişti. Bu, Minayev'in hayatının dört yılını oluşturan günlerin bir yeniden anımsanmasiy-dı. Olya olmasaydı, o günlerin anılarına kapanır giderdi. Pek seyrek söz ederlerdi Olya'yîa geçmişten.

F — 10

Ama Minaev, Olya'nın her şeyi anımsadığını, daha söze başlamasıyla kendisinin ne diyeceğini anladığını

bilirdi.

Geçen yaz bir haftalığına Stalingrad'a gitmişti Mi-nayev: kurganını, o küçük tepeciği görmek istiyordu. Olya Moskova'da kalmıştı: sınavları vardı. Minaev döndüğünde, «Nasıl, duruyor mu kurgan?» diye sormuştu. Minayev de kurganın yerine bi rmakine-tarım istasyonu kurulmuş olduğunu, bu mevsim oradan bol ürün kalkacağını, eskiye ait herhangi bir şeyi tanımanın olanaksız olduğunu anlatmıştı: «Şöyle ya da böyle... Boşuna gitmişim ta oraya kadar... Yalnızca Za-rubi'nin mezarını bulabildim...»

Olya pedagoji enstitüsünde okuyordu; yeni ilişkileri, yeni dostları vardı. Bu yeni dostlardan biri olan Jenya Jeleznova, Olya gibi geç bitirmişti enstitüyü: savaş sırasında tank fabrikasında çalışmıştı. Tam savaş öncesinde, daha gencecik bir kızken evlenmişti. Kocası sağ kalmış ve karısına karşı sevgisinden hiç bir şey yitirmeden dönmüştü. Jenya bir gün Olya'ya açılarak, «Çok mutluyum kocamla, demişti. Ne var ki, bazen cephe aklına geldi miydi, ağzını açıp bir şey söylemeden öylece oturuyor. Besbelli, anlatsa benim anlayamayacağımı düşünüyor...» Olya ansızın: «Anlayamazsın da... demişti. Ama üzülme Jenya, geçer bunlar, kendimden biliyorum ben.» Olya hep, Mitya' nın kendinden hiç bir gizlisi olmadığını düşünürdü. Ama yanılıyordu: Minayev bir kitap yazmak isteğinden ona hiç söz etmemiş, defterlerden koparıp sık bir yazıyla doldurduğu tomar tomar sayfaları ona hiç göstermemişti. Plansız, pasaj sız öylece yazıp gidiyordu. Çoğu kez yazdıklarını hemen yırtıyordu. Örneğin, havan ateşi altında dişlerini gıcırdatarak somurtup duran, ama tam bu sırada küçük bir demet beyaz pa-

patya görünce içlendiğini gizlemeye çalışan Osip'i anlatan bölümü onlarca kez yazmış, yırtınıştı. Sonra, İvan Şapovalov'un Maşenka'smı nasıl anımsadığını ve Osip'in, İvan'ın, kendisinin ve tüm ötekilerin, daha savaşın bittiği gün nasıl büyük, nasıl derin bir barış, dinginlik, huzur inancına kapıldıklarını bir türlü ya-zamıyordu. Ve defterini kapatırken öfkeyle söylenirdi: şu yazarlar neden hep garip bir şekilde söz ederler savaştan? Savaşmadıklarından mı acaba? Yoksa öyle yazmaları gerektiğinden mi? Tüm olup bitenler hem gerçek, hem de öyle değilmiş gibi... Osip'in de nutuk atma alışkanlığı vardı, ama 42'de o bile sustu. Şimdiyse önüne gelen nutuk çekiyor. Oysa Stalingrad sessizdi, yani cehennemi bir gürültü vardı, ama insanlar ya söverler, ya da susarlardı. Konuşmaya 43'te başlanıldı.

Yoksa hiç mi girmesem şu işe? Yazar değilim üstelik, ilk karşılaşacağım eleştirmen yerden yere çalacaktır beni. Zaten bu eleştirmen milleti saldıracak bir şey çıksm diye pusuda bekler hep...

Osip'e, belki bir gün bir roman yazacağımı, ama bunun şu ya da bu konu üzerine değil, yalnızca

insanlar üzerine olacağını söylemiştim. Ama bunu, komünizme geçtiğimiz zaman başkaları yazacak. Biz ise endişe verici bir şekilde başladık ve her halde öyle de bitireceğiz. İleride insanlar kafalarını patlatacaklar.-bu adamlar nasıl dayanmışlar, nasıl karşı koymuşlar bunca şeye? diye. Belki insan bile değillerdi? Hani şairin birinin dediği gibi: «Onlardan çok güzel çivi yapılırdı...» İyi ama biz demir miyiz? Öyleyse neden, bir tren düdüğü tarifsiz kederlere boğuyor bizi ve yüreğimiz göğsümüzden fırlayacakmış gibi oluyor? Bizim Osip'i, Zarubin'i, Magaredze'yi, Lina'yı, —özellikle bunlar gibi olanlar iyi dayanmışlardı çünkü— hüzün-

148

leriyle, fıkralarıyle, kıskançlıklariyle, o yürekten gelen saçmalamalariyle-, bizim nasıl karşı koyduğumuzu, dayandığımızı merak edip, «Belki de insan değillerdi» diyecek olan ileriki kuşaklara gösterebilmek ne iyi

olurdu.

Tutuklandığı sırada polisin Minayev'in elinden aldığı küçük defterinde birkaç kısa not vardı:

«Hücumdan önceki son dakikaları aklında tutmaya çalışan binbaşı, açık, belirli bir şekilde bir çayır kuşunun titrek sesini duydu; bu, binbaşı için o dakikaların belki de en korkunç olayıydı. Samsonov, 'Çayır kuşu sıcağa alâmettir' dedi. Sonra da koşarak hücuma kalktılar. Derken, Samsonov bir çığlık attı ve ellerini karnına götürerek yere yıkıldı.»

«Binbaşı suçlu suçlu gülümseyerek, 'Sol tarafı tutun! dedi. Burada elma ağacı var.' Oysa herkes, havan ateşi altında elma ağacından bir tek dalın bile kalmayacağını çok iyi biliyordu. Rostovtsev uzun uzun sövüp saydıktan sonra, elma ağacının altına oturdu ve hemen yatıştı: 'Yarın yüzde yüz bir mektup alacağım'.»

«Kostya, korkudan, kımıldamanın bile kendisi için mümkün olmadığını hissediyordu. Ayakları, elleri keçe gibi olmuştu. Kafasında yalnızca bir düşünce vardı: bağırmamak. İki saat sonra, binbaşı onu kutlarken, o hâlâ kendinde değildi. Kulağına bir 'madalya' sözcüğü çalınınca titredi: 'Bu_ madalyayı bana şeytan kazandırdı binbaşı yoldaş.'»

«Binbaşı, 'Komünistler, ileri!' diye bağırdığında ilk sıvışan çavuş Belkin oldu. Sonra da kendini şöyle savundu: 'Ben partisizim, ama o, alçak herif, gidecek tabi, parti üyesi...'»

«Tertemiz, yalın bir aşk bizimkisi, dedi Vera, eğer

149

ölürsek mesele yok, ama sağ kalırsak, durumu açıklayacak bir şeyler uydurmamız gerekecek.»

Savcı Morrey, Minayev'e tüm bu notların ne anlama geldiğini sordu. Baştan beri sorulan her soruyu istekle yanıtlayan Minayev'in kaşları çatıldı.-— Bu benim özel isimdir.

Birden içine bir kurt düştü savcının.- sakın birer şifre olmasındı bunlar? Kendilerine bu sansasyonel olayla ilgili her gün yeni bir şeyler verilmesini bekleyen gazeteler, Minayev'in not

defterinin, soruşturma açısından son derece ilginç bazı noktaları içerdiğimi halka duyurmak için sabırsızlanıp duruyorlardı. Bu gazetecilerden biri (ki redaktörü savcının kayınbiraderi olurdu) şöyle yazmıştı: «Sovyet casusuna bağlı tüm şebeke ele geçmek üzere. Polis, «Kostya», «Vera», «Samsonov» takma adlı kişileri arıyor.»

Gece, Minayev hiç uyumadı: hiç bir zaman yolla-mayacağı, hatta kâğıt üzerine bile geçirmeyeceği bir mektup yazdı kafasının içinde: «Sevgili Olyacığım,

«Başıma gelen tatsız olaydan haberin vardır her halde. Kaderin, ya da daha doğrusu FBI'm bir cilvesiyle koskoca Tennessee eyaletinin ahnyazısı benim cebimden çıktı. Senin de hemen anlayacağın gibi, uluslararası bir konu haline gelmem benim gururlu olmamdan değil, buralı politika cambazlarının beni şamar oğlanı olarak kullanmalarmdandır. Ama bu işte benim de suçum yok değil: dört yıl savaşmış olmama rağmen iğneye iplik takmak bile benim için beceriklilik, ya da el uzluğu konusunda hâlâ bir rekordur. Bundan dolayıdır ki, Amerikan tarzı yaşayış biçiminin gayretkeş bir savunucusundan düğmemi dikmesini rica ettim. Olvacığım, benim için hiç endişelenme: onlara nasıl davranmam gerekiyorsa, o şekil-

de davranıyorum. Savcı kudurmuş bir su aygırına benziyor. Ona politikanın abc'sini öğretmeye çalıştım, ama yararsız. Anacığımı yatıştır ve ona hemen döneceğimi, diplomatik karyerimin kopan bir düğme yüzünden sona erdiğini söyle.

«Her şeye rağmen burada dinleniyorum. Azabe-kov'dan ayrıldıktan sonra işlerim pek çoktu, oysa burada ne telefon, ne radyo, ne de ziyaretçiler var; tam anlamıyla ölü burada saatlerim. Oturuyor ve seni düşlüyorum: bazen gülüyor, bazen kaygıyla alnını buruşturuyor, bazen de hayret ediyorsun.

«Sana duyurmak istemediğim bir şey vardı, ama bu mektubu hiç bir zaman okuyamayacağına göre söyleyebilirim: bir kitap yazmak istiyorum; kurganımız ve genel olarak hayat üzerine. Bilmiyorum, sana anlatmış mıydım, Orel savaşı sırasındaydı, istihkâm birliğinden bir binbaşı, Osip'in yanma gelmişti. Adamın Puşkin'e benzediğini söylemiştim Osip'e. İsabet almış bir tankın yanında, başını geriye atmış, gözleri hafif kısık, öyle heyecanla konuşuyordu ki... Bilmiyorum, neden söz ediyordu-, yolun mayından henüz temizlenemediğinden falan belki, ama öyle coşku dolu, öyle heyecanlıydı ki... İşte bunu yazmak istiyorum:

bu şiiri...

«Tatlı aşkım, büyük keşfim, biricik Olyacığım. Sen burada da benimlesin. Ne kadar zaman birlikte olduk biz seninle? Bir gün mü? Sonsuz mu? Bilmiyorum. Bildiğim, önümüzde büyük fırtınaların, büyük acıların, büyük mutlulukların olduğudur.»

Gardiyan gözetleme penceresinden içeriye baktı ve şaşkınlıkla geri çekildi: tüm kenti havaya uçurmaya hazırlanan adam gülüyordu. Neden ikide birde gülüyordu acaba? Rahatı kaçmıştı gardiyanın. Hemen sinyalizasyon sistemini yeniden gözden geçirmeye gitti.

Dubbelt, Anders'i önceden uyarmıştı: «Kimseye bir şey söylemek yok!» Eğer Anders gazetelere bir açıklama yollasa, ya da bir bildiri dağıtsaydı, bu, sıradan bir politik gösteri olurdu, o kadar. Dubbelt bir de şunu söylemişti: «Bizde, Amerika'da, içten gelen, yapmacıksız olan şeyler pek sevilir...» Kuşkusuz yüzlerce lejyoner getirtmek ve Mund'a elindeki manyakları seferber etmesini söylemek gerekecekti. Ama en önemlisi, başıboş, avare takımını —ki böyle bir anda istediğinden fazlasını bulabilirdin— işin içine katmak gerekecekti. Varsın herkes halk öfkesinin parıltısı nasıl olurmuş görsündü!

Gösteri günü sabahı Anders gazetelere haber yolladı. Pek vecizdi yazdığı not: «Bir mensubunuzu saat altıda 'Victoria' oteline gönderiniz. Olağanüstü bazı belgeler takdim olunacak...»

Saat altıya doğru, —lejyonerler daha gelmemişlerdi,— gazeteciler, foto muhabirleri yerlerini aldılar. Neler dönmekte olduğunu hiç kimse tam olarak bilmiyordu. Anders bara oturmuş, bira içiyordu. Uzun boylu, tıknaz, yanağında yara izi olan bir adamdı: her zaman sönmüş bir sigara bulunurdu ağzında. Kendilerini buraya niçin topladığım soran gazetecilere, çok anlamlı bir ifadeyle: «Şimdi göreceksiniz...» diyordu. Ortalıkta çeşitli söylentiler dolaşıyordu. Polisin, cumhuriyetçi senatörlerden birinin kız yeğeniyle oturak âlemleri yapan bir vapur kumpanyasının sahibine baskın yapacağı; kaçak Çekoslovak diplomatının basın konferansı düzenleyeceği; otelde Minayev'in tak-

ma adı «Kostya» olan Kanadalı bir suç ortağının gizlenmekte olduğu söylenenler arasındaydı.

Lejyonda birçok dostu bulunan New York Post' dan Jenkins, her şeye rağmen bazı kokular almıştı. Jenkins tüm fikirlere boşvermiş bir adamdı. Şöyle söylerdi sık sık: «Ben bir tek partiden yanayım, kendi kendimin partisinden...» Pis bir huyu vardı Jenkins'in, her şeyi bozmayı severdi: evlilikleri, iş anlaşmalarını, politik oyunları... Anders'in işinde de tuzu bttlunma-smı isteyerek, miting organizatörüne telefon etti. Adını vermemiş, yalnızca, «Lejyonerler altıya doğru 'Victoria'da toplanacaklar, tetikte olun» demişti.

Profesör McClay, «Victoria» nın girişinde sinema operatörlerini görünce, asansörcü çocuğa ne olup bittiğini sordu. Asansörcü yarı fısıltılı bir sesle yanıtladı soruyu: «Çok önemli bir Yunanlı gelmiş otele». Profesör McClay, Dumas'yı gazetesine dalmış buldu.

— Mitingi baltalamak istiyorlar. Dumas başını salladı:

— Pek doğal değil mi? Yoksa onların sizi alkışlayacaklarını mı düşünüyordunuz? Neler yazdıklarına bir göz atmak yeter: «Atom bombasıyla yüklü uçan kalelerimizden bir düzinesini yollayıverelim üzerlerine.» Sıradan bir miting sabotörü değil bunu yazan. Kongre üyesi... Bakın bir tane daha: «Biz istersek şimdi dünyanın her yerinde insanların, hayvanların, bitkilerin hayatlarını söndürebiliriz.» îmza: Amiral Zaharias. Daha ister misiniz?

«Savaştan sonra uv-garlığa benzer bir şeyler kurabiliriz.» Avrupa'yı neden yoketmek istedikleri şimdi anlaşılıyor. Yıkıntılar, ölüler - işte uygarlıkları... «Mencken» imzası var altında Sovsuzım biri. övle değil mi?

Mcdav gülümsedi-

— Hiç kuşkusuz. Üstelik böyleler! hiç de az de-

âil. Bu arada şunu da söyleyeyim, kendisi profesör Hennessy'nin de dostudur.

McClay, Mencken'in, Hennessy için nasıl övgüler düzdüğünü anlatmaya başladı. Sonra sözünü yarıda keserek, telâşla:

— Buradan hemen çıkmalıyız —dedi.— Ben buraya gelirken sinema operatörlerinden başka kimse yoktu. Ama az sonra lejyonerler damlarlar...

Dumas telâşlanarak, piposunu, gözlüğünü, ilâcını cebine soktu, kemik topuzlu bastonunu aldı ve gülümseyerek:

— Ablukayı yararak çıkarız —dedi.—

Çeyrek saat sonra dekor değişmeye başladı: sportmen görünüşlü genç adamlar holü doldurmaya başlamışlardı; sinema operatörleri ışıklarını kontrol ediyorlardı. Anders sigarasını ağzından çıkarmadan Du-mas'ya:

— Bay profesör —dedi,— sakın siz geleceğiniz yerin adresini şaşırmış olmayasmız?

Dumas karşılık vermedi. Anders onu kolundan yakaladı:

— Size adresi şaşırmışsınız diyorum. Moskova'da olmalıydınız siz, oysa buraya, New York'a gelmişsiniz.

Holü dolduran gençler kahkahayı bastılar. İçlerinden biri, «Şehvet delisi moruk, Amerika'dan defol!» diye bağırdı. Duman rengi gözlüklü, yaşı geçkince bir adam avazı çıktığmca, «Kızıl casus!» diye bağırdı. Dumas güçlükle kendini sokağa attı. Otelin önünde duran iki üç yüz kişi kendisini yuhalamaya başladı. Dumas birkaç adım attı ve şaşkınlıktan dona kaldı: kaldırımın önünde diz çökmüş kadınlar duruyordu, içlerinden yüzü ödemli birisi haykırdı: «Tanrım, sen

Amerika'yı bu kızıl şehvet delisinden koru! Tanrım, koru Amerika'yı!»

Dumas artık kendini tutamadı:

— Naziler bile işi buraya kadar vardırmamışlar-dı... Tedaviye muhtaç bunların hepsi!.

Kadının yanında duran ve az önce de bağıran lej-yoner Dumas'nın üzerine atıldı:

— Bir Amerikalı kadını aşağılamaya nasıl cesaret edebilirmişsin sen, kurbağa herif?

Adam, Dumas'nın elinden bastonunu kaptı ve vurmak için kaldırdı. Ama o daha bastonu indirmeden bir başkası onun ayağına tekme attı ve böylece de kıyasıya bir kavga başladı. Dumas'yı koruyan adam şimdi birkaç lejyonere karşı kendini savunuyordu: yüzü-gözü kan içinde kalmıştı. Artık kimsenin Dumas'ya dikkat ettiği yoktu. Profesör McClay onu kalabalıktan sıyırdı ve birlikte köşeyi dönerek bir taksiyi durdurdular..

Garstone pek seyrek görünürdü kalabalık içinde. Birlikte mitinge gitmek için saat yedide Betty ile buluşacaklardı. Sabahtan beri tüm yaptığı iş, Betty ile buluşmalarını düşünmek olmuştu. Evden saat beşte çıkmış ve zaman öldürmeye çalışmıştı. «Victoria» otelinin önündeki kalabalığı görünce ne olup bittiğini öğrenmeye çalışmış, sonra da lejyonerlerden birini tanımıştı: Cassel'de birlikte olduğu birisiydi bu. Lejyo-ner ona kızıl casusu beklediklerini söylemişti. Garstone gülümsemiş, «Sen cephedeyken akıllı birine benzerdin, demişti, şimdi ne oldu, yoksa beynine kum mu döktüler?» Lejyoner önce dövüşmek istemiş, sonra Garstone'un Cassel'deyken Jim'i nasıl eşek sudan gelinceye kadar dövdüğünü anımsayarak susmayı yeğlemişti.

Daha sonra Garstone gidip bir gazete almış, met-

ronun oralarda gezinmiş, sonra yeniden otele dönmüştü. Bir saatine bakıyor, bir böğürürcesine isterik çığlıklar atan kalabalığa göz atıyordu: Betty yediden önce gelmez. Bu köpek yığının arasında beklemekse tik-sinç..- Hayat günden güne güçleşiyor. Para yok. îş yok. Çevre ise tümden alçaklarla dolu... Betty saat yedide kesinkes gelir. Gideceğimiz mitingin çok önemli qldugunu söyleyecektir yine. Oysa sözlerle hiç bir şey değiştirilebilir mi? Betty değiştirilebileceğini söylüyor. Bilmiyorum...

Garstone birden Dumas'yı gördü ve her şeyi anladı.- lejyonerin sözünü ettiği «kızıl», Dumas idi. Sevecen bir yüzü var, diye düşündü Garstone. Bilginin yanma gitmek ve, bu köpek sürüsüne aldırmayın, burası tüm Amerika'yı temsil etmez... demek geldi içinden. Kalabalığı yararak ilerlemeye çalışırken birden, lejyonerlerden birinin Dumas'ya vurmak için sopayı kaldırdığını gördü. Hemen atılıp adamı yere yıktı. Bu kez ötekiler koşuştular üzerine. Yüzüne vuruyorlardı durmadan. Ka«_onın biri de tükürüyordu. En sonunda polis geldi.

— Ne oluyor burada? Kadın yanıtladı soruyu:

— Bu adam kızıl. Bir harp malûlünün üzerine saldırdı.

Polis Garstone'u alıp götürdü. Bir tek düşünce vardı Garstone'un kafasında: Betty bekliyor. Başı ağrıyordu. Sağ gözü kapanmıştı. Polisse kaşları çatık, ders veriyordu:

— însanm işi gücü olmadımıydı, böyle kendine ait olmayan işlere karışır işte.

Gece Garstone'u salıverdiler. Betty saat sekize kadar bekledi. Şu son sıralar Garstone'u düşünüyordu, bazen sevinçle, bazen

boş bir inana kapılarak korkuyla, onu yitirmekten korkarak düşünüyordu. Joe'nun kendisini aldattığj kuşkusu içinde kıvranıyor, onu kıskanıyordu. Bu yüz-den uzun süre beklemişti akşam. Buluştuklarında mi-tingten sonra boş, sessiz caddelerde yürüyeceklerdi. Garstone'a, «Bilmiyorsunuz, diyecekti, Joe beni...» Garstone da yüzüne bakıp, «Biliyorum» diyecekti sessizce.

Garstone gelmedi. Kendimi toparlamalıyım, diye düşündü Betty; bu gidişle aklımı yitireceğim yoksa. Şimdi duygulara yer olmadığını kendim söyledim ona. Joe hiç bir zaman bizimle birlikte olamaz: gereğinden çok düşünüp taşmıyor, ölçüp biçiyor. Oysa dövüşmek gerek. Belki o da bir gün anlayacak bunu... Mutluluk düşleri kurmamalıyım. Gerçek bir yoldaş olabilir o, ama beni sevmiyor. Aman tanrım, sekiz olmuş saat, mitinge geç kalacağım.

Salona girdiğinde profesör McClay konuşuyordu:

— Kendini bilmezin biri saygıdeğer konuğumuza saldırmış, ancak kalabalık arasından fırlayan dürüst Amerikan vatandaşları profesör Dumas'yı korumuşlardır, i

«Bravo!» çığlıkları kapladı ortalığı. İçindeki sıkıntıyı unutan Betty de bağırdı: bravo!

— Amerika adına utanıyorum —diye sürdürdü konuşmasını McClay.— Memleketimi seviyorum ben, dağlarını, ırmaklarını, kenti isini-köylüsünü, temiz, yürekli, onurlu, saf Amerikan insanını seviyorum... Ama kendilerini Amerikan halkının, halkımızın tem-silcisiymiş gibi gösterenler kimlerdir? Bir avuç cahil ve gözü dönmüş insan. Bura halkının...

Amfiteatr biçimindeki koca salon, «Doğru! Doğru!» çığlıklarıyle inledi.

— Ben komünist değilim, proerresist de değilim Kendimi hep politikadan uzak tutmuşumdur. Ama

savaştan da tiksiniyorum. Bugün bizi buraya toplayan şey nedir? Biz savaşmak istemiyoruz ve savaşmayacağız. Tuttukları yer ne olursa olsun üçkâğıtçılara inanmıyoruz. Halkımıza inanıyoruz biz, onun yüreğine, onun mantığına inanıyoruz. Tribünden bir zenci ayağa kalktı. Çocukça bir gülümseme yayıldı terden ışıl ışıl yüzüne:

— Savaş sırasında bizim iyi birer Amerikan yurttaşı olduğumuz söyleniyordu; şimdi ise eziliyor, linç ediliyor, öldürülüyoruz. Jackson'da zenci David Har-rison'a kendini astığı ipi kimin verdiğini araştırıyorlar. Peki bu baylar, David'i boynunu ilmiğe geçirmeye kimlerin vardırdığını niçin soruşturmuyorlar? Senatör Low özgürlük için savaşmamız gerektiğini söylüyor. Eğer bizim Amerika'da da değilse, neredFor bu kölelik? Savaş değil, adalet gerekli bize...

Daha sonra papaz Mac Gül konuştu. Görmüş geçirmiş bir vaiz gibi, kendinden emin konuşuyordu:

— Gazetelerin Tennessee'deki patlama işinin üzerinde ne denli çok durduklarını hepiniz biliyorsunuz. Sağduyu sahibi olmaları gereken yetişkin insanlar bir çılgınlık nöbetine yakalanmış gibiler. Hiç kimse, Rusların, belgelerini kendilerini böylesine gözden düşürecek bir biçimde düzenlemiyeceğini düşünmüyor. Bir fabrikayı havaya uçurmak için gönderilen bir insana, kimden para alacağını, kimlerle buluşacağını, kimlere rapor vereceğini anlatan belgeler verilmez. Dün akşam bir gazetede Rus'un ceketinde bulunan yönergenin yazarının «aklının biraz kıtça» olduğu belirtiliyordu. Bu, yönerge yazarının dört başı mamur bir ahmak olduğunun biraz kibarca söylenişidir. Durumun bizim için övünülesi olduğu da son derece şüphelidir: çünkü bu yönergeyi Ruslar değil, bizim yurttaşlarımız düzenlemişlerdir.

158

«Provakatörler!» «Alçaklar!» haykırışlarıyla inledi salon.

— Ordumuzla birlikte Elbe'de bulunmuş ve orada Ruslarla karşılaşmıştım. Tıpkı bizim gibiydiler, bize benziyorlardı. Onların değişik fikirleri var elbette, ama, sorarım size, korkunç bir savaş için bir nedeiî midir bu? Bir hıristiyan, inancı uğruna ölebilir, ama kendininkinden başka inancı var diye bir başkasını öldürmez. Aziz kardeşlerim, bacılarım, yalnızca kentlerimizi, çocuklarımızı değil, ruhlarımızı da kurtaralım!

Son konuşmayı Dumas yaptı:

— Bir kitap faresi değilim ama, uzun yıllar kitaplar üzerine eğilmek durumunda kaldım. Benim uzmanlık dalım, insanın oluşumudur. Bilim adamları, evrimciler, cetlerimizin ağaçlarda yaşadıklarım ve iki ayak üzerinde yürüyemediklerini saptamışlardır. Şimdi niçin bundan söz ediyorum? Çünkü gelişim vardır, ilerleme vardır, insanlar yeniden ağaçlara dönemezler. Ancak, ilerleme yalnızca gökdelenler, asansörler, otomobiller demek değildir... İlerleme; akılla, bilinçle, düşünceyle bağıntılıdır. Bugün hasta kadınlar gördüm, caddenin ortasına diz çökmüş duruyorlar ve"* kendilerini benden kurtarması için tanrıya yal-varıyorlardı. Sakın onların kliniğe gönderilmeleri gerektiğini düşünmeyin, çünkü o zaman pek çok insanın kliniklere yollanması gerekirdi. Senatörler, amiral Zaharias, Mr. Mencken... Uygarlık adına ne varsa hepsinin yok edilmesini öneriyor Mr. Mencken. Yetmiş üç yaşımdayım ben, birçok şeyler yazıp çizdim, kırk yılı aşkın bir süre de öğrenci yetiştirdim. Şimdi ise, akıl hastalarının uygarlığa gözdağı verişlerine tanık oluyorum. Yoksa Hitler az mı geldi bu dünyaya? Ben Nazileri gördüm; «üstün insan» diyorlardı

kendilerine onlar, gerçekteyse, ağaçlarda yaşayan o çok uzak akrabalarına benziyorlardı... Soysuzlar kendi yurttaşlarını aldatıyorlar. Diyorlar ki örneğin, Fransızlar ardımız sıra savaşa gireceklerdir ve savaşacaklardır. Ben Fransa'yı iyi bilirim.- memleketimdir benim. Evet, Fransızlar savaşacaklardır, ne var ki, Ruslara karşı değil, savaşa karşı savaşacaklardır. Nazilerin Paris'te yönettikleri bir ölü âyinini anımsıyorum. Şöyle demişlerdi: bunlar, «Stalingrad'ın Avrupalı savunucuları» dırlar. Bir yıl, ya da beş yıl sonra, Paris'in Amerikalı savunucuları için bir âyin yapılsın istemiyorum ben. Bir Fransız olarak, bir bilgin olarak, yaşlı bir insan olarak barış

istiyorum ben: gençler için, Amerikalılar için, Ruslar, Fransızlar için... herkes için... gerçek bir barış...

Dinleyiciler Dumas'nın üzerine atıldılar: kimi çiçek atıyor, kimi elini sıkıyordu. Yaşlı bir zenci:

— Ben basit bir insanım —dedi,— hamalım. Sizi kucaklamama izin verir misiniz? Bir oğlum vardı, dönmedi savaştan...

Kadının biri, iki eliyle kavradığı çocuğunu yukarı kaldırmış bağırıyordu.- «Vermem onu kimseye!..»

Dumas yüreğinden taşıp boğazını sıkan ve ılık yaşlar halinde gözlerine hücum eden sıcak insan sevgisini duydu içinde.

— Biz anlaştık gitti... diye mırıldandı yaşlı zenciyi kucaklarken.

Sabah gazeteleri miting haberini bir-iki satırla geçiştirmişler, «Victoria» oteli önündeki gösteriye ise büyük bir yer ayırmışlardı: «Saygıdeğer», «muazzam», hatta «eşi görülmemiş» diye adlandırıyorlardı bu gösteriyi. Başyazılardan birinde şöyle deniliyordu-'Profesör Dumas'nm burada geliştirdiği politik eylem-'er. en değişik görüşlere sahip kişileri bile çileden çı-

kardı. Amerikalılar, yabancıların, otoritelerini kötüye kullanarak içişlerine karışmalarını istemiyorlar.»

Albay Roberts'in keyfi yerindeydi; o kadar ki, tuttu, kızıyla bile şakalaştı: onda pek sık görülmeyen bir durumdu bu. Biraz edepsizce olmuş Anders'in davranışı, ama onun adamları var. Böylece Dumas'nm de-fedilmesine karşı yapılabilecek son karşıko3rma da yokolmuş oldu: bizim «melekler» «sokaktaki adamın ardına saklanabilirler...

Roberts, Washington Star gazetesi yazıişleri müdürüne telefon etti. Dumas sorunuyla ilgili olarak bir demeç vermek istiyordu gazeteye: «Ben böylesi gösterilere her zaman karşıyımdır. Bunlar, bizim konukseverlik ilkelerimize ters düşen davranışlardır. Mr. Dumas'nm New-York'u ziyareti nedeniyle, profesör Adams'm Amerikalılar için bilimin politikadan üstün olduğunu bir kez daha gösteren soylu demecini büyük bir memnunlukla okudum. Söylemeye hiç gerek yoktur ki, Mr. Dumas'nm Sovyetçi konuşmaları, tüm Amerikalılarca oybirliğiyle kınanmış, mahkûm edilmiştir. Bununla birlikte, şu ya da bu yabancının ülkemizde bulunması sorununun çözümünün, heyecanlı ve sinirli kalabalıklara bırakılması gerektiğini de düşünmüyorum.»

Akşam gazeteleri, varlığının büyük bir gerginliğe yol açması nedeniyle, profesör Dumas'dan Birle'şik Devletleri terketmesinin istenildiğini yazdılar.

Dumas tam otelden çıkarken kendisine bir mektup verdiler:

«Sayın Bay Dumas!

«Ayrılmakta olduğunuzu bana şimdi bildirdiler. Hastalığım nedeniyle sizi geçirmeye gelememekten son derece üzgünüm. Ancak beni bundan daha fazla üzen şey, sizi, Amerika'dan ayrılışınızı çabuklaştır-

161

inak zorunda bırakan durumdur. İnanın bana, bu durumu değiştirebilecek bir güce sahip değilim. Çok güç bir dönemde yaşıyoruz, bazen bana öyle geliyor ki, insanlık bir yandan bilim alanında görülmemiş başarılar elde ederken, öte yandan sağduyu adına ne varsa yitirmektedir. Sizinle çok daha iyi koşullar altında, küçük politik tutkuların tutsaklığından uzak yeniden görüş-v mek en büyük umudumdur.

«Derin saygı ve candan bağlılığıma inanmanızı rica ederim.

D. Adams.»

Dumas mektubu avucunun içinde buruşturdu: «Ödlek herif!» Sonra birden olup bitenleri anımsadı: boş yere sövüyorum. Büyük bir kraniolog, ka-fatasmdan iyi anlıyor, ama bunun dışında kalan her şey onun için bayağı ve aşağılık. Az mı gördüm böy-lelerini Paris'te? Korkması anlaşılmaz bir şey değil: buralıların âdetleri oldukça vahşi. Ne de olsa vicdanı hastalanmıştır biraz! Hennessy gibi değil bereket Adams, daha kolay aklı başına gelebilir...

Havaalanında profesör McClay, kürkçü ve Betty uğurladılar Dumas'yı. Betty koyu kırmızı güller getirmişti Dumas'ya.

— Öyle minnettarız ki size! dedi kürkçü. Ziyaretinizle bizlere neler kazandırdığınızı imkânı yok bilemezsiniz.

Me Clay de kürkçüyyü onayladı:

— Sizin buradan çıkarılmanız bir zaferdir. Mitiner-;ten sonra çok korktular. Önceki akşam ne kadar ka-

F —

162

labalık vardı biliyor musunuz? Yirmi bin... Şimdi de; Boston'da, Chicago'da, San Fransico'da mitingler düzenleyeceğiz. Siz bizi kımıldatıp harekete geçirdiniz...

Dumas uçağın penceresinden baktı: genç, esmer kadın, kürkçü ve şaşkın, sevecen gülümsemesiyle Me Clay orada öylece duruyorlardı. Çevre, gülen, ba-ğırıp-çağıran yabancılarla doluydu. Dumas birden o üç kişiye acıdı: ne zor onlar için!.. Evet, miting güzel oldu, yirmi bin kişi toplandığı için üçü de memnundu. Ama bu cenabet kentte kaç kişi yaşıyor? Şu halk' denen nesne burada da var elbette, var olmasına var ya, ne zaman uyanacak acaba o derin uykusundan?.. Nedense Anna'yı anımsadı birden. Gelir, yalnızlıktan, kimsesizlikten söz ederdi. Gestapo canını çıkarmıştı işkenceden zavallı Anna'mn ...Ne açması şu gülüp

duranlar!.. Diş macunu reklâmı yaparmışçasına pek beceriklice gülüyorlar. İnsan oluncaya dek daha nice itişip kakışacaklar, üzülüp acı çekecekler? Acıyası geliyor insanın Amerika'ya... Böylesine büyük, böylesine zengin ve böylesine akıldışı...

Kucağında duran güller ilkin olduklarından daha fazla açtılar, sonra karardılar, en sonra da solup boyunlarını büktüler.

Uçak iyice yükselmişti. Aşağıda bulutlar vardı. Yumuşak, tombul, bazan açık pembe, bazan can çekişen kar örneği soluk leylâk renkli bulutlar... Başka gezegenlerin hiç kimse tarafından hiç bir zaman görülmemiş topraklarını andırıyordu bulutlar. Onlara baktıkça Dumas, New-York'u, McClay'in gülümsemesini isterik kadınları, gökdelenleri... unuttu. Artık Amerika'da değildi, ancak bir yuvaya dönüş duygusu içinde de değildi: hayatın dışında bir yerlerdey-

163

di şimdi o; sevecenlik, hüzün, gizliden gizliye içsel bir sevincin duyulduğu, canlı, capcanlı bir yerde... Geçmişe ait ve hızla değişen tablolar geliyordu gözünün önüne: gençlik çağlan, çocuk başlığına benzeyen hasır şapkalı bir kız, sakallı profesörler, karnavalların kâğıt fenerleri, ilk bisiklet, kürsüde konuşan genç Jaures, Dreyfusçular, Zola... Dış dünya ne büyük bir hızla değişiyor!.. Moda, yaşayış biçimi, davranışlar... İlk düşleri, içilen antları, inançları anımsayacak olursak, hiç bir gülünç, ölümcül yanları yok... Yanlış nerede, onu bulmak istiyorum ben... Belki de, mantığa, olayların birbirini kovalamaları gerçeğine biraz fazla güvendik biz. Oysa yol çok daha karmaşık, çok daha uzun...

Daha ne kadar uçacağız acaba? Saati ileri almak gerek; burası gece, Paris'te ise sabahtır şimdi. Çok uzak...

Bulutlardan bulutlara uçsaydı çocuk

Harita üzerinde bile aşıp tüketemezdi dünyayı

Pek büyüktür çünkü dünya çocukluk lambasının

ışığında Ve pek miniktir ömrümüzün titreyerek sönen o

son ışığında

Kimindi bu? Galiba Baudelaire'in olacak... Hayır, dünya o kadar küçük değil. Benim için de büyük o.-New York'ta yaşlı bir zenciyi keşfedebilirim, su güllerin nasıl ölmekte olduklarını görüp şaşabilirim, dünyayı dolaşabilirim, umudedebilirim, yaşayabilirim...

Bunları düşünürken uzun ve rahat bir uykuya daldı. Sonra yeniden bulutlara; hayat gibi uzun, dü-

164

şünceler gibi hafif, düşsel bulutlara tırmandılar. Ve en sonra, birden kulaklarının uğuldadığmı, tepelerin sallandığını, toprağın eğilir gibi olduğunu duydu. Ve işte Paris varoşlarının eski,

bacaları tüten evleri görünmüştü. Gelmişlerdi... Marie şaşıracaktı: «Nasıl?.. Bu kadar çabuk döndünüz ha?..»

Uçaktan çıktığında şaşırıp kaldı Dumas: Çok büyük bir kalabalık gelmişti kendisini karşılamaya: tanıdıkları da vardı içlerinde, tanımadıkları da... İşçiler, öğrenciler, bazı profesörler, l'Humanite"den gazeteciler, Rene Morillot, ellerinde çiçeklerle genç kızlar, Lejean, yazarlar ve Berty fabrikasından bir heyet... Birden heyecanlandı Dumas: kimin için bütün bunlar? diye mırıldandı duyulur duyulmaz bir sesle. Lejean geniş avucu içinde kuvvetle sıktı elini. Dumas teşekkür etmek, duygulandığını, mutlulukla dolduğunu söylemek istediği halde, nedense, «İyi ki burada hava yağmurlu dedi, Amerika'da sıcaklardan canım çıkmıştı...»

Arabaya bindiğinde, üzerinde açık renk yağmurluk bulunan genç bir kadın koşarak geldi, gelinciklerden, papatyalardan oluşan bir buket uzattı kendisine. Şaşkınlık dolu bakışlarla kadına bakan Dumas, birden arabadan fırladı:

— İşte sizin gelmeniz fevkalâde bir şey! Kendimi şimdi gerçekten evimde duyuyorum... Ve sımsıkı kucakladı Mado'yu.

16

Amerika'dayken, Nivelle, sık sık, eski dostlarıyla karşılaşmasının nasıl olacağını düşünür ve nedense, şairler, sanatçılar, bilginler arasında son derece zevkli geceler geçirdiği «Corbeille» gelirdi gözünün önüne.

— Paris'te bile —diyordu Mary'ye ateşli ateşli,— senin şu lanet olası Amerika'ndan kurtaramıyorum yakamı. Neales yarın öğleye yemeğe çağırıyor. Baban gelişimizi haber vermiş kendisine. Senatör, Ne-ales'in burada büyük bir etkinlik kazanmakta olduğunu söyledi. Gitmemiz gerekiyor: tabiî şimdi her şeyi bir yana bırakıp «Transoc» üzerinde düşünmem gerekecek. Nerden bakarsan bak berbat bir durum.- Paris'teki ilk gecelerimizden birini Amerikalıların yanında geçireceğiz. Küçük bir kahvede eski dostlarımdan biriyle oturmayı yeğlerdim...

Sonra kendi kendine gülümsedi: eski dostlar mı? Hani, nerede eski dostlar? Var mıydılar ki zaten? Eski tanıdıklardan biriyle karşılaşacak olsam, ilk ben uzatamam elimi. Kaldı ki Sembat gibi zıpırlar da hâlâ duruyorlar burada.

Mary yatak odasının hemen hemen yarısını kaplayan aynanın önünde dönerek:

— Ben gitmiyorum —dedi.— Ne yapacağım gidip de? Siz yine politikadan konuşmaya başlayacaksınız. Oysa ben politika dinlemek istemiyorum artık. Sonra, Juanita ile sözleştik. Akşam yemeğini Montpar-

use

nasse'da yiyeceğiz. Daha sonra da egzistansiyalistlerin meyhanesine gideceğiz. Sartre da oraya gidiyormuş. Gerçi onun romanlarına hayranlık duyduğum yok, ama ne de olsa senin Neales'inden

daha ilginçtir.

Nivelle sövmemek için kendini güç tuttu. Niye bozmalıydı durduk yerde keyfini?

Neales yalnızca etkinlik kazanmış bir kişi değildi. Tatlı, hoşsohbet biri olarak da ün kazanmıştı. Hatta, kim olursa olsun bütün Amerikalılara söven Lan-cier bile, «Beyaz bir karga bu adam, derdi, 46'da bir yemek yemiştik kendisiyle, inanın, gerçek bir Fransız gibi ikramda bulunmuş, karnımı doyurmuştu. Sonra kendisi resimden de anlar ve konuklarının sırtına öyle şap I şap! diye vurmaz. Doğrusu insan onun Amerikalı olduğunu bile unutuyor bazan...»

Genelkurmay subaylarından Neales, Fransa'ya 1944 yılı sonbaharında gelmişti. Savaş bitince Amerika'ya dönmüş, orada altı ay kadar kaldıktan sonra yeniden, bir turist gibi Paris'te görünmüştü. Bois mahallerinde bir konak yavrusu kiralamış ve Paris sosyetesinin yıldızlarından biri olmuştu. Herkes onu «Alcoa» nm hissedarlarından biri ve Harriman'ın içli dışlı bir dostu olarak biliyordu. Amerika'nın Paris büyükelçisi sık sık gelip onun görüşlerini alırdı. Neales' in Paris'te bulunuş nedeni olarak birbiriyle çelişen bir sürü söylenti çıkmıştı: ticaretle uğraştığı ve başka biri aracılığıyla kendi adına alüminyum fabrikası satın almaya kalkıştığı için karısının ona gözdağı verdiği, onun da bu skandaldan kurtulmak için Amerika'yı terkettiği; çok iyi bir istihbaratçı olduğu için, Paris'e albay Donovan tarafından gönderildiği söylenenler arasındaydı. Neales'in evine gelen konuklar

p

ilkin bir kuşku duyarlardı. Ama ev sahibi çarçabuk aradaki soğuk havayı ortadan kaldırır, yarım saat sonra da konuklar kendilerini son derece serbest duyarlardı.

Modernlikten hoşlanmazdı Neales. İflas etmiş bir borsacının, eski mobilyalarla döşeli evini kiralamış, çalışma odasına renkli İngiliz gravürleri asmış, yemek odasını ise Endülüs çinisi ile kaplatmıştı. Özellikle eski tütün tabakaları kolleksiyonu ile övünürdü.

Mary, çağrıyı reddetmekle çok yerinde davranmıştı: tek kadın olacaktı gitseydi Neales'in evine. Neales, Nivelle'den başka, dostu devlet bakanı Bedier'yi, endüstrici Pinaud'yu, yine endüstrici Dumont'u —Fransa'nın en ünlü gazetecilerinden de biriydi— ve eskiden parlamentoya girmiş olan partilerle, de Gaulle' cüleri birbirine yakınlaştırmaya çalışan avukat Gar-cy'yi çağırmıştı.

Nivelle, Pinaud ile işgal sırasında Lancier'nin evinde karşılaşmıştı. Bu karşılaşmanın anımsanışı, ne Pinaud'yu, ne de Nivelle'i sevindirmişe benziyordu: önceden tanışık olduklarını hiç belli etmemişlordi çünkü. Avukat Garcy ise tam tersine, kırk yıllık dost-muş gibi pek sevinmişti Nivelle ile karşılaşmış olmaktan:

— Ne iyi ettiniz de döndünüz: Nivelle eksiğimiz vardı bizim de. Amerika, Nuh'un Gemisi rolünü oy-nadi: en değerlilerimizi, en işe yararlarımızı kurtardı...

Garcy tesadüfen unutmuş değil işgal olayını, diye düşündü Nivelle, hoşnut, sevinçli... Şimdi hiç de hoş olmazdı hatırlanması bunun. Sonra, Amerika'ya ne

zaman gittiğimin önemi var mı? Ha 40'da, ha 45'te gitmişim, bir şey farkeder mi? Önemli olan

Amerika' dan dönmüş olmam.

Neales, Nivelle'in Paris'teki rolünü açıkladı: — Hepimiz sizin gelişinizi bekliyorduk. Sizin gibi büyük bir şaire gazeteciliğin ne denli usanç verici ya da tiksinç geleceğini tahmin edemiyor değilim. Ancak yaşamakta olduğumuz şu korkunç günler hepimizin özveride bulunmamızı gerektiriyor. Senatör Low bana «Transoc» fikrini yazdığı zaman kendisini candan kutladım. Çok soylu bir görev düşüyor size burada: okyanusun iki yakası arasına manevî bir köprü kurmak... Amerika ve Batı Avrupa'nın yazgıları sıkı sıkıya bağlıdır birbirine. Ama hâlâ karşılıklı bir güvensizliktir sürüp gidiyor. Avrupalılara, Amerika'nın te* feci olmadığını ve vasilik gibi bir düşüncesi bulunmadığını, tersine iyi bir dost olduğunu açıklamak gerek. Siz Amerika'da yaşadınız, bilirsiniz: orada Fransa için «tembel, nankör, egoist, yüreksiz» diye1 düşünürler. Bütün bunlar saçmadan başka bir şey değil, Amerikalılara Fransa'nın gerçek yüzünü göstermek gerek. Bizler, gençler, eğer bugün Avrupa'nın yardımına çağrılmışsak, bu yalnızca okyanusun bizi savaşın felâketinden korumasmdandır. Başarıları er-demmiş gibi göstermek doğru olmasa gerek.

Bu sözlerden başka hangi sözler konukları ev sahibine böylesine ısmdırabilir, onları birbirine böylesine kaynaştırabilirdi? Herkes keyfi yerinde olarak geçti masa başına. Garcy, Nivelle'e «Corbeille»deki karşılaşmalarından söz etti:

— Lancier'in yakm dostuydunuz siz değil mi? Za-

vallı Maurice... Çok düştüğünü, büyük malî güçlükler içinde bulunduğunu söylüyorlar...

Şaşılacak bir şey yok bunda —dedi Pinaud alaylı alaylı.— Lancier kanlı ördek pişirmesini ve gül yetiştirmesini çok iyi bilirdi, ama iş ciddi sorunlarla uğraşmaya gelince hiç anlamazdı böyle şeylerden. Kendisine yardım etmeye çok çalıştım, ama bir sonuç elde edemedim.

k Neales de Pinaud'yu onayladı:

— Ben de karşılaşmıştım kendisiyle.- gerçekten alımlı, büyüleyici bir insan. Eski Fransa'nın tüm özelliklerini üzerinde toplamış sanki... Belki de bizim şu acımasız çağımıza kendini uyarlayamadi; ama onu namuslu, onurlu yapan da bu durumuydu zaten. Sonra, çok da çekti... Yanılmıyorsam oğlu cephede ölmüştü. Kızı da leke sürmekteymiş adına.

— Çok, çok acı çekiyor —dedi Garcy.— Gerçekten de Mado onun için bir kurban. Hatta, komünistlerin, kızma nasıl uyuşturucu ilâç verdiklerini bile göstermeye kalkmıştı bana.

Bedier gülümsedi:

— Hiç de kurbana benzer bir hali yok kızının. Çok tehlikeli bir kadın bu. Şu Fransızlar da ne kadar duygusal, ne kadar içli oluyorlar! Varlıklı bir ailenin kızı olması, kocasını öldürmesi... Tek kelimeyle romantik olması, basit halkı nasıl da etkiliyor! Biz oldum olası efsanelerin değerini bilmemişiz, onları önemse-memişizdir. Komünistler ise bundan yararlanıyorlar. Baksanıza bir Dumas'nın çevresinde ne kadar gürültü kopardılar...

— Amerika'da kahraman gibi göstermeye kal-

kıştılar onu —dedi Nivelle.— Kuşkusuz bilim dünyasında adı olan bir adam; sonra, Buchenwald'da bulunmuş olmasının da etkisi var. İyi yürekli, temiz, garip görünüşlü bir adam. Tanırım kendisini: dar kafalı fanatiğin biridir. Amerikalılar onu ülkelerinden kovmakla çok iyi ettiler.

Neales içini çekti:

— Bu tür yollara başvurmak hiç de hoş değil, ama böyle durumlarda da insanın seçim hakkı olmuyor... Dün bir bilim adamı bana, Dumas'nın bayağı bir aji-tatör olarak aşağılanamayacağmı söyledi. Bizim Fransız dostlarımız bazan, savaşın artık başlamış olduğunu kabul etmez görünüyorlar. Fransızlar her şeyden önce şövalye bir ulustur. Onlara bir tumturaklılık, bir hava veren bu özellikleri aynı zamanda onları mahvedecek olan şeydir de. Biliyorum, Dumas ünlü bir antropologdur. Namuslu, dürüst bir adam olduğuna da kuşku yok. Ama beslediği fikirler gerçekleşecek olursa, bu, Fransa'nın sonu demek olacaktır. Sonra, Dumas'nın tek özelliği herkes tarafından sayılan bir kişi olması değil ki... Kafalarını zehirlenmesi için kendisine sürüyle gencin teslim edildiği bir insan o aynı zamanda. Hem de ne görkemli bir teslim ediş!. Bay Bedier'nin demin verdiğinden başka bir örneği ele alalım: kısa süre önce Limousin'de özgürlük kahramanları adına bir anıt dikildi. Ben de gittim açılış törenine: pek çok Amerikalı canlarını yitirmiştir orada. Resmî görevlilerin yanında kimi görsem iyi trü-bünde? Bay Lancier'nin kızını!.. Fizik güzelliğini, çekiciliğini tartışacak değilim. Bundan daha tehlikeli bir durumu daha var çünkü... Vali, Moskova'nın buyruklarını hiç tartışmasız yerine getiren bir kadının reklamını yapıyor. Onlar, Ruslara karşı savaşmaya-

caklarına ilişkin böyle topluca ant içtikten sonra, komünistlerin küstahlaşmalarına hiç şaşmamak gerek. Sizin ülkenizde, bay Dumont, basının nasıl bir rolü olduğunu biliyorum. Biraz fazla soyluca davranıyorsunuz gibi gelmiyor mu size de? Kişilere dokunmadan, onların fikirlerini yenmek?... Kaldı ki basit insanlar soyut kahramanların ardından değil, eti-ke-miği olan canlı kahramanların ardından giderler. İki-* üç yüz komüniste çamur atmak onların tüm Fransa'yı kana bulamalarını beklemekten daha iyidir.

— Rica ederim, gazetelerin rolünü biraz fazla abartıyorsunuz —dedi Dumont.— Fransızların gazetelerde yazılanlara inanmama gibi bir huyları vardır, öyle yetiştirilmişlerdir. Örneğin yarın ben tutsam Amerika'da bu yıl ürünün çok iyi olduğunu yazsam, bizim okuyucu şöyle düşünür: «Demek ki bu yıl Amerika'da ürün çok kötü, Marshall planını da sekteye uğratacaktır bu durum; öte yandan hükümet de güvenoyu almak isteyecektir.» Eğer Amerika'da ürünün kötü olduğunu yazacak olsam, bu kez de, Amerika'da bu yıl müthiş ürün kaldırılacağını, buğday fiyatlarının düşeceğini, Rusların damping yapacaklarını ve uluslararası bir diplomatik konferansa kadar da tüm bunların gizleneceğini düşünecektir.

Herkes güldü. Daha sonra konuyu değiştirip uçak sanayii üzerine konuştular.

— Birçokları pek dar bir açıdan ele alıyorlar sorunu —dedi Garcy.— Anlamıyorlar ki Marshall planı her şeyden önce bir plandır. Kendi köyünün görüş açısından, yani kendi köyünden bakarak dünya üzerine yargıda bulunmak yanlıştır. Yurttaşlarımın üzerlerinden bir türlü atamadıkları şu

taşralı-lıkları yok mu, beni yiyip bitiriyor.

Neales başını salladı:

— Fransızlar bağımsızlıklarını yitirmekten korkuyorlar, bu son derece doğal bir şey. Yalnız, onlara Fransa'nın ancak, egemenlik konusundaki eski anlayışların yadsmmasıyla kurtulabileceğini açıklamak gerek. Sağduyusu olan her insan, uçak motorlarını Amerika'dan satın almanın çok daha akıllıca bir şey olacağını, Fransa'nın kendi kaynaklarından ise başka yerlerde, başka türlü yararlanılabileceğini anlayabilir. Ama, tekrarlıyorum, sorun yalnızca ekonomik yanı olan bir sorun olsaydı anlaşabilirdik. Oysa işin bir de stratejik yanı var. Elbe ya da Ren hatlarına gü-venemeyiz. Olabileceklerin en kötüsünü düşünmek gerek: Fransa bir saldırıya uğrayabilir. Uçak fabrikaları donanımlarının yeniden düşmanın eline geçmesi bir cinayet demektir. Küçücük bir çocuk bile anlayabilir bunu...

— Ama bizim Bakanlar anlamazlar —diye mırıldandı Pinaud ve üzgün üzgün burnunu sildi.— Sürekli olarak komünistlerden yana bakmaktan adamların gözleri şaşılaştı nerdeyse... Biz sanayiciler her türlü özveride bulunmaya hazırız. Eğer şu ya da bu dalda herhangi bir üretim kısılmasına gidilecek olursa, hiç itiraz etmeyiz buna. Motorlardan yitirdiğimi, başka bir şeyden çıkarırım, anlaşılmayacak bir şey yok bunda. Ama bizim hükümet demagoglardan korkuyor. Hava filomuzu Amerikan uçak motorları ile mi donatmamız gerek? Hay hay, donatalım. Ne istiyor bizim bay komünistler: Alman sanayicileriyle mi anlaşalım istiyorlar? Hay hay, anlaşalım. Peki, bay Thorez ne düşünüyor bu konuda?

— Hakkınız var —dedi Garcy.— Bugüne değin politikacıların çoğu Fransa'yı tehdit eden tehlikenin

General de Gaulle değil, kızıl kazaklar olduğunu anlayamadılar bir türlü. Adamlar kendilerini «üçüncü güç» olarak adlandırıyorlar. Savaşta yurtseverlerle hainler arasında tarafsız kalmak, saçmalık, zırvalık değil de nedir? Bir de bakmışsınız, yarın, Amerika'yla Rusya arasında da tarafsızlık fikrini ileri sürmüşler? Siz, bay Neales, uçak sanayiindeki gergin durum-Man söz etmiştiniz değil mi; sorun bakalım bay Bedi-er'ye, Berty fabrikalarının başında kim duruyor? Çok tehlikeli bir komünist... Lejean'la direniş yıllarında karşılaşmıştık; ondan daha etkafalı, ondan daha kinci bir adam görmedim ben ömrümde. Komünistler hükümetteyken kimi nereye yerleştireceklerini çok iyi ayarladılar doğrusu. Lejean'ı oraya Tiyon atamıştı. Komünist bakanlar hükümetten kovulalı çok oldu, ama gene de kuyruklarından bazıları orada kaldı. Lejean direktör olarak...

— Kışın —diye Garcy'nin sözünü kesti Pinaud,— bu Lejean bir grev örgütlemişti. Kendisini defetmek için tam fırsattı. Acaba bay Saillant ne diyordur bu duruma?...

— Ne diyecek, eski parlamento mutfağını bilmez değilsiniz ya... Katolikler sosyalistlere danışırlar ne yapılması gerektiğini, spsyalistler radikallere havale ederler, Bidault ise her şeyin tanrının takdirine bağlı olduğunu söyler... ve bu böylece sürer gider.

Bedier güldü:

— Lejean'la ilgili durum gerçekten de bir aykırılıklar yığını. Bay Garcy general de Gaulle'ü, arada bir de olsa sert çıkışlar yapması konusunda uyarsa çok iyi etmiş olur. Komünistler Fransa'da gerçek bir güç>-tür. Bunları sıkıştırmak, abluka altına almak, yıpratın dört yandan kuşatmak... hiç biri olmayacak şey

174

i değil, ama neştere başvurmak... işte bu çok rizikolu

bir iştir...

— Beklemek, mümkün olduğu sürece, yapılacak olanların en iyisidir. Böylesine bir lüksü bilmiyorum hak ettik mi? Berlin'in abluka altına alınması her an için savaş ilân edilmesine yolaçabilir...

Nivelle, Neales'i inceden inceye süzdü:

— Albay Roberts, kızılların işe yeni değil, çoktan başladıkları düşüncesinde.

— Ben de daha yeni başladılar demedim ki... Oldukça karmaşık bir sorun bu: bizi ilk bizim başlamamızı gerektiren, buna bizi zorlayan bir duruma sokabilirler. Bununla birlikte, karşı taraftan daha önce harekete geçmeye ilişkin tüm avantajları ille de düşmana bırakalım da demiyorum...

Yemeğin sonunda, kahve içilirken konuşuluyordu bütün bunlar. Garcy birden düşünceye daldı: demek yeniden savaş ha? Olacak şey mi bu? Sirenler, rutubetli bodrumlar, sonra Rusların gelişi, işbirliği numaralarının başlaması, Amerikalıların bombardımana girişmesi... Tanrım, ne tiksinç şeyler bunlar!.. Dünyada ikinci kez yaşanası olmayan şeyler vardır. İçtiği tatlı kahve pelin otu gibi acı geldi bir anda. Gerçi savaşın kaçınılmazlığından, Rusların kötülüğünden, atom bombasının kurtarıcılığından sık sık söz ederdi; ama şimdi savaşın gerçekten başlayabileceğini anlıyordu... Kesin, esaslı, kendi kendini onaylayan bir şeyler söylemesi gerekiyordu.

— Prag olaylarından sonra —diye bağırdı birdenbire,— kararsızlık geçiremeviz artık. Bir «halk cumhuriyeti» olmaktansa, ölmek daha iyidir!..

Herkes sustu. Sonra evsahibi tiyatrodan söz açtı:

— Arada bir insanın sinirlerini yatıştırması bakımından yararlı oluyor. «Yüz yedi dakika» yi görrrte-

175

nizi salık veririm Mr. Nivelle. Gerçi konusu yeni bir şey değil: bildiğiniz şu klasik üçgen: kadın, erkek ve üçüncü bir kişi. Ama yazar, Steve Passeur, hiç beklenmedik bir sürü olay yaratmasını bilmiş.

Nivelle gülümsedi: Hitler artık yoktu. Ruslara şükran dolu bir mektup yazan Amerikalılar şimdi onlara atom bombası ikram etmeye hazırlanıyorlardı. Yalnızca «üçgen» (*) yerinde duruyordu. İşte bu güzeldi — demek sonsuz olan bir şeyler de vardı bu dünyada.

İlk çıkan Nivelle oldu toplantıdan. Erken bastırmış ılık bir sonbahar akşamı vardı dışarda; yağmur daha yeni dinmişti ve ıssız sokaklar ıslanmış yaprak kokuyordu. Sokak lambalarından mor asfalt üzerine gizemli ışıklar serpiliyordu. Güzeldi Paris; oysa onun bu güzelliği Nivelle'e acı veriyordu. Boş bir bara girdi, tezgâhın yanma oturup iki kadeh konyak içti. Ama yürek sızısı dinmemişti. Tiksintiyle düşündü geçirdiği akşamı: kuklaları!.. Hepsi birer kukla bunların!.. Ve Neales, yerli bir Roberts'den başka bir şey değil. Aynı şeyleri görmek için mi koskoca okyanusu aşıp geldim? Değer miydi buna? Hem de böylesine bayağı böylesine alçalarak ve en kötüsü böylesine usanç verici bir şekilde?.. Bize akıl verme hakkını kimden almış bu Amerikalı? Steve Passeur'dan önce Corneille vardı. O da «üçgen»leri işlerdi, onun da «üçgen»leri vardı, ama çok daha ciddiydi bunlar. XIV. Louis vardı Fransa'nın başında o zamanlar ve bu öküzler, bu bizonlar...

— Dostum?.. Gidiyor muyuz?

Nivelle şaşkınlıkla dönüp kendisine seslenen ka-

(*) Savaş Fonrasının başta A.B.D. olmak üzere, İngiltere ve Batı Almanya'dan oluşan gerici üçlüsüne o zamanlar verilen ad (ç.n.)

dma baktı. Lamba ışığında leylaksı bir renk alan yuvarlak yüzündeki gözleri ışıl ısıldı. Nivelle'in koluna giren kız küçük bir otelin dağınık bir odasına götürdü onu. Nivelle oturdu, bir sigara yaktı. Gözlerini kaldırıp bir kez olsun bakmamıştı kıza.

— Dostum, uyuyorsun her halde? Ben soyundum bile...

Nivelle ilkinki gibi kımıldamadan duruyordu.

— Kimim ben, biliyor musun? diye sordu kıza ansızın.

— Bilmiyorum, kimsen kimsin. Yanıma uzansa-

na...

— Dur bir dakika, seninle ciddi konuşacağım. Sebasto bulvarında bir otelde boğazlanarak öldürülen iki kızla ilgili haberi okumuş muydun gazetelerden? O adam benim işte.

— Niçin benimle böyle oyunlar oynuyorsun dostum? Senin gibisi kimseyi boğazlayamaz. Üzerindeki elbiseye bakmak yeter bunu anlamak için...

— Yalnızca iyi bir elbise değil, çok param da var benim. Al bakalım, koy şu on bini cebine. Oyun oynamaya gelince... Yanılıyorsun, oyun falan yok ortada: kızları ben boğazladım.

Kızlardan daha yaşlı olanın elini ayağını bağladım. Kedi gibi bağırıp durduğu için ağzını da havluyla tıkadım. Epey sürdü kızın boğazını kesmem-, belki bir saatten fazla: damarlı, kuru bir boynu vardı, seninki gibi. Öteki kızı ise...

Kız dayanamayıp çığlığı bastı sonunda. Nivelle şapkasını giydi, kızdan törensel birtakım hareketlerle özür diledikten sonra otelden çıktı ve artık hiç bir şey düşünmedi: dayanılmaz bir yorgunluk duyuyordu; sanki hamallık yapmış, sırtında ağır yükler taşımıştı, ya da ormanda saatlerce ağaç kesmişti. Ancak

177

uyurken geldi kız aklına: niye korkuttum onu? Bilmiyorum. Varsın bağırsın cıyak cıyak...

Konuklan gittikten sonra Neales elinde piposuy-la uzun süre oturdu koltuğunda. Uyumak istemiyordu cani; sigara tabakalarını gözden geçirmeye başladı tek tek. En sevdiği tabakaya gelince durdu, bakmaya başladı.- bu, Sevres markalı, fağfurdan, minicik bir tabakaydı; üzerinde, iki güvercin resminden v başka altın harflerle yazılmış şu yazılar göze çarpıyordu: «Birbirimizi seviyorduk. Beni bağışla. Fernand.» Tabakanın üzerindeki resmin inceliği büyülüyordu Neales'i. Bu resim ve yazıların ne anlama geldiğini çok düşünmüştü. Ona öyle geliyordu ki, çok güzel ve havai bir kadının gizaçımıydı bu yazılar; tabakayı, aldattığı Fernand'a ölürken armağan etmiş olmalıydı. Büyüleyici, olağanüstü bir parça!..

Birden aklına bir düşünce saplandı.- bu tabaka da yok olacaktı. Savaş çıkacak olursa eğer her şey yok olacaktı... İnsanlara acımıyordu Neales, hatta kendisine bile... Onun acıdığı tek şey şu minik fağfur tabakaydı. Belki de... Belki de savaş olmaz, her şey iyi biter?.. Aptallık bu, şu gevşek Fransızlar gibi düşünmeye başladım galiba? Savaş kaçınılmaz, kesinlikle olacak. Yılmak, gerilemek yok! Şu güzelim tabakaya yazık olacak yalnızca: böylesi bir daha yapılamaz. ..

17

Morillot'nun ölümünden sonra Lancier'nin tedavisini genç doktor Lechenal üzerine aldı. Bütün yeni buluşları dikkatle izleyen iyi bir doktordu Lechenal.

12

178

Ama Lancier ona inanmaz ve Martha'yla söyleşile-" rinde genç doktor için, «göz boyayıcı» dan başka bir şey demezdi. Lancier kendini hiç iyi duymuyordu: güçlükle yürüyor, geceleri uykusuzluktan acı çekiyordu. Gündüzleriyse oturduğu yerde içi geçiveriyor-du. Doktor Lechenal filimler çekiyor, analizler yapıyor ve ona çektirdiği bunca acıdan sonra on taneden aşağı olmamak üzere hastalık saptıyordu. Lancier onu dalgın dalgın dinliyor ve:

— Sevgili doktor —diyordu,— unuttuğunuz iki hastalık daha var: bunlardan birisi «Roche Aîne»in durumuyla ilgili. Eğer şu sizin pek sevgili Latinceniz-le söyleyecek olursak «vae victis!»: «Yenik düşmüşlere lanet!» Maurice Lancier, 1886 yılında Niort kasabasında doğdu, yeni zamana karşı yenik düşmüş yeteneksiz bir şair ve çok yeteneksiz bir patron. Hapların hiç bir

yardımı olmaz bu konuda. İkinci bir hastalık daha var: «taedium vitae»: «Hayattan tiksinme». Rahmetli doktor Morillot bir hastalığın başka bir
hastalıktan doğduğunu, yani bir hastalığın nedeninin başka bir hastalık olduğunu tekrarlam ayı pek severdi. Benim hayatı artık sevmediğimi, çünkü
hayatın beni artık sevmediğini söylerdi. Kim-bilir, belki de... İşler iyi gittiği zaman onlarla hiç uğraşmıyordum. Ama siz benim bu dönemlerimi
görmediniz. Herkes «Corbeille»e cennet derdi. Ama bu savaştan
önceydi. Yani Fransa'nın Fransa olduğu zaman... Ama şimdi, hatta «Roche Aîne» hayatını sürdürüyor olsaydı bile, ben hayatla gene barışmazdım. İnsanların inceliklerini yitirip nasırlaşmalarından tiksiniyorum. Bir «Salon»a gidin, ya da yeni romanlardan birini elinize alın: sanat denen şeyin kokusunu bile bulamazsınız. Herkes bir bombadır tutturmuş gidiyor. Amerikalılar sanki Fransa

179

Oklahoma'ymışçasma işlerimize teklifsizce karışıp bizi yönetmeye kalkıyorlar. Komünistler ise, Amerikalılarla birlikte Rusların da sözleri geçsin, onlar da buyruk versin istiyorlar. Hiç bir ilginç yanı olmayan şeyler bunlar. Yahni yemeyi yasaklayabilirsiniz bana, ama çağımızı benimsemeye, onu kavramaya zorlayamazsınız.

— Banka müdürüne gidin ve her şeyi açıklayın.

— Olmaz Martha —dedi Lancier tatlılıkla.— Müdür Pinaud'nım adamı. Hem ne diyebilirim ona? Yenilip yutulmuş bir adam olmak hiç de hoş bir şey değil. Durumu kendisi de biliyor. Ama bu arada bildiği başka bir şey daha var.- Pinaud'nun nasıl şeytan iştahlı biri olduğu...

— Bunun adaletsizlik olduğunu söyleyin.

— Kaya balığını kızgın yağın içine atacak olsalar o buna da öfkelenir: neden aşçıbaşı Platon'un söylediklerine göre hareket etmiyormuş...

Dokuz yüz kırk beşte «Roche Aîne» in işleri iyi gidiyordu: siparişler savaşın sürüp gideceği varsayımına göre düzenlenmişti. Lancier zaferden sonra da bunlar üzerinde çalışmalarını sürdürdü. Yeni işçiler aldı ve ücretleri yükseltti. Ama sonraları tablo değişti. Hatta iflastan bile söz edilir oldu. Ama Lancier'nin şansı yardım etti: küçük bir bisiklet firmasından sipariş aldı. Kırk yedi yılında ülkenin her yerinde grevler patlak verince işçilerine yalvardı: «Biraz sabredin! Belki toparlanabilirim...» Fabrika haftada iki-üç gün çalışıyordu. Kredi bulma girişimleri sonuçsuz kalmıştı.

Lancier, Pinaud ile dört yıl çalışmasına rağmen bu adamın başladığı bir işi kıskıvrak yakalayıp sonuna dek götürme huyuna alışamamıştı. Hiç sinir-lenmezdi Pinaud, sakin, kendinden emin tırmanışını

180

sürdürürdü. Savaş öncesi kendisini tanıyanlar pek azdı: alçakgönüllülükle başlamıştı işine; öte yandan eski ve kredileri olan firmalar onun büyüyüp gelişmesine engel oluyorlardı. Savaş bir

altın yağmurunu da birlikte getirmişti. Havan topu yapan fabrika üç vardiya halinde çalışıyordu: ilkin Fransızlar için, sonra Almanlar için, daha sonra da müttefikler için. Pinaud, bir Yahudiye ait olan bir basımeviyle geliri iyi birkaç firmayı bedavaya denilebilecek bir fiyata satın aldı. Almanlarla da kendine özgü ilişkileri vardı: Schirke onu kaba, ama çok kurnaz buluyordu. Zaferden sonra da, herkes üzerinde sürpriz etkisi yapan bir açıklamayla «Direniş Kahramanı» ilân edilmişti. Savaş yıllarında İngiliz haber alma örgütünde çalışan eniştesinin yardımı olmuştu bunda. General de Gaulle bir törende ona şöyle seslenmişti: «Zor günlerinde kendisini terketmediğiniz Fransa sizi hiç bir zaman unutmayacaktır.» Pinaud Amerikalıları da ısm-dırmıştı kendine: onlarla ilişkilerinde sevimli ve nazikti, her şeylerine katlanıyordu. Onlara hiç bir zaman Eski Dünya'nm manevî üstünlüğünden falan dem vurmadığı gibi Marshall planını da büyük bir coşkuyla destekliyordu. Kırk yedideki grevleri kırmak için çok uğraşmış, bu arada «Entreprises du Nord» firmasını yutuvermişti. Neales büyükelçiye şöyle demişti: «Salondayken sıkıcı, iş başmdaykense yeri doldurulmaz bir adam. İçinde yaşadığımız zamanın niteliğini öteki Fransızlardan çok daha iyi anlıyor, kendisine güvenebilirsiniz.»

Lancier, üç aydan beri feci sonucu bekliyordu. Bazan kendisini avutmaya çalışıyor, «Pinaud'da da vicdan vardır» diye düşünüyordu. Bir saat sonra ise yeniden umutsuzluğa düşüyordu. Pinaud benimle kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyor. Gerçekteyse Pi-

naud başka şeylerle uğraşmaktaydı: hemen o günlerde Lorraine fabrikalarını satın almıştı. «Roche Aine» onun için bozuk para gibi önemsiz bir şeydi ve Lancier ile konuşmak iyin de zaman bulabilmesi olanaksızdı.

Ve sonunda, kesin sonucu belirleyici açıklama yapıldı. Pinaud, Lancier'nin suçlamayla başlayan ve ezilip büzülerek kendisine biraz daha süre tanınması ricasiyle sona eren konuşmasını sessizce dinledi, ciddî anlarda hep yaptığı gibi kederli bir şekilde süm-kürdü ve.-

— Size kredi vermezler —dedi,— çünkü hiç kimse parasını sokağa atmak istemez. Ama artık siz çekilmek istiyorsanız «Roche Aîne»in bütün borçlarını üzerime alırım. Bundan başka da bir buçuk milyon frank öderim size. Kuşkusuz fazla bir şey değil bu, ama idareli kullanacak olursanız beş yıl yeter size. Zaten günümüzde beş yıldan ötesini düşünmek de aptallık olur. Bu süre içinde kimbilir, belki atom bombası bile eskiyecektir. Bir dostunuz olarak önerimi kabul etmenizi salık veririm size. Eğer reddedecek olursanız kapınızda beklemekte olan iflas yakanıza yapışacaktır ve böylece yalnızca «Roche Aîn6»i değil, «Corbeille»i de yitirmiş olacaksınız.

Öfkelenen Lancier önce dokunaklı sözler söyledi, sonra kredi istedi, daha sonra da intihar etmek tehdidini savurdu. Ancak Pinaud başeğeceğe benzemiyordu.-

— Aslında gücümün yettiğinden fazla bir öneride bulundum ben size. Benim «Roche Aîne»ye hiç ihtiyacım yok. Ben sizin adınızı yüzkarası bir durumdan kurtarmak için böyle bir özveride bulunuyorum.

Lancier yerinden sıçradı. Kendinden geçmişti:

— Benim kayınpederimin adıydı «Roche». Mar-

celine'in babasıydı o. «Roche» adına el sürmenize hiç bir zaman izin vermeyeceğim. Biliyorsunuz, ben bir kahraman değilim; ben de Almanlar için çalıştım. Ama kendimi Jeanne d'Arc gibi göstermeye de kalkışmıyorum. Zavallı bir müflisim ben, ama sizden tiksiniyorum. Cesedimi çiğnemeden «Roche Aîn6»ye giremezdiniz.

Başı dimdik, azametle odadan çıktı ve dışarda duran sekreteri başıyla selamlayarak aşağı indi. Ancak yüz adım kadar yürümüştü ki, bulvarın kenarında bir banka çöktü, elleriyle yüzünü kapadı ve öylece birkaç saat oturdu.

Tek başına katlanıyordu acısına: Martha çekine çekine kredi konusunda girişimlerde bulunmak m-yetinde olup olmadığını sorduğunda:

— Her şey bitti —dedi, —ve bundan böyle bu konuda heyecanlanmamıza gerek kalmadı. Ne önerdi bana biliyor musun? «Roche Aînâ»den çekilmemi. . Bunun için bir buçuk milyon veriyor...

— Düşünmelisin bunun üzerinde Maurice. Kuşkusuz az bir para bu. Ama iki üç yıl sade bir hayat sürdürmemize de yeter...

— Firmanın, Marceline'in babasının adını taşıdığını unutuyorsun.

Martha ağlamaya başladı. Maurice'in, ilk karısının anısına nasıl tapmırcasma bir saygı beslediğini biliyor ve en çok onun bu konudaki duygularını incitmekten korkuyordu.

«Roche Aîne»nin yazgısı üzerine başka hiç bir söz etmedi Martha. Bir hafta sonra Lancier:

— Küçük bir apartman dairesi araşan —dedi.— Varsın iki oda falan olsun, yalnız sessiz-sakin bir sokakta bulunsun yeter. Otomobiller yüzünden çıldıra-

cağım neredeyse... Hemen taşınmalıyız. Cuma günü bir ayrılık yemeği vereceğim.

— Kimleri çağırmak istiyorsun?

Lancier Martha'nm sorusunu yanıtlamadı.

Kalem-kâğıt alıp masaya geçti. Dumas'ya yazıyordu:

«Aziz dostum,

Ayrıntılara girecek değilim, yalnızca şunu söyleyeyim ki, «Corbeüle» yakında satılacak. Sizden, cuma günü akşam yemeğini bizimle birlikte yemenizi rica ediyorum. Buluşmamıza gölge

düşürecek hiç kimse -olmayacak aramızda. Bir akşamlık olsun politikayı unutun, çünkü, Marceline'in gölgesini henüz üzerin-•de taşıyan «Corbeüle»deki son buluşma olacak bu. Ovide'in dizelerini anımsayın:

«Mutlusun, dostların çok, herkes dostun, arkadaşın, «Bulutlarla kaplandığında ortalık ama, tek basmasın» Bulutlar toplanmaya başladılar, ama ben bir dostumun olduğuna inanıyorum.»

Lancier'nin yemek odasına giren Dumas şaşırdı.-"Masada sekiz kişilik servis hazırlanmış olmasına rağmen evsahibiyle kendisinden başka hiç kimse yoktu görünürde.

— Yemeğe başlayabiliriz —dedi Lancier.— Onlar ¦gelmeyecekler...

Dumas tabakların yanma bırakılmış küçük kartlar gördü: «Marceline Lancier», «Doktor Morillofr», «Leo Alpert», «LĞontine Alpert». Şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı neredeyse: bir mezarlıktaydı sanki... Ama Lancief'nin neşesi yerindeydi, eski günleri ansıyor, şakalar yapıyordu. Son derece güzel bir akşam yemeği sunmuştu konuğuna ve Dumas bir tabak daha mantarlı yahni istediği zaman çocuk gibi sevini-

yordu. Daha sonra tahtadan bir tanrı heykelciği getirdi ve:

— Alın bunu dostum —dedi.— Kongo'dan gelmişti ve bana söylendiğine göre dünyada hiç bir müzede benzeri yokmuş. Ne yapayım artık onu?. Yanımda Mado'nun resimlerini, aile fotoğraflarını ve şu gördüğünüz suluboya resmi götüreceğim yalnızca... Çıkartamadınız mı? Sudan keçisi... Çok övünürüm bununla. Anımsar mısınız işgal günlerinde yerdik bundan. Nivelle de vardı o zamanlar... Gazetelerden okuduğuma göre dönmüş Fransa'ya. Ama beni ilgilendirmez bu... Ovide de sürgündeydi, ama gerçek bir

şairdi Ovide...

Yemeğin sonunda Dumas her üçünün de bardaklarını Burgogne ile doldurdu:

— Maurice, Mado'nun sağlığına içelim. Mükemmel bir kızın var. Tartışma açmak istemiyorum... Ama 1 inan bana eşi bulunmaz bir kız Mado. \

— Sizinle aynı fikirdeyim —dedi Martha çekine -çekine kocasına bakarak.—

— Nerden biliyorsun? diye çıkıştı Lancier. Kaç

kez gördün ki onu?

— Heyecanlanma Maurice, bugün heyecanlanmayacağına söz vermiştin. Mado senin sağlık durumunu sormak için arada bir uğruyor bana.

Martha kocasının kızacağını sandı, ama o dalmıştı:

— Niçin sana geliyor? Kim onun babası? Hiç bir şev anlamıyorum... Bakın, onun sağlığına içiyorum, çünkü iviliğini istiyorum onun. Ben sabretmenin erdemliliği yolunda terbiye almış, bu terbivevle vet.'s-miş bir adamım. Siz komünistsiniz aziz dostum, biliyorum, ama bakın yine de geldiniz evime. Biz sizinle ondokuzuncu yüzyılda doğduk, dostluk denen şeyin

ne olduğunu iyi biliriz. Mado ise kendi komünistlerinden başka hiç bir şey bilmek istemiyor. Kendisiyle ilkbaharda bir sergide karşılaşmıştım. Her halde, dedim, burada da Prag'daki gibi olsun istiyorsunuz? Ne dese iyi? Evet, dedi. Bu fanatikler, bilmiyorum, ne yaptılar da bu hale soktular Mado'yıı? Ama artık kapatalım ve bir daha hiç açmayalım bu konuyu; ne de olsa bir Fransızım ben ve bu konuda bir milim bile ödün veremem. Bir kızım vardı, artık yok...

Dumas arkadaşını üzücü düşüncelerinden sıyırmak için ona Amerika gezisini, oteldeki hizmetçi kadının kendisinden nasıl korktuğunu anlatmaya başladı. Ancak Lancier ağzını açıp biraz olsun gülüm-semedi bile.

— Belki de —dedi Dumas sustuktan neden sonra,— komünistler haklı. Her şeyden kuşkulanır oldum artık. Bu besbelli yaşlandığımın bir belirtisi. Louis'yi kıskanıyorum; hangi Fransa için öldüğünü bilmeden, hiç düşünmeden ve hatta böyle bir şeyi aklının ucundan bile geçirmeden Fransa için canını verdi. Kimbilir, belki de hem Amerikalılara, hem de komünistlere karşıydı, bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, o da Louis'nin gökyüzünde öldüğü ve bunun olağanüstü bir ölüm olduğudur. Fransa için kaldıralım kadehlerimizi. Tabii, eğer şu ünlü bombalarını ateşlemezlerse kalacaktır Fransa. Ve uçan kaleleri, (*) kestane ağaçları, üzüm bağları, genç kızlar... Bombalarını ateşlemezlerse eğer ayakta kalabilecekler. İşte bunlar için içelim.

Lancier o kadar çok içti ki, Martha bayağı endişelenmeye başladı. Ama az sonra yattı ve hemen uvıj-du. Sabah uyandığında çevik, canlı, dipdiri duydu

(*) B - 29 Bombardıman uçaklarına o zamanlar verilen ad (ç.n.)

kendini. Salonun mobilyalarına ne değer biçeceğini öğrenmek için antikacıya gitti; Martha'ya çiçek aldı; sonra eski mektupları elden geçirip ayıkladı. Akşam divana uzandı ve Martha'nm «Neyin var?» sorularına hiç bir yanıt vermeden öylece yatıp kaldı.

— Kan oturması —dedi doktor Lechenal.— Korkmayın bayan Lancier, atlatacak, olağanüstü bir yaşama yeteneği var.

Neales kimi davet edeceğini iyi biliyordu: Bedi-er'nin adını hemen her yerde duymak mümkündü: iş çevrelerinde, parlamento kulislerinde, hatta felsefe yapmayı ve çeşitli kabine kombinasyonları üzerine görüşler ileri sürerek tartışmayı sevenlerin toplandığı taşra kahvelerinde... Olağan hükümet buhranları sırasında, hükümeti kurmakla görevlendirilmeye aday kişi, bu işteki şansının ne olduğunu öğrenmek için doğruca Bedier'ye koşardı.

Savaştan önce Bedier çok az tanınırdı. İkinci dereceden, ama önemli ve sağlam bir bankanın

genç ve enerjik yöneticisiydi. Politikayla uğraşmaz ve gözü yükseklerde olan bir adam izlenimi bırakmazdı. Savaş başladığında otuz dört yaşındaydı; orduyla birlikte geri çekildi, ve üzerine tam zamanında sivil giysiler geçirerek Brive kentinde oturan teyzesinin yanma yerleşti. Almanlara, kazananlara duyulan saygıyı duyuyor, ama içinde, savaşı eninde sonunda müttefiklerin kazanacakları umudunu besliyordu. 1944 yılı başında, bir vergi müfettişi ve aynı zamanda direniş hareketinin yöneticilerinden biri olan kuzeni Page geldi yanma. Page, BĞdier ile bütün gece konuştu ve Hitler'in günlerinin artık sayılı olduğunu söy-

ledi. Bunun böyle olduğunun kanıtlan nicedir ortadaydı ve eylemde bulunmaya alışkın bir insan için Brive'deki yaşayış dayanılmaz derecede sıkıcıydı. Ertesi sabah Bedier kuzenine, örgüte gireceğini söyledi. Bedier gözüpek, enerjik ve en önemlisi herkesle iyi geçinen bir kişi olarak kendini gösterdi. Bölgede F.T. P.'ninC*) çok güçlü bir grubu vardı. Bedier, grupla hemen anlaştı. Komünistler şöyle diyorlardı onun v için: «Bedier, eski politikacılardan değil, gözünde at gözlüğü yok...»

Zaferden sonra Bedier valiliğe atandı, daha sonra parlamentoya seçildi ve en sonra da general de Gaulle ona bakanlık müsteşarlığı görevini verdi. Çeşitli kabinelere katıldı Bedier; etkisi gün geçtikçe büyüyor-du: gösterişsiz bir yeri olmasına rağmen, kabinenin politikasını onun belirlediğini söylüyorlar, bu durumu açıklarken de, Bedier'nin kendine özgü bir politik tavrı olduğunu, ustaca zigzaklar yaparak her şeyi kendi yönünde düzenlemeyi başardığını ileri sürüyorlardı. Gerçekteyse Bedier'nin belirli bir politik tavrı yoktu, hatta hiç yoktu.- görüş ve kararlarını olağanüstü bir hızla değiştirir, dün göklere çıkardığını bugün yerin dibine batırırdı. Ama bunu öyle bir içtenlikle yapardı ki, ondan işkillenmek kimsenin aklının ucundan bile geçmez, kimse onu iki yüzlülükle suçlamayı düşünmezdi. Politika onu, şu ya da bu amaca ulaşmak istediği için çekiyor değildi; o politika denen oyunun kendisinden, perde gerisi görüşmelerden, hükümetin güvenoyu istediği bir sırada oy vermenin riskinden, bunalımlı dönemlerin hummalı gecelerinden hoşlanıyordu. 1947 yılının ilkbaharına kadar komünistlerle iyi ilişkilerin sürdürülmesini destekledi, ko-

(*) Francs - Tireurs et Partisans: Gönüllüler ve Partizanlar.

münistlerin kabineden uzaklaştırılacakları belli olunca, şiddetle üzerlerine yüklenip suçlamaya başladı. Hiç bir zaman dinle ilgilenmemesine ve papazlara katlanamamasma rağmen katolik «M.R.P.» (*) partisinin adayıydı. Ciddî ve güvenilir bulduğundan girmişti bu partiye. Direniş hareketi günlerinde general de Gaulle'e karşı saygılı bir ilişki içindeydi ve soğuk kibirli, taşra aristokratı bir adam olarak görmesine rağmen, üç yıl, «Fransa'nın kurtarıcısı» diye söz etti ondan. Generalle, eski, tecrübeli politikacılar arasında bir seçme yapmasının gerektiği gün geldiğinde ise, Bedier cumhuriyete ve demokrasiye bağlılık ve yeni sarsıntılardan Fransa'yı kurtaracak olan «üçüncü güç» üzerine en güzel söylevlerinden birini verdi. Amerikalıları sevmezdi; cahil ve küstah bulurdu onları. Ama, Amerika'nın bir güç olduğunu da bilir ve Washington kaynaklı her şeyi şiddetle savunurdu.

Kendine özgü zevkleri, eğilimleri vardı, ama bunlar işiyle ilgili değildi. Örnek denebilecek bir

biçimde ailesine bağlıydı; politika konuşmalarıyla karısının kafasını şişirmez, küçük kızma dadılık eder, bahçesindeki çiçekleri sular, yemek odasını nasıl bir duvar kağıdıyla kaplatırsa daha güzel olacağını düşünür, balık avına bayılır ve çok iyi yemek yerdi. Bazan dostlarından birine açıldığı olurdu: «Politika çok pis bir uğraştır; ama aynı zamanda bir oyundur da, ve bu oyuna kendini bir kaptırdın, bir tiryakisi oldun muydu, sıyrılıp kurtulmanın yolu pek yoktur artık...»

Bugünlerde Fransa'nın egemenliğinden söz etmenin ne denli gülünç olduğunu anlıyordu. Bazan kederlenir ve şöyle düşünürdü: bir zamanlar Clemen-

(*) Mouvement Republicain Populair: Cumhuriyetçi Halk Hareketi.

ceau, Barthou, Briand vardı, isteklerini dikte ettirip kabule zorlamışlar, ama kendilerine dikte edilenlere kulak asmamışlardı; yazık ki çok geç doğmuşum... Ancak Bedier melankolik düşüncelerle yetinemezdi, eylem gerekti ona ve bir saat sonra Neales'in son önerisini öyle bir coşkuyla savunmaya başladı ki, söz konusu olan sanki onun aziz emelleriydi.

Karısı nazlı, kırıtkan, madonna çizgileri taşıyan *bir kadındı. Bedier karısına bayılır, pek severdi onu, ama her zaman için neşeli, bayağı bir de metresi bulunurdu. Bir gün karısı bir rakibi olduğunu öğrenince küçük dantel bir mendili gözlerine götürerek duyulur duyulmaz bir sesle.- «Bilmiyordum, diye mırıldanmış-tı, senin böylesine yalan söylediğini bilmiyordum.» Karısının bu sözlerini birkaç gün sonraki bir kabine toplantısı sırasında anımsamış ve gülümsemişti: Pauline benim nasıl bir işim olduğunu bilmiyor. Yalan söylemezsem bir gün bile tutunabilir miyim hiç? Yalan alçakça bir şeydir diyorlar. İyi, güzel ama, insanlar niçin yalan söylerler öyleyse? Hayal güçlerinin fazlalığından mı? Hayır. Yalan, kendini kurtarma iç-güdüsüdür.

Kolaylıkla yalan söylerdi: arada bir ve muhatabını aldatmak için değil, bundan hoşlandığı için... Karşısındakini büyüleyip kendine hayran bırakmayı pek severdi. Neales'e bir türlü, Mayer'e başka türlü, gau-listlere bir başka türlü konuşurdu. Komünistlere yüklenirken bile aralarından bazılarıyla iyi ilişkilerini korumaya çalışırdı: bugün her halde biraz fazla ileri gittim... Koşulların yarattığı bu duruma gücenilmeyeceğim umarım. Komünistleri direniş günlerinden bilirim ben. Fikirlerini onaylamayabiliriz, ama onları ulustan ayrı tutmak da doğru değildir...

Komünistler, havacılık sanayii ile ilgili bir gen-

soru verdiler meclise. Tartışmalar başladı. Birçok konuşmacıdan sonra Bedier söz aldı:

— Moskova yanlılarının tiksinç demagojilerini şiddetle protesto ediyorum. Hızlı yurtsever rolündeki komünist beylerimiz pek gülünçler doğrusu. Havacılık sanayiimiz neden böylesine zayıf durumdadır acaba? Komünistler, iktidarları döneminde en yeteneksiz yönetici ve uzmanları subaşlarına yerleştirmişlerdi. Şimdi biz, endüstrimizin bu en önemli kolunu lâyık olduğu düzeye yükseltmek için gerekli tüm önlemleri almaya başladık. Bleriot'nun ülkesi yalnızca pilotlarıy-la değil, proje mühendisleriyle de övünür. Varsın komünizm yılanı bizi sokmaya uğraşsın dursun,

bu yılan gökyüzüne çıkamayacaktır...

Katolikler ve sosyalistler şiddetle alkışladılar Be-dier'yi- Garcy de büyük bir coşkuyla elini sikti:

—Gerçek bir Fransızm konuşmasını dinlemek çok

hoş!.

Bedier ertesi gün «Air France» havayolları direk-

törüyle buluştu:

— Biz bütün gücümüzle ulusal havacılık sanayiimizi desteklemeye çalışıyoruz. Ama kamuoyunu da hesaba katmak gerek. Bilmiyorum neden karşı çıkıyor gazeteler «14-N» motorlarına? Dumont'un makalesi büyük yankı uyandırdı: halk özel teknik terimleri pek iyi anlamıyor, ama o buna karşı çok iyi bir yol buldu: Alpler üzerindeki o üzücü olayı o kadar güzel anlatmış ki, yolcular bizim motorlarımızın takılı olduğu uçaklara binmemeye başladılar. Bir Fransız olarak bunu söylemek çok zor olacak benim için ama, eğer «Languedoc-16l»ler için Amerikan motorları üzerinde durursanız çok yerinde hareket etmiş olacaksınız.

Bedier, geçen hafta Dumont'la birlikte Marne'da küçük bir otelde kahvaltı ettiğini anlatmadı elbette.

Oturup uzun uzun Fransa'nın doğal güzelliklerinden konuşmuşlar, atom bombası ve krizler üzerine yapılan bir sürü konuşmadan sonra, Marne kıyısına oturup oltayı ırmağa salmanın ne büyük bir zevk olduğundan söz etmişlerdi. Alpler üzerindeki hava kazasının sözü açılmışken, Bedier konuyu sürdürdü:

— Siz Fransa'nın vicdanı olarak kabul edilmiş bir kimsesiniz, okuyucularınıza Pierre Cot zamanm- dan beri havacılık sanayiimizin korkunç bir durumda bulunduğunu açıkça söylemelisiniz. Her halkın zayıf ve üstün yanlan vardır. Örneğin Amerikan parfümleri çok kötüdür ve Amerikalılar da bunu kabul ederler. Biz yaptığımız motorların kötü olduğunu neden kabul etmeyelim?

Berty fabrikaları, millileştirme hareketi zaferinden sonra bile Arjantin için sipariş almıştı: on uçak. Neales her zamanki inceliğiyle:

— Arjantinliler, Amerika'nın Tatarlarıdır —dedi.— Peron kendisini dünya çapında biri gibi göstermek istiyor ve bir çocuk gibi kapris yapıyor. Nasıl ki Fransızlar uçaklarını canlarının istediğine satabilir-lerse, o da canının istediğinden alabilir. Yalnız ben on uçaklık bir işin, iş olmadığı düşüncesindeyim. Peron' un hesabı gayet açık: Washington'a baskı yapmak istiyor. Ama Fransızların bu işten elde edecekleri bir tek şey var: yalnızcılık (*) yanlılarının durumu güçlenecek. On tane uçak satacaklar ve kendilerini yalnızlığın ortasında bulacaklar, hiç de parlak bir sonuç... Bedier dışişleri bakanına telefon etti: «Arjantin'e on tane uçak satılması için lisans verecekmişsiniz galiba? Neales buna kesinlikle karşı. Gerçekten de astarı yüzünden pahalı olacak

bir iş bu.»

Lejean satış için gerekli lisansı alabilmek için her

(*) tzolasyonizm, İnfiratçılık (ç.n.)

192

yere başvurdu. Sonunda tanışmıyor olmasına rağmen Bedier'ye gitmeye karar verdi.

— Bu lisans işinin süründemede bırakılması fabrikayı çok kötü bir durumda bıraktı. Yalnızca kredi isteklerimizi geri çevirmekle kalmıyorlar, siparişleri yerine getirmemizi de engelliyorlar.

— Tedirginliğinizi anlıyor ve size katılıyorum, dedi Bedier. işin içinde bir kasıt olduğunu sanmıyorum. Yalnızca Orsay rıhtımında işlerin kaplumbağa hızıyla yürümesinden ileri gelen bir durum olsa gerek bu. Hemen bugün bakana açıklayacağım durumu...

Lejean gitmek için izin isteyince Bedier onu durdurdu: konuşmaları çok kuru geçmişti. Lisans üzerine yaptıkları görüşmede Bödier sıkıcı bir görevi yerine getirir gibiydi; oysa şimdi uzlaşma nedir bilmez diye tanınan bu adamı büyülemek, kendine hayran bırakmak istiyordu.

— Hayat bizi ne kadar karşı karşıya getirir, ne kadar çatıştınrsa çatıştırsın bay Lejean, şunu söylemeliyim ki, sizin çalışmanıza hayranım. Berty fabrikalarını yıkımdan siz kurtardınız. Politik hasımlarımızın gösterdikleri üstün yararlılıkları itiraf etmek benim için özellikle zevk verici bir şey. Geçtiğimiz günlerde Amerikan Flight dergisinde sizi konu edinen bir makale gördüm. Amerikalılar sizin yalnızca büyük bir organizatör olmakla kalmayıp, aynı zamanda başarılı bir proje mühendisi de olduğunuzu yazıyorlar. Bizim gazetelerde ise size karşı kaba birtakım saldırıları görmek ne kadar acı! Particiliğin körlettiği gözler insanı nerelere getirebiliyor! Hatta Dumont gibi ciddî bir gazeteci bile objektif bir yaklaşımla ele alamıyor sorunu... Nereden geliyor bu hırçınlık, bu öfke, bu kin? Ülkemizin egemenliği söz konusu oysa. Sizinle açık konuşacağım, nasıl olur da sizin arka-

193

;daşlar hükümetin havacılık sanayiini boğmak, onu yoketmek istediğini ileri sürebilirler, anlayamıyorum doğrusu? Bir savaş anında bile böylesi iddialara başvurmak doğru değildir. Çok değil, daha dün akşam, bakan uçak fabrikalarını desteklememiz gerektiğini söyledi bana. Elbette Marshall planıyla bekliyiz bir yerde.- krediler Amerikan motorları almamız için veriliyor. Ama ben kendi hesabıma ulusal sanayiimizin korunması ve uluslararası taahhütlerimizin yerine getirilmesi işlerinin birlikte yürütülebileceğinden (eminim.

Lejean karşılık vermedi; nezaketle gülümsedi yalnızca. Çıkarken de.-

— Demek ki —dedi,— lisansın verileceğini ümit redebiliriz?

— Elimden gelen her şeyi yapacağım bunun için. Morin fabrikaları başmühendisi:

— Nasıl oldu? diye sordu Lejean'a, yapıyor muyuz Arjantin'e uçakları?

— Bedier'nin yanından geliyorum. İşin savsaklanmasının sıradan bir kırtasiyecilikten başka bir şey olmadığını söylüyor... Gereken yerlerle konuşacağına söz verdi... Alacak gibiyiz lisansı...

Bedier çok kurnaz, diye düşünüyordu Lejean. Niye sövdü gazetelere? Neden bana öyle yavan komplimanlar yaptı? Boşuna değildi bunlar. Belki de fabrikayı desteklemeye karar verdiler. Şüphe yok ki, Amerikalılarla araları pek de öyle yağlı ballı değil: üç-beş

•dolar sadaka elde etmek için şantaj yapıyor da olabilirler onlara. Sonra, hükümette görüş ayrılıkları

¦Çıkmış da olabilir? Bazı sanayicilerin askerî paktlara karşı bir hava içinde bulundukları da söylenenler

F — 13

194

arasında. İğrenç bir herif bu Bedier, yılan balığı gibi de kaygan, kıpırdak... Ama lisansı verecekler... ve şimdilik önemli olan da bu.

Lejean çıkar çıkmaz Bedier sekreterini çağırdı: — Ne olursa olsun lisansın verilmemesine göz kulak olacaksınız...

Pencereye gitti. Hafiften bir yağmur sepeliyor, akşam oluyordu. Lambalardan soluk, düşsel ışıklar dökülmeye başlamıştı bile. Birdenbire gülümsedi Bedier: aptalca bir oyun bu, ama sürükleyiciliğine de diyecek yok doğrusu... Hem, bütün oyunlar biraz aptalca değil midir?..

19

Lejean'ı Berty fabrikalarına direktör olarak 1945 yılının ilkbaharında atamışlardı. Atelyelerden bir kısmı müttefik hava kuvvetleri tarafından bombalanmıştı. Almanlarla çalışan mühendisler alaylı alaylı gülümsüyorlar, yapacak hiç bir şey olmadığını söylüyorlardı: makineler aşınmıştı, hammadde ve yakıt yoktu. İşçiler bıkıp usanmışlardı. Lejean gecelerini bile fabrikada geçiriyor, projeler üzerinde çahşıvor, işçilerin şikâyetlerini dinliyordu. İşçilerden bazıları şöyle söylüyorlardı: «Yoldaş Lejean, kimin için çalışmalıyız ki biz? Generaller için mi? Olup bitenlere bir baksanıza: spekülatörler milyarları uçururken biz patates alacak para bulamıyoruz.» Lejean da, «Doğru bu söylediğiniz, diyordu, bir şeyler dönüyor ya, şeytan bilir ne olduğunu. Ne var ki Fransa'yı da yeniden kurmamız gerekiyor, yoksa Amerikalıların pençesine düştüğümüzün resmidir...»

195

Kendisini «sendikalist» diye adlandıran Lepicard adlı bir usta çalışıyordu fabrikada. Almanlar zamanında pek sessiz dururdu bu Lepicard usta. «Varsın, derdi, kibar beylerimiz veya

politikacılar atsınlar kendilerini tehlikeye, işçi adam için başta kim olursa olsun farketmez.» 45 yılı sonbaharında Lepicaçd işçileri greve kışkırtmaya başladı: «Komünistlerin işi gücü bakanlık sandalyesi... Bizim burada açlıktan gebermemiz heriflerin umurunda değil. Lejean, Berty'den bin kat daha kıyıcı, bin kat daha bedavacı...» Miting-te konuşan Lejean işçilere, «Bu yıkımı önlemeliyiz, dedi, yoksa Fransa'nın sonu gelmiş demektir!» Lepicard bir buçuk saat konuşup, göğsünü yumrukladı, çocuklar açlıktan ölüyorlar, diye bağırdı, hatta konuşmasının sonuna doğru birkaç damla yaş bile döktü. Sonunda oylama yapıldı ve işçiler grev yapmama kararı verdiler.

Lejean savaştan önce ulusal çıkarlardan söz ederdi. Ama bu, ona son derece teorik, belirsiz ve gerçeklerden uzak bir söz gibi gelirdi. Ancak partizan müfrezeleri örgütleyip, Alman karakollarına baskın verdiği ve gestapodan saklandığı direniş yıllarında anlamıştı Fransa'nın ne demek olduğunu. Vatan fikri, etine kemiğine girmiş, Fransa için kendi evi gibi, evsahibi gibi düşünmeye başlamıştı.

Kendini hiç bir zaman hayallere kaptırmazdi; şöyle demişti 43 yılında yoldaşlarına: «Şimdi gerekliyiz biz onlara, ama beş-altı yıl sonra ne olacak? Önemli olan ilerisidir.» Bunları söylerken, yine de geçmişe dönüş diye bir şey olmadığını, korkunç fırtınanın havayı temizlediğini düşünürdü. Ama olaylar umulanın tersini gösterdi: Dokuz yüz kırk altı yılı, açgözlü, dar görüşlü iş adamlarına hiç bir şey öğret-memişti. Son derece kayıtsız bir şekilde Fransa'yı

terkedivermişlerdi. Neales'e ya da herhangi başka bir koruyucuya yaltaklanmaya başlamışlardı. Almanlara uşaklık eden dünkü vişistler, aklanıp temize çıkarılmışlardı: daha dün onlar için «teröristler», «haydutlar» diye şarkı düdenler, bugün onları bağırlarına basıyorlardı.

1947 yılı sonbaharında ülke huzursuzdu: milyonlarca insan makiyi, partizanları, Paris ayaklanmasını unutmamıştı daha. Bunlar zaferlerinin çalınmasına katlanamazlardı. Tüm ülkeyi kapsayan grevler başladı. Hükümet göz yaşartıcı bombalı, makineli tüfekli birlikler gönderdi grevciler üzerine.

Geçirdiği korku dolu birkaç günden sonra Pinaud zafer sevinçleri duymaya başladı: «Demedim miydi ben komünistler ancak kuvvetin dilinden anlarlar diye?» Bedier birlik halindeki işçilerin arasına ayrılık sokmaya uğraşıyor, Lepicard ise sabahtan akşama kadar bağırıyordu: «Komünistler yüzünden aç kalmak ha!.. Yağma yok! İşçi gücü: işte bizim için gerekli olan şey... Hiç bir zaman politikaya karışmak yok!» Neales, albay Roberts'e olayları ayrıntılarıyla anlatan bir rapor gönderdi. Şu sözlerle bitiyordu rapor: «Fransa'nın Amerika'yla işbirliğine engel olmaya çalışan güçler nihayet darmadağın edildiler.»

Ocakta bakanlar kurulu toplantısında, Lejean sorunu ele alındı. Bedier kuşkuluydu: Lejean'm iyi bir adı vardı, hem Direniş hareketinin bir kahramanı, hem yetenekli, başarılı bir mühendis olarak biliniyor ve işçilerce seviliyordu. Bu bakımdan biraz sabretmek iyi olacaktı. Ve Bedier söz alarak şunları söyledi: «Aşamalı olarak temizlemek gerek Fransa'yı. İşçiler zaten yeterince sinirliler, neden ajitatörlerin eline fazladan koz verelim... Bırakalım basın bu i'şe önce bir temel hazırlasın. Bu işte Dumont'un yardımı olabilü

bize. Ağacı dibinden testereledikten sonra onu devirip yıkmak işten değildir.»

Aurore'da,, Figaro'da, Epoche'da hemen her gün Lejean'dan söz ediliyordu. Gazeteler onun sadist olduğunu, Direniş hareketi günlerindeki rakipleriyle kişisel hesaplaşmasını sürdürdüğünü ve bir sürü dürüst Fransız'ı ateşe attığını, Berty fabrikalarının proje bürosunu cahil komünistler için güçsüzler yurdu haline getirdiğini, havacılık sanayiindeki yıkımın suçlusunun da o olduğunu, fanatik olduğu, lüks içinde yaşamayı sevdiği ve vergi yükümlülerinin endüstrinin en zayıf kolunun güçlenmesi için yaptıkları ödemenin çok büyük bir kısmının hep onun cebinde bulunduğunu yazıyorlardı.

Savaştan önce büyük işadamları komünist diye Lejean'dan korkarlardı; «Roche Aîn6»deki yerinden hoşnuttu Lejean. Ancak o yıllarda mühendisler arasında hiç de az dostu yoktu. Bunların kimi radikal, kimi katolikti; hatta bir tanesi royalistti (*).

Birbirlerinden çok ayrı görüşlere sahip bu insanlar buluşup tartışırlar, birbirlerine konukluğa giderlerdi. Şimdiyse ülke sanki ikiye ayrılmıştı. Berty fabrikalarında çalışan birçok mühendis Lejean'dan yalnızca komünist olduğu için nefret ediyorlardı. Onlarla yoldaşça ilişkiler kurmak için tüm çabaları boşa gitmişti Lejean'm. Kısa süre önce Moren'le bütün gün projeler üzerinde çalıştıktan sonra geç vakit fabrikadan birlikte çıktıklarında, Lejean bir kahveye oturmalarını önerince Morin şöyle demişti: «Ben bir zorunluluk sonucu olarak sizinle çalışıyorum bay Lejean, benden daha fazlasını istemeyin... Maki'de bulunmuştunuz siz değil mi? Eğer bir gün Ruslar Fran-

(*) Monarşik düzen yanlısı. Kralcı (ç.n.)

sa'ya saldıracak olurlarsa, bu kez ben gideceğim makiye ve eğer sizi öldürebilirsem bundan gurur duyacağım.»

İşçiler Lejean'a inanırlardı. Bir gün Lepicard Au-rore'da çıkan masallardan birini tekrarlamaya kalkışmıştı:

— Lejean yükünü iyi tutmuş diyorlar. Nice'de bir

villa satın almış...

Susmuştu işçiler. Ama vardiya değişimi sırasında Lepicard lavaboya gidince, çevresini sarıvermiş-lerdi. Lepicard kendini savunmaya çalışmış, ama onlar sarı bir paçavrayla onu kıskıvrak bağlamışlar ve cürufla dolu bir el arabasına oturtuvermişlerdi. Sonra da hep birden yuhalayarak dış kapıya götürmüşlerdi.

— Öldürürüz bir daha buraya adım atacak olursan, demişti yaşlı bir işçi.

— Anlamıyorum, niçin?

— Alçağın, rezilin biri olduğun için!

Lejean'a işçiler adıyla seslenirlerdi. «Henri söyledi»;: işçilerin güçleri üstünde çalışmaları için yeter bir sözdü bu. Hepsi de Lejean'm karısını ve çocuklarını Almanlar zamanında yitirdiğini bilirlerdi. Ailesel törenlerine çağırırlardı onu. Makinist Gabin izinden döndüğünde:

— îyi ki —dedi karısına,— yanımızda birkaç şişe getirmişiz. Henri'yi çağıralım da öğle yemeğini bizde yesin, otururuz biraz. Ne karısı, ne de çocukları kaldı biliyorsun...

Gabin'in karısı bir büyücü ustalığıyla son derece karışık bir koyun yahnisi yapmaya koyuldu. Gabin ise şişelerine pek güveniyordu:

— Bizim Sancerre'nin şarapları gibi şarap hiç bir

yerde bulunmaz. Daha pahalıları vardır elbette, ama bizimki gibi güzel kokulu değildir hiç biri...

Gabin'in altı yaşındaki oğluyla dört yaşındaki kızı ilkin uslu uslu oturup konuklarına baktılar, daha sonra da bitip tükenmek bilmeyen oyunlarına başladılar. Lejean da yerde sürünerek, koltukların ardına gizlenerek onlarla oynadı.

Uzun süre oturdu Gabinlerde Lejean. Çocuklar çoktan yatmışlardı. Fabrikanın durumundan, politikadan konuştular. Gabin olup bitenler karşısında köylülerin ne düşündüklerini anlattı:

— Gazetelerde yazılanlara hiç inandıkları yok Henri... Kıvırtmadan, dosdoğru konuşuyorlar.- Amerikalılar top ağzına koyacak mermi, ya da saldırılarda kullanmak için ucuz askeri güç arıyorlar, ama biz bu oyuna gelecek değiliz, çocuk yok karşılarında... Temizlikçi kadın kendi parasıyla satın aldığı menekşelerden, şebboylardan oluşan gösterişsiz bir demet çiçeği Lejean'm çalışma odasına koydu: «Ne karısı, ne çocukları... Kendisini sevindirecek kimsesi yok» diye düşünüyordu o da Gabin gibi.

Josette'i unutmamıştı Lejean ve tek başına geçirdiği her akşamını, büyük bir acıyla anımsadığı geçmiş yaşantısına ilişkin önemsiz birtakım ayrıntılar dol-duruyordu: «Çalışmak... Dövüşmek... hepsini yapabilirim bunların, ama Josette'siz dinlenmek... işte buna gücüm yok.» Küçük Mimi ve utangaç Paul, —yaşına göre fazla gelişmiş ve bir kahraman olan Paul,— geliyordu gözünün önüne. Anılarından uzaklaşmayı, yakınlarını düşünmemeyi aklından bile geçirmezdi: Çünkü acıları onu heyecanlandırıp canlandırıyor, çevresini görmesine, kavgasına, yaşamasına yardımcı oluyordu.

Gazeteler komünistleri «Kurşuna dizilmişlerin partisi» diye adlandırıyordu; Lejean için tümüyle anlaşılır, tümüyle anlam dolu bir sözdü bu. Partinin mitinglerinde, ölenlerin dul karılarını, babalarını, kardeşlerini ya da yakın dostlarını yitirmiş insanları görüyordu durmadan. Bu yitikler, bu ölüler ordusu, canlıların yanı sıra duruyorlar, tartışmalara katılıyorlar, heyecanlanıp coşuyorlar, grev yapıyorlar, kurşun yağmuru altında yürüyorlar gibi geliyordu ona.

Gestaponun işkencehanesinde ölmesinden az önce Paul'un yattığı hastahanenin hekimi Lejean'a:

— Oğlunuz —demişti,— tam bir kahraman gibi davrandı... Kentin orta yerinde Alman subaylarına saldırmak kahramanlık değil midir gerçekten de? Üstelik de 43 yılı martında, çıkartmadan çok önce yani. Öldüğü sırada odasında, yanındaydım, bir şiir okuyordu:

«Ve tüm yollar boyuncaki güller, tüm yollar...

Ölüm rüzgârını çürütüyor, yalanlıyorlar...»

Lejean yoldaşlarına, fabrikanın uçuk yeşil bahçesinde oynayan çocuklara, temizlikçi kadının getirdiği çiçeklere bakarken sık sık bu dizeleri anımsıyordu.

Neales'in evindeki geceden sonra Be"dier daha fazla beklememek gerektiğini anlamış ve Lejean'm işine son verilmesi konusunu konuşmaya karar vermişti. Garcy ondan önce davrandı; Mecliste konuşmaktan caymıştı: herkes biliyordu kendisinin gau-listlerle ilgisi olduğunu, işçileri durduk yerde generale karşı kışkırtmanın ne gereği vardı?

Garcy sosyalistlerden birisi için —Tarn milletvekili ve eski noterlerden Leglane'dı bu,— gensoru açılmasını önerdi. İşgalin ilk yıllarında Leglane, Petaı-nist'ti, daha sonra Londra hükümetiyle ilişki kurmuş-

tu. Gazeteler ondan Direniş hareketi'nin yöneticilerinden biri olarak sözediyorlardı. Savaş bittikten sonra Leglane mitinglerde Lejean'a saldırmaya başlamıştı.- «Luc'u, Paris ayaklanması kahramanını gördüğüm için mutluyum!.. Ben hemşehrilerim adına konuşacağım. Aslında bizler Paris'ten bir ay önce ayaklandık, ama Almanlar bastırdılar ayaklanmamızı.» Lejean kupkuru bir sesle karşılık vermişti: «Biliyorum. Eğer unuttuysanız, lütfen anılarınız arasındaki bir eylül akşamını anımsamaya çalışınız. F.T.P.'nin temsilcisi bir hanım gelmişti size. Çok silah vardı sizde ve bu hanım sizden bu silahlan maden işçilerine vermenizi rica etmişti. Geri çevirmiştiniz onun bu isteğini. Oysa kenti temizleyeceklerdi bu silahlarla madenciler. Tam sizden ayrılırken F.T.P.'nin temsilcisi kadını vurdular... Ve bu kadın benim kanmdı bay Leglane.» Leglane sus-pus olup uzaklaştı, ama kin de bağladı bu sözlerinden dolayı Lejean'a.

Toplantı fırtınalı geçiyordu. Leglane, Lejean'm «fazla şişirilmiş bir kişi» olduğunu ileri sürdüğünde, komünistler bağırarak sözünü kestiler.- «Yalancı! Ödlek!» Sosyalistlerle katoliklerin alkışlarıyla desteklenen Leglane sözlerini sürdürdü: «Alpler üzerindeki hava kazasının kanı bu adamın üzerindedir. Bu adam, ulusallaştmlmış bir fabrikayı komünistlere yemlik yapmıştır!..» Bağırmalar ve vurulan sıra kapaklan Leglane'a sözünü kestirirken başkan da toplantıya ara verildiğini açıkladı.

Toplantıya yeniden başlandığında Leglane sözlerini tamamlayarak, havacılık sanayiinde sürüp giden anarşiye bir son verilmesini istedi. Bedier oturduğu yerden kalkarak:

— Bu sabah —dedi,— yüklendiği sorumluluklann üstesinden gelmekte başansız olduğu

görülen bay

Lejean'ın işine son verildiğine dair emrin imzalandığını açıklamayı zorunlu sayıyorum.

Bedier bunun ilk adım olduğunu biliyordu. Kuşkusuz Lejean'ı görevinden almak gerekiyordu: sözü çok geçiyordu, delice, çılgınca bir şeylere kışkırtabi-lirdi işçileri. Ama asıl önemli olan ilerisi: eğer Amerikalılar bize motorlarını satmak istiyorlarsa Berty fabrikalarını desteklemek aptallık olur. Kuşkusuz Amerikan motorları üç kat daha pahalıya mal olacak, ama, Amerikalılar yalnızca almasını değil vermesini de biliyorlar. Ne diye tartışmalı adamlarla bir hiç_yü-zünden?..

İki hafta sonra Bakan, Berty fabrikalarının reor-ganizasyonu ile ilgili emri imzaladı. İşçilerin yarısının işine son veriliyor, altı mühendis, Lejean'ın yazgısını paylaşıyordu. Emirde, direktörlüğe Morin'in atandığı, fabrikanmsa bundan böyle yolcu ve yük uçakları motorları yapmak yerine yalnızca «Vampir» lerin askeri parçalarını monte edeceği bildiriliyordu.

Güzel bir gün geçirmişti Neales: sabahleyin Saints-Peres bulvarındaki küçük bir antikacıda altın çerçeveli bir Tolede tabakası bulmuş, daha sonra, kendisine başbakan adayı gözüyle bakılan radikal Queuille ile sohbet etmiş ve Batı Almanya'nın Avrupa Birliğine girmesinin zorunluluğunu onun da anladığını görerek sevinmişti. En sonra da, akşama doğru, Berty fabrikalarmdaki reorganizasyon haberini duymuş ve tabakasını zevkle, doya doya seyrettikten sonra Ro-berts'e bir mektup yazmıştı: «Lejean'ın görevinden alınmasının ne denli önemli olduğunu ancak şimdi anlıyorum: Tion'un mirası böylece kesinlikle temizlenmiş oluyor. Ne Moch, ne Mayer, ne de Bâdier havacılık sanayiindeki bu aşamalı dönüşüme ve kalan işçilerin bizim motorların montaj ve onarım işine ak-

tanlmalarına karşı koymayacaklar.» Ertesi sabah uyandığında Neales'in ilk duyduğu söz, «Berty fabrikalarında grev var!» oldu. Heyecanla odasına dalan sekreterinin getirdiği bu haberden sonra telefonu aralıksız çalışmaya başladı: durum giderek nazikle-şiyordu. Denildiğine göre işçiler Bakanın emrini öğrenir öğrenmez oybirliğiyle grev karan almışlardı. Morin onlan ikna etmeye çalışmış, ajitatörlerin kış-11 kırtmalarma uymanın çılgınlık olacağını, bunun ailelerini açlığa mahkûm etmek demek olduğunu söylemişti. Islıklamışlardı işçiler Morin'i. Bir «C.R.S.» (*) birliği gelmiş ve işçileri fabrikadan uzaklaştırmıştı. Saat altıya doğru tüm yapılar ve avlular işçilerden temizlenmişti.

Akşam işçiler bir toplantı yaptılar. Fabrikada muhasebeci olarak çalışan polis görevlisinin kesinlikle bildirdiğine göre, Lejean bu toplantıda yoktu, ancak yine polis görevlisinin raporunda bildirdiğine göre, toplantıda söz alan işçilerin tümü konuşmalarına şu sözlerle son vermişlerdi: «Yoldaş Lejean, söz veriyoruz sana.- bir adım bile gerilemeyeceğiz!..»

Ertesi sabah altı bin işçi fabrikaya doğru harekete geçti. «C.R.S.» subayı sinirliydi, ikide birde küçük bir mendille ellerini, alnını siliyordu. *Geri!» diye bağırdı subay birden ve elindeki mendili salladı. Mendille birlikte yaylım ateşi başladı. İşçilerin en yaşlılarından biri olan Suchard yere kapaklandı. Ama tüm ötekiler fabrika kapısına doğru yürüyüşlerini sürdürdüler. En ön sırada

yürüyenlerden biri de Lejean'dı. İşçilerden bu sabah kendileriyle birlikte olmasına izin vermelerini istemişti. Belli belirsiz bir gülümsemeyle

(*) Compagnie Republicaine de Securite: Cumhuriyetçi Güvenlik Birliği.

yürüyordu. Sakindi. Oğlu Paul'un ölürken tekrarladığı dizeler geçiyordu kafasından:

«Ve tüm yollar boyuncaki güller, tüm yollar... Ölüm rüzgârını çürütüyor, yalanlıyorlar...»

20

Lejean, Suchard'ı gömme töreninde rastladı Ma-do'ya. Olağanüstü bir gömme töreniydi bu; yalnızca Berty fabrikalarının işçileri değil, tüm Paris fabrikalarının işçi temsilcileri, komünistler, eski partizanlar, harp malulleri ve sırtlarında, kaldıkları «ölüm kamplarının kutsal bir andacı olarak bugüne kadar sakladıkları çubuklu giysileriyle bu kamplarda kalmış olanlar... h,ep gelmişlerdi Suchard'ı gömme törenine... 1923 yılından beri komünistti Suchard; iki kez Sante hapishanesinin konuğu olmuş, Alman toplama kamplarında yatmıştı. Tabutunun ardı sıra karısı geliyordu. Karısının yanında da torunu: Suchard'm kızını gestapo öldürmüştü, kızın kocası da Almanların elinde tutsakken ölmüştü. Elinde minik bir kızıl bayrak tutan çocuk öfkeyle polislere bakıyordu.

Güzel bir sonbahar günüydü. Pırıl pırıl gökyüzü, insanı düşüncelere daldıran bir duruluktaydı. Ama Suchard'm tabutunu yeden otuz bin insan bir savaş, bir kavga havasını solumaktaydı. Berty fabrikaların-daki grev devam ediyordu. Polis bir gün önce grev komitesini tutuklamıştı. Gazeteler, hükümetin, işçileri askeri görevli ilân etmek niyetinde olduğunu bildiriyordu. Dumont Lejean'm, yabancı haberalma ser vislerinin bir ajanı olarak tutuklanması gerektiğini yazıyor, grevciler ise Lejean'a selâmlarını yolluyorlar

ve kavgalarına devam etme kararında olduklarını bildiriyorlardı.

Bir telâş, bir endişedir sarmıştı tüm Fransa'yı. Kuzeyli maden işçileri üç haftadır grevdeydiler. Moch, pek sevgili «C.R.S»leri ve Marocain'leriyle birlikte bir sürü de tank göndermişti buraya. Belki de makineliler takırdamaya başlamıştı bile şu anda, ve yığınla maden işçisi Suchard'm yazgısını paylaşmak üzerey-*di. Elli altı yaşındaydı Suchard'm babacığı, ama olduğundan genç gösterirdi. Yoldaşları, ilkbahardaki «Huma» bayramında onun nasıl dansettiğini çok iyi anımsıyorlardı. Birisi anlatmıştı: fabrikaya gidiyorlarmış bir gün. «C.R.S.» ler yollarını kesmiş. Suchard' m babası da bağırmış onlara: «Hiç değilse SS'ler gibi «Raus» diye bağırmasını öğrenseydiniz!..»

«Büyük adamdı Suchard'm babası —dedi Berty fabrikası işçilerinin temsilcisi,— yüreği balmumun-dan, kafası çeliktendi».

Kavga tıpkı bir yıl önceki gibi, iyiden iyiye kızışmış ve her yana yayılmıştı. Neales ve onun

Fransız dostları sevinmek için biraz acele etmişlerdi: deniz, kocaman bir göl gibicesine sakinleşmiş görünebilirdi, ama rüzgâr çıkacak, deniz bir doğal âfet olup büyüyen dalgalarıyla hücuma geçecekti. Herkes, her şey bir fırtınadan sözeder gibiydi: insanların gözleri, sokaklar boyunca gizlenmiş askerî birlikler, Suchard'm torununun elindeki küçük bayrak, hatta sonbaharın o parlak, o huzursuz çiçekleri —kasımpatları, dalyalar, krizantemler...

— Berty'de durum nasıl? diye sordu Mado Lejean'a. Dayanabileceklerini?

— Sanırım, evet Yarın toplantıları var. Delearas-yon da bulunacak toplantıda. Eğer sen de kadınlar federasyonu adına bir konuşma yaparsan iyi olur.

206

— Yapamam. Kuzeye gönderiyorlar beni: maden işçilerinin çocuklarının taşınma işlerini yoluna koyacağım.

Gülümsedi Lejean: besbelli Mado şimdi Kuzeyde olmalıydı... Bir gün, «Biliyor musun, demişti Mado'ya, seninle oldum mu savaş bitmemiş gibi geliyor bana. Herkeste bir yıkım var, insanlar büyük acılar içinde, büyük güçlüklerle geçtiler yeni hayatlarına, birçok kimse kırk beşte iyiden iyiye şaşırıp sersemlemişti, daha açık söyleyeyim, bitkinlikten pestil olmuş gibiydiler. Seninle olduğum zamanlar öyle geliyor ki bana, sen France'sm, ben de Luc... ve biz, belki de son kez karşılaşıyoruz... Hâlâ makideymiş gibi yaşıyorsun sen...»

Mado'nun savaşçı! yaşayıştan barışçıl yaşayışa kolaylıkla geçtiğini düşünürken Lejean yanılıyordu. Mado'nun heyecanları, tutkuyla dolu coşkun yüreği; ma-ki'nin güçlüklerle dolu çetin yaşayışında, yeraltmın tehlikelerinde ve her gün türlü türlüsüyle karşılaşılan sayısız risklerde bulmuştu kendine uygun ortamını. Yumuşak, hüzün dolu çekiciliğiyle Mado, kavga arkadaşlarının arasında duyabiliyordu ancak hayatın daha bir kolay, daha bir çekilebilir olduğunu. Avı, Dede, Çek, Manolo, Givet... Hepsi de ailelerinden kopmuş bu kavga arkadaşları nasıl da hüzün-lenmişlerdi ondan ayrılırken. Ya o... güçlükle tutmuştu gözyaşlarını yoldaşlarına veda ederken. Kısacık bir mektup almıştı Avı'dan bir gün: Kuzeve gideceğini, orada, kutup dairesinde bir kent kuracağını yazıvordu Ayı. Cek, Prag'a gitmişti, üzerinde eski bir kulenin resmi bulunan bir kartpostal almıştı Mado ondan da: «Sade bir dosttan yadigâr olarak» yazıyordu kartın üzerinde. Dede'yi Limoges'dayken görnıüş-

207

tü, şişmanlamış, derisinde ödemler ortaya çıkmıştı. Ama yüreği hep aynıydı ve alt dudağını tıpkı eskisi gibi öfkeyle ileri doğru çıkartıyordu. Öğretmenlik yaptığını, ama bu arada da sayısız tatsızlıklarla karşılaştığını, örneğin yeni ders gözlemcisinin kendisinden nefret ettiğini, adamın işinin gücünün komünist izleme olduğunu anlatmıştı. «Oturuyorum çocuklarla sınıfta, kendimi gayet iyi duyuyorum. Anlatıyor, k heyecanla, coşkuyla onlara bir şeyler vermeye çalışıyorum, ama akşam oldu muydu, bir efkâr sarıyor içimi: ne için savaştık biz?.. Düşünüp kederleniyorum.» Manola, Toulouse'da oturuyor, İspanya'sını düşlüyordu. Arada bir Givet'yi de gördüğü oluyordu Mado'nun. «Gnome et Rhone» fabrikasında çalışıyordu Givet, yine eskisi gibi saçları perçem perçem kalkık, yine eskisi gibi neşeli ve yine eskisi gibi uzlaşma nedir bilmezdi. Ve Mado, bütün hayatının bu insanlara, Lejean'a bağlı olduğunu biliyordu.

Savaş bitmişti ve yeni bir güne başlamak gerekiyordu: ama sabah kapalı, soğuk, asık yüzlüydü. Çevresinde değişiklikler görüyordu Mado; yüreksizlikler, haksızlıklar görüyordu. İşgal günlerinde Almanlara yaltaklananlar, bugün zenginlemişlerdi ve bunlar yolda mimlenmiş bir tanıdığa rastladıkları zaman, korkup yollarını değiştiriyorlar, bağıra çağıra vatanseverliklerinden söz ederek komünistlere kara çalıyorlardı. Ve Mado, Mickey'nin ölmeden az önce söylediği bir şarkıyı ansıyordu sık sık:

Ötekiler karsünvacak güneşi.

Şarkı söyleyip içecekler sabahlara dek

Ve belki de hiç akıllarına bile gelmeyecek,

Nasıl, ama nasıl isterdik biz de yaşamayı.

208

Evet, işte bu insanlar içip şarkılar söylüyorlar, yeniden Savoie ya da Limousin'de tatillerini geçirebileceklerine seviniyorlardı. Serge Lifar'm Opera'da yeniden dansetmeye başlamış olması, Amerikan sigaralarının yakında satışa çıkacağı ya da «Tour d'Ar-gent» da savaştan önce olduğu gibi yeniden yemek yiyebilecekleri, üzerinde durup konuştukları başlıca konulardı...

Mado'nun şaşkına dönüp sersemlediği bir andı. O en korkulu günlerde onu Berty'nin evinden çekip ayıran, içindeki ateş olmuştu: şimdi yine o ateş kurtarıyordu onu.

Öyle tutkuyla, öyle kendine acımadan çalışıyordu ki, savaşıyor sanılabilirdi. Çeşitli yerlerde çalışıyor, söylenen her şeyi yerine getiriyordu. Çalışma Bakanlığında (bakan Croizat çağırmıştı onu buraya), Ivry'de (bir kreş kurmuştu burada), Humanite'de çalışıyor, kadın komitelerini örgütlüyor, grevcilerin çocukları için para topluyor, mitinglerde -konuşuyordu. Öyle ilk planda görünen, bağırtılı bir rol değildi onunkisi, gösterişsiz, sessiz, zor ayrımsanır bir görevi vardı. Ama herkes tanırdı onu, ve mitinglerde konuştuğu zaman, —her konuşmasından önce bir öğrencinin sınav heyecanını yaşardı— pek az kimse düşünürdü, bu gösterişsiz kadın da kim? diye.

Düşmanları da tanırdı onu: kimi onun rolünü büyütür, kimi de, bu kadının kendi aralarından çıkmış biri olduğunu, keyfine düşkün Lancier'nin kızı ve Berty'nin karısı olduğunu düşünerek öfkeden kudu-rurdu. Ama şu var ki, hepsi de nefret ederdi ondan. Boş yere mi söylemişti Neales onun için: Mado, içinden çıktığı insanlar için bir korkuluktur, «yeni bir gazyağı satıcısıdır» diye...

Dostları olsun, düşmanları olsun, sakin, kendin-

209

den emin olarak görürlerdi onu. O canlılığın, o apaydınlık gülümsemenin, o gönül okşayan, umut veren sözlerin ne büyük bir çaba sonucu olduğunu hiç biri bilmezdi. Bu, düşe benzeyen, ama yine de gerçek olan hayatta herkes işlerini yoluna koymuş, ya evlenip barklanmış, ya da kendine yakın birini bulmuştu. Yoldaşları sık sık karılarından, kadın arkadaşlarından,

çocuklarından söz ederlerdi ona. Akşamları Ara-go ya da Port-Royal bulvarlarının gölgeleri âşıkların v fısıltılanyla dolardı. İtalya Meydanında atlı karıncalar döner, laternaların dik kafalı, kederli sesleri duyulur, kızlar, sevdiklerinin kollarını sıkarlardı. İşte böyle yıllar yaşanmaktaydı dünyada ve Mado ancak bu yıllarda anlamıştı Sergey'i nasıl sevdiğini... Daha fazlası olamayacak kadar her şeyini ona vermişti... Pierre Godet ile arkadaş olmuştu sonra; genç, yetenekli bir tarihçi olan Pierre'in HumanitĞ'de yazılan çıkardı arada bir. Rahatlık duyardı Mado onun yanında; maziyi çok güzel anlatırdı Pierre —Savoie'da çarpışmıştı kendisi,— edebiyattan söz eder, yeni moda yazarları gülünçleştirip alaya alırdı. Nedense Ser-gey'e benzetiyordu Pierre'i. Belki de, o coşkun, telâşlı, heyecanlı hallerini hafif, hemen hemen belirsiz bir gülümsemeyle birleştirmesiydi   benzer   yanları. Pi-erre'le sık sık buluşuyorlardı. Dolaşıyorlar, toplantılara gidiyorlar, küçük kahvelerde oturup tartışıyorlar, geçmişi ansıyıp o günlerden konuşuyorlardı.

Derken Mado, Pierre'in giderek sıklaşan ısrarlı bakışlarını duymaya başladı üzerinde. Açıklamak istedi ona durumu; ama konuşturtmadı Pierre onu. Bir akşam sahile inmiş dolaşıyorlardı. Sandalların birinden yanık bir türkü duyuluyordu, ıslak yaprak kokuyordu çevre, sonbahardı. Pierre kendini tutamadı, Mado'yu kucakladı. Mado kendini Pierre'den uzak-

laştırarak, tatlı ve son derece inandırıcı bir sesle: «Olmaz Pierre, dedi, başkasını seviyorum.»

Daha sonra kendi kendine düşündü: ama Sergey yoktu ki artık... Hayır, yine de vardı o, yüreğindeydi ve gerek düşünsel plandaki kişiliğiyle —ki her seferinde Mado'yu heyecanlandırıyordu bu— gerekse hemen her gün birlikte bulundukları Stalingrad mey-danıyla ve başka binlerce küçük ama değerli anısıyla yüreğinde yaşıyordu o. Birbirlerine onca acı ve tatlı sözler söyledikleri kestane ağacının altındaki sıraya bir kez olsun kararsızlık geçirmeden oturduğu olmamıştı; ama her seferinde de, ağacın önünden geçerken gülümser ve Sergey'le birlikte burada otururken görürdü kendini: Sergey onu öpmekte, o da bütün bir hayata bedel bir mutlulukla «Sergey... Sergeyim» diye fısıldamaktadır.

Mado akşam, Suchard'm gömülmesinden sonra hareket etti. Sergey'i de aynı istasyonda —Kuzey garında— uğurlamıştı yıllar önce. Halk tatilden dönüyordu. Kadının biri gülümseyerek, «O kadar yandım ki Saint-Tropez'de, diyordu, 'A-a bir melez gelmiş eve...' diye takılacaktır şimdi Andre». Mado'yu geçirmeye Claude gelmişti istasyona. «Dikkatli ol, dedi Claude, akıllarını yitirmiş bu haydutlar...»

Madencilerin köyüne sabah erken saatlerde vardı Mado. Çevrede her şey kapkaraydı, hüzün verici evler, inceden, ama sürekli yağan yağmur altında titreyen kanal, hatta yağmurun kendisi, gök... Her şey kapkaraydı. Mado belediye başkanlığına nereden gidebileceğini sordu.

— Sağdan, dedi yaşlı bir kadın. Yalnız gitmeseniz iyi olur... Hey tanrım, kim icat eder bunları bilmem ki: kendinden olanlara karşı savaşmak?.

Bomboş, uzun bir cadde. Arada bir isten ve kurumdan kararmış evlerden, parlak,   açık renk saçlı.

parlak gözlü, yaşının çok üstünde kaygı dolu çizgiler taşıyan bir çocuk başını uzatıyor ve hemen ardından geri çekiliyor. Postahane, kahve, dükkânlar, kapı ve pencerelerine çapraz tahtalar çakılmışçasına kapalı. Kasaba ölü gibi... İn cin top oynuyor... Mado köşeyi döndü ve durdu: gerçi gazetelerde okumuş, hat' ta Huma'da bir de fotoğrafını görmüştü, ama bu kadar da olabileceğini doğrusu hiç düşünmemişti. Birkaç bin madenci ocaklara giden yolu barikatlarla kapatmışlardı. Fıçılar, sandıklar, çuvallar, telgraf direkleri ve bir sürü kırık dökük, ıvır zıvır eşya yığılmıştı yola. Barikatın üzerinde, ellerinde yalnızca taş bulunan işçilere karşı otomatik tüfekli C.R.S.'ler yürüyordu.

Madenciler sessiz bekliyorlardı. Bazılarının yüzünde kapkara damarlar kabarmıştı ve bu insanlar sanki ömürlerinin yarısını yer altında geçirmişlerdi, ilk gençliklerinden beri patlamalara, coşkun atılımlara, ölüme alışkındılar, hazırlıklıydılar sanki.

• Yaşlı bir madenci fırlayıp barikatın üzerine çıktı. Sert, kapkara yüzünde ak düşmüş bıyıkları göze çarpıyordu.

— Erkekseniz ocaklara ineydiniz asalak herifler!

Her şey o kadar hızla olup bitmişti ki, Mado kendini bir an için Maki'de, Dede'nin, Ayı'nm, Mickey'nin yanında sandı. Yaşlı madenci iki eliyle göğsünü tutarak yere yıkıldı. Taşlar uçuyordu havada. Jandarmalar el bombalarını fırlatmışlardı. Kendinden geçen Mado barikatın üzerine, az önce yaşlı madencinin durduğu yere fırladı ve:

— Durun! diye bağırdı.

Yeniden takırdadı makineliler ve sonra birdenbire tüm sesler kesildi. Jandarmalar kararsızdılar, cesaret edemiyorlardı daha ileri gitmeye. Subay, Bâ-thurie'e telefon etti: «Zırhlı arabaları gönderin!»

Kara ev, kara yağmur, kara gök. Mado boş ve soğuk bir odada madencilerin yaralarını sarıyor. Ma-ki'deyken çok sık yaptığı bir iş bu. Büyük bir ustalıkla hareket ediyor parmaklan.

— Acıyor mu? diye soruyor tatlı bir sesle yaşlı)

madenciye.

— Hayır! diyor adam başını iki yana sallayarak. Zor soluk alıyorum yalnızca... Ama... gördün değü mi, gelemediler üzerimize...

21

Mado, sabahtan gece geç saatlere dek çalışıyordu: işçi örgütleri ve belediyeler, kaç çocuk barındırabileceklerini açıklıyorlardı-, Paris'ten, Lille'den, Brüksel'den erkekler ve kadınlar geliyor, grev süresince bakmak için çocuk istiyorlardı; bu gelenler işçi, memur, öğretmen gibi güç hayat koşulları içinde olanlardı; «Çorbada bizim de tuzumuz bulunsun» diyorlardı. Mado, çocukları gidecekleri yerlere göre ayırıyor, giydirip kuşatıyor, avutuyordu: «Yarın denizi

göreceksin, kocamandır deniz, masmavidir. Hem, Marsilya'da şimdi yaz var, ılıktır oraları. Bu gideceğin amcaların da senin yaşında çocukları var üstelik. Noel'de yeniden buraya, annenin yanına döneceksin.» Küçükler hemen sakinleşiyorlardı, yaşları daha büyük olanlarsa, yüreklerinde büyük bir bur-kuntuyla ayrılıyorlardı: kasabalarından az ötede tanklar duruyordu, evde ise sessizlik egemendi; baba, yol-daşlanyla birlikte maden ocaklarını koruyor, anne, dudaklarını ısırmış öylece susuyordu; mutfak tamtakır, tabaklar tertemizdi... Mado çocukları geçirmek için istasyona gittiğinde «Biz de çocuk almak için gelmiştik» diyen yeni gelenlerle karşılaşıyordu.

Başka başka insanlar, Dumas ve Berty fabrika-

213

lannın işçileri. D6de ve Sembat, Lejean ve Manolo her sabah parçalarcasına gazetelere saldırıyorlardı: madenciler dayanabiliyorlar mıydı? Ücretlerin artırılması istemiyle başlayan grev, herkesin ilgilendiği, ulusal bir sorun olup çıkmıştı. Kapkara, is içindeki evlerin duvarlarına tebeşirle aynı sözler yazılmıştı: «Ekmek. Özgürlük. Barış». Mado'nun çalıştığı komiteye her gün Fransa'nın çeşitli kentlerinden toplanan paralar gönderiliyordu; insanlar, aylık ücretlerinin yansını, kara gün için biriktirdiklerini, nişan yüzüklerini, sofra gümüşlerini... neleri var neleri yoksa grev komitesine gönderiyorlardı. Bayraklarla süslenmiş yük arabalan içinde, Provence, Limousin, Beauce köylülerinin gönderdiği un, patates, ve tereyağı geliyordu komiteye. Üç yüz bin silahsız maden işçisi, zırhlı arabalı, gaz bombalı, tanklı bir orduyla dövüşüyordu. Yaşlı madenci Lacoste, Mado'ya,:

— Montceau-les-Mines'de —dedi,— bizimkiler C. R.S.'leri ocaklardan attıklan gibi, subaylanyJa birlik-1 te bir de süvari bölüğünü tutsak almışlar... Bizim durum da fena sayılmaz, önceki gün Denain'de C.R.S.' ler ocaklan ele geçirmişlerdi, dün ise hepsi oradan kovuldular, hele bu baylardan kırk tanesinin taban-lan yağlayıp kaçışlan vardı ki, kursun vetismezdi artlarından. Bugün de rövanşı almak istiyorlar tabii, kudurganlıkları ondan, ama bakalım, el mi yaman, bey mi yaman göreceğiz...

Oevin başlangıcında Neales, Albav Roherts'e, grevcilerin iki haftadan fazla davanamavflcpklanm, B<Mier'nin hövle söylediö-ini varmıştı. Own besinci hs>f+nsiT">rîavdı grev... B^dier. N^nlfis'e ^fiid'^^de Atlantik Paktından söz açmıştı. Nea.les, bir VASıt, nsr-çası üzerine cam aJ^acı ci^iktirivordu, birdpn Re'di^r' nin sözünü kesti: «Bir Elbe hattıdır tutturmuş gidiyorsunuz, oysa ellerinde silah bile olmayan maden-

214

çilerle başedemiyorsunuz daha...»

Tuhaf bir yaşayıştı Mado'nunkisi: çocukların çığlık çığlığa şamataları, tankların homurtuları, tutulan gözyaşları ve makineli tüfek takırtıları arasında sürdürülen bir yaşayıştı bu. Bültenler asılmıştı kasabanın her yanına: «Moch'un elinde bizden on altı kişi, bizim elimizde ise onlardan yüz yedi kişi var. Dün Vicoigne'da C.R.S. savunma hattımızı yardi: iki yoldaşımız öldü, yedisi de yaralandı. Denain bölgesinde Marocain'lerin saldırıları püskürtüldü.» Hemen her gün birkaç gömülme olayı oluyordu. Kasabanın çevresine bir C.R.S. birliği yerleşmişti. Geceleri burada içki

içilip şarkılar söyleniyor ve sarhoş naralarıyle bağırtıları madencilerin sessiz, kara evlerine kadar varıyor, süzülüp içeri giriyordu. Eğer çocukları açlık tehlikesinden kurtulmuş olsa, madencilerin savaşmakta hiç güçlük çekmeyeceklerini gayet iyi biliyordu Madö. Ve daha da kötüsü: çevresinde bir savaş yürütülüyor olmasına karşın o bu savaşa katılamazdı.

Çok huzursuz günler yaşanılıyordu kasabada: C.R.S.'ler ocakları ele geçirmişlerdi. Söylentiler dolaşıyordu işçiler arasında: «Sarıları getireceklermiş...»

— Akşam bütün halkı toplayalım, dedi Lacoste, Mado'ya. Herkes üzgün, kimsenin ağzını bıçak açtığı yok... Kolay da değil hani, altı hafta oldu... Sen iyi konuşuyorsun, onlara bir şeyler söylersin, canlandırmak gerek halkı...

Grevin ilk günlerinde toplantılar çok gürültülü geçerdi; bağırır, şarkı söylerdi halk. Oysa şimdi kaşları çatık, suskun duruyorlardı. İlk konuşmayı Lacoste yaptı:

— Otuz dört yıldır yer altında çalışırım. Birçok grev geldi geçti başımdan, ama böylesini görmedim. Tüm halk bizimle birlik... ve bu deli ediyor, çıldırtıyor onları. Size bir şey söyleyeyim mi: Moch'a gaz-

lan kim gönderdi biliyor musunuz? Amerikalılar... Charles Leduc kör oldu; çok ağır, korkunç bir suçtur bu. Sabah onun yanındaydım, gözleri bantlanmış yatıyordu. Ne dedi bana biliyor musunuz? «Gözlerim olmasa da bunun kimin işi olduğunu görüyorum» dedi. Bizi yok etmek istiyor onlar, biliyorlar savaşa gitmeyeceğimizi. Moch'un haydutları ocakları yıkıyor, taş üstünde taş bırakmıyorlar. Oysa biz ne iyi bakardık 1 onlara... Moch bizi korkutabileceğim sanıyor. Oysa tanklar ülkeye kömür verebilir mi? Asalak herifleri aşağıya indirip ellerine madenci kazmasını vereceksin ki... Dün tam dibimde bir bomba patladı. Elli dokuz yaşımdayım ben, gerçi yaşayacağım kadar yaşadım, ama yine de ölmek istemiyorum, kaldı ki, bir Amerikalı gibi yaşamaktansa, bir Fransız gibi ölmek bin kat daha iyidir...

Anzin'den gelen maden işçisi Andre, Mado'yla ta Makiden tanışıktı. Dinleyici işçilere de tanıttı Ma-do'yu.-

— Dört ay onunla aynı müfrezede savaştım. Bütün eylemlerimize katılmıştır kendisi. Bizimle birlikte köprü uçurmaktan tutun da, Limoges'u aldığımızda en önden yürümeye varana dek... Ben böyle yürekli kadın görmedim ömrümde. France'm burada olduğunu ve çocukları emin yerlere göndermekle uğraştığını söylediklerinde, koşup görmeye geldim onu... Makideyken France derdik biz ona, güzel bir addır, ve benim için France, Fransa demektir ..

Mado son derece heyecanlanmıştı, güçlükle başladı konuşmasına:

— Dün yüz yirmi çocuk daha gönderdik Nice'e. Çok sayıda mektup alıyoruz: hepsi de kendi çocuklan gibi kabul edivor onları, hoş tutuyorlar... Makideyken Andr4 sık sık buraları, Kuzeyi anlatırdı, ama ben ancak şimdi anladım kuzey insanının ne demek ol-

duğunu. Başkaları aydınlıkta yaşasın diye, karanlıkta yaşamak... Herkes görüyor ve anlıyor bunu. Dün, Douarnenez'li yaşlı bir kadından bir mektup aldık. Üç oğlu vermiş ve üçünü de Direniş hareketi'nde yitirmiş. Zarfın içine de beş yüz frank koymuş. «Elimde avucumda olan bu» diyor ve ekliyor: «Madenciler için kendi çocuklarımmış gibi endişe duyuyor, meraklanıyorum...» Moch'a böyle mektup yazar mı hiç kimse? Belçika'dan, İskoçya'dan, İtalya'dan, Rusya' dan paralar gönderiliyor komitemize. Bir Ayı vardı, Rus... Andre tanır... Makideyken bizimle birlikte dövüşüyordu. Kırk bir ve kırk iki yıllarında Rusların ne güç günler geçirdiklerini anlatırdı... Ama Ruslar yılmadılar, dayandılar... Bugün Yunanistan' da da savaşıyor insanlar. Çinliler dün bir kentlerini daha özgürlüğe kavuşturdular. Çoğuz biz, hem de pek çok, artık bizi hiç kimse ezemez... Yalnızca biraz dayanmamız gerek...

Mado konuşmasını bitirdiğinde, kalabalıktan birisi bağırdı:

—Söz istiyorum! Bir öneride bulunacağım.

Lacoste kuşkuyla baktı kürsüye doğru ilerleyen adama: sakın şimdi greve son vermeyi önermesindi?. Tıknaz, asık yüzlü bir adam sessizce kürsüye geldi, ve tane tane:

— Dayanmamızı, greve devam etmemizi öneriyorum, dedi.

Lacoste, Mado'yu kucakladı:

— Çok güzel konuştun: sade, ama dokunaklı... Ama dur bakayım, nedir o gözündeki yaşlar senin?

— Sana öyle gelmiş, dedi Mado utanarak.

Sonra da kendi kendini kınadı: hiç bir zaman öğrenemeyeceğim konuşmayı, hevecanlanıvorum ve bîr sev anJaşılmıvor sövlediklerimden... Ovsa MQdo sözlerinin insanları ne denli hevecanlandırdığmı bil-

miyordu. Onların belli belirsiz düşündükleri şeylere açıklık kazandırıyordu.- bu ocaklar, cephenin küçük bir parçasıydılar. Ve büyük bir savaştı verilen, onlara da dayanmak düşüyordu, dayanmalıydılar...

Ocakların yanında jandarmalar duruyordu, ama kimse işe çıkmadı. Morali düzelmişti herkesin

Gazeteler birdenbire Mado'yla ilgilenmeye başlamışlardı.-
okuyucuların dikkatlerini C.R.S.'lerin ca> navarlıklarından başka yönlere çekmek gerekti. Mado'nun Kuzeye kundakçılık için gönderildiğini, madencileri askerlere karşı kışkırttığını, kararsız olan, ikircikli davranan işçilere gözdağı verdiğini yazıyorlardı. L'Eclaireur du Nord, «Yüzlerce insanın hayatı bu kadının yüreğinde kara bir leke gibi durmaktadır» altyazısı ile Mado'nun bir fotoğrafını basmıştı. Ancak bu konuda rekoru kıran Dumont olmuştu: «Bizlere bu kadının, kocasını güya politik birtakım nedenlerden dolayı öldürdüğünü söylemişlerdi. Ben şimdi

Berty'nin yanılgıları üzerinde duracak değilim: ölülerin ardından konuşmamak töredir ve bu töreye saygılı olmamız gerekir. Ancak bir şeyi avazımız çıktığı kadar bağırmanın zamanı da gelmiştir: Bu kızıl Madeleine, kocasının politik görüşlerinden bin kez daha fazla olarak onun kapitaline ilgi duymuştur. Para için işlenmiş olan bu cinayeti komünistler kahramanlık gibi göstermeye çalışmışlardır. Bu sahte vatansever şimdi de Kuzeyde eyleme geçmiş bulunmaktadır. Bu kadının, sanayiimize indirdiği korkunç darbeye ve milyonlarca Fransızı bir dilim ekmeğe muhtaç hale getirmesine karşılık ne kadar Rus altını aldığının yargı organlarınca en kısa zamanda aydınlığa kavuşturu-'aca&mi umuvorum.»

Mado üzerine yazılan bütün makaleleri Paul Martin kesiyor ve saklıyordu. Gaulist bir grup olan «Jeanne d'Arc» grubunu Gestapo'ya ihbar ederek ya-

218

kalattırdığı için 1944 yılı aralığında kurşuna dizilen polis komiseri Martin'in oğluydu Paul. Büyük bir yas içinde olan dul bayan Martin'i, hemen her zaman kendisine babasından miras kalan mezar taşları mağazasında görmek mümkündü. Paul, annesiyle birlikte yaşardı. İlkbaharda olgunluk sınavlarını vererek diplomasını aldığında annesi hukuk fakültesine girmesini istemiş, Paul ise okumanın koyun gibilere özgü bir şey olduğunu, kendisinin gerçek hayatı yaşamak istediğini söylemişti. Hemen her akşam sinemaya gidiyordu; gangsterler, alık, bön bir takım zenginleri öldürüyorlar, boş gezenin boş kalfası delikanlılar güzel güzel kızları tavlıyor, Kaliforniya dağlarında kızıl casus avına çıkıyorlardı. Paul öfkeden ku-duracak gibi oluyordu: Amerika'da insanlar mutluluğa kavuşuyorlardı; burada, Lens'te ise ha babam de babam çalışıp kafa patlatmak ve sonra da geberip gitmek düşüyordu insana. Bir kuyumcu dükkânını soysa, ya da bir milyonerin kızıyla tanışsa ne güzel olurdu... Tiksinerek aynaya bakıyordu: on dokuz yaşındaki bir insanın yüzü müydü şu yüz? Ya şu nalet ergenlik sivilceleri?. Annesinden yalvar yakar aldığı paralarla «Select» bara gider, kokteyl içerdi. Bu barda birtakım genç insanlarla da tanışmıştı. Onlar da onun gibi «koyunlar»dan nefret ediyorlar, bir de ondan farklı olarak, yalnızca sinemayla değil, politi-kavla da ilgileniyorlardı. Paul Martin burada gaullist olmuştu. Ama kendine yüzlerce kez şu soruyu soruyordu: General de Gaulle'den nefretle söz eden ve bu uğurda canını veren bir polis komiserinin oğlu olarak babasının savaştığı safın karşısında yer alabilir miydi? Paul, bu kuşkusunu yeni dostlarından birine açtı ve ondan şu vanıtı aidi: «Geçmişi eselemenin anlamı ne? Senin baban her şeyden önce komünistlerden nefret eden bir adamdı; öte yandan, bu karga

219

sürüleriyle Generalden daha iyi kimse başedemez-di...» Yatıştırmıştı bu sözler Paul'ü: komünistlerle hesaplaşmanın zamanı geldi, babamın öcünü alacağım. Barda onun da bulunduğu birtakım gruplarda Moskova'dan, Maurice Thorez'den, grevcilerden söz edilirdi ve o bunları dinledikçe yumuşak, aptal gözleri, katılaşıp sertleşirdi. Annesi dul bayan Martin, bu sıralarda «Select» e neden bu kadar sık gittiğini * sorunca «Orası, demişti, bizim genel kurmay... Komünistlerin listesini düzenliyoruz, Ruslar gelmeden ortadan kaldırmak gerek hepsini...» Bir yerlerden bir de tabanca edinmiş ve cebinde taşımaya başlamıştı. Planından da hiç kimseye söz etmemişti: böyle şeyler önce yapılır, sonra konuşulurdu... Uzun uzun bakmıştı Mado'nun fotoğrafına. Yüzlerce Fransızı öldürmüş, yine de gülüyor!.. Babamı onun öldürmemiş olması yalnızca bir rastlantı. CZaten rahmetli komiserin dostlarından kaç tanesi hep onun

yüzünden ölüp gitmemişler miydi?) Bir numaralı düşmanımız bu kadın...

Akşam geç vakit komiteden çıkan Mado kasabanın bomboş ve upuzun caddesi boyunca yürüyordu. Birden bir tabanca sesi duyuldu. Kimsenin dikkatini çekmemişti ses. Ne bir pencere açıldı, ne de bir baş uzandı. Geceleri içkiyi fazla kaçıran jandarmalar, kendi kendilerini yüreklendirmek için pek sık ateş eder olmuşlardı bu sıralar. Mado da ne haykırdı, ne de en ufak bir ses çıkardı, neden sonra duydu sol elindeki acıyı. Paul tam yüreğine nişan almıştı Mado'nun, ama tutturamamıştı. Kemiğe de dokunmamıştı kursun. Ateş ettikten sonra kaçmaya başladı Paul. Yüz adım ileride buldular kaçarken attığı tabancayı.

Eve varınca soyunmadan yatağa attı kendini Paul ve tüm gece boyunca da uyumadı. Sabah annesine, «Hindistan - Çin yörelerine gidiyorum ben, dedi. Bel-

2P.0

ki öldürürler beni oralarda, ama zerre kadar aldırdığım yok, burada da olsam geberip gideceğim nasıl olsa, hpım de seni mezarıma mermer melek heykeli koymak zorunda bırakarak... îyisi mi sen bana bir elli bin papel ver de olsun bitsin bu iş.»

Mado komiteye döndü, arkadaşları elini sararlarken Lacoste geldi koşarak:

— Nasıl oldu da akıl edemedik yalnız gitmemesi gerektiğini?.. Alçaklar, köşelere gizlenip ateş ediyorlar artık!.. Doktor şimdi gelecek...

— Niçin doktor çağırdın? Küçücük bir sıyrık topu topu... Ben ne düşünüyorum, siz ne yapıyorsunuz? Kala kala on sekiz bin frank kaldı elimizde, üstelik de yarın cumartesi; un, kahve, şeker dağıtmak gerek...

Sonra madenciler doluşmaya başladılar odaya. Öfkeleniyorlar, Mado'yu kucaklıyorlardı. Mado ise sakin, hatta neşeliydi; yapılacak işlerden söz ediyordu.

Ancak sabaha doğru, herkes gidip de yalnız kaldığında, Mado hiç de kendinde olmadığını anladı. Odanın içinde dolaşıyor, pancurları bir açıp bir kapıyor, ikide birde saatine bakıyordu. Kendine kızmaya başlamıştı. Utanmalıydı böyle sinirlendiği için. Ne olmuştu sanki? Faşistin biri elinde bir sıyrık açmıştı topu topu. Makideyken az mı olmuştu böyle şeyler?.. Gestaoo'nun eündevken bile kendini tutan, çözülmeyen Mado, şimdi enti püften bir şey için bozu-luvor, altüst oluyordu... Ama o zamanlar dayanmak belki daha kolaydı? Sergey vardı çünkü. Ama hayır, güzel değildi böyle düşünmek, kadınca bir şeydi...

Makideyken nasıl hep Sergey'i düşlediğini, Ayı'y la karşılaşmasını, Ayı'nm Sergey'le birlikte savaştıkları günlere dair anlattıkları aklına eelivor-du. Küçük masasının başına oturdu, hesap defterinden koparılmış bir kâğıdı önüne çekti ve Voronov'a mektup yazmaya başladı:

«Benim Sevgili Ayı'm,

«Nicedir —bir yıldan fazla belki,— hiç yazamadım sana. Bilmiyorum nerelerdesin, söylediğin kenti kuruyor musun? Soğuktur

elbette şimdi sizin oralar, kar vardır, ama sen Ayı'sm, dokunmaz sana bunlar. Hiç bir şey dokunmaz sana zaten, bilirim seni. Ayı, Ruslar neden hep başarı kazanıyorlar, bunu anlamama yardım et. Sana bir madenci kasabasından yazıyorum, büyük bir grev yapıyoruz burada. Parti beni çocukların kasabadan boşaltılması işini örgütlemekle görevlendirdi. Her halde gazetelerden okumuşsun, biliyorsundur: burada da Makideki gibi saldırıp tepelemek için yetiştirilmiş bir müfreze var. Hatta tanklar bile var. Madenciler olağanüstü bir güç ve çaba göstererek dayanıyorlar. Eğer gazetelerden hükümetin madencileri yenilgiye uğrattığını okuyorsan, yoldaşlarını fazla insafsızca yargılama, çok ağır koşullar altındayız burada. Paramız bitti bitecek, oysa hâlâ gönderilecek bir sürü çocuk var kasabada, hemen her evde aynı dram oynanıyor. Moch, Marocain'leri saldı üzerimize, çok sert çatışmalar oluyor. Hâlâ eski France olduğumu sanma: burada dünyanın en barışçıl işleriyle uğraşıyorum.- önce kasabadan çocukları gönderdim, şimdi de aş ocakları kurma işiyle uğraşıyorum.

«Ne kadar isterdim şimdi seni görebilmeyi! Sık sık senin ülkeni düşlüyorum, bir de bakmışsın şansım yardım etmiş, ta oralara gelip, Moskova'yı görmüşüm! Eğer Sergey'in annesiyle mektuplaşıyorsan, kendisini çok düşündüğümü yaz ona. Mickey'nin söylediği bir şarkı vardı Ayı'çığım, anımsıyor musun? «Erken öleceğiz biz seninle — Şafak atmadan çok önce.» Öldürdüler Micke'yi. Bazan kendi kendime «Peki, şafak nerede?» diye soruyorum. Kapkaranlık çevremiz çünkü. Ama hayır, o kadar da değil, bunu anlamak

için madencilere bakmak yeter. Abartmıyorum, senin Ruslar kadar sağlam onlar da. Şu anda tüm Fransa canlanıp ayağa kalkmış durumda. Thorez, hiç bir zaman Ruslara karşı savaşmayacağımızı söylediğinde, insanlarımız ferahladılar, «Doğru, dediler, savaşmayacağız» ve bunu bir ant gibi tekrarladılar. Burada, Fransa'da, Ayı'cığım, çok kötü, çok rezilce şeyler görmüştün sen, ama söyle, halkımız nasıl, gerçek bir halk değil mi?

«Kurmakta olduğun kent hakkında yaz bana. Sonbaharın son günleri şimdi burada, ama neden bilmiyorum, bana aydınlık, mayıs gibi geliyor bu sonbahar, sizin oralarda hiç gece yok oysa şu sıralar...»

Mado kalemini bıraktı, Sembat'nm atelyesini, burada Sergey'le olan karşılaşmalarını düşünmeye başladı. O zaman, Kuzeyde, beyaz gecelerin sürdüğü yerlerde yaşamanın güzel olduğunu söylemişti. Sergey de başını arkaya atmış, bir süre gözlerini kısarak düşündükten sonra, «Ama, demişti, kışın da yirmi dört saat gecedir oraları.»

Mado pencereye gidip pancurları açtı. Karanlıktı dışarısı... Uyuşmuş, donakalmış gibi uzun süre öylece durdu, sonra birdenbire genç Vernier'yi, onun bağırışını anımsadı: «Kimler izin verdi ateş etmesi için? Onların hepsini darmadağın edip senin öcünü alacağım!.. Bizi korkutabileceklerini mi sanıyorlar yani?..» Hafiflemişti bunları düşününce Mado. Şimdi hem ihtiyar Lacoste'u, hem Lejean'ı, hem Ayı'yı görüyordu. Sergey, aşağıda, köşede duruyor, sigara üstüne sigara içiyordu. Mado, ona bir gülücük gönderdi ve uyudu.

22

Bene Morillot boş sigara paketini yere fırlattı. Bir

akşamda yirmi sigarayı da içen o muydu gerçekten? Eğer öyleyse rezaletti bu!.. Yarın sabah yedide kalkması gerekti, oysa uyuyamayacağını bildiği için yatmıyordu bile. Saklambaç oynuyordu uyku kendisiyle: gelir gibi oluyor, sonra hemen saklanıyordu.

Sabahleyin hastalarını çocuk dispanserinde kabul ettiği Rene.- her zamankinden daha çok sayıda hasta vardı bu sabah. İlkin, ağlamamak için dudaklarını ısırıp duran çelimsiz, zayıf bir küçük kızı muayene etti. Annesine çocuğun daha iyi beslenmesi gerektiğini söyleyince, kadın bir süre başını salladıktan sonra: «Kocam, dedi, haftada iki gün çalışıyor...» Kentin dışındaki bir işçi mahallesindeydi dispanser ve buraya getirilen çocuklar, ışık görmez, derin avlularda büyüyen bitkiler gibi kuruyup kıvrılmışlardı. Rene gün geçtikçe daha bir duyuyordu güçsüzlüğünü: bu çocuklara ne yiyecek, ne de güneş ışığı verebilirdi. Dispanserden laboratuvara geçti, kobaylar üzerinde raşitizm hastalığı konusunda çalışıyordu. Her zamanki gibi elde ettiği verileri defterine yazdığı sırada laboratuvar direktörü profesör Brunei girdi içeri. Sert, ama duygusal bir adam olarak tanınan profesör, elde ettiği sonuçlardan dolayı Rene'yi kutladı.

— Biz de —dedi Rene,— madencilerin çocukları için yardım topluyorduk... Siz de bir şeyler bağışlamak istemez miydiniz?

Brunei, Rene'nin uzattığı kâğıdı elinin tersiyle itti:

— Greve başlarken bana mı sordular? Şimdi ne halleri varsa görsünler. Size de burada politikayla uğraşmamanızı salık veririm. Değerli bir meslekda-şım olduğunuz için söylüyorum size bunları. Bana kalırsa araştırma sonuçlarından bir kısmını yayımlayabilirsiniz artık. Preparatlardan işinize yaramayanları da salın gitsin. Çocuk raşitizminin tedavisinde yarı zafere yaklaştık sayılır.

İşini bitirdikten sonra küçük bir restoranda alelacele bir şeyler atıştıran Rene\ «Liberte» öğrenci derneğinin düzenlediği toplantıya gitti. Doçent Bussard, «Batının Önemi» adlı bildirisini okuyordu. Rene, toplantının hareketli geçeceğini biliyordu. «Liberte» gau-listlerin kurduğu bir örgüttü ve üniversiteye, akademik hayata politikanın girmesine karşı idi.

Bussard üstü kapalı bir şekilde başlamıştı: Ariel'in Caliban üzerindeki üstünlüğünden, «sanatın, tecrübesiz kimlik kontrol memurlarını şaşırtabilecek bir görünüşü» olduğundan ve Fransa'nın, Eski Yunan ruhunu hâlâ korumakta olduğundan söz etti. Alçak sesle konuşuyor, arada bir gözlerini kapatıp, aşağılık Caliban'ı itiyormuşçasına kolunu ileri fırlatıyordu. Valery'den metin aktarımı yaptığı sırada sesi öylesine titretiyordu ki, hüngür hüngür ağlamaya başlayacak gibiydi. Ama bunun tersini yaptı, sesini daha da artırarak, daha açık, daha anlaşılır konuşmaya başladı:

— Bizim uygarlığımız, insanın değerini istatistiksel bakımdan sayılamaz bir karınca sürüsü durumuna indirgeyen Doğuyu tehdit etmektedir. Batı öteden beri hoşgörülü ve sabırlı, Doğuysa yapısı gereği fanatik ve despotiktir. Küçücük yaşlarından başlayarak, gerek düşünce biçimlerinin, gerekse insan kişiliklerinin çok çeşitliliğini bir din gibi benimseyip kavrayan Elbe'den Gironde'a kadar tüm Avrupa insanının üzerine, gelişmiş bir teknikle de donanmış dev gibi bir virüs yürümektedir. Eğer biz kendimizi yüreklendirmez, saldırıya karşı koymaya hazırlanmazsak, Sovyet Hunları gelecek ve bizim eski Avrupa uygarlığımız bir hiçe dönüşecektir.

Konuşmacı salonu dolduran çok sayıdaki gaullist tarafından alkışlandı. Sonra Rene'ye söz verdi başkan:

— Bay Bussard'm Batının hoşgörülülüğünden, sa-bırlılığmdan ve Doğununsa fanatik ve despot oluşun-

dan niçin söz ettiğini, üzülerek söyleyeyim ki anlayamadım. Bana kalırsa engizisyon kıyımım icat eden Ruslar olmadığı gibi, anımsayabildiğim kadarıyla Hitler.de Moskovalı değildir. Gelişen teknikle de donanmış virüse gelince, gerçekten varlığını sürdürmektedir bu. Verdiği vaazlarda herkesi okul ön-,cesi çağında çocuklar olarak gören ve vaaz kürsüsünün üzerine de atom bombasını yerleştiren Amerika * Birleşik Devletleri Başkanını anımsamak yeter bunu anlamak için. Savaşın Avrupa'yı bir hiçe çevireceği konusunda bay Bussard'Ia aynı düşüncedeyim. Ama bay Bussard, Eski Yunan ruhuyla biraz fazlaca uğraştığından olacak bizlere bu savaşı asıl kimlerin istediğini açıklamaya zaman bulamadı...

Gaullistler hep bir ağızdan ve tempo tutarak «Moskova'ya! Moskova'ya!» diye bağırmaya başladılar. Birkaç kişi de onları protesto ederek «Susalım! Gürültü etmeyelim!» diye bağırdı. Bussard oturduğu yerden çığlık çığlığa.-

— Bay Morillot, —diye bağırdı,— komünist mitinginde değilsiniz burada. Madencilerin grevi savaşa hazırlık değil de nedir? Fransa'nın savunma gücünü yıkmak için, altüst etmek için Moskova'dan emir alıyorsunuz siz...

Ren6 sıtma görmemiş bir sesle:

— Şu anda ben konuşuyorum —dedi.— Kuzeyde olanlara gelince, gerçekten bir savaş hazırlığı var orada: Amerikalılar, Jules Moch'a Fransızları uslandırması için emir verdiler...

Gaullistlerden birkaçı Renö'nin üzerine atıldı. Rene üzerine gelenleri eliyle itince kavga başladı. Dinleyicilerden birisi sandalyesini kaldırdığı gibi yanında oturanın kafasına indirdi. Sehpalar devrilip yıkılmaya başladı. Başkan kavgacıları yatıştırmaya çalış-

tıysa da, başaramayacağını anlayınca elini sallayıp salondan ayrıldı. Komünistler Rene'nin çevresini aldılar ve kalabalıkla birlikte çıkış kapısına doğru ilerlemeye başladılar. Dışarda, caddede polis bekliyordu onları. «Dağılm!» diye bağırdı bir polis memuru ilkin, sonra da öğrencilerden birini yaka paça alıp götürdüler.

— Hep böyle oluyor —dedi Rene.— Eski Yunan ruhundan başlarlar, karakolda bitirirler...

Eve gelir gelmez hemen çalışmaya koyuldu: Vietnam kültürü üzerine makalesini bitirmeliydi.

Sabaha üç saat vardı. Oysa Rene ne uyumayı denemiş, ne de bunu aklına getirmişti. Fazla çalıştığını,, sigarayı azaltırsa iyi olacağını düşünmüştü yalnız-Yazdan beri içinde bulunduğu huzursuzluğun nedeninin Yvonne olduğunu kabul etmek istemiyordu bir türlü. Onu düşünmemeyi başarabiliyordu, ama yine de aralıksız olarak onun varlığını duyuyordu: İşte şimdi de burada, bu odadaydı, ona bakıyor, ve anlaşılmaz, acı, kederli, öylece susuyordu.

Ne yüreksiz, ne de zayıftı Rene. Doktor Morillot bir gün, «Eğer, demişti ona, bir an için anatomiyi unutacak olursak şunu söyleyebilirim ki, senin yüreğinin çevresinde demirden, güzel bir çember var.»

Anneleri öldüğünde Rene dokuz, kardeşi Pierre ise altı yaşmdaydüar. Doktor Morillot oğullarıyla ya-şıtlarıymış gibi konuşur, onlara, eski bir taşra doktorunun, hayatın iç yüzüne değin bilebileceği her şeyi anlatırdı. Eşitsizlik, alçaklık onu öfkelendirirdi; ama bir gün Rene tüm bunların nasıl değiştirileceğini sorduğunda ona şöyle demişti: «Bir şeyi ne kadar çok de-eiştirirsen, o kadar eski halinde bırakmış olursun.» Rene. daha delikanlılığında, babasının, acısını, her şeve karşı alaycı bir tutum takınarak gizlediğini anlamış, onu hiç gücendirmemeye çalışmıştı. Babasına

karşı koruyucu bir davranış içindeydi. Bir gün kendi kendine gülümseyerek şöyle düşünmüştü: Babama karşı babaca duygular duyuyorum...

Kardeşiyle çok iyi geçinirdi Rene. Zayıf, duygulu Pierre'i taparcasına severdi; savaş başlayıncaya kadar da birbirlerinden hiç ayrılmamışlardı. Pierre tutsakken ölmüş, Rene ise kardeşinin yokluğuna o günden beri hiç alışamamıştı, hatta inanamamıştı buna: vücudunun bir yarısını kesip almışlardı sanki...

RenĞ de tutsak düşmüş, ama kaçmayı başarmıştı kamptan. Marsilya'da komünist olmuş, bildiri yazmış, dağıtmış, Alman «geçiş izin kâğıtları» nm sahtelerini hazırlamış, karakollara yapılan baskınlara katılmıştı. Kendisiyle aynı grupta, onlara bildiri ve ba-zan da silâh getiren yirmi yaşlarında Nicole adlı bir kız vardı. Telaş, tehlike dolu günlerdi; pusuları, silâh seslerini, uzun süren sessizlikler izlerdi. Akdeniz'in bile özel bir tasasızlık, kaygısızlık içindeymiş gibi göründüğü o günlerde Rene için Nicole'e heyecanlanmadan bakmak olanaksız bir şeydi. Mavi gözlü, esmer tenliydi Nicole. Küçük, etli dudakları vardı. Bir gün kendisini tutamadı Rene ve, «Seninle konuşmam gerek» dedi. Nicole gülümsedi: «Yarın yapılacak bir işim yok, istersen birlikte yüzmeye gidelim». Ama gelmedi sözleştikleri saatte. Gece Gestaponun eline düşmüştü, tşkence yapmışlardı ona, tırnaklarından içeri iğne sokmuşlar, üzerine buzlu su dökmüşler, ama konuş-turamamışlardi: Susmuştu Nicole. Sonra Ravens-brück'e götürmüşlerdi onu ve orada ölmüştü. Savaştan sonra Ren6'yi arayıp bulan bir kadın: «Nicole, demişti, ille de bir şeye yandığını size bildirmemi istedi benden: Gestaponun kendisini bir gün daha geç yakalamamış olmasına...»

Rene de tutuklanmış, toplama kampına götürül-

müştü: Ruslar kurtarmışlardı onu oradan. Paris'e döndükten sonra sınavlarını vermiş ve çocuk doktoru olmuştu. İşçi toplantılarına gittiği zamanlar kendini dinlenmiş duyardı. Her gün —bir başka nedenle değil— yalnızca komünist olduğu için kendisinden nefret eden bir sürü insanla karşılaşıyordu. Doktor Le-sange, «Neyin düşlerini kurduğunuzu biliyorum, derdi sık sık: burada da şu «halk cumhuriyetlerinizden birini nasıl kurabileceğinizi düşünüyorsunuz. Ama size şunu söyleyeyim ki savaş, bomba, ölüm... bunların hepsi sizin o halk cumhuriyeti denen boyunduruk - düzeninizden iyidir.»

Yvonne'la bir rastlantı sonucu tanışmıştı Rene: bir banliyö treninde gördüğü Yvonne'un güzelliğine -; vurulup kalmıştı. Yvonne'da öyle bir şeyler vardı ki, öyle çekici, öyle alışılmamış bir şeyler... herkesin dikkatini üzerine çekiyordu. İnce yapılı, beyaz tenliydi. ; Kara gözleri insanda şaşkınlık uyandıracak şekilde parlar ve konuştuğu kişiyi —ona bakıyor olmasına rağmen— görmüyor, onun ötesinde bir yerlere bakıyor duygusu bırakırdı karşısmdakinde. «Parma Manastırı» m okuyordu Yvonne. Rene de ona en sevdiği yazar olan Stendhal'den söz etmişti. Yvonne kendisini dinlemiyormuş gibi gelmişti Rene'ye, ama biraz sonra: —Bense —demişti Yvonne,— korkuyorum, böyle kitapları okudum mu korkunç etkileniyor ve korkuyorum... Çocukluğum Savoie'de, ninemin yanında geçti. Dağlarla çevrili, küçük bir köydür Savoie. Dağlar bu kadar kocaman, bense küçücüğüm diye korkudan ağlardım hep... Stendhal'in açıkladığı duyguda bunlara benzer olsa gerek?..

Tren durmuştu. Yvonne şaşkın şaşkın şöyle bir bakınmış, sonra kalabalığın arasında yitip gitmişti. Rene, Chantilly'den gelen bu genç kızı sık sık dü-

şünmüş, onunla yeniden karşılaşmayı düşlemiş ve sokaktan gelip geçen kadınlarda hep onun yüzünü aramıştı. Onun, dispanserin hüzün dolu ziyaretçileri arasında bulunabileceği kırk yıl düşünse aklına gelmezdi. Altı yaşında bir çocukla birlikte gelmişti Yvonne dispansere.

— Bir şeyi yok —dedi Rene çocuğu muayene ettikten sonra.— Sizin değil her halde çocuk?

v Güldü Yvonne:

— Hayır kardeşçiğim. Ama benim de bu yaşta bir oğlum olabilirdi: yirmi altı yaşımdayım ben...

Arada bir buluşuyorlardı şimdi. Yvonne bir mimarlık bürosunda çalışıyordu. Rene zaman zaman ona telefon ediyor, birlikte tiyatroya gitmeyi ya da bir kahvede oturmayı öneriyordu. Yvonne, trende ilk karşılaştıklarında RenĞ'nin düşündüğü gibi düşsel bir yaratık değildi: çok çalışıyor, şakalaşıyor, gülüyor, insanda görmüyor izlenimi bırakan gözleriyle hayatın en ince ayrıntılarını seçiyor, dikkatle izliyordu onu. Bir gün Alman askerlerinin iki Yahudi çocuğunu alıp götürdüklerini görünce onlara, «Siz insan değilsiniz!» diye bağıran ve böylece götürüldüğü Buchenwald'dan bir daha geri dönmeyen Yvonne'un babasının bir öğretmen olduğunu öğrenmişti Rene. Hasta annesine ve erkek kardeşine Yvonne bakmak zorunda kalmıştı. Rene'nin öğrendiği başka şeyler de vardı.- matematikten hoşlanıyordu Yvonne, tutumsuzdu, nazlıydı... İçinden, hiç

kimsenin hoşuna gitmeyecek bir tip olduğunu düşünüyordu. Hayret, diyordu Rene kendi kendine, hayret! Benimle ciddî mi konuşuyor, yoksa şaka mı ediyor, bir türlü anlayamıyorum. Direniş hareketi'ne katılan yaşıtlarına imrendiğini söylüyordu geçenlerde. «Aptalın biriydim o zamanlar, aklımın bir Şeye erdiği yoktu» derken nasıl da içtendi, neredeyse

ağlayacaktı... Oysa akşamleyin, sağ kolunda, dirseğinin hemen üstünde kocaman bir yara olduğunu gördüm. İlkin açıklamak istemedi, sonra da, «Hiç, dedi, aptallık... Almanlar buradayken tanıdığın biri bir sandık getirip gizlememi istedi. Ne olduğunu bilmiyordum sandıkta. Gestapodan adamlar geldi, sandığı kimden aldığımı öğrenmek istediler... Söyleyemezdim... İşte böyle, hiç önemi olmayan bir şey.» Sık sık tartışıyor benimle: «Komünistler, diyor, her şeyi kesin çizgileriyle ayırmışlar: ya ak ya da kara... Oysa hayat böyle değil ki...» Neden kırk yılında pakttan yana, kırk beşte grevlere karşı olduğumuzu soruyor. Bizden değilmiş gibi sanki... Ama birlikte gittiğimiz bir gösteride halkın üzerine yürüyen polisin ihtiyar bir adamı dövdüğünü görünce, o da polisin üzerine

atılmıştı...

Yvonne'u düşünürken Rene hep aynı noktaya dönüyordu: hiç mi farkında değil duygularımın? Belki de başka biri var hayatında? Okşarcasma bakıyor bana, ama eline elimle dokunmaya kalktım mıydı, nasıl da birden upuzak, bambaşka birisi olup çıkıveriyor ..

Bir akşam kentin soğuk, tozlu dış mahallelerinden birinde yürüyorlardı. Rene ansızın:

— Mutluluğa inanıyor musun Yvonne? diye sordu.

— Bilmiyorum. Jeriko'nun tablosunu anımsıyor musunuz: «Medüzler salı üzerinde?» Kazadan sonra kurtulan bir kadın ve bir erkek... Fırtınadan bir saat önce kimbilir nasıldılar? Her halde kızcağız denize bakıyor ve gülümsüyordu. Adam ise onun yanında duruyor ve mutluluktan söz ediyordu...

— Fırtınada bile olsa, mutlu olamaz mı insanlar?

— Çok komiksiniz siz Rene.

— Yürek var, duygular var...

— Yalnızca kitaplarda.

Keskin bir acı duydu Rene içinde. Soğutmuştu Yvonne onu kendinden. Soğuk rüzgâr kâğıt parçalarını döndürüyor, toz kaldırıyordu.

— Hayır, yalnızca kitaplarda değil. îyi biliyorum bunu...

Sesi kupkuru, hatta biraz düşmanca çıkmıştı. Yvonne özür diledi ve metronun kara deliğine girerek kayboldu. Rene aynı sevimsiz bulvardan geri dö-v nerken bezgin bir halde düşünüyordu.-sonunda açılmışlardı işte birbirlerine. Şimdi hiç değilse bir şey açıktı: sevmiyordu Yvonne onu.

Yvonne kentin banliyösünde oturuyordu. Yarı karanlık vagonun içinde, yanında duran kadına sırtını döndü: gözleri kendisini ele veriyormuş, herkes onun ne denli mutsuz olduğunu görüyormuş gibi geliyordu ona. Rene'nin kendisinden hoşlandığını da nereden çıkarmıştı? Aptallık... Yalnızca iyi bir adamdı Rene, onun kendisi için can attığını görmüş ve incitmek, kırmak istememişti. Ama işte bugün itiraf etmişti: başkasını seviyordu. Sevdiği kız da kendisi gibi güçlüydü muhakkak, fırtınada bile mutluydu onunla. Yvonne eve varınca biraz annesiyle konuştu, kardeşinin ceketini yamadı, bulaşıkları yıkadı, sonra da ışığı söndürdü. Yaşamıyormuş gibi geliyordu ona: şu konuşan, çalışan, soyunan kişi o değil, bir ölüymüş gibi...

Ertesi gün yine de bekledi: Bir de bakmışsın telefon edivermiş?..

Ama telefon etmedi Rene. Kendine müthiş kızıyordu: bitirmek gerek artık bu işi. Neden hep onu düşünüyorum? Bir lise öğrencisi değilim, otuz iki yaşma geldim. İşim, parti, dostlarım var. Dört aydır görüşüyoruz, onun beni sevemeyeceğini çoktan anlamalıydım; oysa kendimi aldatıp durdum. Çocukluk bu. İşte

şimdi de ona telefon etmek istiyorum. Hayır, hiç bir zaman etmeyeceğim!..

Laboratuvardan çıkınca mitinge gitti Rene. Maden işçileri temsilcileri, morallerinin iyi olduğunu, ama işçi ailelerinin aç olmaları nedeniyle yardıma ihtiyaçları olduğunu söylediler. Herkesle birlikte Ren6 de alkışladı işçileri, Moch'u ıslıkladı, heyecanlandı. Eve dönerken, onsuz yapabilirim, diye düşünüyordu, her halde kurtuldum bu dertten... Ama yine de gece hiç uyu-yamadi: Yvonne, sevecen, uzak, ona bakıyordu.

Hep Rene'den telefon bekledi Yvonne. Bir hafta geçti. Yine bir gün karanlık metro treninde giderken ürküntülü bir heyecana kapıldı: belki de anlamadın onu? Belki de o bunu benim için söylüyordu?.. Bütün gece bir aşağı bir yukarı gezindi durdu odasında, ba-zan yanılmış olabileceğini düşünerek sevindi, bazan kendisiyle alay etti: gene neler kuruyorum?.. îki gün sıtmalı gibi dolaştı, sonunda dayanamayıp Rene'ye bir mektup yazdı:

«Hiç bir şey anlamıyorum ve şu anda da galiba en büyük aptallığı yapıyorum. Yanlış bu davranışım, biliyorum, ama sana söylemem gereken bir şey varr son derece sıradan bir kızım, hatta belki de başkalarından daha aptal bir kız... Ama mutluluk istiyorum. Eğer yazdıklarımı boş ve can sıkıcı buluyorsanız, yırtın gitsin mektubu. Ama ben yine de iyi yürekliliğiniz için, şu dünyada var olduğunuz için —az şey değil bütün bunlar— size teşekkür ediyorum. Bana telefon etmediniz, her halde doğrusu da buydu, ama ben hep telefonunuzu bekledim. Bana kızmayın, azarlamayım beni. başka türlü yapamazdım. j

Sizin Yvonne».

Renâ'nin saat yedide kalkması gerekiyordu. Ama ancak sabaha doğru içi geçer gibi olmuş ve hemen sonra da bir hışırtı ile uyanmıştı. Kapının altından bir mektup atılmıştı içeri. RenĞ mektubu birkaç kez okudu, sonra, —belki düşte olup olmadığını kontrol etmek için, belki de Yvonne'un ince, küçük ellerini okşuyor gibi olduğu için— kâğıdı eliyle okşadı.

Gazeteyi açıp okumaya başladı sonra. Demiryolcular yirmi dört saatlik dayanışma grevi için oylama yapmışlardı. Bakanlık trenlerin aralıksız çalışacağını açıklıyordu. C.R.S. müfrezeleri Kuzey garını işgal etmişlerdi. Sarılarla polis arasında çatışmalar olmuştu. Rene'nin yüzü ışıdı.- nasıl insanlar var bizde! Geçen yıl işçilerin ezildiğinden, her şeyin kendileri nasıl isterlerse öyle olacağından söz ediyorlardı. Oysa şimdi ne söylüyorlar?.. Bu insanlarla hiç bir Amerikalı baş edemez... Dispansere neşeyle giren RenĞ'yi gören doktor Lesange:

— Bakıyorum keyfiniz yerinde? dedi. Sizin Moskovalı dostlarınız anlaşılan Fransa'yı gömmeye karar verdiler.

Ren6 düşünüyordu: Yvonne bir araba bulmuştur her halde Paris'e gelmek için? Atelyeye telefon etti, daha gelmediğini söylediler. Yarına kadar beklemek gerekiyordu... Ama işten çıkınca küçük bir «Citroen»i olan bir arkadaşına gitti. «Bu akşamlığına arabanı bana verebilir miydin?...»

Issız, kötü aydınlanmış sokakta uzun uzun aradı evi. Sonunda kadının biri tarif etti evin yerini: doğru gidin, tam karşınıza düşen büyük yapı... Heyecanla, kıvrılarak yükselen merdivenleri tırmanmaya başladı. Ev kocamandı: bir sürü çocuk, kediler, radyolar...

Kapıyı Yvonne açtı, biraz beklemesini rica etti. Radyodan kısık, hırıltılı bir ses yükseliyordu:

Hiç umutlanma, şans yok, Diyordu ona Tonette... Yvonne başına bir eşarp bağlamıştı.

— Gidelim, burada konuşamayız.

— Arabam var, Paris'e gidebiliriz.

— Olmaz, annem hasta, hemen dönmeliyim. Biraz dolaşalım... Ne iyi ettiniz de geldiniz... Rene, sana her şeyi anlatmalıyım...

Sokak karanlık ve soğuktu. Rüzgâr çıplak, cılız ağaçları kamçılıyordu. Donuk bir ayın kendini göstermesi ile bulutların arasında yitmesi bir oldu. Demir yolunu geçtiler; köprünün orda miğferli askerler duruyordu, içlerinden biri ardlarmdan bağırdı: «Tam bulmuşsunuz gezecek zamanı...»

Demiryolu boyunca uzanan patikadan yürüyorlardı. Yvonne grevden söz ediyordu: sabahleyin bir sürü asker getirmişlerdi, huzursuzdu halk, bir çatışmadan korkuyorlardı.

Sonra, ikisi de sustular. Yvonne ansızın durdu ve kollarını ileri uzatarak Rene'yi kucakladı. Uzaklardan bir lokomotifin çığlığı duyuldu. Sonra semaforun çakmak çakmak, kırmızı gözü... Ve Yvonne çabuk çabuk, ama coşkuyla öptü RenĞ'yi: sanki bir dakika sonra yitip gidecekti Rene.

Garcy, Neales'e politik durumu nasıl bulduğunu sordu. Neales dikkatliydi, yurttaşlarının kendine güvenir tonunun, Fransızlan çoğu kez şoke ettiğini biliyordu.

— Hükümet kazandı savaşı; grevin kökü kurudu. Geçen yılki fırtınaların son yankısıydı bu zaten. Ko-

235

münistlerin sinirlenmeleri boşuna değil, şimdi artık çok şey yapılabilir...

Sözünü tamamlamadan bir sigara ikram etti (kahvaltı yapmışlar, kahve içiyorlardı, Garcy heyecanlandı: Eğer Neales ona ne Be"dier'nin ne de Schu-lıan'm söylemediği bir şeyi söylüyorsa, bu, bomba Bourbon sarayında patlayacak demekti...

— Siz bizim ülkemizi, sevgili Mr. Neales, yalnızca çok iyi biliyor değil; onu bizden daha iyi anlıyorsunuz da... Öğütlerinizin benim için özel bir değeri vardır.

— Aman efendim, hiç size öğüt vermeye cesaret edebilir miyim ben? Yalnızca izlenimlerimi aktarıyorum. Kaldı ki onlar da son derece yüzeyde şeyler. Bana kalırsa komünistler yenilgiyi kabullendiler. Bilmiyorum zafer için gerekli düzenli kuvveti gerçekleştirebilirler mi?.

— Komünist partisinin dağıtılmasını mı söylemek istiyorsunuz?

— Hayır, böylesi ivedi önlemlerden yana değilimdir ben. Çok sayıda namuslu işçi daha hâlâ Thorez'e inanıyor. Gözlerini açmak gerek onların. Eğer istiyorsanız, evet söylemek istediğim, yasaklayıcı olmaktan çok, eğitici olan önlemlerin alınması için gerekli adımların atılmasıdır. Örneğin ben gazetelerin nasıl olup da komünistlerin işledikleri suçlar karşısında, susup kaldıklarını bir türlü anlayamıyorum. Kuzeyde ne haltlar karıştırdıklarını düşünebiliyorum: zaten onların en çok tuttukları yöntem terör ve kundakçılıktır. Amaca giden yolda her araç başvurulabilirdir onlar için; eğer oyunlarında kendilerine yardımcı olacaksa, yaşlıları ve çocukları öldürmek konusunda bir an bile duraklamazlar.

Garcy düşünüyordu.- Thorez'in partisi uykula-

240

rmdan uyandırmıştı onları. İyiydi bu... Az mı titremişlerdi şu kredi işinin üzerinde... Boğulurcasma öksürerek:

— Şöyle doğru dürüst bir sigara içebilmek için bile insanın sakin olması gerek. Savaştan önce giyotinin tehdit ettiği katilleri savunmuştum. Karım da bana benim insan değil, bir sinir yumağı olduğumu söylemişti. Fransa'yı komünist tehlikesinden korumanın gerektiği şu sırada ne demek gerekir acaba? Artık burada sinir yerine halat olması gerek insanda.

Biraz hayal kırıklığına uğramış olarak Neales'in yanından ayrılan Garcy, gazeteci Pelissier ile olan randevusuna gitti. Champs-Elysees'de bir kahveye oturup cansız, tutuk bir konuşmaya

başladılar:

— Grev son günlerini yaşıyor, —dedi Pelissier.— Ama söylenilenlere bakılacak olursa, demiryolcular da «dayanışma» dedikleri bir harekete geçeceklermiş. Hiç bir şey kazandırmaz bu onlara, işleri biraz geciktirir, o kadar...

— Moskova'nın oyunları bütün bunlar —diye içini çekti Garcy.— Ücretleri yükseltme yoluna gidemeyiz: fiyatlar artıp duruyor, hem bundan kimsenin de kazancı olamaz...

Masalarına Fabre yaklaştı. Direniş kahramanlarından biri olarak bilinen Fabre'm parlamento seçimlerinde adaylığını koyacağı düşünülmüştü, ama o bunu reddetmişti: «Ben iş yapmayı severim, dolap çevirmeyi değil.» Büyük bir ihracat firmasının direktörüydü, milletvekilleri, gazetecilerle görüşür, Pelis-sier'nin dediği gibi «politika yörelerinde döner durur» du. Bazıları «romantik», bazılarıysa «serüvenci» olduğunu söylerlerdi.

— Nasılsın Fabre? diye sordu Garcv.

— Teşekkürler. Amerikalılar pek hoşnut değillermiş bizden galiba, ha?

— Bugün Neales'le birlikteydim yemekte. Bizim Rus sorunundaki durumumuzu iyi anlıyor. Onu kuşkulandıran şey başka... Konuşmamız boyunca dönüp dolaşıp komünistler konusuna geldi.

Pelissier kulak kabarttı:

— İlginç. Ne düşünüyormuş Amerikalılar partinin yasaklanması konusunda?

— Neales erken davranıldığı düşüncesinde; beklemek, bir şey yapamayacaklarını göstererek saygınlıklarını kırmak gerekirdi, diyor.

Pelissier gülümsedi:

— Biz bunu onsuz da biliyoruz.

Fabre pür dikkat dinledi Garcy'nin anlattıklarını, ama ağzını açıp tek kelime söylemedi. Bir subay oğlu olan Fabre gençliğinde pilottu, sonraları Brezilyalı bir büyük çiftçinin kızıyla evlenerek emekliye ayrılmıştı. Kayınpederi ona altın dağlar vadetmişti ama, Fabre Fransa'dan ayrılmak istememişti: Fransa'nın yazgısına karşı sorumlu duyuyordu kendisini. İktidara Halk Cephesi gelmiş, işçiler fabrikaları işgal etmişlerdi; başbakan, Cachin'in elini sıkıyor, frank ha-bire düşüyor, milletvekilleri ise birbirlerini kalaylamaktan başka bir şey yapmıyorlardı. Fabre kararını vermişti: uygarca tartışmak, oy kullanmak zamanı geçmişti. Kendisine adamlar buldu ve hükümet binalarını ele geçirme planlan yapmaya başladı. Ancak bu işe girişme mutluluğunu bile tatamadi: savaş başlamıştı.

Yenilgi ve bozgunu yaşadı. Fransa günahlarının bedelini ödüyormuş gibi geliyordu ona, ama yine de olup bitenleri bir türlü kabul edemiyordu. Vişi'ye Çağırdılar onu; o ise karısına: «Fasulya

ekmek, ya da ada tavşanı yetiştirmek daha iyidir» diyordu. Bir yılı aşkın bir süreyi acı verici bir hareketsizlik içinde ge-

çirdi; sonra eski iş arkadaşlarından binbaşı de Chant-ron'u buldu. Binbaşının Londra'yla ilişkileri vardı.

— Şimdi —demişti Fabre'a,— en önemlisi, sağlam gruplar kurmaktır. Almanların üzerine saldıracak değiliz; kuvvet toplayıp, çıkarma'yı beklememiz gerek. İşte o zaman eşit olarak yuvarlak bir masa çevresine oturabiliriz.

Fabre de kuşkularını binbaşıyla bölüştü:

— Çoktan sizinle ilişki kurmalıydım, ama Direniş hareketinin komünistlerin elinde olduğu düşüncesi duraksattı beni.

— Hiç kuşkusuz komünistler iktidarı ele geçirmek istiyorlar, ama bizi Ruslar kurtaracak değil. Eğer çelik bir çekirdek oluşturabilirsek, pabuçları dama atıldı demektir onların.

Fabre binbaşıyla anlaştı ve Londra B.C.R.A. (*) temsilcilerinden «Châtelet» oldu.

Savaş bittiğinde Fabre işleriyle meşguldü. Birçok kimse onun artık politikadan soğuduğunu düşünüyordu. Ama o Fransa'nın yazgısı üzerine düşünmeye devam ediyordu. R.P.F.'ye (**) girmemişti, gaullist partinin sıradan bir politik parti olduğunu, demagog ve fırıldakçılardan oluştuğunu söylüyordu. Durumu tehlikeli buluyordu Fabre: evet, komünistler hükümetten atılmışlardı gerçi, ama Direniş yıllarında yeniden toparlanmışlardı; ve bu, devlet içinde devlet demekti. Eskiden olduğu gibi, seçimlerde zafer kazanmak yerine, bir avuç yürekli adamı bir araya getirmenin daha önemli olduğuna inanıyordu. Oysa tablo on yıl ön-

(*) Bureau Central de Renseignements et d'Action: Eylem

ve Haberalma Merkez Bürosu. (**) Rassemblement du Peuple Français: Fransız Halkının

Birliği.

I

çekinden çok farklıydı: komünistlere karşı savaş veriliyordu. Artık darbe düşleri kurmuyordu Fabre. Devleti yönetenlerden nefret ediyordu, ama yine de komünistleri tepelemede onlara yardıma hazırdı; anayasa, gelenekler, kör inançlar gibi bakanların elini kolunu bağlayan şeyler vardı, biliyordu. Dört ayrı grup örgütledi Fabre, her bir grup, ötekinin varlığından habersizdi.

«Lutesyum» adlı grup bunların en büyüğüydü ve grevlerle mücadele ediyordu. «Büyük Sekiz», kızılların liderlerini izliyor ve gerekli durumlarda gereken önlemleri alıyordu. «Chateaubriand»

grubu, polemik yapıp tartışmalara geçenleri yeniden kazanmak, provokasyon belgeleri uydurup «dava monte etmek» de bu grubun görevleri arasındaydı. Dördüncü grubun şairane bir adı vardı: «Peygamber Çiçeği» (Fabre, «Baldırıçıplaklar» derdi bu gruba). Grup, Fabre'in karısının bile bilmediği bazı görevleri yerine getirirdi.

«Peygamber Çiçeği» grubunun içinde eski bir parfümeri mağazası sahibi olan Luchaire de vardı. Bu, kırk yaşlarında, bir tutam seyrek, altın sarısı saçıyla kafasının kelini özenle örten biriydi. Son derece yakışıklı, efendi bir adamdı; yalnız çok ateşli bir mizacı vardı. Savaştan hemen önce politikaya merak salmış ve ateşli bir Doriot taraftarı olmuştu. Fabre, onun «Lejyon»la birlikte Rusya'ya gittiğini ve Borisov geri çekilmesi sırasında güç belâ canını kurtardığını biliyordu. Bir gün şöyle demişti Fabre'a:

— Ahmaklıktı tabii bu ...Çok tedbirli davrandınız siz. Politika bilgim yetersiz benim... Ama vicdanım tertemiz: Eğer şu iki komünisti saymazsak bir tek Fransız öldürmedim. Öte yandan öbür dünyaya gönderdiğim Rus sayısı birkaç yüzden az değil. Çocukla-

ra bile partizan eğitimi vermiş keratalar; böylece de köylerde öbür dünyaya adam postalama bakımından işimiz başımızdan aşkın oldu.

Luchaire bir daha parfümeri mağazasına dönmemişti; onu çeken, büyüleyen şey «karaborsa»ydi: yüksek fiyata Amerikan otomobili satımı, döviz ticareti v.b... Hatta ilk zamanlar sigara karaborsası gibi enti püf ten işleri bile hor görmüyordu. Hayattan korkan, hoş, tatlı bir kızla evlenmişti. İyi bir koca olduğu için, karısı kendisine kör bir oğlan çocuğu doğurduğunda, «Aldırma, diye yatıştırmıştı onu, iyi bir müzisyen olabilir, bunun için de göz gerekli değil ya...» Herkes onu bir tüccar olarak biliyor ve gizli birtakım tutkuları olabileceği kimsenin aklına bile gelmiyordu. Oysa yeraltı örgütleri, cinayetler, sabotajlar, komplolar tasarlıyordu. Kendisinden «Chevrolet» si için yedek parça alan bir müşterisi onu Fabre ile tanıştırdığında, sonunda aradığı mutluluğu bulduğunu anladı. «Bal-dınçıplaklar»m bir üyesi olmuştu o da artık...

Garcy'ye, Fabre'm gizli bir örgütü yönettiğinden söz ettiklerinde gülümsemiş ve:

— Saçma! —demişti.— Her halde komünistler uyduruyor bütün bunları... «Cagaule» ile geçirecek zamanımız yok, çocukça oyunlar bitti artık. Fabre bir romantik elbette, ama aynı zamanda ciddî bir adam, çocuk değil. Direniş yıllarının «Châtelet»sini anımsıyorum; Londra silahları hep onun aracılığıyla gönderiyordu. Şimdi Brezilya kahveleriyle meşgul Fabre, «mavi plan» ların tekrarıyla değil...

Garcy ile konuşmasından sonra Fabre düşünceye daldı: Neales haklı. Pelissier ve Garcy onun ne söylediğini anlamıyorlar; kendi kombinezonları içinde kokuşup gitmişler. Fazla da gitmemeli grevcilerin üzerine. Elebaşı ve tahrikçilere karşı ayaklandırma baş-

Iatmaya çalışmak gerek. Oysa yapılan ne? C.R.S. işçilerin üzerine ateş ediyor. Ölüler, dullar, gözyaşları Komünistler de fırsatı kaçırmayıp yararlanıyorlar bundan. Bu yolla yok edemeyiz

onları...

Hemen Luchaire'i buldu ve planını açıkladı:

— ister Gaston'u, ister Poccardi'yi al

— Gaston daha iyi: «Maki» de bulunmuştu.

— «Tereyağı» var mı?

— Her şey tamam.

— Şimdi sorup öğrendim, san (*)lan bulmuşlar Ama yetmez. Az. Dört tren var. Tabii, en sonuncusu en iyisi bizim için. Compiegne'e kadar giden bir yolcu treni bu. Sıfır yirmide hareket ediyor. Bildirileri Paul getirecek size. Şimdi açıkça söyleyin: üstesinden gelebilecek misiniz?

— Hiç merak etmeyin. Politika bilgim yetersiz demiştim size, çalışmaya gelince, bunu iyi yaparım

Luchare başaracağından emindi, iyi bilirdi Gaston u: zor duruma düşürmezdi adamı. Ama yine de sordu:

— Başarabilecek misin? Gaston gülümsedi:

—Bizi paraşütçü olarak yukardan bıraktıkları zaman, üç treni kırıntı bırakmamacasına un ufak etmiştim. Bundan çok daha zor bir işti: her yerde karakollar, gözetleme noktaları vardı. Hiç kalır bu iş o günkülerin yanında...

Gece rüzgârlı, soğuktu, ama Luchaire heyecandan terliyordu. Elini çabuk tutmalıydı: kırk dakika kalmıştı trenin gelmesine. Gaston çalışıyor, Luchaire ise Donmamak için çevreyi gözlüyordu: ağzına kadar aşiter doluydu köy. Birden demiryolu yakınında yaka-

Grev kırıcıları (ç.n.)

P — 16

layıp öldürdüğü iki Rusu anımsadı. Tuhaftı şu hayatr daha neler yaptıracaktı bakalım kendisine!..

— Nasıl, tamam mı?

— Az kaldı.

İyi ki bildirilerden birini yapıştırmışım, diye düşündü Luchaire, yoksa bu rüzgârda kimsenin eline-bir tane bile geçmezdi...

Bildiriyi «Chateaubriand» grubundan Jarrier

yazmıştı:

«Grev özgürlüğüne kasteden girişimleri protesto» ediyoruz. Hükümet, sarıları kullanarak trenleri çalıştırmakla suç işlemektedir. Eğer suçsuz insanların kanı akacak olursa, bu kan, Jules Moch'un üzerine akacaktır. Bizler, komünistler, artık olacakların sorumluluğunu taşımıyoruz. Ve and içiyoruz: dayanışma grevi sürdükçe bir tek tren bile geçemeyecektir. Yaşasın Fransız işçi sınıfı! Kahrolsun halk düşmanları!»

Luchaire birden titredi: yol boyunca birileri varmış gibi gelmişti. Bir kadın, bir erkektiler galiba. Gas-ton'u uyarmak istedi, ama çoktan kayıplara karışmıştı o. Koşmaya başladı Luchaire. Birinin «Dur!» diye bağırdığını duydu. Dönüp iki kez ateş etti ve yeniden bu kez daha hızlı koşmaya başladı. Köyün yakınında, arabayı bıraktıkları yerde Gaston'u gördü. Tam gaz Paris yolunu tuttular. Çok sarsılmıştı Luchaire: her şeyi berbat etmişti. Silah sesleri, koşuşan insanlar... Ne diyecekti şimdi Fabre'a? Gaston da cinlerini iyice tepesine çıkarıyordu. Aptal aptal gülümseyip:

— Olur böyle şeyler —diye homurdanıyordu.— «Maki» deyken de olurdu buna benzer şeyler. Kumar gibidir bu: ya hep, ya hiç!..

Dernieres Nouvelles'in yazı işlerinde tam bir canlılık göze çarpıyordu.

— Birinci sayfayı yeniden bağlayın! Beş sütun üzerine manşet: «Komünistlerin korkunç suikastleri!»

Pelissier stenograf kızı çağırdı ve dikte etmeye başladı:

«Bugün sabaha doğru saat iki yirmi beşte Chan-tilly yakınında korkunç bir facia olmuştur. Komünistler yaptıkları tehditleri uygulamaya başlamışlar ve demiryoluna manyetik bir bomba koymuşlardır. 17 v No.lu yolcu treni Compegne'e gitmekteydi. İçinde çocukların da bulunduğu 218 yolcu, caniler tarafından az kalsın öldürüleceklerdi. Korkunç olay, ailesiyle birlikte olay yerinden üç kilometre uzaklıktaki Pr^-des-Bois köyünde yaşayan Yvonne Dechellet adlı alçak gönüllü bir Fransız kızı sayesinde önlenmiştir. Yvonne Dechellet eczaneye gitmek için evinden çıkmış, sonra birdenbire durmuştur. Her halde canileri farke-den genç kız onlara engel olmaya çalışmıştır. Bu sırada haydutlardan biri elindeki revolverle ateş etmiştir. Kurşun, şu anda Chantilly hastahanesinde bilincini yitirmiş bir durumda yatan kahraman kızımızın göğsüne isabet etmiştir. Pr6-des-Bois'da oturan sütçü dükkânı sahibesi bayan Lebon da evinin önünden bir adamın koşarak geçtiğini gördüğünü söylemiştir. Sutlulardan birisi hemen olay yerinde yakalanmıştır; bu, Paris çevrelerinde ünlü bir komünist ajitator olarak bilinen RenĞ Morillot'dur. Sanık suçu kabullenmemektedir. Komünist Partisi Merkez Komitesiyle bu partinin kontrolü altında bulunan demiryolu işçileri sendikası, sabotajla hiç bir ilgileri olmadığını açıklamışlardır. Yvonne Dâchellet'nin sağlık durumu iyiye doğru gitmektedir. Chantilly faciası heyecan ve tepkiyle karşılanmıştır. Yediden yetmişe her Fransız vatandaşı Kominform ajanlarının kara eylemlerine ne zaman bir son verileceğini sormaktadır.»

Garcy sarsılmıştı: gerçekten yapabilirler mi bunu? Ya Renâ Morillot'ya ne demeli!.. Doktor Moril-lot'yu tanırdım, çok iyi bir adamdı. Oğlunun bir katil olacağı kimin aklına gelirdi? Ve bir doktor, içinde çocukların bulunduğu bir treni havaya uçurmayı nasıl düşünebilir?.. Gerçekten de tecrit etmek gerek bunları.

Neales gazetedeki haberi kırmızı kalemle çizdikten sonra sekreterine seslendi:

— Yıldırım olarak telleyin...

24

Daha Amerika'da bulunduğu sıralarda Nivelie sık sık şöyle düşünürdü: arka kapıdan dönüp gidemem, ama bu işte de hiç başarı şansım yok sanırım. «Ne yaptı bay Nivelie işgal yıllarında?» diyenler çıkacaktır. Evet, Almanlar geldiğinde ben yerimde kalmıştım; ama suç mudur bu? Kimseyi ele vermedim, hatta tersine, birçoklarını kurtardım. Avukat Laugier' de Londra'da basılmış birtakım bildiriler bulduklarında onun Emniyet Müdürlüğüne düşmesinden yararlanarak bildirileri yakmıştım, o da salıverilmişti. Şimdi milletvekili... Fabrikatör Rosen'i Auschwitz'e göndereceklerdi, adını listeden sildirmeyi başarmıştım. Böyle en az yirmi kişiyi kurtardım. Madame de Portail'in torununa kefil olmamıştım, ama o da öyle bir ters günde gelmişti ki... Yine de Albay von Hallenberg'den çocuğun yaşını gözönünde bulundurmalarını rica etmiştim. Aleyhimde olan tek bir şey var: L'Euvre'de yazdığım makale. Ama yalnızca bolşeviklere karşıydı sözlerim, ne müttefiklere, ne gauüistlere hiç dokun.-

245

mamıştım; yine de ahmaklıktı bu. Kendimi temize çıkarmak için ne söyleyebilirim? Makaleyi 1942 ilkbaharında yazmıştım, birçok şey açıklık kazanmamıştı daha. Şairim ben, politikacı değil. Sonra Almanların ne mal olduğunu anladım ve palamarı kopardığım gibi soluğu İsviçre'de aldım. Beni Almanların salıverdiğini kim kanıtlayabilir? Albay von Hallenberg öldü, izin kâğıdımı ise hemen o sırada yok etmiştim. O za-v man gazetecilere bir Fransız yurtseveri olduğumu ve Fransa'nın kurtuluşunu Batının zaferinden beklediğimi söylemiştim. Paris'te yayınlanan şiir kitaplarıma baksınlar, politikaya ilişkin tek bir sözcük bile bulamazlar. Açık konuşacak olursak, Hitler'in gücünü biraz fazla büyüttüm gözümde ben, ama bu bir suç değil, bir yanılgıdır...

Paris'te geçen iki haftadan sonra, çevresini gözlemleyen Nivelie biraz yatıştı. Gerçi bu arada Ce Soir' da «Kargalar Üşüşüyor» başlıklı bir yazı çıktı; yazar, Nivelle'in «bayağı bir hain» olduğunu, «Amerika'da Pega'sım (*) yeni bir renge boyadığını, «eskiden Gestapo'yu yarı tann olarak tanımladığını, şimdi ise kayınpederini tanrılığa terfi ettirdiği» ni yazıyordu. Nivelie öfkeyle fırlattı gazeteyi: anlamamıştı bu makalenin kendisine ne denli yararı dokunacağını: işgal yıllarını kimse kurcalamamış, ilgilenmemişti, oysa komünistlerin bu saldırısı kendisinin büyük, önemli bir kişi olduğunu gösteriyordu. Opera fuayesinde, savaş öncesinden tanıdığı olan bir Bakanla karşılaştığında, nasıl da ateşli ateşli sıkmıştı elini adam: «Komünistlerin hakkınızda yazdıklarını okudum. Sizi

(*) Pegas (Pegasos): Yunan mitolojisinde, Perseus'un öldürdüğü Medusa'nm kanından doğan kanatlı at; şiir ilhamının sembolü (ç.n.)

yalnızca onur kazandırır bu tür saldırılar. Bizim kültürümüzü ne yapsın onlar? Arnavut çobanın gevelemelerine hayrandır hepsi!»

Yeni evine yerleşen Nivelle hemen bazı dostlarını, çağırdı. Bunlar, birkaç yazarla iki milletvekili, Du-mont ve Garcy idiler. Çağrılıların birer bahane uydurup gelmeyeceklerinden korkuyordu Nivelle, ama hepsi gelmişti. Mary parayı havaya savurmayı pek severdi ve küçücük sandöviçlerle, orta derece Porto'ya alışık konuklar için böylesi görkemli akşam yemekleri hayranlık vericiydi. Bu durum, Nivelle'in evinin gözdeleşmesine de yardım ediyordu.

Perşembeydi Nivelle'in kabul günü; evinde, şiirlerini ağır, ağdalı bir dille okuyan şairlerle, politikacıları; soyut resme gönül vermiş ressamlarla hatırı sayılır, büyük bankerleri birlikte görmek mümkündü. Nivelle'in salonu, yalnızca buraya devam edenlerin alaca-bulacalıklarıyle değil, aynı zamanda burada hüküm süren düşünce özgürlüğü havasıyla da beğeniyordu. Mary her fırsatta Amerika'nın foyasını ortaya çıkarıcı açıklamalarda bulunur ve şiddetle kı-nardı ülkesini. Ev sahibi ise dudaklarında hafif bir gülümsemeyle, karısının abarttığını, tüm Amerikalılar için Mississipili toprak sahiplerine bakılarak yargıda bulunulamayacağmı söyler, ancak yeri geldikçe de, Yeni Dünya insanlarının ne denli ilkel ve zevksiz olduklarını gösteren gülünç fıkralar anlatmaktan geri durmazdı. Çağrılılar arasında çoğu kez Mary'nin vatandaşları da bulunurdu. Evdeki havanın etkisi altında kalarak, onlar da gülerlerdi. Hatta bu perşembelerden birinde Nivelle'e uğrayan Neales bile Amerikan sanatını bir güzel kalaylamıştı. Fransız konuklar pek hoşnut ayrılmışlardı Nivelle'in evinden: az

f

buçuk da olsa düşünce özgürlüğümüzü koruduk biz. Belki ordumuzda iş yok ama, şu Amerikalılar bilsinler ki, kendi silâhlarımızdan yararlanmasını biliriz biz: ironi'den yani...

Perşembe günkü kabuller Nivelle için eğlence değil, bir işti: akşam yemeğinde yapılan o son derece serbest söyleşiler, Pyramides caddesindeki görkemli v bürosunda yapılan ciddî iş görüşmelerinden çok daha yararlı olurdu «Transoc»la ilgili sorunların çözümü bakımından.

Nivelle, hemen, büyük Fransız gazetelerinde Amerika hakkında makaleler çıkmasını sağladı. Ama kayınpederinin Moskova'ya bir Fransız yollama sevdası aklına gelince yüzü öfkeyle buruşuyordu: doğrusu ancak böyle verilir bu denli aptalca kararlar!.. Wa-shington'da, oturduğun yerden!.. Ruslar hiç bir zaman kendileri hakkında ileri geri laflar etmiş birini sokmazlar ülkelerine... Kaldı ki, Moskova için «Transoc» adı bile güven duymamaya yeter... «Pembe» bir Fransız bulursunuz diyor Low; belki on dokuzuncu yüzyılda vardı böyleleri, ama soyları tükeneli hayli oldu. Sosyalistler bolşeviklerden nefret ederler; hatta generalin taraftarlarına duyduklarından bile fazladır bu nefret. Sonra, Rusların, ülkelerine girmesine izin verecekleri bir gazeteci bulsam bile, senatörün planlarını nasıl söyleyebilirim ona? Moskova'da yeni kcn-¦ taktlar kurmayı ne de çok arzu ediyor... Anlaşılan Albay Roberts haber alma servisinin çalışmalarından pek memnun değil. İyi ama, aklı başında hangi gazeteci Amerikan

haber alma servisinin vereceği görevleri yerine getirmeye razı olur?..

Senatörden hir mektup geldi: Moskova işleri yoluna konulmuş muydu? Son derece bozuktu Nivelle' in morali; ve Bedier gibi pek seyrek gelen bir konuğu

da olmasına rağmen bu olağan perşembe toplantısında, bir kez olsun gülümsememişti.

Durmadan konuşuyordu Bedier: Artık sonu gelmekte olan grevlerden, Chantilly faciasından söz ediyordu:

— Her şeye rağmen hâlâ gizemli yanları olan bir olay bu benim için. Evet, belki partinin işi değil, ama ya öteki fanatikler?.. Morillot iyi bir adammış bana söylediklerine göre. İnsanlar yobazlıklarını nereye kadar vardırabiliyorlar görüyor musunuz?

Sonra Amerikalılarla yapılan görüşmelere getirdi sözü: önce Pyrenees hattını önermişlerdi, şimdi ise Rhen hattından söz ediyorlardı. Bu daha iyiydi elbette, ama tehlikeliydi. Elbe hattında durmak zorunluydu. Nivelle dalgın, dinliyor, başka şeyler düşünüyordu: Sarı, işi benim sabote ettiğimi düşünecek...

— Sizin «Transoc» —diye Bedier, Nivelle'e dönerek sürdürdü konuşmasını— sansasyonel bir §eyler yaratmalı. Biliyorsunuz, Şablon, savaştan sonra politik hiç bir makale yazmadı. Anlaşılması zor bir adamdır bu... Ama komünistler onu bile çileden çıkardılar. Dün gördüm kendisini, bir bilseydiniz ne durumdaydı!.. Rusların, Fransa'da da bir «halk demokrasisi» kurmak niyetinde olduklarını, bu yüzden de tıpkı Almanlara karşı çarpıştığı gibi kızıllara karşı da çarpışmaya gideceğini söyledi. Şöyle bomba gibi bir makale yazmaya razı olacağından eminim. Amerika'da da tanırlar onu, Fransa için ise gerçek bir bombadır...

Nivelle heyecanlandı: galiba gerekli olanı buldum.. . İyi ki bugün hiç gazeteci yok burada...

— Güzel bir fikir bu. Savaştan önce Sablon'la karşılaşmıştım bir kez. Yalnızca parlak bir deneme yazarı değil, yürekli bir adamdır da... Yalnız sizden

bir ricam var: gazetecilere hiç bir şey söylemeyin, «öncelik» «Transoc» da kalsın bu kez de...

Konuklar dağıldıktan sonra Nivelle, Sablon'u nasıl ikna edebileceğini düşünmeye başladı: karmaşık karakterli bir adamdı Şablon. Direniş hareketine katılmıştı. Belki de bana hiç güven duymaz... Sonra aç gözlü değil, parayla satın alamazsın. Yoksa, nabız yoklaması kabilinden gizlice Chartier'yi ya da De-vaux'yu mu göndermeli? Bu arada zaman yitirmek çok tehlikeli: eğer kızıllara karşı bir makale yazarsa, Moskova'ya sokmazlar onu...

Uzun uzun düşünen Nivelle, tehlikeyi göze almaya karar verdi. Ertesi sabah Sablon'a telefon edip, işin ne olduğunu söylemeden buluşmalarını rica etti. Pek nazikti Şablon, saat beşte kendisine uğramasına söyledi Nivelle'e.

Son dakikada korkunç bir olasılık buz gibi etti Nivelle'i: ya Bedier uyduruyorsa?.. Artistik bir şekilde yalan söylerdi çünkü Bedier. Ama geri dönmek için geçti artık ve Nivelle Sablon'la buluşmak için yola çıktı.

Sablon'un, bağımsız ve orijinal olma gibi bir ünü vardı. Yazı işlerinde şöyle derlerdi onun için: «Gerçekten çok güzel yazar, pek parlaktır yazıları, ama onunla hiç ilişki kurmamak daha iyidir: öyle cevherler yumurtlar, öyle ısırır ki sağı-solu, gazeteyi çamaşır suyuyla yıkasan kâr etmez artık...» Şablon ilk kez 1935 yılında, Afrika'dan bir dizi yazısıyla söz ettirmeye başlamıştı kendinden, sömürgecilerin nasıl zencilerin kanını iliğini emdiklerini, onları nasıl yok ettiklerini anlatan yazılardı bunlar. Her yerde onun bu yazılarından konuşulmaya başlanmış ve hükümet bazı büyük yöneticileri geri çağırmak zorunda kalmıştı. Sol gazeteler Sablon'u kendilerine çekmek is-

temişlerdi sonra: Halk Cephesi faşistlere karşı savaş veriyordu. Ancak Şablon bu sırada bambaşka bir sorunla, intihar sorunuyla ilgileniyordu. Kendini öldürmeye karar vermiş umutsuzların son saatlerine ilişkin kitabı, kendilerini o sıralar moda olan fröydiz-me kaptırmış okuyucular arasında büyük başarı kazanmıştı. 1937 yılı başında büyük bir Paris gazetesi, Sablon'a, Burgos'a gidip İspanyol milliyetçilerini yazmasını önerdi. Kabul etti Şablon öneriyi, ama yazıları gazetede basılmadı: gazete Franco'yıı destekliyordu, Şablon ise, falanjistlerin canavarlıklarını, karacahil asker güruhunun sefih yaşayışını, Almanların yönetici rollerini yazmıştı. Savaşın hemen öncesinde yayımladığı «Çocuk Suçlular İçin Hapishaneler» adlı kitabı yüzbinlerce okuyucuyu heyecanlandırdı.

Savaşa çavuş olarak katılan Şablon az kalsın tutsak düşüyordu; bir köylü kadın gizledi kendisini. Güneyde dar bir bölgede sıkışıp kalmıştı. Burada «Vatan» grubuna girdi ve bir yeraltı gazetesi çıkardı. Bir rastlantı sonucu tutukladılar onu: erzak kartlarını aşı-ranları arıyorlardı. Sablon'un üzerinde, gazete için hazırladığı ve daha tamamlanmamış bir yazı buldular. Gestapo dört gün işkence etti Sablon'a, ama o kimseyi ele vermedi. Auschwitz'e yolladılar sonunda; mucize kabilinden, oradan da sağ çıktı.

Ölüm kamplarına ilişkin yazıları büyük başarı kazandı; çeşitli dillere çevrilen yazıları New York'ta büyük bir edebiyat ödülü kazandırdı Sablon'a. Bütün büyük gazeteler peşine düşmüşlerdi, ama o artık yazı yazmayacağı şeklinde cevap veriyordu hepsine. Ulusal kültürün özelliklerini ele alan bir kitap hazırlıyordu.

Kimileri onun komünistlere gizli bir sevgi beslediğinden kuşkulanırken, kimileri kendine özgü bir fa-

şist olduğunu söylüyorlardı. Gerçekte ise Şablon bir anarşistle, geçen yüzyılın liberali fdaha kırk dört yaşında olmasına rağmen) karışımından başka bir şey değildi. Şöyle derdi kendisi: «Benim hoşuma giden rejim, varlığını hiç duymayacağım rejimdir; tıpkı giyile giyile genişlemiş potinler gibi...»

Nivelle, ağzına kadar kitapla dolu odaya şöyle bir göz gezdirdi. Kitaptan başka odayı dolduran bir başka şey de, Şablon tarafından Afrika'dan, Çin'den, Güney Amerika'dan getirilmiş anı eşyalarıydı. Bir şeyler yazıyordu Şablon masa başında; kırmızı, sert bir yüzü, ağarmış, alabros biçimi saçları vardı; kısacık piposu hep ağzmdaydı.

Nivelle söze nerden başlayacağını bilmiyordu. Ya bir de Bedier yalan söylediyse... Kovar beni buradan bu herif!..

Söze ilk Şablon başladı bereket:

— Amerika'dan gelmiştiniz kısa süre önce galiba?

— Bir buçuk ay oluyor...

— E, neler söylüyorlar orada? Savaşa dair?

— Amerikalılar küçük ayrıntıları pek sevmezler, dümdüz adamlardır. Savaşın kaçınılmaz olduğu düşüncesinde hepsi...

— Haklılar. Fransızların şu kaygısızlıkları yok mu, çıldırtacak beni! Prag olayından sonra, Berlin ablukasından sonra, Moskova'nın şu bilinen savaş hazırlıklarından sonra, Rusların bir saldırıya hazırlanmadıklarını düşünebilmek için ancak bir Fransız olmak gerek.

Rahat bir nefes aldı Nivelle. Uydurmamıştı Bedier demek...

Savaştan önce Sablon'a sık sık söylev vererek, yazı yazarak bolşeviklere karşı çıkmasını önerirlerdi. Sablon'sa, «Ben, derdi, Moskova'yı görmedim. An-

cak herkesin ortak görüşü Sovyet devletinin bir Leviathan (*) olduğudur. Bu hoşa gidecek bir şey değil pek. Ama hiç kimse de beni Moskova'da yaşamaya zorlayamaz. Ben ister bizim ülkemizde yapılsın, ister bizim ülkemiz yapsın... alçaklıkların tümünü protesto etmeyi yeğliyorum...»

Şimdi ise Rus tehlikesine ilişkin bir makale yazıyordu. Cephede başından geçen değişme olayından sonra «Vatan» grubu üyelerinden mühendis Bannelier' nin büyük etkisi olmuştu Şablon üzerinde. Her karşılaşmalarında Sablon'a Rusların ard niyetlerinden söz eden Bannelier, bir gün eski bir Praglı profesörü tanıştırmıştı Sablon'a. Profesör bütün bir gece komünistlerin iktidarı nasıl ele geçirdiklerini anlatıp durmuştu: «Şimdi siz, intiharlara ilişkin bir kitabınız vardı ya, onu bulamazsınız Prag'da. Bir devlet suçudur bu kitabı okumak: çünkü psikoanaliz, Wall-Street'in kullandığı bir silahtır onlara göre». Yine aynı Bannelier, Sablon'a, Sovyet tank tümenlerinin hızla Atlantik kapılarına ulaşabilmek için nasıl bir yerleşme yaptıklarını gösteren, millî istihbarat örgütünün gizli bir belgesini gösterdi. Şöyle diyordu Bannelier: «Bu bir sanı değil, tümenin numarası bile belli...» Ve Şablon haykırmıştı: «Peki ne duruyor bizimkiler? Hemen saldırıyı püskürtmeliyiz!..»

Nivelle ile görüşmesinden kısa süre önce Şablon heyecan dolu, fırtınalı bir gece yaşamıştı: kendisi gibi «Vatan» grubunun bir üyesi bir genç bir biyolog olan Garreau ile tartışmıştı. Garreau, komünist partisine girmişti ve bir dini yeni kabul eden birinin heyecanlı

(*) Leviathan — Adı özellikle İncil'de geçen, Fenike mitolojisinden bir canavar. Herkesi şaşkına çevirecek derecede büyük cüsseli şeyler için kullanılır (ç.n.)

f

tutkuları içindeydi: Sablon'a, birden çok parti olmasının, halkın moral birliği ile bağdaşamayacağını, Fransız sanatının soysuzlaştığını, piç bir sanat olduğunu kanıtlamaya çalışmıştı. Garreau, kanıtlamalarına Sablon'un inandığından ve onun komünist olacağından emindi. Oysa Sablon'un birden tepesi atmış ve:

— Görüyorum ki —demişti,— seninle Naziler arasında öyle büyük bir fark yokmuş.

Şaşıran ve Sablon'a «faşist» diye bağıran Garreau:

— Ne oluyorsun? demişti. Amerikalılar için mi savaşacaksın yoksa?

— Ne onun, ne bunun için... Kökten karşıyım ben savaşa. Ama eğer Ruslar bir saldırıda bulunacak olurlarsa, bir an bile zaman yitirmeden şubeme başvururum. Bir Münih olayı yaşadım, ikincisine ihtiyacım yok. Ama bak sizin Thorez ne diyor? Ruslara karşı savaşamazmışsmız siz?

— Evet, savaşamayız.

— Ruslar buraya gelseler bile mi?

— Ruslar bize hiç bir zaman saldırmazlar. Buraya gelseler gelseler ancak kurtarıcı olarak gelirler.

— Satılmışsınız siz, beşinci kolsunuz...

Bödier bu kez yalan söylememişti: Şablon Amerikalıları selamlamaya hazırdı.

Nivelle kısaca «Transoc»un görevlerinden söz etti: başka başka ülke insanlarının birbirlerini tanımalarına yardım etmek, karargâhların birliğini, halkların birliğine dönüştürmek v.b.

— Siz de biliyorsunuz ki, Sovyet Rusya'da neler olup bittiğini öğrenmek pek zor. Demirperde de öyle lafta kalan bir şey değil, gerçekten var, gerçekten tüm dünyadan tecrit ettiler kendilerini. Bu duvan

yalnızca siz delebilirsiniz. Bolşeviklere karşı hiç bir çıkışınız olmadı. Hatta tersine... Bizim sömürgeci politikamıza, Franco'ya karşı çıkışlarınız oldu... Size vize vermemeye cesaret

edemezler. Bakın, inceleyin, sonra gördüklerinizi bize yazın.

Nivelle olumsuz bir yanıt bekliyordu; ya da en iyi olasılıkla uzun birtakım konuşmalar, tartışmalar... Oysa Sablon'un yanıtı olumluydu:

— Akıllıca bir düşünce. İlkin bir bakıp gözlemlemek, sonra da ayrıntılarıyla yazmak gerek. Siz geldiğiniz sırada tüm barışsever insanlara açık bir mektup yazıyordum. Moskova'nın nasıl onarılmaz yıkımlara yol açabilecek bir biçimde dünya barışını tehdit ettiğine ilişkindi mektup. Görüyorsunuz: sepete atıyorum. Moskova'da bulunduktan sonra aynı şeyleri söyler, yazarsam, yüz kere daha inandırıcı olur bu.

Nivelle memnunlukla gülümsedi, ama hemen sonra kaşları çatıldı: asıl zor olan ilerisi. Bizim, senatör olacak San soytarı, «Ne gibi direktifler verdiniz Sablon'a?» diye soracaktır yüzde yüz. Oysa anlatamazsın ki, Şablon, Coster değil... Tek bir sözcük bile her şeyi altüst edebilir... En iyisi, çok kısa, öz olarak söz ederim Sarı'nm niyetlerinden; ayrıntıları da Chau-mont anlatır artık...

— Açık seçik hiç bir bilgimiz yok Sovyetler Birliği hakkında. Evet, yabancı gazetecilerin arada bir gittikleri olmuyor mu? Oluyor. Ama kimi görüyor bunlar Moskova'da? Diplomatları ve çevirmen kızları; çevirmen kızlarmsa hepsi polis görevlisi. Sizin başka birtakım olanaklarınız olacak. Çocuk hapishanelerine ilişkin kitabınızı dillerine çevirdiler. Sizin ne san bir muhabir, ne de ajan olmadığınızı biliyorlar Moskova'da. Aydmlann temsilcileriyle buluşup görüşebilirsiniz. Büyükelçiliğimizin elinde pek çok belge

bulunuyor... Rusya'da kafası çalışan, düşünen insanlar var, bunJar Amerika ile anlaşmak istiyorlar. Onları kendinize çekebilir, neler düşündüklerini öğrenebilirsiniz. Onurlu her yazarın gerçek görevi de bu değil midir zaten?.. Büyükelçiliğimiz sekreteri de Chaumont pek hoş, sevimli bir arkadaştır. Üç yıldır Mokova'da bulunuyor kendisi, size yardımları dokunabilir... Yalnız çok dikkatli olmak gerek. Sempatizanımız olan Ruslann başını ne diye tehlikeye sokmalı, değil mi? Eğer, öfkeli, savaş hazırlıkları içinde olan bir insanla, —sizinle benim olduğum gibi,— içtenlikle konuşursanız, her şey iyi olacaktır. Siz bunları de Chaumont'a da anlatınız. Sizin görüştüğünüz Ruslann başına bir şey gelip gelmediğini izleyebilir de Chaumont.

— Eh, bu da doğru, dedi Şablon.

Mutluydu Nivelle. Sablon'a merak ettiği her şeyi açıklamıştı.

— Sizinle açık konuşacağım —dedi Şablon.— Yeraltında bulunduğumuz sıralardaydı. Birisi şair Ni-velle'in Almanlarla işbirliği yaptığını söylemişti. «Öldürmek gerek öyleyse onu» diye düşünmüştüm. Sonra bir kitabınız geçti elime ve size kara çaldıklarını anladım. Ben aslında sizin şiirlerinizi anlamıyorum, ama bunun bir önemi yok, çünkü siz şairsiniz ve kendi zevkinize göre şiir yazmak hakkınız. Dokuz yüz kırk üçte, aramızda bir uçurum bulunduğunu düşünüyordum; oysa şimdi, bakın, oturmuş söyleşiyoruz, birbirimizi anlıyoruz ve birlikte çalışmaya karar vermiş bulunuyoruz... Politika pek bayağı, rezil bir şey... Komünist dediler bana, oysa ben yalnızca tüccarlann zencileri öldürmelerine karşı çıktım, o kadar... Şu tren olayından sonra hâlâ kendime

gelemedim. Yazılan ve söylenenler doğruysa eğer, bu komünistlerle da-

256

ha fazla konuşmak olanaksız demektir artık. İki ay önce bir konferanstaydım-, Morillot konuşuyordu; sakin, kendinden emindi, iyi bir adam gibi görünmüştü bana. İnanmamak gerekmiş demek... Peki ama, yok mu kendisine inamlabilecek bir kimse şu dünyada? Ben Auschwitz'de bulundum ve Ruslar kavuşturdular özgürlüğüme beni. Kendilerine hiç bir şey söyleye-medim-, Fransızca bilmiyorlardı çünkü, bunun üzerine tuttum askerlerden birini kucakladım ben de. Olağanüstü güzel bir yüzü vardı askerin... Hiç aklıma gelir miydi o zaman Rusların üç yıl sonra Avrupa'yı işgal planları hazırlayacakları?.. Geçirdiğimiz dehşet verici savaştan sonra bir yenisine hazırlanmak?.. Herkes aklım yitirmiş, diye düşünüyorum ba-zan. Bir doğal afet belirtisi var her yanda...

Nivelle sertçe sıktı Sablon'un elini:

— Önlemeye çalışalım o doğal âfeti...

Akşam Nivelle senatöre bir mektup yazdı: «Mos-. kova için Sablon'u buldum. Siz Dumont'u yazmıştınız, ama Dumont'un burada, Amerika'da Coster'inkine benzer bir durumu var. Sablon'a gelince, kendisi Fransa'nın en iyi gazetecisidir ve hiç bir kötü ünü yoktur. Değişik çevrelerde nabız yoklama istemimizi kabul etti. Kendisinin, büyükelçiliğimiz sekreteri de Chaumont'la sürekli ilişki içinde olacağını Albay Ro-berts'e söyleyebilirsiniz. «Transoc» bugün büyük bir zafer kazanmıştır...»

Nivelle mektubu bitirdikten sonra düşünceye dal-di: yine de aptalca bir girişim bu. Diyelim ki Şablon Rusya'da düzenden hoşnut olmayan bir grup buldu. Hatta bir değil, birçok, onlarca grup buldu... Ne olacak yani?.. Yararı ne bunun? Eğer Amerikalılar savaşa karar verdilerse, böylesi zevzekçe oyunlar oy-

257

namak ahmaklıktan başka ne? Tepeden tırnağa gerçek olan bir bomba varken elimizde, ne diye hayali bir takım muhalefetler icat edip, olmayan bir şeyden yarar umuyoruz?..

Tablo ticareti yapan Valois, Sembat'nm adını büyük bir memnunlukla tekrarladı: savaştan önce Sem-bat'nın kırk kadar tablosunu yok denecek bir fiyata satın almıştı. Şimdi ise tanınmış bir ressamdı Sembat ve Amerikalılar onun tabloları için büyük paralar ödüyorlardı. Onun için birkaç monografi de çıkmıştı. Tabloları çağdaş sanat müzelerini süslüyordu.

Savaştan sonraki ilk yıllar çok çalışmıştı Sembat. Zaferi kutlayan Paris'e bakarak sanatın yazgısı üzerine düşündüğü o geceyi pek seyrek anımsıyordu. Düşünmeden çalışmak, çalışmadan düşünmek onun yapabileceği bir şey değildi. Hırsla ve yapmacıksız —solur gibi, içer gibi, güler gibi— çalışırdı. Geçirdiği ağır hastalıktan sonra daha kendine gelememiş olan kentte dolaşır, volta atardı. Düşlerle eşyaların yer değiştirdiği vitrinlerin utanç verici yoksulluğu, saman sarısı pabuçları ile dolaşan şık giyimliler, âşıkların serbestçe öpüştükleri donuk ışıklı dış sokaklar hoşuna gidiyordu. Arada bir küçük bir bara gider, şarkılar, sövgüler, inanç üzerine sözler dinlerdi.

Bazan öyle gelirdi ki, barikat kurdukları, çatılardan ateş ettikleri o korkunç günler sona ermemiştir daha, kent boyun eğmemiş, alışıp katlanır olmamıştır; yaşamakta, çalışmakta ve savaşmaktadır; ve kışın soğuk odalarda insanları ısıtan hâlâ o büyük umutlardır.

O yıllar çok sayıda peyzaj yaptı Sembat. Resim*-lerindeki Paris, çocukluğundan bildiği Paris'ti: mavimsi kır, leylak ve uçuk portakal renkli buruş buruş evleri, dar, gizemli sokakları ve düşsel nehriyle çocukluğunun Paris'i... Ama onun o Paris'inde yeni şeyler de vardı; Lejean, peyzajlarına baktıktan sonra: — Tuhaf —demişti,— hemen hiç insan yok; bana-öyle geliyor ki, bu Paris, o kırk dört ağustosunun Paris'i. Eskiden böyle yapmazdın sen...

Sembat hemen bıraktı çalışmayı: tüm resimleri sevimsiz gelmeye başlamıştı birdenbire. Üzerinde, daha yeni başladığı bir resmin durduğu sehpayı ters yüzü duvara itti ve kederle düşündü: olmuyor... bu< değil benim istediğim.

İşinin dışında yaşayamıyordu, herkesi bir iç sıkıntısı kaplamıştı. 1947 yılında oluyordu bunlar. Hayatın artık normale dönmeye başladığı konuşuluyordu her yerde: mağazalarda daha çok mal, sokaklarda daha çok otomobil vardı, isteyen denize gidebilirdi. Hayat normale dönüyordu, çünkü hükümet komünistlerden temizlenmişti, çünkü Amerikalılar Fransa'nın ayağa kalkmasına yardım ediyorlardı; yakında da her şey savaştan önceki gibi olacaktı. İşe1 barlarında ise yüzü gülmez adamlar, fiyatların yükseldiğini, halkın kafese konduğunu, yoldaşlarının böyle bir Fransa için ölmediklerini söylüyorlardı.

Sembat bir gün profesör Dumas'ya uğramış ve gıpta etmişti ona: Benden yirmi yıl daha yaşlı, ama nasıl da genç! Neden ben politikaya veremiyorum kendimi, mitinglere gidemiyor, söylev veremiyorum?' İnsanı hafifleten, yüreğine ılıklık katan şeyler bunlar muhakkak. Oysa ben yalnızca işimle uğraşıyorum... Sanat tüm insanlık için olabilir, ama bunun için de onun çok büyük, hayatın değiştirilmesi gerek-

tiği zaman bu değişikliği yapabilecek bir sanat olması gerekir. Michaelangelo, Goya, Courbet hep böyle yapmadılar mı resimlerini? Bundan ötesi kalpazanlık, sahtecilik, tatlı ama hoş bir oyun ve sonu sürekli bir mahmurluk olan sarhoşluktur.

Sembat, tutkun bir resimsever olan mühendis Bri-zard'ın çağrısı üzerine Bretagne'a gitti. Okyanusun v kıyısında küçük bir evdi Brizard'm evi. İlk günler rüzgâr, saldırıya geçmişçesine kabaran dalgalar, sarı yelken bezinden giysileri içindeki balıkçılar, mavi balık ağları pek hoşuna gitti Sembat'nm. Sonra bir-iki peyzaj çalışmasına girişti; bir şeye benzememişti yaptıkları. Öfkeyle düşündü: Bıkıp usanmadan bir ömür boyu seyredebilirsin denizi, ama onu yansıtmaya, betimlemeye kalktın mıydı, olmuyor. Demek ki yalnızca hareketsiz duran şeyleri resimleyebiliriz biz; oysa her şeyin fır döndüğü, koşturduğu, değiştiği bir çağda yaşıyoruz...

Brizard'a kız kardeşi Annette geldi; dostları ve kardeşi Nono diye çağırırlardı onu. Daha kardeşi gelmeden önce, Brizard onun nasıl tatlı bir kız olduğunu, hayatının nasıl kederle dolu olduğunu anlatmıştı: bir mühendisle evlenmişti Annette; ama adam işten başka bir şey düşünmeyen kaba, bayağı bir tüccar çıkmıştı. Annette kocasından ayrılmış ve pek seyrek görünür olmuştu ortalıkta. «Hayranlık verici mektuplar alıyordum ondan: Bir yazar olabilirdi. Derin, tutku dolu bir kişiliği vardır.»

Kayıtsızlıkla dinlemişti Sembat dostunu: Mado'-dan sonra hiç bir kadına gönül vermemişti.

Nono'yu gördükten sonra «Gerçek bir sanatçı olsaydım eğer, hemen resmini yapardım, diye düşündü, olağanüstü, büyüleyici bir model...» Nono orta boylu, ince, tatlı pembe tenli, altın sarısı saçlı bir kadındı.

260

Her şeyiyle düşle-gerçek arası gibiydi, bir yaz günü gibiydi, ılıktı...

— Sizi Renoir çizmeliydi, dedi Sembat.

Cevap vermedi Annette. O da piposunu tüttürerek denize indi.

Birkaç gün Annette ile hemen hiç konuşmadı Sembat; hatta anlattıklarını bile dinlemedi. Annette, kardeşine, kendinden, kız arkadaşlarından, bir duvarını boydan boya türüz otlarının kapladığı —öğle sıcağında kertenkeleler uyuklardı bu otların arasında— bir evden söz ediyordu.

Gülümserdi Sembat: yine cınldıyor... Ama artık denize gitmeyi de kesmişti.

Balıkçılardan bir yelkenli kiraladılar. Brizard yanında getirdiği matarasından konyak içmiş, çocukça hoplayıp zıplamaya başlamıştı; Marsilya fıkraları anlatıyordu durmadan. Nono, sırtı Sembat'ya dönük oturuyordu. Birden ortalık karardı, fırtına patladı. Dalgalar küçük yelkenliyi oradan oraya sallıyordu. Yelken beziyle örtünmeye çalıştüarsa da, bir dalga alıp götürdü bezi. Brizard ilkin işi şakaya almak istediyse de hemen sustu. Korkudan suratı çarpılmıştı. İhtiyar balıkçı muskasını öptü ve «Kötü...» diye mırıldandı. Sembat, Nono'ya bir göz attı: ıslaktı yüzü, sanki ağlamış gibi... Nono da ona baktı, gülümsedi ve dudaklarını Sembat'nm kulaklarına değdirerek: — Bugün çok mutluyum, dedi. Eve döndüklerinde Brizard kendini iyi hissetmediğini söyledi ve odasına çekildi. Sembat ve Nono yemeklerini terasta birlikte yediler. Sembat resim üzerine konuşmaya başladı, ama hemen sonra sustu. Yemekten sonra kayalıklara gittiler. Deniz hâlâ çırpıntılıydı ama rüzgâr dinmişti; yıldızlar çıkmaya başlamıştı.

dul

— Neden geldim ben buraya? dedi Nono. Korkunç bir şey bu...

Sembat onu kucakladı ve öpmeye başladı: doy-mazcasma ve basitçeydi öpüşleri: hayatı boyunca yaptığı her şey gibi...

Sonra, nesine kapıldım acaba? diye sordu kendi kendine. Üç hafta bir saat gibi gelmişti kendisine. Küçük yelkenli dalgalar arasında savrulurken şu küçük kadın, belli belirsiz gülümseyip duruyordu. Ama bü-yülenmişliği, geldiği gibi öylece, birdenbire sona eri-verdi. Arkadaşlarının üzerindeki giysilerin, onların aşk serüvenlerinin Nono'yu pek etkilediğini görmüştü birdenbire. Hiç anlamadığı halde sanattan konuşuyor, Van Gogh'u, Van Dongen'le karıştırıyordu. Kendini akıllı, güzel ve iyi yürekli sanması da cabası. . Olayları bir kapıcı gibi değerlendiriyordu: «Şu işçileri çalışmaya başlatamayacak mı bizimkiler?» Ya da: «Amerika olmasaydı, komünistler çoktan kurşuna dizmişti herkesi.» Sanki ilk kez görüyormuşçasına merakla baktı Sembat kadına. Bu bakıştan hiç bir şey anlamayan Nono:

— Akşama bekliyorum! diye fısıldadı.

Saçları karmakarışık kafasını iki yana salladı Sembat:

— Olmaz, mektup yazmam gerek... Hem, bu iş bitti artık. Yazık ki bir portreni yapamadım. Ne portre olurdu ama bu!

Paris'e döndükten sonra atelyesine bir göz attı ve çalışamayacağını anladı. Eskiden de sanatla arasının böyle mayhoşlaştığı olurdu, ama hiç bir zaman şimdiki gibi bir derin kopuş yaşamamıştı. Güzel ya da kötü olabilir yaptığın resimler, diye düşündü, ama hiç bir şeyi değiştirmez bu. Gazeteler Nivelle'in geldiğini yazdılar. Büyük bir şair diyorlar kendisi için:

belki, olabilir... Ama alçağın biri gene de, hem de bayağı bir alçak. Bülbülün özel yapılı bir gırtlağı vardır. Ama niye öter bülbül? Canı yemek yemek istemektedir, ya da karnı doymuştur, dişisini çağırmaktadır, ya da bıkmıştır dişisinden artık? Barikat kurduğumuz sıralar bana da «hipopotam» derlerdi. Her şeyin değişeceğine, bambaşka olacağına inanmıştım o sıralar, oysa hiç bir şey değişmedi. Hatta daha bir sönükleşti, bayağılaştı her şey: savaştan önce Lancier vardı, şimdi Pinaud. Bir de tatlı tatlı atom bombasından söz etmiyor mu! Tiksinç! Ve ben hiç bir şey yapamıyorum. Belki üç-beş peyzaj daha yapabilirim, satın alırlar bunları, New York'a yollarlar; alçağın, namussuzun teki de bunlara bakıp duygulanabilir: «Çok ince bir çalışma». Sonra uranyumdan ya da başka rezilce bir alış-verişten ne kazandığını hesaplamaya oturur. Dumas'nın «Vel' d'Hiv»de söylev verirken bir resminin yapılmasının birçok insanın aklını başına getireceğini ve bunların, Amerikalıların kıçına bir tekme indireceklerini düşünenler var. Hiç sanmam. Evet, Dumas olağanüstü bir insan, hem antropoloji ile uğraşıyor, hem de söylev verebiliyor, ama Pinaud' yu pitekantroplar üzerinde inceleme yaparken değil, miting alanlarında söylev verirken yenilgiye uğratıyor. Şimdi ben tutup grevci maden işçilerinin, grevin resmini yapsam, hiç bir şey kazanmazlar onlar bundan; kötü resimler sayısına birkaç tane daha eklenmiş olur, ve yalnızca...

Sembat karamsarlaştıkça karamsarlaştı. İçkiyi de iyice artırmıştı; sabah sabah bara koşuyor, bir bardak konyak devirdikten sonra sanat üzerine düşünmeyi bir yana bırakıp, sevecen bakışlarla, karşılaştığı kişileri süzüyor, tahminlerde bulunuyordu: şu adam besbelli gezgin satıcı, dükkân dükkân dolaşıp havuç

kesme makinesini gösteriyor; kimsenin aldığı yok, ama o yılmıyor, ıslık çalarak devam ediyor dolaşmasına. Şu bankın üzerinde oturan yaşlı kadıncağız da, yarım yüzyıl önce, omnibus (*) sürücüsü sevgilisiyle randevusuna nasıl uçarcasına gittiğini ansıyordun adam onu arabanın üst

katına oturtup gezdirmiştir hem de...

Böylece derin bir uyuşukluk, donakalmışlık içinde bir yıl daha geçirdi Sembat. Dış görünüşü bile değişmişti: şişmanlamış, derisi sörpmüş, saçları ağarmıştı. Ocak ayının soğuk bir günü sokakta Mado'ya rastladı. Aşağı yukarı iki yıldır görmemişlerdi birbirlerini.

— Sembat, tatlım, hasta falan değilsiniz ya?..

— Can bırakmadı bende şu hastalıklar. Çalışabilirdim, ama çalışamıyorum işte... Neyse, boşvere-lim şimdi bunlara... Mado, bana gidelim, öyle sevinçliyim ki sizi görmekten...

Hemen kabul etti Mado. Atelyede Sembat'ın çalışmalarını gözden geçirmeye başladı. Sembat ise hiç bir şey söylemiyor, ona bakıyordu. Mado yüksekçe bir tabureye oturdu ve... Sembat birden bir şeyin farkına vardı: tek bir Mado vardı ve hep aynı Mado'ydu bu: «L'etoile filante»m Mado'su, Rusla randevusuna koşan Mado, partizan Mado ve şimdiki Mado... Hepsi bir tek ve aynı Mado'ydu bunların. (Hayranlıkla bakıyordu Eembat ona). Mado da Sembat'nm bakışlarını üzerinde yakalamıştı. Yan şaşkın yarı utanmış.-

— Sembat, dedi, ben artık o Mado değilim. Nerdeyse bağırarak karşı koydu Sembat:

<*) Omnibus — (Latince: Herkes için) Eskiden yolcu taşımak için kullanılan ve iki katlı da olabilen, atlarla çekilen bir araba (ç.n.)

— Hayır, O'sun!

Heyecanla odanın içinde yerini değiştirdi. Gözünün önünde bütün hayatı canlanmıştı: büyük ve umutsuz aşklar, çalışmalar, sırıtmış Paris sokakları, bu sokaklarda geçirilen kavurucu günler, umut kırıklıkları, suskunluklar, kuşku dolu yıllar...

Kendi de hiç beklemiyordu; birdenbire tıpkı bir çocuk gibi:

— Mado, dedi, böylece oturun... Uzun sürmez. Çok rica ediyorum. Anlayın beni, muhakkak yapmam gerek. Hem de şimdi... Şimdi...

Çalışamayacağını sanıyordu ilkin, nicedir fırça almamıştı eline. Ama işte tutkuyla, coşkuyla gidip gelmeye başlamıştı bile eli tuvale üzerinde. «Şimdi bitiyor... Hemen... Az kaldı...» diye mırıldanıyordu arada birde. Mado ise kendine ait düşüncelere dalmıştı: Sergey'le karşılaşmaları, ortak hayatlarının ilk günlerinde fal baktıkları papatyalar, on yıldır savaşan askerler... ve daha bir sürü şey. «Ne büyük mutluluklardı...» diye mırıldandı kendi kendine. Geçmişe dair, ama capcanlı bir aşkın anlamlı yansısı vurmuştu yüzüne. Mado'nun yüzündeki değişiklik sarsmıştı Sembat'yi: onu hiç böyle görmedim; böyle güzel, böyle olağanüstü güzel... Eğer bu anlamı yansıtamazsam kâğıda, kırmalıyım şu ellerimi...

Çalışması bitince, çevirip Mado'ya gösterdi resmi.

— Bilmem ki benzemiş mi? dedi sessizce Mado. Ama çok güzel bu Sembat. Güzelden de güzel...

Elini öptü Sembat Mado'nun:

— Kimseye vermem bu portreyi. Hatta size bile... —Mado çıkmaya hazırlanıyordu.— Bunu kendime alıkoyacağımı düşünmeyin sakın. Moskova'ya göndereceğim, sizin Rus dostunuza: portreyi yaparken

265

onu da düşündüm. Her halde biliyorsunuzdur adresini, eğer siz bilmiyorsanız Lejean biliyordur, anlaştık mı?

Akşamın ilk karanlığı doldurmaya başlamıştı odayı. Sembat, Mado'nun nasıl paniğe varan bir heyecanla çıkıp gittiğini görmemişti. Portrenin önünde bir saat kadar daha oturdu. Hava artık iyice kararmıştı. Ağır ağır aşağı indi, bara gitti, keder dolu bir sesle.-

— Bayan Labry, dedi, konyak verin bana, ama duble olsun bu kez. Bugün büyük bir bayramım var. .

26

Pinaud'nun Dortmund'a gideceğini öğrenen Neales düşünceye daldı: bu herkesi pirelendirecek. Bedier ya da Garcy ile Almanlar hakkında konuşmak yararsız olmayacak; gerçekçilik duygularını hepten yitirip gitmektedir çünkü. Fransızlar dünyada her şeyin değiştiğini görmüyorlar. Şu anda neyle uğraşıyorlar örneğin? Savunmayla mı? Hayır, malî bir takım skandal-larla: kim kime çek vermiş, kimin kime borcu varmış, ve bilmem daha neler... Bize de durmadan protesto notaları yolluyorlar: Ruhr'daki işletmelerin yasal sahiplerine geri verilmesi hoşlarına gitmedi anlaşılan. Şımarıklık yapmanın kendilerine hiç yakışmadığını anlamıyor mu bunlar? Evet, akıllı adamlar, beğeni düzeyleri yüksek hepsinin de, ama solukları tükenmiş. Şaşırtıcı bir dönemde yaşıyoruz: en sonuncular başa geçti, birinci oldu. Şu Pinaud örneğin, kaba

saba bir işportacıdan başka bir şey değil: «Bon Mar-che»den alınmış beş para etmez bir çekmeceyle, Li-moges minesiyle işli bir kutuyu birbirinden ayırde-demez. Karısı da ağzına kadar un ve yağla dolu gıcırtılı bir köylü dolabını andırıyor. Böyle bir adamla bir gece geçirmek, işkence... Ama doğrusunu söylemek gerekirse durumu ülkesinin bakanlarından daha iyi değerlendiriyor...

Gerçi Pinaud gazetecilere, gezisinin özel nitelikte olduğunu söylemişti, ama kimse inanmamıştı buna. Dumont, gazeteci Lessere'i Pinaud'ya eşlik etmekle görevlendirmişti:

— Gerçi konuşma konularının ne olduğunu öğrenemeyeceksiniz, ama bize oradaki genel havayı, durumu genişçe yazınız: sıradan Alman vatandaşlarıyla diyalog kurmaya yardımcı olacaktır bunlar...

Lessere, zayıf, pisboğaz ve şehvet düşkünüydü. Gazetelere yazdığı birkaç yazıdan başka bir şeyi

olmadığı halde, kendisini, bayağı işlerle uğraşmak zorunda kalmış bir büyük yazar olarak görürdü. Yazı işleri müdürünün odasından canı sıkkın olarak çıkmasının nedeni de buydu: Dumont yeniden pis bir işe sokmuştu kendisini. Pinaud, öyle kamuoyunun ilgileneceği bir adam değildi; yediği içtiği, giydiği kuşandığı belliydi. Hem, herkes Almanların yemeklerinin pek tiksinç olduğunu söylüyordu. Yalnız bu arada bir tek avuntu vardı: Bernard, Alman kızlarını kafeslemenin pek eğlendirici olduğunu söylemişti...

Hareketten önce Pinaud'ya gitti Lessere:

— Gezinizi ve bunun Fransa için önem ve anlamını gerektiği biçimde yansıtacağımı umuyorum.

Pinaud gazeteciye, onun sarı bıyıklarına, yeşil kıravatına, beli dar ceketine baktı: köpek!.. Namus-

267

suzum köpek... Şu, elektrik direklerinin dibinde ön ayaklarını havaya kaldıran ve bunun için gelip geçenlerden para dilenen köpek...

— Unutmayın ki bir turist olarak gidiyorum. Ciddî hiç bir şey yok ortada. Ancak bildiğim bir şey var: çevremde herkes gevezelik etmeyi pek seviyor.

Kocasının bavulunu hazırlayan bayan Pinaud:

— Her halde, dedi. Almanlarla konuşmak pek hoş v bir şey olmayacak senin için?

Kalın, cızırtılı bir sesle konuşan ve doksan iki kilo çeken karısının her zamanki gibi farkında bile değildi Pinaud. Karısı kendisinin bir devamıymış gibi gelirdi Pinaud'ya.

— Niye hoş olmayacakmış? dedi şaşırmışçasına. Herifler buradayken kendileriyle fazla konuşmamayı tercih ederdim elbette. Schirke'nin ruhuma nasıl el attığını bugünkü gibi anımsıyorum; kaldı ki içlerinde en iyilerinden biriydi o ...Ama şimdi durum değişti. Savaş galibi havalan atmak niyetinde değilim ben orada; iş görüşmeleri yapacağım adamlarla: atları arabasıyla birlikte çalanlar aralarında tepişirlerse enayilik etmiş olurlar.

Frankfurt'a gelince bir üzüntü çöktü Pinaud'nun içine.- dayanılacak gibi değildi bu yıkıntılar yığını. Elinde olmadan bir hesaplama yaptı: ne büyük zarar vardı!.. Ring'e gelince biraz sakinleşti: insanlar   şık giyimli, vitrinler pahalı mallarla doluydu. Amerikalılar hatta ölü alım-satımma bile zorluyorlardı adamları; işbilir milletti şu Amerikalılar vesselam! Hükümete girmesi gerektiğinden söz edilen bir avukatla buluştu Pinaud. Avukat ya heyecanına hakim olamadığından, ya da kendini daha şimdiden bakan saymaya başladığından, kısacık sözcükler, gizemli iç çekişler, ya da birtakım ünlemlerle yanıtlıyordu Pinaud'

nun sorularını. Oteline döndükten sonra ilk iş olarak çevresinde dolanıp duran Lessere'i defetti başından Pinaud. Ertesi sabah da, büyük bir sanayici olan von Maltz'la buluşmak üzere Dortmund'a gitti.

Von Maltz altmış iki yaşındaydı, ama çok daha genç gösteriyordu. Zayıf, hareketli vücudu, yüzünden hiç eksilmeyen alaycı gülümsemesiyle, şişman, ağır hareketli ve beyin kanamasına yatkın Pinaud'dan çok daha fazla benziyordu bir Fransıza. Dokuz yüz kırk beşte pek heyecanlı günler yaşamıştı von Maltz: tu-tuklamışlar, mahkemeye vereceklerdi kendisini. Hit-ler'e karşı hep ölçülü davranmıştı; onu fazla taşkın, fazla kendine güvenir buluyordu; ama, tabii Nazileri destekledi yine de: onun gözünde düzenin garantisiydi naziler. 1944 ilkbaharında, iflasın kaçınılmazlığını görünce parti yönetiminden soğumaya başladı. Amiral Canaris'le buluştu. Birbirleriyle gayet sakınarak konuşmalarına rağmen, von Maltz amiralin sözlerinden, müttefiklerle anlaşmanın iyi olacağını, Hitler'in ise buna yanaşmadığını öğrendi. Kendisi de amirale ima yollu, çabuk davranmak gerektiğini, Ruslar Almanya sınırına dayanmadan harekete geçerlerse iyi olacağını söyledi. Sonra da bu görüşmeyi, kendisini sorguya çeken İngiliz albayına aktardı. Kısa süre sonra von Maltz'ı salıverdiler. Herkesçe otoriter bir kişi olarak sayılıyordu artık ve sık sık Frankfurt'a gidip geliyordu: burada general Dawes akıl danışıyordu kendisine.

Von Maltz ağzının tadını bilir bir yemek titiziydi. Pinaud'yu, kent dışında, pek az kimsenin bildiği bir restorana çağırmış ve konuğunu taze som balığı, kaymaklı tavşan kızartması ve lokanta sahibinin İngilizlerden gizlemeyi başardığı 1921'den kalma Rudeshe-imer şarabıyla ağırlamıştı.

— Bana kalırsa, dedi Pinaud yemeğin sonuna geldiklerinde, başkaları bizi anlaşmaya zorlamadan biz kendiliğimizden anlaşırsak daha kazançlı çıkarız. İki komşuyuz biz, ama durmadan kavga ediyoruz. Tarihçi değilim ben, tıpkı sizin gibi bir iş adamıyım; kim suçlu? Bunu da bilmiyorum, ama bildiğim bir şey varsa, bu işi burada bitirmek gerek artık. İşin başında aramızda bir savaş doğmasına izin vermemiş olsaydık, o zaman komünistler de olmazdı. Çin'den gelen son telgraflardan haberiniz var mı? Felâket!.. Biz görüşmelerle, oylamalarla uğraşırken, onlar Çin'in yarıdan fazlasını ele geçirmişler. Fransa ile Almanya arasında bir savaş ne demektir biliyor musunuz? İç savaş demektir. Oysa şimdi ortak bir düşmanımız var: Ruslar...

Von Maltz gülümsedi; Pinaud bu gülüşün onay mı yoksa alay mı olduğunu kestirememişti.

— Görüyor musunuz sevgili Pinaud, söyledikleriniz pek güzel, pek hoş, ama çok değil, daha kasımda, hükümetiniz Ruhr'daki maden ocaklarının ve fabrikaların sahiplerine geri verilmesi kararını protesto etmişti.

— Ciddiye almamalısınız bunu. Hükümetlerin kamuoyunu doyurmak için arada bir böyle çıkışları oîur. Sizin, Hitler'in politikasını onaylamadığınızı biliyorum, bu bakımdan işgalin bizde nasıl birtakım izler bıraktığını anlamanız kolaydır. Demagogların koz olarak kullanmaya çalıştıkları da bu zaten. Sizin durumunuz bizden kat kat iyi pek o kadar komünist yok sizde, oysa Fransa'da her üç kişiden biri Moskova yanlısı. Ancak hükümetimizin anlaşma yapmaya değer olduğu konusunda sizi temin edebilirim. Hareketimden önce Bedier ile konuştum, söylediği şuydu

i

bana: «Biz Almanlarla anlaşmadıkça, Avrupa birliğinden söz etmek gülünçtür».

— Ya Saar havzası?

— Silezya'nm, Pomerania'nm, Doğu Prusya'nın yanında sözünü etmeye bile değmez! Biz Doğu'da size yardım etmeye hazırız...

— Sizinle açık konuşacağım: Halkımız yorgun, iflâsın eşiğinde ve perişan; boş sözlere karnı tok artık. Elinden tutup kaldırmalıyız onu, sizse engel oluyorsunuz bunda bize. Bizim kömürümüzü istiyorsunuz, bizi istemiyorsunuz, Alman askerini istiyorsunuz, Alman generalini istemiyorsunuz. İyi tanımıyorsunuz siz Almanları. İş adamlarının ince gülümsemeleri, sokak kalabalıklarının pasifliği, politika madrabazlarının yaltaklığı yanıltıyor sizi. Basit halk neler konuşuyor, bir de onları dinleyin bakalım... Ben Dort-mund'da büyüdüm, herkes tanır burada beni. Basit Alman halkının görüşlerini dile getirdiğimi söyleyebilirim size. Biz Amerika'nın vasiliği altında olmak istemiyoruz; ve eğer bizimle gerçekten anlaşmak istiyorsanız, bunu doğruca, hiç aracısız olarak yapın.

Soluk yeşil renkli kristal kadehini kaldırdı Pi-naud:

— Evet, ne diyorduk? Siz Ohio, biz Florida değiliz, yaşlı Avrupa'nın iki ulusuyuz biz. Devletlerimizin birliği için içelim.

Oldukça uzun sürdü konuşmaları. Maden cevherlerinden, kömürden, büyük bir Fransız - Alman konsorsiyumunun kurulmasından, Amerikalılardan para alınabileceği, ama bunların başka ülkeler üzerinde otorite kurmalarına izin verilemiyeceğinden söz ettiler. Ayrılırlarken Von Maltz'm yeniden gülüm-sediğini gören Pinaud, «Hayır, diye düşündü, alay etmiyor, huyu bu onun...»

Pinaud, Dordmund'da birkaç gün daha kalmaya karar verdi: Fabrikaları gezecek, mühendislerle konuşacaktı. Von Maltz ise Fransızla yediği yemekten hemen sonra Frankfurt'a gitti.

General Dawes, dev gibi iri yarı bir adamdı; yüzü, bir şeye küsmüş çocuk yüzü gibiydi; açık mavi, temiz bakışlı gözleri vardı. Albay Roberts şöyle derdi *onun için: «Akıllı değildir; ama kurnazdır; felsefe yapmayı sever ama Rusların oltasına takılan birçoklarına tercih ederim kendisini. Dış görünüşüne bakmayın: General Dawes tecrübeli bir hilekârdır.»

Dawes, Von Maltz'ı çınlayan, tatlı bir kahkahayla karşıladı: gülüşleri hep böyleydi zaten: Hiç beklenmedik bir anda ve boşanırcasma...

— Anımsıyor musunuz, nasıl da kuşkulanmıştı Ruslar sonbaharda «hava köprüsünün» sağlamlığından? Nerdeyse ilkbahar gelecek... General Clay, Ber-linlilerin artık iyice yatıştıklarını, kuşatmanın sonunu beklediklerini söyledi.

Von Maltz gülümsedi:

— Berlin şanslı çıktı, buradakinden çok daha büyük kararlılık gösterdiniz orada.

— Yanılıyorsunuz, ortam Almanlardan yana şimdi: sağlam bir hükümet kurmak gerek.

— Bunun içinse açıklık gerek. Sizin Washington' daki dostlarınızın kendilerine özgü bir fısıltı gazeteleri var: Alman halkından gelen umutsuz çığlıklara hiç kulak verdikleri yok. Öte yandan Parisli dilbazların en küçük fısıltılarım bile duyuyorlar. Pinaud uğramıştı geçenlerde bana, posta gelmiş mi diye yoklamak istemiş. Ne önerdi bana biliyor musunuz? Sizin ardınızdan kendisiyle anlaşmamı...

Dawes bir kahkaha patlattı:

— Beni bağışlayın von Maltz, ama bu çocukluk.

F

Ne verebilir ki Fransızlar size? Nicedir isteyici rolünü oynamakta kendileri. Dilenciye bir şey vermedikleri zaman, son olarak şantaj yoluna başvurur ya, biraz ona benziyor bu.

— Fransızların bize hiç bir şey veremeyeceklerini söylüyorsunuz. Bunu biz de biliyoruz. Ama sormama izin verin: peki ya size ne verebilir bu Fransızlar? Pi-naud, eğer şu anda bir seferberlik ilan etseler, çağrılanların üçte birinin seve seve savaşacağını söyledi. Yalnız... Moskova'ya karşı değil, Moskova'dan yana... Geri kalan üçte ikisi yeter bize, diyebilirsiniz. Dokuz yüz kırkta bunların bize kapıyı nasıl ardına kadar açtıklarını anımsayın bir. Eğer savaş başlarsa kapılarını bu kez Ruslara açacaklar. Yaşamayı kurban ol-naktan çok daha fazla seviyor bunlar. Bir dipsiz kova, bir kaçaklar ordusu olmalarına rağmen siz bunları müttefikleriniz olarak korumaya kararlasınız. Fransa'yı hoşnut edelim derken, Almanya'yı karşınıza almış oluyorsunuz, iyi yapılmamış bir hesap bu.

İçinden, baştan sona hak veriyordu von Maltz'a general; Batı Almanya'nın, Fransa ve İngiltere'nin birlikte oluşturacaklarından hem sayıca daha çok, hem de savaş yeteneği yüksek tümenler çıkartabileceğini kaç kez yazmıştı albay Roberts'e. Albay Roberts, Dawes'i Alman kökenli olarak görüyordu. Ama Dawes von Maltz'm sözlerine de kızmıştı: onun bu ders verircesine konuşmalarını dinlemek zorunda mıyım? Evet, bana kendi insiyatifiyle gelmiş değil: alışveriş yapıyor Almanlar ve bunun gereği olan bilgileri topluyorlar. Ama eğer şimdi kendilerine biraz yüz verirsem .ileride daha da küstahlaşacaklardır:

— Dostlarınız her gün yeni birtakım istemler, yeni birtakım yakınmalarla geliyorlar. Ya, Doğu sınırına ilişkin bir açıklamamız gerekiyordur kendilerine,

ya Saar havzasını istemektedirler. Müller dün, savaşın çıkışında Almanya'nın sorumluluğu sorunu yeniden gözden geçirilmezse hükümete girmeyeceğini açıkladı. Tüm bunlar —bağışlayın beni ama— pek akıllıca şeyler değil. Biz Almanlar için yapabileceğimizden fazlasını yaptık. Ruhr havzasına ilişkin olarak Fransızların isteklerine aykırı karar aldık, Federal bir cumhuriyet

kurulmasında diretip, kabul ettirdik. Batı Şerlin'i Ruslardan kurtardık. Anımsıyor musunuz ne vardı dört yıl önce burada?.. Eski yaraları deşmek istemem ama, geçmişi de bir kalemde silip atamazsınız...

Von Maltz gülümsedi. Dawes kızmıştı, bu hiç de fena bir şey değildi. Varsın Washington'da bizim kötü bir ortak olduğumuzu söylesin. Zaten bu oyunda en berbat şey, iyi bir ortak olarak görünmek. Ama generali daha fazla öfkelendirmenin de gereği yok: mes-lekdaşlarmm çoğundan daha akıllı, kendisiyle dostça ilişkileri sürdürmekte yarar var.

Von Maltz konuyu değiştirdi: Ruhr, yeni «Avrupa Ordusu» nun silah ve teçhizat deposu olabilirdi. Dawes sakinleşmişti. Hatta, von Maltz, tepkili silâhların, Montgomery'nin dehasından daha önemli olduğunu söylediğinde babacan, temiz bir gülümseme yayıldı yüzüne.

Von Maltz otomobille döndü evine. Büyük bir yorgunluk duyuyordu; tembel tembel bir şeyler düşünüyor, ama bir türlü asıl neyi düşünmek istediğini an-layamıyordu. Birden gülümsedi: çok olmuş ben doğalı. Yüzyılın sonlarında nasıl saf, nasıl rahattı hayat... Almanya; dünya, ya da ay gibi sağlam görünürdü. Genç Kaiser Dortmund'a gelmiş, unutma beni çiçeğinden bir buket sunmuşlardı kendisine. Aynı yıl, teğmenciğin biri kendisini beğenmediği için Keller'in

kızı kendini suda boğmak istemişti. Kızı sudan çıkaran kurtarıcıya büyük bir cevizli pasta getirmişlerdi. Bu bir aşk şarkısı değil miydi oysa?

Von Maltz silkinip dalmakta olduğu yarı uykudan uyandı ve gözlerini pencereye çevirdi: Rhen nehri boyunca gidiyorlardı. Çocuk yaşlarından beri von Maltz, Rhen'in basit bir nehir olmadığını bilirdi; Rhen,. sarayların, efsanelerin, büyülerin, kutsal Almanya'nın kutsallığının bir yıkmtısıydı. Fraulein Keller, mutsuz aşkı yüzünden bu sularda boğmak istemişti kendini. Sonra Senegalliler boğulmuşlardı Rhen kıyılarında. Şimdi ise Dawes buradaydı. Bu kendini beğenmiş küstah herif buyruk veriyordu buralarda, evindeymiş gibi de rahattı. Hükümete girecek Alman arıyorlardı; tıpkı bir zamanlar metrdotel ya da kâhya aradıkları

gibi...

Okulda söyledikleri bir şarkıyı anımsadı:

Büyük Rhen, Alman Rhen,

Kimse alamayacak seni elimizden...

Ama almışlardı... Von Maltz kederle bakındı çevresine ve başını yeniden pencereye dayadı. Bir duvar üstüne «Yankee, go home!» yazmışlardı. Yazının hemen yanında orak ve çekiç vardı. «Bu ne alçaklık!» diye düşündü von Maltz. «On yıl önce Hitler'in ülkeyi komünistlerden temizlediğine inanırdım. Bu konuda da aldatmış meğer bizi... Öte yandan Dawes'm vaazlarını dinlemek tiksinç... Ama bu yine de Rusları görmekten iyidir... Ya Rhen'in nasibine ne düştü? Hiç

bir şey. Onun için Fraulein Keller canına kıydı, ama bundan da bir şey çıkmadı. Dawes boş yere seviniyor; po-

275

litika köpük gibidir, yüzeyi kaynar, derinlikleri sessizdir. Hükümete kimleri alacaklar ve hükümet toplantıları nerede olacak, Bonn'da mı, Frankfurt'ta mı, yoksa Kurfürstendamm'da mı? Neyi değiştirir bu? Aptalca konuşmalardan yoruldum artık ben. Pinaud' nun önerisi ise düşünmeye değer. Konsorsiyum fikri hiç de fena değil... Fraulein Keller'in beyaz bir finosu vardı, efendisinin ardından o da atmıştı kendini ırmağa, ama kurtarmışlardı onu...

Von Maltz gözlerini kapadı ve uyudu.

27

Pinaud birden gazetecinin yokluğunu farketti. Lessere gerekli değildi kendisine, ama düzenci bir adamdı Pinaud: Mademki çevremde koşturup durması için gönderdiler onu, öyleyse koşturmalı...

Almanya'ya geldikten sonra Lessere, Alman mutfağına dair söylenenlerin doğru olduğunu anlamıştı: o, üzerine yapış yapış sos dökülü etleri, haşlanmış patates ve elma pürelerini tiksintiyle yiyordu. Bu konuda kendini hazırlamıştı, ama Bernard'm da yalan söylediği ortaya çıkmıştı bu arada. Evet, Alman kızları arasında alımlı olanları yok değildi, ama dudaklarını kıpkırmızı boyamış, kaşlarını almış esmerin biri daha ilk günden, Almanya'da savaştan sonra törelerin çok katılaştığı yolunda iki saat kafa ütülemişti. «Bütün bir hafta ne yapacağım ben burada?» diye düşünüyordu Lessere. Kahvelerde gördüğü kızları hafif buluyordu; kendisininse katı bir ilkesi vardı: kadınlara

276

para harcamak ahmaklıktı. Sık sık yurt dışına çıkması gerekmişti şimdiye kadar: gazetesi, İtalya'ya, Yunanistan'a, Finlandiya'ya göndermişti onu. Gittiği her yerde de, kendisine karşı koyamayan kadınlar bulmuştu. Yalnız Dortmund'a lanet okuyordu. Bir pastacıda, kendisine cilveli cilveli bakan tatlı yüzlü bir sarışına teklifte bulunduğunda, «Beyefendi, demişti kız, karşınızda namuslu bir hanım bulunuyor.» Oturdukları Besançon'dan hiç dışarı çıkmamış kırk yaşlarındaki halasına doktorun deniz banyosu salık verişini anımsadı Lessere. Kendisi çocuktu o sıralar; halası yanma onu da almış, Normandiya kıyılarına gitmişti. Giyindiğinde kendini çıplak gibi göstermeyecek bir mayo bulabilmek için bütün mağazaları dolaşan hala, sonunda ağlayarak, «Keşke ölsem!..» diye ya-kmmıştı. «Doktor Grimm benim namuslu bir kadın olduğumu unutuyor galiba?»

Lessere, Dortmund'da karşılaştığı kişilerle somurtkan bir suratla konuşuyor, onlara Berlin blokajı, Jean-Paul Sartre, bolşevikler, Pinaud üzerine neler düşündüklerini soruyordu.

Bir gün mühendis Wilhelm Seier'in çalışma odasında oturmuş, cep defterine sıkıcı birtakım sayılar not ediyordu: Seier, fabrikaların yeniden kurulmasından söz ediyordu ona. Birden kapı açıldı ve şık giyimli, dumanlı gözleriyle okşar gibi bakan bir kadın girdi içeri.

— Bayan İrma Seier, karım diye tanıştırdı Seier içeri giren kadını. Lessere kararını verdi: rahibe değil bu kadın... Mühendis elindeki dosyadan kendisine rakamlar ve çeşitli sayısal bilgiler verirken, o, îrma' nm cebine küçücük bir pusulayı sokuverdi. Bu kez yanılmamıştı. İrma buluşma yeri olan parka gelmişti ve büyüleyici bir güzellikteydi. İki saat kadar geve-

277

zelik ettiler o gün. Ertesi gün Seier Dusseldorf'a gitti, Lessere de geceyi İrma ile geçirdi.

Açık sözlülüğüyle büyülemişti İrma Lessere'i. «Benim öyle kafasız bir hoppa kadın olduğumu düşünme sakm, diyordu, bunu ilk kez seninle yapıyorum...» Bir saat sonra ise Lessere'den öncekileri anlatmaya başlıyordu. Lessere ise onun anlattıklarına göre kendisinin kaçıncı olduğunu hesaplamaya çalışıyordu: on yedinci mi yoksa on dokuzuncu mu? Evlendiğinde yirmi yaşındaydı İrma. Onu tapmırcasma seven Willy ise yetenekli bir mühendis olarak bilinirdi çevresinde. Kırk iki yılında Willy cepheye gidene kadar, üç yıl mutluluk içinde yaşamışlardı. Ağlamıştı İrma kocasının gidişine. Sonunda kendini toparlamış ve yaşlı ama ilginç bir profesöre âşık olmuştu. Sonra «Bum-bum» gibi tuhaf bir takma adı olan bir subayı ve daha sonra da izinli bir eri sevmişti. İrma çok tatlıydı, ama nedense konuşması kabaydı. Bombardımanlar başlayınca valerian damlası içmiş ve ağlamıştı. Daha sonra da Heidelberg'e, kız kardeşinin yanma gitmek zorunda kalmıştı. Sıkıcıydı hayat Heidelberg'te, Herta'nın profesör olan kocası Stalingrad yakınlarında ölmüştü. Olup bitenler, anlatıldığında korkunç bir öykü sanılan şeylere benziyordu ve İrma luminal tabletleri içtiği halde uyuyamıyordu. Amerikalılar geldiklerinde Herta'nın evine de Harper adlı bir teğmen yerleşmişti. Kendisine çikolata ikram eden teğmenle uzun uzun konuşuyordu İrma: okulda öğrendiği İngilizce-sini tazelemek istiyordu. Kuşkusuz fazla katı olamazdı Amerikalıya karşı: savaş savaştı. Teğmen de sevimliydi hakçası, ama Amerikalılar hem kaba oluyorlar, hem de pek acele ediyorlardı... Sonunda Willy dönmüştü. Libau yakınlarında ağır yaralanmıştı ve artık erkeklik görevini yerine getiremiyecekti. İrma ken-

278

dinde değildi. Bir nevropatolog çağırmaları gerekmişti. Willy hâlâ tapmırcasma seviyordu onu, ama İrma otuz yaşındaydı ve yaşamak istiyordu... Dortmund'da çok sayıda İngiliz vardı; bunlar Amerikalılardan daha inceydiler, ama anlatılmak isteneni biraz geç an-lıyorlardı. Bir subay İrma'ya kur yapmış, gözlerini ondan ayırmamıştı; ama yalnız kaldıklarında kaç^p gitmişti... Kısacası bunların hepsi bir anlık heyecanlar, geçici bağlantılardı; anılmaya bile değmezlerdi; İrma ömründe iki kez kendini yitirmişti: birincisi bir zamanlar Willy'le, şimdi de Lessere'le.

— Desene kocan bir harem köpeği? dedi Lessere. İrma ağlayarak:

— Böyle söylememelisin, dedi. Almanya için acı

çekti o...

Sonra İrma Willy'nin hiç bir zaman yürekten bir Nazi olmadığını anlattı. Willy Ruslara karşı dövüş-müştü, onlar da komünist olduklarına göre, demek ki Willy haklıydı. Von Maltz da çok değer veriyordu ona. Willy sık sık, «Von Maltz, derdi, kafası çalışan bir adam. Durumdan nasıl yararlanmak gerektiğini biliyor. Almanya yeniden büyük bir devlet olmalıdır.» Willy evlerine

konuk gelen İrma'nın erkek kardeşiyle de dost olmuştu...

— Ne iş yapar kardeşin?

— Teğmendi. Benden dört yaş büyüktür. Çok iyidir Fritz... Şimdi Amerikan bölgesinde, bir subay birliğinde çalışıyor. Biliyor musun, buraya, bize geldiğinde söylediği bir söz beni öyle şaşırttı ki... Yeniden ve hem de çok kısa bir süre sonra savaş olacakmış... Willy de onu onayladı. Bunun bir çıkış yolu olduğu görüşünde ikisi de... Bana kalırsa delilik bu. Dort-mund'u nasıl bombaladıkları aklıma geldikçe düşen ilk bombadan önce ölmenin en iyi yol olacağını dü-

279

sunuyorum. Bunu Willy'ye de söyledim; benim politikadan hiç anlamadığımı, Rusları Asya'nın içerilerine kovmak gerektiğini ve mademki Amerikalılar buna karar vermişlerdi, bunun böyle olacağını söyledi. Herta'nm kocası da onların kafasında...

— Hani Ruslar öldürmüştü Herta'nm kocasını?

— Johann'dı ölen. Pek tatlı, kadm-kız peşinde koşmayan, tipik bir bilgindi. Herta acısından yatağa düştü, hastalandı. Sonra bir ekonomistle evlendi; yani yiyecek karneleri dağıtımını yönetirdi adam. Doğrusu, başında uygunsuz buluyordum bu evliliği, ama yanılmışım Gunther hakkında. Nazi partisine benzer bir partileri var; düzenledikleri kongreye Heidelberg adayı olarak katıldı Gunther. Pek korkardı Herıa onun için, çünkü naziydi Gunther. Ama şimdi Nuremberg duruşmalarına alçakça bakıldığını, hepsinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini söylüyorlar. Herta, Amerikalıların Gunther'i tutuklayabileceklerini söyledi bana. Geçen ilkbahardaydı bu. Noelde Gunther buraya geldi, Willy'yle bir odaya kapanıp bütün gece konuştular. Neler konuştuklarını bilmiyorum, ama daha sonra, Gunther'in durumunun ne olduğunu, Dortmund'a kendisini tutuklayacaklarından korktuğu için mi geldiğini sorduğumda, Willy uzun uzun güldü bana. Hiç aklına gelir miydi, meğerse Amerikalılar para veriyormuş onlara? Politika böyle bir karmaşık bilmece işte, ama ben Herta adına sevindim...

Gönül borcu dolu bakışlarla bakıyordu İrma'ya Lessere, bu kadın yalnızca Dortmund'daki günlerini renklendirmekle kalmamış, aynı zamanda birçok şeyi .anlamasına da yardım etmişti.

Hareketinden bir gün önce mühendis Seier'e bir kez daha uğradı Lessere:

r

233

— İlk karşılaşmamızda anlattıklarınız, sorunların ekonomik yanlarını açıklayabilmemi sağlıyor; ama geniş halk yığınları genel birtakım karakteristikler ister, siz yirmi beş yıl önce delikanlıydınız.

— Öğrenciydim.

— Bu daha da iyi: demek ki o günleri anımsayabilirsiniz. Şimdiki Almanya'yla, söyler misiniz

bana, birinci dünya savaşından sonraki Almanya arasında belli başlı ne gibi farklar var?

— O zamanlar burası komünistlerin yuvasıydı. Bir fanatiğin, Herr von Maltz'm üzerine nasıl taş attığı bugünkü gibi aklımda. Şimdi de bizde komünist kalmadığını söyleyemem, bu, karantinaya alınması olanaksız bir salgın hastalıktır. Ama Fransa'da ya da İtalya'da olduğundan çok daha azdır bizde komünistler, bakın işte bunu yazmalısınız. Sonra, yirmi yıllarının başlarında birtakım pasifist tiradlar okunmaya başlandı: hiç bir savaş, Almanya'nın tüm ruhsal zenginliği sayılan gençlerin hayatından daha önemli olamazmış... da bilmem neymiş de... O yıllardakinden çok daha fazla acı çektiğimiz halde şimdi böylesi düşüncelere rastlanmıyor... Elbette Almanya barıştan yanadır, ama bu, ülkemizi Avrupa uygarlığının düşmanlarından koruyan bir barıştır. Birinci dünya savaşından sonra, bizde şiddetli bir ahlaksal çöküş başladı, kitapçı dükkânlarında bayağı dergiler satılıyor, alabildiğine bir kokuşma, alabildiğine bir çürümedir gidiyordu. Oysa şimdi, kuşkusuz siz de farkına varmışsmızdır, putlaştırma ölçüsüne varan bir aile bağının kutsallığı söz konusu ülkemizde...

Lessere, Seier'in söylediklerinin tümünü not defterine geçirdikten sonra, pek nazik bir şekilde veda-laştı:

— Eşinize derin saygılarımı iletiniz lütfen.

Lessere, Pinaud'yu trenin kalkmasına bir saat kala gördü.

— Oho, siz misiniz? dedi Pinaud. Ben de sizi çoktan Paris'e gittiniz sanıyordum.

— Çok meşguldüm, belgeler topladım... Umarım ki gazeteler için birkaç söz söylerseniz bana...

— Yazın. «Burada turist olarak bulunuyordum. Komşu bir ülkenin yaşayış durumunu görmekti amacım. Birçok iş adamıyla karşılaştım, her yerde büyük atılımlar, büyük başarılar gördüm. Atlantik ötesi dostlarımızın da yardımıyla, yeni Almanya ayağa kalkmıştır ve onun Avrupa ailesi içine gireceği an hiç de uzak değildir.» Bu kadar.

Pinaud dönüşte de Frankfurt'ta birkaç saat kal-di: Dawes'la görüşmek istiyordu. General sevecenlikle karşıladı onu.

— Avrupa ülkeleri içinde en çok Fransa'yı seviyorum, gerçekten candan dostumuz olduğunuzu biliyorum. Sizin Almanya'da bulunduğunuzu söylediklerinde çok sevindim. Şimdi en önemli şey, anlaşmaya varacak bir yol bulmak. Elbette her şey yoluna girmiş değil daha burada, geçmişin birçok kalıntıları varlıklarını sürdürüyorlar. Ama, eski düşünce ve anlayışları yadsımak gerektiğine inanan Almanlar da var. Eğer siz de onları desteklerseniz, barış yönünde büyük bir adım atılmış olacaktır.

Pinaud gürültüyle sümkürdü:

— Altın gibi sözler! Çıkmazdan nasıl kurtulacaklarını Almanlara sizin gösterdiğinizi umuyoruz biz. Dortmund'da von Maltz'ı gördüm, akıllı bir adam, ama geçmişte yaşıyor. Eğer onun sözlerine

bakacak olursak, siyasal havayı Amerikalılar değil, Bismarck' m askerleri oluşturuyor. Almanlar hep geçimsizlikte görmüşlerdir kurtuluşlarını: İtalya'yı bize karşı kış-

kırtıp durmuşlardır. Şimdi de von Maltz'm çılgınca bir planı var: bizim Amerikalılarla aramızı açmak istiyor. Geçmişten kalma bir hastalık...

— Von Maltz'ı iyi tanırım, canlılığını, deneyimli oluşunu değerli bulurum, ne var ki, eski bir Prusyalı gibi düşünür. Yazık ki Bavyera'da bulunmadınız siz, çok ilginç kişiler var orada. Geçen hafta bir binbaşıyla konuştum, Münih'te büyük rol oynayan bir kişi bu. Fransa'yı binbaşı Schirke kadar bilen ve seven bir Alman görmedim ben daha...

Schirke'yi kendisinin de tanıdığını söylemek istedi Pinaud, ama vazgeçti. Konusu, Ruhr'un geleceği olan küçük bir söyleşiden sonra da sevinçli, ayrıldı: Dawes durumu anlıyor gibi, bizim isteklerimizi de gözönünde bulunduracağa benziyor.

Gece trende Pinaud düşünüyordu: Schirke... Hayret, nasıl da birdenbire ortaya çıkıveriyor insanlar! Rusya'da öldürüldüğünü sanıyordum ben onun. Elbette bilir Schirke Fransa'yı, hem de iyi bilir; üç yıl koyun kırkar gibi kırktı bizi. Ama Amerikalılar açısından bu yine de bir sıkılmazlık; Schirke'nin Fransa'da çok göze batan bir durumu vardı. Komünistlerin bu duruma karşı nasıl çığlık çığlığa bağıracaklarım kestirebiliyorum. Hoş, onlar her zaman bağırıp çağırıyorlar ya... Biz de bir Nivelle tutturmuş gidiyoruz. Niye Schirke olmasın sanki? Nivelle düşmanlarla birlikteydi, Schirke'ninse kendini haklı çıkaracak yanı var: Almandı o, yani düşmanın kendisiydi. Ama bu tür sorunlara ahlaksal açıdan bakmak da gülünç aslında. Özel hayatında onurlu olması gerek kişinin: bir senedi imzaladın mı, ödeyeceksin. Politikada ise herkes birbirini aldatıp duruyor; kim kazanırsa, haklı da o. Schirke? Varsın Schirke olsun...

Dumont, Neales'in havaya konuşmadığını bilirdi: Eğer Dumas'dan söz açmışsa, demek ki Amerikalılar işini bitirmeye karar vermişlerdi onun. Dumont da bir çıkış yapmak istedi ve hemen bir makale yazdı... «Günün sorunu haline gelmiş bir konuda, diyordu makalesinde, görkemli bir sessizlik sürdüren sekterlere karşıyız biz. Saygıdeğer profesör Dumas, yüzünü Moskova'ya çevirmekle, sırtını bilime döndüğünün farkında değil mi acaba?» Dumont'un makalesi bir işaretti: Birçok gazetede Dumas üzerine, hicivler, fıkralar, çeşitli yazılar çıkmaya başladı. Ancak gazeteciler antropolojiden pek anlamadıkları için, profesöre nasıl bir suç yükleyeceklerini, onu nasıl bir günah işlemekle suçlayacaklarını bilemiyorlardı. Bunlardan biri, Dumas'nın, Kominformun buyruğuyla genetik bilimini değiştirdiğinden ve odasından Darwin'in portresini indirip yerine Lisenko'nunkini astığından emin olduğunu yazarken; bir başkası, Bili Coster'in makalesinden de esinlenip coşarak, işi iyice bayağılığa döküyordu: «Ünlü bilgin D... s, Amerika Birleşik Devletlerinden niçin kovuldu? Öğrendiğimize göre bunun politikayla hiç bir ilgisi yoktur. Artık saygı duyulacak bir yaşa gelmiş olmasına rağmen, gençlik hastalıklarından kurtulamadığı anlaşılan profesör D...s, saygıdeğer rahip N...s'nin on beş yaşındaki kızını iğfal etmiştir». Gazetelerin büyük çoğunluğu ise, gerçek bilimin, politik bağnazlıkla bağdaşamayacağı görüşüne yer veren birkaç yazıyla yetinmişlerdi.

Kendisi için yazılan yazılardan birini okuyan Dumas gülümsedi: Ahmaklar, hepten yitirdiler

akıl-

284

larını! Grevler, hayat pahalılığı bir yandan, Vietnam' da savaş başlamış öte yandan... ülke tam bir uykunun içinde... onlarsa tutmuş benimle uğraşıyorlar. Yaşlı Fransızlar böyle ahmaklaştıktan sonra, daha dünkü çocuk denebilecek Amerikalılara kızıp sövebilir mi insan?..

Dumas'ya karşı açılan kampanya, cansız, gevşekçe gidiyordu. Gazeteciler çeşitli bahanelerle bu kampanyaya katılmaktan kaçmıyorlardı. Değişik nedenleri vardı bunun: Bir kez Dumas, yalnız dünyaca tanınmış bir bilgin olarak değil, çok temiz, dürüst bir insan olarak da ünlüydü. Antropolojinin «a» smdan bile anlamayan yığınla insan, işgal yıllarında onun nasıl yiğitçe davrandığını ve bu yüzden Alman «ölüm kampı» na gönderildiğini pek iyi biliyorlardı. Sonra Dumas'nm kişisel düşmanları da yoktu; onu bu tür saldırılardan koruyacak bir yaştaydı kendisi. Yaşlılar, onun Dreyfüs'çüler arasında yeraldığım, Curie'lerin evine sık sık gidip geldiğini ve Anatole France'm ondan övgüyle söz ettiğini pek iyi anımsıyorlardı. Dumont'u karşılayan Garcy:

— Yerinizde olsam, Dumas'yı rahat bırakırdım. Komünistlerin onu parmaklarında oynatmaları insanı öfkelendiriyor elbette, ama ne olursa olsun Dumas bir ulusal övünçtür...

Dumont gücenmişti:

— Ne demek «sizin yerinizde olsam?» Sizinle yerlerimizin ayrı olduğunu sanmıyorum.. Siz de duydunuz Neales'in Dumas için anlattıklarını. Her şey apaçık ortada... Amerikalılar Dumas'yı kovdular. Eğer ona karşı hiç bir girişimde bulunmazsak, bu, Amerikalıları onaylamadığımız, kınadığımız anlamına gelecektir. Savaşta savaşın gerekleri...

Bedier, işin yalnızca gazete makaleleriyle smır-

235

lanmayacağını anlıyordu. Ancak, kabine toplantısında Dumas'dan söz etmeye başlayınca, kimse kendisini desteklemedi. Bunun üzerine o da hemen, fikrin-ce, yönetimsel önlemler için zamanın erken olduğunu ekledi. İyice tiksinçleşti bu iş, diye düşünüyordu; bizde bir kamuoyu olduğunu anlamıyor Neales. Bu durumda tek şey kalıyor: işi oluruna bırakmak. Belki Amerikalılar da direnmekten vazgeçerler. Kala kala v bir bu dertleri mi kaldı sanki?..

Gazeteler çoktan unutmuşlardı Dumas'yı, ve yeniden gündelik birtakım sansasyonlarla uğraşmaya başlamışlardı. Maden işçilerinin grevi bitmiş, iş mahkemeye dökülmüştü; işçiler yargılanıyorlardı; sonra yeni grevler başlamıştı; milletvekilleri sinirleniyorlardı; yeni yolsuzluklar ortaya çıkıyordu durmadan; adalet bakanının çekilmesinden söz ediliyordu. Denizden esen rüzgâr ilkbaharın yakın olduğunu hatırlatıyordu.

Bir gün Neales, Bedier'ye.-

— Eşsiz şu sizin ikliminiz, dedi. Şu Dumas'ya bakın örneğin, imreniyor insan... Hem enstitü direktörü, hem de hafta geçmiyor ki bir mitingte konuşmasın...

Profesör Richet'yi görünce şaşırdı Dumas. Dost değillerdi ve pek seyrek karşılaşırlardı: yalnızca resmi birtakım törenlerde. Richet hep karmaşık birtakım entrikalarla uğraşırdı. Bilim dünyasında sahibi bulunduğu şimdiki yüksek mevkiye de çalışmaları sayesinde gelmiş değildi. İşgal yıllarında, Almanları, büyük bir bilgin olduğuna ve yeğeninin evine el koymamaları gerektiğine inandırmıştı. Uluslararası bilimsel kongrelerde Fransa'yı temsil etmiş, UNESCO" da çalışmıştı. «Dörtte biri kimyacı, dörtte üçü diplomat» derlerdi onun için.

«Neden geldi acaba?» diye düşünüyordu Dumas. Richet ise kaypak, belirsiz sözler ediyordu. Dumas' nm önünde hayranlık ve saygıyla eğildiğini, çağımızın, tarihe bir «anthropophage çağı» olarak geçeceğini söylüyor, bilim adamlarının geçmişin mirasından nasıl sorumlu olduklarından, kendilerinde büyük bir bilgine saldırma cesareti bulan gazetelerin ahlak bozucu rollerinden söz ediyordu. Dumas uzun süre onun ne demek istediğini anlamaya çalıştıktan sonra dayanamadı:

— Gazete makalelerini mahkûm ediyorsunuz, görüyorum burada. Acaba, sayın meslekdaşım, aynı sözleri tanıklar önünde, hiç değilse öğrenciler önünde tekrarlayabilir miydiniz?

— Ben politikayla hiç uğraşmadım ve uğraşmak niyetinde değilim. Bildiğiniz gibi çok dar bir uzmanlık kolum var benim: organik kimya. Ama tekrarlıyorum: Gazetelerde sizin için yazılanlar her bilim adamının onurunu kırıcı niteliktedir. İzin verirseniz daha açık konuşayım: Ben sizin kuşağınızın bir üyesiyim; yanılmıyorsam eğer, topu topu beş-altı yaş küçüğüm sizden. Bir politik partinin görüşlerini onaylayıp onu destekleyebilir, başka partileri ise destek-lemeyebililrsiniz. Bunda anlaşılmaz bir yan yok. Ama siz sıradan bir vatandaş değilsiniz, büyük bir bilginsiniz ve tüm ulusa aitsiniz. Neden alaylar ve çeşitli suçlamalar için bir boy hedefi haline geldiniz? Sözünü ettiğim yazılar basınımıza bir güzellik, bir yücelik kazandırmıyor elbette, ama durumun böyle olmasında sizin hiç mi suçunuz yok? Dumas adı, politik dalavereler için bir paravana olmamalıdır.

Dumas kızdı ama kendini tuttu. Eskiden, kızdığı zaman, körüklüyormuşçasına asılırdı piposuna. Ama, doktorların diretmesi üzerine kısa süre önce bırak-

mıştı tütünü ve şimdi, sanki merdiven çıkmışçasına zorlukla soluyordu öfkesinden.

— Anlamıyorum, eğer Fransa'nın geleceğini burada görüyorsam niçin Parti'li olamayacakmışım? Askerlerin görüş ve düşüncelerini açıklama hakları olmadığı ileri sürülerek bir zamanlar orduya «muhteşem dilsiz» denilirdi. İki yüzlülükten başka bir şey değildi bu kuşkusuz; çünkü bir grev olduğunda askerler patronlara değil, işçilere ateş ediyorlardı. Ama siz meslekdaşım, daha da ileri gidiyorsunuz. Bilim de dilsizîeşmeli size göre. Belki de, tüm Fransa'yı yalnızca Bidault, Moch ya da B6dier'nin konuşacakları bir «muhteşem dilsiz» ilan etmek ka-ranndasınız?..

Richet gülümsemeye çalıştı. Son derece düzgün ve beyaz dişleri ileri doğru çıktı, sonra gerisin geri dudaklarının ardına gitmeyince de, sırıtıyormuş gibi oldu.

— Sevgili profesör Dumas, siz sözü ille de politikaya getirmek istiyorsunuz, ama işte benim bu branşta hiç bilgim yoktur. Ömrümde bir kez bile oyumu kullanmadım ve açık konuşuyorum, bununla övünüyorum. Hangi parti sizi elde ederse etsin, bana göre hava hoş, ben yalnızca bilimin sizi yitirmesini istemiyorum. Tutkular iyice kızıştı, heyecanlar son kerteye vardı. İktidardaki adamları —politikacıları— siz benden daha kolaylıkla anlarsınız. Onlar gereğinden önce bir tutumu benimsemiş, ya da tavır almış olabilirler... Neden işler bu duruma getirilmeli? Herkes sizin ne gibi düşünceleriniz olduğunu bilir ve onları yadsıyacağınız, düşüncelerinizden döneceğiniz kimsenin aklından bile geçmez. Neden birtakım insan sürülerinin önünde söylev veresiniz? Yardım etmek istediğiniz parti için de bunun zorunlu olduğunu sanmıyorum: Komünistlerin elinde bir sürü profes-

yonel konuşmacı var. Ama siz tutup düşmanlarınızın eline, sizi bilimsel çalışmalarınızdan uzaklaştırmakta kullanacakları olasılıklar veriyorsunuz...

Dumas daha bir zorlukla soludu:

— Anladım. Bir çeşit ültimatom yani?.. Size cevap vermeyeceğim. Demin, aşağı yukarı benimle yaşıt olduğunuzu söylemiştiniz; işte bence budur üzerinde durulacak şey... Kahve içer misiniz, yoksa size de yasak mı?.. Marie şimdi bir fincan yapar size. Sorunumuzu da diplomatik bir biçimde kapatalım. Kovarlar mı, kovmazlar mı diye çekişmek, pazarlık yapmak için komünist olmadım ben. Burada, odamda çalışacağım. Bizim halkın malı olduğumuzu söylemiştiniz, doğru, insan halktan kovulamaz. Gestapo' nun elindeyken de söylemiştim bunu... Beni kovmaları pek mümkündür: bilim en az düşündükleri şeydir çünkü onların. Amerika olayından sonra beni artık hiç bir şey şaşırtamaz: Böyle evsahibine, böyle uşak. Sizinse, meslektaşım, sözüm ona politikaya bulaşmaktan sakınmanız boşuna; bu yaptığınız politikadır çünkü, hem de en siliğinden, en bayağısından... Onlara, beni kovacakları güne kadar yaşamaya hazırlandığımı söyleyin: yalnız, enstitüden değil, Fransa'dan...

İlkbaharın ilk günlerinden birinde Bedier, Nea-les'le birlikte bir yemek yedi; Amerikalıyı, kentin dışındaki «Altın Salyangoz» adlı restorana götürmüştü. Neales yemeklerden ve manzaradan taşkın bir heyecan içindeydi: çevrenin yumuşak yeşili bir tüyü andırıyordu. İlkbahardan, koleksiyonlarından, Loire saraylarının güzelliğinden söz etti bir süre. Ama yine de, masayı temizleyip, ağaç kaplar içinde yirmi ayrı çeşit peynir getirdiklerinde, Bedier üzüntülü, düşünüyordu: ne söyleyecekti acaba şimdi Neales?.. Amerikalıyla sık sık birlikte yemek yerdi ve her kez de,

hani şu ciddî insanların, «peynirle armut arası» diye adlandırdıkları dakikalarda, Neales alışılmış olağan tatsızlıklardan birini çıkarırdı. Bu kez de öyle olmuştu. Chavignolles'ün keçi peynirini övdükten sonra:

— Hava iyice gerginleşiyor, dedi. Ruslar Atlantik paktını hazmedemiyorlar. Wroclaw ilk provaydı. Herkes, çok büyük bir kampanyaya hazırlandıkları görüşünde. Şimdi çok daha dikkatli

olmak gerek... Komünistler ad yapmış birtakım kişilerden yararlanmak istiyorlar. Profesör Dumas'ya ne büyük saygım •olduğunu bilirsiniz. Tüm bunlar çok kötü, ama görüşlerde belirli bir birlik ve dayanışıktık olmalıdır. Biz Dumas'dan Amerika Birleşik Devletlerinden çıkıp gitmesini istemek zorunda kalıyoruz, oysa burada bir devlet enstitüsünün direktörlüğü görevini sürdürüyor. ..

Paris'e dönerken Bedier düşünüyordu.- korktuğum başıma geldi... Neales, Nuh deyip peygamber demiyor, profesör Richet ise, Dumas'nın yaşlı bir katır gibi direttiğini söylüyor. Çok pis bir durum. Yüzlerce komünisti içeri tıkmak, Dumas'nın işine son vermekten daha kolay. Ama böyle bir şey yüzünden Amerikalılarla da tartışamayız ki... Niye Neales böyle belaları hep benim başıma sarar? Aynı şeyi Quenille ya da Schuman'a da söyleyebilirdi. Kuşkusuz bu benim durumumu yüceltici bir şey.- Bidault, Amerikalıların bana güvendiklerini görüyor. Ama ne olursa olsun pis bir durum. Mercury, Tanrı habercisi diye bilinirdi, ama o her zaman da kötü haberler getirmezdi ki... Ben de, acaba Neales'in bir gün olsun bana iyi bir haber vereceğini umabilir miyim?.. Düşüncelerim karıştı. «Altın Salyangoz» restoranında nefis bir «Chambertin» vardı. (Birden gülümsedi Bedier): Mercury soyguncuların, hırsızların tannsıydi; varsın bir

takım kredi yolsuzluklarına adı karışmış milletvekil-lerimiz kendilerini korumadığımı düşüneceklerse düşünsünler, ben kendi adımı korumalıyım...

Bedier, ertesi gün profesör Bruand'a gitti. Profesör Bruand'm Dumas'la dostça ilişkileri vardı. Bedier, Bruand'm üzerinde durduğu bir konu olan la-boratuvar yapımı için sağlanacak kredilerden söz etti yarım saat kadar. Bruand politikayla ilgilenmediğinden onunla konuşmak kolaydı. Söyleşilerinin sonuna vardıklarında Bedier:

— Eğer —dedi,— profesör Dumas'yı görürseniz lütfen kendisine büyük bir hayranlık beslediğimi söyleyiniz: hem bilimsel çalışmalarına, hem kişiliğine... Direniş günlerindeki esin kaynağım da kendisiydi. Başına bir şey gelmemesi için Profesör Dumas bilmelidir ki, ben buraya...

Bruand kulak kabarttı:

~- Profesör Dumas için tehlikeli bir durum mu var yoksa? Hakkında aptalca birtakım yazılar çıktığını duymuştum, yetmedi mi yoksa gazetecilerin yazdıkları? Birilerinin profesörü enstitü yöneticiliğinden uzaklaştırmaya karar vermiş olabileceğini düşünmek bile istemem.

Bedier, Bruand'ı yatıştırmak için: — Bunun sözü bile edilemez —diye atıldı.— Ben yalnızca, sorumsuz birtakım insanların bu çapta bir bilgin üzerine nasıl böylesine saldırabildiklerini anlayamadığımı söylemek istemiştim.

İki gün sonra profesör Dumas enstitü yönetiminden uzaklaştırılmıştı.

Hazırdı böyle bir sonuca Dumas ve haberi heyecansız, sakin karşıladı. Gazeteyi sonuna kadar

dikkatle okudu, sonra masasına geçip çalışmaya başladı Düşünceye dalmıştı: yarın enstitüye gitmem gerekı

291

yordu, gidemeyeceğim. Şaşılacak şey... Alışmışım enstitüye, ama sorun bu değil; gücüme giden artık orada çalışamayacak olmam. Ganelle ilginç deneylere başlamıştı, yön vermek gerekti ona. Daha da üzücü olan, öğrencilerimin zorla elimden alınmış olması. Gerçi hepsi aynı değil öğrencilerimin; aralarında kariye-ristler, tembeller, kayıtsızlar da var, ama bu arada Dupont, gibileri de var ki, insanın içini yakan da bu zaten...

Kendisini Fresnes cezaevine getirişlerini anımsadı. Kulak kabartır, çevresini dinlerdi: küçük bir pencereden haber ulaştırırlardı ona. Georges'un selâmı olduğunu bağırırlardı. Öğrencisiydi Georges, kurşuna dizilmişti. Ve Dumas bir türlü öğrenememişti kimin gizlendiğini Georges'un adının ardına. Sık sık düşünürdü ama bu artık yaşamayan öğrencisini. Georges kurşuna dizilmiş, yüreksiz, satılmışlarsa kalmışlardı. Geçen yıllarla birlikte, sınıftaki yüzler de değişirdi. Genç yüzlerdi çoğu; gözlerse, kimi anlamlı, kimi boş, kimi coşku, heyecan dolu, kimi gülünç... Bilirdi anlattıklarını hepsinin anlamadığını; ama aralarında öirüeri kesinlikle heyecanlanıyor, gecelerce kitap başında oturuyordu; on yıl, on beş yıl sonra ona katkılar yapacaklar, onu düzeltecekler, onu sürdüreceklerdi. Belki de buradaki ölümsüzlük, heyecanını sonrakilere aktarmaktı? Şimdi tüm bunlardan yoksun bırakmışlardı onu.

Richet'ye onlar herkesi kovuncaya kadar yaşayacağımı söyledim. Hayır, yaşayamayacağım; ama daha çok savaşmak gerek ve ben hemen zayıflık göstermeye başladım. Düşünceleri, duyguları boyun eğmeli kişiye... SS'ler beni dövdüklerinde bağırmam sanıyordum. Oysa yüreğim dinlememişti beni... Yaşamak, gerçek Fransa'yı görmek istiyorum; ve pek zorlu bir

292

son olacak bu. Doktorlar, çalışma, söylev verme, heyecanlanma diyorlar. Değer mi o zaman yaşamaya? Şimdi iki kat çalışmam gerek, teslim olmadığımı onların bu kararlarının bana vız geldiğini göstermem gerek... Çalışmak gerek diyorum, sonra da oturmuş burada felsefe yapıyorum, ne ayıp!..

Dumas, yazmaya başladı ve her şeyi unuttu.

Marie yatışamıyordu bir türlü; ekmekçide, kapıcıda, merdivenlerde bağırıyordu:

— Düşünün bir, bu üçkâğıtçılar profesörün işine son vermeye cesaret edebiliyorlar. O ise dünyanın dört bucağından mektuplar alıyor. Bir İngiliz bilgini konuk geldiydi bu yakınlarda bize, yaşlıydı adam, bizimkinden de yaşlıydı. Fransızcayı da kötü konuşuyordu, ama anlaşılıyordu ne dediği. Giderken bana ne dedi biliyor musunuz? «Koruyun profesörü, dedi, büyük, ço'k büyük bir adam o...» Onu nasıl hapishaneye götürdüklerini hiç bir zaman unutamayacağım. Ama o zaman Almanlar vardı, şimdiyse bizimkiler. .

Marie bir gün Papaza, hangi meleğin bilginlerin koruyucusu olduğunu sormuştu. Papaz düşünmüş, sonra yanıtlamıştı: «Kutsal Apostol Foma». Marie kiliseye gitmiş, Kutsal Foma'ya

mum yakmış ve yakar-mıştı: «Koru bizi! Yüce Tanrı inanmayanları cezalandırsın, inanır yapsın! Yardım et benim ihtiyara!»

Genç komünist Gozard geldi Dumas'ya. Hükümetin kararına partinin çok öfkelendiğini ve yarın «l'Hu-manite» de bu konuda uzun bir makale yayınlanacağını bildirmesi için gönderilmişti parti tarafından. Dumas elini salladı:

— Canım, ne gereği var böyle şeylerin?.. Hem sen onu bırak da söyle bakalım: Grenoble'de durum nasıl? Dayanıyorlar mı?

Marie bir dakika bile oturamıyordu: Dört yandan çiçekler, telgraflar yollanıyor, delegasyonlar geliyordu. Akşama doğru da profesör Bruand geldi: —Bu işte kimin parmağı olduğunu biliyorum. Geçenlerde Bedier gelmişti bana,- şimdi anlıyorum o gevelemelerinin ardında ne olduğunu... İnsanın çevresini bunca alçaklık sarmışken yaşamak pek zor. Bi-v liyor musunuz, ben hiç bir politik gösteriye katılma-mışımdır. Bugün bana bir protesto yazısı getirdiler. Çocuk değilim, biliyorum, yarın beni de komünist ilan edecekler, ama düşünmeden attım imzamı...

Profesör Bruand gittikten sonra, Dumas uzandı ve çeyrek saat kadar düşündü. Ama yerinden kalka-mıyordu, böylece de saat sekize kadar yattı: Mitinge gitmem gerek oysa. Geleceğimi söyledim; Barış Kongresi bu. Şu işe bak! Bacaklarım bana boyun eğmiyor! Sonunda kalktı, ilacını içti ve vida gibi kıvrık merdivenden ağır ağır inmeye başladı. Onu görmeye gelen Mado da yukarı çıkıyordu aynı anda. Mado hiç bir şey söylemeden Dumas'yı kucakladı. Duygulanmıştı Dumas; hâlâ o küçük kızdı Mado; dizine oturttuğu, resimli ilk okuma kitapları getirdiği küçük kız... Pek sevinirdi Mado bu resimli kitaplara.- «Cici gül kırmızı, minik gemi yüzüyor...»

Dumas'nın güçlükle yürüdüğünü gören Mado telaşlandı.-

— Ayağa kalkmaman gerek.

— Tam tersine. Eğer otursam ya da uyusam bir daha kalkamam. Bacaklarım şımardılar, efendileri olduğumu unutuyorlar... En gerilerde bir yere oturup dinleyeceğim. Çok önemli bir toplantı bu.- Barış Kongresi...

Salona girdiklerinde, dinleyicilerden birinin bağırdığı duyuldu.- «Profesör Dumas!» Herkes ayağa

kalktı ve alkışlamaya başladı. Dumas ellerini kaldırdı: Yeter! Salondakiler daha çok alkışlamaya başladılar; bağırıyorlar, mendillerini, keplerini salüyorlardı. Sonra genç bir işçi çıktı kürsüye:

— Profesör Dumas'ya sevgilerimi sunmak istiyorum. Konuşmak gelmez benim elimden pek, makine işçisiyim, ilkokulu bitirdim. Şimdi akşam kurslarına gidiyorum, ama profesör Dumas'nm çalışmalarını anlayabilmem için daha bir fırın dolusu ekmek yemem gerek. Ancak, onun insanın kökeni konusunda araştırma yaptığını biliyorum. Yani geçmişte nasıl olduğumuz. Bu, kuşkusuz

önemli bir sorun, ve biz bunu öğrenip, anlayacağız. Ama profesör Dumas yalnızca geçmişe değil, geleceğe dair de yazıyor. Makalelerinin hepsini kestim, şurada, yüreğimde taşıyorum. Bizim daha iyi, daha eşit koşullar altında yaşamamızı istiyor o; bizi savaşa sürüklememelerini, herkesin mutlu olmasını istiyor. Paris onüçüncü bölgesi işçileri adına, profesör Dumas'nm Barış Kongresine delege seçilmesini öneriyorum...

Dumas bir şeyler söylemek, teşekkür etmek istedi, ama yapamadı: öyle heyecanlanmıştı ki... Yalnızca genç işçinin elini sıkabildi: İyi konuştu ve besbelli içi yanıyor, tıpkı Dupont gibi... Beni gençlerden kopar m ak istediler, ama olmadı, yapamadılar... Cebinden mendilini çıkardı, gözlüklerini silmeye başladı: her şey dumanlanmıştı. Yanında Mado duruyordu. Dumas ona baktı ve gülümsedi: tıpkısı, ilk okuma kitaplarının resimlerine bakan küçük kızın aynısı...

Öte yandan beş bin insan, yüreklerini taşırırca-sma dolduran heyecanı, gürültüyle, uğultuyla, haykırışlarla anlatmak istiyorlarmışçasma çılgınca alkışlıyorlardı.

Sorgu yargıcının önüne çıkardıklarında Rene rillot yargıca sordu:

— Nesi var?

v Yargıç omuzlarını silkti:

— Doktorlar son kararlarını bildirmiyorlar.

Yargıcın sorularını duymayan Rene, ilgisiz cevaplar veriyor, yargıcın sözünü keserek hep aynı soruyu tekrarlıyordu.- «Nesi var?»

Puchard, görmüş-geçirmiş bir sorgu yargıcı olarak tanınırdı. Bir yıl önce, karısını öldüren ve suç sırasında başka bir yerde bulunduğunu hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlayan bir adamın cinayeti işlediğini ortaya çıkarmıştı. Öldürülen kadın koşu atları harası olan ve sosyetede sık sık görülen, sözü edilen bir kadın olduğu için Puchard büyük bir ün kazanmıştı. Kısa boylu, göbekli, dazlak kafalı bir adam olan yargıç, sıradan bir taşra tüccarına benzerdi dış görünüm olarak. Yalnız gözleri değişikti: Hiç kırpılmadan, karşısındaki üzerine dikilip kalan inatçı gözlerdi bunlar ve Puchard sık sık «Gözlerim, diye düşünürdü, gerçek bir sorgu yargıcı gözleri.» İşini severdi: önüne konan her davayı çözmek zorunda olduğu bir bulmaca gibi görürdü. Gazetelerin «Chantilly faciası» olarak adlandırdıkları işle kendisini görevlendirdiklerini öğrenince sevindi: Bu işte de gösterecekti kendini. «Figaro» okur, komünistleri sevmezdi; Fransa'nın ikinci bir Petain'i olmadığı için hayıflanır ama
Politikayla da öyle fazlaca ilgilenmezdi. Kuşkusuz, eline bırakılan işin özellikle politik olduğunu biliyor-

du, ama onun için bu, her şeyden önce gizlerini aydınlatması gereken bir suçtu.

İlk sorgudan sonra Puchard suçlunun fazla dire-nemeyeceği görüşüne vardı: bu, fikirleri fanatik, ama sinirleri küçük bir kızmki gibi olan bir adamdı. Birkaç yüz insanı öldürmek istemiş, ama ilk kurbanını gördükten sonra vicdan azabı çekmeye başlamıştı.

Rene'nin kafasında bir tek düşünce vardı: Yvon-ne'a ne olmuştu? Gece hiç uyumadı, gözleri parlayan elektrik ampulüne dikildi, raylar, kan, farların göz kamaştırıcı ışıklarını gördü; demiryolunun orda, durdu mu, çarpıyor mu diye Yvonne'un yüreğini dinleyişi geçti gözlerinin önünden. Tüm sesler kesilmiş, sessizliğe bürünmüştü hapishane. RenĞ, Yvonne'un adını ünledi, yaşaması için yalvardı. Yanağında onun soluğunun ılıklığını duydu. Onunla konuştu, çocukken, kardeşine, «Büyük bir uçak yapacağım ve birlikte aya uçacağız» deyişini, toplama kampında, barakasının hemen yanındaki kurumuş uç uç çiçeğini, kederli kederli gülümseyen o neşeli Rusla nasıl karşılaştığını anlattı; sonra kendisini yıllarca nasıl beklediğini anlattı; Yvonne'cuğu PrĞ-des-Bois'da yaşıyor muydu, ölmüş müydü, hâlâ banliyö treniyle gidip-geliyor, Stend-hal'i okuyor muydu? Karşılaşma anına kadar sevmişti onu hep... Ve bunca güçlüklerle elde edilen bir mutluluğun, böylesine çabucak yitirilivermesi olacak şey miydi?..

Birden aklına geldi: hayır, bu işte söz konusu olan ben değilim, korkunç bir provakasyon bu: partiye kara çalmak istiyorlar.

İkinci sorguda, Puchard, Marillot'yıı tanıyamadı: gerçekten de, Renâ ölen kızı yine sormuş, olup bitenleri tutarlı, bağdaşık bir biçimde anlatmıştı: Matmazel Dechellet ile ağustosta tanışmıştı. Seyrek buluşurlar-

di. Uzun zamandır kendisini görmediği için şöyle bir ziyaretine gitmek istemişti. Gazeteci Valois, «Citroen» ini vermişti ona; demiryolu bağlantısı grev nedeniyle kesikti. Yvonne, annesinin hasta olduğunu, bu nedenle arabayla uzağa gidemeyeceğini söylemiş, yürümelerini önermişti. Demiryolu boyunca uzanan patikada yürümeye başlamışlardı. Sonra Rene iki adam görmüştü ve durumlarından işkillenmişti. Adamlar kaçıyorlardı. «Durun!» diye bağırmıştı adamlara. O zaman biri durmuş ve dönüp ateş etmişti.

Puchard, hafif gülümseyerek dinliyordu. Anlaşılan, suçlunun pek de öyle zayıf değildi sinirleri: aklını ve yüreğini eline almış, iyi bir savunma yolu tutturmuştu. Ama ne de olsa bir amatördü ve onu çıkmaza sokmak zor olmayacaktı. Puchard, keskin gözlerini Rene'ye sapladı:

— Yani, matmazel Dechellet'nin sevgiliniz olduğunu onaylıyorsunuz?

— Hayır, ben böyle bir şey söylemedim. O geceye kadar ne ben onun evine gittim, ne de o benim evime geldi. Kahvede buluşurduk biz.

— Bir köy delikanlısı olmadığınıza göre bugüne kadar birçok dedektif romanları okumuşsunuzdur. Daha akla yakın bir şeyler uydurabilirdiniz... Matmazel Dechellet'nin ciddî bir kız olduğunu öğrendik, iş arkadaşları ve komşuları ağırbaşlı, alçakgönüllü olduğunu söylediler. Annesi de ifadesinde adınızı hiç duymadığını söyledi. O geceyi ansıyınız: pek az görülen bir soğuk, ve insanı yere yıkacak kadar güçlü bir rüzgâr vardı. Mahalle halkı olaylardan korkmuştu: kimse evinden dışarı adım atmıyordu. Sizce, bir genç kızın ne nişanlısı, ne de sevgilisi olmayan bir yabancıyla gezinti yapması için uygun bir zaman mıdır bu? Bakın, gerçekte ne olup bitti size ben anlata-

yun: Matmazel Dechellet annesine, ilaç almak için eczaneye gideceğini söyledi. Chantilly yönüne doğru yürüdü. Demiryolu üzerinde üç sabotörü gördü; ve bir çığlık attı. Bu arada siz gizlenememiştiniz... İşte sizin bildiriler, jandarmalar getirdi. İnkâr etmeyin suçunuzu, bu, durumunuzu daha da ağırlaştırır.

Rene suçu kabul etmemekte direniyordu:

— Bildiriler... düzme belge hepsi. Her aklı başında adam bunun komünistlerin dili olmadığını anlar...

Rene'yi götürdüklerinde, Puchard düşünmeye başladı: Sandığımdan zor olacak... Uğraştığım kişilerin komünistler olduğunu unuttum. Bir değişik, bir kendilerine özgü yetiştiriyorlar bu adamları. Hangi durumda olursa olsun hep inkâr etmek gerektiğini biliyor adam ve de yandaşlarından giyotinden korktuğundan daha çok korkuyor. Epey uğraşmam gerekecek onunla...

Rene de hücresinde düşünüyordu. Hiç bir kanıtı yoktu elinde. Direniş yıllarından kalma bir alışkanlıkla aldığı bütün mektupları yok ederdi. Yvonne'la buluştuğunu kimse bilmiyordu. Kaldı ki, gestapo döneminde değildi şimdi. Parti, komünistlerin suçsuz insanlarla dolu trenleri hiç bir zaman bombalamayacaklarını, bunun alçakça bir yalan olduğunu kanıtlardı. Düşmanlar iyiden iyiye, gemi azıya almışlardı, kötü bitecekti bu iş.

Yvonne yaşasın yeter ki! Yaşayacak ama, güçlüdür Yvonne... Rene kızcağızın sağ elindeki yarayı anımsadı: İşkence etmişlerdi ve o, sandığı kendisine kimin verdiğini söylememişti. Elini öpmüştü Yvon-ne'un ve büyük bir şaşkınlıkla gözlerine bakmıştı. Sonra bir patikada yürümüşlerdi. Çıplak, bir deri bir kemik ağaçlara nisanın yeşili çalmaya başlamıştı, kuş cıvıltısından geçilmiyordu çevrede...

Rene Marillot adı gazete sütunlarından ineceğe benzemiyordu. Gazeteciler yazılarında matmazel De-chellet'nin kahramanlığını, yüzlerce cana kıymaya niyetlenmiş olan katillerin alçaklığını, suçunu inkâr etmeye çabalayan genç doktorun fanatik inatçılığını ayrıntılı bir biçimde anlatıyorlardı. Bir bölük gazeteye göre «suç, kitle cinayetleri planları hazırlayıp geliştiren kominformun buyruğu üzerine» işlenmişti. Başka bir bölük gazete ise soruna daha sakınımh bir yaklaşımda bulunuyor ve trenin havaya uçurulmasi girişiminin, «komünist partisi yöneticilerinin ağır davranmalarından hoşnut olmayan, partinin sol kanadından küçük bir yobaz fraksiyonun» işi olduğu sanısına yer veriyordu. Olaydan sonra saklanmayı başarmış iki cani için de çeşitli tahminlerde bulunuluyordu; Dumont'un gazetesi, bunların Polonyalı olduğunu, çünkü Morillot'nun, bu adamlarla «Fransız - Polonya Dostluk Derneği» toplantılarında sık sık görüldüğünü yazıyordu.

Fabre heyecanlıydı. Bugüne kadar, bakanlar, komünist tehlikesine ilişkin demeçler verirler, gazeteler her gün, Moskova ajanlarının Fransa'nın varlığına kıymak niyetinde olduklarını yazarlardı; halksa, demeçleri dinler, yazılanları okur, sonra sakin, kıpırtısız işiyle gücüyle uğraşını sürdürürdü: sokaktaki Fransız vatandaşı tıka-basa doygundu çünkü

politikaya. Ama işte Fabre bir gecede, tüm söz cambazla nnın iki yılda yapabildiklerinden daha çoğunu yapmıştı. Sokaktaki Fransız vatandaşı bunu yerdi işte.-Çünkü pekâlâ o da bulunabilirdi bu trende... Bu işin politikayla bir ilgisi yoktu: postu bırakmaktı söz ko nusu olan... Bir de her şey hiç umulmadık ölçüde başarılı gelişmiş ve sonuçlanmıştı. Duygusal bir adam değildi Fabre; ama yine de Luchaire'e buyruğu ver-

300

dikten sonra korkunç bir heyecana kapılmıştı: bir sürü suçsuz günahsız yolcu da havaya uçacaktı banliyö treniyle birlikte... Ama hemen yatıştırmıştı kendini: Fransa'nın karşı karşıya bulunduğu felâketle karşılaştırıldığında neydi ki iki yüz, üç yüz ölü? Eğer komünistler yok edilmezse, Fransa yok olacaktı... Yine de tam yatışmamıştı Fabre ve o geceki dalıp dalıp gidişlerine de uyku denilemezdi. Oysa şimdi sevinçliydi: can kaybı olmadan bitirilmişti iş. Kız her halde yaşamazdı, ama ona da acımanın bir gereği yoktu: besbelli adamın metresiydi. Düşündüğünden de iyi olmuştu her şey-. Komünistler, bildirilerin kendileriyle bir ilgisi olmadığını söyleyebilirlerdi, ama Moril-lot'nun, partilerinin üyesi olduğunu inkâr edemezlerdi. Kuşkusuz, «provakasyon»ları protesto edeceklerdi, ama bundan da bir sonuç alamazlardı, eldeki bütün kanıtlar onların aleyhineydi. Eğer ille de birilerini kutlamak gerekiyorsa, «Baldırıçıplaklar Grubu» nu değil, talihi kutlamak gerekti...

Gazeteler, gizlenen iki caninin aranmasına devam edildiğini yazıyorlardı. Gaston öfkeliydi: böyle bir iş için az para ödemişlerdi ona. Savaştan önce, «Eden» adlı bir barda garsonluk yapar, bu arada kokain alım-satımıyla uğraşırdı. Almanlar geldiğinde, Troyes kentinde, Gestaponun yanında kalorifer ocakçısı olarak çalışmaya başladı. Tutuklu bir kadının altın saatini çaldı. Almanlar durumu öğrendiler, ama o kaçıp gizlenmeyi başardı. Dört ay maki'de yaşadı .Sonra varlıklı bir köylü kadını öldürdü ve kadının saklı bütün mücevherlerini çaldı. Yoldaşlarına da bir haini kurşuna dizdiğini söyledi. Partizanlar onun kirli işler çevirdiğinden kuşkulanmaya başlamışlardı ama o tam zamanında palamarı koparıp sıvıştı. Savaş bittikten sonra, politikayı bir yana bırakarak çeşitli hırsızlık-

301

lar, saatçi soygunları, kokain-alım satımıyla uğraştı

__kısacası kendisini «Peygamber Çiçeği» grubuna alan

Luchaire'le tanışmcaya kadar,— başı ağrımadan, dirlik düzenlik içinde yaşadı. Kimin adına çalıştığı Gaston' un umurunda değildi, ama enayi yerine koymuşlardı onu bu kez, besbelliydi bu.. Luchaire için bir zevk, bir lezzetti bu iş, politikayı çıldırasıya seven bir adamdı çünkü; Gaston içinse bir geçim kaynağıydı. Hemen Luchaire'e gitti Gaston:

— Gizlice izliyorlar beni. Eğer kaçmazsam yakayı ele vereceğim. Otuz bin daha ver bana...

— Hakkını aldın. Patron daha fazla vermez.

— Sana beni izliyorlar diyorum. Hastayım ben, nöbetim bir tuttu mu, ben de bilmem ne konuştuğumu. Senin başını yakmamak için gitmek istiyorum. Onu vurduğunu...

—¦ Gevezelik etme. Ben yalnız kızları değil, erkekleri de...

— Öldürüp de ne yapacaksın beni? Belki de hiç bir işe yaramaz bu. En iyisi ver şu otuz bini...

— Patronun daha fazla vermeyeceğini söyledim sana.

— Ben patron-matron tanımıyorum, anlaşmam seninle... İşin de üstesinden geldim, tam gereken biçimde hem de. Şimdiyse izleniyorum. Ver otuz bini, bir daha yüzümü görmeyeceksin, Cezayir'e gideceğim.

Luchaire, Gaston'un keskin çizgili, kurnaz suratını süzdü ve cüzdanını çıkardı.

On birinci gün Puchard, Renâyi yanma çağırttı:

— Matmazel DĞchellet tehlikeyi atlattı.

RenĞ yerinden sıçradı. Yargıca gülümsedi, ak duvarın üzerinde Yvonne'u gördü bir an.

Puchard'ınsa keyfi hiç mi hiç yerinde değildi. Dün Dechellet'yi sorguya çekerken, üzerine ölü bir iş yıktıklarını anlamıştı. On gün boyunca gazeteler çığlık çığlığa, babası da bir yurtsever olan Dechellet'nin yeni bir Jeanne d'Arc olduğunu, Gestapo'nun elindeyken tam bir kahraman gibi davrandığını yazıp çizmişlerdi. Şimdi pat diye onun bir komünist olduğunu açıklamak olacak şey değildi!.. Dolayısıyla Morillot da aklanmış oluyordu. Garnier'ye, geriye kala kala, gizlenen o iki kişinin bulunması kaldığını söylediğinde, o gülmüş ve «Bunlar demişti, Cagoule'den de beter bir çetedir. Çok yükseklerden koruyucu ve arkaları vardır bunların. En iyisi peşlerini bırakmak...» Puchard sabahleyin tıraş olurken birden durmuş ve düşünmüştü: Gözlerim hiç de sorgu yargıcı gözleri değil, bir stajiyer avukat

gözü bunlar...

Puchard, partiyi kazandığını göstermek istemiyordu Morillot'ya:

— Oturun! dedi kuru kuru. Matmazel Dechellet' nin sevgiliniz olduğunu neden inkâr ettiniz?

— Değil de ondan.

— Matmazel Dechellet yalan mı söylüyor yani? Dün bana sizinle içli-dışlı olduğunu söyledi... Kimin yalan s^pediğini ortaya çıkaracağız tabii... Benco matmazel Dechellet izleri yok etmek istiyor; trenin havaya uçurulması işinde de sizin suç ortağmızdı kendisi?

Rene çileden çıktı:

— Öyleyse kim ateş etti ona?

— Sizinle ya da onunla geçimsizliği olan üçüncü ya da dördüncü bir kişi.

Bu kez iyice emindi Puchard, Morillot'nun suçsuzluğundan. Sıradan bir cinayet olayı olsaydı eğer bu iş, onu hemen salıverir, yanıldığını kabul ederdi. Ama

303

işe politika bulaşmıştı. Garnier, belki de kariyerim lekeleyebileceğim söylemişti... Puchard, işin özüyle ilgili ayrıntılı bir rapor hazırladı. Ertesi gün de Bailly çağırdı kendisini:

—• Çok beceriksizce, ahmakça çalışılıyor. Hemen örtbas etmek gerekirdi işi...

— Morillot'ya suçunu itiraf ettirmemi istemişlerde benden...

—Neyse olan oldu, geçmişi konuşacak değiliz Morillot'yu salıvermemiz gerekecek galiba. Ancak komünistlerin eline de bu durumu sömürmeleri için ge rekçe vermemeliyiz. Morillot'nun elinden, kentten hiç bir yere ayrılmayacağına dair imzalı bir kâğıt alırsınız, böylece de soruşturma resmen sürüyormuş gibi olur...

— Öteki ikisini yakalamak için, mösyö Bailly, hiç şans yok mu sizce?

— Hayır. İki hafta geçti aradan. Kayabalığı değil ya bu adamlar. Sonra, yakalayıp da ne olacak onlan? Bambaşka bir politik uçla ilişkili kişilerdir belki de? O zaman komünistlerin eline hükümeti tarafgirlikle suçlama tutanağı vermiş oluruz. En iyisi beklemek, hele bir halk bu konuyu unutup üzerine bir haç diksin...

Daha bir gün önceden, gazetelerde «Ghantilly faciası» na ilişkin sütunlar belirlenip ayrıldı: «Heyecan verici bir itiraf! Doktor Morillot'nun yanında sevgilisi varmış! Yvonne Dechellet de komünist çetenin bir üyesiymiş! Matmazel Dâchellet'ye, onun suç ortaklarını ele vereceğinden korkan Polonyalı Jan ateş etmiş!» Bundan sonra da «Ghantilly faciası» ansızın yok olu verdi gazete sayfalarından, onun yerini günlük baş ka olaylar aldı.

304

Rene cezaevinden çıkar çıkmaz, doğru Yvonns' un yattığı hastahaneye gitti. Başhekim Pelissier, ilk birkaç gün hastanın öleceğinden korktuğunu anlattı. Ameliyat çok iyi geçmişti ama o yine de sorgu yargıcına matmazel Dechellet'yi sorguya çekmek için izin vermemişti: son derece zayıftı çünkü hasta.

— Sorgulardan son derece zayıf düştü. Kendisini fazla yormayın lütfen.

Yvonne şaşkınlıkla baktı Rene'ye, hafifçe gülüne süyordu. Rene, sağlığını, keyfinin yerinde olduğunu, kendisini sıksık yoklamaya geleceğini söyledi. Aşk sözcükleriyle heyecanlandırmak istemiyordu onu. Tam giderken, Yvonne hafifçe doğruldu:

— Çok iyisiniz, Rene...

Doktor Pelissier odasına çağırdı Rene'yi-

— Siz doktor Charles MoriUot'nun oğlu değil misiniz?

— Evet.

— Şu rastlantıya bakın! Babanızla birlikte okudum ben, aynı sınıftaydık ikimiz de. Onun olağanüstü yeteneklerini hepimiz kabul ederdik... Demek, siz de babanızın yolundan gidiyorsunuz. Gerçekten çok soylu bir iş bu... Ben bu mesleği, hatta şu sorgu yargıcının mesleğine bile değişmem... Daha duyduğum anda hukuksal bir yanlış yapılmakta olduğunu düşündüm. Ne büyük bir gürültü kopardılar! Sizin resimleriniz, matmazel Dechellet'nin resimleri, cinayet, trenin havaya uçurulması... daha bilmem neler! Ben ne hukuktan, ne politikadan anlarım, ama açık konuşuyorum, bu bayağılıklar iyice midemi bulandırdı benim. Hayır, elinden çok şey gelmediğini bile bile de olsa, insanların acılarını azaltmak, bu acıları çoğaltmaktan iyidir!., Sizce kim koydu mayım demiryoluna?

305

— Onlar.

— Özür dilerim, anlayamadım...

— Diyorum ki, mayını oraya, beni bu işi yapmakla suçlayan kişiler koydu. Tıpkısı tıpkısına böyle değil elbet: aralarında bir iş bölümü yapmışlardır...

Doktor Pelissier şaşırmıştı:

— O zaman komünistsiniz siz? Ben şahsen onla-rin yazdıklarına inanmıyorum; ve bu konuda da size kara çalmak istediklerini düşünmüştüm. Politika, benim fazlaca anladığım bir şey değil, siz mi haklısınız, yoksa başkaları mı, bir yargıda bulunacak değilim... Burada beni sevindiren, Charles MoriUot'nun oğlunun çocuk doktoru olmasıdır. Gerçekten de, bir küçüğü kızıldan ya da difteriden kurtarmak, politik çıkarlar uğruna milyonlarca çocuğu öldürmekten çok daha onurlu bir şey.

Doktor Lesange baş hemşireye:

— Olacak şey değil —dedi,— Morillot'yıı salıvermişler. Her yerde adamları var bu komünistlerin. Demek bir katille yan yana çalışacağız!..

Baş hemşire çok sevinmişti Rene'yi gördüğüne.-

— Daha en başından anlamıştım bunun bir provokasyon olduğunu. Vicdansız herifler, önlerinde hiç bir engel tanımıyorlar! Doktor Lesange'ın da onlardan olduğuna hiç kuşkum yok...

Laboratuvarda profesör Brunei soğuk soğuk se-lamlaştı Rene'yle. Emin değildi doğrusu doktor Moril-lot'nun suçsuz olduğundan.- Belli mi olurdu hiç? Nelere, nerelere gücü yetiyordu komünistlerin!.. Macar kardinali anımsamak yeterdi bunu anlamak için. Profesör kendini tuttu ve

Rene'ye:

F — 20

— Yargı organının sorunlarına ve kararlarına karışmak niyetinde değilim —dedi.— Deneylerinizi sürdürebilme olanağına kavuştuğunuza sevindim.

Akşam Rene parti toplantısına gitti. Herkes kucaklıyordu onu: evinde, yakınlarının arasmdaymış gibi hissetti kendini. Soruşturmanın nasıl yürütüldüğünü her birine tek tek anlatmak zorundaydı; her anlattığı da «Alçaklar, bunun da hesabını vereceksiniz!..» diye bağırıyordu.

Ertesi gün Rene, profesör Dumas'ya uğradı. Gazetelerin bilgine karşı giriştikleri kampanyanın ilk günleriydi.

— Hiç de fena görünmüyorsun —dedi Dumas. Sevinmişti Rene'nin gelişine.— Ee, nasıl bakalım hapishane? Sıkıcı değil mi? Hapisteyken ben de çok kızardım: kafesteki ayı gibi hissederdim kendimi. Nasıl da maskara oldular ama!.. Aslında iyiye belirti bunlar: insan bir kez bu yollara başvurdu muydu, yakında* işi bitik demektir...

Rene, profesör Brunei ve doktor Lesange'ı düşündü:

— Yazık ki Fransa ikiye ayrıldı...

— Başka türlü olamazdı ki. Sen sanıyor musun ki, Rusya'da, başlangıçta herkes Lenin'in arkasmday-dı? Burada kötü olan Fransa'nın ikiye ayrılması değil, araya bir sınır çekilmesi ...Bizimkiler de, örneğin birine bakıyorlar bakıyorlar, «Sen bizden değilsin, bu yana!» diyorlar. İki parça... Biliyor musun ne kadar insan var bu iki parça arasında? Fransızların yarısı .. namuslu, dürüst yarısı hem de... Onlar belki de inandılar senin treni uçurmak istediğine, ama bunun sana çalman bir kâra olduğunu öğrendiler miydi de, bu karayı çalanlara öfkelenirler. İnsanları reddetmek kolaydır, «Sen bizden değilsin» de, tamam. Oysa bize

bunun tam tersi gerekli: İnsan kazanmak, onların gözlerini açmak... Az mıdır, örneğin senin baban gibi olanlar? Olağanüstü bir adamdı! Herhangi bir şeyden kuşkulandı mıydı, bu kuşkusu içtendi. Böyle bir kuşkucu, her şeye evet diye baş sallayan, ama kırk dört ağustosunda olduğu gibi iş kan dökülmesine vardı mıydı da hemen yatağın altına gizlenen bilgin - kütüklerden çok daha yücedir. Biz Fransızlar, eleştir-* meyi de, gülmeyi de severiz, bunda kötü hiç bir şey yok. Bu, tıpkı tuz gibidir, tuzsuz yemek yapabilir misin? Komünistim diye baban bana gülerdi, oysa sonra kendisi de aynı yere geldi, yalnız bunu kabul etmiyordu... Sence savaş olacak mı?

Rene gülümsedi; öyle beklenmedikti ki soru:

— Bilmem... onlar hazırlanıyorlar.

— Onların hazırlandığı belli bir şey. Ama bu arada biz de varız... Yoldaşlar ilkbaharda Barış Kongresinin toplanacağını söylediler. Son derece iyi düşünülmüş bir şey bu. Amerikalılar elbette savaş istiyorlar. Ama orada sıradan vatandaşlar savaştan korkarlar. Dulles'lar da, insanları kendi hallerine bırakınca, düşünmeye, dolayısıyla da duraksayıp ikirciklenmeye başladıklarını bilirler. Buysa, üçkâğıtçıların, dalaverecilerin sonu demektir. Onlar savaş is- ' tiyorlar, ama biz buna izin vermeyeceğiz... Benim için neler yazdıklarını okudun mu? Neden bir mayınla da beni yakalamadıklarına şaşıyorum doğrusu?

Yüksek sesle güldü Dumas. Olağanüstü bir adam, diye düşündü Rene. Hiç bir şeye aldırdığı yok!..

Yvonne'un sağlığı pek hızlı olmasa da, düzeliyor-du. Rene her pazar Chantilly'ye gidiyordu. Kendinden, dostlarından, son olaylardan söz ediyordu Yvonne'a. Duygularını açıp açmama konusunda hâlâ bir karara varamamıştı. Ve Yvonne düşünüyordu: çok iyi bir in-

san, gelip gidişleri de bana acıdığı için... yoksa beni sevdiği falan yok... Ve o da duygularını gizlemeye başladı; sakin, güler yüzlü, gönül alıcı oluyordu Re-ne'yleyken. Hatta bir ara, dostluktan daha iyi bir ilişki olmadığını, onun güvenine, inanma layık olmaya çalışacağını söyledi.

Rene, o ilk kuşkuları duymaya başlamıştı yeniden. Yvonne'un dış görünüşündeki sakinliği, onun kendisine karşı kayıtsızlığı olarak yorumluyordu; dostluk üzerine olan sözleri ise tam bir düş kırıklığına itmişti onu. O gece Yvonne'un bir anlık bir duygulanmanın etkisi altında kalmış olabileceğini düşünüyordu. Şimdiyse aklı başına gelmiş, yanıldığını anlayarak çoktan düşüncesini değiştirmişti. Dikkatsiz bir söz söyleyip, onu endişelendirmemeliydi. Söyleşileri, gitgide daha gergin, daha soğuk, daha zoraki bir hava içinde geçmeye başladı.

Bazan güneşli, bazan soğuk günleriyle kaprisli şubat ve rüzgârlı, yağmurlu günleriyle endişeli mart geçti. Erken ilkbahardı kapıyı çalan; nisanın ilk günleri mayısı andırıyordu; çevrede her şey yeşil, gür va kızgındı. Böyle parlak, gürültülü bir günde taburcu oldu Yvonne hastahaneden. Rene'nin haberi yoktu bundan, bildirmemişti Yvonne ona çıkacağını. İki gün annesinin yanında kaldıktan sonra, Paris'e, çalıştığı atelyeye gitti ve oradan Rene'ye telefon etti. Bir çığlık attı Rene:

— Yvonne!

Uzaktan gülümsedi Yvonne ona. Bu ses, adının böylesi ünlenişi hemen sakinleştirmişti onu: öyle bir sevinç, heyecan, aşk vardı ki bu söyleyişte!

Rene soruyordu:

— Nerede buluşalım?

— Ben size geleyim. Kaçta çıkıyorsunuz işten?

Günün kalanını sıtmalı gibi geçirdi Rene\- bazan sevinçten coştu: bir düşün, sana, evine gelecek; bazan kederlendi: artık kahvelerde buluşmamızın uygun olmadığını düşünüyor...

Kapının zili çaldığında, odayı ancak toparlayabilmişti (sabah alelacele çıkmıştı evden). Yvonne içeri girdi ve tek bir şey söylemeden ona sarıldı.

Rene birden telâşlandı:

— Hemen çıkmamız gerek, son trenin kalkmasına kırk dakika var.

— Annemi kardeşimle birlikte sabah uğurladım; Moulins'e, halama gittiler. Eğer beni kovmazsan burada kalacağım...

Sabah, Yvonne kahve yaparken, RenĞ yanma sokuldu: }

— Sorgu yargıcına neden bizim aramızda... şey... işte öyle olduğumuzu söyledin?

— Benim yabancı biriyle gezebileceğime inanmıyordu da ondan.

Kucakladı Renâ'yi Yvonne:

— Biliyor musun ne zaman anladım senin olduğumu? Çok önce... trendeyken...

Sokak, yaz günü gibi sıcak, tozluydu; yalnızca çiçeğe durmuş kestanelerden anlaşılıyordu nisan ayı. Yvonne durdu:

— Ne güzel bir pankart!

— Picasso'nun güvercini bu. İki hafta sonra kongre var. Profesör Dumas diyor ki...

Yvonne sözünü kesti onun:

— Nasıl da beyaz!.. Ve korunmasız... RenĞ güldü:

— Korumak gerek onu.

30

Küçük Jeannot, yıldan yıla daha çok benzer oluyordu babasına. Bu yalnızca Marie'nin bir buluşu değildi, bütün komşular aynı görüşteydi; hatta geçenlerde Lejean «Hık demiş babasının burnundan düşmüş! Tıpkı Pepe...» diye gülmüştü... Jeannot da babası gibi, esmer, zayıf ve yerinde durmazdı. Marie'yi en çok duygulandıran da, çocuğun sık sık yinelediği «Anlıyor musun?» sözcügydü. Jeannot da aynı şeyi yapardı ...Marie sık sık, bu alışkanlığın küçük Jeannot'a nasıl geçtiğini düşünürdü. Bunu, oğluna kendisinin öğrettiğinden haberi bile yoktu: Jeannot daha küççükken, gözyaşlarını tutmaya çalışarak, «Hayır Jeannot, diye fısıldardı, o gelmeyecek,

çok uzaklarda o, anlıyor musun?» Ve şimdi Jeannot okuldan koşa koşa gelip, sevinçle anlatıyordu: «Öğretmenimiz dedi ki dünya yusyuvarlakmış, elma gibi, anlıyor musun?.. İkinci derste öyle bir gürültü yaptık ki... Pierrot bir arkadaşı çaşıtlamak istedi, anlıyor musun? Ben de kendisini döveceğimi söyledim.» Babası gibi Jeannot da bir şeyler onarmayı seviyordu, bunun için Marie ona bîr oyuncakçı mağazasından onarım takımları almaya karar verdi, dört gün sonra sekizinci yaşını dolduracaktı Jeannot.

Zor bir hayat sürüyordu Marie. îplik cilt işçisi olarak çalışıyordu. Üç yıl önce işi iyiydi. O zamanlar giyim-kuşam ve öteki eşya mağazaları boştu, mal yoktu ortada, belki de, gözüpek, yiğit insanların yeraltı gazeteleri çıkardıkları, yasak şiirleri çoğalttıkları, faşist karakollarına baskınlar düzenledikleri, yani öz-

311

gürlük yolunu açmaya çalıştıkları dönemin heyecan ve coşkusunu taşıyorlardı, hâlâ yüreklerinde. Şimdiyse yayımcılar bir bunalımdan söz ediyorlardı ve Marie haftada dört gün çalışıyordu. Jeannot ise korkunç bir hızla eskitiyordu pabuçlarını (Marie gururlu bir sevinç duyuyordu bundan: tıpkı babası gibi!)

Yirmi dokuz yaşındaydı Marie. Keder ışıltılı, iri gözleri vardı; bu gözler o gülerken de kederle ışıldar-vdi; ve öylesine bulaşıcı bir gülüşü vardı ki, sokakta onun gülüşünü duyan yabancıların bile yüzleri-gülümserdi. Neşenin ve bitmemiş kederlerin bir alaşımıydı ondaki alımlılık. Erkekler çok beğenirlerdi onu, "kur yaparlar, dansa çağırırlardı. Ama Marie ikinci kez evlenmemişti. Bir sıcaklık, bir okşayış istiyordu: uykusuz geçirdiği geceler pek çoktu... Coşkun, ateşli bir yaratılıştaydı ve bu özelliği, kendisinden karşılık bekleyenlere karşı onun için bağlayıcı oluyordu: Je-annot'yıı korkunç seviyordu, kendini hepten ona vermişti ve çok sık anımsıyordu onu; ancak bu anımsa-yış bir düşü, bir imgeyi anımsama değildi: canlı bir kocayı anımsıyordu o: sımsıkı sarıldığı, öptüğü... Onu özellikle son gecelerde olduğu gibi anımsıyordu. Yılbaşından birkaç gün önceydi. Ertesi gün P6pe\ Schel-ler adlı Gestapo şefini öldürmüştü. Doktor Vâcher'nin evinde geçirmişlerdi geceyi. Mari, ona «Mavi sakal» derdi. Aşk tanrısı Eros'un bronz heykelcikleriyle süslü kocaman bir karyola vardı odada. Eroslardan biri yayını germiş, okunu atmaya hazırlanıyordu. Öteki fse gözleri bağlı, yayı elinden düştü düşecek... Jeannot, «Ahmak, demişti, cephaneyi tutumlu kullanmak gerek, yaraladın bizi, yeter... Şu ötekisininse bize bakmaya karar vermemiş bir hali var...»

Komşusu Georgette nine bir gün Marie'ye: — R6mi yok galiba artık, ha?... dedi. Ben de bir

312

düğün kutlayacağız bu sıralar diye düşünüyordum. Jeannot'un ölümünden bu yana ne kadar geçti? Sekiz yıldan fazla... Çocuk için de iyi olurdu evde bir erkeğin bulunması, yaramazlık falan yapamazdı... Anlamadım gitti, yoksa senin bir adağın, andın mı var?'

Marie gülümsedi:

— Hayır, dinsizim ben, inanmam öyle şeylere... Yalnızca içim istemiyor evlenmeyi, hepsi bu.

Bütün boş zamanlarını —ki şimdi daha çoktu bunlar,— Marie partiye veriyordu. Hiç bir toplantıyı kaçırmıyor, grevciler için para topluyor, kararsız, ikircikli olanlarla konuşup onları ikna ediyordu. Çok büyük bir saygınlığı vardı ve bu, Pepe'nin o olağanüstü yiğitliğinin unutulmamış olmasından değildi (onun ölümünden önce yazdığı mektup ele geçmiş ve basılarak çoğaltılmıştı). Marie direniş yılları boyunca Le-jean'la çalışmış, silah taşımış, bildiri dağıtmış, habercilik yapmıştı; ayaklanma günlerindeyse bir Alman tankını yakmıştı. Barış Kongresi için delege seçimi sırasında Marie'nin adı, en önde gelen adaylar arasında yer alıyordu.

Marie özenle giyinip süslendi: büyük bir bayrama gider gibi gidiyordu Kongreye. Georgette nine, okuldan dönünce Jeannot'ya yemeğini yedirmeyi kabul etmişti.

Salona girince hayranlık dolu bir çığlık attı Marie. Evet, herkesten duymuştu Kongrenin çok büyük olacağını, ama bu kadarını beklemiyordu doğrusu. Dünyanın dört bucağından insan vardı salonda: kara entarili Fransız köylü kadınları, Amerikalılar, Ruslar («doğruca Moskova'dan!»), zenciler (çok zenci vardı: bunlardan birinin büyük bir ozan olduğunu

söylemişlerdi Marie'ye), renkli şallara bürünmüş, alınları takma altın benli Hintli kızlar, Yunanlılar, Polonyalılar, papazlar (içlerinden birinin başında kocaman bir beyaz şapka vardı), Çinliler, tek kelimeyle, herkes. Duvarlarda, çeşitli dillerden yazılar görülüyordu; şirin, gizemli harfleriyle Çince bile vardı aralarında. Marie yalnızca adlarını bildiği birçok kişiyi görüyordu salonda. Gösteriyorlardı ona: «Bak, şu tribündekini görüyor musun, şu zayıf, hani gazete okuyor, şimdi gözlüklerini çıkardı, işte o Jolio-Curi-e'dir... Şu bıyıklı ihtiyar da profesör Dumas... Onun solunda oturan Aragon... Şu esmer, ak saçlı, kulaklıklı olan Picasso... Hani şu güvercini yapan...» Marie içer gibi bakıyordu salona.- Şurada oturanlarsa bizimkiler ...tanıyorum hepsini. Belleville'den, Berty fabrikalarından... işte Morillot... onun yanındaki ise gene-ralmiş söylediklerine göre... Ne iyilik taşan yüzü var şu papazın! Habire gülümsüyor... Marie'nin yanında ise Mado vardı: Bak Marie, bunlar da Vietnamlılar... «Kirli bir savaş»m yürütüldüğü Vietnam'dan gelmişler. Yatıştırıyor bizimkiler onları; ama onlar biliyorlar ki, bu salonda ne Moch, ne de BĞdier var. Yaşlı bir Vietnamlı, «Gnome et Rhon» fabrikası işçilerinden bir delikanlının elini sıkıyor... Ne çok insan var!.. Kimse savaş istemiyor. Trumann bir gelse de baksa şuraya, baksa ve görse, gücümüzün ne olduğunu!

Birinci oturumdan sonra verilen arada, yorgun ama güler yüzlü bir kadın yaklaştı Marie'ye:

— Marie Milet değil misiniz siz?

— Benim.

— Kocanızın adı Pepe'ydi değil mi?

Marie «evet» anlamında başını sallayınca genç kadın coşkuyla, sımsıkı kucakladı onu. Marie bir şey anlamamıştı: neden «sen» değil de «siz» diyor? De-

mek ki bizden değil. Sonra, beni nereden tanıyor? P§-pe'yi gerçi herkes tanır, ama «Marie Milet» dedi bana. Sonra, yüzü bir tuhaf. Bizden değil bu.

— Sizinle konuşmam gerek —dedi genç kadın.——-Ne zamandır arayıp duruyordum sizi, demin söylediler burada olduğunuzu. Dışarı çıkalım, oturumun başlamasına bir saat var daha. Adım Lucie Richard, ama bu size hiç bir şey anlatmaz, kocanızla birlikte yargılamışlardı beni de...

Küçük, boş bir kahveye oturdular. Lucie, zaman zaman heyecanlanarak, kendinden söz etti bir süre Marie'ye. Savaş başladığında on dokuz yaşındaydı. Emekli bir generalin kızıydı. Çocukluğundan beri, dünyada bir tek gerçek ilke olduğunu söyleyip durmuştu, babası; Fransa'ydı bu, «Tanrının ve kilisenin sevgili kızı Fransa...» Elbette Fransa'da da kötü olan birçok şey vardı. Neden, örneğin izin veriliyordu avare avare dolaşmalarına işçilerin? Gösteri yürüyüşlerinin hemen dağıtılması gerekirdi ...Babasının haklı mı yoksa haksız mı olduğunu hiç düşünmemişti Lucie: ona öyle geliyordu ki, babasının bütün görüşleri sıkıcı ama su götürmez şeylerdi. Kapitülasyonları öğrendiği zaman babası ağlamış, ama sonra Petain'in haklı olduğunu, günahlarının kefaretini ödemeleri gerektiğini söylemişti. Komünistler geleceğine Almanlar gelsin daha iyiydi. Lucie ilk kez kuşkulan-mıştı babasının haklılığından. Altı ay sonra dâ bir tıp öğrencisiyle tanışmıştı. Robert Renant'dı adı çocuğun. Çarçabuk dost olmuşlardı. Bir süre sonra Robert gizli bir örgüte girdiğini söylemişti: Fransa'y* kurtarmak gerekti. Lucie babasının sözlerini anımsamış ve sormuştu: «Peki ya komünistler kazanırlarsa?» Uzun uzun gülmüştü Robert bu soruya ve bunun, Fransa'yı yıkıma getiren politika esnaflarının sözü

olduğunu, aslında kendisinin «ekonomiyle hiç ilgilenmediğini ve komünistlerin fikirlerinin gerçekleşebi-lirliğine dair en ufak bir şey bilmediğini, ancak onların, davranışlarını kahramanca bulduğunu söylemişti- Lucie onun haklı olduğunu anlamış ve hemen sonra o da «Uzlaşmazlar Grubu»na girmişti. Yapabildikleri şeyler pek fazla olmamıştı: Dublikatörle öğrenciler için çağrı bildirisi basmışlar, ve İngilizlerin paraşütle attıkları iki sandık otomatik silahı taşıyıp getirmişlerdi. Bu sandıklar da, daha sonra herkesi ele veren Leblanc'm eline geçmişti. Lucie, Robert! seviyor, ancak ona açılmaya cesaret edemiyordu. Bir akşam Geminot'daydılar. Gâminot ikisini odada yalnız bırakmış, kendisi yazı yazmaya yandaki odaya geçmişti. Robert birden Lucie'yi kucaklamıştı; bir sevinç çığlığı atmıştı Lucie... Robert gülmüş ve parmağını dudağına götürerek yandaki odayı göstermişti: yavaş... Tam bu sırada Gâminot'nun bağırdığını duymuşlardı: «Kim var orada?» Gertaponun adamlarıydı gelenler. Geminot ateş etmiş ve Almanlanrdan birini yaralamıştı. Hemen oracıkta kurşunlamışlardı Ge-minot'yu. Robert'i ve Lucie'yi ise Gestapo merkezine götürmüşlerdi. İşkence yapmışlardı orada Lucie'ye, tırnaklarını sökmüşlerdi. Daha sonra Robert'i, Gre-iser'in yanında görmüştü. Cellattı bu Greiser, Pepe'ye de işkence yapan oydu. Robert'in dudaklarını kesmişti. Kimsenin adını vermemişti ama Robert. Lucie de konuşmamıştı... Pöpe'yi de Greiser'in odasında görmüştü. Bir kahraman gibi dayanmıştı Pepe. Sonra bir de mahkemede karşılaşmışlardı... PâpǦ'yi bir rastlantı sonucu Formiget'in evinde bulmuşlar, Leblanc'ı öldürmekle suçlamışlardı. Komünist olduğunu söylemişti Pepe: Robert ve Lucie'yi kötü bir duruma düşür-Diek istememişti. Onun bir kahraman olduğunu daha

sonra öğrenmişti Lucie: Gestapo şefini öldürmüştü Pepe. Onu idama, Robert! yirmi, Lucie'yi de on yıla mahkûm etmişlerdi. Birbirlerini son kez mahkemede görmüşler ve burada vedalaşmışlardı. PepĞ'yi kurşuna dizmişlerdi. Robert'i de bir daha görmemişti Lucie: o da cezaevinde ölmüştü. Ravensbrück'de cezasını tamamlayıp döndükten sonra üniversiteye girmişti Lucie. Annesi ölmüş, babası ise çökmüş, bir deri bir kemik kalmıştı; ama hâlâ aynı şeyleri yinelemekteydi: «Komünistlerdense, atom bombası daha iyidir...» Rhobinet adlı bir mühendis Lucie'ye âşık olmuştu, o da Lucie'nin hoşuna gitmişti. Robert gibisini nasıl olsa bir daha bulamayacağını, yaşaması gerektiğini düşünmüş ve evlenmişti Rhobinet ile. Kırk yedide olmuştu bu. Ama hemen sonra kocasını sevmediğini anlamıştı Lucie. Rhobinet, önemli olan şeyin para olduğunu söyler, Lucie'yle alay ederdi. «İdealist» adını takmıştı Lucie'ye. Bazan kızar, «Kendini büyük acılar çekmiş bir çilekeş gibi göstermekten vazgeç, derdi. Küçük çocukların saklambaç oyunu gibi bir oyundu direniş yıllarında yaptıkların. Otuz yaşma geldin, bırak artık oyunu!» Lucie onu duymamaya, görmemeye çalışır ve sınavlarına hazırlanırdı. Kocası birtakım kazanç işleriyle uğraşırdı. Bir gün pek neşeli dönmüştü eve; bir yerlerde iyi bir yemek yediği belliydi. Bir süre sağdan-soldan konuştuktan sonra, bir fabrikanın baş mühendisliğine atandığını, bu fabrikada Amerikan savaş uçaklarının onarımlarının yapılacağını söylemişti. Yani kendisini iyi bir gelecek bekliyordu. Bombardımanlar, ölen çocuklar, kaçışan halk... geldi bir an Lucie'nin gözünün önüne, ve bağırdı: «Nasıl yapabilirsin böyle bir işi? İnsan değilsin sen!..» Kocası gülmüş, «İnsanım, demişti. Hem de senin gibi bir «idealistsin ayıla-bayıla beğendiği yakışıklı bir

erkek.» Sonra, Lucie'nin aptal olduğunu, bir tek gün halk demokrasisi olarak yaşamaktansa, yüz bin bombanın altında kalmanın daha iyi olacağını, komünistleri tıpkı cüzzamlılar gibi kırıp geçirmek gerektiğini söylemişti. O gece terketmişti Lucie kocasını. Üniversiteyi de bırakmak zorunda kalmış ve belediyede çalışmaya başlamıştı. Kendisini nasıl olup da Kongreye delege seçtiklerini bilmiyordu. Belki «ölüm kampı»nda kaldığı için seçmişlerdi ...Komünist değildi, ama savaş isteyen insanlardan da nefret ediyordu. Ravensbrück'de, Claudine onun kollarında ölmüştü. Komünistti Claudine, ölmeden önce Lucie'ye, «Göreceksin, demişti, savaştan sonra her şey bambaşka olacak, temiz, tertemiz...» Oysa Lucie savaştan sonra ne pislikler, bayağılıklar görmüştü. Marie ile görüşmek istemişti, çünkü hayatta kimsesi yoktu, Pepâ'nin mahkemedeki hali hiç gitmiyordu gözünün önünden ve Pepe onun için bir vicdandı...

Marie salona döndüğünde İngiliz hukukçu konuşuyordu. Mado'nun sesini duydu:

— Bir şey mi oldu?

Ve ancak o zaman anladı ağladığını. Çarçabuk sildi gözlerini:

— Yok bir şey... Şu kadın P6pe'yi tanıyormuş, beraber yargılanmışlar...

Sonra bir Rus konuştu. Havacı olduğu ve savaşta olağanüstü kahramanlıklar gösterdiği söyleniyordu. Alçakgönüllü, sade bir görünüşü vardı; alkışlardan şaşırmış, ellerini nereye koyacağını, ne yapacağını bilemiyordu. Mado kulaklığını çıkardı: Ayı Rus-Ça yazmayı öğretmemişti ona, ama konuşmaları iyi anlıyordu. Yerinde duramıyordu Mado, ikide birde ayağa kalkıyor, alkışlıyor, sanki Rusa dokunmak istermişçesine kollarını ileri uzatıyordu.

318

— Çok güzel konuştu —dedi Marie'ye p

Stalingrad'ı, nasıl dayandıklarını anlattı... Güçlü olduklarını ,ama savaş istemediklerini söyledi... Hay Allah, ne diye anlatıyorum sana bunları sanki, konuşmalar çevriliyor, hepsini sen de anladın... «r»leri de tıpkı Ayı gibi söylüyordu...

(«Ve Sergey gibi» diye düşündü, ama söylemedi.)

Mado ile Marie yürüyüşe de birlikte katıldılar: Kadınlar kolunda yürüyorlardı. Üzerlerinde üç renkli kocaman bir bez pankart dalgalanıyordu: «Danielle Casanova halkı, Zoya halkıyla hiç bir zaman savaşmayacak» .

Koca Buffalo stadyumu hıncahınç insan doluydu. Kongre delegeleri tribünlerde oturuyor, yüz binlerce kadın ve erkek de onların önünden geçiyordu.

İlkin, geçenlerdeki büyük mücadelenin savaşçıları olan maden işçileri geçtiler. Ellerinde madenlerde kullandıkları fenerler vardı. Mado onların arasında birçok dostunu gördü, hepsiyle selamlaşti; kapkara köylerinden beyaz bir güvercin getirmişlerdi. Öyle çoktu ki bu güvercinler! Minicikleri, kocamanları, tahtadan, camdan olanları, kâğıttan olanları!.. Sonra binlerce güvercin salıvermişlerdi havaya; Marie, Je-annot'yu getirememiş olmasına yazıklandı...

Profesör Dumas'ya tribünde yer vermişlerdi ama o istememişti; bastonuna dayana dayana «ölüm kampı» nda birlikte kaldığı arkadaşlarının yanında yürüyordu: onu gören halk «Barış! Barış! Barış» diye bağırıyordu.

Sıcak, dayanılacak gibi değildi, ağustosta arada bir görülen sıcaklardandı. Gök, bir boranın yaklaşmakta olduğunu duyururcasma son derece parlak ve açıktı. Berty fabrikası işçilerinin safında yürümekte olan Lejean, geçerken Mado'ya bağırdı: «Selam

319

France!..» Mado, gözleriyle Hante-Vienne delegelerini arıyordu: her halde D6d6 gelmiştir. Stadyumun çevresi ve buraya açılan sokaklar hınca hınç insan doluydu. Sanki tüm Fransa burada toplanmıştı ve ant içiyordu: Bir daha siren sesleri olmasın, sokaklarda kaçışan insanlar olmasın. İki yıl boyunca insanlar gazete okuyarak aralıksız acı çökmişler, geleceğe bakmaya cesaret bile edememişlerdi. Ama şimdi, bugün çok olduklarını, güçlü olduklarını, savaşı önleyebileceklerini ve Fransa'yı kurtarabileceklerini anlamışlardı.

Tribünlerde dünyanın bütün ülkelerinden gelmiş delegeler oturuyordu. Genç kızlar Yunanlılara çiçek atıyorlardı: zor durumdaydı Yunanlılar, buraya çok uzak olan dağlarda kan döküyorlardı, ama mutluluk onlara da gelecekti. Çinliler de pek görkemli selam -lanmışlardi: savaşıyorlar ve kazanıyorlardı. Mado'yla Marie, Rusların oturdukları tribünün önünden geçerken durdular. Fransa'nın bütün çiçekleri Sovyet delegelerinin üzerine serpilmişti: İnci çiçekleri, nergisler, karanfiller, beyaz, kırmızı, sarı, renk renk güller, laleler, leylaklar, şebboylar, zambaklar...

— Bir koşu yanlarına gidelim mi Mado? diye önerdi Marie. Hem sen Rusça da biliyorsun?..

Kalabalığı yara yara, kongrede de konuşan havacının yanına vardılar.

— Umudumuz sizde, size güveniyoruz... dedi Marie.

Utangaç utangaç gülümsedi havacı; tam bir çocuk gülümsemesiydi bu.

— Fransızca bilmiyorum ben...

Marie kendini tutamayıp kucakladı onu. Bu kez iyice utanmıştı havacı. Mado karıştı söze.-

— Bir yoldaşı vardı, bir faşist öldürdüğü için kurşuna dizdiler onu.

— Siz Rusça biliyor musunuz? Şaşırmıştı havacı.

— Biraz. Bizim partizan grubunda bir Rus vardı. Ayı. Ondan başka bir Rus daha tanıdım. Ama öldü o savaşta... İzin verir misiniz, öpebilir miyim sizi?

Yeniden kendi saflarına döndüklerinde:

— Ne dedin ona? diye sordu Mado'ya Marie.

— Pepe'den söz ettim... ve partili olduğunu söyledim...

Zaten Marie'ye de, Mado tam bunları söylemiş gibi gelmişti.

31

Şablon, «Metropol» oteli restoranında Amerikalı gazeteci Smiles'la birlikte oturuyor ve öfkeli öfkeli votka içiyordu:

— Havyarları güzel, ama yine de burada çalışmak hoş değil. On bir gündür Moskova'dayım. Ruslardan kimlerle konuştum? Bir, bakanlık memurlarıyla, bir de «İnturist»den bir kızla, oda için. Ne Al-lahm belası bir durum!...

Smiles, altın dişlerini parlata parlata güldü. Güldüğü zaman yaşlı bir Japona benzerdi; o da bunu bilir ve bunun için de, daha yeni tanıştığı bir kimseye bile hemen otuz dört yaşında olduğunu, dedelerinin Amerika'ya Kent Kontluğundan geldiğini söylerdi.

— Ben de bir buçuk yıldır buradayım ve bir süre içinde kendileriyle konuşmak olanağı bulduğum Rus-

lar iki elin parmağını geçmez. Ders almayı denedim, bir parça Rusça konuşabiliyorum, ama bunun da bir işe yaradığı yok. Bilmem hangi sokağın nerede bulunduğunu soracak olsanız eğer, adam tarif ediyor, olmazsa köşeye kadar götürüp gösteriyor, ama kendisiyle ciddî şeyler konuşayım dediniz miydi, birden bire dili tutuluyor, konuşma yeteneğini yitiriyor. Almanya için ne düşündüklerini, bir savaş olup olmayacağını sorduğumda, ya susuyorlar ya da Pravda' vdan aktarma laflarla başlarından savıyorlar. Hiç kimse size konukluğa gelmiyor, içkiye doymaz bir ayyaş bile, oturup sizinle iki yudum bir şeyler içmiyor. «Demir perde», «Çin şeddi...» tüm bunlar, gerçeği yansıtmayan, gerçek küçültülerek takılmış adlardır. Aslında Rusya'nın üzerinde bir stratosfer tabakası vardır ve batıdan gelmiş bir insan burada soluk alamaz, boğulur. Tepeden tırnağa kendini beğenmişlik vardır bunlarda. Bir öğrenci bile kendini dev, bizim başkan Truman'ı ise pire gibi görür. Belki de bu, aşağılık duygusundan gelen bir ikiyüzlülük?.. Çünkü yolda benim arabama hayranlıkla bakmayan bir tek kişi bile görmedim bugüne kadar. Benim «Chevrolet»ye onların bu bakışlarından, bana nasıl imrendiklerini, benim nasıl manevî bir baskım altında bulunduklarını anlamak zor değil; kaldı ki, sıradan bir Amerikan vatandaşıyım ben...

Şablon, yemek yiyenleri ilgiyle izliyordu. Hemen yanlarındaki masada genç bir kızla delikanlı yemek yiyordu. Şablon bunların birbirlerini sevdiklerini hemen anladı. Kız başka bir yana baktığında, oğlan hayranlık ve coşkuyla onu izliyordu, kız başını çevirince de hızla gözlerini yere indiriyordu. Kızsa sıkılıyordu. Her ikisi de besbelli yemek yemek istiyor-İ£n\ ama böyle bayağı bir şeye karşı kayıtsızmışlar-

F

21

322

casma kendilerini canları istemiyor gibi gösteriyorlardı. Şablon onları izlerken sanki suç ortaklarıymış gibi sessizce gülümsüyordu. Sonra Smües'a dönerek:

— İlginç —dedi,— acaba ne konuşuyor şu âşıklar?

Snıiles'm altın dişleri yeniden parladı:

— Buranın törelerini bilmediğiniz belli oluyor. Bunlar KGB ajanı ve bizi izliyorlar. Burada âşıklar yok gibi bir şeydir; kadın ya da erkek birbirine bir «jiîploşçad»i —oda demektir bu— olup olmadığını sorar ve varsa eğer, anlaşma tamamlanmıştır, başlarlar çocuk üretmeye.

Şablon inanmamışçasma salladı başını:

— Bana kalırsa bunlar âşık, seviyorlar birbirlerini. Biliyorum, iyi aktördür Ruslar, ama kimse bunca güzel rol yapamaz...

Bir yudum daha votka aldıktan sonra mırıldanarak sürdürdü sözünü:

— Belki de haklısınız. Afrika'ya gittiğimde de ilkin hiç bir şey anlayamamıştım. Kavramak gerek. Kavramaksa hemen hemen olanaksız... Ajansıma burada altı ay kalacağıma söz vermiştim, ama korkarım ki bir haftadan fazla dayanamayacağım.

Paris'teyken, Şablon gazetecilerden kaçardı: «Bunlar, derdi, ilginç olmayan, tuhaf bir takım insanlardır, ters, evrik bir yaşayışları vardır; heyecanlanma, sevinç duyma, öfkelenme gibi duyguları yitirmişlerdir, konuştukları zaman duyulan ses değil, yankıdır.» Sokulgan bir adam olduğu ve burada, Moskova'da konuşabileceği başka kimse de olmadığı içio Amerikan gazetecilerinin arasına düşmüştü. Sık sık somurtur ve düşünürdü: evet, Ruslar belki birer robot, ama şu Smiles ve benzerleri de onlardan daha üstün değil doğrusu.

323

Sablon'un aralarına düştüğü gazetecilerin pek sıkıcı bir yaşayışları vardı. Ayda birkaç kez eğlence fırsatı anca çıkardı, o da, büyükelçiliklerden birindeki bir kabul resmi falan... Böyle durumlarda da kendilerinin çağrılıp çağrılmayacaklarının heyecanını yaşarlardı. Çağnlmışlarsa eğer, diplomatlarla konuşur, Moskova'da çalışmanın olanaksızlığını; her güzel kızın KGB ajanı olduğunu; Portekiz'e, hatta İzlanda'ya düşmenin bile buraya düşmekten daha iyi olacağını; yazacak hiç bir şey olmadığını; ağır silah fabrikalarının olduğu Tula'da durulmadıktan sonra Yasna3m Polyana'ya gezi yapılmasının ne anlamı olacağını... söylerlerdi. Diplomatlar da iç çekerek onları onaylarlardı. Önce kokteyl, sonra küçük gruplara bölünerek viski ve votka içerlerdi: kimi yakında Moskova'dan ayrılışı, kimi Ruslara karşı kazanılacak zafer için kaldırırdı kadehini. Aralarında eskiden beri orada olanlar, savaş yıllarındaki yaşayışlarının çok güzel olduğunu, Vişinski'nin basın toplantılarını, kabullere gelen Rus kızlarının bazan yabancılarla da dans ettiklerini, kısacası olay bolluğuyla dolu zamanlar olduğunu anlatırlardı. Bir gün, «Associated Press» muhabiri, bir basın toplantısı haberini kendinden önce verememesi için meslekdaşı «United Press» muhabirinin arabasının tekerini patlatmıştı. Bir gün de, Dışişleri Bakanlığında, muhabirin birini, arkadaşları, Ruslara övgü dolu sözler söylediği için iyice bir dövmüşlerdi: kahramanlık, yiğitlik yıllarıydı o yıllar! Şimdiyse, Moskova sürgün yeri olmuştu, ancak gazetelerde çıkan şeyleri haber olarak verebiliyordun ve de burada yükselmek olanaksızdı...

Şablon, Rusların savaşa hazırlandıklarını yazmak istediğini söylediğinde bütün gazeteciler güldüler.

324

— Kızıl Meydan'daki geçit törenlerinden başka ne görüyorsunuz ki? —Thomson'du bunu söyleyen—¦ Eğer dişinizi sıkarsanız üç-dört ay sonra, yabancılara göstermek için özel olarak hazırlanmış çocuk kreşlerinden birini gezdirirler size de. Çocukları da, pisletip içine etmesinler diye siz gelmeden yarım saat önce getirirler kreşe. Oturup viskinizi için ve kendi kendinizi yiyip bitirmeyin. Paris'e döndükten sonra düşündüğünüz her şeyi yazın, yalnızca Moskova'da bulunmuş olmanız gerçeği bile yazılarınıza büyük bir ağırlık kazandıracaktır.

Şablon, Neville'in söylediği gibi Fransız büyükelçiliği sekreteri de Chaumont'a telefon etti. De Chau-mont çok sevinmişti, güzel bir yemekle ağırladı Sab-lon'u. Zaten güzelliğe vurgun bir adamdı de Chau-mont; gençliğinde Nivelle'e öykünerek şiir de yazmıştı. Amerikan

gazetecilerinden sonra, son derece akıllı ve ince bir söyleşi dostu gibi gelmişti Sablon'a. Ancak söz Ruslara gelince, o da, Amerikalıların söylediklerini yinelemişti:

— Tanımadığınız adamlarla konuşmaya çalışmayınız, hemen gönderirler sizi buradan. Buralara hayran olduğunuzu anlatan yazılar yazın. Ben şifreyle onları basmamalarını bildiririm. Burada, ajansınızın çalışmalarını kösteklenmek istendiğini söyleyebilirsiniz; Paris'e dönünce de gerçekleri anlatırsınız. Hemen size yaltaklanmaya başlayacaklardır; aslında sizin gördükleriniz, yabancılarla konuşmak için görevlendirilmiş olan az sayıdaki Rustur. Onların söylediklerine inanmayın, ama dikkatle dinleyin, bazan ağızlarından bir şeyler kaçırdıkları olur.

— Nivelle bana demişti ki... burada rejimden hoşnut olmayanlar da vardır?

De Chaumont gülümsedi:

325

— Her halde benim kendisine yazdıklarıma dayanarak söylemiş olacak? Ben oraya bu şekilde bildiriyorum: çünkü moralimizi bozmamamız gerek. Her halde siz de duymuşsunuzdur, burada hayvan ve tohum ıslah bilimine pek önem veriyorlar. Bir gün bana bir yasemin getirdiler, tıpkı çilek gibi kokuyordu, Mi-çurinsk'de yetiştirmişler. Bilmiyorum neye yarayacak bu, kime gerekecek? Yaseminin kokusu çok daha hoş çünkü. Ama dediğim gibi, bunlar biraz karıştırdılar her halde bu ıslah işini, çünkü gazetelerde ne yazarsa tıpkı öyle düşünen yeni bir insan türü yetiştirdiler. Gerçi rejimin ürünü olan bu insanlar ona son derece bağlıdırlar ve kendiliklerinden düşünme yeteneğinden yoksundurlar; ama benim demek istediğim, bazan bunlann içinden gevezelik edenlerin de çıkabileceğidir. İşte bunlardan birine rastladınız mıydı, Sovyet kapısının anahtarı elinize geçti demektir... Madame de Chaumont, diplomatik çevrenin en etkili kadını olarak bilinirdi. Kocası ve Şablon politikadan söz ederlerken, o bir moda dergisini karıştırıyor ve arada bir konuğa gülümsüyordu: gülümse-mek ona çok yakışıyordu, ve ancak gece, makyajını silerken silinirdi yüzündeki gülümseme de. Şablon Rus görenek ve geleneklerine ilişkin sorular sormaya başlamıştı. De Chaumont gülümseyerek:

— Moskovalı kızlara kur yapmaya hiç kalkışmayın —dedi.— Anlamazlar onlar bundan. Üstelik bu yüzden yetkililer valizinizi toplamanızı da isteyebilirler. ..

Madame de Chaumont gülümsedi:

— Hiç sanmam ki Bay Şablon onlara kur yapsın. Evet, gerçi hepsinin çirkin olduğunu söyleyemem ama, giyim kuşamları bir felâket, moda buraya on yıllık bir gecikmeyle giriyor. Sonra burada

326

kadınlar kendilerine kur yapılmasına da alışkın değiller. Tıpkı erkekler gibi çalışıyorlar. Onlara baktığım zaman içim bir tuhaf oluyor... Şablon gülümsedi:

— Amerikalı bir gazeteci bana burada âşık çiftler bulunmadığını söyledi, ama «Metropol» otelinde birbirini seven iki kişi gördüm ben...

— Turistti belki onlar. Aksi halde, korkunç şanslısınız, çünkü beyaz karga görmüş sayılırsınız. Burada genç insanlar aşkın ne olduğunu bile bilmezler. Romanlarda okudukları hep insan-makine ilişkiler; sinemalarına gidin: ya savaş ya da endüstriyel çalışmalar. Bunca zamandır bir tek öpüşmeli Sovyet filmi görmedim ben daha...

Şablon yeniden gülümsedi: kulağına şöylece bir çalındığına göre madame de Chaumont pek artistik bir biçimde kocasını aldatıyordu; «Besbelli fazla bir hareket özgürlüğü bulamıyor burada, yani yeteneklerini pek gösteremiyor».

Birkaç hafta daha geçti. Gitgide daha çok karardı Sablon'un içi. Bunun nedeni ne aşk serüvenlerine, ne de gazete sansasyonlarına susamış olmasıydı: Sovyetler Birliği'nin barışı tehdit ettiğine dair canlı örnekler bulmak istiyordu. Sık sık şöyle düşünüyordu: eğer kuşkularımın yersiz olduğunu kanıtlayacak bir şeyler görmüş olsaydım, seve seve yanıldığımı kabul ederdim. Ama Rusları benden ayıran şu duvar gibi şey yok mu, savaşın yakın olduğu yolunda söylenilen her şeyi doğruluyor.

Şablon bir türlü karar veremiyordu gitme konusunda: görevini dürüstçe yapmayı severdi. Afrika. Meksika, İspanya'daki görev günlerini anımsadı —bir sürü insanla tanışmış, değişik çevrelerden kişilerle ilişki kurmuştu.— Karşısındakinin sevgisini, sıcaklı-

ğmı kazanır ve her gün bir sürü iftira dinlerdi; bunlardan bir sonuç çıkartıp yargıya varmadan önce de 2xer biri üzerinde uzun uzun düşünürdü. Buradaysa, bir susku duvarıyla çevriliydi dört yanı.

Durmadan düşünüyordu: kent, barışçıl bir yaşayış içindeymiş gibi sanki. Parklarda, bahçelerde miniklerini gezdiren annelerden; gebe kadınlardan geçilmiyor. Tiyatrolar ağzına kadar insan dolu; genç "kızlar süslü, özenli giyiniyorlar, fuayede kendini göstermek, oyundan daha az ilginç değil demek onlar için de... Bayan Chaumont tersi görüşte ama, Sokol' niki'de yüzlerce âşık çift dolaşıyor, üstelik davranışları da dünyanın bütün âşıklarınmkinin aynı. Pazar günleri insanlar daha bir candan, daha bir neşeli; Gorki caddesinde çiçekler satılıyor, sanki eğlenceli bir gezinti yeri havası var bu caddede. Asker ve subay az, pek göze çarpmıyorlar. Halk sakin görünüyor, yalnızca tıka basa dolu troleybüslerde ve kalabalık nedeniyle, satıcıya kadar ulaşamayacakları mağazalarda heyecanlanıyor. Evet, özetle, Moskova, Paris'ten çok daha sakin görünüvor. Ama gerçekte nedir bu? Barışseverlik ki, yoksa gücüne güvenirlik mı?

De Chaumont, Sablon'a gazete kupürleri gösterdi; bunlarda savaş çığlıkları falan yoktu, ama bir aksam gazetesinde yayınlanan ve Fransız sanatından »lavla söz eden bir yazı Sablon'u pek öfkelendirdi. T^aşka bazı gazetelerde de, Fransız sanatından, kibirli, burnu büyük bir sanat olarak söz ediliyordu: bizden nefret eden, bizi hor gören bir gençlik yetiştirdiler, dive düşündü Şablon. Bu, bir bakıma dünyanın fethi hazırlığı demektir. Gorki caddesinde tank ta-burîarıvla yürüyüş yapıp, alanlarında tepkili uçaklarını gösterecek değillerdi ya!..

«BHKÇ» da verilen bir resepsiyonda Şablon genç bir kızla tanıştı. Mavi tertemiz gözleri vardı kızın; Fransızcayı da güzel konuşuyordu, çevirmen olduğunu söylemişti. Şablon onu soru yağmuruna tuttu. Kız kendi ülkesindeki seçimleri, üretimin nasıl planlandığını, yargı organlarının nasıl çalıştığını, sağlık ve ulusal eğitim için devletin ne kadar para har cadığım açıkladı. Her sözüne, «kapitalist ülkelerden farklı olarak» diye başlıyor ve «Fransa'da, şüphesiz ki böyle değildir bu» diye bitiriyordu. Şablon onu dikkatle dinliyor, kız da, bu şüpheci Fransızı ikna ettiğini sanıyordu. Kız sözünü bitirince Şablon:

— Peki —dedi,— sizin hiç zayıf yanınız yok mudur? Örneğin mahkemelerde yapılan yanlışlıklar falan?...

— Bizim mahkemelerin sınıfsal olmadığını unutuyorsunuz.

— Peki, bir fabrika direktörünün kafasızın teki, ya da, daha kötüsü, hırsız olması falan?...

— Neden aklınıza hep böyle şeyler geliyor? Direktörler çok üstün yetenekli ve onurlu kişiler arasından seçilirler bizde.

Şablon güldü:

— Anladım. Hem o kadar iyi anladım ki, sözünüzü sürdürebilirim bile... Sizde yüzde yüz kuraklık da olmuyordur, çünkü ekonominiz planlı... Aile faciaları da hemen hemen olanaksızdır sizde: bilinçli erkek yoldaşlar kendilerine en iyi gidecek kadını, bilinçli kadın yoldaşlar da hiç bir eksiği olmayan erkekleri seçiyorlardır kendilerine. Kapitalist kokuşmuşluğun bir ürünü olduğu için kanseri de yok etmişsinizdir muhakkak?

Fransa'ya dönmeye hazırlanıyordu Şablon: «Doğu'dan gelmekte olan tehlike» yi bir an önce yazmak

istiyordu. Ama yine de bir ay daha kalmaya karar verdi Moskova'da: biraz daha belge toplamalıydı. Basın bürosuna başvurarak, okulları, kulüpleri, hasta-haneleri görmek istediğini söyledi ve gülümseyerek ekledi:

— Tabii, eğer askeri bakımdan gizli bir yanları yoksa...

Okulları, işçi kulüplerini gezdi, akşam bir kitaplıkta oturdu uzun süre; genç bir Fransızca öğretmeniyle tanıştı, telaffuzu kötü olduğu için kıpkırmızı kesilen bu genç kız, alçakgönüllülüğü, içtenliğiyle pek hoşuna gitti Sablon'un. Aslında gördüğü her şey hemen hoşuna gidiyordu.- çocuklar derste cin gibiydiler, teneffüste ise yaramaz mı yaramaz,- kulüpte bir konferans vardı, sonra gençler dansetmişlerdi. Gülmüştü onların dansına Şablon; her halde annem de böyle dansederdi, ama olsun, neşeliler yine de. Kitaplıkta, okuyucuların hangi kitapları istediklerini izledi: Çokluk Sovyet yazarlarını okuyorlardı, ama Sablon'un da bildiği, Tolstoy, Turgenyev, Çehov gibi eski yazarları soranlar da az değildi; delikanlının biri de Mopassant' ın «Les Miserables»ini istemişti. Bunların yanısıra, Şablon kuşku verici bulduğu şeyleri de not defterine yazmıştı: «Neden kız-erkek ayrı okuyorlar? Pedagogların bu konuda verdikleri yanıtlar

tutarsız. Bir savaş hazırlığı ile ilgili belki de bu? Konferansçı, sokaktaki Amerikan vatandaşının barışseverliğinden söz edince daha az alkışladılar da, Çin'in kazandığı zaferden söz edince daha çok alkışladılar. Öğretmen hanım politik eğitimden söz etti, besbelli bir moral seferberlik bu? Kendisine, nazizmden söz açtığımda da, bunun geçmişe karıştığını, nazilerin yerini şimdi Amerikalıların aldığını söyledi. Kitaplıkta Paris'ten bir «zone»un fotoğrafını gördüm, altında «Fransız

emekçileri işte böyle yaşıyorlar» yazıyordu: bu propagandaların nereye varacağı belli bir şey.»

Şablon bir de hastane gezdi: başhekimin aynı zamanda milletvekili olduğunu söylemişlerdi. Yaşlı bir adamdı başhekim, İngilizce biliyordu ve tabii komünistti. Hoşuna gitmişti adam Sablon'un: akıllıydı ve tam bir hayat adamı gibi konuşuyordu. Saçları ağarmış, yüzü yorgun ve ödemliydi; besbelli altmıştan daha az değildi yaşı, ama gözleri capcanlıydı ve onu genç gösteriyordu. Böyle bir adamla yalnızca hastanelerden değil, başka şeylerden de konuşabilmek ne iyi olurdu kimbilir? Ama zamanım yok derdi yüzde yüz, ya da razı olsa bile, tıpkı şu çevirmen kız gibi yanıtlar verirdi... Ama Şablon yine de bir kez denemeye karar verdi:

— Acaba bana verebilecek boş birkaç dakikanız var mı? Sizinle doktor olarak değil, hatta milletvekili olarak da değil, bir insan olarak konuşmak isterdim.

Doktor saatine baktı:

— Pekâlâ, size bir saat ayırıyorum; buyurun, ne sormak istiyorsanız sorun.

— Lütfen söyler misiniz doktor, sizde mahkemeler bir yanlışlık yapabilir mi?

— Ne yani, bizi Tanrı gibi mi görüyorsunuz yoksa? Halk mahkemesinin bir davayı tam kavrayamadığı durumlar olmuyor değil. Bu durumda, bölge mahkemesine ya da yargıtaya başvuruluyor; gelgelelim onlar da onaylıyorlar bazan bu yanlış kararı. Bu kış, bir milletvekili olarak böyle bir yanlış kararın düzeltilmesine çalışmıştım. Yargılanan adam gerçekten suçsuzdu, ama bütün tanıklar ona karşıydı. Ben durumu anlıyor, adamın dürüst olduğunu, ters bir rastlantının oyununa geldiğini görüyordum. R.S.F.S.R.C)

(*) Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (ç.n.)

Yüksek Mahkemesine başvurdum. Düşünebiliyor mu sunuz, aynı karan yine onayladılar.- davaya yeniden bakılması için bir neden yoktur, nokta. İçim rahat etmemişti. Demin bir milletvekili olarak değil, bir insan olarak konuşmak istediğinizi söylemiştiniz benimle. Anlayamıyorum, siz bunun ayrımını nasıl yapıyorsunuz? Elbette, son derece iyi, eksiksiz bir insan olabilirsiniz, bu tamam, ama eğer milletvekiliyseniz, insan olmak zorundasınız... Neyse... bunun üzerine, SSCB Başsavcılığına gittim, durumu bütün aynntz-lanyla bir güzel açıkladım. Önceki gün bir mektup aldım: davaya yeniden bakılmış ve yanlış karar düzeltilmiş, o adam da şimdi evinde oturuyor ve konuklarını ağırlıyor...

Bizde mahkemeler âdildir, yanlışları insanlar yapar. Yoksa siz de yanlışlıkla mahkûm olmuş bir tanıdığınızın durumunu mu düzeltmek istiyorsunuz?,

— Daha neler!.. Burada kimseyi tanıdığım yok. Buraya Sovyet insanını görmeye geldim, «Metropol» otelindeki Amerikalı gazetecilerden başka kimseyi gördüğüm yok.

— Evet... doğrusunu isterseniz fazla saygıdeğer olmayan bir takımdır onlar. Savaş sırasında onlardan birini görmüştüm. Her saat yeni bir operasyonun yapıldığı günlerdi. Durum berbat mı berbat... Almanlar, —hani hep söylenildiği gibi— Moskova'nın burnunun ucuna gelip dayanmışlar... o ise durmadan sansasyonlar yaratmak peşindeydi... Neyse, şimdi sizin benden istediğiniz nedir?

— Hiç bir şey. İzin verirseniz eğer, bir-iki sorum

d&ha olacak. Partili olduğunuzu biliyorum, kendi

isteminizi, bizimkinden daha çok beğeniyorsunuz

yar»i. Bizim sistemi —yeri gelmişken söyleyeyim— be-

lrtı de savunduğum yok pek.. Şimdi söyler misiniz

bana, acaba sizde, yeteneksiz, yetersiz, yani istiyorum ki, yerinin adamı olmayan bir fabrika direktörü olabilir mi?

— Bağışlayın beni ama yaşınız kaç?

— Kırk dört.

— Çocuk değilsiniz yani; oysa öyle çocukça sorular soruyorsunuz ki... Ne olduğumuzu sanıyorsunuz Allahaşkma siz bizim? İnsan mı yoksa melek mi? Açık konuşacağım sizinle: yeni bir toplum yaratıya, ruz biz burada, yanlışlardan, yakışmazlardan kaçınmaya çalışarak yapıyoruz bunu, ve çoğu gitti azı kaldı. Eğer dürüst bir insansanız, bunu farketmiş olmanız gerekir... Ama daha yapmamız gereken şeyler de az değil. Bir ev yaparken çatıdan başlanmaz işe. İktidarı değiştirmek en önemli, ama bu arada da en çabuk, en hızlı yapılan iştir. Ekonomiyi değiştirmek-se daha uzun zaman ister-, burada artık dakikalar değil, yıllardır söz konusu olan. Ama hepsinden daha uzun zaman isteyeni bilinçleri değiştirmektir. Bizde hiç bir şeyden anlamayan bilinçsiz kişilerin olup olmadığını soruyorsunuz. Çıkıyor arada bir. Hatta dolandırıcılara, dalaveracılara bile rastlanıyor. Gazetelerimize bir göz atın: birçok ahmağı, üçkâğıtçıyı ortaya çıkarmaktadırlar. Biliyor musunuz, şöyle bir bakıyoruz biz: eğer budalanın biri oturmaması gereken bir yere oturmuşsa, sürüne-sokula girmiş demektir buraya; hemen yerinden söküp atmak gerekir. Bir üçkâğıtçı, hani şu sorumlu yer dedikleri yerlerden birine tırmanıp çıkmayı başarmış olabilir. Ama uzun sürmez onun oradaki safası. Gazetelerden okuduğuma göre —yanlışsa düzeltin beni— sizde büyük W banka-kredi dolandırıcılığı ortaya çıkarılmıştı; ^ aşağılık işi yapan üçkâğıtçılar hâlâ parlamentoda oturuyorlar. Öyle değil mi?

333

__Eh, öyle sayılır...

__ Bakın gördünüz mü? Gerçi bizde de bi:

üçkâğıtçı kendini maskelemiş olabilir, kafası da çalışıyorsa eğer, hemen yakamazsanız onun canını, ama er ya da geç koparılıp alınır o yerden. Ama bizde böy-leleri yöneticilik yerlerine pek göz dikmezler...

Dobra dobra konuşmasının altında duyulan iyi yürkklitiği, yanıtlanndaki içtenliği, sesindeki canlı-ljğı...ile doktor iyice hoşuna gitmeye başlamıştı Sablon'un.

— Bir şey daha... Size sorduğum bütün sorular aslında bir çevirmen kıza sorduğum sorulardı. Ama kız bana bambaşka yanıtlar vermişti.- ne mahkemelerde yanılgı, ne üçkâğıtçılar... yeryüzü cenneti. Söyler misiniz nerden geliyor bu kendine güven, bu kendini dev aynasında görme?

— Besbelli, insanları pek anlamamış o kız. Gelecek yıl altmış yaşma basıyorum ben, kuşkusuz bunda sevinecek bir şey yok, ama az da olsa deneyim ve görmüş geçirmişlik var. Siz gelmeden önce beni uyardılar.- pis bir ajansa bağlı bir Fransız gazeteci geliyor. Şablon... Belleğimde bir şeyler kıpırdadı.- bu Şablon sakın, şu, çocuklara nasıl acı çektirdiğimize dair kitabın yazarı olmasın? Evet —dediler— ta kendisidir. Kuşkusuz on yıl geçti o zamandan bu yana. Ve insanlar değişiyorlar... Pek sevecen karşılamadım sizi. Düşündüm: dünyada bir şeyler olup bitiyor, bu belli, ama bu adam niye geliyor buraya? Ajansınızın yarı Fransız yan Amerikalı yapıda ve tam Sovyet düşmanı olduğumu söylediler. Ama sizden hoşlandım ben, dürüst bir inansınız bana kalırsa siz. Ben de sizinle insan gibi konuştum. Eğer buraya şu sözünü ettiğim Amerikalı Gazeteci gelseydi tıpkı o çevirmen kız gibi yanıtlar

334

verirdim. Sanıyor musunuz ki öyleleriyle insanca konuşulabilir? Kızcağız sizin nerenin adına geldiğinizi öğrenmiştir, insanlara ilişkin de öyle çokça bir bilgisi yoktur —topu topu bir buçuk insan görmüştür ömründe —bu yüzden hep resmi yanıtlar vermiştir size. Ben onu suçlamıyorum. Eğer ille de birileri suç-lanacaksa, sizi suçlarım: nerden düştünüz böyle bir ajansın içine?

Şablon bir şey söylemedi, sustu, biraz sonra:

— Peki —dedi,— kızı bir yana bırakalım. İki aydır buradayım ben, kaç kez konuşmaya çalıştım insanlarınızla, ama ya dil bilmiyorlar, ya da konuşmak istemiyorlar...

— Çok doğal bir şey bu. Dil konusu —zaten sorunun yarı yanıtı. Yarım yamalak bilenler için de geçerli bu. Bir zamanlar —lisedeyken— Fransızca öğrenmiştim; okurum Fransızcayı ama konuşamam, olmuyor. İngilizceyi sonradan öğrendim ve gördüğünüz gibi de öyle ahım şahım değil, pratiğim yok, yalnızca billimsel yayınları izleyebiliyorum. Kızım da Fransızca öğrendi, ve bana kalırsa konuşabilirdi de, ama savaştan sonra uluslararası bir kadın delegasyonu gelmişti buraya, o da Fransa'dan gelen kadını karşılamıştı, gelgelelim, sıkıldı, bir türlü konuşama di...

Geçen yaz Moskova'nın iki yüz kilometre uzağında bir köydeydim, bir ortaokulu vardı köyün, yabancı dil olarak Fransızca öğreniyordu çocuklar, ve hiç sıkılmıyorlardı; kendilerine bir şeyler sordum, ya' rım yamalak yanıtlar verdiler Fransızca. Sizin de yüklenmeniz gerekirdi bu işin üzerine, edebiyatım12 çok zengin, devletimiz, —nasıl diyeyim?— daha yeni öğreneceği şeyler var... Ve, bir Fransız köyünde RuS' ça öğreten bir okul olsun, hiç sanmam... Oldum ola51

335

pek bir önem verilmez böyle şeylere. Size anlatmak istediğim, insanlarımızın neden sizinle konuşmaya hevesli görünmedikleridir. Zamanım kalmadı benim. Bir telefon edeyim, belki oturum daha geç bir saate alınmıştır. Zayıf bir noktamız da bu bizim: ikide derler, üçte gelirler.

Doktor, telefon etti, kızgın, öfkeli bir şeyler söyledi, telefonu kapattıktan sonra Şablon'a:

— İyi ki yoklamışım —dedi,— üçe almışlar, oysa ikide diye duyuru yapmışlardı... Demek ki bir saat daha zamanımız var... Ne diyorduk? Ruslar sizi kuşkuyla karşılıyorlardı? Eh, doğal bir şey. Düşünün bir, nasıl gelindi buraya? Korkunç bir savaş geçirdik, düşününce bile yüreği burkuluyor insanın... Şablon onun sözünü kesti:

— Direniş cephesmdeydim ben de. Bir yeraltı gazetesi çıkarıyorduk. Gestapo'nun eline düştüğümde, üzerimde «Stalingrad ışığı» adlı makaleyi buldular... Bir yıldan fazla Auschwitz'de kaldım, sizinkiler gelip kavuşturdular özgürlüğüme beni...

— Bakın gördünüz mü? Demek ki siz şu Amerikalı kuklalardan değilsiniz, bir şeyler anlayabiliyor sunuz. Ruslar sizi kurtardığında içlerinden hiç kimse size kuşkuyla bakmamıştır, kucaklamışlar, votka sunmuşlardır, öyle mi değil mi? Ben Auschwitz'de bulunmadım, Poznan'dan Breslau'a geçtik biz, ama gördüm o ölüm kamplarını... Yalnız Fransızlan değil, başkalarını da kurtardık; bir kez üç yüz İngilizi salıvermiştik... O zamanlar kimse çekinmemiştir sizden... Elbe' de Amerikalılarla karşılaştık. «İyi çocuklar!» derdi bizimkiler, dans etmiş, şarkılar söylemiştik. Nataşa —benim kızım,— dokuz mayısta iki Amerikalı pilotun Kızıl Meydan'daki zafer alayı için ileri geri sözler ettiğini söylemişti. Bizim halkımız kinci değildir: kızlar,

336

ama çabuk unutur. Amerikalılar ikinci bir cephe açmadıkları için ne çok kayıp verdik! Bu sırada ipliğe inci diziyorlardı baylarımız! Ama zafer zaferdir, ne diye anımsamalı şimdi geçmişi? Demek istediğim o zamanlar kimsede ne kin, ne öfke vardı. Dokuz mayısta herkes zafer sevinci içinde yatıp uyudu, on mayıs sabahı uyanınca bir de baktılar ki büyük kentlerin tümü yıkılmış, örene dönmüş; insanlar perişan, yoksul... Belarusya'dan geçiyordum bir gün, bir köylü kulübesine girdim, su içecek bardakları yoktu, boş konserve kutusu kullanıyorlardı. Ne kadar insan yitirdiğimizi varın siz düşünün!.. Çok acıydı, ama insanlarımız anlıyorlardı durumu: Kendi terimizle olacak bu iş, tek başımıza savaştık, tek başımıza da onaracağız. Bunlar yetmezmiş gibi bir darbe de kırk altıda kuraklıktan geldi. Sözün kısası yıkım, kıran nah buramıza kadardı. Ama, biliyor musunuz, bizim halkımız dayanıklıdır. Savaştan sonra, elbette herkss biraz dinlenmek istiyordu. Ben bir doktor olarak biliyorum: hastalanmaya başladılar, savaş süresince hastalanmamışlar, dizginlerini ellerine almışlardı, şimdiyse hipertoni, genel bir zayıflık ve sinir

sisteminde bozukluklar... aldı yürüdü. Ama baktılar: dinlenecek sıra değil; ve, gerçekten bir mucize yarattılar. Gidin, yıkılan kentlerden birini görün. Eğer Sta-lingrad'a uzak derseniz, Minsk'e falan gidin. Benim ¦; damat da orada çalışır, iyi çocuktur, Fransızca da bi- \ lir, konuşabilirsiniz kendisiyle. Sözün tam anlamıyla j şahlandılar... Ve işte durum böyleyken, —kırk altı * yılıydı, Almanya'dan daha yeni dönmüştüm— bir gün radyonun başında oturmuş müzik dinlerken, Amerikan basınından özet yayını başladı, sanki dünmüş gibi aklımda: alçağın teki bize atom bombası atılmasını önermiş, «Hayır daha ayağa kalkmamışlarken...»

337

fiyordu. Halk bu işe çok kızdı.- «Biz sapır sapır dökülür, köylerimiz-kentlerimiz yerle bir olurken, onlar okyanusun gerisinde yan gelmiş yatıyorlardı, kıçları keçeleşti oturmaktan; şimdi de tutmuş bize saldırmak istiyorlar!...» Sizse bu halkın size karşı kuşkularının nerden geldiğine şaşıyorsunuz. Şuradan, ta yüreklerinden... Evet, «Ben Fransızım, bizim böyle bir istekle ilgimiz yok» diyebilirsiniz. Ancak sizinkilerden de aynı isteği paylaşanlar var, hem de pek çok... Ama bizim halk Fransızların çeşit çeşit olduğunu bilir. Kışın sizin maden işçileri greve gittiğinde, bir temizlik işçisi Paşa var burada, geldi, Fransa'ya, işçilere göndermem için on ruble verdi. Ne demektir onun için bu on ruble biliyor musunuz? Ayda üç yüz seksen ruble alan bir insan için on ruble?... Sizden sakınıyorlar, çünkü kim olduğunuzu bilmiyorlar. Ben de bilmiyorum: iyi bir etki bıraktınız üzerimde, bir zamanlar iyi bir kitap yazmış bir adamsınız, ama şu ajans işini.bana hâlâ açıklamış değilsiniz...

Şablon bu kez de yanıtlamadı doktoru: kafası karmakarışık olmuş, doktorun anlattıklarıyla büyülenmişti. Ama aynı zamanda içinden protesto etmek, eski kanıtlarına tutunmak istiyordu*

— Peki, neden böyle büyük bir ordu besliyorsunuz?

— Ya ne yapacaktık? Amerikalılar her grin yeni askerî üsler kuracaklar, her gün bize bomba gözdağı verecekler ve biz kendimizi savunmayı düşünmeyeceğiz, öyle mi? Siz gazetecisiniz, gazete okuyorsunuzdur, söyler misiniz ilk kimden geldi genel bir silah-SKİanma önerisi?

~~ Yine de bu, sizin savaşa hazırlanmadığınız ananıma gelmez. Hem biliyor musunuz, neden korkuyo-

F — 22

ruz biz sizden? Fikirlerinizin doğruluğuna öyle inanıyor ve öyle büyük bir güven duyuyorsunuz ki...

— Son derece mantıksız bir düşünce, hatta daha da ileri gideceğim, ahmakça... Kuşkusuz biz siyasal ve sosyal yapımızın sizinkilerden çok daha eşitlikçi, çok daha doğru olduğuna eminiz. Biz, —nasıl söyli^ yeyim— ilerlemeye inanıyoruz. Bizim düşüncemize göre tüm ülkemiz, gençliğimiz yok edilse, dünyanın öteki halkları gelecektir geriden. Bize savaş gerek değil. Ama bakın Amerikalılar kendi düzenlerinin sağ. lamlığmdan o kadar emin değiller, o kadar kuşkulu*, lar ki, bizi yıkıp batırmak, bununla da Batılı işçilere bir ders vermek istiyorlar. Descartes'i sever misiniz? O zaman mantık denen şeyi hiç unutmayın. Forres-tol'ün başına gelenler etkilemiş miydi sizi- Benim üzerimde korkunç etki yapmıştı. Çılgınlar, deliler her yerde vardır, yalnız, bir savaş

bakanı, oturduğu makamdan dosdoğru bir akıl hastahanesine düşüyorsa, bu, biliyor musunuz, bir şeylere belirtidir... Doktor saatine baktı:

— Vakit tamam... Eğer daha konuşmak istiyorsanız, başka bir zaman —ne zaman isterseniz- ge lebilirsiniz; yalnız daha önce telefon edin. Bugün, şansınıza boş bir günümdü, yoksa başımı kaşıyacak zamanım yoktur. Doktor Knlov diye sorun beni. Adım Dimitriy Alekseyeviç'tir. Ama sizde baba adı kullanılmaz, onun için aklınızda tutmanız zor olabilir, sonra Dimitriy de yoktur sizde, oysa bizim burada, her köyün bir mitya(*)sı vardır. Eh, hoşça kalın! Ha, bir dakika, ajansınıza ilişkin sorumu hâlâ yanıtlamadınız

Şablon, paniğe varan bir ruh karışıklığı içind» çıktı hastahaneden. İlk kez böylesine bir şüphe duyu-

(*) Dimitriy adının küçülterek, söyleneni (ç.m)>

yordu her şeye karşı. Ya haklıysa doktor? Kafasından kovmaya çalıştı bu düşünceyi: iç huzurunu allak bullak eden bir düşünceydi bu çünkü. Doktorun birkaç kez «Transoc»la ilgili soru sorduğu geldi aklına: jie yanıt verebilirdim ona? Belki de gerçekten kirli bir iştir bu. Nivelle akıllı adamdır, ama ruhunda bir sürü dar, kör ve karanlık sokaklar da vardır, güvenmek oldukça zor ona. Zaten bütün gazeteler kötü kokuyor, en iyisi hiç üzerine düşmemek. Gerçi doktorun sözleri üzerinde düşünmek gerek, ama sevimli bir komüniste rastladım diye fikirlerimi değiştirmem de gülünç olur... Aklı havada bir delikanlı değilim ben, öyle kolay kolay kanmam...

Şablon, gazeteleri almak için büyükelçiliğe, de Chaumont'a gitti. Öyle sözleşmişlerdi. De Chaumont alaylı alaylı:

— Geçen gün —dedi,— okulları gezmiştiniz. Bugün de her halde kreşlere gitmişsinizdir? Ne diyorlar bakalım memedeki çocuklar Atlantik Paktı için?

Şablon espriye gülmedi:

— Bugün bir Sovyet doktoruyla birlikteydim. İki saat kadar konuştuk. Akıllı bir adam; güneşte leke olduğunu kabul ediyor. Ama, gene de sarsılmaz bir inancı var.- komünist...

— Eleştirdiği şeyler mi oldu?

— Yoo, ama, örneğin mahkemelerinde yanlış bir takım kararlar da alınabileceğini kabul etti.

De Chaumont kulak kabarttı:

-— Desenize bir altın madeni buldunuz. Adı ne adamın?

Şablon kaşlarım çattı:

— Bilmiyorum, sormadım. «Metropol» otelinin kafe'sinde bir rastlantı sonucu tanıştık. Sonra

birden ayağa kalktı:

otu

— îzin verirseniz gazeteleri alayım ve gideyim ben. Bugün bölge tiyatrosunda amatör sanatçıların bir gösterisi varmış, oraya gitmeye niyetliyim. Madame de Chaumont'a saygılar...

32

Dimitriy Alekseyeviç, Sablon'a, «Boş bir günüme rastgeldiniz» derken, daha yemek yememiş olduğunu, meclisten tekrar kliniğe dönmesi gerektiğini, saat sekizde konferansa gideceğini ve «Merkez Birliği »no uğraması gerektiğini unutmuştu. Saatine baktı: öğlen yemeğini çıkarabilirim, bir koşu büfeye gideyim, orada daha çabuk olur... Çayını soğuturken yüzü pek gülünçleşiyor, sandöviçini iştahla ısırıyordu: kızarmış salamın sıradan bir şey olduğunu söylerler bir de... Bana kalırsa son derece nefis. Büfeci kadına döndü: «Leyla, salamlarınız harika!» Hafifçe gülümsedi yorgun büfeci. Dimitriy Alekseyeviç yeniden saatine baktı: iki saatimi öldürdüm Fransızla. Kimin nesi olduğu belli olmayan biriyle... Belki özel olarak gönderilmiş bir adam, belki dürüst bir Fransız, anlayabilmek zor. Gözleri yumuşak, temizdi, konuşması da önceden ezberletilmişe benzemiyordu, sonra... kederli gibi bir hali vardı... îyi oldu kendisine her şeyi açık açık söylediğim, varsın düşünsün biraz, gerçi onlar kimbilir neler okuyorlardır ya bizler için... Eğer dürüst bir adamsa, önünde sonunda anlayacaktır, yok değilse, varsın o da ötekiler gibi uydurup uydurup yazsın; az mı gördük öylelerini!.. Gördün mü Dimitriy Alekseyeviç, ikinci bardağı içemeyeceksin, oturumun başlama saati geldi bile!

341

Tıka-basa dolu otobüse zorlukla binebildi. Otobüsün ortasında çelik gibi bacaklarını germiş yolu tı-jcayan gence gülümsedi: «Bir yerinizi incittim galiba?» Delikanlı şaşırmıştı, «Yo, katiyen» dedi ve yana doğru iyice büzüldü. Mayakovskiy alanında otobüs uzun süre bekledi. Krılov saatine baktı: yetişirim... duraktan sıkı bir yürüyüşle üç dakikada varırım... Ne çok araba varmış meğerse! Geçen yaz böyle tıkanmazdı yollar, bir yıl içinde imal edilmiş bunca araba.

Yarım saat sonra, oturmuş, profesör Weissblat'm anestezide yeni metotlar konulu konferansını dinliyordu. Yanında, zayıf, kinli yüzünde derin bir güvensizlik anlatımıyla doktor Borşçevskiy oturuyordu kaleminin arka ucuyla oturduğu sıraya vuruyor ve «Kontrol etmek gerek..~ çok titiz ve dikkatli bir sınamadan geçirmek gerek...» diye homurdamyordu. Krılov ise küçücük defterine birtakım notlar alıyor ve hayranlıkla gülümsüyordu: «Şu işe bakın hele, neler -bulunuyor!...» Ama mesleğini uygulamada çok titizdi. «İyi, hepsi güzeî... diyelim iyi ettik hastanın burnunu, ama ya bir de uyuz olursa hasta burnuna taktığımız o zamazingodan? Önce kendimizde denememiz gerek her halde?» Ama yine de yeni yöntemler ve yeni araçlar heyecanlandırıyordu onu: insan düşüncesinin ta buralara varabilmesi ne güzel bir şey... Konferans bittikten sonra doktor Borşçeskiy'e döndü:

— Haklısınız, ilkin denemeden geçirmek gerek, awa fikir olarak, doğrusu harika...

Eski, yırtık pırtık defterini cebine soktu ve kol-hozlar «Merkez Birliği»ne gitti. Birlik başkanı Orîovs-ki'nin odasına girer girmez de gürledi:

— «İlyiç Yolu» kolhozunun makineleri için gel- ta şubatta bildirmiştim size durumu...

Orlovskiy onun sözünü bitirmesini bekledikten

sonra:

— Bölge için —dedi,— iki yüz kırk otomobil ayır,

dik, daha fazla veremeyiz...

— Bölge Komitesine başvurmadığımı sanıyorsanız aldanıyorsunuz. Onlara otoların   dağıtımını, sizden önce yapmışlar, üstelik de ihtiyaç sırasına göre... Sözünü ettiğim kolhoz benzeri az bulunanlardan; orada bulundum, biliyorum. Eğer onlara bir de araba verilirse daha çok yararlık göstereceklerdir. Araba olmazsa her şey lafta kalır... Ekimlere başlandı başlanacak, buraya bir araba vermeniz gerek...

Krılov, sesini gitgide daha çok yükselterek on dakika daha konuştu. Orlovskiy, onun kocaman kırmızı yüzüne, altında mor mor şişlerin olduğu kara, inatçı gözlerine baktı ve hemen anladı: arabayı almadan gitmez bu adam... Orlovski'de, dağıtım planının d> şmda olarak —onun kara gün için dediği— yirmi iki tane daha araba vardı. Postabaşı bir kadının üstün yeteneklerini anlatmakta olan Krılov'un sözünü keserek:

— Pekâlâ —dedi,— verelim.

Krılov sevinçle çıktı Orlovski'nin yanından, gözlerinin içi gülüyordu- kimbilir nasıl sevineceklerdir! Şu Birlik başkanının adını yazayım, sorunlara ilgi duyan, yardıma hazır bir adam; bir danasında doğru ona giderim... Yalnız adı neydi adamın? Krılov, eskiden olduğu gibi bir türlü aklında tutamıyordu adları. Def terine «Yastrebtsov» diye yazdı, ama hemen kuşkuya düştü: galiba böyle değildi, karıştırdık yine(*)...

«Merkez Birliği» ndeki işini bir saatten daha az sürmez diye hesaplamıştı, ama işte yirmi dakikada

(*) «Orlovskiy» «Kartaloğlu», «Yastrebtsov» ise «ŞahinoP' demektir, (ç.n.)

bitivermişti: Şahane bir gün... bölük-pörçük de olsa boş zamanım çok oldu. Şu şarkıcı kızımızın işine bile yetişebilirim.

Konservatuvar profesörü Zuyagintsev, Krılov'un birçok kez işini yapmıştı, bu bakımdan uzun birtakım girişlere gerek görmeden Krılov paldır-küldür konuya girdi:

— Bir kızın işi için geldim size! Büyüleyici   bir soprano, uzmanlar dinlediler, hayran oldular.

Kızcağız harcanıyor. Annesi öldü, babası ikinci dereceden savaş malûlü... olağanüstü bir adam, ama yaralandıktan sonra çok düştü zavallı... Maşenka'nm —Ma-şa'dır kızın adı— elinden tuttuğu gibi, ticaret enstitüsüne soktu. Kızda pek ender bulunan bir ses var, kafası ise pek çalışmaz, kavraması yavaştır —«Babam öyle dedi» der durmadan— yani sözün kısası kendisini neresi kabul ettiyse, oraya girdi kızcağız. Nerden nereye? Bülbüle taş çıkartan kız, satıcı tezgâhının ardına itiliyor...

— Bir yakınınız mı olur kız?

— Yok canım, ne yakını...

— Özür dilerim, düşünemedim, bir milletvekili olarak sizin...

— Canım, kız benim seçmenim değil ki... Yalnızca, babası çok darda, kızını size getirmemi rica etti benden: kara kara düşünüp duruyormuş kız. Biz aslında kızın babasıyla yan yana savaştık, o zamanlar da ikircikli bir adamdı, ama çok yararlılık gösterdi, Çemberi birlikte yardık geçtik. Kırk birde, durumun en berbat olduğu bir sırada... Yüzbaşı... neydi baka-yjnı adamın adı... hay Allah, yine çıkartamayacağım. Ama dürün, Zubarin olacaktı galiba... Şimdi anlarız.

— Zuykin, tabii ya, Zuykin olacaktı. Kızın adı da

344

Many a Mihaylovna Zuykina... yazmışım İşte. . doğum tarihi de dokuz yüz otuz.

Hastahaneye dönünce Krılov* oda oda hastalan dolaştı-, hepsinin durumu iyiydi. Doktor Semuşkin'e, Mamakonyan'ın ateşinin yükseldiğini, bu hastanın durumunu izlenmesini söyledi. Sonra hastalardan öğrenci Zaytsev'e sevindirici haberini verdi:

— Yarın taburcu olacaksınız. Söylemiştim size ameliyatınızın önemsiz olduğunu: boğaz ağrısı diye bir şey bilmeyeceksiniz bundan sonra. Hangi fakültedeydiniz siz?

— Filoloji. Diploma tezimi hazırlıyorum.

— Konunuz ne?

— Romain Rolland'ın yaratıcılığı.

— îyi bir seçim. Doğrusunu söylemek gerekirse? «Jean Christophe»un bir türlü hakkından gelemedim, ama bakın «Colas Breugnon»u üç kez okudum. Gözünün önünde sayfalar değil de, canlı kişiler varmış gibi geliyor insana, öyle değil mi?

Krılov, konferansa tam zamanında yetişti; arkalarda bir yere oturdu ve sanki sağ kulağını kürsüye daha yakın tuutmak istermiş gibi, başını hafif sola eğdi. Konferansı, orman ağaçlandırma sorunları üzerinde uzun süredir çalışmakta olan biyolog Şebarşin' in vermesi gerekiyordu. Krılov, Nataşa'dan onun hakkında çok şey duymuştu. Şebarşin, Nataşa'nın «Meşe sürgünlerine mantarların etkisi» konulu tez çalışmasına çok yardım etmişti. «Baba, demişti Nataşa, çok büyük

bir teorisyen bay Şebarşin. Ama, bir çukurun içine girmiş meşe palamutlarıyla oynayışını görsen çocuk sanırsın! Hem çok yükseklerde uçan, hem de ayaklarını sımsıkı yere basan bir adam. Eğer ben bir şeyler yapabiliyorsam, bunu herkesten ve her şeyden önce ona borçluyum.»

Knlov'un yanındaki sırada profesör Paşkov oturuyordu.

— Dimitriy Alekseyeviç —dedi Paşkov sevinçle,— siz de buradasınız ha? Güzden beri gördüğüm yoktu sizi... Sizin için bir kat daha ilginçtir her halde konferans. Nataşa'nın bir orman koruma istasyonunda çalıştığını duymuştum da... Yo, hatta siz söylemiştiniz bunu bana...

— Eylülde gitti. Geçenlerde bir mektubunu aldım; yazacak zamanının bile olmadığını, korkunç bir çalışma temposu içinde olduklarını söylüyor. Nataşa'm benim... tahmin edebiliyorum nasıl bir coşkuyla sarıldığını işine... Başlangıç olarak korkunç hızlılar... hani, doğayla düello gibi bir şey... Nataşa, istasyonlarında çalışan yaşlı bir adamdan söz ediyor. «Yakında —diyormuş adam,— bu sıcak ve kuru rüzgârların dizginlerini elimize alacağız...»

Dimitriy Alekseyeviç can kulağıyla dinliyordu: Profesör Yablokov'un geliştirdiği çabuk büyüyen bir kavak türü, yeni meşe dikme biçimleri ve verilen kuru rakamlar: ilk bir ayda doksan beş bin hektardan daha çok... dinledikçe heyecanlanıyordu Dimitriy Alekseyeviç; sarı, acı stepin yeşerdiğini, canlandığını, sallanıp kımıldanmaya başladığını görür gibi oluyordu: şu Fransız da bizden korktuklarını söylüyordu, savaşçıl amaçla birtakım birlikler kurmaları ve Montgomery' yi Fontainebleau'ya, yerleştirmeleri de bu yüzdenmiş. Evet, doğrusunu söylemek gerekirse biz bir hücuma geçtik, ama onlara karşı değil, kuraklığa karşı...

Konferans salonundan çıkarken Krılov birden profesör Miheyev'i gördü. Birbirlerine gülümsediler. Kırk iki yıl.önce, Moskova Birinci Lisesi büyük salonunda yanyanaydılar... Çok seyrek karşılaşırlardı, ama her karşılaşmaları sevinçli olurdu: lise yıl-

larını, yaptıkları şeytanlıkları, öğretmenlerini, yaşıtlarını ansırlardı. «Sen» diye konuşurlardı birbirleriyle, ama adlarını söylerken «Dimitriy Alekseyeviç» ve «İvan Vasilyeviç» derlerdi.

İkisi birlikte çıktılar. Havalar ısınmıştı. Nisanın ilk solumalarıydı duyulan her yanda, bu soluklarla tomurcuklar kabarıyor, kuşlar kuzeye göçmeye başlıyorlar, kızlar ise telâşlı, heyecanlı, komşu daireden gelen piyano seslerine, rüzgâra, yağmura ve karanlık merdivenlerden yükselen ayak seslerine kulak kabartıyorlardı.

— Haydi bana gidelim Dimitriy Alekseyeviç, ner-de, nasıl yaşadığıma bir bakardın, otururduk bir sa-atçik; kırk altıdan beri görmedim seni...

Krılov sevinçle kabul etti.

Miheyev, Puşkin alanına yakın yeni bir evde otu* ruyordu. Apartmanın asansörü çalışmıyordu: «Onarım için durdurulmuştur.» Miheyev gülümsedi:

— Bağışla, uyarmalıydım seni. İkide birde onarıma alıyorlar asansörü, bir takım sayıları hiç hesaba kattıkları yok...

— Ne sayıları? Şaşırmıştı Krılov.

— Ne sayıları olacak, altmış iki de bitti bende, öte yandan sekizinci katta oturuyorum.

Zorlukla tırmanıyordu Miheyev basamakları, her merdiven aralığında duruyor, soluklanıyordu. Krı-lov'a da zor geliyordu çıkış, ama o bunu göstermek istemiyordu.

— Koşturma öyle Dimitriy Alekseyeviç —dedi Miheyev,— ne sen ne de ben sporcu değiliz, lokomo-tiv gibi soluduğunu buradan duyuyorum...

Krılov ilk kez geliyordu Miheyev'in evine. Merak dolu bir ilgiyle göz gezdirdi küçük daireye. Odalardan birinde, üzerinde kitapların, el yazısı kâğıtların,

gazetelerin - dergilerin darma - dağınık durduğu bir yazı masası, Miheyev'in geniş divanı ve üniversite birinci sınıf öğrencisi olan oğlunun dar yatağı vardı. Öteki odaya Miheyev'in karısı yerleşmişti, yemek masası ile büfenin de bulunduğu bu oda çok düzenliydi: pencerelerde çiçekler, büfede vazolar...

— Karım parti toplantısına, Mişa da sinemaya gitti. Gördüğün gibi evimiz dar, ama... hani ne derler: dar yerde oturuyoruz ama dargın değiliz...

— Evin çok güzel İvan Vasilyeviç, konforlu... Benim evde de fazla bir oda vardı —Nataşa'nın odasıydı— bir üniversite öğrencisini aldım oraya.

İçi burkularak yalnızlığını düşündü Krılov. ama bunu ne sesine, ne de yüzüne yansıtmıştı konuşurken.-

— Ne kadar çok kitabın var İvan Vasilyeviç!..

— Gördüğünden de çok... ve evi iyice daraltıyorlar, Mişa'ya yayılacak yer kalmıyor. O da bambaşka bir konuya yöneldi zaten: babanın konusu Petro öncesi Rusya iken, oğul inşaat mühendisliğine gönül verdi.

— Sen de aktör olmayı düşlerdin İvan Vasilyeviç...

— Evet, o zamanlar tarihten tiksinirdim. Bir ikiz kardeşim vardı, tarih fakültesine girmişti, «demek firavunlarla uğraşmak istiyor canın? demiştim ona. Eskiyle, hurdayla uğraşacaksın demek?..» Ben hukuk fakültesine girdim, sonra biraz daha düşününce, benim ilgimin tarihe olduğunu anladım. Hani bir tarih öğretmenimiz vardı, anımsıyor musun? Bir gün. «Ey alık Miheyev, demişti, gene direk aldın.»

Arkadaşlarını anımsamaya başladılar. Seleznev, ikide birde ağlayacak gibi olduğu için «Kız Seleznev* derlerdi ona, oysa yiğitçe can vermişti, Arhangelsk'

348

de İngilizler işkenceyle öldürmüşlerdi. Çebışev Türkiye'ye kaçmıştı, söylediklerine göre, orada bir süre terbiye edilmiş pireleriyle numaralar yaparak geçinmiş, sonra açlıktan ölmüştü. Kovalevskiy gazeteci olmuş, savaşta ölmüştü, bir çembere düşmüştü...

— Dimitriy Alekseyeviç, «Kanarya»yı anımsıyor musun? Şevelev'i? Hani, hep alabros kestirirdi saçlarını... Almanca dersine hapşırık tozu getirmişti bir gün? Kari Frederikoviç bütün bir ders boyu hapşınp durmuştu... Kovmak istemişlerdi Şevelev'i okuldan... Jeolog oldu sonra, kırk altıda da Stalin ödülünü aldı. Dün öğrendiğime göre, geçenlerde Taşkent'te ölmüş. Sözün kısası pek azaldık Dimitriy Alekseyeviç...

— Evet, mermiler iyice yakınımıza düşmeye başladı artık.

Bir dakika sonra bir kahkaha attı:

— Ne geldi aklıma biliyor musun? Hani bir jim-nastikçi kız vardı?.. Kur yapar dururdun sen... Kızın hoşuna gitmek için açık mavi, geniş kenarlı bir şapka almıştın kendine. Lisenin karşısındaki bahçede randevunuz vardı. Ben şapkayı almış üstüne oturmuştum, yassjlmış, eciş-bücüş olmuştu; kemerini çektiğin gibi üzerime atılmıştın, anımsıyor musun?

Eski günlerini konuşurlarken, eski Moskova'yı da anımsadılar: naraların, «hey! hey!» seslerinin Pre-çistenke boyunca yükseldiği o çığlık çığlığa buz patenleri, Moskova'nın arabacıları ve onların yulaf fiyatlarının yükseldiğine ilişkin bitip tükenmek bilmeyen şikâyetleri, Hamovniki'nin, Dorogomilov'un, Pres-na'nm ufacık evleri, kuleler, halkı sanki bayrammış gibi sokaklara döken yangınlar, pazarlar ve buralarda satılan «deniz sakinleri», «kaynana dilleri»; Avcılar Çarşısı, zahireciler, elleri kamçılı, kulakları küpeli Kazaklar; çay yârenlikleri... Kısacası uyuşmuş,

349

donakalmış bir dünya ve onların ilk gençlik yılları.... — Eğer o zamanlar —dedi Krılov,— bize bugünkü Moskova'yı gösterselerdi, inanamazdık. Yalnızca yeni yapıları bir düşün, yeter. Geçenlerde Vladimir şosenin ordan geçiyordum; derme çatma kulübelerle sebze bahçeleri vardı eskiden orda... Bir de şimdi gör git de, yeni bir kent kurulmuş, çıkartamadım yanımı yöremi, ne yana yürüyeceğimi şaşırdım. Olağanüstü bir zamanda yaşıyoruz, hiç ölmek istemiyor insanın canı, yaşamak ve 20 yıl sonra neler olacağını görmek.. Knlov birden durdu, telâşlandı.-— Bir kâğıtla bir zarfın var mı? Az kalsın yine unutacaktım... Milletvekilliği görevimle ilgili bir iş bu... Bir fabrika yaptılar bizim oraya. Güzel oldu, gittim, iki kez gördüm, kentimizin gururu desem, yeridir. Çalışanlara lojman yapılması için ayrı ödenekleri de vardı. Ama onlar tuttular bu ödenekle fabrikaya yeni bir ünite daha eklediler. Fabrika müdürü kafası çalışan bir adam, yalnız gözü biraz yükseklerde, bakışları şaşı yani: iki gözüyle birden daha yu-kardaki bir koltuğa bakıyor, böylece de işçilere bakacak gözü kalmıyor. İşçilerden çoğu kendilerine kentte birer ev buldular, ama bulamayanlar da var, yurtta kalıyor bunlar. Birisi bana bir mektup yazmış, zarfı da cebimde olacak, soyadından doğulu olduğunu sandığım biri... Alibekov... Kendisi de, karısı da

yurtta kalıyorlarmış. Kadın hamile olduğu için izindeymiş. Mutlulukları var, odaları yok. Raykomf*) sekreterine bir mektup yazayım diyorum, her zaman yardıma hazır bir arkadaştır. Yoksa bu zarfı gene cebime atacağım ve gene unutacağım. Üç gündür cebimdo taşıyıp duruyorum, ayıp oluyor...

(*) Parti Bölge Komitesi (ç.n.)

Krılov mektubunu yazarken Miheyev'in karısı geldi, sofrayı hazırladı.

— Dimitriy Alekseyeviç —dedi Miheyev,—~ çay içip bir şeyler atıştıralım.

Krılov büyük bir iştahla yemeye koyuldu, sonra birden utanarak:

— Yevgenya İvanovna —dedi,— böyle kıtlıktan çıkmışçasına yiyişime şaşırmışsınızdır, ama bugün öğlen yemek yemedim, fırsat olmadı.

— Şimdi «son haberler» vardır —dedi Miheyev'in karısı,— radyoyu açayım da dinleyelim.

«Çelyabinsk'ten aldığımız habere göre, traktör fabrikası işçileri üretimlerini daha da artırmak için yeni yükümlülükler üstlenmişlerdir... Alma - Ata'da yeni bir işçi kulübü törenle hizmete girmiştir... Riga tütün fabrikası işçilerinin 1 Mayıs'ı, üretimlerinde yeni sıçrayışlarla karşılamaya hazırlandıkları bildiriliyor... İzmail Raykom toplantısı sonunda yayınlanan bildiride, yılın ilk tahıl ürünlerinin beklenilenin çok üstünde olduğu bildirildi...»

— Çok sıkıcı konuşuyorlar —diye mırıldandı Krı-lov.— Yapılan işler çok güzel, ama dinlemek istemiyor insanın canı. Arada bir radyoyu açtım mıydı, basıyorum küfürü... Her şey o denli hızla değişiyor ki, bir göz atmaya bile yetişemiyorum; kent büyüdü, ama yeni insanlar da gelişti, büyüdü onunla birlikte, bunlar ise dillerine bir şeyi pelesenk etmişler, habire kafa ütüleyip duruyorlar...

«Şimdi de dış haberlere geçiyoruz.» Miheyev gülümsedi:

— Şimdi sakinleşirsin.

Daily News gazetesinin yazdığına göre Başkan Truman'm son demeci üzerine savaş sanayii hisse se-

netleri fiyatları birden yükselmiştir... Hollanda gazetesi De Waarheid, mareşal Montgomery'nin komutası altında bulunan Hollanda birliklerinin sayısının artırılacağını bildirmiştir. İtalya'da işsiz sayısındaki artış geçtiğimiz ay yüz yetmiş bini bulmuştur...»

— Ne diyorsun Dimitriy Alekseyeviç?

— Sen daha iyi bilirsin, tarihçisin, ben daha çok kulak - burun - boğazdan anlarım. Tarih tepelerinden bakıldığında neler görüldüğünü bilmek isterdim doğrusu...

— Kokuşmuş sistemler, sık sık rizikolu serüvenlere girişir. Öyle uzak geçmişten falan söz ediyor değilim, III. Napolyon'la bizim Kayzer Nikola'yı alalım.-her zaman olası gördüğüm...

— O zaman bunlar basbayağı ahmak. Hitler domuzunu nasıl defettiğimizi unutmuş olabilirler mi? İsa'dan önce, firavunlar döneminde geçmiş bir olay değil ki bu, daha dünün işi... Birazcık düşünebilselerdi anlarlar. Şu işe bak sen: çığlık çığlığalar... Bağırıp çağırıyorlar, gözdağı veriyorlar, bizse kendi işimizde gücümüzdeyiz. Şebarşin'i dinlerken, düşündüm; niye yırtınıp duruyor bu adamlar böyle? Bu gürültüler, bu çığlıklar niye? Oysa biz yüz yıl yaşayacak meşe ağaçlan dikiyoruz... Bir Amerikan dergisinde, Texas'ta olmuş bir kasırgayla ilgili bir yazı okumuştum. Büyük bir taşkınlıkla sansasyon olarak geçirmişler bunu gazetelerine. Kasırga, toprağın tüm üst tabakasını sürükleyip götürmüş ve yüz binlerce insan bir dilim ekmeğe muhtaç duruma düşmüş. Ağaç dikselerdi ya buralara... Hem paralan, hem uzmanları var bildiğimce... Oysa onlar bir bomba tutturmuş gidiyorlar. Bizim gazetelerin mi dergilerin mi ne birinde bir yazı çıktıydı geçenlerde: Amerikalı bir uzman her türden bitkinin nasıl yok edilebileceği konusun-

da çalışıyormuş. Ne diyeyim, böylelerinin insan olduklarından bile şüphe duyasım geliyor... Bugün hastahaneye bir Fransız gazetecisi geldi, soru yağmuruna tuttu beni - hastalara ilişkin değil, öylesine... Onun söylediğine göre Batıda sinirler pek gerginmiş, yeni bir savaştan söz ediyorlarmış, daha doğrusu bizim kendilerine saldıracağımızı takmışlar kafalarına. Ve ortaya çıkan şu duruma bak: bizi korkutmak istiyorlardı, ama kendi kendilerini korkuttular...

Miheyev'in oğlu Mişa geldi: sırık gibi uzun ve utangaç bir delikanlıydı. Son derece uzun kollan ve birdenbire bastan tize geçen bir sesi vardı. Krılov'la selamlaştıktan sonra, soğuk köfteleri atıştırmaya başladı.

— Neden böyle geç kaldın Mişa? diye sordu Yev-genya Ivanovna.

—Biliyorsun ki Nadya'yı geçirmem gerek; tro-leybüsle bir saat çekiyor ordan bizim burası. Yan sinirli, yarı sıkılgan bir sesle yanıtladı Mişa annesini. Mişa, sonra Knlov'a, enstitülerinden bir öğretmenin çok katlı yapılar konusundaki çalışmalara katıldığını anlattı. Krılov ilgiyle dinliyor, arada bir başını sallayarak onaylıyordu onu. Mişa, ilgiyle dinlenilmek-ten memnun, coşkuyla anlatıyordu;

— Üniversite binası, gerek biçim, gerek içerik yönünden komünizm idealini yansıtan ilk yapı olacak

— Bundan hiç şüphem yok dedi Krılov, sonra birden saatine baktı: — Şu işe bak, iki buçuğa geliyor! Size çok zahmet verdim Yevgenya İvanovna, bağışlayın! İki eski okul arkadaşının karşılaşması böyle oluyor işte...

Akşama göre daha da ısınmıştı hava: güney rüzgârları ellerini çabuk tutmuşlardı Moskova'ya ilkbaharı getirmek için. Krılov yürüyerek döndü evine. Hiç

bir şey düşünmedi yolda, keskin havayı doymazcası-na çekiyordu içine.

Daha dış kapıya geldiğinde Tomka karşıladı onu coşkuyla. Önceki yıl terkedilmiş olarak yolda bulmuştu Tomka'yı. Yaşlı bir avlu köpeğiydi bu,- ak bir lekeyle süslü kara suratında gözleri, akıllı, şeytanca ışıklarla parlardı; kısa, kıvrık bacaklıydı. «Kurt-zağar karışımı yeni bir tür» derdi Tomka için Krılov. Tanıdıklarına, köpeği, avlanmayı sevdiği için aldığını söylerdi - ve «Tomka da gerçek bir av köpeği»ydi. Gerçekteyse, yalnızlık canına tak ettiği için almıştı köpeği; köpeğin kendisini böyle coşkuyla karşılayışları, geceleri yattığı yerde horlaya horlaya uyuyuşu ve bazan uykusu arasında havlayışları pek hoşuna gidiyordu. Şimdi de Tomka odanın içinde dört dönüyor, dilini bir karış dışarı çıkarmış güçlükle soluyordu. «Daha dünkü enik gibi hareketlerin!» diye çıkıştı Dimitriy Alekseyeviç köpeğe. Tıpkı benim gibi, diye düşündü sonra, yaşlandığının farkında değil. Zaten bütün felaket de burda ya.- yüreğin yaşlanmıyor, dolaşıyor, koşturuyor, heyecanlanıyorsun, oysa eski gücün kalmamış.

Nataşa'nın odasına aldığı öğrenci evde değildi. Knlov gülümsedi: o da bir Nadya ya da Maşa'yı evine geçiriyordur. Genç olup da böyle bir gecede evde oturulur mu hiç?

Tomka'yı odadan çıkardı ve oturup okumaya "başladı; uyumak istemiyordu canı.

Kendini kaptırdığı bir romanı okurken Knlov, yazarla değil, romanın kahramanlarıyla tartışırdı. Şimdi de öyleydi; birden gözlüklerini çıkardı ve yüksek sesle itiraz etti: hayır, yoldaş Listopad, bu yapağınız iş değil... Anneniz olağanüstü bir kadın, pe-

kâlâ eğitebilirdiniz onu... Rahmetli karınız da anlayamamıştınız... Elbette ki bir insanı anlamak bir makineyi anlamaktan çok daha zordur, ama siz bir komünistsiniz ve bu, sizin için bağlayıcı bir öğedir... Krılov kitabı kapattı ve pencerenin yanma gitti.. Gün ağanyordu. Önünde, yeni, büyük evleri ve bunların arasına serpilmiş onun çocukluğunun küçük,, eski evleriyle Moskova uzanıyordu. Uzaklarda —daha görmeden çıkarıyordu— Moskova nehri, köprü ve Kremlin'in kuleleri uzanıyordu. Bu pencerenin önünde sık sık karısıyla birlikte durduklarını anımsadı. «Dairemiz küçük, derdi Varya, ama manzarası çok güzel.» Moskova'nın sislere bürünüp yitişi gibi bir yumuşaklık ve sevecenlikle düşündü Varvara İliniç-na'yı Krılov. Varya'yı hemen yanıbaşmda ve incecik elini okşuyor hissetti kendini bir an. Küçük parmağında, annesinin armağanı olan firuze yüzüğü vardı. Canım Varenka'm benim, ne eşsiz bir hayatı paylaşıyorduk seninle!..

İzinimde Nataşa'nın yanma gideyim. Her halde Vasya da oraya gelecektir... Krılov birden hüzünlen-di: onlarla uğraşacak zaman bulamıyorum... Nataşa artık kocaman oldu, cumartesi doğum günü, yirmi dokuzuna basacak, bir telgraf göndermeyi unutma-sam bari... Çok iyi bir kız Nataşa, benim kızım olduğu için değil, koskoca bir yüreği var. Eğer Listopad, onun gibisine düşseydi, eğitirdi Nataşa onu. Ne bir Nonna'dır çünkü Nataşa, ne de bir denklem, bir formül... Canlıdır o, ateşlidir, sevdi miydi bir kez, duygularına cimri değildir artık, gramla tartmaz sevgisini... Vasyacık da atılgan olacak galiba onun gibi. Nasıl da göresim geldi yavrumu... Altı ayı geçti onlardan ayrılalı...

Dimitriy Alekseyeviç sık sık kucağına alırdı to-

355

runumu; küçük Vasya'mn, tıpkı kendisi (yalnız «genişletilmiş, gözden geçirilmiş baskı») olduğunu düşünürdü. Canlı, kıpır kıpır bir çocuktu Vasya, durmadan «Ama niçin?» diye sorardı. Sınıfının en yaramaz, en şeytan çocuğuydu, ama dersleri çok iyiydi, kavraması pek çabuktu. Resim yapmayı, özellikle de gemi resmi yapmayı severdi. «Belki de gemici olacaktır» diye düşünürdü Krılov. Geçenlerde gönderdiği mektubunda da «Dede, diyordu, bana boyalı kalem ve olta için iğne gönder», alta da kabarmış bir deniz ve dalgaların üstünde kızıl bayraklı bir gemi resmi çizmişti. Nerden buluyor bütün bunları? Görüp gördüğü içinde ördeklerin yüzdüğü bir göldür, oysa hep deniz resmi çiziyor...

Pencerenin altında, sokakta, günün ilk kımıltıları başlamıştı. Güneş, yangmsı ışıltılarla tutuşturuyordu pencereyi. Moskova pembe, sıcaktı... îki saat kadar uyumalı, yarın çok iş var... Ne yarını, artık bugün... Yarın kendisini çok emek isteyen, büyük, ilginç bir günün beklediğini düşündü: iki ameliyat, ders, hastahane çalışanlarının toplantısı. Ve önünde buna benzer daha kimbilir kaç gün... Hasta olduğunu, fazla yorulmaması gerektiğini biliyordu. Doktorlar böyle diyor, diye yazıyordu Nataşa. Ama dinlenecek sıra değildi şimdi... Evet, aslında bir sanatoryuma yatıp gevşemeliyim biraz. «Sıkı tut kendini Dimitriy Alekseyeviç, başladığın gibi, gür bir sesle bitirmelisin şarkıyı...»

Uykuya dalarken Fransızı anımsadı, ve acıdı: gözleri iyiydi... Ama tiksinç bir yaşantısı var. Bağlı olduğu ajans, Amerikan gazetecileri, savaş konusundaki düşünceleri... Besbelli bunalıyor, boğuluyor adamcağız. Verimsiz heyecanlar ve kısır, çorak bir döngü. .

356

Çekilecek hayat değil doğrusu!.. Dünyanın pembeliğini, ılıklığını birazcık olsun o da duyabilseydi... Düşüncelerini tamamlayamadı: uyudu.

33

Profesör Şebarşin toplantıdan sonra evine gitti. Gecenin kalan kısmını karısıyla geçirebileceği için sevinçliydi. Pek o kadar geç de değildi: on buçuktu saat... Lelya'ya çok önemli bir şey anlatması gerekiyormuş gibi geliyordu ona, ama karısını kucaklayıp, «Biliyor musun Lelya...» dedikten sonra sustu. Karısı yanıbaşmda olduğu ve ne akademiye, ne de havaalanına yetişmek gibi bir acelesi olmadığı için mutluydu. Karısının yüzüne baktı: içerden aydmlatılıyormuş gibi olan bu yüzde iri, gri mavisi gözler ışıldıyordu. «Çok mutluyum!..» diye düşündü Şebarşin.

—Novosibirsk'teki o ilk rastlaşmamızı anımsıyor musun? Sen yanıma yaklaşmış ve «Profesör Lo-bov, demiştin, bütün güçlüklere rağmen orman dikimi ve yetiştirilmesi sorunu üzerindeki çalışmalarını sürdüreceğini size bildirmemi istedi. Leningrad'dan dün geldim ben...» Tam yedi yıl önce... Lobov'un el yazması bazı araştırma sonuçlarını bulduğumuzu söylemiş miydim sana? Çoğu bugün gerçekleşmiş durumda yazdıklarının. İnsanı şaşkına çeviren bir irade gücü vardı profesörün, zaten ölümü de distrofiden oldu ya... Son notlarını ölmeden dört gün önce yazmış...

Telefon çaldı.

— Seni istiyorlar, dedi Lelya.

Şebarşin telefona gitti:

357

— Tamam, yirmi dakika sonra oradayım. Karısını kucakladı.-

— Bekleme beni, uzun sürecek bir iş bu... Pazar günü yazlığa gideriz belki. Tabii, eğer benim alelacele uçağa binip bir yerlere yetişmem gerekmezse...

Profesör Şebarşin 1942 yılında, Leningradlı bir üniversite öğrencisi ile evlenmişti. Kendisi kırk beş, Lelya ise yirmi dört yaşındaydı. Yaşları arasında büyük farkı, başa çıkılmaz bir engel olarak görmüş ve duygularını bastırarak iki ay kadar görmemeye çalışmıştı Lelya'yı. Yürek fırtınası denen şeyi hiç duymamıştı eskiden ve şimdi geç bastırmış bir aşkın, ağır, onmaz bir yaraya benzer acısını çekiyordu. Gencecik bir kızın yazgısını kendi yazgısına bağlamaya hakkı olmadığını, bu tutku ve düşkünlüğü, «bir suç sayılmasa bile, gülünç...» olarak niteliyordu. Bir akşam Lelya arayıp bulmuştu kendisini. Hiç bir şey söylemeden odasına girmişti. Şebarşin, çok meşgul olduğunu, hiç karşılaşmamalarının ikisi için de iyi olacağını söyleyerek onu ikna etmeye çalışmış, gitmesi için yalvarmıştı. Lelya susuyor, hiç bir şey söylemiyordu. Şebarşin ona yaklaşınca ağladığını görmüş, «Gücendirdiysem, özür dilerim» demişti. Lelya, duyulur duyulmaz bir sesle.- «Sensiz yapamam ben» demişti. Bir yıl sonra Konstantin adını koydukları bir oğullan olmuştu,- ama, Kuksa diye çağırırdı Şebarşin onu. Lelya fakülteyi bitirmiş ve laboratuvarda çalışmaya başlamıştı. Kocasına olan aşkı günden güne daha da büyüyordu; kocası da onu genç olmayan bir erkeğin sevecen ama tutkulu aşkıyla seviyordu. İşlerinin niteliği sonucu pek seyrek bir araya gelebili-yorlardi: profesörün evde olduğu bazı sabahlar Lelya erkenden işe gidiyordu. Akşam saatlerini, bir arma-ğanmış gibi sevinçle karşılıyorlardı.

aa[Aa§ aiq a[iq ua^j^ön 'umpaoAipiâ b^suiq uızb^ •••jn[o Bp bsbut[o bsbui 'epziureae qs ubuibz nfnp[o ?bbs oBJfaiq §oq 9A bsbui aiq ep -umuo» •¦fîâiuiasmnjnjŞ ui§jeqag «^nuo znunsaoAnunS -np ıAbuıb[uıbuıb:} ubuibz au 'rjSnuap 'umpAnp iziuif -ipB[aizBt[BiuisBq iziui?idBA ajq iuaj^» 'suiajj «"'Bqi[~b£ aBpBJi nq isdafj •••ueqBa^sy aA 3[suio 'Ao^e

P[i apuiâr \ıA jiq -zraasaajsr uri[^'B[ci'

i^iueA n§ ep epunf npjos iutf i^iâ î[ts tur

-sr ^auiiaS ajuizis ap uag» 'npun^n^ aAa-[Bq ur§JBqağ eqep za^ Jiq suiajj «"^aoapasuep vp baoub^ [b nq JOA"iireuA"o fdjpsjQ» :^§iuijaA jfifes ıuıs

"8A TîSiuia^os nunjJnpjo ap ua[Aajgâ iqiS izbA ajaiajazejg aiq bpbjb ba 'if ifaAn njnjnjı n^npo uj[B}s 'FSii[rjfaAja[[Tui epuiğip uiuueiBuriiB

-J3A vexpsj. a(ui§jBqa§ idB>[ba x^\uo^q\q% ub[b5 'bpbjjos ipjBA iqBJBa zBqqy il-n?i nj§nuiAo3fi[B aSauia^ rs 'np

-is

oAıub[bî{[b5 jbpbî{ Bure

q rqiS rzruap ubsui jiq ubuiboo3['Bpui;iB tsaJ -aouad unuo uauiaq 'i?uaj[baoî[Soj^['ur§JBqag np-ioA1 -njn^o apursappBO Ai^jio^) «'3ir[UB}f§i[y» :r^&iurasuin -nS utSaBqag «^apjaA aiq e[A"oq :sura ap ua

iiBpjB[unq— i

?bubs

zn ub^bui{o vux].v5 auuap t^Bpunsnuoit Ttojod uiuiutSnq TtopAiqoaSB ^bAaos 8A "° T A§ 5tq ¦epmâip nsnuosj ipu

-[i uiq B^Anuosi nq sutajj Biunuo i^&ixua^ST ^euiSnuo^ Bpunsnuoii sxzauaSodoa^uB unS jiq uiaaeqag 8A :np -goiodoa^uB jiq 3tn-^üq suiaH Josajoad «••¦jbijoAtuibA -VJLA.TSSİ iAt j^ad uaxtuaiqoJd jasuiijiq x ba UBâBJgn a^aaiafqo x^ubo âö SoAxq Btuy

ng y[o$ ui^f]^ ^

¦bjuos eqBp uiaaBqag 'n^nuisns diöB bubâ iyi -Abu TUTJona 'lOBiuB^nSAn 'BpunSnpaos nunfnpunğnp qu Bpunsnuoii §babs TûuaiJtvj aA •BAunp ijfliq 'BAiOBxiiBinSAn aiq aiAoq uiSjBqag ' -uo npjoAi§BjSn JBpoBiiiBinSAn 'BiAuBiunaos buibj ^nSAn uaatpua|ig]i i(uikiBqa§ ipjai&iuia^Aos lui -jtS buubi;ubxb xpua^t uiuiaa^ipap nq 'buo Bp bAbuıb^ıöb luua^npunânp {ısbu

u.q£ ijfBpBiuBxnSAn uiuifoioAiq 'm§ji2qa§ "ipaBiaiuiSiiaBj Bpunsnuosi iqBjiit öuıSıı 3^05 ^ipaJB^ buısbuıp aaA :rço5.iiq BqBp -nq i^ajBöi ruos apuuazn aA ja^uaS 'uiipiB>i 'aj.ui - 8g 'JBiSopAtg ngnuSiUB; aiuig^iq ^o5aiq uaAazuaq

p.iaiiiv 'uiaaBqag •i zi utSjiq ^nAos jiq UBJipuB^nâAnp rai uiSttzis^uaoaq i^Bpunsnuo^

-Bq UBpBttunp aA Jta^jn iğaBit aAa§ Jtaq ub^b^ Bpui§ip uiuisBpo BUiâitBö 'uiSjBp '^stunp 'suiaH JosajoJcj tpj-Bi -§ıuıbuıbAb-[ub npnj jiq iuu8[Jiqaiq uauiSBj auisauijiq iAi sto5 ap lAaozijiguj ui§jBqag buıb 'aB{âiradBA i§a^ -Aos aiq bujsoq •ij&itxia^si ^araaoS i^iaaBqag aosajoad nŞnpp StuiSiub^ Bp.uo^sog aouo jiA aiq 'BpBais nŞnp -tinjnq bp^ao^soj^ BpuipA 9^6! 'sui

896

360

Adams'a Rusya izlenimlerini anlatırken, profesör Heins, Şebarşin'den de söz etmeyi unutmamıştı: Bu «agrobiyoloji» denen şeyin ne olduğunu anlayanıı-yorsun; benim uzmanlığımdan çok uzak bir konu, belki bir adım daha ileride, belki de propaganda için

buldukları bir yenilik. Ama ister öyle olsun, ister böyle, adamlarda kafası çalışan, bilgili insan çok ve çalışma alanları da korkunç geniş. Ama ben yine de orada çalışmak istemezdim.

Öte yandan Şebarşin de, bu hareketli hayatını, profesör Heins'in o sessiz çalışma odasıyla değişmezdi. Bilgininden kolhozcusuna, Bakanından tarım uzmanına, traktörcüsüne kadar tüm halkın orman ör tülerindeki çalışmalarını görüyor, izliyordu. Kendisinin bulgularıyla orman bilimi arasında doğrudan ve organik bir bağ vardı. Yani, öncelleri olan Doku-çayev, Kostıçev, Timiryazev ve Vilyams'm düşleri gerçekleşmeye başlamıştı. Doğanın değişmezliğini ve sarsılmazlığmı değiştirmeye yetenekli bir devlet doğmuştu; ve Sovyet biyologları türler-içi bir savaşın var olmadığını saptayarak, yuva yöntemiyle orman dikimine geçişe büyük katkılarda bulunmuşlardı. Çalışma masaları başında geçen gecelerden, el yazması kâğıtlardan, gözlemlerden, deneylerden, düşüncelerden, yarın, kuru ve sıcak Güney rüzgârlarından yeşil bir duvarla ayrılacak ve dünyanın buğday ambarı olacak olan, bugünse deve dikenleri ve çöl kumlarıy-la örtülü ve kızgın güneş altında yanıp kavrulan engin step yollarına çıkılmıştı artık.

Şebarşin'in hiç unutamadığı bir gün vardı: Krem-lin'e çağrılışı... Yapacağı konuşmaya hazırlanırken sinirleniyordu: çok kısa olmalı konuşmam... Askeri bir bağlaşmanın kuruluşuna ilişkin telgrafı da o gün okumuştu. Truman, Batı Avrupa'yı silahlandırmayı.

bunun yanısıra Yunanistan ve Türkiye'ye de silah göndermeyi önermiş ve komünizme karşı savaş görüşünü yineleyerek, Amerikan tarzı yaşayış biçimini benimsemeyen ülkelerin uygarlık için büyük bir tehli ke gösterdiklerini söylemişti. «Devletin başında bulunan insanların —diye düşünüyordu Şebarşin—, orman ekim yöntemleriyle zamanlarını alacak sıra mı şimdi?» Heyecanlanmış ve kırık dökük, bağlantısız sözlerle konuşmaya başlamıştı. «Acele etmeyin yoldaş Şebarşin —demişti Stalin—, çok önemli bir sorun bu. Kitabınızı okudum, meşe dikiminin yuva açma yoluyla olabileceği konusunda sizinle aynı görüşteyim...» O zaman Şebarşin meşe ağacının öneminden, bazı ağaç cinslerinin yan yana dikilmesinin daha iyi sonuçlar verdiğinden, kumluk yerler için çamın daha uygun olduğundan... söz etmeye başlamıştı. Sık sık sorularla sözünü kesiyorlardı. Şebarşin, Stalin'e bakmak, onu gözlemek niyetindeydi, ama kendisini konuşmaya kaptırıp gitmişti. Sonra Stalin haritada dört büyük kuşak göstermişti: eli, Kamişinya'dan Stalin-grad'a, Stalingrad'dan Çerkesk'e gidip gelmişti. Şebarşin gözlerini onun elinden ayırmadan, «Her halde —diye düşündü—, savunma hatlarını da böyle gösteriyordu...» «On beş yıl yeterli bir süredir —diyordu Stalin—, yalnız, canlı, çevik bir şekilde girişmek gerek işe.» Bu kadar güçlülük ve bu kadar serinkanlı lık!.. Hayret!., diye düşündü Şebarşin.

Şimdi de, toplantıya gitmeye hazırlandığı şu anda da yine o geceyi anımsamıştı. Kış hazırlıklarının sonuçlarını gözden geçirmek gerekiyordu. Bazı yerlerde dikim başlamıştı, bazı yerlerde ise çok geç kalmışlardı. Metoroloji, ilkbaharın kurak geçmesinin beklendiğini, yağmurların ancak haziranda başlayabile-

ceğini bildiriyordu. Eğer zaman filizler toptan kuruyabilirdi...

geçirilecek olursa.

Moskova daha dinginleşmemişti: erken ilkbahar, sokakları canlandırmıştı. Yüksek evlerin camları güneşle pırıldıyordu. İnsanlar binbir türlü, diye düşündü Şebarşin; uyumayıp okuyanlar, tartışanlar, gülenler, iç çekenler... Kentin büyüklüğünü, çok renkliliğini, karmaşıklığını getirdi gözünün önüne. Ötede, uzaklarda ise tarlalar, step, ormanlar... Yeşil kuşak... Beş bin üç yüz kilometre: burayla Londra arasından daha fazla... Öyle büyük bir ülke ki, İrkutsk'a ya da Taşkent'e falan uçarken anlıyor insan bunu: ucu bucağı görülecek gibi değil. Böyle büyük bir ülkede, cimrilik, mızmızlık, darkafalılık gibi küçük şeyler olamaz: bir başka genişlik ve başka ölçüler söz konusu burada. Hayat, ömür bile bir yetmezlik içinde... Dün Kuk-sa soruyordu: «Baba sen de daha büyüyecek misin, yoksa büyük müsün artık?» Yirmi yıl sonra Kızıl Meydan'a gidecek Kuksa, o kuleler, o Vasiliy Blajen-nıy, o yıldızlar gene olacak orada. Ormanlar ise büyümüş, yetişmiş olacak.

Çeyrek saat sonra toplantıda konuşuyordu: Odessa enstitüsü dikim işini bitirmek üzere: yüz elli beş hektar toplam dikimleri... Rusların hemen ardından Rostov geliyor... Bazı MTC(*) lerde görevin önemi henüz anlaşılmış değil... Dün Penzenskaya bölgesinden telefon ettiler. Lisenko'nun yönergesi hâlâ ellerine geçmemiş...

Eve döndüğünde yemek odasında ışık gördü: tuhaf, Lelya uyumamış? Saat sabahın üçü oysa...

(*) Maşinno — traktornaya stantsiya: makine ve traktör istasyonu, (ç.n.)

—. Uyumak istemedim —dedi Lelya—, okudum çayı ısıtayım mı?

«Olur» anlamında başını salladı Şebarşin: Lelya ile birlikte olmak istiyordu canı. Bazan çatılan, bazan gülümseyen yüzüne baktı karısının. Saatlerce bakabilirdi onun yüzüne, yalnız kalınca ise, âdeta acı çekerdi bu yüzü canlandırabilmek için. Lelya'nm yüzü büyük bir hızla değişirdi. Birkaç tane yüzü varmış gibi gelirdi Şebarşin'e. Belki de bu yüzden olanaksızdı onu fotoğraflarından tanıyabilmek. Kimisi onu güzel bulur, kimisi de omuz silker geçerdi, neresi güzel bunun diye. Şebarşin onu, başkalarının hiç bir zaman görmedikleri haliyle görüyor, ama yine de onu tanımadığını ve hiç bir zaman da tanıyamayacağını düşünüyordu.

Hafif bir gölge düşmüştü Lelya'nm yüzüne,- Şebarşin onun bir şeylere üzüldüğünü anladı.

— Kuksa nasıl?

Çocuğun yattığı odanın kapısını araladı Lelya. Kuksa, başı hafifçe yana kaymış, uyuyordu. Yorganın altından ayakları kabarıyordu. Yüzü Lelya'ya çok benziyordu. Şebarşin gülümsedi: işte Lelya'nm bir yüzü daha...

Lelya sonunda gerçeği söyledi: uyuyamamış, Al-yoşa belki de çok geçe kalmaz diyerek beklemeye karar vermişti. «Novıy Mir»i almış, iki öykü okumuştu, şimdiyse hiç bir şey kalmamıştı aklında okuduklarından. Sonra çalışmaya oturmuştu, vejetatif melezle-, rin heterozisleriyle ilgili verileri geçirmişti deftere. O sırada, masanın üzerinde duran «Pravda»ya kaymıştı gözü. Gazete dünün olduğu için katlayıp tam kaldıracağı sırada, gözü bir yazıya ilişmişti. New-York'ta, senatör Lovv'la yapılan bir görüşmeden alıntıydı bu.-«Son derece

barışsever olmamıza rağmen —diyordu

senatör Low—, büyük Sovyet kentleri üzerine birkaç tane atom bombası atmak zorunda kalabileceğimizi uzak bir olasılık olarak görmemek gerekir.» Lelya gazeteyi bırakmış ve yeniden çalışmaya başlamıştı, ama kendini bir türlü veremiyordu işine: neden böyle sözler ediyor bu adamlar? Bir savaş başlatacak olurlarsa, bunun, önünde sonunda kendi başlarına patlayacağını gerçekten anlamıyorlar mı?» 1942 ilkbaharının Leningrad'ını anımsadı. Ayrılmadan önce profesör Lobov'a uğramıştı. Loş, soğuk bir odada oturuyordu profesör; masanın üzerinde, kâğıtların arasında ıslak bir ekmek parçası - tayını duruyordu. Karısını iki ay önce yitirmişti, masasının üzerinde onun fotoğrafı vardı. Profesör kentten ayrılmak istemiyordu, «Gençleri kurtarmak gerek önce —diyordu—, hem kentte de birilerinin kalması gerek...» Oysa fazla dayanamayacağını biliyordu, ama her şeye katlanmış, çalışmalarını sürdürmüştü. Bu Low denilen adam, böylesi acılara katlanmayı, böylesine güçlü olmayı anlayabilir miydi acaba? Savaş yıllarını anımsamıştı Lelya; ısıtılamayan buz gibi soğuk evler, aç çocuklar, «vatandaşlar, hava saldırısı tehlikesi var!», boşalt malar, postayı bekleyişler, kaba tutkalla yapıştırılmış zarflar ve komutandan bir mektup: Lelya'mn kardeşi Kerç'te şehit olmuştur.

Kendinden geçer gibi olmuştu Lelya. Kuksa'nm odasına girmiş ve uzun uzun oğluna bakmıştı. Lelya kendini zorlayarak yeniden çalışmaya oturmuş, tam o sırada da Alyoşa gelmişti.

Ancak neler düşündüğünü anlatmadı Lelya kocasına. O da ona toplantıdan söz etti. Her halde Ros-tov'a kadar bir uzanması gerekecekti bu sıralar... Sonra birden gülümsedi:

— Bilyor musun Lelya, toplantıya giderken, yolda hayal kurdum: yirmi yıl sonra Kuksa... Benim nelerle uğraştığımı düşününce şaşıracak ve kuraklıkla ilgili yazılan, bizim veba salgmlarıyla ilgili yazıları okuduğumuz gibi okuyacaktır.

Lelya kaşlarını çattı:

— Öte yandan atom bombası ya da bakteriyolojik savaş öyküleri, kanıksanmış, günlük olaylardan olacak onun için, tıpkı bir haydudun üzerinden bıçak ya da tabanca çıkmasının bizim için şaşırtıcı olmaktan uzak, gündelik bir olay olması gibi... Bazan, bilimin insanlara hem iyi, hem de kötü şeyler sunduğunu düşünüyorum; ve bu kötü şeyler çoğunlukta galiba...

— Suç bilimde değil ki... Her buluş alçakların eline de geçebilir. Guttenberg (*) günün birinde dünyaya bir Gobbels (**) geleceğini düşünmüş olsun, hiç sanmam. Şu, Promete efsanesine bayılıyorum. Tanrının ateşini çalıp insanlara verdiği için, kayalara zincirlemişler Promete'yi ve bir kartal her gün gelip ciğerlerini yemiş. Şimdi, Promete, diyelim ki —hem de o ciğerlerini yiyen kartaldan— gözü dönmüş Heros-trat'm, kendisinin verdiği ateşle Diana'nın tapınağını yaktığını, ya da Kserks'in Atina'yı ateşe verdiğini öğrenmiş olsaydı, neler hissederdi? Atomun parçalanması konusu üzerinde çalışan bilginler de aynı duyguyu duyuyor olmalılar şimdi...

— Alyoşa, cesaret edebilirler mi dersin? ¦— Bence Amerikalılar iyi insanlar. Çocukça van-ları

pek çok, tıpkı bizim Kuksa gibi, öyle güldürdüler ki beni... Kokuşmuşlukları da var elbet, en azından (*) Matbaanın bulucusu. (**) Hitler'in propaganda bakanı, (ç.n.)

366

zenci sorunu karşısındaki tavırları... Ama halk iyi yürekli ve yapmacıksız; tıpkı çocuklar gibi her şeye kolayca kanıyorlar... Ve onların bu yanından yararlanıyorlar işte... Bence bütün sorun olgunluk sorunu. Amerikalılar, ağır ve aşamalı bir büyüme geçirme-diler; mutluluğu orada bulmak umuduyla okyanusun öte yakasına geçen çaresiz, zavallı insanlar birdenbire kocaman bir ulus oluverdiler: Gökdelenler yaptılar, yüksek bir teknik geliştirdiler, Avrupa'dayken düşlerinden bile geçmeyen büyük bir konfora kavuştular. Hiroşima için atom bombası yaptılar. Ama kültür, «klima tesisleri» ve bar-Amerikanlı uçaklar demek değildir, onlar bu konuyu hiç düşünmediler işte. Kocaman meyvalar vardır Amerika'da, gösteriş ba-kımmdan Avrupa'nirikıler"~peK sönük kalır -y-fl.n1a.nq-da, ama ne tâTTan, ne de kokuları vardır, pek çabuk olgunlaşmışlardır çünkü. Tıpkı kendilerinin çok çabuk geliştikleri gibi...

—• O zaman onları kandırıp kışkırtmak pek kolay olacaktır...

— Hiç kuşkusuz. Ama ben yine de bunun tutacağını sanmıyorum... Kafası çalışan, aklı başında, onurlu bir sürü insan gördüm orada. Halk savaşmak istemiyor. Zaten hangi halk ister ki savaşmayı?... Sonra, gözdağı vermek kolaydır ama, dövüşe girmek zordur.

— Alyoşa, tüm bunlar çalışmana engel olmuyor mu senin?

Harita üzerindeki eli anımsayan Şebarşin gülümsedi:

— Geçen sonbaharda bizi Kremlin'e çağırışlarını anlatmış mıydım sana? Batı'da herkesin radyoları başında oturduğu bir gündü: Truman, «doktrinini» açıklıyordu radyodan. Üslerden, silahlardan, savaştan falan söz ediyordu. Bizse oturmuş, nerelere hangi

367

ağaçları dikersek daha iyi sonuç alacağımızı tartışıyorduk. ..

— Sen yokken profesör Lobov'u düşündüm ben de. Sen hatırlatmıştın hani... «Durum hiç de iyi değil, ama çalışmaya devam edeceğim —diyordu—. Savaş bitecek ve orman dikimi sorunu yeniden önem kazanacak...»

— Ben de bunu söyleyecektim. Diyelim ki, ne Avrupa, ne Amerika'nın kendi içindeki aklı başında adamlar ve ne de bizim gücümüz durduramadı on-lari; ve diyelim başlattılar savaşı. O zaman biz bitireceğiz. Demek ki Kuksa'lar için yetiştirmemiz gerek ormanı... Lobov'dan söz ettin. Bir önceki kuşaktandır o, benden dokuz yaş büyüktür. Ama gençlerimiz, şimdiki çocuklarımız ondan daha mı kötüler. Meslekda-şım bir kız var, senin yaşında. Bizim orman istasyonları içinde çok berbat bir tanesi vardır, demiryolundan altmış kilometre içerde, ıssız, yaşanması güç bir yer. Sonbaharda oraya bir kişi göndermemiz gerekti. Bu sözünü ettiğim kıza bir konserde rastladım; sen görevle bir başka kente gitmiştin o ara. Şostokoviç'in sekizinci senfonisiydi çalman. İnsanın

içini lime lime eden bir yapıt, —savaş... Ara verildiğinde konuştuk biraz... Son derece kültürlü, müziği, şiiri seven bir kız. Kendisine demin dediğim istasyonu önerdiğimde, sevinçle kabul etti. Bugün duydum, çok iyi çalışıyormuş, ekim için hazırladıkları alan çok büyükmüş, çevredeki kolhozları da inandırmışlar bu işe... Elimizde böylesi insanlar olmasaydı, girişebilir miydik hiç böyle bir şeye? Ağaç pek zor yetişir, biliyorum, ama insanın yetişmesi ondan daha zordur.

Şebarşin daha uzun süre, dostlarından, çalışma arkadaşlarından, karşılaştığı emekçilerden, öğrencilerinden söz etti... Sonra birden Lelya'nm uyumuş

368

olduğunu gördü. Yüzü çocuksuydu, Kuksa'nmki gibi... Uyandırmaktan korkarak, ama doyasıya seyredebileceği için de mutlu, yüzüne bakmaya başladı. Bir an yüreğine bir acı saplandı, elli iki yaşında ve zatür-re olduğu gelmişti aklına. Lelya'nm haberi yoktu hastalığından; Odesa'da gelmişti ilk nöbet ve Lelya'ya hiç söz etmemişti bundan. Ama üzüntüsü çabucak geçti: ne hastalığına, ne de yaşma sonuna kadar inanamazdı. Lelya'ya bir çocuk gibi âşık ve gücünün de yerinde olduğunu düşündü, daha çok çalışabilirdi. İlkbahara iyi hazırlanmışlardı, yalnız Rostov'a kadar bir uçması gerekiyordu... «Tatlım benim, yorgunluktan uyu-yakaladı, oysa az sonra laboratuvara gitmesi gerek». Diz çöktü karısının önünde —kocaman, biçimsiz kafasında ağarmış saçları karma karaşıktı, —ve ince, ufacık ellerini öpmeye başladı Lelya'nm—. Öyle sakınarak, öyle yumuşacık öpüyordu ki, Lelya ne gözlerini açtı, ne de kıpırdadı; yalnızca, uykusu arasında hafif çecik gülümsedi.

34

Vasenka'nm hastalığını kocasına da, babasına da yazmamıştı Nataşa. Çocuğa yeterince göz kulak olamadığı için kendisini kınıyordu. Sabahtan akşama kadar hiç boş zamanı olmuyordu: dikim sahalarını ayırıyor, makinelerin çalışma yerlerini saptıyor, palamutların durumunu kontrol ediyordu. İstasyondan üç kilometre ötede yazın kuruyan bir göl vardı. Gölün kıyısında da, ne zamandır Vasya'nm gönlünü çeken, onu büyüleyen delikli bir fıçı dururdu. Bir gün

369

okuldan çıktıktan sonra, kendi yaptığı bir gemiyi yüzdüreceğini söyleyerek on arkadaşıyla   birlikte göle gitmişti Vasya. Daha fıçının üzerine çıkar çıkmaz boğazına kadar buzlu sulara gömülmüştü. Ama ne ağlamış, ne bağırmıştı, gayet ciddî bir sesle: «Deniz kazası» demişti. O sırada Nataşa evde olmadığı için, Marfa İgnatyevna, Vasya'nm üstünü değiştirmiş, kuru giysiler giydirmişti. Akşam Nataşa kendisini azarlayınca, Vasya, «Sularda böyle şeyler her zaman olur, demişti. Kızma bana, suya batmadım ya...» Nataşa onun bütün bedenini yağlamış, kalsiyum yutturmuş ve kalın örtülerle üstünü örtmüştü. Ertesi gün doktor Vasya'nm zatürre olduğunu ve hastahaneye götürülmesi gerektiğini söylemişti.

Nataşa korkmuştu, ama yüzünden hiç belli etmiyordu: palamutların dikimi başlamıştı, kimse kendisinde bir şeyler olduğunu sezmemeliydi. Bütün kış boyunca Nikitin, yuvalama yoluyla   dikimin saçma olduğunu, bunun yalnız kâğıt üzerinde güzel olduğunu, bir fidanın ötekini boğacağını, bu bakımdan da fide yoluyla dikim yapılması gerektiğini söylemiş durmuştu. Nataşa onu ikna etmeye çalışmış, duyduğu, bildiği ne varsa sayıp dökmüştü;   Nikitin ise alaylı

alaylı gülmüştü; hatta bir gün kızarak, «Natalya Di-mitriyevna, demişti, siz orman yetiştireceğinize, lale yetiştirseniz daha iyi edersiniz...» Ama Nataşa profesör Şebarşin'in söylediklerini anımsayarak direnmişti: «Pek çok güçlükler çıkacak, insanlar eski yöntemlerle dikime alışıktar, ama sakın teslim olmayın siz...» Gorlenka da Nataşa'yı desteklemişti. Raykom parti sekreteri, her iki tarafı da dinledikten sonra, «Sorun, şu karışık sorun denilenlerden» demiş ve başkaca bir şey söylemeden çekip gitmişti. Bir hafta son-

ra istasyona yeniden gelmiş, yöneticileri toplamış veı «Dikimi yuva yoluyla yapmamız gerek, demişti. Kolay yöntem bu. Zaten başka türlüsü olmaz burada...»

Şimdi iş denemeye gelmişti. Nikitin bir gün onca Nataşa'ya «Genel karara boyun eğiyorum, demişti, ama bu işin sonu iyi çıkmayacak.» Nataşa ona güve* nemeyeceğini biliyordu; dikim işini gidip kendisinin gözlemesi gerekti. Bir yandan da kendini yatıştırmaya çalışıyordu: hastahanede Vasya'ya bakıyorlardır...

Sabahtan hava kararana kadar çalıştıktan sonra, bir kamyona atlayıp hastahaneye gitti. Doktora Vasya'nm durumunun nasıl olduğunu soramıyordu bir türlü. Doktor da uzun süre sustuktan sonra umutsuz, bezgin bir tavırla: «Durumu ciddî —dedi—. Ama heyecanlanmayın siz...» Nataşa tepeden tırnağa toz toprak içindeydi; uzun uzun yıkandıktan sonra beyaz bir gömlek giyerek Vasya'nm odasına girdi. Yarı uyuyor, yarı baygın gibiydi Vasya. Sık sık gözlerini açıyor, ama annesini tanıyamıyordu, su istiyordu yalnızca. Nataşa onun yanında sabah saat beşe kadar oturdu, büyük bir bardak süt içip eve uğramadan doğruca Bezımyanka'ya, çalışmaların yapıldığı yere

gitti.

Ve bu şekilde dört gün geçirdi Nataşa: gündüz, açılan yuvalara palamut dikti, geceleri Vasya'nm başında bekledi. Üçüncü gece, Vasya hem biraz sevindirdi hem de endişelendirdi annesini: kendisinin bir suçu olmadığını, fıçının delikli, havanın da fırtınalı olması yüzünden suya düştüğünü söyledikten sonra, sevecen bir gülümsemeyi ee birkaç kez «anneciğim» diye fısıldadı ve sayıklamaya başladı.

Sovhoz'dan otuz işçi göndereceklerine söz verdikleri halde göndermemişlerdi. Nataşa'nm en güvendiği, bel bağladığı ekipbaşı Şura, elini yaralamıştı. Nikitiifc

işe bu kadar büyük alanda başlanmaması gerektiğini söylüyordu: seksen hektara güçleri belki yetebilirdi ama, iki yüz seksen hektar, yalnızca kâğıt üzerinde ' güzel olan bir sayıydı. Nataşa, yatıştırmak, umut vermek, sıkıştırmak zorundaydı, oysa yüreğinde taş vardı. Şimdi çok uzaklarda kalmış olan, büyük Vasya'nm öldüğünü düşündüğü ve minik Vasya'yla gizlice söyleştiği günlerde bile, oğlunu böylesine sevebileceğini düşünemezdi. O zamanlar Vasya hayatının nedeni olan bir umuttu, şimdi ise aynı Vasya, —ya da coşkun sevecenlik anlarında dediği gibi Vasili Vasil-yeviç— karakteri, tutkuları, zaman zaman insanı heyecanlandıran

maskaralıkları ve Nataşa'yı bazan güldüren, bazansa şaşırtan tutarlı kararlan ve tanımları ile koca adam olmuştu.

Dördüncü gün akşama doğru bitirdiler ekimi. Cumartesiye rastlıyordu bu gün ve Nataşa tüm pazar gününü hastahanede Vasya'nm başında bekleyerek geçirdi. Vasya çok derin bir uykuya dalmış gibiydi; Nataşa birkaç kez doktora gidip, «Bugün daha iyiye benziyor değil mi? diye sormak istedi: Hiç böyle uyu-mamıştı... geçen gece çırpınıp durmuştu...» Doktor asık suratla yanıtladı onu: «Heyecanlanmayın siz, yarın ya da öbür gün her şey belli olur...»

Gece Nataşa oturduğu yerde uyuya kaldı. Gözlerini açtığında Vasya'nm kendisine baktığını gördü: — Neden yatakta uyumuyorsun? dedi Vasya gülümseyerek. Şu yatağa uzan...

Doktor, somurtkan, karamsar bir adamdı; hastaya ya, «Önemsiz bir şey, biraz zayıf düşmüşsün o kadar» derdi, ya da hastanın öleceğini düşünürdü. Ama bu kez Nataşa'ya:

— Evinize gidin —dedi,— soyunun ve yatıp uyudun. Sizin Vasya paçayı kurtardı...

Nataşa tabureye oturdu ve ağlamaya başladı. Doktor kaşlarını çattı:

— Ne dediğimi duymadınız mı? Bir hafta sonra yeniden koşup oynayabilir, sulara girebilir... Sinirleriniz yıpranmış sizin. Bir valeryan damlası yutun, bir şeyciğiniz kalmaz...

Ve bir hafta sonra Nataşa, Vasya'yı ©ve getirdi. İlk filizlerin görünmesini bekliyordu Nataşa şimdi de. Vasya iyileştikten sonra ki tek heyecanlı düşüncesi bu olmuştu. Nikitin palamutların kötü olduğunu söylüyordu. Nataşa bunun doğru olmadığını biliyor, ama yine de heyecanlanıyordu. 21 Nisanda bitmişti dikimler, ilk filizler ise 9 Mayısta görünmüştü. Nata-şa'nın gözleri ışıdı sevinçten. Vasya çığlık çığlığa getirmişti haberi: «Anne, meşecikler Çıktı!.. Ne zaman benim kadar olurlar?» Nataşa gülümsedi: «Çok yakında sen onlara yetişemeyeceksin...»

Nikitin, niçin orman dikiminden çok çiçek dikiminin yaraşacağını söylemişti ona? Ağır işlerden korkmazdı ki o... Geçen yazın tümünü Kamennaya stepinde uygulamada geçirmişti. Sonbaharda büyük Vasya, Minsk'ten Moskova'ya gelmiş ve Nataşa'yı görünce ellerini iki yana açarak, «Tam bir zenciye dönmüşsün» demişti. Bu söz küçük Vasya'mn pek hoşuna gitmiş ve uzun süre annesine «zenci» demişti. Yanıklığı kış boyunca da geçmemişti. Nikitin'in alay etmesini gerektirecek bir şey yaptığını sanmıyordu. Nikitin'in kendine göre bir anlayışı vardı, hepsi bu... Örneğin, kadınların tarlada çok iyi çalışabileceklerini, ama hiç bir zaman bir orman dikimcisi olamayacaklarını söylerdi. «Bir genç kızı alalım ele —derdi—, aklı fikri nasıl etsem de kocaya varsam düşüncesindedir, ama evli bir kadın daha da kötüdür, çocukları, ev işleri, başka birini bulma...» Nataşa daha ilk gün-

den sinirine dokunmuştu Nikitin'in: «Moskovalı, nedense akademide okumuş, evli ve bir kocası var, isterse rahat, sakin bir hayat sürebilir, ama tutmuş bu lanetlinin lanetlisi yere gelmiş.» İstasyona «lanetlinin lanetlisi» diye sövmesine rağmen, çok çalışır işini severdi. Ama yeni

buluşlara pek güvenmez, «Kâğıt üze-rinde güzel olan pek çok şey vardır —derdi—. Kırk altı yaşındayım ben, bizim de anımsayabildiğimiz bir şeyler var elbette... On kez evlenmek mi? Evlendiler, hatta kasıla kasıla, burjuva ahlakına son verdik, dediler. Şimdi ayrılmayı bir dene bakalım, ayrılabiliyor musun?.. Bu uğurda tüm paranı-pulunu, zamanını, sağlığını harcarsın, ayrılmanız için bir neden yoktur, derler çıkarlar işin içinden. Ada tavşanı üretmeyi önerdiler değil mi? Ben kendim uğraştım bakımlarıyla. Bir süre gebermediler, ama şimdi var mı içinizde bir kimse ada tavşanlarını anımsayabilen? Öte yandan bildiğimiz tavşanı ele alalım: çektin miydi tüfekçiğini, kızartman az sonra masandadır. Şimdi bunlar bir yuva yoluyla dikim uydurmuşlar, ama ağaç insan değildir, sıkışıklıktan hoşlanmaz. Vlahova tıpkı ağaçkakan gibi bir şey tutturmuş, kakıp duruyor... yapacak bir şey yok, Mo-da...» «Moda» sözcüğünü, böyle şeyleri sevmediğini iyice belirtmek için hecelerini uzata uzata söylemiş, eliyle kocaman ve hafif şişkin yüzünü sıvazlamıstı. Aralıkta, Nataşa kolhoz-cular için orman yetiştirme kursları düzenlediğinde, Nikitin bunların da yararlı olmayacağını söyledi: «Boşuna zaman harcıyorsunuz Natalya Dimitriyevna. Bir şey öğretemezsiniz onlara. Bu iş bizim gruba verilmiştir. Kolhozcu kendi görevi olan ekmek işini halletsin, yeter.»

Nikitin bir gün Nataşa'nm evine geldi. Uzun uzun

ekim işinden konuştuktan sonra tam gideceği sırada

durdu ve:

— Ne çok kitabınız var! dedi. Okumaya zamanı yetmez insanın. Neden taşıyıp duruyorsunuz onları ardınız sıra?

Nataşa gülümsedi:

— Buradan ayrılmaya hazırlandığım falan yok. Kitapların bir kısmı uzmanlığımla ilgili, bir kısmı edebi. İsterseniz alıp okuyabilirsiniz.

Nikitin masadan bir kitap aldı, açtı:

Aydınlık, duru rüzgâr dinerken

Külrengi bir akşam çöktü,

Damla damla bir kuzgun döküldü çamların üstüne

Uykulu tellere dokundu.

— Ne bu?

— Blok'un bir şiiri.

— Tanımıyorum. Puşkin'i okudum, Nekrasov'u, Mayakovski'yi. Lermantov'u okudum. Blok'u

bilmiyorum. Peki hoşunuza gidiyor mu bu sizin?

— Çok.

Nikitin eliyle yüzünü sıvazladı, ama bir şey söylemedi.

Akşam, aynı evde birlikte oturduğu tarımcı Gor-

lenko'yu canından bezdirdi.

— Çalışmasına bir diyeceğim yok. Ama bu iş kadın işi değil: bugün hurdasın, yarın bilmem nerde .. Söylesene bana, neden böyle saçma-sapan şeyler okuyor? Altalta yazılmış bir araba ipe sapa gelmez söz... anlayabilene aşkolsun!

— Bunda kötü bir şey görmüyorum —dedi Gor-lenko—. Kocası uzakta, burada hayat ise, sen kendin de biliyorsun, sıkıcı...

— Kocası değil onun sorunu. Dikkatli bir bak ona, •her şeyi noktası noktasına yapıyor, ama gözleri... nasıl diyeyim, anlaşılmaz bir şeyler var gözlerinde... Sorsalar, Nikitin'in kendisi de söyleyemezdi Na-taşa'ya neden kızdığını. Belki, o her sözünde duyulan,-dünyaya sessiz ama derin hayranlığıydı Nikitin'i kızdıran. Nataşa her şeye kolayca inanırdı, ve ondaki bu inanç insanları çabucak bağlıyordu kendine. Oysa Nikitin çetin bir yaşayışın içinden geliyordu, gençliğinde çok yoksulluk çekmişti; evlenmiş —karısı kötü bir insan değildi ama çok telâşlı ve yaygaracıydı—. Çocukları menenjitten ölmüştü; tedirgin, gürültülü bir hava egemendi evde; sonra, savaşta aldığı ağır yaradan dolayı nöbet halinde gelen baş ağrıları çekiyordu. Bütün insanlara, özellikle de kadınlara karşı kuşkuluydu. Birkaç kategoriye ayırmıştı kadınları: «kuy-ruksallayan», «çenesi düşük», «paçavracı», «mızmız». Nataşa bu ayrımlardan hiç birine girmiyordu, onun için ayrı bir ad bulmuştu: «filozof...» Ardısıra bir «sürü kitabı sürüyüp getirmişti, düşünürken alnını gülünç bir biçimde buruşturmak gibi bir çocukluk alışkanlığını hâlâ sürdürüyordu ve yuvalama yoluyla dikim, akıldanelerin bir buluşuydu... bu özelliklerinden dolayı takmıştı Nikitin ona «filozof» adını.

Ama Vasya'yı sevmişti Nikitin. «Kopil, ama iyi bir çocuk —derdi—. Böylelerini iki sev bekler.-ya büyük bir ün kazanırlar, ya hapse düşerler...» Vasya hastalandığında Gorlenko:

— Bak —dedi Nikitin'e— nasıl çalışıyor Nataşa.' Oysa bütün gece hastahanede çocuğun başı ucunda oturmuş. Bana da Marfa İgnatyevna söyledi...

İlk kez sevecen, iyi duygular duydu Nikitin Nataşa için. Onun evine gitmek, Vasya'nm nasıl oldu-

ğunu sormak istedi, ama cesaret edemedi bir türlü. Akşam Marfa îgnatyevna'ya uğradı:

— Şu tersliğe bakın!.. Yüksek mi yoksa ateşi?. Bir limon getirdim, bana da Moskova'dan getirdiler... biraz kuru ama... Siz Natalya Dimitriyevna'ya benden olduğunu söylemeyin, birisi satıyordu, aldım dersiniz.

Nikitin dikimin iyi sonuç vermeyeceği kcnusunda homurdanmaya devam ediyor, ama gün ışır ışımaz Bezımyanka'ya koşup, filizlerin çıkıp çıkmadığına bakıyordu. Heyecanla, umutla bekliyordu ilk filizleri: içinden Vlahova'nm haklı çıkmasını istiyordu.

Sonunda Nataşa'ya gitti:

— Boşunaymış palamutlar için korkularım. Öyle bir kök vermişler ki!.. Ama, bir ağacın diğerini boğup boğmayacağını görmedik daha, bu konudaki kuşkumu saklı tutuyorum. Az önce Sinitsma'dakileri Kontrol ettim, filizlerin sürme gücü çok fazla, yüzde seksen altı... Demek oluyor ki Natalya Dimitriyevna, kendimizi kutlayabiliriz.

(Nikitin, «sizi kutlayabiliriz» demek istedi, ama, diyemedi.)

Nataşa kuvvetle sıktı onun elini:

— Bu meşecikler için, Aleksandr Yegoroviç, sizin neler çektiğinizi hep biliyoruz... Sürgünler, gerçekten de olağanüstü... Siz, iki-üç gün olsun bir dinlenseniz artık, pek yorgun görünüyorsunuz.

Nataşa'dan ayrılınca eliyle yüzünü sıvazladı Nikitin: iyi ki bir de limondan söz etmedi!..

Oysa Nataşa düşünüyordu: neden insanları anlamak böylesine zordu? Kaç kez umutsuzluğa düşürmüştü Nikitin onu. Daha bir ay önce —Vasya hasta-lanmamıştı daha— ağlamamak için güç tutmuştu kendini. Nikitin herkesin önünde, «Palamutlar çok hafif

__demişti—, her halde fazla erken toplanmışlar, eylül

başlarında, güz dikimi için belki kullanılabilirlerdi, ama şimdi bir şey çıkmaz bunlardan. Eğer bir kuzgun gibi uykulu tellerine dokunduysam, Natalya Di-jnitriyevna'dan özür dilerim.» Son sözleri Nataşa'dan başka kimse anlamamıştı. Öfkeden kıpkırmızı kesilmişti, ama kendini tutmuş ve bütün palamutların normal olduğunu, tam olgunken ve özellikle kış dikimi için toplandıklarını anlatmıştı. Habire düşünüyordu Nataşa: neden nefret ediyor benden, ne yaptım ben ona? Oysa şimdi de gelmiş kutluyor beni... Babamın dediği gibi: Amerika'yı keşfetmek, komşunu anlamaktan daha kolaydır...

Çevresinde ne büyük bir güvensizlik halkası olduğunu anımsadı Nataşa. «Anlamsız bir girişim bu —diyorlardı—, elbette orman yetiştirmek gerek, ama burada değil. Yasalarla, yönetmeliklerle toprağı değiştiremezsin. Ne ağacı büyür ki burada?» Saatlerce süren açıklamalar yapması gerekmişti Nataşa' nın, üstelik kendisini bıyık altından gülerek dinlediklerini de seziyordu. Şimdiyse aynı insanlar, filizlerin yaz sıcaklarına dayanıp dayanamayacakları konusunda heyecanlanıyorlar, büyük bir sevecenlikle, «meşeciklerimiz

bizim» diyorlardı.

«Kızıl ışık» kolhozu, palamut dikimini yazlık buğday ekimiyle birlikte yapmak istememişti. «Nerede ağaç varsa, orada ekmek olmaz —diyorlardı—, patates gibidir ağaç, boğar...» Nataşa birçok kez kolhoza gitti geldi, Kamennaya stepinde ormanla birlikte ekilmiş ve yetişmiş buğdayların fotoğraflarını gösterdi. Eski bir başçavuş olan kolhoz başkanı sivri, kurnaz bakışlarla Nataşa'yı süzüyor, onu dinlerken itiraz etmediği gibi, tersine, «muhakkak» diye başıyla onaylıyordu. Ama sonunda, «Natalya Dimitriyevna —de-

misti—, siz bunu önce kendi istasyonunuzda bir deneyin, o zaman bizimkiler de görürler, anlarlar... Aslında ben sizden yanayım, ama halk karşı koyuyor...» Nataşa buna yanaşmamıştı: bir yıl yitirecek sıra mıydı şimdi? Gorbaçev'den genel bir toplantı düzenlemesini istedi. Kopuk kopuk, ama ateşli bir konuşma yaptı toplantıda. Sonra kolhozda sözü dinlenilir, ciddî bir kadın olan Anisimova konuştu (Saratov gazetesinden gelen foto muhabirine, «Kocamla yanyana bir resmimizi çek —demişti—, benim madalyalı, onunsa hiç bir şeyi olmayan aylağın teki olduğunu herkes görsün...») Nataşa put kesilmişti: eğer Anisimova da karşıysa, hiç umut yok demekti...

— Kız, daha iyi olacak diyor —dedi Anisimova—. Bir denesek mi, ha?.. Geçen yıl ne var ne yok hepsi yandıydı, bundan da kötü olamaz ya... Kız ne diyor?. «Kendi gözlerimle gördüm» diyor. Bize gönderilen yönergelere benzemiyor onun sözleri...

Kışındı bütün bunlar. Şimdiyse korkuları, tedirginlikleri yok olmuştu Nataşa'nm. Evet, sürgünler için hiç bir tehlike yok da denemezdi: step otları, onların o azgın kökleri, hastalıklar, kurak yaz... Ama Nataşa, asıl zorlukların daha ileride ortaya çıkacağını düşünüyordu.

Sevinçle çevrede dolaşıyordu, çıplak stepi çok güzel buluyor, pek seyrek görülen ve hafif hafif uçuşan minik bulutları izliyor, yeşeren otlara bakıvordu. İlkbahar büyüleyici güzellikteydi, ama ne yazık ki Vasya gelemeyecekti, mektubunda, kış bitimiyle birlikte ateşli bir çalışma dönemine girdiklerini yazıyordu.

Küçük Vasya sekiz yaşma girmişti, büvük Vasva ve Nataşa ise, doya doya görüşememiş, kana kana öpüşememiş iki âşık gibiydi hâlâ. Nataşa bir gün he-

gaplamıştı: zaferden sonraki izin, onun Minsk'e gitmesinden önceki Moskova, benim kırk yedide Minsk'e gidişim ve geçen yılın sonbaharı, hepsi hepsi yedi buçuk ay... Alışamamıştı bile buncacık zaman içinde kocasına. Tutkuyla, coşkuyla, onu yitireceğinden korkarak, geceleri gölgesiyle konuşup, gündüzleri kısacık ve anlamsız mektuplar göndererek ve utangaç ama taşkın bir sevgiyle seviyordu kocasını. Son karşılaşmalarında Nataşa hayretler içinde kalmıştı.- Değişmişti Vasya. Sakin, soğukkanlı bir adamken, hareketlerine bir sertlik gelmişti. Nina Georgiyevna da aynı şeyi farketmiş ve Nataşa'ya, «Otuz yedisini bitirdi Vasya —demişti—, benim bildiğim bu yaşta insan değişmez, Vasya'yı bazan hiç tanıyamıyorum. Biliyor musun Nataşa, Sergeyciğime benzemeye başladı Vasya.» İki hafta çok hızlı geçmiş, Nataşa, Vasya'nm yüreğinde neler olup bittiğini anlayamamıştı. Anladığı tek şey onu daha da çok sevdiğiydi.

Trende de kendini çocukça bir hareket yapmaktan ahkoyama-mıştı: koridorda giderken, buğulu cama süslü harflerle «Vasya» diye yazmıştı: sevgilisine bir kez daha seslenmek istiyordu sanki.

Sıcak bir mayıs günü Nedokonev geldi. Gorlen-ko, uluslararası sorunlara ilişkin açıklamalar yapmak üzere bir konferansçı gönderilmesi için kaç kez Sara-tov'a yazı yazmıştı... Nedokonev'in gelişi bir olay oldu. Herkes bayramlık giysilerini giydi. Hatta Vasya bile uslanmıştı. Nataşa'nın evinde çay içildi. Masanın üstünde semaver ve kek gören Nikitin homurdandı: «Niye votka yok?» Nedokonev sevecenlikle gülümsedi: «Teşekkür ederim, içmiyorum... Konferanstan sonra belki...» Konuğun, Tüm Sovyetler Politik Bilgileri yayma
Derneği üyesi olduğunu söylemesi Marfa îgnatyevna'yı çok etkilemişti. Nataşa'nm kulağına

380

eğilerek, «Yoldan geldi, belki dinlenmek ister —dedi—t ben şimdi yatağını yaparım...» Nataşa konuğa, «Gelişinize nasıl sevindik, bilemezsiniz —dedi—. Yalnızca gazetelere bir göz atmaya zaman bulabiliyor insan burada, öylesine doluyuz ki işle, her şeyden koptuk, dünyada neler olup bittiğini bilmiyoruz... Ama sonra anlatırsınız bunları. Marfa İgnatyevna hakli: konferanstan önce dinlenmeniz gerek.»

Nedokonev tecrübeli bir konuşmacı olarak bilinirdi; konuşurken kendinden geçmez, düşsel, uyduruk şeyler söylemezdi. Bazan karmaşık cümleler, ya da anlamlı susuşlar serpiştirirdi konuşmasına, böylece de dinleyicide, söylediğinden daha çoğunu bildiği, ama diplomatik açıdan böyle yaptığı izlenimi bırakırdı.

Altmış kilometre, seksen kilometre ötelerdeki kol-hozlardan dinleyiciler gelmişti; istasyonun işçileri tam kadro hazırdılar. Nataşa evde kalacağını söylediğinde Vasya küsmüştü. Ama kırgınlığı uzun sürmemiş, çarçabuk yatışarak resim yapmaya başlamıştı: elbette yine gemiydi yaptığı ve deniz yine fırtınalıydı.

Nedokonev, dışişleri bakanları Paris toplantısının geleceğinden, Fransız halkının, Atlantik paktının onaylanmasına karşı mücadelesinden, barış yanlılarının düzenledikleri Kongrenin dünyanın her yerinde uyandırdığı büyük etkiden söz etti.

— Hiç şüphesiz uyanık olmak gerekiyor. Amerikan savaş kışkırtıcıları yenilmiş değiller henüz, yeni bir savaş çıkartma girişimlerini sürdürüyorlar. Büyük bir New York gazetesi şöyle yazıyor: «Amerikan iş çevreleri barıştan korkuyor», öteki gazeteler de onun yazdığını yineliyor, örneğin Philadelphia'da çıkan bir gazetede aynen şöyle deniliyor: «Bazı durumlarda savaş en çıkar yol olabilir...»

381

Nedokonev sözlerini, Sovyetler Birliği'nin barışseverliğini ve öteki ülkeler emekçilerinin de umutlarını Sovyetlere bağladıklarını vurgulayarak bitirdi. Onu soru yağmuruna tuttular: Amerika'da barış yanlıları çok muydu, Çin'de neler oluyordu, Yunanistan'da durum nasıldı, Paul Robson şimdi neredeydi, Fransız işçilerinin yaşayışları nasıldı? Nedokonev ayrıntılı yanıtlar verdi sorulara, ama ikide birde saatine bakıyordu: her halde yemek yemeye de zaman kalmayacak... Sonunda toplantıyı yönetmekte olan Gor-lenko, «Konuşmacıyı böylesine sıkboğaz etmek olmaz

—dedi—. Yoldaş Nedokonev'e sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.» Gürültüyle alkışladı herkes. Nikitin:

— Şimdi de —dedi— bir bardak çay içmeye buyurun bakalım.

— Gelemem —dedi Nedokonev—, hemen şimdi gitmem gerek, yoksa treni kaçıracağım.

Razı edemediler bir türlü. O gittikten sonra bir çay bardağına votka dolduran Nikitin, Gorlenkoya:

— Yazık, —dedi—, kalmadı. Oysa bildiği bir şeyler vardı da toplantıda açıklamayı uygun bulmadı gibi geldi bana. Diplomasi... E, Stepan Alekseyeviç, hadi barış için içelim seninle. Yeteri kadar savaştık... Eğer Amerikalıların sabırları tükendiyse, varsın kendi aralarında savaşsınlar, kimsenin huzurunu bozmadan şöyle...

Nataşa hemen uyuyamadı. Yatağına uzandı ve savaşı düşündü: yeniden mi? Ateşler içindeki Minsk'i anımsadı, göçmenlerle dolu caddeler, boşaltmalar, hastahaneler... ikinci bir kez yaşamak bütün bunları?.. «Bazan savaş en çıkar yoldur...» Akıllarını kaçırmış bunlar Amerikalarmda. Bizi bozguna uğralamayacakları bilinen bir şey. İnsanların bir kez daha

acı çekecek olmaları korkunç yalnızca. Oysa ne büyük bir mutluluk barış! Meşe dikmek... Kocasını düşündü: üç yıl yaşıyor mu öldü mü bilemedim. Partizanlık günlerinden pek seyrek söz eder Vasya, ama biliyorum ben onun neler çektiğini. Takımlarında bir kız bulunduğunu ve onun da adının Nataşa olduğunu anlatmıştı bir gün; sevdiği Avanesyan'la birlikte ölmüştü partizan Nataşa... Küçük Vasya da mı çekecek şimdi bunları?...

Kalktı, oğlunun yatağına gitti. Rahat bir uykudaydı Vasya, öne çıkık dudakları yüzüne kızmış anlamı veriyordu. Nasıl da dedesine benziyor, diye düşündü Nataşa ve gülümseyerek yatağına döndü, yattı.

Uyuduğu bir saati bile bulmadan rüzgârdan uyandı. İşte sekiz ay vardı ki buradaydı, ama böylesi bir rüzgâr, ilk kez görüyordu... Evi yerinden söküp götürecekti sanki. Nataşa'nm yüreği hızla vurmaya başladı, nedenini bilmiyordu ama çok kötü hissediyordu kendini. Yeniden konuşmacının sözlerini anımsadı ve kendisine çıkıştı: ne ayıp böylesine çözülmek!..

Vasya da uyanmıştı. Nataşa ona yemeğini yedirdi, dikim sahasına erken gitmeye karar verdi. Sokak ka-pısmı açmasıyla kapaması bir oldu: rüzgâr yakıcı bir toz bulutuyla saldırmıştı üzerine. Moskova'dan gelen kocaman gözlüklerini takması gerekti. Vasya bağırıyordu: «Anne, gözlükle dede gibi oldun!»

Rüzgâr hızını kesmemişti. Sanki üst tabakasını söküp toprağın çorak bağlarını göstermek ister gibiydi. Bezımyanka'ya varmadan, yolda Çerevatıh'a rastladı. Bu, çok az konuşan, asık suratlı bir adamdı, ağarmış, sarı, fırça gibi saçları yüzüne döküktü; bir orman adamını andırıyordu, gerçekte de uzun yılların ormancısıydı, savaştan hemen sonra gelmişti buraya.

Çerevatıh ağaçlardan çok iyi anlardı ve Nataşa sık sık akıl danışırdı ona.

— Nasıl, dayanırlar mı?

— O bakımdan bir endişem yok, kökleri sağlam. Dayanır hepsi de... Yalnız bugün hava biraz kuruca!.

Öyle sakin bir sesi vardı ki, Nataşa hemen bir hafifleme duydu içinde. Sürgünleri birlikte yokladılar Nataşa da herkes gibi «dede» diye çağırırdı Çerevatıh'ı. Birden sordu:

— Dede, kaç yaşmdasınız? «Dede» gülümsedi:

— Altmış sekiz. Emekliye ayrılmayı düşünüyordum, ama orman dikimi var dediler. Mademki iş bu dedim, bir yılcık daha çalışıvereyim, şöyle meşecikler tutana kadar. Çok iyi ağaçların durumu. Yirmi yıl sonra gel buraya tanıyamazsın. Meşe ilkin ağırdan alır, güç toplar, sonra öyle bir gidiş gider ki...

Çerevatıh_gülümsedi, onun gülüşünü gören Nataşa düşündü: nasıl endişelene^üiriin5^iiİikJX N di

şü: nasıl endişelene^üiriin5^Jireis,izİikJjü Ne diyor dede? «Yirmi yıl sonra...» Demek ki kendisinin olmayacağının bir önemi yok onun için, —toprak olacak, orman olacak, halk olacak ya... Eğer şöyle iyi-~*ce bir düşünecek olursak, ölüm diye bir şey yok— "başkaları yaşıyor, senin başladığın sürdürülüyor. . Mutluluk da burada değil mi zn,ten?.. Akşam Vasya'ya mektup yazdı: «Canım sevgilim!

Benim burada her şey yolunda. Vasya yaramazlık yapıyor. Meşeciklerimiz büyüyor. Sert güney rüzgârları başladı, buralılar geç bile kaldığını söylüyorlar. Dün uluslararası duruma ilişkin bir konferans dinledik. Bir halkın yok edilemeyeceğini neden an' Yamıyorlar Vasya? Ama elbette oralarda da kafası Çalışan adamlar vardır, uslandırırlar ötekileri Hep

384

seni düşünüyorum, sana daha söyleyeceğim her şeyi söylemedim, bir gün söylerim, söyleyemezsem de seti zaten biliyorsun. Şimdi yatacağım, dün gece rüzgârdan hiç uyuyamadım. İyi geceler sevgilim!»

Minayev'in hareketinden önce, Mariya Mihaylov-na ve Olya ile birlikte oturdukları belediyeye ait evde her zaman görülen bir tatsızlık oldu: mutfağın tavanı akıyordu. Mariya Mihaylovna, apartman yöneticisini suçluyordu:

— Gözünü ayırma bu adamdan Mityacığım, üçkâğıtçının biri olduğu besbelli.

Minayev onu yatıştırdı:

— Apartman yöneticisinden gözünü ayırmayıp da ne olacak, değmez. Yıldızlara ya da menekşelere bakmak çok daha iyi. Boş yere sinirleniyorsun sen, savaştan önce başka bir yönetici vardı, yine akıyordu tavan, o zamanlar bunun ev değil, Nuh'un Gemisi olduğunu söylemiştim. Bir düşün anacığım, Almanlai Volga'ya kadar geldiler, biz ta Elbe'ye gittik, Mitya Minayev evlenme işinin üstesinden geldi, hukuk fakültesini bitirdi, ama tavan o gün nasıl akıyorsa, bugün de öyle akıyor. Bu hattâ bence övünülesi bir şey: bizim geminin gözü sonsuzlukta.

Mariya Mihaylovna yirmi yılı aşkın bir zamandır oturuyordu bu evde: buraya geldiğinde Mitenka daha masanın altında dolaşıyordu. Sık sık gemide oturmuş olanların yazgılarını düşünürdü: ona anlatılanlara göre, devrimden önce burada karısıyla birlikte dava vekili Ladıgün oturmuştu; çocukları yoktu La-

dıgünlerin. On dokuzda Pestruşov'lar gelmişlerdi; güzelim çalışma odasına bir soba kurmuşlar, patates gözlemesi yapıyorlardı, bu yüzden Ladıgün hayatına lanet okuyup durmuştu. Yirmi birde de karısıyla birlikte çekip Paris'e gitmişti. Ninaevler, Katsmanlarla birlikte gelip yerleşmişlerdi Nuhun gemisine. Pest-ruşov ölmüş, çok kalabalık ailesi de kendi kentlerine, Stravropol'e dönmüştü. Sonra yeni evli bir çift olan Kovalenkovlar, daha sonra da Parşin gelip yerleşmişti eve. Parşin evlenmiş, çocukları olmuştu; Kovalen-kov'lann da iki çocukları vardı. Mariya Mihaylovna' nm kocası ve Kovalenkov ölmüşlerdi. İrina Petrovna' dan bir oda alıp Şuroçka'ya vermişlerdi, sonra ö da evlenmişti. Savaştan hemen önceki günlerde evde beş aile, toplam on dört can yaşıyordu.

Grişa Katman kırk iki ilkbaharında Suhiniç'te ölmüştü. Parşina'yı da savaşın bitimine iki gün kala Prag yakınlarında öldürmüşlerdi. Geçen ilkbaharda da David Grigoryeviç ölmüştü. Ölümünden az önce Mariya Mihaylovna'ya şöyle demişti: «Niçin öldürdüler Grişa'yı? Beni öldürselerdi ya: yaşayacağımı yaşadım ben, oysa Grişa daha yaşamak isterdi. Savaştan önce âşık olmuştu, daha sonra bir mektubunu buldum kendisinin. Gençleri öldürmeleri yaşlılara pek acı geliyor...» Ağır hastaydı ve daha uzun süre bunu böylece çekemeyeceğini biliyordu, Mariya Mihaylovna'ya, karısına göz-kulak olmasını rica etmişti: «Tek başına kaldı dünyada, Kiyev'de bir kız kardeşi vardı, onu da öldürdüler. Yelena Aleksandrovna Parşina, kocasını kaybettikten sonra zayıflamış, yaşlanmış, "tanınmaz bir hale gelmişti. Eskisi gibi kimya labora-tuvarmda çalışıyor, çokluk eve geç dönüyordu. Sekiz yaşındaki Saşa'ya yemeğini Mariya Mihaylovna ye-

diriyordu. Parşina'nm büyük kızı, Lelya, enerji enstitüsünde okuyordu, yirmi yaşındaydı. Bir akşam eve: yanında sırık gibi uzun, sıkılgan bir gençle gelmiş, annesine şöyle demişti: «Tanıştırayım. Bu Mihail Kons-tantinoviç Dolgov'dur. Kısacası, onunla evleneceğim.» Parşina kendini tutamamış ağlamıştı. Sonra kızını bir kenara çekip, çekine çekine delikanlının ne iş yaptığını, kaç yaşında olduğunu sormuştu, —görünüşe bakılırsa ancak on sekizindeydi—. Lelya, Mişa'nın edebiyat enstitüsünde okuduğunu, az bulunur bir dehası olduğunu, («yakında Simonov'u geride bırakacak») ve yirmi üç yaşında olduğunu söylemişti. Parşina göz yaşları içinde Ladıgünlerin eski yemek odalarını ikiye ayırmak için odaya bir perde asmıştı, Lelya burada'

oturacaklarını söylemişti. Parşina yüreği endişe dolu, düşünüyordu: yakında Katya da âşık olur... Dokuzuncu sınıf öğrencisiydi Katya.

Savaş Kovalenkov'lara acımıştı: Vasya donanmada askerdi, savaşa katılmış ve sağ kalmıştı. Eve daha yeni dönmüş, ama denize dayanamayıp yeniden Tal-lin'e dönmüştü. Nataşa savaş sırasında evlenmiş ve-kocasının yanma Krasnador'a gitmişti. Sonra da —kırk altıda— ansızın memede bir çocukla dönüp gelmişti, Kovalenkovlarm odasından keskin bebek çığlıkları ve boğula boğula ağlayan bir kadının hıçkırıkları hiç ek-silmemişti. Nataşa, Mariya Mihaylovna'ya kocasının' ikinci bir ailesinin daha olduğunu, adamın bu duruma çok üzüldüğünü ve ne yapacağını bilememekten sinirlerinin perişan olduğunu anlatmıştı. Bu durumun ortaya çıkmasından sonra Nataşa ayrılmaya karar vermişti, iyi bir teknik ressamdı ve kocası kendisine1 nafaka ödemese bile çocuğuna bakabilirdi.

Savaşın bitiminden sonraki ilk yıl Şuroçka Vol-kova her gün gözyaşları içinde gidip gelmişti fabri<

kaya-" savaşta ameliyatla bacağı alman kocası böyle yaşayamayacağını söylüyordu: «İnsan değilim ben, bir korkuluğum». Şuroçka, aşkıyla onun yeniden hayata dönmesine yardım etmişti. Makine mühendisiydi kocası, kendine bir iş buldu. İyi para kazanıyorlardı ikisi birlikte, yeni mobilyalar ve İrina Petrovna'yı umutsuzluğa dek düşüren bir radyo almışlardı. Geçen yıl da bir kız çocuğu olmuştu Şuroçka'nm.

Kovalenkovlara Kirsanov'dan halaları gelmişti, «bir haftalığına» diye... Ama hala takılıp kalmış, daha sonra da sürekli oturma izni çıkartmak için uğraşmaya başlamıştı. İrina Petrovna'nm canı sıkılmış, ama hemen sonra da alışıp katlanmıştı («gerçekten de Kirsanov'ta tek başına kalmak çok sıkıcı olurdu hala için, üstelik bizim oda oldukça büyük. Bu arada çocuğu da bakar da Nataşa biraz rahat eder»).

Arada bir kavgalar olurdu. Parşina Şuroçka'ya bağırırdı: «Hele bir açın da göreyim!.. Gecenin saat on biri olmuş, efendilerimiz Pyatnitskiy korosunu din-leyeceklermiş, insan aklını oynatır vallahi, iki pira-midon yuttum, hiç yararı olmadı!...» Ya da mutfakta İrina Petrovna, Nataşa'ya iğneleyici bazı notlar bırakır, öteki de bunun altında kalmazdı. Mariya Mihay-lovna kimseyle kavga etmezdi, kimse onun ağzından kötü bir söz çıktığını duymamıştı. Sık sık ona gelirler, en içsel gizlerini açıp, akıl danışırlardı. Minayev güler, «Nuhun Gemisinin kaptanısın sen anacığım!» derdi.

Mariya Mihaylovna bazan iç çeker, torunu olmadığına yazıklanırdı. Ama bundan ne oğluna, ne de Olya'ya söz ederdi. Nataşa'nm oğluyla, ya da Şuroç-ka'nm kızıyla oyalanır, Lelya'ya, sevecenlikle bakardı: «Besbelli yakında onun da bir tane olacak...» Nuhun &emisi hiç boşalmıyordu,- eskileri gitmiş, beş odasına

I

yeni on dört can yerleşmişti. Yalnızca bebeler —bir de Mariya Mihaylovna— çalışmıyorlardı. Gözleri iyiden iyiye zayıflamıştı Mariya Mihaylovna'nm, doktorlar dikiş dikmesini yasaklamışlardı; bir ay sonra yetmişinci yaşını dolduracaktı. Nuhun Gemisinin tüm öteki sakinleri, sabah erkenden «kimi fabrikaya, kimi okur la, kimi enstitüye» giderdi. Geceleri Anna Borisovna Katsman, saçları gözünün önüne dökülmüş Grişasını ansıyıp ağlardı; ve Mariya Mihaylovna —sık sık sabaha doğru otururdu onun odasında— yapayalnız ve yardımsız bir kadının suretini görürdü onda. Sabahleyin Anna Borisovna okula giderdi; uzun boyluydu ve dimdik dururdu; uzun, ağarmış saçlarını geriye doğru tarardı; okulda herkes onun düzenliliğine, sevimliliğine; sabrına hayrandı. Nataşa yüksek yapıların planlarını çizmekten, yüreğinin büyük dramını unutuyordu. Volkov, geçenlerde fabrikadaki bir mitingte konuşurken, mutlu olduğunu; iki yüzlülük yapmadığını, savaşta bacağını yitirdiğini, ama, bugün bir Şuroç-kası, bir de işi olduğunu söylemişti. İşini öylesine seviyordu ki, bir freze tezgâhını nasıl yeniden yaptığını geceler boyu anlatırdı karısına.

Savaş yavaş yavaş geçmişin gölgeleri içinde yi-tiyordu. Herkes yeni sevinçleri, yeni kederleri yaşıyordu. Parşina'ya, «Şokola» yakınlarında yeni bir eve taşınması için kâğıt gelmişti. Yelena Aleksandrovna hayal kuruyordu: akşamları rahat rahat okuyabilirim, kimsenin olmaması iyi... Lelya bitirme sınavlarına hazırlanıyordu, «dizlerimin bağı çözülüyor» en sık kullandığı sözdü o sıralar. Mişa, doğum günü dolayısıyla bütün bir hafta ortalarda görünmemişti: «Vardiya» dergisinde de bir şiiri basılmıştı. İrina Pet-rovna daha marttan, Kemer'de, sanatoryumda yatma belgesi koparmak için uğraşmaya başlamıştı. N

run oğlu dizanteriye yakalanmış, bu yüzden de kederli bir heyecan fırtınası esmişti evde; doktor artık tehlı kenın geçtiğim söylediğinde herkes bir hafifleme duymuştu. Şuroçka'nm kızı diş çıkarma ^f tl, Şuroçka huzursuzlanıyordu5 t^çSS duyan Manya Mihaylovna ise gülünmüyordu hun gemisi yaşıyor...» J u'

Mitya annesine Amerika'ya gönderileceğini söyleyince Mariya Mihaylovna üzüldü: çok uzak bir yer... Sonra, Mityacığına güvendikleri, saygı duydukları için onu böylesine huzursuz bir ülkeye gönderdiklerini düşündü. Nataşa'ya, Volkov'a ve geminin tüm öteki sakinlerine gururla şöyle diyordu: «Mityamı kavgacıların oraya gönderiyorlar, o onlarla konuşabilir ^-biliyorsunuz Mitya'nın karakterini, başkası olsa bağırır çağırırdı, oysa gülümsüyor—, hepsi bu...» Hareketinden önce oğluna, «Yol uzun, gideceğin yerdeki insanlarsa anlayışsız, dedi. Yaz bana oradan, tıpkı savaşta yazdığın gibi. Biliyorum, derdin, uğraşın çok olacak, ama hiç unutma.- anan mektup bekliyor...» Olga kocasının gidiş haberini, sanki Gorki ya da Voronej'e bir görev gezisiymişçesine sakin karşıladı. Kendi kendineyken heyecanlanıyordu ama. Almanya'dayken birçok kez görmüştü Amerikalıları, Ruslara düşmanca bakıyorlardı. Daha o zamandan yeni bir savaştan söz etmişti birisi. Olga, Mitya için kolay olmayacağım anlıyordu: yabancı bir ülke, güvençsizlik, korku, düşmanca davranışlar... Sonra, onunla birlikte de gidemezdi: bir yıl sonra bitirme sınavlarına girecekti. Mariya Mihaylovna, «îşte, diyordu, kocanı dünyanın bir ucuna gönderiyorlar, ne diyeceksin baka-

hm?» Şöyle diyordu Olga: «Oranın okulları da Mosko-va'nmkinden kötü değildir her halde.»

Minayev, Olga'yı her gün gördüğü için, ondaki değişmeleri izlemesi zor oluyordu; hâlâ

Çernigov'da birdenbire aşkını söyleyerek korkuttuğu utangaç telefoncu kızla berabermiş gibi geliyordu Minayev'e. Olga, hareketlerindeki yumuşaklığını, insanlarla konuşurkenki çekingenliğini, Minayev'i büyüleyen o yarı korku, yarı hayret dolu ünlemlerini hâlâ koruyordu; ama bir genç kızken, kadına dönüşmüştü, tutkulu, ölçülü, güçlü bir kadın... Cephede insanları tanımayı öğrenmiş, yüce ve aşağılık duyguları görmüştü. Ama tüm bunları daha sonra, cephedeki tek düze günler kendisi için anı olmaya başlayınca anlamıştı. Çoğunu daha önce, okuldayken okuduğu birçok kitabı yeniden okumuş, bunların kahramanlarını, kahramanların tutkularını, yanılgılarını, yüceliklerini, karmaşık, birbirine karışmış yaşantılarını yeniden ve bu kez daha başka anlamıştı. Bir gün Tolstoy'dan konuşurlarken Minayev'e, «Biliyor musun, demişti, Savaş ve Barış'ı daha yeni anlıyorum.» Kendi geleceğini düşündüğünde, gençlere, yürek heyecanı, insanları sevme, sanata hayranlık duyguları aşılayabilirmiş gibi geliyordu. Minayev'e kaç kez, kayıtsızlıktan, soğukluktan, nemegerekçilikten nefret ettiğini söylemişti. Çapıgin, Varya'ya sanatoryumda dinlenme için gerekli izin belgesini vermemişti; oysa Varya tüberkülozluydu; ve aynı Çapıgin, iki gün sonra, bu belgeden iki kişiye birden vermişti: dekanın yeğenine ve koket bir karıya... Böyle bir şey nasıl hoşgörülebilirdi? Korey ko kariyeristti, Yevgeniy Borisoviç'in konferanslarından aktarmalar yapardı, ama yine aynı Koreyko parti toplantısında Yevgeniy Borisoviç için ileri geri sözler ettiğinde kimse lafını ağzına tıkamıyordu. Velepneva

^enstitüyü bitirince Çelyabinsk'e tayin edilmişti, ama laz hemen enstitü yönetim kurulunda üye olan dayısına koşmuş ve böylece asistan kalmıştı okulda. Oysa onun bilimsel çalışmalar için yetersiz olduğu herkesçe bilinen bir şeydi... «Şüphe yok ki cephede de vardı böyleleri, ama siliniyorlardı, göze çarpmıyorlardı, büyük bir gerilim içinde yaşıyordu herkes: savaş... ölüm... Oysa şimdi bunlar olduğu gibi gözönünde. Bana kalırsa çözülüp gevşememek gerek, durum tıpkı savaşta olduğu gibi. Eğer herkes yalnızca kendini dü-şünecekse komünizm nerde kaldı?» Minayev ondaki bu titizlikle alay etmiş, ama içinden gönençlenmiş, gurur duymuştu karısından.

Moskova'daki son gecesini de Olga ile geçirdi. Üzüntülerini belli etmekten korkarak dereden tepeden konuştular. Derken Minayev ansızın:

— Ve işte ayrılıyoruz... —dedi—. Bana hep sanki dün tanışmışız gibi geliyor, oysa yakında gümüş yıl-dönümümüzü kutlayacağız...

Olga sımsıkı kucakladı onu:

— Mitya, orada da seninle olacağım. Hiç unutma bunu!..

Minayev sık sık yazıyor, Amerika'yı anlatıyordu Olga gülümsüyordu.- «Tıpkı gazete gibi yazıyor.- bas-tırsan kitap olur...» Minayev mektuplarında, «Unutmadım,» ya da «Tıpkı o kurgancığm üzerinde olduğu gibi seninleyim» diyor, yalnızlığından hiç yakınmıyordu.

Amerikan polisinin Mitya'yi tutukladığı haberi Mariya Mihaylovna'da tam bir şaşkınlık yarattı: daha bir gün önce aldığı mektubunda oğlu, bir senatörün kendisini evine çağırdığını, mayonezli komposto ve şekerli jambon yediklerini yazıyordu. Mariya Mihay-lovna gülümsemişti: tatsız tuzsuz şeyler yiyorlar de-

mek ki oralarda, ama Mityacığınım midesi sağlamdır... Bir senatörle buluşup konuşması da iyi bir şey, her halde artık sakinleşmelerinin zamanı geldiğini söylemiştir adama Mitya: durmadan bombalarıyla gözdağı verip duracak değiller ya dünyaya...

Mariya Mihaylovna, İrina Petrovna'ya gitti, ama evde İrina Petrovna'mn yaşlı halasından başka kimse yoktu. Mariya Mihaylovna içaçıcı bir konuşma arkadaşı olarak görmezdi yaşlı kadını. Anna Borisovna ile Parşinler de yoktu evlerinde. Mariya Mihaylovna, Şura'nm, dün, kocasının soğuk aldığını ve evde dinlendiğini söylediğini anımsadı. Hemen Volkov'a gidip gazeteyi gösterdi:

— Alın, okuyun...

Volkov son sayfadaki kısa telgraf-haberi dikkatle okudu:

— Anlaşılıyor.

Mariya Mihaylovna heyecanla ellerini çırptı:

— Ne demek anlaşılıyor? Hakları yok buna, Mit-yacığım ne idüğü belirsiz bir yerden değil, Moskova' dan gönderildi oraya, hukuk danışmanı olarak... Daha dün bir mektubunu aldım, senatörlerle görüşüyor-muş...

— «Anlaşılıyor» dediğim, bunun kimin işi olduğu... Görüyorsunuz Mariya Mihaylovna, gazete de öyle yazmış zaten: «Yeni bir anti-Sovyet provakas-yon». Buna haklarının olmadığı, herkesin bildiği bir şey... Siz hiç üzülmeyin, bizimkiler korurlar onu...

Mariya Mihaylovna evine döndü, oturdu, gözlüklerini taktı, Mitya'ya örmekte olduğu yeleği eline aldı —yatışmak istiyordu— ama şişler elinden düştü, her şey bulandı: ağlıyordu... Mityacığım hapiste ha! Bu kötülükçü herifler, —Olya anlattıydı bir zaman— zencilere neler yapıyorlarmış... Tıpkı Almanların bize

yaptıkları... Mityama bizimkiler arka çıkana kadar, öldürür bu adamlar onu...

Olga, Mariya Mihaylovna'yı ağlar buldu. Mina-. yev'in başına gelenleri o da öğrenmişti ve Mariya Mi-haylovna'ya yakında her şeyin aydınlanacağını, bizimkilerin Mitya'yı hiç bir zaman yalnız bırakmayacaklarını, zaten birkaç güne kadar salıverileceğini ve buraya, yurduna döneceğini, dahası, Amerikalıların bu yüzden özür dilemek ve göstermelik de olsa suçluları cezalandırmak zorunda kalacaklarını anlatmaya başladı. O denli inandırıcı konuşuyordu ki, Mariya Mihaylovna az da olsa yatıştı ve akşam yemeğini hazırlamak için mutfağa gitti. Şimdi ona, «Mitya dönüyor...» diye bir telgraf getirecekler ya da telefon edeceklermiş gibi geliyordu.

Olga yatağının bulunduğu bölmeye geçti. Mitya' nın fotoğrafına bakarak uzun süre öylece oturdu. Gitmeden hemen önce çektirmişti Mitya bu fotoğrafı; fotoğrafçı, «Saçlarınızın düzeltin, başınızı hafif sola eğin!» diye emirler vermeye başlayınca da, böyle durumlarda hep yaptığı gibi gülmüştü. Olga heyecanlıydı, endişeliydi, bir yerlere koşmak, yeni haberler olup

olmadığını öğrenmek istiyor, kendi kendisini azarlıyordu: neden ben de onunla gitmedim sanki? Şimdi birlikte olabilirdik, tıpkı kurganımızın üzerinde olduğu gibi... Bazan çok kötü günler olurdu o zaman da, ama ben şöyle düşünürdüm: kim Alman birliklerinin gerisinde kalırsa kahramandır. Çevrende kendi insanların olduğu zaman dayanmak daha kolay... Oysa şimdi Mitya yapayalnız.- ne bir dost bakışı, ne de bir tek sözcük olsun Rusça konuşabilecek birisi... Korkunç!

Mariya Mihaylovna girdi içeri. Olga sanki aptalca

bir şeyler yapıyormuş gibi titredi, çabucak bir gülücük kondurdu yüzüne.

— Köfte kızarttım Olgacığım sana. Otur... Yatışamıyorum bir türlü...

— Göreceksin, yakında gelecek Mitya.

— Hayır, onun için değil... Onu hemen salıvereceklerini biliyorum, pasaportu, her şeyi normal... Ama bu adamlar böylesi oyunlara başladıklarına göre, savaşmayı kafalarına koymuşlar demektir. Hitler gibi tıpkı... Anlamıyorum, anaları yok mu bu adamların hiç? Bir insanı öldürmek kolaydır: bir, iki, üç... çek tetiği, tamam. Ama bir de doğurmayı dene bakalım, doğur, besle, büyüt... Hayvan herifler!

Anna Borisovna geldi; «Bir şeycik yapamazlar Mitya'ya. Her halde Amerikan halkını da çileden çıkarmıştır bu olay...» İrina Petrovna müthiş öfkelenmişti: «Rezalet!.. Olga Grigoriyevna yarın hemen bakanlığa gitsin! Burada da Amerikalının birisini tutuk-lasmlar da akılları başlarına gelsin!..» Şuroçka bağırıyordu: «Lanet olasıcalar, daha yeni yeni başlıyorduk yaşamaya, işleri güçleri dolar istiflemek!» Katya iki kez odaya girdi, çıktı, sonunda tıpkı smavdaymışça-sma, büyük bir ciddiyetle, «Mariya Mihaylovna, dedi, sizin oğlunuz bir kahraman.»

Olga bütün gece Minayev'i düşündü. Yattığı yerde dönmeye, derince solumaya korkuyordu: Mariya Mihaylovna'nm uyumadığını, kulak kabartmış çevresini dinlediğini biliyordu. Olga'nm öyle bir huyu vardı ki, ne Mariya Mihaylovna'ya açılabilir, ne de onunla birlikte ağlayabilirdi. Minayev'i, geri çekilişi, Sta-lingrad'ı, Berlin'e varan uzun yolu anımsadı. Bir an, sahra telefonunun başına oturmuş, aynı sözleri yineliyor sandı kendini: «Ben serçe, kırlangıcı bağla...» Mayınlar, mermiler patlıyor, Minayev bağırıyordu:

«Alper'i bağlayın, dayanacağız!» Gerçekten de dayanmışlardı, ta Berlin'e varmışlardı...

Gün ağardı. Olga yüzünü yıkadı, çayı hazırladı. Mariya Mihaylovna gelinini sınava çeker gibi süzdü:

— Niye soluk böyle yüzün? Uyumadın mı?

— Niye uyumayayım, uyudum... Biliyor musun, savaş olmayacak.

— Neden? İkna olacaklarını mı sanıyorsun onların?

— Bilmiyorum. Belki de hiç olanağı yok onları ikna etmenin. Yalnız savaş olmayacak. Gece hep düşündüm, tek tek her insanımız ve hepimiz öyle güçlüyüz ki! Hiç bir zaman cesaret edemezler!

36

1948 yılı eylül ayında Amerikan gazetelerinde yer tutan Minayev olayı, kısa bir süre sonra herkesçe unutuldu; yalnızca olayla doğrudan ilişkisi olanlar için sekiz ay daha sorun olmaya devam etti: Minayev'in kendisi, Mariya Mihaylovna, Olga, Washington'daki Sovy«t büyükelçilik müşaviri Danilovskiy, albay Roberts, Amerikan Dışişleri Bakanlığı görevlilerinden Bernson ve son olarak savcı Morrey'di bunlar. Savcı daha sonra şunları söylemişti: «Doktorlar açlık diyeti vermişler, cimnastik yapmamı söylemişlerdi, oysa bu alçak yardım etti bana, kışın tam dört buçuk kilo verdim.»

Minayev üzerinde bulunan yönergeleri kaleme alanları bilgisizlikle suçlarken yanılıyordu: Roberts istese sahte belgeleri hiç eksiksiz imal edebilirdi; ama

J [BJJiq JOApeS BUIIJipiBJf IÖJB3I 9[gOB[9[B J0S9J

-OJd jiq uBâB-[i§JBJ{ eppA 9[i AnfSAgiureQ 'ipJ^iJoArpe zos 9Aip «izippA JBjsnsBO» *ugpuisp[9 ^9Aaos J9ie^9z -VQ 'ipBâBA uaiunS Bure[i&iBA riuBogAgq UB[rum[guu -ezn ug[9pBji unurunuigiu gajtS SiuiuqB uijbs 9ösi[od 'Ai-i[SAQiiW3(j "p§iuu9Aiii3iiA ugpjuaq j[i[UBUi§np bjuos ugpuiunjiq ui§babs 'npjoAn[nAnp U9[ziS 1A1 Bpuipje uu9[zos nq

-JP9 ZOS UBpUUB[BAÂ9UI UU9JBZ

9A9S 9A9S

euuiuis d [p

uiir npanA" J9iznsî[O p eu J[oöaiq :npjoXi[B

iv [ba eî,a9Rî -bA 9u Tsui's 'iuiŞip9[nAnq iÂBÂunp tunj uı.

nuo

'ZIS9§9Ü '

-uoS -bA.bpbubx Bp bjuos nuo buib 'npjoAn[Snp r T8AtT3Ao^soyi ugpuugzn -pA jiq

iia" aiq 'npupp

zn5[op subj^; r 'eouo ubjSbabs 'Bpire jrq rSi -U93{ i.AiJisAgiTUBQ -n^§nui[o u •nuo ijğiui9];nAnq ibıAıSı[jtAbz

'9STUIU9IA9

n uiğr .nq rugA ui5r rsipu93['ep

'nuo o 'ip

9A

iq 9p uunsip

9a

atq Bpurpe

urçeuiojdrp jrq uspuo r

Z6S

i3j9p iiq

UIU9SUII3I öıh ¦ipA'ıstpiBjgui ab Jiq öun^ao^ :i zBui^nq an^nq ubuibz jiq §oq 'jtöııbö

9U9A9XUI9SJ9S IP^SinS 9IS9S 5{9S5inA y[OÖ 9A 5{BJBJ

puisajA95 ıuubjb^bjıubiı jb^ubuıbz O 'i^âiuidBA 3{ixpT)9uoA BpuiSBUiinjnrç uisisg^ Jiq 3{nA -nq Bp,BAjiqis 9a Sniuun^nq BpuuBiBuiSiiBU i^JBd '§nui -jnpans iuiuiiu9jŞo bjuos 'SıuiğtdJBö ıöjbiı gagpinSui 'apuigipugS mi 'ipAiqiS ĞiuiJtıö UBpunq o unuo i^ubs 9uiasuin|nS nq U9J9A ubuibz iSipiBJi ziu^bA :ipupi 3{9ui9iziS luiJBjnSAnp ¦boztu{bA isauiinQ "ipuiBpB Jiq uaAgsuin^nS -jnp 'ipBS y[e §iuins9^ iqiS idjijj 'n^znuio SiuaS ' unzn '«puuBiaBA ing Ap^sAgnuBQ 'npjoAi^Bq -tubq iJiABânu ispp ^9Aaos

ipAapuis9oun§np iŞipnui^gA bı -JBpinAo jjnonönjı s^gd gA iSipjipuatJgggp ^Tîs^a nunpj ui^B^uguiy 'uiuisisBiuoidip ^n^snjnp ubjo -npjns :npjoAuipuiAgs g{Jtni8ZQ nuo <ncl npjoAinq fcp niiSBOB^BJiq 'Bpuinjnp 5nS

UB3IU9UIV UIUlAep A9ABUIp>i "ipjlSq'BO 9pUIS

) «¦B^ijguiv» o^uauBuioy ubjo §nui;nun ıAbö -sny; gA ugAnj uap.AgAr^ aouo ^iA zn^o iipnŞgp ugu'Buio'ij gp uajiA9ö buisbtxiiSb^ ugjgâo

<3l0^ UBpUISBUip TOUipUBJt 9A

-J9uoA gp uajfjedeA nunq 9A

Jiq lAaSjguoA upıâiji BuiŞBOBinjnön

I^gp(8SS9UU9X 'O l^IUIBIUBld JBpUBJIS Jiq 2ÎBOBJO

buib T|8jns bsıîı 'nŞap iui§iugt§i isiapauig^qBui

nq

izsq za>[

uaprâ druns ' bAbuiub[jbjbA   ^qjaj: pfB -bs i^BpursBJB JBftBX>[oui9G

np p[BpuisBJB   p ui

uıûf JfeuueA iÂBUi^eönjf UB[ifnpun[nq #   daq •"ujBp[npj

pyö

nun§n[njanîi   uıu.bsubj^j   'uuiisıöıa zis ub[o luafaA uıuıoıAbubs jrq jf^iAnq 'rŞıpzrjf Burs

-od uBJ[uamy ui.s^iaqoa ABq[B 'iŞipBurfo jnuaoq uapuu:a[Srğrp u^uo^B^uaj -'iparirq ıöbabs tiaöaS -si[n^ BpuiSBJB   pjB[J[n[nd

[[^Buro[drp -n§np aArp «nunq j[-?B§n^ BpBjnq rziq

^i[jiq   A

[^?i[OcI 'npanu apjeq o 'jB[ip[B babuı auijBq nsnjunzn iqiJ Bp

ıua"b

:buo rpfaS iqrg ânuuoA   ab Bp bâsıubjv

ipurrg 'rŞipafurp npan[o nsoj^BAij oApBJ bA9a aafjaq

-Bq uos Bp T3Â 'wefloA Btiiuruojf UBpuuB[3ii[B^SBq apiui

"bA 'jasuo^ jrq ı[buıbıi{ıöb bA :rpji§r[Bâ aAauiafzi ijapis?

-rq dn[o apuiS9J[[n Ub^b nunsoApBJ bao^s

-jubq nui np[o tubuıbz

-jb? aA suBjajuo3['J9[J9[zi ragiuifij ?8Aaos 'diuB[do? Bp

-uub[bjb ipuajf jrq BpBjy •npjoAiâ'BA j

UBjrjueifBq 9[i BAtinp uin? 'rsiuo[O3[

rqiS 9IBi[jrq §iram uapui[a urör ısbuıbot

[[q uuB[snîj v%s%Q ap an 'ur(Arj[SAaiî« a 9U sipd buib 'rpoBA Bp Bp.uo^urqsB^vi ^BJJfOJnq 'jnuraur jbjubsuı an? ng; 'rpjB[jroAn[Aos ruuap[Tpaui9 §babs arq raaA 'nunf npjnp

azBjdB? Bqsp BpuuBpuB ' :pBo5ui[B?s 'tnu(A"p[SA9[ru'BQ rpjB[aoAn[rs raifa 'xg\x 669

-¦BAJZ .IBTUBSUI

lUlŞipBUIUBUI

-SA9[IU8Q "ipjB[JOAlZBA IU«lŞip[aS BUBA9TBS

-Anp uuiiBq» asaap^azBS 'joAıjıŞbp aozis^a^si u -aas sipd; 'ipaBiaoAiiaB^ ubjuibo 'JB[JûAuiŞBq apunuo uiŞitJâta LiBiquBititap uT,saapuy :i -np aaijja^soS Bp ubzbs ipaBiaoAqjBaaojoj u najBsao î^auiaiâ euisBuiq aaaouad apAa jiq ij{Bpuisi§.iB3i -nq xub^ 'aoAnzi uitpB uiipB jb[Ub[b i.Ai -nSAnp BOUBiuonp npaoAnAnq BqBp ZBJiq unâ j.an -np

ajiouiz BpuuB^umapoq 'aunŞnpjnSnaoS ununsnuoj{ taauBSSx uiu.BjpuoT; 3A su -Btj BpuisnuBido^ rtuojuixnox 'BunŞnpio BpAad UT«jgj UBön» xuij{B^jiq ı\uıqzıS apuuaflajAa 'aunŞnpioioS uzuuBiii[Bziuap sny -ıy[BtpnzauaA 'suüŞüPü-1^^ ruŞop B.uBjqB

sny uapjajaiazBS unS aaq At^sabiiubq ••¦ ijfT iuAb 9a tuii§ijb31 jojuoîi ajî[nTznsn§.ioS ıuAb 'UB{imuBJiSr{B bj§bi tuAb :Ai:rçsaTAiuBQ npaoS iuiŞipBtup ij5[jbj ap j^ad ubp.bavbwo 'un^o^SuxqsBTW we\o î^ •inuiaui jtq ıotîıts bjuos uap9tua{uiaizoS jiq

Bi{§iBq -3A nSrqnflnui atq tpaazuaq auisauuB -bA

BUiy 'npaoAipâ tqiS

buo izu['a.Ai^sAaTiuBQ 9A "npaoAnunSnp tutŞbobAb§ BuiSBOJiuidBj aA

-Şbö BA.BAO^sojrç At3[SAanuBQ "n^Snuito bjuos

IOB AB OBifJiq ISIJB3{ UBUB^BJ{BA 9J8SUB3I :Tp^B3t BpUTUCOZ

bAiob Jtq 3{nAnq Ai^sAanuBa \iA tuAy

¦ipjBTJoAuiSBq aAip «jsnsB3 jsnsB3» 'bŞ apunuo uiuiAa u^Ai^sAaiiuBa 9393

86£

400

karaçalmaları yalanlayan ve Sovyetler Birliği'nin gerçek niyetlerini açıklayan yazılar yayınlatmayı başarmıştı. Mücadelesi elinden geldiğinceydi. Gazeteler, «durmadan gülümseyen adam» diye söz ederlerdi ondan; gece, Marusya'ya mektup yazarken, ya da oturmuş karısının fotoğrafına bakarken onun yüzünün de herkesinki gibi en insanca kederlerle gölgelendiği kimsenin düşünebileceği bir şey değildi.

Minayev'in tutuklanması Danilevskiy'i şaşırtmadı: epeydir sezinliyordu yeni bir provakasyona

hazırlandıklarını. Büyükelçi izindeydi. Danilevskiy çarçabuk harekete geçmek gerektiğine karar verdi ve bir protesto notası hazırlamaya başladı. Notasında, yalnızca ticaret temsilciliği hukuk danışmanının hemen salıverilmesini değil, suçluların da ibret olabilecek bir cezaya çarptırılmasını istiyordu. Danilevskiy'i, Dışişleri Bakan yardımcılarından Boydge karşıladı. Danilevskiy Mr. Boydge'a sağlığının nasıl olduğunu sordu; sonra onun aynı konudaki sorusunu yanıtladı: kuzeyli olmasına ve böyle yakıcı sıcaklara alışkınlığı bulunmamasına rağmen o da kendini iyi hissediyordu. Bundan sonra Boydge'a notayı verdi ve bir-iki sözcükle de içeriğini anlattı. İstihbarat servisiyle Minayev konusunda anlaşamadığı için Boydge'un canı çok sıkkındı; «yönerge»yi çok gülünç, —ya da Dışişleri Bakanının söylediği gibi «üzerinde iyi çalışılmamış»— bulmuş ve çıkacak tüm tatsızlıkları önceden görmüştü. Danilevskiy'e, Mr. Minayev'in diplomatik dokunulmazlık haklarından yararlanamadığını, çünkü sokakta bir hanımefendiyi rahatsız ettiği için tutuklandığım, üzerinde, kendisini esaslı şekilde lekeleyecek belgeler bulunduğunu, ve şimdi mahkemenin, onun suçluluğu konusunu çözüme bağlamak zorunda olduğunu söyledi. Danilevskiy karşı koydu: Minayev'in

diplomatik dokunulmazlığı vardı, sokakta bir hanımefendiyi rahatsız ettiği masalına gelince, bu hiç de gerçeği yansıtmıyordu, çünkü ilk kez söz ediliyordu böyle bir şeyden —gazeteler Minayev'in uzunca bir süre izlendikten sonra yakalandığını yazmışlardı— ve yönerge o kadar ipe-sapa gelmez bir biçimde düzenlenmişti ki, Mr. Boydge bunu okuduğu zaman hiç şüphe yok ki gülecekti. Danilevskiy daha sonra, kendisine Minayev'i ziyaret etme olanağının sağlanmasını istedi. Boydge, bunun savcıya bağlı olduğunu söyledi. Danilevskiy gülümsedi:

— Şu birkaç gün içinde notayı okuyacağınızı ve görüşünüzü değiştireceğinizi umarım. Rahatsız ettiğim için bağışlayın. Pazar gününü nerede geçirmek niyetindesiniz?

— Deniz kıyısında küçük bir evim var, orada. Umarım bir gün ziyaretinizle mutlu edersiniz beni Mr. Danilevskiy.

— Teşekkür ederim, o mutluluk bana ait olacak, hoşçakalm.

Boydge görüşmeden sonra Dışişleri Bakanına gitti.

— Rus işgüderi bir nota verdi... Pentagon'daki baylarımız kendilerinin de beklemedikleri kadar iyi iş başardılar doğrusu. Yönerge son derece ters bir etki uyandırıyor... Bu alçak herifi salıverip işi kapatmayı düşünmüyor musunuz?

Dışişleri Bakanı düşüneceğini ve hukukçularla görüşüp bir karar vereceğini söyledi. Ama iş uzayıp gidiyordu. Gazeteler o kadar çok şey yazmışlardı ki bu konuda, her şeyi bir anda durdurmak olanaksızdı. Boydge hâlâ Minayev'in hemen salıverilmesi gerektiği görüşündeydi, ama bunun olanaksız olduğunu söylediler ona: kartlar açılırken Birleşik Devletlerin

saygınlığı da konmuştu ortaya. Yönerge doğru düzenlenmiş, yanlış mı, üzerinde durulacak şey değildi şimdi: yapılacak olan ne yapıp yapıp Minayev'iiv gerçekten suçlu olduğunu kanıtlamaktı.

Boydge, Bernson'u çağırdı:

— Açık konuşmak gerekirse, çok pis bir iş bu; Amerikan kokarcası gibi tıpkı... Kapatmaya çalıştım, ama geç kaldık artık: basın pek fazla şişirdi bu işi, Moskova suçluların cezalandırılmasını istiyor. Eğer şimdi Minayev'i salıverirsek, herkes bunu kızılların' zaferi olarak yorumlar. Meslekdaşlarımız arasında çok ciddî ve aklı başında olanlar var. Bizim Pentagon' un korkusuz şövalyelerinden daha iyi anlar onlar kızılların dalaverelerinden. Bu işi size veriyorum. Savcı* Morrey'le konuşun. Size yardım eden Ruslarla görüşün, sorup soruşturun, düşünün... Araba bataklığa1 saplandığı zaman onu oradan çekip çıkarmak gerekir. Bataklığa sövmek sonraki iştir...

Bernson uçuyordu sevinçten; gözü yükseklerde bir adamdı ve Minayev'e dayanarak bu arzusunu gerçekleştirmeye karar verdi. Savaştan önce istihbaratçı olmaya hazırlamıştı kendini, Rusça ve Lehçe öğrenmişti. 1942'de Kuybişev'e göndermişlerdi onu. Böylece' Rusya'da tanıdıklar edinme fırsatını bulmuştu. Zaferden sonra Amerika'ya dönünce, sıradan bir memuriyete vermişlerdi kendisini. Sıkıcı bir işti bu: Rusça biliyor sayıldığı için Sovyet gazetelerini okuyor ve özetler çıkarıyordu. Çok zordu bu işte yükselmek, oysa kendini büyük işler için doğmuş görüyordu. Otuz altı yaşında, kısa boyluydu; bir muhasebeci ya da kasiyere benzerdi; kara çerçeveli bir gözlük takardı. Bernson heyecandan kekelemeye başlayınca, uzun boylu, dolgun göğüslü bir sarışın olan karısı, «Korkunç bir hayalcisin sen kuzucuk, dedi, dikkatli ol».

«Rizikoya girilmeden hiç bir oyun kazanılmaz, diye yanıtladı Bernson onu. Eğer ben sana tutulmaya karar vermeseydim, sen hiç bir zaman benimle evlenemez-din. Her zaman böyledir bu...» Boydge'u dinlerken Bernson ne olursa olsun bu işi sonuna kadar götürmeye karar verdi. Varsın Marshall öğrensindi bu kez Amerika'nın saygınlığını kimin kurtardığını...

İki ay geçti. Danilevskiy, Minayev'i ziyaret edip Mariya Mihaylovna ve Olga'nın iyi olduklarını ve onu görmeyi umduklarını söyledi. Hapislik Minayev'e hiç dokunmamıştı. Danilevskiy'i avutmaya bile kalkıştı.-«Elbette Soçi'deki tatil köylerine benzer bir yeri yok, ama burada da dinlenebiliyor insan...»

Minayev'in adını duyduğu zaman Morrey'in cinleri tepesine çıkıyordu.- böyle bir yaratık yalnızca bir tek kenti değil, tüm insanlığı yok edebilirdi, canavardı bu, ama hukuksal açıdan kanıtlar yeterli değildi.-savunmanın, metni üzerinde istediği gibi konuşabileceği bir «yönerge...» Bu baylar ürkütüp kuşu havalandırdılar, izlemek içinse geç kaldılar. Durumumuz hiç de içaçıcı değil... Savcı, tıpkısı tıpkısına bunları söylemişti Bernson'a. Minayev'in adı gazetelerde görünmez oldu sonra. Danilevskiy de savcının davayı bıraktığını düşündü.

Ancak kasımda gazeteler, Sovyet hukukçusunun davasında sansasyonel bir dönüşümden söz etmeye başladılar.- 1947 yılında Birleşik Devletler'e yerleşmiş eski Sovyet vatandaşlarından ve şimdi Tenesse eyaletindeki bir fabrikada itfaiyeci olarak çalışmakta olan Hlopçenko polise gitmiş ve bu canavarca sabotaj hareketine katılmak zorunda bırakıldığını anlatmıştı. Hlopçenko, Sovyet yönetiminden nefret ettiğini, ancak Jitomir'de felçli anasının bulunduğunu ve kimsesiz olarak bıraktığı anası yüzünden vicdan azabı çek-

tiğini açıklamıştı. Vatanına dönmeye karar veren Hlopçenko, ağustosta New York'a gelmiş ve Sovyet temsilciliğini ararken, bir rastlantı sonucu Sovyet ticaret temsilciliğine düşmüştü. Şu anda adını anınv sayamadığı bir Rus karşılamıştı kendisini ve Mina-yev'le tanıştırmıştı. Hlopçenko, Minayev'le üç saat konuşmuştu. Ona açıkça, Jitomir'e dönmek istediğini, ancak orada tutuklanmaktan korktuğunu anlatmıştı. Minayev ancak iki gün sonra kendisine açıklayıcı bir yanıt verebileceğini söylemişti. Hlopçenko iki gün sonra sonucu Öğrenmek için geldiğinde, Minayev ona insanın aklını durduran bir öneride bulunmuştu: Hlopçenko çalıştığı «O. M.» fabrikasına saatli bir bomba koymalıydı. Bu iş tehlikesizce yapılabilirdi, çünkü bomba küçük çaptaydı ve taşıması kolaydı. Bundan sonra Hlopçenko New York'a, Minayev'in yanına gelmeliydi, buradan ülkesine gönderilecekti. Böylece hem Almanlarla birlikte kaçtığı için cezalandırılmayacak, hem de iki bin dolar alacaktı.. Bu parayla istediğini satın alabileceği gibi, bunların hepsini yanında götürmesine de izin verilecekti. Hlopçenko ertesi gün 126. sokaktaki Johnson barında olmalıydı; Minayev ona burada 400 dolar avans verecekti.

Hlopçenko, Minayev'in önerisini kesin bir tavırla geri çevirmiş ve ertesi gün için gitmesi kararlaştırılan bara gitmemeye o an karar vermişti: varsın yurduna dönmezse dönmesindi... Soruşturma sırasında Hlopçenko, bombanın özelliklerini ve işleyiş biçimini de anlatmıştı; söyledikleri, yönergenin yayınlanmayan bölümlerinde yazılanlara tıpatıp uyuyordu. İfadesi için sorguya çağrılan Johnson barının sahibi Minayev'i tanımıştı: «Yanağında yara izi olan bir adamla birlikte arasıra gelirdi benim bara. Yaz sonlarında sıcak bir akşam yalnız geldiğini anımsıyorum. İki bardaK

sodalı viski içti, sinirliydi, durmadan kapıya bakıyordu, belli, birini bekliyordu. Barda kimse yoktu, bu yüzden ister istemez takılıyordu gözüm ona. Bir saatten fazla oturdu, sonra gitti.»

Gazeteleri okuyan Roberts şaşırdı: kim, nerden bulmuştu bu Hlopçenko denen adamı? Dubbelt birkaç gün sağa sola koşturup sordu-soruşturdu, sonunda pek de açık olmayan bir yanıt getirdi Roberts'e.-«Öğrenebildiğim tek şey, bu Hlopçenko'nun Almanya' dan getirtildiği ve altı gün Washington'da alıkonulduktan sonra Bernson'a teslim edildiğidir.»

Savcı Morrey, Hlopçenko'yu tutukladı, ama iki gün sonra mahkeme kefaletle salıverdi. Kendisine hazırlığından haberli olduğu sabotajdan polisi haberdar etmemekle suçlandığı bildirildi; ancak gazeteler Hlopçenko'nun istihbarat servisinden korktuğunu, «ruhsal bakımdan çarpık» olduğu için de her halde ceza-landırılamayacağını yazdılar.

Morrey sevinçten uçuyordu: Minayev'i cezalandırabileceği sağlam kanıt ve tanıklar sonunda eline geçmişti. Gelgelelim .sanığın davranışları düş kırıklığına uğrattı onu.- bir vatandaşını görünce Minayev' in suçunu itiraf edeceğini sanmıştı. Ancak Minayev, Hlopçenko'yu gayet sakin dinledikten sonra:

— Bu vatandaşı ilk kez görüyorum —dedi—, ancak onun gibilerini saldırılar sırasında çok görmüştüm. Herhalde belediye başkanıydı kendisi?

Johnson barının sahibiyle yüzleştirildiğinde da Minayev gülümsedi ve:

— Sözü edilen meyhanede hiç bulunmadım —dedi—. Ve ne yazık ki, yalnızca orada da değil, New York kentinin hiç bir meyhanesinde bulunmadım. Sodalı Eskiye gelince, bana kalırsa eczane gibi kokan tatsız kir şeydir bu, votka ya da konyağı tercih ederim ben

406

FBI'ın terzileri olduğunu biliyordum, içlerinden biri ceketimin astarına aptalca bir takım kâğıtlar dikmişti. Ancak şimdi görüyorum ki, bu kuruluşun lokantacıları, barmenleri de varmış...

Yargıç, Minayev'in sözünü kesti:

— Bir yargıç önünde bulunduğunuzu unutmamanızı rica edeceğim sizden.

— Pekâlâ. Mademki şakadan hoşlanmıyorsunuz, ben de ciddî konuşacağım. Korkunç bir provakasyon-la, bir tertiple karşı karşıyayız: sizin emniyet örgütleri sokaktaki Amerikan vatandaşına Sovyetler Bir-liği'nin savaşa hazırlandığını kanıtlamak istiyor. Yurttaşlarınızı kandırmak istiyorsunuz siz. Ama Lincoln' ün de dediği gibi, herkesi kısa bir süre, ya da az bir kimseyi uzun bir süre kandırabilirsiniz, ama herkesi uzun süre aldatabilmeniz olanaksızdır. Ben basit bir Sovyet vatandaşı olarak açıklıyorum ki...

Yargıç öfkeyle:

— Susun! —dedi—. Mitingte değilsiniz burada. Salondan dışarı çıkartıyorum sizi...

Savcı yargılamanın ileri bir tarihe ertelenmesi ge rektiğini söyledi: Hlopçenko'nun ifadesini doğrulayacak başka tanıklar da vardı.

Gazeteler «kızıl canavarın hayasızlığı»m yazıyorlardı. Ancak iki kez Daily Worker'da, Minayev'in elbise diktirdiği terziden söz edildi.

Danilevskiy Moskova'ya, Amerikalıların yalancı tanıklar bulduğunu ve davayı bunlarla desteklemeye çalıştıklarını bildirdi. Bu, politik durumla ilgiliydi: yakında seçimler vardı ve yeni ilerici parti hükümeti kuşkulandırıyordu; martta kültür adamlarının barış kongresi toplanacaktı; işçiler arasındaki huzursuzluk giderek büyüyordu. Truman doktrini yanlıları Mina-yev davasına dört elle sarılmışlardı: bunlar Amerikan

407

halkını, Sovyetler Birliği'nin varlıklarını rehdit ettiğine inandırmak istiyorlardı.

Aradan birkaç hafta geçti. Detroit'de, savcıyı müthiş sarsan ve Bernson'un karyerini şiddetle etkileyen olay olduğunda, birçok gazete okuru Hlopçenko'nun varlığını unutmaya başlamışlardı bile. Aslında olay yalnızca Hlopçenko'nun bir saat içinde bir şişe cini devirmesinden ibaret değildi. Evet, severdi içki içmeyi Hlopçenko, ama ölçüsünü bilirdi. Neden bu kez dozunu kaçırmıştı? Kederinden içiyordu Hlopçenko.- bir kez daha kazıklamıştı Bernson onu. Amerika'ya gitmesi önerildiğinde sevinmişti; iyi bir işe yerleştirileceğini düşünüyordu: radyoda

birçoklarından daha iyi konuşabilir, ya da makale yazabilirdi (Her ne kadar yüksek öğrenimini yarım bırakmışsa da, sanat işleri komitesinde çalışmışlığı vardı). Bernson ona iki yüz dolar vermiş ve.-

— Siz —demişti— sapasağlam bir gençsiniz. Her

hangi bir büro işinde çalışıp da basur olmamalısınız.

Size bir fabrikada itfaiyecilik buldum. Bu politik bir

iştir, gereken durumlarda kızılların üstüne suyu boca

•edeceksiniz. Üstesinden gelirsiniz siz bu işin...

Bernson'un Hlopçenko'ya attığı ikinci kazık da bu tanıklık işinde olmuştu: Amerika dergisinde iş bulacağına söz verdiği halde, sonradan eline bir beş yüz dolar tutuşturmuş ve Detroit'e gitmesini salık vermişti.-

— Orada bir sürü Ukraynalı ve Rus var, kendi Çevrenizde olacaksınız yani. Hem onları da izlemek gerek... «Studbaker» fabrikasına itfaiye onbaşısı olarak alınmanız için ilgililerle görüştüm.

Üç ay kadar kendini tutan Hlopçenko sonunda dayanamamıştı. Polonya asıllı Dombovski'nin meyhanesinde kafayı çekip bağırmaya başlamıştı.-

— Hepsi alçak! Kızıllar da, Almanlar da, Amerikalılar da... Hepsi! Ben yaşamak istiyorum, onlarsa beni limon gibi sıkıp kaldırıma fırlatıveriyorlar. Jito. mir'de bolşeviklerin yanmdayken repertuvar işleriyle uğraşırdım, hatta oyunlardan birini ben kendim düzelttim, ama onlar otuz sekizde işime son verdiler ve bir gazete büfesine oturttular beni, tıpkı bir kocakarı gibi... Almanlar geldiğinde, ilkin gerekliydin* onlara («Herr Hlopçenko»), bir gazeteye redaktöi yaptılar beni. Kirişi kırıp sıvıştıkları zamansa bir kenara fırlatıverdiler. Allahtan ki bir şoför buldum: altın saatimi verdim ona ve beni dışarı kaçırdı. Sanıyor musunuz ki, sizin Amerikalılarınız daha iyi? Münih1 te dört kez radyodan konuştum, barışçıl makaleler yazdım, oysa onlar tuttular beni itfaiyeci yaptılar. Rusya ile ilgili işleri şu miskin Bernson'dan çok daha iyi yönetebilirim oysa ben...

Yandaki masada oturan ihtiyar Mowshenstone:

— Anlamıyorum —dedi—, neden gürültü ediyorsunuz? Kırk iki yıl önce geldim ben Rusya'dan; Amerika'ya da alıştım, memleket dediğin böyle olur. Sizse daha alışmadınız, çünkü iki yıldır buradasınız. Kırk yıl sonra siz de alışırsınız. Hem, galiba sizin kazancınız da kötü değil, daha ne istiyorsunuz? Ama ille de Rusya'ya dönmek istiyorsanız kimsenin zorla alıkoyduğu yok sizi burada. Daha önce gidip başvurmuşsunuz New York'ta kızıllara, bir kezcik daha gidin, göndereceklerdir sizi. Yeniden onların oyunlarını düzeltirsiniz...

Hlopçenko çileden çıkmıştı. İhtiyarı bir güzel ka-laylavabilirdi elbette, ama sarhoştu ve ne konuştuğunu bilmiyordu:

— Siz benim kızıllara daha önce de gittiğimi m' sanıyorsunuz? Deli miyim ben? Siz Rusya'dan çarla-

rın zamanında kaçmışsınız, bir şey bildiğiniz yok... Bernson benden sizin Amerikalılara yardım etmemi, onları güç durumdan kurtarmamı rica etti... İnceden inceye hesaplanmış bir oyundu bu. Mahkemeye çağırdıkları güne kadar Minayev'i bir kere bile görmüş değilim, ama onu görmeme de hiç gerek yoktu, mademki yurt dışına göndermişler, kesenkes MGB (*) dendir çünkü... Siz buraya dolan çok sevdiğiniz için geldiniz, bense idealistim... Bernson bu yüzden bana dergi redaktörlüğü işi bulacağına söz vermişti, ama diplomat değil, bir üçkâğıtçı bu adam...

Hlopçenko çeyrek saat kadar daha bağırıp çağırdıktan sonra gitti. Mowshenstone ise kendisi gibi yaşlı bir adam olan hemşerisi Levin'le tartışmayı sürdürdü. Her yerin tiksinç ve kokuşmuş olduğunu söylüyordu Mowshenstone, ama Amerika ne de olsa daha iyiydi: — Anlamıyorum yani, nasıl benim sırtımdan zen-ginleşiyorlarmış? Beş yaşında çocuk değilim ki ben, az çok biz de anlarız bu işlerden. Diyorsun ki, onlar sömürgen... Peki, ne olmuş sömürgen olmuşlarsa? Benim için burada, Detroit'de sömürgenlerle yaşamak, Bobruysk'da sömürgemiz yaşamaktan daha iyi. Levin öfkelendi:

— Ancak zengin bir beyefendinin yanındaki bir uşak böyle düşünebilir. Bense uşak değilim, işçiyim. Böyle bir alçaklığa katlanmaktansa yoksulluk içinde ölmek daha iyidir. Ne dedi Hlopçenko, duymadın mı? Rüşvetle ayartmışlar, satın almışlar onu, bu apaçık. Bizi Ruslara karşı kışkırtmak için en ağır suçlan işlemeye hazır bu adamlar...

Dombovskiy ban kapatacağını söyleyene kadar tartıştılar.

(*) «Ministerstvo Gosudarstvennoy Bezopasnosti* — Devlet Güvenlik Bakanlığı (ç.n.)

İki gün sonra Daily Worker'da, «Bay Bernson'un işi nedir?» başlıklı kısa, ama zehir gibi kinayeli bir makale yayımlandı. Makaleyi bu gazetenin eski muhabirlerinden Joe Levin yazmıştı. «Minayev davası tüm barış yanlılarını heyecanlandırmaya devam ediyor —diyordu Levin yazısında— ve biz, olayın tek tanığı bay Hlopçenko'nun alenen ve kaç kişinin gözü önünde, ne Sovyet ticaret temsilciliğine gittiğini, ne de Minayev'le konuştuğunu açıkladığını söylemeden edemeyeceğiz. Bay Hlopçenko, Dışişleri Bakanlığı görevlilerinden bay Bernson'un tavsiyesi üzerine tanık olup ifade verdiğini gizlememiştir. Bay Bernson'un antisovyetik politikanın kışkırtıcılarından biri olduğu hiç şüpyesiz bildiğimiz bir şey, ama doğrusunu söylemek gerekirse, Dışişleri Bakanlığının, FBI'nin ya da Pentagon'a bağlı birtakım kuruluşların lekeli defne dallarıyla ayartılabileceği hiç beklemediğimiz bir şeydi. Ve şimdi çok haklı olarak şu soruyu soruyoruz: Bay Bernson'un asıl işi nedir?

Makaleyi okuyan albay Roberts gülümsedi: Bern-son rezil oldu. Yüzeysel bilgilerle, amatörlükle

yürütülemez böyle işler. Şimdi Dışişlerinde nasıl hop oturup hop kalktıklarını tahmin edebiliyorum... Ders ol sun bu onlara... Gelip bana akıl danışabilirlerdi... Sonra yüzü birden ciddileşti Roberts'in: diplomatlarımız ders aldılar ama kızıllara da bayram yapma olanağı verilmemeli. Minayev er ya da geç çekip gidecek buradan. Oysa bu Hlopçenko denilen adam tehlikeli, şantaj yapabilir... Ve Roberts acele olarak Dubbeltl çağırdı.

Savcı Morrey elindeki gazeteyi sallayarak karısına bağırıyordu:

— Neden bu davayı benim başıma sardılar. Ahmak yerine koyuyorlar beni. Bernson, Hlopçenko'nun

dürüst adam olduğunu söylemişti. Evet, bütün Ruslar alçak, ama bu Bernson, Amerika'nın bir numaralı eşeği. Elli sekiz yaşındayım ben, sümüklü bir çocuğa güler gibi gülünsün istemem bana!

Karısı yalvardı:

— Heyecanlanma, biliyorsun ki, heyecanlanma-. man gerek. At üstünden davayı, olsun bitsin. Eminim, tansiyonun da bu dava yüzünden yükseliyordur...

Bernson boğulacak gibiydi: bir kumar oynamış, üstelik de çok ileri gitmişti. Hiç kimseye danışmadan bir tanık çıkarmıştı ortaya. Aptallıktı Hlopçenko'ya bel bağlamak. Öz ülkesine bu denli kolaylıkla ihanet eden bir adam, yabancı bir ülkeye haydi haydi ihanet ederdi. Bağışlamazlar bu işten dolayı beni Herkes sütten çıkmış ak kaşık olacak, suçluysa yalnızca «Bernson diye biri» olacak... Gidip tayinimi istemem gerekiyor... Ölü gibi oturuyordu Bernson. Bu sırada sekreter girdi içeri, Literaturnaya Gazeta'da ilginç bir yazı olup olmadığını sordu, Boydge için çevrilmesi gerekiyordu da... Bernson boş gözlerle adama baktı, kekeledi ve duyulur duyulmaz bir sesle: «Yık-kıl karşımdan!» dedi.

iki gün sonra Detroit gazetesinde, yazı işleri müdürlüğüne gönderilmiş bir mektup yayınlandı.- «Ko mûttist iftiralar» Hlopçenko'yu çileden çıkarmıştı ve mahkemede söylediği her şeyin gerçeğin tâ kendisi olduğunu savunuyordu. Bernson hayretler içindeydi, yüreklenmişti, karısına, «Ne olursa olsun, bu dava bomba gibi patlayacak ..» dedi. «Dikkatli ol kuzucuk» diye yanıtladı karısı onu. Bir kez daha ifade vermesi için savcı, Hlopçenko'nun çağrılmasını istedi. Ancak bu çağrıya uyamadı Hlopçenko. Gazeteler, nisanın dördünü beşine bağlayan gece, Hlopçenko'nun, Dom

bovski barından evine dönerken, polisin daha bulamadığı katiller tarafından ateş edilerek öldürüldüğünü bildirdiler. Tehlikeli bir tanığı ortadan kaldırmak için Hlopçenko'yu kızılların öldürdüğünü yazıyordu gazeteler. Daily Worker'da, Joe Levin imzalı bir yazı daha çıktı: Yazıda, Hlopçenko'nun itirafını altı tanığın önünde yaptığı, Detroit gazetesi yazı işleri müdürlüğüne gönderilen mektubu onun yazamayacağı, çünkü tüm bir hafta kendini bilmeyecek kadar içtiği ve katillerin, aranmaları gereken yerlerde değil, başka taraflarda arandığı, çünkü «izlerin yine aynı Bern-son'a uzandığı» ileri sürülüyordu.

«Geberteceğim bu iftiracıları!» diye bağırıyordu Bernson. Savcı Morrey, heyecandan yatağa düşmüştü.

Danilevskiy sekiz nisanda Cumhuriyetçilerin verdikleri bir kabul resminde büyük bir gazetenin patronu olan Dowlittle ile sigara salonunda oturmuş konuşuyordu. Danilevskiy Dowlittle'm Dışişleri Bakanını hiç sevmediğini biliyordu. Bir hafta önce gazetesinde şunları yazmıştı: «Komünistler Çin'in yarısını ele geçirip, Nankin üzerine yürürlerken, biz Berlin'in birkaç mahallesinin peşindeyiz. Çinli komünistler Çan-Kay-Şek'in askerlerinin elindeki güzelim Amerikan silahlarını ele geçirirken, biz tutup ciddi ciddi Lüksemburg ordusunu silahlandırıyoruz. Diplomatlarımız Asya'nın bizim için Avrupa'dan daha az önemli olmadığını unutmuşa benziyorlar.» Dışişleri Bakanından nefret etmesi için Dowlittle'm özel nedenleri de vardı: Ondört yıldır diplomatik görevde bulunan Dowlittle'm erkek kardeşi, kısa süre önce bu görevinden uzaklaştırılmış ve onun yerine Boydge'dan torpilli olan genç bir Demokrat atanmıştı.

İlkin sağdan - soldan konuştular. Dowlittle, Rusların sigara mı, sigar mı yoksa pipo mu içtiklerini sor-

(ju, Danilevskiy papirosa (*) içtiklerini söyleyince powlittle gülümsedi:

— Bana göre değil, kâğıt çiğneyecek olsam bunu sigara içmeden de yapabilirim.

Danilevskiy de gülümseyerek:

— Nasıl, Mr. Dowlittle —dedi—, Sovyet hukuk da-nışnıanıyla ilgili son sansasyonu beğendiniz mi?

Dowlittle kuşkulu, kulak kabarttı; konuşmak değil, dinlemek istiyordu bu konuda:

— Hiç bir bilgim yok... Belki siz bir şeyler anlatmak isterdiniz bana?.

Danilevskiy kısaca özetledi olayı: «Yönerge» nin inandırıcı olmaktan uzaklığını, Almanlarla işbirliği yapan Hlopçenko'nun kişiliğini ve öldürülmesindeki gizi anlattı.

— Hem Berlin çıkmazına çözüm aramak —diye sürdürdü sözlerini—, hem de böylesi trajikomik olaylar yaratmak anlaşılır şey değil. Siz görüşmeler için «açık kapılar»ın gerekliğinden söz ediyorsunuz, öte yandan uluslararası hukuk alaşağı ediliyor. Eğer biz de aynı şekilde karşılık verirsek ne derdiniz? Dowlittle gülümsedi:

— Ne diyeceğim, daha önce yüz kere dediklerimi derdim: dış politika gütmesini bilmiyoruz biz. Biliyorsunuz sizin sisteminize yakınlık duymam ben; imkânsız bir rejimdir hem de. Sonra, Asya'da olup bitenler son derece endişelendiriyor beni... Ve bir gün sizinle, uğursuz, pis bir savaşa tutuşmamız da uzak bir olasılık değil... Ama bugün savaş yok, demek ki barışı örgütlemek gerek. İşin en kötü yanı da bizim diplomatların tuttukları şu yarı savaş yarı barış yolu... Bu ilginç görüşme için size çok teşekkür ederim Mr. Da-(*) Kartondan uzunca bir zıvanası bulunan Rus

sigarası. (ç.n.)

nilevskiy. Sizin şu papirosaya gelince, benim içebileceğim bir şey değil o...

Danilevskiy de hoşnut kalmıştı görüşmeden. Gerçekten de bir gün sonra Dowlittle'm gazetesi, Tennes-se'deki sabotaj davası ile ilgili bir dizi tuhaf olayı hatırlatarak şiddetle Dışişleri Bakanlığına çatıyordu.

Doydge, Bernson'u çağırdı:

— Yaptığınız ahmaklıkların sayısı bini aştı. Kim verdi size böylesi serüvenlerle uğraşmak yetkisini? Artık Hlopçenko'yu nerden bulduğunuzu soruyor değilim, ama ne yaptınız bu adama?

— Sizden daha fazla bir şey bilmiyorum bu konuda... Onu tanık olsun diye bulup getirdim, bu doğru. Siz kendiniz söylemiştiniz bana Minayev'in suçlu olduğunu kanıtlamak gerek diye...

— Ben size Rus mültecilerle görüşmenizi ve savcıya belge sağlamanızı söylemiştim. Oysa siz ne yaptınız? Adam öldürmeler falan... Okuyun bakın ne yazıyor Dowlittle ...Şansınız varmış ki kovmuyorum sizi, kızıllara zaferlerini kutlama fırsatı vermek istemiyorum çünkü. Hemen yıllık izninizi alın, ancak bir daha buralara dönmeyin.

Minayev'e Amerika'dan gönderileceğini söylediklerinde gülümsedi:

— Doğrusu da bu, bunca uzun süre konuk kalınmaz ki bir yerde. Yalnız savcıya acıyorum ben, bu ayrılığa dayanamıyacağmdan korkuyorum.

Minayev'i uğurlamaya gelen Danilevskiy birden bir şey anımsadı:

— Ticaret temsilciliğine bir mektup geldi sizin adınıza. Getirmeyi unutmuşum... Bir kadından, herhalde temizlik işçisi... Amerika'da yalnızca alçakların yaşadığını düşünmemenizi yazıyor ve iyi yolculuklar diliyor... Çok dokunaklı bir mektup... Gazeteler üze-

rinizde bazı müsveddeler bulunduğunu yazmışlardı. Bir şeyler mi yazıyorsunuz? Minayev utandı:

— Önemsiz şeyler. Eski cephe izlenimleri...

— Şimdiyse bir sürü yeni izlenimler edindiniz, başlıbaşına bir roman yazabilirsiniz... Kısacık bir süre sonra Moskova'da, yakınlarınızın yanında olacaksınız... Bir ricam var sizden: kızıma telefon edin. Yazın numarayı.- V, Kirovskaya, 1 - 49 - 00. Marusya diye sorarsınız. Yazın buradaki görevimin sona ereceğini umduğumu söyleyin... Sonra iki yanağından öptüğümü... Bilirsiniz artık siz neler söylemeniz gerektiğini...

Evine döndükten sonra Danilevskiy radyoyu açtı. Moskova'da gece yarısıydı zaman.

Saatin vuruşu, düdük sesi ve sessizlik... Üç hafta sonra Marusya on-sekizini dolduruyor, liseyi bitirecek... Nasıl heyecanlıdır şimdi kimbilir, sınavları var yakında... Çoktan birine âşık olmuştur?.. Bense burada oturuyor ve hiç bir şey bilmiyorum. Dowlittle diye biriyle konuşuyorum oturmuş... Elbette bu da gerekli, biliyorum, ama öyle istiyorum ki Marusya'yı görebilmeyi... Belki tiyatroda idi bu akşam ve eve dönüyordur şu anda.
İlkbahar, buzlar erimiş, soğuk, masmavi bir rüzgâr, köprü, elektrik direkleri... Bir kapının önünde birisi görülüyor...

Danilevskiy ürperdi ve masanın başına geçerek çalışmaya koyuldu.

Moskova 1 Mayıs'a hazırlanıyordu. Cadde ve sokaklar bayrak ve resimlerle donatılmıştı. Evlerde bir temizliktir gidiyordu: pencereler, döşemeler... yıkanıyor, siliniyordu. Mariya Mihaylovna oğlunun sesini

416

duyduğunda mutfakta hamur yoğuruyordu. İlkin kuşkulandı: belki ona öyle gelmişti; sık sık duyar gibi olmaz mıydı Mityacığınm sesini?.. Ama birden mutfakta Mitya'yı görüverdi karşısında. Atılıp kucakladı; bir eli hamurun içinde, zayıf küçücük, öylece yaslanmıştı oğlunun göğsüne...

— Mitenka, ne yaptılar sana?..

— Üçkâğıtçının biri düğmemi dikti, kırk yıl dayanır dedi, oysa bir hafta bile dayanmadı...

Olga geldi. Minayev koşup kapıda kucakladı onu, hiç bir şey söylemeden, birbirlerine sarılmış öylece durdular. Sonra Minayev anlatmaya başladı:

— Biliyor musun, öylesine içinden sıyrılmmayacak bir duruma düştüler ki... Terzilerine diyecek yok, ama hukuk biliminde biraz zayıf çalar... Şimdi anlıyorum ki...

Olga «sus!» diye fısıldadı, Minayev'in gene bir maskaralık yapacağından korkuyordu. Ama o yine sürdürdü sözünü:

— Şimdi anlıyorum ki, hiç bir şey bilmiyormu-şum, senin ne demek olduğunu, halkımızın nasıl bir halk olduğunu... konuşuyor, ama bilmiyormuşum.

Minayev onda görülmeyen öylesine bir heyecanla söylemişti ki bu sözleri, Olga kendini tutamadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

37

Posta genellikle akşamları gelirdi, ama o gün bölge gazetesini erken getirmişlerdi ve Krants yemekhanede okuyabilmişti gazeteyi. Hep ikinci sayfadan başlardı okumaya gazeteyi; yeni çalışma yöntemlerine ve çeşitli işletmelerin ürünlerine ilişkin ilginç ve-

417

filer yayınlanırdı bu sayfada; bazan da, ansızın, jCrants'm çalıştığı ve tarım makinaları üreten fabrikanın çalışmalarını eleştiren yazılar görülürdü. Krants, bir saat fabrikasında çalışmaların kötü gittiğine ilişkin bir makaleyi okuyup, kış ekimine ilişkin haberlere şöylece bir göz attıktan sonra dördüncü sayfaya geçti. Yunanistan'da, Grammos bölgesinde savaş acımasızca sürüyordu. Amerika'da komünist partisinin oniki yöneticisi mahkemeye verilmişti. Fransa' da maden işçileri greve başlamıştı. Tam gazeteyi katlarken, Amerikan resmi makamlarının zorbalıklarına ilişkin bir haber daha gördü: New - York'da Sovyet ticaret temsilciliğinin hukuk danışmanı tutuklanmıştı. Krants, yanında kimse olmadığı halde, sanki birisi varmış gibi, yükses sesle: «Bak şu işe!..» dedi. Sonra bir şeye hayret ettiği zaman hep yaptığı gibi, kaşlarını yukarı kaldırdı. Sakın o olmasmdı bu Mmayev? Yakıcı tozların kasıp kavurduğu stepte dayanıl-mazcasma sıcak bir günü anımsadı. Uçaklar dalış üstüne dalış yapıyorlar, sabahtan beri bombalıyorlardı. Krants'ı KP'ye çağırmışlardı.- bir «yabancı dil» ele geçirilmişti, çevirmem gerekti. Tutsağı yüzbaşı Minayev sorguya çekiyordu. Tanıyordu onu Krants: bir gece sabaha dek Heine'nin şiirleri üzerine konuşmuşlardı. Yüzbaşının kısa bacaklı, cıyak cıyak bağıran bir köpeği vardı: Goebbels'di adı. Sorguda o da hazıi bulunmuştu. Yüzbaşı, Alman'a «îşte — demişti—, Vol-ga'ya kadar geldiniz, ama burada çakıJıp kaldınız. Niçin? Ne diyor bu konuda size subaylarınız? Tutsak uzunca bir süre ezilip büzüldükten sonra, «Subaylarımız, Rusların burada delilerden kurulu özel bıı ¦taburları olduğunu söylüyorlar» demişti. Gülmemek 'Çin kendini güç tutmuştu Krants. Minayev'se gayet siddi, «Söyleyin <xraa —demişti,— bizim ülke baştan

aşağı delilerle dolu. Yüzseksen milyon deli. Berlin'e-vardığımızda ise bunun iki katı olacak.» Sakın bu o Minayev olmasmdı? Hukukçu olduğunu söylemişti çünkü yüzbaşı... Ama hayır, olamaz. Diplomat olabilir miydi o hiç? Öylelerini göndermezler dışarı... Hem az mı Minayev vardır bu ülkede? Hatta bir de ozan Minayev olacak galiba?.. Ne var ki Krants bir türlü yatışamıyordu: nedense hep o yüzbaşıymış gibi geliyordu bu Minayev ona? Oturdu ve savaş yıllarının heyecanlı anılarını yeniden yaşamaya başladı.

— Aleksandr İliç, direktör sizi istiyor. Krants ürperdi ve gerçeğe döndü.

Direktör 816 no'lu sovhoz (*)'a kadar gitmek ge rektiğini, köylülerin, patozlarm çalışmadığını ileri sürdüklerini söyledi. Krants gülümsedi:

— Patozlar değil, onların kafası çalışmıyor. Pekâlâ, hemen şimdi gidiyorum.

Krants evine gitti ilkin. İşçiler yolu düzeltiyorlardı. Kimisi çalışıyor, kimisi de ılık sonbahar güneşi altında oturmuş sigara içiyordu. Krants Patrikeev'e dönerek: ı

— Hiç iyi çalışmıyorsunuz, dedi.

— Sigara molası vermiştik Aleksandr İliç.

— Yolu kaldırmak gerek, oysa siz ne yapıyorsunuz? İlkbaharda her şeye yeniden başlamak gerekecek bu gidişle. Fabrika çok büyük, oysa mayısta bu yoldan üç tonluk bir kamyon bile geçemez. Rezalet!

Krants gittikten sonra Patrikeev:

— Çalgıcı doğru söylüyor, dedi. Eğer şimdi kaldırmazsak bu lanet olasıcayı, sonra sil baştan yapmamız gerekecek. Rezalet!.

(*) (Sovyetler Birliğl'nde) devlet çiftliklerine verilen ad. (ç.n->

Bir yıl önce Krants fabrikaya geldiğinde direktörün odasını bulamamış ve muhasebeye düşmüştü. Nina Kostıleva, Moskova usulü giyimli, esmer, ince yüzlü genç adamı görünce, bunun Penza'lı şarkıcı olduğuna karar vermişti —akşama klüpte konser vardı çün-jtü. Sanatı taparcasına seven Nina bağırmıştı. «Çalgıcısınız siz de değil mi?» Genç adam gülümsemişti: «Doğrusunu isterseniz mühendisim ben, burada çalışacağım, direktörü arıyorum. Adım Aleksandr İliç Krants. Ama isterseniz hem çalgıcıyım, hem şarkıcıyım, yazın orakçı, kışın sobacıyım.» Muhasebede çok kişi vardı, hepsi gülüştüler, Krants'm adı da böylece çalgıcı kaldı.

Kısa bir süre sonra herkes Krants'm söylediği gibi bir adam olduğunu anladı. On parmağında on hüner var dedikleri kişilerdendi; elinden gelmeyen şey yoktu. Mutfakla işçilerin yemek yediği salon arasında asansöre benzer bir şey yapmış, böylece yemek dağıtımını yapan kızlar onca merdiveni inip çıkmaktan kurtulmuşlar, yemekler de soğumadan masalarına gelir olmuştu. Sonra büyük bir bahçede türlü türlü çiçek yetiştirmiş ve herkesi, yalnızca çiçek adlarını bilmekle değil, bunların herbirinin toprağının nasıl ça-palanıp kabartılacağım, suyunun ne zaman, gübresinin ne zaman verileceğini bitmesiyle de şaşırtmıştı. 1 Mayıs'ta fabrika kulübünde düzenlenen amatörler gececinde Çalgıcı'nın gerçekten çok iyi bir çalgıcı olduğu da ortaya çıkmıştı.- son derece güzel piyano çalıyordu.

Onuncu sınıf öğrencisi Şaşa Krants, filoloji fakültesine girmeyi düşlerdi; edebiyata kaptırmıştı kendisini o sıralar,- Almanca'yi iyi bilirdi; gizlice şiir yazar ve bunları kızlara «Bir arkadaşımın şiiri» diye °kurdu. Annesi, müzikle uğraşsın isterdi: birdenbire

üstün bir yeteneği olduğu anlaşılmıştı bu konuda. Ama o her şeye heves ediyor, her şey onun ilgisini çekiyordu. Bir gün annesinin tanıdığı bir mimar gelmişti evlerine ve Moskova'nın restorasyon planlarından söz etmişti. Şaşa da mimar olmaya karar vermişti. Kışın oluyordu bunlar. Nisan'da iki arkadaşıyla birlikte makina fakültesinde geçirdiği bir günden sonra eve heyecanla dönmüş, «Artık karar verilmiştir —demişti annesi—. Makine fakültesine gireceğim. Birincisi, bu şimdi en önemli konudur. Sonra son derece çekici, her şeyi yapabilirsin...» Yaptığı seçimden dolayı hiç bir zaman yazıklanmadı. Hayatı çok çekici, çok renkli buluyordu: neye baksan, nereye baksan hepsi ilginç...

Savaş başladığında yirmi iki yaşındaydı. Cepheye kırkikide gönderildi ve bir istihkam takımına

komuta etti. Harkov'dan Stalingrad'a uzanan yolu geçti. Albay îgnatov, alayında, Almanca bilen bir teğmen bulunduğunu öğrenince sık sık çağırmaya başladı onu. Krants tutsakların sorguya çekilmesine yardım etmeye, ele geçirilen belgeleri Rusçaya çevirmeye başladı. Sonra onu yedinci şubeye gönderdiler, hoparlörle konuşup Almanları teslim olmaya çağırıyordu. Jitomir yakınlarında bir mermi parçasıyla yaralandı. Cerrah nasıl olsa kurtulmaz düşüncesiyle operasyon yapıp yapmama konusunda ikirciklenmişti. Ancak Krants ölmedi ve savaşın bitimine iki ay kala birliğine döndü.

Terhis edildiğinde enstitüye döndü. Çevresi savaşı görmemiş genç kız ve erkeklerle doluydu. Kendini yalnız duyuyor, hatta kederleniyordu: anıları daha çok tazeydi. Ama çok çabuk toparlandı ve kendini derslerine verdi. Neşeli, hatta insanların arasına karışmaktan hoşlanmasına rağmen, konuşkan denemezdi. Susar ve başkalarının neler konuştuğunu dinlerdi; bu

sırada da belli belirsiz gülümserdi. Bu gülüşün anlamı-nı kestirmek zordu.- dinlediği şey hoşuna mı gitmiştir, yoksa içinden bir şeyler mi düşünmektedir, belli olmazdı, Dıs görünüşü çekiciydi; bronz rengi teni ve kapkara, ateşli gözleriyle dikkatleri üzerine toplardı. Ordmka' da değil de, Afrika'nın herhangi bir vahasında doğduğu düşünülebilirdi. Kızların hoşuna giderdi, o da kızlardan hoşlanırdı; ama gerçek anlamda hiç âşık olmamıştı; belki sevebileceği bir kıza rastlamamış ol-masındandı bu, belki de işiyle, arkadaşlarıyla, kitaplarıyla dolu olduğundan.

Çalışmaya başladığı fabrika uzak, ıssız bir bölgedeydi: şöyle bir dolaşmaya çıksanız çevreyi, elde dikilmiş alacalı - bulacalı sarafanlar giyen kadınlar, kocaman izbeler ve diş ağrılarını üfürükle iyileştirmeye çalışan yaşlılar görebilirdiniz. Doğa şiirsel, insanlar üstün yetenekliydi. Krants, eksik, yetersiz olduğunu gördüğü şeyleri düzeltmeden yapamazdı. Ve burada bir atalet, bir hareketsizlikle karşılaşmıştı. Boşlukta bitivermişçesine duran fabrikayı, savaşın başında Zaporojye'den taşımışlardı buraya. İşçilerin içinde tecrübeli madenciler olduğu gibi, bir rastlantı sonucu buraya düşmüş, göçebe gezmeye alışkın olanları da vardı. Tezgâhların gizlerine hâkim olan usta işçiler, üretimi artırmak için son derece kurnazca bir takım yöntemler bulmuşlardı ve buluşlarına kıskançlıkla bağlıydılar,- teknikteki yenilikleri benimsetmek kolay değildi onlara. Krants ise genç ve sabırsızdı; zaman zaman umutsuzluğa kapılıyor, ülkeye can veren yüce düşüncelerle, kurnaz kurnaz gülüm-seyip, «Biliyor musun, tekerlek sıkışıp kalmış, ben de mühendis olmadığım için çıkamıyorum işin içinden...» diyen Drojjin'in geriliği arasında erişilmez Uzaklıklar varmış gibi geliyordu ona. Harlamov karı-

şık bir teknik resim getirip de, «Eğer hemen müdahale edersek bu tezgâhcık daha kullanılabilir... ve bu büyük ekonomi olurdu» dediği zaman, ünitesine herkesten önce gelip en son çıkan ve makinaları bir sevgiliyi okşar gibi elleyen Belkin'i gördüğünde, ya da altmış yaşındaki Yasinskiy usta, «Hani nerdeyse tüm dünya bizi izliyor, sense planı baltalamak mı istiyorsun nedir?..» dediğinde bütün heyecanı sönüyordu. İnsan ormanı alacalı-bulacalı ve uzunlu-kısalıydi; kimi çabuk büyümüş, kimi güdük kalmıştı, sararıp kuruyanları ve artık yaşıyamayacak sanılanları da vardı, ama orman her gün büyüyüp gelişiyordu ve Krants fabrikasını tıpkı hayatı sever gibi seviyordu: o hayat ki güçlüklerle doludur ve bu yüzden de iki kat daha değerlidir.

Sovhoz 816'ya gelir gelmez Krants yanılmamış olduğunu gördü: makinalarda bir şey yoktu, ayarlarını yapamamışlardı, o kadar. Krants tarımcı Glazkov'la yedi akşam yemeğini. Ürünlerden, orman dikim planlarından konuştular.

— Çok büyük bir iş bu —dedi Glazkov—, bizim ormanların hemen tamamı yanmıştı, ama yine de iyi bir durumda sayılırız: ırmağın suyunu çevirme olanağımız var... Kolhozculara gelince, hiç sorma, felâket durumda adamların hepsi... Ot yok, ineklerini kesiyor bir kısmı. Ama şu siperlik orman kuşağı gerçekleştiği zaman, sona erecek bu yazı-tura oyunu. Yarın görürsünüz, taze tohumdan dikim yapacağız, böylesi çok daha verimli oluyor...

Sonra konuşma dünya olaylarına gelip dayandı:

— Hayret doğrusu —dedi Glazkov—, ben de şu Amerikalıları barışsever insanlar olarak bilirdim, geniş ve verimli toprakları var... Hangi sinek ısırdı bu adamları? Okudunuz mu bugün? Bir Sovyet hukuk-

çusunu tutuklamışlar... Şeytan bilir ne var işin içinde? Yeniden mi savaş istiyorlar, nedir?

Krants kaşlarını kaldırdı:

— Bu Minayev'i tanıyormuşum gibime geliyor, birlikte savaşmıştık... «Amerikalılar» diyorsunuz siz, bense orada sıradan bir Amerikalının ille de savaş istediğini sanmıyorum. Bir grup malın gözü alçağın çevirdiği dolap bunlar. Biçer - döğer yapmaktansa havan topu yapmak daha çok işlerine geliyor olmalı... Savaşa girişebileceklerini ise hiç sanmıyorum —kim ister Hitler'i tekrarlamayı?..

Krants sabahleyin hemen dönmedi fabrikaya: dikim işinin nasıl gittiğine bakmak istiyordu. Elle yapılıyordu dikim; işçi yetmiyordu, herkes bir oraya bir buraya koşturuyor, sövüyordu. Glazkov öylesine tel-laşlıydı ki, Krants vedalaşmak için yanma yaklaştığında:

— Ne dolaşıp duruyorsun aylak aylak?., dedi.

Bağırdığı kişinin Krants olduğunu görünce şaşırarak: Bağışlayın —dedi—, iyice sersemledim. Beş gün içinde, ve de en geç beş gün içinde bitirmek gerek, oysa adam yok...

Fabrikaya dönerken Krants boyuna düşünüyordu: düzeltilemez mi bu? Bir yandan doğayı değiştiriyoruz, öte yandan yüzyıl önceki gibi dikim yapıyoruz. Ve geceleri çalışmaya başladı. Şubat'a doğru tek sıralı bir el mibzeri modeli yaptı ve götürüp fabrikanın di rektörüne gösterdi.

Nikolay Stepanoviç Koşarev, dürüst, çalışkan ve oldukça akıllı bir adamdı. Fabrika planlarını her za man tam gerçekleştirirdi. Ancak Nikolay Stepano-viç'in bir zayıf yanı vardı: eşyanın süregiden düzeninde bir değişiklik yapmaktan korkardı. Özel hayatında da acı çekerdi kararsızlıktan. Hatta bu yüzden

I

istediği kızla bile evlenememişti. İki yıl, bugün-yarın diyerek erteleyip durmuştu teklifte bulunmayı ve kız Leningrad'a giderek orada evlenmişti. Kızın enerjik ama pek de çekici olmayan bir arkadaşı Nikolay Stepanoviç'le birlikte çalışırdı ve kız Koşarev'le evlenmeye karar vermişti. Nikolay Stephanoviç bu işe pek sevinmişti: kendi başına karar vermekten kurtulmuş oluyordu böylece. Yeni tanışmalardan, her turlu geziden korkardı; hatta il merkezine bile gitmesi gerekse, heyecandan o gece uyuyamaz, karısı mobilyaların yerini değiştirse ya da «yenisini alırsın» diyerek eski şapkasını kaldırıp atsa kızardı. Kırkaltıda Ko-şarev'in başına büyük bir tatsızlık geldi: mühendis Kositiskiy yeni model bir patoz yapmaları konusunda Koşarev'i ikna etmişti, fabrika ilk parti malı çıkarır çıkarmaz şikâyetler yağmaya başladı. Koşarev'i Moskova'ya çağırdılar. Dönünce dört gün hasta yattı,, neler olup bittiğini kimseye anlatmadı; yalnızca karısına açılmıştı: «Dedi ki bana, «Çocuk değilsiniz —dedi—, düşünmeniz gerekirdi.» Anlıyor musun? Kositiskiy için ne var? Sverdlovsk'da kendine başka iş buldu bile. Sorumlu tutulan hep benim.» Böylece bir kat daha dikkatli olmaya karar verdi Koşarev. Krants heyecanla modelinin üstünlüklerini anlatıyordu:

— Saatte ikibin metre... Şimdi ekebildiklerinden on kat daha fazlası demektir bu...

Koşarev başıyla onayladı:

— Çok ilginç. Gerçekten son derece ilginç... Kutlarım sizi. Eğer Stalin ödülünü alırsanız hiç şaşmam...

Sonra, on dakika önceki, böyle bir aracın ancak çok büyük çaptaki fabrikalarca yapılabileceği şeklindeki sözlerini unutarak, Krants'a projelendirdiği mib-

zerin dikim istasyonunun kendi olanaklarıyla da yapılabileceğini anlatmaya koyuldu,- en sonra da mendiliyle terli alnını kuruluyarak:

— Moskova'ya gönderin projenizi dedi, bizim fabrikada yapılacak bir şey yok...

Krants çıkınca, Nikolay Stepanoviç rahat bir nefes aidi: iyi bir mühendis, sevecen bir adam, ama yayından fırlamış sanki; başkalarının on yılda yaptığını bir yılda yapmak istiyor...

Martta, parti bölge sekreteri Gusev geldi fabrikaya. Bu, kırk yaşlarında, kocaman dazlak kafalı, iğne gözlü bi adamdı. Fabrika parti örgütü sekreterini üç saat süreyle azarladı: «Hani nerde kadroların politik eğitimi?» Sonra Nikolay Stephanoviç'i payladı: «İşte klübünüz ahjra benziyor.» Ünite ve işliklerde dolaştı uzun süre, tecrübeli işçilerin yanma tecrübesizlerin konulmasının daha iyi olacağını, böylece bilgi ve görgü aktarımının sağlanacağım söyledi, ihtiyar Yasinskiy'i kutladı. Bütün bunlar Krants'm öyle hoşuna gitti ki, Gusev'e mibzerini göstermeye karar verdi. Gusev mibzer modelinin önünde iki saat oturdu, Krants'm açıklamalarını dinledi, sonunda: «İyi fikir, dedi. Yalnız mahmuzun pimi hareketli ol-mali; bakın, böyle... O zaman değişik derinliklerde dikim yapma olanaklı olabilir. Çam ağacı ıhlamura benzemez, ıhlamur da

melez ağacına... Her ağacın bir özelliği vardır.» Krants hayretler içindeydi: Bölge sekreteri yalnızca orman dikiminden değil, mekanikten de anlıyordu: mahmuzun dalış derinliğinin nasıl değiştirilebileceğini bir anda buluvermişti:

— Nasıl buldunuz bunu? Makina öğrenimi mi gördünüz?

— Bölgem çok büyük, her gün bir şeyler öğreniyorum.

Krants mibzerin eksikliğini giderdi, projeyi geniş

426

bir açıklama yazısıyla birlikte Moskova'ya gönderdi ve Gusev'in öğütüne uyarak, ilkbahar dikimi sırasında modeli bir fidanlıkta denemeye karar verdi. Ko-şarev, Krants'a başarı dilerken düşünüyordu: yine de benim konuşmadığım iyi oldu. Gusev bile hemen bîr eksiklik bulduktan sonra, Moskova'daki uzmanların neler söyleyeceğini düşünmek zor değil... Bizim Çalgıcı partiyi kaybetti.

Ilık, çınlamalı yağmurlarıyla Mayıs ayı geldi ve Krants'm başından iki önemli olay geçti. Bunlardan ilkini o da sabırsızlıkla bekliyordu: sovhoz 816, ondört hektarlık bir orman fidanlığını onun mibzeriyle dikmişti. Glazkov, «Bekleyelim bakalım hele, diyordu, sürgünleri görelim.» Derinlik doğruydu: dört-beş santimetre... Yoklama sırasında miktarların da doğru olduğu ortaya çıktı.

Öteki olaysa Krants için beklenmedikti. Sovhoz'un hemen yakınında bulunan Pestruşkino köyüne gitmişti. Ormancılığa ilgi duyuyordu, ama sovhozda bu konuda kitap yoktu; Glazkov, köydeki okulda aradığı gibi bir kitap bulunduğunu söylemişti. Akşam oluyordu Krants köye geldiğinde iki katlı, tuğla yapısıyla okul hemen ayırdediliyordu köy evlerinden. Krants kapıyı çaldı, seslendi, hiç kimse görünmedi. Şaşırarak kapının açık olduğunu farketti sonra. Sınıflara şöylece bir göz attıktan sonra ikinci kata çıktı. Boş odada, pencerenin kenarında bir kız oturuyordu; yanık, esmer yüzünün çevresindeki saçları beyazmış gibi görünüyordu. Açık yeşil tarlalara sap-lamıştı gözlerini kız. Sonra birden çevresine bakındı, Krants'ı gördü ve bağırarak kaçtı.

Birkaç dakika sonra koşarak okulun bahçesinde Krants'a yetişen kız:

— Bağışlayın beni, dedi, davranışım çok aptalcay-

427

di, ama dalmıştım, siz de korkuttunuz beni. Her halde müdürü ya da yardımcısını arıyordunuz?

Büyük ruhsal heyecanlar sırasında kapıldığı küs-tahlıkla kıza bakan Krants:

— Hayır, sizi, dedi. Şaşırmıştı kız:

— Beni mi? Ne istiyordunuz?. Kaşlarını iyice yukarı kaldırdı Krants.-

— Bilmiyorum.

Kız, Krants'm yüzüne öfkeyle baktı ve gitti. Kızın döneceğini düşünen Krants uzun süre bahçede dolaştı. Ama dönmedi kız. Kitaplığa da bakan yaşlı matematik öğretmeni hanım geldi. Krants ondan kitabı aldıktan sonra utanarak, okulda kiminle karşılaştığını anlattı: kızı alabildiğince alçak gönüllü göstermeye çalışıyordu.-

— Ah, Vera Nikolayevna'yı diyorsunuz. Trabni-kova'dır soyadı, okulumuzda ilk yılı bu daha, edebiyat dersleri verir. Kendisine iyi bir ev ayarlayamadığı için, direktörün izniyle...

Yol boyunca Vera'yı düşündü Krants. Yüzünü, gözlerinin ateşini, çevik sertliğini, ürkekliğini unuta-mıyordu kızın. «Yabani!» dedi kendi kendine ve bu sözcük bir aşk itirafı gibi çınladı kulağında. Doğru evine gitti, çalıştı. Nikolay Stepanoviç'le tartıştı, Ya-sinskiy'le söyleşti, orman dikimine dair kitabı okudu ve sanki deminden beri yapageldiği hep o değilmiş gibi Vera'yı düşündü. Fidanlığa dikilen çekirdeklerin gövermesini ve mibzerinin aklanmasını bekliyordu. On güne kadar sovhoza yeniden gidecekti. Ve elbette Pestruşkino'ya da uğrayacaktı, kitabı geri vermesi gerekirdi. Vera'yla karşılaşmayı ummuyordu, ama asıl beklediği de buydu.

38

Nina Georgiyevna'ya niçin Sergey'e benzemeye başlamış gibi geliyordu Vasya? Kendini avutmak, büyük kaybının dayanılmaz acısını hafifletmek mi istiyordu? Ya da belki de Sergey'in ölümünden sonra küçük oğlunu daha dikkatle gözlemlemiş ve onda gizli kalmış bir takım çizgiler bulmuştu. Nataşa da Vasya' da bir takım değişmeler buluyor, belki de, diyordu kendi kendine, bir şeyler olmuştur ona? İlk tanıştıklarında Vasya, sakinliğiyle şaşırtmıştı onu. Vasya'nm neşe dolu, tertemiz bir gülüşü vardı ve Nataşa gülümseyerek, «Eh, bay mırnav, gül bakalım»... derdi. Şimdiyse sık sık parlayıveriyordu Vasya, sanki sözünü tamamlayamayacağından korkar gibi çabuk çabuk konuşuyor, sonra birden bire susu veriyordu. Bazan annesine ve Nataşa'ya açılır, bir çok şeyi anlamadığını söylerdi; böyle anlarda yüzünde, tutkularını gizleyen, sıkılgan, hafif bir gülümseyiş belirirdi; ve her şeyden çok da bu gülüş Nina Georgiyevna'ya Sergey'i anımsatıyordu.

Nataşa orman istasyonuna gitmezden önce iki hafta geçirdi Vasya'yla ve onda daha önce hiç görmediği ateşliliğe şaştı kaldı, ilk kez, hiç utanmadan aşk sözleri söylüyordu Vasya; kâh taşkın bir sevinçle, kâh acılı bir üzüntüyle işinden söz ediyordu; anlattıklarında Minsk'in bulvarları, hayat yollarıyla, savaş yıllarının anıları, geleceğe ilişkin düşüncelerle karışıyor, yeni kentlerin doğuşundan, insanın duygularmdaki derin değişmelerden, taşa, çöle, yığınların bilincine nasıl yeniden hayat verileceğinden söz ediyordu. Nataşa onun sesinde sürekli bir endişeyi

^uyuyordu. Vasya durmadan kendi kendisinin sözünü kesiyor, hafifçe gülümseyerek, «Ah bir yapabil-seydim!.» diyordu. Nataşa, «neyi?» diye sorduğunda, sanki yatışmış gibi neşeyle yanıtlıyordu: «Her şeyi. Vasya'yı büyütmek. Orman yetiştirmek. Minsk'in kuruluşunu tamamlamak...»

Bir gün Nafraşa okuduğu gazeteyi katlarken:

— Vasya, ne düşünüyor bunlar? diye sordu. Vasya gülümsedi:

— Medyum değilim ki ben Truman'm ne düşündüğünü bileyim. Eğer bir şeyler düşünüyorsa, bunlar herhalde iyi şeyler değil. Anımsıyor musun Nataşa, hani ilk tanıştığımız gün sirkte saatini çaldıran bir hipnotizmacıdan söz etmiştim. Gülmüştün ssn ve hemen anlamıştım senin ne olağanüstü bir kız olduğunu... İşte şimdi de ben şaşırdım kaldım... Onların ne düşündüğünü soruyorsun bana? Besbelli, bizi yoketmeyi... Ancak onlar bunu tâ ne zamandır düşünüyorlardı, otuz yıl öncesinden beri... ancak bir şey yapamıyorlardı, çünkü kolları kısa geliyordu. Beni üzen şey başka: daha o kadar çok şey yapmalıyız ki! Bazan öfkeye kapılıyorum, neden bir gün topu topu yirmidört saat diye! İnsanlar böylesine bir yaşayışı hiç tatmadılar herhalde.- yüzyıllar boyunca yapılara on yılda yapmak. Başka türlüsü de olmazdı zaten.-eğsr biz eksikleri tamamlamazsak her şey dağılıp dökülür. Bir düşünsene, atom enerjisi ile neler yapılabilir, ve onlar ne yapıyorlar! Bizi bir yana bırak, kendi aralarında bile kapışsalar her şey yok oJurdu. Hayatı, yaşamayı kurtarmamız gerek bizim ve de elimizi çabuk tutmamız...

Sustu Vasya ve öylece oturdu. Hava kararıyordu.

430

Birden yerinden kalkıp Nataşa'ya doğru yürüdü, kucakladı, öpmeye başladı:

— Biz ikimiz de gerçek anlamda daha hiç bir şey görmedik ki Nataşacığım. O kısa geceyi anımsıyor musun? Hayat da öyle kısa işte — aşkın ölçülerin-ce değil büyüklüğü...

— Vasya, benden bir şeyler gizlemiyorsun ya?..

Vasya biraz düşündü:

— Herhalde hayır. Niye sordun?..

— Bazan çok korkuyorum... Annem doğru söylüyor, bir takım değişiklikler var sende.

Vasya gülümsedi:

— İşin aslı ne biliyor musun Nataşa, büyüdüm ben, hepsi bu. Biraz gecikmeyle oldu gerçi, ama büyüdüm. Savaştan önce çocuktuk biz. Gerçi o zaman yaşlandığımı düşünüyordum — yirmiyedi yaşındaydım. Ama anlaşılan geri kalmışım, her şey bana fakültedeyken yaptığımız projeler gibi apaçık görünüyordu. Savaşta çok şey görebilme olanağımız oldu. Ne var ki düşünmeye zaman yoktu. Annem benim eskiden çok sakin olduğumu söylüyor. Oysa ben o zaman daha insan görmemişim... Öyle bir yumak ki bu... anlaşılmazlık da işte burada: yaşı ilerledikçe daha ağırbaşlı olacağı kabul ediliyor insanın, oysa ben otuz altı yaşındayım ve bir çocuk gibi içim içime sığmıyor...

— Hayır Vasya, çocukluk değil bu. Tersine... Çok iyi anlıyorum bu duyguyu. Gençlik sona erdi, hepsi bu. Şimdi biz seninle ilkbaharı değil, yakıcı yazı yaşıyoruz; kavurucu...

Nataşa'dan bir şey gizlemiyordu Vasya. Geçen güz, çalışmanın kendisi için nasıl hem ilginç, hem de zor olduğunu anlatmıştı: geceleri projelerin başında, gündüzleri, inşaatların başındaydı; bir işi planlarla,

öbür işi insanlarlaydı; bir sıtma çırpınışı içinde yaşıyordu sürekli: ya Zuyev'e sövüyordun, ya Odinstsov'a koşman gerekiyordu, Savelyev bir takım ahmaklıklar yapıyor, Yerşov yapının ne /.aman teslim edileceğini soruyordu; oysa kuru sıvalar daha teslim edilmemişti, radyatörlerin numaralan birbirini tutmuyor, iki katlı evlerin projeleri sürüncemede bırakılıyordu... Yaşayışı buydu onun.

Aydınlık bir mayıs akşamı, yorucu bir günden sonra, uzun uzun Minsk'i seyretti yukardan. Her yapıyı, her boş arsayı tanırdı; ama şimdi, boş alanlar, taşmış bir nehir gibi akan Sovyet Caddesi, eğri-büğrü tahta evlerden kocaman yapılarıyla ayrılan ırmağın öte yakasındaki mahalleler ona alışılmadık, yabanıl geliyordu. Savaştan önce rekonstruksiyon plan atel-yesinde çalışmıştı. İşte şurada halka yapan demiryolları olacaktı... Artık olmayan, bombalanmış, yakılmış, yıkılmış yapıları görüyordu Vasya. İşte şurada, Molo-tov'un konuşmasını duymalarından bir saat önce Nataşa'ya gösterdiği evler vardı... Partizan birliği Minsk'e girdiğinde Vasya yıkıntılarını görmüştü.

Savaş bitmiş, onlar da yeniden çalışmaya, tartışmaya, projeler çizmeye başlamışlardı —yeni plan doğmuştu. Kentin dış yüzü yavaş yavaş ortaya çıkıyordu; gerçi daha tamam olmaktan uzaktı ama, yine de bir maket değildi bu, sokaklar gerçekti, insanlar gidip geliyorlardı.

Savaştan önce Vasya'nın inşaatla ilgili düşünceleri soyuttu: bazan çalışkan bir öğrenci, bazan bir düşsever gibi düşünürdü. Gerçi o zamanlar da gerçeğin hesaba katılması gerektiğini bililyordu — Nataşa'ya eğer elinde iyi malzeme yoksa biçimde diretmenin doğru olmayacağını açıklıyordu. Ama işe ilişkin düşünceleri, Fomin'in on iki metrekarede karısı, üç

çocuğu ve kaynanasıyla birlikte yaşadığı, evlenen ve bir tek odalı olsun bir yeri olmayan Golovka'nm kıvır kıvır kıvrandığı gerçekleriyle bağdaşamıyordu: ihsanlar yaşamak istiyorlardı, şimdi istedikleri gibi tıpkı. Öte yandan düşlerinden de ayrılmıyordu, geleceğin ışık dolu, yeşil dolu kentlerini görürdü sık sık. Ama şimdi hayatın bir proje olmadığını çok iyi biti-yordu. Kuşkusuz birtakım kuruluşlarla mücadele etmek gerekiyordu: bunlar, nerede ve nasıl yapılırsa yapılsın, yeter ki çabuk olsun düşüncesindeydiler. Üzülür, acı çekerdi Vasya: insanların yazgılarıydı önlerinde duran: bodrumlara, barakalara sıkışmış insanlar ve Minsk'in yazgısı («Minsk» sözcüğünü özel bir okşama ve sevecenlikle söylerdi; çalışmaya burada başlamış, Nataşa'yla her şeye burada karar vermiş, partizan birliğinin başı olarak binbaşı Schiltes'in atı üzerinde kente girerek zaferi burada görmütü.) So-fonov ödün verip teslim olmaya hazırdı: «Böyle adamlarla bir işe girişilmez. Kendilerince birtakım nedenleri var adamların, sonra kimlerin onları onayladıklarını da biliyorsun. Takışmamak için...» Vasya yıl mıyordu: kentin kaderiydi söz konusu olan; planı sa vunuyordu. Bazan genişliyor, bazan darahyordu plan. eski barakalar, geçen yüzyılın yıkılması gereken evleri de plan içine almıyordu bazan. İşte şurada birkaç tanesi hâlâ duruyordu... «Neden göz yumuyorsunuz bunlara?» diye sorduklarında

gülümserdi Vasya. İn sanlar yaşamak için acele ediyorlardı, oysa bu bir ser gi değildi, gerçek bir kentti.

Vasya hâlâ Minsk'i seyrediyordu, ama bu kez mimari değildi düşündüğü; yaşamı, karmaşmış, dola-şıklaşmış hayatı düşünüyordu. Gerçi işi hesaplara dayanan bir işti: esini, heyecanları pergelle kontrol etmek, düşleri, olanaklara uygun hale getirmek

gerekti. Bu bir sızlanma değil, hatta tam tersine, önünde formüller yerine, üstünlükleri, zayıflıkları, tartışmalı beğenileri, tartışmasız hayat haklarıyla insanın bulunduğu gerçek bir işti. Partizan birliğinin nasıl oluştuğunu anımsadı: dün, korkudan yürekleri ağızlarında izbelerine saklanan adamlar, sanki eğikmişler de doğrultulmuşlar gibi birer kahraman olmuşlardı.-bu böyle olmayacak, şu kötü olmuş diye sövüyorlar, sonra gık demeden ölüme gidiyorlardı.

Yüce düşünceler eskiden de vardı, ama onlar ya kitap raflarına yatırılmışlar, ya da müzelere kilitlenmişlerdi; filozofların, şairlerin malı sayılmışlardı hep; oysa hayat öylece karanlık, uykulu, karma karışık akıp gidiyordu çevrede. Stalin'i düşündü Vasya: nasıl da biliyor insanları! Tutkularının alaşımını, en içini biliyor, tanıyor! Böyle bir devlet inşa edebilmesinin nedeni de bu zaten... Onunla korkmazsın, —bu çok önemli. Yüz milyonlarca yüreğin içinden geçer gibi sanki ve o konuşurken insanlar şaşıp kalıyorlar; benim düşüncelerimi de dile getirdi... Her halde Pe-kin'de de Paris'te de böyle düşünüyor insanlar. O yalnız değil —yukarlarda bir yerde... ama hayır, aramızda o bizim, Çetverikov'la plan çiziyor, Yakuşko ile duvar örüyor, şu anda yanımızda duruyor ve hayatı düşünüyor. Her halde hayatı çok düşünüyor, gücü burada onun.

Yapımı tamamlandıktan sonra Minsk'i seyretmek ne güzel olur kimbilir! Az şey yapıldı henüz, elimizi Çabuk tutmamız gerekiyor... Niye Sergey öldü de ben sağ kaldım bilmem ki! Eşitsizlik bu, o benden çok daha iyiydi. Ne çok insan yitip gitti, ve hepsi de ne olağanüstü kişilerdi! Avanesyan, Nataşa Golovinskaya, Şumov, Ovseyenko, îvan... Sofonov geçenlerde yitik-krimizi ansımamamız gerektiğini, bunun insanı «za-

yıflattığmı» söylüyordu. Doğru değil, mezarlar insanı heyecanlandırıyor, insandan bir şeyler istiyorlar, utandırıyorlar. Ben şimdi yalnızca kendim için değil,, onlar için de çalışmalıyım. Eğer biz dalar, kendimizden geçer, konfora alışırsak, onlar bize güç verirler. Ama acaba ben, Avanesyan'm uğruna öldüğü şeye' gerekenleri gereğince verebildim mi? O zamanlar ant içmiştim Avanesyan'a. Evet. simdi barıştayız, ama andım hâlâ geçerli...

İşte benim oturduğum ev, Nataşa'nın da geldiği... Küçük kent bahçesini de yıkmışlar şimdi, ıhlamurları, gencecik ıhlamurları kesmişler. İyi bir kış geçirdi ıh-lamurcuklar, yeşillenmekteler şimdi... Nataşa çok uzaklarda. Ama, belki de burada, hemen yanıbaşım-da. Aşkın kanatlarının olduğu doğru, kader bizi durmadan birbirimizden ayırıyor... ve ayıramıyor. Nataşa ilkbaharın geciktiğini söylemişti. Doğru her halde... Ama nasıl da fırtınalı bir yazımız olacak! Olağanüstü bir mutluluk bu, böyle yaşamak: yapımı tamamlanmamış bir kentte, yapımı tamamlanmamış bir dünyada yaşamadan durmak, birazcık olsun yaşamadan, hep çalışmak ama... Yarım kalmış hayatların gerisinde savaş, acı ve zafer... Ama bu yaşadığımız bir

ara dönem olsa gerek... Peki ileride ne var? Bilmiyorum. Bildiğim, hayat...

Daldığı düşüncelerden Savçenko ayırdı: — Vasiliy Petrovjç, Odintsov'a kadar bir gitmemiz gerek, sıva işinin bir türlü altından kalkamıyor lar, planı bozuyoruz gibime geliyor...

Ertesi sabah Vasya, Odintsov'un yanına gitti ve kıyameti kopardı. Arada bir hafifçe başını sallayan Odintsov, «Tamam! Anlaşıldı» diyordu. Şişman meraklı, canlı gözleri olan bir adamdı Odintsov. SrtiE'

da bir Kosovorotka (*) vardı. Vasya sözlerini bitirince.-

— Tamam, dedi, anlaşıldı. Tersinden alırız bu kez. Yalnız siz de bulunun ki...

Telefon çaldı. Odintsov birkaç kez «anlaşıldı» dedikten sonra ahizeyi yerine koyarken Vasya'ya.-

— Hikâye şu, dedi, yabancı bir gazeteci gelmiş bizim buraya. Güya Fransız, ama bir Amerikan ajansını temsil ediyor. Besbelli koyu bir... neyse, sizi istiyor bu adam. Biliyorum, başınızı kaşıyacak zamanınız yok, ikinci sırayı hemen teslim etmek gerekiyor, ama Yerşov Moskova'dan rica ettiler dedi, ne isterse gösterin, anlatın kendisine demişler. Şimdi siz bu adamla konuşacaksınız, ama şöyle biraz —Yerşov'un ricası— yumuşakça. İşte hikâye bu... Vasya gülümsedi:

— Benden de ne diplomat olur ya! Almanya'dayken bir İngilizle, hani yürekten derler ya, işte öyle içten konuşmuştum. Adam çileden çıktı, öfkesinden bir lokma bile bir şey yemedi... Neyse, madem Yerşov ısrar ediyor, konuşalım bakalım...

Şablon, Krılov'la görüşmesinden sonra iç dengesini yitirmiş, yumuşar gibi olmuştu. Gerçekten de ziyaret ettiği bir kolhozda ve bir tekstil fabrikasında isteksizce birkaç soru sormuş ve hiç bir not almamıştı. De Chaumont'un telefon edip büyükelçiliğe çağırması rîa boşuna olmuştu.- Şablon, hatta bahane uydurmaya bile gerek görmeden geri çevirmişti çağrıyı. Öteki gazetecilerle de görüşmez olmuştu; tek başına sokaklarda dolaşıyor, küçük restoranlarda ya da bira evlerinde oturup sevecen, ama yabancı, uzak, insanin izliyordu. Bazan da yarım litre votka ısmarlıyor, (*J Yakası lğrl, önü kapalı Rus erkek gömleği, (ç.n.)

oturup tek başına içtikten sonra, düşüncelerinin karışıyor, kafasının bulanıyor olmasına seviniyordu-neredeydi şimdi, karısıyla birlikte küçük bir Bretonne evinde mi, Moskova'da mı, ya da, —yoksa— Şanghay' da mı? Nivelle'den bir telgraf almıştı, ajansın ilk yazıyı ne zaman alabileceğini soruyordu. «On güne kadar dönüyorum» diye yazdı Şablon, sonra kâğıdı avu-cunda buruşturup hiç bir şey yazmamaya karar verdi. Minsk'e gelmesinin nedeni de, dönüşünü geciktirmek idi. Uçakta yerine oturur oturmaz gördüğü her şey üzerinde düşünecekmiş ve daha çok şey görmek isteyecekmiş gibi geliyordu. Kıvırcık saçlı ve durmadan gülümseyen çevirmen kıza, Minsk'in yeniden nasıl kurulmakta olduğunu görmek istediğini söyledi. Bunun kendisi için gerekliden de öte zorunlu oldu ğuna inandırmıştı kendini ve bir hafta,

izin verecekler mi vermeyecekler mi diye heyecanla bekledikten sonra Minsk havaalanına inince yüzünü buruşturdu: niye geldim ben buraya? Bütün gün «Heruvim(*)>> adını taktığı kızla kenti dolaştı: her yerde yapım vardı, ellerinde ders kitapları, genç kızlar parklarda, bahçelerde oturuyorlardı, laleler tıpkı Fransanmki-ler gibiydi, sokaklar insan doluydu ve restoranlarda garson köfteyi getirene kadar yarım saat beklemen gerekiyordu. Binlerce örneği olan bir kentti Minsk... Sablon'un not defterinde bir ad vardı: «Mimar Vla-hov. Sevecen doktorun damadı». Tiyatro ya da operaya gitmek, Beyaz Rusya'lı yazarlarla görüşmek ya da tamamlanan evleri gezip görmek isteyip istemeyeceğini sorduklarında Şablon başını olumsuz anlamda salladı: «Ben mimar Vlahov'la görüşmek istiyorum.»

(*) Hıristiyan mitolojisinde en yüksek melek. (ç.n.)

Vasya konuğun yüzüne hiç bakmamaya çalışıyordu.- böylesi bir incelikmiş gibi geliyordu ona ve ilk on beş dakika hatta kiminle konuşmakta olduğunu • bile görmedi. Fransıza, yeniden yapım planlarının ana çizgilerini açıklıyordu. Sablon'unsa dinlediği yoktu pek: şehircilik sorunlarına oldum olası ilgi duymazdı; ku bakımdan dikkatle Rusun yüzüne bakıyordu. An-jatırkenki kendinden geçişini izlemek oldukça eğlenceliydi. İyi bir delikanlıydı besbelli...

— Bura doğumlusunuz her halde siz? Özkentiniz olduğu hemen anlaşılıyor buranın.

Vasya gülümsedi:

— Hayır, Paris'te doğdum ben.- devrimden önce orada yaşarlarmış anam, babam. Tabii Fransa'yı hiç anımsamıyorum: ben dört yaşındaymışım Moskova' ya getirdiklerinde beni. Dilinizi annem öğretti bana, hâlâ Fransızca öğretmenliği yapar kendisi... Minsk'e gelince, gerçekten severim burayı.

Yeniden yapım işlerini anlatmaya döndü Vasya: üç-beş yıla kadar tanınmayacak hale gelecekti Minsk.

— Söyler misiniz —dedi Şablon yeniden onun sözünü keserek—, savaş sırasında neredeydiniz siz? Cephede mi, yoksa geri birliklerde mi?

— Gerideydim... Almanların yanında. Burada, hemen Minsk yakınlarında bir çembere düştüm. Partizan kulundaydım...

— Desenize yoldaşız biz sizinle: ben de Direniş hareketindeydim. Bir yeraltı gazetesi çıkarırdı bizim grup, iki tane de köprü uçurduk... Sonra tutuklandım, Auschwitz'e götürdüler.

Vasya, Şablon'a baktı: şişman, kıllı, gözleri akıllı ajna kederle bakan bir adamdı karşısında oturan; Nina Ğeorgiyevna'nm odasında asılı Balzac'ın portresine benziyordu.

Fransız partizanlarının nasıl savaştıklarını sordu Vasya. Şablon istekle anlatmaya başladı, sonra

birden donuklaştı ve sustu.

— Şimdi sizde partizanlara hiç saygı duyulmadığını okumuştum —dedi Vasya—. Oysa Petain'in bir ulusal kahraman ilân edilmediği kaldı.

— Abartılıyor bu biraz —diye mırıldandı Şablon— Söyler misiniz, eski savaş yoldaşlarınızla ilişkileriniz nasıl şimdi? Görüşüyor musunuz onlarla?

— Çoğu öldü. Bazılarıyla görüşüyoruz. Bir tarımcı Çelişçev vardı bizim kolda, nedense «Canavar Mi-şa» adını takmışlardı ona, çok iyi yürekliydi oysa. Geçenlerde buraya, Minsk'e geldi, bölgede çalışıyormuş, çok ilginçmiş işleri, yeni bir kültür benimsetme çalışması... Bir Liya Kogan vardı, Minskli... geçen yıl pedagoji enstitüsünü bitirdi, öğretmenlik yapıyor şimdi. İvan Şelega'yı hemen her gün görüyorum, burada bina yapıyor. Yakın dostumdur kendisi. Olağanüstü bir insan; isterseniz göstereyim size onu. Yeni bir yöntem buldu: eskiden iki ya da üç vardiya halinde çalışırdık; beş vardiya çalışmamızı önerdi İvan. Şimdi saatte iki bin tuğla koyuyoruz.

Sablon'un tepesi attı:

— Ben size tuğlaları sormuyorum. Onlarla politikadan konuşur musunuz?

— Hayır. Biz birlikte savaştık, birlikte çalışıyoruz...

— Yani politikayla hiç ilgilenmediğinizi mi söylemek istiyorsunuz?

— Niçin? Minsk'i yeniden yapmak, bu da bir politikadır, hem de büyük bir politika.

— Bilmiyorum imrenmeli miyim size, kıskanmalı mıyım? Belki sizden daha aşağıyız biz, belki de daha yüksek, ama şu var ki, bu konuya yaklaşımımız

başka bizim. Bir arkadaşım var Direnişten. Komünist. Yeraltı gazetesini birlikte çıkarırdık. Bir süre önce tartıştık biz bununla. Ben Fransa'yı seviyorum diyor, ovsa Fransız değil bana kalırsa: düşündüğü tek bir ,şey var, sizinle uygun adım gitmek.

— Bizimle uygun adım gitmek Fransız olmamak nıı demektir yani sizce?

Tartışmak istemiyordu Sablon'un canı, ama birden, Rusya'ya neden geldiğini anımsadı. Bir Rus'u karşısına almayı ve onunla açık açık konuşarak «demir perde»nin ardında neyi gizlediklerini anlamavi düşlemişti. Doktor eski kuşaktan bir adamdı, bu mimar ise Sovyet döneminde yetişmişti, üstelik Fransızca da biliyordu, çevirmensiz konuşabilirdi onunla. Ve Şablon Rus'u, Minsk'in yeni planından değil, en önemli konudan.- bir savaşa hazırlanıyorlar mıydı, söz etmeye zorlamaya başladı. Ona Bannelier'nin kanıtlarından, gazetelerdeki saldırılardan söz etti.

— Bu benim Rusya'da ilk günüm değil, çok şey «görecek zamanım oldu. Bir kez çok kibirlisiniz

siz, her şeyi Rusların bulduğunu, Rusların geliştirdiğini söylüyorsunuz. Bir mimarsınız siz, bilmiyorum, EyffJ kulesini kimin kurduğunu sorsam ne yanıt verirsiniz -bana: Eyfel mi yoksa İvanov mu? Vasya gülümsedi:

¦— Eyf el. Bu, ilk sosyalist devleti Rusların kurdu -ğu kadar tartışmasız bir şey.

— Kurduğunuz yapının üstünlüğünden emin mi siniz gerçekten?

— Tabii.

— Ve bu her yerde kurulsun istiyorsunuz? — Evet.

-- O zaman Amerikalılar hakli: siz tüm dün?/avı kendi vasavış biçiminize zorluyorsunuz

440

— Hayır, biz ötekilerin bizim örneğimizi izleyecekleri görüşündeyiz. Esinlendirmek, coşku vermek başka şey, zorla almak, zorla yaptırmak başka şey. Atom bombasını fırlatırım diye göz dağı veren kim?

— Neden hep atom bombasından söz ediyorsunuz? Dünyanın en güçlü ordusu sizde, isterseniz iki haftada Paris'i alabilirsiniz. Biz Fransızlar, atom bombasının bizim bağımsızlığımızı koruduğu inancındayız.

Vasya, Yarşov'un ricasını da, bu çağrılmamış konuktan bir an önce kurtulmak niyetini de unuttu:

— Az önce siz kendiniz Direnişten bir arkadaşınızla komünist olduğu ve atom bombasının bir nimet olduğuna inanmadığı için artık görüşmediğinizi söylediniz. Demek ki bütün Fransızlar aynı düşüncede değil. Her halde Humanite'nin de muhabirleri vardır. Sizse, eğer yanılmıyorsam bir Amerikan ajansı için çalışıyordunuz. Ben partizan kulundayken «Doriot» lejyonundan Fransızlarla çarpışmıştık. Alman üniformaları içindeydiler ve kollarında Fransxa kokartları vardı. Köylüleri soyup soğana çevirmişlerdi... Onlar da kendilerini gerçek Fransız diye tamtt-yorlardı. Fransa'nın güneyinde bulunduğunuzu vs orada yalnızca Almanların değil Petain'çilerin de canınıza okuduğunu söylemiştiniz. Şimdi de belki Pe-tain'i Thorez'den daha yakın buluyorsunuzdur kendinize. Biriyle bozuşunca insan ötekiyle barışıyor değil mi? Bizim partizan kolunda bir Fransız vardı, Parisli, Carne'ydi adı. Savaştan önce «Gnome et Rhone» fabrikasında çalışırmış. Almanlar gelince onlara çalışmamak için kaçmış. Eğer sizin Fransanızda onu hain ilân ederlerse hiç şaşmam: çünkü o Truman'a bağlılık yeminiyle kendini teslim etmek için savaşmamıştı faşistlerle...

441

Şablon gözlerini yumdu: etli, kalın göz kapaklan leylâk rengindeydi. Dinlemiyordu artık Rusu. Ni-valle'in uzun, soluk yüzü geldi gözünün önüne nedense, yapmacıktan sokulgan sesi, uzun parmakU elleri geldi ve kendinden geçer gibi oldu. Birden portföyünden bir fotoğraf çıkardı: elinde tenis raketiyle bir kız...

— Kızımdır bu benim, on dört yasında... En korkuncu da onun başına neler geleceğini bilmemem. Eğer tartışmak istiyorsa insanlar, dilediklerince tartışsınlar, ama savaşmak... hayır... Evli misiniz siz?

—¦ Evliyim. Bir oğlum var, yedi yaşında. Ve sorun burada işte, ben onu neyin beklediğini biliyorum. Sovyet toprağında yaşayacak o.

Şablon öfkeyle izmaritini fırlattı:

— Zaten siz Ruslar hemen her şeyi biliyorsunuz... Aileniz de her halde sizinle birliktedir?

— Hayır. Karım tarımcıdır. Saratov bölgesinde orman koruma istasyonunda çalışıyor.

Şablon dikkatle baktı Rusa. Demek onlarda da aile hayatı pek düzgün değildi... İlginç, acaba o mu karısını bıraktı, yoksa karısı mı onu?

— Bu hiç şüphe yok tatsız bir durum —dedi Vasya—. Ama ben Minsk'ten ayrılamam, siz de gördünüz ne çok işimiz olduğunu. Öte yandan karımın da işi çok ilginç. Okumuşsunuzdur her halde orman dikimi konusunda?..

Şablon yeniden baktı Rus'a ve duyulur duyulmaz mırıldandı:

— Çok tuhaf insanlarsınız siz. Evet, çok tuhaf. .

— Ama biz savaşmak istemiyoruz... Şablon ayağa kalktı:

— Biliyorum, şimdi siz Amerikalıların üsleri olduğunu, Vişinski'nin silahsızlanma önerisinde bulun-

duğunu, Paris'te sizinkilerin kongresi olduğunu söyleyeceksiniz... Bütün bunlar böyle olabilir de olmayabilir de... Bunlar üzerinde tartışılabilir: ama savaşmak. .. hayır!

Fotoğrafı cebine soktu ve iri, geniş elini Rus'a uzattı. Öylesine şaşkın, öylesine kederli bir hali vardı ki, Vasya ona acıdı ve konuşmalarındaki gerilimi yumuşatmak için:

— Adı ne kızınızın? dedi.

— Madlet, Mado...

Vasya belli belirsiz gülümsedi:

— Güzel bir ad... Şunu hiç unutmayın: biz savaşmak istemiyoruz. Size iyi yolculuklar ve kızınıza bir Sovyet mimarından selamlar.

Ertesi gün Şablon Minsk'ten ayrıldı. Kompartımanda tek başınaydı ve hiç bir şey düşünmemeye çalışıyordu. Zırva bir romanı okumaya zorladı uzun süre kendini. Sonra Le Monde'un eski bir sayısındaki bir bilmeceyi çözmeye karar verdi. Daha sonra çay içti ve yol boyunca kaç tane

makasçı kulübesi olduğunu saymaya girişti. Yol orman kıyısından geçiyordu. Arada bir görünüp yiten zayıf bir ışık göze çarpıyordu. Tren küçük bir istasyonda uzun süre durdu. Tek başına duran küçük bir evin aydınlık penceresine baktı Şablon: kadının biri bebeğini yatırıyordu. Mimarı anımsadı. Bazan bunların da bizim gibi insanlar olduklarını düşünesi geliyor insanın, ama hayır, başka bir gezegenin insanı bunlar. Peki, Paris'in parklarında da kızlar böyle gülmez mi? Ama onlara bir-iki kelime söylemeye kalk, hiç birisi hiç bir şey anlamaz. Neden karısını tâ Volga yörelerinde bir yerlere salmış bu Rus? Eğer bir Fransız olsaydı bunu yapan, anlardım: ayrılmak istiyorlar besbelli derdim. Karısını anlatırken tıpkı bir tuğladan söz eder gibiydi. Bir

şey anlayabilmek olanaksız. Ne çok ülke var yeryüzünde, ve hiç biri de ötekine benzemiyor! Kongo'da Çin'de, Meksika'da bulundum, hep ağzım bir karış • açık gezdim buraları, ama böylesine anlaşılmaz bir ülke görmedim ömrümde. Oysa Paris şuradan topu topu on yaz saati uzaklıkta... Şu orman her halde hiç tekin değildir, özellikle geceleri... Almanlar buralardaydılar işte bir zamanlar. Onları püskürtmeye başladıklarında adamların neler duymuş olabileceklerini şimdi anlıyorum. Bir yabancı için burada yapılabilecek hiç bir şey yok, İsviçre değil burası... Sınırlar, vizeler değil sorun olan: bilinçler. Mimarla konuşurken aramızda gerçek bir demir perde vardı, bir de değil hatta, iki: onunkisi ve benimkisi... Öte yandan nasıl da boş yere kaptırmışım kendimi Nivelle'e, önü-sonu bir hain bu adam. Komünistler Bannelier'den de nefret ediyorlar ama, o hiç değilse Direniş hareketinde bulunmuştu. Ama Bannelier de Nivelle'e saygı duyduğunu söylemişti. Bir keşmekeş ki, it izi at izine karışmış dediklerinden.
Üzerine düşülürse elbette bir ayıklama yapılabilir, ama nedense bunu da benim canım istemiyor... Çok ahmakça bir hayat sürdüm; dünyanın yarısını karış karış dolaştım, kendini öldürme üzerine yazılar yazdım, ama en önemli şey üzerin-. de düşünemedim... neden gelmiştim ben bu Rusya' ya?.. Ajansın cehenneme kadar yolu var! İki satır bile yazmaya değmez. Quimperle'ye kadar uzanıp, ne gazete okumak, ne Truman'm dün ne dediğini, yarın nerede seferberlik ilan edeceğini bilmemek en iyisi. Küçük bir bahçede sebze yetiştirmek de olabilir, ka-nm nicedir ister dururdu, hiç değilse dürüst bir iş bu, havuç kimsenin canını acıtmaz, nohutla da kimseyi öldüremezsin... Mado'nun Paris'ten kaçması, sığmaklara büzülüp, kumandanlıklara gitmesi gereke-

cek mi, olacak mı bunlar?.. Ne çok ormanları var! Ve ne çok insanları!..

Can sıkıntısıyla esnedi Şablon. Saatine baktı: daha erken, yatsam uyuyamam... şaşkın şaşkın çevresine bakındı ve yan kompartımana, çevirmen kızın yanma geçti:

— Kâğıt oynamasını bilir misiniz? Hayır mı? Eh, ne yapalım, o zaman Rusça öğretin bana. «Orman» nasıl deniyor Rusçada? Ya «felaket?..»

Vasya, Nataşa'ya Fransızm ziyaretini yazdı: «Oldukça tuhaf bir adamdı. Moskova'da Dimitriy Alek-siyeviç'le de görüşmüş, iki saat konuşmuşlar, bilmem ne konuştular bunca zaman. Tiksinç şeyler söyledi bana, ama yine de onun Odintsov'un dediği gibi «koyu» bir bilmem ne olduğunu sanmıyorum. Bana kızının fotoğrafını gösterdi ve onu nelerin beklediğini bilmediğini söyledi. Ben de ona dedim ki» — Vasya kalemini kaldırdı ve hafifçe gülümseyerek son cümleyi dikkatle

karaladı. «Birkaç güne ikinci partiyi de teslim edeceğiz, ama okul biraz gecikecek gibi: sıva işi yüzünden. Vasya, senin meşecikler nasıllar? Yaz bana. Seni çok özlüyorum, kucaklamak istiyorum. Balım benim, yitirdiğim, bulduğum, sonsuz sevincim!»

39

Geçen sonbahar Olga Moskova'da geçirmişti iznini. Küçük bir Estonya kentinde hiç ayrılmamacası-na yaşanılan iki yıldan sonra ise, Gorki sokaklarında dolaşıp, tiyatrolara gitmek, gençlik arkadaşlarını, görmek, güzel giyinmek —kısacası— ve onun deyimiyle

445

«kendini normale döndürmek» istemişti. Sonra, Nina Georgiyevna da hemen her mektubunda torununu çok özlediğini, Musenka ile birlikte gelmelerini yal-¦ varırcasma istemişti. Bir ay çok çabuk geçmişti, ay-Dİırken Olga Sanat Tiyatrosuna ancak bir kez uğra-3'abildiği, komisyoncu mağazalarının hepsini dolaşa-ınadığı, hatta Kazakov'la bile görüşemediği için yakınıp duruyordu. Nina Georgiyevna torununa, âşık gözlerle bakıyordu, bebekler almıştı ona, hayvanlar bahçesine götürmüştü. Kızcağız, sessiz, anlayışlı ve Nina Georgiyevna'nm deyimiyle «korunmasız» di. Bunu Olga'ya da söylediğinde, omuzlarını silkmişti: «Dört yaşında herkes korunmasızdır, Musya yine kendi kendine soyunabiliyor: kendine yeter olmasını istiyorum ben onun,).

Nina Georgiyevna hızla yaşlanmıştı son yıllarda. Kışın grip olduğunda, doktor, «Anlamıyorum —demişti—, kalbiniz bu haldeyken nasıl çalışabilirsiniz. Hiç değilse günün yarısını yatakta geçirmelisiniz.» Nina Georgiyevna bundan kızma söz etmemişti ama Olga annesinin güçlükle yürüdüğünü farketmişti. Yalvarmış, rica etmiş, ayak diremişti sonra: «Bırak şu okulu. Emekli maaşın ve Vasya ile benim göndereceklerimizle idare eder gidersin». Nina Georgiyevna kendini tutamamıştı: «Ben idare etmek değil yaşamak istiyorum Olgacığım. Pek iyi biliyorsun ki okul benim için her şeydir. Beni bir malul gibi göstermeye çalışına, topu topu altmış üç yaşındayım. Aleksandra Pet-rovna altmış yedi yaşında ve benden daha çok dersi var.» Olga annesini ikna edemeyeceğini anlayınca, Nina Geodgiyevna'nm yaşantısını hafifletmek için Moskova'da bulunmasından yararlanmaya karar vererek, annesinin komşusu işçi kadınla bir anlaşma yaptı: ona sıcak yorgan, bluz, yeni kahve takımı alması ve

446

yemek hazırlaması için kadına her ay yüz ruble gönderecekti. Olga, Nina Georgiyevna'ya, Musya için duyduğu endişe ve özenli ilgiyi duyuyor, paylıyordu bazan onu: «Ne diye aldın bir bebek daha? Kızın dört tane bebeği, varken gerekli miydi bu? Oysa şu şiltene bir bak, ne halde! Senin yasında birisi yatabilir mi tunda?..»

Nina Georgiyevna boş yere çabalayıp durdu Ol-gacığmm mutlu olup olmadığını öğrenmek için. Kırk altıda Sinyakov terhis olmuş ve Moskova'ya gelmişti. İki hafta sonra Olga da kendine bir dinlenme izin belgesi bulunca bir yaşındaki Musenka'yı ninesine bırakıp Pyarna'ya gitmişlerdi. Sinyakov Estonya'da bir iş bulmuştu kendisine. Olga ise Moskova'ya dönmüş, eşyalarını toplayıp kızını aldıktan sonra kocasının yanına gitmişti. Sinyakov ciddî, dürüst bir adam izlenimi bırakmıştı Nina Georgiyevna'da. Ama damadıyla ne konuşabileceğini bilemiyordu Nina Georgiyevna: Konuşma konusu arıcılık oldu mu Sinyakov birden canlanıyordu; başka hiç bir şey

ilgilendirmiyor gibiydi onu. Romanya'da, Çekoslovakya'da bulunmuştu, ama Nina Georgiyevna oralarda neler gördüğünü sorunca, Romenlerin küf ve çürükle iyi savaşmadıklarını, bu yüzden arıların çoğalmasının sağlıklı olmadığını, Çeklerin ise Tatrah'ta bal özü bol çayırlıkları olduğunu söylüyordu. Olga ona özenli bir ilgi gösteriyor, «çok iyidir kocam» diyordu, ama Nina Geor giyevna onun kocasını sevip sevmediğini anlayamamıştı. Şimdi de sakin dış görünüşünün altında müthiş bir acıyı gizlediğini görüyordu. Labazov'la olanlar yinelenmese bari, bu kez daha zor olurdu: Musya-cığı vardı Olga'nm bu kez...

Nina Georgiyevna kızını sorguya çektiğinde, Olga

lı er şeyi anlattı, yalnız yüreğinin derinlerindeki giz-jerinden hiç söz etmedi; cansıkmtısından yakındı, oturduğu daireyi övdü, saatlerce Estonya'nın temizli-' ğini anlattı, pazarlarındaki düzenliliği, süt ve süt ürünlerindeki bolluğu övdü. Nina Georgiyevna onun gözünü kesti.- «Sen nasılsın orada? Canın sıkılmıyor mu?» «Sıkılıyor —diye yanıtladı Olga annesini—. Pek tanıdığım yok, ilginç bir şey de yok. İşim çok fazla, hele şimdi sorumluluğu da olan bir iş vermeye hazırlanıyorlar bana. Ama yükselmek çok zor orada. Gri-gori'nin öyle bir işi var ki, birtakım deliklerin önünde saatlerce oturmak zorunda. Düşünebiliyor musun, yazları hemen hemen hiç göremiyorum onu, hep bölgede oluyor. Gerçi ilginç bir iş bulabilirim kendime Moskova'da, ama burada da ona göre bir iş yok, onun orada, benim burada oturmamızsa pek akıllıca bir iş değil, üstelik Musya'nın babasını yanında görmesi iyi bir şey. Kısır bir döngü senin anlayacağın. Yakındığımı sanma. Kısacası, hoşnutum bile diyebilirim durumumdan. Beterin beteri var, Nadya Kora^ belhikova Sahalin'e gitti... Arada bir Tallin'e gidiyorum, Rus tiyatrosu var orada, Grigoriy Estonca konuşmayı öğrendi, büyük bir başarı bu, yalnızca sesli harflerden oluşan sözcükler var Estoncada... Bir kulübümüz var, film gösteriliyor, bazan dansediyoruz. Hayranlarım bile var,- bir mühendis ve bölge savcısı, jher ikisi de oldukça kültürlü...» Nina Georgiyevna Olga'ya baktı: güzelleşmişti Olga, gözleri canlanmıştı. Kuşkusuz sevebilirdi... Ama kocasını seviyordu o... Kızının saatlerce giysilerden konuşabilmesi de şaşırtmıştı Nina Georgiyevna'yi: emprime, kloş, jorjet, etol... Olga tatlı bir gülümsemeyle, «Korkunç bir giysi düşkünüyüm anneciğim —diye itiraf etti—. Ama bu ^ kadar kötü mü? Şefime sor istersen, sana nasıl ça-

hştığımı söyleyecektir. Kırk altıda Piskovlu kolhozcu-lar gelmişti bizim oraya, açıklayıcı bir kampanya yürütmek gerekiyordu, bana verdiler bu görevi. Üstesinden geldim. Sence genç bir kadın dış görünüşüne dikkat etmemeli mi yani?» «Tabii etmeli Olgacığım. —dedi Nina Georgiyevna—». Hiç anlamıyorum onu, diye içinden sürdürdü düşüncesini sonra, doğrudan doğruya bir ceza bu: öz kızım, ama benim için bir giz, bir bilmece... Biliyorum gerçek bir insan, ama yine de anlayamıyorum onu.

Olga'nm ayrılışından bir gün önce Vasya geldi. Nina Georgiyevna aile üyelerinin hepsini bir araya toplayan bir yemek verdi. Olga neşeliydi, gülünç bir dille işarkadaşlarım anlatıyordu. Vasya ve Nataşa uzun ayrılıklardan sonra buluştular mı birer âşık olurlardı ve Olga, «Anlaşılan güvercin gibi kuğurda-n;asını da biliyorsun...» diye kardeşine takılırdı. Nina Georgiyevna yemek boyunca gülümsedi durdu ama hep ağlamak istiyordu: gece boyunca hep Sergeyi düşünmüştü

nedense.

Ertesi gün Olga'yı uğurladılar. İstasyondan dönerken Nina Georgiyevna, «Nasıl buluyorsun Olga-cığımı?» diye sordu oğluna. Vasya gülümsedi: «Bir çiçek gibi. Üstelik de becerikli... Böyle bir sekreterim olsun isterdim.» Nina Georgiyevna kendini tutamadı: «Ya böyle bir karın?» Vasya düşünceye daldı ve karşılık vermedi annesinin sorusuna.

Olga'nm içi içine sığmıyordu evine döndüğünde: Moskova onu heyecanlandırmış, öğrencilik yıllarını, yaramazlıklarını, düşlerini ansımasına neden olmuştu. Tertemiz, sessiz küçük kenti, arılarının kışı iyi geçirmeleri için çabalayan kocasını, öfkeli, yılan dilli şefini görünce tüm neşesi kaçtı. Ne olursa olsun zor

kurada, bu koşullar altında yaşamak. Musya büyük bir destek bana elbette. Grigoriy iyi bir insan, sitem edebileceğim, kınayacağım bir şeyi yok, kaç yıllık beraberliğimiz var, olay denebilecek hiç bir şey yalatmadı. İşimdense hele hiç yakmamam: girişimde bulunmak, karar vermek olanakları sağlanmış, p-«-ıekli bir şeyler yaptığını hissediyorsun. Ama canın sıkılıyor, bunalıyorsun... Olga her şeye rağmen kendini çabuk toparladı, her zamanki gibi işine neşeyle gitti, kocasını armağanlarla sevindirdi. Hamarat bir iradındı Olga, Sinyakov bölgeden her dönüşünde iyi bir yemek, sıcak su, tertemiz çamaşırlar bulurdu. Arkadaşlarına olağanüstü bir karısı olduğunu söyler, Olga'ya ise «Sen benim perimsin...» derdi.

İçine kapanık bir kadındı Olga, annesine hiç bir zaman açılmamıştı; birtakım gizlerini açmak istediği zaman bile, Nina Georgiyevna'yı acıdan kıvrandırar» soruya yanıt veremezdi: kendisi de bilmiyordu ki Sirı-yakov'u sevip sevmediğini. Genç kızken birkaç kez âşık olmuş, Sokolnik'te ya da karanlık merdivenlerde Delikanlılarla öpüşmüştü: aradan bir hafta bile seçmeden nasıl olup da Mişa'yı ya da Şuvalov'u beğendiğine şaşıp kalırdı oysa. Labazov inatçı bir adamdı, \e Olga, («çocuk değilim artık, biz yaştaki kişilerin de huy uyuşmazlığı sorunu olacak değil ya... hem Sem yon iyi bir koca olabilir») razı olmuştu evlenmeye Semyon'la. Nina Georgiyevna'nın sözünü ettiği aşk <na fazla kitabi ve romantik geliyordu: annem hep bulutların üzerindedir zaten... Küçük, tiksinç bir adam olduğunu anlayınca Labazov'u terketti Olga. Kuvbi-^ev'de yaralı bir teğmenle tanıştı; yalnızdı teğmen, utangaçtı. Olga'ya âşık olmuştu. Her gün onun coşkuyla bakan, utangaç gözlerini görüyordu Olga. S^-vecsndi ona karşı, kendisini sevindiren bir kişiye

karşı ne kadar sevecen olabilirse o kadar sevecendi;, ben de buldum işte sevebileceğim bir adam. Mutluluktan gözleri işiyordu Sinyakov'un, hatta dış görünüşü bile değişmişti: sırtındaki o hafif kamburluk yok olmuş, gözleri canlanmıştı. Olup bitenler inanılmaz gibi geliyordu ona: yolda Olga'yla yürürlerken herkes karısına bakıyor. Sonra alıştı Olga'ya ve onun da kendisini sevmesini doğal bulmaya başladı. Kendini şanslı sayıyordu: karısı güzeldi, zekiydi, hamarattı, demek ki gönlü rahat olarak işine koyulabilirdi. Severdi işk ni, her cins arının huyunu bilir, bu konuda yeni yayınları izler ve arıcılık deneme istasyonunda işleri öylesine yoluna kordu ki, başka cumhuriyetlerin arıcıları ona danışmaya gelirlerdi. Dünyası işiyle sınırlıydı ve bu bakımdan Olga

gelip de ağaçlar içinde en çok akçaağacı sevdiğini söyledi mi şaşar kalırdı: ıhlamurdan başka bir ağaç yoktu onun için besbelli. Elmacık kemikleri çıkık geniş yüzünde hafif miyop £özleri temiz temiz bakardı; kosovorotka giyer, dinlenirken de ya Musya'ya kâğıttan arılar keser, ya da yerlere döke saça tütün sarar ve Olga'yı kızdırırdı. Sinyakov'a alışmıştı Olga, bir koca tam da böyle1 olmalıymış gibi geliyordu ona. Ancak bazan yürek fır-tmalarıyla, adlandıramadığı duygularla sahnede gördüğü oyun kahramanlarıyla kederleniyordu. Yine de kendini çabuk toparlıyordu. Tiyatro ayrı, hayat ayrı; Grigoriy'nin yakışıksız bir davranışı olmuyor, kıskanmıyor beni, aldatmıyor, demek ki iyi bir eş olmalıvım ben de. Mühendis Tamm ve bölge savcısı Krımov kur yapıyorlardı Olga'ya. Hele Tamm, âşıktı. Uzun bovu. kumral saçları, sanki nemliymişçesine dumanlı gözleriyle Olga, Tamm'm çocukluğundan beri bilin tanıdığı, açık renk saçlı, açık renk gözlü kent kadınlarına benzemiyordu. Bir bilmece gibi geliyordu Olg*

Ta'a. Çocukluk yıllarındaki sakin, hatta uykulu gözlen, gizli tutkuları yansıtıyormuşçasına işiyordu ijmdi ve Tamm bir gün şöyle demişti: «Gözleriniz tıp-]a bir girdap gibi». Tamm'in, ne Sinyakov'unkine, ne Labazov'unkine ve ne de Moskova'daki çocuklannki-ıιe benzemeyen söz ve davranışları Olga'nın hoşuna gidiyordu. Piyano çalıyordu Tamm Olga'ya, çiçek getiriyordu, karşılaştıklarında saygıyla elini öpüyordu. Bazan Tamm'ı düşünde görüyordu Olga: bir deniz kıyısında oturuyorlar ve öpüşüyorlardı. Gerçekteyse her şey bir takım anlamlı soluklarla sınırlıydı. Kn-mov fırtınalı gençlik yıllarını anlatarak Olga'yı eğlendiriyordu. Öğrenciyken Leningradlı evli bir kadına aşık olduğunu, birlikte Kırım'a kaçtıklarını, kadının denize atlayıp boğulmak istediğini, ama kendisinin onu kurtardığını anlatıyordu. Bir düşsever ve övüngeç olarak görüyordu Knmov'u Olga, ama onun öykülerine kendini kaptırıyor, onu dinlerken, uydurma bir Leningradlı kadm olarak değil, ama Olga Sinyakov olarak Kırım'a kaçmışçasma dingin duyuyordu kendini.

Mühendisle ve Krımov'la karşılaşmaları seyrek oluyordu Olga'nın: gündüzleri bölge yürütme komitesinde çalışıyor, geceleriyse Musya'ya bakıyor, dikiş dikiyor, ev işleriyle uğraşıyordu. Nina Georgiyevna' etan gizlemesine rağmen kızma tapıyordu. Bazan Afus-ya'nın geleceğini düşünürdü: bir daha savaş olmayacak, ülkemiz zenginleşecek, hayat kolaylaşacaktı; ilginç bir mesleği olacaktı Musya'nın, kocası da Gri-feoriy gibi efendi, ama ondan daha yakışıklı, düşünce ufku ondan daha geniş olacaktı. Tamm gibi olacaktı belki de.

Haziran 1949'da profesör Radusepp geldi deneme istasyonuna. Çok büyük bir uzmandı profesör; Sin-

yaİcov onun için, «Bizde de, Amerika'da da ikinci bir Radusepp daha yoktur» derdi. Estonyalı olan profesör Radusepp gençliğinde Moskova'ya gitmişti. Dünya çapında bir bilgin olarak ondan övünç duyan Es-tonya'ya sık sık gelirdi. Savaştan sonra Yüksek Şû-ra'ya milletvekili seçilmişti. Olga, Sovyet Estonyası gazetesinde Radusepp'in, yurt dışına kaçan vatan ha-inleriyle alay eden yazılarını okurdu. Radusepp'in gelişi küçük kenti heyecanlandırdı. Olga ünlü bilginin deneme istasyonunda iki hafta kalacağını öğrenince, eskiden Alman çiftlik ağasının bilardo salonu olarak kullandığı, daha sonra ise kent meclisine mi verelim yoksa bilimsel çalışmalar için mi ayıralım diye dört yıl tartıştıkları tek katlı yan yapıyı hazırladı. Kendi mobilyalarından bir

bölüğünü buraya taşıdı, kent meclisinden gönderilen yeni, kocaman karyola da konunca oda öyle şirinleşmişti ki, Sinyakov içini çekip, «îşte tam bize göre bir yer...» dedi.

Profesör Radusepp elli beş-altmış yaşlarında, uzun toylu, iri kemikli, gür saçlıydı; Lüteryen papazlarına benziyordu. Konuşması kuruydu, zaten az konuşurdu, sabah erkenden kovanların bulunduğu çayırlığa çıkıyor, arıların bal-özü topladıkları çiçek ve otlardan örnekler devşiriyordu. Yapma petek ürettikleri işliği gösterdi Sinyakov ona. Profesör, «Bunu biz de uyguluyoruz... —dedi— Yine de kutlarım sizi.» Rastlantıyla bu sözleri duyan Olga iç geçirdi: bir düşsever değildi, ama zaman zaman düş kurduğu oluyordu: bir de bakmışsın Stalin ödülünü vermişler Grigoriy'e bu peteklerden dolayı?..

Radusepp sertliğiyle korkutmuştu Olga'yı, ama Olga şöyle düşünmüştü: o da uzman, ama Grigorıy onun yanında abc'siz çocuk gibi kalıyor-, sonra pro-

fesör her şeyle ilgileniyor, dün Sanat Tiyatrosunda yeni bir oyun gördüğünü ve aktörlerin böylesine aptalca birtakım monologları yineleyip durma zorunda ' olmalarına üzüldüğünü söyledi. Tamm'Ja da şistler üzerine konuşmuş: «Şaştım kaldım —diyordu Tanım—, Radusepp üretim yöntemlerini de biliyor», bir devlet adamı gibi de politikadan anlıyor profesör, makalelerine bir göz atmak yeter bunu görmek için...

«Sovyet Estonyası»ndan bir gazeteci Olga'ya gelerek kendisini profesöre takdim etmesini istedi: «Bal-tık sahili ile ilgili Amerikan entrikaları konusunda bir yazı hazırlamakla görevlendirildim...» Çalışmaları herkes için gerekli olan bir adan?J a ilgileniyor olduğu için Olga mutluydu.

Sinyakov'u bölgeden çağırdılar. Olga yalnız kaldı. Profesöre yalnızca sabah kahvaltısı hazırlamıştı, öğle ve akşam yemeklerini kentte yemişti bilgin. Bütün gece kocasının giysileriyle uğraştı durdu Olga, yırtık pantolonlarını dikti, çoraplarını yamadı. Arada bir profesörün kaldığı yan yapıya göz atıyordu, sönmemişti ışıkları daha. Aydınlık bir yaz gecesiydi. Tigane'yi göndermelerinin hiç de doğru olmadığını düşündü Olga.- yarın profesörü kovanlara götürecek kimse yoktu... Başı ağrıyor gibi geldi sonra, çok çalışmaktan ve yorgunluktan olsa gerek, diye düşündü. Saçma sapan düşünceler geliyordu aklına; enerji enstitüsüne gitseydi keşke, ilginç bir mesleği olurdu. Vas-ya gibi mimar olsaydı ya da. Sonra, Tamm ile daha önceleri karşılaşabilirdi Sinyakov'dan önce... Evin önündeki küçük bahçeye çıktı. İkiydi saat, ağardı ağaracak hava. Yan yapıya doğru yürüdü. Birden, iki büklüm eğilmiş bir adamın bu yana doğru geldiğini gördü. Gizlendi hemen: soyguncuydu kesenkes...

Oldum olası korkardı haydutlardan. Sokolnik'deyken (savaştan önceydi) Mişa bir gün; «Biraz içerilere dalalım —demişti—, bu patikada öpüşemeyiz». «Delirmişsin sen —diye yanıtlamıştı oğlanı—, soyarlar bizi orada...» Adamın pencereye tırmanmaya çalıştığını görünce birden üzerine atıldı. Yere düştü adam, sonra doğruldu ve iki kez vurdu Olga'ya. Bir çığlık koptu Olga'dan. İki işçi, yaşlı direktör ve Tigane'nin küçük oğlu geldiler koşarak. Soyguncu kaçmayı başarmıştı ama. Profesör Radusepp Olga'yı odasına aldı ve doktor çağırmak için kente gitti. Birkaç dakika sonra kendine geldi Olga: başım ağrıyor, bu ağrıdan uyuyamamıştım zaten, belki de tifoyum. Yo, değil,

bir adam pencereye tırmanmaya çalışıyordu... Tamamlayamadı düşüncelerini, yeniden bayıldı.

Ertesi gün sınır bekçileri bir balıkçı köyünde şüpheli bir adam yakaladılar. Üzerinde kimlik belgeleri yoktu, cebinde üç yüz kırk ruble ve sekiz İsveç kronu bulunmuştu. Adının Ogust Eriksson olduğunu, Tal-lin'de doğduğunu, savaştan önce hükümet yazlıklarını koruma birliği komutanı olduğunu söylüyordu adam. Sonra SS kolordusunda hizmet etmiş ve İsveç'e kaçmıştı. Üç hafta önce motorlu bir kayıkla getirmişlerdi onu bu yana. «Sarı» dedikleri, ama aslında —hem de— koyu kumral olan Yakob'tan başkası değildi or.u buraya yollayan. Yakob'un savaştan önce Dışişleri Bakanlığında çalıştığı söyleniyordu. Ruslara satılmış ünlü bir Estonyalıyı öldürmek gerektiğini söylemişti Yakob, Eriksson'a. Sonra da abanoz mobilya ustası olan Sarap'm adresini vermişti: Şarap, öldürecek Rus bulmasında Eriksson'a yardım edecek, sonra da onu İsveç'e geri yollayacaktı. Tallin'de şimdilik başarılı olamayacaklarını, uygun bir fırsat yakalamak için beklemeleri gerektiğini söylemişti Şarap. Böylece iki

¦hafta beklemişti Eriksson. Daha sonra Şarap, deneme istasyonuna gitmesini ve Radusepp'i temizlemesini söylemişti. Eriksson istasyona gündüz gelmiş ve bekçi ¦ Tigane'ye, bahçıvan olduğunu, iş aradığını söylemişti. Sonra profesörün yan yapıda kaldığını, Tigane ve Rus'un ertesi gün gideceklerini Öğrenmişti. Ormanda geçirmişti o geceyi. Tabancayı Yakob vermişti. Fin kamasını ise Sarap'tan almıştı. «Bu daha iyidir —demişti Şarap—, kaçman da kolay olur.» Eriksson'a Yakob'un faaliyetine ilişkin ne bildiği sorulduğunda, onun «Kardeşler» örgütünün başkanı olduğunu, örgüt üyelerinin arada bir toplanıp Zebur okuduklarını, şarkılar söylediklerini anlatmıştı. Yakob, Eston-ya'nm çekmekte olduğu acılardan söz ederdi sık sık. Stokholm yakınında Saltchebaden yolunda büyük bir evi vardı, bu konuda başkaca bildiği yoktu Eriksson'un. Ogust Eriksson gerçekten de başkaca bir şey bilmiyordu. Şarap bulunamamıştı: başarmıştı gizlenmeyi anlaşılan. Ama aslında Şarap da, Yakob'un —«Sarı»— adam öldürülmesinden ne umduğunu bilmiyordu. Şarap bununla hiç bir şeyin değiştirilmeyeceğini, hatta tersine gizlenmenin falan daha da güçleşeceğini anlıyordu; evet, gerçi kendisinin kâğıtları sağlamdı, savaştan önce Tarta'da polis olduğunu kimse bilmiyordu, ama eğer onu-bunu öldürmeye başlarlarsa kontroller sıkılaşırdı ve dökülmeler baslardı... Bu Yakob olacak herif gelmezden önce, kaçamak ama hünerli oyunlarla ne güzel idare edilip gidiyorlardı İsveç'te!..

Yakob'a gelince, en sadık adamlarını bile bile ne-<den ölüme göndermesi gerektiğini 6 da bilmiyordu; &rtık pek uzakta olmayan savaş için adamlarını korumaları gerektiğine inanıyordu hatta o. Ama Amerikan Büyükelçiliğinde çalışan —garaj amirliği gibi

küçük bir işti bu— Mills, eğer güze kadar Estonya'da hiç değilse üç operasyon gerçekleştirilmezse para göndermeyeceğini söylemişti. Arada bir düşünceye dalardı Mills: bir mühendisi hatta bir fabrika direktörünü öldürmenin anlamı ne? Kıyamet kadar insan var orada... Ama Mills disipline alışık bir adamdı ve sorusuna yanıtı kendisi verdi: Washington'dakiler ne yaptıklarını biliyorlardır.

Washington'da albay Roberts'in çalışma arkadaşları arasında bir binbaşı Bratt vardı, çok değer verirdi Roberts ona. Baltık sahili idi binbaşı Bratt'm çalışma konusu. Aralarındaki

konuşmalarında «sivrisinek ısırığı teorisi» diye adlandırdıkları güzel bir plan sunmuştu Roberts'e. Bratt'm görüşüne göre, değişik yerlerde gerçekleştirilecek cinayetler, üzerinde bir ayaklanmanın geliştirilebileceği sinirli bir ortam yaratacaktı. «Öldürülecek kişi ne kadar anlamsızca seçilirse o kadar iyi olur —diyordu binbaşı Bratt,— varsın bilmece çözer gibi bundaki anlamı bulmaya çalışsınlar, varsın her yerde suçlu arasınlar.» Roberts coşkuyla destekliyordu «sivrisinek ısırığı teorisi» ni, büyük paralar yatırılmıştı bu işe. Bratt sevinçliydi: Riga'da iki şoför öldürülmüştü, Litvanya'da bir değirmen yakılmıştı. Estonya'da bir şeyler yapılmalıydı şimdi de.

Olga'nm yarası fazla derin değildi, bıçak yanağını sıyırmıştı. Yara çabuk iyileşiyordu ama Olga iz kalacağından ve bunun kendini çirkinleştireceğinden korkuyordu. Doktora açtı kuşkusunu. Büyük bir olasılıkla yanakta küçük bir iz kalacağını söyledi doktor, ama korkacak bir şey yoktu, çünkü daha sonra buraya «minicik bir deri parçası yamanabilirdi». Bu sözler Olga'yı daha da üzdü. Böylece birkaç gün kendini yedi bitirdi, ama sonunda yazgısına boyun eğdi-

plerkes onu kutluyordu, bakan yardımcısı bile gelmişti. Sinyakov^ «Görüyor musunuz karımı —diyordu—, gerçek bir kahramandır o.» Olga olayı annesine yazdı, ama söz arasında şöyle üstü kapalıca yaziD geçtiği için onu heyecanlandırabileceği hiç aklına gelmemişti, oysa Nina Georgiyevna sınavları biter bitmez hemen Olga'nm yanma geJdi.

Olga hemen, «Nasıl buluyorsun beni —diye sordu— böyle? Çok mu çirkinim?» Nina Georgiyevna onu yatıştırdı: «Aptal, küçücük bir yara alt tarafı, çirkinlikle ne ilgisi var bunun! Şuncacık bir yara çir-kinleştirir mi hiç insanı? Üstelik senin ne yaptığını herkes biliyor...» Olga omuz silkti: «Bir olağanüstülüğü yok yaptığımın. Grigoriy yoktu, yaşlı direktörden başka —o da üfürsen yıkılır— erkek olarak kimse yoktu. Sonra eğer bağıracak olsaydım, adam ateş edebilirdi, besbelli tabancası da vardı. Profesör Radu-sepp'in nasıl bir insan olduğunu bilsen! Çok büyük bir kayıp olurdu bu ...Benim yerimde kim olsa, eminim aynı şekilde davranırdı, övünülecek bir yanı yok işin...» Nina Georgiyevna, Olga'nm gösteriş yapmadığını anlıyordu ve bir kez daha düşündü kızını: ne denli karmaşık bir kişiliği var, anlayamıyorum onu bir türlü!

Gece, Nina Georgiyevna yine düşünüyordu.- yaşlandım artık. Her şeyi gençliğimde olduğu gibi görüyorum, oysa insanlar başka şimdi. Pratikliğiyle kaç kez şaşkına çevirdi beni Olgacık, ben de onda romantizmin kırıntısı olmadığını sanırdım, oysa iş başa düşünce nelere yetenekli olduğunu gösteriverdi. Hatta burada adamın üzerine atılması da önemli değil, bundan söz edişi: öylesine, gündelik bir işmişçesine, övün-mesiz... Şaşırtıcı değil mi bu şimdi? Hani düşünüyorum da bazan, neden bunca kuru sayı, «normların

üzerinde üretim», «süresinde yetiştirme», «aralıksız üretim», «stahanovlar (*)»? Belki de burada her sözcükte gerçek bir kahramanlık gizli. Biçimler değişiyor, ama yüreğin soyluluğu insanları her çağda büyülüyor, tutsak ediyor kendine; görebilmek gerek yalnızca...

Sonra Sergey'i anımsadı: şurası bir gerçek ki, Sergey daha yakındı bana... belki de öncelerden, eskilerden bir şeyler vardı onda? Ama hayır, Sovyet döner minde büyüdü o da, hayatın içinde, özündeydi hep. Bir başka kişiliği vardı... Çok olmuyor, birisi, «Üzücü olan Yugoslavya'da ölmüş

olması —demişti—, değmezdi onları özgürlüklerine kavuşturmaya...» Doğru değil! Halk her yerde halktır; şimdi o kentte herkes, «Bizi Rus kurtardı» diye düşünüyordur. Sergeyciği-mi unutmuyorlardır, ihanet edemezler ona... Sağ olsaydı şimdi... Voronov Fransa'da bir sevgilisi olduğunu yazmıştı. Her şeyimi verirdim o kızı görebilmek için! Valya'nm haberi yok ondan, zaten bilmesi de gerekli değil. Valya için korkuyorum, hem yeteneği, hem yüreği yerinde, ama bir şeyler var onda, eksik olan, yetmeyen: güçlülük her halde... Ama Olga güçlüdür. Hayret, büyüdü, kadın oldu, ama hâlâ küçücük bir kız; şimdi de şu yara yüzünden yiyip bitiriyor kendini. Ama herkes bir ölçüde çocuk kalıyor gibi sanki... Olga güçlüdür, ona soru sormaya bile korkuyorum bazan, «Ama anne çocukluk bu...» der diye korkuyorum.

Olga hemen yanıbaşmda uyuyordu. Mühendis Tamm'ı görüyordu düşünde. «Şimdi eskisinden de güzelsin, diyordu Tamm: — yanağında bir yıldız var

(*) Stahanovlar: (1930—40 yıllarında) Üretimde yenilikçi, yeni teknik metotları kavramış, emek üretkenlikleri yüksek işçiler (ç.n.)

Kırım'a kaçalım birlikte, sen orada boğulurken ben de seni kurtarırım...» Gülümsüyordu Olga uykusun

40

Valya Moskova'dan kırk yedi yılının sonbaharında ayrılmıştı. O zamandan beri görmemişti Nina Ge-orgiyevna onu; geçen yaz çağırdığında da gelemeyeceğini yazmıştı. Canlıydı, coşkuluydu mektupları, yeni oyunlardan, oynadığı yeni rollerden söz ediyor, «Boşuna telâşlanıyorsun benim için, diyordu, dinç ve dipdiri ayaktayım artık...» Nina Georgiyevna inanmazlıkla iç geçiriyordu. Evinin bulunduğu sokağa geçen güz ıhlamur ağaçları dikmişlerdi, ağaçlardan birisi kurumamıştı ama bir türlü de yeşermiyordu; onu gördü müydü hep Valya geliyordu gözünün önüne. «Mektuplarında hayatından hoşnut olduğunu yazıyor Valya, diyordu Olga'ya, ama keder, acı sinrms tüm yazdıklarına». Olga omuz silkiyordu.- «Şaşacak ne var bunda? Son derece iyi olduğu zamanlar bile trajik olmak zorundadır o, unutma ki tepeden tırnağa aktrist-tir Valya.»

Moskova'dayken Valya sık sık Nina Georgiyevna' ya uğrardı; neşeli görünür, incir çekirdeğini doldurmayan şeylerden söz eder, içindense heyecanla Nina Georgiyevna'nın ne zaman Sergey'den konuşmaya başlayacağını beklerdi. Kendisi ne Nina Georgiyevna' oa, ne de Nataşa'ya hiç söz açmazdı Sergey'den. Herkes acısının artık dindiğini düşünüyordu. Gerçekteyse hâlâ Sergey'in belirsiz, bulanık hayaliyle yaşıyordu

Valya; onun sözleriyle, onun gülümsemesiyle... nu anladığında çok korkmuştu: Geçmişe böylesine zj^. cirlenmek olacak iş mi? Çevremde canlı insanlar, sahnede onlara umut, heyecan, coşku vermeye çalışıy0. rum, kimisi ağlıyor, kimisi gülüyor, bense kendimi aldatıyorum... Sergey'i unutmaya gücüm yok, zaten bu gerekli de değil, ama yaşamalıyım.

Moskova'dan ayrılmaya karar verdi. Pek büyük olmayan bir bölge merkezine yolladılar onu.

Buradaki tiyatronun kötü olduğunu söylüyorlardı, daha iyi, diye düşündü Valya, gösterişsiz olmak, ayrımsanma-mak, hayattan silinip unutulmak istiyordu. Artık ne Steçenko, ne Vlahova olmamak için kendine takma bir ad aldı. Afişe adının ne olarak yazılacağını sorduklarında, aklına ilk gelen adı söyledi: Demidova. Okuldayken Klava Demidova ile aynı sırada otururlardı.

Tiyatro gerçekten de kötüydü. Oyuncular arasında fazlaca bir yeteneği olmayan ama çok çekici bir kadın olan Perşina vardı. Durmadan Hudruk'la kafayı çeken yaşlı aktör Bajenov'un karısı Pomerantseva, Perşina'yı kıskanırdı. Hudruk Lebedkin çeyrek yüzyıl önce bir Moskova tiyatrosunda rejisör yardımcısı olarak çalışmıştı. Bazan, kafayı buldu mu, teatral bir tavırla, «Göze çarpabilir miyim ben bu durumda? derdi Bajenov'a. Ben düşey sahneleri seviyorum... Ama boşver, unutalım bunları ve birer kadeh daha içelim.» Ayıkjcen renksiz bir adamdı, «Biraz fazla çalıştırıyorlar beni» diye homurdanırdı. Tiyatronun en iyi aktörü kabul edilen Lyubimov, başarısız bir oyunu kurtarmaya çalıştı mı, Lebedkin kızardı: «Neden birisi sanki sizi boğuyormuş gibi konuşuyorsunuz? Üstelik de en can alıcı yer orası. Size göre hava hoş tabii, aina ben sorumluyum.»

461

Valya küçük rollerde oynuyor, Demidova adı afişlerin hep en altında yer alıyordu. Yaşlı, durmadan homurdanan, ama iyi yürekli bir kadının evine yer-¦ İeşmişti- Kadın ona gözleme yapıyor, tatlılar getiriyor, sonra da başlıyordu konuşmava: Valya eğer evlenmiş olsaydı elbette daha iyi olurdu, ama koca bulmak hiç de kolay bir iş değildi günümüzde, sonra Valya genç de değildi artık ve altı yüz ruble ile geçinilir mi dive yakınmak da günahtı... Kızmıyordu onun bu sözlerine Valya, küçük ama yararlı bir iş yaptığına inanıyordu, hayallerine gelince, varsın onlar durdukları yerde dursunlardı, Valya için fazla büyük hayallerdi çünkü bunlar.

Bir yıl önce Lebedkin yerel gazetede tiyatro üzerine sert, iğneleyici bir makale okumuştu.- «Seyircilerimizin Sovyet oyunlarına susadıklarını, sahnede geçmişi değil, bugünü ve kendisini görmek istediğini yoldaş Lebedkin'in artık anlaması gerekir». Lebedkin hemen repertuardan bütün klâsikleri çıkardı. Sakinleşmişti böylece, ama aynı gazetede, aynı eleştirmenin bir makalesi daha yayınlandı: «Yoldaş Lebedkin anlaşılan bizim seyircimizin klâsiklerin o yüce mirası na ne denli büyük bir sevgiyle bağlı olduğunu anlamıyor. Neredeyse bir yıl var ki afişlerde Ostrovsky'in adını görmüyoruz.» Lebedkin kafayı çekti ve homurdanmaya başladı.- «Bu adamlar iyice karar vermişler beni yemeye, hangi sosla olursa olsun, farketmez...» Bajenov onu yatıştırdı: «Kimsenin seni yemek istediği yok anam babam. Diyalektik derler buna... 'Bo-ra'yı sahnele, bak nasıl yatışıyor herkes... Pomerantseva ise nefis bir Katerina olacaktır.»

Öneri Lebedkin'in hoşuna gitti ve «Bora» üzerinde çalışmaya başladı. Ancak terslik yakasını bırak-

462

mıyordu, ilk gösteriye on gün kala Pomerantseva hastalandı, doktorlar iki ay dinlenmesi gerektiğini söylediler. Lebedkin yıkılmıştı, «Bir uğursuzluk var bende, diyordu Bajenov'a. Rolü Perşina'ya vermek gerek ama onun da hazırlanabilmesi için bir ay ister.» «Sakın ha! diye bağırdı Bajenov. Perşina bir kırıtıp nazlanmaya başladı mıydı, bu, fiyaskodan da öte, biçimciliğe mıhlanıp kalman demektir. Varsın biraz sönük olsun Katerina. Demidova'ya ver rolü,

gülümsediği zaman çok tatlı bir kadın da olabiliyor üstelik. Elbette bir Pomarentseva olamaz, ama afişin en üstünde benim adım var, Lyubimov adı... Nasıl olsa çeker götürürüm oyunu...» Lebedkin, Bajenov'un haklı olduğuna karar verdi ve Valya'ya, «Katerina'yı siz oynayacaksınız,, dedi. Böylece sizde iş olup olmadığını da anlayacağız.»

İlk gösteride Valya çok başarılıydı. Birçok kez sahneye çağırdılar onu. İşçi mahallesi projesi için kente gelen Moskovalı mimar, Lebedkin'e, «Büyüleyici bir Katerina! dedi. Stalin ödülü için yarışmaya sokulabilecek bir gösteri bu». «Bora»nm sahnelenişi üzerine gazetede, tüm bir paragrafın Demidova'ya ayrıldığı bir makale yayınlandı. Herkes Valya'yı kutluyordu, Pomarentseva ise kıyameti koparmıştı: «Bile bile yaptın bunu! diye bağırıyordu Bajenov'a. Beni mahvetmek için bile bile yaptın!» Valya'ya genç bir yazarın «Mutluluk Yolu» adlı oyununda da boş rol verdiler. Ev sahibi kadın peynirli börek getirdi Valya'ya: «Elbette kocan yanında oldu mu rahatsmdır, yoksa bugün iyi, yarın kötü, ne anladık bu işten! Anı1* günümüzde koca bulmak zor tabii, şimdi sizin ücretinize yüzde yüz zam yaparlar, böylece kara gün için bir köşeye bir şeyler koyabilirsiniz...»

Başarısı Valya'nm başını döndürmedi; başarıy1

da, başarısızlığı da geçmişten tanıyordu. Sinema ens-titüsündeyken profesörler yeteneği olmadığını söylemişlerdi, hâlâ çok saygı duyduğu rejisörün biri açık-¦ ça, «En iyisi kendinize başka bir meslek seçin siz» demişti. İki yıl sonra Molotov'da okuduğu bir şiiri din leyen aktör Orlovskiy, «İşte gerçek bir yetenek, eğitilmesi gerek yalnızca...» demişti. Sonra, Sergey geldiğinde çok kötü bir oyunda o denli güzel oynamıştı ki, kent tiyatrosunun rejisörü gruplarına girmesini önermişti. Moskova'da Vahtangov okulunda kimisi onu on para etmez bulmuş, kimisi övmüştü. Bunları anımsayan Valya düşünüyordu.- bir tür şans oyunu demek ki... Övülmek ya da yerilmek değil sorun, kendim de bilmiyorum nasıl olduğumu: bir akşam çok iyi, başka bir akşam çok kötü oynuyorum, bazan rolüme bağlı oluyor bu, bazan rol arkadaşıma, moralimin nasıl olduğuna, ya da hiç önemsiz başka birtakım şeylere. Demek ki iyi bir aktris olamam ben... «Mutluluk Yolu»nda iyi bir oyun çıkaramadı Valya, gazetede sert eleştirilere hedef oldu. Başka bir rol daha verdiler ona: Batı hayranı bir profesörün foyasını açığa çıkaran bir komsomol kızı oynayacaktı. Bunda da başarısızlığa uğradı. Pomerantseva rahatlamıştı; iyileşmiş ve eski yerini almıştı. Demidova için «şişirilmiş balon» deniliyordu. Ve Valya düşünüyordu.- haklılar, en iyisi küçük roller benim için, böylece tüm oyunun başarısızlık tehlikesiyle karşı karşıya !ialması da önlenmiş olur... Dış görünüşü sakindi, ama bazan dayanılmaz ölçüde acı duyuyordu. Çalışıp çabalıyorum bir şeyler yapabilmek için, diyordu kendi kendine, ama cansız şeyler çıkıyor hep. Fabrikada çalışırken gerekli bir iş yaptığımı biliyordum. Savaş vardı o zaman, herkes sanki bir açık ordugâhta yaşıyor gibiydi... Belki de hiç dönmemeliydim sanata? Kor-

kunç bir şey bu, otuz dört yaşındayım ve hayatta yerimi bulamamışım daha. Nina Georgiyevna'dan başka yakınım yok, ona da yüreğimin içini açamam, heyecanlanmaması gerek.

Valya'nm acı çektiğini gören bir adam vardı: Lyu-bimov'du bu. «Yetenek olduğu zaman bile kötü oynanabilir, diye teselli ediyordu onu, oluyor bazan böyle şeyler, tek ki moralinizi bozmayın

siz... İki kez Leo-nidov'u seyrettim ben, birincisinde sarsıldım oyunundan, ikincisinde ise basbayağı kötü oynadı. Yetenek olmadan Katerina'yı sizin oynadığınız gibi oynayabilmek olanaksızdır. Büyük bir aktristsiniz siz.» Yalnız kaldıklarında Valya'ya şiir okuyordu Lyubimov. Eğlendirmeye çalışıyordu onu, başka aktörlerin benzetmelerini yapıyor, daha önce çalıştığı tiyatrolar üzerine gülünç şeyler anlatıyor, leylak ve gül getiriyordu ona; inceydi, hiç bir şey istemiyordu Valya'dan. İyi bir aktördü, traktörlerin mekanik bir takım üstünlüklerine ilişkin monologları bile büyük bir heyecanla okurdu. İşte gerçek sanat da budur, diye düşünüyordu Valya.

Nemli, ılık bir temmuz akşamıydı. Oyundan sonra Gagarin parkına gitmelerini önerdi Lyubimov Valya'ya; kentin en güzel yeriydi burası: yandan bakınca süt mavisi sisler içinde kırlar görünürdü aşağıda. Kuru ot kokuyordu hava. Lyubimov ve Valya uzun süredir susuyorlardı. Sonunda Lyubimov bozdu sessizliği:

—¦ On dört yıldır oyuncuyum, sahnede birtakım gürültülü sözler etmeye alışığım. Ama şimdi sanki dilim tutuldu. Beni anlayabilmeniz için her şeyimi verirdim...

Valya heyecanlandı-

— Dönsek artık. Geç oldu...

465

— Anıta kadar yürüyelim... Çok kederliyim bugün nedense...

Valya onun gönlünü almak istedi:

— Çok güzel oynadınız bugün. • Lyubimov güldü:

— Aktrissiniz siz, bilirsiniz, bugün nasıl oynadığınız değil, yarın nasıl yaşayacağınız önemlidir... Sahnedeyken, rol yaparken bana inanıyorsunuz da, sahneden inince, gündelik hayattan, gündelik sözler söy-jediğimde anlamak istemiyorsunuz beni...

Kucaklayıp öptü Valya'yı Lyubimov. Soğuktu dudakları Valya'nm, ne öpüşüne karşılık vermiş, ne de itmişti onu; bir dakika daha geçsin, düşecekmiş gibi hissediyordu kendini. Lyubimov koluna girmiş ve onu iyice kendine çekmişti.

Bir yarım düşşteydi sanki ilk haftalarda Valya. Lyubimov'un duyguları ona da geçiyordu, âşıktı Lyubimov ona. «Sen herkesten başkasın» diyerek kıvandırıyordu onu. İlk kez rastlıyordu böyle bir kadına.-kuşkulu, düşsel, heyecanlı, mutsuz, çok güzel oynayabildiği gibi, kötü de oynayabilen, bazan çok güzel görünen, bazan belirsiz, bazan sevecen, bazan da kayıtsız. ..

Valya da yalnız kaldığı zamanlar şöyle düşünü-, yordu,- galiba iyiden iyiye karıştırmaya başladım, iyi bir adam belki, ama ben onu sevmiyorum, bu çok önemli... Sonra kendi kendini azarlıyordu: Sergey gibisi bir daha olmayacak, iki kez olmaz öyleleri... Lyubimov benimle mutlu olduğunu söylüyor, niye kendimi yiyip bitiriyorum öyleyse? Dünyada bir insanı da ben sevindiriyorsam ne iyi...

Lyubimov'u çok çabuk anladı Valya. Kötü bir adam değildi, yetenekliydi, duygulu ve yardıma hazırdı, ama Çok hafifti, havaiydi. Pomerantseva'nın ona «Tanrı

Kuşu» demesi boşuna değildi. Hiç bir şeye karşı ciddî değildi, oyunun seyircileri heyecanlandırdığını söylediklerinde güler, Valya'ya, «Biz seninle o oyunurt mutfakta nasıl hazırlandığını biliyoruz, değil mi?» derdi. Hiç bir konuda kendi fikri yoktu. Oyunu beğenmez, söver, sonra Lebedkin bunun olağanüstü bir oyun olduğunu söyleyince hemen ona katılırdı. Valya başlangıçta çok şaşırmıştı buna: «Neden düşündüğünü değil de başka şeyleri söylüyorsun?» Alınırdı Lyü-bimov: «Oyun gerçekten güzel». Artık Valya'ya ne şiir okuyor, ne sanattan söz ediyordu, dedikodu yapıyor, ya da homurdanıyordu: «Yazarlar için ne var, her yerde insan içine katılabilir onlar, bizde ise taşraya düştün mü, işin bitiktir...» Valya'dan önce çok kadın tanımıştı, çabucak âşık olurdu (Her kez de bunun gerçek bir aşk olduğuna inanırdı) ve çabucak soğurdu. Şu sözleri Valya'yı Çok öfkelendirmişti: «Açık söylemek gerekirse, Pomarentseva'yı Bajenov'a bıraktım. İhtiyar için bir altın madeni olabilir kız belki, ama benim için çekilmez olmuştu artık: her gece valeriyan damlası yutarak yarattığı sahnelerden gına gelmişti...»

Ayrılmaları da birleşmeleri gibi rastgele oldu. Tatilini geçirmek için Moskova'dan gelen bir üniversiteli kıza tutuldu Lyubimov, bir hafta Valya'yı hiç arayıp sormadı, sonra bir gün tiyatroda karşılaştıklarında birden Valya'yı anımsadı: «Lütfen kıskanma, ciddî hiÇ bir şey yok, bir delilikti işte, zaten kendisi de gidiyor Bugün oyundan sonra gelirim, tamam mı?» Valya'nırı yanıtı kendisi için de beklenmedikti: «Hayır. Yalnız kıskandığımı sanma. Bitirmek gerekti, hepsi bu..' Küsmüş gibiydi Lyubimov'un yüzü, ama Valya'm11 haklı olduğunu da anlıyordu; içinden teşekkür ?$ ona.

Ev sahibi kadm Lyubimov'un artık uğramadığını farkedince üzüldü: «Mühendis ya da öğretmen daha iyi tabii, ama şimdi nerde onlar! Hem iki kişi için ha-• yat daha bir kolay, ama siz bekleyin, nasıl koşup gelecektir Lyubimov daha...»

Lyubimov'u düşünmüyordu Valya.- tüm olup bitenler aptalca bir düş gibi geliyordu ona, ama yalnızlığı da gitgide daha büyük bir güçle hissediyordu. Aradan bir ay geçti. Sahnede özenli, dikkatli, ama yine de kötüydü; provalar ve gösterilerden arta kalan saatlerinde evinde oturuyor, bazan Nina Georgiyevna' ya uzun, karmakarışık mektuplar yazıyordu. Sonra l;eder, umutsuzluk dolu bu mektupları yırtıyor, hayatından memnun olduğunu anlatan başka mektuplar yolluyordu. Artık hayal de kurmuyordu, beklediği hiç bir şey yoktu. Başkaları rolünü yaşıyor sahnede, bense, yeteneksiz, dökülüyorum... Kimseye gereği yok bunun. Eğer şöyle iyice bir düşünecek olursak yaşamaya da değmez. Benim gibi zararlı otları ayıklamak gerek sahnelerden... Dona kalmışçasına oturuyordu ev sahibi kadın kapısını Vurduğunda.-— Bir hanım sizi soruyor.

Saçları ağarmış, gözleri yorgun bir kadın içeri girdi. Valya büyük bir şaşkınlıkla baktı ona. Sonra birden bağırdı:

— Hohotuşa (*)I

Galoçka gülümsedi ve birden Valya'nın o ilk gençlik yıllarından tanıdığı Hohotuşa oluverdi.

Valya nasıl yaşadığını sorduğunda Galoçka bir Şeyler anlatmaya çalıştı, ama hep dili dolaşıyordu. Hiç farkına varmadan geçmiş günlere döndü ikisi de, (*) Çok gülen anlamına (c.ö.)

«Pickwick Club»ü, uzun kirpikli, küçük Laya'yı, 2i-na'yı, Boris'i anımsadılar. Yazgılarından, savaş kahramanlıklarından, yiğitliklerden hiç söz etmedilar; sanki geçen hafta geçmiş şeylermiş gibi okul yıllarının küçük anılarından söz ettiler.

— Svyatoşina'da yazlık evde geçirdiğimiz geceyi anımsıyor musun? Raya hırsızlardan korktuğunu söylemişti hani? Yura da ipe bağladığı iskemleyi çekince Raya uyanıp «Hırsız var!» diye bağırmıştı. Nasıl da alay etmişti herkes onunla... «Korkaksam n'olmuş yani, diyordu Rayacık da, herkesin bir sayıf yanı vardır...»

—• Almanca dersinde Zina'nm nasıl kendisine kopya vermemizi istediği geldi aklıma. En ön sırada oturuyordum ben, «Lessing» diye fısıldıyorum Zina'ya, duymuyor ve «Liebling» (*) diye tekrarlıyordu. «Nedir bu, demişti Sergey Anatolyeviç de, aklınız fikriniz hep böyle şeylerde...» Kendini tutamamış ağlamıştı Zinacık, zor yatıştırmıştık...

— Ya sen Valeçka, Borya'nm albümde senin için yazdığı şiiri anımsıyor musun? Daha yeni başlamıştı yazmaya galiba? Şiirin başı hâlâ aklımdadır: «Büyük bir mutluluk verildi bana — yağmur gibi vuran pencereme...» Sen de, «İyi ama neden yağmur?» diye sormuştun. Tabii ben hemen kikirdemiştim, çok alınmıştı Borya...

Sonra sustular, oturdular, birbirlerine bakmaya başladılar. Galoçka fazla bir değişme göremiyordu Valya'da, alnını buruşturması, gülüşü hep aynıydı. Aktrise benzer bir hali yoktu... Galoçka'yı ilk gördüğünde çok yaşlanmış bulmuştu Valya, ama şimdi belki alıştığından, belki de gençliğini anımsadığından

(*) Liebling - Sevgili

genç görüyordu. Saçları ağarmış, ama yüzü genç, diye düşünüyordu, bu saçlar ona çok güzel gidiyor, bir hava veriyor...

Galoçka ilkbaharda Osip'ten bir mektup aldığını, onun hâlâ Almanya'da ve orduda olduğunu anlattı.

— Evlenmedi mi? diye sordu Valya.

— Hayır... Kiyev'deyken Babi-yar'e gittiğini yazıyor mektubunda... Bu sözler ikisine de acı

şeyleri anımsattı, Galoçka başını çevirdi, pencereye doğru yürüdü.

— Görünüşün iyi senin...

Ev sahibi kadın semaver, çay getirdi. Valya dört dönüyordu odanın içinde,- susacaklarından ve bir daha konuşmaya başlayamayacaklarmdan korkuyordu: sanki her şey hareketlenmiş, coşmuştu... Galoçka hayatından hoşnut olup olmadığını sordu; Valya yalan söylemek istemiyordu, ama gerçeği de söyleyemezdi. —¦ Zor bu sorunu yanıtlamak Galoçka. Hoşnut olduğum dakikalar yok değil, ama pek seyrek oluyor bu... Tiyatrocu olmamam gerekirdi, buna şüpho yok, ama artık geri dönmek için çok geç. Yeteneğimin ne kadar olduğunu görüyorsun, ama onur, kibir, özüne saygı istemediğin kadar... Ama şimdi değmez bunları konuşmak, sen de biliyorsun, ömrümce hep birtakım aptallıklar yapmışımdır, aşın yaşamak istemişimdir, oysa başka türlü yaşamak gerekirmiş, bunu şimdi anlıyorum... Biraz da sen kendinden söz etsene Galoçka, Almanya'ya sürüldüğünü biliyorum yalnızca, ve bir Kiyevlinin anlattığına göre de kırk beşte dönmüşsün galiba oradan... Yalnız mı yaşıyorsun?

— Hayır kocamla... Nereden başlayayım bilemiyorum. Almanya'yı hiç anlatmayacağım, kendim bile ansımak istemiyorum çünkü... İlk yıl çok zor oldu:

p

geziyor, konuşuyor, çalışıyordum ama, gerçek hayata dönemiyordum bir türlü. Sonbaharda bir işe aldılar beni, ama hep kasten yapıyorlarmış gibi geliyordu bunları bana, çünkü ben herkes gibi değildim... Almanya'da kaldığım toplama kampındaki ceza koğuşunu anlatayım diyorsun, vah vah! falan diyorlar, ama kimsenin dinlemeye istekli olmadığını anlıyorsun, aslında kendin yaşamamışsan anlaşılmaz böyle şeyler dinlemekle, okumakla... Annem dindar bir kadındı, o anlatmıştı, küçük bir kızdım ben o zamanlar... Tam anımsayamıyorum şimdi, azizin mi ne biri tabutun içine girip yatmış, sonra da dirilmiş, insanlar arasında dolaşmaya başlamış, herkes korkuyormuş ondan, oysa yeniden bildiğimiz, normal bir insan ol-muşmuş, ama tabutun içine nasıl yattığını kimseye unlatamıyormuş... Benim durumum da böyle... Sonra işime alıştım, oldukça ilginç bir işim var şimdi, kitaplık memuru olarak çalışıyorum, kurslarını bitirdim... Hem çok kitap okuyorum, hem de birçok insanla konuşuyorum. Eğer okuduğu kitap sarsmışsa kişiyi, duygularını anlatmak istiyor, hatta bazan yüreğini olduğu gibi açıveriyor... Kime gider böyle bir kişi? Tabii kitaplık memuruna... Kırk yedide Kuljenko ile tanıştım... Şimdi soyadımdır bu benim, söylemiştim sana...

Galoçka tıpkı eskiden olduğu gibi hiç nedensiz, neşeyle güldü birden; Valya da güldü ve onu kucakladı:

—Hohotuşa... Öyle iyi oldu ki gelmen... Anlatamam, öyle iyi oldu ki!..

— İş içm geldim buraya ben. Yani bir görevim var... Ama sonra söz ederim bundan... Kocam mühendis, Kuşçina'daki standart ev fabrikasında çalışi" yor. Seksen kilometre Kuşçina buradan. Kiyev'de ta-

471

fiştim kocamla, o da Kiyevli, geçen kış gönderildi buraya. .. İkinci gruptan maluldür, karnından yaralı, çalışabilir ama sürekli bakılmalı kendisine. Hiç yazıklanmıyorum onunla evlendiğim için, tanışınca anlarsın nasıl gerçek bir dost olduğunu, on bir yaş büyüktür benden, kırk beş yaşında... Oyla bir coşkuyla çalışıyor ki, beni de coşturuyor. İşimiz gerçekten ilginç, Donbass için ev yapıyoruz. Tıpkı masallardaki gibi, şurada keresteyi görüyorsun, biraz sonra ötede ev hazır, otur, çayını iç... Valyacığım, seni nasıl buldum •biliyor musun? Bir Kiyevli var burada, Tokarev, Jorj, belki anımsamazsın sen, okulu bitirdiğimiz yıi kur yapıp durmuştu bana... Arada bir yazışırız onunla, bir gün tiyatroya gittiğini, «Bora» yi seyrettiğini, senin oyununun sarsıcı olduğunu — onun sözü bu, sarsıcı—, senin adının Demidova olduğunu yazdı bana. Buraya geldiğimde Demidov'un kim olduğunu sordum ev sahibin kadına, güldü, senin tiyatroda Demidova olduğunu, kocanmsa olmadığını söyledi. Nerden çıktı bu Dömidova adı?

— Klava'yı anımsıyor musun?

— Sarı Klava'yı mı? Çocuklar saç örgülerini çekti flii miyavlar gibi bağırırdı...

Galoçka neşeyle güldü:

— Görevle geldiğimi söylemiştim buraya. Parti sekreterinin dileği... Bir düşünsene, koskocaman istetme, gerçek bir kombina, ama bugüne kadar hiç ti-5'atro yüzü görmemiş... Madem onunla iyi tanışıyorsun, onun aracılığıyla bir dene bakalım dedilor... Hiç değilse iki gösteri için tüm tiyatroyu çağırmak istiyoruz fabrikamıza. Oyunlardan birisi *abü «Bora» ol-

472

— Bütün bunların bana bağlı olduğunu mu sanıyorsun? Ben tiyatronun en küçük aktrisiyim. Yarın LebedKin'le tanıştırırım seni, sonra bir de parti bölgç yürütme kuruluna gitmen gerek...

— Bizimkileri görürsün gelince. Kuljenko'yu da tabii... Onu yalnız bıraktım mı içim hiç rahat etmiyor, büyütecek bir şey yok gerçi, ama söylemiştim ya, bakıma ihtiyacı var...

Galoçka aile hayatiyle ilgili gerçeklerin hepsini anlatmamıştı Valya'ya. Tanıştıklarında Kuljenko tam bir gevşeklik, duyumsamama içindeydi, sakat olduğunu, kimse için gerekli olmadığını, dolayısıyla yaşamasının da anlamsız olduğunu söylüyordu. Savaştan önce evliydi, bir kızı vardı. Savaşın daha ilk günlerinde, Brest yakınlarında kuşatılmış, üç yıl partizanlık yapmıştı. Cephe hattına geçmeyi başaran silah arkadaşlarından birisi Kuljenko'nun karısına, kocasının Breş yakınlarında öldüğünü söylemişti. Kadın iki yıl ağlayıp dövünmüş, sonunda —kırk dörtte— evlenmişti. Sakat olarak Kiyev'e dönen Kuljenko artık ailesi olmadığını öğrenmişti. Bu sıralarda Galoçka tıpkı bir çocuk gibi onun yaralarıyle ilgileniyor, ona bakıyordu. Bir gün acılı bir gülümsemeyle şöyle demişti Kuljenko ona: «Bana öyle geliyor ki, senin ciğerlerin de, yüreğin de, kafan da iki kişi için çalışıyor...» Toplama kampının ceza koğuşu şefinin Ga-loçka'dan nefret etmesi boşuna değildi: olağanüstü bir hayat gücü vardı onda, taşan, başkalarına da geçen coşku dolu bir güç. Bir mucize gerçekleştirmişti Galoçka: Kuljenko'yu diriltmişti. Neşeliydi artık Kuljenko, çok iyi çalışıyordu, başından onca acı geçmiş bir kişi olduğu en yakın arkadaşlarının

bile akıllarından geçmeyecek bir şeydi. Ama bazan tüm bedeni tel içinde kalıyor, duyması zorlaşıyor, başağrısı nöbet-

473

lerinin biri gelip biri gidiyordu,- böyle zamanlarda yeniden umutsuzluğa kapılıyordu. Galoçka her zaman tetikteydi, onu iyileştirebiliyordu ve Kuljenko tıpkı ağır hastaların oksijenle yaşamaları gibi, Galoçka'nın içinden taşan neşeyle yaşıyordu.

Galoçka o gece Valya'nm yanında kaldı; kaç kezdir artık susmaya ve uyumaya karar verdikleri halde, yeniden başlıyorlardı konuşmaya:

— Uyumuyor musun Valya?.. Sana bir şey anlatmak istiyorum. Toplama kampıyla ilgili bu, ama kamp değil konusu. Bir Fransız vardı kampta: Pierre. O koşullar altında böyle bir şeyin nasıl olabildiğini anlamak zor, ama biliyor musun, bir kez bile öpüşmediğimiz halde büyük bir aşktı bizimkisi. Kampta tüberkülozdan öldü Pierre. Şimdi bile sesi kulakla-rımdadm «Galoçka... tatlım...» Rusça öğrenmişti, ama bazı harfleri söyleyemezdi... Uzun konuşmalarımız oldu onunla... Sana şimdi burada aşktan hiç söz etmemeliydim... Ama nasıl olsa Pierre öldü... Sen tiyatronun kötü olduğunu, niçin oynadığını bilmediğini söylüyorsun... Savaştan önce küçük bir kızdım ben, Hohotuşa'ydım... Pierre'e anlatacak fazla bir şeyim yoktu, o benden çok daha fazla okuyor, düşünüyordu. Bir gün: «Sen ne kadar çok şey biliyorsun,» dedim ona. O da bana: «Ama bazı şeyleri de sen benden çok iyi biliyorsun» dedi. Bu sözleri hiç aklımdan çıkmadı. Ülkemizle ilgili her şeyi öyle büyük bir dikkatle dinlerdi ki!.. Ancak orada anladım tüm dünyanın gözünün bizim üzerimizde olduğunu. Sen ak-tristsin, Tokarev oyun gücünün olağanüstü olduğunu yazıyordu. Ama beni al ele... Savaştan önce bir dokuma fabrikasında çalışıyordum, şimdi kitaplık görevlisiyim, hani şu gazetelerde yazılan «küçük dişli»

474

durumu var ya, tıpkı öyle... Ama başka bir açıdan, bakınca durumun hiç de öyle olmadığını anlıyorum...! Küçük evler yapıyoruz biz değil mi, her halde Ame-f rika'da da yapıyorlardır, hatta belki de daha güzel-, lerini, ama bizde bu evlerde insanlar yaşayacak, an- i lıyor /ausun0
B°p örneğin Almanya'da da evler gördüm, odalar, banyolar, konfor... Ama insanları ne yaptı onlar?. Bizi Amerikalılar kurtarmıştı kamptan, zenci bir şoför yanıma yaklaşmış ve çukulata vermek istemişti bana, biliyor musun, subayı öyle bir bağırdı ki ona!.. Hayır, çok yaşamamız gerek bizim, soluyabilmek için çok yaşamak ve çok çalışmak... Pierre aklıma geldiği zaman ağlamak isterim hep, öylesine iyi yürekliydi...

Valya, Sergey'i anımsadı nedenini kendi de anla-1 madan. Galoçka'nm anlattıklarıyla onun arasında or-| taklaşa olan şey neydi, kendisi de bilmiyordu, ama; Seryoja'yı nicedir şimdiki gibi canlı ve yakın hissetmemişti.

— Galoçka, öyle iyi ettin ki gelmekte!.. Bu... mutluluğum sanki benim...

Üç hafta sonra tivatro kombinaya gitti. Oyundan önce Valya çok heyecanlıydı, şimdiye kadar hiç olmadığı kadar başarısız oynayacağını sanıyordu, ama güzel oynadı. Seyirciler çok hoşnuttu, mutsuz bir aşkın bu eski dramı herkesi sarsmıştı.

Ertesi sabah Valya'ya üniteleri gezdirdi Galoçka, çalışanlarla tanıştırdı onu. Herkes Valya'yı kutladı, teşekkür ettiler ona. Küçücük bir kız gibi utandı Valya.

— Şu evlere bak! diyordu Galoçka. Ne güzel değil mi! Tahtadan yapılmış olmaları hoşuma gidiyor en çok da... Sonra her şeyleri düşünülmüş, hatta soba bile...

475

475

Bu evlerde kimlerin oturacağını tahmin etmeye

şy

— Her halde gençler oturacaklardır... Sonra bir nine ve kedisi... Benim için bir nine ve kedisinden daha büyük bir konfor simgesi yoktur. Gençler tartışıp kavga edebilirler, nineyle kedisi ise hiç bir zaman kavga etmezler...

Valya yaşlı bir hasta olarak düşünüyordu Kul-jenko'yu; ama görünce hiç de öyle olmadığını anladı. — Geldiğiniz için, gösteriler için çok teşekkürler, dedi Kuljenko, Valya'nm elini sıkarken. Ne zamandır hiç gitmemiştim tiyatroya, çok güzel oynadınız, ruhum dinlendi..,

Küçücük bir odada yaşıyordu Galoçka kocasıyla. Bunca ev yaptıkları halde, diye düşündü Valya, kendilerinin bir evi yok, belki de böyle olması #erek: başkaları için çalışmak yani...

Valya yalnızca hoşnutluk duyuyor değildi (başarılıydı galiba oyunda), ama neden olduğunu bilmediği bir de sevinç duyuyordu. Eskiden tiyatro salonunu dolduran, heyecanlanan, alkışlayan insanların gündelik yaşayışlarına hiç dikkat etmemişti; buradaysa bu insanlarla iki gün geçirmişti.

İkinci gösteriden sonra bütün oyuncular sahnede toplandı, fabrika direktörü ve işçi temsilcileri birer konuşma yaptılar, oyunculara çiçek verdiler. Lebed-kin duygulandı ve teşekkür konuşması yerine gürültüyle sümkürerek tek tek herkesin elini sıktı. Valya sahneden inerken yaşlı bir adam kendisine mühürlü bir zarf uzattı ve, «Daha sonra, boş bir zamanınızda okursunuz» dedi.

Sonra hep birlikte yemekhaneye gittiler, bir ak-Şam yemeği düzenlenmişti burada, yeniden konuşmalar yapıldı, yenildi içildi. Valya'nın karşısında oturuyordu Galoçka, yüzünden hiç eksik etmediği gülüşü

476

başkalarına da geçiyordu, Valya da onun neye güldüğünü bilmiyor, ama o da gülüyordu. Gece yarısiiu geçe dağıldılar. Valya soyundu, yatağına uzandı, sonra birden mektup geldi aklına, mühürünü kopartıp açtı, okumaya başladı. Şunlar yazılıydı mektupta:

«Tatlı aktrisim benim!

Adınızı bilmediğim için böyle yazmaya karar verdim size. Bu satırları yazan kişi tanıdığınız birisi değildir; sizi bu mektubu yanıtlamak zorunda bırakmamak için imzamı da atmayacağım altına. İçi içine sığmayan bir delikanlı değilim ben; bir âşığın içaçımı da değildir bu satırlar. Elli bir yaşımdayım, mesleğim teknik ressamlık. Size bu satırları yazan kişinin kim olduğunu bir parçacık olsun anlayabilmeniz için bir iki sözcükle kendimden söz edeceğim. Oldukça güç bir hayat geçirdim, savaşta karımı ve oğlumu Leningrad'da yitirdim, sonuna kadar savaştım, hiç bir olağanüstü yeteneğe sahip değilim, kısacası rastgele, sıradan bir vatandaşım. Size yazmamın nedeni, hiç haberiniz olmadan bana büyük yardımda bulunmuş olmanızdır. Oyun bitip de eve dönünce hemen gidip size teşekkür etmeye karar verdim, sonra bunun fazla gösterişli bir davranış olacağını düşünerek yazmayı uygun buldum. Benim hayatımda anlatılmaya değer pek bir şey yoktur, ama sizin bir insanın acısını nasıl yansıttığınızı görünce hafifledim, sanki kanat takmıştınız bana. Bu yüzden size yürekten teşekkürlerimi sunmama izin veriniz.»

Valya birkaç kez okudu mektubu. Yürek vuruşları sıklaşmıştı, yatağına uzandı ve bu bilmediği kişiyi düşünmeye başladı. Nasıl yardım edebilmişti ona? Birden Sergey'i anımsadı, düşleri sevdiğini söylerdi Sergey. Demek ki düşler herkes için gerekli. Bu yaşlı

teknik ressam için de... O zaman kendisi de başkalarına benziyordu, herkes gibi zor zamanlan oluyordu hayal kuruyordu... Belki de gerçekten gerekliydi o da

rVSe°da ^^ İÇİn kÜÇÜÜk «*

Elinde mektupla uyudu, en değerli sıkıyordu avucunda mektubu: hajata

41

Glazkov neşeyle karşıladı Krants'i:

— Sizin vaftiz çocuklannm keyfine diyecek yok. Bu mibzer bizi sanki sovhoza iyice bağladı? Benim hesabıma göre muazzam tasarruf sağlandı... Durun hele, bir yemek yiyelim, bakın karım varenikf*) pişirdiğini söylüyor. (Krants'm yüzüne baktı:) Hasta gibi bir haliniz var. Soğuk aldınız belki de? Aldatıcıdır bu havalar, dün sıcaktı, bugün gene soğuk. Votka gerek size, bir yudum alın bir şeyciğiniz kalmaz...

Krants hafifçe gülümsedi. Nasıl edip de bir an önce Pestruşkino'ya gidebileceğini düşünüyordu. Ama Glazkov bırakmadı. Yemekten sonra, pompanın iyi çalışmadığından yakındı. Krants ceketini çıkardı, gömleğinin kollarını sıvadı ve pompayı onarmaya girişti.

— Sizin makine bakımcınız şiir mi yazıyor Allah-aşkma?

Glazkov şaşırmıştı.-(*) Varenlk — İçi peynir veya vişneli bir çeşit mantı (ç.n.)

— Niye sordunuz?

— Hayır, eğer şiir yazıyorsa, bir sorun yok, bağış, lanabilir. Koca bir patozu onaramayabilir hani. Ama pompa... Bakın ...tıkanmış... tıkanınca da... tabii basmıyor. .. Şimdi oldu işte.

Aklı hep Pestruşkino'daydı, ama başladığı işi de yarım bırakamıyordu. Orası burası derken pompayla epey uğraşması gerekti ve Pestruşkino'ya ancak akşama doğru varabildi.

Vera'nın nerede oturduğunu sordu: kitabı ona vermek istiyordu; konuşmak için iyi bir bahane olurdu bu, ama durdurduğu iki kadın da Trubnikova'yı bilmiyorlardı. Yaşlı bir adama daha sordu, şaşkınlık dolu bakışlarla baktı adam Krants'a:

Trubnikova mı?.. Yok öyle birisi bizim burada...

— Öğretmen... Vera Nikolayevna...

— Öyle söylesenize... Vera Nikolayevna? Biliyorum tabii. Çok olmadı bize geleli, geçen güzden beri burada... Şu aksöğütü görüyor musunuz, küçük bir ev var yanında?.. Glıbaçeva'nın evidir o, orada kalır işte...

Vera koşup kapının önüne çıktı, «Siz misiniz?» diye bağırdı. Gülümsüyordu bir yandan da. Krants'ın da yüzü aydınlandı, o da gülüyordu. Kitabı beceriksizce Vera'ya uzatarak:

— Sizin kitaplıktan almıştım... dedi.

Başka ne diyeceğini bilmiyordu; oysa özenle hazırlanmış bir planla bir haftadır bu anı bekliyordu: okulda verilen edebiyat programıyla ilgilendiğini söyleyecekti: kolay olurdu bundan bir konuşmaya girmek; ama şimdi bunların hepsini unutmuş, şaşkın şaşkın Vera'ya bakıyordu. Vera ise gülmeye devam ediyordu.

— Aslında —dedi Krants sonunda—, hemen o akşamın ertesi günü getirmek istemiştim...

Birden aklına geliverdi: işte bunu söylememem gerekirdi, geçen seferki gibi kaçar şimdi...

— Yani kitabı fazlaca alıkoyduğumu söylemek istemiştim, doğru bir şey değil bu, ama kimse yoktu gönderecek... Bugün de Sovhoz'da işim olduğu için kendim getirmeye karar verdim.

Vera artık gülümsemiyordu. İçeri girmesini rica etti Krants'a. Üzeri çentiklerden yol yol olmuş kocaman bir masa gördü Krants odanın ortasında, öğren ci defterleri yayılıydı üzerinde. Vera'nın neler okuduğunu öğrenmek için raftan bir kitap almak istedi, ama cesaret edemedi. Bir şeyler söylemem gerek, diye düşündü, dikilmiş susuyorum, ahmaklık bu... Geri getirdiği kitaptan söz etmeye başladı, sonra onardığı pompadan, okulda gördüğü yaşlı matematik öğretmeninden söz etti. Tüm bunları neden söylediğini kendisi de bilmiyordu, ama susmaktan korkuyordu, sustu mu gitmesi gerekirdi. Vera kısa, isteksiz yanıtlar veriyordu, düşünceleri uzaklarda bir yerlerde gibiydi. Krants ona hiç bakmamaya çalışıyordu, ama kendini tutamayıp keder dolu, tutku dolu gözlerini kaldırdı ve baktı: Glazkov'un hastalık belirtisi olarak aldığı rahatsız, endişe verici bir

ışıkla parlıyordu gözleri. Vera başını çevirdi; iskemlenin ucuna ilişi vermişti, sanki bir anda fırlayıp kaçacak gibiydi. Krants ansızın sustu: hepsi ahmakça bu söylediklerimin, onu hiç ilgilendirdiği yok...

— Gideyim artık ben.

Onun kendisini alıkoyacağını düşünüyordu belli belirsiz. Ama Vera hiç bir şey söylemedi, ayrılırlarken yüzüne de bakmadı. Krants evden çıktı ve hızla arabaya doğru yürüdü. Biraz yürüdükten sonra dö-

nüp arkasına baktı. Vera eşikte durmuş onu izliyordu. Durdu Krants: dönsem mi acaba?.. Ama içeri girmişti Vera. İçi kapkara döndü fabrikaya: bundan daha ahmakça hareket edilemezdi doğrusu, bir daha göremem artık onu, hoş, görüp de ne olacak?.. Yeter artık eski romanlardaki gibi düşler dünyasında yaşadığım! Topu topu iki kez gördüm, hep onu düşünüyorum... O ise gülüyordur. Hatta belki de hoş olmayan bir durumdur onun için bu. Yüzüne şöyle bir bakmak yeter bunu anlamak için, başka birini düşünüyor o. Beni hoş karşıladı diye çocuk gibi sevindim, oysa onu korkuttuğum o ilk karşılaşmamızın kötü izlenimini düzeltmek istiyordu o. Sil at tüm bu saçmaları kafandan!

Birkaç gün sonra parti bölge sekreteri çağırdı Krants'ı. Gusev, mibzer işinin peşini bırakmadığını, sonuçlarının iyi olduğunu, Moskova'da projenin savsaklandığını, ama gelişme de sağlandığını ve hemen önümüzdeki günlerde bir cevap geleceğini söyledi. Gusev'in yanında iki saat oturdu Krants. Durmadan telefon çalıyor, odaya birileri girip çıkıyordu. Krants böylece, «Ekim Devrimi - 20» kolhozunda koyunların doksan kilogram geldiğini ve yılda dört kilo yün verdiklerini, bölge gazetesi redaktörünün saat fabrika-smdaki düzensizliklere ilişkin yazıyı keyfi olarak gazeteye koymadığını; makine fabrikası işçileri için yapılan konutlarda çimento bulunamaması yüzünden çalışmaların iki gün durdurulmasını eleştirenlerin susturulduğunu; Gorbaçev Lisesi müdürünün formalist olduğunu ve tarih öğretmenine haksız yere kara çaldığını; çelik döküm fabrikasında haziranda yeni bir ünitenin daha işletmeye açılacağını; tekstil teknik okuluna seksen yataklık yer eklenmesi gerektiğini; Kirovskaya caddesinde üç yeni apartmanın daha ta-

mamlandığını, üyelerin semt sekreterini parti okuluna göndermek istediklerini, Juravlev'in söylenilenleri yaptığını... öğrendi. Şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibiydi Krants: Gusev'in bu işlerin hepsinden haberi vardı; açık, kısa, akıllıca cevaplar veriyordu herkese.

Gusev, Krants'a dönerek fabrikanın çıkardığı pa-tozların eskidiğini söyledi. Gerçi Kostitski'nin modeli iyiydi, ama yapım kötüydü. Eğer Krants bu patoz işi üzerinde çalışırsa iyi olacaktı... îş konuşmaları bittikten sonra Gusev.-

— Pravda'da Paris kaynaklı ilginç bir yazı vardı bugün —dedi—. Atlantik paktını imzalamışlar, ama halk onaylamıyor galiba. Generalleri pek çok bu adamların, ama ortada hiç asker görünmüyor nedense. Bana kalırsa Paris kongresi telâşlandırdı bunları böylesine... Sonra bize öyle kolayca saldıramazlar, güç] eri...

Sözünü tamamlayamadı Gusev; Kuybışev fabrikası direktörü girdi içeri: makarna üretiminde kullanılacak yeni pres-kalıplarm yapımına başladıklara m söyledi...

Krants kentin tozlu, çapraşık sokaklarında rast-gele yürüdü. Merkezde pek çok eski ev vardı; bir zamanlar pomeşçiklerin, yüksek taşra memurlarının yaptırdıkları konaklar, tiridi çıkmış, çürümüş, dokun-san yıkılacak köşklerdi bunlar. Bu eski evlerin arasında öğrencilerin sınavlarına hazırlandığı, çocukla-nn koşup oynadığı parklar yeşeriyordu. Kentin dı-Şinda ise fabrika bacaları yükseliyordu, yeni, çok katlı evlerle kuşatılıydı bunlar. Kent, yıldırımlarla Parçalanmış ve zamanla çürümüş yüzyıllık bir çınar gibiydi, ama yine zamanla bu çürük bedenden güçlü yandallar fışkırmıştı. Böyle bir tek kente bile ne çok

emek, almteri dökülüyor, diye düşündü Krants, oysa Gusev böyle kaç kenti içine alan tüm bir bölgeye bakıyor: yağmur yağacak mı, yağmayacak mı, jeneratörler zamanında teslim edilecek mi, öğrencilerin hepsi yerleştirilebilecekler mi... Ama yuvarlak yüzlü, keskin gözlü Gusev yılmıyordu... Babasının çoban olduğunu söylemişti... Şaşılacak şey, topu topu otuz yıl geçti, ama sanki yeni bir kuşak yetişti. Gusev'in hakkı var: ne toprakla, ne sayılarla ilgisi var bunun, insanların içindeki güç bu...

Gusev'in patozlarla ilgili sözlerini anımsadı Krants. Gerçekten ele almak gerek bu patoz-işini. Yalnız Koşarev var orta yerde: adamın gözü öylesine korkmuş ki...

Ne güzel parkı var buranın! Her yer leylâk... Birden durdu Krants. Saçma sapan şeyler geliyordu aklına: bir de bakmışsın şu çalının ardından Vera çıkı-vermiş... Güya onu düşünmeyecektim artık, oysa günde yüz kez aklıma geliyor. Sanrı mıdır, duygu aldatması mıdır nedir!..

Gusev doğru söylüyordu: Moskova mibzer projesini onaylamıştı. Koşarev, —hem de içten bir sevinçle— bildirdi haberi Krants'a; önceki söylediklerinin hepsini unutmuştu, bu projeyi başından beri savunmuş gibi geliyordu ona.

— İşte başarı "diye buna derler Aleksandr iliç. Şansımız iyi gitti. Artık üretime geçebiliriz...

Sonra Krants'a birlikte yemek yemelerini önerdi. Kabul etti Krants. Koşarev savaş sırasında nasıl cesur kararlar aldığını anlattı. Krants hafifçe gülümsüyor ve onu dinlemiyordu; Koşarev'in neler anlatacağını biliyordu: direktörün hep anlatıp durduğu birkaç öyküsü vardı. Krants evine gitmek istemediği için bu-

radaydi: eve gitmek yeniden Vera'yı düşünmek demekti çünkü.

Aradan bir ay geçti. Leylaklar soldu. Yaz sıcak ve kurak geçiyordu. Yeşiller hızla kararıyor,

sonra sararmaya başlıyordu. Tek tük duran bulutlar gökte daha yükseklere doğru süzülüyordu. Krants patoz projesi üzerinde çalışıyordu, ama geceleri çok sıcak olan odasında bunalacak gibi oluyor, Vera geliyordu gözünün önüne, gülümsüyordu Vera; gözleri tutkulu, somurtuktu, «Tatlı yabanim benim» diyordu Krants ona, kaçıyordu Vera.

Vera'nm sınavları sona ermişti. Kuybışev'e, annesinin yanına gitmesi gerekiyordu, ama hergün neden burada kaldığını açıklayan yeni yeni bahaneler buluyordu. Gitmiyordu annesinin yanma, çünkü Krants'ı bekliyordu. Sınıfta ilk gördüğünde hayran olmuştu; dış görünüşüyle, coşkunluğuyla, taşkmhğıy-îa, sevecen bakışlarıyla hayran etmişti Krants onu kendisine. Annesi ta çocukluğundan bilirdi Vera'nm nasıl bir hayalci —ya da kendi deyimiyle.- «kaçık»— olduğunu. Daha küçücük bir kızken «Mtsır»ı (*) ezbere okur, olmayan bir takım kahramanlar üzerine gizemli hayaller kurar, nehrin kıyısında ya da odanın karanlık bir köşesinde saatlerce oturur, sonra birdenbire eve yük olduğu, Kutuplara gitmek istediği, «yanmasını bilmek gerek» tiğine ilişkin saçma şeyler anlatmaya başlardı. Babası sessiz, düzenli bir adamdı, annesi muhasebeciydi, alçakgönüllü, hamarat bir kadındı,- Vera'nm konuşmaları, neşeden melankoliye geçen anî değişmeleri onu korkutuyor, kızının bir arkadaşı olmadığına üzülüyordu. Oysa Vera yaşıtı kızarla arkadaş olmayı denemişti, ama fazla titiz olmass
(*) Lermontov'un romantik poeması (ç.n.)

yüzünden bu dostluklar uzun sürmemişti. Annesi içini çekiyor, ne bana çekmiş, ne babasına, bilmem ki kime çekmiş, diyordu... Savaş başladığında Vera onbeş ya» şmdaydı. Kendini iki yaş daha büyük göstererek cep, heye gönderilmesini istedi komutanlıktan. Sonra uslandı —ya da annesine öyle geliyordu—. Liseyi bitirdikten sonra pedagoji enstitüsüne girdi, geçen sonbaharda da Pestruşkina'ya gitti. Enstitüde öğrenciyken sınıf arkadaşlarından Krapivnikov'a âşık olduğunu sanırdı. Ona göre aşk bir ateşti, acı çekilirdi ondan, korkulurdu. Krapivnikov, «Vera, hadi parka gidip öpüşelim» deyince, «Bırak beni!» demişti oğlana. «Cilveli karı!» diye bağırmıştı Krapivnikov da onun ardından. Güldü Vera bunları anımsayınca: çocukluk... Ama Krants ne isterse söyleyebilir, bildiğim bir tek şey var: onsuz çıldıracağım... Gerçekten yalnızca kitabı vermek için mi gelmişti acaba o gün? Olamaz! Hemen ertesi gün getirmek istediğini niye söyledi o zaman?.. Sevmiyor beni, yalnız bir kız, diye düşünmüştür, sovhoza da yakın üstelik, gönül eğlendireyim sununla biraz, demiştir. Her halde fabrikada çok sıkılıyordur, ne de olsa Moskova'da yaşamış... Geldi, ne biçim olduğumu gördü ve gitti. Ama şimdi gelecek olsa bırakmam onu. Ne isterse söylesin, ister gülsün, ister ne derse desin, kendisini sevdiğimi, onsuz yapamıyacağımı söyleyeceğim...

Ama Krants gelmedi. Çünkü Vera'nm kendisinden nefret ettiğini, kalbinde başka birisi olduğunu düşünüyor ve kendisini büyük bir belaya çatmış olarak görüyordu; otuz yıldır ilk kez aşkı tanımış, o da ona mutsuzluk getirmişti.

Sıcak bir yaz pazarıydı. Koşarev balık avına gitmişti. Mühendisler, işçiler fabrikanın beş kilometre ötesinden başlayan ormana dağılmışlardı: ahududu,

jnantar pek boldu ormanda. Krants odasında oturmuş, «Stalingrad Siperleri»ni okuyordu. Uzak

günler canlanıyordu gözünün önünde.- yakıcı sıcak, iki bombardıman arasındaki sessizlik, stepin kokusu ve ölüm... Fabrika kapıcısının sesine döndü: — Aleksandr îliç, sizi birisi soruyor.

Vera'yı görünce ona sarılmamak için kendini güç tuttu.

— İçeri, odama gidelim —dedi, elini tutarak—. Biliyor musunuz, gelebileceğinizi düşünmüştüm...

(Doğruydu bu. Bir de bakmışsın kapı açılmış, Vera girivermiş gülümseyerek içeri?., diye düşündüğü olurdu).

Vera kızardı, elini çekti:

— Her şeyi anlatacağım şimdi size. Bir okul gezi-sindeyiz, Tarhan'a, yani Lermontov'a gidiyoruz. Ben sovhozdaydım, Glazkov'a uğrayıp size bir diyeceği olup olmadığını sordum, çünkü yolumuzun fabrikadan geçtiğini biliyordum. Glazkov ne yapıp yapıp uğramamı söyledi size. Mibzerlerle ilgili yanıtınızı bekliyorlar. İşte böyle. Şimdi hemen gidiyorum ben...

Ne kadar uğraştıysa ikna edemedi onu Krants, kendisini beklediklerini söyleyip kalmak istemedi Vera.

— O zaman Tarhan'a ben de geliyorum —dedi Krants—. Görmediydim orayı şimdiye kadar...

Yolda bir kamyon duruyordu, ama öğrenci falan yoktu görünürde.

— Onlar sabah gittiler —diye açıkladı Vera—. Ben sovhoza uğradım, işim vardı biraz... Lermontov' da yetişirim onlara. Bu kamyon da oraya gidiyormuş, alıverdi beni...

İkisi elele tutuşmuş, kamyonun kasasında ayakta duruyor, bir oraya, bir buraya sallanıyorlardı, bir kez de düştüler.

— Yürüyerek gitmek daha iyiymiş —dedi Vera gülerek.

— Yürüyebilir miydiniz oraya kadar?

— Tabi. Bizim ordan istasyona kadar otuziki kilometredir. Kışın bir gün tiyatroya gitmek istedim. Giderken araba buldum istasyona kadar, dönüşte ise baktım, in cin top oynuyor çevrede... Beklemem de olanaksız, sabah dersim var okulda... Vurdum kendimi yola... Öyle de bir tipi var ki... Pestruşkino'ya gelmeden bir de kurt çıktı önüme...

— Korktunuz mu?

— Korktum. Ama çok değil. Ben başka şeylerden korkarım...

— Nelerden? Karşılık vermedi Vera.

Lermontov'a gelince Vera öğrencileri ve öteki öğretmenleri aradı. Gittiklerini söylediler.

— Görüyor musunuz? —dedi Vera Krants'a—. Şimdi Çembar'dadır onlar... Sizden burada ayrılmam gerekiyor. Böylece Tarhan'ı da göremiyeceğim...

Hemen gitmemesini, birlikte müzeyi gezmelerini önerdi Krants. Kabul etti Vera. Lermontov'un (*) evinde odadan odaya dalgın, düşünceli dolaşırken, sanki tanıdık, bildik bir yerde, bir şeyler anımsıyormuş gibiydi. Bazı eşyalara hiç bakmıyor, bazılarının önün-deyse uzun uzun duruyordu. Bir cam vitrinde, ağıza alman kısmı ısırılmaktan iyice aşınmış küçük bir pipo duruyordu.

(*) Lermontov, Mihail Yuryeviç (1814-1841) Ünlü Rus şairi

— Onun piposu... —dedi Vera duyulur duyulmaz bir sesle.

Evden parka çıktılar. Rüzgâr başlamıştı. Koca-. man meşe ağaçları uğulduyordu. Küçük gölün üzerini baştanbaşa dalgalar kaplamıştı. Yeraltı mezarına indiler. Karanlık ve soğuktu aşağısı. Bekçinin verdiği fenerin donuk ışığında çinko bir tabut ışıldadı. Tavandan su damlıyordu. Yukarı çıktıklarında uzun bir sü re konuşmadan öylece durdular.

Yeniden göl kıyısına gidip oturdular.

— Neden böyle kederli, karanlıksınız siz? —diye sordu Vera—. Her halde Kafkasya'da doğdunuz?..

— Hayır, Moskova'da.

Hayranlıkla bakıyordu Krants, Vera'nm yüzüne. İnco çizgili yüzündeki yabanıl hava, hafif, yakalanmaz bir gülümseyişle yerini çarçabuk sevecenliğe bırakıyordu.

— Herhalde Lermontov'u seviyorsunuzdur? —diye sordu Krants.

Karşılık vermedi Vera.

Hava kararıyordu. Gök, kara - leylaksı bir renk almıştı; bulutlar birleştiler, fırtına patladı patlayacaktı. Krants yağmur başlamadan köye dönmelerini önerdi. Daha oturmak istediğini söyledi Vera. Onun Çem-bar'a gitmek için hiç de acele etmediğini gören Krants sevindi. Belki de yanılıyordu? Vera onun içm gelmişti belki de?.

— Vera Nikolayevna, o gün sizi kapının önünde görünce...

Ayağa kalktı Vera:

— Bundan söz etmeyin...

Yeniden sustular. Karanlıkta köyün ışıkları belli belirsiz yalazlanıyordu.

— Biliyor musunuz, ne düşünüyorum? —dedi Ve-

ra—. Nasıl eli vardı ateş etmeye Martinov'un (*)? ömrüm boyunca anlayamıyacağun galiba bunun nedenini.

Vera'nm heyecanı Krants'a da geçmişti. Gençliğini, savaşı anımsadı:

— Alayımızda Zayçenko diye biri vardı —diye anlatmaya başladı heyecanla—. Çok güzel şarkı söylerdi, konservatuarda okumuş. Tıpkı seninle şimdi olduğu gibi oturmuştuk onunla da birgün... Dinyeper kıyısmdaydık. Lyudmilla'dan mektup aldığın» söylüyordu... O gece öldürdüler Zayçenko'yu... Bilmiyorum nerden aklıma geldi bu şimdi, çok kişi öldürüldü oysa. Belki de «Angela»yı söylerdi de ondan anımsadım: «Ve onun şarkıları sözsüz sesler olarak şimdi genç kızın ruhuna...» Bir subayımız vardı cephede. Heine'den konuşurduk onunla. «Romantik ironi, duygusallıktan kaynaklanıyor olsa gerek, derdi. Bir oklu-kirpinin yüreği, bir cennet kuşunun yüreğinden daha ince, daha sevecendir bence...» Hep gülerdi... Mina-yev'di adı... Amerikalılar tutuklamışlardı Washing-ton'da, okumuşsunuzdur herhalde gazetelerden? Salıverdiler şimdi... Vera, geleceği düşündüğünüz olur mu hiç?

— Pek seyrek olarak... Eskiden daha çok düşünürdüm.

— Ben düşünürüm. Tuhaf bir zamanda yaşıyoruz, insan artık yalnızca her şeyi açıklamakla kalmıyor, önceden de görebiliyor... Bunun yanısıra bir de her şey ansızın olup bitiveriyor... Gusev bizde güçlülük olduğunu söylüyordu, doğru bu. Savaşta herkes «kaplan» larm zırhının ne menem bir şey olduğunu tahmin

(*) Gerici çevrelerce tezgâhlanan bir düelloda Lermontov'u öldüren kişi (ç.n.)

ki.

etmeye çalışıyordu.- mermi delebilir miydi, delemez jfliydi? Oysa bizim insanımızın yüreğini alalım.- küçücük bir şeyden, kız kendisine şöyle değil de böyle baktı diye burkulan bu yüreği hiç bir metal delemez...

Yağmur başlamamıştı daha. Ama bir an, bir şimşekle ortalık gündüz gibi aydınlandı, ardından da gök gürledi. Krants yeniden önerdi köye dönmelerini, ama Vera yine kabul etmedi.

— «Birbirlerini öyle uzun, öyle tatlı sevmişlerdi

Krants kendini tutamadı:

— Vera, siz de sevdiniz mi?..

Zor duyulur bir sesle yanıtladı soruyu Vera:

— Hayır.

Krants onun yüzüne bakmak istedi, ama bir şey görülmüyordu karanlıkta. Vera birden Krants'a yanaştı, yüzüne doğru eğildi ve sımsıkı öptü dudaklarından. Krants ne onu kucaklayabilmiş, ne bir şey söylemeye zaman bulabilmişti: yitip gitmişti karanlıkta Vera. Krants tüm parkı dolaştı, «Vera!» diye bağırdı, hiç bir karşılık alamadı.

Fırtına oldukça şiddetliydi. îkide birde şimşek çakıyor, ağaçların gövdeleri, Lermontov'un evinin duvarları, gök... bir an için aydmlanıveriyordu. Karanlıkta ayağı sürçen Krants yere düştü, gölün boydan boya çevresini dolaştı... Sonunda yola çıkabildi. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Nereye gideceğini bilemiyordu Krants: köye mi, istasyona mı, yoksa Çembar'a mı? Böylece sabaha kadar dolandı durdu.

Okulda kendisine Vera'yi anlatan matematik öğretmenini buldu
Çembar'da. Öğretmen öğrencilere

Belinski'nin (*) Lermontov'u ne kadar çok sevdiği^ anlatıyordu.

— Vera Nikolayevna sizinle değil mi? —diye sordu Krants heyecanla.

— Hayır, dün Lermontov'da bekledik kendisim ama gelmedi, herhalde caydı geziye katılmaktan...

İyice telaşlanmıştı Krants. Nereye gidebilirdi bu kız? Geceki fırtınadan sonra dünya daha bir aydınlık, neşeliydi, her şey yeşermiş, güneş ışığında, titriyor, parlıyordu. Oysa onun yüreğinde dün geceki karanlık vardı.

Pestruşkino'ya nasıl vardığını sorsalar, kendisi de söyleyemezdi; gece onbire doğru gelebilmişti köye.

Evsahibi kadın daha uyumamıştı şansına.

— Vera Nikolayevna? —diye sordu Krants heyecandan koparcasma çıkan bir sesle.

— Odasında... Buyrun, geçin...

Vera yatağına uzanmış, başını yastığa gömmüştü. Krants'ı görür görmez fırlayıp kalktı, başını iki elinin arasına alıp, yüzünü yüzüne yaklaştırdı:

— Ne istersen söyle —dedi—. Ve ne olacaksa olsun... Seviyorum... Çok seviyorum!.. Hiç kıpırdama yerinden: ölene kadar böyle dur!

42

Mado, Ayı'nm nerede olduğunu bilmiyordu, bu yüzden de eski adresine yollamıştı mektubunu: uzunca bir süre dönüp dolaştıktan sonra ancak haziranda geçmişti mektup Voronov'un eline.

Güneşin ortalığı

(*) Belinskiy, Vissarion Grigoryeviç (1811-1848) ünlü devrimci-demokrat eleştirmen, gazeteci ve materyalist düşünür (ç.n.)

ısıtmaya başladığı kuzey ilkbaharının ilk günlerinden birisiydi. Pencerenin kenarında duran Voronov, jjergün gördüğü halde sdne de kendisini sarsan manzaraya bakıyordu: yer yer karlarla kaplı kocaman dağlar» içinde su değil de sanki çini mürekkep varmış izlenimi bırakan kapkara göl, minicik, oyuncağa benzeyen evler, ekskavatörler, tuğlalar, çimento torbalan... İlerdeki küçük bahçede iki kadın kımıl kımıl-dılar; toprak sanki toprak değil, bir sıvıydı. Günlerden pazardı, radyo gözü dönmüş bir devin homurtusuna benzeyen sesler çıkartıyordu; çocuklar uçurtmalarını salıvermişlerdi. Şık giyinmiş bir genç kız geçti yoldan, sonra döndü köşede durdu, yine gitti, yine döndü, uzun süre dolaştı durdu kız; sonunda, başında kendine çok büyük gelen bir keple genç bir adam geldi koşarak; kız, anlaşılan azarlamıştı az önce onu, genç adam gülünç bir şekilde ellerini iki yana açarak kendini haklı çıkarmaya çalışıyordu. Voronov gülümsedi. Sonra, bugün tüm kentin katılacağı ve kendisinin de bir konuşma yapacağı barış için savaş toplantısı olduğu geldi aklına. Bir şeyler yazmak gerek. Öyle hazırlıksız konuşamıyorum. Zaten anlamıyorum, ne var bu konuda söylenecek?.. Herkesin barıştan yana olduğu apaçık bir şey... Yeniden dışarı bakmaya başladı. Kızla delikanlı barışmışlardı, gülerek yürüyorlardı. Bahçedeki iki kadın vıcık vıcık kara çamurun içinde kımıltılarını sürdürüyorlardı. ÎJginç doğrusu, ne ekiyorlar acaba? Herhalde patates...

— Nikolay Platonoviç, mektup var size.- yurtdışı... Pulları da çok değişik. Bana verir misiniz onları? Oğlum biriktiriyor da...

Voronov zarfa baktı ve sanki onunla selamla-Şiyormuşçasına gülümsedi; özenle kaldırdığı pulları ^unyaşa'ya verdi, sonra kapıyı örterek zarfa yeniden

gülümsedi. Sanki odaya France girmişti, «Limoges kur-tuldü; sıra Paris'te...» diyordu. Dede haritanın üzerine eğilmişti: «Ne diyorsun Ayı, sağlarından vurabilir miyiz onları?..» Az sonra da neşeli Mickey geliyordu, kucağında ormandan topladığı ağaç çilekleri, acıklı bir türkü söyleyerek...

Erken öleceğiz seninle biz Şafaktan çok önce öleceğiz Mademki partizanız Ve mademki zincirin ilk halkalarıyız Erken öleceğiz seninle biz...

Mado'nun mektubunu okurken de kaybolmadı Voronov'un yüzündeki gülümseme. Maden işçilerinin kapkara köyünü, dumanı, ateşi, kalabalığı ve kalaba-ğın arasında Mado'yu canlandırmaya çalıştı gözünde... Ömrümde böyle kız görmedim! Sergey'in hiç durmadan onu düşünmesini anlıyorum. Sergey'in her şeyi önceden görmek gibi olağanüstü bir yeteneği vardı. Kırkiki temmuzunda biz müttefiklerin çıkarmasını beklerken, o gülüyordu: «Sevmez o adamlar bizi, onun için acele etmelerinin bir gereği yok...» Paris'te bir kızla tanışıyor, bir sanayicinin kızıyla... Ve hemen anlıyor onda nasıl bir yürek olduğunu...

Mektup anılarını deşmişti Voronov'un, geçmiş yıllar canlandı gözünde: Sergey durur durur,

Voronov'un, «Geriye dönerken köprüyü buraya değil, üç-yüz metre aşağıya kuralım, daha iyi...» sözünü hatırlatırdı. Tabii bütün bunlar Şulepov'un, «Teğmen Voronov'u yitirdik» açıklamasından önceydi. Oysa yi-ten Sergey olmuştu, Voronov 1945 ilkbaharında Leningrad'a dönmüştü. Savaşın en zor günlerinde Ni-na'ya kavuşacağı avuntusuyla ayakta durabilmişti-Apartman komşuları onu görünce ağlamışlardı: «Kırk-

493

iki aralığında, ayın onyedisinde... Siz de biliyorsunuz burada neler çektiğimizi. Nina Pavlovna sonbahardan beri yerinden kalkamaz olmuştu zaten... Bir gün yanına gittim, uyuyor sandım, meğer soluk almıyor-inuş... Bir mektup bıraktı size...» Küçücük odanın ortasında Voronov olağanüstü iri, öylece ayakta duruyordu: hiç bir şey söylemiyor, hiç bir şey sormuyordu; canı, içinden süzülüp çıkıyormuş gibi geliyordu, biraz sonra yere yığılacak ve tüm acılan sona erecekti. Mektubu aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra okuyabildi. Şunları yazıyordu Nina.- «Tatlım benim, sevgilim, yazdan beri bir haber alamadık senden, ama ben biliyorum ki iyisin sen. Şimdi seninle vedalaşmak istiyorum, sımsıkı kucaklamak istiyorum seni. Sana yaşaman gerektiğini, mutlu olman gerektiğini söylemek istiyorum. Bunu aşkım böyle söylüyor, bende canlı kalan —eğer hâlâ soluyorsam, yaşıyorsam—, bende senden kalan her şey böyle Jöylü-yor. Elveda sevgilim!» Nina'nm gülümsemesini, minicik ellerini görür gibi oldu Voronov ve kendin; tutamadı, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Sergey'e köprüyü nereye kurmaları gerektiğini söylüyordu, ama şimdi kendisinin hayatla bir köprüsü yoktu. Geçmiş, çevresini koyu bir sis gibi sarmıştı.-insanların açlıktan öldüğü Köln çukuru, maden ocakları, aşağılamalar, boşluk — Mişka yok, Nina yok... Çevresi, başından geçenleri anlatamıyacağı —ve zaten anlatmak da istemediği— kişilerle doluydu. Mado'nun verdiği mektubu yerine ulaştırmak için Moskova'ya gittiğinde Nina Georgiyevna'nm, «Sergey yok artık..» sözleriyle Vlahov'un da ölmüş olduğunu öğrendi. Yapayalnızdı,- tümden kesilmiş bir ormanda, nasıl olmuşsa ayakta kalabilmiş ağaç gibiydi.

494

Leningrad'da çalışmasını önerdiler, ama p kuzeye gönderilmesini istedi: orada her şeyin kendisi için yabancı ve alışılmadık olacağını, dolayısıyla acısına daha kolay katlanacağını düşünüyordu.

Kuzey Dvina'da doğmuş ve çocukluğu orada geçmişti. Kuzey onun gözünde beyazın yeşille kucaklaşması, geniş, durgun ırmaklar, uçsuz bucaksız ormanlardı. Ama bambaşka bir kuzeydi şimdi gördüğü: kara ve telaşlı. Uzun uzun yüksek dağlara bakıyordu. «Apatittir bunlar...» demişlerdi. Dağların adını söyleyebilmek de zordu: Kukisvumçorr. Ama burada yeni bir hayata başlayabilmek daha da zordu. Köprüler, fabrikalar, evler yapıyordu Voronov. İşçiler, küresel değirmenler,- klasifikatörler, tambur filtreler monte ediyorlardı. Voronov bir gün kent dışına çıktığında kızaklara koşulmuş geyikler gördü. Burada her şey bir yandan sonsuz derecede eski, tarih öncesine aitti, bir yandan da olağanüstü yeni, çağdaştı. Her yerden gelmiş insan vardı. Voronov'un kentinden, Orlov'dan, Ukrayna'dan... Kent aydan aya büyüyordu, bir inşaat sergisine benziyordu bütünüyle; kireç, boya kokuyordu her yan; dokunulmamış, can soluğu değmemiş gibiydi her şey, ama insanlar âşık oluyorlar, doğuruyorlar, ölüyorlardı; kent Voronov'dan çok genç olmasına rağmen, çocukları, «Biz buracıklıyız...» diyen yerlileri vardı. İş, çalışma, anılarına dönmeye zaman bırakmıyordu. Bir işi bitirdimi, bir başkasına geçiyordu; fırtınada, tipide, her

türlü sinek ve böceğin cirit attığı yaz gecelerinde, kutupların o kara kışında... hep çalışıyordu. Moskova'ya, Bakanlar Kuruluna çağrıldığında zor zoruna yetişiyordu, Nina Georgiyevna' ya uğrayacak zamanı zorlukla bulabiliyordu: onu yok olmaktan kurtaran hummalı bir çalışma içindeydi.

495

Bu arada beş yaşındaki Musya'ya bağlanmıştı, inist Lena Kolosova'nın kızıydı Musya. Lena'yi ilk jie kızıyla birlikte gördüğünde inanamamıştı onların ana - kız olduklarına. Lena'yı gören on sekizinden fazla demezdi. Oysa yirmidokuz yaşındaydı. Savaş yıllarını Leningrad'da ya$amıştı. Kocası Kirov fabrikasında çalışırdı, kızı daha yaşını doldurmadan, kırkdörtte ölmüştü. Çok utangaçtı Lena, kendisine seslenildi mi,. saçlarının dibine kadar kıpkırmızı kesilirdi. Başmühendisin Musya ile uğraşması, çukulata, oyuncak getirmesi onu çok şaşırtıyordu. Voronov çocuklarla oynamasını iyi bilirdi, bunun için ayrıca bir yeteneğe gereksinimi yoktu aslında, o kadar çocuksu yanlan vardı ki kendisinin... Belki de Musya, Mişka'yı anımsatıyordu ona, belki de, ille birileriyle oynaması, uğraşması gerekiyordu, ama gitgide daha sık gidip - gelmeye başlamıştı Kloosova'ya. Derken, birden Musya' nın annesinin çok zayıf olduğunu farketti. Doktora gitmesi için ısrar etti; lökomi başlangıcı buldu Le-na'da doktorlar, kesin dinlenme ve iyi bir beslenme rejimi verdiler. Lena'ya da bakmaya başlamıştı artık Voronov. Öyle özenle bakıyordu ki genç kadına, ömrünce şımartılma nedir biimemiş olan Lena, bir gün kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Voronov onu yatıştırdı, kucakladı ve nasıl olduğunu kendisi de bil-Meden, «Birlikte yaşamamız gerek, dedi, böylesi daha kolay olur, Musyacık da sevinir...»

O günden bu yana bir yıl geçmişti: Lena'yı tanımak olanaksızdı, hem dış görünüş, hem de ruhsal bakımdan bir çiçek gibi açmıştı; onun da gönül verip coşabileceği ortaya çıkmıştı. Buna kendisi de şaşıyor,

"Uyandırdın beni, diyordu Voronov, tıpkı masaldaki

gibi...»

496

Öyle kendinden geçerek, öyle çılgın gibi çalışa yordu ki Voronov, dünyanın bir ucunda bitivermiş bu tuhaf, bu rahatsız kentten ayrı düşünemiyordu kendini. İki şafak arasında, her yerin düşsel bir pembeye bulandığı beyaz gecelerine; projektörlerin, fabrikalardan fışkıran alevlerin ve caddelerin ateşten gerdanlığı andıran ışıklarının gecenin karanhğıyla boğuştuğu kışlarına hayrandı bu kentin... Bu sert, bu güçlüklerle dolu toprağa öylesine bağlanmıştı ki, zaman zaman, gülümseyerek kendisinin de artık «buracıklı» olduğunu düşünüyordu. Onu ilgilendiren yalnızca yapım işleri değildi, apatit üretimindeki artışlar, sebze bahçelerindeki inatlı çalışmalar, yollar, kentin gündelik, basit bir takım işleri... Her şeyi büyük bir heyecanla izliyordu.

Buraya topu topu dört.yıl önce geldiğini, Musya' nın kendi kızı olmadığını hiç düşünmüyordu; hatta birisi ona bunları söyleyecek olsa, tıpkı, Lena'nın, ¦onun kendisiyle öylesine, —can sıkıntısı ve yalnızlık sonucu— evlendiği gibi bir düşünceye kapılmasına kızdığı kadar kızardı. Lena'yı taparcasına sevdiğini, Musenka'nm ikisinin kızı olduğunu ve bu anlaşılmaz kentte onlarla birlikte büyüyeceğini o kadar iyi biliyordu ki...

Mado'nun mektuplarından başka ona geçmişi anımsatan hiçbir şey yoktu. Seyrek yazıyordu Mado, ama Voronov ondan bir mektup aldı mı, içine kapanıyor, geçmişine dönüyordu: Nina'nm ölümünü, Miş-ka'mn yitişini, Sergey'i, Köln çukurunu, Maki'yi veni' den yaşıyordu. Bu kez de öyle olmuştu işte.- yapacağı konuşmaya hazırlanmak istiyordu, oysa oturup Ma-•do'yu düşünmüştü.

Limousine'de bir orman görmüştü; ilkbahardı, çi' .çeklerle doluydu her yan, bildiği çiçeklerdi: papatya-

497

jar, düğün çiçekleri, çan çiçekleri... Daha önce hiç görmediği, adlarını bilmediği çiçekler de vardı. Beş haziran. Hiç bir zaman unutamıyacağı bir akşam. Gece köprüyü uçurmuşlar, ama Miki dönmemişti... Ormanın açıklık bir yerinde France'la oturmuşlardı, kjrkıki yazını anlatıyordu France'a... Sergey'in adını söylediği zaman onun heyecanlanmasına şaşırmıştı... Neden sonra anlamıştı durumu. Belki de anlayamamıştı: öy-is büyüktü ki aşkları onların ve öyle incecik, öyle cı-ijzdı ki —Sergey gitmiş, her şey darmadağın oluvermişti. Mado'nun yaşıyor olması ne büyük mutluluktu! O yılların coşkusunu başkalarına aşılayabilir, neşeli Miki'nin ne için öldüğünü anlatabilirdi! Ve Mikı' nin o akşam söylediği türküyü:

Hayatın keyfini çıkarabilirdik Ama bizim kaderimiz başka. Duymadan ölmek gerek Doğan günü karşılayan horozu

Voronov titredi: Lena girmişti içeri.

— Nikoloy, telefon ettiler, tiyatroda bekliyorlarmış seni...

Voronov'un yüzünü iyi tanırdı Lena; bir bakışta anlamıştı şimdi de onun o ilk yaşantısının anılarına gömülmüş olduğunu; bu yüzden hiçbir şey söylemeden öylece durdu. Voronov, kocaman, beceriksiz, hantal, yerinden kalktı, ağarmış, karmakarışık gür saçların örttüğü kocaman başını silkeledi ve dikkatle, sanki soluksuz bırakıp boğmaktan korkarcasma Lena'yı kucakladı.

— 32

498

Tiyatro çok kalabalıktı. Kürsüde Rudnikov vardı, önüne kâğıtlarını açmıştı, kuru, mızmız bir sesle okuyordu: «Emperyalistler ve Wall - Street'in köpek balıkları .hesaplarında yanılmışlardır... Bir milyarı aşkın insanı kapsayan altmışyedi ülkenin temsilcileri güçlü seslerini yükseltmiş bulunmaktadırlar... Bir takım Churchill'ler, mareşaller, tarihin tekerleğini tersine çe viremiyeceklerdir...»

Başlangıçta herkes dinliyordu, ama sonra sonra sözler donuklaşmaya, dinleyicilerin ilgisi dağılmaya başladı. Rudnikov sözlerini bitirdiği zaman herkes silkinip canlandı, alkışlamaya başladı. Toplantıyı yöneten başkan:

— Söz sırası başmühendis, yoldaş Voronov'ta,

dedi.

Voronov kürsüye çıktı, canı sıkkındı: ne söyleyeceğimi bilmiyorum... Bir planım bile yok...

— Barış için savaştan sözetmek istiyorum, ancak sözlerimin daha anlaşılır olması için kendimle ilgili birkaç söz söylemek istiyorum. Faşistler beni yaralıların bulunduğu cephe gerisine götürdüler. Bizimkiler öldüğümü sanmışlar ve bütün '<:':. barımı almışlar. Köln kentinde susuz bırakarak işkence ettiler bize. Ortaya bir kova su koymuşlardı, ama yaklaşana ateş ediyorlardı. Yediyüz kişiydik, sağ kalanlar yirmiden fazla olmadı. Fransa'ya yolladılar beni, maden ocaklarında çalışacaktım. Nöbetçiyi öldürdüm ve kaçtım. Bir köylü evinin kapısını çaldım, «Ben Rüsum» dedim. Ben, yoldaşlar, şu anda barış için savaşmakta olan insanlar tanıyorum. Bugün bir Fransız kızından mektup aldım, gruptaki adı «France» di. Bir hapishane baskınına katılmıştım, o zaman kurtarmıştık onu.-Gestapo'da işkence ettiler ona, ama o konuşmadı-

mek istediğim, o zamanlar Fransa'da kimse ağzı-

nı açamazken, komünistler olanca güçleriyle haykı-rıyorlardı, ama Gestapo'da işkenceye çekilirken hiç birisi konuşmuyordu... Mado —gerçek adı buydu— bütün operasyonlara katıldı bizimle... Mektubu epeyce dolaşmış, geç ulaştı elime, maden işçilerinin grevi sırasında yazmış, parti göndermiş onu oraya, çocukların taşınması için... Bir savaş alanına benzediğini yazıyor oraların, ateş ediyorlarmış, tanklarını bile getirmişler, ama madenciler dayanıyormuş. Bu salonda çok sayıda maden işçisi var, özellikle onlara, Fransa'da dostları olduğunu, ölmesini, ölene kadar direnmesini bilen dostları olduğunu söylemek istiyorum. Bizim müfrezede yaşlı bir şarapçı vardı. Yaralanmıştı, ölürken başucundaydım, «Yoldaş Stalin'e selam 1 söyle, dedi, ihtiyar Desire bağını terketmiş, partizan-' lara katılmış de, sana selamı var de». Bağışlayın beni yoldaşlar, kırık dökük konuşuyorum, heyecanlıyım... Yoldaş Stalin'e selam gönderildiği zaman bu hepimize demektir. De"sire" öldü, Charles kaldı; madenci Andr6 (öyle atılgan çocuktu ki!) madenden dinamit sağlamıştı, Givier —Parisliydi—, fabrikada çalışırdı... Anlatılmaz ki hepsi... Sonra yalnız Fransızlar değildi, başkaları da vardı. Praglı bir saatçi vardı, Çek derdik ona, Çekoslovakya'dadır belki şimdi, bilmiyorum. İspanyollar vardı, Jose' öldü, Manola sağ kaldı, Barselonalı bir şoférdü Manola, herhalde şimdi de Fransız makamları canını çıkarıyorlardır. Ama yoldaşlar, inanın bana, böyîeleri boyun eğmez. Ben basit bir teğmendim, benim bildiğimden ne olacak ki, ama, «Söyle, ne yapmamız gerek, diyorlardı bana, Russun ne de olsa, bilirsin». Bizim kentimiz çok uzak, dünya-auı bir ucunda, haritalarda bile gösterilmiyor hat-ta. ama bir düşünün. Şimdi herkesin gözü bizim üze-

rimizde, hiç ayırmıyorlar gözlerini bizden, inanıyorlar bize, seviyorlar... Onlar o zaman da biliyorlardı kimlerin gerçek dost olduğunu ve kimlerin dost gibi gö, ründüğünü. Amerikalılar ve İngilizlerin partizanlara silah verdiklerini mi sanıyorsunuz? Hayır arkadaşlar, hiçbir zaman! Bir Alman garnizonunun Limoges' da teslim oluşunu anımsıyorum. Partizanlar kurtarmışlardı kenti, ama nerden, nasıl ortaya çıktığım anlayamadığımız bir İngiliz binbaşısı peyda oldu, müttefik

komutanlık temsilcisiymiş. Teslim görüşmelerinin İsviçre konsolosluğunda yapılacağını söyledi. Bizim partizan takımının komutanı da katıldı görüşmelere, Dede derdik ona, öğretmendi, İngiliz binbaşının SS' ler önünde nasıl yaltaklandığını anlattı. «Çekeceğimiz var bu adamlardan, dedi, Almanlardan değil, bizlerden, partizanlardan korkuyorlar...» Şu anda Mado, Dede, madenci Andre, Manolo ve daha birçokları İtalya'da, Meksika'da, Yunanistan'da, Hindistan'da... dünyanın her yerinde barış için savaşıyorlar. Faşizmi tepelediğimizde olduğu gibi şimdi de onlarla birlikteyiz biz. O zaman da kimileri kurnazlık edip yan çizerken, kimileri ölümün üzerine yürüyordu... Şimdi de bizden çok uzaklarda bir yerde, Yunanistan'da insanlar savaşıyor. Birkaç yüz yiğit, yürekli yurtsever, ıssız dağlarda... Tüm bu insanlar, yoldaşlar, bize, bizim haritada görünmeyen kentimize bakıyorlar. Bizim burada yaptığımız iş büyük iştir. «Apatit» sözcüğü, yabancı, anlaşılmaz bir sözcüktür, ama bunun anlamı «dünya için hayat» demektir. Ne kadar çok apatit çıkarırsak, o kadar iyi pancar ürünü kaldırırız; bu da tüm çocuklarımızın şekeri olması demektir. Hayat tatlı olmalıdır zaten... Ne kadar çok apatit elde edersek o kadar çok pamuk kaldırırız, kızlarımız şık giyinir' ler... Bizim ülkemiz güçlü oldu mu, barış kampı biraZ

daha güçlenmiş demektir. Biz şu anda hem Yunanlılara, hem Fransız zencilere, Çin'e... yardım ediyoruz. Elbette onlar bizim her birimizin adını bilmiyorlar, şu dağın adının Kukisvumçorr olduğunu, hatta dünyada böyle bir kent olduğunu bile bilmiyorlar, ama bizim kendileriyle birlikte barış için savaştığımızı biliyorlar... Savaştan bir çoğumuz dönmedi. Onları hiç unutmayacağız. Onların analarının önünde, çocukları önünde bizler sorumluyuz. Savaşta düşmanı yendik, şimdi de savaşı yenmeliyiz...

Voronov daha önce arkadaşlarına kendi geçmişinden hiç söz etmemişti; hatta Lena bile onun savaş yıllarındaki hayatına ilişkin pek az şey bilirdi. Geçmişe baktığında kendisini nelerin üzdüğünü ve heyecanlandırdığını herkesin önünde söylediği şu anda kendini son derece bitkin hissediyordu. Uzun süre kıpırdamadan oturdu. Toplantı bitince gözlerini şaşkın şaşkın salonda gezdirdi, Lena'yı buldu:

— Ev gidelim —dedi—, her halde Musyacık bizi

bekliyordur...

Kapıda ihtiyar Pavlov durdurdu onu, coşkuyla elini sıktı. Herkes tanırdı kentte Pavlov'u, savaşta tek gözünü yitirmişti:

— Şu sizin Fransız kızma yazdığınız zaman —dedi—- bizim selamlarımızı da unutmayın: yoldaşların ortak ricası bu, yalnız benim selamımı özel olarak yazın, «Eski partizanlardan Galaktion Zahoroviç Pav-lov'un selamı var deyin», o anlar...

Kızgın sıcaklarıyla yaz geldiği halde Şablon hâ-'â Moskova'daydı. Daha fazla kalmasının saçma ola-cağım, görebileceği her şeyi gördüğünü, karısının ^ndisini beklediğini, kızının okulunun tatil olduğunu

söylüyordu kendi kendine, ama yine de gidişini erteleyip duruyordu. Bir izci kampında bir gün geçirmiş Yasnaya Polyana'yı <*J ziyaret etmiş, Kiyev'e gitmişti. Bazı kötü yürekliler onun bir «serüvenci» olduğunu söylediklerinde, hayatı uzak yolculukların, beklenmedik gönül kaptırmaların, gözüpek, çoğu kez de tehlikeli davranışların bir gel - git alanıydı. Şimdiyse bir duyumsamazlığın belirsizliği içindeydi. Paris'e dönmekten, Nivelle ile karşılaşmaktan, Bannelier ile, Bedier ile ve Rusya'ya gelmezden önce fikirdaşlan olduğunu sandığı daha bir sürü insanla konuşmaktan korkuyordu. «Metropol» deki boğucu odası ona bir manastır gibi geliyordu ve bu odada hayattan gizliyordu kendini. Çocukluğuna ilişkin bir kitap yazmaya başlamıştı; dönüp gerilere baktığında karışık, anlaşılmaz bir yol görüyordu, yalnız yolun başlangıcını yakm buluyordu kendine —bir çocuğun ilk oyunları, ilk şaşkınlıkları ve ilk darılmalar... Yazdığı kitaplara bir tane daha eklemek için yazmıyordu bu kitabi: geçmişe dalıp anılarla yüklenerek, yaşamasına engel olunduğunu unutuyordu.

Tozlu, insanı bitkinleştiren sıcakta Moskova'yı geziyor, parklarda oturup dondurma yiyordu. Biraz Rusça öğrenmişti ve —ilk günlerdeki gibi meraktan değil— canı sıkıldığından, yalnızlıktan insanlarla konuşuyordu. Rusların, çözemiyeceği bir bilmece olduklarını anlayalı çok oluyordu: onlar otuz yıldır İngilizler ve Fransızlar gibi yaşamıyorlardı, anlayışları, sevinçleri, kederleri kendilerine göreydi. Ne bir şey soruyor, ne bir şeye seviniyordu Şablon, kendisine en gündelik şeylerden söz edildiği zaman —havadan, ço

(*) Ünlü yazar Lev Tolstoy'un yaşadığı ve gömülü yer (ç.n.)

cU]dardan, yabancı bir ülkede yaşamanın zorluklarından...— kayıtsız dinliyordu. Bu sözlerde bazan dostluk, bazan bir başka dünyanın insanına duyulan ilgi, bazan da bir parça acıma seziyordu.

Bir gün İzmailov parkında kibar yüzlü, biraz Fransızca da bilen yaşlı bir adamla tanıştı. İhtiyar-cık devrimden önce Tamboy'da avukat olduğunu, iyi kazandığını, 1912'de Nice'de bulunduğunu ve burada bir karnaval gördüğünü anlattı. Şimdi, büyük bir uzman olan oğlunun yanında oturuyordu. Sovyet düzeninin bu ihtiyarcığa göre olamıyacağmı hemen anlamıştı Şablon; eğer ilk geldiğimde rastlasaydım ona, çok sevinirdim, diye düşündü. Tam Nivelle'in hayal ettiği bir tip... İhtiyarcık onun aklından geçenleri an-laraışçasma:

— Devrim başladığında kırkiki yaşındaydım —dedi—. İnsan bu yaştan sonra kolay değişemiyor... Ama bakın oğlum onsekiz yaşındaydı —erken evlendim ben— ve o benden başka düşünüyor. İşi açısından çok geniş olanakları olduğunu söylüyor... Torunlara gelince, onlar artık başka bir yaşayış biçimi olabileceğini bile düşünemiyorlar; onlara devrimden önce nasıl yaşadığımı anlattığımda gülüyorlar, ya da kızıyorlar. Büyüğü bu ilkbaharda bitirdi okulunu, geçen gün gözümün içine baka baka, «Dede, dedi, unut artık bunları...»

Sablon'un yüzü asıldı:

— Bana öyle geliyor ki, ben yaşayamazdım burada.

İhtiyarcık gülümsedi:

504

^Çünkü sizin soruna bakış açınız öte yönden... Ben size demiyorum ki, bunu ben istedim, ne yalan söylemeli, —yaşını başını almış koca bir adamım— devrimden önce iyi bir yaşayışım vardı... Ama başka insanlar da vardı, ve kararı halk verdi. Bazıları yurt dışına kaçtı, belki Paris'te rastladıklarınız olmuştur. Tömbovlu bir avukat da oraya kaçmıştı, anlattıklarına göre şiş kebabı yapıp satıyormuş şimdi. Bense burada kaldım. Yanılmıyorsam sizin bir vatandaşınızın sözüydü — yine devrim sırasında söylenmiş bir söz: «Vatanını potininin tabanıyla birlikte sürüyüp götüremezsin.» Alman uçakları Moskova'ya saldırmaya başladığı zaman ben damda gözcülük yaptım, «İhtiyar, senin işin değil o» diyorlardı, ama ben direndim... Bir tek şey düşünüyordum o zaman: düşmanın kovulmasını... Geçenlerde «Amerika'nın Sesi»ni dinliyordum, kaçaklardan biri konuşuyordu, Amerika'da hayat daha güzelmiş, kendisinin iyi bir dairesi varmış, Amerikalılar bize yardım etmek istiyorlarmış... Bunun ne denli aşağılık bir davranış olduğu bir yana, üstelik çok da ahmakça! Savaştan kimseye bir hayır geldiği görülmüş müdür? Kimse onlardan bizi rahatsız etmelerini istemiyor... Siz bir Fransızsınız. o taraftansınız yani; acaba siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Şablon güçlükle yanıtladı soruyu:

— Ben mi? Ben hiç bir şey düşünmüyorum... Savaştan tiksiniyorum ben. Eğer savaşın kaçınılma?; olduğunu söyleseler, öyle sanıyorum ki kendi işimi kendim bitirirdim.

Nivelle'den üstüste birkaç telgraf aldı Şablon, hiç birini yanıtlamadı; bu telgragflarda Nivelle, DışişlerI Bakanlığına bilgi göndermesini rica ediyordu. Dfl

505

Chaumont'un otele telefonları da boşa çıkmıştı.- açmıyordu Şablon telefonu. Sonunda de Chaumont «Metropol»e gitmeye karar verdi. Şablon sırtında Türk işi bir entari, oturmuş, sekiz yaşındayken küçük kardeşinin ölümünden duyduklarını yazıyordu. De Chau-mont'u görünce yüzü asildi:

— Belki de Rusların beni tutukladıklarını sandınız? Ama gördüğünüz gibi her şşy yolunda. Yazı yazıyorum...

De Chaumont, çıkışma havasında sitem etmeye başladı: hiç dostlarını unutur muydu insan? Hem de yabancı bir ülkede? Madam de Chaumont çok üzülmüştü. Paris'te herkes heyecanlanmıştı...

Şablon onun sözünü kesti:

— Karıma her hafta yazıyorum ve ondan da mektup alıyorum. Dün bir telgraf aldım, beni beklememeye karar vermiş ve kızımla birlikte OuimperlǴ'ys gitmiş. Küçük bir evimiz var orada. Hiç bulundunuz mu QuimperlG'de?

De Chaumont, Bretagne'nm güneyini bilmediğini, ama Quimperle için çok güzel şeyler duyduğunu söyledi. Bir süre sustuktan sonra da ziyaret nedenine döndü:

— Ortak dostumuz Nivelle, ajansın ivedilikle yazılarınızı beklediğini size hatırlatmamı rica etti. Hastalanmış olabileceğinizden korkuyor kendisi...

«Ortak dostumuz» sözü Sablon'un öfkesini kabarttı, ama kendini tuttu ve Paris'e dönene kadar hiç bir şey yazmak istemediğini, dönüşünün ise büyük bir olasılıkla çok yakın olduğunu, ailesiyle birlikte dinlenmek istediğini söyledi.

De Chaumont konuşmayı sürdürmeye çalışarak, Sablon'un ne üzerinde çalıştığını, Tolstoy'un evini beğenip beğenmediğini sordu, Fransa'da Almanya

I

sorununun herkesi heyecanlandırmaya devam ettiğini anlattı. Şablon suratını astı ve hiç bir şey söylemedi.

O akşam de Chaumont şifreli bir telgraf gönderdi Paris'e. Telgrafında, Sablon'un elçiliğe uğramadığını, Polonyalı bir komünist dışında yabancı gazetecilerle görüşmediğini, Smiles'la sert bir politik tartışma yaptığını ve Smiles'm, Sablon'un bolşevıklere katılıp Moskova'da kalmak niyetinde olduğunu kesin bir dille ileri sürdüğünü bildirdi. De Chaumont, Smi-les'dan aldığı bilginin doğruluğundan emin olmadığını, ancak Sablon'un tavırlarından üzücü bir izlenim edindiğini de kendi görüşü olarak ekledi telgrafa.

Aldığı haberler Nivelle'i öylesine sarstı ki, genellikle kendini tutmasını, sözünü sakınmasını bilen bir adam olmasına rağmen Mary'ye, «Sarı kaltak!» diye bağırdı. Bu adam benim sonum olabilir, diye düşünüyordu. Senatör adam seçme işini bana verdi, ben de Sablon'u gönderdim. Tabii ahmaklığın daniskası oldu bu: Şablon oldum olası soytarılık yapmaya bayılır, bir zaman da Fransa'ya kötü bir oyun oynamıştı gazetesinde... Ama bütün bunların suçlusu gene Low: Rusların çocuk olmadıklarını ve daha önce kendilerine karşı çıkmış bir kişiyi ülkelerine bırakmayacaklarını anlayabilirdi. Bu durumda da Sablon'dan başka kimse kalmıyordu bu işe uygun, ben de ona rica ettim gitmesini. Adam bana Rusların izledikleri politikaya kızdığını da söylemişti. Kimin aklına gelirdi onu satın alabilecekleri? Bütün bunlar mantıklı, aklı başmda bir adama açıklanabilir, ama Sarı'ya asla! Onun için dünya Missisipi'den ibaret. Smiles, Sablon'un Ruslarla anlaştığım söylemiş. Birtakım açıklamalarda bulunan bir konuşma yapabilir Şablon, moda şimdi

böyle şeyler. Gerçi onunla üstü kapalı konuştum, fazla bir şey bilmiyor, ama de Chaumont'un ona her şeyi anlatmadığını kim bilebilir? Eğer Şablon, Sarı'mn gerçek niyetlerini biliyorsa bu «Transoc»un sonu demektir. Coster şimdi Prag'da, Graysen ise Varşova'da. Komünistler bir mahkemeler dizisi sahneleyebilirler. Ve ben çok iğrenç bir rolde çıkacağım bu oyunda sahneye. O zaman bir tek kişinin bile aklına gelmeyecektir ki, bu işler beni hiç de öyle fazla ilgilendirmiyor, ben bir şairim ve benim şiirlerimi Paul Valery övmüştür.

Nivelle yine de gafil avlanmamış olduklarını düşünerek biraz yatıştı ve senatöre Rusların Sablon'u satın almaya çalıştıklarını bildirdi. Bazı verilere göre daha hiç bir şey elde edememişlerdi, ama tehlike vardı.- Şablon parlak bir gazeteciydi, ama zayıf yanları da olan bir adamdı, paraya karşı kayıtsız olduğu söylenemezdi, bu yönden her şey beklenebilirdi...

Low müthiş öfkelendi haberlere. Sablon'a, damadına, tüm Fransızlara lanet okudu: satılık' mal hepsi bunların! Marshall, böyle aşağılık bir ulusa neden yardım etmemiz gerektiğini hiç bir zaman açıklaya-maz bana. Nivelle'i hemen defetmek gerek, on para etmeyen, hiç bir işe yaramayan bir adam. Mary'ye göndereceğim bundan sonra paralan, ister nafaka versin, beslesin kocasını, ister ne yaparsa yapsın. Aslında memnun olur buna hergele: her Fransizm hayali kan parası yiyerek yaşamaktır... Ancak Nivelle'e şimdilik dokunmamak gerek: hele şu Arap saçma döndürdüğü işi bir temizlesin. Ve Low sekreterini çağırıp bir mektup dikte ettirdi: «Mektubunuzu aldım ve açık söylüyorum, düşüncesizliğiniz şaşkına çevirdi beni. Ciddî konulan şiirle kanştırıyorsunuz anlaşılan. Neyse, bunlan sonra konuşuruz. Rusların Sablon'a ne

önerdiklerini öğrenmeye çalışınız, aynı miktarı siz de öneriniz, hatta yüzde on, yirmi fazlasını da verebilirsiniz. Korktuğunuz şeyin doğru çıkabileceği olasılığını gözönüne alarak Sablon'a çamur atmak için gerekli her türlü hazırlığı yapınız. Onu lekeleyecek belgeler düzenleyin. Eğer siz yapamazsanız Prag'dan Bili Coster'i çağırın. Paraya acımayın, varsın tüm dünya anlasın onun aşağılık bir yaratık olduğunu». Biraz düşündükten sonra şu eklemeyi yaptı: «Şimdilik kimseye açmayın durumu. Hatta Bill'e bile. Belgeleri kendiniz toplayın, yalnız çok dikkatli olun. Belgelerle ağır bir eleştiri hazırlayın. Aldığımız istihbaratın doğru olmaması umuduna karşı, şimdilik hare kete geçmemeniz yerinde olacaktır, bunların doğru çıkmaması için dua ediyorum; zafer gerçeğin olacaktır.»

Low'un mektubunu okuyan Nivelle gülümsedi: Sarı'yı Sablon'un ruhunun kurtulması için dua ederken getirdi gözünün önüne. Ama gülünecek bir durum yoktu ortada. Low'un nasıl kudurduğu belli oluyordu mektubundan.

Coster'in havasına benzetmeye çalışarak bir yazı kaleme aldı Nivelle. Eğer Smiles haklı çıkarsa makaleyi ajansa yollayacaktı. Tabii kendi imzasını koymadı yazıya: bu onun janrı değildi... Makalesinde, birçoklarmca satın alınmaz diye bilinen Sablon'un gerçekte son derece aç gözlü olduğunu ve para için anasını bile satacağını yazıyordu. Franko'ya karşı yazdığı makaleleri için İspanyol anarşistlerden iki adet Velasquez tablosu almış ve bunları Brezilya'da-ki ikinci eller aracılığıyla satmıştı. Direniş yıllarında «La Patrie» grubuna girmiş ve Gestapoya sürekli bilgi taşımıştı; Almanlar da buna karşılık Cenevre'deki hesabına her ay altı bin İsviçre frangı yatırmışlardı. Ma-

kale şöyle sona eriyordu: «Böyle bir hainin Kremlin! n üç kuruşu önünde gevşemesi kimseyi şaşırtmamalıdır. Ama Moskova'nın da böyle yaratıklardan yardım umması, Washington'un izlediği kararlı politikanın meyvalannı vermeye başladığını göstermektedir. Kızılların artık dayanabilecekleri bir şey kalmamıştır ve Daily Worker'm, Humanita'mn, Unita'nm saf okuyucularının bile kendisine inanmadıkları bir dolandırıcıyı satın almaktadırlar».

Şablon hâlâ Moskova'daydı. Bir yağmurdur tutturmuş gidiyordu havalar, pek seyrek çıkıyordu bu yüzden dışarı; canı yazmak da istemiyor, nasıl zaman öldüreceğini bilemiyordu. Karısından bir mektup aldı, Bretagne'ın nefis olduğunu yazıyordu. Madeleine sık sık denize giriyordu —yanmış, kapkara olmuştu,— tenis oynuyor, hep babasını bekliyordu. Bahçede onun en sevdiği çiçekler —anemonlar— açmıştı. Tanıdıklarından kimse yoktu. Yalnızca balıkçı Gervier gelmişti, Sablon'un ne zaman geleceğini soruyordu; İstakoz avına gitmek istiyordu onunla... Şablon mektubu okuduktan sonra çevirmen kıza telefon etti: «Lütfen öğrenir misiniz Prag'a ne zaman uçak varmış, olabildiğince çabuk gitmek istiyorum.»

Sonra birden aklına geldi: nereye acele ediyorum? Ertelemek istedi gidişini, ama çevirmen kızdan utanarak iptal ettirmedi. Yine de hiç değilse bir gün daha kalmaya karar verdi: doktorla vedalaşmadan gitmemeliydi. Hastahaneye telefon etti, «Pekâlâ, yarın gelin bakalım» dedi Krılov.

Onda pek seyrek olan bir durumdu, ama Krılov' un keyfi yerinde değildi. Çoktu bunun nedeni: dün Parti toplantısında Kulagin haksız yere doktor Tsvi-bel'e çatmıştı. Gerçi Çeremisov haddini bildirmişti

I

Kulagin'e ama yine de bir tatsızlık çökmüştü havaya. Üç çocuklu bir kadın hastası için daire isteğinin kabul edilmediğini de az önce öğrenmişti. Sonra, Nata-şa'dan bir mektup almıştı; Kırım'a gideceğini, Vas-ya'nm da oraya geleceğini yazıyordu; Dimitriy Aleb-seyeviç önce iznini torunuyla geçirmek için hevesle» di, ama sonra caydı: neden rahatsız etmeliydi gençleri? Gece de bir kalp krizi gelmişti. Ayağa kalkamayacağından korkmasına rağmen, sabah işine gitti, ama bacakları tutuluyordu; hasta odalarını zorlukla dolaşabildi, bu kez introgliserinin de kâr etmeyeceğini düşünüyordu öfkeyle, kimse de kendisine yeni bir yürek takamazdı...

Şablon odasına girince Krılov yine de gülümsedi: başkalarının önünde gevşemek yok! Fransızm yüzüne bakarak:

— Pek iyi görünmüyorsunuz? —dedi—. Hasta mı oluyorsunuz yoksa? Tedavi edilmelisiniz o zaman... Her halde iyi dinlenmediniz, Moskova'da yazlar çekilir gibi değildir, yeterince yeşilliğe sahip değiliz daha...

ı— Yarın gidiyorum. Vedalaşmaya geldim. Bre-tagne'a, ailemin yanma...

— İşte bu çok güzel! Havası çok güzeldir her halde oraların? Okyanus, iyod... Ee, nasıl, hoşnut kaldınız mı bari buralardan? Gezebildiniz, bir şeyler görebildiniz mi?

— Açık konuşmak gerekirse, hiç iyi değildim burada. Bir sürü şey yitirdim, oysa' hiç bir şey bulamadım.

Krılov kuşkulu kuşkulu süzdü onu:

— Ne yitirdiniz ki burada? Belki de ajansın)zı. ha?

— Kendimi.

511

Hemen pişman oldu bunu söylediğine.- ne gereği vardı şimdi bunun? Gülecektir bana. Ama Krılov çok ciddiydi.

— Anacığım hacıydı benim, İncil okurdu çocukluğumda bana durmadan. Güzel bir şey anımsıyorum onun okuduklarından: tahıl, çimlenmek, yeşermek için öiürmüş. Belki sizde de olan budur? Benim şimdi yaşıyor olmam da aynen buna benzer bir durumun sonucu. Kırk yıl kadar oluyor, ölecek gibiydim...

— Kim kurtardı sizi?

— İnsanlar... Bir öğrenciyle tanıştım, beni arkadaşlarına götürdü, on kadar vardılar... O zamana kadar düşüncelerim hep kendimle ilgiliydi. Gerçek neredeydi? Eğer öleceksen, öleceksin demektir, hiç bir şeyin yararı dokunmaz sana artık... Ve buna benzer şeyler, çok iyi bildiğiniz o klasik repertuar yani... Oysa orada gördüğüm insanlar kendilerini düşünmüyorlardı. Tamam, dedim, buldum.

— Neyi bulmuştunuz?

— Halkı. Kendimi. Tıp şimdi olanca gücüyle insan ömrünü uzatmaya, çalışıyor. Kuşkusuz bu çok önemli bir şey. Ama insan ne kadar uzun yaşarsa yaşasın, bilincinde ölümün kaçınılmazlığı kavramı yine de ka-hyor. Oysa ölümsüzlük diye de bir şey var...

— Her halde hacı olan annenizin düşüncesiydi bu?..

— Hayır, o inanırdı, bense biliyorum. Ölümsüzlük insanlardadır, hayatın kendisindedir, onun anlamını kavrayabilmekte, bir başkasının, senin fikirlerini kuşakların bayrak yarışında sürdürmesindedir. Geçenlerde Heraklit üzerine yazılmış bir kitapçık okuyordum. Son derece ilginç bir tip! Onun çalışmalarıyla, bulgularıyla, bizim bugün üzerinde çalıştığımız her

şey arasında doğrudan bir bağ var. Oysa tamı-tarni-na yirmi beş yüzyıl geçmiş aradan. Şablon gülümsedi:

— Gorki'nin Çehov'la ilgili anılarım okumuştum. Gorki bir gün sessizce Çehov'a yaklaşıyor. Bir bankın üzerine oturmuş olan Çehov, Gorki'den habersiz, şapkasının içinde güneşin yansısını yakalamaya çalışıyormuş... Bu, hepimizin yaptığı, insanca bir şey... Ama siz mutlu bir insansınız, çünkü o güneş ışığını yakaladığınızı sanıyorsunuz. Sizin için bir tek gerçeklik var. Hatta şu anda bile Heraklit'i örnek göstererek ilkelerinize ne denli bağlı olduğunuzu gösterdiniz. Niçin, örneğin Pirron değil de, Heraklit?.. Bana kalırsa herkesin kendine göre bir gerçeği var...

— Beni dogmatik saymakla yanılıyorsunuz. Bir bilgiler bütünü vardır, bu bütün, yalnızca eklenen yeni bilgilerle tamamlanmakla kalmaz, aynı zamanda yenilenir de... Bir Pavlov ya da Einstein gelir, herkes bazı aksiyomların yanlış bilgilere dayandırılmış olduğunu görür. Sosyoloji ve sosyologlar için de aynı durum söz konusudur. Eğer ben sosyalist ekonomi biçimini, kapitalist

ekonomi biçiminden daha amaca uygun buluyorsam, bu, sosyalizmin benim için tamamlanmış, sona erdirilmiş bir sistem olması demek değildir.

— Ama her halde idealinizin, herkesin aynı biçimde düşündüğü, aynı şeyleri duyduğu bir toplum olduğunu da yadsıyacak değilsiniz?

— İşte bu hiç öyle değildir. Yarım yıl burada kalmış bir kişi olarak böyle saçma sapan sözler etmeniz de üzücü ayrıca. İdeal, insanı, kendini kendince geliştirmesi için özgürleştirmektir. Gülüyorsunuz? Söyler misiniz bana, hiç düşündünüz mü, bizi kendi kendimizi sınırlamak zorunda bırakan kimdir? Siz... Ya-

ni siz tek başınıza değil, sizin ajansın patronu, ajanslarınızın patronları... Kısacası, bizim bugüne kadar elde ettiğimiz her şeyden vazgeçmemizi isteyenler. İlk görüşmemizde, bizim de eksikliklerimiz olabileceğini kabul etmeyen çevirmen kızdan yakmmıştmız yanılmıyorsam. O zaman size onun niçin öyle konuşmuş olabileceğini açıklamıştım. Bunun nedeni, bizim onda fanatizmi geliştirecek bir eğitim vermemiz değil, sizlerin onu öyle düşünmeye zorlamanızdır. Otuz iki yıl bir köşede bekleyip bizi nasıl boğazlayacağınızın hesabını yapıyorsunuz, sonra da gelip, neden birtakım inceliklerle uğraşmadığımızı soruyorsunuz. Bana Direnişe katıldığınızı söylemiştiniz. Umarım, orada yalnızca zevzeklik yapmamışsmızdır... Şimdi düşünün bir, o zaman size bir İsveçli gelseydi ve, «Neden, deseydi, Fransa'yı, özgürlüğü, onuru koruyorsunuz? Bu. bir kere çok ilkel, ikincisi tartışma götürür, üçüncüsü de fellik fellik koşturmaktan başka işe yaramaz. Her biriniz birer çalı dibine yerleşin, heyecanlarınızın ay. nntılannı tahlil edin.» Ne yanıt verirdiniz acaba ona? Şablon ayağa kalktı, acılı bir sesle ve tane tane:

— Beni tedavi etmediniz doktor —dedi—. Ama her şey için size çok teşekkürler...

— Sizi tedavi etmeye girişmedim bile... Hayat tedavi edebilir belki sizi: bu başka bir iştir... Demek yarın gidiyorsunuz?... Paris'i hiç görmedim, yalnızca kitaplardan biliyorum, anladığım kadarıyla eşsiz bir kent. Belinskiy bir mektubunda, Paris halkının insanın acılarını dindirdiğini, o kadar çok neşeli olduğunu yazıyor... Eh, size iyi yolculuklar. Ajansınıza gelince, bırakın o çirkefi, bakın neşeniz nasıl yerine geliyor...

Hastahaneden çıkarken Şablon düşünüyordu: yine de gidiyor olmam çok iyi. Öyle bir inandırıcılıkları

var ki, insan sarsılıyor... Ama bir komünist olmayacağım ben. Belki haklılar, ama bu bana göre bir şey değil. Miçurinsk'te bazı deneyler yaptıklarından söz ediyorlardı, vişne ağacına, hiç olmayacak bir şeyi —galiba akasyaydı— aşılamışlar ve ortaya zehirli bir takım meyveler çıkmış. Benden de öyle olurdu her halde... Buradan demir almanın zamanı geldi artık.

Havaalanında de Chaumont'u görünce şaşırdı:

— Kim söyledi size gittiğimi? De Chaumont gülümsedi:

— Neden haber vermediniz bana? Yurttaşlarımızı buradan uğurlamak da benim görevlerim arasındadır. Madam de Chaumont size yürekten selâmlarını iletmemi söyledi... Akşam Paris'te olacaksınız. Bizlere de size gıpta etmek kalıyor...

Şablon kızdı. Kim söylemiş olabilir buna gideceğimi? Sabahın köründe kalkıp gelmiş.

— Paris'e gideceğimi de nereden çıkardınız? Belki de Kominform'un gizli bir toplantısı için Prag'a gidi-yorumdur?

Zorlamalı bir gülücükle gerildi yüzü de Chau-mont'un ve bir şey söylemedi. Susuyor ve ikide birde saatine bakıyordu; yolcuların uçakta yerlerini almalarını isteyen anonsu duyunca rahat bir soluk aldı.

Artık hiç bir şüphesi kalmamıştı: Smiles haklı. Şimdi anlıyorum Sablon'un niçin elçiliğe hiç uğramadığını, gideceğini bildirmediğini... Kominformla ilgili ahmakça şakası da moralinin ne durumda olduğunu gayet iyi gösteriyor. De Chaumont hemen Sablon'un Prag'a uçtuğunu, orada mı kalacağını, yoksa oradan da başka bir yere mi gideceğini bilmediğini bildirdi Paris'e. Ruslarla anlaştığını düşündürecek şeyler vardı. Nivelle'in hemen uyarılması gerekirdi.

515

Şablon uçakta gözlerini kapamış, oturuyordu; görenler uyuduğunu sanabilirdi, oysa acıyla düşünüyordu. Gerçekten de akşama Paris'te miyim?.. Hemen masanın başına oturup yazılara başlamak gerek. Ni-velle ne yazarsam aynen basılacağını söyledi. Ama sözünü tutmayabilir. Yazıların düzeltilmesi için matbaa matbaa dolaşacak halim yok... Çöp sepetine atılacak bir yazıyı yazmak da enayilik ayrıca. Sonra, ne yazabilirim ki Rusya üzerine ben? Evet, Smiles'dan daha çok kaldım, daha çok şey gördüm ben. Ruslar savaş istemiyor mu diyeceğim? Milyonlarca insan —benim de Rusya'ya gelmezden önce düşündüğüm gibi— Rus tanklarının bugün-yarın Elysees alanında boy gösterebileceğini düşünüyor. Ancak Rusların savaş istemediklerini söylemek yetmez, niçin olduğunu, onların neyle uğraştıklarını açıklamak gerek. Peki. ben biliyor muyum bunu? Evet, onların nasıl ev yaptıklarını, basma dokuduklarını, nasıl dans ettiklerini gördüm, bazılarıyla konuştum, bütün bunlar çok ilginç, ancak anlaşılır en ufak bir şey yok. Bir Fransı-zm Moskova heyecanlan üzerine bir roman yazabiJi-rim, ama Rusların nasıl yaşadıklarını yazmak benim işim değil. Şimdi, konuştuğum, görüştüğüm insanların barış istediklerini yazsam, hemen itiraz ederler: «Onlar evet, ama Kremlin...» Herhangi bir muhalefetten söz etmek ise saçmalıktan başka bir şey olmaz, bunu kesinlikle biliyorum artık, ama kanıtlayamam. Çok karmaşık bir durumları var, politika, gündelik yaşayışlarına girmiş. Şu mimar örneğin, neden karısıyla birlikte aynı kentte değil?.. Anlamıyorum onları. Bunca anlamadığım insanları nasıl yazabilirim?

Prag havaalanında yerlerini satıp satamayacak-larını sordular: uçak iki saat sonra Paris'e hareket diyordu. «Satın, dedi, kalıp dinleneceğim burada.»

Kararından bir çocuk gibi sevinçliydi, bütün gün Prag sokaklarında dolaştı durdu. Gözlerinde, sanki bir tanıdığı, bildiği görmenin rahatlığını duyuyordu; hemen anlayamadı bunca hafiflemesinin nedenini: Prag, çocukluğunu geçirdiği eski Fransız kentlerine benziyordu: burada da kollarını genişçe açmış aziz heykelleri, kırmızılaşmaya yüz tutmuş yapraklanyla asmaların örttüğü duvarlar, en çekingen âşıkların bile kendilerini tutamayıp birbirlerini sımsıkı kucakladıkları daracık yollar vardı.

Ertesi gün istihbarat bakanlığı temsilcisine Prag'da birkaç gün kalmak istediğini bildirdi. Temsilci özellikle nereleri görmek istediğini sorunca:

— Belirli hiç bir yeri —dedi—. Eğer size ayıplanacak bir davranış gibi gelmezse, sokaklarda dolaşacağım, odamda oturacağım. Bannelier'nin getirdiği Praglı profesörü anımsadı: aslında burada her şey çok kısa bir süre içinde olup bitti, eskiden bunlar da bizim gibi yaşarlardı. Şüphe yok ki bundan hoşnut olmayanlar da vardır. Moskova'da yapılanları az bulup, her şeyi tepetaklak etmek isteyenler de... Fransa da parçalanmış durumda. Bannelier'nin Garreau'yu deliğe tıktırmak-istediğinden eminim. Ama ipler komünistlerin eline geçince de, Garreau, Bannelier'yi rahat bırakmaz. Tüm bunlarda anlaşılmayacak bir şey yok, anlaşılmaz olan benim bu dört yandan ateş altında olan «sarhoş topraklar»a neden geldiğim... Çekoslovakya'ya, Çeklere gelinceye kadar başka derdim yok muydu benim, Ruslar yetmez miydi?..

Rahat bir gün geçirdi, tıpkı bir turist gibi görüyordu kendini. Binaların yüzlerindeki portreleri ve bayrakları görmemeye çalışıyordu. Kenti uzun uzun dolaşıyor, birbiri içine girmiş, geniş avlulardan geçiyordu; insanlar görüyordu, oturmuş, barışçıl konuşu-

yorlardi; çocuklar bildik çocuk oyunları oynuyorlardı, suratına bulaşmış bir leke gibi duran beneğiyle bir kedi miyavlıyordu. Girdiği bir müzedeki bir ressamın tabloları çok etkiledi Sablon'u, özellikle de bir aile tablosu... Çocukların yüzleri olağanüstü bir güçle. yansıtılmıştı: insansa, hayatının en başında görülen, sonra da yiten o acılı sevecenlik vardı bu yüzlerde Şablon katoloğa baktı: «Purkine». Şaşılacak şey, hiç duymamıştı bu adı. Oteline rahat, yatışmış olarak döndü. Karısı, bir kızı vardı onun da. Hiç bir şey yazmayacaktı. Okulların açılmasına daha çok vardı, Gervier ile İstakoz avına gidebilir, Madeleine'le bahçede dolaşabilirdi...

Akşam yemeğinden sonra otelin holünde oturup insanlara baktı. İşte isveçliler, tüccar bunlar, iş için gelmişler, gözlerini kaydırarak, korka korka bakıyorlar pankartlara. Şu ikisi de Fransız komünisti, sözcükleri söyleyişlerinden güneyli oldukları anlaşılıyor; yanlarındaki Çeke dökerlerin nasıl direndiklerini anlatıyorlar. Sovyetler de var holde, Sablon'la aynı uçaktaydılar, sessizce oturmuşlar, aralarında yavaş sesle konuşuyorlar. İngilizlerin biri viski içiyor, diplomat olsa gerek. Onun az ötesinde bir zenci, beyaz bir kadınla oturuyor, zenci keyifli, bembeyaz dişleri ışıldıyor ağzında. Şablon gülümsedi: Nuhun Gemisi... temiz, katkısız olanlar ve mundarlar bir arada. Gidip yatayım artık.

Sabahleyin odasında kahvaltı ederken telefon Çaldı, Fransa Büyükelçiliği Basın Ateşesi bay Haute-feuille'in kendisini aşağıda beklediğini söylediler. Şablon öfkeden kuduracak gibi oldu. Neden geliyor? Resmî bir kişi olarak bulunmuyorum burada... Belki Nivelle'in yediği bir nane bu

da? Bile bile tıraş işini uzattı, giyinmesini bitirdikten sonra da bir koltuğa

ı

518

oturdu ve pipo içmeye başladı: varsın beklesin...

Hautefeuille zayıf, kuru bir adamdı; hep bir şey6 üzülmüş gibi dururdu. Şablonla selâmlaşırken de gfj. lümsemeye çalışmış, ancak bu çabası yüzüne daha da üzgün bir anlatım vermişti.

— Paris, Prag'da birkaç gün kalmak niyetinde olduğunuzu bildirdi. Büyükelçimiz kendisiyle bir öğle yemeği yemenizi rica ediyor sizden. Ben de, eğer size bir yardımım dokunabilirse çok mutlu olacağım. Her halde buradaki politik durumla ilgileniyorsunuzdur?

Şablon birden gülümsedi:

— Büyükelçiye gösterdiği incelikten dolayı teşekkür ederim, ama ne yazık ki çağrıyı kabul edemeyeceğim.- zayıflamaya karar verdim ve kendime özel bir diyet uyguluyorum. Size gelince, doğrusu bana nasıl bir yardımınız dokunabileceğini bilemiyorum? Ben Purkin'le biraz daha yakından tanışmak niyetin leyim...

— Bu çok kolay, yalnız daha önce kartoteksimize bir bakmam gerek. Gazeteci midir sözünü ettiğiniz kişi, yoksa bir iş adamı mı?

Şablon yine gülümsedi:

— Öldü o adam sevgili mösyö Hautefeuille, bütün sorun da burada ya... Böylece, yardımınıza ihtiyacım yok. Ama yine de çok, teşekkür ederim size. Sizinle tanışmak ve elçiliğimizde sizin gibi olağanüstü birtakım kişilerin çalıştığını görmek çok hoş bir şey. Şira-di, izninizi rica ediyorum, bağışlayın çok işim var...

Hautefeuille çok kızmıştı, yine de gülümsemeye çalışarak sordu:

— Burada çok kalacak mısınız?

— Pek değil: bir yıl kadar...

Bir kez daha aşağılatıcı bir gülümsemeyle baktı Şablon ve Hautefeuille'in elini sıkarak otelden çıktı-

513

Hautefeuille, Sablon'un çekilmez bir adam olduğunu duymuştu, ama bu kadarını da beklemiyordu doğrusu. Evet, gerçi büyükelçi onun düşman tarafına ¦ geçtiğine ilişkin bilgiler geldiğini, tetikte olunmasını söylemişti, ama yine de... Duclos ile iki kez görüşmüştüm, efendi bir adam izlenimi bırakıyordu. Oysa bu satılmış, papadan da katolik... Çok ilginç doğrusu, ne

yapacak acaba Prag'da? Prasek, Fransızca yayın yapacak güçlü bir radyo istasyonu kurulması hazırlıklarından söz etmişti. Belki de Sablon'a verecekler bu görevi.

Hautefeuille'de dehşetli bir hayalgücü vardı; şimdi de kafasından geçenlere inanıvermişti. Hemen büyükelçiye koştu-

— Şablon, üstelik de meydan okurcasına suçunu itiraf etti... Buraya uzunca bir süre için gönderildiği anlaşılıyor. İki yıl gibi falan... Fransa'ya yönelik yayın yapacak bir radyo istasyonu kuracakmış.

Nivelle ipek bir mendille alnında biriken terleri kuruladı: vay alçak vay! Korkunç bir devirde yaşıyoruz, kimseye güvenemiyorsun, kimsede bağlılık, dürüstlük denilen şey kalmamış. Şablon için yazdığı makaleyi yeniden okudu ve altına birkaç satır daha ekledi.- «Bu çirkef çamur semenderi, Prag mikrofonlarından Fransızları iğfal etmeye hazırlanmaktadır. ?oylu, mert insanlar, din adamları, subaylar, öğrenciler, çevresinde komünistlerce kurşunlanırken, bay Şablon bizlere Sovyet cennetinde insanların nasıl mutlu yaşadıklarını anlatacak. Biz Pragh çamur semenderine inanmıyoruz, ve biz eğer komünistlere kuvvet yoluyla gem vurulmazsa yarın sıradan semenderlerin, yağmacılıkta kızıl soyguncuları da geride bırakırcasma Paris sokaklarını dolduracağını biliyoruz». Yazıyı dağıtmaya karar verdi, ama son anda

520

durdu: soğukkanlı olmak gerek. Varsın önce Şablon açsın ağzını, ondan sonra bir saate varmadan tüm yazı işlerine ulaştırırım ben bunu.

Bu sırada Şablon Prag sokaklarında dolaşmaktaydı. Hautefeuille ile konuşması neşesini kaçırmıştı. Herkese ve her şeye kızıyordu. Nivelle rahat bırakmak istemiyor beni. Evet, gerçi çok büyük bir avans verdiler bana, ama bu şekilde davranmak hakkını vermez ki bu onlara!.. On yedi yıldır gazetecilik yapıyorum, yüzsüzlüğün, yırtıklığın böylesini görmedim. Para durumu kötü olmasa... Karım hareketimden önce eldeki hesaptan pek bir şey kalmadığını söylemişti... Yazmam gerekiyor yazıları... Nivelle bunları ya-ymlamasa bile bana hakkımı ödemeli... Rusların barış istediklerini yazacağım, tartışmaya bile gelmez bir şey bu. En gülüncü de, hoşuma gitmiyor bu komünistlik. Neden her yere, hatta aşçı dükkânlarına bile pankart asmışlar? Vitrinlerinde maldan çok portre var. Yaşayamazdım ben burada...

Oteline döndüğünde yine o Fransız komünistlerini gördü. Bir tanesi, «Sablon'a Amerikalılar iyi para vermişler, diyordu, şimdi o artık...» Sablon'u görünce sustu ve gazete okuyormuş gibi yaptı. Şablon içinden kendisine sövdü ve odasına çıktı.

Suratı asık, ne yapacağını bilmeden oturuyordu. Yemek mi yesem acaba? Canım istemiyor gerçi ama, bir, bir buçuk saat geçirtir bu bana... Birden kapı vuruldu. Oda hizmetçisi olacağını düşünerek gidip açtı. Tanımadığı bir adam aralık kapıdan süzülürcesine içeri daldı ve neşeyle bağırdı:

— Hello, mösyö Şablon! Bu lanet Prag'da sizinle buluşmak varmış demek?

Bili Coster'in şaşılacak bir belleği vardı. Beş yıl önce, Paris'in kurtuluşundan hemen sonra

Sablon'la

521

bir gece birlikte olmuşlar, viski içmişlerdi. Sonra da ya bir, ya da iki kez sokakta rastlaşmışlardı. Ama onu çok iyi anımsıyordu ve dostu sayıyordu: zaten yolunu kesenler dışında herkesi kendi dostu sayardı Coster. Sablon'un Prag'da olduğunu öğrenince de sevinmişti. Her zamankinden daha çok teklifsiz olduğuna bakılacak olursa buraya gelmeden önce de bir ilci kadeh atmıştı. Sablon'un omuzuna vurarak:

¦— E, işler nasıl bakalım? dedi. Malum ya, ikimiz fle aynı «boss»a (*) bağlıyız... Size bir öneride bulunmaya geldim... Bizim «boss» mâni, şiir falan yazıyor. Okumuştu bana bir tane... Biliyor musunuz, yakalanmış bir balık kumların üstünde cartayı çekerken, teresin biri de oturmuş sonsuzluğu düşünüyor. İyi mi? Görüyorum ki sizin de içiniz kararmış? Her halde solungaçlarınız kurumuştur? Ama bende onları ıslatacak bir şey var...

Açık sarı renkli ceketinin kocaman cebinden büyücek bir şişe çıkardı ve masanın üzerine koydu:

— «White Horse!» En iyi marka. Aşağıda, erik rakısı mı ne diyorlar, adi bir takım şeyler var... Haydi bakalım, şu viskiye bir dalış yapalım, kumların üzerinde geberip gitmenin bir gereği yok. Tamam mı?

Şablon, Coster'den tiksiniyor, ama nasıl zaman geçireceğini bilmiyordu. Bu yüzden öneriyi kabul etti.

— Tamam.

Sablon'a karşı çekingendi Nivelle, bu yüzden de Low'un planını son derece üstü kapalı anlatmıştı ona. Şablon da onun anlattıklarına bakarak «Transoc»un,

(*> Boss - (Ing.) Patron, şef (ç.n.)

522

parası karanlık yerlerden gelen, sansasyon peşin de koşan, yani ötekilerden ne daha iyi, ne de kötü, sıradan bir basın ajansı olduğunu sanıyordu. Coster'le ise durum değişikti: Nivelle senatörün niyetlerini açık açık anlatmıştı ona. Buna rağmen neden razı olmuştu bu işe Coster? Bu soruyu o da sık sık soruyordu kendine ve bulduğu yanıt şu oluyordu: Victoria gibi bir karın oldu mu, her şeyi yaparsın. Gerçekten de dünyada hiç bir kadın bayan Coster gibi para harcamasını bilemezdi; öte yandan bu son yıl Bill'in işleri oldukça bozulmuştu. Nivelle çok büyük bir miktar önermişti ona ve Coster bunca parayı adama boş yere vermeyeceklerim çok iyi bilirdi. Ama yine de böyle rizikolu bir serüvene girmeyebilir, işi kabul etmeyebilirdi. Nivelle'in önerisi onu imrendirmişti, çünkü New-York'ta sürdürmekte olduğu yaşayışından tiksiniyordu. Her gün skandal yaratıcı yazılar dikte etmek, Victoria'nın soyut resim üzerine zırvalarını din< lemek, bin dolar kazanacağım diye parçalanmak, sonra da oturup tek başına viskiye yumulmak olacak iş

değildi! Nivelle'e, şiddetli birtakım duyumlara ih tiyacı olduğunu söylerken gösteriş yapmıyordu. Demirperde gerisinde kızılları telâşla koşturacak bir ha vai fişek âlemi yaratılması hiç de fena fikir değildi Prag başlangıçta soğutmuştu onu, hiç de umduğu gibi bir cengele benzemiyordu burası. İnsanlar düzenliydi, temiz giyimliydi, yollarda kurallara uyuyorlardı, erken yatıp erken kalkıyorlardı, her noktada düzeni, düzenliliği seven kişiler oldukları anlaşılıyordu. Coster, gerekli kişilerle bağlantı kurmanın kolay olmayacağını anlamıştı, ama geriye dönmek için de geçti artık: «Transoc»dan büyük bir avans almıştı-Her yerde, Almanların Moskova'ya yaklaştıkları o güç günlerde bu kentte bulunduğunu ve Rusların kahra-

523

manlığmı anlatmaya başladı; Çeklerin yiğitlik ve çalışkanlıklarına saygı duyduğunu ve Smetana'nın müziğine hayran olduğunu özellikle belirtiyor, yeni dü-' zeni hiç eleştirmiyordu. Arasıra ajansa sanat üzerine ve suya sabuna dokunmayan, kukla tiyatrosu, Kut-na Hora'nın güzellikleri, spor gibi masum konularda yazılar gönderiyordu. Çeklere «Transoc»un çirkef bir kuruluş olduğunu anlatıyor, «ama memlekete dönün ce» Çekoslovakya üzerine, «Yalan Sisini Dağıtmak Gerek» adlı bir kitap yazacağını söylüyordu. Böylece kısa süre içinde ilerici bir gazeteci olarak ünlendi. İstihbarat Bakanlığında şöyle söylüyorlardı onun için: «Ah bütün yabancı gazeteciler Coster gibi olsalar!..» Sonbaharda gelmişti Coster Prag'a, yılbaşına doğ ru ise bazı kişilerle ilişki kurmayı başarmıştı. Amerikan elçiliğine pek seyrek gidiyordu; «Transoc» planından yalnızca konsolosluk memuru Dobzek bilgiliydi, Çek asıllı bir Amerikalı olan Dobzek, Coster'e ihtiyacı olan parayı veriyor ve onun hazırladığı raporları Wa-shington'a ulaştırıyordu. Martta Coster senatör Low'a, gerçek demokrasi yanlılarını bir araya getiren «Özgürlük Haçlıları» adlı bir örgüt kurulduğunu ve senatörün yönergesine uygun olarak Zejda'ya seksen bin dolar verdiğini bildirdi.

Zejda savaştan önce küçük bir muhabirdi. «Protek-tarat» yıllarında Almanları alaya alan politik hicviyeler yazarak üne kavuşmuştu. Köylülerin yanında nasıl gizlendiği, kendisini adım adım izleyen polisi nasıl atlattığı, Gestapo'nun eline geçmemek için trenden nasıl atladığı anlatılırdı. Dış görünüşü çok çekiciydi, bir şaire ya da keman virtüozuna benzerdi: yumuşacık lüleler, dalgın gözler ve bir bantla bağlı kı-ravat.,, Komünist bir gazetede çalışır, yapıtlarında emek sürecini yansıtmayan sanatçılara yüklenen ya-

524

zılar yazardı. «Yazılarımın hiç bir yararı olmadı bu adamlara —diye anlatmıştı Coster'e—, ama şimdi eyleme geçme olanağım var...» Komünistlerden nefret ederdi, «Savaştan öncekinden çok daha iyi şimdiki yaşayışım —derdi—, ama sorun bu mudur? Manevî özgürlüktür önemli olan...» Coster ilkin onu bir romantik sanmıştı, ama kısa süre sonra Zejda'nın işini bilen birisi olduğunu anladı.

1 Mayıs bayramının arifesinde «Haçlılar» ilk başarılarını elde ettiler: büyük bir demir-çelik fabrikasının direktörü olan Karel Gobza'yı öldürdüler, aynı zamanda da dürüst bir insan olarak ünlü Julius Gobza'yı (Karel'in babası) örgütlerine soktular.

Julius Gobza savaştan önce eğitim bakanlığının önde gelen memurlarından birisiydi; politikayla ilgi- i lenmez, oğlunu büyütür, yazları sık sık ailesiyle birlikte Fransa'ya giderdi. Güney

Çekoslovakya'da gü zel bir evi vardı, sözün kısası —kendi deyimiyle— «sessiz ve hoş» bir yaşayışı vardı. O zamanlar oğlu Karel üniversitede okuyordu ve dağcılığa meraklıydı. 1938'de Karel'i askere aldılar. Baba Gobza, ülkenin karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi görünce, şubeye başvurarak kendisini de orduya almalarını istedi. Münih kararını öğrenince kendini tutamadı ve ağladı. Oğluna şöyle diyordu: «Elli üç yaşındayım ben, yakında ölebilirim, söz ver bana, bizi nasıl sattıklarını hiç bir zaman unutmayacaksın.» Almanlar geldiler. Julius Gobza küçük evine gitti ve sebze bahçesiyle uğraşmaya başladı. Kötü bir hayat sürüyordu, ama her akşam yatağına yattığında vatanın düşmanlarına hiç bir yardımda bulunmadığı için seviniyordu. Karel Prag'da kalmıştı; bir gün babasının yanma geddiğinde bir yeraltı grubunda çalıştığını, bildiri bastık-

525

lan.ni, Gestapo'nun, örgüt üyelerinden birini yakaladığını ve Terezen'e götürdüğünü anlattı. Julius Gobza oğlunun Ölüm tehlikesi içinde olduğunu anlıyordu ama ona, «Doğru şeyler yapıyorsun» dedi. Zaferden sonra Karel smavlannı verdi ve fabrikada çalışmaya başladı; çok iyi bir mühendis olmuştu. Julius Gobza' ya gelince, o da bakanlığına dönmüştü. Baba - oğul her karşılaşmalannda tartışıyorlardı. Julius Gobza her şeyin savaştan önceki gibi olması gerektiğini söylüyordu. Evet, Ruslar Slavdılar, Çeklere de yardım etmişlerdi, ama onlann düzeni bize göre değildi. Karel karşı koyuyordu babasına: «Artık her şey değişecek. Sen kendin söylemiştin bana hiç bir zaman Münih'i unutmamamı... Ben Ruslara inanıyorum. Nazilere tek başlarına karşı koydular». Tartışırlar, ama tartışmalan bittikten sonra dostça aynlırlardı. Acıklı olay 1948'de geçti. Julius Gobza olaylardan öfkeliydi, «komünistlerin Almanlardan daha iyi olmadıkları» nı ve «milletin malına mülküne el koyanlara hizmet etmeyeceğini
söylüyordu. Karel'in yeni hükümeti desteklediğini ve fabrikaya müdür atandığını öğrenince Julius Gobza oğluna, «Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin —diye yazdı—, ama Gobza adını iki paralık ettin.»

Zejda, Coster'e, Karel Gobza'nm büyük bir etkinliği olduğunu ve ortadan kaldmlması gerektiğini söyledi. Dağlarda tek başına gezmeye çıktığı için öldürülmesi hiç zor değildi, ama halkı «Haçhlar»dan so-ğutabilirdi bu. Gerçi Karel Gobza komünist partisine girmişti, ama çevresinde bir politikacıdan çok, iyi bir mühendis olarak tanınırdı. Öyle bir plan yapılmalıydı ki, cinayeti komünistlerin işlediği sanılmalıydı.

— Nasıl yapacaksınız bunu? diye sordu Coster.

•— Çok kolay. Satürn metoduyla...

526

(Zejda konuşmalarında Latince atasözleri ve mitoloji kahramanlarından örnekler vererek böbürlenmeye bayılırdı).

Coster kızmıştı:

— Neler saçmalıyorsunuz siz?!.. Zejda istifini bozmadı.

— Satürn, her halde biliyorsunuzdur, kendi çocuklarını yemiştir. Çok eski bir tanrıdır Satürn,

ama onun deneyi genç Amerika için yararlı olabilir. Komünistlerin de Karel Gobza'yı yemeleri gerek. Onun fabrikasında çalışan bir adamımız var. Direktörün odasından ne istersek çıkartabileceğini söyledi, önümüzdeki çarşamba günü Gobza çantasını restoranın gardrobunda unutacak. Gardropçu kızla anlaştım... Çantanın içinde, mektuplar, kâğıtlar, kısacası masasının üzerindeki ıvır-zıvır bulunacak. Sizin daha önce bana gösterdiğiniz o soru listesiyle, benim bu sorulara Gobza'nm ağzından hazırlayacağım yanıt kâğıdı da çantada bulunacak... Gardropçu kız çantayı polise götürüp, kimin bıraktığını anımsamadığını söyleyecek. Amerikan büyükelçiliğinden de fabrikaya telefon edilip Pan Gobza'nm hasta falan mı olduğu sorulacak. Başaracağımızdan eminim...

Yeniden buluştuklarında Zejda sordu:

— Nasıl, son sansasyonu beğendiniz mi? Karel Gobza, Amerikan haber alma servislerinin bir ajanıy-mış meğerse! Kimin aklına gelirdi! Tüyler ürpertici belgeler bulunmuş çantasında...

Gülümsedi Zejda ve dalgın gözleri bir an parladı:

— Biraz da ciddî şeylerden söz edelim. Karel Gobza'nm babası son derece saygıdeğer bir insandır. Komünistlerden nefret ediyor, daha ilkbaharda kendisine örgütümüze girmesini önermiştim, ama o «sorunların kuvvet yoluyla çözümlenemeyeceğini», «gerçe-

527

ğin ergeç üstün geleceğini» söyledi, yani kısacası libe-rallik tasladı. Oğluyla ilgili olaydan sonra geçenlerde bana geldi, bardağın artık taştığını söyledi... Sizinle görüşmek istiyor, bazı sorulan varmış. Büyük bir adanı bu, kendime yardımcı yapmak istiyorum onu.

Julius Gobza, Coster'le buluştu.

— Bir sorunu açıklığa kavuşturmak için sizinle görüşmek istedim —dedi—. Amerika'yı seviyor musunuz?

Bili şaşırdı: Amerika'yı sevip sevmediğini hiç düşünmemişti şimdiye kadar. Son derece sıkıcıydı hayat Amerika'da. Ama iyi dolar yapabiliyordun orada. Ve de —ne de olsa— Avrupa'dakinden yüz kat daha iyiydi hayat Amerika'da.

— Eh, severim —dedi—.

— O zaman anlayacaksmızdır beni. Benim memleketim sizinkinden küçüktür, ama iyi bir yurttur. Zejda bana komünistlerden kurtulmamız için bize yardım edeceğinizi söyledi. Çok soyluca bir davranış bu. Peki ama Sudet Almanlarla neden dostça ilişkileriniz, var? Yoksa Başkan Truman unuttu mu Hen-lein'i? Onlar ki bizi yoketmek istemişler, ülkemize Hitler'i çağırmışlardı. Şimdiyse Amerikalılar onları silahandırıyor. Hükümetinize bu durumun çok sayıda Çekin komünistlere karşı çıkmasını engellediğini bildiriniz.

Coster içinden güldü: ihtiyar benim Beyaz Saraya girip çıktığımı sanıyor her halde. Sarı'nın da bumda işlerin nasıl olduğunu bilmediği yüzde yüz. Bizimkiler hem kurda hem kuzuya, hem de

lahanaya aynı anda sahip olmak istiyorlar. Bana ise bozulmuş 'Şİeri düzeltmek kalıyor!.,

— Bakın bay Gobza, güçler sorunudur önemli

olan. Eğer örgütünüz başarı kazanabilirse, Amerika Almanlara yardımdan vazgeçebilir.

Coster örgütün iki üyesi ile daha tanıştı: eskiden büyük bir kahvesi olan Gross ve avukat Zrubecki.

Gross, konuştuğu herkese, sözü döndürür dolaştırır kahvesinin başına gelenleri anlatırdı. Coster'le de böyle oldu:

— Komünistler halka mutluluk getirdiklerine inandırmaya çalışıyorlar herkesi, ama şu benim kahvenin başına gelenlere bir bakın hele. Sabahtan gece yarısına kadar bir tek masacık bile boş kalmazdı. Çal-kanmış kremalı kahvemiz olurdu. Girişinde, her eğilimden on-yirmi ayrı gazete asılı dururdu. Hatta Rude Provo'ya bile abone olmuştum. Elimden aldılar kahvemi. Sizden rica ediyorum, İpdin ve bir bakın şimdi ne yapıyorlar orada. Hiç eski kahveye benzer bir haii kalmış mı? Eskiden gazeteleri tutturduğumuz sopalar bomboş sallanıyor. Önemli olan kahvenin benim elimden alınması değil, önemli olan, bu kahveye şimdi insanın canı gitmek bile istemiyor...

Avukat Zrubecki anglomandi: (*) tüm olup bitenleri anayasanın kaba bir çiğnenişi sayıyordu; müşterilerini yitirmişti ve daha önce biriktirdikleriyle geçiniyordu. Coster kabalığıyla şaşırtmıştı onu, ama yine de incelikle:

— Madem ki —dedi— müttefiklerimizin müttefikisiniz, bizim de müttefikimiz sayılırsınız. Komünistlerin yıkılmasından sonra hükümetimizin Kuzey Atlantik savunma birliğine gireceğinden eminim...

Low birkaç kez örgütün çalışmalarına ilişkin bilgi istedi: Kari Gobza olayına inanamıyordu, Roberts'e de, «Bu Coster, demişti, iyi bir gazeteci, ama ya hayal

<*) Angloman - İngiliz hayranı (c.n.)

kuruyor, ya da uyduruyor gibime geliyor. Açık konuşuyorum, bir romanı andırıyor bu olay...» Caster, Zejda'ya:

— Amerikalı dostlarınız paralan nereye harcadığınızı anlamıyorlar —dedi—. Bana üç kişi gösterdiniz şimdiye kadar. Gobza'nm saygınlığına bir sözüm yok, ama işi bitmiş, dökülen bir adam bu. Gross' unsa tek düşüncesi nasıl edip de kahvesini geri alacağı. Bu adamın tehlikeli bir işe girebileceğini düşünebiliyor musunuz? Zrubecki'ye gelince, üçkâğıtçının teki. Küçük bir hakaret davasında bile onun gibi bir avukata güvenemem ben. Marttan bu yana beş ay geçti, oysa kimsenin örgütümüzün varlığından bilö haberi yok, nasıl iş bu böyle! Eğer daha fazla dolar kazanmak istiyorsanız varlığınızı gösterin biraz, hem de şöyle gürültülü bir biçimde...

Bu konuşmadan sonra, Moravya'da, yaşlı bir komünist olan ve işçi gençler için kurslar düzenleyen Ruzicka öldürüldü. Issız, karanlık bir sokakta üzerine ateş açılmıştı. «Özgürlük Haçlıları» imzalı bir de «ölüm fermanı» bırakan katiller kaçmayı başarmışlardı.

Ruzicka'nm öldürülmesi korkunç bir öfke yaratmıştı herkeste. Julius Gobza, Zejda'ya:

— Örgüte girdiğimde —dedi— bir ayaklanma başlatmak için bildiri yayınlanacağını söylemiştiniz bana, yoksa köşe başlarında adam vuracağınızı değil. Evet, Ruzicka komünistti. Biliyorum, dokuz yıl Moskova'da kalmıştı... Ama benim zavallı Karel'im gibi dürüst, şerefli komünistler de vardır...

Zejda gülümsedi:

— Çok iyi tanırım ben onu. Yüzlerce suçsuzun kanma girmiştir... Oğlunuzun tutuklanmasında onun da parmağı vardı. F — 34

OJU

Güvenlik kuvvetleri Ruzicka'nm katillerini aramaya başladılar; herkes «Haçlılar»dan söz ediyordu. Coster, bu gelişmelerin Low'u yatıştıracağını umuyordu, ama senatör eylemlerin daha da ileri götürülmesini istedi. Zejda, Zrubeck'in havaalanına bir saldırı hazırladığını söyledi. Gross, Pilsen'deydi, orada bir «Haçlılar» grubu kurmakla görevliydi. Birkaç gün sonra Zejda şu açıklamayı yaptı:

— Gross'un izindeler, bu yüzden Bavyera'ya kaçması gerekti. Komünistleri atlatıp toz olması iyi bir şey, ama artık Gross gibi bir elemandan da yoksunuz...

Coster güldü:

— Görürsünüz, Münih'te bir kahve açacaktır. Gidip ben de çalkanmış kremalı bir kahvesini içeceğim onun. Şimdi soruma yanıt ¦tferin: ne zaman sona erecek bu çocuk oyunları? Bir tek Ruzicka iki bin dolar bile etmez...

Havaalanına saldırı tam bir rezaletle sonuçlandı. Zejda durumu Coster'e nasıl açıklayacağını bilemiyordu. Hazırlanan plana göre Zrubecki bir grup «Haçlıyla birlikte Bruno yakınındaki küçük havaalanına sızacak ve orada duran uçakları yakacaktı. Zrubecki bu iş için bir de pilot kiralamak gerektiğini söylemiş ve Zejda da ona para vermişti. Zrubecki ise kendisiyle birlikte Nuremberg'e uçmayı kabul eden pilota bu paraları gerçekten vermişti.

— Bu adamın üçkâğıtçının biri olduğunu söylemiştim size —dedi Coster Zejda'ya—. Adam iyi ki komünistlerin uçağını çaldı da benim tükenmezi yürütmedi. Uçağı da geri vermek gerekir tabii. Bu arada şunu da söyleyeyim ki, Zrubecki olmadan da elimizde yeterinden fazla asalak var; eğer gazeteler fazlaca

yaygara koparacak olurlarsa, bu bin dolara bile değmez-••

Zejda, örgütün önde gelen devlet adamlarına su-ikastler hazırladığını bildirdi. Son derece heyecan verici bir şey olacaktı bu... Bu arada, iki söz arasında anımsayıvermişçesine küçük, ama ciddî bir işle de uğraştığını söyledi: «Eşekarısı yuvası» nı yakmak gerekti. Coster gülümseyerek, nereyi yakacağını biraz daha açmasını söyledi: Gross'un eski kahvesini mi, yoksa Zrubecki işiyle ilgili dosyaları mı? Zejda omuz silkip karşılık vermedi. Küçük bir Moravya kasabasındaki bir ilkokulu ne yapıp yapıp yakması gerektiğini nasıl açıklayabilirdi Coster'e?

Bu okulda genç öğretmen Maria Honzatkova kalıyordu. Öğretmen okulunu geçen yıl bitirmişti ve işine karşı taşkın bir sevinç ve heyecanla doluydu: öğrencilerinin yapacağı küçücük bir yazım yanlışının bile okuluna gölge düşüreceğini düşünerek içi titriyordu. Babası otuz yıl Zlin'deki Bâtâ fabrikasında çalışmıştı; eskiden beri —daha Maria doğmadan— komünistti ve iki kez hapiste yatmıştı. Şimdi yirmi yıl gcnçleşmiş gibiydi. «Bir evimiz olsun diye savaştık biz —derdi kızma—. Şimdi sen yapacaksın bu evi, senin öğrencilerin de içinde oturacak.» Maria yirmi iki yaşındaydı, mutluluktan gülümseyerek, sorumluluğunu bilincine kazımıştı.

Karanlık bir ağustos gecesiydi: Maria'nm kafası öğrencilerinin çalışmalarıyla değil, kendi gönül işleriyle doluydu. Belki bin kezdir Jozef'le ilişkilerinin ne olacağını sorup duruyordu kendi kendine. İlkbaharda tanışmışlardı. Elektromekanikti Jozef, okulda ak-Ş&m kurslarına devam ediyordu, şiir yazıyordu, Moskova üzerine yazdığı bir şiir «TVorba»da basılmıştı. Bir akşam buluşmuşlar ve Jozef hemen Maria'yı öp-

meye başlamıştı. «Bırak» demişti Maria. Aslında o da istiyordu öpüşmeyi, ama bunun gerçek bir aşk olmamasından korkuyordu. Okuduğu romanları şöyle bir kafasından geçiriyordu da, tüm kadın ve erkek kahramanlar acı çekiyorlardı. Oysa Jozef hep neşeliydi, kendisi de öyle, Jozef'i düşünürken hep sevinç duyardı içinde. Bu aşk değil, bayağı bir şey olsa gerek, diyordu kendi kendine. Neden Jozef bana duygularını anlatmıyor da, hemen, öpmeye girişiyor?.. En iyisi onu bir daha düşünmemek! Ancak bu kararı uygulamak kolay değildi. Gece soyunurken de Jozef'i düşünmüş ve yatağına girince uyuyamamıştı: habire Jozef'i düşünüyordu. Kalkıp ışığı yakmış, saate bakmıştı: üçtü. Uyuyamayacağını anlıyordu, giyinip bir kitap aldı okumak için: «Dil öğretiminde yöntem». Ama bir şey anlamıyordu okuduklarından. Odası sıcaktı (belki de ona öyle geliyordu), bahçeye çıkmaya karar verdi. Çok karanlıktı bahçe; buradaki her ağacı tanımasına rağmen bir an içinde bir ürperti duydu. Yaşlı ıhlamur ağacının altındaki taş sıraya oturdu ve Jozef'i düşünmeye devam etti. Birden içinde bir hafifleme duydu: acı çekiyordu: demek ki gerçek bir aşktı bu. Jozef kendisini sevmiyorsa bile yine de onu öpebilirdi. Yarın akşam buluştuklarında Jozef kendisini kucaklayınca «bırak» demiyecekti ona, hatta ilk o Jozef'i öpecekti.

Dönmek için kalktı. Birden üzerine gelen iki gölge gördü ve umutsuzlukla bir çığlık attı. Arkadan kuru dalların çıtırtısı geliyordu. Daha hızlı bağırmaya başladı. Okul kasabanın dışında bir yerdeydi ve yakınlarda da kimse yoktu. Birden ateşi gördü Maria ve tüm gücüyle en yakın eve doğru koşmaya başladı: veterinerin eviydi bu. Kapıya, pencere kanatlarına

vuruyor, bağırıyordu. Veterinerde telefon vardı, hemen itfaiyeye telefon ettiler.

Yangın söndürülmüştü.

Ertesi akşam Maria Jozef'e, «Okulu sen kurtardın, dedi, yani sen değil de, aşk». Jozef onu kucakladı. Maria da Jozef'i dudaklarından öptü.

Zejda, Coster'le her zamanki randevusuna gelmedi. Coster telâşlandı: sakın öteki ikisi gibi bu da kirişi kırmış olmasın? Gitti o zaman canım dolarcık-3ar!.. Üstelik de Sarı benden ister onları. Şu işe bak, ben Nivelle ile anlaştım, oysa buyruk veren, yöneten Low. Nivelle yalnızca Avrupa bölümünün direktörü. Gerçi Çekoslovakya da Avrupa'ya giriyor, ama Bili Coster Amerikalı. Galiba enayilik ettim bu işe girmekle. Ama artık yakınmak için çok geç. Zejda kaçmamıştır, kaçamaz, dürüst bir adam çünkü, eğer bir yanılgıya düşerse, bu fazla romantikleştiğinden olur. Ya bir yerde takılıp kalmıştır, ya da grip falan olmuştur, bir insanın randevusuna gelmesini engelleyecek az şey mi var şu dünyada...

Coster yazı makinesinin başına geçti ve «Tran-soc» için her zamanki yazılarından birini yazmaya başladı: Çekoslovak karton filmleriydi konusu. Birden odaya Gobza girdi. Coster bir şeyler olduğunu anladı, çünkü otelde kendisini kimsenin aramamasını kararlaştırmışlardı.

— Neden geldiniz buraya? Yapmamanız gereken bir şeydi bu...

Gobza öyle heyecanlıydı ki, hemen yanıtlayama-dı soruyu, birkaç dakika hızlı hızlı soluyarak oturdu. Coster bir bardağa su doldurdu:

— îçin.

Gobza başını salladı:

— İstemem. Geçti, iyiyim artık. Çok hızlı geldim de... Artık hiç bir şeyden sakınmanın gereği kalmadı. Biliyor musunuz kimmiş meğerse Zejda? Gesta-po'da çalışmış bir zamanlar...

Coster anlamadı:

— Ne Gestaposu?

— Gestapo'da çalışmış diyorum size. Otuz altı kişiyi ele vermiş... Bir arşiv ele geçti, Almanlar yakmaya zaman bulamamışlar. Gestapo'nun yerleştiği bir evde gizlenmiş Zejda. Şimdi okul o ev... Bunun nasıl utanç verici bir şey olduğunu anlayabiliyor musunuz?

Coster öfkelendi. Şu Almanlar gerçekten de alçak herifler: lanet olasıca kâğıtlarını bile yakamamışlar!.. Zejda şimdi benden de sözedecektir, ona göre ne var, yitirecek hiçbir şeyi yok ki adamın... Yargılanmaktan çekindiğim yok, eninde sonunda bırakmak zorunda Çekler beni. Ama bir Gestapo ajanıyla hapishanede birlikte yatmak pek de onur verici bir şey olmasa gerek. Senatörün cinleri tepesine çıkar, kudurur artık, Cumhuriyetçiler de bunu fırsat bilirler. «Transoc»a kimlerin para desteği sağladığı konuşulmaya başlanır. Tek kelimeyle rezillik!

Coster birden yanında Gobza'nm olduğunu anım-1 şadı. İhtiyar ilk geldiği gibi hafifçe öne eğilmiş, zor-f lukla soluyarak oturuyordu.

— Ne zaman tutukladılar onu?

Gobza öyle şaşırmıştı ki bu soruya, doğrularak: i

— Kaçtı... —dedi—. Geçen cuma günü yeni yönergeler almak için bir haftalığına Münih'e gideceğini söyledi bana. Ben ahmak da inandım, nerden bilebilirdim onun böyle sıfır numara bir alçak olduğunu? Ayrılırken bir de kucakladı beni!.. Böyle bir adam yakalanır mı hiç? Benim zavallı Karelim gibi

değil ki o!.. Soruyorum size, Zejda neden öldürdü Ru-zicka'y1? Bu aşağılık bir cinayettir ve başkan Ma-saryk'in idealleriyle hiçbir ilgisi yoktur... Herhalde Ruzicka, Zejda'nm geçmişini öğrenmişti. Alçak herif kaçarken bir de bana örgütü artık benim yöneteceğimi söyledi. Ama ben dürüst bir insanım, katilleri, alçakları, Gestapo ajanlarını yönetemem. Başkan Trurnan'a böyle karga derneklerine bel bağlamanın doğru olmayacağını söyleyin. Gerçek, her zaman üstün gelecektir. Neden köşe başlarında insanlar öldürülsün?..

Gobza daha uzun-süre konuştu. Coster onu zorlukla savabildi başından.

Yalnız kalınca düşünmeye başladı: yine de esenlikle sonuçlandı her şey. «Transoc»un namusu kurtuldu. Ama burada da artık yapacak bir şey kalmadı. Aynı paraya işe yeniden başlamakta ise ben yokum. Hatta Sarı iki katını bile verse, «benden paso!» diyeceğim. Bu hayvan herif görkemli bir dille örgütü dağıtacağını söyledi. Dağıtılacak ne vardı ki zaten? Paraların kalanını Zejda herhalde yanında götürmüştür? Zaten bu «Haçlılarla ilgili her şeyi bilen tek kişi de o. Gobza, Masaryk'in ilkelerinin gevezeliğinden başka bir şey yapamaz. Hemen piliyi pırtıyı toplayıp gitmek gerek, ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur. Gobza denilen gevezenin neler söyleyebileceği de belli değil, adam iyice oynatmış çünkü... Sarı'dan bir ödül bekleyemem kuşkusuz, ama o da benden hiçbir şey şey isteyemez. Zejda nasıl olsa bizim bölgede sayılır, varsın onunla görsün hesabını... Ben elimden gelen her şeyi yaptım. Böylece cengelde kaplan avı da sona erdi. Prag üzerine bir kitap yazacağım. Bu da gürültü koparabilir, ne de olsa bir yıla yakın kaldık burada. Çekler için iyi olmayacak ama bu... İyi para

kazanabilir bu işten. Pek merak ediyorum, Victoria bu süre içinde ne kadar borç yapabilmeyi başardı acaba?

45

Coster Prag'dan ayrılırken son derece keyifsizdi. Sablon'un Prag'da olduğunu söylediklerinde, «Alkron» otelinin barında oturmuş, suratı bir karış asık, erik rakısı içiyordu. Habere çok sevindi: oturup kendisiyle içki içilebilecek birisi çıkmıştı sonunda. Bir şişe arkadaşının yokluğunu çekip duruyordu zaten: büyükelçilikteki Amerikalılarla seyrek görüşmeye çalışıyordu, gazeteci dersen

azdı ve sanki inadmaymış gibi hiç birisi içki kullanmıyordu: Birisi içkiye tövbe-liydi, birisinin karaciğeri bozuktu, biri de çok cimriydi; Çeklerle ise oturup içmeye korkuyordu: bir şişe viskiden sonra ne diplomatlıklar başlardı artık tann bilir?.. En iyisi Sablon'a gitmekti.

Kendisine ve Sablon'a birer bardak viski doldurdu:

— Susuz içiyorsunuzdur umarım? Su yalnızca berbat etmeye yarar içkiyi... Yolculuk mu vardı?

— Bilmiyorum daha. Belki kalırım biraz burada.

— Hiç salık vermem. Yemekleri tiksinç. Erik rakısı da mide ekşitiyor. Rejimlerinden söz etmiyorum daha... Ama siz Moskova'dan geldiğinize göre hiç bir açıklamaya ihtiyacınız yok demektir. Orada nasıl bir zindan azabı çektiğinizi tahmin edebiliyorum! Sarı' nm girişimi duyulup görülmemiş bir rezillik zaten...

Şablon şaşırdı: bu kadar sarhoş mu bu adam? Nivelle'i bile sarışın sanacak kadar mı çok içti? Ama bir şey söylememeye karar verdi, konuşmadan içmek

daha güzeldi. Coster'se hem içiyor, hem de durmadan konuşuyordu.

— Nivelle gerçi, «Avrupa bölümü direktörü» diye kartvizitler bastırarak böbürlenip duruyordur. Ama bir de New York'dayken görecektiniz onu!.. Bana geldi bir gün ve Dumas üzerine bir yazı yazmam için dilenircesine yalvardı, eğer yazıyı almadan giderse kayınpederi toz edermiş kendisini. îyi ama, neden öyle bakıyorsunuz bana? Yoksa Nivelle'i tanımıyor musunuz?

— Topu topu iki kez gördüm onu.

-¦ Ha, demek öyle. O zaman size anlatayım biraz onu. Maymun suratlı bir karıyla evlidir. Senatörün kızıyla yani. Şiir şiirdir: birazı çeşni, birazı bilmem ne, ama insana para gereklidir. Sarı'da ise eşek yüküyle var ondan. Yani sözün kısası bizim «boss»un da bir «boss»u var...

Bili bir bardak daha içti ve iyice gevşedi, felsefe yapmak istiyordu cani:

— Oldukça eğlenceli doğrusu: birbirlerinin sırtlarına binmişler, ama hepsi de kendini bağımsızmış g;bi gösteriyor. Siz sanıyor musunuz ki, «Transoc» denilen bu dalavere dolabını Low tek başına çeviriyor? Hiç ilgisi yok. Washington'da Low'un iplerinin Ro-berts'in elinde olduğunu bilmeyen yoktur. Peki ya Roberts? Tann mı bu adam. O da bir başkasının buyruğunda. Benim kimseyi kıskandığım yok... Bir bokböceği nedir ki: yerde kıpır kıpır sürünür ve hiç bir şey düşünmez... İyi ama siz neden içmiyorsunuz? İçin, kafanız iyi olur, bokböceğine daha da yaklaşırsınız... Moskova'da herhalde çok çalışmışsmızdır?

— Hayır daha hiç bir şey yazmadım.

— Eh, anlaşılmaz bir yanı yok bunun. Ben de laf °lsun diye on - onbeş yazı çiziktiriverdim, ama

hepsi

538

saçma sapan şeyler: kuklalar üzerine. Yazılar değy benim demek istediğim. Sarı gerçekten de çok al» çakça bir şey planlamış. Nivelie hareketimden önce bir de bana, «İşiniz çok kolay olacak, nalkm onda dokuzu yeni düzene karşı» demişti. Saçma! Benim görü-şümce, adamların hiç de iyi bir yaşayışları yok. Onların yerinde Amerikalılar olsalardı gerçekten karşı olurlardı buna. Ama siz Çekleri bilmezsiniz, dünyanın en inatçı insanlarıdırlar. Kafalarına bir şeyi iyidir diye koydular mıydı, tamam artık, öldür allah, başka bir şey duymak dinlemek istemezler. Tabii homur-danırlar, homurdanmak adetleridir zaten. Homurdan-madıkları zaman da sırıtırlar. Bir asker üzerine yazıl-mış bir kitap okudum burada... Avusturya-Macaristan imparatorluğu zamanında geçiyor olaylar... Herkesle ve herşeyle alay eden bir asker bu. Öyle gülünç ki, gece okuyordum kitabı ve öyle kahkahalar atıyordum ki, komşular rahatsız olup şikâyet etmişler. Ulusal bir kahraman denilebilir bu askere... İlk geldiğimde anlamamıştım bu Çekleri... Birisi komünistleri yeren bir fıkra anlatsa, «Tamam, diyordum, bu komünist işte». Ama bir de bakıyorsun herif dindarın da dindarı çıkıyor. Siz ne düşünüyorsunuz, bir şeyler yapılabilir mi sizce burada?

Şablon şaşkınlıkla baktı Coster'e.

— Nasıl yani bir şeyler?

— Havai fişek âlemi, ya da Nivelle'in deyimiyle «muhalefeti örgütlemek».

— Bilmiyorum. Hepsi hepsi iki gündür buradayım ben. Açık söylemek gerekirse ilgilendirmiyor da bu beni. Paris'te tanıdığım bir Çek vardı, profesördü, devrimden şikâyetçiydi. Burada ise insanlar caddelerde geziyorlar, gülüyorlar... Yakmıyor gibi bir halleri yok...

539

— Ah, demek Paris'de buralı bir tanıdığınız vardı? îşte zaten bütün hikâye de burada ya. Şüphe yok ki burada da var hoşnutsuzlar. Bir adamın kahvesi olur da,- göz göre göre elinden alıp ulusallaştırılırsa o adamın sevinmesi için bir neden yoktur. Ama bu namussuzlar, tıpkı sizin o profesör gibi sıvışıyorlar buradan. Sonra bunun sizi ilgilendirmediğini söylüyorsunuz? Anlaşıldı. Sanıyorsunuz ki Çekler beni eskiden ilgilendiriyorlardı?.. Orta okuldayken böyle bir yer ve böyle bir halk olduğunu okumuştum, ama hepsi bu... Ama ilgilenmem gerekti... En iyisi siz bana şunu söyleyin: Moskova'da siz bir şeyler yapabildiniz mi? Birilerini zımbalamak, ya da bir yerleri kundaklamak falan?..

— Ben de sizi içki içmesini bilir sanmıştım — dedi Şablon öfkeyle—. Yoksa çok mu oldu başlayalı içmeye?

Coster alınmıştı:

— Nasıl yani, içkiye dayanamıyorum mu demek istiyorsunuz? Oturup bir şişe daha devirebilirim ben şimdi şuracıkta. Sarhoş olduğumu mu sanıyorsunuz yoksa? Asla! Sizinle diplomasi yapmadan konuşuyorum, hepsi bu. Taze genç kız ağızlarıyla birbirimizi aldatacak değiliz,

herhalde her ikimizin de görevi aynı. Hatta Nivelle'den kaç para aldığınızı bile biliyorum, o kadar çok vermişler ki, «Battık!» diye sızlanıyordu Nivelie. Evet, doğrusu sizin işiniz daha zordu, Rusya'da böyle bir takım dolaplar için iki yıl değil, otuziki yıl verirler, buna bir itirazım yok. Nereye başvurmanızı söyledi Nivelie, bizimkilere mi, yoksa Fransızlara mı?

— Fransız büyükelçiliği sekreterine. ¦—• Yani sizinkilere. Bari çok kişiyle ilişki kurabileniz nü?

Şablon omuz silkti:

— Ben gazeteciyim, ispiyon değil. Bili bir kahkaha attı:

— Ders dediğin de böyle olur!.. Benimle konuşmaya da mı korkuyorsunuz? Pekâlâ, içkinizi için. Ama ben sizden korkmuyorum. Buraya kaplan avına geldim ben. «Özgürlük Haçlıları» dalgası yani. Rezillik!.. Ama bizim haçlılar birini tahtalı köye yolladılar.., Şimdi dönüyorum, bir kitap yazacağım. Ellibin falan kıvırırız bu işten herhalde...

Bili yüksek sesle en iyi parayı hangi yayınevinden alabileceğini hesaplamaya koyuldu.

Şablon onu dinlemiyordu, kendi düşüncelerine dalmıştı. Coster'in sarhoş olduğuna hiç şüphe yok. Ama ciddi konuşuyor. De Chaumont'un benden ad öğrenmek için neden o kadar direttiğini şimdi anlıyorum. Paraya ihtiyacım olup olmadığını soruyor, «Görevimiz hoşnutsuzları desteklemektir» diyordu. Alçaklık!.. Bir gazete ajansı falan değil bu, kiralık katiller bürosu. Senatör Low... Roberts diye birisi... Kimlerin içine düşmüşüm meğerse!.. Hautefeuille'in peşim sıra neden koşup geldiği de meydanda, sıvışacağımdan korkuyordu. Ama ben dürüst bir insanım... Evet, avans aldım. Hem de yüklü bir avans, bu doğru. Neden bu kadar büyük bir miktar verdiklerinden kuşkulanma-makla da suçluyum. Ama evimi satarım, herşeyimi satarım ve avansı geri veririm. Dürüst bir hayat sürdüm bugüne dek. Auschwitz'e bile düştüm... Her şeyin bu şekilde sona ermesi için miydi tüm bunlar? Bir şeyler yapmalıyım, onlara hiç bir zaman araç olmayacağımı söylemeliyim.

Dolu bardağı bir nefeste dikti; sarhoş olmaya başladığını hissediyordu. Konuşmak istiyor, ama dili ağzının içinde devinmiyordu. Kim ki zaten konuşaca-

ğım kişi? İnsan mı bu? Bill Coster! Onun bir tiksinç iftiralar yazan olduğunu tüm Amerika biliyor...

— İnsan mısınız siz? Siz, Bill Coster?..

' Elinde olmadan, yüksek sesle söyleyivermişti bu sözleri. Şimdi yumruğu indirecektir suratıma, diye düşündü. Ama olsun, ben de ona vururum, kavga olurmuş, bütün otel ayağa kalkarmış, varsın olsun... Ama Coster yılışık yılışık gülüyordu:

— Bakın bu doğru işte. Bir yazı dikte etmek gerektiği zaman ben de karıma aynı şeyleri

söylüyo-

j ruin: insandım, Bill Coster oldum. Benim canımı sıkan yalnızca sizin somurtmanız. İçin, çantamda bir şişe daha var, solungaçlarımızı ıslatmak için... Belki de konyağa alışıksmızdır siz, burada Fransız konyağı var, onu tanıyorlar çok şükür... Size bir öğüt: Nivelle ile ortaklığı sona erdirdiğiniz zaman Rusya üzerine kitap yazın. Prag'dan çok daha ilginç olur bu. Korkunç para kazanabilirsiniz. Genel durumu biliyorsunuz nasıl olsa, kalanlar ise bir haftalık iş, şöyle sert, ilginç, sansasyonel bir şeyler bulursunuz. Örneğin atom bombası yapan bir bilginle tanışıyorsunuz. Kızıllar bilgin'-in. oğlunu Sibirya'ya sürüyorlar. Bilgin kararsızdır, ikirciklidir. Siz onunla içten bir konuşma yapıyorsunuz... ve böylece sürüp gidiyor. Benden öğrenmeye ihtiyacınız yok bunları, gazeteci olduğunuza göre siz fie bilirsiniz. Amerika'daki yaymevleriyle konuşayım, ister misiniz?

Şablon dayanamadı:

— Ben insanım, Bill Coster değil. Böyle alçaklıklarla uğraşmam.

Bu kez Coster kudurmuşçasma öfkelendi, ama Sabîon'a vurmadı, yalnızca bağırdı:

¦— Ya siz, pek mi soylusunuz? «Transoc»tan ala-Cağmızm iki katını kopardığınızı çok iyi biliyorum.

542

Bu arada büyükelçilikten ne kadar yürüttüğünüzü de çok merak ediyorum doğrusu?..

— Bu paraları Nivelle'in suratına fırlatacağım! Ben bunun dürüst bir iş olduğunu sanmıştım, meğer çirkeflikmiş. Siz ve sizin gibiler için yani... Hemen yarın haykıracağım gerçeği. Tüm dünyaya hem de, anladınız mı? Ve şimdi defolun buradan! Bütün odaya iğrençliğiniz sindi. Çabuk!

Coster birden ayrıldı. Telaşsız, çantasını aldı ve:

— Sizi pestil gibi ezmem gerekirdi —dedi—. Jiu-Jitsu da bildiğim için sizden daha güçlüleriyle bile başedebilirim. Ama içirip ben sarhoş ettim sizi, bu yüzden dövmem yakışık almaz. îyice bir uyuyup kendinize gelebilmenizi diliyorum.

Coster gidince Şablon bitkinlikle divana attı kendini. Neden içtim bu kadar? Hemen ayılmalıyım ve yarın ilk uçakla gitmeliyim! Kaç acaba şimdi saat? Bir buçuk... Demek ki birkaç saat sonra... Gerçeği, beni neden gönderdiklerini bilmediğimi yazacağım. Eğer Le Monde basmazsa Humanitö'ye götürürüm. Varsın komünist olduğumu söylesinler. Coster gibi biri olduğumu sanmalarından daha iyi bu. Coster değilim ben, insanım...

Oda sallanıyor, sağa sola yalpalıyor gibiydi. Paris'e uçuyormuş gibi geliyordu Sablon'a. Bir fırtına bulutunun içine girmişti uçak. Amma da çalkalanıyor ha!.. Şimdi varırız ama, az kaldı. Hemen yazmam gerek. «Bir aldatılmışın itirafları» koyacağım adını. Hayır, bu aptalca olur: sevgilisi tarafından aldatılmış bir çamaşırcı kadın gibi... Nivelle herhalde maymun suratlı karısını

aldatıyordur... Düşünceleri karıştı Sab-lon'un ve uyudu.

Coster odasına çıkarken düşünüyordu. Gerçi Şablon çok sarhoştu, ama rol de yapmıyordu. Büyük

bir ahmaklıktı benimkisi: ona her şeyi açıkladır». Ama nerden bilebilirdim adamlann onu burnuna taktıkları halkadan ayı gibi yeddiklerini? Nivelle bana, «Şablon Moskova'da çalışmaya razı oldu —demişti—. Burada en önemli şey her iki taraftaki muhalefetin birleştiril-mesidir...» Ben onunla arkadaşça konuşmak istedim, oysa benim üzerime atılmak istedi. Böyle bir adam her şeyi açıklayabilir de. İyi para veriyorlarmış böy-leİRrine duyduğuma göre. Neden hep bana rastlar bunlar bilmem ki? Sonum geldi demektir: kimse bağışlamaz böyle bir yanılmayı. Ben Zejda'nm ayağının kayacağından korkmuştum, oysa Şablon ondan çok daha tehlikeliymiş... Nivelle'i hemen şimdi uyarmak gerek.

Bir taksi çağırdı. Daha çok erken. Ama olsun, havaalanında daha sakin kafayla bekleyebilirim. Ulan şu pisliğe bak be!..

Şablon kurşun gibi bir kafayla ve oldukça geç uyandı. Bir sigara yakmak istedi, ama Coster geldi aklına ve fırlattı attı sigarayı. Hemen çıkması gerekiyordu... Saatine baktı ve sövdü: uyumuş kalmışım. Aşağı indi.

— Paris'e yarın sabahtan önce uçak yok —dedi resepsiyondaki kız—. Mr. Coster çok erken gitti havaalanına. Size teşekkürlerini iletmemi istedi...

46

Coster ödlek takımından değildi; savaş sırasında kez güç duruma düşmüştü, bir gazete sansasyonu 'Çin ateşe atılmaya hazırdı. Havaalanının boş büfesin-^ tek başına otururken böylesine sinirlenmesinin ne-

deni neydi öyleyse? Belki de son günlerin, olayların et-kisiyleydi bu: Zejda'nın kaçışı, «Haçlılar» m yüzkarası sonu, Sablon'un onu aşağılayışı? Belki yeterince içmemişti de yalnızca ondandı tüm bunlar? Kafasından saçma sapan şeyler geçiyordu. Bir de bakmışsın Gobza heriflere Zejda'nm Coster'e gelip gitmesinin nedeninin «Transoc»la haberleşmeyi sağlamak olduğunu an-latıvermiş... önüne ilk çıkan kişiyle, «Ruzicka'nın öldürülmesi, Massaryk'in ilkeleriyle bağdaşmaz...» diye yakman bunak herifi gözünde öyle iyi canlandı-rabiliyordu ki... Sablon'sa kudurmuştu. Kimbilir, sarhoş gözleriyle polise koşmuştur belki de? Ve Coster, büfeye yeni birisi girdi mi bu düşünceyle titriyordu. Ama uçağa binince hemen yatıştı, hatta keyfi bile yerine geldi; hostesin getirdiği kahveyi iştahla içti, bir kadeh konyak istedi. Nefis bir sabahtı. Coster uçağın penceresinden dışarı baktı: tepeler, kent, yollar bir proje üzerindeki çizgiler gibi incecikti ve arabalar bu çizgiler üzerinde kımıldayan noktacıklardı. Almanya' da mı, yoksa Çekoslovakya'da mıydı hâlâ? Yukarıdan bütün ülkeler şaşılacak derecede birbirine benziyordu, her şeyde bir hoşluk, bir cılızlık vardı. «Kuşbakışı» derler ya, doğru... Minicik bir

kuş yavrusu tüm bir ülkeye yukarıdan bakmak olanağına sahiptir ve herhalde o da Bili gibi insanlara karşı hor görmeyle karışık bir dinginlik duygusu içindedir. Aslında Bili yeryüzünde de öteki insanlardan bir parça yüksekte değil miydi zaten? Evet, gerçi aptalca bir «Haçlılar» oyunuyla bir yılını öldürmüş, Nivelle ile anlaşarak bu iş için para almıştı, ama o dürüst bir insandı. Çeklerin rejimlerinin nasıl olduğu onu hiç mi hiç ilgilendirmezdi. O Çeklerin yaşayışına, ilgili bir kişi olarak deği'. yazgısal bir rastlantıyla katılmıştı. Eğer tanrı varsa, kimin kazanıp kimin yenileceği vız gelirdi ona. Gelişi'

güzel karar verirdi buna tanrı. Örneğin son savaşta, varsın müttefikler kazansın, diye karar vermişti. Bomba herkese yeterdi, defne çelengini ise nasıl olsa bir İçişinin başına atacaktı tanrı. Kumardı tüm bunlar. Savaşmak —hiç şüphesiz— gerekecekti: bunca yıl savaşa hazırlan, sonra da çevir öteki yüzünü koy plağın, ahmaklık olurdu bu. Aslına bakarsan, savaşmak da ahmaklık: on yıl çalışıp didinip bir şeyler yapıyorlar, sonra da on saniyede bunları yokediyorlar. Coster, elbette ki Ruslar yenilsin isterdi: «Ne de olsa Amerikalıyız»... Ama Amerikalıların haklı olduklarına da hiç inandığı yoktu. İki Gobza'nm olduğuna benzer bir durumdu bu: hangisi haklı, söylemek zordu; kesin olan bir şey varsa Gobzalar kavga etmişlerdi, araları açıktı. Zejda Gestapo'da çalışmış, Amerikalılarla işbirliği yapmış ve kızılların gazetesinde yazı yazmanın yolunu bulmuştu. Bu, gerçi pislikten, domuzluktan başka bir şey değildi, ama belki de Zejda haklıydı: insan ömrü uzun değil, üstelik de çok sıkıcı, politika sinirleri allak bullak ediyor, para ise gerekli; para olmadı mı koy ver gitsin... Çekoslovakya'ya ilişkin bir kitaba fazla ödemezler: Prag Moskova değil ne de olsa. Ama yine de bir otuz bin koparılabilir herhalde...

Coster uyuya kaldı ve uçak inişe geçtiğinde hostesin onu uzun süre sarsalaması gerekti. Hemen ajansa gitmeye karar verdi Bili. Az önceki iç dinginliğinden iz bile kalmamıştı; üç - beş kuruş yüzünden büyük bir tehlikeye atıldığını düşünüyordu öfkeyle. Tutuklanabilir, öldürülebilirdi. Nivelle ise bu arada rahat rahat Şiir yazıyor olurdu. Rezillik değil de neydi bu? San, kafa ütülemeye başlardı şimdi: paralar nereye gitti, «Haçlılar» ne oldu, ileriki çalışmalar için kimlerle bağ-lar kuruldu? Oysa Zejda kaçmıştı... Elbette Coster'

in de bir kozu vardı: Sablon'dan önce davranmış, «Transoc»u kurtarmıştı. Sırf bunun için en aşağı bir yirmi bin vermek gerekirdi ona. Sarı, bir sıçan kadar cimriydi...

Nivelle'in geniş odasına girerken Coster isyan dolu bir sesle:

— Bir bilseniz!., diye bağırdı.

Nivelle'in yüzü yeşile döndü. Sablon'dan çektikleri yetmezmiş gibi, bir de bu çıkmıştı...

— Bir tatsızlık mı oldu? Coster öfkeyle güldü-

— Siz buna tatsızlık mı diyorsunuz? Az kaldı kurşuna dizilecektim. Sizin kayınpederinizin bir

ahmak olduğunu çok önceleri söylemiştim size değil mi? Söz aramızda siz de ondan daha iyi sayılmazsınız!.. Pek merak ediyorum, nereye gitti acaba şu sizin «onda dokuz muhalifler»? Bırakın onda dokuzunun muhalif olmasını, rahatça çalışma olanağı bile yok orada. Bütün bunlara rağmen yine de gelmezdim ben, kalır, çalışırdım... Ama öyle bir rezillik oldu ki, duyulmuş görülmüş şey değil! Siz Sablon'a oyun oynamak istemiştiniz değil mi? Oysa o oynadı size oyununu. San' nın planlarını nasıl açıklayabilirsiniz ona?

— Ben Şablonla son derece dikkatli konuştum. Belki de Moskova'daki elçiliğimizin sekreteri bir şeyler kaçırmıştır ağzından.

— Bırakın bu saçmalan! Moskova'daki Fransız benim Prag'da neyle uğraştığımı nerden bilsin? Şablon her şeyi biliyor. Bildiklerini «bütün dünyaya haykıracağını» söyledi. İşin içindeki işi anlayabiliyor musunuz? Ondan bir gün önce bile olsa erken davranmak için her şeyi bırakıp geldim.

Coster sözlerinin etkisinin büyük olacağını sanıyordu; ama Nivelle hiç heyecanlanmadığı gibi, üstelik

yatışmıştı da: hiç değilse Coster'den yana ters bir durum yoktu...

Bili öfkelendi:

— Bakıyorum hiç heyecanlandırmadı haberim sizi?

— Daha önceden biliyordum: de Chaumont Moskova'dan uyarmıştı beni, sonra Prag'dan da bildirmişlerdi. Ben de senatöre aktarmıştım durumu. Bir yazı bile hazırladık... Ama Prag işi gerçekten anlaşılır gibi değil. De Chaumont, Sablon'a sizden sözetmiş olamaz. Belki de Çek polisi?.. Sablon'a Fransa'ya yayın yapacak bir radyo istasyonu işini vermek istiyorlar, kızılların tam güvenini kazanmış durumda. Sizi herhalde izliyorlardı. Ya da bir provokatör vardı...

— Şimdi anlıyorsunuz değil mi San'nın neler düşündüğünü? Bizim kelleydi tehlikede olan... Ama beni bir yana bırakalım şimdilik. Eğer Şablon, Ruzicka' nın öldürülmesinde Amerikan gazetecisinin de parmağı olduğunu açıklayacak olursa bu korkunç bir skandal olur. Pek merak ediyorum doğrusu, ne der acaba o zaman sizin kayınpeder?.. Verin de bir bakayım şu yazdığınız şeye...

Nivelle'in Şablon için yazdığı yazıyı okuyan Cos-ter aşağılayıcı bir gülümsemeyle:

— Şiirde daha başarılısınız —dedi—. Bu balık değil, gözüne gözüne vurmak gerekir. Çamur semenderi dalgasına gelince, hiç iş yok. Kimin aklında kalır böyle aptalca sözler? Prag'da kaltabanın biriyle tanışmıştım, yerli yersiz Satürn'den sözederdi. Sonra palamarı kopardığı gibi tüymüştü hergele... Bütün yazıdan iki şey alıkoyacağız: çalınmış tabloların satışı ve Ges-tapo'ya hizmet. Burada önemli olan, onun söyleyebileceği şeyleri çürütecek şeyler yazmak...

Coster ceketini çıkardı, gravatmı çözdü ve yazmaya başladı. Okuyucunun daha ilk ağızda dikkatini çekecek bir cümleyle başlamıştı: «Soğuk savaş, sıcak savaşa mı dönüşüyor? Kızıllar bir barış kampanyası yürütüyorlar. Ancak Washington muhabirimizin bil- j dirdiğine göre başkan Truman bu oyuna gelmeyecektir. Artık barış politikasına son verilmiştir. Amerikalılar kızıllar demirperdeyi kaldırmadıkça ve haberleşme özgürlüğü ilkelerini tanımadıkça kendileriyle kimsenin oturup görüşmeyeceğini kaç kez açıklamışlardır. Kremlin zor bir duruma düşmüştür. Kızıllar dünya kamuoyuna karşı kendilerini aklamak için Amerikan gazetecilerinin güya casuslukla kundakçılık yaptıklarını kanıtlamaya karar vermiştir. Bu iş için kurban olarak da daha yeni kurulmuş bir ajans olan «Transoc» u seçmişlerdir. Bu ajans bir grup bağımsız gazeteci tarafından kurulmuştur ve tek bir amacı vardır.- doğru haber vermek. Bu konuda şu kadarını söylemek yeter sanırız: «Transoc», profesör Sidney Hoock, Fransız yazar Jules Romains, «Sonsuzluk ve Sıfır» yazarı Arthur Koestler, Alman sosyalist Carlo Schimidt ve dünyaca ünlü filozof Bertrand Russel gibi çok çeşitli ülkelerden kültür adamlarının ve değişik politik görüşlere sahip kişilerin yazılarını yayan bir kuruluştur. Kızılların sinsi planlarını kim uygulamalıydı? Piyango, dürüst ve bağımsız bir kişi olarak bilinen Fransız gazeteci Sablon'a çıktı. Moskova'nın 1 No'lu ajanının gerçek eylemlerini hiç kimss anlayamamıştır. Onun maskesinin düşmesinde iki kişinin yardımı olmuştur: Amerikalı ünlü gazeteci Bill Coster ve vampir gözlü güzel sarışın Sonya».

Bu girişten sonra Bili, çocukluk yıllarından başlayarak Sablon'un kısa bir yaşam öyküsünü veriyordu. Şablon Rus istihbarat servisiyle ilk ilişkilerini 1936 yı-

lında kurmuştu. Bu tarihlerde «Closserie des Lilas» Kahvesinde takma adı «Muro» olan Fransa'daki Sovyet ajanıyla düzenli olarak buluşuyordu. «Muro» Sablon'a bir defada ikiyüzseksen bin frank vermişti.

Sablon'un İspanya gezisini de anlatan Coster İ940 mayısı olaylarına geçti:

«Savaş uzmanları son zamanlara kadar, Maaş yakınlarındaki köprülerden birinin nasıl olup da havaya uçurulmadığmı anlayamamışlardı. Bilindiği gibi bu durum düşmanın Fransa'ya saldırısını son derece kolaylaştırmıştı. Bugün artık biliyoruz ki, kızılların yönergelerine göre Alman istihbarat servisi için çalışan Şablon köprünün havaya uçurulması emrini engellemiştir. Bu ve benzeri nice olayı, kendisiyle yedi yıl yaşadığı ve melez Zuzu uğruna terkettiği sarışın Sonya ayrıntılarıyla anlatabilir».

Sablon'un Gestapo'ya hizmetlerini de ayrıntılarıyla anlatan Coster daha sonra şunları yazıyordu: «Kremlin «Transoc»u ortadan kaldırmaya karar verince Şablon, ajansın Avrupa bölümü direktörü olan, «Missisipi'nin Gülü» yazarı ünlü şair mösyö Nivelle' den Moskova'ya gönderilmesini istemiştir. Kendisine açıklama için başvurduğumuz mösyö Nivelle, sorularımızı incelikle yanıtlayarak, uzun süre ikirciklendiği-ni belirtmişti. Mösyö Nivelle, Sablon'u tecrübeli bir gazeteci olarak bildiğini, ancak onun Moskova'da muhalefet çevreleriyle ilişki kurmak istediği yolundaki sözlerinin kendisini şaşırttığını ifade ederek, Sablon'a, «Transoc» ajansı muhabirlerinin bulundukları ülkenin iç işlerine kesinlikle karışmamaları gerektiğini açıkladığını belirmiştir. Şablon da bu noktayı gözönünde bulunduracağına söz vermiştir. Mösyö Nivelle Paris

muhabirimize, Rusların Sablon'a vize verişlerindeki ça-

550

büklüğün kendisini çok şaşırttığım söylemiştir. Şablon, melez Zuzu'yu da yanma çağırtarak Karadeniz kıyısındaki eski bir çar sarayında birkaç ay tam bir hovarda hayatı sürmüş, daha sonra da Prag'a gitmiştir. Yoksul Çekoslovakya'da Şubat devriminden sonla neler olduğu herkesin bildiği bir şeydir. Durmadan yeni yeni yeraltı örgütleri kuran Çeklere bir türlü boyun eğ-diremiyeceklerini anlayan komünistler, bunları Amerikalı gazetecilerin birer oyunu olarak göstermeye karar vermişlerdir. İşte Sablon'un görevi, kendini örnek göstererek «Transoo ajansında çalıştığını ve onun karanlık niyetlerinin hepsini bildiğini açıklamaktı. Yapacağı açıklamalara daha da bir ağırlık kazandırmak isteyen Şablon «Transocun Prag muhabiri Bili Cos-ter'in desteğini sağlamaya çalışmış ve ona alçakça bir gizli anlaşma önerisinde bulunmuştur: buna göre Coster, kısa süre önce Çek komünist liderlerinden Ru-zicka'yı öldüren «Özgürlük Haçlıları» adlı yeraltı örgütünü paraca desteklediğini açıklayacaktı. Sablon'un küstahlığından şaşkına dönen Coster, «Niçin benden yalan söylememi ve vatanıma kara çalmamı istiyorsunuz?» diye bağırmıştır. Sablon'un buna yanıtı son derece edepsizcedir: «Bu işe karşılık seksen bin dolar alacaksınız». Bir zamanlar Japon jiu - jitsu oyunlarıyla da ilgilenmiş olan Bill Coster, bu hayat dolu, çevik Amerikalı, yurtseverliğinin yanısıra Sablon'a sportif yeteneklerini de göstermek olanağını bulmuştur.»

Yazısının sonunda Coster, Rus aristokratlarından T.'nin kızı olan ve Sablon'un karanlık bir takım işler yapmaya zorladığı güzel Sonya'nm nasıl bir gün «Transoc»a çıkıp geldiğini anlatıyordu. «Belki kıs kançlık yiyip bitiriyordu bu kadını, belki vicdanımı sesini dinledi; ister öyle, ister böyle olsun, bu ifade sini yargı organları önünde de yinelemeye hazır oldu

551

ğuıu söyleyen Sonya, kızılların öç alabileceklerinden korktuğu için soyadının yazılmamasım istemiştir. Başlarında Aurore gazetesi yazıişleri müdürünün bu-İunduğu ünlü bir çok gazeteci, Sablon'un basın birliği üyeliğinden atılmasını istemişlerdir. Son alınan haberlere göre savcılık Şablon olayına el koymuş bulunmaktadır. Moskova'nın ı No'lu ajanının meslek hayatının sona erdiğini söylemek, bir yanlışın ifadesi olmayacaktır herhalde».

Yazıyı okuyan Nivelle gülümsedi:

— Gerçekten de insanın gözüne gözüne vuran bir yazı bu. Sablon'un bu darbeye dayanabileceğini hiç sanmam. Coster gömleğinin yeniyle alnını kuruladı:

— Bill Coster dayanabilir miydi sanıyorsunuz böyle bir darbeye? Bir yıl hiç bir şey yazmadım; bu lanet Çekler yüzünden sinirlerim perişan oldu. Nasıl olup da kaçışı başardım, ben de bilmiyorum!.. Sizin şu çirkef ajansınızı yok olmaktan kurtardım. Kayınpederinize, eğer şimdi o cebini açmazsa, Bili Coster'in bir gün ağzını açabileceğini yazın. Ben şimdi gidiyorum: ya kafayı çekeceğim, ya da zıbarıp yatacağım.

Coster'in uçağa binip gittiğini öğrenen Şablon yüksek sesle sövdü. Tutuklanacağından korkup oyunu sona erdirdi teres... Şimdi gidip Nivelle'e kendisini sille tokat kovduğumu anlatacak, Nivelle de, «Ya verdiğimiz avans?..» diyecektir; uçaktan iner inmez de yakama yapışırlar yüzdeyüz... Oysa casuslarla, katillerle çalı-Şan bir haydut şebekesi bunlar. Beni de içlerine çekmek istediler, bu kesin. Hemen şimdi bir takım önlem-ter almalıyım. En iyisi Çeklere gidip, «Ben gazeteciyim,

OO7

diyeyim, komünizmi de beğenmiyorum, ama sorun bu değil. Beni alçakça emelleri için kullanmak istediler. «Haçlılar» mı ne diye politik düşmanlarını öldüren bir de örgütleri var burada. Hiç bir ilişkim yok onlarla, karşıyım hepsine, bu da bir yana, öfkeliyim...» Kararını verdi Şablon: tamam, böyle yapayım. Savsaklamaya gelmez bu iş, belki bugün de birilerini öldürmeye hazırlanıyorlardı? Resepsiyon memuruna istihbarat bakanlığına telefon edip kendisinin iki gün önce geldiğini ve bir görevliyle görüşmek istediğini söylemesini rica etti.

Yukarıya odasına çıktı. Penceresi çıkmaz bir avluya bakıyordu. Yarı karanlık masa lambası bıkkınlıkla işiyordu. Divana uzanmasıyla fırlayıp kalkması bir oldu. Ne yapıyorum ben? Pisliğin birinden çıkıp ötekine atıyorum kendimi... Evet, Coster alçağın teki, buna hiç kuşku yok. Ama ihbar ihbardır... Üstelik de kimi ihbar ettiğimi bile bilmiyorum. Belki de bu «Haçlılar» dürüst, iyi insanlardır? Bannelier de komünistlerden nefret ederdi ama, kendisi çok iyi bir insandı... Onların içişlerine karışmamalıyım. Yalnızca ajanstan söz edeyim, tüm gerçeği, olduğu gibi yazayım. Yalnız burada değil, bana yanıt verebilecekleri özgür bir ülkede basılmalı yazı. Yarın Paris'te olacağım, yazıyı hemen Monde'a ya da Combat'ya, götürürüm. Benim görevim bu, yoksa muhbirlik değil. Daha ilkokuldayken öğrenmiştim birini jurnallemenin alçaklık olduğunu, haklı olsan bile hatta...

Kapı vuruldu ve istihbarat bakanlığının görevlisi girdi içeri. Şablon çok şaşırdı, bir şeyler kekeledi, Prag'ı öven sözler söyledi, sonunda:

— Sizi rahatsız ettiğim için kusura bakmayın —dedi—. Prag'da birkaç gün kalma olanağım olacak sanmıştım da, okullarınızı, fabrikalarınızı gösterme-

553

nizi rica edecektim sizden. Ama ne yazık ki —hemen şimdi öğrendiğime göre— yarın Paris'te olmam gerekiyor. Doğrusu, çok mahcubum size karşı...

Çek gidince Şablon masaya oturdu ve yazmaya başladı; hızla, koca koca ve geniş aralıklarla yazıyordu: «Ben her zaman devletler arasında yakınlaşma yanlısı olmuşumdur, zaten «Transoc» da bana bu yüzden Moskova'ya gitmemi önermiştir. Ben «Transoc» un alçakça suçlara perde olan bir kuruluş olduğunu bilmiyordum.. Moskova'da, Fransız büyükelçiliği sekreteri de Chaumont, kendisine Sovyet hükümetinin politikasından hoşnut olmayan kişilerin adlarını bildirmemi istedi. Bu masum bir iş olarak gelebilir. Bu yüzden burada başka gerçeklere de yer vereceğim. «Transoc» ajansının Prag muhabiri bay Coster bana bir takım yeraltı örgütleriyle ilişkisi olduğunu söyleyerek...» Yazdıklarını özenle karaladı: gene ihbar... Oysa insanlara dokunmadan

düşüncelerden, amaçlardan sözetmeli: «İçinde bulunduğum şu tehlikeli günlerde, korkarım ki bazı gazete kuruluşları, özellikle de «Transoc», özgür gazetecilik ilkelerinden sapmakta ve başka ülkelerin politik hayatına el atmaktadırlar.» Bunu da karaladı. İnandırıcı değil, çocukça. Ne demek «korkarım ki»? Burada bir adam öldürdüklerini biliyorum bunların. «Politik tutkular, ne denli soylu motifler taşırlarsa taşısınlar, aşağılık birtakım davranışlara neden olabilirler. «Transoc» ajansı halklar arasındaki yakınlaşmaya hizmet etmemesi bir yana, düşmanlıkları körüklemektedir. Bu ajansın bir çok temsilcisi istihbarat işleriyle uğraşmakta olup...» Hayır, bu da olmadı. Bu adamlar kötüdür diyorum, ama kim olduklarını, ne olduklarını açıklamıyorum. Coster'in, Nivelle'in, de Chaumont'un, Low'un adlarını vermeliyim. İyi ama, bir kanıtım var mı? Coster yazdıklarımın hepsini inkâr edecek, Nivelle benim bir üçkâğıtçı

W

554

olduğumu, yüklü bir avans aldığımı, karşılığında ise tir tek olsun yazı vermediğimi, şimdi de işten kurtulmak için kendilerine kara çaldığımı söylecektir. De Chaumont da yazdıklarımın baştan sona uydurma olduğunu, Moskova'da beynimin yıkanmış olduğunu ileri sürecekti... Low'a gelince... Zaten ona ilişkin bildiğim ne ki?.. Yalnızca Nivelle'in kayınpederi olması... Çocukluk bu benim yaptığım.

Bütün gün acıyla kıvrandıktan sonra akşam yazı-işleri müdürlüğüne kısa bir mektup yazdı: «Normal bir gazete ajansının görev sınırlarını aşan «Transoc» ajansının politik eylemlerine ilişkin söylentiler bana kadar gelmiş bulunmaktadır. Sözünü ettiğim ajans adına bir gazeteci olarak Moskova'ya gitmeyi kabul ettiğimi ve yalnızca kendi işimden sorumlu olduğumu açıklamayı bir görev sayıyorum. Hiç bir politik partiye bağlı değilim ve bir tek isteğim vardır: barış. Moskova'ya da Sovyetlerin politik düzenleri iyi midir yoksa kötü müdür diye yargılamaya değil, savaşı önleme olanağı olup olmadığını anlamaya gittim. En yakın zamanda bu sorunu aydınlatmak ve Rusların kendilerinin bu konuda neler düşündüklerini açıklamak niyetindeyim».

Yarın Nivelle'e veririm bunu, diye düşündü. Herhalde havaalanına gelecektir, böylece hemen açıklamak olanağı da bulmuş olurum. Mektupta onun için kırıcı hiç bir şey yok. Ona hemen, komünist olmadığımı ve olmayacağımı, Rusların barış istediklerini, yakınlaşma üzerinde çalışmak gerektiğini söyleyeceğim. Eğer mektubu yayınlamaya razı olursa, onlara öteki yazıları da yazarım. Eğer geri çevirirse, aldığım avansı ödeyeceğimi, ancak biraz zaman vermesini, o kadar param olmadığını, evimi satacağımı söylerim. Sonra da Monde'a, götürürüm mektubu. Ya da en iyisi

555

Bâdier ile konuşurum; dürüst, namuslu adamdır Bedier, direniş hareketine de katılmıştı, eğer o desteklerse bütün gazeteler basar yazıyı.

Yol boyunca heyecanlandı durdu: şimdi Nivelle'i göreceğim, ekşi ekşi gülüp yolculuğumun nasıl geçtiğini soracak, «güzel» diyeceğim ben de, sonra rezil bir suskunluk başlayacak.

Ancak karşılayan kimse yoktu Sablon'u havaalanında. Rahat bir soluk aldı: gün iyi başlıyordu.

Doğru evine gitti. Hayattan bir iz yoktu evde: pancurlar kapalı, tablolar ambalaj kağıdıyla örtülü, mobilyalar kılıfları içindeydi. Çalışma odasının pancurlarmı açtı, masasını, yazı makinasını görünce öfkelendi: oturması ve yazı yazması gerekiyordu. Hemen Quimperl6'ye gitmek istedi canı. Mektubu Nivelle'e üç gün sonra verirse kıyamet kopmazdı ya... Dinlenip soluk almalıydı biraz. İstasyona gitti, sevindi: kırk dakika sonra Quimperle'ye bir ekspres vardı. Kompartıman boştu. Bugün şansım gerçekten iyi, diye düşündü. Neşesi yerine gelmişti.: akşama bizimkileri göreceğim, yarın sa-bahsa erkenden denize...

Angers'de tren yirmi dakika durdu. Şablon çevresine bakınmak için indi, bir kahve içti, on kadar gazete satın aldı. Kompartımanda yerini alınca gazeteleri katlayıp bir köşeye koydu, yeniden düş kurmaya başladı: karısı, Madeleine, kırmızı, mavi anemonlar, balıkçı teknecikleri... Başını pencereden dışarı uzatınca bildik bir tazeliği soludu: deniz yakında... Tembel tembel gazetelere uzanıp Samedi Soir'ı açtı ve şaşırıp kaldı: bu da kim? Bana benziyor... Evet evet, benim bu, yalnız fotoğraf biraz tuhaf, bir kürek mahkûmuna benziyor. İyi ama neden basmışlar benim resmimi?.. Ve ancak o zaman gördü kocaman başlığı: «Moskova'nın 1 No'lu Ajanı». Moskova'dayken sık sık şöyls

düşünürdü: «Eğer Rusların savaş istemediklerini yazacak olursam, hemen komünist yaftasını yapıştırıp, Ruslara satıldığımı yazacaklardır. A.ma şimdi ansızın basılmışçasma paniğe kapılmıştı. Gazeteyi buruşturdu ve pencereden dışarı atmaya hazırlandı. «Okumayayım daha iyi...» Sonra kendine kızarak sayfaları eliyle düzeltti ve okumaya başladı.

İlkin güldü,— Velasquez'in tablolarını nasıl sattığına ilişkin hikâye onu neşelendirmişti. Köprü konusu ve Gestapo'ya hizmet bölümlerinde öfkelendi, ancak yine de sakindi. Coster'i satın almaya çalıştığını okuyunca çileden çıktı. Her şey anlaşılıyor, ağzımı kapatmak istiyorlar. Coster'in daha dibini bulmadığı şişeyi öylece bırakıp yelyepelek havaalanına koşturmasının nedeni buymuş demek! Topu gangster bunların! Ama başaramayacaklar, burası Amerika değil, burunsalık geçirilmez burada insana. Şimdi her şeyi yazmak gerek ajanlar, katiller... maskelerini indireceğim hepsinin!

Nereye gittiğini, karısına telgraf çektiğini unuttu ve pencereden Madeleine'i görünce şaşırdı. Evet, Quirnperle'ydi burası!..

— Neyin var? —diye sordu karısı—. Zorlukla bulduk seni. Neden inmedin trenden?

Şablon utanmıştı:

— Bağışla Lucie, çok yorgundum. Sonra, korkunç bir de alçaklık var ortada. Sonra anlatırım sana .. Paris'e ilk trenin ne zaman olduğunu öğrenelim şimdi, hemen bugün gitmem gerek...

Karısı güçlükle razı edebildi hiç değilse o gece orada kalmaya. Şablon kızının yanında gazetedeki yazıdan sözetmek istemiyordu. Üçü küçük verandada sessizce oturuyorlardı. Ilık bir yağmur yağıyordu: ıslak yaprak, şebboy, deniz kokuyordu hava. Şablon Made-leine'i sevdi: büyümüş, güzelleşmişti kızı: gerçek bir

kadın olmuştu... «Transoc»u falan unuttu Şablon. Sonra Madeleine yatmaya gidince karısına gazeteyi gösterdi:

. — Oku... Evi satmamız gerekiyor...

Lucie'nin gerçek bir dost olduğunu bilirdi. Franko' ya ilişkin gerçekleri yazmasından dolayı yazıişleri müdürlüğü ile bozuşunca çok güç günler geçirmişlerdi. Para yoktu, iki yaşındaki Madeleine ağır bir hastalığa yakalanmıştı ve Şablon öfke nöbetlerinden sonra hep yakalandığı bir duyumsamazlık içinde, gölge gibi dolaşıyordu. Lucie hem kızma, hem Sablon'a bakmıştı. Moda dergilerini ve Pierre Benoit'nın romanlarını taparcasına seven, bu küçük, koket kadında olağanüstü sağlamlık, en zor anlarda bile gülümseyebilme ve her türlü işi sessizce yapabilme yeteneği vardı. İşgal günlerinde kocasına yardım etmişti. Şablon tutuklanınca, geceleri ağlamış, gündüzleri dikiş dikmiş, çalışmıştı. Yaşamak, Madeleine'i kurtarmak gerekti. Bir mucize gerçekleşip de Şablon Auschwitz'den sağ - salim dönünce yatağa düşmüştü. Doktorlar «sinir sisteminin zayıflaması» demişlerdi, oysa o mutluluktan hastalandığını biliyordu.

— Kim yazmış bunu? —diye sordu Lucie gazeteyi katlarken.

— Bilmiyorum. Belki Coster. Prag'dayken yanıma gelmişti. Susturmak istiyorlar beni, bütün dertleri bu...

Coster'le konuştuklarını anlattı Şablon. Artık hiç bir şeyle bağlı değildi, ad verebilirdi. Nelerle uğraştıklarım birbir anlatacaktı. Hemen yarın Bedier'ye gidecekti. Yaymlamazlık edemezlerdi yazısını...

1— Korkarım ki —dedi Lucie— bu o kadar kolay olmayacak. Ama sen üzülme, yayınlayacaklarına yüzde yüz eminim... Para için de üzülmene gerek yok, evi satarız, karşılar herhalde aldığın avansı... Şimdi

senin muhakkak uyuman gerek, gözlerin kan çanağına dönmüş. Yat. Tren dokuzda nasıl olsa.

Ertesi sabah karısı ve Madeleine istasyondan uğurladılar Sablon'u. Madeleine birara yanlarından uzaklaşınca Lucie ağzından kaçırmışçasma-.

— Bu Sonya da neyin nesi oluyor? —diye sordu—. Hiç sözünü etmemiştin bana...

Şablon birden parladı:

— Demek sen de inanıyorsun?..

Lucie şaka yaptığını, bundan bir anlam çıkarmanın gülünç olduğunu boş yere anlattı durdu, Şablon pencereden bile bakmadan, pek soğuk bir havayla ayrıldı karısından.

Yolculuk boyunca da suratının aşıklığı gitmedi. Lucie bile inanmış! İnsanlar iyice bunadılar artık! İşte şu şişko da bana bakıp duruyor, besbelli gazetedeki yazıyı okumuş, resmimden tanımış ve şu anda üzerine atılıp onu kıtır kıtır kesip kesmeyeceğimi düşünüyordur. Rezillik!

Sonra kendini yüreklendirmeye çalıştı: Lucie'nin-ki önemli değil, bir kadın kıskanıyor mu, artık onda sağduyu arama. O kadar aşırı gitmişler ki, ahmaklar bile inanmaz yazdıklarına. Bedier bunun cezasız kalmaması gerektiğini anlar. Fransa'nın üzerine bir gölge çöküyor. Bedier herhalde bilmiyordur bir takım diplomatların nelerle uğraştıklarını. De Chaumont ateşle oynuyor. Kime çalıştığı bile belli değil, belki de Low yönetiyordur onu.

Son anda heyecanlandı: ya Bedier Paris'te değilse? Sonra kabul de etmeyebilir beni. Meşgul olduğunu söyleyebilir, gerçekten de çok meşguldür. O zaman yarı yarıya kaybettik demektir davayı: ikinci bir Bâ-dier daha yok ki...

Ancak Bedier Paris'teydi ve Sablon'u hemen ka-

559

bul etti. Dostça, Moskova'nın nasıl olduğunu, orada kimlerle görüştüğünü sordu Sablon'a. Şablon hemen «Transoc» işine geçmek istiyordu, ama Bedier öyle . bir ilgiyle dinliyordu ki, Şablon da elinde olmadan kendini kaptırdı, ayrıntılarıyla anlatmaya başladı, bu arada Krılov'un portresini çizmeyi de unutmadı. — Yani —dedi B6dier— sonuç olarak savaşa falan hazırlanmadıklarını mı söylüyorsunuz? Bakın, görüyor musunuz, orada bulunmadım ama, ben de hep aynı şeyleri söylerim. Ancak bize güven duymadıkları için bazan öyle hareket ediyorlar ki —korkunç bir şey!— sanki savaşa hazırlanıyorlar... Tabii bunda bizim de suçumuz yok değil: gazeteler bazan fazla ileri gidiyorlar, gereksiz şeyler yazıyorlar. Artık Amerika'dan hiç söz etmiyorum: aptal o kadar çok ki orada... Üstelik her aptalın, kafasına esen her şeyi yazabileceği bir de gazetesi var... Sizin gezi anılarım ayrıntılarıyla yazmanız çok iyi olur. Haklısınız, havayı yumuşatmak için elden gelen her şey yapılmalı.

— Yazacağım, ben de yazmayı düşünüyorum; yalnız nerede yayınlanabileceğini bilemiyorum. Ağzımı kapamak istiyorlar benim... Hakkımda yazılanları okudunuz mu?

Bedier gülümsedi:

— Kim ciddiye alır onları? Sonra, en seviyesiz gazetede, sansasyon peşinde koşan, Amerikanizm budalası bir gazete bozuntusunda yayımlandı. Va-lesques'in tabloları köprü başlarında sel-sebil dolaşı-yormuş gibi uydurulan zırvalara kim inanır? Bunları ciddiye alıyor musunuz siz yoksa?

— Yazıyı değil, yazarlarını...

Şablon, Bedier'ye «Transoc» un çalışmalarım anlattı. Bedier onu dikkatle dinledikten sonra:

— Ben sizin eski bir dostunuzum —dedi—. Bilmi-

yorum anımsıyor musunuz, Direniş günlerinde doktor gelmişti bir gün size, «Jeanne d'Arc» grubundan doktor Lafosse... Brive'de herkesin sizin yazılarınızı neredeyse ezbere bildiğini söylemişti. Anımsıyor musunuz? Bir teksir makinemiz olmadığı için, geceler boyu oturarak el yazımla çoğaltmıştım onları. Çok güzel günlerdi, hepimiz romantik idik. Sizse şimdi de bir romantik gibi konuşuyorsunuz, oysa' biz politikacıyız, sağduyulu davranmaya mahkûmuz. Duygularınızı anlıyorum, ama ben ölçülü olmak, kendimi tutmak zorundayım. Rusların barış istediklerini söylediniz demin. Sizinle aynı görüşteyim. Ancak, —bence— onların barışseverlikleri Batı güçlendikçe artıyor. Eğer biz şurada sizinle barış içinde tatlı tatlı söyleşiyorsak, bunu her şeyden önce Amerika'ya borçluyuz. Sizinle açık konuşacağım: hükümet güç bir durumda: komünistler Amerika'yla aramızı açmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Ağustosta siz burada değildiniz, göstericiler Concorde alanını yarıp Amerikan büyükelçiliğine bir sel gibi akmaya başladılar... Komünistlerin değirmenine su dökmeyiz biz... «Transoc»un perde arkası çalışmalarına öfkelenmişsiniz. Bana kalırsa biraz büyütüyorsunuz ve burada da bir romantik olarak kalıyorsunuz. Gerçekten adam öldürebileceklerini hiç sanmam. Bir dakika, durun... Şöyle ya da böyle, «Transoc» bir Amerikan işidir. Evet, Nivelle var içinde. Ama sorarım size, Nivelle bir politikacı mıdır? Hayır. Ama iyi bir şairdir. Yalnız onu genel ölçülerle değerlendirmek gerek. Biz sizinle direnişteyken, o emniyet müdürlüğünde oturmuş, «Circâ» üzerine şiir yazıyordu. Ben onu suçlamıyorum, öyle bir adamdır o. Demin, «Transoc» da herkesi Roberts diye birinin yönettiğini söylediniz, hiç duymadım bu adı, ama diyelim ki öyledir... As-

lına bakarsanız, sizin onların adına Moskova'ya gittiğinizi duyunca pek sevinmedim, ama eski işler bunlar, karıştırmayalım şimdi... Amerika'da eksantrik adam çoktur, ne yaparsınız, genç bir halk, olgunlaşmamışlar daha... Birisi yirmi dört saat içinde bütün Moskova üzerine yürütmeyi planlar, daha bir başkası ise Bill Coster diye birisini Prag'da darbe yapmakla görevlendirir. Tüm bunlar tepeden tırnağa ahmaklık, ama sizin de pek iyi bildiğiniz gibi, Amerika'yla bozuşup yalnız bırakamayız kendimizi... Bakın, Şablon, bana hep aşırı iyimser olduğumu, gerçekleşmeyecek şeyler için söz verdiğimi söylerler. Doğrudur bu, mesleğim böyle benim... Ama ben size yardım etmek istiyorum, şu anda her şeyi ölçüp tartmış olarak söylüyorum bunları. Donkişotluk yapmayın. Eğer «Transoc» la savaşa girişirseniz, kaybeden siz olursunuz, onlar değil. Sırtları çok sağlam yerlere dayalı onların. Kaldı ki, sizin gibi iyi bir gazeteci, bir Fransız, yani kültürlü bir ulusun temsilcisi için, ne idüğü belirsiz bir ajansla savaşacağım diye zamanını, sağlığını, gücünü harcamak, bilmiyorum yerinde bir davranış olur mu?

— Anlamadım, susayım mı yani sizce?

— Hayır, susmanızı istiyor değilim ben. Bakın, noktası noktasına ele alalım sorunu. Birincisi — sizin ajansla ilişkileriniz... Bence bu yoluna konabilir. Avans aldığınızı söylemiştiniz. Bunun da hiç bir kötü yanı yok, uzun zaman bir yerde çakmadınız, harcamalarınız çok oldu. Avansı geri vermeniz aptallık olur. İkincisi, hakkınızda yazılan yazı, ki doğrusu iğrenç bir iftiralar karmaşasından başka bir şey değil, ben de olsam, yanıtsız bırakmak istemezdim. Eğer izniniz olursa ben bir taslak kaleme alayım. Hiç şüphe

yok ki siz bin kez daha güzel yazarsınız, ama burada kalem parlaklığı değil, doğru politik

yaklaşım gerekli, her sözcük üzerinde tek tek durmak gerek. Ve soa olarak da sizin yazılar konusu... Yazı işlerine göndereceğiniz bir yanıt-mektuptan sonra, büyük gazetelerden birinde Rusya izlenimlerinizi yazabileceği-nizden eminim ben. Eğer bir itirazınız yoksa Dumont' la konuşayım...

— Avans da, yazılar da... hiç birisi önemli değil şimdi bunların. Demek ki size göre de ben açıkça...

— Sözünüzü kestiğim için beni bağışlayın dostum, ama yirmi dakika sonra Ramadier'de olmak zorundayım. Yarın size taslağı gönderirim. Biçim üzerinde fazla durmayın, Şablon değilim ben, bir taşra noteri gibi yazarım... Ve şimdi sizden ayrılmam gerekiyor. ..

Bedier, Şablon'un elini hararetle sıktı.

Ertesi gün Bedier'nin sekreterlerinden birisi Sab-lon'a, yazı işlerine gönderilecek mektubun bir taslağını getirdi: «Bazı gazetelerde, «Moskova'nın 1 No.lu Ajanı» diye beni konu alan uyduruk birtakım yazılar yayınlandı. Bunlar gerçeklerden o kadar uzak şeyler ki, yalanlamaya bile gerek olduğunu sanmıyorum. Ancak şunu belirtmeliyim ki, hiç bir zaman Moskova'nın ajanı olmadığım gibi, Batı dünyasının özgürlük ilkelerine karşı olması nedeniyle Sovyet rejimini son derece yanlış buluyor ve Kremlin'i destekleyen Fransız komünistlerinin davranışlarını devlete ihanet sayıyorum.

«Bir gazete ajansından Moskova'ya giderek, demirperde gerisindeki hayatı gözlemleyip yazma önerisi aldım. Sovyetler Birliğinde yarım yıl bulunduktan sonra şuna inandım ki, Batının Kremlin'e karşı uyguladığı kararlı politika ve Kuzey Atlantik Savunma

: I

563

Antlaşması meyvalarmı vermeye başlamıştır. Ruslar artık düşledikleri saldırıların büyük tehlikesi olduğunu anlamış ve bunun sonucu olarak da son derecy barışsever bir politika izlemeye başlamışlardır. Amerika ve Batı Avrupa'nın demokratik ülkeleriyle dostluk bağlarımızı daha da güçlendirerek barışı koruyabileceğimizi ve böylece de Doğuyla barış görüşmelerine biraz daha yaklaşabileceğimizi umuyorum.» Şablon öfkeyle parçaladı kâğıtları. — Gidin ve Bedier'nize benim bakanlık şıllıklarından olmadığımı söyleyin. Sablon'um ben. Anlaşıldı mı? Ona, bu yaltak mektubu hiç bir zaman kabul edemeyeceğimi, boşuna uğraşmış olduğunu söyleyin... Çirkef içindesiniz delikanlı! Bakanlığınız boğazına kadar çirkefe batmış, havalandırmanın zamanı gelmiş de geçiyor bile...

Sekreter, Bedier'ye şöyle aktardı durumu: — Şablon'dan geliyorum efendim. Her halde saralı. Ben yanındayken tam bir kriz geçirdi. Mektubu ayaklarının altına alıp çiğnedi ve bir şeyler bağırdı.. Bedier düşünceye daldı. Sablon'u nasıl gözden çıkarabiliriz? Gerçi Ruslar şaşırtıp serseme çevirmişler onu, ama eski topraktır Şablon, bağışıklığı vardır böyle durumlara karşı... Yalnız üzerine fazla varmamak gerek. Eğer avansı geri vermesini isterlerse bu onun için yıkım olur. Yıkılmış bir insansa her ahmaklığı yapabilir.

Bedier akşam yemeğini Neales ile yedi. Söz basına gelince Bedier bundan yararlanarak Sablon'la başlarının belada olduğunu anlattı.

— Coster belki Çekoslovakya için bile uygun olabilir, ama burası Fransa, Fransızlar bambaşkadır. Sablon'la konuşmak çok yersizdi. Artık yazısının hiç sözünü etmiyorum... Sablon'u dört duvar arasına sı- .

564

kıstırmak hiç doğru değildir. Ünlü, büyük bir gazetecidir o...

Neales gülümsedi:

— Coster'in Çekoslovakya için uygun olabileceğini mi söylediniz? Hiç sanmıyorum. Bu adam Mis-sisipi için bile uygun değildir. Bir cıncık eşya mağa-zasmdaki suaygırıdır o.

Neales'in boş inanları vardı, daha sonra bu cıncık mağazasındaki suaygırmı anımsayınca başına gelen belayı da buna yordu. General Ridgen uğramıştı bir gün Neales'e. Koleksiyonuyla övünmek isteyen Neales ona tabakalarını göstermişti. General tabakalara bakarken birisini yere düşürmüştü. Bu, üzerinde Thermider Meryemi Theresa Tallien'in portresinin bulunduğu Sevres porseleninden bir tabakaydı. Neales'in yüzündeki dehşet ifadesini gören Rid-gen, «yapıştırırlar, demişti. Şimdi çok artistik bir şekilde yapıştırıyorlar. Bana New York'tan bir tabak getirmişlerdi. Benim portrem vardı üzerinde. Arka planda özgürlük anıtı... Karım sakardır biraz, düşürdü, kırdı tabağı. Öyle güzel yapıştırdılar ki, hiç anlaşılmıyor kırıldığı... »

Neales kırık tabakanın önünde oturmuş düşünüyordu: ne olursa olsun, Amerika'da vahşi çok. General Ridgen için, üzerinde kendi portresi bulunan ahmakça bir tabakla bir sanat şaheseri aynı şey. Dahası, yaptığı şeyin farkında bile değil ayı... Avrupa, hiç şüphesiz kocaman bir müze. Yön vermeli, yönetmeliyiz bu müzeyi. Aynı general Ridgen, kafa bakımından buradaki askerlerin hepsinden üstündür. Bütün bunlar böyle, ama kendini tutmayı da bilmek gerek: müze at ahırı değildir...

Sonra Sablon'u anımsayarak bu konuyu Nivelle ile konuşmaya karar verdi.

565

— Bu hikâye hiç hoşuma gitmiyor. Şablon zarar verebilir bize...

Nivelle kendini savundu:

— Daha ilk sinyal gelir gelmez gerekli bütün önlemleri aldım. Hiç sanmıyorum bizim için tehlikeli olabileceğini. Bir tek çıkar yol kaldı ona: Humanity...

— İşte kötü olan da bu ya —dedi öfkeden titreyen bir sesle Neales—. Neden komünistlere böyle bir armağan sunalım? Birtakım önlemler almak gerekliydi, bunu anlıyorum, ama yazı son derece kabaydı. Coster gazeteyi boks ringi sanıyor. Bıraksan önüne geleni kırıp geçirecek...

Kırılan tabakayı anımsadı ve derin bir acı du-yuyormuşçasma yüzünü buruşturdu:

— Peki, sizce ne yapmamız gerek?

— Sablon'la konuşun, ona gazetelerde yayınlanan yazının bayağılık olduğunu, üzerinize yıkılan sözlerin hiç birinin sizin ağzınızdan çıkmadığını, Coster'in bir haydut olduğunu söyleyin. Tek kelimeyle yatıştırın onu. Para yönünden durumu kötüymüş. Burdan yaklaşmaya çalışın ona. Sablon'u çaresiz bırakacak şekilde sıkıştırmak kesinlikle doğru değil...

Neales, gece lupla tabakanın kırıklarını inceledi. Bütün parçacıkları topladı, ama Theresa Tallin'in bir gözü yoktu. Onarılmazdı bu...

Şaşılacak şey doğrusu, Roberts gibi akıllı bir adam, nasıl oluyor da böyle ahmaklıklar yapabiliyor? «Transoc» olağanüstü bir buluş. Ama Coster'i nasıl gönderirler?.. Low'dan beklerim böyle bir şeyi, ahmaktır. Ama Roberts? Belki de ben geri kaldım, bir Avrupalı gibi düşünmeye başladım artık. General Ridgen, «Her şeyi Avrupa açısından değerlendiriyorsunuz» demişti. Eğer gerçekten öyleyse, kötü. Avrupa bir batağın içinde, geçen her yılla daha da aşağı-

lara iniyor. Fransızlar Batı Almanya'nın bizim savunma birliğimize girmesini protesto etmek istediler, hemen hadlerini bildirdik. Kabalık bazan fena olmuyor, ama tabakalara karşı değil, insanlara karşı...

Nivelle'den bir mektup alınca şaşırdı Şablon:

«Aziz dostum,

«Size bu satırları çekinerek yazıyorum: beni hiç bir ilgimin bulunmadığı birtakım uydurmalardan sorumlu tuttuğunuzdan korkuyorum. Hakkınızda hiç bir zaman ağzımdan çıkmayan sözlerin bana yakıştırılarak yazılan yazıyı tiksintiyle okudum. Size söyleyecek o kadar çok şeyim var ki, her şeyi kâğıt üzerinde anlatmam olanaksız. En yakın bir zamanda beni kabul etmeyi reddetmeyeceğinizi umarım.»

Şablon bir küfür savurdu: namussuz herif, ellerini yıkamak istiyor. Nasıl düşünebilir benim kendisine inanabileceğimi? Böyle bir alçağa eve adım attırmak bile doğru değil... Sonra ikirciklenmeye başladi: insan dediğin kolay anlaşılmıyor. Eğer Nivelle kendisini dinlememi istiyorsa, onu geri çevirmemeliyim. Belki de gerçekten haberi yoktur olup bitenlerden?. Nivelle telefon edince, Şablon, «Peki, dedi, gelin.»

İnce ince gülümseyen Nivelle'i görür görmez Şablon hemen pişman oldu: avansı geri vereceğimi, a!-çaklarmsa evime adım atamayacaklarını söylemeliyim ona. Nivelle çok uzaklardan girdi söze. İnsanın hayatında rastlantıların rolünden ve seçme özgürlüğünden söz etti. İnsanoğlu yine de hiç değilse ruhsal planda yolunu kendisi seçebiliyordu; olaylar birbirlerine bağlanabilirlerdi, ama düşünceler ve duygular, asla. Son derece sakınarak «Transoc» konusuna girdi. Ajansın, Sablon'a elini biraz daha çabuk tutturmak için de Chaumont'a başvurduğu sırada

Paris'te olmadığını anlattı.

567

— Ajansta yalnızca bir kez bulundunuz siz. Bir devlet gibidir tıpkı, odanın birindekiler, öteki odada • ne yapıldığını bilmezler; biz Fransızlarsa yüreğimizin derinlerinden anarşistizdir biraz. Coster'in sözlerinin sizi öfkelendirdiğini söylediler bana. Sizi anlıyorum... Amerika'da uzunca bir süre yaşadım ben, bu ülkeyle ilişkilerim var, ve size şunu söyleyebilirim ki bazı Amerikalılar doğrusu beni de çileden çıkarıyorlar. Coster bir gazete gangsteridir. Amerikalılarda birazcık akıl olsa böyle bir yaratığa pasaport verip yurt dışına göndermezler... Ajansımızın hiç bir şekilde söz konusu yazıyla bir ilişkisi yoktur. Her halde size ilişkin olarak bana yüklenen sözleri hiç bir zaman söylemiş olamayacağımı siz de anlamışsınızdır. Basında herhangi bir yalanlama yapmamamın nedeni de bunun iftiracılara değer vermek olacağını düşünmemdendir. Hiç kimsece farkedilmeden geçmiş iğrenç, seviyesiz bir yazı üzerine neden dikkatleri çekmeli, öyle değil mi?

Nivelle arada bir duruyor, Şablon bir şey söyleyecek mi diye bekliyordu. Ama susuyordu Şablon. — Ben asıl sizin şu yazıların yayınlanması sorununu görüşmek istiyordum. Rusya'dan çok iyi izlenimlerle döndüğünüzü duydum. Olabilir, ilke olarak hiç karşı değilim, hem zaten siz de biliyorsunuz, bizim ajans bir haber ajansıdır ve hiç bir politik rengi yoktur. Kaldı ki, benim sizin ölçünüze inancım sonsuzdur, siz hiç bir zaman ulusumuzun dışına düşmek istemezsiniz... Eğer yazılarınız yayınlanmak için uygun bulunmazsa bunu size açıkça söyleyeceğim. Para durumuna gelince, bence en haktanır çözüm Şöyle olacaktır: yazılarınızı yaymlasak da yaymla-masak da parasını ödeyeceğiz, mademki size onları ısmarladık, madem ki siz onlar için bunca za-

568

maninizi harcadınız... Hiç şüphesiz, başka bir gazeteye vermemelisiniz onları. Beni yalnış anlayacağınızdan korkuyorum, rekabetten başka bir nedeni yok bunun...

Şablon ayağa kalktı. Nivelle tutamadığı bir ürperti duydu içinde: deli diyorlardı onun için, ne yapacağı belli olmazmış...

— Kırk dört yaşımdayım —dedi Şablon tane tane—. Yapılan bir yanlışa özür bulmaya çalışmak, aptallık. Bir insan, herkesçe bilinen ünlü bir alçağı evine aldı mı, suçlu kendisidir, çünkü alçak —adı üstünde— alçaktır. Bilmem, bir insan ne zaman ve nasıl alçak olur. Rastlantıların rolünden söz ettiniz demin. Mümkündür. Sizin için bu rastlantılar epey önce oldu. Paraya gelince, avansı geri vereceğim. Anladığım kadarıyla bu parayı bana armağan etmek, ya da —daha doğrusu— susmamı satın almak istiyorsunuz. İşte bunu başaramayacaksınız, zaten fazlasıyla aptallıklar yaptım, bunlara bir tane daha eklemek niyetinde değilim. Paranızı yıl sonundan önce alacaksınız. Eğer bu işinize gelmiyorsa, buyurun mahkemeye verin. Bu kadar.

Söyleyecek hiç bir şey kalmadığını anlayan Nivelle kalktı, soğuk bir selam verip çıktı. Onun ardından kapıyı kapayan Şablon deminden beri içine bas tırıp durduğu duygularını koyverdi. Masanın üzerinde duran bir tomar gazeteyi aldı ve parçalamaya başladı. Quimpenle'den karısı ve Madeleine geldiler. Şablon şaşkınlıkla sordu: «Gerçekten tatil sona erdi mi?» Lucie onun bu sıralarda çılgın gibi olduğunu anlıyordu, en iyisi ona dokunmamak, gözüne görünmemekti.

Şablon sabah erkenden kocaman çantasını aldığı gibi evden çıkıyordu. Çantanın içinde incecik el yazısıyla doldurulmuş kâğıtlar vardı: «Transoc»a

569

ilişkin yazılardı bunlar. Dört ayrı gazetenin yazı işlerine uğramıştı, hepsinde de sövmüşlerdi, ama söz gelip ajansa dayandı mıydı, gülümsemeler, uzayıp gevşeyen yüzlerde yitivermişti. Değişik yanıtlar veriyorlardı ona: bir gazete ajansına dokunmak doğru değildi, dürüst olmayan bir rekabet olarak ele alınabilirdi bu, özel konuşmalara, birtakım varsayımlara dayanmak da doğru değildi, bunun, kendisi için yazılan ve bütün aklı başında insanları öfkelendiren o aşağılık yazıdan farkı ne olurdu o zaman?

Le Monde'un önde gelen gazetecilerinden birisi Sablon'u yemeğe çağırdı. Şablon «Transoc»un çevirdiği dolapları anlatınca, beriki hiç şaşırmadi:

— Geçen gün Amerika'daydım ben. Roberts diye birinden bana da söz ettiler. Parlak bir kişi görüldüğü kadarıyla. Hem cumhuryetçilerle iyi geçiniyor, hem de Harriman'la. Gerçi bunun pek önemi yok; onlarda bizdeki gibi ayrılıklar, karmaşıklıklar yok, herkes üç aşağı beş yukarı bir yere odaklanmış... Onlarla hiç ilişki kurmamalıydınız. Ben Fransız gazetecilerini ikiye ayırırım.- bunlardan bir bölüğü Amerika'ya hevesle hizmet eder, bir bölüğü ise... boyun eğer. Nivelle'i alın ele. İyi bir şair olduğunu söylüyorlar. Bilmiyorum, okumayı denemedim: hem sıkıcı, hem de bir tek sözcüğüne bile inanası gelmiyor insanın. Kim bulmuşsa şu «Missisipi'den gelen damaf»-adını ona, çok yerinde bir buluş. Ne beklenebilir ki onun gibi birinden? Almanların zamanında neler yaptığını Allah bilir. Kurtuluşun ilk günlerinde uzaklarda olması da büyük şans, hemen parçalarlardı onu...

— Sizin düşünceniz nedir? diye sordu Şablon. Monde, hiç değilse yazı işlerine gönderilmiş okuyucu Mektupları şeklinde basar mı yazılarımı?

il V

Ü ıi

570

— Hayır, hiç bir zaman. Bize bile arabanın tekerine çomak sokuyoruz diye bazan öyle serzenişlerde bulunuyorlar ki... Hiç bir gazete basmaz. Tabii Humanitö'den başka. Anlamaya çalışın, biz şimdi Amerika'yla ilişkiler içindeyiz, sizse buna karşı çıkıyorsunuz. Pek safça bir davranış bu. Size tavsiyem tükürün gitsin bu işin içine ve unutun...

Şablon yatışmamıştı. Franc-Tireur gazetesinden eski dostu Chaumet'yi aradı. Okul yıllarından tanırdı Şablon onu. İşgal yıllarında Chaumet dürüst davranmıştı, hiç bir gazeteye yazmamış ve bu yüzden yoksulluk içinde kıvranmıştı. Sablon'un anlattıklarını dinledikten sonra öfkeyle:

— Amerikalılar ahmak olur —dedi—. Bu herkesin bildiği bir şey ve Amerika'yı sen keşfediyor değilsin. Ama ne istediğini, neyin peşinde olduğunu bilmiyorum tam olarak anlayabiliyor musun?

Bu senin dediklerini komünistler havada kaparlar: onlar için eşi bulunmaz bir hazinedir bu... Bu işte benden bir yardım bekleme, istersen komünistlerin de yazdıkları gibi «satılmış» de bana...

Şablon La Patrie'den arkadaşı olan Bannelier'ye gitmeye karar verdi. Lucie'ye:

— Bannelier komünistlerden nefret eder —dedi—, ama dürüst bir insandır. Bir gün Gestapo bizi arıyordu, Garreau ve bana: «Siz kaçın, dedi, ben onları oyalarım...»

Bannelier, Sablon'u gülerek dinledi, sonra:

— Bunda ben kötü bir şey görmüyorum —dedi—¦• Seni öfkelendiren Coster'in komünist olmayan dürüst Çeklere yardım etmesi mi? Bu onun açısından çok soylu bir davranış, adam başını koymuş ortaya. E3;or bir komünist —bir tanecik komünist— öldürmüşlerse ne var bunda? Az bile. En azından on binini öldür-

meliydiler. Eğer sen komünistlere katılmak istiyorsan, buyur, yolun açık olsun. O zaman seni bir duvarın önüne dikeceğim günü dört gözle bekleyeceğimi de unutma. Gareau Direniş'te bizimle birlikteydi değil mi, ama inan bana, eğer onu tutuklayıp deliğe tıkarlarsa, ya da kurşuna dizerlerse gözümden bir damla yaş akmayacaktır. Karda yürüyen iz bırakır, bu açık bir şey. Savaşta savaşın kuralları yürürlüktedir. Tarafsız yoktur, tarafsızlık on dokuzuncu yüzyılın bir efsanesidir. Sen bir ermiş ya da kutsal kişi değilsin, insansın, demek ki ya bizimle olacaksın, ya onlarla.

Şablon gülümsedi:

— Uygun bir fırsatta belki de ben seni dikerim bir duvarın önüne, ama şimdilik bir istek duymuyorum bu konuda. Senden ayrılabilirim artık, hatta elini de sıkarak...

Lucie sordu:

— Ne dedi Bannelier?

— Ne mi dedi?.. Komünistlere gitmemi sahk verdi. O adresi ben onsuz da bilirim. Nivelle'e gelince, seçme özgürlüğümden söz etti, Sartre eğilimlidir o zaten, egzistansiyalist... Oysa ortaya çıkan şu.- seçme özgürlüğü diye bir şey yok: adamlar beni evlendiriyorlar. Benim de canım komünistlere gitmek istiyor zaten; tıpkı ayıklar toplumundaki bir sarhoş gibi...

— Neve kararvfiHin?

— Ben değil, onlar verdi kararı. Bana Kaj.c^ v,»ı. lemek ve kafayı çekmek...

Kendine bir kadeh kalvados doldurdu ve can sıkıntısıyla esnedi. Lucie başını çevirdi. Kocasının, şu birkaç aydır yaşadığı ruhsal fırtınalardan sonra, be-

li!

572

lirsiz, kuşkulu, ağır bir yarıuykuyla yüklenmekte ol- jl duğunu anlıyordu.]

48

Sablon'a dair yazıyı okuyan Low hoşnutlukla gü* lümsedi: güzel yazılmış, parlak... Üstelik de doğru. Bili Coster'in kalemi hemen bellli oluyor. Ondan başka kimse yazamaz böyle. Onu Prag'da bir yıl tutmak aptallıktı belki, ama hiç bir şey de yapmamış sayılmazlar, Roberts de hoşnuttu üstelik, ama kemanla çivi çakılmaz ki... Nivelle'in de günahını almışım. Evet, Fransızdır Nivelle ve bir Fransız ciddî olamaz, ama bizim damat yaman çıktı doğrusu. Şimdi bu Şablon olacak herif doğru dürüst hiç bir gazetede kendine yer bulamaz, alnında kocaman bir kızıl damga var... Mary'nin bir Fransızla yazgı birliği etmesi doğrusu insanın gücüne gidiyor. Ama tanrı böyle istemiş zahir. Nivelle ise bir Fransız için oldukça tutarlı. Herkese Amerikalı olmak nasip olmamış, bir sürü ds Fransız var dünyada, otuz-kırk milyon kadar... Korkunç bir şey bu, ama ne yazık ki böyle. Fransa'da Fransızlar olmadan dolaşamayız biz, demek ki Nivelle gerekli fair adam. Hep sert, kaba oldum ona karşı, kendisini her an Vmmbiioooğimi ism.& ottim Hur-j~*xi. rioş değildi bu yaptıklarım. Bir telgraf çekip görevi başarıyla tamamlamasından dolayı kutlama-lıyım onu. Kızıllar «Transoc»u boğmak için gizliden görevlendirmişlerdi Sablon'u, ama Tanrı beni yalnız bırakmıyor...

573

Senatör bir yıl içinde iyiden iyiye yaşlanmıştı, hastalanmış ve ölümü düşünmeye başlamıştı, hemen her sözüne «Allahm izniyle» yi ekliyordu. Kızını öz-. lüyordu, ama Mary gelişini erteleyip duruyordu, önce nisan ayı içinde düşünmüş, sonra hazirana ertelemiş, şimdi de eylüle ertelemişti... Low tüm gücünü, her şeyini Amerika için harcadığını, bir ailesinin bile olmadığını düşünüyordu: bir kızı vardı, ama o da Avrupa'ya gitmişti. Belki de tanrı ödüllendirecektir beni? diye yatıştırıyordu kendini. Eğer birisi ölümsüzlüğe inanıp inanmadığını sorsa, buna inanmayan, ya da en azından bundan kuşku duyan insanların bulunmasına duyduğu öfkeyle, «Elbette!» diye bağırırdı. Ancak cenneti hiç bir zaman düşünmemişti, tanrının lütfü onun için çok daha yakınlardaydı.-tanrı seçimlerde yardım edebilir, pamuk fiyatlarını yükseltebilir, ömrüne beş, hatta on yıl ekleyebilirdi. Ölümden korkuyor ve varsın senatoya bir daha seçi-lemiyeyim diyordu, varsın iflas edeyim, ama bir beş yıl daha, hiç değilse üç yıl daha yaşayayım. Sık sık fe-nalaşıyordu; ayakları çekilir gibi oluyor, soluk alıp vermede zorlanıyordu; böyle anlarda nedensiz bir öfkeye kapılıyor, ayaklarını yere vuruyor, sonra güçsüz kalıp yıkılıyordu. Doktorlar kan basıncını ölçmüşler, ilaçlar yazmışlardı. Tıbba, hemen hemen tanrıya inandığmca inanır, güvenirdi; doktorların istediklerini noktası noktasına yerine getirir, ama bir dam layı alırken, bir yandan Allah izin verirse bunu da atlatırız diye düşünür, bir yandan da böylece tanrıyı aldatmak istediği için cezalandırılacağından korkardı. Son haftalarda hastalığı daha da artmıştı: Sab-lon olayı yiyip bitirmişti onu, Nivelle habire insanı telaşlandıran telgraflar çekiyor, Roberts olur olmaz saatlerde telefon ediyordu: «Transoc» bir skandal teh-

likesiyle karşı karşıyaydı. Gece gelen bir nöbetten sonra Mary'ye, onu çok özlediğini, gelişini biraz öne almasını yazdı.

Şimdi de Coster'in yazısını okurken bir hafifleme duyuyordu içinde. Elbette kızıllar durmayacaklardır, ama onlara «Transoc»a dokunmalarının kendileri için iyi olmayacağını gösterdik. Nivelle için bir kutlama telgrafı dikte etti ve çalışmaya başladı. Senato dışi-lişkiler komisyonunda bir konuşma yapacaktı. Tüm Amerika'nın dilinde dolaşacaktı konuşması. Çin'deki olaylardan sonra hâlâ ağırdan almak caniliktir, diyecekti. Tanrı bizimledir, hemen harekete geçmeliyiz.

Geçen kış Low, albay Roberts'le bir tartışmaya girmişti. Roberts, hazır ellerinde bomba yokken kızıllara hemen vurmak gerektiğini söylemişti. Low da, bir tek Amerikalıyı bile yitirmeden açlık çektirip yıpratarak işlerinin bitirilmesi gerektiğini söylemişti.

Ancak, bir gün —şubat sonlarındaydı—, Roberts ona Moskova'dan yeni dönmüş olan binbaşı Hyde'nin bir raporunu verdi. Low raporu gece yatınca uykusunu getirmek için okumaya karar verdi ve yorganını boğazına kadar çekip okumaya başladı.

Ertesi gün Roberts'e:

— Açık konuşuyorum —dedi—, az kaldı öldürecektiniz beni, korkunç bir gece geçirdim, hiç bir ilaç kâr etmedi. Tüyler ürpertici bir belge bu. Hatta bunu kızılların hazırladığından bile kuşkulanıyorum ben.

Roberts gülümsedi:

— Binbaşı Hyde'yi on yıldır tanırım. Bizim bölümün en iyi subaylarından birisidir.

Low şaşkın şaşkın ellerini iki yana açtı:

— Benim inatçı olduğumu söylerler, ama yan-

Uslarımı kabul etmeyi bilirim ben. Siz haklıymışsınız. Lütfen gücenmeyin, sizin bir romantik olduğunuzu, sorunları hep abarttığınızı, ateşli bir yaradılışınız olduğunu düşünmüşümdür... Oysa tam bir gerçekçiy • missiniz... Ben, eğer kızıllar savaşa hazırlanırlarsa bu onları tüketir diye hesaplamıştım; tıpkı bir boğanın kışkırtılması gibi, durmadan dürtükleyip savaşa kış-îartacaktık onları. Siz de bilirsiniz ki ben savunmacı savaşa hep karşı olmuşumdur. Bu konuda yeterinco uyanda bulunan zaten vardı; ay geçmez ki, senatörün biri çıkıp kızılların üzerine bir bomba atmamızı önermesin... Artık gazetelerden hiç söz etmiyorum... Benim hesabım şuydu aslında: kızılları kızdıracağız, savaşa hazırlanırken yıkılıp tükenecekler, öte yandan Amerikan vatandaşı da benim, senatör Low'un barışı kurtardığımı görecek. Ben bunu kendim için değil, partimiz için, Amerika için yaptım. Açık konuşuyorum, romantik olan benmişim. Sizin binbaşı, adamların batıp tükenmeleri bir yana, iki yıl içinde daha da zenginleştiklerini yazıyor. Eğer bu gerçekten böyleyse, onları hemen yoketmek gerek, Jıem de on yıl falan sonra değil, hemen şimdi...

Ciyak ciyak çıkan sesinden zalimlik, kan dökme isteği sızıyordu. Roberts onu yatıştırmaya çalıştı:

— Yalvarırım heyecanlanmayın. Sağlığınız bizim için, tüm Amerika için değerlidir. İzniniz olursa size bir şey salık vereceğim.- eski tavrınızı sürdürün. Demin siz kendiniz söylediniz, cengâverlik konuşmalarından, savaşçıl söylevlerden yana hiç eksiğimiz yok. Kızıllar barış propagandaları için adam kazanma}'a Çalışıyorlar: anaların gözyaşları, beşikler, güvercin-ler-. tek kelimeyle hep aynı temcit pilavı... Ama bun-krla alay etmemeli, hatta saygı göstermeliyiz, özeî-

O /ü

likle sın

m

i şimdi: seçimlere ne kaldı şunun şurasında... Var- flT sın herkes, sizin, senatör Low'un barıştan yana olduğunuzu görsün. Ama zamanı gelince, siz de söyleyeceksiniz harekete geçmek gerek diye, o zaman size ötekilerden çok daha çabuk inanacaklardır.

Roberts'in öğüdü senatöre akılcı, ama gerçekleştirilmesi son derece zor geldi: Low düşündüğü her şeyi söylemeye alışıktı, oysa Roberts ona, altmış yedi yaşından sonra hem de, diplomat olmasını öneriyordu. Senatör epeyce düşünüp kafa patlattıktan sonra, birkaç ay hiç bir konuşma yapmamaya karar verdi. Bu hem sağlığı için de iyi olacaktı. Yazmsa, Allahm izniyle o da sözünü söyleyecekti. Sonra yaza kadar durum daha bir aydınlığa kavuşmuş olurdu. Her uygun fırsatta, «Eğer Başkan bombayı kullanırsa, gelecek kuşaklar onun Amerika'yı kurtardığını söyleyecek» diyerek senato koridorlarında içini boşaltıyordu. Atom bombası üzerine yazılmış yazılar, kitap lar okuyordu durmadan: ne denli korkunçsa yazılanlar, o denli rahatlık duyuyordu içinde. Fazla coştuğu zamanlar, on millik bir alan içinde kimse sağ kalmıyormuş, diye anlatıyordu: patlamadan dolayı herkes ölmese bile, kusma, kan oturması gibi nedenlerle bir hafta, bilemedin iki hafta içinde ölüm kesin... Ve ekliyordu: «Tanrı bombayı yalnızca Amerika'ya verdi, bu bize büyük sorumluluklar yüklüyor.» Hiç bir zaman «atom bombası» demezdi, «bomba» derdi yalnızca, hayranlık dolu bir sesle, ve tekil halde kullanırdı sözcüğü. Silahlar vardı: top, tüfek, mayın, tahrip ya da yangın bombası — bunlar, otomobil, buzdolabı, ütü gibi sıradan ürünlerdi, ve bir de tanrının lütfü vardı: bomba.

Yaz geldi. Durum aydınlığa kavuşmadı, ama T ¦'"f'un sağlığı daha da bozuldu. Mary gelmemişi

Low'

577

Kışı Almanya'da geçiren Smiddle zinde olarak dönmüştü Amerika'ya. «Kızıllar iyi bir ders aldılar, diyordu, hevesleri kursaklarında kaldı...» Senatör öz oğlu gibi severdi Smiddle'i, ama yine de Almanya'da kalmasını salık verdi ona. Smiddle buradaki işlerini bitirir bitirmez Berlin'e döneceğini, ama daha önce Missisipi'ye kadar bir uzanması gerektiğini, orada da işlerin pek yolunda gitmediğini söyledi. Low telaşlandı, ne yapıp yapıp güneye gitmek istiyordu, ama go-lişen politik olaylar onu alakoydu. Nasıl da inadmay-mış gibi kötü gidiyordu her şey!.. «Çinliler denizde kum gibi çoklar, diyordu dehşet dolu bir sesle Ro-berts'e. Ve biz başdöndürücü bir hızla

yitiriyoruz onları. Açık konuşuyorum, Çin tıpkı parmaklar arasından dökülen bir kum gibi. Başkan çevresindekilerle meşgul: skandal skandal üzerine patlak veriyor. Cumhuriyetçiler oylamada kazanmak istiyorlar ve sanki oyuna katılmıyormuş havalan atıyorlar. Mac Arthur dersen «Güneşin oğlu» olduğuna iyice inanmış, canlı canlı göğe yükselmeyi bekliyor. Eğer yarın Formoza elimizden çıkarsa hiç şaşmam...» Derken büyük grevler başladı. Bu. da senatörü çileden çıkardı. Bağırıyordu: «Neden tutuklamıyorlar bu hergeleleri? Daha ne zamana kadar hoşgörülü davranılacak bunlara? Demir yumruk gerek bize, yoksa pelte gibi el değil...»

Artık daha fazla susamayacağmı anlıyordu. Tanrının ve Amerika'nın önünde konuşmaya başlamalıydı. Senatör komisyonda bile konuşsa, sözleri en uzaktaki Amerikan yurttaşına kadar ulaşırdı.

Eğer beş-on yıl daha bekleyecek olursak, kızıllar yalnızca daha da zenginleşmekle kalmayacaklar, bombayı yapmasını da öğrenecekler. İşte o zaman Amerika'nın sonu geldi demektir... Mary'nin çocuğu

yok, Low soyu tükenecek, tanrı böyle istiyor olabilir, ama bütün Amerika için Amerika'yı kurtarmam gerek. Tek bir şansımız var — bomba. Klasik bir savaşa girişecek değiliz ya. Biz orduları Avrupa'ya geçirene kadar, kızıllar Pirenelere varırlar. Kim durduracak onları? Fransızları artık tanıyorum, Nivelle ancak şiir yazıp, başkalarının parasını harcayabilir, kaldı ki o da en iyi örneklerinden birisi... İngilizlere gelince onlar üzerine bir hesap yapabilmek çok zor, aptalca bir milliyetçilikleri olduğunu söylüyorlar; Çin komünistlerine bile karşı koymaya korkuyor adamlar, soy-suzlaşıp gitmişler... Smiddle, Almanların morallerinin fena olmadığını söylüyor, ama onların da orduları yok, her şey kâğıt üzerinde, tasarı halinde. General Bradley, kurşun askerlerle oynamaktan hoşlanıyor, Lüksemburg ordularına komuta ediyor olmaktan çok hoşnut. Bu operet çok trajik sonuçlanabilir. İyi ki bomba var. Atomun parçalanması, tüm insanlık tarihinin en olağanüstü buluşu. Bir zamanlar okulda Newton'un elmasını okumuştuk. Aptalca bir şey. Yerçekimi yasası neyi değiştirdi ki dünyada? Ama bomba her şeyi... Bizler dünyanın efendisi oluyoruz. Konuşmasını hazırlarken bir yandan da haritaya bakıyordu. Alaska'dan Moskova'ya kadar dört bin yüz mil... Roberts bunun bir sorun olmadığını söylüyor. İzlanda'dan daha da yakın, Berlin'den ise, neredeyse elini uzat, tamam... Aynı Alaska'dan Urallara da vurulabilir, Türkiye'dense Baku'ya uzanmak işten bile değil... İyice heyecanlanmış, coşmuştu, «uçan ka- *,' leler» kızıllara ölüm kusmaya başlamışlardı sanki.- Senatoya yürüyerek gitti: doktorlar hareket etmesini salık vermişlerdi. Yolda beş-altı yaşlarında ağlayan bir çocuk gördü. Çocuğun başını okşayıp annesinin nerede olduğunu sordu. Çocuk annesini11

çalıştığını, kendisinin de oynarken düşüp dizini yaraladığını söyledi. Low bir dükkâna girip çocuğa çikolata aldı. Tanrı benim ömrümü uzatacaktır, diye düşünüyordu, çünkü dünyada bu çocuk var ve bir gün Washington, Edison, Ford olabilir bu çocuk, ancak eğer biz Amerika'yı korursak tabii...

Komisyon toplantısında ilk konuşan cumhuriyetçilerden Joyce oldu. Joyce, Birleşik Devletlerin,

kendine zarar verecek ölçüde başkalarını düşündüğünü
söyleyince, Low'un kulakları heyecandan ağırlaşır gibi oldu. Yine de yarım yamalak bir şeyler geliyordu kulağına; öfkelenmişti: Joyce Amerika'yı değil, seçimleri düşünüyor. Tiksinç bir bencillik! Bense kendimi düşünmüyorum. Tanrı, sevdikleri için kendilerini feda etmelerini istiyor insanlardan.

Low konuşmasına genel bir durum değerlendirmesi yaparak başladı. Çin'in elden çıkması son derece korkunç sonuçlar doğurabilirdi. Avrupa'da da işler yolunda değildi pek ve general Bradley'e bakmak bunu anlamak için yeterdi. Komünistler savunmayı engellemek istiyorlardı. Kızılların hazırda otuz tümenleri vardı,- kısa süre önce Moskova'da bulunan uzman bazı kişilerin ifadesine göre, Kremlin Batıya bir sıçrama saldırısında bulunmaya hazırlanmaktaydı. Yıkımı önlemenin tek bir yolu vardı.- biz kızıllarda olmayan bir silaha sahiptik...

Senatör Keyne bağırarak bir şeyler söyledi. Low* un yüzü öfkeden kıpkırmızı kesildi: Keyne de mi kızıllardan yana yoksa? İnanılacak şey değil! Kaç kez, Moskova'ya haddini bildirmek gerek, diyen Keyne de mi korkmaya başlamış birdenbire? Low sesini yükseltti:

— Hazır kızılların elinde bomba yokken ilk adımı biz atmalıyız...

58U

Herkes bağrışmaya başlamıştı. low dehşet içinde salonda dolaştırdı gözlerini. Neraaydi? Sakın kızılların senatosuna düşmüş olmasmdı? Bu muydu Amerikan senatosu?..

—• Ne bağırıyorsunuz bana, Amerikalıyım ben, benim dedem Richmond duvarlarının
dibinde can

vermiştir...

Mosmor kesilmişti. Birkaç saniye sonra yere yu-varlanacakmış gibi hissediyordu kendini. Senatör Keyne ona doğru koşmaya başladı. Low saldırıyı karşılamak için kürsünün üzerindeki dosyayı kaldırdı. Ama Keyne onun kulağına doğru bağırarak fısıldadı:

— Onlarda da bomba v?<r! Bir saat önce resmi bir açıklamayla doğrulandı...

Low: «Yalan!» diye bağırmak istedi, an.a başaramadı, kuru bir inilti sızdı boğazından. Senatör Keyne kürsüden inmesine yardım etti. Başkan oturuma

ara vermişti.

" Low konuşmasını gelecek oturuma kadar ertelediğini bildirdi. Beyaz Sarayda yapılan basın konferansının ayrıntılarını tek kelime söylemeden dinledi, sonra doğru Roberts'e gitti.

Çalışma odasından içeri yıldırım gibi girdi:

— Doğru mu? Roberts gülümsedi:

— Biz çoktandır tahmin ediyorduk, ama artık kesin. Orta Asya'da bir deneme yapmışlar...

. Low öfkelendi

— Neden gülüyorsunuz?

Roberts onu boş yere yatıştırmaya çalıştı: kızıllar bizden geriydiler, bombanın çok karmaşık bir yapımı vardı ve her bir bomba için inanılmayacak ölçüde harcama yapmak gerekiyordu, bizde ise çok yedek

e ı

581

vardı... Roberts'e her zaman körükörüne inanmış olan Low, bu kez ona kuşkuyla, hatta kinle bakıyordu: aklını mı yitirmiş bu adam, yoksa benimle alay mı ediyor?

— Ne demek «harcama?» diye bağırdı. Siz kendiniz söylemediniz mi adamların yoksullaşmadıklarını, hatta tersine zenginleştiklerini? Sonra, söz konusu olan bombaysa eğer kim acır ki paraya? Lütfen gücenmeyin, ama devekuşu davranışı gibi geliyor bu bana biraz. Dört yıldır bana durmadan bombanın her şeyi çözümleyeceğini anlattınız durdunuz. Adamlar yarın buraya bir uçak gönderebilirler, sizse oturmuş gülüyorsunuz. Ben, Pentagon hiç değilse düşmanın gücünü bilir sanıyordum, oysa siz oturmuş onların kaç tane tümenleri olduğunu saymışsınız ve bu arada bombayı elden kaçırmışsınız. Açık konuşuyorum, tanrıdan başka hiç bir umudumuz kalmamıştır artık. Roberts'in yanından kırgın, bezgin ayrıldı. Hiç şüphe yok, tanrı isterse kurtarabilir beni, ama madem ki tanrı bombayı kızıllara da verdi, neden uçup gelmesin adamlar Washington'a? Acheson'un diplomasi kuman oynadığını söylemiştim, işte sonu! Bugün-ya-nn Amerika diye bir şey kalmayacak ortada, tıpkı Hiroşima gibi...

Her perşembe senatörü gözden geçiren doktor geldi, kan basıncını ölçmek istedi.

— Bırakın bu aptalca şeyleri artık! diye bağırdı Low. Bu gece nasılsa öldükten sonra kan basıncının kaç olduğu vız gelir bana!.. Nasıl, haberiniz yok mu daha? Resmen doğrulandı: onlarda da bomba varmış.

Yalnız kalınca atom bombasının etkilerine ilişkin kitabı yeniden okumaya başladı. Bu kez hayranlık değil, dehşet duyuyordu: şu işe bak, sığmakta bile ol-

S82

san kurtulamıyörmüşsün! Amerika'nın sonudur bu. Elbette önce Washington'a saldıracaklardır. Kongre üyelerini, başkanı, bakanları öldürdüler miydi, Amo-rika gitti demektir. Artık diledikleri yerlere yerleşirler ve profesör Adams da onlara kızıl karanfillerden buketler sunar. Missisipi'deyse zenciler hemen beyazları öldürmeye başlarlar. Kurtuluş yok: bir hafta, bilemedin iki hafta sonra azrail kapımızda demektir... Gece hiç uyuyamadı, ciğerleri sökülüyormuşça-sma acı veren kuru bir öksürükle sarsıldı durdu. Mendilinde kan görünce, gözleri karardı: belki de kan oturmasıdır bu?.. Midesi bulanıyordu, öksürük kusmaya

dönüşmüştü. Doktoru çağırması gerekti. Bro mür preparatı yazan doktor, «En önemlisi, sakin olmanızdır» dedi. Ancak sabahleyin saldırırcasma atıldı gazetelerin üzerine, hepsi kızıllardaki bombanın öyküsüyle doluydu. Doktorun öğüdüne aldırdığı yoktu Low'un, doğru senatoya gitti. Hemen önlem almak gerek. Ülkeyi, en iyi insanlarını yitirme tehlikesiyle başbaşa bırakamayız. Yeterli derinlikte bir sığmak açılıp açılamayacağını araştırsın hemen uzmanlar. Eğer bu olanaklı değilse, kongreyi bir trene taşırız. Kızıllar trenin nerede olduğunu zor öğrenirler. Ve nihayet tren çok yüksek bir dağın altındaki bir tünele sokulabilir. Bazı senatörler Low'a hak verdiler, bazı-larıysa tehlikeyi büyüttüğünü söyleyerek, bombanın gizlerini ele geçirmekle, onu yapmak arasında öyle ha deyince aşılamayacak bir zaman olduğunu söyleyen Marshall'ı örnek gösterdiler. Ama Low yatışnıa-mıştı. Gece yeniden nöbet geldi. Motor sesleri duyuyordu. Sıçrayarak yatağından kalkıp pencereden baktı. Sonra sandık odasına gitti; dışarıya bakan bir penceresi bile olmayan mahzen gibi bir yerdi burası. Ertesi gün Roberts geldi:

583

— Bana kalırsa Güneye gitmeniz gerpk sizin. Binbaşı Smiddle'in yeniden Almanya'ya gitmeye hazırlandığını söylemiştiniz. Bu gerçekten çok iyi olur, çok değerli yardımları dokundu bize binbaşının... Ama, —üstelik de seçimler arifesinde — Missisipi'yi başsız bırakmak hiç doğru olmaz. Amerikan ruhunu ayakta tutan en önemli eyaletlerden birisidir Missi-sipi. Bugün tüm Amerikalılar her zamankinden de sıkı sarılmalıdırlar görevlerine. Eğer siz de olmazsanız, kim olacak onlara örnek?..

Roberts'in sözleri Low'u doktorların akıl vermelerinden de, Marshall'ın verdiği güvenceden de daha çok etkilemişti. Utançtan yüzü kızarıyordu.- görevimi unuttum. Sonuna kadar yerimde kalmalıyım. Roberts haklı, benim yerim şimdi Missisipi.

Jackson istasynunda içi rahatlamış olarak gülümsedi: işte evimdeyim. Washington'a göre ne güzel buralar. Sakin, güven veren yüzler, koşturma, telaş yok... Tabii, kökleri sağlam buradakilerin. Kızıllar böyle bir ülkeyle hiç bir zaman başedemezler...

Kendisini karşılamaya havaalanına gelmesi gereken Smiddle'i aradı gözleriyle ve birden duvar üzerinde bir yazı gördü: «Barış istiyoruz!» New York'ta da görmüştü bunun gibi yazılardan. Yüzde yüz kızılların bir oyunuydu bu. Herkes barış istiyor, senatör Low her konuşmasında buna değiniyor. Ama barış var, barışçık var. Biz, Amerika bütün dünya halklarını kurtarsın istiyoruz. Kızıllarsa «barış» sözünü tanklarım gizlemek için kullanıyorlar. New York'ta kızıl Çok, şaşılacak bir şey de değil bu. Ama burada... Duvardaki yazı onu, bombanın kızıllarda da olduğu haberi kadar sarsmıştı. Smiddle'in yardımı olmasaydı, ftz kalsın perona düşecekti.

584

— Ne bu? diye sordu duvardaki yazıyı göstererek.

— Rezillik! Kızılın biri gece çiziktirivermiş, hâlâ silmemişler. Belki istasyon müdürü de kızıl, hemen kontrol ettirmek gerekir.

Peronda iki genç zenci neşeyle gülüyordu. Low'a kendilerine gülüyorlarmış gibi geldi.

— Şu iki kara da —diye sordu Smiddle'e—, kızıl olmasın sakın?

— Olabilir. Çok kızıl var burada. Ben Almanya' dayken tüm eyalete yayılmışlar. Şimdi temizlemeye başladık... Sizin gelmeniz iyi oldu, yardım edersiniz bize.

Daha bir dakika önce Low çökmüş bir ihtiyarı andırıyor, güçlükle yürüyordu. Şimdiyse birdenbire gözleri parlamaya başlamış, doğrulmuştu. Bir savaşta olduğunu anlıyordu. Richmond'da can veren dedesi gibi Amerika için savaşacaktı. General Bradley'in kurşun askerlerle oynamasına benzemezdi bu, gerçek bir meydan savaşıydı. Kızıllar Missisipi'yi zorla ele geçirmek istiyorlardı. Ama Smiddle vardı, canlarını vermeye hazır binlerce şerefli Amerikan yurttaşı vardı. Low bunların komutasını üzerine almalıydı. «Tanrım güç ver bana...»

— Haklarından geliriz —dedi çevik, delikanlı bir sesle—. Hiç bir bomba yardım edemez onlara. Bakın, açık konuşuyorum: Low özgür bir Amerika'da doğdu, özgür bir Amerika'da ölecek. Şimdi bir yemek yiye' yim, sonra hemen operasyon planları üzerinde Ça* lışırız...

49

Binbaşı Smiddle'in boş inançları vardı. Her şey, diyordu kendi kendine, şu lanet olasıca zencinin kendini astığı iple başladı. Birinin asıldığı ip insana uğur getirir derler, doğru. Dokuz yüz kırkta Jim şu zenci karıyı eczanenin yanındaki fenere asınca ipinden bir parçasını da bana armağan etmişti de tüm savaş boyunca şansım hep iyi gitmişti. Ama kendini asan bir adamın ipi başka tabii... Bir tanrı bilir bu rezil durumdan yakayı nasıl sıyırabileceğimizi.

Almanya'ya giderken Smiddle, yargıç Gilmore* dan avukat Clark'ın durumunu aydınlığa kavuşturacağına dair söz almıştı. Zencilerin beyazlardan hiç de kötü olmadığını söyleyen bir adama Jackson'da artık katlanılamazdı. Böyle sözlerin sonu kötüye varırdı; zenciler o olmadan da şımarıp azıtmışlardı zaten. Clark, Chicago'daki kongrede suçlulukla savaş üzerine konuştuğuna inandırmaya çalışıyordu herkesi. Oysa kongreyi kızıllar toplamıştı. Chicago'da ya da New York'ta halk kızıllara alışıktı, buralarda bir restorana ya da bara girerken, sakin sakin Daily Worker okuyan bir haydutla yanyana düşme tehlikesini göze almak gerekirdi. Bunun iyi bir yanı yoktu, insanlar en berbat hastalıklara bile alışıyorlar, sonra da bundan ölüyorlardı. Kuzey her zaman çürüktü, şimdiyse hepten leş gibi kokmaya başlamıştı; eğer kurtuluş gelecekse, bu yalnızca Güneyden olacaktı, Missisipf de kızıllara yer yoktu, olamazdı.

Sonra Smiddle gitti. Altı ay başka işlerle uğraştı. Wehrmacht'dan eski bir subayla görüşüp anlaştı, her

;i

yerde kızılların kuşatmasının yarıldığını, güvenilir kişilerin Doğu Almanya'ya sokulduğunu söylüyordu. Kısacası zencinin ipi aklına bile gelmiyordu.

Yargıç Gilmore ise kaç kez bu avukat Clark denilen adam yüzünden başına bir bela geleceğini düşünmüştü. Smiddle, hareketinden önce bazı gazetecilerle konuşacak zaman bulabilmişti.

Gazeteler zenciye ipek sicimi, «kızıl avukat» dedikleri Clark'm verdiğini yazıyorlardı. Binbaşı Smiddle'in de çalıştığı Missisipi Post gazetesi, avukat Clark için şu sözlerle biten uzun bir yazı yayınlamıştı: «Şanlı eyaletimizin yüz karası olan bu soysuz herif, kendini asan zencisinden boşalan hücreye ne zaman atılacak?»

Yargıç Gilmore kararsız bir adamdı. Smiddle'in gidişinden sonra, bu işin içinden nasıl çıkacağım diye düşündü durdu uzun süre. Ancak binbaşının dostları tetikte, onu kolluyorlardı. Yargıç, Clark'a uğradı, ezilip büzüldü, Mrs. Clark'ın sağlığını, Bella'nm ne yaptığını sordu, sonra, çekinerek konuyu zencinin intiharına getirdi. Clark onun sözünü kesti:

— Harrison'a ipi kimin verdiğini öğrenmek istiyorsunuz değil mi? İşte yanıtım: siz! Biliyorum, kötü bir insan değilsiniz siz, ama binbaşı Smiddle, savcı, vali... baskı yaptılar size.

Savcı Brown'a, hapishanenin gardiyanlarından Nicholson geldi ve bir gün avukat Clark'm, zencinin eline belki bir not, belki bir zehir olabilecek küçük bir şey sıkıştırdığını gördüğünü söyledi. Bir başka gün de Clark zenciye, onun adına para geldiğini, hem de oldukça yüklü bir miktarda para geldiğini söylemişti. Bunun üzerine savcı Brown, Clark'ı resmen suçları. Avukatı mahkemeye çağırdılar, savcı, Clark'a, zenciye verdiği şeyin ne olduğunu ve sözü edilen paraların nerden ve kimden geldiğini sordu.

587

— Harrison'a hiç bir şey vermedim —dedi Clark—. Gardiyan nasıl böyle bir şey uydurabilir, şaşıyorum. Eğer benim tutukluya bir şeyler verdiğimi gerçekten görmüşse onu araması gerekmez miydi? Nicholson'un bilinçli olarak yalan söylediğini söylemek istemiyorum, bunun onun kafasına nerden gelmiş olabileceğini tahmin ediyorum. Çıkarken Harrison'un elini sıkmıştım, bunu ona cesaret vermek için, umut vermek için yapmıştım. Nicholson bana bir zencinin, üstelik de katil bir zencinin elini nasıl sıkabildiğim! tordu. Gazeteler benim üzerimde bu kadar gürültü koparınca, her halde ipi benim verdiğimi düşünmüş olacak. Para konusunda söylediği ise doğru. Harrison'a onun için üç yüz dolar geldiğini söyledim.

— Nerden gelmişti bu para?

Clark durdu, uzunca bir süre düşündü.

— Bunu söyleyemem. Hem Harrison'un intiharıyla bunun hiçbir ilgisi de yok. Yasalara aykırı bir şey yapmadım ben. Üstelik ona para da vermedim, gardiyanın gözü önünde, bunları ne yapmamı istediğini sordum yalnızca: hapishane kasasına mı yatırayım, dedim, yoksa sen salıverilene kadar bende mi kalsın?

Clark'm sözleri yargıcı sarsmıştı. Son dakikaya kadar zenciye ipi Clark'm verdiğine hiç inanmıyordu. Şimdiyse karşısında gerçek bir suçlunun durduğunu anlıyordu. Birden bağırdı.-

— Siz verdiniz ona ipi, siz! Tecrübeli bir avukatsınız; oysa bir çocuk gibi hareket ediyorsunuz. Neden bize burada saçma sapan şeyler anlatıp duruyorsunuz? Bu zencinin nasıl bir suç işlediğini bildiğinize göre, ona salıverileceğini söyleyemezsiniz, yoksa ilk 0 gülerdi bu söze.

— Ben Harrison'un suçsuz olduğuna emindim. Şimdi de öyle düşünüyorum. Elbette bizim eyalette

¦i >

588

bir zencinin suçsuzluğunu kanıtlamanın olanaksız olduğunu biliyordum, ama ona umut vermek istedim, öylesine yıkılmış durumdaydı ki, her halde işin en başından beri düşünüyordu intihar etmeyi.

— Bir zenci bir beyazın evine giriyor, odada korunmasız bir kadın var, ve otomobil sesi duyarak pencereden atlayıp kaçıyor. Şimdi siz bu zencinin suçsuz olduğunu söylüyorsunuz öyle mi?

— Evet, eminim buna. Eğer bir suçu varsa, o da zenci olması ve Missisipi'de doğmasıdır.

— Yeter nutuk çektiğiniz! Burada fikirdaşlarını-zın mitinginde değil, yargıç önünde bulunuyorsunuz. Eyaletimizi bu şekilde aşağılayamazsınız.

Savcı gülümsedi:

— Belki de bay Clak kendisine Harrison için paraları kimin verdiğini söylemek istiyordur?

— Bu soruyu yanıtlamak istemiyorum.

Yargıç kendine gelemiyordu bir türlü: demek binbaşı Smiddle haklıymış, abartmıyormuş: Clark-kızıl, üstelik de büyük çaplılardan. Parayı da bir «komite» den aldığf besbelli. Kuzeyde bu «komite» lerin sürüsüne bereket, hepsini de kızıllar yönetiyor.

Savcı hazırlık soruşturmasıyla uğraşıyordu. Bütün gazeteler çakı bulmuş çingene sevinciyle davanın üzerine atılmışlardı: «Kızıl Avukatım gizli birtakım örgütlerden düzenli olarak para aldığını yazıyorlardı. Bir süre için Clark, «Macarların canavarlığı», «veto hakkının kötüye kullanılması», «uçan daireler» gibi bölgesel gazetelerin demirbaş konularını birinci sayfadan indirdi. Missisipi Post şunları yazıyordu: «Clark Kominformdan para almıştır; bunu kendisi de yarı yarıya itiraf etmiş bulunuyor. Böyle olduğu halde bu adam Jackson sokaklarında nasıl olup da elini kolunu sallaya sallaya dolaşabilmektedir? Bazı

V

589

çevreler buna neden olarak yargıç Gilmore'un kara deriye ve «kızıl kordon» viskisine düşkünlüğünü göstermektedirler. ..»

Clark'm Chicago'daki kongrede neler söylediği 'de açıklandı. Güney eyaletlerinde suç işleme sayısındaki artışın ilk nedeni olarak Clark, toprak işçilerinin karşı karşıya bulunduğu ağır maddî

koşullan, iKinci olarak da güney eyaletlerinde mahkemelerin zencilerin tanıklıklarına güvenmediğini, kararlarında tanıklığın moral değerini hiç dikkate almadan yalnızca beyazların ifadelerine dayandıklarını göstermişti.

Polis de savcıya, Harrison'un intiharından iki ay önce Clark'm New York'tan zararlı birtakım kitaplar getirttiğini, bunlar arasında bir tanesinin adının «Sır perdesiz Rusya» olduğunu bildirdi.

Son olarak savcıya geniş pamuk tarlaları sahibi olan Crowter başvurdu ve şu ifadeyi verdi: «Benim oğlum Lewis, Clark'm kızıyla nişanlıydı. Lewis daha çocuktu, o zamanlar yirmi üç yaşındaydı. Oğlum, babasının zararlı fikirlerini yayan bu kızın etkisi altında kaldı. Lewis artık beni dinlememeye başlamıştı; evde, Missisipi'nin geri bir eyalet olduğunu, senatörlerin hepsinin üçkâğıtçı olduklarını, Ruslara karşı savaşmak istemediğini, çünkü onların da tıpkı bizim gibi insan olduklarını söylüyordu. Bir gün, hiç unutmuyorum, kızıllarda okumanın bile parasız olduğunu söyledi. Ama oğlumu kurtarmayı başardım, Clark' m kızından ayrıldı. Buraya gelmemin nedeni ise, dürüst bir Amerikalı olarak, Clark'm eylemlerinin nasıl büyük tehlikeler doğurabileceğini göstermektir. Ben onun zenciye ipi vermesi bir yana, daha polisin bilmediği nice suçları işlediğinden de eminim.» Bıı^dan sonra savcı, Lewis Crowter'i çağırttı, ancak Lewis hasta olduğunu gösterir bir rapor göndererek ifade verme-

ye gelmedi. Birkaç hafta sonra savcı ikinci kez çağırdığında, genç adamın babasının işlerini izlemek için Venezuela'ya gittiği anlaşıldı.

Clark başına gelen belaya metanetle katlandı. Hayatı boyunca karşılaştığı mutsuzluklar dayanıklı yapmıştı onu. Her yere kötülüğün egemen olduğunu anlayalı çok oluyordu; ama kötülükle mücadele etmek istememişti, çünkü bu onun hem karakterine uygun değildi, hem de mücadelenin akıllıca bir hareket olacağına inanmıyordu. Toplumsal çalışmalara yabancılaşmıştı. Binbaşı Smiddle'i kızdıran Chicago kongresi hukukçular birliğince düzenlenmişti ve politik bir nitelik taşımıyordu. Gazetelere de bakmıyordu Clark, ne iki partinin yarışması, ne Truman'm demeçleri, ne madencilerin grevleri, ne de Rusların çevirdikleri dolaplarla ilgili sansasyonel haberler hiç ilgilendirmiyordu onu. Müvekkillerinin yazgılarının bir sonucu olarak karşılaştıkları güçlükleri hafifletmeye çalışır, sonra kendi içine kapanırdı. Ruhsal dünyası dardı, ama ona uçsuz bucaksızmış gibi gelirdi: çıplak, sert, coşkulu... tıpkı lüteryen kiliseleri gibi... Karısına şöyle derdi sık sık: «Ben hiç bir şeyi değiştiremem, hayat yolunda, herkes gibi, bir moral sözleşmeye uygun olarak yürüyorum. Tek avuntum, hiç kimsenin canını yakmamış olmamdır». Büyük bir keder hüküm sürerdi bu suskun odanın içinde: oğlunu unutamı-yordu, neşeli, yaşama sevinci dolu Fred savaştan dönmemişti. Daha sonraları kızının neşeli gülüşleri onu avutur gibi olmuştu, ama Bella da Lewis'ten ayrılalı beri hiç gülmüyordu. Duvarları tulüm otuyla sarılı bu küçük ev, önündeki şipşirin bahçesiyle gelip geçenlere cenneti andırabilirdi, oysa acının ağır sessizliğiydi solunan bu evde. Özellikle de Smiddle'in onu yok etmeye karar vermesinden sonra çekilmez

olmuştu hayat Clark için. Karısı sokağa çıkmaya korkuyordu, herkes ondan yüz çevirmişti, kimileri de yüksek sesle, «Bu, kızıl avukatın karışıdır» diyordu. Bella bir müzik okulunda okuyordu ve hemen her gün ağlayarak geliyordu eve; profesörün birisi şöyle demişti

ona: «Sizin geçinmek için para kazanmanıza gerek yok, babanız Moskova'dan gayet yüklü para alıyor...» İşlerini Clark'm gördüğü bazı iş adamları da artık onunla iş yapmaz olmuşlardı. Şimdiye kadar biriktirdikleri paralar da suyunu çekmek üzereydi. Clark bazan Harrison için gelen paraları kimin gönderdiğini söylemeyi reddetmekle doğru davranıp davranmadığını soruyordu kendi kendine. Paraları senatörün kızının gönderdiğini söylese, savcı suçlamadan vazgeçerdi. Ama Mary'yi anımsayınca, dürüst bir ka-dm, diye düşünüyordu, onu güç durumda bırakamam. Varsın başımı yesinler...

İlkbahara doğru savcı Brown, Clark'ın kızıllarla ilişkisi olduğunu kanıtlayan bazı yeni tanıtlar bulmayı başardı.

Avukat Cassidy kızılların Macaristan'da yargıladıkları kardinalin suçsuz olduğunu, bunun bir yargılama değil, insanı çileden çıkaran bir parodi olduğunu söyleyince, Clark arsız arsız gülümseyerek, Macaristan, demişti, buradan çok uzak, oralarda ne yapıldığını buradan anlamak zor, ama bakın burada altı zenciyi hiç de adil olmayan bir şekilde yargıladılar ve hiç kimse buna bir tepki göstermedi.

Banka memuru Blackett, Clark'm onun yanında komünistleri övdüğünü ve Birleşik Devletler hükümetini devirmeyi önerdiğini açıkladı. Blackett'den. Clark'ın sözlerini tam olarak yinelemesini istediklerinde şunları söyledi: «Hepsini tam olarak anımsamıyorum. Ama bir cümle var ki, onu hiç unutmadım ve

i

!

ömrüm boyunca da unutamam. Şöyle demişti Clark: «Eğer Roosevelt sağ olsaydı, Ruslarla muhakkak anlaşırdı. Ben savaşta oğlumu yitirdim ve bizim gazetelerin durmadan savaştan söz etmeleri hiç hoşuma gitmiyor.»

Savcı, Clark'ın son dört yıl içinde tam on dokuz kez zencileri savunduğunu, bu arada iki kez de mü* vekkillerinin linç edilmesini protesto ettiğini saptadı.

Smiddle Avrupa'dan dönünce yargıç Gilmore:

— Elimden gelen her şeyi yaptım —dedi—. Clark, Harrison için üç yüz dolar aldığını itiraf etti, ama parayı kimin verdiğini söylemiyor. Bence zenciye ipi onun verdiği kesin, ama kanıt yok. Soruna bir başka açıdan da yanaşmaya çalıştık: Clark'ın kızıllarla ilişkisi yani... Bu konuda kanıt yok, ama hepsi kıyıdan köşeden şeyler, şöyle esaslı bir şey ele geçiremedik. Gazeteler hemen davaya başlanmasını istiyorlar. Onlar için kolay tabii... Ama savcının elinde dişe dokunur hiç bir kanıt yok. Ben yargıcım, lanet olasıca yasalarla bağlı elim kolum. Sonra Clark bir zenci amele değil, avukat, bir üst mahkemeye başvuracaktır. Bu iş yüzünden başnna bir şey gelsin istemiyorum. Bu davanın üzerire bir kalem çekmemiz gerekiyor galiba...

Smiddle'in tepesi attı:

— Aklınızı kaçırmışsınız siz! Adam birilerinden para aldığını itiraf ediyor, sizse işi kapatmak istiyorsunuz? Bizleri nelerin beklediğini biliyor musunuz? Zenciler bugün-yarın kesmeye başlayacaklar bizi, oysa siz onların elebaşlarmı temize çıkarmak istiyorsunuz! Madem Brown'un elinde o kadar kanıt var, neden duracakmışız?

— Açıklayayım size. Clark'ın kızıllara sempati beslediğini nerdeyse kanıtlanmış sayıyorum ben. Gizli

r

c *

bir örgütün üyesi olması da olası, ama buna ilişkin bir kanıt yok savcının elinde, kesinlikle saptayama-dık yani bunu. Devam ediyorum... Üç yüz dolan herhangi bir komiteden aldığını varsayalım, her halde zencinin kaçmasını sağlamak için verilmişti bu para, ama buna ilişkin de bir kanıt yok elimizde. Ve son olarak Clark'ın davranışlanndan anlaşılıyor ki, ipi zenciye o vermiş, ama bu da gelip bir çıkmaza dayanıyor, çünkü gören hiç kimse yok...

— Gülünç bu söyledikleriniz. Bütün dünyayı altüst ediyoruz biz. Almanya'da kızılları gerisin geri kafeslerine nasıl sokabileceğimizi gördüm ben. Oysa siz apaçık gerçekler karşısında bile çekingen davranıyorsunuz... Yakında Kuzeye gideceğim ben, belki orada bazı kanıtlar bulabilirim. Ben Clark'ın parayı New York'tan ya da Chicago'dan aldığına eminim.

Bir süre sonra savcının eline çok önemli bir belge geçti. Bu, «Banş Dostlan» derneğinin New York şubesinin 6 Eylül 1948 tarihli bir mektubuydu. Mektubun altında 1949 mayısında kızıllar adına casusluk yapmaktan tutuklanmış Joseph Elliot'un imzası vardı. Joseph Elliot, Clark'a, Missisipi'de barış propagandasına hız vermek gerektiğini, «Uluslararası merkez» den gelen paradan bir bölüğünü onun için ayırmaya çalışacağını yazıyordu. Joseph Elliot daha sonra, zenci David Harrison'un salıverilmesi için Clark'ın hiç zaman yitirmeden gerekli bütün önlemleri alması gerektiğini bildiriyordu. Mektuba bin dolar iliştirilmişti. Eğer David Harrison'un salıverilmesi olanaksızsa, Clark ona «hayattan sessizce ayrılması» için yardımcı olacaktı. Çünkü onun davası, güney eyaletleri halkının «Banş Dostlan» derneğinden soğumalarına neden olabilirdi.

Davanın görülmesine başlandı. Savcı, Joseph EI-liot'nun Clark'a yazdığı mektubu ilk duruşmada açıkladı. Avukat Clark çileden çıkmıştı, savcıyı üçkâğıtçı olmakla suçladı, mektubu düzenleyen alçakların aynı zamanda ahmak da olduklarını, çünkü, Harrison'un sıradan bir zenci olduğunu ve onunla New York'ta hiç kimsenin ilgilenmeyeceğini söyledi.

Yargıç, Clark'ın yatışmasını bekledikten sonra: — Mahkemeye saygısızlıktan sizi tutuklamak zorundayım —dedi—. Üzerinde ileri geri konuştuğunuz belge savcıya New Jersey mahkemesinden gönderilmiştir. Yalnız benim anlamadığım bir şey var: kalan yedi yüz doları nereye harcadınız? Para konusunda sizin dürüst bir insan olduğunuzu biliyorum ve bu parayı kendinize alıkoymadığınızdan eminim. Her halde gardiyanı satın almak için kullandınız parayı? Clark dalgın dalgın yanıtladı yargıcı: — Otuz iki yıl burada, Jackson'da avukatlık yaptım. Bilirim, Missisipi'de pamuk vardır, ameleler vardır, bilirim, bir binbaşı Smiddle vardır, ama adalet yoktur. Eşitlik yoktur Missisipi'de. Sizi çocukluğunuzdan beri tanırım, hileci değilsiniz, yalnızca zayıf karakterli ve kafasız bir adamsınız...

Clark'ın aldığı paraları nereye harcadığının saptanabilmesi için savcı mahkemenin bir başka güne ertelenmesini istedi.

O akşam yargıç Gilmore, doktor Hellitz'le viski içti. Clark'ı nasıl hapishaneye gönderdiklerini anlattıktan sonra, yarı fısıltılı bir sesle:

— Şimdi anlıyorum —dedi—, Amerika'nın nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya bulunduğunu!.. Clarkı tanırdım ben, evine gidip gelmişliğim olmuştur. •• Sessiz, evcimen bir adam izlenimi bırakmıştı bende. Yemeklerden önce dua falan okurdu... Meğerse ne

şeytanca bir maskeymiş bütün bunlar, ne gözüdön-müş bir fanatikmiş meğerse o uysal adam! Zaten özellikle böylelerinden oluşturuyor kızıllar «beşinci ı kol»lannı...

Gazetelerde Clark'm gardiyanı satın almaya çalıştığını okuyan kent hapishanesi gardiyanı Nicholson, eliyle alnına vurarak, şimdi anlıyorum!., dedi ve doğruca savcıya koştu:

— Benim bir ahmak olduğumu söyleyebilirsiniz bay savcı, gerçekten de kavrama gücüm oldukça zayıftır... O gün Clark bizim hapishaneye geldiğinde, yani zencinin kendini astığı gün demek istiyorum, hava çok sıcaktı. Kabul salonunda oturdu Clark biraz, orası o kadar sıcak değildi, bana işlerimin nasıl olduğunu sordu. Ben de kötü dedim, üç çocuğum var, dedim. Bana ayda ne kadar kazandığımı, maaşıma ne zaman zam yapılacağını sormaya başladı. Bana para verebileceğini ima etmek istiyormuş meğerse, bunu şimdi anlıyorum. Size çok rica ediyorum bay savcı, lütfen, beni, Arthur Nicholson'u satın almak istediğini not edin. Doğum tarihim sizde yazılı, savaş malûlü olduğumu da biliyorsunuz...

Nicholson'unkinden de değerli bir ifadeyi de havagazı şirketi memurlarından Harry Mills verdi. Geçen yılın güzünde, galiba ekim ayında, Harry zenci mahallesindeydi ve burada avukat Clark'a rastlamıştı. Clark ona bir zenci kadının adresini sormuştu. Harry Mills, Clark'ın söylediği adı tam duyamamıştı, ama bu bir kadındı ve tabii zenciydi, çünkü orada hiç beyaz yoktu. Harry yanılamazdı, çünkü Clark'ı iyi tanıyordu, onların havagazı sayaçlarını da kaç kez kontrol etmişti...

Savcı, «Barış Dostları» derneğinin merkezinin 2enci mahallesinde olduğuna inanıyordu. Bunun şa-

şılacak bir yanı da yoktu, çünkü her zenci bir kızıl gibi duyar, düşünürdü. Polis, Clark'm görüştüğü kızı aramaya başladı, ama bir sonuç alamadı. Polis şefi savcıya yakmıyordu:

— Anasının gözü bunların hepsi, güya Clark'ı gören hiç yok aralarında. Dinlemek bile tiksinç herifleri... Çoktan dersleri verilmeliydi bunların.

Böylece Clark'm suç ortağı kadın bulunamadı. İkinci duruşmada savcı:

— Artık biliyoruz —dedi—, bir zenci kadın yardım etti size. Ona gittiniz ve görüştünüz...

Yargıç savcının sözlerinin Clark'ı heyecanlandırdığını farketti. Aha, demek doğru iz üzerindeyiz!..

Clark bir süre sustuktan sonra:

•— Duruşmanın yarın sabaha ertelenmesini h« ediyorum —dedi—. Yarın vereceğim ifademi.

Yargıç sevincinden göklere uçuyordu. Bir yıl canı çıkmıştı bu davadan, ama işte ödüllenme günü gelmişti. Artık insan içine çıkabilirdi. Gece hizmetçisinin odasına girdi ve dürterek kadını uyandırdı:

— Yakında insan içine çıkabileceğim, anlıyor musun? Çok görkemli bir yaşayışım olacak, ama seni de alacağım yanıma. Evet, gerçi karaderilisin, ama işini bilen bir kadınsın...

Sabah da binbaşı Smiddle'e telefon etti:

— Bugün duruşmaya gelin, olağanüstü bir basan sağladık. Clark her şeyi itiraf edecek...

Clark bütün gece durumu düşündü. Harrison, gerekirse Jenny'yi korumasını istemişti kendisidnen: «Kimbilir daha neler yapmayı düşünüyorlardır...»

Clark, Mary'den aldığı ikinci parti parayla birlikte —iki yüz dolardı bu— bir de mektup almıştı: «Eğer David'in yakınları varsa —diyordu Mary— bu parayı da onlara verin...» Jenny'ye gittiğini, ona beş yüz do-

lar verdiğini nasıl öğrenmişlerdi acaba? Öldürebilir bu adamlar kızcağızı. Mary'nin korunması var.- se-natö.r Low'un kızma kimse el sürmeye cesaret ede-i mez. Nedir en çok başına gelebilecek olan? Gazetelerin izlemesi. Oysa çok uzaklarda o, Avrupa'da. Zenci kızı kurtarmam gerek.

— Harrison için parayı kimden aldığımı açıklamak istiyorum —dedi mahkemede—. Bu paralan bana Mrs. Mary Nivelle gönderdi, senatör Low'un kızı. «Barclay and Smith» bankasında iki çek

bozdurdum. Kontrol edebilirsiniz. Senatörün kızını tanırım ve hiç şüphe yok ki...

Yargıç, Clark'a sözlerini tamamlatmadı. Savcı duruşmanın ertelenmesini istedi: Clark'm açıklamasının zavallı bir uydurma olduğunu kanıtlayacaktı.

Evine dönünce yargıç sinirlendi. Tanrı bilir şimdi her şey nasıl ters yüz olacaktı!.. Kimonosu içinde Ma-ry'yi, onun o isterik kahkahasını anımsadı: «Bu zencinin bana âşık olabileceğini neden hiç düşünmüyorsunuz?» Uzun yıllar Avrupa'da yaşadı, bozuldu, ama ateşi hiç sönmemiş. Kimbilir, belki de gerçekten zencinin âşığıydı? Jüri üyeleri gevezelik edebilirler. Gazeteciler de öyle. Aksi gibi senatör de tam bugün geldi. Bir öğrenirse, beni asla bağışlamaz... Ne yapmak gerek bu durumda acaba?

Smiddle'e telefon etti, bulamadı. Ancak akşama doğru bulabildi binbaşıyı. Smiddle konuşmadan dinledi onu. Yargıç binbaşıya baktı.- tanırım, nesi var acaba, kendinden geçmiş gibi! Hiç bir zaman binbaşıyı böylesine sarsılmış görmemişti. Smiddle yüzünü elleriyle kapamış oturuyor ve kendini asan birinin ipinin mutsuzluk getirdiğini de işte tam bu sırada düşünüyordu. Yargıç çekinerek:

— Bu bizim suçlamamızı zayıflatmaz —dedi—. Ya-

ni onun paraları Mrs. Nivelle'den alması hukuk açısından bir anlam ifade etmez. Önemli olan onun «Barış Dostları» derneğinden bin dolar almasıdır, öyle değil mi?

Smiddle hemen yanıtlamadı onu. Aklı durmuş gibi, diye düşündü yargıç. Ağzını açıp bir şey bile söyleyemiyor. Ama Smiddle çabuk toparladı kendini:

— Elbette zayıflatmaz suçlamayı ...Ama Clark'm davranışları beni çok üzüyor. Evet, Mrs. Nivelle'iii eksantrik davranışları vardır, kendini öldürmek isteyen zenciye acımış ve yardım etmek istemiş olabilir. Ama sorun bu değil... Neden Clark bunu daha önce söylemedi? Söyleyin, normal bir adam mı sizce Clark?

— Bilmem ki ne desem?.. —Yargıç şaşırmıştı soruya^—. Hiç düşünmemiştim bunun üzerinde... Fena-tiktir Clark, fanatikler ise, bence, dengesiz kişilerdir...

— Buna hiç şüphe yok. Ama Clark yalnızca fanatik değil, aynı zamanda ruh hastası da. Biraz düşünün siz de kabul edeceksiniz bunu. Bir yıl önce böyle değildi. Joseph Elliot parayı işbilir bir adama gönderdiğini sanıyordu... Her halde Clark sorumluluktan korktu. Sanığın sağduyusunu, ya da bilincini yitirdiği durumlarda davanın kapatılması gibi birçok olay anımsıyorum ben... Clark bu işten hiç de kazançlı çıkmadı: belirtilerine göre bu iyileşmez cinsten bir hastalıktır. Ben sizin yerinizde olsam onu muayene ettirirdim. Hemen bugün doktor Hellitz'le konuşabilirim ben. Clark'ı bir hastahaneye yatırmak gerek. Bu bir yandan çok insanca bir davranış olacak, öte yandan senatörün önünde hepimiz temize çıkacağız: hiç kimse yok yere Low adına leke süremeyecek...

Yargıç duygulanmıştı: hiç bir zaman düşünemeyeceği bir şeydi bu. Sonra, gerçek bir çıkış

yoluydu

599

da: insanca bir çözüm olacak aynı zamanda... kiatri kliniğine yatırdılar. Hastahane görevlilerini itip kakmaya çalıştığı için, hastalığı şiddetli cinnet olarak saptandı. Missisipi
Post şunları yazıyordu: «Bazan yüce tanrının cezalan insanlarmkinden daha acımasız oluyor. Kızıl avukat, yasal olarak seçilmiş organları devirip, Missisipi eyaletini Çekoslovakya gibi bir «halk demokrasisine çevirmeyi düşünen bir kafaya akıllı bir kafa denebilirse eğer,
aklını yitirmiştir. Akıl hastahanesinin kapıları, bu talihsiz caninin üzerine sonsuza dek kapanmış bulunmaktadır.»

50

Low alınmıştı: — Açık konuşuyorum, yatıştırma, barıştırma politikası bu sizinkisi. Kızıllar her an bize saldırabilir-ler, siz de biliyorsunuz ki bombalan var. Sonra, bir gün ansızın Meksika körfezine çıkıvermeyeceklerin-den nasıl emin olabilirsiniz? Elbette ben de tanrının zaferi bize göndereceğine inanıyorum, ama eyaletimizin durumu utandınyor beni. Biz Ruslara ders vermekten söz ederken, siz bir avukatın karşısında geriliyorsunuz. Hiç beklemezdim sizden bunu. Clark'ın casuslarla ilişkisi olduğu açığa çıktı, karanlık birtakım yerlerden para aldığını adamın kendisi itiraf ediyor, oysa tutup ona soğuk duş tedavisi uyguluyorlar burada. Eğer onu ille de bir şeylerle tedavi edecek-'erse, bu yalnızca yüksek gerilim olmalıdır. Artık duygularımdan hiç söz etmiyorum. Zenci, Mary'yi öldürmek istedi. Ne de olsa bir babayım ben... İlkin zen-

600

ciyi kaçırdınız elinizden: Clark onun kendini asmasına yardım etti. Sonra da Clark'ı kaçırdınız. Şimdi de doktorlar beyefendiye yemekte ne verelim diye düşünüyorlar: kızarmış piliç mi, yoksa et suyu mu? Lütfen gücenmeyin, ama bu tam anlamıyla yabanileşmedir. Sanki Jackson'da değiliz de Moskova'dayız.

— Clark'm gıpta edilecek bir yanı yok —dedi Smiddle?. Bana söylediklerine göre azılılar koğuşunda bulunuyormuş ve üzerinden deli gömleğini hiç çı-
karmıyorlarmış. Aslında, ipleri başkasının elinde bir kukladan başka bir şey değildi o... Ama ötekilerin de izlerini bulduk, yakında hepsi elimize geçecek. Benim canımı sıkan başka şey... İstasyondaki yazıyı gördünüz, ya bir hamal, ya da bir ateşçi karalamıştır onu. Aslında kızılların burada belli birtakım müşterileri var; zencileri üzerimize kışkırtan da onlar. Eğer hemen önlem almazsak, zenciler yarın bıçağa sarılırlar. İki hafta önce polis, efendisini kesmek istediğini itiraf eden bir zenciyi yakaladı. Bu, böyle devam edemez...

— Niye söylüyorsunuz bunları bana? Herkesin derdi kendine yeter. Ne 3rapalım, tanrı buraya çok zenci göndermiş; hiç şüphesiz bu, katlanılması zor bir durum, ama elden ne gelir? Sonra büsbütün zencisiz kalmak da olacak şey değil. Örneğin benim bütün işçilerim karaderili...

— Ben de zencileri buradan sürelim demiyorum ki, düş olur bu. Söylemek istediğim, beyazlar çok öfkeli...

— Unutmayın ki seçimlere çok az kaldı, aşırı gidecek sıra değil şimdi. Olağanüstü olaylarla yüklü günler yaklaşıyor. Yediden yetmişe tüm Amerika sı-kılı bir yumruk gibi olmalı.

601

Smiddle gülümsedi, yüzünde temiz, sevecen bir gülümseme belirdi.

— Benim de söylemek istediğim buydu işte... Low çabucak yatıştı. Öz topraklan dinlenebileceği tek yerdi. Bombayı da, Clark'ı da unuttu. Birkaç kez düzenlenen toplantılarda konuştu, her yerde sıcak karşılanıyor, eyaletin övüncü olduğu söyleniyordu. Sağlığını yeniden kazanmakta olduğunu hissediyordu, nöbetler artık yinelenmez olmuştu, iştahı yerindeydi ve doyasıya en sevdiği yemeği yiyordu: yaşlı zenci aşçısının büyük bir ustalıkla hazırladığı yanmış şeker soslu jambon...

Mary'den yakında geleceğini bildiren bir mektup aldı.

— Hele biraz da bizim havamızı solusun —dedi Smiddle'e—. Açık söylüyorum, Avrupa'da Nivelle'in-den başka ne bulduğunu bir türlü anlamamışımdır...

Ertesi gün kahvaltı ederken şehiriçi bir mektup getirdiler. Her halde bir çağrı falandır, diye düşündü. Ama zarfın içinden teksir edilmiş bir bildiri çıktı, öfkesinden bağıra bağıra, bir kırmızı kalemle kendisini en bayağı gösteren yerleri işaretledi:

«Lincoln demişti ki: eğer beyazlar kendilerini yönetmek isterlerse, bu, kendi kaderini tayin hakkıdır onların, ama eğer başkalarını yönetmek isterlerse, bu, despotizmdir...

«Beyaz, kara, sarı... Tanrı herkesi eşit yaratmıştır.

«Roosevelt beş yıl önce demişti ki: Amerikalı, İngiliz, Rus, Çinli, Fransız... hepsi ortak bir ülkünün peşindedir: sağlam bir barış...

«Rusya'ya atom bombası atılmasını önerenler unutmasınlar ki, kılıcı kaldıran, onun altında can verir...»

602

Bildiri «Barış Dostları» diye imzalanmıştı. Low, Clark'a para gönderen casusu anımsadı... Demek ki her şey devam ediyordu. Smiddle'i çağırdı.

— Gördünüz mü?..

— Melez Greenham-ve iki zencinin işi bu. Önemli değil, iyi bir telif ücreti ödeyeceğim bu yazı için onlara... —Bir kahkaha attı Smiddle—. Ama bu ve benzeri bildirilerin okuyucularını da ikna etmek gerek bu işe...

— Üç haftadır duyuyorum bu lafları. Bakın açık konuşuyorum, kararsızlaştmız siz, Truman gibi tıpkı. Belki siz de piyano tıngırdatmak niyetindesinizdir? Bugün albay Roberts'den bir mektup aldım, sizin hemen Almanya'ya dönmeniz gerektiğini yazıyor. Doğrusu da bu — tam bir

keşmekeş var orada. Öte yandan burayı da bu durumuyla bırakamazsınız. Biz Batı Berlin halkını kurtaralım derken, burada zenciler Jackson halkını kesecekler.

— Kasımda gidebilirim sanıyorum, bu arada burada her şey yatışmış olur. Şu aşağılık bildiri beni iyice kamçıladı. İnanın bana onun yazarlarına dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğim...

Polis müdürü Smiddle'e, Clark'm aradığı kızın, iki yıl önce New York'tan gelmiş olan melez Helena Gro-enham olabileceğini söyledi. Küçük bir zenci gazetesinde çalışıyordu Greenham. Polis müdürünün elindeki verilere göre iki de arkadaşı vardı: gazeteci Thomson ve pastacı Bung.

Binbaşı oturdu ve bir hareket planı üzerinde çalışmaya başladı. Esin gelmesi için de ağır ağır, yudum yudum beyaz rom içti. Sonunda telefonun başına geçti ve polis müdürünü arayarak, son yirmi dört saatin olaylarını sordu. Müdür bir «Chevrolet» arabanın kaçırıldığını, kuyumcu Hacheson'un dükkânının

V

603

soyulduğunu, Morris'in dul karısının dokuz yaşındaki çocuğunun kaybolduğunu, ve son olarak zenci mahallesinde bir marangoz dükkânının yandığını söy-, Jedi. Smiddle telefonu kapattı ve ağzına kadar dolu bir bardak romu bir dikişte içti.

Bildiriyi yazanın bir beyaz, üstelik de temiz, namuslu bir adam olarak ünlü, tarih öğretmeni Franklin Moore olduğunu bilseydi şaşardı her halde. Gerçi çevresinde olup bitenler Moore'u öteden beri öfkelendiriyordu, ama bunu yalnızca karısı ve sık sık komşusu Jim O'Connel biliyorlardı. Clark davası Moore'u çileden çıkarmıştı. Tanırdı avukatı, «Rotary» kulüpteki yemeklerde sık sık karşılaşırlardı. Onu dürüst, ama gevşek bulurdu. «Neden gevşek? —diye sormuştu bir gün karısı—, müşterisi bol, kazancı yerinde.» Moore kızmıştı.- «Benim demek istediğim o değil, Clark gitgide batağa gömüldüğümüzü görüyor, ama hiç bir şey yapmıyor.» «Peki sen ne yapıyorsun?» demişti karısı. Moore şaşırmıştı: «Ben mi? Hiç. Ama ben küçük bir insanım, Clark ise yetenekli bir avukat. Bana kalırsa Gandi yanlısı o, Gandist yani.» «Şu tarih bilginle övünmesen olmaz —dedi karısı kızgın kızgın—, burası okul değil, ve ben de Gandi diye birinin ne yaptığını bilmek zorunda değilim...» Moore gülümsedi: «Bilmiyor musun ne yaptığını? Aslanda hiç bir şey. Clark gibi yani. Oruç tutmuş... Robby yaramazlık yaptığı zaman, şeker vermeyerek cezalandırıyorsun onu değil mi? Olmaz, çok kaba bir yöntem bu, ona şeker verip kendin yemiyeceksin...»

Clark'ı tutukladıklarını okuyunca Moore komşusuna gitti.

— Oynuyor muyuz? dedi O'Connel.

604

— Satranç oyununu bırak da, oynanan şu oyuna bak hele sen... Okudun mu Clark'a ne yaptıklarını? New - York'da insanlar bir şeyler yapıyorlar. «Barış Dostları» örneğin, bence gayet iyi. Bu elbette ki binbaşı Smiddle'in hoşuna gitmiyordur, ama onun beğenmemesi

daha da iyi. Dinle Jim, biz de birşeyler yapmalıyız. «New-Yorker» diye bir dergi gördüm. Missisipi ile, buranın alışkıları ile alay ediyorlar. Bizi senatör Bilbo ya da Faulkner'in romanlarına göre yargılıyorlar. Oysa yalnızca alçak, rezil bir takım adamlar vardır bu romanlarda, insanlar değil. Sen Jack-son'da herkesi tanırsın. On kadar sıkı adam bulmamız gerek. Bir örgüt kurarız, bir de kuruluş bildirisi basarız. Telefon rehberindeki adreslere göre herkese, ama herkese göndermeliyiz, tabi ilk ağızda herkese bir anda olmaz, alfabetik sıraya göre yaparız...

O'Connel biraz düşündü:

— On kişi bulabiliriz sanıyorum... Bradley... Öğrenci Cassidy... Eczacı Wells... wells aslında hiç bir şey yapamaz, ama para verebilir. Russel'ı sen de tanırsın. Layboy.'.. Kingsey kardeşler... Smith... Sonra Hardy... ve tabi biz ikimiz. Yalnız bir zorluk var: Hardy yaman çocuk, onu kesenkes almalıyız. Ne var ki, komünist. Tabi o komünist falan olduğunu söylemiyor, yalnızca, ilericiyim diyor o kadar. Ama evine gittim ben, duvarında Stalin'in portresi asılı.

— Canım onun komünistliğinden bize ne? Eğer biz barış dostlarıysak herkesi almamız gerek aramıza...

— Öyle de, Hardy aramıza bir de zenci getirmeye kalkar diye korkuyorum, tanırım çünkü onu, hep bir takım ilkeleri vardır. Benim açımdan hiç bir sakınca yok, gerçi ben zenciLeri sevmem ama, önünde sonunda onlar da insan. Yalnız şunu bilirim ki,

aramıza bir tek zenci bile girerse eğer, Wells imkânı yok gelmez, Cassidy de öyle... Kısacası kimse gelmez. Bradley'den başka tabi...

— O zaman şöyle yapalım: beş kişi olalım: ben, sen Hardy, Bradley ve bir de zenci. Hardy kolayca bir zenci bulabilir, hepsi dünden hazır böyle bir şeye çünkü... Wells'e gelince, belki yine para verebilir, çünkü öyle de olsa, böyle de olsa para vermekten başka bir iş yapmayacak...

Böylece anlaştılar. Hardy canla başla çalışıyordu. Ancak onun bir zenci getirmemesine O'Connel çok şaşırmıştı.

— Anlaştım onlarla —demişti Hardy—. Kendi aralarında yapacaklar onlar üzerlerine düşeni. Onlarla hiç birarada görünmememiz daha iyi — neden adamları tehlikeye sokalım? Zaten polisin cini tepesinde, Clark'm zenci kızını arıyorlar, hemen hemen herkesi tek tek sorguya çekiyorlar...

— Peki sen Clark'm New - York'da yazıştığı adamı tanıyor musun?

Soruyu soran O'Connel'dı. Hardy gülümsedi:

— Kimseyle yazışmadı Clark, bunların hepsi Smiddle'in uydurması. Ben birşeyler öğrenebildim... Sanıyorum Clark olayı üzerine bir bildiri hazırlayabiliriz, göreceksiniz bir bomba olacak bu...

Clark olayının gizli yanlarını Hardy, zenci dostu Bunch'dan öğrenmişti. Bu, kırk yaşlarında,

neşeli, şişmanca, radyo fabrikasında çalışan bir işçiydi. Kendine son derece güçlü bir alıcı yapmıştı, dünyanın dört bucağındaki istasyonları dinler ve gülümseyerek, «Dün, derdi, Vychinski Dulles'ı bir güzel kamçılamış...» Bunch, Helene Greenham'm çalıştığı gazeteyle de alay ederdi: «Bize Smiddle'in pek de fena bir çocuk olmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Arada bir ileri gitti-

ği olurmuş, ama aslında gerçek bir vatansevermiş. Yarın Ku-Klux-Klan'lar beni assa, Helene Greenham bunun üzücü bir şey olduğunu, ama ortada yasalara aykırı bir durum da bulunmadığını, çünkü ipin birinci kalite sabunla yağlandığını yazacaktır.» Yaşlı zenciler ondan korkarlardı. «Öyle bir keskin dili var ki —derlerdi—, sanki çektiklerimiz yetmezmiş gibi bir de onun dilinin belâsı çökecek üzerimize...» Gençler ona akıl danışmaya gelirler, «kara vali» diye şaka yaparlardı. Polis esrarengiz zenci kızı aramaya başlayınca Jenny'nin kardeşi Bunch'a geldi.

Bunch bütün gece Jenny ile konuştu. Jenny, senatörün kızının David'i nasıl zorla evine götürdüğünü, sonra nasıl avukata gittiğini ve New - York'dan para gönderdiğini anlattı.

— Ben para falan almadım. Clark onun dürüst bir kadın olduğunu söyledi, ama ben inanmıyorum. David onun kendisini evine zorla götürdüğünü ve eğer gelmezse kötü olacak diye gözdağı verdiğini anlatmıştı. Bu nasıl dürüstlük böyle? O da tıpkı babası gibi. Onların hepsi aynı zaten, David de böyle söylerdi. Şimdi de beni arıyorlar, herkese Clark'm kime geldiğini soruyorlar. Ben Clark'm deli olduğuna inanmıyorum, onların çaldığı düdüğe oynamak istemediği için tıkmışlardır onu tımarhaneye. Bana geldiğini söylemedi mahkemede, o da beyaz, ama dürüst. Üç gündür eve gidemiyorum...

— Korkuyor musun?

— Hayır. Artık hiç bir şeyden korkmuyorum. David'i onlar öldürdü... Gururlu olmamı yazdı David bana, «Onları hiç bağışlama» diye yazdı. Bir tek şey istiyorum...

Buch sevecenlikle sordu:

— Ne istiyorsun küçüğüm?

Dişlerinin arasından, kısık bir sesle yanıtladı Jenny.-

— David'in hesabını sormak... Bunch onu kimsenin bulamıyacağı bir yerde gizledi. Bir kaç gün sonra yanına varıp:

— İşte biletlerin —dedi—, hemen bugün New-York'a gidiyorsun. Sonra bir adres vereceğim, bizimkiler vardır orada, sana iş bulmanda yardım ederler.

— David'in hesabını sormamda da yardım ederler mi?

Bunch karşılık vermedi, yalnızca Jenny'nin başını okşadı.

Tren akşam geççe bir saatteydi. Jenny, kentin dışındaki hâlâ «bizim» demeye devam ettiği ormana uğrayacak zaman bulabildi. Sarmaşıkla kaplı ağacı, yansı yıkık evi gördü. O iki kaktüs de yerlerinde duruyordu. Ama Jenny'nin artık burada bekleyecek kimsesi yoktu... Bir an göğsünde David'in elini duyar gibi oldu. Titredi ve koşarak ormandan çıkıp kente vardı. Hayır, David dönmeyecek. Şöyle ya da böyle, yaşamak gerek. Gururlu olmamı söylemişti bana o. Ama nasıl gururlu olunur, bilmiyorum. Göğün uzak bir yerinde iki yıldız işiyordu: yeşil olanı aşk ve acı, küçük kırmızı olanı (David'in avucundaki) onun Ruslarla karşılaşmasının bir anısıydı.

istasyon çok kalabalıktı, gülenler, uğurlayanlar, vagon penceresinden uzanıp mendil sallayanlar... Tren hafifçe itilmişçesine kımıldayınca Jenny de pencereden sarktı ve geceye, yıldızlara, David'e el salladı. Jenny'nin Jackson'dan ayrılışı, kentin korkunç bir haberle allak - bullak oluşundan bir hafta öncesine rastlıyordu: zenciler müteveffa Morris'den öç almak istemişler ve onun dokuz yaşındaki oğlunu öldürmüşlerdi. Morris'i pek çok kişi anımsardı, Avrupa'

dan döndükten hemen sonra ölmüştü. Zencilerden tiksinirdi. «Arden'de bir Alman subayını öldürdüm diye bana savaş madalyası vermişlerdi —derdi—, oysa burada Stovra'un kızma saygısızlık ettiği için bir zenciyi yakalayıp astı diye madalya vermemeleri bir yana, iki kez sorguya çektiler. Adalet neresinde bu işin?..» Sarhoş ve kavgacıydı, ilk karısını canından bezdirmiş, onun ölümünden bir yıl önce de bir barda çalışan hafif meşrep bir kadınla evlenmişti. Komşuları Morris'in oğlunun üvey anasının yanında çok kötü yaşadığını söylüyorlardı. Kısacası Morris'e kimse acımamıştı ama çocuğun ölümü tüm Jackson halkını sarsmıştı. «Ancak zenciler yapabilir böyle bir işi, diyorlardı. İnsan değildir zaten onlar. Eğer tepelerinden yumruğu hiç eksik etmezsen, çalışkan uysal olurlar, ama şöyle biraz gevşeyiverdin miydi, hemen vahşi birer kaplana dönerler. Dokuz yaşındaki bir çocuğu öldürmek ha!.. Bir de bunlara oy hakkı verilmesini isteyen çılgınlar var...»

— Bende gecelersin —dedi Hardy Bunch'a—. Nasıl olsa kimse görmedi bana geldiğini. Kimse bulamaz seni burada...

Zenci mahallesinin ana alanına doğru yüzlerce kişi akmaya başladığı sırada hava yavaş yavaş kararmak üzereydi. Kalabalık içinde yaşlılar da vardı. Örneğin Amerikan Lejyon'unun bölge yöneticisi Reid Missisipi Post'un tiyatro eleştirmeni Hotchiss ve daha başka kişiler... Ama daha çok gençlerden oluşuyordu kalabalık. Genellikle onlar bu saatte «Victoria» barında oturup meyve suyu görünümü altında kokteyl içerler, ya da otomobillerle kurşun hızıyla komşu «ıslak» eyaletin sınırındaki meyhaneye giderlerdi. En önde pamukçu Richmond'un büyük oğlu yürüyordu. Kavgacı bir çocuktu bu. İlkbaharda barmen Peter'i döv-

müş, bir süre önce de sarhoş olup doktor Hellitz'in karısının ipek bluzunu yırttığı için kadından herkesin önünde hatırı sayılır bir tokat yemişti. «Her yanı iyice karıştıralım, tamam mı?» diye bağırdı. Sonra yineledi: «Tamam mı?» Ötekiler böğürmeli seslerle onayladılar onu. En arkadan eyaletin üç gazetesinden muhabirler ve gazeteciler geliyordu.

Zenci mahallesi karanlıktı: korkudan herkes ışıklarını söndürmüştü. Richmond karanlıkta yerde yatan bir çocuğa bastı ayağıyla. Umutsuz bir çığlıkla yırtıldı karanlık. «İtoğluitler — diye sövdü Richmond—, hep ayak altında gezerler...» Kalabalık, zenci gazetesinin yönetim yerinin bulunduğu binaya doğru yürüdü. Her yeri, hatta küçük bahçeyi bile aradılar, ama Helene Greenham yoktu (Daha sonra Helene Greenham'ı güya polis müdürünün uyardığı söylendi). Yine aynı gazetenin çalışanlarından Thomson'u aradılar, onu da bulamadılar. Ama postacı Bung evindeydi. Eve ilk giren Richmond oldu. Büfeye gidip usta bir vuruşla bütün tabağı çanağı aşağı indirdi. Ötekiler de mobilyaları parçalamaya başladılar. Bung'm kızını yatağından kaldırıp üzerine soğuk su döktüler. Reid endişelendi: gençler, elindeki kuşu salıverilmiş bir çocuğun yaramazlığı içindeydiler. Hotchiss'i çağırdı, birlikte Bung'ı bağladılar, sonra ardları sıra iple sürüyüp dışarı çıkardılar. Herkes yeniden matbaanın bulunduğu binaya gitti, bütün makinaları, her şeyi kırdılar. Sonra matbaaya bitişik eve daldılar, karanlıkta önlerine geleni dövdüler, ellerine geçeni sokağa fırlattılar. Asansörcü Davidson'un karısının dişlerini kırdılar. Kadının gürültüyle ağlaması Richmond' un komiğine gitmişti, «Nişanlım bir domuz yavru-sudur» filminden neşeli bir şarkı söylemeye başladı.

Ötekiler de koro halinde domuz sesi çıkararak ona katıldılar. Pencere camları aşağı indi. Çocuklar çığlık çığlığa ağladılar. Sonunda Reid:

— Hadi bakalım —dedi Hotchiss'e—, işe başlamanın zamanıdır artık.

Kalabalık kent dışına hareket etti. Reid otomobildeydi, Bung'ı iple ardı sıra sürüyüp götürüyordu. Issız bir yere geldiklerinde durdular, arabadan bidonları indirdiler, yere bir kazık çaktılar. Bung'ı kazığa bağlayıp üzerine benzin döktüler. Biraz kendine gelir gibi olan Bung inleyerek,

— Tanrı görüyor —dedi—, çocuğa elimi bile sürmedim...

Herkes bir dakika kadar sustu ve Reid Zebur'dan makamla bir sûre okudu. Sonra Bung birden alevler içinde kaldı. Richmond ilk kez katılıyordu böyle bir işe, görüntüye hayran olmuştu, elinde olmadan mırıldandı:

— Ne şahane yanıyor ama...

Olayı Low sabah kahvaltısında öğrendi. Verandanın korkuluk demirlerine sarılmış olan çay gülüne büyülenmiş gözlerle bakarken, yaşlı aşçısının ayaklarını zorlukla sürüdüğünü fark etti

— Neyin var Joe? —diye sordu sevecenlikle.

— Yeğenimi öldürdüler —dedi aşçı duyulur duyulmaz bir sesle—. Fred'in kızını. Daha dört yaşındaydı ve onu öldürdüler...

Ve dün olup bitenleri anlattı senatöre. Low'un keyfi kaçmıştı. Şüphe yok ki, zencilerin kendileri suçlu bu işte: hiç öyle duvarlara deli bozuk yazılar yazıp alçakça bildiriler dağıtılır mı? Ama dört yaşında bir kız çocuğunu öldürmek de neyin nesi oluyor? Üstelik tam da seçimlerin arifesinde... Kötü, çok kötü!..

Smiddle geldiğinde Low tam sitem yağmuruna

başlayacaktı ki, binbaşı ondan önce davrandı:

— Bilemezsiniz neler oldu! Oh tanrım, ne korkunç! Biliyorum, beyazlar da tam bir umutsuzluk içindeydiler ama, olsun, zorbalık zorbalıktır. Yasalarımız, mahkemelerimiz var, aşırılığa kaçmadan gem-lemeliydik onları. Kızıl değiliz biz... (Kendi kendine konuşuyormuş gibi öfkeyle anlatıyordu Smiddle). Anlamıyorum, polis neden zamanında el koymadı işe? Bung alçakça bir bildiri mi yazmış, tutukla keratayı, ver mahkemeye, olsun bitsin... Kendi kendine böyle şeyler yapılır mı hiç! İlle de şu küçük kıza canım yanıyor. Sizin Joe... Ne sadık bir hizmetçi... Hiç değilse böyle bir insanın yeğenine dokunulmaz artık... Utanmazlık! İçimi rahatlatan tek şey, bu hareketin doğuracağı bir takım sonuçlar. Her mutsuzlukta bir parça mutluluk gizlidir diyen doğru söylemiş. Zencilerin gözü iyi korktu, bundan sonra bildiri mildin görmeyiz artık, kimse de diri diri adam yakmak zorunda kalmaz. Sonra, duvarlardaki o bayağı yazılar da son bulur: ateşçiler ve hamalların yüreklerine dağ gibi bir korku çökmüştür şimdi...

Low düşünceye dalmıştı. «Çocuk» pek de haksız sayılmaz. Evet, polis gençleri zamanında yatıştırmış olsaymış iyiymiş ama bu da zencilere iyi bir ders oldu. Joe'ya yazık... Doğru söylüyor «oğlan»: çok sâdık bir hizmetçi Joe... Low aşçıyı çağırdı ve yüz dolar verdi: — Kardeşine ver bunu. Kızın ölmesine üzüldüm. Ama fazla da üzülmeye gerek yok, çok çocuğu var nasılsa onun. Sana gelince Joe, çok hoşnudum senden, gerçek, sâdık bir hizmetçisin...

O akşam Mary —nihayet— geldi. Senatör öyle sevindi ki, gözlerinden akan birkaç damla yaşı tutamadı. «Kızım, yavrum benim» diyordu durmadan. Mary sevecendi, herşeyde babasına yaranmaya, onu

hoşnut etmeye çalışıyordu. Yalnız Mary'nin sırtındaki entari senatörün hoşuna gitmemişti. Gerçi Mary'nin «eksantirik»liklerine alışkındı, ama böylesi-ni de ilk görüyordu doğrusu; portakal rengi balıklarla benekli zehir yeşili bir entari vardı Mary'nin üzerinde, gözlerine de kocaman mavi kirpikler takmıştı.

— Nerden aldın bunu? —diye sordu Low.

— Bir ressam yaptı. Amerikalı, ama Fransa'da yaşıyor, güney Fransa'da... Resimleri hayranlık verici, ama yalnızca resim yaparak geçinmek olacak şey değil tabi, bu yüzden kumaş da boyuyor. Hoşuna gitti mi?

— Biliyor musun, biz burada pek alışık değilizdir de böyle şeylere... Ya o hamut?

— O da onun bir yapıtı. Bildiğin gerdanlık... Üstelik de çok ucuz malzemeden yapılmıştır: saman, salyangoz kabuğu, at kuyruğu, teneke... Bak, ressamın imzası da var: «King». Bu imzayla en aşağı beş-yüz dolar eder.

Low kızını azarlamak istedi: sütçü beygirine bile takılamıyacak olan bir hamuta bu kadar ödenir miydi? Ama ilk günden bir tatsızlık çıkarmak istemedi.

Ama iki gün sonra Avrupa'nın kızının kafasını kesinlikle çarpıttığına iyice inandı. Mary'nin kentten eve döndüğü gün sert bir konuşma geçti aralarında. Yemek sakin geçiyordu, senatör şekerli jambon yiyor ve kızının yanında bulunmasından mutluluk duyuyordu. Ama Mary birden,

— Zenci mahallesine gittim —dedi—. Korkunç bir şey bu! Senin Smiddle'in dostları tam bir kıyım ve yağma gerçekleştirmişler orada.

— Smiddle'i karıştırma bu işe. O da senin kadar

öfkelendi. Sonra şunu anlamalısın ki, zencilerin kendileri suçluydular. Şuna bir bak...

Çalışma odasına gidip kasasında sakladığı bildiriyi getirdi. Mary okudu, güldü:

— Ee, n'olmuş? Böyle şeyler Avrupa'da herkesin dilinde... Biliyor musun, beni politikanın hiç ilgilendirdiği yok, ben senden de değilim ve seçimleri kimin kazanacağı hiç mi hiç umurumda değil. Ama onlar bizim Joe'nun yeğenini, küçücük bir kızı öldürdüler ve ellerini kollarını sallayarak dolaşıyorlar. Kuaförde anlattıklarına göre Richmond Jr. hindi gibi ka-bararak dolaşıyor ve herkese kızı nasıl öldürdüğünü ballandıra ballandıra anlatıyormuş. Bu artık politika değil, suç derler buna. Bu arada insanı en öfkelendiren şey de, Morris'in oğlunun bulunmuş olması. Kuaförde anlattılar, oğlan üvey anasından kaçmış ve halasına gitmiş, halası da bilmiyormuş onu aradıklarını. Dün bulunmuş çocuk ve söylediklerine göre hiç bir gazete yazmamış oğlanın bulunduğunu. Bütün bunlar Smiddle'in numaraları. Seni de aldatıyor bu adam...

Senatör kıpkırmızı kesildi ve bağırdı:

— Mary!..

Sonra kalkıp çalışma odasına gitti. Mary korkmuştu: belki de fenalaşmıştır? Hani söz vermiştim kendime onu heyecanlandırmayacağım diye? Şakaya gelir yanı yok bunun, hasta o... Kendine sitem ediyordu Mary sözünü tutamadığı için. Çekinerek babasının çalışma odasına girdi. Low kasanın yanında ayakta duruyordu.

— Mary, sakın zencilerin yanında böyle şeyler söyleme. Joe'nun seni nasıl dinlediğini gördüm... Gücenme ama çocukluk bu yaptıkların. Burada kızılların çalıştıklarından haberin yok senin, zencilerin bizi

kesmelerini istiyor bu adamlar. Sen de onlara yardım ediyorsun...

Mary bir daha zencilerin sözünü etmemeye, kimseyle görüşmemeye ve üç haftasını da babasına adamaya karar verdi. Evde tam bir dinginlik egemendi. Smiddle pek seyrek geliyor, senatörle konuşup hemen gidiyordu. Senatörün bir akşam Mary ile birlikte çıkmaları için bütün ricaları da boşa gitmişti; binbaşı . Almanya seyahatma hazırlandığını ve başını kaşıyacak zamanı olmadığını söylüyordu. Aslında Smiddle, Mary'nin Clark'dan söz açmasından korkuyordu. Mary'nin kuaförde tam bir kızıl gibi hareket ettiğini anlatmışlardı ona; eğer senatörün kızı olmasaymış dükkân sahibi polis çağıracakmış. Smiddle hareketini öne almaya karar verdi. Kent sakindi, zenciler anlaşılan uslanmışlardı. Ama Smiddle, Mary ile her karşılaşmasında sinirlerinin ayağa kalktığını hissediyordu.

— Hayır hayır, artık bu kez reddedemezsiniz —dedi Low—. Madem ki çarşamba günü hareket etmeye karar verdiniz, o zaman yarın akşam yemeğe muhakkak bize gelmelisiniz, yoksa bırakmam...

Yemekte Low çok neşeliydi. İştahla yiyiyor, gülüyordu. Smiddle ve Mary ise iğne üzerinde gibiydiler. Fırtına yemeğin sonuna doğru patlak verdi. Low şampanya kadehini kaldırarak,

— İşte —dedi— yakında Avrupa'da olacaksınız, siz Berlin'de, sense Mary Paris'te. Kadehimi ikiniz için kaldırmak istiyorum. Bir Amerikalı için Avrupa' da yaşamanın -ne denli zor olduğunu tahmin edebiliyorum: her adımda bir kızıla rastlanıyormuş orada. Tanrı sizlere sabır versin!

Smiddle teşekkür etti ve alçakgönüllü görünmeye

çalışarak,

— Haklısınız —dedi—. Gerçekten çok zor bizim

için Avrupa'da yaşamak, nereye baksanız bir yabanilik, bir anlamsızlık. Eğer Alman dostlarımın ricası olmasaydı hiç bir zaman razı olmazdım oraya dönmeye. İçinde bulundukları moral çöküntüden kurtulmalarında Avrupalı dostlarımıza yardım etmeliyiz... Her halde biraz fazla içtiğinden olacak, Mary'nin yanakları pembe pembe lekelenmişti. Birden gürültülü bir kahkaha attı. Nivelle olsaydı bu gülüşün hiç de iyiye belirti olmadığını hemen anlardı, ama Mary babasının yanında genel olarak hep çekingen davrandığı için Low şaşırmıştı:

— Nedir seni bu kadar güldüren?

—• Kısa süre önce Almanya'dan dönen bir tanıdığımın anlattığına göre, orada her adımda «Amerikalı, evine dön!» yazısına rastlanıyormuş. Binbaşı herhalde bundan kendine hiç pay çıkartmıyor...

Low kızmıştı.-

— Saçmalama! Burada da karalıyorlar duvarları öyle şeylerle. Geldiğim ilk gün beni de istasyonda öyle bir yazı karşıladı... Avrupalıların bizim yardımımıza değer verdiklerinden eminim ben. —Smiddle'e döndü—. Siz ne dersiniz?

— Çok doğru. Almanya'yı bir yana bırakalım, Paris'te iki hafta geçirmiştim, her yerde gerçek bir gönül borcu ile karşılandım...

Mary yeniden bir kahkaha attı:

— Gönül borcu mu? Herhalde restoranlardaki garsonlardan? Gerçi siz pek eliaçık da sayılmazsınız ama... Fransa'da bir yılı aşkın bir süre kaldım ben ve benim bir Amerikalı olduğumu bilmemeleri için çok şey vermeye hazırdım. Önceleri çok iyi davranıyorlardı bize, diyebilirim ki Paris'te kendimi buradan daha rahat hissediyordum. Ama şimdi sevmiyorlar bi. zi. Bazan utançtan ölecek gibi oluyorsun...

oib

— Kızıllar iyice kafanı doldurmuş senin! —diye bağırdı Low—. Kimlerle görüşüyorsun orada? Sana kızamıyorum bile, çünkü küçücük bir kız çocuğu gibisin bu konularda. Pek ilginç, kocan ne düşünüyor acaba bunlar üzerine? Senin görüştüğün kişileri izlemesi gerek onun...

Smiddle arabulmak istercesine,

— Neden ciddiye alıyorsunuz bunları? —dedi. Mary hep beni iğnelemek ister, alıştım artık buna. Kızılların sözlerini duymaktan hoşlanmadığımı bildiği için böyle konuşuyor... İzin verirseniz, kadehimi sizin ebedi gençliğinize kaldırmak istiyorum Mary?

Mary kadehindeki şarabı Smiddle'in üzerine boca etmek ve ona küstahça sözler etmek istedi, ama babasının hastalığını hatırlayarak kendini tuttu.

Yalnız kalınca Low düşünceye daldı: evet, Mary iyice bozulmuş. Zaten Avrupa'da bunca uzun süre kalıp da bozulmamak olanaksızdır. Tıpkı kızıllar gibi düşünüyor. Benim kızım olduğunu düşünebilmek bile zor...

Smiddle Avrupa'ya gitti. Mary bir daha babasını kızdırmadı, Low da olaylı akşam yemeğini unuttu. Yürüyüşler yaparak, çiçeklerin yerini değiştirerek, Joe ile şakalaşarak mutlu bir hafta geçirdi. Ertesi pazar hareket edeceklerdi: Low, işlerinin iyice birikmiş olduğu Washington'a, Mary ise New-York'a: Paris'e gitmeden önce buradaki ressamıyla birkaç gün geçirmek istiyordu.

Akşamdı. Oturmuş söyleşiyorlar ve baş dinginliğinin tadını çıkarıyorlardı. Low felsefe yapıyordu:

— Benim çocukluğumda şimdiki yeni şeyler yoktu, kimse uçakla uçmaz, radyo dinlemezdi, burdan Washington'a bir haftada gidilirdi. Sonra ahlâk da bir başkaydı. Mutluluk teknik gelişmededir diyorlar. San-

mıyorum. İkiyüz yıl önce insanlar belki daha mutluydular, oysa o zaman demiryolu bile yoktu. Bir «Cons-tellation»la saatte üçyüz millik bir hızla uçulabilir, ama aynı zamanda dünyanın en mutsuz insanı da olunabilir. Ben kendi hesabıma bir tek şeye değer veriyorum: tanrının ve Amerika'nın önünde temizim. Joe bir tepsi üzerinde akşam gazeteleriyle birkaç mektup getirdi. Low bir yandan bunlara göz atarken, bir yandan da konuşmasını sürdürüyordu:

— Görüyor musun, cumhuriyetçiler bir karşı-proje ileri sürmüşler, elimizi çabuk tutmamız gerek... Roberts «Transoc»dan birini Bükreş'e göndermemizi istiyor, yerinde bir karar...

Son mektubu açar açmaz bir çığlık kopardı. Mary telâşlanmıştı:

— Baba, neyin var?

Mary'nin bildiriyi görmesinden korkan Low çalışma odasına gitti.

Bu bildiri de ilki gibi «Barış dostları» diye imzalanmıştı. Son olayların kısa bir özetiyle başlayan bildiri, şöyle devam ediyordu:

«Kentimize büyük bir kara çalınmıştır. Binbaşı Smiddle'in yaptığı gerçek bir progromdur. Kırksekiz yaşında, saygıdeğer bir insan olan Bung diri diri yakılmış, dört yaşında bir kız çocuğu öldürülmüş, birçok kişi de yaralanmıştır. Kaatillerden hiç birisi ya-kalanmamıştır. Richmond Jr. «Victoria» barında, herkesin gözüönünde Bung'ı nasıl yaktığını ve küçük kızı nasıl öldürdüğünü üstelik de övüne övüne anlatmıştır. Tanrının ve anayasanın buyruklanyla böylesine alay edilmesine daha ne kadar katlanacağız?

«Eyaletimizde, başlarında senatör Low ve onun sevgili binbaşı Smiddle'inin bulunduğu katiller, hırsızlar, haydutlar şebekesi kol gezmektedir. Bu haydut-

ların neler yapabileceklerini tüm halkımız öğrensin. İşte sizlere suçsuz zenci David Harrison'un kendini asmasının ve ünlü avukat Clark'm hayatının mahve-dilmesinin gerçek öyküsü:

«Senatör Low'un Mary adında kırkıncı baharını yaşayan çirkin bir kızı vardır. Aklına esen herşeyi yapabileceğini sanan bu azgın kadın ciddi bir genç olan zenci David Harrison'u beğenmiş, ancak onun tarafından reddedilmiştir. Sonunda gözdağı vererek genç zenciyi gece evine gelmek zorunda bırakmıştır. Ancak David Harrison senatörün bahçesinde binbaşı Smiddle tarafından yakalanmıştır. Ölesiye dövülen David Harrison, senatörün değerli kızının çok değerli canına kastetmekle suçlanmıştır. Yakışıksız davranışını açıklamaya korkan bu şehvet düşkünü azgın kadın, para vererek vicdanının sesini susturmak istemiş ve genç zencinin savunmasını üzerine alan avukat Clark'a iki kez para göndermiştir: ilk kez David Harrison için, ikinci kez —onun kendini asmasından sonra— nişanlısı için... Avukat Clark, bu şerefsiz kadının şerefini lekelemekten korkarak, paranın kimden geldiğini söylemek istememiştir. Onun açısından böylesi bir davranış hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü Avukat Clark, Gandi düşüncesine gönül vermiş bir kimsedir. Clark'm düşünüp fikir değiştireceğinden ve senatörün kızının adını vereceğinden

korkan haydut şebekesi onu bir akü hastahanesine yatırmış, haydutların buyruğuna göre çalışan polis ise David'in nişanlısını aramaya başlamıştır. Ama polis aradığını bulamıya-caktır, Amerika büyük bir ülkedir ve bu ülkede de yürekli insanlar vardır.

«Low'n çetesi Smiddle, suçsuz David Harrison'u neden öldürdü? Avukat Clark'ı neden tutukladı ve parayı senatörün kızından değil de güya kızıllardan al-

619

dığını gösteren sahte belgeleri neden düzenledi? Neden Bung'ı diri diri yaktı ve küçücük bir kız çocuğunu öldürdü bu çete? Bu sorulara yanıtımız şudur.-Low'un haydutları, Smiddle, Amerika'nın başka kentlerindeki başka şebekelerle bağlantılıdırlar. Bunların hepsi özledikleri savaşa bir an önce başlayabilmek için halkın gözünde bir kızıl tehlikesi yaratmak istemektedirler. Ama barış dostları, savaş dostu olan bu haydutlardan daha çoktur. Jackson'da da barış dostları vardır. Ve biz Jacksonlu barış dostları övünçle açıklıyoruz ki, zaferi, başkan Roosevelt'in de ölümünden önce belirttiği gibi hakikat, barış ve insan sevgisi kazanacaktır. Low, Smiddle ve öteki haydutlar ise mahkemelerde işledikleri suçların hesabını vereceklerdir».

Mary ne yaptı ettiyse de babasını böylesine kendinden geçiren korkunç haberin ne olduğunu öğrenmeyi başaramadı. Low çalışma odasında oturuyor ve insanların alçaklığını düşünüyordu. Politik tutkuları insanlara neler yaptırabiliyor! Korunmasız bir kadına kara çalmak ha! Yok canım, insan da denemez böy- . lelerine. Korkunç bir şey bu! Dua etmek ve tanrıyla konuşarak biraz hafiflemek istedi, ama olmuyordu, düşünceleri durmadan bildiriye dönüyordu. Zavallı Marycik!..

Bildiriyi kızından gizlemeye karar verdi. Daha sevecen olmuştu ona karşı: zavallı kızım, bu alçaklar sana bile dil uzatmaya cesaret edebiliyorlar artık... Smiddle'i düşündü öfkeyle.- işi tamamlamadan gitti. Muhakkak ki başarılı bir çocuk, ama kendine bu kadar güvenmek de doğru değil.- bir zenciyi yakmakla kızılların köküne kibrit suyu ekeceğini sandı...

Yine de herşey unutulup gidecekti; ama senatör birgün Mary'ye:

620

— Ben her şeye rağmen —dedi—, Clark'ın yeniden suçlu iskemlesine oturtulacağından eminim. Onun için Gandi düşüncesine gönül vermiş diyorlar, ama bana kalırsa onun gönlü Rus teröristlerinden başkasında değil...

Mary kentte bir kez bulunmuştu, o da kuaförde; gazete hiç okumazdı ve Clark'ın başına gelenleri

ilk kez duyuyordu.

— Biliyor musun —diye devam etti Low—, zenciye ipi veren de o. Buna karşılık kızıllar New - York' dan para göndermişler, ama o söylemiyor tabi paranın kimden geldiğini...

Mary babasının sözünü kesti:

— Aman tanrım!.. Bendim parayı gönderen... Büyük bir yanılma var ortada, hemen açıklanması gerek bunun...

— Sen mi gönderdin?.. İyi ama niçin?

— Acımıştım ona...

— Şimdi görürsün bu alçaklara acımanın ne demek olduğunu! —Low kendini tutamadı ve bağırdı—: Budalanın tekisin sen, anlıyor musun!.. Oku da gör senin için neler yazdıklarını...

Mary bildiriyi okuduktan sonra düşünceye daldı: neden yaşlı ve çirkin bir kadın olduğumu yazmışlar? Doğru değil bu. Evet, genç değilim, ama hâlâ beğeni-lebilirim erkeklerce. Belki de kıskanmasın diye David söylemiştir bunu nişanlısına? O zaman bağışlayabilirim onu. Zorla getirmedim ki ben onu eve, yalnızca çağırdım, bu arada belki gereksiz bir iki söz de söy-l özdağı vermedim, doğru değil bu

ça-

çağırdım, du araus* uouu 6^*^*~_____

lemişimdir, ama gözdağı vermedim, doğru değil bu Mary bir "u-'" Onların neden böyle yazdıklarını anlıyorum: David'ii dinlenme ned' wı ^ nişanlısı böyle anlatmıştır çünkü, o da kıskandığmdai ;ı ona. Low ola * !^e .

^^ 7""»ıi' r»nviH nasıl da doğru çıktı endişeleri.. ;aten iyideniv' ^ şkin

iyıye az koni:

lemişimdir, ama gözdağı Onların neden böyle yazd nişanlısı böyle anlatmıştır tabi... Zavallı David, nasıl da doğru

621

Yolda giderken koluna girdiğimde iç çekişi bugünkü gibi aklımda...

Mary öylesine anılarıyla yüklenmişti ki, babasının yanında olduğunu, bir şeyler söylemesi gerektiğini unutmuştu. Onun sustuğunu gören Low,

— Şimdi anlıyor musun —dedi—, onlara acma-mıyacağını?

— Evet, doğru... Benim için yazdıkları yani... Seni üzmeleri korkunç birşey yalnız. Smiddle için yazdıklarına olduğu gibi katılıyorum, ama sana dokunamazlar, cesaret edemezler buna...

— Ne demek «doğru»? Herhalde zenciyi eve girdiğini söylemek istemiyorsun?

— Çağırdım.

— Delirdin mi sen?.. Hiç bir şey anlamıyorum... Neden yaptın bunu?

Mary utanmıştı:

— Baba, biliyorsun kırkdört yaşındayım, ama tıpkı küçücük bir çocukmuşum gibi şeyler soruyorsun... Doğrusu sana bir yanıt veremiyeceğim, babalarla böyle şeyler konuşulmaz çünkü...

Low sendeledi, kapının kenarına tutunmak istedi, ama yine de ayakta kalamadı ve halının üzerine düştü.

ly hasta yattı. Doktor ilkin somurtuyor ve sorularına kaçamak yanıtlar veriyordu. So-

nunda,

Babanız

lenmeye ihtiyacı var...

11 T-----

yapıya otUujj-uyarıdır, tam bir din-

basınm kendinde

__ ^uiioueu, Kendinden geçercesine bak

olaya ilişkin başka hiç bir şey söylemedi

İVİVfi fl-7 lrr>T""'-— -1

__,—^ ^<A.qn.a my Dır şey söy]

iyideniyiye az konuşur olmuştu, anılanyl

a yük-

622

lüydü, düşünüyordu... Onbir yıl önce Mary'nin Avrupa'ya gitmesine izin vermekle bir suç işlediğini anlıyordu. Öz kızını öldürmüştü o gün. Bundan Mary suçlanabilir miydi? Onbir yılın sekizini Avrupa'da geçirmişti... Diri diri çürümüştü orada. Eğer kızıllara karşı koyamazsak herkes böyle çürüyecek. Zavallı Ag-nes düşünebilir miydi hiç kızının bir zencinin âşığı olabileceğini? Low soyunun böyle sona ermesi utanç verici bir şey!.. Çok, pek çok mutlu olduğum için, çiçekleri birbirinden ayırdığım için, Mary'ye böylesine hayran olduğum için tanrının bir cezası bu bana. Oysa tanrı özveri bekliyor... Eğer ayağa kalkmama izin verirse, bu yalnızca, Amerika'ya hâlâ hizmet edebilecek durumda olmamdandır. Kızılların kökünü kazımamız gerek, yoksa bütün

kadınlarımız zencilerle yatacak, Clark gibi alçaklar da bizi senatodan kovacak. Amerika'nın da kala kala sadece adı kalır artık...

Doktor, Low'u caydırmaya çalışıyordu: en aşağı bir ay daha hiç bir yere kıpırdamaması gerekirdi. Low dinlenmenin sözünü bile duymak istemiyordu:

— Üzerimde nasıl bir sorumluluk olduğunu biliyor musunuz? Kendi sağlığımı düşünecek sıra değil şimdi. Kızıllarda bomba var... Her an üzerimize saldı-rabilirler...

Washington'a hareketinden önce senatör kente indi: vasiyetnamesini yazdırmak istiyordu. Avukat Johnson, Low'un yaşıtı ve eski bir dostuydu.

— Çok iyi yapıyorsunuz —dedi gülümseyerek—, ne de olsa genç sayılmayız artık. Hemen şimdi bir müsvedde yapalım. Her halde Mary'ye bırakıyorsunuz-

dur herşeyi?

— Yazın: taşınabilir ve taşınamaz bütün varlığımı, «Traıısoc» ajansının çalışmalarını sürdürmesi ve

kızıllarca kurban edilenlere her yıl otuzbin dolar ayırması koşuluyla binbaşı Smiddle'e bırakıyorum. Kızım Mary Nivelle'e, aile yadigârı eşyalarla, annesine ait olan mücevherleri bırakıyorum. Aşçım Joe'ya beşyüz dolar...

Birden gülümsedi: Nivelle'in nasıl bozulacağını tahmin edebiliyorum. Yalnızca miras için evlenmişti kerata. Aldı işte şimdi mirası! Avrupa'nın aklını başına getirmek gerek, ama şekerle değil, kırbaçla... Şöyle gerçek Amerikan kırbacıyla...

Birinci Cildin Sonu

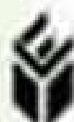
DİPTEN GELEN DALGA

ROMAN

ÇEVİREN
MAZLUM BEYHAN

2.CİLT

İLYA EHRENBURG

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

Albay Colling, Smiddle'i eski bir dostunu karşılar gibi karşıladı. Şaka mı bu, binbir tehlikeyle dolu kuşatma aylarını birlikte yaşamışlardı!

— Albay Robert nasıl? diye sordu Colling.

— Çok iyi. Buraya gelmezden hemen önce gördüm albayı, hatta biraz gençleşmişti bile...

— Senatör Low'un ağır hasta olduğunu söylediler, inme gibi bir şeymiş galiba. Bu yüzden gecikebileceğinizden korktum.

— Senatörün hastalığını Paris'te duydum ben de. Ama büyütülmüş biraz, senatör şimdi iyidir ve çalışmalarmı sürdürmektedir. Washington'dan attığı bir mektubu aldım, durumdan hoşnutmuş.

— Peki siz nasıl karşılıyorsunuz olup bitenleri?

— Bence de fena değil. Truman şu anda kötünün iyisidir, onu işçilerin üzerine sürmek Dewey'den daha kolay. Wallace'm kızılların hesabettiğinden üç kat daha az oy alması çok iyi oldu, şimdi artık kesin tavrımızı alabiliriz. Başka bir deyişle seçim kampanyası herkesin elindeki kartları açtı: hergün barıştan falan söz etmemiz gerekiyordu, oysa böyle sözler halkı gevşetir, soğutur. Ama artık her şey yoluna girdi.

— Peki Berlin'i nasıl buldunuz?

— Doğrusunu söylemek gerekirse pek de hayran olmadım. Berlinliler biraz gevşemişler gibi geldi bana. Belki bu yalnızca bir ilk izlenimdir, ama bu sabah Postdamer Platz'da durup kuşatma günlerini anımsadım, üzüldüm. O zamanlar bu alan bir

cephe gibiydi, şimdiyse bildiğiniz bir alan: vurguncular, karaborsacılar cirit atıyor. Işıkların söndürülüşünü, halkın karanlıkta oturuşunu anımsadım; kızıllarsa ışık içindeydiler... Ama yine de Berlinlilerin morali o zaman daha iyiydi. Gökten «uçan kaleler» in geçtiğini gördüler miydi umutlanır gibi olurlardı, şimdiyse göğe değil, yere bakıyorlar...

Smiddle sessiz, barışçıl durumların insanı değildi: ona silah sesleri, pusular, karmaşık entrikalar gerekti.

Smiddle'in, «Buick»de birkaç saat geçirdiği doktor Hellitz' in karısı, bir arkadaşına şunları söylemişti: «Smiddle'i gerçek anlamıyla ancak o gece tanıyabildim, tam bir romantik bu adam. Direksiyonu aniden kırdı ve son hızla tarlaların içinde gitmeye başladı, parçalanmamız işten bile değildi. Ben, tabi, bağırdım, oysa kudurmuş gibiydi, az kalsın boğacaktı beni. Daha sonra ben

zevkten inlerken, o hafif hafif ıslık çalıyordu. Düşünebiliyor musun?.. Ayrılırken kendisine çaldığının ne olduğunu sorduğumda ne dese beğenirsin? 'Ölü kumandanların marşı!' Hayır, anlamak olanaksız bu adamı! Ömrümde böyle erkek görmedim ben...»

Albay Colling Smiddle'in tehlikeli işlere olan sevdasına çok değer verirdi. Bir gün binbaşıdan sözederken, o da Mrs Hellitz'in sözlerini yinelemişti: «Simddle bizim çalışmalarımıza şiiri getiriyor. Herkes tartar, ölçüp biçer, Smiddle ise yanar, tutuşur, hep bir şeyler düşünür, arar, bulur ve yürür. Bu belki de onun güneyli olmasından, bilmiyorum. Ama romantik bir yanının olduğu kesin.»

Hilda Richter, muhakkak ki Smiddle'e âşık olacak kadın değildi. Ne geçen yıllar, ne çekilen heyecanlar bu kadının yüreğini soğutamamıştı. Yoldan geçen çekici bir erkeği gördü mü, hemen bunun idealindeki erkek olduğunu, mutluluğu geç bulduğu, elini çabuk tutması gerektiğini, çünkü artık otuzaltı yaşında olduğunu ve yakında kocasına yelek ören, kondüktörün, tramvaya binmesine özenle yardım edeceği yaşlı bir kadın olacağmı düşünmeye başlardı. Bir oğlan çocuğunkine benzeyen kıvırcık saçlı başıyla hâlâ güzeldi; fosforsu ışıkların yanıp söndüğü yuvar-

lak yeşil gözleri, olgun bir kadının ateşli ve uysal beraberliğini vadederdi. Felsefe doktoru olan son sevgilisi Goltz (bu yakınlarda Potsdamer Platz'da bir eskici dükkânı açmıştı) bir gün şöyle demişti ona: «Güney çiçekleri vardır hani... Bizde havaların dona çalmasından önce yalnızca birkaç günlüğüne açarlar, sen tıpkı onları anımsatıyorsun bana...»

Goltz, Hûda'nın savaş sonrası sevgilileri uzun listesinde bir kural dışıydı: yalnızca yabancılarla dostluk kurardı Hilda: yabancılar ona Almanlardan daha çekici gelir, daha önemlisi, böyle davranmakla kocasını aldatmamış sayardı kendini: başka dünyadan gelmiş bir yaratığı kıskanmak aptallık değil de neydi?

Smiddle ile, onun Berlin'e ilk gelişinden hemen sonra tanışmıştı. Dış görünüşüyle büyülemişti Smiddle onu: gümüşsü saçlar, tunç rengi yüz, sert, buyruk verircesine bakan gözler... «Siz, demişti Hilda, gazeteciye değil, daha çok bir altın arayıcısına ya da kaplan terbiyecisine benziyorsunuz.» Smiddle kolunu dirseğinin üzerinden sıkmıştı. «Canımın acıtılmasmdan hiç hoşlanmam» demişti Hilda. Smiddle gülmüştü: «Savaşta yaralandığım zaman sayıklıyordum, ve hep senin gibi bir kadın geliyordu gözümün önüne, senin gibi güzel ve aptal.» Üç gün sonra Smiddle'in sevgilisi olmuştu. Heyecanlı, uysal, boyun eğmeye hazır olarak koşardı ona. Sonra da bir takım gerekçeler uydururdu: «Geciktim, ama daha erken çıkamıyorum, kocam çok kıskançtır...» Gerçekten de Kurt yüzünden gecikmiştir: ona yemek hazırlamak için. Yemek, zamanında hazır olmadı mı Kurt kızardı, ama Hûda'nın ggnül eğlenceleriyle nicedir hiç ilgilendiği yoktu.

Savaş öncesi yıllarını anımsadığı zaman Richter'e, o zamanki adam kendisi değilmiş de, bir başka Richter'miş gibi geliyordu: iyi bir durumu, belirli alışkanlıkları ve geleceği olan bir Richter... Şimdiki gibi yıkıntıya dönmemiş kocaman kentlerde evler yapardı bu Richter, «Prager Diele» kahvesine gider, Freud'ü okur, ağırlama günlerinde bulunurdu; eğer bir kenara iki yüz

mark koyabilirse, Hûda'yla birlikte Fransa'ya —Biarritz'e, ya

da Saint-Tropez'e— gezmeye gidebileceğini bilirdi. Gerçi buna küçük burjuvalık diyenler bulunabilirdi, ama bu savaş öncesi Richter'inih yaşayışıydı. Sonra her şey altüst olmuş, bir girdabın içinde bulmuştu kendini. Bazan tüm bunların suçlusunun Hitler olduğunu düşünürdü: tüm bir halkın hayatıyla kumar oynanmazdı, insanlar bir kere dünyaya geliyorlardı ve eğer ellerinden her şeyleri alınırsa, tarihçilerin kendileri için neler yazacağı artık umurlarında bile olmazdı ve yine düşünüyordu Rich-ter: demek ki kaçınılmaz bir şey bu, şimdi de Amerikalılar savaşa hazırlanıyorlar, tıpkı Hitler gibi, ve demek ki başka türlüsü olanaksız, kendi içinde kendine uygun bir mantığı var bu işin. Almanlar savaşı kaybettiler, ama savaş devam ediyor. Yenilgiyi böylesine pahalıya ödememizin nedeni de savaşı bizim başlatmış olmamızdı. Ama yarın Almanya yargıç durumuna geçebilir. Gerçi bunun benim için mutluluk verici bir yanı yok, asker değilim ben, mimarım, yapı yapmayı öğrendim, oysa şimdi önemli olan yıkmayı bilmek. İnsanın çağıyla tartışması gülünç bir şey...

Ama, yalnızca tarihin gidişini değil, başka şeyleri de düşünmek gerekiyordu. Richter konforu severdi, mutfağın iyisine, Ren şaraplarına, Brezilya sigaralarına düşkündü. Hûda'dan çoktan bıkmıştı ve her çarşamba küçük Lote'sine gidiyordu. Kabare artistiydi kız, naylonu, Guerlain'in parfümlerini severdi. Savaş yıllarında gerçi bir asker gibi yaşamıştı ama o zamanlar ne Kur-fürstendam vitrinleri, ne restoranlar, ne de gönül ayartıcı fettan kadınlar vardı. Varsın bunun iki savaş arasındaki geçici bir dinginlik dönemi olduğunu söyleyenler haklı olsunlardı, beş yıl kadar sürecekti ya bu... Oysa hayat denilen şey oldukça kısa bir öyküydü, ne kadar ömrün kaldığını nerden bilebilirdin?.. Bu acı düşünceler Richterrm Rus kesiminde çalışmasının nedeni olmuştu. Gerçi, onun kötü bir Alman olduğunu ve propagandalara kanarak kızıllaştığını söyleyenler bulunuyordu, ama Richter bu sözlere gülüyor, kimin ne olduğunu kimse bilmez, diyordu, ama ben Rusları tanırım, doğu cephesinde dört yıl savaştım, şaka değil bu, ta Tiergarten'e kadar... Kimse beni komünist yapamaz,

eğer Baü Berlin'de hiçbir yapı çalışması yoksa bu benim suçum mu?..

Aslında kızılların kesiminde çalışmaya hemen razı olmamıştı. Üstelik tam da o sıralar Hilda Hamburg'tan gelmiş bir İn-gilizle kırıştırıyordu, Richter'e, «Bir kadınla tanıştım, demişti, kocası Hamburg belediye başkan yardımcısıymış. Senin için kocasıyla konuşacağına söz verdi, çok yapı yapıyorlarmış orada...» Ancak İngiliz Berlin'den pek çabuk ayrılmış, Hilda da bir daha Hamburglu kadının sözünü etmez olmuştu. Kurt düşünüp taşındıktan sonra kızıllar için okul yapmayı kabul etmişti.

Kurt ve Hilda, İngiliz kesiminde Kaiserallee'de oturuyorlardı. Hilda kocasına, «Hem zengin yemekler istiyorsun —diyordu— hem de alay eder gibi üç-beş kuruş tutuşturuyorsun elime...»

Aslında Kurt fena kazanmıyordu, ama paraları ya felsefe doktorunun dükkânında, ya da Gederchnisskirche yıkıntılarının orada yığılmış duran karaborsacılarda değiştirmek gerekiyordu. Başlangıçta dört doğu markına, bir batı markı veriyorlardı, daha sonra ise bir batı markı için altı, hatta sekiz doğu markı istemeye başlamışlardı. Richter kendini avutuyordu: demek ki, biz güçleniyoruz, kızıllarsa zayıflıyorlar. Yüreğinin derinlerindeyse «İnşallah onların markı yükselir» düşüncesi yatıyordu. Hilda tutumlu olmayı öğrenmişti. Kurt'a takım elbise diktirmesi için Charlottenbourg'da İngiliz kumaşı, Alexanderplatz'da ise terzi bulmuştu: «Doğu markı ile ödeyeceksin dikiş ücretini, böylece çok ucuza gelmiş olacak...» Portakalı Batı Berlin'den, sebzeleri Doğu Berlin'den alıyordu; iki kesim arasındaki sınır, neyin nerden ucuz alınabileceğinden başka bir anlam taşımıyordu onun için. Richter ilkin ona kızıyordu, ama bir gün kendisi de kızıllarda tıraş olmasının daha ucuza gelebileceğini düşünerek batıdaki berberine gitmez oldu. Öylesine alçaldım ki —diye düşünüyordu—, komünistler için okul yapıyorum. Üstelik de her gün bir kesimden ötekine geçerken, bunun iki ayrı dünyanın sınırı olduğunu bile farkedemiyorum. Ne New - York'ta, ne Moskova' da insanlar bizim nasıl yaşadığımızı düşünemezler bile. Bir yan-

da sokaklar alışılmış reklamlarla dolu öte yandan ise bayraklar, portreler, pankartlar... Evet, kızılların yanında çalışmak zorunda kaldım, ama onlar beni satın alamadılar. Onların düzeninden nefret ediyorum. Çıplak kızların dansettiği bir tek kabare bile yok, her yerde propaganda: yapım, emperyalizmle savaş, barışın korunması... Her akşam toplantı... Oysa bir yeraltı geçidi ve on beş dakika sonra Kurfürstendam'da bir kahvedesin: şarap vesikası, şık kadınlar, yabancılar... Bencil olduğum söylenemez, peksimet yiyip, çok bit ezdim vücudumda, ama o zamanlar bir ülkü uğruna savaşıyordum, bir Almanya vardı. Şimdiyse kimler için yapıyorum bu okulu? Rus düzeninin bizlere nasıl uygulanacağının eğitimi yapılmayacak mı burada?

Richter Smolensk köyünü nasıl yaktığını, Marabout'nun küçücük çocukları nasıl öldürdüğünü, sarı KarPın bir kadını nasıl astığını hiç anımsamazdı, onun anımsadıkları, soğuktan donacak gibi olduğu, tepeden tırnağa çamura bulandığı ve Marabout ile Karl'ı öldüren Rusların önünden kaçtığıydı. Sonra da zorla Berlin'e girmişti Ruslar. Richter'in evine de bir Rus mimarı yerleşmişti, yenenin inceliğiyle Kurt'u aşağılamak istemişti haydut herif: n'olacak, partizan müfrezesindenmiş, kendisi ağzıyla söylemişti...

Bu düşünceler genellikle, Hûda'nın randevularına gittiği, kendisinin de kararmış bir yüzle oturup gazete okuduğu akşam "saatlerinde gelirdi aklına. Sonra politikayı unuturdu. Doğuda, derdi, çalışan mimar çok, onlar da benim gibi kızıl. Profesör Wolf'u alalım örneğin, Kaiser zamanında başlamıştı çalışmaya, herkes tanır onu, çok iyi bir mimardır, her halde kızıllar için ev yapıyor olmaktan nefret ediyordur.

Richter yavaş yavaş hem işine, hem karaborsacılara ve hem de iki dünyanın birbirinden ayrı yaşamalarına alıştı. Rus kesiminde caddelerdcyürürken artık ne portreleri, ne dövizleri ayrımsa-mıyordu; hele komünist gazetesinde yeni yapılan okulla ilgili olarak Richter için bir övgü yazısı yayınlanınca, fanatik bu adam-'

lar, diye düşündü hoşnutlukla, ama onlarla da pekâlâ çalışabilir...

Hilda hiçbir zaman âşıklarını Kurt'la tanıştırmazdı, ahlâksızlık sayardı bunu; ama Smiddle de dediğini kabul ettiren cinstendi. Hilda ona kocasının kızıllardan nefret etmesine rağmen onların bölgesinde bir şeyler yaptığını söyleyince Richter'le tanışmak istemişti.

Smiddle, Richter'e gazeteci olduğunu, burada büyük bir Amerikan ajansını temsil ettiğini ve Berlinli mimarların çalışmalarına ilişkin bir yazı hazırlamak istediğini söyledi. Son derece dikkatli davranıyor ve Frau Richter'e saygısını özellikle belirtiyordu: Frau Richter'e bir konserde Frau Langemüller tanıştırmıştı kendisini. Richter'lerde gece geç saatlere kadar oturdu, kalkarken Kurt'a, «Neden Frankfurt'a gitmiyorsunuz? dedi. Çok hareketli bir kent... İsterseniz general Dawes'le konuşayım sizin için. Sizin gibi üstün yetenekli mimarlar için her zaman iş bulunur orada. Sonra, bir kentin yeniden kurulmasının projelendirilmesi gibi çok ilginç bir iş olabilir bu. Kaldı ki kızılların yanında çalışmanın size çekici geldiğini de hiç sanmıyorum.» Richter sevindi. Smiddle de bu konuya yeniden döneceklerine söz verdi.

Artık sık sık Richter'lerde oluyordu Smiddle. Hûda'yı sıkı sıkı uyarmıştı: «Bir daha gelmeyeceksin bana. Kocanla dostum artık ve onu aldatmak istemiyorum». Hilda ağlamış, ama boyun eğmişti. Smiddle sık sık politikadan söz açıyor, kızıllara sövüyordu. Richter düşünüyordu: Dokuz yüz kırk iki yazında kaybettik biz savaşı. Albay Gabler büyük adamdı. —Hitler'i ortadan kaldırıp müttefiklerle anlaşmamız gerektiğini anlıyordu. Amerikalılar hiç şüphe yok ki bencil insanlar, ama bizim çıkarımız da onların peşi sıra gitmekte. Bir yıl geç, ya da bir yıl erken Ruslarla muhakkak kapışacaklar. Ve savaş burada başlayacak, demek ki bağlaşıksızlık falan kurtaramaz bizi. Eğer Amerikalıların safında yer alırsak, Stettin, Breslau, Koenisberg'e dönebiliriz, yani tıpkı savaştan önce olduğu gibi yaşayabiliriz.

— Arkadaşlarla konuştum... —dedi Smiddle—. Kızılla-

nn yanında çalışıyor olmanız düşündürüyor onları. Ve kötü şeyler söylüyorlar: güya gençken komünistmişsiniz siz.

— Saçma bu.

— Ben de öyle düşündüm. Ama iftiracıların ağzını kapatmak gerek. Doğu Almanya'da «Özgürlük Yanlıları Birliği» diye bir kuruluş var, gizli çalışıyorlar tabii, kızıllar böyle şeyleri sevmezler bilirsiniz. Onlarla ilişki kurmanızı öğütlerim size.

— İlk kez duyuyorum...

— Şaşılacak bir yanı yok bunun, çok dikkatli çalışıyorlar ve kimse kimseyi tanımıyor. Siz yürekli bir insansınız, ama olsun, ne diye tehlikeye atılacaksınız, öyle değil mi? Ben onlara katılmaya razı olduğunuzu söylerim olur biter.

— Yoksa işimi mi bıraksam acaba? Okulu teslim ettim. Şimdi de bir stadyum projesi yapmamı istiyorlar, geri çevirebilirim...

— Aceleniz ne? Frankfurt'tan kesin bir yanıt almış değiliz daha, akılsızlık olur bu. Frau Richter'e soracak olursanız o da benim söylediklerimi söyler her halde. Ben bir fikir adamıyım, ama daha önce şunu söylüyorum: şöyle yada böyle yaşamak gerek...

Richter yatıştı. Bir hafta sonra Smiddle:

— «Özgürlük Yanlılarının —dedi— bir kuralları varmış: her yeni gelen kişi yanı sıra üç kişiyi daha getirmeliymiş. Bu bakımdan doğudaki mimarlarla konuşup kendinizden başka üç adam bulmanızı istiyorlar.

— Ama neden? İşimden ayrılmak üzereyim ben...

— Eğer Amerikan kesiminde bir iş bulmak istiyorsanız, bağlılığınızı göstermeniz gerek. General Dawes'in bana söylediğine göre, adınız kızıllar listesinde geçiyormuş.

Richter heyecanlandı. Belki de bir tuzaktı bu? Ama yok canım, Smiddle gazeteci, üstelik büyük bir ajansın temsilcisi... Nasıl girdim acaba o listeye? Gerçi kızılların yanında çalışıyorum, ama zorunluluktan bu. Milyonlarca kişi çalışıyor benden başka... Ama bir zamanlar bolşevizme gönül verdiğimi, Kuznetzk'de bu-

lunduğumu öğrenebilirler. Gerçi Naziler bile çıkışmamışlardı bu yüzden bana, kaldı ki, Batı Almanya'da özgürlük var, komünistler gizli kapaklı değil, açıkça sürdürüyorlar eylemlerini... Beni kızıl bilmelerini istemem... Acaba Wolf'la ve daha birkaç kişiyle konuşsam mı? Konuyu dikkatlice politikaya getirip bu konuda neler düşündüklerini öğrenebilirim. Yine de tehlikeli, ama Frankfurt'a gidebilmemiz için zorunlu bu. Çok iğreti, çok salakça bir durumum var: bir ayağım Avrupa'da, bir ayağım Asya'da, kolayca düşebilirim...

Hûda'nın bir sözünü anımsayarak gülümsedi: Almanların huzursuzluk içinde yaşamaları gerek, demişti. Yeterince huzursuz olduğumuzu sanıyorum. Nereye baksan yıkıntı... Ama ben yine de bir şeyleri dürtmek istiyorum. Oysa biliyorum, üzerime düşecek ittiğim şey... Belki de çağ böyle? Yoksa benim karakterim mi?

Sonunda profesör Wolf, ağırbaşlı, kibar bir insan olarak tanınan mimar Kramer ve Minsk'te tanıştığı —bir istihkâm bölüğüne komuta ediyordu— Lemcke ile konuşmaya karar verdi.

Stadyum projesi konusunda görüşlerini almak istediğini söyleyerek girdi profesör Wolf'la

konuşmasına. Profesör altmış yedi yaşındaydı ve Richter onun hâlâ doğduğu evde oturduğunu öğrenince şaşırdı; bu ev bir bombardıman sırasında baştan aşağı yıkılmış bir caddede mucize türünden ayakta kalabilmiş tek evdi. Wolf'un dairesindeki tüm eşyalar eskiyi soluyordu. Duvarlarda Gerhart Kaptmann, Moissi, Rathenau'nun imzalı portreleri asılıydı. Salonda eski model mobilyalar vardı. Profesör, Richter'e çok kaliteli bir sigara ikram edince Richter kurnaz kurnaz:

— Bunlar her halde —dedi— burada, doğruda yapılmı-yordur?

Wolf gülümsedi:

— Hollanda'dan getirdiler bir paket.

Richter stadyum projesiyle ilgili kuşkularını anlattı ve pro fesörün söylediklerini saygıyla dinledi. Sonunda:

— İnsanlar yaşamayacak olduktan sonra bu stadyumlar falan ne diye yapılıyor anlamıyorum, dedi.

— Gençler spora pek hevesliler, onlar için stadyum evden daha önemli...

— Ben bunun futbol oynamak için olduğunu hiç sanmıyorum, miting yapmak içindir... Telegraf'da da böyle yazıyor...

Wolf'un kaşları çatıldı:

— Telegraf'da benim de güya gizli birtakım fabrikalar yaptığım yazıldı, oysa bildiğiniz ev benim yaptıklarım. Yaşlı bir adamım ben ve onların sisteminden hiçbir şey anladığım yok. Başlangıçta birtakım yeniliklerden korktum, ama şimdi bunların sonuçlarını vermeye başladığını görüyorum. Adamlar haklılar mı değiller mi, bunun tartışmasını yapmayacağım, ama şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, baştakiler dürüst insanlar ve bu az bir şey değil. Sonra, savaş istemiyorlar. Bunun başhbaşma ne büyük bir şey olduğunu düşünebiliyor musunuz? Benim evimin çevresi örenden beter... Naziler Almanya'yı yeşil çuhalı bir kumar masası üzerine koydular. Ama ne siz, ne ben asker değiliz, yapı yaparız biz ve bir ev bizim için stratejik bir nokta değil, çalışmalarımızın bir ürünüdür... Geçenlerde Bremen'e, kızımın yanma gitmiştim. Herkesin kafasında aynı soru: savaş ne zaman, patlayacak?.. Çılgınlık! Ve düşünebiliyor musunuz, Naziler yeniden su yüzüne çıkmışlar. Yakında ordularını oluşturacaklarını söylüyorlarmış. O zaman ayalcta kalabilmiş pek az şey de yok olup gidecek. Beni de ayartmaya çalıştılar: Batı markları, villa, otomobil... Ne yapayım ben bunları? Şunun şurasında ne kadar ömrüm kaldı ki?. Hem daha sonra ne olacağını düşünmek gerek... Görüyor musunuz ne iyi bir görev vermişler size: stadyum yapmak... Üstesinden geleceğinize eminim.

Richter yanıldığını anlamıştı: Wolf çok yaşlıydı, değişikliklerden korkuyordu, doğduğu evde

ölmekti tek isteği.

Richter birkaç gün sonra Kramer'i çağırdı evine. Onu yakından tanımazdı ama rejimden hoşnut olmadığını sanıyordu. Bir gün kendisinin yanında şöyle demişti: «Bu evlerden Perpignan

yakınlarında da görmüştüm...» Tatillerini Fransa'da geçiren, konfora alışkın ve her halde iyi de para kazanan bir adamdı, oysa şimdi kızıllar için «kültür sarayı» denilen birtakım yapılar yapmak ve toplantılara katılmak zorundaydı...

Hilda konuğa kahve getirip çıktıktan sonra Richter:

— Her halde sık sık Fransa'ya gidiyordunuz eskiden, dedi.

— Yedi yıl kaldım orada.

— Ama artık gidemiyor olmanız canınızı sıkıyordur, öyle değil mi?

— Ya, şimdi oraların nasıl olduğunu görmek çok ilginç olurdu. Özellikle de İspanya'yı görmek isterdim yeniden...

Richter şaşırdı: demek İspanya'da da bulunmuş... Acaba konuya nasıl girsem?

— Siz de bulundunuz mu Fransa'da? diye sordu Kramer.

— Çok kısa bir süre. Saint-Tropez ve Bidart'e gitmiştim. Ama çok eskidendi bunlar. Şanssızım ben: tüm savaş boyunca Doğu cephesindeydim. Savaş sırasında da Fransa'da bulunmuş muydunuz siz?

— Evet. Hep orada savaştım ben...

— Richter içini çekti:

— Korkunç bir ders oldu hepimize bu. Acaba yeniden savaşmamız gerekecek mi dersiniz? Artık hiçbir şey anlamıyorum ben: Amerikalılar Rusları suçluyorlar, Ruslar Amerikalıları... Belki her ikisi de suçlu, bilmiyorum, ama şaşırdım kaldım, acaba bizlerin ne yapmamız gerek?

'¦— Yapı yapmak Herr Richter, olabildiğince çok yapı yapmak. Pedagoglar çocukları eğitiyorlar, tarımcılar bağ-bahçe yetiştiriyorlar, mühendisler fabrikaları çalıştırıyorlar, bizim işimiz-se yapı yapmak.

— Niçin? Bombayla yıkılsınlar diye mi?

— Bombalar kendi kendilerine uçamazlar, insan gerek bunun için. Demek ki, her insanla tek

tek savaşmak gerekiyor. Bu elbette kolay değil. Eğer derinlemesine bakacak olursak çevremize, daha sürüyle pislik olduğunu görürüz. Ama dört yıl-

dır her şey öylesine değişti ki, bunu görmemek de olanaksız. Madrid yakınlarında savaştığımız sırada «Thaelmann Taburu» dedikleri bir avuç Alınandık biz. Ne kadar azız burada! diye düşünürdüm acıyla. Oysa şimdi yüzbinlerce genç görüyorum. Thaelmann taburu değil bu, Thaelmann'ın ülkesi artık. Gerçekten yeni bir Almanya bu.

— Başınıza bunca şey geldiğini bilmiyordum doğrusu! dedi Richter çabuk çabuk. Sizinle aynı fikirdeyim, yapı yapmamız gerek bizim. Ama savaş olmayacak, değil mi? Bir kahve daha koyayım, içer misiniz?..

Richter uzun süre sövdü saydı kendine: ilk gizli görevimde kurdun ağzına düşüyordum az kalsın!.. Ama nereden bilebilirdim: adam parti üyesi değil, üstelik yüksek öğrenimli... Şaşılacak şey! Bereket ağzımdan gereksiz bir şey kaçırmadım...

Yine de, Lemcke ile de konuşmaya karar verdi. Bu kez hiçbir tehlike yoktu: Nazi idi Lemcke, Rusya'dayken az sopa kırmamıştı kızılların başında...

Richter sözü döndürüp dolaştırıp politikaya getirince Lemcke öfkelendi:

— İnsanlık için yaşamaktan bıktım usandım, Lemcke için yaşamak istiyorum artık. Dört yıl üzerimde bit besledim. Göbeğimden kurşun yedim. Ama o zamanlar hiç değilse şunu biliyordum: eğer biz kazanırsak bir şeyler olacaktı... Bunlarsa bizim kendileri için savaşmamızı istiyorlar. Bombayı onlar yapacaklar, bense kurşunlanmış göbeğime bu kez de bir bomba parçası yiyeceğim. Yağma yok. Artık kumara tövbeliyim ben. Komünistlere katlanmak çok zor, doğrusu bu, ama çalışmama karşılık para ödüyor adamlar bana. Eğer Amerikalılar Mac Cloy'un finosu için apteshane yapmamı önerirlerse, başüstüne, gider yaparım. Ama onlar için savaşmaya hiç niyetim yok, beni yeryüzü padişahı bile ilân etseler bu böyle... Çünkü bir tane göbeğim var benim, iki tane değil. Hangi metafizik düşüncelerin suyunda eritirsen erit bu sözlerimi, umurumda değil. Lemcke yaşamak is^ tiyor.

Richter başarısız girişimlerini Smiddle'e anlatınca, onun ayak direyeceğini, başkalarını aramasını söyleyeceğini düşünüyordu. Oysa Smiddle onu sessizce dinledikten sonra:

— Ağzınızdan bir şey kaçırmadığınız çok iyi olmuş —dedi—. Beni Amerika'dan çağırıyorlar. îki-üç aya dönerim. Bu arada sizin Frankfurt'a geçmeniz sorunu da açıklık kazanmış olur sanırım. Daha çok çalışmanız, onların beğeneceği biçimde çalışmanız da yerinde olur, varsın iyi bir mimar olarak ününüz artsın.

Hûda'yla pek kibar bir şekilde vedalaştı. Tutku, öfke, keder çalkanıyordu Hûda'nın yüreğinde. Smiddle'i kucaklamamak için güç tuttu kendini. Bana karşı davranışları korkunçtu, diye düşündü daha sonra. Kurt'la olan dostluğuna da inanmıyorum. Yalnızca benden ayrılmak için icat etti bunu. Dönmeyecek, eminim...

Yaz boyunca üzgün üzgün dolaştı durdu Hilda, ancak sonbaharın sonlarına, yani Smiddle'in dönüşüne yakın «Air France» da çalışan genç bir oğlana gönül verdi.

Richter de inanmıyordu Smiddle'in döneceğine. Batıya geçiş düşlerini bir yana bırakarak kendini işine verdi. «Özgürlük Yanlıları Birliği» gibi gizli birtakım kuruluşlara ilişkin aptalca konuşmalar da sona ermişti. Çok çalışıyor, eskiden olduğu gibi, nalet bir zamanda dünyaya geldiğine yanıyordu. Ama Lotte çok tatlıydı, ve her çarşamba birkaç saat için de olsa çağının zorluklarını unutuyordu.

Ancak Smiddle döndü. Hilda kayıtsızlıkla baktı ona: Fran-sızdaydı hâlâ gönlü. Richter'se heyecanlandı: ne diyecek acaba bana? Frankfurt, her şeye rağmen, iki dünya arasında bacak açmış çabalayıp durmaktan bin kat daha iyidir...

«Özgürlük Yanlıları» olayından sonra Richter Smiddle'den korkmaya başlamıştı: her şey beklenebilirdi bu adamdan. Ama yine de Amerikalının son önerisi aklını durduracak gibi oldu.

Smiddle, stadyumun kolayca çökebilecek bir biçimde yapılabileceğini, her şeyin mimara bağlı olduğunu söylüyordu. Dolar demek her şey demekti, öte yandan sonuca varılacak günler gelip çatmıştı artık, Richter bağlıydı, örgüte girmişti, ve kanılarına ihanet edenleri kimse bağışlamazdı. Smiddle tam üç saat aralıksız konuştu, Richter'i imrendirmeye çalıştı, gözdağı verdi: büyük bayramlarını kutladıkları sırada tribünler çökmeliydi. Richter üç bin dolar alacaktı bu işe karşılık ve hemen Frankfurt'a uçacaktı.

Richter karşı koymaya çalıştı: çılgınlıktı bu, Nazilere yaraşır türden bir serüvendi, ne kendisi çocuk, ne de kızıllar o kadar saftı.

— Kendinizi düşünün —dedi Smiddle—. Ben bir dostunuz olarak sizi kurtarmak istiyorum... Batıda adınız kızıllar listesinde geçiyor. Bonn polisi için siz Ulbricht'ın güvenilir bir adamısınız. Elbette Ruslara sığınabilirsiniz... Bu durumda bile bağışlardım sizi: insan ne de olsa yaşamak zorundadır. Ama işin içinde başka işler var. Ribbentrop'un arşivi içinden albay Wilke diye birinin bir raporu çıktı. Raporda yazdığına göre 1940 yılında siz Nazi haberalma servisi adına Moskova'ya gitmişsiniz. Eğer bu yayınlanacak olursa kızıllar size, «Sağolun Herr Richter, ne iyi etmişsiniz de Moskova'da Naziler adına casusluk yapmışsınız» demiyeceklerdir. Ben bunun

yayınlanmamasını rica ettim arkadaşlardan, sizin bizimle çalıştığınızı söyledim. Artık siz kendiniz bilirsiniz.

Richter'in aklına gelen ilk şey kendini asmak oldu: birazcık cesaret gerekliydi, o kadar... Ama bunun bir çıkış yolu olmadığım çabuk anladı: yaşamak istiyordu o. O kadar heyecanlanmıştı ki, her şeyi Hilda'ya anlatmaya karar verdi: oysa hiç yapmadığı bir şeydi onu işlerine karıştırmak.

Hûda'nın şaşıracağını, bağırıp ağlayacağını sanmıştı. Oysa sakin sakin:

— Smiddle alçağın biri —dedi—. Çoktan anlamıştım bunu.

— Nerden anlamıştın?

Hilda omuz silkti:

— Bir önemi var mı nerden anladığımın?., önemli olan onun alçak bir adam olması. Hiçbir şekilde kabul etmemelisin Kurt. Yeter kendini tehlikeden tehlikeye attığın. Anımsıyor musun, Hitler'in haklı olduğunu, savaşmak, acı çekmek gerektiğini söylemiştin bir gün bana? İnanamıyordum oysa ben buna... Aslında ben de az çekmedim. Bombardımanlar aklıma geldi mi, delirecek gibi oluyorum. Sonra barikatlar yapmak zorunda bıraktılar bizi. Ve niçin?.. Unter der Linden'de Ruslar, Postda-merstrasse'de Amerikalılar otursunlar diye. Yalvarırım Kurt, kabul etme. Biliyor musun kaç yıldır evliyiz? On yedi yıldır tam. Az da olsa bir anlamı var bunun, beni hesaba almamazhk edemezsin... Eğer dediklerini yaparsan komünistler öldürür seni. Neden ölesin?.. Evet, eskiden yaşayışımız daha" iyiydi, ama şimdi de fena değil, sen çalışıyorsun... Sonra önerilen şeyi bir düşünsene... Tribünlerde sıradan insanlar oturur: kadınlar, çocuklar... Alçak bu adam diyorum sana. Hayatta kimseyi öldürmek istemedim, ama onu büyük bir sevinçle kıtır kıtır kesebilirim...

— Eğer razı olmazsam albay Wilke'nin raporunu yayınlatacak. Batıya da kaçamam, er ya da geç yakalar, öldürürler beni...

— Canım, açıktan açığa «kabul etmiyorum» demiyecek-sin ki... Düşüneceğim söyle. Varsın umutlansın bir süre. Ama ne olursa olsun yapmayacaksın.

Birden ağlamaya başladı Hilda. Kurt'un bir tuzağa düştüğünü anlıyordu. Ve suçlu kendisiydi. O getirmişti Smiddle'i. On yedi yıl aynı hayatı paylaşmışlardı, şimdiyse Kurt onu döve-bilirdi ve hiç de haksız sayılmazdı.

Richter de düşünceye dalmıştı: evet, belki de sürüncemede bırakabilirim işi. İlke olarak kabul ettiğimi, ancak bunun oldukça zor gerçekleştirilebilir bir şey olduğunu söyleyebilirim. Ben yakalanırsam, o sevgili Amerikasma çekip gitmiş olacak...

I

Gece hiç uyumadı, düşünmeye devam etti. Birden Smiddle' in önerisi çok çekici geliverdi. Gerçi adamlara sezdirmeden bunu yapabilmek oldukça zordu, ama hiç gerçekleştirilemez bir şey de değildi... Hûda'nın söyledikleri aptalcaydı: çocuklar, kadınlar, yok bilmem neler... Hükümet üyeleri için de bir tribün bulunur her stadyumda. Ruslarla kardeşleşmenin ne demek olduğunu anlasın keratalar! Kurt Richter gerçek bir Almandır, son kurşununa kadar savunmuştur Berlin'i...

Sabah işe gitti ve bütün gün Smiddle'in önerisini hiç düşünmedi. Evde Hûda'yı kendisini bekler buldu.

— Neye karar verdin? diye sordu Hilda onu görür görmez.

— Bilmiyorum, daha karar vermedim. Rahat bırak beni. Hûda'nın Fransız oğlana gitmesi gerekiyordu, ama gitmedi;

vicdan azabı çekiyordu. Odasına çekildi ve sessizce ağlamaya başladı: şu anda Fransız kendisini beklediği ve kendisi de ona gitmeye can attığı için, yaşlılık günleri artık eskisi gibi uzakta olmadığı için, tribünlerin altında ezilen çocuklar, sığmaklara doluşmuş insanlar için... ağlıyordu.

Richter'in az kalsm yüreği yerinden oynayacaktı: aman tanrım, bugün çarşamba! Doğru Lotte'ye gitti. Kız sofada oturmuş, tombul, beyaz bir kedinin gerdanım tarıyordu. Richter onu öpmek isteyince, Lotte kediyi göstererek:

— Dikkat —dedi—, uyandıracaksın.

— Söylesene Lotte, endişe içinde yaşamak ister miydin?

— İhtiyar budala, kim ister böyle bir şeyi?

— Bilmiyorum, her halde hiç kimse... Ama belki de ben...

52

Gerek Niederwald, gerekse Oberwald sakinleri için oyma ustası Kari Brenner'in sebatlüığı bilinen bir şeydi: «Beyaz Geyik» otelinin sahibi Gustav Speier'in dul karısı Anna Speier'in

peşinden tam dört yıl koşmuştu. Kari, Anna'ya çok önceleri, iznini geçirmeye geldiğinde âşık olmuştu. O zaman Gustav Spei-er sağdı ve Kari'a yalnızca Anna'ya bakıp bakıp iç çekmek düşüyordu. Ayrılırken kendi eliyle yaptığı bir madalyon armağan etmişti Kari Anna'ya:

fUdisinden bir yürek...

Anna'nm peşinden pek çok kişi koşuyordu. Güzel bir kadındı, toplucaydı, ama şişman değildi; parlak, firuze rengi gözeleri, tepesinde topladığı, beyaz altın rengi saç örgütleri vardı; alçakgönüllüydü, Oberwald'de yeterinden fazla bulunan çenesi düşük dedikoducu kadınlar bile söz ona geldi miydi dillerini ısırırlardı. Taliplerden bazılaruu, küçük, şirin restoranı her gece ağzına kadar dolu olan «Beyaz Geyik» oteli, Anna'dan daha çok büyülüyordu.

Eskiden «Çelik Miğfer»ci, şimdiyse «ılımlı demokrat» olan Oberwald belediye başkam noter Seidlitz bir gün karışma şöyle demişti:

— Ahna -yine de şanssız bir kadınmış... Bir düşünsene, Gustav savaşın bitimine birkaç gün kala öldü...

— Tam tersine, bence, çok şanslı bir kadınmış. Güstav'm Niedenvald'da bir otel yaptırtmak isteyişini anımsıyorsun değil mi? Hani, «Oradan manzara çok güzel» falan diyordu?.. Eğer Gustav o oteli yaptırsaydı ne yapardı şimdi Anna? Eğer senin gibi ele alacak olursak sorunu, o zaman onun da, başına bir belâ gelmesine birkaç kilometre kala kurtulduğunu söyleyebiliriz...

Acaba Anna neden direniyordu? Kari Breaner ne yaşlıydı, ne de çirkin. Usta bir oymacı olarak bilinirdi. Savaştan önce kemik üzerine oyma yapıtlarını turistler kapış kapış alırlardı. Şimdi bile bunları yalnızca Weimar ve Jena'da değil, Berlin' de bile görmek mümkündü; sanatsal oymacılıktan iki kez madalya almıştı. Dört yanı meyve bahçesi olan bir evi vardı. En önemlisi de Anna ona karşı kayıtsız değildi, Kari'a baktığı zaman parlak gözleri donuklaşır, solar gibi olurdu. Genç kızken de rüyalarına girerdi Kari, düşlerini doldururdu, ama anası

babası Speier'e vermişlerdi onu, çünkü oteli vardı Speier'in. Düğünleri savaşın hemen arifesinde olmuştu. Kari izine geldiğinde Anna çok heyecanlanmıştı ve Karl'ın armağanı olan madalyonun içine yine onun bir fotoğrafını koymuştu. Eğer şimdi ona acı çektiriyorsa, bu yüreğinin KarPın NiedenvaPde rahmetli Gus-tav'ın bir zaman otel yapmak istediği yerin yakınında oturuyor olmasıyla açıklanabilirdi.

Niedenvald-Oberwald arası on dört kilometreydi, ama aradan Sovyet ve Amerikan bölgelerini birbirinden ayıran sınır geçiyordu. Üç yıl öncesine kadar Kari sık sık Oberwald'e gelirdi, ama son zamanlarda durum biraz sıkılaşmış ve polis izin belgesi istemeye başlamıştı. Gerçi spekülatörler iki bölge arasında mekik dokumaya devam ediyorlar, ilâç, çorap, sigara... getirip götürüyorlardı, ama Kari ağırkanlı bir adamdı ve Anna'yı gitgide daha seyrek görmeye başlamıştı. Evlenmelerini ve birlikte Nie-denvald'de oturmalarını söylüyordu Anna'ya. Anna kararsızdı. Babası kırk beşte ölmüştü, annesi hastaydı ve Niederwald'm sözünü bile duymak istemiyordu: «Deli olmak gerek, diyordu, oteli satıp kızılların tarafına geçmek için...» Anna çekine çekine, «Sen neden Oberwald'e geçmiyorsun?» diye soruyordu Karl'a. «Bir sanatım var benim, diyordu Kari, sanatçıyım ben, lokantacı olmak istemiyorum.» Oysa asıl nedeni söylemiyordu Kari: Oberwald'in tüm saygıdeğer kişilerince o «Kızıl Karbdan başkası değildi.

Karl'ın babası da oymacıydı; hiçbir partiye üye olmadığı halde «sosyal demokratım ben» derdi. Hitler'in iktidara gelmesi üzerine yatağa düşen ihtiyar adam, oğluna «On sekiz yaşındasın, demişti, bu yaşta hep birtakım ahmaklıklar yapılır. Eğer sen de, ille yapacağım bu ahmaklıkları diyorsan, içki iç, kumar oyna, kızlarla geceyi gündüze kat, ama bu namussuzların peşinden gitme...» Kari babasının öğüdüne bağlı kaldı. Gerçi sokaklarda Führer'e karşı olduğunu bağırmıyordu, ama sabahtan akşama kadar «Sieg! Heil» diye kıçlarını yırtan zibidilere hiçbir zaman katılamayacağını açıkça söylüyordu. Savaş başlayınca

Kari kızkardeşine, «Bu şamatacıların başımıza bir belâ getireceklerini biliyordum zaten...» dedi. Savaş süresince cephelerden hiç ayrılmadı, Balkanlarda, Afrika'da, sonra da Rusya'da savaştı. Kırk dörtte, —kendisi de hiç şaşırmamıştı bu işe—• kahraman oldu; arkadaşlarına şöyle diyordu: «Ahmakça bir şey bu: Rus köylerini yakmak... Niedenvald'de kendi evimin yakılışını görür gibiyim sanki...» Feldwebel gülümsedi: «Sarayının nasıl yakıldığını görememen için sana yardım ederiz, korkma», Karl'ı ceza taburuna gönderdiler, sağ kalması bir mucizeydi, Niederwald'e dönünce evini ayakta gördü: kimse yakmamıştı. Karl'ın başına gelecek şeyler son bulmamıştı daha: küçük kentte onun faşisîlerce ceza taburuna gönderildiğini bilmeyen kalmamıştı, böylece, kendisinin de hiç beklemediği bir anda, Nazilere karşı dövüşmüş bir kişi olarak belediye başkanı seçiliverdiğini gördü. Karl'ın babasına benzemeyen yanı politikaya hiç ilgi duymarnasıydı. Yeni görevini de hiçbir tutkuya yer vermeyen dürüst bir çalışkanlıkla sürdürüyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse neler olup bittiğini anladığı da yoktu, tanrıya şükür Nazilerin sonu gelmişti —na-muşssuzdu çünkü hepsi—, bağırıp çağırmak değil, geyik ya da ayı kemiği üzerine oyma yapmak zamanıydı, ille de ülkeye bir düzen verilecekse, —babasının da dediği gibi,— bu sosyal demokrat bir düzen olabilirdi. Savaştan sonra ilk kez Oberwald'e gidip de kendisine «Kızıl Kari» dendiğini duyunca çok şaşırdı. Çünkü yüreğinin derinlerinde komünistlere karşı bir korku vardı. Belediye başkanı Seidlitz takmıştı ona «Kızıl Kari» adını ve öyle tuttu ki bu ad, Niedenvald'de bile yeni düzenden hoşnut olmayanlar onu gördüler mi, «Susun, Kızıl Kari geliyor...» derlerdi. Esir kampından yeni dönen ve gerçekten kızıl olan (üstelik de gençti) Schultz'u kendi yerine belediye başkanı seçtiklerinde çok sevindi. Kari artık kızıllığının unutulacağını sanıyordu, ama Anna bir gün, «Seidlitz sizinle evlenmememi söyledi, dedi. Çünkü siz komünistmişsiniz ve Ruslar gidince sizi hapse atacaklarmış...» «Kim? Ben mi komünistmişim? diye karşı koydu Kari. Masal bunlar. Kötü olan bir şey varsa o da Nazi-

lerin yeniden yaygaralarına başlamış olmaları. Seidlitz'in Polonyalılara iyi bir ders verilmesi gerektiğini haykırışını anımsıyorum. Oysa dersi alan biz olduk...» Şu komünistler de çok düşüncesiz adamlar, diye düşünüyordu Kari. Amerikalılarla niye anlaşmıyorlar bilmem ki?.. Amerikalılarda bir sürü dolar ve bir de bomba mıdır nedir korkunç bir nesne var. Eğer Ruslar Amerikalılarla anlaşırlarsa bizler de rahat rahat yaşarız, ben Anna ile evlenirim, Anna da oteii annesine bırakır, her pazar onu görmeye gelir. Gelgeldim komünistler Amerikalılara sövüyorlar.

Çılgınlık bu...

Yeni düzene alışmıştı Kari. "Artık ne Seidlitz'in «caniyane» olarak nitelediği cumhuriyet yasalarına, ne belediyede asılı duran Taelmann'ın portresine ve ne de kentten altı kilometre ötede, otoyolun kenarında duran Ruslara öfkeleniyordu... Arada bir rastladığı Rus binbaşıya incelikte, «Merhaba, derdi, bugün hava çok güzel», ya da, «Merhaba, bugün hava çok rüzgârlı...» Bununla birlikte, üzeri bazen yeşil, bazen san, bazen kara gibi görünen çamlarla örtülü tepeye hüzün dolu bakışlarla bakardı; tepenin ardında Anna vardı ve, yeter artık! diye düşünüyordu Kari, anlaşsın şu komünistler anlaşacaklarsa Amerikalılarla...

Karl'm ikinci kez ve yine kendisinin hiçbir suçu (!) olmadan kahraman olduğu o gün buz gibi bir rüzgâr esiyordu. Rus binbaşıya havaya ilişkin hiçbir şey söylemedi Kari o gün. Ober-wald'e gitmek için orman yolunu tutmuştu: izin kâğıdı olmadığından polislere rastlamak istemiyordu. Şüphesiz ki «Kızıl Kari» için düşüncesizce bir hareketti bu, ama özlem yüreğini öylesine pençesi içine alıvermişti ki, hemen Anna'yı görmeye karar verdi. Üzerinde on beş gün çalıştığı iki de armağan almıştı yanma: sapı büyük bir ustalıkla işlenmiş bir bıçakla, küçük bir kutu.

«Beyaz Geyik» restoranı kalabalıktı. Karl'ı görünce Anna' mn yanaklarına allık çöktü ve bu onu daha da güzelleştirdi. Kari'dan açağı katta oturmasını rica etti Anna: restoranda bugün çok konuk vardı ve garsonlara onun da yardım etmesi gereki-

yordu, ama bir saat sonra işi biterdi ve birlikte yukarıya, onun odasına çıkarlardı. Kari tek basma küçük bir masaya oturdu ve soğuk bir şişe şarap ısmarladı kendine. Zaman öldürmek için de sabahleyin okuyamadığı gazetesini çıkardı cebinden.

Büfenin yanındaki uzun masada Amerikalılar oturuyorlardı: bir M.P. subayı ve iki sivil. Yüksek sesle konuşuyorlar ve iki de bir de garson kızı çağırıyorlardı. Kimsenin onlara dikkat ettiği yoktu: Oberwald kontrol noktası olalı beri Amerikalılar pek beğendikleri «Beyaz Geyik»e sık sık uğruyorlardı.

— Pek sessiz sizin buralar — dedi Smiddle yüzbaşı Ken-nel'e.

Yüzbaşı suçlu suçlu gülümsedi:

— Birer bardak daha kirsch içelim mi?

Smiddle Oberwald'e sık sık uğrar ve şaka yollu «Beyaz Geyiksin kendisinin komuta karargâhı olduğunu söylerdi. Yanında da İngilizce ve Rusçayı ana dili gibi bilen Alman Brauer olurdu hep. Smiddle yorulmak nedir bilmezdi. Richter,Amerika-lmm yalnızca kendisiyle meşgul olduğunu düşünürken yanılı-yordu, çünkü Smiddle için stadyum işi, onun kafasından geçirdiği sayısız planlardan birisiydi. General Dawes ona, «Böylesine açılmaktan korkmuyor musunuz?» diye sorduğunda, binbaşı gülümsemiş, «Bir şeyler yapmaktır önemli olan, demişti. Elbette bir Thuringe bakanını ayartmak, bir 'Volkspolizei' öldürmekten çok daha önemlidir, ama ben her

ikisini de yapıyor olmaktan hoşnudum... Tüm bu karışıklıkların barışçıl bir biçimde sona ermeyeceğini Almanlara hep hatırlatmak gerek.» Gazetecileri Smiddle'in çalışkanlığı, hazır cevaplığı çok şaşırtıyordu: onca işinin arasında ajansını da unutmaz, hemen her gün uzun uzun telgraflar yollardı. «Önemli olan bir çekirdek sözcük bulmaktır, ondan bir anda beş yüz sözcük üretebilirsiniz» derdi. Örneğin bazen Sovyet bölgesinden Oberwald'e bir Almanın geçtiği olurdu. Smiddle bunu duyar duymaz, «Kızıl cehennemden kitlesel kaçışlar»a ilişkin uzun haberler yollardı ajansına.

Büyük bir bardak daha kirsch içti ve yeniden yüzbaşı Ken-nel'i iğnelemeye başladı:

— Lanet bir sessizlik var sizin burada. Sizin delikanlılarla konuştum, hepsi gevşemiş, hemen yanıbaşlarmda kızılların olduğunu unutmuşa benziyorlar...

— Kızıllarda bir hayat belirtisi yok. Birer kirsch daha içelim mi?

Smiddle öfkeden çakmak çakmak tutuşan gözlerle salonu taradı.

— Demek bir hayat belirtisi yok komünistlerde, öyle mi? Siz de gevşemişsiniz yüzbaşı. Şuraya bakın, adam oturmuş ve sakin sakin «Neues Deutschland» okuyor. Eğer general Dawes bunu öğrenirse hiçbir zaman binbaşı olamazsınız.

Çevirmen Brauer,

— Nicderwald'den biridir herhalde bu —dedi,— buralılara sorar öğrenirim şimdi...

— Haklıymışım, Niederwald eski belediye başkanı «Kızıl Karl»mış. «Beyaz Geyiklin sahibesine de kur yapıyormuş.

— Çok güzel doğrusu! dedi Smiddle dişlerinin arasından «Kızıl Kari» beyimiz «Beyaz Geyik»te oturmuş, Pieck'in söylevini okuyor. Bu arada yüzbaşı Kennel ile Jenny Powel'in ne şahane kalçaları olduğunu düşünüyor. Otelin sahibesinin kızıl olmadığını nereden biliyorsunuz? O zaman her şeyin farkında bu adamlar... Ruslar yarın bando-mızıka Rhen'e kadar ilerlerse hiç şaşmam doğrusu...

— Herhalde ormandan geçip geldi —dedi yüzbaşı.— Çok güzel bir orman var burada, Almanlannsa bacakları uzundur. Ama madem adam burada, yanımızda, konuşalım kendisiyle, nasılsa zamanımız var. Yalnız daha önce birer bardak daha kirsch içelim.

Yarı uykulu gözlerle, tek başına bir masada oturmuş Pieck' in söylevini okuyan kızıla baktı ve kadehini bir solukta boşalttı.

Kari, yukarıda, Anna'nın odasındaydı. Ormanda gelirken Anna'ya neler söyleyeceğini düşünüp durmuştu. Evlenmeye ak-

İmi yatırmalıydı onun, bu kadar da beklenilmezdi, komünistler Amerikalılarla anlaşmaya yanaşmıyorlardı, oysa hayat akıp gidiyordu. Çok inandırıcı olduğunu sandığı bir söylev hazırlamıştı kafasında, Anna muhakkak kabul edecekti... Oysa şimdi ağzını açmıyor ve suskun, öylece Anna'ya bakıyordu. Neden böyle olmuştu? Herhalde içtiği hafif Moselle şarabından değildi. Büyük bir olasılıkla Anna'yı çok özlemesi, ya da izin kağıtsız Ober-wald'e gelmek gibi yasal olmayan bir davranışta bulunması vermişti ona bu cesareti. Birden divana, Anna'nın yanma oturdu ve öpmeye başladı onu. Eskiden, kendine hiçbir zaman izin vermeyeceği bir davranıştı bu. Anna da bir yandan ona engel olması gerektiğini anlıyor ve, «Kari, koltuğa otur» diyordu, ama bir yandan da o da onu öpüyordu.

Kapının vurulduğunu duydular. Anna hemen açmadı: kendine bir çekidüzen vermeliydi.

Polis Rosen girdi odaya ve Anna'ya hiç bakmadan doğruca Karl'a gitti:

— İzin kâğıdınızı gösterin.

İşte bir namussuz daha! diye düşündü Kari. Hitler'in gençlik örgütündeydi bu namussuz, «Hindistan'a gideceğiz» diye bağırırdı.

— İzin kâğıdım yok.

Rosen, Karl'ı götürdü. Anna sessizce ağlayarak dökülen firketelerini topladı.

Smiddie'in sağlam bir bünyesi vardı: şaka mı bu: yarım litre kirsch içtiği halde uyumaya gitmemiş, «Kızıl Karl»a karşı nasıl davranması gerektiğini düşünmüştü.

— Uzun zamandan beri mi komünistsiniz?

— Tanrım, yardım et bana, yoksa çıldıracağım. Hiçbir zaman komünist olmadım ben. Kemik üzerine oyma, kakma yaparım, iki tane madalyam var.

Kari belediye başkanı oluşunun bir rastlantı sonucu olduğunu anlattı. Komünistlerin Amerikalılarla uzlaşmak istememe-

leri korkunç bir şeydi; kendisi için bir yuva kurup çoluk çocuğa karışacak zaman çoktan geçmişti.

— Durumunuz kötü —dedi Smiddle.— Alman polisi buraya izinsiz, üstelik de silâhlı geldiğinizi

söylüyor...

— Tanrı biliyor, silah olarak hiçbir şey yoktu yanımda.

— Bıçak bulmuşlar üzerinizde... Kari gülümsedi:

— Eski bir asker bıçağı, sapını ben yaptım, sanat değeri

olan bir oymadır...

— Siz istediğiniz kadar sapından, oymasından söz edin, bıçağın üzerinde üstelik oluk da var, bu olukla bir adamı atalarının yanma göndermek işten bile değildir.

Kari elleriyle yüzünü kapattı: yakayı tam kaptırmıştı. Kendisine «Çelik Miğfer»i hatırlattığı için besbelli Seidlitz'in öç almasıydı bu...

— Biz Alman polisinin işine karışmayız —dedi Smiddle,— ama burada benim çok tanıdığım var, sizi kurtarmaya çalışacağım...

Polis şefinin oturduğu odaya geçti ve kapıyı ardından kapattıktan sonra gülerek;

— «Kızıl Kari» değil, aptal Kari demek gerek bu adama. Salıverin gitsin. Üzülmeyin, birkaç gün sonra kendiliğinden gelecektir size.

Karl'ın yanına dönünce:

— Size bir öğüdüm var —dedi,— bizim bölgemize geçin. Kimse kötü bir şey yapmayacak size. Güvence verdiler bu konuda bana. Biz, Amerikalılar birinin üzerine kanat gerflik mi ona kimse dokunamaz. Buraya kızıllardan kaçtığınıza ilişkin bir açıklama yazıp imzalayacaksınız. Belediye başkanıydınız siz ve Rus sopasının ne okluğunu kendi tabanlarınızda duyup öğrendiniz.

— Neden yalan söyleyeyim! diye bağırdı Kari. Hiç kimse kötü bir şey yapmadı bana. Ordan kaçmayı da aklımdan bile geçirmedim...

Smiddle ellerini iki yana açtı:

— Siz bilirsiniz. Ben bir rastlantı sonucu geçiyordum buradan, asker de değilim zaten, gazeteciyim. Size acımıştım, hepsi bu... İçeride bir tutanak tuttuklarını gördüm. Hapse atmak istiyorlardı sizi. Zorla ikna edebildim adamları... Ama eğer siz hapiste yatmak istiyorsanız, ne yapalım, varın yatın...

Smiddle «Beyaz Geyik»e gitti, yüzbaşıyla birkaç kadeh içtikten sonra:

— Gidip —dedi— şu benim Karl'a bir göz atayım, herhalde kararını vermiştir...

Sabaha doğru Kari, Smiddle'in yazdığı açıklamayı imzaladı ve hemen salıverildi.

Smiddle soğuk bir duş aldıktan sonra, canlanmış olarak Kennel'e gitti. Yüzbaşı basma ıslak bir havlu sarmış, yatıyordu.

Smiddle küçümseyici bir gülüşle:

— Herhalde benden daha fazla içmediniz —dedi.— Böylesine gevşemeniz doğru değil yüzbaşı. Kızılların hemen yam-başınızda olduklarını unutmayın. Yeri gelmişken söyleyeyim: biz bugün Berlin'e dönüyoruz, giderken Niederwald'e de uğrayacağız...

Yüzbaşı yatağından sıçradı, ama duyduğu ağır mide bu-lantısıyla kendini yeniden bıraktı.

— Geçirmezler sizi.

— Kim ne bilecek? Asker değilim ki ben, masum bir gazeteciyim. Niederwald'e bir göz atmak istiyorum. Bazı Almanlar yaşanılamayacak kadar berbat olduğundan yakmıyorlar oranın. Belki abartıyorlardir, doğru informasyon vermek istiyorum ben...

— Bırakmazlar diyorum size.

— Smiddle gülümsedi:

— Çocuk mu sanıyorsunuz beni? Bizi bırakmayacaklarını ben de biliyorum. Onlarla konuşacağım böylece de yazacak konu edinmiş olacağım. Sonra bugün yapacak hiçbir işim yok..'.

— Bir tatsızlık çıkabilir. Kuralları gözetmemiz gerek.

— Hep gözetmemiz gereken ve sizin de herhalde unutmuş olduğunuz bir tek kural vardır: kızılları rahat bırakmamak. Bırakın artık şu uyuşukluğu yüzbaşı. Kirsch ister misiniz?

Smiddle iki kadeh doldurdu. Kennel inlercesine:

— Aman, aman kalsın! dedi. Kokusu bile yetiyor. Smiddle'in düşüncesi çevirmen Brauer'e çok saçma geldi:

Niederwald'e vizesiz, üstelik de şoseden gitmek aklı başında bir adamın yapacağı iş değildi. Ama Brauer kendi görevinin boyun eğmek olduğunu biliyordu. Naziler zamanında da basın bölümünde çalışırken, Ruslar için yazılmış ahmakça birtakım bildiriler verdiler miydi hiç ikiletmeden çevirirdi: emir emirdi çünkü. Smiddle'in arabası otoyoldan Niederwald'e giden

şoseye sapınca, Ruslar arabayı durdurup içindekilerden belgelerini göstermelerini istediler. Smiddle uzun süre ceplerini karıştırdı, sonunda «Yılmayanlar» kulübünün üye kartını bulunca gürültülü bir memnuniyet soluğu saldı burnundan. Sarhoş bu adam, diye düşündü Brauer korku içinde, nasıl daha önce farkedemedim, geceden beri ayılmadı ki daha...

— Bu değil —dedi Rus,— bir başkası olması gerek... Smiddle yeniden gülümsedi:

— Çok var bende daha onlardan. Örneğin basın kartı... «Transoc» ajansının temsilcisiyim ben. Bilmiyor musunuz? İnanırım. Bilmediğiniz çok şey var daha sizin. Komutanınıza götürün bizi.

Brauer kekeleyerek:

— Nerden aklınıza geldi bu iş? dedi.

— Siz de gevşemişsiniz Brauer. Belki yüzbaşı Kennel gibi siz de başınıza bir havlu sarıp yatmak isterdiniz?..

Pek büyük olmayan bir eve götürdüler onları. Girdikleri ilk odada askerin biri daktiloda bir şeyler yazıyordu, iki asker de ötede satranç oynuyordu. Smiddle masadaki kâğıtlara bir göz attı. Asker hiçbir şey söylemedi, ama kâğıtları kaldırıp çekmeceye koydu. Brauer'i dürttü Smiddle:

— Gördünüz mü? Geçen arabaların kayıt fişleriydi gizlediği!

— Hemen Berlin'e gitsek? diye önerdi Brauer. Bütün gece hiç uyumadınız, dinlenmeniz gerek.

— Bu kadar korkak olduğunuzu bilmiyordum Brauer. Mizah, zevkinden yoksunsunuz. İnsan her zaman işiyle meşgul olmamalı, arada bir eğlenmek de gerek. Komutanlarının adının ne olduğunu iyi belleyin.

— Girin, deli asker sonunda yandaki ikinci odayı göstererek.

Smiddle içerde, masanın gerisinde oturan Rus binbaşıya baktı: asık yüzlü, çok genç sayılmayacak bir adamdı. Smiddle'i dikkatle süzen Rus:

— Buyurun, dedi, isteğiniz nedir?

— Küçük bir kaza geçirdik, arabanın radyatörü çalışmıyor. Ben de bundan yararlanarak Niederwald'de birkaç saat geçireyim dedim. Ama askerleriniz alıp buraya getirdiler beni. Gazeteciyim ben, Ruslarla dostça temaslar kurmak istiyoruz biz, bunun da ilk koşulu haber alma özgürlüğüdür...

Rus zor farkedilir bir gülümseyişle Smiddle'e baktı:

— Sizin gazeteci olduğunuz hiç aklıma gelmezdi binbaşım. Ama eğer gazeteciyseniz kuralları bilmeniz gerekir. Kontrol komisyonundan vizeniz yok. Böylece, Berlin'e çevirmeniz gerekiyor yolunuzu. Arabayı onarmasında şoförünüze yardım eder bizimkiler. Eğer yorgunsanız, onarım bitene kadar dinlenebileceğiniz bir yer göstersinler...

Eliyle kapıyı gösterdi. Brauer sevinerek hemen çıktı, korktuğu başına gelmemiş, her şey iyi bitmişti. Smiddle bir dakika kadar durup binbaşıya baktı. Sevimsiz, sert bir yüzü var, diye düşündü, saçları da sert fırça gibi. Eğer ağarmış olsaydı bu saçlar, belki biraz daha tatlı görünebilirdi, ama hayır, ölünceye kadar fanatiktir bunlar... Tam çıkarken döndü:

—- Araba için rahatsız olmayın —dedi.— Biz kendimiz

I

yaparız. Yalnız merak ettiğim bir şey var: ordudayken binbaşı olduğumu hemen kim gelip-yetiştirdi acaba size?.,.

Rus karşılık vermedi.

Arabada Smiddle hemen uyudu. Brauer'in de hafiften içi geçmişti; sonunda Berlin'e gidiyor olmaları çok rahatlatmıştı onu. Smiddle sarsıntıdan uyandı, eliyle burnunun ucunu sildi, bir kahkaha atarak:

— Her şey anlaşılıyor —dedi.— Bizim «Kızıl Karl» a hurda eşyalarından ayrılmak çok zor gelmiş besbelli... Yeter uyduğunuz Brauer, eğer böyle devam ederseniz bir yudum kirsch içme mutluluğunu kaçıracaksınız.

Arka cebinden bir matara çıkardı, bir yudum içti, sonra Brauer'e uzattı.

— Gerçi Niederwald eski belediye başkanı bir Thuringe bakam değildir, ama insan her zaman turna balığı avlamaz ya, perki de bir balıktır... Şu Rus binbaşıya gelince, gerçek bir katil bu adam. Hemen, ilk yazımda anlatacağım onu. Not almış mıydınız adını?

— Akılda kolay kalacak, kısa bir adı var: binbaşı Alper.

53

Smiddle'in kendisini kötü kabul ettiği için sövdüğü Osip'i, arkadaşları duygulu bir insan olarak bilirlerdi. Sınır çizgisinin hemen yanında bulunan küçük Sovyet bölgesinde hayat zordu. Yüzbaşı Kennel'in askerleri ve Bonn polisi iki de bir de sınır olayı çıkartıyordu. Bir ay önce Amerikalılar orman yoluna ateş açmışlar ve iki Almanı öldürmüşlerdi. Binbaşı Alper geceyarısı uyandırılmış ve çarçabuk olay yerine gitmişti; olayın gerçek bir çarpışmaya dönüşmesi de onun soğukkanlılığı sayesinde önlenmişti.

Sovyet askerleri ailelerim, yurtlarını ödüyorlardı, çoğu uzun

zamandan beri izne gitmemişti. Binbaşı Alper tatlı sözlerle insanların gönlünü kazanmasını bilirdi. Saçlarına ak düşmüştü; gözleri eskisi gibi sertti, bakışlarına yeni bir anlam gelmişti: duygululuk, hoşgörü... Yalnız, yeni bir savaşın hazırlığı içinde olan insanları düşündüğü zaman, katılığın, uzlaşmazlığın donuk ışıklarıyla yüklenirdi gözleri.

Osip'in çok güçlü bir belleği vardı. Raya bir gün şaka yollu, bir yıl önce sigara satın aldığı bir tütüncüyü tanıyabileceğini söylemişti. Osip, Alman kampından kurtarılan kişilere izin kâğıdı verilmesi konusunda anlaşmak üzere kendisine gelen binbaşının şu laubali gazeteci olduğunu hemen anlamıştı. Beş yıl önce, Zafer Günü geçmiş, bir olaydı bu... Smiddle'i başından savan Osip, doğru Bıkov'a gitmişti:

— Küstah! Ve zilzurna sarhoş... Neden bana getirmişler onu? Sarhoşları ayıltma merkezi miyiz biz burada...

Binbaşı Smiddie'in zencilerden söz ediş biçimini anımsadı. O zaman da kendilerini «yüksek ırk» sayarlar, bizlerden nefret ederlerdi. Minayev, ceketinin cebine birtakım kâğıtlar diken alçağın güya benimle karşılaştığını söylediğim yazıyordu. Belki de Smiddle'di bu... Gerçekten de milyonlarca insanı öldürmeyi başarabilecekler mi, hayatı sakatlayabilecekler mi? Dün teğmen Dorohov kîzmia fotoğrafını göstermişti; şipşirin bir kız çocuğu, beşinci sınıfa geçmiş ve notlarının hepsi «pekiyi.» Alenka da şimdi beşinci sınıfta olacaktı, belki de orta birde. Smiddle gibi namussuzlar Dorohov'un kızını öldürmek istiyorlar. Aklı başında Amerikalıların silkinip kendilerine gelmelerinin zamanı çoktan yetti! Ama zorla kaşınırlarsa eğer, hiç kuşku yok derslerini veririz kendilerine, arada okyanus var falan diye de hiç güvenmesinler. Bizimkilere şöyle bir bakmak yeter bunu anlamak için, nasıl kendilerinden geçerek çalışıyorlar, nasıl bir tutkuyla öğreniyorlar, hepsi tehlikenin bilincinde, gafil avlanamaz böyle bir halk. Ve savaş ne büyük bir felâket! Tüm olanların yinelenebi-

leceğini, onca emekle yapılmış kentlerin, fabrikaların azgın haydut çetelerince yakılıp yıkılabileceğini akıl kabul etmiyor. Doro-hov ne güzel anlatıyordu Kaşinev'i, roman gibi tıpkı, bir yazar bile ondan güzel anlatamaz herhalde. Ve işte bu Dorohov'u bir Smiddle öldürecek... Yüzüne bile sinmiş mendeburluğu, eminim ömrü boyunca hiçbir yararlı iş yapmamıştır bu adam, insanların yaşamasına engel olmaktan başka...

Geçen ilkbahar izin almıştı Osip. Çok heyecanlanıyordu: kime gittiğimi, kimlerin kaldığını bile

bilmiyorum... Vagonda izne giden askerler vardı, şakalaşıyorlar, gülüyorlar, birbirlerine evlerini, ailelerini anlatıyorlardı. Kim» karısına, kimi ihtiyar-cıklarına, kimi yavuklusuna koşuyordu. Genç bir teğmen uykusunda sayıklıyordu: «Maşa!. Maşa!.» Brest'e geldiklerinde Osip bir rahatlık duvdu: Rusça konuşuluyordu, her şey bildikti: kızların yüzü, yollarda asılı dövizler, serçeler, lahana çorbası... Kendini ayipladı Osip: kimim kaldı ki, kime gidiyorum diyordun bir de. Kime olacak, yurduna gidiyorsun... Kiyev'e varınca eski iş arkadaşlarını aradı. — Sayılara bak, yeter — dive anlatıvordu Yaşenko,— savaş öncesi üretimi devede kulak kalır şimdikinin yanında, ölçülerimiz başka artık...

Osip kendi işiymişçesirse, can kulağıyla dinliyordu Yaşenko' nun anlattıklarını. İjinatyuk'un öldüğünü duyunca çok üzüldü: yaman işçivdi! Korotkov kurul üyeliğine seçilmişti: yerinde bir karar, korkunç çalışkan bir adam Korotkov...

Çevresindekiler gibi yaşamak, geçmişe dalmak istedi birden. Bavulundan eski elbisesini çıkardı: biraz dar ama zararı yok... Sabahtan akşama kadar Kiyev sokaklarında dolaştı durdu. Yıkılan hayatının büyük acısını sevinç kucaklıyordu: öz kentim benim, can kentim, kalkınmış, büyümüş, canlanmış... Raya ile son kez burada yürümüştük işte, tartışıyorduk, birden konuyu değiştirmiş. «Bak. şuradan manzara ne güzel!» demişti. Güzel yollar yapmışlar. ,Hele şu yeşil tiyatro!.. Yazık, Raya göremedi

bunları... Nasıl da severdi Dinyeper'i... Bahçede ne çok çocuk var! Kiyev'in övüncü olmuştur bu zaten: bahçeler ve bahçelerde çocuklar, kuşlar... Alenka da burada, şu kumda oynardı işte... Kreşçatik'in lâmbaları ne güzel, yaya kaldırımları geniş... Kestane dikmekle çok iyi etmişler, yemyeşil olmuş yollar. . Ne bir dükkân, ne bir ev olmamasına rağmen, herkes çıkmış yürüyor. Şaşılacak şey, şu Kiyevliler ne çok severler Kreşçatik'i! «Kreşçatik'e gidiyorum» derdi annem, bu onun için bayram gibi bir şeydi. Hitler'in haydutları yok etmek istedi Kiyev'i, ama o sağ, yaşıyor, güzelleşiyor. İnsanlarımızda gerçek bir güç var; başkaları olsa boşver deyip geçerdi, oysa bizimkiler üşenmeden yeniden kuruyorlar. Gazeteler her gün Amerikalıların hazırlıklarını yazıyor: üsler, bombalar, —tek kelimeyle rezalet! Oysa bizim halkımız sakin, çalışıyor, akşamlan Kreşçatik'te geziyor, gülüyor. Stalin'e inancı var, kendine inancı var. Amerikalılar bunu görmüyor. Belki de görmek istemiyorlar? Ama onların da elçilikleri var burada, geziyorlar, bakıyorlar. Sokağa çıkıp halktan birkaç kişiyle konuşmak yeter anlamak için: oturdukları yerde otursunlar, yoksa dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririz kendilerine. Tek ki Kreşçatik'i bir an önce yapıp tamamlasak! Ne güzel bir cadde olacak kimbilir!..

Yağmurlu, asık suratlı bir günde Babi Yara gitti: annesinin, Ala'nın öldüğü yeri bir kez daha görmek istemişti. Bitip tükenmek bilmeyen Lukyanovka boyunca, ihtiyar Hana'nın ve nereye gittiklerini bilmeyen küçük Ala'nın bu yolda nasıl yürüdüklerini düşündü.

Babi Yar'ın beyaz kumlan arasında uzun süre durup, annesini, kızını, Raya'nm yazgısını geçirdi kafasından. Düşünceleri uzaklara gitmiş, heyecanlanmıştı: Raya'nın yiğitliği geldi gözünün önüne.

Mutluyken mutluluğunu anlamazdı Osip, her şey yolunda gitmiştir ona göre, kendisini seven bir karısı, bir kızı vardır, o kadar. Aşkın gerçek gücünü, ancak Raya'yı yitirdikten sonra anlamıştı. Yüzbaşı Çumakov'un karısı kırk dörtte, boşaltma sı-

rasında ölmüştü. Geçen yıl Çumakov, Osip'e, «Galiba, demişti evleniyorum...» Osip sevinmiş, çok iyi yaptığını söylemişti Çu-makov'a: tek başına yaşamak zordu, şimdiyse bir evi, çocukları olacaktı... Oysa Osip kendisi için yeni bir aile durumunu dü-şünemiyordu bile. Raya'nın, üzerinde askerlik üniforması ile çektirdiği küçük fotoğrafım hep cebinde taşıyordu: Fotoğrafı gönderirken şunları yazmıştı Raya ardına: «Benim böyle olduğumu sanma, fotoğrafçı gayretkeşlik etmiş biraz, senin için ben hep o bildiğin Kiyevli kızım...» Fotoğrafa baktı Osip, Raya'nın gözleri canlandı, uzun kirpikleri kıpırdadı: «Aptal —diye fısıldıyordu Raya,— hiçbir şey anlamıyorsun...» Doğruydu bu, aşkın ne olduğunu anlamamıştı. Ama iş işten geçti artık, bir Raya'sı daha olmayacak. Ama dostları, arkadaşları, büyük bir işi, büyük bir ülkesi var. Raya ise onunla birlikte hiçbir zaman bırakmaz Raya onu...

Akşam, içinde özlem ve kederin hafif tırmanışlarını duymaya başlayınca, oturup birileriyle konuşmak istedi. Yaşçenko'ya uğramaya söz verdiği aklına geldi, ama hemen caydı: hayır bugün gitmeyeyim ona. Yine üretimden falan konuşur şimdi Yaş-çenko. Oysa ben iç dünyama çekilmek istiyorum bugün... Teğmen Vorobyev'e gideyim, Kiyev'e geldiğimde kendisine muhakkak uğramamı yazmıştı. Ne de olsa üç yıl birlikte savaştık, çok ortak anımız var.

Osip, Vorobyev'i düşünürken adının başına «teğmen» i getirmişti, ama Vorobyev terhis edileli çok oluyordu; bir makine fabrikasında çalışıyordu. Osip sokağı, evin numarasını anımsıyordu, ama daire numarasını unutmuştu. Evi kolayca buldu. Dört katlı, uzun bir bloktu, çok dairesi vardı. Girişte, kapının yanında kısa boylu, seyrek uzun bıyıklı bir adam oturuyordu. Osip sordu:

— Aleksandr Andreeviç Vorobyev'in hangi dairede oturduğunu biiiyor musunuz acaba?

Bıyıklı, tükürdü ve isteksiz karşıladı soruyu:

— İkinci girişte, sağda ilk daire... Bir sigaranız var mıydı acaba?

Osip sigara paketini çıkardı; boştu...

— Yazık ki hiç kalmamış.

— Zaten sizin başkaları için hiçbir şeyiniz yoktur... Neden Filistin'e gitmiyorsunuz? Artık kendi devletiniz var...

Osip önce anlamadı ve «Ne?..» diye sordu. Ah, namussuz!. Ama bıyıklı gözden kaybolmuştu bile.

İçeri girdiğinde Vorobyev kızının aritmetik sorularını çözmesine yardım ediyordu. Öpüştüler ve hemen eski dostlarını ansımaya başladılar. Küçük kız konuğa gülümsedi, sonra yakınma! ı bir sesle:

— Baba, —dedi,— ama ben tek başıma çözemiyorum...

— Şimdi olmaz, —dedi Vorobyev,— görmüyormusun kim geldi? Her zaman böyle konuğumuz oluyor mu?..

Osip gülümsedi:

— Gel Maşenka, birlikte çözelim... Soruyu okuduktan sonra alnını kırıştırdı:

— Zormuş... Beşinci sınıfın mı bu? Matematikçiler hep böyledir zaten... Ben de tam adamıyım ya bu işin! On altıyı üçle çarpmak gerek, evet, üç saatle... sonra dörde böleceksin. Neden? Çünkü dört tane havuz var... Demek ki on iki kovaymış... Al bakalım...

Ne tatlı bir kız, diye düşündü. Alenka da beşinci sınıfta olacaktı... Çok iyi yaptım Vorobyev'e gelmekle, hemen anlaşılıyor mutlu bir yaşayışları olduğu, sevimli bir karısı var, Maşenka, pencerede çiçekler... İşi de ilginç...

Vorobyev'in karısı evin içinde durmaksızın bir oraya bir buraya koşturuyor, yemek hazırlıyordu: «Geleceğinizi bilseydim peynirli mantı falan yapardım...» Kiyev ağzıyla, yumuşacık konuşuyordu, ve Osip öylesine hoşnuttu ki, durmadan gülümsü-yordu. Yemeğe oturdular. Vorobyev gülerek: «Hadi canım —dedi,— yüz gramı zaten her yemekte almak gerekir, bir yüz gram da buluşmamızın şerefine alıyorsak ne olmuş yani... Anımsıyor

musun, Kastornaya yakınlarında bir yerdeydik... Donmuştum ben hani... Sen de kocaman bir çay fincanı votkayı boca etmiştin boğazımdan aşağı...»

Savaş yıllarını, Stalingrad yakınındaki küçük tepeyi, Mina-yev'i, Zarubin'i, Şapovalov'u, Lina'y», yaşayanları ve ölüleri, Elbe'ye kadar süren uzun yolu, sevinçleri, başarısızlıkları, heyecanları, umutlanmaları... ansıdılar. Vorobyev'ın karısı dinlerken içini çekiyordu. Tüm savaş süresince Çelyabinsk'te bir fabrikada çalışmış, kocasının mektuplarıyla yaşamıştı. Şimdi Osip'i dinlerken bir kez daha hayranlık duyuyordu kocasına, mutlanıyordu: neler yapmıştı, ama yine de dönmüştü işte...

Maşcnka'yı yatırdılar. Vorobyev kendinden, fabrikadan söz etti: yeni üniteler yapılmış, yeni

donanımlar sağlanmıştı... Osip büyülenmiş gibiydi. Arkadaşının iyi bir yaşayışı olduğu için, fabrikalarda olağanüstü işler yapan makineler çalıştığı için, beşinci sınıflarda öğrencilere zor problemler sunulduğu için keyifliydi. Tüm varlığıyla bir başka mutluluğun içindeydi, gülüyor, şaka yapıyordu; dışardan, onun yazgısını bilmeyen biri baksa, işte mutlu adam dediğin böyle olur, derdi...

Sonra Osip askeri manevraları, Almanya'daki hayatı, Amerikalıları anlattı.

— Gözlerime inanamadım —dedi Vorobyev— gazetede Minayev'le ilgili haberi okuyunca. İnanılacak şey değil, gözüne baka baka bir adamın ceketinin »astarına... sen tut... Haydut canım bunlar!..

Osip gülümsedi:

— Şimdi tanıyorum artık pnları. Bizim hemen yakınımızda bir askeri polis taburu var. Söylediğin doğru, haydut hepsi... Her gün bir halt karıştırıyorlar...

— Hani şu küçük kızın öyküsünde olduğu gibi: «Ben istiyorum, ama annem izin vermiyor...» Almanlara bakınca hemen anlıyorum dünyada her .şeyin nasıl değiştiğini. Kafaları pisletmek konusunda Hitler'in yaptıklarından daha fazlasını yapabilmek sanırım kolay değildir... Niedervvald'i bir görün şimdi...

Sanayi yok, tüccar, memur ve zenaatçılardan oluşan, bir kent. Sanırsın ki, kimsenin etkisi altında kalmaz, aldatılmaz bu halk. Ama gençler iyi yetişiyor. Çalışmak, Almanya'yı yeniden kurmak, yeni bir düzen içinde yaşamak istiyorlar. Gerçi biraz yaşlıların kafasında hâlâ birtakım pislikler var, ama bunlar da bir şeyleri anlamaya başlamış durumda. Amerikalılar sabahtan akşama kadar radyodan kışkırtıcı yayın yapıp duruyorlar, bunlarsa gülüyor, «Biz şuramıza kadar doyduk savaşa, çok istiyorlarsa eğer kendileri savaşsın Amerikalıların» diyorlar. Görüyor musun değişmeyi, ve beş yıl içinde oluyor bunlar... Öteki ülkelerde durumun ne olduğunu varın siz düşünün artık. Geçen sonbahar Fransa'dan bir Alman döndü Niedcrwald'e, savaşın başından beri tutsakmış orada, sonra bırakmışlar, sıradan bir adam, marangoz, Fransızların Amerikalıları görmeye bile da-yanamadıklarını, işin artık bu kerteye geldiğini anlatıyordu. Ama ben yine de Amerikalıların akıllarını başlarına toplayacaklarına, aralarındaki haydutlara gereken dersi vereceklerine inanıyorum, yetenekli, sağ duyulu bir halk çünkü... Yok eğer buna yanaşmazlarsa...

— ...yumruğu tepelerine indiririz. Almanlar bu işe karıştırıldıklarına kızıyorlardır herhalde. Aslında Amerikalılara, yeter artık şu bomba gevezelikleri, demek gerekirdi. Bizde işçiler hep böyle söylüyor. Kendiniz nasıl istiyorsanız öyle yaşayın, ama bizi rahat bırakın. Gerçekten bu kadar ahmak mı bu adamlar, gerçekten anlamıyorlar mı kimsenin kendilerine dokunmak niyetinde olmadığını? Ama eğer böyle kaşınmaya devam ederlerse, hiç gücenmesinler, varırız onların oralara, yüzeriz okyanuslarım, yırtarız göklerini ve varırız...

— Sorun, onların düşünmemeleri, duraksamaları değil. Öyle çok hileci, düzenbaz var ki

aralarında... Sık sık subayları gelirdi bana. Hele bir tane gazeteci vardı ki... Albay Serdiikov söyledi, «cellât» diye yazmış benim için gazetesinde, güya dört gözle bekliyormuşuz burada onları. Hitler gibi yani. O da kendisinin çiçeklerle karşılanacağını ummuştu...

DİPTEN GELEN DALGA

Osip birden evin girişinde gördüğü adamı anımsadı ve gülümseyerek:

— Sana gelirken evin önünde birine rastladım —dedi.— Senin hangi dairede oturduğunu sordum, söyledi, ardından da, neden Filistin'e gitmiyorsun? diye bağırdı. Görüyor musun herifi?

— Vay namussuz!.. Kopalenko'dur herhalde bu. Şöyle kısa

boylu, bıyıklı biri miydi?

Osip başını salladı, sonra kendi kendine konuşur gibi:

— Hayır, o değil önemli olan —dedi,— ama kime söylüyor bunları? Bana, sınırda, Amerikalılarla karşı karşıya görev yapan bana, Amerikan kolonisine gitmemi söylüyor.

— Sıkma canım, dediğim gibi namussuzun tekidir o herif. Herkes bilir onu bizim evde... Almanlar geldiğinde buradaydı, bir komisyoncu mağazası açtı, tabii kendi adına... Çıkarı olduktan sonra uyuşamayacağı kimse yoktur böylelerinin. Ama deri topu hepsi üç-beş yüz kişiyi geçmez bunların. Halkın yanında ne kalırlar ki? Devede kulak... Anımsar mısın bilmem, Kapul' de bir belediye başkanı yakalamıştık? İşte onun bir örneğidir bu Kopelenko...

Vorobyev'in karısını son derece üzmüştü olay. Kocasının binbaşıyı nasıl ölürcesine sevdiğini, Osip'in savaşta tüm ailesini kaybettiğini biliyordu... Ve işte Kopalenko alçağı böyle bir insanın, hem de tam onlara gelirken, gönlünü kırabiliyordu... Fincana çay doldurup Osip'in önüne koydu:

— Yemenize bakın siz... Kötü yürekli bir adamdır o, bize bile kötü konuşur... Oysa ben öyle sevinçliyim ki, Osip Naumoviç, bizim konuğumuz olduğunuz için, tahmin edemezsiniz... Şaşa sizin nasıl bir insan olduğunuzu söylemişti bana, tanıyor gibiydim zaten sizi önceden!.. Eğer rahat edemeyeceğinizi düşünmezseniz, bizde gecelemenizi söyleyecektim size... Gerçi evimiz dardır, ama Maşenka bizim odada yatar, onun odasiyse aydınlıktır...

— Çok şirin, çok sevimli bir kızınız var. İnanın Nastasya

Ivanovna, öyle rahat ettim ki evinizde... Geçmişi ansıdık, yüreğim, ruhum dinlendi. Öneriniz için

çok teşekkür ederim, ama kalamam burada, yakınlarım var, dayım yeğenlerim... Şaşko, yanılmıyorsam sen de Kiyevliydin, öyle değil mi?..

— Hayır. Bahmaç'ta doğdum ben, yalnız yirmi yıldır Ki-yev'de oturuyorum...

— Bense Kiyev'de doğdum, Podol'de. Karımla burada tanıştım, kızım burada doğdu. Annem, Ala burada öldürüldüler... Tüm yaşantım Kiyev'le bağlıdır benim. Yeni kurtarıldığında da görmüştüm Kiyev'i, korkunçtu! Oysa şimdi, bilemezsiniz, nasıl sevinçliyim!.. Gözlerime inanamıyorum. Beş yıl içinde ne çok şey yapılmış!.. İnsanın yıllar sonra öz kentini görmesi büyük bir şey...

Gece ikiye kadar oturdu Osip Vorobyev'lerde. Sonra otele gitti: hiçbir yakını yoktu, Vorobyev'leri rahatsız etmemek ^çin öyle söylemişti. Gece ılıktı, hafiften serpeleyen yağmur da din-mişti. Derin düşünceler içinde yürüyordu Osip. Aynı anda hem Babi Yar'in kumlarını, hem kardeşinin Ala*ya getirdiği pembe deve yavrusunu ve hem de Nastasya İvanovna'nın o temiz, sevecen gülümseyişini düşünüyordu. Sonra birden titreyerek durdu: Raya'dan bu köşede ayrılmıştım işte. Yine mayıstı, bir aydan fazla sürmez diye düşünüyordum... Tatlı Raya'm benim!.. Birden Ra-ya'yı görür gibi oldu, uzun kirpiklerini kımıldatıyor, «Hiçbir şey anlamıyorsun» diye fısıldıyordu... Şimdi her şeyi anlıyordu ama Osip: aşkı, vatanı, hayatı... İki boş sokağın kesiştiği köşede tek başına duruyordu. Başının üzerinde kestane ağacının çiçekleri birer mum gibi gökyüzüne doğru uzanıyordu. Ve Osip'in yüzü, içinde tutuşan büyük bir aşkın, insancıl bir sevginin yalanlarıyla apaydınlıktı.

İzin bitip de Almanya'ya dönünce, Osip arkadaşlarına, «Ülkemiz büyüyor —diye anlattı,— üretime ilişkin sayılara bakın yalnızca, yeter... Roman gibi... Kiyev yeniden kuruluyor, çoğu bitmiş, azı kalmış, Kreşçatnik'in projesini gördüm, büyüleyici! yollarda adım atmak olanaksız, o kadar kalabalık. Ma-

gazalarda istediğin her şey bulunuyor, fiyatların yakında yeniden indirileceği söyleniyor... ya çocuklar! Öyle çoklar ki!.. Hep çocuklara baktım... Hayır, böyle bir ülkeyle kimse başedemez...»

Smiddle'in yaptığı zirzopluk Osip'i hiç şaşırtmamıştı: Amerikalıların sinirlendiklerini, kavga çıkarmak için bahane aradıklarını biliyordu. Bıkov gelip de:

— Binbaşı yoldaş, sizi buralı birisi görmek istiyor, eski belediye başkanıymış... dediğinde de, laubali Amerikalıyı unutmuştu çoktan.

Kari, kendisini salıverdiklerinde hemen Niedenvald'e dönmüştü. Hayatının en korkunç günüydü belki de bu. Önceleri, savaştan daha korkunç bir şey bulunmadığını düşündü. Tunus günleri örneğin, ne zordu! Minsk ondan da kötüydü. Ama o zamanlar bile kaçmayı düşünmemişti. Neden imzalamıştı şu lanet kâğıdı? Sonra, kimse ona fiske bile vurmamıştı, gözdağı vermişlerdi yalnızca, oysa hemen korkuya kapılmıştı. Şu gazeteci besbelli namussuzun ünde geleniydi, gözleri nasıl da fıldır fıldır dönüyordu yuvalarında! Bazen peltek peltek konuşuyor, bazense

gırtlağını yırtarcasma bağırıyordu. Leş gibi de içki kokuyordu alçak herif... Razı olmamalıydım. Ne demişti Anna? «Nereye istersen gelirim...* İ!k kez «sen» diyordu Anna ona. Gerçi papaz kutsamamıştı daha ama. evli sayılırlardı artık... Eşi örneği görülmemiş bir aptallık yanmıştı. Bu haydutlarla yaşanmazdı. Kâğıdı imzaladı da Scidlitz rahat mı bırakacaktı yanı şimdi kendisini? Tam tersine, daha beter kafa tutacaklardı, yarından tezi yok. «Sice! Hcil!? yaygaralarına başlarlardı artık. O kâğıdı imzalamakla kendi kendini bir çıkmaza sokmuştu. Amerikalı, eğer Niederwald"e sıvışırsa kendisiyle ilgili her şeyi gazetede yayınlayacaklarını söylemişti. Hapse atarlardı o zaman onu, ve iyi de ederlerdi, değilmi ki o iftira belgesini imzalamıştı... Hiçbir çıkış yolu yoktu.

İşliğine gitti, âletlerine baktı, mahvolduğunu anlıyordu. Artık bir daha ne çalışabilecek, ne de Anna'yı görebilecekti. İm-zabmaya zorlandığına kimse inanmazdı. Önce, belediye başkanı

Schultz'a gidip, «Hapsederseniz hapsedin beni, ama Oberwald'e göndermeyin» demek istedi. Sonra Schultz'un fazla genç olduğunu düşündü: gözü pek, yürekli bir adammış söylediklerine göre. Şimdi bana, «İmzalamadan önce düşünmeniz gerekirdi...» diyecektir. Birden Rus binbaşıyı anımsadı, belediye başkanıyken bir konuda görüşünü almak için gitmişti kendisine. S^kin bir adamdı bu, kent halkından herkesle oturur, konuşurdu; besbelli bir ailesi, çocukları vardı, Karl'ı da ancak böyle bir adam anlayabilirdi.

Kari uzun uzun anlattı binbaşı Alper'e başına gelen felâketi. Elbette ki izin kağıtsız gitmemesi gerekirdi, biliyordu bunu, ama Oberwald'e gitmesi de öyle zorunluydu ki... Otuz iki yaşındaydı ve bir çocuk gibi âşık olmuştu, ne yaparsınız, oluyordu bövle şeyler bazen. Sıradan bir adamdı o, kahraman falan değildi. Evet, savaş sırasında kahraman olmuştu, ama bunda onun suçu yoktu, yüreği ağzına kadar dolmuş ve herkesin düşündüğü şeyleri yüksek sesle söylemişti. Hiçbir zaman korkak olmamıştı ve o lanet kâğıdı nasıl imzaladığını kendisi de bilmiyordu. Rosen'le konuşurken kendine hakimdi, ama işe çok kurnaz olduğu apaçık olan Amerikalı gazeteci karışmıştı. Kari hapsedilcceğinden ve iki \ıl Anna'yı göremeyeceğinden korkmuştu. O\sa Anna tarn da o akşam Niederwald'e geçmeye razı olduğunu bildirmişti. Oysa o tutup şu lanet kâğıdı imzalamıştı. Amerikalı bunun basit bir formalite olduğunu söylemişti, ama besbelli büyük bir dolandırıcıydı bu adam, böyle bir şey gazetede bastırmaya değmezdi...

— Hiç imzalamayacaktınız. —dedi Osip.— Size şantaj yapmışlar, bıçak hikâyesine gelince, tümüyle zırvadan başka bir şey değil. Şu Amerikalı gazeteci nasıl bir adamdı?

— Orta boylu, ak saçlı... bakır rengi, güzel bir yüzü vardı...

Osip gülümsedi:

— Sonra da buraya geldi. Tanıyorum kendisini, ajandır.

— Ne yapayım ben şimdi bay binbaşı? Onlara lokma olmaktansa, burada yargılanayım daha iyi.

— Nişanlınıza pasaport almasını bildirin. Biz elimizden geleni yaparız onun için. Siz de rahat olun, kimse ayırmayacak ondan sizi.

Osip'in yüzünü aydınlatan sevecen gülümsemeyi görünce,. Karl'ın da yüzü güldü.

Bir hafta sonra Anna Niederwald'e geldi.

— Önceleri —dedi Kari Anna'ya-— komünistlerin Amerikalılarla anlaşmaya yanaşmadıklarını ve tüm felâketlerin de bundan doğduğunu düşünüyordum. Gerçekteyse anlaşmak istemeyen Amerikahlarmış. Şu gazeteci gibi haydutlar çok çünkü Amerikalıların arasında. Tanrı bütün iyi insanları korusun o adamla karşılaşmaktan!.. Ne tür bir kumaş olduklarını sonunda anladım. Babam bir zaman, «Kari yavaş kavrar —demişti— ama bir kez de kavradı mıydı, tamamdır artık...» Şimdi biri çıkıp da «Kızıl Kari» derse, yanıtım hazır: doğru, kızılım, kabul ediyorum, hatta gurur duyuyorum bundan, çünkü çalışmak, Anna'm-la birlikte yaşamak istiyorum, yoksa savaşmak değil. O namussuzlara gelince, ellerindeki o lanet kâğıtla birlikte cehenneme kadar yollan var!..

Kari çıktıktan sonra Osip kendinin olmayan yabancı mutluluğa bir kez daha gülümsedi, göğüs cebinden Raya'nın fotoğrafını çıkarıp baktı ve çalışmaya oturdih

— Ne demek «kayboldu?» diye böğürdü Smiddle kudurmuş gibi.— Koskoca bir mimar senin sütyenindek' düğmemi ki kaybolsun? Beni ahmak yerine koymaktan vazgeç. Kızıllara tüydü o hergele, biliyorum. Ama ben Smiddle'sem eğer, onu duru sulara çıkartmasını da bilirim...

Hilda sessizce ağlıyordu. Kurt dört gün önce kaybolmuştu. O gün akşam yemeğine gelmeyince, kızın birine takılmıştır, diye düşünmüş ve hiç heyecanlanmamış». O akşam kendisinin de Fransızla randevusu vardı zaten, sevinçliydi: ilk kez tam zamanında gidecekti, Gaston bekletilmekten hiç hoşlanmıyordu. Gerçekten de dakikası dakikasına gitti Hilda. Ama Gaston az kalsın öldürecekti onu: görev yerinin Brüksel'e alındığını söylüyordu ve üstelik yapmacıktan bile olsa buna üzülmüş görünmediği gibi, Brüksel'in burası gibi bir ören değil gerçek bir kent, hem de çok neşeli bir kent olduğunu söylüyordu. Gözyaşlarını silerek döndü Hilda eve. Gaston'u kaybettim, gerçek bir aşktı Gaston ve bir daha hiç olmayacak: her geçen gün yaşlanıyorum... Eve döndüğünde Kurt yine yoktu. Hilda kızdı: domuzluk artık bu kadarı, ne kadar gönül kaptırmış olursam olayım gittiğim adama, ben hep evde geceliyorum... Ancak Kurt sabah da görünmedi. Hilda heyecanlandı ve doğruca mimarlık bürosuna gitti. Ona Richter'in dün akşam saat altıda çıktığını ve bugün de daha işe gelmediğini söylediler. Hilda az kalsın olduğu yere yığılıp kalacaktı. Hayır, Kurt'un işi değildi kızın birinin yanına yerleşip kalmak. Demek ki Smiddle'in bir

oyununa gelmişti. Geçen hafta ikisi çok ciddi bir konuşma yapmışlardı. Kurt, Amerikalının kendisini sıkıştırdığını, ama razı olmayacağını, postu pahalı satacağını söylemişti. Tanrım, ne korkunç! Dünkü gözyaşları sahte gibi geldi Hûda'ya. Gaston'la tanışalı şunun şurasında ne kadar oluyordu ki?.. İki ay, hatta daha bile az. Oysa Kurt'la ortak yaşantıları on yedi yıl sürmüştü. On yıl ona tam sadık kalmıştı, kimseyle hatta öpüşmemişti bile. Rastlantısal bir birlikte oluş değildi Kurt'la yaşayışı, kocasıydı Kurt onun, Kurt'suz bir Hilda ölü demekti. Üstelik sorun kendisi de değildi, yazık olmuştu Kurt'a, seviyordu çünkü Hûda'yı ve ondan başka kimseyi sevmemişti. Neredeydi acaba şimdi? Bir Amerikan, bir Rus kesimine koşuyordu Hilda, bütün polis karakollarını, bütün hastaneleri dolaşmıştı. Kimse bir şey bilmiyordu. Smiddle geldi ve Hûda'ya öyle bağırdı ki, hayır, diye

düşündü Hilda, ne kadar kötü yürekli olursa olsun, bu kadar da rol yapılmaz, demek ki Smiddle'in parmağı yok Kurt'un başına gelenlerde. Belki de kızıllar bir koku aldılar?..

İki hafta sonra, Kurfun kâğıtlarını karıştırırken Fraulein Scheller diye birine yazılmış, ^ama gönderilmemiş bir mektup buldu. Çarşamba yerine perşembeye geleceğini yazıyordu Kurt. Anlıyordu Hilda: Kurt'un sevgilisiydi bu kız, belki de o biliyordu Kurfun başına ne geldiğini.

Hilda gün ortasında gelmesine rağmen Lotte onu yan çıplak karşıladı ve hemen sövmeye başladı:

— Demek o namussuzun karısı sizsiniz? Hiç kıskanmıyorum sizi... Kayboldu mu dediniz? Yerinizde olsam hiç acımazdım ona, ama ben kendime acıyorum. Belki de siz benim çok para kazandığımı sanıyorsunuzdur? Kombinezonumdaki şu yırtıklara bakın. Yoksul bir kızım ben. Kocanız olacak alçak ise üç yüz markımı aldı. varım yoğumdu benim o paralar. Bana mimar olduğunu söyledi, ama su katılmamış bir sabıkalıymış meğerse...

Lotte bağırıp çağırarak biraz yatıştıktan sonra şunları anlattı:

— Hep çarşambaları gelirdi, oysa bu kez —hem de hiç haber vermeden— pazartesi günü geldi. Çok yakışıksız bir davranış bu, başıma hiç de hoş olmayan şeyler gelebilirdi bu yüzden... Neyse, geldi ve aptal aptal konuşmaya başladı, ama asıl söyleyeceğim bu değil, çünkü o hiç akıllıca söz etmezdi ki... Eskiden bana huzur içinde yaşamayacağını, çünkü kendisinin «gerçek bir Alman» olduğunu söylerdi. Böyle zırvaları dinlemenin benim için nasıl bir katlanış olduğunu düşünebiliyor musunuz? İki kızkardeşim Dresden'de bombardımanlardan öldüler. İnanın bana, böyle aptalca konuşmaya başladı mıydı elime ne geçerse üstüne fırlatırdım. Onun yüzünden yarım şişe «Chypre» parfümünden oldum...

— Yani pazartesi günü geldi size öyle mi?.. O günden beri de eve gelmiyor işte... On yedisinden beri yani...

— Üç yüz markımı aldı, dolandırıcı herif... Birisine önem-

li bir miktar ödeme yapması gerektiğini, kendisinde ise yalnızca Doğu markı olduğunu söyledi. Değiştirmek için vakit kaybetmek istemiyormuş, yarın bir dostunda değiştirecekmiş, elimde ne kadar varsa kendine vermeliymişim, böyle söyledi. Ben aptal da inandım ona. Belki de beni cimri sanıyorsunuzdur? Kime isterseniz sorun, yoksul biriyim ben, çünkü aptalım. Acıdım ona... Her zamanki gibi çarşamba günü geleceğini söyledi, ama gelmedi tabii. Olan benim paracıklarıma oldu...

Hûda'nın birden kanı tepesine sıçradı: — Yavaş olun biraz. Benim kocam mimardır, yüz bin marklık siparişler alan bir mimar üstelik. Eğer sizden üç-beş kuruş almışsa, bu muhakkak sinirlendiği içindir. Sizin gibi bir yaratık için ne çok para harcadığını tahmin edemiyor değilim...

Lotte cırlak bir sesle bağırdı:

— «Üç-beş kuruş» ha? Seni salak tavuk seni, madem öyle, ver bakalım şu «üç-beş kuruş»u! Veremez misin? Gördün mü cimri sıçan!..

Ayağını sallayıp bez terliğini Hûda'nın üzerine fırlattı, ama o çoktan çıkmıştı bile odadan.

Hilda, Kurt'un Smiddle'den saklandığını anlıyordu. İyi ama planından neden Hûda'ya hiç söz etmemişti. Hilda değil miydi ona Smiddle'in önerisini kabul etmemesini söyleyen? Hilda değil miydi onu Rusya'dayken de bekleyen? Ve kırk beşte o işsizken eşyalarını satan, ordu yardımlaşma kurumundan bir kutu konserve ya da bir paket kahve dilenen Hilda değil miydi? Oysa o, Hilda'siyla vedalaşmak gereğini bile duymamıştı...

Smiddle bir kez daha geldi, Richter'in nerede olduğunu sordu. Sarhoştu, aşağılayıcı konuşuyordu; Hilda kendisine böyle davranamayacağını söyleyince sert bir tokat yedi yanağına. Aşıkları bazen döverdi Hûda'yı, ama o katlanırdı, erkek kısmının duygusal tepkileri birdenbire ve bazen de sert olurdu. Ama Smiddle'in bir zamanlar âşığı olduğunu unutah çok olmuştu Hûda, bu yüzden öfkeyle üzerine atıldı, ama Smiddle onu sertçe itti ve çıkıp gitti.

Bir ay geçti aradan. Kurt'tan herhangi bir iz yoktu. Bir karar vermesi gerekti Hûda'nın: hayatını kazanmalıydı, açlıktan Ölecekti bu gidişle yoksa. Önce Batı'da iş aradı, ama bulamadı. Kızıllara gitti. «H.O.» adlı büyük mağazada tezgâhtarlık işi verdiler ona. Kasiyer Krauss'la dost oldu burada. Gerçi Krauss, ne GastonÌa, ne Hamburglu İngilizlc karşılaştırılamazdı, ama Hilda artık genç olmadığını, kocasının kendisini bıraktığını, dolayısıyla şımarıklık yapacak bir durumda olmadığını düşünüyordu.

Smiddle ise bir türlü yatışmıyordu: bu mimar avans aldı benden: iki bin mark... şimdi de kızılların yanına geçti, bana gülüyor. Böyle bir zibidinin beni parmağına dolayıp oynattığını albay Robert duysaydı ne derdi acaba?..

Smiddle, Richter'in bir Nazi casusu olduğuna ilişkin elindeki belgeleri yayınlamayı düşündü, ama son anda caydı: bir de bakmışsın mimar gerçekten bizden yana, dürüst bir adammış? Kızıllarca tutuklanmış olması da uzak bir olasılık değil... Ama eğer ağzından bir şeyler kaçırmışsa, bu onun hayrına olmaz. ..

İki ay stadyumda olacak bir faciayı düşledi durdu. Büyük bir kumardı bu. Bütün işi gücü kızıl subaylarla mahalle çocukları gibi kavga edip durmak olacak değildi ya... Eğer giriştiğin iş büyükse, ilerisi için bir şeyler vadediyorsa eğlenmeye hakkın vardır. Oysa bende şansın kırıntısı yok. Hep o zencinin kendini astığı ip yüzünden.,. Üç aydır buradayım ve geçen yıl bir haftada başardığımdan daha az iş yaptım. Şansın bir ters döndü mü, tamam artık, her işin ters gidiyor. Öyle dönemler olur bazen: gece pokerde yüz dolar mı kazanacaksın, sabah tıraş olurken muhakkak yüzünü kesersin. Kara seri derler ya hani, öyle bir seriye düştüm ben şimdi...

Oberwald'e geldiğinde canının sıkkınlığı yüzüne öylesine vurmuştu ki, yüzbaşı Kennel korktu:

— Hasta değilsiniz ya?

— Aptalca konuşmayın, kirseh içecek değiliz sizinle, iş

konuşacağız. «Kızıl Karl»a ne oldu? Elinizden kaçırdığınızı söylediler...

Yüzbaşı gülümsedi:

— Bilmiyor musunuz yoksa? Dün değil önceki gün kızılların gazetesinde çıktı... Öyle bir gürültü koparmışlar ki... Sizin için neler uydurmuşlar... Şimdi bulurum gazeteyi...

Smiddle çileden çıktı:

— Adamın sıvıştığını biliyordunuz, neden yayınlamadınız altını imzaladığı belgeyi? Tâ Berlin'den her şeyi ben izleyecek değilim herhalde... Derdim başımdan aşkın zaten benim... Küçücük bir işi bile yüklenebilecek bir adam değilmişsiniz meğerse... General Dawes'a anlatmam gerekiyor durumu anlaşılan... Otelin sahibesini tutukladınız mı? Dilinizi mi yuttunuz, komış-sanıza!..

— Kadını tutuklamam gerektiğini bilmiyordum...

— Nerede şimdi? Otelde mi?

Kennel'in dudakları titriyordu. Duyulur duyulmaz bir sesle kekeledi:

— Niedenvald'de.

Son sözlerinden dolayı sövgü yağmuruna tutulacağını sanıyordu Kennel. Ama birden aptalca bir gülümseme yayıldı Smidd-le'in yüzünde:

— Pes doğrusu!.. Dinleyin yüzbaşı, viskiniz var mı? Yoksa eğer şu tiksinç kirseh'inizden verin bana...

Hırsla içmeye başladı viskiyi. Hiçbir şey düşünmemeye çalışıyordu, ama aklı hep aynı şeydeydi: şu lanet zencinin kah-rolasıca ipi yüzünden tortop olmuştu: daha en önemli şeyi bilmiyor. Nasıl söylemeli acaba? Zaten dengesiz bir adam, bugün bu duruma geldiğine göre, ya kendini tuz-buz edene kadar içecektir, ya da daha kötü bir şeyler yapacaktır...

Yüzbaşı Kennel dün bütün gece Seidlitz'le oturmuştu; Wolf la nasıl başedeceklerini konuşmuşlardı saatler boyu. Söylemesi

bile gülünçtü: kentte bir M ,P. taburu, bir polis garnizonu vardı ve son günlere kadar her şey yolundaydı, ama küçük bir adam gelmiş ve ortalığı birbirine katmıştı. Seidlitz, —söylemesi bile gereksiz— her şeyi Amerikalıların üzerine atıyordu: "Kızıl Karl"la yapılan konuşma son derece aptalcaydı, çünkü anasının gözü ve hinoğluhindi bu herif. Sınırdan gizlice geçmeye mi kalkmış, yapıştıracaktın kurşunu, böylesi hergelelere özel bir takım anlaşmalar önerilmezdi. Anna'yı herkes tanırdı. Speier de iyi bir adamdı, inanıyorlar, güveniyorlardı ona... Yüz başı, Seidlitz'e, söylediklerinin baştan aşağı saçma olduğunu, yaptığı büyük yanlışlıktan dolayı kendini temize çıkarmaya çalıştığını söyledi: Bir komüniste Oberwald gibi bir sınır kentinde oturma ve federal cumhuriyetin güvenliği ile ilgili bir fabrikada çalışma izni verilmişti. Adam toplantılar düzenliyor, nutuklar çekiyordu. Neredeydik, Amerikan kesiminde mi, yoksa kızıl bölgede mi?

— Bakın, yineliyorum — dedi Seidlitz—: eğer Wolf u tutuklarsak muhakkak greve giderler fabrikada... Adam iyi örgütlemiş işçileri...

Kennel kulaklarını tıkadı: yine bu Wolf!.. Duymak istemiyordu artık bu adamın adını: Wolf dedi ki, Wolf bunu kabul etmiyor, Wolf u kızdırabilir bu... Tanrı aşkına söyleyin sekiz eyalet kızılların gönderdiği bir teresin kaprislerine mi boyun eğecek yani?.. Ama yine de Wolf u tutuklamaya bir türlü karar veremiyordu yüzbaşı: bir de bakmışsın gerçekten greve gidivermişler... tşin yoksa hesap ver dur artık...

Wolf Oberwald'e bir yıl önce Münih'ten gelmişti. Mesleği makine-cilikti ve "Baierin G.M.B.H." kimya fabrikasında çalışıyordu. Geçmişine dair çeşitli söylentiler vardı: bazılarına göre savaş süresince Rusların yanında tutsaktı, bazılarına göreyse, savaş patlamazdan önce Güney Amerika'ya kaçmıştı. Ancak Wolf un kendisi Nazilerce tutuklandığını ve yedi yıl bir toplama kampında kaldığını anlatıyordu. Polis Rose bir gün:

—Her halde esaslı karaborsa yapmıştınız? diye sordu.

Wolf gayet sakin:

— Komünistim ben — dedi— Bilmiyor muydunuz?..

(Rosen daha sonra olayı anımsadıkça öfkeyle şöyle anlatıyordu: Namuzsuz herif, sanki, "Ben kumralım, görmüyor musunuz?" der gibiydi.)

Dış görünüşü zayıf, çelimsiz olan Wolf ün çelik gibi bir iradesi vardı; "Yavaş ölüm kampı"ndan nasıl olup da sağ çıktığını soranlara, dayandım, derdi, çünkü Nazilerin nasıl asılacaklarını görmek istiyordum. Neden kızılların yanına geçmediği soruldu muydu da, şöyle derdi: orada bensiz de yaparlar, ama burada adama ihtiyaç var, hem bu geçici bir sınır, iki Almanya birleşecektir. İşçiler ilkin kuşkuyla bakıyorlardı ona, ama Wolf iyi bir arkadaştı, kısa sürede herkes alıştı ona, düzeni eleştirdiği zaman sözlerini dinlerler, sonra şöyle derlerdi: "Doğru olmasına doğru söylediklerin, ama Ruslar da Amerikalılardan daha iyi değiller, senin gözlerinse tek tarafa doğru şaşılaşmış. Aslında kimsenin savaş istediği yok, hatta Truman'ın bile. Gerçi Bonn'da oturanlar akıldan yana pek zengin sayılmazlar, ama ne de olsa onlar da birşeyler yapıyorlar işte..."

Geçen iki olay işçilerin düşüncesini değiştirdi. Seidlitz, Kari Bren-ner'in Niederwald Zeitung'da da yayınlanan öyküsünün Oberwald sakinlerinde yarattığı etkiyi binbaşı Kennel'den saklamamıştı. Karl'ı kentte çok kimse tanırdı ve Seidlitz onun için "Kızıl Kari" dediği zaman yaşlı işçiler gülümserler. Karl'ın "Beyaz Geyik"te otururken kaç kez komünistlerden korktuğunu söylediğini anımsarlardı. Gazeteyi okuduktan sonra Rosen'in, "Hitlerjugend" üyesi olduğunu ve Amerikalılarla birlikte karanlık birtakım işler çevirdiğini anlamışlardı. Seid-îitz'in de onunla birlikte olduğuna şüphe yoktu... "Rus ormanlarında soğuktan donmalar, ya da bilmediğimiz bir amaç uğruna Rus steplerinde postu bırakmalar yeniden mi başlayacak?" diyorlardı.

"Baienn G.M.B.H." direktörü Hildering'in gelişi, daha da büyük bir etki yarattı işçiler üzerinde. Uzun yıllar kimse bir şey duymamıştı onun hakkında; evinde göz hapsinde tutulduğu söyleniyordu, o kadar. Dinç, yanaklarından kan damlayan bir Hildering

geldi Münih'ten oysa; hemen üniteleri dolaşmaya başladı, sonra yaşlı işçilerden oluşan bir kurulu kabul etti ve onlara, «Tüm gerçek Almanlarla birlikte Avrupa'nın kızıl tehlikesine karşı savunmasını güçlendirerek çalışınız» dedi. Wolf, fabrikanın savaş için çalıştığını çoktandır biliyordu, ama kimseyi inandıramryordu, oysa Hildenberg'in ağzından açıklanıyordu gerçek şimdi. Seidlitz direktörün açıklamalarından yüzbaşı Kennel'e hiç söz etmedi: «Kızıl Kari» la aptalca birtakım serüvenlere girmeye kalkan Smiddle'in üzerine yıkılsındı her şey varsın...

İşçilerin düzenledikleri toplantıda Wolf da bir konuşma yaparak şunları söyledi:

— Amerikalılar evlerindeymiş gibi hareket ediyorlar burada. Bonn'da güya bir hükümet olduğuna inandırmaya çalışıyorlar bizi. Madem öyle, Kari Brenner'e şantaj yapanlar kimlerdi? Amerikalılar. Elbette Rosen gibi dünkü naziler de Amerikalıların yardımcısı olmuşlardır bu işlerde. Almanya yıkılmış, parçalanmış durumda, oysa bizler ülkeyi kalkındırmak için değil, nasılsa ayakta kalabilmiş bazı şeyleri de yıkmak için çalışmak zorunda bırakılıyoruz. Hildering için yeni bir kâr kapısı demektir bu, savaş yıllarında esaslı vurgun vurdu bu adam, ama anlaşılan gözü doymamış. Peki, bunun bizim için anlamı nedir? Rusların düzeni Amerikalıların hoşuna gitmiyor diye bizlerin ölmemiz mi gerekiyor? Eğer Amerikalılar ille de savaşacaklarsa, bu işi bizsiz

yapsınlar...»

Wolf'un bu konuşmasını yalnızca işçiler beğenmekle kalmadılar; kentte de konuşma üzerine yorumlar yapılıyordu, özellikle de son sözcükleri yineliyorlardı: «Bizsiz savaşsınlar.» Bayan Seidlitz bile kocasına, «Bu düzenbaz herif pek de haksız sayılmaz —dedi.— Kızıllarla savaşımızda biz doyduk bu işe. Düşünsene bir, yalnızca bizim ailemizden üç kişi gitti. Varsın şimdi de Amerikalılar savaşsmlar ve de en iyisi bu işi bizsiz yapsınlar...»

Smiddle'in son olaylardan haberi yoktu. Kennel kaç kez ona anlatmak istemiş, ama o dinlememişti: zaten midesini bulandırır

yordu olaylar, bir de bu salyayı mı dinleyecekti?.. Yarım şişe viskiyi devirdikten sonra hava almak için dışarı çıktı ve belediye binasına varmadan duvar üzerinde bir yazı gördü: «Bizsiz savaşsınlar!»

Korkunç bir sahneye dayanması gerekti Kennel'in. Sonunda Smiddle biraz yatıştı ve yüzbaşı mınldanırcasına:

— Dinlemek istemediniz beni —dedi.— Wolf'un işi hep bunlar.

Sonra Seidlitz ve polis Rosen'den duyduklarının hepsini anlattı.

— Ve bu namussuz şimdi serbest öyle mi? — diye kük-redi Smiddle.

Yüzbaşı sevindi: çok şükür kendine gelmeye başladı... Bazen ileri gittiği oluyor, ama alıştım artık ona. Bir de güneyliler ince olur derler, yalan, ömrümde bundan kaba adam görmedim ben, Aslında pek de önemi yok bunun, sövgüden ölün-düğü görülmüş şey değil daha. Wolf'un tutuklanmasını öneriyor. Hay hay, tutuklarız, eğer bir şey olursa, Smiddle böyle istedi derim...

Olaylar tam da Seidlitz'in öngördüğü gibi gelişti. İşçiler Wolf'un tutuklandığını öğrenir öğrenmez işi bıraktılar. Smiddle bağırdı, bir yerlere telefon etti, Wolf'a da, yüzbaşı Kennel'e de, zencinin ipine de lanet okudu, ama bunlarla hiçbir şeyi değiştiremedi. Akşama doğru bitkin bir

halde «Transoc» için bir yazı yazmaya karar verdi: beş gün oluyordu ki, iki satır yazı göndermemişti ajansa... Acaba ne yazsaydı? Moskova'da Wolf'un beyninin nasıl yıkandığını anlatabilirdi örneğin: «Rus bölgesinden sürekli olarak Batı Almanya'nın yeniden kurulması çalışmalarını baltalamak isteyen ajitatörler sızmakta, ancak girişimleri başarısız kalmaktadır...» Kalemini bıraktı: düşünceleri birbirine karışıyordu: heyecandan mı, yoksa viskiden miydi acaba? Bir gürültü duydu ve pencereye gitti: «Bizsiz! Bizsiz!» diye bağıran bir işçi kalabalığı yürüyordu sokakta. Smiddle öfkeyle masanın üzerindeki kül tablasını yere fırlattı. Kennel'i buldu telefonla: «Polis

nerede? Bu kadarı fazla artık!.. Yerinizde bir gün daha kalabileceğinizi hiç sanmıyorum. Rosen'e hemen şimdi dağıtmasını söyleyin bunları. Çocuk bahçesi değil burası..."

Pencereden polisin işçileri coplayışma baktı, ihtiyar bir işçi gitmemekte direniyor ve olanca sesiyle bağırıyordu: "Bizsiz! Bizsiz!" Polis copla kafasına vurunca ihtiyar boylu boyunca kaldırıma yıkıldı, insan azmanı bir genç olan polis çalyaka edip kaldırdı ihtiyarı. Smiddle gülümsedi: komik... demin insandı, şimdiyse bir kukla... Eğer sıkı vur-duysa aferin şu polise. Hergele, yaşına bakmadan "Bizsiz!" diye bağırıyor, onsuz gideceğiz tabi, o da cennetten el sallasın bize...

Masaya döndü, kalemi eline aldı ve yazdı: "Alman halkı hergün, her saat, kesin çarpışma anında yanımızda olacağını haykırıyor."

55

Sablon'un Paris'e dönüşünün, üzeririden beş ay geçmişti. Low yatışmıştı artık: Nivelle öyle bir korkutmuş ki teresin gözünü, ağzını açıp gık bile diyemedi. Yalnız Prag'da bir "Transoc" temsilcisinin bulunmayışı kötü; Roberts de hep bunu hatırlatıp duruyor, dün yine, "En önemli yeri açık bıraktınız" diyordu. Greisen, Varşova'dan işlerin fena olmadığını yazıyor, sıkı bir örgüt kurabilmeyi başarabilmiş orada. Kirk de uyumuyor, son bir ay içinde iki kızıl öldürmüşler Macaristan'da. Roberts durumun nazikleştiğini cinayetten çok kadro oluşturma konusuna ağırlık verilmesi gerektiğini söylüyor; ama yine de albay "Transoc"un durumundan hoşnut. Tek kötü şey Prag'da bir adamımızın olmayışı... Low,Coster'e Çekoslovalara sövmeyi yasaklamıştı —neden önündeki açık kapılan kapatacaksın? Gerçekten de Amerikalıları Prag'ın bir cehennem olduğuna inandırmanın hiç bir gereği yoktu: o kadar çok şey yazılmıştı ki bu konuda... En iyisi burada ciddi bir adam göndermekte. Ancak uygun bir adam bile yoktu elde. Roberts Jenkirs'i salık veriyor, ama bana kalırsa toy bir çocuk bu, hem Roberts'in

yanında çalışmaya başlayalı şunun şurasında ne kadar oluyor ki... Sonra gazete yazısı bir yana, mektup bile yazamaz gibime geliyor ve tabi kızıllar onun gerçek bir gazeteci olmadığını hemen anlarlar, böylelikle de tüm "Transoc" batırılmış olur...

Epeyce düşündükten sonra Low, Smiddle'den Berlin'i bir ay içinde bırakıp, Prag'a gitmesini istemeye karar verdi. Almanya'da "Transoc"un dört muhabiri vardı. Oysa "oğlan" Prag'da Coster'in bir yılda yapamadığını bir haftada yapabilirdi: ciddi bir "çocuk" Smiddle; ne içer, ne eteklilerin peşinden koşar, ve ne de gazetecilikte bir ün aradığı var...

Senatörün mektubunu alınca Smiddle'in canı sıkıldı. Buradaki işini seviyordu: Rus bölgesinde yapılan küçük çatışmalar, generallerle görüşmeler, büyük olaylara dönüşen küçük skandal-lar, emirlerini ikiletmeden yerine getiren resmî makamların dalkavukluğu... Coşkulu, neşeli bir yaşayışı vardı, Low'un sandığının tersine çok içki içiyor, sık sık sevgili deâiş'iriyor, savururcasına para harcıyordu. Gülümseyerek Oberwald'deki son olayları düşündü: grev kırılmıştı; yüzbaşı Kennel gerisin geri Amerika'ya gönderilmişti; varsın alnında ıslak havlusuyla kendi Nebraskasında sürtsün dursun beceriksiz herif! Belediye başkam Seidlitz ise kaçamak yapmayı bir yana bırakmış, Almanların ayrı bir orduya sahip olmalarının bir düş olduğunu, eğer kendilerine bir kaç alayın komutası verilirse bunun yeter olacağını kabul etmişti. Bu arada Smiddle'in kısmetine de çok güzel bir kız düşmüştü. Jackson'daki Ri-ta'dan daha çirkin olmadığı gibi, ondan daha genç ve daha akıllı olan bu kız belediye başkanı Seidlitz'in kalkık burunlu kızı Mitsi idi. Smiddle başlangıçta ikirciklenmişti: böyle bir durum belediye başkanıyla olan ilişkilerini zedelemez miydi? Ama Mitsi, "Babamı tanımıyorsun—demişti—.hastalık derecesinde onurludur, sizin çok önemli bir kişi olduğunuza inanıyor". Almanya'yı bırakmak acı olacaktı, ama senatör de

hakliydi: Çekoslovakya şimdi kızıl cephenin en önemli kesimiydi. Coster'e gelince, o, yüksek sesle havlayan, ama, gerektiğince ısırmasını bilmeyen bir köpekti, kalemi keskindi, ama ısırması zayıftı.

Low, Münih'e uğramasının çok iyi olacağım yazıyordu: «Haçlılar» dan arta kalmış kişileri bulmasında kendisine yardımı dokunabilecek olan Zejda Münih'teydi. Smiddle Zejda'nın düzenbaz ya da aptal olduğuna inanıyordu. Çünkü aklı başında bir adam Coster gibi birine güvenemezdi. Binbaşı yine de Mü-nih'e uğramaya karar verdi: yolu fazla uzamayacaktı, hem Prag'da neler olup bittiğini Zejda'dan şöyle bir soruşturmanın hiç yaran olmadığı da söylenemezdi.

Zejda'yı bulmak pek kolay olmadı: vurulacağından korktuğu için pasaportunu ve evini değiştirmişti. Alacalı bulacah bir çevrenin içindeydi: bir Slovak din adamı, bir Macar (eskiden milletvekili olduğunu yineler dururdu), Alman işgalinde, onların" hizmetinde olarak gazete çıkaran bıyıklı, ak saçlı bir Ukraynalı... Menner'in, içinde porselen bir vazoyu devirmeden, ya da çalkanmış kremalı bir pastayı ezmeden dönebilmenin olanaksız olduğu küçük pastahanesinde toplanırlardı. Burada Zejda heyecanla, Avrupa'nın kurtuluşunun federasyonda olduğunu, Amerikalıların her ne kadar sıkıcı ve aptal insanlarsa da idealist olduklarını savunurdu. Haftada bir kez de radyodan Çekleri «kızıl tiranlık»! yıkmaya çağırırdı. Sesi gür, dinçti, ama morali sıfırdı. Çok uyuz bir zamanda dünyaya gelmişim, diye düşünürdü sık sık. Elli yıl önce yaşamalıymışım ben, gazetelerde tiyatro yapıtları ya da Viyana modası üzerine eleştiriler yazmahymışım. O zamanlar insanların birbirlerine karşı koyuşları bile bir kibardı, kimse kimseyi

çalyaka etmezdi. Konforlu bir evim, karım olurdu, bir kahvede oturup İngilizlerin mi yoksa Boer'lerin mi kazanacakları üzerine düşünürdüm. Oysa tüm bunların yerine bir mikrofonun karşısına geçmiş amnyorum ve yoksulluk çekiyorum. Bu mah-voluşum sırf soyluluğum yüzünden. Naziler geldiğinde neden yeraltı örgütüne girdim sanki? Şimdi anlıyorum ki bu Donkişotluk-

tan, hatta daha da kötüsü aptallıktan başka bir şey değilmiş. Almanlar zamanında da —onların yanında— gül gibi yaşayan insanlar vardı. Ama Gestapo beni sıkıştırdığında razı olmaktan başka ne yapabilirdim ki? Kızıllar bana «canavar» diyorlar, oysa son derece sıradan bir insanım ben. Sanki insan gebertmek benim hoşuma gidiyor muydu? Bu işi yapmak zorunda bırakıldım, hepsi bu. Ruzicka'nm oğlunun adını vermek zorunda kaldığım zaman ne kadar canım sıkılmıştı... Almanlar kurşuna dizmişlerdi çocuğu. Neden yaptılar bunu?.. Ben ılımlı rejimleri beğeniyorum, hepsi bu. Oysa döndük dolaştık bu lanet Münih'te bulduk kendimizi. Ne bir ailem, ne de yakınabilecek bir kimsem var. Bana ne Macarından, Ukraynalısından?.. Sessiz, sakin bir hayat istediğim halde, yüksek politika kumarı oynamam gerekiyor. Sıkıcı...

Smiddle sonunda Zejda'yı bulabildi. Haber yollamıştı Zejda, akşam Menner'in pastahanesinde olacaktı. Onu görür görmez yanılmadığım anladı Smiddle: boşboğaz, başka bir şey değil. Zejda kendini büyük bir politika eylemcisi olarak göstermeye çalıştı. Güneydoğu Avrupa'dan gelen bütün mültecilerin birleşmesi gereğinden söz ederek, kendi işinin özel önemini belirtti. Smiddle onun sözünü ağzına tıkadı:

— Uzaktan böyle ahkâm kesmek ne rahat, değil mi? Bırakın bunları da iş konuşalım biraz. Paralan ne yaptığınızı sormayacağım, tarihçi değilim ben. Ama dosdoğru söyleyin bana: «Haçlılar» arasında sizden daha ciddi kimseler var mı?

Zejda, Costerle ilişkileri dolayısıyla Amerikalıların ne kadar kaba olduklarını öğrenmiş olmasına rağmen yine de kızdı, ama belli etmedi:

— Coster'e bildiklerimin hepsini söylememiştim ben. İhtiyar Gobza ile ilişki kurmuştu o. Her ne kadar bir adı varsa da, ka-lıntı gibi bir şeydir Gobza. Ancak yem olarak kullanabilirsiniz onu. Öylesini gagalamak isteyen çok çıkar. Ama doğru dürüst bir iş için başkaları gerektir. Bende işbilir bir adam izlenimi bıraktınız. Size hemen general Doubek'in örgütümüzle ilişkisi

I

olduğunu söyleyebilirim. Şansınıza çok da güzel ingilizce konuşur, savaşı Londra'da geçirmiştir. Yarın sabah, şöyle saat on sularında buraya gelebilirseniz size daha başka isimler de verebilirim. Biraz düşünmem gerekiyor...

Zejda bütün gece düşündü: ama "Haçhlar"ı değil, acı yazgısını, mutsuz hayatını... Duvarın öte yanında Schmidt tombul, yumuşak karısına sarılmış uyuyordu. SS'di Schmidt, herhalde bir sürü Polonyalı, Rus asmış, "Emniyet Müdürlüğü"nde aşırılıklar yapmıştı. Ama varıp kendine soracak olsan, vereceği yanıt, savaş çoktan bitti olacaktı. Şimdi "Quissisana" kafede piyano çalıyor ve kimsenin de kendisine dokunduğu yok. Saat ikide uyandı mı, karısı hemen kahvesini, ayçöre-ğini getiriyor. Buranın kendi evi olduğunu, yarın da, bir yıl sonra da burada olacağını biliyor. Bense bir çingene gibi dolaşıp durmak zorundayım. Adalet neresinde bu işin? Kızıllar beni vurmak istiyor, oysa ben nazilere karşı savaştım. Beni Gestapo'da çalışmak zorunda bıraktılar ve bu benim için bir zevk değildi. Olsa olsa yirmi kişiyi ele vermişimdir, daha fazla değil. Ama kızılları ikna edemezsin: cin tutmuş gibi namussuzların hepsi. Amerikalılarla ilişki kurdum, dürüstçe çalışmak istedim onlarla. Evet, Ruzicka'yı ben öldürdüm, ama o da geçmişimle ilgili koku almıştı. Amerikalıların işine yaramadı mı sanki bu? Yaradı. Ama Coster bana teşekkür edeceği yerde küstahça konuştu. Yüksek öğrenimli bir insan olduğum halde böyle karacahillerin derslerine katlanmam gerekiyor. Daha Satürn'ün adını duymamış adam. Gülünç! Aslında gülünç de değil, böyle birtakım hayvanlara bağlıyım ben işte. Ben kellemi ortaya koyuyorum, onlarsa bana tiksinç birşey-mişim gibi davranıyorlar. Oysa burada güzel şeyler giyip gezilebilirdi, Prag değil ki burası, ama ben meteliğe kurşun atıyorum. Anladığıma göre Smiddle de Coster'den daha iyi bir adam değil. Neden hatırlattı acaba paralan? Kabalık bu. Öldürebilirim bu adamı. Eğer ben Frei-man'la temasını sağlamazsam Prag'da ne yapabilir?.

Daha sonra ise şöyle düşündü: Yine de Smiddle'in Freiman'la temasını sağlamalıyım. Eğer onlar Prag'da bir takım olaylar çıkarmaz-

larsa, ben burada açlıktan ölürüm. Varsın onlar kimi isterlerse enselesinler, yargılasınlar, assınlar— kılım bile kıpırdamaz. Biraz da başkaları çeksin de eşitlik sağlansın. Amerikalı eğer Doubek'i bir köşeye sı-kıştırabilirse çok iyi olur: yeter artık ikili oynayıp durduğu. Doktor Svetnick'in, mühendis Fricek'in, profesör Wahl'in adlarını da verebilirim. Kendileriyle konuştuğum zaman bana kaçamak yapmışlardı, bakalım şimdi ne halt edecekler? Amerikalı herhalde âdımı verip veremeyeceğini soracaktır. Gazeteler Gestapo ile olan hikâyeyi biraz fazla şişirdiler, ama ben eminim ki, hiç bir aklı başında adam buna inanmamıştır: komünistlerin, kendileriyle aynı görüşte olmadığım için bana çamur atmak istediklerini düşünmüşlerdir. Smiddle'e adımı verebileceğini söyleyeceğim. Belki de Smiddle, Coster'den daha iyi bir adamdır? Bin mark isteyebilirim kendisinden? Ne olacak, onun için para mı bin mark? Oysa benim giyinip kuşanmam gerekir, sıradan bir mülteci değilim ki ben, bir noktada Çekoslovakya'yı temsil ediyorum...

Ertesi sabah Zejda Smiddle'e:

— Her şeyden önce ve ilk olarak Freiman'a gitmelisiniz —dedi— örgülün belkemiğidir Freiman ve sadık bir adamımızdır. Sonra da işte şu listedekilere...

Smiddle listeyi not defterine geçirdi. îyi olmuştu bu iş.

Zejda bir fincan kahve içtikten sonra sanki öylece aklına gelivermiş gibi:

— Dün— dedi— paradan söz ettiniz. Hepsi gereken yerlere harcanmıştır, Freiman da tanıklık edebilir buna. Oysa ben çok berbat bir durumdayım burada, hiç değilse bin mark vermelisiniz bana, yoksa dayanamayacağım artık.

Smiddle cimri değildi, ama Almanya'da para istemek için o kadar çok ve sık başvuran oluyordu ki kendisine, Avrupalılar, diye düşünüyordu, anlaşılan bizden geçinmeye karar vermişler, domuzluk bu! Zejda zaten hiç hoşuna gitmemişti: bantlı bir

kıravat, omuzları saçlarından dökülen kepekle benek benek olmuş bir ceket ve bulanık gözler...

—- Hakkınızı aldınız, yeter o size. Kıyamet kadar asalak var zaten sizin gibi beslediğimiz. Radyodan da para aldığınıza göre zaten bizden geçiniyorsunuz demektir. Bir daha bu konuda ağzınızı açmamanız koşuluyla kendi özel paramdan yüz mark vereceğim size. Kahvenin parasını da ben öderim. Gidebilirsiniz artık...

Zejda Smiddle'e küstah kızılderili diye haykırmamak için kendini güç tuttu. Parayı iyice yıpranmış bir cüzdana yerleştirdi ve yatıştırıcı bir tavırla,

— Benimle başka türlü de konuşabilirdiniz —dedi— ama bunu bir yana bırakalım, çünkü biliyorum ki konuşmada biçimci olmaktan çok gerçekçisinizdir. Size en önemli şeyi söylemeyi unuttum. Örgütümüze kızıllarla birlikte çalışan çok önemli bir kişi girdi. Bunun ne kadar esaslı bir şey olduğunu düşünebiliyor musunuz? Prozacka, Jan Prozacka... «Rude Provo» da bulabilirsiniz kendisini, herkes tanır onu orada. Fakat onun örgütün son derece gizli bir üyesi olduğunu unutmayın ve ne Freiman''a, ne de ötekilere ondan hiç söz etmeyin, çünkü Prozacka'nın grubumuza girdiğini benden başka kimse bilmiyor, yalnızca benim temasım var onunla. Kendisiyle başbaşa kaldığınız zaman, «Haçlıların kızıl elması» deyin, paroladır bu. Başarılar dilerim.

Zejda yüz markla gri bir elbise ve bir gömlek almak istiyordu, ama bunun yerine doğruca eve gitti ve her zamanki rad-' yo konuşmasını yazmaya başladı. Eski Prag üniversitelerinin ününden söz ediyor ve kızıl tiranlığa katlanan profesörleri ayıplıyordu. Öğle yemeğini canı sıkkın ve tek başına yedi. Akşam, her zamanki gibi Menner'in pastahanesine gitmeye hazırlandı: Ukraynalı, kendisinin bir Avrupa konferansı toplanması plânının tartışılmasını istiyordu; sonra Macara radyonun çok az para Ödediğini söyleyecekti: hep birlikte protesto etmeliydiler bunu. Ama Zejda pastahaneye değil manikürcü Lücie'ye gitti. Yolda bir şişe de likör aldı.

Lucie onu görünce şaşırdı, arkadaşına birlikte sinemaya gitmeye söz verdiğini söyledi. Zejda onun eline elli mark sokuşturdu: «Çorap alırsın bununla.»

Lucie'nin durmadan ve hiç nedensiz gülmesi Zejda'yı yatıştırdı. Tatlı ve yapışkan likörün son yudumlarını alırken, bir yarı uykunun rahat kucağında duymaya başladı kendini: Prag' daydı ve sanki hiçbir şey olmamıştı: ne Gestapo, ne «Haçlılar,» ne o bitip tükenmek bilmeyen kaçışlar vardı. Lida duruyordu karşısında. Sarı saçlı Lida. Evlenmek istediği kız... Zejda tembel bir hareketle Lucie'yi kucakladı ve hemen uyudu.

Gece yarısı uyandı ve nerede olduğunu anlayamadı. Yanında uyuyan Lucie'yi görünce her şeyi anımsayıverdi. Canı sıkılmıştı: neden elli mark verdim sanki? Yirmi de verebilirdim. Elimde hiçbir şey kalmadı, elbise, gömlek hayal oldu. Birden Smiddle'in nasıl Prozacka'ya gidip, «Haçlılarda bir kızıl elma var» diyeceği aklına geldi. İyi düşündüm ama!.. Prozacka'yı bilirim, imkânı yok elinden kaçırmaz Smiddle'i. Ondan sonra gelsin artık mahkemeler... Amerikalılar ifrit olacaklardır. Hapse atıldığı zaman şu kızılderilinin yüzünün ne hal alacağını çok merak ediyorum doğrusu!..

Zejda kendini tutamadı ve yüksek sesle güldü, Lucie uyandı, parmağını dudağına götürerek duvarı gösterdi:

— Yavaş biraz! Öyle berbat ki komşularım,, kimbilir neler düşünüyorlardır...

Zejda'nm keyfi çok yerindeydi, Lucie'yi okşarcasına gıdıklayarak:

— Kızma bebeğim —dedi,— çok gülünç bir düş gördüm, yalnız ne olduğunu anımsamıyorum...

56

Rudolph WeigPe rastlayana kadar Richter çok acı çekti. Smiddle ile karşılaşmaktan korkarak İngiliz bölgesine yerleşmek

istedi. Koenigsberg doğumlu Johann Sachs adına verilmiş bir pasaportu ve vizesi vardı. Lotte'den aldığı paralardan iki yüz mark vermişti bu belgeler için. Hûda'nın babası Hamburg'da yaşıyordu. Richter ona Hûda'nın ağır hasta olduğunu ve bunu babasından gizlediğini, gerekli ameliyat için ise paralarının olmadığını söyledi. Öyle duygulu, öyle heyecanlı sözediyordu ki Hûda'dan, hatta kendini tutamayıp ağladı bile; aslında kendine acıdığındandı ağladığı. Kayınpederi sekizyüz mark verdi ona. Richter teşekkür etti, bir kez daha uğrayacağını söyledi, ama tabii gitmedi.

Bir iş bulmaya çalıştı kendine; gravat sattı, "Kurtuluş Ordusu" için zarf üzeri yazdı, sokaklarda reklâm bildirileri dağıttı. Yoksulluk ve korku içinde yaşıyordu: polisin, kendisini yakalayıp kızılların yanında çalışmasından dolayı sorguya çekeceğinden korkuyordu.

Ayazdan buz kestiği, bitkinlikten ayakta duramayacak hale geldiği bir gün, küçük bir birahanede eski silâh arkadaşlarından Benicke'ye rastladı.

Richter bira içiyor ve alçak sesle sövüyordu.

— Haklısın — dedi Benicke— pek de neşeli yaşıyor sayılmazsın. Ama kendini toplaman gerek. Onbaşı Weigl'i anımsıyor musun? Başçavuç Engel'in kazını çalmıştı hani?..

__ Tabi anımsıyorum, çembere alındığımız bir gün sürüyüp kurtarmıştım kendisini...

— O sana iş bulur. Aklının almayacağı kadar çok tanıdığı var. Beni de Frankfurt'a çağırdı, ama gidemedim: ailem var, atelyeyi de bırakamazdım tabii, satayım desen bu sıralar öldür müşteri bulamazsın. Ama sen Weigl'e gidersen muhakkak iş bulur sana. Ben sana yol parası veririm, ne de olsa iki yıl birlikte çarpıştık, hatınn var üzerimizde...

— Frankfurt'a gidemem, — dedi Richter— , eğer Berlin'de kavga ettiğim Amerikalıya raslarsam parçalar beni. Korkunç bir adam bu, Doğu'da çalıştığım için beni öldüreceğini söyledi.

Benicke gülümsedi:

— Weigl'in yanına vardıktan sonra korkma. Aklının alamayacağı kadar çok tanıdığı var diyorum sana. Binbaşı Ramm'ı anımsıyor musun? Onsekiz tane ingiliz tutukluyu kurşuna dizmekten hapis yatıyordu. Karısı artık başka biriyle evlenmeye hazırlanıyordu. Weigl yetkililerle konuşacağını söyledi ve iki hafta sonra Ramm'ın kansı sanki ciğeri parçalanıyormuşcasına bağırmaya başladı. Ramm hapisten çıkmıştı ve damat adayını tanınmayacak hale getirmişti. Kimsenin sana fiske vurmaması için Weigl'in bir tek sözü yeter.

— Peki ne yapıyor bu Weigl? Amerikalıların yanında mı çalışıyor?

— Yo, kendi dükkânı var. Çiçek tohumu ve Hollanda lâleleri soğanı satıyor. Frankfurt'ta en zengin sümbül çeşitlerinin kendisinde olduğunu söyler.

Richter sövdü, yine de defterini çıkartıp Weigl'in adresini yazdı.

Birkaç gün sonra Weigl'e gitmeye karar verdi. Eğer Smiddle beni bulmak isterse Hamburg'da da bulur. Böyle yaşamaktansa ölmek daha iyidir...

Frankfurt'a bir akşam saatinde geldi ve kentin dışında küçük bir evde oturan Weigl'i güçlükle bulabildi. Weigl önce onu tanıyamadı ve kapıyı yüzüne çarptı, ama hemen sonra "Kurt!" diye bağırarak içeri aldı.

Oturup saatler boyu savaş yıllarını ansıdılar Weigl'in karısı onlan dinlerken gözyaşlarını tutamadı ve ağladı. Sonunda^Weigl konuğunun eline ipek bir pijama tutuşturarak banyoyu

gösterdi:

— Yann gerekenleri yaparız, şimdi dinlen.

Richter mavi fayanstan küvete uzandı ve düş kurmaya başladı. Burası kendi eviydi sanki ve Hilda sırtını sabunluyordu. Birden kızdı: ihtiyar orospu! Eğer Weigl birJş ayarlarsa kendime güzel bir kız bulurum. Hilda benim hakkımda çok şey biliyor, bense anı yüklü bir kanyla yaşamak istemiyorum.

Ertesi sabah Weigl onu kentin merkezine götürdü. Richter heyecanlandı:

— Bir tanıyan çıkabilir...

— Aptallık etme. Binbaşı Schirke kabul edecek seni. Bundan soma hiçbir Amerikalı parmağının ucuyla bile dokunamaz sana. Neymiş, kızıllar için okul yapmışsın, çok önemliydi sanki! Değil bu, bir kızıl taburuna komuta bile etmiş olsaydın, yine sana kimse dokunamazdı. Sclıirke'nin bir tek sözünün ne olduğunu bilmiyorsun daha...

Richter, Schirke'ye her şeyi anlatmaya karar verdi: gizli örgüte nasıl mimar ayartmaya çalıştığını. Smiddle'in kendisine stadyum işini alması için nasıl baskı yaptığını... kısaca her şeyi. Schirke .onu dikkatle dinledi, sonra:

— Smiddle'i gözünüzde büyütmeyin —dedi.— Evet, enerjik bir adamdır, ama hayalcidir. Almanya'da Mayne Reid törelerini yerleştirmek istiyor onlar. Ciddiyetsizlikten başka bir şey değil bu tabii... Şimdi siz kendi üzerinizde denemiş, duymuş bulunuyorsunuz işgal altında yaşamanın ne demek olduğunu. Kimbilir belki de kaç kez Ruslar mı, yoksa Amerikalılar mı daha kötü? diye sormuşsunuzdur kendinize...

— Hayır. Amerikalılar iyi değil, ama Ruslar çekilir gibi değil. Üç küsur yıl Rusya'da savaştım ben, bilirim onları. Sonra Rus kesiminde çalıştım. Doğrusu kızıllar efendice davranıyorlardı bana, onlardan yakınmam haksızlık olur. Ama yine de komünistlerden gelecek bir madalyaya, Amerikalılardan gelecek bir kurşunu yeğlerim...

Schirke gülümsedi:

— Sizi anlıyorum, ben de Doğu cephesinde savaştım. Ama Amerikalılardan gelecek kurşunun da öyle pek yeğlenesi bir şey olmadığı kesin... Sizin için hiçbir tehlikenin olmadığını söylememe sanırım gerek yoktur. Hem general Dawes'i, hem de polisi uyardım. Kızıllardan yakayı kurtarabilmiş olmanıza herkes sevindi. Aslında konu yalnız sizinle ilgili olsaydı, bu konuşmayı burada bitirirdik. Ama benim size asıl söylemek istediğim şey

başka... Weigl sizi akıllı bir kişi ve iyi bir Alman olarak salık verdi bize. Ben de şahsen sizin elinizden çıkmış birçok yapıyı anımsıyorum, yani kısacası sizinle bu karşılaşmamızdan daha önceden tanışıyor gibiyiz. Çevrenizde olup biten şeylere bir bakın Herr Richter. Çok zor bir durumdayız... Almanya'nın yeniden . Almanya olmasını ister miydiniz?

Schirke öyle heyecanla söylemişti ki bu sözleri, Richter korkularını, vicdanıyla gizli anlaşmalarını, kuşkularını unuttu, gençieşir gibi oldu. O şimdi, kırk yıllarında, «Biz fırtınayız» diyen Richterdi.

— Bu uğurda ölebilirim —dedi.— Ben savaşa kırk bir yı-îınm yirmi iki haziranında başladım ve Tfergarten'de bitirdim...

Weigl, Schirke'yi, Richter'in şaşkınlık, korku içinde olduğu ve ne yapacağını bilmediği konusunda uyarmıştı. Schirke mimarı kınamıyordu, kendisi de çok çekmişti çünkü, üç yıl Ruslar-da tutsak kalmış, burada Subaylar Birliğine yapılan bir çağrıyı imzalamış, Almanya'nın suçluluğunu anladığına yemin edip, nazizmi kınamıştı. Kendi kendine tüm bunların birer taktik, alışılagelmiş bir kamuflaj ve o lanet alınyazısı olduğunu söylüyordu. Almanya'ya dönünce, yeni bir cumhuriyetin kurulmasını istediğini —deli gibi istediğini— anladı. Daha sonraları, gülerek şöyle anlatıyordu dostlarına: «Program ve kararlarım metroda değişiyordu: Friedrichstrasse istasyonunda metroya bindiğimde ner-deyse marksist gibi hissediyordum kendimi, on dakika sonra Bahnhof Zoo istasyonundan ise demokrasi yanlısı, ya da eskiden dediğimiz gibi 'plutokrasi ajanı' olarak iniyordum.» Bavyera' daki uzak akrabalarına gidip geldikten sonra Frankfurt'a yerleşip Eski Savaşçılar Birliğini örgütledi. Fransa'da bir partizanın kurşunuyla vurulan oğlunun ölümünü ayrıntılarıyla öğrendi. Karısı da ölmüştü: yalnız ve mutsuzdu son nefesini verirken. Schirke çevresinde ören ve yıkıntidan başka bir şey görmüyordu, kendi hayatını bile bombalanmış bir ev gibi görüyordu bazen. Rich-

ter'in içinde bulunduğu ruh karışıklığını anlıyor, bu adamı yürek-lendirebileceğini, ehlileştirebileceğini ve sonunda ondan yararlanabileceğini biliyordu. Onu dikkatli, ama aynı zamanda aşağılayıcı bakışlarla süzüyordu: gerçekten de Richter, ak saçları, derin, mavi gözleri ve ince, zor farkedilir dudaklarıyla yaşlı bir çobanı andırıyordu.

— Sizinle iki Alman olarak konuşacağız. Günümüzde her şeyde Führer'in suçlanması nerdeyse kurallaşmış. İnsanoğlu hep aynı; eğer Hitler savaşı kazanmış olsaydı bu kez de onu tan-rılaştırırlardı. Herkes yanılabilir. Küçücük bir çocuk bile Batıyla anlaşmadan Rusya üzerine yürünemeyeceğini anlayabilirdi. Haklısınız, eğer Amerikalılarla Ruslar arasında bir seçme yapmak gerekirse, Amerikalıları seçmek gerek. Hitler bunu anlamadı. Sonunda da savaşı biz

kaybettik. Almanya'nın düşmanları birleştiler. İstedikleri her şeyi kabul ettirdiler bize. Artık bunlara bir son verme zamanı geldi. Amerikalılar bizsiz kızılları durduramayacaklarını anlıyorlar. Ama Smiddle b;r istisna değildir: Amerikalılar galiplerin davranışlarından kurtaramadılar hâlâ kendilerini. Elbette anlaşmamız gerek onlarla, başka bir kurtuluş yolumuz yok, ama ancak eşit durumda bulunanlar anlaşabilirler. Sizin çok yetenekli bir mimar olduğunuzu biliyorum Hçrr Richter. Başka bir zamanda yapıtlarınızla ülkemizi güzelleştirebüirdi-niz. Ama söyleyin lütfen: ortada bir Almanya yokken yapı yapmak olacak şey midir?.. Beni dikkatli dinleyin, bugün birçok şey size bağlı bulunuyor. Ülkemizi kurtaracak kahramanlardan biri olabilirsiniz siz. Bütün Almanlara eşitlik istediğimizi, hiçbir zaman Amerikalıların paralı askerleri olmayacağımızı anlatmalısınız...

Richter Schirke'nin sözünü keserek,

— Adamlar —dedi— zaten canıma ot tıkamak için beni arayıp dururlarken...

Schirke de onun sözünü kesti.

— Parmağının ucuyla bile dokunamaz size kimse. Ben ne söylediğimi biliyorum. Yarınki gazetelerde sizin buraya geli-

sinizle ilgili bir haber olacak. Anlasanıza: iyi bir adınız var, kızılların elindeki bölgeyi gördünüz, tanıdınız, eski bir savaşçısınız ve en önemlisi hiçbir zaman nazi değildiniz. General Gabler'in oğlu sizin babasıyla dost olduğunuzu anlattı. General, Hitler'e yapılan suikastten sonra öldü. Şimdi ben komplocuların haklı ya da haksız olduklarını tartışacak değilim, ama Gabler iyi bir asker ve gerçek bir Almandı... Siz de onun anısına ihanet etmemelisiniz. İnanın bana, bütün iyi insanlar ardınızdan gelecektir...

Richter'in aklı duracak gibiydi. Uzunca bir süre sustuktan sonra,

— Ben —dedi,— hiçbir zaman politikayla uğraşmadım... Sonra anlamıyorum da: niçin kendinizin, üstelik de benden çok daha iyi biçimde yapabileceğiniz bir işi bana veriyorsunuz?

— Ben geçmişle bağlıyım. Pişman olduğumu falan söylemek istemiyorum: bayağılık olurdu bu. Gerçi, nazilere biraz fazla güvendim. Münih mahkemesi temize çıkardı beni, bu uşak herifler bile benim yurtseverliğimin bir suç olamayacağını kabul etmek zorunda kaldılar... Ama yine de özgür sayılmam ben. Düşündüğüm her şeyi söyleyemem. Sonra, Eski Savaşçılar Birliği' nin sorumluluğu var üzerimde ve bu politik bir örgüt değildir. Birlik başkanı olarak hergün Amerikalılarla görüşmek zorundayım. Çevremizde öyle çirkef insanlar var ki!.. General Dawes bile bazen bizim Bonn'lulardajn daha mce davranıyor... Almanya' yi mahmuzlamanın zaman/ geldi artık, onlara Almanyanm ve Lüksemburg, ne de Monako olmadığını ve olamayacağını anlatmalıyız. Siz büyük bir mimar, politika dışı bir insan ve gerçek Alman kültürünün bir temsilcisisiniz, yurdumuzun hem acı, hem şanlı günlerini gördünüz, kızılları gördünüz, bu gerçeği de görmelisiniz. Siz de kendi sözünüzü söylemelisiniz. Eski partiler iflas ettiler,

gerçekten halkçı yeni bir parti doğmalı ve bu Parti Amerikalılardan, Almanya'nın büyüklüğünü, hiç değilse e§itlilc hakkını kabul etmelerini istemelidir.

— Peki, Amerikalıların böyle bir partiyi yasaklayacaklarını hiç düşünmüyor musunuz?

— Hayır, hiçbir şekilde. Kırk beş yılında değiliz artık, gerekliyiz onlara. Düşünsenize bir, Alman askerlerinin kendilerini kızıllardan korumasını istiyorlar, öte yandaysa Alman generalleri hâlâ hapiste yatıyorlar! Yalnızca Landsberg hapishanesinde kaç tane savaşçı kardeşimiz var!.. Haksız yere yargı giymiş tek tek şu ya da bu tutuklu askere değil, tüm Alman ordusuna onur ve saygınlığının geri verilmesi gerekir Canavarlık, vahşet gevezelikleri yeter artık! Bizim kızıllara karşı verdiğimiz savaş bir iç savaştı aslında, Çin usulü aşırı nezaket gösterilerine girişemezdik. Şimdi Amerikalılar binmek istiyor kızılların ensesine. Göreceksiniz, Amerikalılar «canavarlık»ta da, «vahşet» te de bizleri solda sıfır bırakacaklar. Görüşmelere ancak Amerikalıların Nuremberg komedisine bir son vermelerinden sonra başlayabiliriz. Yapmanız gereken şeyi anlıyor musunuz? Almanya'ya onur ve saygınlığını geri vermek... Bütün dürüst Almanlara başvuracaksınız ve yabancılar yeni partinin, ulusun gerçek iradesini yansıttığını kabul etmek zorunda kalacaklar. Demin Almanya için ölmeye hazır olduğunuzu söylemiştiniz. Hayır Herr Richter, Almanya için ölmeli değil, yaşamalısınız siz.

Schirke yerinden kalktı, Richter'i kucakladı. Richter'in gözünde yaşlar vardı: ne büyük bir sorumluluğu olduğunu anlıyordu.

WeigPin evine döner dönmez hemen çalışmaya oturdu: içine uzun yılların kırgınlığı, korkusu, öfkesi ve umutlarını kattığı ateşli bir bildiri yazdı. Bildiriyi okuyan Weigl, «Bu —dedi,— Theodor Körner'in şarkıları kadar güzel bir şey...» Ve müsveddeleri alıp götürdü.

Döndüğünde Richter'i bitkin durumda buldu. Onu neşelendirmek için dolaptan bir şişe kummel çıkardı. Richter bir kadeh içtikten sonra,

— Schirke'ye söz verdim —dedi— ve ben sözünün eri bir adamım. Ama işimin bitik olduğunu da biliyorum. Smiddle de

önce şiirle başlamıştı, sonra stadyumla bitirdi. Schirke de yarın Amerikan genel kurmayını havaya uçurmamı söyleyecektir. Aslında havahoş benim için, nereyi isterlerse orayı uçururum, bir serüvenciden başka bir şey değilim çünkü artık. Bir saat sonra ise sızlanmaya başladı:

— Minsk yakınlarında çembere alındığımızda seni ben kurtarmıştım, oysa sen beni burada ölümcül bir işin içine soktun. Anımsıyor musun, çömelmiştin ve kıpırdayamam diye feryat ediyordun? Seni ben kurtarmıştım. Sarı Karl'ı o gün öldürmüşlerdi. Kuyunun yanında yüzüstü

yatmış kan kusuyordu? Sem ben kurtardım, sense benim bir sıçan gibi gebermemi istiyorsun.

— Aklını mı kaçırdın sen Kurt? Buraya geldiğinde halinin nasıl olduğunu bir düşünsene. Sefil bir serseri gibiydin, kendi adını bile taşıyamıyordun. Şimdiyse herkes senin mimar Kurt Richter olduğunu söyleyecek.

— Söz cambazlığı yapmayı bırak! Evet, bir serseri gibiydim, ama şimdi boğulmuş gibiyim. Ve beni sen boğdun. Mimar falan değilim ben, serüvencinin tekiyim. Sonra tarihi yaratmaktan da bıktım artık, kuştüyü bir yatakta uyumak istiyorum. Şu çir-keften bir kadeh daha doldur bana. «Hamamböceği» içtiği zaman bıyıklarını oynatırdı. Onu da Desna'da öldürdüler. Senle biz sağ kaldık. Savaştan sağ çıkarsam bütün domuzlukların sona ereceğini düşünürdüm, oysa barış savaştan daha domuzluk do-luymuş. Yeni bir Panthenon yapabilecek olan mimar Kurt Richter şu anda ölüyor.X)nun yerine yarın bir serüvenci uyanacak. Nokta. Artık bundan konuşmayacağız. Karın nerede?

— Annesinde. Bir-az sonra döner. Rica ederim Kurt, sakın onun yanında böyle aptalca sözler etme, hemen sinir krizi tutar ve bağırıp çağırmaya başlar. Artık sen de karını yanma çağırabilirsin, böylece keyfin de yerine gelir.

Richter şaşkınlıkla gözlerini kısarak:

— Belki de —dedi— Volkspolizei şefini çağırmamı da önereceksindir buraya? Eğer kızılların yanında çalışmaya razı olmuşsam, bu yalnızca Hilda yüzündendir. Nerede doğdu bu ka-

din: Spandau'da mı, Smolensk'de mi, bilmiyorum. Artık benim karım yok, bunu böylece bilesin. Bir serüvenciyim ben bundan böyle, sansın bir kızla evleneceğim. Ya da daha iyisi Führer'in yaptığı gibi yapacağım, ayrılıkla evleneceğim, sonra da gebereceğim. Şimdi uyumak istiyorum, beni akıl almaz bir rezillikle sarhoş ettiğin için uyumak istiyorum.

Ertesi sabah uyandığında Richter'in başı kurşun gibiydi. Elden ne gelir, yeni bir alanda daha denemen gerekiyor kendini. Savaş anlaşılan daha bitmedi ve bütün sorun da burada işte... İyi ki Schirke cimri bir adam değil. Lotte gibi bir kız bulabilirim. Weigl buranın restoranlarının Berlin'inkilerden çok daha güzel olduğunu söylemişti... Öte yandan, Schirke'in de hakkı var: şu sırada yapı yapmak ahmaklıktan başka bir şey değil. Bugün-ya-rın bir bombayla tuz-buz olacak olduktan sonra yaptıklarını?.. O zaman, aptalca da olsa, birtakım bildiriler yazmak en iyisi...

Schirke için Richter'le konuşması her zaman yaptığı gündelik iş konuşmalarından biriydi. Binbaşı hergün, eski savaşçılarla, Almanların uyandınlması gerektiğini konuşurdu. Schirke' nin gizli yardımlarıyla eski nazi partilerine benzer birkaç parti birden doğmuştu. Bunlardan birinin on bin üyesi vardı, ötekiler bunun kadar başarılı olamamışlardı. Schirke bu partilerin çalışmalarının Amerikalıların bilgileri dışında olmamasına özen gösteriyordu. Richter'in yazdığı bildiriyi pek az

Frankfurt'lu okumuş olmasına rağmen, aynı bildiri general Dawes'm masası üzerinde duruyordu.

Bir hafta sonra Schirke generale:

— Richter'in bildirisine dikkat ettiniz mi bilmem? dedi, Psikolojik bakımdan çok değerli bir belgedir. Richter'i öyle fazlaca tanımıyorum, ama iyi bir mimar ve politikayla hiçbir zaman ilgilenmemiş. Zaten bu hemen belli de oluyor: bir ilkokul çocuğunun bile yazamayacağı aptallıklarla dolu bildiri. Ama hemen şu aklıma geldi: Richter neden yeni bir partiden söz ediyor? Ortada istemediğiniz kadar parti varken? Tanrı her zaman çocukların dudaklarıyla konuşur. Maskelenmiş bir biçimde neo-

nazist bir partinin doğmasmdan korkuyorum. Bu Richter gibileri yalnız Ruslara karşı değillerdir, onlar sizleri de sevmezler... Şimdi anlıyor musunuz, subaylara Alman tümenlerinin kurulması gerektiğini kanıtlamamın ne kadar zor olduğunu? Richter'in partisine birçokları şimdiden yazıldı bile, örneğin binbaşı We-sel... Oysa hiçbir zaman nazi olmamıştır o. Üniformanın bir şerefi var... Subaylar bana, «Biz —diyorlar,— kardeşi general Wilhelm Speidel hapiste yatarken, general Hans Speidel'in ardından nasıl gidelim?» Bilmiyorum, Amerikalılar durumun tam bilincindeler mi, ama bu koşullar altında Almanya'yı Batı savunması içine almak olanaksızdır.

General Dawes bir karşılık vermemeyi yeğledi ve konuyu değiştirerek dış güçlüklerden söz etmeye başladı: Fransızlar Alman birliklerinin oluşturulmasını protesto etmeye devam ediyorlardı. Onlara, Alman tümenlerinin Fransa için bir tehlike olmayacağını, tersine, onların Elbe hattını tutabileceklerini açıklamanın zamanı gelmişti artık. Schirke eğer Paris'e kadar bir uzanabilirse çok iyi olurdu: çok dostu vardı Paris'te.. Burada herkes binbaşının fransızsever olduğunu söylüyordu.

General birden gülümsedi ve Schirke'ye temiz, çocuksu gözlerle bakarak:

— Fransa benim de çok hoşuma gider —dedi.— özellikle akşamlan... Gönül eğlendirmek için her adımda kahve, müzik ve çiçek vardır orada... Uzun süre mi kalmıştınız siz Fran-
sada? ------^

— Kırk üçe/kadar. ^

— Ne kadar eğlenmiş olabileceğinizi tahmin edebiliyorum...

Schirke'nin yanıtı soğuktu:

— Sayın general o zaman savaş içinde olduğumuzu unutuyorlar. Fransa'da kızıllarla savaşıyordum ben. Kızıllarsa orada Çiçeklerden daha çoktur.

WeigPin Richter'e söylediği doğru çıkmıştı: Frankfurt'un restoranları birinci sınıftı; yıllanmış Rhen. ve Bourgogne'lara kadar her şey bulunabiliyordu buralarda. Richter kendine elde dokunmuş skoç kumaşından bir takım elbise, ipek bir gömlek ısmarladı ve bir çift son moda Amerikan ayakkabısı satın aldı. Kentin merkezindeki mağazalar son derece göz alıcı vitrinleriyle gelip geçenleri baştan çıkartıyordu. Fiyatlar çok yüksekti, ama Richter'in buna aldırdığı yoktu: temsilcilik adına yüklüce bir para almıştı. Schirke'yi de bir daha görmedi: Weigl, binbaşının «az da olsa resmî bir kişi olarak» muhalefet partilerinin temsilcileriyle görüşmesinin doğru olmayacağını söyledi. Ancak, diye ekledi sonra, ben onunla görüşmede size aracılık yapabilirim... Richter, Weigl'in bu işlerdeki rolünün ne olduğunu düşünüyor, ama hiçbir şey bulamıyordu; yalnız şurası bir gerçekti ki, çiçek tohumu satıcısı çok şey biliyordu.

Birgün Richter:

— Şaşılacak şey —dedi Weigl'e.— Eski Savaşçılar Birliği nasıl oluyor da benim partime para yardımında bulunabiliyor? Schirke bana kişisel olarak kendinin hiçbir kazancı olmadığını söylemişti...

Weigl gülümsedi:

— Amerikalılar herkesten daha akıllı olduklarım söyledikleri zaman gülüp geçebilirsin, ama herkesten daha zengin olduklarını kanıtlamaya çalıştıkları zaman, haklı olarak beni «Eng-lischen Hof»da bir akşam yemeğine çağırabilirsin.

Richter bir şeyler söylemek istedi, ama vazgeçti; eskisi gibi çok konuşmamaya çalışıyordu artık; hatta durumu kendisine çok gülünç gelmesine rağmen gülmedi de: düşünün bir kez^ Amerikan parasıyla Amerikalılara sövüyordu!

Frankfurt'un merkezi ışıklı reklâmları, yeni Amerikan arabaları, şık kalabalığıyla ne kadar canlı ve hareketliyse, işçilerin oturduğu semtler de o kadar karanlık ve sessizdi. Sağda solda

hâlâ kaldırılmamış yıkıntılar duruyordu; dükkânların vitrinleri donuk ışıklarla aydınlatılmıştı; kadınlar, ellerinde cüzdanları şalgam ve morina balığı fiyatlarını soruyorlardı uzun uzun. Bir gün bu kenar mahalle sokaklarından birinden geçen Richter, kötü yaşıyorlar, diye düşünmüştü, ama giyimleri temiz, tertipli, yoksullukları düşkünlüğe dönüşmemiş. Kadınlarımız onarıp yamamasını iyi biliyorlar, bu, ulusumuzun bir dehası.

Genç montaj işçisi Erich Scheller işçilerle tartıştıktan sonra şunları düşündü: ne zor bu adamları uyandırıp gayrete getirmek! Düşünmeye bile korkuyorlar, yalnızca homurdanıyorlar, o kadar. Kırkbeşte, artık yeni bir düzende yaşayacağımızı sanıyordum, her şey kokuşmuş ve bir pamuk ipliğine bağlı-*görünü-yordu. Ama hayır, gözlemesini bildiler deliklerim. Dünkü nazi-ler burunları Kaf dağında, hır çıkarıp duruyorlar. Richter'in yayınladığı bir tek bildiri ne işe yarar

ki!.. Yakında bir ordu kurulacağım söylüyorlar. Krause usta geçenlerde Koenigsberg'i geri almak gerektiğini haykırıyordu. İşçilere gerçeği söylediğim zaman, bana sorunları abarttığım karşılığını veriyorlar, söylentilere inanmamak gerekmiş, propagandaymış tüm bunlar.

Babası tutuklandığında, Erich on bir yaşındaydı. Hiçbir zaman unutamayacağı bir geceydi bu: yastıkları delik deşik etmişler, sobanın külünü eşelemişler, annesine bağırmışlardı. Sonra sessizlik çökmüştü eve. Komşuları onlara hiç bakmıyorlar, hatta merdivenlerde bile karşılaşmamaya çalışıyorlardı. Annesi bir yerlere gitmiş, sonra ağlaya7 ağlaya dönmüştü. Sonra, bir bebek ya-pımevinde güçlükle bulabildiği bir işe girmişti. Okulda öğretmenleri Erich'e, «Sen herkesten iyi öğrenmelisin —diyorlardı,— babanın suçunu bağışlatmak için herkesten iyi okumalısın.» Annesine kaç kez babasının ne yaptığını sormuş, ama bir karşılık alamamıştı. Sonra savaş başlamıştı. Önce herkes neşeyle gidiyordu, Almanların yiğitliklerini gösterdiklerini, yakında barış olacağını, Hollanda peyniri, sardunya balığı, kokulu sabun verileceğini söylüyorlardı. Erich de öteki çocuklarla birlikte, «İngiltere'ye ölüm!» diye bağırıyordu bu sıralar. Sonra heı şey değişmişti, ar-

tık ne şarkı söyleyen, ne neşelenen vardı. Yaşlıları da askere almaya başlamışlardı. Bombardımanlar göz açtırmıyordu. Cepheden izinli gelen askerler Rusya'nın bir cehennem olduğunu anlatıyorlardı. Bir gün annesi kendini tutamadı ve Erich'e, «Baban —dedi,— nazilerin bizi ölüme sürükleyeceğini söylerdi hep.» «Neden hapsettilerdi onu?» diye sordu Erich. Annesi hıçkırarak yanıtladı: «Komünist olduğu için. Ta o zaman anlamıştı başımıza gelecekleri. Alçaklar, ona işkence ettiler...» Erich on altı yaşındaydı ve fabrikada çalışıyordu. Babasının yolundan gitmesi gerektiğini anlıyor, ama ne yapacağını bilmiyordu. Arkadaşlarıyla konuşmayı denedi. Kimisi ürküp ondan uzaklaştı, kimi onun özel olarak aralarına sokulmuş bir casus olduğunu sanarak kaçtı, kimi de isteksizce söylediklerine karşı koydu: vatana ihanet etmek olmazdı, Ruslar Almanları yok etmek istiyordu.

Savaşın bitimine iki ay kala Erich'i askere aldılar. Burada savaş sanatını öğrenemedi; alayından yaşlı bir askerle dost olmuştu ve asker komünistti. Herkesin penceresine beyaz bir çarşaf, peçete, mendil astığı işgal günlerinde, Erich koluna kızıl bir kurdele bağladı: «Yeni bir düzen kurulacak artık» diyordu.

Şimdi o günlerin umutlarını acı bir gülümsemeyle anımsıyordu. Çalıştığı fabrikada topu topu on sekiz komünisttiler. İşçiler pek seyrek gazete okuyorlar, toplantılara gitmek istemiyorlardı; Erich onları kımıldatmak istediği zaman da, «Bıktık artık... Yine mi propaganda?..» diyorlardı. Eski Savaşçılar Birliğinin toplantılarına katılan Krause ustayı da dinlediği yoktu kimsenin. Yakın geçmişi anımsayarak «Yeter ki savaş olmasın, her şey yoluna girer...» diyorlardı.

Erich yirmi üç yaşındaydı. Annesi, o askerdeyken ölmüştü, bu yüzden tek başına yaşıyordu. İlk kez babasının yazgısı üzerine düşündüğü zaman yüreğini saran tutkuyla yanıyordu hâlâ. İşçiler biraz şaşkınlık, biraz da acımayla, «Bırak şu politikayı —diyorlardı.— Uğraşacak başka işin yokmuş gibi...» Akşamlan, öteki işçiler bira ya da dans salonlarına giderken, o oturur, kitap okurdu: her şeyi, ama her şeyi öğrenmek istiyordu. Hiçbir

parti toplantısını kaçırmıyor, mitinglerde konuşuyordu: üstün bir hitabet yeteneği vardı. Altında «Erich Scheller» imzasıyla «Savaş ve Barış» adlı yazısını gazetede görünce tıpkı bir çocuk gibi sevinmişti.

GÖstersem mi acaba gazeteyi Anna'ya? Ama hayır, övün-gen sanabilir beni... Anna'yla sonbaharda kent kitaplığında tanışmıştı,, görür görmez hoşuna gitmişti kız: Arada bir onun masasına uğruyor, ama Anna'yı beğendiğini, düşüncelerinin sık sık ona kaydığını kendine bile itiraftan çekiniyordu; yüzlerce cilt roman yutmuş olmasına rağmen, gönül işlerinde tecrübesizdi.

Anna'yla aralarında ortak bir şeyler mi vardı ki bu yakınlık doğmuştu? Hayır. Arına, nazi partisi üyesi, muhasebeci Reis-berg'in kızıydı. Çocuk yaşlarından beri kızılların yok edilmesi gerektiğini, Führer'in Almanya'yı kurtardığını duyagelmişti. Başçavuş Reisbefg 1944 güzünde Doğu cephesinde ölmüştü. Anna, felçli annesine ve küçük kardeşine bakmak zorundaydı. Elinden hiçbir iş gelmezdi; babası sağken şöyle demişti bir gün, «Evlenirsin, olur biter...» Askerlere iç çamaşırı diken bir atelyeye girdi ilkin. Sonra bir moda evine... Üç yıl, —atölye kapanana değin— çalıştı burada. Sonunda Schirke kurtardı onu: Eski Savaşçılar Birliğinde Schirke'nin özel sekreteri olarak çalışacaktı. Eski savaşçıların ailelerine yardımı kendine bir borç biliyordu Schirke, Rokov kenti komutanlığından tanıdığı müteveffa başçavuş Reisberg'in aiîesine de yardım etmesi son derece olağandı. Sonra, Anna'yı görür görmez düşündüğü iş için biçilmiş kaftan olduğunu anlamıştı. Çejkici bir dış görünüşü vardı Anna'nın: inceydi, açık sarı saçları, koyu mavi gözleri vardı, ciddi, ağırbaşlıydı. Schirke ona karşı güleryüzlüydü, Frau Reisberg'in sağlığını sormayı hiç unutmadı. Kısa süre sonra Anna konusunda yanılmadığını anladı: iyi çalışıyordu, işine ve çevresine karşı ciddiydi; Schirke bazen gelen ziyaretçilerle onu görüştürüyor, gizli dosyalarını emanet edebiliyordu.

Eski Savaşçılar Birliğinde çalışan bir kızı nasıl beğene-bilicdi Erich? Doğrusu, tanıştıkları sırada birbirlerinin nerede

çalıştıklarını bilmiyorlardı. Anna da Erich gibi okumayı seviyordu ve kitaplıktaki karşılaşmalarında hep kitaplar üzerine konuşuyorlardı. Erich bir gün komünist olduğunu söyledi Anna'ya. «Babam naziydi —dedi Anna bir süre sustuktan sonra.— Küçük bir kızdım ben o zamanlar ve üzerinde hiç düşünmemiştim bunun. Ama şimdi onların yaptıklarını doğru bulmuyorum. Geçenlerde bir Rus romanı okumuştum, Almanlara karşı savaşan gençleri anlatıyordu... Biliyorum, bir roman bu, ama bizimkilerin de orada korkunç şeyler yaptıklarına

inanıyorum. Aslında sorun iyi insan, kötü insan sorunu değil: insanlar çeşitlidir, ama böyle davranmak da olacak şey değil, iyi insanlar bile kudurmuşa dönüyor o zaman değil mi?..» Erich gülümsedi ve, galiba elde ediyorum onu, diye düşündü. Aslında kendisi ele geçmişti, sabırsızlıkla onu göreceği günü bekliyor, gözlerini ondan ayıramıyordu. Onları birbirine iten şey üzerinde hiç konuşmuyorlardı, ama dışardan bakan bir kimsenin «Aşık bir çift» ten başka bir yargısı olamazdı onlar için.

Erich ona nerede çalıştığını sormamıştı, ama bir gün bu konu aklına gelip de Anna'dan «Eski Savaşçılar Birliği» yanıtını alınca, öfkelendi:

— Neden gizledin bunu benden? Şaşırmıştı Anna:

— Gizlemedim ki, siz sormadınız...

Uzun süre sustu Erich. Anna'yı bu kadar sevdiğini ve onu yitirmenin dayanılmaz bir acı olacağını ilk kez düşünüyordu.

— Anneme ve kardeşime bakmak zorundayım biliyorsunuz. Okula gidebilmesi için daha yeni elbise alabildim kardeşime... İnanın, kötü hiçbir §ey yapmıyorum. Bir bürodan başka bir şey değil orası benim için... Erich, kızmayın bana, başka bir iş arayacağım, şımarık değilim, ne olursa yaparım... Biraz sabredin, yeniden işsiz kalırsam annem dayanamaz, ölür...

Yeniden karşılaştıklarında Anna:

— Başka bir iş bulmalıyım kendime —dedi.— Tiksiniyorum... Başlangıçta eski savaşçıların ailelerine yardım ettiklerini

sanıyordum, kötü bir şey değil bu, herkes savaştı ve kimseye savaşmak isteyip istemediği sorulmadı. Ama şimdi görüyorum ki siz haklıymışsınız: tam bir nazi yuvası burası. Yeni bir ordu kurmak ve yeniden savaşmak istiyorlar. Artık her şeyi biliyorum...

Heyecandan konuşamıyordu Anna, Erich'se sabırsızlanıyor, çabuk anlatmasını istiyordu. Sonunda;

— İmza için yazılar getirmiştim binbaşıya —dedi Anna.— General beni görünce sustu, ama binbaşı devam edebileceğini söyledi... İnanın bana, dinlemedim onları, ama benim yanımda konuştukları için ister istemez duydum. General, Landsberg hapishanesinden döndüğünü, kardeşinin de orada olduğunu söyledi. Bir plan hazırlamışlardı, ama kardeşi karşıydı bu plana. Neden söz ettiklerini anlamıyordum, «ortak komuta», «bağımsız komutanlıklar» gibi sözler geliyordu kulağıma. Yalnız, bir ordu oluşturmaya çalıştıkları kesin, demek ki, yeniden savaş olacak, Oh, Tanrım, ne korkunç!.. /

Erich heyecanlanmıştı^-^

— Kimdi bu general?

— Speidel. Sonra dedi ki, general Mahlmann gelecek, dedi. Ben General Chollidt'in mektubunu

gördüm, o da Landsberg hapishanesinde yatıyor. Mektupta bir yedek komutanlık kurulmasından söz ediliyor...

Anna sözünü bitirince Erich yavaş sesle:

— Bütün bunlar çok önemli —dedi—, ama nasıl anlatabilirim bunu bizimkilere? Sizi ele vermiş olurum o zaman...

Anna başını salladı:

— Nasıl olsa dönmeyeceğim bir daha oraya. Dönemem... Körler için bir lokantada garson aradıklarını duydum...

Erich vedalaşırken dalgındı: Anna'nm anlattıklarını düşünüyordu: hemen arkadaşlara iletmem gerek bunları...

Schirke çılgına dönmüştü: Wilhelm Speidel'le yaptığı konuşma nereden ve kimden sızmış olabilirdi? Akim alabileceği bir şey değildi bu. İlkin Chollidt'ten kuşkulandılar, ama Tanrı'

nın bir saf kuluydu bu. Mahlmann'a gelince geveze bir reklamcıdan başka bir §ey değildi. Nerden bakılırsa bakılsın bir darbeydi bu. Amerikalılar sözümüzden döndüğümüzü düşünecekler. General Dawes'in nasıl bir tavır takınacağını tahmin edebiliyorum. Bunun yamsıra birçok kişi de korkuya kapılacak; bu tür durumlara karşı hazırlıklı olmak gerekiyor... Artık Fransızlardan hiç söz etmiyorum. Tam da oraya gideceğim sırada bundan 'daha iyi bir uvertür olamazdı doğrusu!.. Hemen şimdi bir yalanlama hazırlamak gerek...

Schirke yandaki odaya seslendi:

— Fraulein Reisberg!

Teğmen Wehlai girdi içeri: Fraulein Reisberg üç gündür işe gelmiyor, herhalde hastalandı, kette grip salgını var.

Erich fabrikaya gazeteyi getirip gösterince bütün işçiler telaşlandı: söylenenler gerçeğe benzemeye başlıyor. Ciddi ciddi savaşa niyetli bu adamlar galiba?.. Lanet bir iş bu canım! Ama belki de uydurmadır tüm bunlar? Hayır, cesaret edemezler; adlar, tarihler, sayılar... Tüm üniteyi heyecanlı bir uğultu sarmıştı. İşçiler bağırıyorlardı: «Bizsiz savaşsınlar!..» Krauser usta Erich'e yaklaştı ve yavaşça,

— Baban gibi olacak senin de sonun —dedi.— Anladın mı?

Telefonların başında, ter içinde kalmış muhabirler sansasyonel haberi bildiriyorlardı: «Landsberg hapishanesindeki görüşmeler... General Speidel... Gestapo... Yedek komutanlık... General Dawes kesinlikle yalanlıyor... Uzaklardan —Londra' dan, Roma'dan, Stokholm'den,— stenografların zayıf sesleri geliyordu: «Generalin adı? Anlaşılmıyor, kotlayın...»

Bedier, tembel bir sesle Neaîes'e: «Fransızların inatçılığını biraz fazla büyütüyorsunuz gözünüzde —dedi.— Benim korktuğum, duygusallığa saplanılacağı...» Neales susuyor ve düşünüyordu: General Dawes iyi bir savaşçı, ama yabani; züccaciye dükkanındaki bir su aygırı da o... «Gnome et Rhone» fabri-

kasnıda jşçiler işi bırakmışlardı. Givet bir tezgâhın üzerine çıkmış bağırıyordu: «Bize S.S.'lerin komuta etmesini istiyorlar...»

Doktor Krilov gülümseyerek katladı gazetesini: bütün ben-zeşikler biraraya toplanmış. Hapishaneleri bile yoklamaya baş-ladılarsa işler kötü demektir...

Erich akşam Anna'ya uğramak istiyordu, ama caydı. Ona bir zarar vermemesi gerektiğini düşünüyordu. Durum gitgide sertleşiyor. Hiç şüphesiz kazanan biz olacağız sonunda. Rusya var. Çin var. Bizim Almanyamız var. Ama şimdilik burada onların sözü geçiyor. Krauser'in söyledikleri palavra değil. Tutuklayabilirler beni. Kurşuna bile dizebilirler hatta. Ben ne yaptığımı, neyin üzerine gittiğimi biliyorunC~arfiâ Anna'nın acı çekmesine neden olmamalıyım. Bir başkasını bulur ve rahat bir ömür sürer.:. Mektup yazmaya karar verdi Anna'ya. İlk yazdığını soğuk ve kuru bulup yırttı, yeniden oturdu yazmaya:

«Sevgili Anna,

Bir daha görüşmememiz gerektiğini sanıyorum. Bir gün siz bana politik çalışmalarıma çok mu bağlı olduğumu sormuştunuz, ben de size «Çok» demiştim. Bu yeterli bir sözcük değil, ben hiçbir zaman o çalışmalarımdan kopamam, ayrılamam. Bir zamanlar genç kızla ay üzerine bir öykü okumuştum. Kız ırmağa bakıyor ve aya soruyor: «Beni ne bekliyor?» Ay yanıtlıyor: «Şimdi bir adam gelecek, seni çağıracak, eğer onun ardından gidersen yalnızca acı verecek sana, bırakacak seni, böyle olacaksın işte, ırmaktaki gibi.» Kız ırmağa bakmış, yaşlı, ak saçlı bir kadın görmüş. Bu arada ayın söylediği adam gelmiş, çağırmış kızı, ve kız adamın ardından gitmiş. Bu romantik öykü şimdi nerden aklıma geldi bilmiyorum. Söylemek istediğim şu: ben falcı değilim, geleceğimi bilemem. Zaferin bizim olacağından eminim, ama çok kurban vermemiz gerekecek bu uğurda. Eğer birlikte olmaya devam edersek, hem sizin için, hem de benim için ayrılık çok zor olacak. Sonra, benimle birlikte oluşunuz yüzünden sizden kuşkulanabilirler. En iyisi hemen şimdi ayrılmak. Eski

Savaşçılar Birliğinden ayrılmakla çok iyi ettiniz, sizin için çok tiksinç bir şeydir bu, biliyorum. Ama siz politikadan çok uzaksınız, demek ki, rahat bir ömür sürebilirsiniz. İnanın bana, sizi hiç unutmayacağım. Size mutluluklar diliyorum. Allahaısmarladık Anna!»

Mektubu sabah erkenden, fabrikaya gitmeden önce bıraktı. Bütün gün Anna'yi hiç düşünmedi, çalıştı, arkadaşlarıyla tartıştı. Ama akşam, evine gelince diş ağrısı gibi keskin, acı bir keder sardı içini. Işığı yakmadan yatağının üzerine oturdu, elleri dizlerinde kenetli, küçük pencereden kocaman ve soğuk aya baktı... Anna'ya genç kız ve ırmak öyküsünü yazmasının nedeni belki de dün gece mehtap olmasıydı? Aptalca bir şeydi aydan söz etmek. Ama geçeği yazmıştı: en iyisi bir daha hiç görüşmemeleriydi. Neden onu da ardı sıra tehlikelere sürüklesindi? Mutluluğunu istiyordu onun. İyi ama niçin?.. İri sözlerden hep korkmalı mı insan: seviyordu işte onu.

Kapı vuruldu. Erich titredi: tutuklamaya geldiler muhakkak...

Anna girdi odaya. Elleri buz gibiydi. Odanın ortasında susarak, öylece durdular.

— Öyküdeki kız benim —dedi Anna sonunda.— Al sana, işte ay, işte kız. Beni sevmiyebilirsin, bana acı çektirebilirsin, olsun, yine de seninle geleceğim.

Erich Anna'ya sarıldı, öptü. Birden yürekleri neşeden taşı-verdi, Erich Anna'yı odanın içinde döndürmeye başladı, gülüyor, bir şeyler söylüyor ve öpüyor, öpüyordu.

Ay batalı çok olmuştu. Şafağın donuk, ilk ışıklarıyla elleri birbirinden ayrıldı. _ '

— Belki de —dedi Erich— seni hep seveceğim. Zafer de bizim olacak, mutluluk da bizim olacak, her şey bizim olacak...

Neales'e, Abetz'le çalışmış olan binbaşı Schirke'nin Paris'e geleceğini söyledikleri zaman çok cam sıkıldı: bundan daha bü--yük bir aptallık yapılamazdı doğrusu! Ben burada hapları yaldızlayıp yutturmaya çalışıyorum, Wehrmacht'm yeniden kurulmasının söz konusu bile olamayacağını, oluşturulacak birkaç tümenin Avrupa ordusuna gireceğini ve tüm komutanın Hitler zamanında itibarı kırılmamış Fransız subaylarının elinde olacağını söylüyorum, general Dawes ise dünkü naziyi, hem de işgal yıllarında burada kendine hiç de iyi ün yapmamış bir naziyi yolluyor. Bu koşullar altında çalışılabilir mi.. Washington'dan konuya ilişkin bilgi istedi. Gelen yanıtı okuyunca aklı duracak gibi oldu. Albay Danovan, Schirke'nin resmi değil, özel bir kişi olarak geldiğini yazıyordu. Ne Amerikan işgal makamlarıyla, ne de Bonn hükümetiyle bir ilişkisi vardı binbaşının; üstelik çok yararlı olacaktı bu ziyaret. Fransızlar, düşüncesiz davranışlarının ve yersiz korkularının Washington'da dikkate alınacağını sanıyorlarsa aldanıyorlardı; Alman

ordusunun yeniden kurulması konusu en yakın gelecekte ele alınıp çözülmeliydi. Schirke, Eski Savaşçılar Birliği başkanıydı, onun Paris'e gelişi, hem Almanlara, hem de Fransızlara geçmişe ilişkin birtakım yararsız tartışmalara son verip, Batının ciddi bir şekilde savunulması sorunu üzerinde düşünülmesi zamanının geldiğini gösterecekti.

Neales karşı koymanın yararsızlığını anlıyordu. Zaten hiç keyfi yoktu; yazarın kendisine yüzde yüz geleceğine dair söz vermiş olmasına rağmen Sartre'ın prömiyesine de gitmedi, robdö-şambrını giyip biraz yatışabilmek umuduyla koleksiyonuyla uğraşmaya başladı. Direktuvar döneminden bir tabakaya uzun süre baktı: Jupiter bir boğaya dönüşüyor ve güzel Avrupa'yı kaçırıyordu. Bir boğanın bir kızı alıp kaçması aptalca bir şey. Greklerin kafası neden hep böyle saçmalıklarla uğraşıp dur-

muş acaba?.. Şu var ki, Jüpiter'in boğaya dönüşmesi bir anlık bir metamorfoz. Şimdi biz de boğa rolündeyiz ve hiç şüphesiz bu hoş olmayan bir durum. Bu arada Schirke'yi de kabul etmem gerekecek tabii... Ama daha sonra güzelle Tanrı başbaşa kalacaklar ve o zaman Avrupa gücenikliğini unutacak, çiçek açacak, gülümseyecek.

Schirke Paris'e sabahleyin gelmişti. Ilık bir hava vardı, Paris'in erken ilkbaharı başlıyordu. Şaşkınlık içinde baktı kente: evler yine öyle gri, kederliydi, garsonlar kahvelerin verandalarına masa ve iskemleleri diziyorlar, çiçekçiler tablalarına minicik menekşe demetlerini yerleştiriyorlardı. Yedi yıldır burada değildi. Korkunç yedi yıl! Almanya parçalanmıştı. Eski Avrupa yoktu artık, Amerikalılar ve Ruslar birbirlerine karşı koyuyorlardı. Herkes yeni bir savaşa hazırlanıyordu, atom bombasından konuşuluyor, başa gelecek yıkımlardan söz ediliyordu. Burada ise, dünyada sanki hiçbir şey olmamış gibi halı silkeleniyor, küçük finolar gezintiye çıkartılıyordu...

Birden ne kadar yaşlanmış olduğunu hissetti. Tanıdıkları, «Hiç de değişmemişsiniz —derlerdi,— bir delikanlı gibi enerjiksiniz...» Saçma! Yedi yıl önce bu kentten canlı bir insan olarak ayrılmıştı. Gerçi Stalingrad'dan sonraydı bu, tehlikeyi görmüştü, ama savaşı kaybedilmiş saymıyordu. Bir hayat çizgisi vardı: Führer ne söylemişse inanmıştı. Bir oğlu vardı, Schirke soyunun onunla süreceğini sanmıştı. Fransızlarla küçük çocuk-larmış gibi konuşurdu, bazen başlarına vurur, bazen azarlar, bazen cezalandırırdı. Bu kente şimdi ruhsal bakımdan yıkılmış olarak dönüyordu. Onun için ince hesaplar yapmanın, iki yüzlülük etmenin, geçmişini ayaklar altına almanın ne zor olduğu kimsenin aklına gelebilecek bir şey değildi. Tutsaklığa dayanabil-mesinde kendisine neyin yardımcı olduğunu o da bilmiyordu: geçmişin kalıntıları mı, yoksa yaşama gücü mü? Artık hiçbir şeyden emin değildi. Almanların da Fransızlardan daha sağlam ayakkabı olmadıkları anlaşılmıştı: hayata aynı şekilde kolayca uyuverme, birbirini itip kakma ve herkesin kendini

düşünmesi...

İdealizm, besbelli görkemli bir lükstü ve bu lüksten ancak talihin lütfü kendilerinden hiç ayrılmayanlar yararlanabilirlerdi. Schirke ayakta kalmıştı, subayları yüreklendiriyor, Dawes'la pazarlık yapıyor, Paris'e geliyordu. Oysa bütün bunların içine tü-kürüp bir tütüncü dükkâm açabilir, ya da beynine iki kurşun sıkabilirdi. Neydi peki bu? İrade gücü mü, yoksa adalet mi? Ona inanan bir sürü insan vardı, durmak elinde değildi artık, tıpkı kurulmuş, mekanik bir bebek gibi, inanmaya, istemeye, aldatmaya devam etmeliydi, ama bunlar artık onun hayatı değil, tarihin bir sayfasıydı...

Oteline gelince uzun uzun yıkandı; vücudunu öyle sert, öyle acımasızca ovuyordu ki, yolculuğun tozundan toprağından değil, yılların yükünden kurtulmak istediği sanılabilirdi.

Pinaud düşünüyordu: Schirke'nin yemeğine kimi çağırsam acaba? Binbaşıyla karşılaşmaktan kaçınmam olanaksız bir şey. Von Maltz her şeyden önce ordu sorununun çözülmesi gerektiğini bahane ederek yan çizip duruyor. Neales'se habire sıkıştırıyor. Kısacası şeytanın bile içinden çıkamayacağı bir durum. Sıradan bir Fransız için söylenebilecek fazla bir şey yoktur, ama bir sağ duyusu vardır. Yeni Wehrmacht onu atom bombasından daha çok korkutuyor. Çeyrek yüzyılda iki kez istilaya uğramak şaka değil. Herkesin şansı benimki gibi yaver gitmedi, çok kişi iflas etti. Son haberler en soğukkanlıları bile telâşa düşürdü. Schirke'yi burda daha kimse unutmadı. Ben şahsen kendi kırgınlıklarımı unutabilirim, ama sürüyle kin güden insan var. Komünistler Schirke'nin geldiğinin kokusunu alır almaz savaş bayrağını açacaklardır. Almanlar bir başkasını gönderselerdi çok daha iyi olurdu. Ama madem ki gelen Schirke, o zaman onunla buluşmam gerekiyor. Varsın komuta sorununu bizim as-' kerlerle konuşup halletsin, ben sıradan bir görüşme çerçevesi »Cinde kalacağım. Aslında —bence— yeni bir Alman ordusunun kurulması konusu ayrıntıdır, önemli olan onların ne düşündüğü-nü anlayabilmek. Bedier'yi çağırabilirim, gözünde at gözlüğü yoktur onun. Fabre'ı da çağırsam çok iyi olur, ama bilmiyorum gelir

mi, Schirke için çok iyi bir partöner olurdu, kolay anlarlardı birbirlerini. Schirke'yi güleryüzle, ama soğuk —ona burada yer olmadığı havasıyla— karşılanmalıyım. General Dawes istediğini söylesin, Schirke bizi burada koyun kırkar gibi kırkmış bir adam. Ona bunu hatırlatmanın gereği yok, ama bunu unutmuş görünmek de aptallık olur.

Fabre önce geleceğini söyledi, sonra telefon edip işi olduğunu, gelemeyeceğini haber verdi, ama sonunda yine geldi. Pi-naud onu Schirke'ye tanıştırdı:

— Mösyö Fabre, «Exportateurs Reunis» direktörü.

Bedier ekledi: ,

— Ve direniş hareketinin kahramanlarından biri. Schirke'nin yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı:

— Sizinle tanıştığımıza çok sevindim, mösyö Fabre. Konuşma bir türlü tutmuyordu ve Schirke'nin Fransızlar!

kendine ısındırmak için elinden gelen her şeyi yapmasına rağmen havada bir soğukluk seziliyordu. Schirke bolşeviklere tutsaklığın çok zor olduğundan, soğuklardan, ilkel koşullardan, propagandalardan söz etti. Fransa için sözleri ise hayranlık doluydu:

— Eski bir askerim ben, ama Paris'i görünce gözyaşlan-mı güçlükle tuttum. Başkentinizin gelişip yüzünün gülmesi tüm insanlık için bir mutluluktur...

Pinaud içinden güldü: kim öğretti ki buna böyle ince sözler etmeyi, sakın bolşevikler olmasın?.. Ne Bedier'nin anlattığı bir- | kaç fıkra, ne içilen şampanyalar havayı bir türlü yumuşatama-mıştı. Bedier'nin, sözü Schirke'nin ilgilendiği soruna getirdiği sırada yemek sona ermek üzereydi:

— Gerçek bir anlaşmaya varmak için elimizden gelen her şeyi yapıyoruz biz. Komşuyuz çünkü sizinle ve barışmamızın JS zamanı çoktan gelmiş bulunuyor. Ama Alman ordusunun yeniden kurulması konusunda Fransızlar hastalık derecesinde duyarlılar. Siz de kabul edersiniz ki, mösyö Schirke, tarihin birkaç j bölümünü kalemle bir çizgi çekerek süivermek mümkün değil-

dir. Ama Avrupa ordusu derseniz eğer, bu başka bir konudur ve bunun üzerinde anlaşılabilir...

— Sizi anlıyorum —dedi Schirke,— Almanlar iyi asker, ama kötü politikacıdırlar. Sözünü ettiğiniz tarihin birkaç bölümü ise, bizim yanlışlarımızın listesinden başka bir şey değildir. Şimdi biz bunu ödüyoruz. Ve inanın bana, ödeme çok ağır koşullar altmda oluyor: Fransa'nın hiçbir zaman başına gelmemiştir böylesi. Bu ne bir sitem, ne bir yakınmadır, yalnızca bir saptamada bulunuyorum... Benim için, demin de dediğim gibi, Fransızların kuşkularını anlamak zor değil, ama bana öyle geliyor ki, geleceği düşünmek zamanı geldi artık, halklar hep geçmişle yaşayamazlar ki... Avrupa ordusunun kuruluşunu selamlıyorum, ama söyleyin bana, tuğlasız ev yapılabilir mi hiç? Lüksemburg* un bile kendi ordusu var. Sizse yalnızca Almanya'ya tanımak istemiyorsunuz bu hakkı.

— Lüksemburg hiç kimse için bir tehlike olamaz.

— Alman ordusu da kızıllardan başka kimin için tehlike olabilir ki?

— Şimdilik kimse için. Ama hükümetler değişir... İnsanlar da öyle... Ben genç sayılmam; Stresemann'm sözlerini duyduğumuz zaman nasıl sevindiğimiz bugünkü gibi aklımda. Oysa üç yıl sonra Hindenbourg tuttu başkalarıyla anlaştı...

— Ben, sevgili mösyö Pinaud, geçmişten değil, gelecekten konuşmanın yararlı olacağı kanısındayım. Ama mademki Locar-no'yu andınız, o zaman size şunu söyleyeyim: Stresemann da tâ o zamanlar, Ruslar eğer Barıya yürürlerse, demişti, silahsızlanmış bir Almanya onları durduramaz. Bu sözler de sanki dün söylenilmiş gibi benim kulağımda. Sormama izin verin: kime güveniyorsunuz siz? Yani, sizce kim durdurabilir Rusları? Sakın bomba olmasın?..

O zamana kadar susmuş olan Fabre sinirli bir şekilde:

— Hayır —dedi,— bomba değil. Biz ve müttefiklerimiz.

— Ben Fransız askerlerini aşağı gören ve gösterenlerden

değilim. Fransa'nın teslim oluşunu onun korkaklığına ve dövüşken olmayışına bağlayanlar ancak saf insanlardır. Ben diplomat değilim, sıradan bir askerim, bu bakımdan açık konuşacağım... İşgal sırasında bütün onurlu Fransızların bizden nefret ettiğini biliyorum. Ve izninizle, bize karşı dövüşmüş kahramanların önünde saygıyla eğiliyorum mösyö Fabre. Biliyorsunuz, daha sonra Rusya'ya gittim ben. Bir buçuk yıl, geri birliklerimizi partizanlardan korudum. Fransa'da hiçbir zaman böylesine korkulu heyecanlar yaşamadım. Neydi peki işin özü? Şüphe yok ki Rusların daha cesur oldukları değil... Siz herhangi bir savaş operasyonuna girmediniz mösyö Fabre, çünkü korkuyordunuz: ve korkmakta çok haklıydınız: çünkü önünüzde komünistlerin bir hükümet darbesi yapmaları tehlikesi dururken, bize darbe indire-mezdiniz. Kırktaki işgal bence tanklarınızın yetmezliğiyle değil, komünistlerinizin çok kalabalık oluşuyla açıklanmalıdır. Cephe gerisinde Thorez'in partisinin bulunduğunu bilen bir ordunun savaşması zordur, öyle değil mi?

Fabre susuyordu, Schirke'nin sözlerini onaylıyor, ama bunu göstermek istemiyordu. Schirke'ye karşılık veren Bedier oldu:

— Çok haklısınız. Birçok şeyin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine ben de inanıyorum. Saar havzası, Strasbourg... Kızıl tehlikesinin yanında nedir ki bunlar! Yalnız bir şeyi anlayamıyorum ben mösyö Schirke; neden Avrupa ordusunu kabul etmiyorsunuz siz?

— Ben kabul ediyorum, ama tüm ulusun ruh durumunu göz önüne almak gerekir. Almanlar moral bakımından yaralı. Korkunç olan Berlin'in yıkılmış olması değil, korkunç olan bir yanda sizin sokaklarınızın yıkıntısı, öte yanda Rusların olmasıdu\ İnsanlara bayraklarının, şarkılarının, sancaklarının, ordularının dirildiğini söylemeden, onları coşturmadan ölüme gönderemezsiniz...

— Ordu konusuna biraz fazla önem veriyorsunuz gibi gelmiyor mu size de mösyö Schirke — diye sordu Pinaud.— Biliyorum, sizi özel olarak bu konu ilgilendiriyor, ama siz yalnızca

asker değil, politikacısınız da. Eğer sizin dediğiniz yapılırsa, çok kısa bir süre içinde Almanya'nın, Avrupa'nın koruyucusu değil de silah deposu olacağı görüşüne ne dersiniz?

— Eğer Alman ordusu olmazsa bu silah deposu sizin dediğinizden de kısa bir süre içinde Rusların eline geçecek. Kim durdurabilir o zaman onları? Amerikan tekniğine büyük hayranlık

duyuyorum, ama aym hayranlığı orduları için duyduğumu söyleyemem. Cesur, gözüpek çocuklar bunlar muhakkak, ama ne savaş gelenekleri, ne disiplinleri, ne de direşkenlikleri var. Sonra, sömürge savaşları kahramanlar yaratmaz, kaldı ki, bir Mişiganlı için Elbe ya da Ren hattı, bir Alman için Kamerun'un ifade ettiği anlamdan daha büyük bir anlam ifade etmez.

— Almanların savaşa gideceklerine gerçekten inanıyor musunuz? —diye sordu Fabre.—

— Evet. İnanıyorum. Çünkü savaşı kaybetmiştir Almanlar. Çünkü devletlerini kaybetmişlerdir. Çünkü mutsuzdurlar. Bres-lau'hların, Stettin'lilerin oturdukları köylere, Sudet bölgesine giderim ben sık sık. Kendilerine elde silah, eski evlerine dönmek isteyip istemediklerini sorduğumda, «geç bile kaldık» derler. Sonra yalnızca onlar da değil, hücum tümenlerinin subay ve askerleri, paraşütçüler, pilotlar. Rusya'da bulunan askerler, S.S.'ler (aralarında elbette alçaklar da vardır, ama büyük çoğunluğu dürüst ve gözüpek çocuklardır) bunların hepsi kızıllardan öç almak için Ölüme gitmeye hazır, bekliyorlar. Avrupa'yı komünizmden kurtaracak güç bunlardır...

Schirke bir dakika kadar durdu, ipek mendiliyle alnını silip bir yudum su içtikten sonra devam etti:

— Bir seçim yapmalısınız. Eğer Alman ordusunun yeniden kurulmasını kabul etmezseniz, bu kızıllara teslim olmayı kabul etmeniz demek olacaktır. Geçmişi unutalım. Biz sizin için savaşmak istiyoruz. Almanya size eski bir askerin elini uzatıyor...

Pinaud şaşkınlıkla, yerinden kalkan ve Schirke'ye gidip onun ni sıkan Fabre'a baktı: Bu kadar duygusal mı bu adam?

— Benim için sizinle konuşmak kolay değil —dedi Fabre

Schirke'ye,— aramızda çok kan var. Ama kızılların yok edilmesi için şeytanla bile anlaşmaya hazırım. Eğer kırk kadar sağlam tümen kurabilirseniz, «yaşasın Alman ordusu!> diye haykıran ilk ben olacağım.

Pinaud yeniden gürültüyle sümkürerek,

— Ben yine de —dedi— Alman tümenlerinin de katılacağı bir Avrupa ordusunun en çıkar yol olduğu kanısındayım...

Bedier kendisinin de bir şeyler söylemesi gerektiğini anlıyordu. Ama sorun karışıktı, kolaylıkla yanılabilirdi, çok dikkatli olması gerekiyordu. Kadehirii kaldırarak,

— Biz asker değiliz —dedi,— ordu ve komuta konularıyla ilgili sorunları çözemeyiz burada. Ama duygularımız, düşlerimiz var. Savaş sırasında Almanlara karşı dövüşmem gerekti benim de. Özellikle bu yüzden mösyö Schirke ile unutulmaz birkaç saat geçirmekten çok mutluyum. Almanların ruh durumuyla ilgili sözleri beni gerçekten derinden sarstı. Kadehimi dünkü düşmanlarımız ama yarınki müttefiklerimiz şerefine kaldırmak istiyorum.

Schirke odasına döner dönmez yattı. Kendini parça parça plmuş duyuyordu. Yine birtakım yalanlar, alçalmalar... Oysa eski gücüm yok artık. Beynime bir kurşun sıkıp işimi bitirmem bile olanaksız: komünistler hemen yararlanır bundan; üstelik de hiç kimse Schirke'nin artık tıraş olmaktan, ona buna tatlı diller dökmekten, örgütlemekten bıktığı için —yalnızca bu nedenlerden— kendini öldürdüğüne inanmaz... Aptallık tüm bunlar, korkunç derecede aptallık hem de!..

Bedier akşam Neales'e Almanla yediği yemeği anlattı. Ne-ales'in kaşları hafifçe çatıldı:

— Onun yerine başka birisi olsa çok daha iyi olurdu tabi, ama bereket Schirke hep belli bir taktik içinde tutuyor kendini... Belki de Fabre haklıdır? Tanırım onu, duygulu bir adamdır. Ama yürek de bazen tüm bilgelerden daha bilge oluyor. Schirke'ye görüş ve kanıtlarım kamuoyuna sunma olanağının verilmesi gerekir sanıyorum.

— Peki komünistler bundan kendi propagandaları için, yararlanmazlar mı?

Neales gülümsedi:

— Aklınız fikriniz komünistlerde. Onların yararlanamayacakları şey yoktur. Eğer onlara bağırma olanağı vermekten korkup duracak olursak, benim hemen yarın çekip New York'a dönmem gerekir. Oysa ben ne sizden, ne Paris'ten ve ne de bende bulunmayan daha bir sürü tabakanın satıldığı antikacılardan ayrılmak istemiyorum...

Neales ertesi gün Nivelle'e telefon etti. Eğer «Transoc» Schirke'ye bir makale ısmarlarsa çok iyi olur. Hayır, politik bir makale olmamalı bu, yoksa okuyucuların midesi bulanabilir... En iyisi ani türünden bir şeyler yazması, ne de olsa ilginç bir kişiliği var. Elbette Paris'teki çalışmaları konusunda olmamalı bu. Şöyle, Rusya'daki savaş, tutsaklık yıllan, kızıl bölge... falan gibi şeyler olmalı. Yazının sonuna da Batının savunmasına ilişkin görüşünü ekleyebilir.

Schirke'ye girmek Nivelle'e tiksinç bir davranış gibi geliyordu: aklına bile getirmek istemediği geçmiş yıllar canlanıyordu gözünde. Ne pis bir meslekti bu!.. Son günlerde iyiden iyiye boğulur gibi olmuştu. (Katlanamıyordu artık Low'a: her gün bilgi istemeler, serzenişler, aptalca birtakım genelgeler...) Senatör ajansın parasal işlerini izlemesi için de bir müfettiş göndermişti, böylelikle de kendisi resmen kayınpederinin bir hizmetlisi durumuna düşmüştü. «Transoc» işinin üstesinden nasıl geleceğini bilmiyordu. Şiir yazması gereken bir adam, ne çirkef işlerle uğraşıyordu! Paris'te küçük Goebbels olarak bulunan Schirke'ye gitmek olacak şey miydi şimdi!..

Schirke, birkaç parça eski moda eşyadan başka hiçbir şeyin bulunmadığı soğuk, boş bir odada kabul etti Niveîle'i. Bir viski ısmarladı. Bir süre anılarından konuştular. Sonra suskunduk çöktü odaya. Nivelle:

— Kutlarım sizi —dedi.— Başınızdan geçen bunca şeya rağmen hemen hiç değişmemişsiniz...

— Mumyalar da değişmezler —dedi— Schirke.

Sonra yine sustular. Yandaki salonda birinin piyanoda gam yaptığı duyuluyordu. Nivelle'in tüyleri diken diken olmuştu: çok soğuk, nasıl olur da ısıtmazlar buraları?..

— Demek —dedi Schirke ansızın— şimdi siz de Amerikalılarla çalışıyorsunuz? Size onları beğenip beğenmediğinizi sormayacağım, şiirlerinizi anımsıyorum, ben de onlarla çalıştığım için sizi anlıyorum...

Schirke'nin senli benîiliği Nivelle'i kızdırdı:

— Ben de, mösyö Schirke, ister istemez sizinle çalı|mak zorunda kaldığım için mutlu olduğumu söyleyemem...

Schirke gülümsedi:

— Muhakkak. Benim bunu anlamadığımı mı sanıyorsunuz?. Benim için bu sırada Paris'e gelmek hiç de kolay olmadı... Ama sorun bu değil... Herkes aldatıldı, herkes rezil rüsva edildi, tük-rüğe boğuldu... Önemli olan bu... Sözüm size değil: sizin şiiriniz var. Şiir deyince aklıma geldi: geçenlerde bir kitapçıya uğradım, ama sizin kitaplarınız yoktu. Yeni bir şeyler yayınladınız mı?

— Yazıyorum, —dedi Nivelle yapmacık bir neşeyle ve hemen konuyu değiştirdi.

Schirke takılıp kalmıştı Paris'te: çok değişik insanlar görüşmek istiyordu onunla: milletvekilleri, askerler, gazeteciler. «Tran-soc» ajansı Schirke'nin anılarının yaym hakkını aldığını açıkladı. «Aurore»dan bir gazeteciyle konuşan Schirke, «Alman ordusunda, dedi, suç işlemiş kişiler vardı, ama bugün herkes görmektedir ki, kızıllara karşı beyaz eldivenlerle savaşılamaz.» Humanite' de Schirke'den söz eden bir makale yayınlandı: savaşın arifesinde onun Paris'teki eylemleri, Berty, Pinaud ve Gestapo ile ilişkileri hatırlatıldıktan sonra şunlar yazılıyordu: «Fransız halkı faşistlerin, Maidanek ve Auschwitz cellâtlarının ellerini kollarını sallaya salkya Paris'te dolaşmalarına ve onlarla diplomat gibi görüşmeler yapılmasına hiçbir zaman izin vermeyecektir. Schirke, defol!» Makaleyi okuyan Schirke gülümsedi: siz söylemeden de giderdim Janet ülkenizden, hem de seve seve. Ne çok komünisti varmış na-

mussuzların, anlamadım gitti. Anlaşılan bizimkiler kötü çalışmış zamanında. Gestapo için söylecek hiçbir sözüm yok, orada çalışmadım, bilmiyorum, ama şimdi anlıyorum ki, hep mıymıntılardan oluşuyormuş bu Gestapo...

v Boş olduğu bir akşam Schirke konsere gitti. Programda Bach vardı. Schirke, gotik kilise kemerleri gibi çalımlı, sert müziği severdi; dinlerken düşünlerini, anılarını, heyecanlarını bir yana bırakırdı.

Ara verilince fuayeye çıktı. Onu gören bir gazeteci hemen yaklaşarak sorular sormaya başladı. Schirke daha müziğin etkisinden kurtulamamıştı, neden sonra kendine gelerek sorulan yanıtlamaya başladı. Yüksek sesle konuşuyordu, gelip geçenler yanında durup onu dinliyorlardı.

— Rusya'daki savaşın nasıl olduğunu gözünüzün önüne getirebilmeniz bile güç: kızıllar çocukları bile kışkırtmışlardı bize karşı...

Uzun boylu, güzel bir kadın yaklaştı Schirke'ye. Tanıdık bir yüz, diye düşündü Schirke, herhalde bir salonda rastlamı-şımdır...

— Siz binbaşı Schirke misiniz? —diye sordu kadın.— Geniş geniş sırıttı Schirke: şimdi çıkartmıştı kadının kim

olduğunu.

— Sizi yeniden görmek beni çok mutlu etti madame Berty.

Mado, Schirke'yi çok iyi anımsıyordu. Fransa'nın bağlandığı yerde otladığını söyleyen adamdı bu. Ne yazık ki kırk dört ağustosunda burada değildi, kurtulmuştu ellerinden bu herif...

Schirke'ye sert sert baktı Mado. Çevrelerini meraklılar sarmıştı.

— Demin —dedi Mado,— Rus çocuklarını öldürdüğünüzü mü söylüyordunuz? Alın size Fransız kadınından...

Ve Schirke'nin yanağına sert bir tokat indirdi. Gittiği her yerde Schirke'ye eşlik eden polis Mado'nun üzerine atıldı. Başka görevliler de geldi ve Mado'yu götürdüler. Herkes bir şeyler söylüyordu. Schirke elini yanağına bastırmış, öylece duruyordu.

Sonra ziller çaldı ve herkes salondaki yerini aldı. Bach'ın görkemli müziğinin sesi geliyordu içerden, ama Schirke'nin bunu duyduğu yoktu.

Mado'yu götüren polis döndü.

— Zabıt tutuyorlar... Bir araba çağırdım, dinlenmeniz gerek.

__Evet —dedi Schirke duyulur duyulmaz bir sesle.— Din-

lenme'm gerek...

Maki'de arkadaşlarının «Çek» diye çağırdıklan saatçi Frantisek Kristek, Fransa'da yirmi yedi yıl yaşamıştı. Paris'e, burada kısa bir süre kalıp yine baba evine dönmek düşüncesiyle gelmişti; ama bu yeni yerdeki yaşayış hoşuna gitmişti, bir saatçinin yanında üç yıl çırak olarak çalıştıktan sonra kendine bir dükkân açmış ve bir Fransızla evlenmişti. 1933'de karısı ölmüştü, çocuğu da olmadığı için, artık memlekete dönsem mi acaba? diye düşünmeye başlamıştı. Ama ana-babası çoktan ölmüş, dostları kendisini unutmuştu: vatanın kendisine yadel gibi geleceğinden korkuyordu. Vatanımla ilgili her şeyden koprum. —diye düşünüyordu,— hatta düşlerimde bile Fransızca konuşuyorum...

Almanlar Çekoslovakya'yı tehdit etmeye başladıkları zaman, doğruca konsolosluğa gitmiş ve vatanını korumak istediğini söylemişti. Konsolos adım not almış, gerektiğinde kendisini çağıracaklarım söylemişti. Frantisek, bir hafta sonra İngiliz ve Fransızların Hitler'le anlaştıklarını okumuştu gazetelerden. Komşuları savaş olmayacak diye seviniyorlar, Frantisek ise evinde oturup her şeye ve herkese sövüyordu.

Savaş, her şeye rağmen bir yıl sonra başladı. Frantisek gönüllü yazıldı. Subaya, «Siz Çekoslovakya'yı korumak istemez-

diniz —dedi,— ama ben Fransa'yı korumak istiyorum.» Subay gülümsedi: «Siz olmasanız da olurdu...» Sonraları sık sık anımsadı bu sözleri Frantisek: doğru, ben olmasam da olurmuş, hatta bir tek bile asker olmasa da olurmuş, değil mi ki onlar işin başında karar vermişler savaşmamaya...

Maki'deyken, sakinliği, soğukkanlılığı ile arkadaşlarını büyülemişti. Partizanların hapishaneye saldırılarında Frantisek kılık değiştirip Gestapo subayı gibi göstermişti kendini. Hapishanenin nöbetçisi ile uzun uzun sohbet etmişti. Daha sonra bunu arkadaşlarına anlatırken, «Ahmak —derdi,— bana şivemin neden böyle olduğunu, yoksa Viyana'dan mı olduğumu sordu. Ben de ona, kendisine şu anda büyük bir onur verdiğimi, çünkü Führer'le hemşehri olduğumu, dayımın oğlunun adının da Franz Schikelgruber olduğunu söyledim.»

Frantisek, zaferden sonra Prag'a giderim, diye düşünüyordu. Ama savaş bitmiş, o yine Paris'te kalmıştı. Savaştan sonra işlerin nasıl bir durum alacağını da bir göreyim, ondan sonra giderim, diyordu. Ama her şey bir anda olup bitiverdi. Bir gece polis arabaları düdük çalarak gelip evini sardılar, ve heryeri didik didik aradılar. Emniyet müdürlüğünde Fransa'dan sürüleceğini bildirdiler Frantisek'e. Uykulu bir polis memuru öfkeli öfkeli, «Yeter artık yaptıklarınız» dedi. «Doğru -^-dedi Frantisek,— çok suçluyum size karşı. Birinci, ordunuza gönüllü yazıldım,

Hitler'e karşı savaşacağınızı sanmıştım, ikincisi partizanlık yaptım, üçüncüsü de Çek'im ben, bizim hükümet sizinkisi gibi değil, bütün bunlar böyle olunca da, sizler için baş suçlu Frantisek Kristek'i sürmekten başka çare kalmıyor.»

Prag'a gelince Frantisek'e, «Herhalde kenti tanıyamamışsın-dır? Çok değişiklikler oldu bizde...» dediler. Ne diyeceğini bilemiyordu Frantisek: Eski Prag değildi bu. Sonra kendi kendisiyle alay ediyordu: Mösyö Frantisek, Smihov kentinde... Yani Bourgogne birası ya da Pilzen şarabı gibi bir şey... Ama aradan altı ay geçince alıştı, hatta Prag'dan hiçbir yere ayrılmamış gibi geliyordu; yalnızca Mado'ya Prag'la ilgili kartpostallar gönderdiği

zamanlarda birkaç saat geçmişe dalıyordu; sonra dostlarınax gidiyordu: dünya olaylarını konuşuyorlar, hayatın yeniden yoluna girmesine seviniyorlar, Truman'a sövüyorlar, Londralı mültecilerden, «Dareks» mağazalarından söz ediyorlardı.

Karısının ölümünden sonra Frantisek'in kimseyle gönül işi olmamıştı. Bir şişe şarap içtimi dünyanın bütün kadınları büyüleyici görünürdü gözüne, ama içinden, kadınların çekiciliğine kendini kaptırmadığı için talihine şükrederdi. Genç bir dul olan Kveta Elînekova ile tanıştığı zaman kırk sekiz yaşındaydı ve artık âşık olabileceğini hiç sanmıyordu. Bir dostunun evinde tanıştığı Kveta'yı görür görmez beğenmişti; Paris'i, Maki'yi anlatmaya başladı hemen; genel, olarak yapmadığı bir şeydi bu, ama o gün kendini göstermek, parlamak istiyordu. Sonra Kveta'yı evine kadar geçirmişti; yol boyunca da hep susmuştu. Her şey o gece başlamıştı: Frantisek içini çekiyor, ezilip büzülüyordu, ama sevgisini açıklayamryordu. Şu işe bak, diye düşünüyordu, yaşını başını almış bir adamım, artık durulmuş olmam gerekir, oysa aklımı yitirmiş gibiyim.

Kveta bir restoranda vestiyerci olarak çalışıyordu, otuz yaşlarında, neşeli, iyi yürekli bir kadındı. Frantisek'in kendisine kur yapması onurunu okşamıştı: komşuları bunun sıradan bir adam olmadığını, Fransa'da partizanlık yaptığını ve oradan sürüldükten sonra gazetelerin kendisinden çok söz ettiğini anlatıyorlardı. Ama Kveta, Frantisek'in kendisini gerçekten beğendiğine inanamıyordu: Paris'te kimbilir ne ilginç kadınlarla tanışmıştır! Onun istediği biraz gönül eğlendirmek, bunun için de beni kendisine âşık etmeye çalışıyor, sonra elinin tersiyle itiverecek. Ama kndimi tutacağım ve âşık olmayacağım ona, benim de gururum var...

Kveta ile buluşmaya devam ediyordu Frantisek, ama derdinin çözümünde bir arpa boyu yol alamıyordu. Oysa duygularından söz etmek istiyor, ama bunun yerine başka şeyler söylüyordu: Ruslara hayran olduğunu, Marshall planının kölelikten başka bir şey olmadığını anlatıyor, Tito'ya sövüyordu. Kveta

gazete okumadığı için politik olaylara ilişkin bilgisi çok azdı. Frantisek bazen kızardı: «Hiçbir şey bilmiyorsunuz! Vatanın yazgısının bile sizi ilgilendirmediğini düşüneceği geliyor insanın...»

Kveta alınırdı. «Ömrüm boyunca burada yaşadım ben, hiçbir yere gitmedim, gazete okumak ise çok sıkıcı geliyor bana.» Frantisek ona hem kızgınlık, hem de hayranlıkla baktı, «Burada sizin gibi birinin bulunduğunu bilseydim —demeyi geçirdi içinden— çok daha erken dönerdim.» Ama bunun yerine içini çekti ve Ruzicka'nın ölümünde de parmaklan olduğuna inandığı Amerikalıların entrikalarından söz etmeye başladı. Bir gün,

— Zejda —dedi-— Münih'te şimdi ve alçakça yayınlar yapıyor radyodan. Amerikalılar Gestapo'nun uşaklanyla bile işbirliği yapmaktan çekinmiyorlar!.

Sözlerinin Kveta "da yaptığı etkiyi görünce çok şaşırdı.

— Neler söylüyorsunuz siz? diye bağırdı Kveta. Zejda komünisttir, Rude Pravo'da yazıyor. Tanırım kendisini, eskiden sık sık bizim restoranda yemek yerdi...

Frantisek ona Zejda'nın provokatör olduğunun anlaşıldığını, bunun üzerine altı ay önce yurtdışına kaçtığını ve olayı bütün gazetelerin yazdığını anlattı; gazete okumazsa bir insan böyle olurdu işte, dünyadan haberi olmazdı. Kveta onu dinlemiyordu, düşünceleriyle boğulur gibiydi.

Gece yatağına yatınca da düşünmeye devam etti: Franti-sek'i ya da gazete okumanın gerekliliğini değil, Zejda'nın kendisine verdiği çantayı düşünüyordu. Gerçi Frantisek politikaya karşı ilgi duymaması nedeniyle ona sitem ediyordu, ama Kveta Frantisek'le tanışmadan önce de yeni düzenin eskisinden daha âdil olduğunu ve kimsenin Amerikalılardan Prag'da karanlık işler çevirmelerini istemediğini düşünürdü. İşte özellikle de bu yüzden, Zejda Amerikalı bir namussuzun çantasını devlet güvenlik örgütüne götürmesini isteyince bir saniye bile düşünmeden kabul etmişti. Zejda bundan kimseye söz etmemesini, güvenlik örgütünde de, çantayı vestiyerde bulduğunu, başka bir şey bil-

I

mediğini söylemesini istemişti. Nasıl inanmamazlık edebilirdi Zejda'ya? Rahmetli Jan hep, «Zejda gibi yiğit bir adam herkese nasip olmaz —derdi.— Bak, ben de karşıyım Almanlara, ama fıkra anlatmaktan başka ne yapıyorum?.» Gel gör ki Gestapo' da çalıştığı ortaya çıkmıştı Zejda'nın. Ya bir de Kveta'yı kirli bir işin içine sokmuşsa? Kimse ifadesine falan başvurmadığına göre, demek her şey yolunda gitmişti. Ve unutup gitmişlerdi onu, vestiyerci Kveta'ya varana kadar bir sürü önemli işi vardı devlet güvenlik örgütünün. Sonuç olarak telaşlanacak bir şey yoktu.

Ama, ne olursa olsun gidip her şeyi anlatsam daha iyi olmaz mı acaba? Bunun ne menem bir iş olduğunu kim bilebilir?.. Böyle bir alçağın yapamayacağı şey yoktur. O zaman benim de başım belâda demektir. Eğer Zejda'ya inandığımı söyleyecek olursam gülerler bana. Ama bu adama benden daha akıllı insanlar da inanmadılar mı? Peki o zaman ne diye altı ay bekledin? diyebilirler. Beni kimse tanımıyor ki, onunla gizli bir anlaşmamız olduğunu da ileri sürebilirler. Hayır, gitmeyeceğim. Yaşamak istiyorum ben... Ama ya bir de Frantisek benimle gerçekten

evlenmek istiyorsa?.. Kveta gülümsedi ve sabaha doğru rahatlamış olarak uykuya daldı.

Ertesi sabah yine çantaya takıldı aklı, telâşlandı. Vicdan sorunu bu. Ama oraya gitmek de aptallık. Ne yapacağımı bilemiyorum... Bütün gün çantayı düşündü, numaraları karıştırdı, kadının birine erkek paltosu verdi, müşteriler homurdandılar. Akşam Frantisek geldi, Çin'den söz etmeye başladı. Kveta onu dinlemiyordu.

— Neyiniz var Kveta? Sakın hasta olmayasımz? Havalar öyle gidiyor ki kolayca üşütebilirsiniz...

Kendini tutamadı ve ağlamaya başladı Kveta. Frantisek çekingen, ürkek birkaç sözcükle yatıştırdı onu. Sonunda lanet olasıca çantanın öyküsünü anlattı Kveta.

— Gidip anlatmalısınız, dedi Frantisek. Amerikan oyunu gibi görünüyor bu... Hatta hemen şimdi gitmelisiniz. Kveta, gece de çalışıyorlar güvenlik örgütünde...

Kveta'nin sesi hıçkırıktan titriyordu:

— Korkuyorum Frantisek... Benim onunla anlaşmış olduğumu söyleyeceklerdir... Dünyada bir başımayım, koruyup kollayacak kimsem yok... Ama eğer siz de benimle gebeydiniz...

— Benim sizinle neden geldiğimi, neniz olduğumu sorarlarsa ne diyeceğiz?

Kveta'nm yanıtını güçlükle duyabildi Frantisek:

— Nişanlım olduğunuzu söylersiniz... Frantisek ayağa kalktı:

— Oldu, gidelim.

Kveta'nin düşündüğünden çok daha kolay oldu her şey. Gerçekten de, tamamlayıcı bilgi almak için onu yeniden çağırabileceklerini söylediler, ama sevecen konuşuyorlardı, hatta teşekkür bile ettiler, sonunda bir yüzbaşı:

— Neden bu kadar geç karar verdiniz anlatmaya? —dedi.—

Kveta susuyordu, onun yerine Frantisek yanıtladı soruyu:

— Zejda'nın maskesinin düştüğünü duymamış, o sıralarda hasta olduğu için gazete okumuyordu, ben söyledim kendisine Zejda'nın Münih'de ne haltlar karıştırdığını. İsterseniz beni de çağırabilirsiniz sorgu için: Kristek Frantisek, parti üyesi, Fransa' dan sürgün geldim...

Yüzbaşı, Frantisek'in elini dostça sıkınca Kveta'nin korkusu geçti: her şey yolundaydı anlaşılan.

Ilık, nemli bir geceydi: bahara daha bir ay var, diye düşündü Frantisek, ama erken gelmiş bir baharı yaşıyoruz... Sonra Kveta'ya sevecenlikle bakarak:

— Demek ki —dedi— gazete okumak gerekiyormuş, yoksa görüyorsun insanın başına neler geliyor...

Eve vardıklarında Kveta ona teşekkür etti, ama yağmur hızını daha da artırmış olmasına rağmen hemen içeri girmedi. Frantisek birden cesaretlenerek:

— Eğer şimdi —dedi— ben de sizinle birlikte eve girsem,

kovar mıydınız beni?

— Yalnız, merdivenlerde hiç konuşmayın —diye fısıldadı

Kveta,— komşular duyabilir...

Oysa eve vardıklarında heyecandan kapıyı örtmediğini ve ne zamandır kapının açık olduğunu fark etti. Gitti, kapıyı örttü ve koşarak Frantisek'in kollarına atıldı.

İki hafta sonra bütün Prag'da mühendis Karel Gobza'nm serbest bırakıldığı konuşuluyordu; Amerikan casus servisleriyle ilişki kurmuş olan etkili bir adamın kara çaldığı Karel Gobza'nm suçsuz olduğu anlaşılmıştı. Frantisek olayı Kveta'ya anlattı ve Amerikalılara sövdü. Onun sövmesinin bitmesini bekleyen Kveta sakin bir sesle, «İyi olmuş adamı salıverdikleri» dedi: bu işin olmasına ne kadar yardımı dokunduğu hiç aklına gelmiyordu.

Karel Gobza'nm serbest bırakıldığını duyunca Smiddk'in canı sıkıldı. Coster ta ne zaman yazdığı bir mektubunda «Haçlılar» arasında tek namuslu kişinin ihtiyar Julius Gobza olduğunu bildirmişti; gerçi ihtiyar gevezenin biriydi ve iş yapmaktan çok Masaryk'in ilkelerinden söz etmek hoşuna gidiyordu, ama bunun yanısıra da kızıllardan nefret ediyor, oğlunu hapsettikleri için bağışlamıyordu onları. Prag'da berbat durumda hissediyordu kendini Smiddİe, burada Berlin'deki gibi rahat çalışamayacağin! hemen anlamıştı. Ne Coster'e, ne de Zejda'ya inanıyordu: biri şamatacının teki, öbürü de dolandırıcıydı. Kızılların oğlunu serbest bıraktıklarını öğrendiği sırada ihtiyar Gobza, Coster'le çevirdiği dolapları anlatmış olabilirdi, dolayısıyla artık ona da güvenemezdi. Hemen Freiman'ı aradı. Zayıf, dazlak kafah bir adam olan Freiman'ın karanlık bir geçmişi vardı, zaten Zejda da bunu düşünerek Coster'le tanıştırmamıştı onu. Frciman bir süre yağ çekip dalkavukluk ettikten sonra, Zejda'nın maskesinin

düşmesinin çalışmalarını zorlaştırdığını anlattı; belki işbilir bir adam ele geçirebilirdi, ama burıun için de para gerekliydi. Smidd-lc ondan hiçbir şey elde edemeyeceğini anlamıştı. ad;ıma yüz dolar verdikten sonra da, parayı sokağa atıyorum, diy.* düşündü.

General Doubek, ya da Prozacka ile görüşmenin yollarını aramalıyım. Muhakkak kumar oynamak olacak bu: Zejda yalan söylemiş olabilir, benden koparmak istediği bin marka karşılık söylenmiş bir yalan... En iyisi Prozacka'dan başlamak, general belki korkabilir. Hem Prozacka ile diyalog kurabilmek için gerekli parolayı da biliyorum, böylece Zejda'nın yalan söyleyip söylemediğini de kolayca anlayabilirim. Sonra, yabancı bir gazeteci için, işi propaganda olan bir adamla buluşmak, bir askerle buluşmasından çok daha kolaydır. Prozacka'dan başlayayım en iyisi.

Smiddİe Amerikan elçiliğine giderek Washington'a şifreli bir telgraf gönderdi. Low'a çektiği bu telgrafta, bölgesel nitelikte bazı operasyonlara girişmek niyetinde olduğunu, daha büyük çapta eylemlerin, bu yakınlarda kendisiyle görüşeceği önemli bir politikacıyla yapacağı konuşmanın sonucuna bağlı olduğunu bildiriyordu. Telgrafı çektikten sonra bir bardak viski içen Smiddİe, elçilik sekreterine:

— Oteldeki odamda muhakkak mikrofon vardır —dedi,— bu kesin. Ömrümde uyuduğum odayı kimseyle paylaşmadım. Cephedeyken başka tabii, ama o zaman da ölü gibi uyuduğu-, muz için bunun farkında bile değildik. Bilmiyorum, birdenbire uykumda konuşurum diye korkuyorum... Buraya geldiğimden beri daha bir kez olsun şöyle rahat bir uyku uyuyamadım, arada bir içim geçer gibi oluyor, hepsi bu. Böylesi lanet bir devlet daha ne kadar durabilir yeryüzünde?..

Karel'in serbest bırakıldığını duyar duymaz ihtiyar Gobza hemen oğluna gitti. İki yıl önce bir daha kendisiyle görüşmeyeceğimi yazmıştım. Şimdi bunu düşünmek bile gülünç. Artık birbirimizi anlayabiliriz. Karel herhalde komünistlere inanılamayacağını anlamıştır? Bir çocuk gibi saftır Kareî. Gerçi sözlerine bakarsan komünistlerin her şeyleri güzel, ama söz başka, iş başka. Hem yalnızca komünistler mi böyle olan? Ben sanki çocuk gibi davranmadım mı? Amerikalıların radyolarını dinledim ve bize gerçekten yardım etmek istediklerine inandım. Oysa onlar

kötü birtakım oyunların peşindeler. Südet Alınanlarını üzerimize kışkırtmalarını artık bir yana bırakıyorum. Bana kalırsa bu Coster haydudun teki. Bir filmde görmüştüm onun gibi birini. Ancak böyle bir adam öldürtebilirdi Ruzicka'yı Zejda'ya. Zejda konusunda yanılmış olabilirler, anlarım bunu, ben de dürüst bir adam olarak biliyordum çünkü namussuzu. Ama durum aydmlığa kavuştuktan, adamm Gestapo'da çalıştığı açıklandıktan sonra hiçbir namuslu insan böyle bir kimseye el uzatamazdı. Ama onlar yalnızca el uzatmakla kalmadılar, üstelik bir de radyolarında konuşturuyorlar. Alçaklık değil de nedir bu? Kısacası her şey karman-çorman. En iyisi tükürüp boşvereceksin bu politikaya. Karel'i serbest bıraktılar, şimdilik en önemli olan bu, artık kendi uzmanlık dalında çalışabilir. Hemen ona gideceğim. Herhalde artık evlenir de;.. Doktor Pisek'in kızıyla dolaştığını söylüyorlar. Torun sevmek kimbilir ne güzeldir...

Babasını görünce Karel hemen karşılamaya koştu, kucaklaştılar. Julius Gobza merdivenleri çok hızlı çıktığı için derin derin soluyarak sordu:

— E, nasıldı bakalım hapishane, kötü müydü?

Karel gülümsedi:

— Hapishanenin iyisi olur mu hiç baba?

Kötü günlerini anımsatarak acı çektirmemeliyim ona, diye düşündü Julius Gobza ve aileden haber vermeye başladı: Vaclav amcaya inme inmişti, hiç çalışamıyordu. Vlasta ise Brno'lu mıymıntı bir oğlanla evleniyordu.

— Sen ne yapmayı düşünüyorsun; herhalde iş vermezler artık sana?

— Eski işime dönüyorum, yine direktörü olacağım fabrikanın.

— Nene gerek senin direktörlük? Mühendissin sen, direktör olmasan da geçinebilirsin. Ne diye sorumluluk alacaksın? Umarım komünistlerle daha uzak ilişki kurmak gerektiğini an- I lamışsındır?

— Bugün beni partiye kabul edeceklerini söylediler..; Kişisel öfkelerimden dolayı inançlarımı değiştiremem.

— Demek ki —diye bağırdı Julius Gobza öfkeyle— suçsuz bir insanın hapse atılmasını sen.de doğru buluyorsun?

— Hayır, dünyada olup bitenlere bakılırsa çok küçük bir ayrıntı gibi kalırsa da yine de doğru bir davranış değil bu. Bak sana anlatayım bu işin nasıl olduğunu... Zejda diye birinden söz edildiğini duydun mu? Şimdi Münih'de, Amerikalılarla çalışıyor... İşte bu adam benim çantamı çalıp içine birtakım eleverici belgeler koymuş, öyle güzel hazırlamış ki sahtelerini belgelerin, sonra benim özel mektuplarımı da bunların araşma koymuş, kimsenin bir şey anlayabilmesi olanaksızdı. Üç gün önce anlattılar bana bunları, bir kadın gelip çantayı kendisine Zejda'nm verdiğini söylemiş... Görüyor musun namussuzluğu! Yapmayacağı şey yok Amerikalıların...

Karel uzun uzun Amerikan politikasından söz etti babasına. Jub'us Gobza onu dinlemiyordu: iki büklüm oturmuş, elleriyle yüzünü kapatmıştı: insanoğlunun ne kadar alçalabileceğini düşünüyordu dehşetle. Zejda bir de Karel'i Ruzicka'nın ele verdiğini söylemişti bana. Alçak herif! Beni bile aldatmak istediler demek! Şimdi anlıyorum oynadıkları oyunu. Eğer Karel'e Gösteriden söz edecek olursam, sevinir, onun yaptıkları da anlattıklarını doğrulayacak yönde çünkü. Ama bu kez de benden bildiklerimi açıklamamı isteyecektir, oysa ben bunu yapamam. Ben ne Amerikalılara, ne de komünistlere yakınlık duyuyorum. Ne diye onların ekmeğine yağ sürecekmişim? Sorgulardan, savcılardan, politik dâvalardan nefret ediyorum ben. Hiçbir zaman

da sevmedim zaten bunları. Hem benim «Haçlılar» la çalıştığım duyulursa bu, Karel'in durumunu da sarsabilir. Kimse bir şey bilmiyor. Zejda kaçtı, Coster de öyle, korktu herhalde, namussuz, üçkâğıtçı Freiman'a gelince herifin işi-gücü karaborsacılık, ağzını açıp gık bile diyemez. Bende kalmalı bu sır. Şaşılacak Şey, Karel onların bütün yaptıklarını bağışlamış. Altı ay acı çekti, oysa yalnız Amerikalıları suçluyor. Anlamıyorum kime

I

çekmiş bu oğlan? Ben onu hoşgörülü olma, insancıl olma ilkelerine göre eğittim, oysa deli gibi, ateşli, tutkulu. Ne olursa olsun böyle bir oğlumun olması tiksinç bir şey... KareFin sözünü keserek,

— Amerikalılara istediğin kadar söv —dedi,— bu durumu değiştirmez. Ben Amerika'yı hiç görmedim, bilmiyorum neler yapıyorlar orada. Dur da bitireyim sözümü... Zejda konusunda seninle aynı fikirdeyim, bu alçak herif o kadar güzel maskelemiş ki kendisini, senin dostların, bile inanmışlardı onun dürüst bir adam olduğuna. Amerikalıların böyle bir adamı radyolarından konuşturmaları hiç yakışık almayan bir davranış. Bekle, daha bitirmedim sözümü... Ben Amerikalıları temize çıkarmaya çalışmıyorum, ama sen bakıyorum komünistlere toz kondurmuyorsun. Senin için onların suçsuz bir adamı hapse atmaları bile önemli değil. Böyle bağırarak sözümü de kesemezsin, babanım ben senin... Bütün bunlar Masaryk'in ilkelerine de, insanlığa da ters düşen şeyler, toplumsal ahlâk böyle şeyler üzerine kurulmaz...

— Amerikalılar ve onlarla çalışan namussuzlardır suçlu olan. Önce şu iyi, bu kötü diye konuşarak başlarlar işe, sonra da Ruzicka"yı öldürürler. Artık bizden yana olmayanlar, katillerden yana demektir.

Julius Gobza öfkeden kıpkırmızı kesildi:

— Yeter! Sen hapisteyken benim burada yüreğim kan ağlamıştı. Ama artık acımıyorum sana. Lâyıkmışsın çektiklerine. Naziler gibi konuşuyorsun, onlar da böyle bağırırlardı, kendilerinden yana olmayanlara, haydut derlerdi. Artık benim Karel diye bir oğlum yok.

Hışım gibi çıkıp gitti Julius Gobza. Evine vardığında yatışmıştı. Çektiği acılardan dolayı Karel'in sinirleri zayıflamıştı, tuttum bir de ben sövdüm ona. Ne ayıp! Neden kızdım bu kadar bilmiyorum? Herhalde Coster'e inandığım için kendimeydi kızgınlığım... Oysa hıncımı Karel'den çıkardım. Ona gerçeği anlatamamam korkunç bir şey. Hep aramızda duracak bu sır. Evet, hiç doğru değildi davranışım, başımızda nasıl bir hükümet

olduğu çok mu önemli sanki? Oğlumun dürüst, yürekli, yetenekli olması bundan çok daha

önemli. Bense onunla politika yüzünden kavga ediyorum... Amerikalıların ne mal olduklarını yeni anladım daha. Eğer bu Coster denilen adam buraya dönmek cesaretini gösterebilirse, herkesin içinde aşağılayacağım onu. Kimseyi ihbar edemem ben, on dokuzuncu yüzyılın adamıyım... İyi ama Karel konusunda ne yapacağım?

Julis Gobza odanın içinde dört dönüyor, tıkamrcasına soluyordu. Sonunda birkaç yudum su içti ve kalem kâğıt alarak kocaman harflerle yazmaya başladı:

«Sevgili oğlum,

Seni kırmak istemedim. Mayısta altmış beşime giriyorum, başka bir kuşağın insanıyım ben. Yanıldığım, düşüncesizce davrandığım çok oldu, ama her zaman vatanımın iyiliğini istedim. Şimdiyse bir tek düşüm var: seni mutlu görmek istiyorum. Bundan sonra bizi birbirimizden ayırabilecek şeylerden hiç konuşmayalım. Kızgınlıkla söylediğim sözler için beni bağışla, çocukluğunda sen de çabuk kızar ve birtakım aptallıklar yapardın. Eğer bana kızmadıysan, yarın öğle yemeğine bana gel; belki bir gün Karel'le içmek mutluluğu nasip olur diye sakladığım eski bir şişe Meravya şarabım var.»

Kveta'yla rıhtımda yürüyordu Frantisek. Gece mehtaplı, parlaktı. Uzakta, dağların yamacında Hradcany görünüyordu. Islak toprak ve bahar kokuyordu hava. Saatler geceyarısını vurdular.

— Düşünsene bir Frantisek —dedi Kveta,— saat kuleleri ve saatler ne kadar eski! Bu saatler herhalde ninem küçük bir kızken de vuruyorlardı, Francois Joseph zamanında da, hatta daha eski bilmem kimin zamanında da vuruyorlardı. Her şey değişti. Eskiden selamlaşmak için «iyi günler» denirdi, şimdi «emek şerefine» deniliyor. Saatlerinse hiç ilgisi yok bu işlerle, onlar kendi iğlerini biliyorlar, bir günde yirmi dört saat, ne fazla, ne eksik...

Frantisek gülümsedi:

— Hele şu filozofa da bakın... Saatler çeşit çeşit olur. Bizim müfrezede Mado diye bir Fransız kızı vardı, hani sözünü etmiştim sana... O söylemişti, bir saati varmış, ömrü boyunca hiç çalışmamış. Ben seni tanımadan önce 48 yıl yaşadım. Saate çevirecek olursak, sana tam on ikiye çeyrek kala rastlamıştım. Ama şimdi bana öyle geliyor ki, senden önce hiçbir şey yoktu. Anlıyor musun?.. Halklar için de bu böyledir işte, bizim halkımız ahnyazısıyla daha yeni buluştu...

— Sence savaş olmayacak mı? diye sordu Kveta. Frantisek yine gülümsedi:

— Ben saat ustasıyım, peygamber değil. Yalnız sana şu kadarını söyleyebilirim; hiçbir şey yapamazlar bize. Bak, şimdi gece yarısı: demek ki beş saat sonra ortalık ağarmaya başlayacak, bu herkes için açık bir gerçek. Sen istediğin kadar radyolardan bağır, gırtlağını yırt beş saat sonra akşam olacak diye, kimse inanmaz... On ikiyi beş geçiyor... Tam bir dakika ileri gidiyor saatim, oysa bir saatçinin saati şaşmamalı, değil mi?

Sablon'u Moskova'dan döndükten hemen sonra görenler, ondaki suskunluğun nedenlerine ilişkin tahminlerde bulunuyorlardı. Bedier onu ikna ettiğini sanıyordu: kızmıştı gazeteci, biraz kapris yapmıştı, sonunda Moskova saflarına geçmenin aptallık olduğunu anlamıştı. Nivelle birkaç haftayı endişe içinde geçirdikten sonra yatışmış, hatta Bedier'ye, «Ona Don Kişot derken yanılmışsınız —demişti.— Avansı geri vermesinin nedeni de bir skandaldan korkması, başka bir şey değil. Ama bu avansı nasıl aldığmı hiç unutmayacağım, iştahı maşallah Sanşo Panço gibi...» Nivelle, Low'a da Sablon'un korktuğunu yazmıştı: Şablon herhangi bir açıklamada bulunsa bile, bu «Transoc»a ilişkin değil, zenci tam-tamlarmın ilerici karakterlerine, ya da Oscar Wil-

de toplumundaki Sopho'nun çektiği acılara ilişkin olabilirdi. Se-. natör habere sevinmiş, bıyık altından gülmüştü: bu iyi işte. Yalnız şu Fransızları ne diye horoza benzetirler bir türlü anlamıyorum. Horoz dövüşçü bir hayvandır, zaten bizim Güneyde de bu yüzden çok sevilir horoz dövüşü. Ama bu Şablon horozdan çok, kesilmek için besiye alınmış bir feriğe benziyor...

Lucie ise başından geçenlerin kocasını perişan ettiğini ve şimdi acılı bir yalnızlığın içinde kararsız yaşadığını sanıyordu. Gerçi Şablon ona çalıştığını söylemişti, ama Lucie arada bir çalışma odasından içeri baktığı zaman onun köpekle oynadığını, kurumuş begonyalara su verdiğini, ya da bilmece çözdüğünü görüyordu. Lucie kocasını tanırdı, ama bu kez o da yanılmıştı: çünkü Şablon gerçekten çalışıyordu: hayatının tümünü içine alan derin değişikliğin bilincine ermişti; hızlı düşünemezdi Şablon, bu yüzden gördükleri ve hissettikleri daha yeni çıkıyordu bilincinin ışığına. Evden hemen hiç çıkmıyor, ya da küçük bir barda oturup, şoförlerin pahalılığa, Amerikalılara ve «şu lanet olasıca hava»ya sövüşlerini dinliyordu. Geceleri, Ltfcie ve Madleine uyuduktan sonra sıtmaya tutulmuşçasma yazıyor, gündüzleri ise oturup düşünüyordu: kendi aim yazısını, Fransa'nın, çağın yazgılarını... Şimdi ona Prag'da yazdığı mektuplar, ya da bir yerlerde yayınlatırım umuduyla sonbaharda özene bezene yazdığı yazılar çocukluk gibi geliyordu. Bir tek «Transoc»da mıydı yani sorun? Senatör Low'un, Franc-Tireur'den Chaumont'un, Bedier' nin ve Mond muhabirinin sözünü ettiği ve gizemli Robert'in birleşmeleri kime karşıydı ve niçindi? Kinleri, aptallıkları, hayvanca korkulan kaynaştırmıştı onları böylesine birbirlerine. Yalan söylüyorlar, korkutuyorlar, kışkırtıyorlardı. Sablon'un ajansa ilişkin açıklamalarda bulunmasını önleyenler de, onu çamura bulayanlar da onlardı. İnsanları mahvetmek için her şeyi yapmaya hazırdı bunlar. Başlarında da, Amerika'dayken gördüğü o açgözlü iş adamları, Kongo'da zencileri işkencelerle inim inim inleten alçaklar, satılmış lâf ebeleri, gazeteci taslakları, dün Hitler'i öven, bugün ise Neales'in ayaklan dibinde sürünen o

alacalı-bulacalı, karanlık savaş partileri vardı. Bunlar bir yandan Rusya'yı yerle bir etmek, Moskova'nın çocuk bahçelerindeki çocukları kesmek, Minsk'in evlerini yakıp yıkmak, doktor Krilov' un ağzını tıkamak için yanıp tutuşurlarken, bir yandan da grev yapmasınlar, hiçbir şey

istemesinler, hatta düş bile kuramasınlar diye kendi işçilerini eziyorlardı.

İşte Sablon'un uzun kış gecelerinde ortalık ağarana kadar üzerinde çalıştığı kitabın düşüncesi böyle doğmuştu. Öylesine vermişti ki kendini işe, karısına bile söylemeyi unutmuştu fikrini. Lucie bir gece uyandığında kocasının çalışma odasında ışık görmüş ve yanına gitmişti. Şablon uzun zamandır bir şey yazmadığı için onu daktilosunun başında görünce şaşırmıştı.

— Çalışıyor musun?

Şablon ona görmeyen gözlerle baktıktan sonra, külünü boşaltmak için piposunu öfkeli öfkeli kül tablasına vurarak:

— Bitiriyorum kitabı —dedi.—

— Moskova hakkında mı?

— Hayır, her şey hakkında, başlıca olarak da dünyamız... Bağışla beni Lucie, şimdi konuşamam seninle, en önemli bölüme geldim...

Lucie odasına dönmüş ve uzun uzun ağlamıştı. Kocasının artık kendisini sevmediğini, ondan bunca önemli bir şeyi gizlediğini ve herhalde işin içinde başka bir kadın olduğunu düşündü. Bu sırada Sablon'un parmakları durmadan daktilonun tuşları üzerine inip kalkıyordu: dünyanın en korkunç komplosunu, ölüm' komplosunu artık açığa çıkarmak gerektiğini yazıyordu.

Ertesi gün Lucie:

— Kim yayınlayacak kitabı? — diye sordu.

— Kimse.

— Neden Gareau'ya telefon etmiyorsun? Komünistler yayınlayabilirler. ..

— O zaman bunun bir komünistin kitabı olduğunu söylerler. Zaten inanmışları inandırmaya çalışmanın bir yararı var mı? Rusya'ya gitmeden önceki ruh durumumu anımsıyor musun?..

Rusların bize saldıracaklarına inanıyordum. Birçokları hâlâ böyle düşünüyor. Özellikle onlar için yazdım ben bu kitabı... Ya-. ymlanmasına gelince, kendim yayınlayacağım. Şaşırdm mı?

Yarın gelip bütün kitaplarımı götürecekler, basım giderlerini böyle karşılayacağız...

Lâmbanın abajurunu onarmaya koyuldu, sonra eski gazeteleri yerleştirdi, pipolarını temizledi; Lucie, herhalde dinlenmek için yapıyor bunları, diye düşündü; oysa yeni bölümün başlığını düşünüyordu Şablon. Sovyet insanlarını anlatacaktı bu bölümde; yabancı gazetecileri nasıl kabul

ettiklerini ya da Moskova' da modanın nasıl izlendiğini değil, karanlık bir yolda yürüyen bir yolcunun aydınlık bir pencereye göz atışı gibi, yürekleriyle, elleriyle, gönülleriyle bombadan çok daha başka şeylerle uğraşan insanları anlatacaktı.

Güneşin, baskın yaparcasına odasına ansızın giriverdiği ilkbaharın ilk günlerinden birinde, Şablon kitabının son cümlesini de yazıp bitirdi. Müsveddeleri kucakladığı gibi hemen matbaaya götürdü. Paris'in ılık ilkbahar rüzgânyla sabah uykularından uyanmış olan güvercinlere, neşeli bir gürültüyle okullarına giden ilkokul öğrencilerine uzaktan gülücükler gönderiyordu.

Eve neşeli, mutlu döndü, eski bir şişe de «Chambertin» getirmişti. Madleine evde değildi: Meudon'a teyzesinin yanına gitmişti. Lucie ile başbaşa yediler yemeklerini, kitabın şerefine içtiler.

— Bilirim seni —dedi Şablon,— sadık dostumsundur benim. Daha çok acılara katlanmamız gerekecek. Bağışlamazlar bu kitap yüzünden beni. Ama biliyormusun, muhakkak yazmalıydım bu kitabı?..

— Öyle sevinçliyim ki senin gibi bir... Hatta... belki de daha fazla...

Bir şey anlamadan karısına baktı Şablon, Lucie onun yanına geldi, kucakladı:

— Daha önce söylemek istemedim sana... Ama artık söy-

leyebilirim. Biliyor musun, «Transoc» adına Moskova'ya gitmeyi kabul ettiğini söylediğinde çok fena olmuştum. Elbette senin üzüntün de benimkinden daha az değildi, ama ben senin için korkuyordum.*.. İzhdiğin bir çizgi vardı senin: zencilerden yanaydın, Franco'ya karşıydın, sonra, Direnişte bulunmuştun. Küçük bir kız gibi ovunurdum seninle... Ama Nivelle buraya gelince o kadar fena oldum ki. Şimdi bunların hepsi geride kaldı, gerçek Şablonumla birlikteyim artık... Böyle kırık dökük konuştuğum için bağışla beni, çok heyecanlıyım...

Şablon şaşkınlıkla baktı karışma: bunca yıl birlikte yaşamışlardı da tanıyamamıştı onu. İşte buydu Sablon'un karısı!.. Ama doğru değil, tanıyordu onu, İspanya'dan, Direnişten sonra da görmüştü Lucie'yi böyle, üzerinde durmamış, düşünmemişti yalnızca. Minsk'deki mimarı anımsadı nedense. Çok ilginç, onun karısı nasıl acaba? Belki o da hiçbir şey bilmiyordur karısı hakkında?.. Bir ormandaymış gibi yaşıyoruz tıpkı. Her şey üzerinde düşünüyorum da, en yakınmadaki, bana en yakm insan üzerinde hiç düşünmemişim. Bu nasıl bir yanılma böyle!.

— Lucie, aşkım benim, dinle... Bu günü hiç unutmayacağım: yirmi altı şubat... Kitabı bugün bitirdim diye değil, hayır, seni bugün keşfettiğim için...

Neşeli, topluluk içine girer olmuştu Şablon artık; Gareau' ya telefon etti, kızını Opera'ya götürdü. Camus'nün bir oyunuyla ilgili bilimsel bir tartışmaya katıldı. Bedier'ye, «Şablon, dediler, her yerde görülmeye başladı, ruh durumu da çok iyiye benziyor.» Bedier gülümsedi: «Yola

geleceğinden emindik zaten.»

Şablon Figaro'da Nivelle'in «Bati'mn görevi» konusunda bir konuşma yapacağını okudu. Lucie'ye:

— Gideceğim —dedi.— Ne söyleyecek acaba alçak herif Batı'nm görevi üzerine? Herhalde Prag'da nasıl katil kiraladıklarını anlatamayacaktır...

— Gitme. Gidersen kendileriyle barışmak istediğini sanacaklardır.

— Kimse düşünemez böyle bir şey. Gerilerde bir yere otururum... Gerekirse ıslık çalarım, hiç duymadın sen herhalde, öyle artistik ıslık çalıyorum ki...

Nivelle aslında konuşmak istemiyordu, Bedier yatırmıştı bu işe aklını: gençlerin barış propagandasıyla beyinleri yıkanmıştı, Nivelle büyük otoritesi olan bir kimseydi ve gazetelerin bayağı formüllerinin ötesinde, kendine özgü bir biçimde Batı'nm savunulması sorununu aydınlatabilirdi. Razı olmuştu Nivelle, Bedier ile iyi ilişkilerini sürdürmek istiyordu: ne olacağını, başa neler geleceğini kim bilebilirdi? Böyle bir zamanda Bedier işi az, parası bol bir yemlik bulabilirdi şaire.

Nivelle eskiden olduğu gibi her sabah Pyramides caddesindeki işine gidiyordu, ama ajanstan artık iyice soğumuştu: Low'a yaranamayacağını, onu hoşnut edemeyeceğini kesinlikle anlıyordu. Ah bir ölseydi şu san çıyan! Nivelle'in tek düşündüğü şey mirastı artık. Ne de olsa 68 yaşına gelmişti senatör, doktorlar bu yaşta bu kan basıncıyla fazla yaşayamayacağını söylüyorlardı, ama Sarı dokuz canlı kedi gibiydi...

Nivelle hesaplı yaşamaktan, tutumluluktan bıkıp usanmıştı. Mary günlerini-gecelerini, kendilerini dehaları anlaşılmamış dahiler sayan, saçı başı karmakarışık, kirli pasaklı birtakım adamlarla geçiriyordu. Kocasına geliyor ve büyük bir rahatlıkla, •«Crowter'in —diyordu— olağanüstü bir yeteneği var, ama kimse tablolarım satın almıyor, ben de ona bir atölye açmaya karar verdim, yüz bin frank versene bana...» Onu evden kovmamak için güç tutuyordu kendini Nivelle. Ama o zaman da mirasa veda etmesi gerekeceğini düşünüyor ve parayı yüzüne fırlatıyordu.

Schirke'yle görüşmesinden sonra daha da yüzü gülmez olmuştu Nivelle; kafasının içinde Alman'ın sözleri mıhlanmış gibi duruyordu: «Hepimiz tükrüğe boğulduk.» Schirke'den nefret ediyordu: bir naziyle bir şairi karşılaştırmaya nasıl cesaret edebilirdi? Ama bazen de kendi kendine, bu küstah herif galiba, haklı, diyordu, kendimi gerçekten tükrüğe boğulmuş gibi hissediyorum.

Nivelle'in düşünceleri hep kendi üzerineydi. En küçük heyecanlarını, en önemsiz duygusal durumlarını bile tek tek gözden geçirir, saatlerce düşünür, incelerdi. Yalnızca çok bunaldığı dönemlerde, aşk entrikaları ve içki âlemleri sırasında kendinden uzaklaşiyordu. Bu günlerde yine oturup durmadan alınyazısı üzerinde düşünüyordu. Günlüğüne şunları yazmıştı: «Amfibia-lar vardır, iki yaşayışlıdırlar, her türlü durumda sürdürebilirler yaşamlarını, Lamartine politikaya vurgundu, coşkuyla vermişti kendini bu işe, ben onun gibi değilim, politikaya zorla sokuldum. Sözcükleri, onların o ilkel seslerini seviyorum ben. Öte yandan bayağı birtakım yazılar yazmak, ya da tezgâhtarlar için birtakım konferanslar vermek zorundayım. Tutkular ruhu çirkinleştiriyor, bu kesin. Güzellik ve hareket birbirleriyle bağdaşacak şeyler değiller. Beni yanıltan aptalca merakım ve ün düşkünlüğüm oldu: kitabımı Andre Gide beğenmeyecek, ya da Pauline, «Konuşmayı bildiğin kadar bir de öpüşmeyi buseydin» diyecek diye ödüm kopuyor. Tüm bunlar hayatın yüzeysel yanları... Bende gerçek olan şeyler çok uzaklarda, çocukluğun pembe sisleri içinde: çocuğunu yıkayan bir anne: Köpükler içindeki tombul çocuk tıpkı bir meleğe benziyor. O annenin aklına hiç masum yavrusunun bir gün 'Transoc'un, direktörü olacağı ve Schirke'nin ona 'tükrüğe boğulduk' diyeceği gelir miydi? Eğer benim için hâlâ bir kurtuluş varsa, bunun yolu tek: çocukluğuma dönmek.»

Ancak tüm bu düşünceler Nivelle'i konferans konuşmasını hazırlamaktan alıkoymadı. Konuşmasında, çok yüce bir değerin, insanlık onurunun tehdit altında bulunduğunu gösterecekti. Eski uygarlık ülkeleri dünyayı kızıl yobazlardan kurtarmak göreviyle karşı karşıyaydılar: «Komünistler; düşünürleri, yazarları, ozanları, kısacası basit matematiksel düşünüşün üzerine ve ötesine giden herkesi tehdit ediyorlar.» Sonra, Chateaubriand, Concourt ve Bergson'dan aktarmalar yapıyor ve buradan Kuzey Atlantik Paktının analizine geçiyordu: «Bu, ruhun barış devlerinin bir birliğidir, kişi özgürlüklerimizi bu devler koruyacaktır. Yeni Dünya bilginlerinin yüce bulgusuyla, Avrupa'nın yılmaz, gözüpek genç-

ligi kızıl samyelini durduracaklar ve uygarlığımızın ruhuna kastetmiş bulunan çılgınlara derslerini vereceklerdir.»

Konferansı «Liberte» grubu düzenlemişti. Başkanlığı profesör Richet yapıyordu. Richet, Nivelle'e söz vermeden önce, kendisinin bir politikacı olmadığını ve bu ünlü ozanı dinleyicilere takdim etmeye razı olmasının tek nedeninin, günümüzde hiçbir aklı başında insanın kayıtsız kalamayacağı sorunlarla karşı karşıya bulunmamız olduğunu ve yüce uygarlıkların yürekli bekçisi Batı'nın görevinin de özellikle bu sorunlarla ilgili bulunduğunu belirtti. Bedier ilk sırada oturuyordu. Gelişiyle Nivelle'in üzerinde duracağı sorunun önemini belirtmek istemişti. Salonu dolduran dinleyiciler oldukça alacalı-bulacalıydı: süslü hanımlar, Brezilya elçisi, hiçbir konferansı kaçırmayan evde kalmış yaşlı kızlar, gazeteciler, öğrenciler... Kapının yanında polisler hazır bekliyordu: komünistlerin konferansı basacakları söylentisi çıkmıştı.

Ancak korkulanların hiçbiri olmadı. Nivelle çatlak, monoton bir sesle el yazısıyla yazdığı uzun metni okudu; her sayfa bittikten sonra birkaç yudum su içiyor ve ipek mendiliyle alnını

siliyordu." Arada bir tek tük alkışlar duyuluyordu. Profesör Richet de ikide bir de, Francois Mauriac'ın Russel'in ya da, Nivelle'in görüşlerine katıldığını göstermek istercesine başını sallıyordu. Herkes sıkılıyordu, yalnız arkalara doğru bir yerde oturmuş olan Şablon heyecanlanıyor, başını olumsuz anlamda sallıyor, iskemlesinde kımıldanıp duruyordu.

Nivelle sözlerini bitirirken şunları söyledi: «Yirminci yüzyılın bu en büyük buluşu ilk bakışta Pandora'nın kutusu gibi gelebilir ve Yeni Dünya bilginlerinin insanlığı toptan ölüme mahkûm ettikleri sanılabilir. Ama, hiç şüphe yok böyle değildir bu, biz komünistlerin propagandalarını da, küçük burjuvaların korkularını da etkisiz hale getirmek zorundayız. Moskova'nın tüm dünyayı doğu materyalizmine boyun eğdirmek istemediğini ileri sürenler ancak vicdandan yoksun kimselerdir. Bilime şükretmemiz gerekiyor, komünistleri saldırıya geçmekten caydıracak tek

şey atom bombası korkusudur.» Son sözler profesör Ricbet'yi şaşırttı, kaşlarını hoşnutsuzlukla kaldırarak elindeki kâğıda bir şeyler çizmeye başladı. Ancak hiç kimseden herhangi bir protesto sesi yükselmedi. Nivelle alkışlar arasında kürsüden indi. Ben de çok titizim canım, diye düşündü profesör Richet. Günümüzde gazete cümlelerine başvurmadan meramım anlatabilmek çok zor... Tam yerinden kalkıp Nivelle'e teşekkür edecekti ki, salonun gerilerinden bir ses duyuldu:

— Gazeteci Şablon söz istiyor.

Profesör Richet, konferanstan önce Nivelle ile konuşmuş ve konferanstan sonra tartışma açmanın birtakım tatsızlıklara yol açabileceğini düşünerek toplantıyı son derece akademik bir biçimde sona erdirmeyi kararlaştırmışlardı. Sablon'un söz istediğini duyunca profesör Richet şaşırıp kalmıştı. Ne bir komünist, ne sıradan bir gevezeydi bu adam çünkü. Eğer herkesin tanıdığı bu adama söz vermezse, profesör Richet'nin muhalefetin ağzını tıkamak istediği, hırslı olduğu ve küçük politik oyunların içinde bulunduğu söylenmeye başlanacaktı. «Bırakın konuşsun!» diye bağırıyordu birçokları, hatta alkışlayanlar bile vardı, tüm salon canlanmıştı. Nivelle, önde, başkanın yanında oturuyordu. Şablon kürsüye çıktı ve konuşmaya başladı:

— Uzun süredir bu tür konferanslara hiç katılmadım, kitabımın üzerinde çalışıyordum... Ve burada söz de almayabilirdim, atom bombasını da, ondan nasıl kurtulunacağım da anlattığım kitabım yakında çıkıyor çünkü. Şu anda bu kürsüde bulunmamın nedeni, dinleyicilerin konferans ve konferansçıyla ilgili gerçekleri öğrenmeden gitmelerini istemememdir.

Nivelle'in yüzü bir an sinirli bir kasılmayla çarpıldı. Salondan birinin «Yeter!» diye bağırdığı duyuldu. Ama hemen susturdular onu. Profesör Richet.

"¦— Burada mösyö Sablon'a söz verdim —dedi,— dinleyicilerden de onu sessizce dinlemelerini rica ediyorum, bu, demin mösyö Nivelle'in de çok güzel belirttiği gibi Batı'nın bir geleneğidir. Mösyö Sablon'a da şunu hatırlatmak isterim ki,

burada politik bir miting yapmak için toplanmış değiliz; mösyö Nivelle Batı'nın görevini entellektüel ve humanist planda ele alarak açıklamıştır. Şablon gülümsedi:

— Ben de konferansçıyla aynı planda konuşacağım. Demin başkan burada mösyö Nivelle'i dinleyicilere takdim ederken, onun «Transoc» ajansının Avrupa bölümü direktörü olduğunu söylemeyi unuttu/ Mösyö Nivelle bu sıfatıyla bir yıl önce bana Moskova'ya gitmemi ve Rusların nasıl bir saldırıya hazırlandıklarını anlatmamı önerdi. Önce bu öneriyi neden kabul ettiğimi açıklayayım sizlere. O zamana kadar, az önce burada dinlediğimize benzer birçok konferansçıyı dinlemiştim. Figaro'da mösyö Nivelle'in arada bir çıkan yazılarını okuyordum. Ve bunların sonucunda, Rusların bize saldıracaklarına ve bizim de kendimizi korumamız gerektiğini gerçekten inanmıştım. Bir çocuk değildim, ama buna inanmıştım; sizin aranızda da yaşını başını almış kimselerden buna hâlâ inananlar vardır. Kırk dört yaşındaki bir gazeteciyi aldatmak on dört yaşındaki bir kızı aldatmaktan elbette çok zordur, ama aldatmak bir sanat işidir ve itiraf edeyim ki, gerek mösyö Nivelle, gerekse onun iş arkadaşları bu konuda çok usta kişiler. İşte böylece konferansçımızın önerisini kabul ederek Moskova'ya gittim. Döndüğümde bir gazetede Rusların beni satın aldığı ve benim komünist olduğum yazıldı. Bu doğru değildir. Ruslardan hiçbir şey almadım. Tabii ki Moskova'da yemek yedim, üstelik iyi yemeklerdi de bunlar, ama hepsinin parasını mösyö Nivelle'den aldığım, daha sonra da geri verdiğim avanstan ödedim. Komünist olmadım, çok başka fikirlerle yetişmiş bir insanım çünkü. Orada birçok şey hoşuma gitti, ama her şey değil muhakkak. Size daha yüzlercesini verebileceğim küçük bir örnek vereyim: resimleri hoşuma gitmedi; Manet, Sis-ley, Renoir gibileri okşar benim ruhumu, oysa onlar bunları reddediyorlar, «formalizm» diyorlar buna. Ama sorun bu mu-

dur? Biz buraya resim sanatı üzerine bilimsel bir tartışmayı izlemek için mi geldik? Öyle olsaydı hiç kimse atom bombasının sözünü etmezdi... Rusya'da, bizim insanlarımızdan, İngilizlerden, ya da Amerikalılardan çok daha temiz, —açık konuşuyorum— çok daha dürüst, onurlu yaşayan insanlar gördüm. Evet, daha bir çok eksikleri var, bunlardan bazılarını kabul ediyorlar, bazılarını etmiyorlar. Bu elbette tartışılabilecek bir konu, ama bir §ey tartışılamaz: Ruslar savaş istemiyorlar. Onlar üstünlüklerini, az önce konferansçımızın burada söylediği «Pandora' nın kutusu» aracılığıyla da göstermek niyetinde değiller. Neden aldatıyorlar bizi? Neden Rusların saldıracaklarını söylüyorlar bize? Savaşa gerçekten hazırlanan kimdir? Korku ve öfke ticaretiyle zenginleşenler kimlerdir? Kimler kutsamaktadır Paris için Moskova'dan bin kat daha tehlikeli olacak olan atom bombasını? Bir kitap yazdığımı söylemiştim, «Ölüm Komplosu»dur adı; bu kitapta bir grup Amerikalının ve onlar tarafından kiralanmış, ya da korkutularak elde edilmiş vicdansız ve de akılsız bir avuç insanın nasıl tüm dünyayı korkunç bir felâketin içine sürüklediklerini anlatıyorum...

Çığlıklar, ıslıklar, alkışlar yükseldi salondan. Profesör Ric-het'nin eliyle sırasına vurması boşunaydı, salon yatışacak gibi değildi. Şablon sabırla gürültünün dinmesini bekliyordu. Nivelle ellerini iki yana açtı, sanki, burada kalmanın hiçbir anlamı yok artık, demek ister gibiydi, ben kültürel misyon üzerine konuştum, oysa Marsilya'daki seçim propagandası mitinglerinde olduğu

gibi bayağı sövgülere döküldü iş... Bir süre sonra gürültü kesildi. Profesör Richet:

— Mösyö Sablon'dan bu son derece nazik ve güncel sorunlara dokunmamasını bir kez daha rica ediyorum. Ne bu sorunların, ne de bunların yarattığı şu haykırışların yeri değildir bu salon.

Şablon devam etti:

-¦— Burada her şeyi söyleyemiyeceğim, eğer ilginizi çekiyorsa kitabımı okuyun. Ama bir sorun var ki, o muhakkak bu-

rada açıklığa kavuşturulmalıdır: bu da konferansçımızın kendisi ve başında bulunduğu ajansla ilgilidir... Nivelle ayağa kalktı:

— Bu kürsüyü pazar dedikoduları yapılacak bir yere çevi-remezsiniz...

Profesör Richet salona öfkeyle bir göz attıktan sonra, hiçbir şey söylemeden çıkış kapısına doğru yürüdü. Onun hemen ardından Bedier, Brezilya elçisi ve yirmi kadar daha kişi çıktı. Şablon hâlâ kürsüdeydi. Salondan «Devam edin!» diye bağın-yorlardı. Komünistlerden nefret eden birçok kişi de Sablon'un Nivelle hakkında söyleyeceklerini dinlemek için bekliyordu: merakları politik tutumlarını bastırmıştı. Sağdan soldan duyulan tek-tük «Yeter» sesleri. «Devam!» diye tempoyla bağıranların gürültüsü içinde eriyip gitmişti. Nivelle çıkıp gitmek istiyor, ama yerinden kalkıp bütün salonu geçerek çıkış kapısına kadar varabilecek cesareti bulamıyordu kendinde. Herkes kendisine bakıyormuş gibi geliyordu. «Tükrük içindeyiz» diye geçirdi kafasından, kendini gülümsemeye zorladı, ama yüzünde öylece donup kalan çarpık bir kasılma çıktı ortaya.

— Konferansçımız, ozan olarak yetenekli midir, değil midir, bilemem —diye devam etti Şablon,— tartışmaya açık bir konudur, görüşler değişebilir. Ama kesin olan bir şey var: mösyö Nivelle Almanlarla işbirliği yapmıştı, Almanların kuyruğu sıkışmaya başlayınca da İsviçre'ye, oradan da Amerika'ya kaçmıştır. Kayınpederi senatör Low, güneyli bir toprak ağası ve savaş kışkırtıcısı partilerden birinin yöneticilerindendir. «Tran-soc»u kuran ve mösyö Nivelle'e de şimdiki görevini veren odur. Bunun basit bir gazete ajansı olduğunu sananlar aldanırlar. Bu ajans Sovyetler Birliği'ne ve birçok Doğu Avrupa ülkesine ajanlar göndererek buralarda cinayet ve kundak eylemlerini örgütlemektedir. «Transoc»un Prag temsilcisi Amerikalı gazeteci Coştur, bana kendi ağzıyla «Haçlılar» diye bir örgüt kurduğunu ve bu örgütün bir komünist öldürdüğünü anlatmıştır. Şiir yazmadiiii ve «Pandora'nın kutusu» üzerine nutuk çekmediği zamanla-Ja

konferansçımız işte böyle işlerle uğraşmaktadır. Amerikan cinayet şebekesinin Avrupa direktörü sayın bay Nivelle, Fransız halkı efendilerinizi köşeye kıstırdığı zaman siz nereye sıvışacaksınız, doğrusu çok merak ediyorum?..

Nivelle yerinden kalktı, boğuk bir sesle ve hırlarcasına.

— Susun! —diye— bağırdı.

Salonda dövüş başlamıştı. Birisi ışıkları söndürdü. Polis, Sablon'u alkışlayanların üzerine atıldı. Nivelle usulca gözden kaybolmuştu.

Şablon da çıktı dışarı. Sokağm köşesinde polisin yüzü gözü kan içinde bir adamı sürüyüp götürdüğünü gördü. «Çok doğru söylediniz Şablon!» diye bağıran adam değil miydi bu? İte kaka polis arabasına sokuşlarma baktı adamı, bir küfür savurdu: işte özgürlükleri...

61

Smiddle kendisini hiç tehlikeye atmayacak bir mektup yazmıştı: Prozacka'dan, iki ülkenin ekonomik ve kültürel ilişkilerinin gelişme olanakları konusunda bir söyleşi yapmak için kendisini ne zaman kabul edebileceğini soruyordu. Mektubun yanıtı çok çabuk geldi: Prozacka önümüzdeki perşembe günü saat on birde istihbarat bakanlığında görüşebileceklerini bildiriyordu. Smiddle uzun süre Zejda'mn yalan söyleyip söylemediğini nasıl anlayacağını düşündü. Sonunda Prozacka'ya yasa dışı «Özgürlük Haçlıları» örgütünün eylemlerim sürdürüp sürdürmediğini sormaya ve bu arada da teröristleri kmayıcı sözler etmeye karar verdi. Sonra Çekçe öğrenmeye başladığını söylecekti, şimdilik aklında kalabilen birkaç sözcükten kısa ve yanlış cümleler kurabiliyordu ancak. Örneğin: «Doktorun burnu mavidir,» «Haçlılarda kızıl elma vardır» gibi... Eğer Zejda doğru söylemişse Prozacka ne demek istediğini hemen anlayacaktı, yok eğer yalan

söylemişse o zaman bu sözlere dikkat bile etmeyecekti. Böylece Smiddle kendisini hiçbir tehlikeye atmamış olacaktı. Denenmeye değer bir işti bu doğrusu: Prozacka Zejda değildi, elçilik sekreteri onun çok önemli bir kişi olduğunu söylemişti.

Prozacka'yla görüşmesine bir gün kala elçilikte Smiddle'e Low'un bir mektubunu verdiler. Senatör kendini iyi hissetmediğini, yakında Missisipi'ye döneceğini, ama şimdilik işlerin çokluğu yüzünden Washington'da kalmak zorunda olduğunu yazıyordu: «Değişik cephelerde mücadele etmek gerekiyor: seslerini hemen hemen iyice kestiğimiz uzlaşmacılarla, yeniden kıpırdanmaya başlayan yalnızlıkçılarla ve sayılan oldukça kabarık olan Asyacılarla... Harriman da Robert gibi kuvvete başvurmak ve Avrupa'yı eskisi gibi oyunun en önemli sahnesi olarak ele almak gerektiği fikrinde. Transoc' dev bir ordunun bir tek alayıdır yalnızca, ama şimdilik onlara yeter de artar bile. Robert, devletten hiçbir yardım almadığımız halde birçok elçilikten daha çok iş yaptığımızı söylüyor. Ancak bu kadarla yetinmek olmaz; kızıllar kendilerini yenilmiş görmedikleri gibi, üstüne üstlük eylemlerini daha da artırdılar. Artık iyiden iyiye çürümüş olan Avrupa'yı bir yana bıraktım, burada bile hergün çevirdikleri yeni bir dolapla karşılaşıyoruz. Bazen kendi kendime acaba yüce Tanrı sabrımızı mı deniyor? diyorum. Düşünebiliyor musunuz, bu namussuzlar burada Jackson'da bile Clark'ı korumak ve savunmak için gizli bir 'komite' kurdular! Richmond

Jr'un mektubundan öğrendim bunu, yaman bir çocuk bu Richmond, kızıllara karşı yiğitçe dövüşüyor. Yeni eylemler örgütleme hazırlığı içinde şimdilerde. Size hem iyi, hem de kötü haberleri veriyorum, çünkü bilirim ki siz, bizden ne kadar uzakta, ne kadar zor ve sorumlu işlerle uğraşıyor olursanız olun, bizimle de ilgilisinizdir, bizim çalışmalarımız sizi de heyecanlandırır. Sevgili dostum, "Transoc'un geleceği bakımından ancak size güvenebileceğimi bildirmek istiyorum. Tanrı'nın beni yanma çağırmasından sonra da çalışmalarımızı sürdürebilmeniz bakımından gerekli her şeyi yapıyorum. Mejctubu her ne kadar diplomatik postayla gönderi-

yorsam da bu konuda daha açık şeyler yazamam. Umarım yakında dönersiniz Jackson'a, orada size tıpkı öz oğlummuşsunuz gibi kişisel bir acımı ve geleceğe ilişkin plân ve tasarılarımı açacağım. Eğer Tanrı bana bir-iki yıl daha bağışlarsa bazı şeyler yapmak ve Robert'in de dediği gibi savaş keşif kollarımızın birinden ötekine geçmek istiyorum.»

Mektup Smiddle'i sevindirmişti: anlaşılan senatör bana gerçekten güveniyor. Ölümünden sonra «Transoc»u benim yönetmemi istiyor. Doğrusu da bu, böyle bir iş Nivelle'e emanet edilemez. Çok şükür ben ne Fransızım, ne de şiir yazıyorum. Çok ilginç, «savaş keşif kollarımız» derken nereyi amaçlıyor acaba senatör? Balkanları mı, yoksa yine Asya'yı mı? Richmond Jre bir mektup yazmak gerek, atılgan bir çocuk, ama tecrübesiz. Clark'dan başka Jackson'da bir düzine kadar daha şüpheli kişi var, onların gözünü bir korkutursa iyi olur...

Low'un mektubunu yaktı Smiddle ve elçilik sekreterine yeni bir kokteyl formülü anlattı: erik rakısı, vermut ve limon suyu. -— «Prag ilkbaharı» diyorum ben buna, sulu kepek gibi bir şey. Yarın Prozacka'yla görüşeceğim. İki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi için çalışacağız, nasıl, iyi mi?

Yüksek sesle güldü. Elçilik sekreteri onun niçin güldüğünü anlamamıştı, ama «Prag İlkbaharından üçüncü bardağını içiyor olduğu için o da güldü ve,

— Hem de çok iyi —dedi.—

Smiddle'i sevecenlikle karşıladı Prozacka, bütün sorularına ilgiyle, istekle karşılık verdi. Smiddle Çekçe olarak «Haçlılarda kızıl elma var» dediğinde de yüzünde hiçbir değişme olmadı, yalnızca Çekçe telâffuzunun güzel olduğunu söylemekle yetindi. Smiddle için konuşmayı uzatmanın gereği kalmamıştı artık. Pro-zacka'ya teşekkür ederek hemen ayrıldı.

Oteline dönünce uzun uzun sövdü Zejda'ya: alacağın olsun hayvan herif! Bir de tutup yüz mark verdim cebimden, oysa beni enayi yerine koydu. İyi ki ağzımdan bir şey kaçırmadım! Doubtk'e de gitmenin hiç gereği kalmadı artık. Almanya'ya dö-

ner dönmez ilk işim general Dawes'a Zejda'yı tutuklamasını söylemek olacak. Gestapo'da çalıştığını da hatırlatırız artık kendisine... Freiman'a da baskı yapmak gerek. Aslında bu adamlardan ciddi hiçbir şey beklenemez, sağlam bir çekirdekten yoksunlar, ama taşrada falan adam öldürtme işinde kullanılabilirler belki. Sonra, senatöre eli boş dönmek de olmaz. Coster bu hergeleye parayı peşin vermekle hiç iyi etmemiş, böylelcriyle iş bittikten sonra hesaplaşmak gerekir...

Zejda'ya söverek biraz yatışan Smiddle öğle yemeğini yedi ve Freiman'la buluşmasına gitti. Uzun ve tatsız bir konuşma geçti aralarında: Freiman para olmadan.hiçbir şey yapılamayacağını söylüyordu. Budejovice parti komitesi sekreterini öldürme olanağı vardı örneğin, ima oldukça zor bir işti bu ve başlangıç olarak hiç değilse bir yirmi bin dolara gerek vardı. Bir subay askeri havaalanı hakkında bilgi toplamaya razı olmuştu, ama ailesi olduğunu, bunların geçimlerinin sağlanması gerektiğini söylüyordu. Eğer kendisine beş bin dolar verilirse bu paraya dayanamazdı. Smiddle'in tepesi attı. Freimanı aşağıladı, hatta gözdağı verdi: «Dostlarımıza güveniriz, üçkâğıtçılara ise hadlerini bildiririz.» Freiman düşüneceğini ve kendisine kesin yanıtını yarın vereceğini söyledi.

Smiddle akşam bir İngiliz gazeteciyle içki içti ve sabahleyin, akşam çok fazla kaçırmış olmasına rağmen keyfi yerinde olarak uyandı. Kapı vurulduğunda soğuk duşunu almış derin derin soluk alıp veriyordu. Kapıyı vuranın kat hizmetçisi olduğunu sanıp açmadı. Kapı daha kuvvetle vuruldu. Üzerine bir şeyler giyip kapıyı açması gerekti. Devlet Güvenlik Örgütünden bir görevli, örgütte kendisiyle görüşmek istediklerini bildirdi Smidd-le'e.

Pantolonunu giyerken heyecanla tahminde bulunmaya çalışıyordu Smiddle: kim vermiş olabilir ele, Prozacka mı, Freiman mı? Prozacka olabileceğini hiç sanmam. O ahmakça görüşmemizde suç olabilecek bir şey söylemedim ki? «Haçlılar» için
«haydut» nitelemesini kullandım üstelik. Muhakkak Freiman'dır.

Benden bir şey koparamayacağını anlayınca kızıllara kaçmıştır namussuz herif. Kısacası pis bir-durum. Ama hiçbir kanıt yok ellerinde. Ya bir de Freiman'ın üzerinde mikrofon vardı da kaydettiyse konuşmamızı? Bu serserilere biç inanmıyorum artık. Herhalde Coster bunların eline üç-beş kıfruş tutuşturdu, para^ nm asıl geri kalan kısmım da cebine indirdi? Buna politika değil, domuzluk derler. Eğer Freiman'la konuşmamız kaydedilmişse, işin içinden sıyrılmak çok zor olacak, bakan için elli bin verebileceğimizi söylemiştim ona. Mahkemeye verebilirler beni, vahşi bir devlet bu çünkü. Ya bir de Prozacka parolayı biliyordu da o rapor ettiyse? O zaman ona inanırlar. Sonra ben uykumda konuşmuş da olabilirim. Ama hayır, muhakkak Freiman'dır bu, gözleri fıldır fıldırdı namussuzun. Onu korkutmam iyi olmadı, hemen dişini gösterdi. Eğer beni mahkûm ederlerse, Amerika gürjiltüyü koparır. Ama şu anda Çeklerden vazgeçecek bir durum da yok ortada. Hapiste çürütebilir adamlar beni. Bir gün, bir ay yatabilirim hapishanede. Ama ya birkaç yıl verirlerse? Çürür giderim zindanlarda. Savaşta da ölüyor insan, ama o başka, savaşa giriyorsun ve çevrende ne olup bittiğini düşünmüyorsun bile. Burdaysa beni canlı canlı gömüyorlar, yavaş yavaş ölüm demektir bu.

Smiddle'i çevresinde gözüpek, hatta çılgın bir adam olarak bilirlerdi; ve şimdi Low, «Yılmayanlar» kulübü üyeleri, ya da Albay Colling, binbaşının bir sıranın ucuna ilişmiş, ürkek ürkek çevresini süzdüğünü görseler şaşırırlardı. Smiddle'in kendisi de aynı şeyi düşünüyordu: şaşılacak şey, ben ödlek takımından değilimdir, ama şimdi her yanım titriyor. En korkuncu hiçbir şey bilmiyor olmam. Neyi ne kadar bildiklerim bilmiyorum. Şeytanın pençesi altına düştüm ve bundan nasıl sıyrılabileceğimi bana söyleyecek hiç kimse yok.

Albay Klicka'da hasta bir adam izlenimi bırakmıştı Smidd-le: Amerikalının elleri titriyor ve sorulara o kadar alçak sesle karşılık veriyordu ki, Klicka'nm her soruyu yinelemesi gerekiyordu.

— «Transoc» ajansının Prag muhabiri Coster'in eylemlerinden söz etmenizi rica edeceğim, dedi Albay.

Smiddle anlamıştı: Freiman! Keşke verseydim istediği beş bini...

— Buraya daha yeni geldim, henüz her şey hakkında bir fikrim yok... Pan Prozacka ile bir röportaj yaptım, iki de yaza yazdım...

— Bağışlayın, ama ben size Coster'in eylemlerini sormuştum.

— Onun burada neler yaptığını nerden bilebilirim ben? Coster ünlü bir gazetecidir, ama dostluğumuz yoktur kendisiyle, onun hesabına konuşamam burada.

— Güzel, o zaman bu «ünlü -gazetecinin Prag'da neler çevirdiğini ben anlatacağım size: kendilerini «Haçlılar» diye adlandıran bir katiller şebekesi kurdu burada Coster.

Smiddle bitkinlikle yutkundu. Freiman her şeyi anlatmış. Bu işin içinden sıyrılamayacağım... Albay devam etti:

— Bu çete Ruzicka'yı öldürdü ve daha bir dizi cinayet planladı. Çetenin başında Coster ve eski Gestapoculardan Zej-da bulunuyorlardı. Zejda'nın maskesi düşüp de Bavyera'ya kaçınca, Coster de hemen Prag'dan ayrıldı. Hem «Transoc»un bir muhabiri olacaksınız, hem de bunlara ilişkin hiçbir şey bilmeyeceksiniz, olacak şey değil bu. Eğer buraya gerçekten dürüst birtakım amaçlarla geldiyseniz, Coster'in durumunun aydınlatılması sizin de çıkarmızadır.

— İnanın bana, dürüst niyetlerle geldim buraya. Ülkelerimiz arasındaki ilişkiyi daha da iyileştirmek istiyorum. Pan Prozacka'ya da aynen böyle söyledim... Belki Coster çirkin birta- , kim davranışlarda bulunmuştur, ciddiyetten uzak bir.adamdır Çünkü, ama söyledikleriniz konusunda hiçbir şey bilmiyorum...

— Susmanız, suça katılmanız olarak yorumlanabilir ve ben bunun sizin çıkarınıza olacağını hiç sanmıyorum. Coster uzaklarda, sizse buradasınız... Boşyere korumaya çalışıyorsunuz

onu. «Haçlılar»! örgütlediğini Coster'in kendisi açıkladı. Bugünkü bütün gazetelerde yazıyor, Paris'ten de bir telgraf geldi... Smiddle iyice sarsılmıştı. Coster bunca gevezelik edecek kadar içmiş olabilir mi gerçekten? Ama her şey beklenir böyle bir adamdan. Albay bir noktada haklı: Coster uzaklarda, bense buradayım ve bu işin içinden sıyrılmak zorundayım. Ne desem acaba?..

— Coster'in bütün yaptıklarını anlatmanızı salık veririm size, dedi Albay. Bu sizin yararınıza olacaktır.

— Demin de dediğim gibi dostum değildir Coster benîm. Sarhoş ve ahlâksız bir adamdır. Aslında bunları hiç söylemek istemezdim, ne de olsa bir Amerikalıdır o da ve başkalarına kirli çamaşırlarımızı göstermek hoş bir şey değil. Ama siz Coster'in kendisinin her şeyi itiraf ettiğini söylüyorsunuz, o zaman iş değişir tabii. Aslında ajans yönetiminin böyle bir serüvenciyi Prag'a göndermesinin nedenini bir türlü anlayamamışımdır ben. Amerika'da Bili Gvuerin çamur bir kişi olduğunu bilmeyen yoktur. Oysa senatör Low dürüst, saygın bir kişidir. Gerçi fikirleri biraz tutucudur ve ben onun hizmetinde çalışan bir kişi olmama rağmen kendisiyle sık sık tartıştım bu konuda. Ama bir nokta var ki. onu yadsıyamayız; moralisttir senatör Low. pıı-ritendir. Ve ne yazık ki. bir çocuk gibi de kolay inanır ve saftır. Coster onu aldattı'. Bunun nasıl olduğunu da anlatacağım size. Coster, ajansın Prag şubesini örgütlemek için senatörden çok yüklü bir para aldı: senatör burada ülkenizin ekonomik ve kültürel gelişmesin! izleyip bildirecek yetenekli bir kadro oluşturulmasın! istiyordu. Pan Prozacka'va da söylemiştim bunu... Coster paralan kendi keyfine göre harVadı ve bunları burada bir çete\e dağıttı. Hatta bu çeteden birisi ben Prag'a gelir gelmez benden de para istedi: güya Costcr kendisine bütün alacaklarını ödememiş. Kendisine dürüst bir gazeteci olduğumu ve Coster'in yetkilerinin ajans yönetimince kaldırıldığını söyledim. Hatta adını da söyleyebilirim bu adamın size, Freiman gibi bir §ey olacaktı... Coster burada ne haltlar karıştırdığını anlatınca, herkes çok

öfkelendi. Senatör onu mahkemeye vereceklerini yazdı bana. Ve pek tabii ki ajanstan hemen kovuldu. Beni de buraya dostluk is-teğimizdeki içtenliği tanıtlamam için gönderdiler.

Albay, Smiddle'den ifadesini imzalamasını istedi. Smiddle kabul etmek istemedi: bir meslckdaşını kınamaya ve yargılamaya hakkı yoktu. Klicka gülümsedi:

— Coster'le haydut şebekesinin örgütlenmesinde mi mes-lekdaş olduğunuzu söylemek istiyorsunuz?

— Hayır onu demek istemedim —diye kekeledi Smiddle.— Eğer ille de gerekliyse, imzalayayım tabii.

Tüm aramalara rağmen Freiman bulunamadı: Smiddle'in kendisini ele vereceğinden korkmuş ve gizlenmişti. Smiddle'in aleyhinde doğrudan bir tanık olmadığı için bir hafta tutukluluktan sonra kendisine Çekoslovakya'dan sürüleceği bildirildi.

Amerikan askerlerini görür görmez Smiddle içinde yeniden cesarete benzer bir şeylerin kabardığını duydu. Tiksinç karabasan sona ermişti. Çokça içki içti, şakalar yaptı, çocuklar gibi gülüp oynadı. Akşam tam uyumaya yatacağı sırada «United Press»in bir muhabiri geldi ve Smiddle'e bir Çek gazetesi gösterdi: gazetede Smiddle'in Coster için söyledikleri imzasıyla birlikte yayınlanmıştı.

— Akşam —dedi muhabir.— Prag radyosundan da verdiler bunu, sesinizi kaydetmişler... Sınırı geçer geçmez sizinle görüşmemi istedi ajansım benden... Kızılların hazırladıkları uydurma ifadeyi hangi koşullar altında imzalamak zorunda kaldığınızı öğrenmek için tüm Amerikan halkı sabırsızlanıyor.

Smiddle ne diyeceğini bilemiyordu. Anlaşılan daha her şey bitmemişti. New York'da oturup suçsuz rolü oynamak kolaydı. Hele bir kızılların pençesine düşsünlerdi bakalım, aynı şeyi yapabilirler miydi? Ama şimdi bunlardan söz etmenin sırası değildi.

— Bitkinim, diye mırıldandı. Hem biliyor musunuz, röportaj için hiç de uygun bir zaman seçmemişsiniz.

— Bu bir röportaj değildir Mr. Smiddle. Anlamaya çalı-

şid lütfen, başınıza gelenler tüm Amerika'yı derinden sarstı. Gazeteleri okumadınız siz herhalde... Tüm dünya inanılmaz buluyor olup bitenleri. Dışişleri Bakanının notasından sonra yağmur gibi protesto telgrafları yağmaya başladı Birleşmiş Milletler'e. Macar kardinali olayınınkinden yüz kat daha büyük bir öfke patlaması bu. Çeklerin sizi salıverdiklerini öğrenince tüm Amerika rahat bir soluk aldı... Derken tam bunun üzerine adamlar dün radyolarından sizin güya Sablon'un sözlerini doğruladığınızı yayınladılar...

— Sablon'u kızıllar satın almışlar, geçenlerde Paris'te Cos-ter'in güya kendisine «Haçlılar» dan söz ettiğine ilişkin açıklamalarda bulundu. Tüm bunların oyun olduğu besbelli, ama Ko-minform çakı bulmuş çingene sevinci içinde... Kızılların gürültüsü ayyuka çıkıyor...

— Bir dakika, Coster'in kendisi hiçbir şey açıklamadı mı peki?

— Sablon'un bütün söylediklerinin yalan olduğunu ve bu adamın büyük bir iftiracıdan başka bir şey olmadığını söylüyor Coster.

Smiddle sarsılmıştı: albay esaslı oyun oynadı benimle. Kafese düştüm. İmkânı yok bağışlamazlar beni... Şeytanm pençesine düşmenin ne demek olduğunu hiçbirisi anlamaz...

Onun heyecanlandığım gören muhabir:

— Bağışlayın —dedi,— bunaltıyorum sizi, ama çok önemli bu... Kızıllar adınızı tam anlamıyla dillerine dolamış durumdalar. Bugün Moskova radyosu cinayet şebekelerini Coster'in örgütlediğini sizin de doğruladığınızı söyledi. Bu yüzden sizinle muhakkak görüşmek gereğini duydum. Size özellikle ne yaptıklarını tam olarak saptamamız çok önemli. İşkence mi yaptılar, yoksa herhangi bir enjeksiyon falan mı?

Smiddle sevindi: şahane bir fikir!

— Yazın. Çek güvenlik örgütünden bir ajan tarafından sorguya çekildim. Tehditlerinin para etmeyeceğini görünce, ajan bana dış görünüşümün hiç iyi olmadığını söyledi. Tahmin eder

bileceğiniz gibi, gerçekten de iyi değildi görünüşüm. Aç bırakmışlar ve uyku uyumama izin vermemişlerdi. Ajan beni doktora göndereceğini söyledi, kabul etmedim. Bir saat sonra bir cellât geldi, doktor olduğunu, beni çok zayıf gördüğünü, bu yüzden iğne yapacağım söyledi. Karşı koydum, kendimi savundum... İki üç kişi daha gelip beni bağladılar, cellât da damarımdan bir iğne yaptı. Bir yarıkaranlığm içine düşmüştüm sanki, doğru dürüst anımsamıyorum bile... Beni ajanın yanma götürdüler. Ajan elindeki kâğıttan okuyacağı her cümleyi yinelememi istedi benden. Tam bir uyuşukluk halindeydim. Ancak altı gün sonra, yani sürülmemden bir gün önce kendime gelebildim. Yazdınız mı? Ekleyin: böylelikle tüm dünya anlamıştır herhalde bu canavarların neler yapabileceklerini. Hepsi bu kadar... Beni nasıl bulduğunuzu, bir Amerikalıyla konuşuyor olmaktan ne kadar mutlu olduğumu falan da kendiliğinizden ekleyebilirsiniz...

— Şimdi herhalde izine ayrılıp dinleneceksinizdir?

—¦ Ne yazık ki hayır, «Transoc»un Almanya muhabiri olarak çalışmaya devam edeceğim. Yaşadığımız günlerde dinlenmek bizim için en son düşünülecek şeydir.

Smiddle'in Coster'e kara çaldığını öğrenince Low'un yüreğine inecek gibi oldu. Dünyada hiç mi dürüst insan kalmadı? Eğer Smiddle de bu kadar bayağılaşırsa, geri kalanlardan ne beklenebilir? Tanrı'ya şikâyette bulunmak günahtır, biliyorum, ama o da benim sabrımı çok sınamaya başladı bu sıralar. Artık ne kızım var, ne de öz oğlum saydığım adam var...

Ertesi gün senatöre, telefon ettiler: «United Press»in bir haberi vardı. Low utanmıştı: Nasıl kuşkulanabildim Smiddle'den? Zavallı çocuk, neler çekmiş! Hemen Smiddle'e bir telgraf yolladı: «Başınıza gelenler ömrümün sonuna kadar bana hep kötülüğün kökünü kazımam gerektiğini hatırlatacak. Sahverilişinizi, Tanrı' nm sevgili Amerikamızdan lütfunu esirgemediğinin yeni bir kanıtı olarak görüyorum.»

Aynı akşam Robert'le görüştü:

— Açık söylüyorum, bu kadar ileri gidebileceklerini doğ-

rusu hiç düşünmemiştim. Bir insana karaçalmak, tutuklamak onu, sonra da damarına tiksinç bir şey enjekte etmek... Pes doğrusu! Eğer biz başlamazsak, onlar başlayacaklar ve bu hem Amerika, hem de tüm dünya için yüz kat daha felâket dolu olacak. Yok etmeliyiz onları, ve bunu ne kadar çabuk yaparsak, o kadar iyi olur.

— Hiç şüphesiz —dedi Robert.— Ama daha bütün Amerikalılar anlamış değil bunu. Geçen gün senato askerî komisyonunda Alman ordusu kurulmadan herhangi bir girişimde bulunulamayacağından söz ediyorlardı. Bunda doğruluk payı yok değil, ama general Dawes Almanlarla görüşmelerin sona yaklaşmakta olduğunu bildiriyor. Durum Speidel'in yararına olmayan bir gelişme gösteriyor. Öte yandan Amerikalıları moral seferberliğe geçirmeden herhangi bir şeye başlamak da olanaksız. Eğer en kısa zamanda bütün Amerikalılara savaşın kaçınılmaz olduğunu ve bu savaşın zafer getirecek bir savaş olacağını aşılamazsak, yok olmaya mahkûmuz demektir. Ama ben de sizin ,gibi Tanrı'mn buna izin vermeyeceğine inanıyorum. Hemen, çok geniş bir kampanya başlatmalıyız... Bu bir «savaş» kampanyası olmayacak gerçi, aptallık olur böyle bir şey. Ama bir yandan zorunlu olarak barıştan söz ederken, öte yandan da savaş kampanyasını başlatabiliriz...

62

Asker arkadaşının başına gelenleri okuyan MacHorn bir türlü kendine gelemiyordu. Gazete Smiddle'in bağlanışını, «tutukluları itiraf ettirmek için özel araçlarla donatılmış laboratu-var»a sürünerek götürülüşünü, «cellâdın yavaş yavaş gizemli bir zehiri enjektörün içine çekişini» ve «bahtsız Amerikalının yürek parçalayan bir sesle çok uzaklardaki yurtdaşlarmı yardıma çağırışı»nı ayrıntılarıyla yazıyordu. MacHorn'un tüm vücudu titriyordu: katlanılacak şey miydi bunlar, bu korkular?

Aslında Smiddle'i pek sevmezdi Mac Horn, onu kibirli bulur ve yüzüne karşı değil ama, ardından «babahindi» derdi. Birgün binbaşı, MacHorn'u ziyaret etmişti. Kucaklaşmışlar ve birer bardak içki içmişlerdi. Sonra MacHorn savaş anılarından söz etmeye başlamıştı. Smiddle, «Bütün bunlar geçmişte kaldı —<lemişti,— yakında kızıllara derslerini vereceğiz.» MacHorn karşı koymuştu: «İnşallah çok yakında değildir, insanlar biraz soluk almak istiyorlar.» Binbaşı gidince MacHorn sövmüştü: ahmak, politikadan başka uğraşacak şey bulamamış! Sanki memlekette çok az üçkâğıtçı varmış gibi gitmiş o da onlara katılmış.

Epey öncenin, MacHorn'un terzilik yaptığı yılların işiydi bu ziyaret. Bir fabrikayı mı, yoksa koca bir kenti mi ne uçurmaya niyetlenen kızıl casus epey pahalıya malolmuştu MacHorn'â. Gerçi

Dubbelt kendisine kimsenin dokunmayacağına söz vermişti ama dükkânına birbiri ardısıra polisler, hafiyeler, fotoğrafçılar geliyor, sorularıyla MacHorn'u çileden çıkarıyorlardı, gerçek müşterilerinse dükkâna uğradıkları yoktu. Yok pahasına satması gerekmişti dükkânını. Sonra, uzun aranışlar ve uğraşmalar sonunda cenaze işleri gören bir büro kurmuştu. Lanet olsun böyle alınyazısma, diyordu, karaderililere, hatta kızıllara elbise dikmek ölülerle uğraşmaktan bin kat daha iyidir... Kimin nerede öldüğünü izlemesi, ölüm olayını ilk kendisine bildirmeleri için doktorlarla anlaşması ve anırırcasına ağlaşan ev halkından birine muhtemel giderler pusulasını sokuşturması gerekiyordu. Gecelerini sık sık barlarda ya da meyhanelerde geçiriyor olması da şaşılacak bir şey olmaktan çıkmıştı MacHorn için. Karısı kendisini yola getirmek istediğinde de ona şöyle demişti: «Gönül benim değil mi, istediğim gibi avuturum. Herkes istediği gibi avutur.»

Peggy'nin köşedeki mezeciyle düşüp kalktığını biliyordu; bazen kızgınlıkla şöyle düşünürdü; koskoca kentte daha iyisini bulamamış, o ne biçim burun öyle! Hem, bir bacağı da ötekisinden kısa... Bazen de şöyle derdi: onunla olmak daha

neşeli geliyordur Peggy'e; ne de olsa adam benim gibi ölülerle değil, sosislerle uğraşıyor. Karısını kıskanmayı gülünç bulurdu: onun için karısı, savaş öncesi atölyesinde yaptığı su geçirmez paltolarm denizkızı simgeli markalan gibi bir anıdan başka bir şey değildi.

Bazen, kafayı iyice çektiği günlerde Minayev'e bir güzel söverdi. Düşünün bir kez, bu şakacı hergele yüzünden polis altı ay rahat yüzü göstermemişti MacHorn'a! Minayev yüzünden atölyesini satması ve böyle rezilce bir işle uğraşması gerekmişti. Sonra, Garstone'la neden tartışmıştı? Yine bu Minayev yüzünden. MacHorn, «Eğer bu hergeleyi —demişti— elektrik iskemlesine oturturlarsa namussuzum bir tek damla yaş akmaz gözümden.» Ama gazetelerden Rus'un salıverildiği ve ülkesine gönderildiğini okuyunca buna hiç kızmadığı gibi şöyle düşünmüştü: kimbilir adam belki de hiçbir yeri havaya uçurmak niyetinde değildi de gerçekten bana mavi bir takım elbiseyle bir çift pantolon diktirtmek istiyordu. Böyle karmaşık işlerin aslı hiç anlaşılır mı? Yargıç bile sekiz ay kafasını patlattı da işin içinden çıkamadı. Birisi bir şey söylüyor, başka birisi bambaşka bir şey... Aslında hepsi de güzel söylüyor, Fred Dubbelt'e bakmak yeter... Belki kızıllar Smiddle'in de dediği gibi canımıza okumak istiyorlar, ama ben Fred gibi zibidiler tarafından kurtarılmak istemezdim doğrusu.

Aslında MacHorn'un tüm hayatını ültüst eden Minayev hikâyesi değil, gazetelerden geniş ayrmtılanyla okuduğu, zavallı Smiddle'e kızılların gizemli bir madde enjekte etmeleriydi. Elini vicdanına koyup da düşünmek gerekirdi burada: eğer kızıllar binbaşıyı öldürselerdi, MacHorn olayı gayet rahat karşılardı: çocuk değildi ki Smiddle, kendi isteğiyle politikaya atılmış, yine kendi isteğiyle kızılların ayağına dolaşmıştı. Bu yol böyle bir yoldu, ya yüz bin dolar kazanırdın, ya da ense köküne bir kurşun yerdin. Ama Smiddle'in başına gelenler inanılacak gibi değildi. Sen tut adamın damarına sersemletici bir maddeyi enjekte et... Korkunç bir şeydi bu. Gazetelerin yazdığına göre bir adama

bu iğneden yaptın mıydı, adamın tüm hareketleri senin kontrolün altına girermiş artık. Kızılların bu buluşu bizim bombayı bile solda sıfır bırakır doğrusu! Örneğin bana, Jim MacHorn'a, evimin karşısındaki ilkokulun minik öğrencilerini kurşunlatabilir, ya da büyük bir bankayı havaya uçurtabilirsin. Garstone'a da böyle bir şey enjekte etmedikleri ne malum? Adam gibi bir adamken birdenbire kudurmuşa döndü, acaip, birtakım kitaplar okuyor ve sanki Moskova'dan gelmiş ,gibi konuşuyor. Hayır, , Minayev'i bırakmayacaklardı. Üzerimde efendi, dürüst bir adam izlenimi bırakmıştı, oysa koskoca bir kenti havaya uçurmak ni-yetindeymiş, yargıç bile işin içinden çıkamamıştı, ama ben şimdi anlıyorum: damarına iğneyi yaptılar, «bombala» dediler. Smiddle'in söyledikleri doğru çıkmış oluyor böylece: eğer ilk biz onlara vurmazsak, onlar buraya dek gelip işimizi bitirecekler. Evet, benim hayatıma da hayat denmez, domuz gibi yaşıyoruz şunun şurasında: karnımızı doyurmak için birisinin ölmesini bekliyoruz; ama hiç değilse canımın istediği adama sövebilirim ve hiç kimsenin de bana iğne falan yaptığı yok.

O gece kafayı iyice çekti ve evine gelince soyunup-yatacağı yerde bağırmaya başladı: kızıllar Amerika'da yiğit delikanlılar olmadığını sanıyorlarsa aldanıyorlar, Almanlara derslerini vermiştik, aynı şekilde Ruslara da veririz, savaş, evet, pis bir şey, ama anlaşılan öyle bir zamandayız ki, savaşmamak da olanaksız... Karısı, yatıp uyumasını söyleyerek yatıştırmaya çalıştı MacHorn'u. Ama o bu kez de karısına dönerek, «Eğer —dedi-— sana da Smiddle'e yaptıkları iğneden yapsalardı, topal mezecini de boynuzlardın, çok basit bir şey...»

Karısı, eğer uyursa Smiddîe'i unutacağmı sanıyordu, ama Mac Horn bütün ertesi gün de kızılların binbaşıyı nasıl uyuttuklarını düşünmeye devam etti. Yaptığı tek iş karısı ölen avukat WinchelPe gidip gömme töreninin kaça çıkacağını, iyi bir tören için paraya acımaması gerektiğini açıklamak oldu. Ama bir ma-

kine gibiydi bunları söylerken, kafası asıl başka şeylerle uğraşıyordu. Akşam yine bulut gibi oldu, huysuzluk çıkardı, sağa sola sataşıp kavga etti. Aradan bir hafta geçti, MacHorn hâlâ kızılları düşünüyordu. Sonra birden bîr şimşek çaktı kafasında: Smidd-le sersemletildikten sonra ipe sapa gelmez birtakım sözler etmiş, ama daha sonra kendine gelmişti. Belki Garstone'un da aklı basma gelmiş, ayılmışü? MacHorn'un bu yaptığı arkadaşlığa sığmazdı, konuşup ikna etmesi gerekmez miydi Garstone'u? Binbaşıya yaptıklan bu son numaradan sonra da Garstone kızılları destekleyecek «değildi ya? Smiddle'i o da tanırdı, bundan bana ne, deyip geçiştiremezdi. Ve böylece birkaç bardak viski daha içtikten sonra MacHorn doğru Garstone'a gitti.

İskemlesine ata biner gibi oturmuş kuşkulu gözlerini odada dolaştırıyordu. Kitaplar yerlerinde... Peki Garstone niye öyle işçi gibi giyinmiş? Ama ne yapsın yoksul, iş bulmak zor, üstün-dekiler de eskimiş besbelli. Benim gibi ev ev dolaştığım söylemişti bir zaman. Yalnız, ben ölenleri

gömüyorum, oysa ölüme karşı sigortalıyor... Gülünç!

— İşin yok mu?

— Var. Altı aydır bir fabrikada çalışıyorum.

— Yönetimde mi?

— Yo, tezgâh başında. Öğrendim...

— Kötü, aslında her şey kötü. Biliyor musun sana neden geldim?

— Hayır.

— Smiddle'in başına gelenleri okudun mu?

— Okudum.

— Dinle, Joe, sana hiç uğramadım, çünkü gücendirmişim beni. Ama sen bana neden, hiç değilse telefon etmedin? Sonra düşündüm ben: bu adamla sokakta tanışmadık ya biz, ne de olsa bir yıl savaşmışlığımız var... Gururu mururu boş verip geldim. Bundan çok daha önemli şeyler var dünyada. Bana karşı kızılları nasıl savunduğunu anımsıyor musun? Şimdi anlıyorsun değil mi bunun nasıl bir müzik olduğunu?..

— Benim anladığım, eğer bu saçmalara inanıyorsan sende kafa diye bir şeyin olmadığı. Smiddle'in asıl görevinin ne olduğunu biliyor musun? Prag'a adam öldürmesi için gönderdiler onu. Bunu da gazeteler yazıyor, ama senin okudukların değil, başkaları. Bunda şaşılacak da bir şey yok üstelik; ta Ruslan ziyaret ettiğimiz zaman düşünmüştüm: Smiddle'in nazilerden kalır nesi var?

— Smiddle'in kendisi değil benim demek istediğim, bana ne, neyle uğraşırsa uğraşsın. Ben sana kızılların Smiddle'in damarına rezil bir ilaç enjekte temelerini nasıl karşıladığını soruyorum.

— Kimse onun damarına iğne falan yapmadı, seninki korktu ve işin içinden sıynlmak için uydurdu tüm bunları. Zencileri asarken yüreklidir senin Smiddle... Eğer böyle aptalca palavralara inanıyorsan sana acırım Jim. Halkı Ruslara karşı kışkırtmak için uydurulmuş şeyler bunlar. Minayev için de neler yazdıklarını anımsıyorsun değil mi? Yok kenti havaya uçurmak istemiş, yok bilmem neler... Sonunda ne oldu? Salıverdiler...

— İyi halt ettiler salıverdiler de!. Yani şimdi sen ayılma-dın mı daha, kendine gelmedin mi? Ben ödlek değilim, acıdığım bir şey de yok, savaşa gideceğim...

— Git, eğer istiyorsan.

— Sen gitmiyor musun?

— Hayır, gitmeyeceğim. —: Peki, ya çağırırlarsa?

— Yine gitmeyeceğim.

Mac Horn fırlayıp kalktı yeriridem

— Ben de seni Amerikalı sanırdım, meğer bir kızılmışsın sen. Kan çekmesi bu, başka bir şey değil, kanın çekiyor... Şimdi gidip anlatacağım senin neyin nesi bir dürzü olduğunu...

Garstone gidip kapıyı açtı:

— Senin bileceğin iş, çek bakalım şimdi arabanı. Garstone'la konuşması daha bir canını sıktı MacHorn'un.

Ama gidip arkadaşını ele vermedi: polise hiç katlanamıyordu.

Gözünde bir tablo canlandırıyordu: savaş başlamıştı, Garstone sıvışmaya çalışıyordu, derken MacHorn çıkıveriyordu karşısına ve basıyordu kurşunu... ,

— Savaş başlayınca —dedi karısına,— ilk iş olarak buradaki kızılların işini görmek gerek. Garstone'u eşek cennetine yollayacağım.

— Akimi yitirmişsin sen Jim! Ağzından çıkanı kulakların duyuyor mu? Tanrı savaş yüzü göstermesin bir daha! Kızılların ilk yapacakları üzerimize bir bomba atmak olacaktır.

MacHorn düşünüyordu. Savaş, elbette ki pis bir şey. Magdeburg nasıl da yıkılmıştı! New York'a da böyle bir iki bombanın atılması hiç güzel bir şey değil tabii. Jack'i öldürdüler. Beni de öldürebilirler, çok kolay bir iş. Bir insanıir evinde ölmesi başka, midesi demir parçalarıyla dolarak ölmesi başka... MacHorn bunu Peggy'den daha iyi anlıyor, ne de olsa savaştı o. Ama kızıllar her şeye boş verdilerse, ve her şeyi de göze aldılarsa, elden ne gelir? Eğer yarın sana saldırılacağım biliyorsan, sen bugünden ona saldır, daha kolay başedersin. Smidd-le hindi mindi ama, haklı çıktı.

MacHorn bir gün Dubbelt'le karşılaştı, birlikte bir bara girdiler, içtiler. MacHorn tabii sözü hemen Smiddle'e getirdi. Dubbelt bilmiş bilmiş,

-— Hep yaptıkları bir şeydir bu kızılların —dedi.—

— Alçaklık bu. Savaşmak gerekiyor anlaşılan. Dubbelt başıyla onayladı onu. Bir süre konuşmadan içkilerini içtiler. Sonunda Dubbelt,

— Bilirim —dedi,—; yürekli çocuksundur, sen, en önemlisi de gerçek bir Amerikalısındır. Neden gidip bir Anders'le konuşmuyorsun? Eski savaşçılardansın sen, subaydın, eğer sen de gitmezsen, kim gidecek? Bilirim, bana inanmazsın, poliste çalıştığım kanısmdasmdır hep, oysa ben o köpeklerden nefret ederim. Ama sorun benimle ilgili değil, git, Anders'le konuş, tüm savaş boyunca cephedeydi o, iki kez yaralandı. Şimdi ilân toplayarak geçiniyor, dürüst bir insan okluğu için tabii tüm bu

çektikleri. Sıkı çocuklar var çevresinde... Git bir konuş, bu sıra-lar en kötü şey, yalnız olmak.

MacHorn hiçbir şey söylemedi. Dubbelt'e inanmazdı: gerçekten poliste çalışıyor mu, çalışmıyor mu, bilmiyorum, ama ben nasıl Jim MacHorn'a benziyorsam, bu adam da anadan doğma bir hafiyeye benziyor. Bir üçkâğıtçı olduğu kesin, ama doğru söylüyor: bu sıralar tek basma olmak pek de neşeli değil. Gitsem mi acaba Anders'e? Yaygaracının, kavgacının teki diyorlar, ama gözü pek, yürekli çocukmuş duyduğuma göre. İyi ama, ne söyleyebilir ki Anders bana? Kızılların hayvan olduklarını mı? Bunu ben onsuz da biliyorum. En iyisi «Eldorado»ya gidip iki kadeh bir şeyler içmek.

Ama bir hafta sonra yine de Anders'e gitti. Bir süre şundan bundan konuştuktan sonra Anders:

— Yaşamaktan yorulmuş, tembel birtakım adamları gömüyorsunuz —dedi.— Eh, bu da bir iştir, meslektir. Oysa ben bir an önce gömülmeleri gerektiğine inandığım birtakım tereslerden ilân toplamak zorundayım. Ama siz yüzbaşısınız, büyük bir rütbedir bu, savaş sanatını da bilen bir adamsınız üstelik. Fazla beklemeyeceksiniz: savaş her an başlayabilir. Hatta hiç kimse n'oluyor demeye kalmadan...

— Nasıl n'oluyor demeden? Kongrede nutuklar atılacak, gazetelerde yazılar döktürülecek, radyodan seferberlik çağrılan yapılacak...

— Üçüncü dünya savaşının da önceki savaşlar gibi başlayacağını nereden biliyorsunuz? Her şey başka türlü olabilir bu kez. Balkanlarda bir yerde, ya da Kore'de falan... Her şeye hazır olmak gerek.

— Ben ta ne zamandır hazırım.

— Dosdoğru söyleyin bana: en öndekilerin arasında yer almak ister misiniz?

MacHorn bir küfür savurdu:

— Hayvan herifler, durup iki soluk bile aldırmıyorlar! Sorduğunuza gelince: ben ne bir kızılım, ne yahudiyim, ne de

" zenciyim, gerçek bir Amerikalıyım ben. Eğer gerekliyse hemen şimdi de gidebilirimi..

Anders yerinden kalkıp coşkuyla elini sıktı MacHorn'un.

MacHorn daha sonra şöyle düşündü: iyi ama neden en ön-dekilerin arasında yer alacakmışım? Savaşilacaksa, herkes gibi, herkesle birlikte savaşılır... Ama, bir ay önce cavlağı çekmişiz, ya da bir ay sonra, çok mu fark eder yani? Belki paçayı da sıyırabiliriz? Fıstıklarla içip, dansedip, bağırabilirim. Savaşta sağ kaldığın sürece iyidir, bağır bağırabildiğin kadar...

«Eldorado»ya gitti MacHorn. İki bacağı da olmayan bir piyanist sabahın saat üçüne kadar piyano tıngırdatırdı burada. Japon savaşında, bir adada yitirmişti bacaklarını. Herhalde onun da midesi bulamyordur, diye düşündü Mac Horn, yoksa telleri koparacakmışçasına vurur muydu tuşlara? Fazla gürültü olması iyi bir şey ama, hiçbir şey düşünmüyorsun. Doktor Green telefon etti bugün, Smiths ölüyormuş. Yarın oraya uğramak gerek, bu gece de bir masraf listesi hazırlamalı. Birinci sınıf bir gömme yapılacak Smiths'e, büyük bir üçkâğıtçı çünkü. Bir kadeh daha viski içeyim... «Meşum hata» filminden değil mi bacaksızın çaldığı şu şarkı? Aptalca, ama gülünç de...

Kız oğlana diyor ki:

Niye öpüyorsun beni?

Ne sen sensin, ne de ben ben

Tru-tu-tu ve tra-ta-ta.

Beni törensiz-kefensiz gömecekler, artık Bulgaristan mı olur, Kore mi olur, dünyanın öbür ucunda bir yerlerde, bir çukurun içine itiverecekler. Ama olsun, ben yine de gerçek bir Amerikalıyım ve kızıllara kızıl düzenlerini bize uygulama fırsatı vermeyeceğim, karınca gibi ezeceğim namussuzları!.

Bacaksız piyanist birden çalmayı kesti. MacHorn bağırdı: —Çalsana canını şeytan alası! Al, benden on dolar sana. Bugün göbeğim kaliteli bir demir parçası kazandı.

Piyaniste doğru paralan fırlattı, beriki tahta bacaklarım uzun süre takırdatıp durdu paraları toplayabilmek için. Mac Horn'sa şarkı söylüyordu:

Alnından vuruyor kendini Ve kendi uzanıyor yumuşacık tabutuna: Al beni toprak, al beni! Tru-lu-lu-lu ve tra-la-la.

Kurt'un, okşayışlarının, saygısının, parasının tadını çıkarttığı şişko terzi kız arkadaşlarına şöyle derdi: «Doğrusu sıradan bir tüccarı yeğlerdim, gerçi Kurt'da sıkıcı değil ama benim sakin bir yaradılışım var, o ise tipik bir serüvenci.» Uğraştığı işin tehlikeli olduğunu Richter de anlıyordu; bazen kalemleri, cetvelle-riyle çalışma masasını, Hûda'yı, arada bir esneyerek «Berliner Illustrierte» ciltlerine baktığı sessiz, sıkıcı akşamları özlüyordu; ancak bir kez kafasına serüvenci olduğu fikrini sokmuştu ve buna yalnızca şişko terzi kızı değil, kurduğu «İmparatorluk Ulusal Emek Partisi »ne üye olan yüzlerce talihsizi de inandırmıştı. Toplantılarda Richter anlaşılmaz, ama heyecanlı konuşur, Ruslardan öç alma ve yitirilen topraklara geri dönme çağrısında bulunur ve Amerikalılardan Almanya'yı büyük bir devlet olarak kabul etmelerini isterdi. Yandaşları S.S. birliklerinde hizmet etmiş eski nazilerdi; onların önünde konuşurken Richter elinde olmadan eski düşünceleri, hatta sözcükleri yineler, «Melez»lere, «plütokratlar»a söver, rahmetli Marabout'nun «Ölüme mahkûm kuşaklar ölümle nişanlıdır», «Almanya eşsizdi, eşsiz olarak kalacaktır» gibi özdeyişlerini yinelerdi. Toplantıdan sonra biraz yürürdü ve eğer yakınlarında partisine baş koymuş, kraldan daha çok kralcı bir yandaşı bulunmadığından emin olursa, üst-

I

lendiği bu tuhaf ve olağanüstü görevi unutmak için kadın çığlıklarının cazın gürültüsüne karıştığı bir restorana giderdi.

Partisinin manifestosunu yazmış ve bunu Schirke'ye göstermek istemişti; ancak binbaşının Paris'te olduğunu öğrenince sorumluluğu üzerine alması gerekmişti. İki hafta sonra Weigl, «Binbaşı döndü —demişti,— manifestoyu okudu, senden çok hoşnut.» Richter ayaklarını yere sıkı bastığını anlıyordu partisine yazılan eski bir teğmene sert bir sesle, «Lütfen —dedi— başkan olduğumu unutmayın...»

Richter'e, Amerikalıların «İmparatorluk Ulusal Emek Par-tisi»ni yasakladıkları ve polise Richter'in Frankfurt'da ne amaçla bulunduğunu araştırması emrini verdiklerini söylediklerinde, işin içinde bir yanlışlık olabileceğini düşündü. Hemen Weigl'e koştu; bir süre Amerikalılara ve polise söven Weigl, Richter'i yatıştırdı. («Binbaşının bir tek sözü yeter») ve yarma kadar beklemesini rica etti. Richter çok rahatsız bir gece geçirdi; asansörün homurtusunu dinliyor ve şimdi kendisini yakalamaya geleceklerini sanıyordu. Sabahleyin yine doğruca Weigl'in dükkânına koştu. Weigl kadının birine uzun uzun glayörlerin grup, ner-gislerinse yastık ekimine uygun olduklarını anlattı. Sonunda kadın gidince.

— Ne dedi? —diye— sordu Richter.

— Binbaşı bu işe karışmak istemediğini söyledi. Amerir kakların elinde ciddi gerekçeler varmış... Aklıma gelmişken söy-'leyeyim, bir daha buraya da uğramamanı rica edeceğim senden,

çok tehlikeli bu. Eve de gelme, benim için hoş bir şey değil bunları söylemek, ama ne yaparsın, durum böyle...

Richter anlıyordu: Smiddle... Elinden kaçtığım için hiçbir zaman bağışlamayacak beni. Sonum geldi demektir.

Bir bara gidip içtikten sonra şişko terzisinin yolunu tuttu ve bütün gece Smiddle'e sövdü saydı. Kız esneme esneye,

— Kim bu... Smiddle? —diye— sordu. Richter somurttu:

— Çok mu istiyorsun bilmek? Caninin teki.

Richter «Eski Savaşçılar Birliğbne gitti, ama Shirke'nin yanına girmesine izin vermediler. Weigl de kovdu onu. İki kez polise çağırıp kızılların bölgesinde ne yaptığım ve oradan hangi koşullar altında ayrıldığım sordular. Artık hiç şüphesi kalmamıştı Richter'in: Smiddle'di kendisine kara çalan. Schirke'ye çok dokunaklı bir mektup yazarak kendisini Amerikalı gazeteciden koruması için yalvardı. Schirke'nin sekreteri mektubu binbaşıya verdiğini söyledi, ama Richter herhangi bir yanıt alamadı.

Paris'ten döndükten hemen sonra Schirke general Dawes' la görüştü. Generalin hiç keyfi ypktu: Almanlarla pazarlık yapmaktan, Fransızların protestolarından, işçi partisinin iki yüzlülüğünden, Bonn'la sonu gelmez görüşmeler yapmaktan bıkıp usanmıştı. Bütün bunlardan suçlu bulunan da hep kendisiydi. Washington, bu namussuz Avrupa'nın nasıl bir fesat yuvası olduğunu bir türlü anlamak istemiyordu.

Schirke, Fransa'da Avrupa ortak savunması planını sabote edenlerin bulunduğunu söyleyince general ifrit kesildi:

— Suçunuzu Fransızların üzerine atmayın! Almanların herkesi kendine karşı aldığını unutuyorsunuz. Burada neler olup bittiğine iyi bir bakın, «Eski Savaşçılar Birliği» bir yandan dolandırıcıları koruyup maskelerken, öte yandan da halkı bize karşı kışkırtıyor. Geçmişinize bakmadan size güvendim ben ve siz de dürüst çalışacağınıza dair asker sözü verdiniz bana. Sözünüz böyleymiş demek sizin! Birliğinizde bir sürü kızıl bulunduğuna eminim. General Speidel'in hapiste olduğuna ilişkin konuşmalar kabak tadı verdi artık. Sizin hapishane dediğiniz bir sanatoryumdur. Çingene gibi pazarlık ediyorsunuz. Sizsiz de asker bulabiliriz biz. Generalleriniz ise öyle fazla değerli bir mal sayılmazlar, kırık dökük generaldir bunların hepsi, Herr Schirke.

Generalin öfkeden kıpkırmızı yüzüne bakan Schirke, birliği dağıtabilirler, diye düşündü. O zaman beni de tutuklarlar... Ne de olsa burada ev sahibi onlar. Elbette bir-iki yıl sonra

ağızlarını değiştirecekler: Almanlar olmadan hiçbir şey yapamazlar. Ama şimdilik zikzak yapmak gerek.

— «Eski Savaşçılar Birliği» nin —dedi Schirke barıştırıcı bir tonla— sizlere çalışmalarında dürüst olmasını sağlayacağım. Bizler Amerika olmaksızın Almanya'nın hiçbir zaman dinlemeyeceğini çok iyi biliyoruz. Birlik salonunda sizin bir portreniz asılıdır... Bir konuda haklısınız: eski savaşçılar arasında hiçbir şey anlamayanlar ne yazık ki vardır. Örneğin saym general, kendilerini «İmparatorluk Ulusal Emek Partisi» diye adlandıran şu küçük gruba neden katlanıp duruyorsunuz? Başlarında Richter diye birisi var. Adam kendisini ünlü bir mimar gibi gösteriyor ve öylesine sanatkârane yalan söylüyor ki, başlangıçta ben bile inandım... Karanlık geçmişi olan bir adamdır bu, dört yıl kızıllarla çalışmıştır ve şimdi de öylesine su gibi para harcamaktadır ki, paraları Ulbricht'tan almış olabileceği akla geliyor. Polis derseniz parmaklarının arasından bakıyor bu adama. General Speidel'i özgürlüğüne kavuşturmak istemiyorsunuz. Nedir generalin suçu? Kızıllara karşı savaşmak, askeri disipline boyun eğmek, hepsi bu. Öte yandan Richter gibi bir düzenbaz ise canının istediği her şeyi yapabiliyor.

General Dawes biraz gerilemişti, ama yine de kızgındı yanıtlarken Schirke'yi:

— General Speidel bir savaş suçlusu olarak hüküm giymiştir. Toplu katliamdır suçu, üstelik Rusya'da da değil, Yunanistan'da... Richter'e gelince, halledeceğim onun işini. Size ise söylediklerim üzerinde düşünmenizi salık veririm. Benim portremi asmak yetmez, film yıldızı değilim ben ve beni bununla satm alamazsınız. Bizimle çalışanlar dürüst olmalıdır. Anlaşıldı mı?

Richter, Schirke'den aldığı paraların kalanım da şaraba yaürdı. Birkaç kez poliste sorguya çekilmiş ve kentten bir yere ayrılmaması için imza kaydı konmuştu. Eski evinden ayrılmış, Skoç kumaşından elbisesini, Amerikan malı potinlerini satmıştı. Eski ceketinin cebinde Berlin'den satın aldığı kimlik cüzdanını bulmuş ve yeniden Koenigsberg'li Johann Saks olmuştu. Soğuk

günlerde küçük birahanelerde ısınıyor, bir gecelik için verilen paralı barınaklarda geceliyordu; yolda giderken ürkek ürkek çevresini gözlüyor, Smiddle'i arıyordu gözleriyle. Politikadan iyice soğumuştu, gazete okumuyordu ve Amerikalı gazetecinin Prag* da başına gelen felâketten haberi yoktu. Ne iş bulursa yapıyordu: çuval taşıyor, afiş yapıştırıyor, bazen de tanrı rızası için elini açıyordu; düşüşü de tıpkı yükselişi gibi hızlı olmuştu ve ününün doruğuna ulaştığı iki ay, aptalca bir uyuklama dönemi gibi geliyordu ona. Sonunda az ya da çok sürekli sayılabilecek bir iş bulabilmişti: sessiz bir sokaktaki bir zenginin köşkünün yıkıntısı temizlenecekti. Buruk bir gülümsemeyle düşünüyordu . Richter: benim bir mimar olduğumu, general Gober için ev yaptığımı bilseler...

Tam artık Smiddle'i unutmaya başladığı bir sırada kendisiyle burun buruna geliverdi. Hemen yambaşmda duruyordu Smiddle. Richter çabucak arkasını döndü, ama Amerikalı tanımıştı onu.

— Merhaba, Herr Richter!

— Yanılıyorsunuz —diye mırıldandı Richter korkuyla.— Ben Johann Saks'ım. Richter diye birini de tanımıyorum.

Smiddle'in keyfi yerindeydi, sabah kendisini general Dawes kabul etmiş, cesaretini överek çektiklerinden sonra muhakkak dinlenmesi gerektiğini söylemişti. O da bir aylığına Amerika'ya gitmeye karar vermişti. Dawes senatörün fazla yaşayamayacağını söylüyordu. «Transoc» konusunda görüşmesi gerekirdi onunla. Sonra, gerçekten de başına gelenlerden sonra Jackson' da biraz keyif sürmesi hiç fena olmazdı hani. Güzel bir ilkba- ¦ har günüydü. Smiddle bir Fransızla birlikte yemek yemiş, çok fazla içki içmişti. Richter'in şu andaki durumunu çok gülünç bulmuştu: işçi gibi giyinmiş ve taş taşıyor, herhalde kızıllarda , böyle bu işler: «demokrasi...» Çok ilginç, Berlin'den neden kaçtı acaba? Benden korktuğu için kaçmış olabileceğine kesinlikle inanmam. Büyük bir olasılıkla bir kadın dalgası vardı işin

içinde, Hilda onun bir mart kedisi kadar zampara olduğunu söylememiş miydi?

Smiddle sevecen bir tavırla:

— Bırakın aptallığı —dedi.— Karınız nasıl, ondan söz edin biraz.

— Karım falan yok benim. Demin de dedim size, Richter değilim ben.

— Peki bu evi kim yapıyor? Yoksa siz mimar değil, bir fırıncı mısınız? Bırakın artık şu gülünç oyunu! Biliyor musunuz, aptalca yapılan birtakım maskeli balolar vardır hani, hiç hoşlanmam onlardan. Bir mimar olduğunuz halde, neden taş taşıyorsunuz, burası kızıl bölgesi değil? Hem siz buraya nasıl geldiniz?

Richter hiçbir karşılık veremezdi. Mahvolduğunu anlıyordu. Bir el arabasının üzerinde durduğu için Smiddle'den bir baş kadar büyük gibi görünüyordu, ama öylesine açması bir görünüşü vardı ki, bu durum Smiddle'i son derece keyiflendirdi: bu hayvan vebadan korkar gibi korkuyor benden. Dur iyice bir korkutayım:

— Madem öyle, kâğıtlarınızı gösterin bakalım.

Gülümsedi Smiddle. Richter çevresine bir göz attı: kimsecikler yoktu. Yerden bir taş aldı, Smiddle'in kafasına vurdu ve kaçmaya başladı. Amerikalının peşi sıra koştuğunu sanıyordu. Böylece rıhtıma kadar koştu ve yıkık bir evin bodrumuna gizlendi. Gece yarısına kadar oturdu burada. Sağından solundan fare ayaklamaları geliyordu. Richter başını ellerinin arasına aldı ve bağıra bağıra ağlamaya başladı.

Köpek gezdirmeye çıkmış bir hizmetçi kız gördü kaldırımda sırtüstü yatan adamı. Adamın

başında kan varmış gibi geldi hizmetçiye ve bağırdı. Bir işçi koştu geldi, «Biraz fazla' kaçırmış delikanlı...» dedi Sonra sarhoşun başına su döktü. Hizmetçi sevinmişti; «Kımıldıyor, demek ki canlı...» Sonra cankurtaran arabası geldi, Smiddle'e bakan doktor, «Polisin işi bu...» dedi.

Bir saat sonra general Dawes'a bildirildi olay. Cinayeti inşaat işçisi Johann Saks'ın işlediği anlaşılıyordu. Katil kaçmayı başarmıştı. General kendinden geçmişti: ne demezler şimdi Washington'da? Bir bu eksikti... Smiddle'i kızıların öldürdüğü kesin, Prag'ın öcünü almak istediler. Ama bu nasıl bir küstahlıktır böyle? Kentin merkezinde, güpegündüz?.. Yazık oldu Smiddle'e, daha sabahleyin bu odada oturuyor, gülüyor, Prag zin-danlarındaki işkence odalarım anlatıp, planlar yapıyordu. Az bulunur bir adamdı, tatlıydı, munisdi, yürekliydi. Ve şimdi yok bu adam... Demek ki herkesin başına gelebilir bu, buradan çıktığım sırada birisi ateş edip öldürebilir benî. Bir de «soğuk savaş» diyorlar, ne soğuk savaşı, işte Smiddle'i öldürdüler...

Polis kentin bütün batakhanelerini aradı, ama Johann Saks'ı bulamazdı. Kızıl bölgesine geçmeyi başardığı söyleniyordu. Bir orospu, katilin kendisine geldiğini ve demet demet dolar gösterdiğini söyledi. Eski S.S.'lerden Strump ise Richter ve Saks'ın aynı kişiler olduğunu ileri sürdü; Strump bir gün sokakta giderken yıkık bir evin onarımında çalışan işçilerden birinin «Ulusal Emek Partisi» başkanına ne kadar benzediğini görerek şaşırmıştı. Strump daha sonra, Richter'in, partisini yasaklayan Amerikalıları cezalandırmak istediğini ekliyordu, ama bu sözler kimse tarafından ciddiye alınmadı: çünkü Strump düş kurmayı seven bir insandı, iki yıl önce de Coblence'de, iskelede Hitîer'e rastladığını ve Führer'in gayet sakin maden suyu içtiğini anlatmıştı. Gazeteler Smiddle'in öldürülmesini Prag'la ilgili açıklamalarına bağlıyordu. Frankfurter Zeitung da, «Kızılların, federal cumhuriyetin temellerini sarsma girişimlerine ne zaman son verilecek?» deniliyordu.

Senatör Low'a sakınarak bildirdiler olayı: doktor yeni bir krizden korkuyordu. Senatör kendine gelince, hiçbir şey söylemeden, uzun süre Smiddle'in portresine baktı. Zavalı çocuk bir kahraman gibi öldü, Amerika için canından geçti! Şikâyet etmek günahtır, biliyorum, ama bu kadarı da eşitsizlik doğrusu! Bir takım ödlekler, beşpara etmez adamlar zenginleşîyorlar,

gülüp oynuyorlar öte yandan Smiddle gibi billurdan bir adam kızılların eline düşüyor... Artık kimsem yok. Mary'nin adım bile anmak istemiyorum. Paris'te ne yaptığım sorduğumda Coster gayet açık söylemişti: kahvelerde oturup Amerika'ya sövüyor ve hiç utanıp sıkılmadan zencilerle dansediyormuş. Bunun benim kızım olduğunu düşünmek bile korkunç!. Smiddle'e bağlamıştım tüm umutlarımı, ama yüce Tanrı yanına çağırdı onu. Kime emanet edebilirim artık «Transoc»u? Benim gücüm tükenmek üzere, Nivelle ise* bir hiç ve üstelik de Fransız.

Biraz yatıştıktan sonra senatör Robert'e gitti. Albayın olayı yalanlayacağını düşünüyordu ama Robert kayıtsızlıkla:

— Evet —dedi,— yazık oldu Smiddle'e, her ne kadar Prag'da ödlek davrandıysa da, yetenekli bir adamdı.

Low kendinden geçmişti:

— Lütfen gücenmeyin ama, ancak bir kızıl böyle konuşabilir. Siz de çok iyi biliyorsunuz ki işkence yaptılar çocuğa. Damarından iğneyle...

Robert hemen yatıştırdı onu:

— Biliyorum, biliyorum. Tartışmayalım, heyecanlanmamanız gerek sizin.

— Korkarım ki —dedi bir süre sustuktan sonra Low— heyecanlanacağım günler de iyice sayılı artık. Ölümümden sonra kim yönetebilir. «Transoc»u?

— Neden böyle karamsarsınız? Hepimizden çok yaşayacaksınız siz. «Transoc»a gelince, üzerine düşeni yapmıştır. Prag olayından sonra demirperde gerisine ajanstan kimseyi bırakmazlar. Batı Avrupa için ise ajans dışında daha bir sürü kanalımız var. Bana kalırsa Missisipi'ye gidin siz, halka moral verin, yoksa kızılların propagandaları ta oralara bile sızacak... Üstelik, evinizde geçireceğiniz bir ay, ömrünüze on yıl katacaktır, bundan eminim.

— Benim sağlığım konuşmaya değecek kadar önemli bir şey değil. Jackson'da Smiddle'siz ne yaparım ben? Richmond Jr. gözüpek çocuk, ama ona gözkulak plmak gerek, çok genç

daha... Binbaşının nasıl iyi bir insan olduğunu tahmin edemezsiniz! Bakın, açık söylüyorum, Smiddle'siz bir Missisipi de olamaz...

Low'la olan görüşmesini anımsayan Robert gülümsedi: hiç şüphe yok ki dürüst bir adam, ama ömrümde ondan daha aptalına rastlamadım. Smiddle'in uydurduğu hikâyeye bile inanmış! Binbaşı korkağın ve sarhoşun tekiydi. Hatta iki tarafa birden çalıştığını. ve artık dökülmeye başladığını görünce de kızılların kendisini ortadan kaldırmış olmaları pek muhtemel. Ama yine de Amerika olağanüstü bir ülke! Benim de ya birtakım üçkâğıtçılara, ya da birtakım ahmaklara dayanmam gerekiyor. Kafası çalışan adamlar böyle işlere girmek istemiyorlar. Yarın bir savaş olacağını biliyorlar ve bugün bunun üzerinde hiç düşünmüyorlar: oturup dolar yapıyorlar. Bir itirazım yok, yapsınlar, haklarıdır, ama bu kızılları öfkelendirebilir. Ne var ki kurban vermeyi de bilmek gerekir. İşadamları bizim işlerimize işadamı gibi yaklaşmıyorlar, yapılacak üç beş kuruşluk ekonominin ülkeye çok pahalıya mal olacağını unutuyorlar. Dün Bindd-îe bütçenin olağanüstü şiştiğini, Amerika'nın ilkelerine ihanet ettiğimizi, ülkenin «doymak bilmez bir sülük» e benzediğini söylüyordu. Aydın bir adamdır Binddle, koca bir bankanın direktörü, ama durumun ciddiliğini anlamıyor. Amerika onun için yalnızca bir sağmal inek. Eğer kızıllara on yıllık bir

süre verirsek, Binddle bankasına elveda diyebilir ve en iyi olasılıkla da bir kapıcı olur. Ya kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen yağmacılar! Orta halli bir Amerikalıyı atom bombasının bizler için değil Ruslar için felâket olacağına inandırmak gerektiğinde, üçkâğıtçının biri çıkar ve New York'un yıkıntılarının resmini çizer, bir başkası radyasyona karşı patentini aldığı bir ilacın reklamını

yapar, üçüncü bir tanesi ise hem sığmak hem bar olan bir yer yapar ve bunu kırk sekiz eyalete duyurur. Muazzam bir ülke, bir sürti dahi... Yalnızca bir şey eksik: yönetici fikir.

Robert'in düşüncelerini telefon sesi kesti: şefi çağırıyordu. Masasının üzerinde duran «Yugoslavya» dosyasını aldı. Balkan seçeneği gitgide daha çok ilgisini çekiyordu. Gerçi Almanya da bir güçtü, ama uygun fırsat elden kaçırılmıştı: Berlin kuşatması sırasında çok daha uygun bir hava vardı. Sonra, Almanlar fazla uygarlaşmalardı, kendi küçük burjuva konforlarını Polonya'nın ya da Beyaz Rusya'nın ormanlarına tercih ediyorlardı. Hitler onların sinirlerini öylesine gerebilmişti ki, belânın üzerine gitmişlerdi. Bu bir kez daha yinelenebilecek bir şey değildi. Almanlar savaşacaklardı, üstelik iyi de savaşacaklardı, gelenekleriydi bu onların, disiplinliydiler, ama ikinci derece bir savaştı bu. Öte yandan Tito ön safa alınmak için çok daha uygundu: kızıllarla hesabı vardı onun, korku değil, vicdandı hareket noktası...

Robert, albay Danovan'a raporunu verdi:

— Taylor, Yugoslavya, sanki Portekiz ya da Norveç'miş gibi biçimsel olarak ele alıyor sorunu. Sınır olaylarına ayrılan para acınacak miktarda, özellikle de sınır uzunluğu ve eldeki olanaklar gözönüne alınırsa... Bazı harcamalar ise hiç gösterilmemiş: halk arasında yapılan ajitasyonlar, bir radyo istasyonunun kurulması, yöneticilere verilen armağanlar... Yalnızca silah sağlamakla sınırlayanlayız kendimizi, bu silahlara politik hedefler de göstermeliyiz. Benim önerim...

Robert'in sözünü kesti Danovan:

— «Ben» adını biraz fazla yersiz kullanıyorsunuz gibi gelmiyor mu size de? Alçakgönüllülük, erdemlerden en son akla geleni olmasa gerek. Yugoslavya işini kontrol edeceğim, gerçekten bir ek ödeme emri çıkarmak gerekiyor. Ama benim sizi çağırmamın nedeni başka: Asya'yı iyice defterinizden şildiniz. Mac-Arthur sorunlara hep kendi dar açısından bakıyor, aslında onda da sizin zayıflığınız var: kendini yanılmaz sanmak... Ama bu on-

da sizdekinden çok daha bağışlanabilir bir düzeyde. Ne olursa olsun Asya'dan çıkmak niyetinde değiliz biz, hatta siz getirip soframıza on tane Yugoslavya koysanız bile... Cumhuriyetçiler hareketsizlikle suçluyorlar bizi, ve bu kez haklı adamlar. Sizden ricam Çin ve Kore üzerinde çalışmanızdır. Robert karşı koymak istedi:

— Ama kendimizi bu şekilde dağıtamayız. Bir tek yer üzerinde durmamız gerek.

— Dowlittle'm yazısını okudunuz mu? Güzel! Öyleyse Johnson'un da onunla aynı fikirde olduğunu unutmayın...

— Ben Johnson'un Asya seçeneğine karşı olduğunu sanıyordum...

— İşiniz olmayan şeyler üzerinde kafa yormayın, albay, Üstlerinizin size söylediklerini yerine getirin yeter...

Danovan'ın odasından çıkarken Robert son derece soğukkanlıydı, daktilo kızlarla da nezaketen selamlaşmıştı. Ama yüzünün aşırı derecede beyaz olduğunu fark eden bir daktilo ötekine fısıldadı: «Onun yerinde olmak istemezdim. Albay Danovan'ın bugün huysuzluğu üzerinde, hiç yanlış olmadığı halde bir mektubu iki kez yazdırdı bana da...»

Robert donakalmışçasına uzun süre oturdu odasında, ne telefonlara karşılık verdi, ne de imzalayacağı kâğıtları odasına getiren sekreterini fark etti. Hiç kimse böyle konuşmamıştı şimdiye kadar benimle. Evet, kendisi benim üstümdür, ama ben de bir er değilim, onun gibi albayım. Ondan çok daha yüksek birtakım adamlar gelip benden akıl danışmıştır...

.Bir parça yatıştıktan sonra şöyle düşünmeye başladı Robert: besbelli Danovan'a da Johnson ağzının payını vermiş: Öcünü benden alıyor... Johnson'un Danovan'a bağırışını gözünün önüne getiren Robert hatta neşelenmişti bile: «Üzerinize düşmeyen işler üzerine kafa yoruyorsunuz albay...» Gülünç, Johnson da değil havaları belirleyen. Peki, kim veriyor emirleri? Başkan

dersen, sözünü dinlemediği kimse yok. Birisi Berlin diyor, birisi Balkanlar, bir başkası ise Kore... Konuşanlar hep haber alma' olanakları kısıtlı kimseler... Bilmeceler, varsayımlar üzerine kurulu her şey... Harriman'm tavsiyesi... Dulles kabul etmiyor... Marshall ayak diriyor... Bir söyledikleri bir söylediklerini tutmuyor. Bir Binddle çıkıyor ve her şey üzerinde yorumlarda bulunabiliyor, tabii kendi bankasının görüş açışından. Geleceği gözden geçirebilecek yetenekte midir böyle adamlar? Onlar için yalnızca bu yılın bilançosu önemlidir...

Robert her günkü işleriyle uğraşmaya zorladı kendini. Düşüncesinde ayak direyen bir adamdı,,bu yüzden Yugoslavya' dan başladı. Scott kör inançların işlerine engel olduğunu yazıyordu: İnsanlar küçüklüklerinden beri Ruslara kurtarıcı gözüyle bakmaya alışmışlardı. Robert, Scott için bir mektup dikte etti: «çeşitli harcamalar» kaleminde gösterilen paradan yararlanabilirdi Scott.. Sonra, şu şekilde bir rivayet yayılmahydı: son savaş sırasında Rusların Yugoslavian kurtarmak için parmaklarının ucu bile kanamamıştı, her şey hazır olduğu bir zamanda, Almanların artık ciddî bir direniş gösteremeyecekleri .bir sırada gelmişlerdi Yugoslavya'ya.

Sonra Asya işine geçti Robert ve birisi Hong Kong'ta konsolos yardımcısı Nicholson'a, öbürü de Seul'de bulunan binbaşı Curzon'a olmak üzere iki telgraf yazdırdı. Nicholson'dan hafif silahların uçaktan atılması işini hazırlamasını istiyordu. En iyisi güneyden başlamaktı harekete. Halkla ilişki kurmak ve birtakım nirengi noktalan saptamak muhakkak gerekliydi. Binbaşı Curzon'a ise Robert şimdilik uçuş gruplarıyla yetinilmesini yazdı. 38. paralele geçişin büyük zorlukları yoktu, kızılların aji-tatörleri güneye kolayca sızıyorlardı. Uçuş gruplarını gerekli teknik araç ve gereçle donatmak gerekliydi. Kuzey hükümeti üyelerinden birisinin öldürülmesi (Mart ayında olması yeğlenir) hem Seul'de, hem de Amerika'da çok iyi etki yaratırdı. Bundan başka Robert binbaşı Curzon'dan, Kuzeyin paralarından basıl-

masına gerek görüp görmediğini sordu ve kendisine acele yanıt vermesini istedi.

Çalışırken kırgınlığını unutmuştu, ama dışarı çıkınca yeniden albay Danovan aklına geldi ve yemden bembeyaz kesildi. Kırk sekiz yaşındayım, oysa onun önünde suçlu bir çocuk gibi oturdum...

Şubat sonlarıydı, ama her şey ilkbaharı andırıyordu: ılık akşamlar, Robert'in evinin önündeki yeşermiş çalılar, salondaki fulyaların tatlı kokusu... Yemek sırasında Robert hiç konuşmadı. Karısı ve Ella kaygılı yüzlerle sık sık ona bakıyorlar, aralarında fısıldaşıyorlardı. Bu onların sık sık yaptıkları bir şeydi ve Robert'e de doğal gelirdi, ama bugün onların fısıldaşmalarına canı sıkılmıştı: neden yüksek sesle konuşmuyorlardı? Kendisinden bunca korkulacak bir despot muydu o? Gönlünü alacaklan yerde, komplocular gibi fısıldaşıp duruyorlardı...

Yemekten sonra Ella odasına gitti. Karısı salonda örgü örüyordu. Robert gazetesini açtı, ama hiçbir şey okuduğu yoktu, Danovan'la konuşmasını düşünüyordu. Birden yüksek sesle güldü:

— Gülünç bir şey mi okudun? —diye— sordu karısı.

Robert titredi ve karşılık vermedi. Düşüncelerine gülmüştü: yedi yıldır bu işle uğraşıyorum, kendime özgü bir çizgi izlediğimi sanırdım. Saçma! Tıpkı Low gibi bir oyuncağım ben de bu işin içinde. Hepimiz oyuncağız. Kralsa yok, daha doğrusu pek çok kral var. Onlar benden daha zengin, dolayısıyla daha güçlüler. Onların söylediklerini yinelediğim zaman beni alkışlıyorlar: «Son derece orijinal bir fikir, böyle güzel düşünceler de hep sizden çıkar...» Ama bir çürük tahtaya basmaya gör: işin bitik demektir. Örneğin, bugün... Eğer sözünü ettikleri planlarını gerçekten uygulayabilseler, insan buna da razı olabilir. Ama ne kendilerini yönlendirici bir fikirleri, ne kararlılıkları, hiçbir şeyleri yok. Tiksinç!

Gazetesini katlayıp karısına döndü:

— Nefis bir akşam... Nerden buldun bu çiçekleri? Çok güzel kokuyorlar... .

Mrs. Robert şaşırmıştı: havadan, çiçeklerden hiç konuşmazdı, n'oldu buna?

— Beğendiğine çok sevindim. Fulya bunlar...

Robert kalkıp pencereye gitti, biraz ayakta durduktan sonra yeniden koltuğuna oturdu ve onda pek seyrek görülen bir sevecenlikle:

— Biliyor musun Elizabeth —dedi,— işimden soğudum artık. Sinirlerimin dayanası kalmadı... Şöyle,esaslı bir değişikliğe girişsem ne derdin?.. Charlie ne zamandır «Columbia Bank» m müdürlüğünü önerip duruyor. Çok daha rahat bir iş bu. Ne de olsa otuz yaşımda değilim artık... Sonra, seninle ve EUa'cıkla daha çok birlikte olabilirim...

Karısının neden ağlamaya başladığını anlamayan Robert onu yatıştırmak istedi:

— Hasta olduğumu falan sanma. Yalnızca yoruldum. Bir de, bıktım...

— Ne kadar mutluyum, tahmin edemezsin! Çok az görüyordum seni... Sonra, o hale geliyordun ki, seninle konuştuğumuzu bile duymuyordum... Ella bugün yemekte başın mı ağrıyor diye sormak istedi, ama korktu çocuk...

Robert utanmıştı:

— Öyle tatsızlıklarla karşı karşıyayım ki, hep onların yüzünden bu durumum... Tanrı biliyor, bir şeyler yapmaya çalıştım. Kendim için değil, Amerika için. Ama tek askerle ordu olur mu? Bazen öyle geliyor ki, bunlar insan değil de, kan emici birer örümcek sanki... Düşünmek istemiyorum bunun üzerinde. Pazar günü Ella'yı da alıp bir motor gezisine çıkalım. Longfellow'un evini de gezeriz, Ella görmemişti orayı. Be ğeniyorum şiirlerini Longfellow'un... «Hayatım Zeburu»nu anım sıyor musun?.. Yanıbaşımda sen dururken, neden büyük girişim lerin ardında aradım mutluluğu?..

Karısını öptü. Nicedir kocasının okşayışlarını unutmuş olan Elizabeth genç bir kız gibi kıpkırmızı kesildi.

Sabahleyin her zamanki gibi işine gitti Robert. Dün akşamı anımsayınca yüzünü buruşturdu: birisi görse içkiliyim sanırdı... İstifa dilekçesi vermek kolay iş, sonrası önemli... Sonra ne olacak? Dolar biriktirip, Elizabeth'e gönül okşayıcı sözler söylemek mi? Hayır, ben bunlar için uygun değilim. En korkuncu, oyundan saf dışı edilmiş olmak. Beni sayıyorlar, çünkü Penta-gon'dayım. Danovan görgüsüzün biri, ne zamandır biliyorum bunu. Ama ben ona değil, Amerika'ya hizmet ediyorum. Eğer kızılları ezmezsek, hepimiz yokoluruz, ben de, Danovan da, Jonhson da. Aslında kırk altıda, onlar daha bellerini doğrultmadan yapılmalıydı bu. Tabii şimdi geç artık bundan söz

etmek için, daha iyisi geleceğe bakmalı. Evet, Çin terazinin üzerinde büyük bir ağırlık, bu doğru, ama her şey Avrupa'da belirlenecek. Bunu Dowlittle de anlıyor, ama Cumhuriyetçilere oy çekebilmek için anlamaz görünüyor. Yalnız olduğum da saçma, benimle birlikte milyonlarca Amerikalı var. Ama durumun ciddiliğini daha hepsi anlamıyor. Hergün bir önceki günden daha sabırlı olmalıyım. İnsanlar vardır, etkili rollere susamışlardır: bunların güzel söylevler verip kendilerini suçsuz gibi göstermeleri gerekir. Bunlar aslında kızılları yok etmek isterler (benim gibi,) ama «katlanmak», «uzlaşmak» sözcükleridir dillerinden düşürmedikleri. İyidir de böyle yapmaları: varsın bütün dünya görsün ki biz barış istiyoruz, kızıllarsa buna yanaşmıyorlar. Marshall'ı anlıyorum, beyaz eldiven gösteriyor o. Ama birilerinin de «sivrisinek ısırması teorisi»ni uygulaması, «Balkan Varyantını hazırlaması, Prag'da ya da Pienhiyan'da adam öldürmesi gerekir. Yann bunlar herkesin işi .olacak ve adma da «yurtseverlik», «yurt borcu», «özgürlüğün korunması» diyecekler. Bugünse, varsın şamar oğlanı Robert uğraşsın bunlarla. Katlanır o. Ve kazanır. Robert telgraflara baktı ve Seul'e, binbaşı Curzon'a dünkü telgrafına ek ikinci bir telgraf yazdırdı: bir kimya kombinasını, ya da Pienhiyan üniversitesini havaya uçurabilirseniz iyi olur.

RP?!

Bu tabii, dünkü,, bir bakanın öldürülmesi yönergemizi değiştirmemektedir.

65

Dönüşünde Minayev'e biç rahat vermediler: dostları, komşuları, iş arkadaşları, Olga'nm kız arkadaşları geliyor ve herkes Amerikan hapishanesinde 8 ay yatan adamı görmek istiyordu. Bakanlık klübünde bir konuşma yapmasını istediler kendisinden. Sonra hukuk fakültesi öğrencileri geldiler: «Sizin onurunuza bir gece düzenledik. Genç ozanlar barış üzerine şiirlerini okuyacaklar, siz de bize Amerika izlenimlerinizi anlatırsınız...»

Mariya Mihaynovna kızıyordu:

— Mityacığımm dinlenmesi gerek, ama hiç rahat bıraktıkları yok çocuğu, çekiştirip duruyorlar...

Minayev onu yatıştırıyordu:

— Hiç yorgun değilim ki anacığım ben; hapiste yatmak hatta dinlenmek oluyor, bir sürü boş saat. Evet, biraz sıkıcı ama, doktorlar sıkıntının insanı şişmanlattığını söylüyorlar. Sen kendine bir bak hele. Dün gece kaçta yattığım görmedin mi, ikiydi saat...

Mariya Mihaylovna kendini savundu:

— Anna Borisovna'nın yanındaydım. Grişa aklına geldi mi altüst oluyor kadıncağız. Bırakamazdım ya onu o durumuyla...

Minayev'e gelenler, ondan yürek hoplatacak şeyler bekliyorlardı, ama Minayev işi şakaya boğuyor, ceketine sahte belgelerin nasıl dikildiğini gülünç bir öyküymüşçesine anlatıyordu:

—- Büyük bir ahmaktı bana kalırsa bu terzi. Adama ne söylesen, yüzünde büyük bir şaşkınlık anlatımı, «O-o-L» diye bağırıyordu. Ama kalfası —dtiğmeyi diken,— doğrusu büyük adam. Beş yıla kalmaz senatör olur... Damlalı, uzun bir burun, keli ışımasın diye bütün kafa üzerine yayılarak özenle taranmış on tel saç ve fıldır fıldır gözler... Ceplerimde ne varsa boşaltmamı söy-

lediği zaman, ciddi bir firma, diye düşünmüştüm, kendilerini tutamayıp cuzdammdaki yirmi doları almaktan korktukları için kendi kendilerini sigortalıyorlar... Meğerse adamın düşüncesi, bambaşkaymış... Savcıya terzilerinin işlerinin ustası olduğunu söyleyince adamın bütün vücudu şişmeye başladı. İnme inecek diye korktum adama, «kızıl» yeni bir suç daha işledi diyeceklerdi: savcıyı öldürdü... Gözünüzün önüne fabrika bacası gibi kalın bir boru getirin, bunu bir gömleğin içine sokun, bir de kravat takın ki her şey tam gerektiği gibi olsun... En aşağı yüz on kilo çeken bir vücut... Bu durumda kim daha çok kızıldır, hatta koyu kırmızıdır, varın siz düşünün...

Dış ticaret bakanlığı görevlilerinden Paylikov:

— Peki —dedi,— sen savcıya bunun politik bir yanlışlık olduğunu söylemedin mi?

— Söylemez olur muyum... Ama tınmadı bile: çünkü tarihi materyalizme karşı kayıtsız bunlar. Ama F.B.I.'den söz etmeye başladığımda kayıtsızlık gitti, yerini öfke aldı. «Aptalca kaleme almışlar belgeleri —dedim,— dikişiniz fena değil, ama yazmak elinizden pek gelmiyor...» Ben bunu söyleyince adamın yüzü menekşe rengini aidi ve açtı ağzını yumdu gözünü... Şaka bir yana, hazırlık soruşturmasında bunun çok beceriksizce bir politik dalavere olduğunu, Amerikalıları bizim üzerimize kışkırtmak istediklerini açıkça söyledim. Hatta herkes duysun diye yüksek sesle söyledim bunu... Yalnız ne var biliyor musun, kahramanlık benim için biraz ters bir şey. Bakanlıktan bırakmıyorlar beni... Gece vakti ölen bir adama uçakla yetişen bir doktoru düşün, iyi bir ameliyat yapıyor ve hastayı kurtarıyor —otur, roman yaz. Ya da bir mühendis, yapılarını doğal afetlerden koruyor, çevresinde kimse yok, ama o sapasağlam... İkinci bir roman. Artık pilotları, sınırlarımızı koruyanları bir yana bırakıyorum. Bir diplomatı al: Birleşmiş Milletler'de bir konuşma yapıyor, ya da bir protesto notası yazıyor, bütün dünya duyuyor. Oysa bir ticaret temsilciliğinin hukuk danışmanı ne yapar? Anlaşmalar düzenler, yani kahramanlıkla uzak yakın ilgisi ol-

mayan bir iş... Yalnız, yakındığımı sanma, tersine, tam bana göre bir iş bu. Karakterim de böyledir zaten benim... Kahramanlığa gelmeyen bir adamım senin anlayacağın.

Konuşma sırasında orda bulunan Olga söze karıştı:

— Karakter konusunda söylediğin aptalca... Seni cephede de gördüm ben. İnsanın kocası hakkında böyle şeyler söylemesi biraz ters, ama sen de neden gerçeği çarpıtıyorsun?

Pavlikov da Olga'yı destekledi:

— Mahkemede nasıi dayandığını bilmek yeter yalnızca... Minayev onun sözünü kesti:

— Ne var bunda olağanüstü? Yalnız beni değil, bütün Sovyetler ülkesini suçluyorlardı, eh, ben de susacak değildim ya... Her Sovyet yurttaşı benim gibi davranırdı orada. Kaldı ki, tam bir rastlantı sonucu düştüm ellerine, şıklık düşkünlüğüm, kendime mavi bir takım elbise diktirme sevdası yani... Eh, bunda da kahramanca bir yan buluyor değilsiniz herhalde?..

Minayev konuşmalarındaki bu alaycı tonu yalnızca bir kez değiştirdi. İşçilere Amerikayı anlatması için büyük bir fabrikaya çağrılmıştı. Başlangıç her zamanki gibiydi: işçiler gülüyorlar, «Olursa bu kadar olur yani» diyorlardı. Ama daha sonra Minayev heyecanlandı; belki işçilerin yüzleri, belki konuştuğu ortam (fabrikanın ünitelerinden birinde öğle yemeği arasında konuşuyordu) heyecanlandırmıştı onu:

— Kapkara geceler, öylesine kara ki, anlatılamaz! Reklam ışıkları ve karanlık, koyu karanlık... İnsan her yerde insan... Orada da hem iyileri, hem de kötüleri var, ama hayat yok orada. Mal çok, her yerde insanın gözüne sürüyle eşya çarpıyor: otomobiller, vinçler, buzdolapları, ütüler... her şey dönüyor, koşturuyor, hızla hareket ediyor, oysa insanın bakacağı, kucaklayacağı bir şey yok: bir boş dünyada insan orada... Broad-way'de bir tiyatroya gitmiştim, zenciler şarkı söylüyorlardı, olağanüstü başarılıydılar, uzun uzun alkışlanıp, üstüste sahneye .çağrıldılar. Seyirciler beyazdı... Sonra beni bir şarkıcıyla tanıştır-

dılar, bir bardak çay içen bir kahveye çağırdım şarkıcıyı. Başını salladı, «Olmaz bu —dedi,— zenciyim ben...» Beyazlarm önünde şarkı söylerken neler hissetmez ki bu zenci?.. Kıtlık nedir bilirim ben, güç yıllar geçirdik ulusça. Ama herkes aynı durumdaydı bizde, orada ise öyle değil... Jöiks mağazalar, evler, paralarını nereye harcayacağını bilemeyen insanlar var. Brower'de yoksulların kaldığı birer gecelik barınaklardan bir tanesini gösterdiler: oturarak uyuyor işsizler burada, önlerinde de masa yerine dirseklerini dayamaları için bir ip gerili... Bir süre sonra uyuyanları yere düşürmek için ipi çekiveriyorlar. Sorarım sizlere, insanlarla bundan fazla alay edebilmenin bir yolu daha var mıdır? Amerikalı bir mühendis bana, «İnsan gibi düşünebilen makineler yapılıyor şimdi bizde, sizi yüzyıl geride bıraktık» demişti. Ben de ona şöyle demiştim: «Belki insan yerine geçebilecek makineler yapıyorsunuzdur, ama kendi insanınızı yola yola insanlıklarından etmişsiniz, bilinçlerini, yüreklerini, vicdanlarını, her şeylerini alıp birer makine yapmışsınız onları. On bin yıl önce bizde de insanın ne olduğunun bilincinde olmayan insanlar vardı. Demek ki siz bizden on bin yıl geride kalmışsınız.» İşte böyle yoldaşlar. Düzensiz konuştuğum için bağışlayın. Sıradan bir So.vyet insanıyım ben, görevle Amerika'ya gittim ve şimdi sizlere anlattığım tatsız olaylar da bir rastlantı sonucu başıma geldi. Sözlerimi bitirmeden önce şunu söylemek isterim: gerçek insanlarla birlikte olmak büyük mutluluk; bunu Stalingrad

yakınındaki tepecikten biliyordum, bunu Amerikan hapishanesinde yattıktan sonra elçilik danışmanımız yoldaş Danilovskiy' in beni uğurlayışından biliyordum ve bunu şimdi sizlerle bulunduğum şu sırada bir kez daha öğreniyorum...

Hapishanenin kendisi için dinlenme evi yerine geçtiğini söyleyen Minayev, aslında kendini hiç iyi hissetmiyordu; soluğu kesilir gibi oluyor, geceleri hiç uyuyamtyordu. Olga da fark etmişti bunu. Hemen bir kliniğe götürdü kocasını. Doktor dinlenme ve sıcak su banyoları yazdı. Temmuzda Olga'yla birlikte Kislo-vodsk'a gitti Minayev. İçinde olayın, sözün, sözcüğün çok az ol-

duğu, ama dopdolu, eksiksiz bir mutluluğu tamdılar burada. Minayev bir gün Olga'ya:

— Hiçbir şey yapmıyoruz —dedi— ama bana sanki ikimiz de çok meşgulmüşüz gibi geliyor: durmadan birbirimize bakıyoruz, sevmiyoruz...

Moskova'ya dönünce Minayev kendisine Pesçanaya'da yapılan evlerden özel bir daire verildiğini öğrenince hemen annesin koştu:

— Kutlarım anacığım!..

Mariya Mihaylovna onu dinledikten sonra kızgın kızgın,

— Ben borada kalıyorum —dedi.—

Herkes onu kandırmaya çalışıyordu. Anna Borisovna:

— Özel bir daire! —dedi.— Düşünsenize ne büyük bir şans bu!.. Yoksa oğlunuzdan, gelininizden ayrılmayı gerçekten düşünüyor musunuz?..

Mariya Mihaylovna bütün söylenenlere karşılık olarak, taşınmanın zor bir iş, kendisininse yaşlı olduğunu ileri sürüyor, kızışının gerçek nedenini söylemek istemiyordu. Bunu anlayan Minayev birden:

— Anacığıma —dedi-— Nuh'un Gemisi'nden ayrılmak zor geliyor, ne de olsa kaptanıdır onun...

Mariya Mihaylovna oğlunun üzerine atıldı:

— N'olmuş öyleyse? Kötü ne var bunda? Ömrüm boyunca bu evde yaşadım ben. Babanla yaşadım burada, anlıyor musun?.. Herkes bilir beni burada. Şuroçka'ya, ya da Nataşa'ya uğruyorum, oturup konuşabileceğim kimseler var burada... Anna Borisovna'nm burada yalnız başına ne yapacağını hiç düşündün mü sen? Suroçka'nın kızıyla ne kadar uğraştım, ilkokula başladı kızcağız şimdi, bense buradan gidiyorum, hem de nereye, Moskova'nın bir ucuna, Pesçana'ya... Lelya'nın kocasıyla arası bir türlü düzelmeyecek. Bu kadar erken evlenmek doğru

değil: iki insanın bir hayatı paylaşmaları bulvarda öpüşmeye benzemez. Adam hem şiir yazıyor, hem genç kızlara bakıyor, hem de restoranlara gidiyor. Madem öyleydi niye evlendin be adam?..

Lelya annesine anlatmaya çekiniyor, koşup bana geliyor... Aslında ben de bilmiyorum burada nasıl...

Yeni eve taşınmaya güçlükle yatırabildiler aklını Mariya Mihaylovna'nın. Hemen Nuh'un Gemisi'nin bütün sakinlerini konukluğa çağırdı. Suroçka büyülenmiş gibiydi:

— İki oda, banyo, mutfak!.. Mariya Mihaylovna:

— Ordan buraya geldim, uzaklaştım diye sizi gönlümden de uzak tutacağımı sanmayın — dedi,— Mityacığım bana gösterdi: önce metroya, sonra troleybüse biniyorsun, herhalde bulabilirim...

Eylülde oluyordu bütün bunlar, bir ay sonra ise Minayev Pekin'e atandığını öğrendi, Mariya Mihaylovna ellerini çırptı: yine gönderiyorlar! Hem de nereye: Çin'e... Mityacığım neşeli gitti, şansı olduğunu söylüyordu: çocukluğundan beri Çin'i görmek istermiş, hele şimdi oraları çok itginçmiş: Amerikalıları kovup, kendilerince yaşamaya başlamışlar. Mariya Mihaylovna eski evine gitti: Mitya'smın başına kötü bir şey gelebilir mi diye güvendiği kişilere danışacaktı. Herkes ona Çinlilerin zaferi kazandıklarını, onların bizim dostlarımız olduklarını ve Çin'de Minayev'in basma kötü hiçbir şey gelemeyeceğini açıkladılar. Eski komşularına inanan Mariya Mihaylovna yavaş yavaş yatıştı.

Olga'ya pek zor gelmişti bu ayrılık. Birlikte yaşadıkları şu altı ay içinde kocasını çok daha fazla sevmişti. Ömründe ilk kez bu kadar mutlu oluyordu. Kislovodsk'dan döndüğünde Mariya Mihaylovna, «Amma yanmışsın! demişti. Aynaya bir baksana, gözlerin işiyor...» Minayev'in iki hafta sonra gideceği —belki de uzun bir süre için gideceği—, kendisinin de anılarla, mektuplarla yaşayıp uzak kavuşmaların düşünü kuracağı Olga'nm aklının ucundan geçecek bir şey değildi. Minayev kendisiyle gelmek isteyip istemediğini sormuştu. İstememişti Olga. Hani, düşman bir ülke olsaydı kocasını yalnız bırakmamak için giderdi, ama Çin' di söz konusu olan... Evet, çok ilginç olurdu bu ülkeyi görmek, insanın karşısına ikinci bir kez çıkabilecek fırsatlardan değildi

bu. Ama şu sırada hiçbir yere ayrılamazdı. İlk yılıydı bu çalışmasının, kendisine güven göstermişler, Moskova'da bırakıp iyi bir okula atamışlardı: ve şimdi o sırf kocam gidiyor diye bütün bunları tepmeli miydi? Hayır, o zaman kendini hor görürdü OI-ga, burada Mariya Mihaylovna ile kalmalıydı o.

Minayev ekimde gitti, ilk mektubunu ise yeni yıldan hemen önce aldılar. Olga mektubu yüksek

sesle okuyor, Mariya Mihaylovna ise Bazan iç çekiyor, bazan gülüyor, bazan homurdam-yordu: «Bak, kendi gözünle görmezsen öğrenemezsin işte...» Minayev ilk izlenimlerini yazmıştı:

«Amerika'da kendimi ağzı süt kokan çocuklar arasında sanmıştım, burada ise her adımda binlerce yıllık bir bilgelikle karşılaşıyorum. İnsana küçük dilini yutturacak şeyler yapıyorlar burada. On ağaçtan yapılmış bir ağaç gördüm: örülmüştü ağaçlar, sabırlı bir bahçıvanın işi herhalde. Operaya gittim, çok beğendim, büyülüyorlar insanı, özellikle çok genç bir aktris vardı, bayıldım ona (Olgacığım kıskanma: kız sahnedeydi, bense locada). Sonra anlaşıldı ki genç kız rolü oynayan yaşlı bir aktörmüş bu meğerse. Sonra bir matbaay) gezdim, dizgici, bir duvar boyunca koşturup duruyordu: onbin küçük kutudan oluşan harf kasa-sıymış bu. Dizgici hiç şaşırmadan kendine gerekli hiyeroglifin önünde duruyordu. Büyük usta hepsi, emeği seviyorlar, sanata değer veriyorlar. İlk izlenimin, anlaşılmaz bir dünyaya düştüğün oluyor. Her şey sanki tersine burada: yas rengi siyah değil, beyaz, çorbayı yemekten önce değil, sonra içiyorlar, sağdan sola doğru okuyorlar. Müzikleri çok değişik, davul hakim genellikle. Ama şöyle derinlemesine baktığın zaman, insanların ruhsal bakımdan sana yakın olduklarını, içten, akililı olduklarını görüyorsun. Gözlerin gördüğü her şeye şaşırırken, yüreğin hemen be-nimseyiveriyor. Pagoda(*) da çay içip uyuyorlar. Kutsallarının yontuları öyle sert, yırtıcı ki çocukları kolayca korkutabilirsin bunlarla. Ülke çok büyük, ama bizimkiyle karşılaştırılamaz tabi.

(*) Budist tapmaklarına verilen ad (ç.n.)

Moskova'dan İrkutsk'a uçtuk, gördükleri sarsıyor insanı: her karış toprak, hatta kentlerden uzakta olanlar bile işlenmiş, minicik bahçeler nice emekle süslenmiş. Kentlerde, özellikle de Şanghay' da aralıksız akan bir insan seli. Gece, gündüz hiç dinmiyor bu akış. Binlerce bisiklet, ardlarında birer sepet, yolcu taşıyorlar. Kocaman fabrikalar ve bunların hemen yanı başında testi yapanlar, sepet örenler. Her ev hem bir işlik, hem de minik bir dükkân. Şanghay'da yabancıların durumunu görebiliyorsun, gedikli şirketlerin mahalleleri zincirlerle ayrılmış, nehirde de savaş gemileri duruyor, toplarıyla kenti tehdit ediyorlar. Tüm. bunlar geride kaldığı için Çinlilerin sevinçlerinin ne büyük olduğunu tahmin edebilmek zor değil. Köylüler toprağa kavuşmuşlar: bu başlı başına büyük bir olay. Buraya gelmezden önce köylülerin nasıl yaşadıklarına ilişkin en küçük bir fikrim yoktu. Bir öykü aktarayım. Burada, köylerde mezarlık yok. Herkes kendi toprağına gömülüyor. Köylünün birinin üç yıl önce babası ölmüş, ama ihtiyarı gömemiyorlar, çünkü toprağı yok ailenin. Köylü ağaya gitmiş, ayaklarına kapanmış, babasını onun topraklarına gömmelerine izin vermesini dilemiş. Ağa önce kabul etmemiş, ama daha sonra ailenin tüm üyelerinin onun topraklarında ücretsiz çalışması koşuluyla razı olmuş. Kölelik sona ermiş artık: köylülerin kendi toprakları var. Ekim Devriminden sonra burada olanlar çok anlamlı: Asya'nın yüzü değişiyor. Mektubun başında burada her şeyin başka olduğunu yazmıştım, ama her yerde Sta-lin'in portresini Mao - Dze - Dun'un portresiyle yanyana görüyorsun. Sonra, tartışmalarımızda, konuşmalarımızda, düşlerimizde öylesine çok ortak şey var ki, bazan kendimi'ülkemde sanıyorum. Amerikalıları sevmiyorlar burada: anıları taze daha. Taiwan'da oturuyor Amerikalılar, yine de hâla rahat bırakmıyorlar Çinlileri, çeteler besliyorlar, uçaklarla silâh atıyorlar, casuslar, kundakçılar gönderiyorlar: Hongkong'tan geçiş çok kolay, pasaport bile istemiyorlar. Geçen hafta bir adamı tutukladılar: adam Amerikalı bir albayla ilişkisi olduğunu, Hongkong'dan geldiğini,

hükümet üyelerinden birini öldürme işini örgütlemek için

iki bin dolar aldığını itiraf etti. Aptalıktan başka bir şey değil bu yaptıkları. Üstün Amerikan tekniğiyle donanmış Çan-Kay-Şi' nin ordusu varken bile Çin'i ellerinde tutamadıktan sonra, bu bir avuç adamla ne yapabileceklerini sanıyorlar ki? Kaldı ki adamların hepsi kiralık olduğu için, canlarım vermek şöyle dursun, en küçük bir özveride bile bulunamazlar. Aslında onlardan akıl, mantık beklemek yanlış. Ceketime sokuşturulan sahte belgelerin yazarı da beyniyle övünebilecek bir tip değildi sanırım. Çin'i toplu iğneyle yenmeyi hesaplayacak kadar aptal bu adamlar. Aptallıkları kendilerini ilgilendirir, ama burada kendilerinden nefret edilişine hiç şaşmamalılar. Bir üniversiteye gitmiştik, çok iyi karşılandık: seviyorlar bizi burada: kuru bir söz değil bu, zaferle, özverilerle, kanla dolu bir tarih... Öğrencilerle konuşuyordum, tam o sırada benim Amerika'daki öykümü bilen bir profesör geldi, olayı öğrencilerine anlattı. Bundan sonra olanları anlatabilmem çok zor: kucakladılar, çiçekler sundular, akşam da onuruma bir yemek verdiler: tam otuz çeşit yemek vardı. Gece de bırakmadılar. Sabahleyin bir köye götürdüler, köylüler bayraklarıyla, davullarıyla karşılamaya çıkmışlardı. Amerikan hapishanesinde yatmış bir Sovyet yoldaşın geldiğini bağınyorlardı: iki diplomalı gibiydim sanki: birincisi dosttum, ikincisi Amerikalıların acı çektirdikleri bir kişiydim. Eğer şu New - York'lu savcı burada nasıl onurlandırıldığımı bir görseydi oynatırdı, bütün Çin'i de hapse atacak hali yok ya...»

Mektubun sonunda bir ek vardı: «Olgacığım, bütün mektubu anneme oku, yalnız bundan sonrası senin içindir. Uçakta hep seni düşündüm. Görünüm çarpıcıydı: Ural, Sibirya ırmakları, sonbahar, her şey altın içinde yüzüyor, Baykal, sonra dağlar, Gobi çölü, hemen her saat, saatin akrep ve yelkovanım değiştirmek gerekiyor, her şey değişiyor, uçağımız sonbaharda kalktı, kışı geçtik, yaza geldik, kar, Gobi'nin kumları ve Çin şeddi ve ben hep senin gözlerini, gözlerinin beni öperkenki ışığını görüyorum. Tatlı Olga'm benim, neden hukukçu oldum da ozan olmadım bilmem ki? Senin hakkında bir kitap yazardım, her bir

şiir diğerinden daha güzel, tabi basmazlardı, bu Minayev de kimmiş? diye sorarlardı. Yıllar önce ölmüş bir ozanmış galiba. Hem neden aşk üzerine yazmış, eskimiş bir konu? Oysa benim sana aşkım yepyeni, yaşamamı, çalışmamı ona borçluyum. Yazacak şey bulamıyorum, söz kalmadı bende artık, ama aşk var, bunu unutma. Bilmiyorum yakınlarda mı, ama yine birlikte olacağız, yine birbirimize bakıp hiçbir şey konuşmadan sevineceğiz, mutlu olacağız. Olagacığım benim, Olga'm...»

Olga bu mektuptan ayrılamıyordu, ek bölümünü ise hemen her gece okuyordu. Mitya'sına aşkından hem mutlu, hem endişeliydi. Kendini kınıyordu: neden sinirleniyorum? Cephedeyken hiç korkmazdım onun için, şimdiyse korkuyorum. Ama haydutlar varmış orada... Olsun, kimse dokunamaz ona. Çinlilerin bizi Sö-sıl sevdiğini yazmıyor mu? Yazın izin alır gelir, gelmezse eğer ben giderim oraya. Ne olursa olsun görüşmeliyiz. Ne güzel yazmış: «Birbirimize bakıp hiçbir şey

konuşmadan sevineceğiz, mutlu olacağız!..»-

Mariya Mihaylovna Nuh'un Gemisi sakinlerine Çinlilerin olağanüstü insanlar olduklarını, yalnız, Mitya'nın yazdığına göre çorbayı yemeğin sonunda içtiklerini, Amerikalıların orada hiçbir muzırlık yapamayacaklarını, çünkü Çinlilerin çok güçlü olduklarını uzun uzun ve ayrıntılarıyla anlatıyordu.

Minayev, Olga'yla annesinin yeni yıllarını telgrafla kutladı, şubat sonlarına doğru ise Olga, Minayev'den üzerinde Kore pulu bulunan bir mektup aldı:

«Yaşantımda bazı değişmeler oldu. Pienhiyan'daki* ticaret temsilciliğimizin hukuk danışmanı dizanteri olmuş, sonra da durumu ağırlaşmış (yaşlı bir adamdır kendisi), bu yüzden onu Moskova'ya yolladılar, beni de buraya aldılar. Üzüldüm Çin'den ayrıldığıma, topu topu üç aydır oradaydım, yeterli bir süre değil bu Çin'i tanımak için. Ama Çin'de benimle birlikte iki hukuk danışmanı vardı, bu bakımdan birimizin buraya gelmesi gerekiyordu. Yeni bir ülke daha... Eğer buraya doğruca Moskova'dan gelseydim, yine bir çok şeye şaşırabilirdim, ama Cinle çok ortak

s

yanı var buranın. Tabii ayrılıklar da... Yeni bir Pienhiyan doğuyor, tıpkı bizdeki gibi kocaman apartmanlar yapmışlar. Ama ben eski bir Kore evinde oturuyorum. Odalar veranda gibi aydınlık, ısıtmaları da kendilerine özgü: döşemeyi ısıtıyorlar. İşim fazla değil, dinleniyor, geziyorum, bazan evde oturup düş kuruyorum. Sakin, sevimli, sessiz bir ülke, Korelilerin dediği gibi: 'Sabah dinginliği ülkesi...' Sizleri özledim, ağustosta muhakkak izin vereceklerini söylediler.»

Olga zarfa baktı, küçük bir not buldu. «Olgacığım, hep seni düşünüyorum. Kavuşmamıza altı ay var daha. Korkunç bir şey bu: sensiz geçecek yüz seksen gece ve gündüz. Seni kucaklıyarak uyuyorum. Uyanıyorum, sen yammdasın. Bir insanın bunca âşık olabileceği aklımın köşesinden geçmezdi. Hepsi bu kadar.»

Mariya Mihaylovna telaşlanmıştı:

— Yine mi Amerikalılara yollamışlar onu?.. Olga onu yatıştırdı:

— Halk cumhuriyeti orası, hiç Amerikalı yok orada.

— Olgacığım, karıştırmıyor musun? Gazetede vardı, ordu besliyorlarmış orada, evlerine dönmek istemiyorlarmış...

— Güney Kore senin dediğin, Mitya Kuzeyde.

— Sen daha iyi bilirsin tabi... Tek ki Amerikalı olmasın da ne olursa olsun...

Gece Olga Mitya'sının yaşadığı uzak kenti gözünün önüne getirmeye çalıştı. Döşemeleri ısıtmalarından başka bir şey yazmamış... Belki şimdi sabahtır oralarda, kalkmış işine gidiyordur. Bense onu uykulu, ılık kucaklamak istiyorum... Başına bir şey gelmesin de ne olursa olsun! Eğer aşkın koruyucu gücü varsa, hadi korusun...

66

Minayev gerçeği yazmıştı Olga'ya: sakin bir yaşayışı vardı Pienhiyan'da. İşinden evine döndükten sonra masanın başına ge-

çiyor, bazan yazıyor, bazan derin bir dalgınlıkla, saatlerce oturuyordu: savaş yıllarına ilişkin bir kitap yazma arzusunu yine duymaya başlamıştı. Amerika'da yaşadıkları donuklaşmış, gerilerde kalmıştı, onların yerini, kırmızı kalemle çizik çizik olmuş bir haritaya asık yüzle bakan Osip, «Oka, Rozayı ver» diye bağıran bağlantı eri Olga almıştı, daha canlı, daha yakın görünüyordu bunlar şimdi Minayev'e. Olga'ya daha söylememişti düşündüğü kitabı: söylerse bir daha yazamryacağmdan korkuyordu. Bir planı yoktu, kişileri, olayları, heyecanlarını anımsıyor ve bunları öylece yazıyordu. Masasının çekmecesi birbirleriye bağın-tısız notlar alınmış kâğıtlarla doluydu. Hele bütün notlarımı bir çıkarayım, sonra düşünürüm bunları ne yapacağımı, diyordu kendi kendine. Bazan hiç ara vermeden tanyeri ağarana kadar yazıyor, bazan da ya gülümseyerek, ya kaşları çatık odayı adımlıyor, geçmişin anılarına gömülüyordu.

Bugün geç dönmüştü işten: kulüpte uluslararası duruma ilişkin bir konferans vardı, sonra da film göstermişlerdi. Daha sonra da Sobolev'le çay içmişti. Sobolev Korelilerin büyük başarılar elde ettiklerini anlatmıştı. Hmnam kombinasında elde edilen sonuçlar çarpıcıydı; heryerde ateşli bir çalışma göze çarpıyordu; aralıktan başlayarak genel öğretime geçilmişti. Bu arada Amerikalıların da tek durdukları yoktu tabi; geçenlerde ele geçirilen çete üyeleri, Amerikalı bir binbaşının Pienhiyan üniversitesini havaya uçurmaları için kendilerine para verdiğini anlatmışlardı. «Gerçi milletin kanına giriyorlar —demişti Sobolev—, ama ne kadar yırtınırlarsa yırtınsınlar, yine de hayat yoluna giriyor...» Evine dönerken Minayev geleceği düşünüyordu: daha çok acı çekmemiz, çok şeylere katlanmamız gerekiyor. Bu, fırtınadan sonraki çırpıntı da olabilir, yeni bir tufanın başlangıcı da...

Ancak evine gelip de masanın üzerinde notlarını görünce her şeyi unuttu ve bir süredir yaşadığı öz dünyasına döndü. Dün

yazdığı son satırı okudu: «Binbaşı çevirmen Krants'a 'Başka sorum yok' dedi. Bunun üzerine herkes tutsağın çevresini sardı.» Değişik, tuhaf bir dış görünüşü vardı Krants'ın: dar, yağız bir

yüz, kocaman ve kopkoyu gözler; bir bedeviyi andırırdı. Kızlar kendisine baktıkları zaman onlara karşı kayıtsızmış gibi göstermezdi kendini, ama ilgi de göstermezdi. Az konuşurdu. Ama bir gece sabaha kadar oturmuştuk kendisiyle: coşmuştu o gece, Hitler'in tutsaklara yaptıklarından konuşmuştuk, sonra söz şiire gelmişti. Ben Heine'yi sevdiğimi söylemiştim. Meğer Heine'nin bütün şiirlerini ezbere biliyormuş, hem Almancalarını, hem Rusça çevirilerini. Şimdi bile gülünç geliyor insana: kazamatlar, mayınlar, mermiler, yani rezilliğin ta kendisi ve üstelik Almanların şafakla birlikte hücuma kalkacağı kesin, oysa Krants kendinden geçmiş, heyecanla «Lirik intermezzo»yu okuyor... Sonra da Lermontov'dan okumaya başlamıştı:

Bir gerçek duygusu vardır yüreğinde insanın Kutsal sonsuzluğunca tohumun: Sınırsız boşlukları, yüzyılın akışını Bir anda kavrayıp kucaklayıveren...

Teğmen Rubîev, «Güzel okuyor —demişti,— tıpkı aktörler gibi.» Sonra telefon gelmişti: «Saldırıya geçtiler...» Rublev sövmüştü: «Parazitler! Adama doğru dürüst bir şiir bile dinletmiyorlar...» Desna'da öldürülmüştü Rublev.

Minayev yazmaya başladı:

«Alman'a çorba getirdiler. Ne zamandır bir şey yememiş olacak ki, gözleri parlayıverdi. Bükemediği parmaklarıyla tası tutup içmeye başladı. İvedi ivedi ve höpürdeterek içiyordu çorbayı. Ömürlerinde yemek yiyen insan görmemişler gibi herkes çevresini almış onu izliyordu. Sonra Rublev, Krants'a, 'Sor ona —dedi,— niye gelmişler ahmak herifler ta buralara kadar-Ben Rus'um, bu toprakların çocuğuyum, ama buralara ilk kez ge

liyorum. Ne istiyorlarmış, dar mı geliyormuş memleketleri kendilerine? Söyle ona, küçücük bir adam o, bizim memleket ise ko-s caman. Haritaya baktığım zaman gözlerim bile kucaklayamı-yor. Birinci 'S'nin bulunduğu yerleri hadi iyi kötü biliyorum diyelim, Belorusya'da bulunmadım ama Vyazma'da savaştık. 'B' harfinin bulunduğu yerleri ise gözümde canlandıramıyorum bile, Jazov'un dediğine göre kaplanlar varmış oralarda. Kaplanı da yalnız resimde görmüşlüğüm vardır benim... Söyle ona, kendisi dünyanın en aptalıdır.' Alman boş kâseyi bıraktı, çekine çekine Rublev'e baktı, onun gülümsediğini görünce o da gülümsedi. Rublev Alman'ı göstererek 'Sor bakalım —dedi Krants'a,— neden hiç konuşmuyormuş?' Alman'ın gülüşü yüzünde dondu, üzüntülü üzüntülü sümkürdü. Krants ona sigara verdikten sonra Rublev'e, 'Bu sorunu yanıtlamaz —dedi,— iki saat sorguya çektim onu, ne sorarsan sor, verdiği yanıt hep aynı: 'Buna benim aklım ermez, böyle şeyleri anlamam...' Ama Berlin'e vardığımız zaman anlayacaktır sanırım...' Tutsağı götürdüler, Jarov, 'Pire gibi bir şey —dedi,— oysa ne çok acı verdiler insanlara!...»

Minayev Jarov'u anımsıyordu, uzun boylu, gözüpek, sövmeyi seven bir adamdı. Don yakınlarında İtalyanların burnunun ucuna kadar sokulmuştu. Yazmak gerekti bunu...

«Jarov cam sıkkın dönmüştü. Teğmen, 'Ne oldu?' diye sordu. Jarov, 'Tamam!' dedi. 'O zaman canın niye sıkkın?' diye sordu teğmen. Jarov gülmeye başladı: 'Alçak herif!.. Süründüm yanlarına* kadar, bir de baktım, birisi şarkı söylüyor, ama nasıl, anlatılmaz, adamın yüreğine

işleyen bir ses... Beş dakika uzandığım yerde onu dinledim. Sonra bir öfke kapladı içimi: neden, neden şarkı söylüyordu namussuz herif? Attım bombayı... O kadar güzel söylüyordu ki ama teğmen yoldaş... Kendime gelemiyorum bir türlü...' Krants birgün bir İtalvan kaçak getirmişti. O da çok güzel şarkı söylüyordu. 'Calabrid'li bir köylü —demişti Krants,— imzasını atmasını bilmiyor, kendi-

si Herr Profesörlerden değil, yani, ama kafası öyle çalışıyor ki...*

Minayev'in düşünceleri yeniden Krants'a döndü. «Sakin olmasına sakindir —derdi Lina onun için,— ama ne zaman ne yapacağı hiç belli olmaz. Rostov'dan çekilmemiz sırasında birden durdu bu, bağırmaya başladı: 'Ben gitmiyorum! Domuzluk bu! Canlarına okumak gerek bu tereslerin, yoksa onlardan kaçmak değil!..' Kudurmuş gibiydi sanki...»

Minayev masanın başından kalktı, odayı adımlamaya başladı. Krants'm nasıl yaralandığım anımsıyordu. Binbaşı, teğmen Kovalenko'yu tümen komutanlığına göndermişti. Jitomir dolaylarında Almanların karşı saldırıya geçtikleri sıradaydı. Durum berbattı. Almanlar bütün güçleriyle sağdan bir darbe indirmişlerdi. Alay parçalanıvermişti, bağlantı yoktu. Dört yandan ateş yağmuru altındaydılar... Kendini o kadar tutmasını bilen Osip bile şaşkına dönmüştü. Derken birden Krants ortaya çıkmış. 'Binbaşı yoldaş, demişti, tümen komutanlığına gitmeme izin verin. Almanlardan ele geçirdiğimiz mektubu tümene iletmek gerek.» Osip ona mektubu Kovalenko'ya verdiğini söylemişti. Krants ise mektubu kendisinin alması gerektiğini, çünkü yazının okunaksız olduğunu, generalin çevirmeni yeni ve tecrübesiz olduğu için içinden çıkamayacağım söylemişti. Pekâlâ, git bakalım, demişti Osip elini sallayarak. Krants bu kez de tümen komutanlığına kadar gitmenin çok zor olduğunu, çünkü açık bölgeden geçileceğini, Kovalenko'nun gitmesine hiç gerek olmadığını, kendisinin generale her şeyi bildirebileceğini söylemişti. Razı olmuştu binbaşı: gerçekten de neden iki kişiyi birden göndermeli?.. Krants general Zıkov'a kadar sağ salim varabilmişti. Yaralanması ertesi gün, sürünerek geri dönerken olmuştu. Bir kurşun karnını parçalamıştı... Bizimkiler «Öldü» demişlerdi. .Nestoyanov kurtarmıştı onu. Olağanüstü bir hekimdi Nestoyanov! «Neden keseceğiz? demişti Krants'ı göstererek. Gerçek hayatta mucizelere yer yok...» Ama yine de kesmişti. Ne çok insan kurtarmıştı! Sigara içmezdi, ama dişlerinin arasında hep bir ağızlık tutardı.

Gülümseyerek, «Düşümde içiyorum...» derdi. Nestoyanov'u da yazmak gerek...

Epey sonraları, Berlin'e girdiğimiz sıralardaydı. Kovalenko harita getirmişti Osip'ten. Bizde gecelemesi için alıkoymuştum Kovalenko'yu, birlikte yemek yemiş, içki içmiştik. Ben söz arasında Krants'dan mektup aldığımızı, yeniden aramıza katılacağım söylemiştim. Kovalenko heyecanla yerinden fırlamış, önündeki votka bardağını devirmişti. «Ben ömrümde öyle adam görmedim!» diye bağırmış ve anlatmıştı. «Ben de gerçekten inanmıştım bir Alman mektubu

götürdüğüne. Daha sonra Zıkov'un yaveri anlattı: meğer mektup falan yokmuş, generale gidip, binbaşı Alper'den görevle geldiğini söylemiş. Hepsini kendi uydurmuş senin anlayacağın. Bundan önce bir gün kendisiyle oturmuş konuşuyorduk, daha doğrusu ben kendimi koyvermiş felsefe yapıyordum, o da susuyor ve dinliyordu. Hepimizin morali bozuktu... Anımsıyorsun o sıralarda olanları değil mi? Habire ilerliyorduk, Berlin'e gidiyor gibiydik sanki ama Almanlar ansızın bir darbe indirmişlerdi, nerdeyse Kiyev gidecekti elimizden. Krants, işleri bitiktir artık, diyordu, çok az ömürleri kaldı... Ben de, ama arada bizim canımıza okuyacak zamanlan olacak, dedim. Ben öyle ödlek takımından değilimdir, ne Stalingrad'da, ne de hatta kafamın içinde böyle bir duyguyu hiç duymamışımdır... Buradaysa işin sonu yaklaştığı için bir tuhaf olmuştuk. Sonra, moral bozukluğu da etkisini göstermişti. Dört gecedir hiç uyumamış-tık... Sonra başka şeylerden söz etmeye b şladık, cephe gerisinden, savaşın ne zaman sona ereceğinden... Ben Kaybışev'e aktarılan karımdan, kızımdan söz ettim, onların yeniden Kiyev'e dönmek isteyeceklerinden, Kiyev'inse şimdi bir cehennem ateşiyle çevrili olduğundan... Krants birden gülmeye başladı, dünyada kimsesi olmadığını, yani ölümünün kimseye koymayacağını söyledi. Hiç dikkatimi çekmedi sözleri, hergün bir sürü insanın yaptığı türden gevezelik sandım. Oysa çılgın oğlan benim yerime gitmiş... öğrendiğim zaman nasıl yıkıldığımı anlatamam... Söyle bana, ne biçim bir insan bu Krants?..»

Döndüğünde Krants'a Alman mektubu hikâyesini neden uydurduğunu sormuştum. Kıpkırmızı kesilmiş, konuyu değiştirmişti. Muhakkak yazmalıyım Krants'ı.

Kovalenko karısının fotoğrafını göstermişti; gözleri belli belirsiz şaşıya çalan güzel bir kadın... Volga'ya inen dik yamaç buzlar içinde, çocuklar buradan aşağı kayıyorlar. Kovalenko'nun karısı camı hohluyor, buz çözülüp hafif bir leke biçimini alıyof; mektup bekliyor Kovalenko'nun karısı. Bu mektupları da yazmak gerek: üçgen biçimi katlanmış cephe mektuplarım...'

Krants'm hiç kimsesinin olmadığı gerçek mi? Benden önce terhis olmuştu o. Ne yapıyor acaba şimdi? Lina'nın söylediği çok doğru: kudurmuş bu çocuk!.. Ya Lina?.. Hep gülümserdi, küçük küçüktü dişleri ağzında, pırıl pırıldı...

Minayev odanın bir köşesinden öbür köşesine gidip geliyordu. Oda dar gibi geliyordu şimdi kendisine, insanla doluydu sanki. Uzun uzun Osip'le konuşuyordu örneğin. Bütün yakınları ölmüştü Osip'in: anası, karısı, çocuğu... Oysa yakınlarını yitiren başkalarını avutuyordu. İnsanlarımız böyle işte bizim, onların nasıl dayanıklı oldukları Amerikalıların anlayabileceği bir şey değil. Şopavalov elinden yaralanmıştı, oysa hep makinelisini sayıklıyordu. Daha Rossos'dan geri çekildiğimiz sıralarda Zoru-bin düş kuruyordu: «Berlin'e vardığımızda namussuzum tam bir hafta deliksiz uyuyacağım...»

Minayev yazmaya başladı: «Çevirmen Krants'ın kara, fırça gibi saçları vardı. Bağlantı eri Katya 'Pars' adını takmıştı ona. Jitomir yakınlarındaydık. Tabur dik bir tepenin yamacını siper almıştı. Islak yapraklar... Bellenmiş toprak... Mezarlık kokusu...»

Minayev kalemini bıraktı, pencereye baktı. Şafak söküyordu; gri-yeşil renkler içinde her şey bir

düşselliğin gizemliliğine bürünmüş gibiydi. Moskova'da şimdi akşamdır, Olgacığım yatağını hazırlamış, uyumak üzeredir... Nasıl da küçücük bir kıza benzer uyurken...

Yeniden yazmaya başladı: «Krants binbaşıya raporunu verdi...»

Kalem elinden düştü. Yeşilimsi bir renk alan pencerenin önünde Krants duruyordu. Uykuyla uyanıklık arasında onun tok sesini duydu Minayev:

...Sınırsız boşlukları, yüzyılın akısını, Bir anda kavrayıp, kucaklayıveren...

67

Şubat ayı tipiliydi, yollar kardan tıkanmış, toprak kalın bir kar tabakasıyla örtülmüştü; ama Krants ve Vera'nın aşkları hâlâ o fırtınalı yaz gecesini andırıyordu.

Ağustosta Vera bölge başkanı Semerkin''den tarım makineleri fabrikasının yanındaki okula naklinin mümkün olup olmadığını sordu. Semerkin öfkelendi: «Oldu olacak şunu öğretim yılının ortalarında söyleseydiniz... İlkbaharda bir dilekçe verin, düşünelim.» Semerkin kötü bir adam değildi, düzenliliği severdi yalnızca. Evlenmek ne su baskınıydı, ne de yangın... Eğer kendisi yarın ne yapacağını bilmezse Trubnikova okulda disiplini nasıl sağlardı?.. Hayır, varsın yaza k.adar beklesin. Eğer Gorş-kov emekliye ayrılırsa o zaman naklederiz... Vera, Semerkin'le konuşmasından hiç söz etmedi Krants'a. Yalnız bir kez, ayrılırken, duyulur duyulmaz bir sesle. «Birlikte olacak mıyız biz seninle?..» diye sormuştu.

Çok seyrek, ancak birtakım rastlantılar sonucu görüşebiliyorlardı: ya sovhozdan fabrikaya bir araba geliyordu ve Vera'ya haber veriyorlardı böyle bir araba olduğunu, ya da Krants arada bir Pestruşkina'ya kadar uzanacak zaman bulabiliyordu. Yeni yıl günü Vera istasyona gitti, 30 kilometreydi yürüdüğü yol, fahri-

kanın az ilerisindeki bir istasyonda duran Moskova trenine yetişebilmek için tipide kimi zaman da düşe kalka koşup durmuştu. Ancak tren geç gelmişti ve Vera soğuktan buz kesmiş, heyecanla Krants'ın odasına girdiğinde saat gecenin ikisiydi. Masanın üzerinde bir şişe ve iki bardak duruyordu. Krants çalışıyordu. «Yeni yılın kutlu olsun!» dedi Vera, sonra bardakları gördü ve şaşırarak, «Birini mi bekliyordun?» diye sordu. Krants gülümsedi: «Evet. Seni. Gelemeyeceğini düşünüyordum, ama yine de bekliyordum...» İki sevgiliyi ayırmak için her şey elbirliği etmişti sanki: Krants'ın işi (artık gündüzleri oturuyor, geceleriyse patoz projesi üzerinde çalışıyordu), okul, kardan kapanan yollar, karın erimesiyle çamur deryasına dönen yollar, yollar... Buluştuklarında üstü kapalı sözler, gizli serzenişler, karşılıklı kuşkularla birbirlerine acı verirlerdi. Birlikte yaşıyor olsalardı bile aşklarının düzenli, sessiz olacağı son derece şüphe

vericiydi: her ikisi de ateşli, içine kapanık, titizdi.

Krants Vera'dan altı yaş daha büyüktü; savaşın okulundan geçmişti; fabrikada direktörle, işçilerle, öteki mühendislerle iyi geçinmesi gerekiyordu; kendisini tutmasını bilirdi; durmadan temkinliliğin temkinsizlikten daha iyi olduğuna ilişkin örnekler veren direktörü gülümseyerek dinler, tornacı Orojin'e tezgâhı bozmaması gerektiğini, bunun yalnızca devlet için değil, kendisi için de bir kayıp olacağını anlatırdı. Ama Krants işinde ateşli ve direngendi. Patoz projesi üzerinde ateşli bir tartışma vardı; Krants'ın önerdiği model, Kostitskiy'in direktör için büyük üzüntü kaynağı olan modelinden birçok bakımdan ayrıydı, ama Ko-şarev Moskova'ya çağrılışını bir türlü unutamıyor ve Krants'ın şimdiki modellerde küçük birtakım değişikliklerle yetinmesini istiyordu. Krants da buna yanaşmadığı için tartışmalar gitgide daha ateşlenmişti; daha doğrusu Krants ateşlenip* coşuyor, Ni-kolay Stepanoviç ise ya susuyor, ya da sakınımlı olmanın Ödleklik demek olmayacağını («Bizim aramızda ödleklere yer yoktur,») her aklı başında emekçinin güvenlik endişesi duyması, dolayısıyla sakınımlı davranması gerektiğini, bunda kötü bir şey olmadı-

ğını söylüyordu. Böylece aralık, ocak ayları tartışmalarla geçti ve Krants, Koşarev'den kesin bir yanıt alamadı.

Ocakta, yarı yıl tatilinden hemen sonra Krants bir fırsatı değerlendirerek Pestruşkino'ya gitti. Üstü açık bir kamyon üzerinde, buz gibi soğuk iliklerine işlemişti. Yol boyunca Vera'yı nasıl kucaklayacağını düşleyip durdu. Kapıyı uzun uzun çaldı, köpekler olanca güçleriyle havladılar; pencerede ışık olmasına rağmen kimse çıkmıyordu kapıya: ev sahibi kadın otururken uyuya kalmıştı. Epeyce bir süre sonra kadın kapıyı açtı, sesi gözleri uykuluydu:

— Yok evde. Georgiy Alekseyeviç'e gitti. Köyün öteki ucunda oturur Georgiy Alekseyeviç. Girin içeri, ısının biraz...

Krants sobanın başında üzüntülü üzüntülü duruyordu, aklına gelen soruyu sormaya karar veremiyordu. Sonunda:

— Kim bu —dedi— Georgiy Alekseyeviç? Yabancı mı? Kadın kurnaz kurnaz gülümsedi:

— Somov, öğretmen... Mariya İlinişna hastalandığı için onun yerine gönderdiler. Vera Nikolayevna sık sık gidiyor ona...

Kendini bilmez bir halde, fabrikaya döndü Krants.

Birkaç gün sonra Vera, Krants'a geldi. Krants önce ona karşı sevecendi, ellerini öpüyor, aşktan söz ediyordu, ama sonra birden huysuzlandı, büyük duyguların bulunduğuna inanmadığını, savaşta yalnızca birini yitirişlerini gördüğünü söyledi. Vera önce alındı, gözlerinde endişe ışıkları yanıp söndü; sonra birden o da Krants'ın tonunda konuşmaya başladı, kocaman sözler eden insanlardan, onların bu sözlerinin ardında yatan boş gururlarından söz ederek Peçorin'i(*)

hatırlattı ve birden ağlamaya başladı. Krants onu yatıştırdı ve bir süre sonra onun yaşlan kurumuş gözlerinde kendisine güvenen bakışlar görünce:

— Neden —dedi-— bana hiç Somov'dan söz etmedin?

(*) 19. yy. Rus şairlerinden Lermontov'un «Zamanımızın Bir Kahramanı» adlı romanının baskahramanı. Sevgilere, dostluklara kayıtsız, bencil bir tip (ç.n.)

Vera kaşlarını çatü:

— Anlatacağım onu sana, ama bugün değil... Çok zor bir şey bu...

Seviyor onu, diyç düşündü Krants ve soğuk bir sesle:

— Pekâlâ —dedi,— edebiyata dönelim. Peçorin'e ilişkin görüşlerine katılmıyorum...

Vera ayağa kalktı:

— Gitmem gerek. Şoför ona kadar bekleyeceğini söylemişti.

Ayrılırken Krants öpmedi onu. Bütün gece yatağında döndü durdu, kendine sitem etti, Vera'yı düşünürken yüreği sevecen duygularla doluydu, sanki hemen şimdi kar tepelerini aşarak Pestruşkino'ya gitmeye ve bağışlanmasını dilemeye hazırdı. Ama bir süre sonra şöyle düşünmeye başladı: her şey bitti. Mutluluğa çok kolay inanıverdim, kendimi toparlamalı ve onu yüreğimden silip atmalıyım.

Eline bir de fırsat keçtiği halde Pestruşkino'ya gitmedi, Ve-ra'nın kendisini beklemediğini düşünüyor, gereksiz kişi olmak istemiyordu. Sıkıntılı bir gün olmuştu o gün. Yeniden gözden geçirilmiş, sınanmış patoz modeli Koşarev'in önünde duruyordu. Krants inatla hep aynı sözleri yineliyordu.

— Eğer bunun üretimine geçmezseniz, suç işlemiş olursunuz...

Nikolay Steponoviç önce suçlu suçlu gülümsedi, sonra sinirlenip kızdı: Krants kendisine kötü bir oyun oynamak istiyordu galiba. Oysa yanıt bekliyordu Krants.

— Mibzer'i Moskova'ya gönderdiniz mi? —dedi.— Projenizi merkeze göndermenize engel olan var mı? Ben üzerime sorumluluk alamam. Patoz işi ciddi iştir, öte yandan bizim de kendimize göre birtakım deneyimlerimiz vardır. Asıl, üzerinde tartışılan bir modelin seri üretimine geçmek

suçtur, dikkat edin, üzerinde tartışılan diyorum. Size yeteneklerinizin sıradan olmadığını daha önce de söylemiştim. Ama biliyor musunuz sizde ne yok: özeleştiri...

Koşarev'in sözlerinde Krants için yeni hiçbir şey yoktu, ama Vera'yla dün akşamki konuşmasmm sinirliliğiyle direktöre sert ve kırıcı sözler söyledi, biraz sonra kuru kuru özür diledi; bütün gün sinirli, gergin dolaştı, gece yarısı ise projeyi kontrol ederken birden kafası başka bir şeye takıldı. Ama bu kez Vera değildi belleğinde canlanan; savaş yıllarının rastlantıları, yakılıp yıkılmış köylerde verilen molalar, kandillerin donuk ışığında yapılan gece söyleşileri, kirli, sarı bir suyla dolu siperler, uğursuz gürültülerle dolu gökyüzü, kar üzerinde kapkara bir leke: kan... Sık anımsamazdı Krants bu yılları, şimdi de geriye baktığında kişileri, ayrı ayrı sahneleri değil, savaşı görüyor ve acıyla geleceğin nasıl olacağını kestirmeye çalışıyordu. Yeniden mi başlayacak her şey?.. Hayır, olamaz bu! O zaman savaş gafil avlamıştı insanlığı. Kralsı rahathklarıyla, diplomatik temsilcilikleri ve sessiz, rahat bakan odalarında dünya halklarının üzerine atacakları uğursuz bir ağ örmüştü bir avuç dalavereci. İkbalperest-ler ansızın saldırıvermişlerdi. Ama insanlar uyarılı artık. Kim izin verir böyle bir şeye?.. Ama, hayır. Savaş yıllarında Alman askerlerinin üzerinde ele geçirdiğimiz günlükler neydi öyle? İlkin şaşırmıştım, koskoca adamlar, üstelik de onca eğitim görmüşler, nasıl inanmışlar böyle saçmalara diye. Sonra alışmıştım, hatta bir defterde akıllıca bir söze rastladım mıydı dehşetli şaşırı-yordum. Oysa eski bir kültürü, gelenekleri olan, romantizme, san-timantalizme eğilimli büyük bir ulus değil mi Almanlar? Savaştan önce klâsiklerini okumuştum, Turgenyev'in romanlarındaki Alman tipleri aklıma gelirdi Alman deyince, oysa faşistler ne hale sokmuş bütün bir ulusu? Amerikalıları nasıl eğittiklerini, onlara neler söyleyip, onlardan neler gizlediklerini biliyor muyum sanki? Belki onlara da bir sürü kör inançlar aşılıyorlar, beyinlerini afyonluyorlaıdır?.. O zaman her şey yeniden başlayacak demektir... Ama bizde de ne serap, ne yapmacıklı neşe, ne yılgınlık, ne korku olmayacak. Kırk birde küçük bir çocuktum ben, ama, o zaman büyükler bile savaş denen şeyin ne olduğunu anlamıyorlardı. Düşlerimizde zaferi hemen kazanıyorduk, ama ilk

başarısızlıklardan sonra birçoklarının burnu yere düştü. Şimdi herkes savaşın zor bir iş olduğunu biliyor, ve yine biliyorlar ki bizi kimse altedemez... Karamsarlığa kapılmanın zamanı değil şimdi, dişlerin sımsıkı kenetli yaşayacaksın: yaptığın iş bir türlü tutmuyorsa, karşında Koşarev gibi son derece kararsız bir adam varsa ve Vera —bir günlüğüne, bir aylığına değil, sonsuza dek— senden ayrılmışsa, yine de dişlerin sıkılı yaşayacaksın.

Krants böyle düşünürken, Vera da Pestruşkina'da bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu: nasıl da çarçabuk soğuyuverdi benden! Bu kadar kuşkulanabildiğine göre kendisini ne kadar sevdiğimi anlamıyor demektir. Gelmedi... Evet, ben de anlatabilirim ona durumu... Ama niçin?.. Eğer bu kadarcık bir şey yüzünden darıhp ayrılabilecekse, bu bağı hemen koparmak gerek, hemen... daha gurur denen şey varken...

Somov yirmi üç yaşındaydı. Minsk'de doğmuştu, babası doktor, annesi öğretmendi. Çocukluğunun en büyük üzüntü kaynağı kısa boylu olmasıydı —sınıfın en kısasıydı, dövüşemezdi— gözleri de bozuktu, arkadaşları dörtgöz diye alay ederlerdi kendisiyle. Babasını savaşın üçüncü günü çağırmışlardı. Annesi hastaydı, «Gidemem...» diyordu. Almanlar kentlerine

girdiğinde küçük Somov annesinin koluna girdi ve «Gidelim...» dedi. Yollar bombalanmıştı. Somov annesine bakıyor, bir yandan da düş kuruyordu: bir Alman tankını havaya uçursam ne iyi olurdu... Penza'ya gönderdiler onları. Somov bir fabrikaya girmek istiyordu, ama babası, Somoş muhakkak okusun, diye yazmıştı. Varşova yakınlarında ölmüştü sonra babası. Çocuğun okumaya karşı büyük tutkusu vardı. Kendini Bazarov(*), Andrey Bol-konskiy(**) ya da «Durgun Don»un Grigoriy'si gibi görüyordu. Annesi öldü sonra. Onu askere almadılar, ve bu onu son derece üzdü: uçmak istiyorum, oysa köstebek gibiyim... Vera'yla bir-

(*) Turgenyev'in «Babalar ve Oğullar» adlı romanının başkahra-

manı. (**) Tolstoy'un «Savaş ve Barış»ının kahramanlarından biri, (ç.n.)

likte aynı öğretmen okulunda okudu. Kızlara kur yapmayan, voleybol oynamayan, zayıf, miyop Somov'u çok iyi anımsıyordu Vera. Arkadaşları onunla hep alay ederlerdi. Krapivnikov hatta bir de mani gibi bir şey yazmıştı:

Hep birisini aradı lora Somov

Ama bulamadı yine Jora Somov'dan başkasını.

Somov kızdı, Krapivnikov'a «Benim —dedi,— bireyci olduğumu sanıyorsan yanılıyorsun, ben de tıpkı senin gibi bir kom-somolum...» Sınıflarındaki kız öğrencilerden birine âşık olmuştu. Uzun mektuplar yazıyordu kıza, ama hemen yırtıp atıyordu. Birgün onunla yalnız kalan kız koluna girdi ve, «Bana bir şeyler anlatsana» dedi. Sunoş kıpkırmızı kesildi, kolunu kurtardı, «Ben bilmem —dedi,— Krapivnikov'a git, o istediğini anlatır sana.»

Somov'un Pestruşkino'ya gönderildiğini görünce Vera sevindi: sınıf arkadaşı, eski dosttular, birlikte çalışacaklardı. Ama Somov onu görünce asık suratla:

— Sen de mi burdasm? dedi. Şu rastlantıya bak... (Vera'mn Krapivnikov'la birlikte parkta sık sık yürüyüşe

çıktığını anımsıyordu. Somov, ikisinin kendisiyle alay ettiklerini sanırdı.)

Ama aradan bir hafta geçince Vera'ya gelip,

— Yedinci sınıfın durumu bir felâket —diye yakındı.— Hiçbir şey bildikleri yok. Bense tecrübesizim, işin üstesinden gelemeyeceğim diye korkuyorum...

Vera onu yatıştırmaya çalıştı:

— Biliyorum, çok geri kaldı onlar. Ama nedeni var bunun, Mariya İlinişna durmadan hastalanıyordu. Yetişirler... Korkma. Başlangıçta ben de aynı korkuyu duymuştum, bir aya

kalmaz alışırsın...

Somov öğretmenlerden hiçbiriyle dostluk kurmadı; çok sıkılgandı, bu yüzden de kibirli gibi görünürdü. Okuldan doğruca

DİPTEN GELEN DALGA

evine gidiyor ve akşamları kitap okuyordu. Okul müdürü Pavel Grigoryeviç Pastuhov son derece uysal bir adam olmasına rağmen Somov onu da kızdırmanın yolunu buldu: edebiyat derslerinin programı yanlış düzenlenmişti: çok yazar ve yapıt vardı, öte yandan ders saatleri yetersizdi, öğrenciler bu durumda gereğince yetişemezlerdi. Pavel Grigoryeviç, Somov'a, kendisinin çalışmaya daha yeni başladığını, ders programlarımysa tecrübeli öğretmenlerin hazırladıklarını söyledi.

—Yeni bir göz bazen daha iyi görür, dedi Somov.

Ama der demez de utandı: haksızım, gerçekten de tecrübem yok, üstelik iyi görmekten söz etmem de gülünç... (Gözlükle bile zor görürdü, büyük derdiydi bu onun.) Kıpkırmızı kesildi ve müdürün kendisine söylediklerini dinleyeceği yerde, ka-çarcasına odadan çıktı. Pavel Grigoryeviç müdür yardımcısına, «Böyle bir zıpın göndereceklerine kimseyi göndermeselerdi daha iyi olurdu» dedi.

Bundan hemen sonra Somov'un başından tatsız bir olay daha geçti. 816 Sovhoz'unun yanında bir orta okul vardı ve bunun ikinci sınıfında da bura tarımcısının yeğeni Katya Golovka okuyordu. Katya Sovhoz'a yazın, annesi öldükten sonra gelmişti. Hasta, gururlu bir kızdı, durmadan Zoya(*) gibi büyük birtakım kahramanlıklar gerçekleştirmeyi düşlerdi; okuldaki başarısı bazen göz kamaştırıcı, bazen de son derece kötüydü; sınıftaki kızların hiçbiriyle arkadaş olmamıştı, yapayalnızdı ve bu ona acı veriyordu. Bir gün pazar imecesine katılmamış ve bütün gün evde yatmıştı (arkadaşlarından, hatta amcasından gizlediği başağrısı nöbetlerinden biri gelmişti yine.) Komsomol grup sekteri Lukaşov pazar imecesine niçin gelmediğini sorunca Katya asık bir yüzle, «Demek ki gelecek durumda değilmişim...» dedi. Sorunu kom-somol toplantısına getiren Lukaşov:

(*) İkinci emperyalist savaşta Almanlara karşı yiğitçe savaşmış komsomol üyesi partizan kız: 1941 yılı aralığında Almanlar tarafından asıldı. On sekiz yaşındaki partizan Zoya'nm yiğitlikleri ve hayat hikâyesi birçok sanat eserine konu olmuştur.

— Katya Golovka'nın davranışını ele almamız gerek, dedi. Neden gelmedi pazar imecesine Katya, açıklasın...

Katya bembeyaz kesildi, alnında nohut gibi ter taneleri belirdi, duyulur duyulmaz bir sesle,

— Eğer benden kuşkulanıyorsanız —rdedi— söyleyecek hiçbir şey yok...

Katya Golovka'ya nasıl bir ceza verileceğini uzun süre tartıştılar. Katya hep susuyordu. Sonunda Lukaşov'un önerisi benimsendi: Katya komsomol örgütünden atıldı.

Bundan kısa bir süre sonra da komsomol bölge toplantısı yapıldı. Lukaşov, Katya* Golovka'nın durumunu anlattı. Bölge sekreteri Çelişçev kaşlarını çatarak:

— Ne yani —dedi,— planı mı baltalamak istiyormuş, bu kız?

Bunun üzerine Somov söz aldı. Katya Golovka'yı tanınıyordu, hatta hiç görmemişti, pazar imecesine niçin gelmediğini de bilmiyordu, ama onu cezanın sertliği öfkelendirmişti: bu kovulma kızcağızın belki de tüm hayatını etkileyecekti. İnsanları elinin tersiyle itivermek kolay, onları eğiterek yeniden kazaamak zordu. Çelişçev onun sözünü kesti:

— Bırakın eğitimin erdemlerinden söz etmeyi de, Golovka' ya gelin...

Somov'u çok şaşırttı bu sözler, hep aptallık yapıyordu, şimdi de öyle olmuştu. Bağırdı:

— Neden sözümü kesiyorsunuz? Bu koşullar altında konuşamam ben!

Çelişçev omuzlarını silkti:

— Peki konuşun, ama kısa olsun.

— Konuşmayacağım, siz böyle ağzımı tıkadıktan sonra...

— Bir komsomola yakışmayacak biçimde kapris yapıyorsunuz. Konuşmak istemiyorsanız, gereği yok, konuşmayın. Golovka'ya ilişkin görüşümü söylüyorum. Bence biraz fazla ileri gitmiş çocuklar, örgütten hemen kovulmamalı bir üye. Kınama cezası verelim, belki düzeltir kendisini...

Somov sevindi: iyi yapmıştı demekki konuşmakla. Ama Çe-lişçev'in izlenimi kötüydü. Somov'u burnu havada bulmuştu: hem düşüncelerini toparlayıp söylemek istediklerini söyleyemiyor, hem de herkes kendisini dinlesin istiyor... Çok ilginç, acaba işinde nasıl?

Çelişçev sovhoza geldiği bir gün Pestruşkino'ya da uğradı ve okul müdürüne Somov'u sordu:

— Somov nasıl? Üstesinden gelebiliyor mu işinin? Pavel Grigoryeviç ellerini iki yana açtı:

— Ne yazık ki, yatıştırıcı bir şey söyleyemeyeceğim bu konuda. Kompozisyon ödevinde otuz yedi kişiden on dördününki zayıf. Başka bir deyişle başarısızlık rekoru... Sonra, hem kendisi hiç eleştiriye dayanamıyor, hem de herkesi eleştiriyor...

İki hafta sonra komsomol bölge sekreterliği Somov'un durumunu ele aldı; Çelişçev, Somov'a haklı eleştirilere neden kulak tıkadığını sordu. Bu hiçbir zaman bir komsomola yakışır davranış değildi. Somov, Çelişçev'e durumu tam bilmediğini söyledi. Sonuçta Somov'a hem kınama, hem de uyarı cezası verilmesi kararlaştırıldı.

•Vera durumu öğrenir öğrenmez hemen Çelişçev'e bir mektup yazdı, ardından da doğruca Pastuhov'a gitti:

— Haksız yere suçluyorlar Somov'u. Sınıf çok geri kalmıştı, Mariya İlinişka hemen hiç uğraşmamıştı çocuklarla. Somov büyük özen ve dikkatle girişti işe. Siz de kabul edersiniz ki üç ay çok kısa bir süredir, tüm eksiklikleri gideremezdi bu süre içinde, ama gözle görülür başarılar var, son ödevlerle öncekileri karşılaştırdığınız zaman...

Müdür kızgınlıkla Vera'nm sözünü kesti:

— Somov'un avukatlığını yapmayın. Kırk iki yaşıma geldim, onun gibi kendinden emin bir adam daha görmedim. Herkesi karşısına aldı. Komsomol bölge sekreteri toplantıda herkesi çileden çıkaracak bir tavırla konuştuğunu söyledi. Bir pedagog her şeyden önce de alçakgönüllü olmalıdır, o ise kendini dâhi sanıyor...

Bölge yöneticisi Pestruşkino'ya geldi, Somov'un sınıfına girip nasıl ders verdiğini izledi: Somov genellikle iyi ders anlatırdı, kendini kaptırırdı, öğrenciler de onu dikkatle dinlerdi. Ama Semerkin'in karşısında heyecanlanmıştı şimdi, konuşması kopuk kopuk, sesiyse o kadar alçaktı ki, en ön sıradan bile güçlükle duyulabiliyordu. Öğrenciler kıpırdanmaya, giderek gülüşmeye başlamışlardı. Semerkin:

— Daha ders anlatmasını bilmiyorsunuz —dedi.— İnsanın kendine karşı tavrı eleştirel olmalıdır. Oysa siz söylediklerine göre hep başkalarını eleştirİyormuşsunuz...

Somov gitgide daralmakta olan bir çemberin ortasında duyuyordu kendini. İyi yüreklj matematik öğretmeni hanım bile selamlaşırken bir soğuk değil miydi? Yoksa ona mı öyle geliyordu? Herkes kendisinden nefret ediyormuş gibi geliyordu: hem kınama, hem de uyarı cezası almıştı. Bu nasıl adaletsizlikti böyle? Öğrenciler geri kalmışlarsa bunda onun suçu neydi? Onlarla candan ilgilenmiş, elinden geldiğince ilerletmeye çalışmıştı. Oysa şimdi üzerinde bir leke vardı, hiç kimse onun dürüst bir Sovyet yurttaşı olduğuna inanmazdı aı tık. Semerkin bölge müfettişine yazardı artık. İşten de çıkartabilirlerdi. Oysa nasıl da büyük düşüydü öğretmen olmak, dile, kitaplara olan sevgisini öğrencilerint aşılamak!..

Rüzgâr bacalarda ıslık çalıyor, üşüyen bekçi köpekleri kederli kederli havlıyorlardı. Bitip tükenecek gibi değildi uzun kış gecesi, Somov'un yüreği umutsuzlukla doluydu.

Ertesi günü ders arasında Vera:

— Haksızlık ettiler sana —dedi.— Bir dilekçe yazdım... Somov:

— Boşuna zahmet etmişsin —dedi kuru kuru.— Benim üzerimde leke var artık. Hem sen benim için uğraşmaktan da vazgeç...

— Dur bir dakika...

Ama Somov onu dinlemedi, uzaklaştı.

Akşam evinde oturdu, ışığını yakmamıştı. İnsanlar konuşuyorlar, çalışıyorlar, gülüyorlardı, o ise bir mahkûm gibi yapayalnızdı... Artık öğrenciler de dinlemezlerdi kendisini. Semer-kin geldiğinde nasıl gülmüşlerdi!.. Anlaşılan benim gibi birisine yer yok bu dünyada. İyi ki yalnızım, kimseyi üzüntümle üzmüyorum...

Vera da kendini birden huzursuz duydu. Elindeki kitabı fırlatıp attı, mantosunu giydi, eşarbını bağladı ve bütün köyü geçerek Somov'a gitti. Işığı yakan Somov gözlerini kırpıştırarak,

— Neden geldin? —dedi.—

Ne karşılık vereceğini bilemiyordu Vera, onu yatıştıracak, avutacak sözler söylemek istiyor, ama kırmaktan korkuyordu. Kendinden, yalnız yıllarından söz etmeye başladı, sonra Lermon-tov'un evini anımsayarak:

— Şiir sever misiniz? diye sordu.

Başını salladı Somov. Çabuk çabuk, arada bazı dizeleri atlayarak «Mtsıri»yi okumaya başladı Vera.

— Martınov'un nasıl ateş edebildiğini bir türlü anlayamıyorum... Güya daha sonra pişman olmuş... Bir şey fark eder mi? Hep gözümde canlandırmaya çalışırım bunu. Ve biliyor musun, her kez de Zoya'yı darağacına nasıl götürdüklerini görür gibi olurum... Aralarında ne ilgi var diyeceksin. Bence, var... Amerikalıların atom bombasından nasıl söz ettiklerini okudum gazetede, aynı şey... Eğer büyük bir yürek varsa orta yerde —fark etmez kimin olduğu: bir genç kızın, bir ozanın, bir halkın— birileri sürekli nişan alıyor bu yüreğe, vurmak, durdurmak, yok etmek istiyorlar. Ama halklar öldürülemezler ki...

— Öldürülemezler... Biliyor musun ne zaman anladım bunu: annemle Minsk'den ayrılıyorduk, küçük bir çocuktum daha, Almanların güçleri bizimkilere göre çok fazlaydı, ama bizimkiler öyle konuşuyorlar, öyle bakıyorlardı ki, bizi kimsenin yenemeyeceğini anladım...

Kendi acısını unutmuştu Somov, Vera'ya Amerika'daki zencilerden, Şili'li bir ozandan(*) (şimdi dağlarda gizleniyor ve olağanüstü güzel şiirler yazıyormuş,) silah yüklü bir treni durdurmak için rayların üzerine yatan Fransız kızından söz etmeye başlamıştı. İnsanlarla birlikteydi şimdi, heyecanlanıyor, umutlanıyor, düş kuruyordu. Sonra birden üzerine bir durgunluk çöktü. Bunu fark edemeyen Vera:

— Bir düşün verilmekte olan savaşı! —dedi.— Ve bizim halkımızı!.. Olmaz, Jora, sen bu savaştan geri kalamazsın... —Vera birkaç saniye düşündü, sonra değişik bir sesle, sanki kendisiyle konuşur gibi sürdürdü:— Seni avutmak için söylediğimi sanma bunları, ben de bilirim acının ne olduğunu. Ama hayat daha büyüktür... Ayrıntılar üzerinde durma. Yaşamamız gerek Jora, çok yaşamamız gerek, daha ne çok yolumuz var katedilecek. ne çok acı var bizi bekleyen, ne çok sevinç!..

Vera'nın sesi titremeye başlamıştı. Somov gözlüğünü çıkardı, çocuk şaşkınlığı içindeki gözlerini kırpıştırarak,

— Çok teşekkür ederim Vera —dedi.— Öyle büyük bir iyilikte bulundun ki bana...

Somov eski canlılığıyla sarıldı derslere, okuyor ve olanları düşünmemeye çalışıyordu. O akşamdan sonra her karşılaşmalarında Vera'ya çok yakın bir dostuymuş gibi gülümsüyordu.

Çelişçev'den, büronun kararını gözden geçirmeye gerek olmadığı yanıtı geldi. Somov son derece sakin:

— Emindim bunun böyle olacağından — dedi Vera'ya. Hiç yakınmıyor, sakin görünmeye çalışıyordu, ama Vera ka-

rann onu bitirdiğini anlıyordu. Krants'la son konuşmalarından sonra yüreği kan ağlıyordu, ama yine de kendi acısını unutup Somov'u kara düşüncelerinden sıyırmaya çalışıyordu: şaka yapıyor, şiirden, okuldaki işlerden, günlerin artık uzamaya başladığından —«İlkbahar kapımızda artık»— söz ediyordu.

Aradan bir ay geçti, Somov'un sınıfı iyice ilerlemişti, ama

<*) Pablo Neruda (ç.n.)

Somov hakkındaki genel kanıyı değiştirmek zordu; örneğin okul müdürü hâlâ ve içtenlikle Somov'un ders vermeyi bilmediğine inanıyordu. Bölge müfettişliğince ağustosa doğru yeni bir öğretmen gönderileceği söyleniyordu. Söylentiler Somov'un da kulağına ulaşmıştı. Gülümseyerek,

— Sınavlar bittikten sonra —diyordu Vera'ya— dünyanın en özgür insanı olacağım...

Vera onun kahrolduğunu anlıyordu. Sonunda, kendisine de çılgınca gelen bir girişimde bulunmaya karar verdi. Hastanede muayene olma bahanesiyle kente, parti bölge sekreterine gitti.

Gusev başlangıçta hiç de hoşlanmışa benzemiyordu onun gelişinden: bir sürü işi vardı ve şu genç öğretmen kızın kocasının mı yoksa bir dostunun mu haksızlığa uğramış olmasını anlayabilecek durumda değildi: eğer işinde başarısızsa, kendini beğenmişin biriyse, elbette kınama cezası vereceklerdi, bundan doğal ne olabilirdi? Ama Vera Öylesine inandırıcı konuşuyordu ki, sonunda onu dikkatle dinlemek zorunda kaldı.

— Düşünün hele, ne büyük haksızlık! Ne matematik öğretmeniyle konuştular, ne benim açıklamalarımı dikkate aldılar... Ben o sınıfı çok iyi bilirim, oysa müdür bilmez, yalnızca çocukların notlarının kötü olduğunu görüyor, o kadar... Somov dürüst bir komsomoldur, olup bitenler nedeniyle böylesine üzülüp acı çekmesi de bu yüzden zaten. Şimdi de onu işten atacaklarını söylüyorlar... Oysa sınıf aradaki açığı kapatmış durumda...

Doğru söylüyora benziyor kız, diye düşündü Gusev. Böyle şeyler partide olsa iyice düşünülüp taşınıldıktan sonra yapılır, oysa bu gençler... Çelişçev enerjik bir delikanlı, ama insanlardan pek anlamıyor galiba... Bir makinenin en küçük parçalarını bile gözümüz gibi koruyoruz, ve de doğru yapıyoruz. Pek; ya insanlar? Onlar da aynı özene değmez mi? Pastuhov'u anımsıyorum, fena bir adam değildir, ama çabuk etki altında kalır... Bu işin üzerinde durmak gerek... Hem böylece okullarda neler olup bittiğini de görmüş olurum... Güzden beri hiçbir okula uğra-

madım. Anlaşıldı, fabrikalar, inşaatlar yapıyoruz... Ama okulları da aym yapım işlerinin içinde saymak gerekmez mi? Buralarda da yeni kuşaklar yapılıyor... Hem de ne işler için! Kız yaman, dürüst ve kararlı bir tipe benziyor.

Vera'ya okula ilişkin sorular sormaya başladı: dersler nasıl geçiyordu, ders kitapları yeterli miydi? Vera kısa, ama canlı ve değişik yanıtlar verdi. Bu sırada telefon çaldı: Gusev'in tarım makineleri fabrikasına uğraması gerekiyordu.

— Pekâlâ —dedi Gusev sonunda Vera'ya,— bir bakarız... —Sonra hafifçe gülümseyerek sordu:— Kocanız mı olur, yoksa nişanlınız falan mı?

Vera kıpkırmızı kesildi:

— Yalnızca arkadaş, aynı okuldanız... Hem de evliyim, kocam da şu sizin gideceğiniz fabrikada çalışıyor, beni oraya almadılar. Mühendis Krants...

— Krants'ı biliyorum. Selamlarınızı söylerim kendisine. İlkbahara doğru da bir yolunu bulur sizi birleştiririz...

Gusev gülümsedi ve geniş, kocaman elini Vera'ya uzattı.

Parti binasından çıkarken Vera dehşetle durakladı: neden öyle söyledim? O ise benim adımı bile duymak istemiyor. Gusev gidip, «Karınızın selâmı var» deyince ne olacak? «Karım falan yok benim» diyecektir. Utanç verici bir durum!. Güçlükle tutuyordu gözyaşlarını Vera.

Ancak Gusev Krants'a Vera'dan selâm söylemedi. Önce patoz modeliyle ilgilendi, sorular sordu, sonra Krants'ı atölyeden çağırdılar.

— Patozun üretimine geçmek gerek —dedi Gusev Koşa-rev'e.— Model olarak gayet güzel. Üstelik Moskova bizim hep geri kaldığımızı söylüyor.

Gusev'in masasının üzerinde geçen yıla ait bir takvim dururdu. Bu takvimi atmamasının nedeni, içinde birçok ad, adres ve Moskova'dan telefon numaralarının yazılı olmasıydı. Daha Vera'yla konuşurken bu takvime şunları yazmıştı: «Somov. Çelişçev. Pastuhov. Trubnikova.» Ertesi gün il sekreteri Sçukin'e

telefon etti ve bir fırsatım bulup Pestruşkino'ya gitmesini ve oradaki okulun durumuna, özellikle de Somov'un çalışmasının nasıl olduğuna bakmasını söyledi. «Yalnız, sadece Pastuhov'un söylediklerine bakmayın, öğretmenlerle ve öğrencilerle de görüşün.» Okula giden Sçukin, Gusev'e, başarı durumunun fena olmadığını, yaza doğru binanın onarım görmesi gerektiğini, müdürden başka herkesin Somov'dan hoşnut olduğunu bildirdi. Gusev eğitim bölge müdürünü çağırdı ve durumu bir de onun gözden geçirmesini istedi. Bir hafta sonra gelen raporda Somov'dan iyi bir dille söz ediliyordu. Bunun üzerine Gusev Komsomol bölge sekreterini çağırdı: «Çelişçev'in Somov'a neden kınama cezası verdiğini araştır. Adam harcıyor gibime geliyor Çelişçev...» Komsomol il örgutu üyelerinden biri, soruşturma sırasında Çelişçev'in eleştiriye dayanamadığını, Somov'a da toplantıdaki konuşmasından dolayı kızdığını söyledi. Katya Golovka işi açığa çıktı böylece. Lukaşov bir güzel azarlandı. Düğümler bir bir çözülmeye

başlamıştı.

Vera Somov'a, Gusev'e gittiğinden hiç söz etmedi: «Kim verdi sana benim adıma hareket etme hakkını?» diyeceğinden korkuyordu. Sonunda Somov'u Komsomol bölge sekreterliğinden çağırdılar. Ertesi gün dönünce üzerindeki kınama cezasının kalktığını söyledi Somov. Herkes kendisini kutladı. Okul müdürü Pavel Grigoryeviç bile, «Hiç şüphesiz bazı anlaşılmaz huylan var, çalışması hiç de fena değil, dedi, ikinci yarı ders yılında topu topu iki tane 'iyi' yedi tane de 'pekiyi' var sınıfında,..»

Vera ise acı çekiyordu: Gusev'in kendisine söylediklerinden sonra bile gelmiyor! Demek ki sevmiyor beni, kendisi için kocam dediğime kızdı belki de... Artık hiç gelmez...

Donlar çözülmeye başlamıştı; ortalığı bir gürültüdür kaplamış gidiyordu: eriyen kar sularının şırıltısı, çocukların çığlıklarına karışıyordu. Ne yaptığını kendisi de bilmeden, Vera ansızın kendini bir kamyonun üzerinde buldu. Yol boyunca hep Krants'a Somov'u nasıl açıklayacağını düşündü durdu. Anlayacaktı muhakkak. ..

Ürkek adımlarla girdi Krants'ın odasına. Gözlerinde keder, tutku, korku ışıkları çırpışıyordu. Krants onu görünce koştu, kucakladı:

— Bağışla! Ne olur bağışla beni!..

— Yanlış anladın beni. Somov... Tamamlatmadı ona sözünü Krants:

— Sus!.. Nerden baksan suçluyum. Çılgına dönmüştüm sanki, beni sevmediğini düşünüyordum. Seni ağaçlardan, sözlerden, yıldızlardan... anlıyor musun, seni her şeylerden kıskanıyordum... Vera!..

Herhalde Gusev anlattı ona Somov işini, diye dü$ündü Vera.

— Gusev'le görüştün mü?

— Tabii. Patozun üretimine başlandı.

Heyecandan gözyaşları boşandı boşanacaktı Vera'nm. Ama yine de gülümseyerek:

— Patozu sormuyorum ben —dedi.— Gusev sana kendisine niçin gittiğimi söyledi mi?

— Hayır. Niçin gitmiştin?

— Önemli değil... Biliyor musun, niye geldim buraya? Çünkü sensiz yapamıyorum ben. Denedim, ama olmuyor...

Krants onu öptü, utangaç bir gülümseme vardı yüzünde; hem hiçbir şey düşünmüyor, hem de çok büyük şeyler düşünüyordu: kocaman bir dünya, Vera''nm bulutlu gözleri, mutluluk... Hava çoktan kararmıştı. Saçaklardan akan sular donmuş, gökyüzü sayısız yıldızla şenlenmişti. Eirden çocukluğundan beri sevdiği şiiri anımsadı:

Bir gerçek duygusu vardır yüreğinde insanın, Kutsal sonsuzluğunca tohumun: Sınırsız boşlukları, yüzyılın akısını, Bir anda kavrayıp kucaklayıveren...

¦— Yüzyılın akışı... —diye mırıldandı Vera dalgın, düşünceli.— Kocaman bir denizdeymişiz gibi geliyor bana. Her

şey uğulduyor, şarkî söylüyor, akıyor, coşuyor... Neden bunca geniş bunca olağanüstü büyük de dünya, yürekte bunu anlatabilecek sözler yok? Neler görüyorsun, söylesene... — Hayatı. Aşkı. Seni.

68

Rıhtımdaki o üzücü içaçımından sonra Pierre Godet bir daha Mado'ya duygularından hiç söz etmedi. Mado'ya olan aşkı dinmemişti, ama o kendini tutuyordu. Eskisi gibi görüşmeye devam ediyorlardı: hem Maki anıları, hem de hergünkü uğraşları birleştiriyordu onları: barış komitesini birlikte örgütlü-yorlardı. Mado'nun yalnız olduğunu, çok çalıştığını ve yaşama koşullarının kötü olduğunu gören Pierre onu Nice'de iki hafta geçirmeye ikna etmişti: «Annem var orada. İki odası var evinin ve yalnız yaşar, çok sevinecektir senin gelmene. Gençtir annem, Direnişe katıldı, şimdi kadınlar arasında çalışıyor. Eski Nice'dedir evi, pencereden çiçek pazarı görünür. Deniz de hemen yanıbaşındadır evin... Sonra Nice şimdi ılıktır...» Mado gülümsemişti: soğuk, somurtkan bir gündü, sulusepken bir kar yağıyor, lâmbalar paltolarının içine büzülmüş insanların üzerine donuk ışıklarım serpiyordu. Gerçekten ilkbahar mı şimdi oralar?..

Nice'de güneş birden gözlerini kamaştırdı; ılıktı hava gerçekten de, pardesüsü bile fazla gelmişti. Eski kent oldukça gürültülüydü; sarımsak, zeytinyağı kokuyordu ortalık; balık satıcıları şaka yollu sövüşüyorlardı; Güneyli ağzı Mado'ya gülünç geldi; balık pullarının gümüşsü ışıltıları iplere asılı çamaşırların beyazına karışıyordu.

Pierre'in annesi hoşuna gitti Mado'nun; elli yaşlarında, şişman, telâşı bir kadındı: her şeye hayret ediyor ve böyle an-

larda, üzerinde minicik bir bıyığın karardığı üst dudağı pek gülünç bir şekilde yukarı doğru kıvrılıyordu. «Sekiz yıldır partiliyim —diye açıklıyordu Mado'ya,— yani bana 'sen' diyebilir ve Josephine diye çağırabilirsin. Bayan Godet yalnızca işteki adımdır. Postahanede çalışırım ben, bizim müdür faşisttir, bana durmadan 'Bayan Godet, der; kesin söylev vermeyi, politikaya dayanamıyorum.»

Akşamları Josephine'e arkadaşları geliyordu. Böylece Mado Nice'de olup bitenleri çarçabuk öğrendi. Anlattıklarına göre, Nice, Amerikalılarla doluydu, sanıldığının tersine turist çok azdı, oteller battı batacaktı. Karnavalların da bir işe yaradığı yoktu. Emniyet müdürlüğünden açıklandığına göre dün bütün otellerde topu topu sekizyüz kişi gecelemişti! Ve bu şubat başlarında, yani Nice'in tam mevsiminde böyleydi. Küçük esnaf perişan durumdaydı. Nice artık eski Nice değildi. Amerikalılar iş için geliyorlardı: limanlara, havaalanlarına bakıyorlar, askeri üsler için yer düşünüyorlardı. Şimdi de Neales gelmişti işte. Hergün Amerikan konsolosluğuna uğruyor. Gazetecilere, kendisini buraya yalnızca iyi havaların ve antika sigara tabakaların

çektiğini söylüyordu. Emniyet müdürüyle neden sık sık buluşup görüştüğünü açıklamıyordu ama bu sözler. Bir Amerikalıdan daha çok Amerikancı olduğu söylenebilirdi emniyet müdürünün. Örneğin, atom bombası için yapılacak bir oylamada bombaya karşı oy vermeyi yasaklayabilirdi. Nasıl, açık, değil miydi müdürün tutumu? Neales onda tabaka mabaka bulamazdı, emniyet müdürlüğü antikacı dükkânı değildi ki... Sonra havalan belirleyen de emniyet müdürü değildi, o, savaştan yanaydı, Nice ise savaşa karşı. İnsanlarsa çok kötü koşullar altında yaşıyorlardı, gerçi bu yalnız Nice'de değil, heryerde böyleydi ve bunda şaşılacak hiçbir yan yoktu: silâhlanma dipsiz kuyu gibi bir şeydi: Silâhlanma böyleydi ama, bir sürü dolandırıcılık olayına adı karışan milletvekillerinin cepleri nasıldı peki? Neyse, burada iklim gerçekten çok güzeldi ve Mado bir güzel dinlenebilirdi.

Josephine böyle söylüyordu, konuklan dok işçileri sendi-

kası sekreteri böyle söylüyordu, öğretmen hanım ve demiryolu işçisi böyle söylüyorlardı. Hepsi de Mado'nun elini sıkmışlardı. Huma'da onun için yazılan yazıyı okumuşlardı, onun Nice'e gelmesi hepsi için büyük bir sevinç kaynağıydı. Josephine'in gözleri sevinçten ışıl ısıldı. Son bir yıl süresince bir çok başarı kazanmıştı. Pierre, Saint - Just üzerine bir kitap yazmıştı, şimdi basılıyordu; gaullistler, üzerinde kadınlar komitesinin bir afişinin de bulunduğu bir panoyu yakmak istemişler, ama o bu işi yapmaya yeltenen rezillerden birine öyle bir tokat aşketmişti ki, tüm çete bir anda sıvışıp yokolmuştu; ve şimdi de, Pierre'in mektuplarında «direniş kahramanı» diye sözünü ettiği Mado konuğu olmuştu. Gece yatarken, şeytan kulağına kurşun, diye düşündü Josephine, bu yıl her şey yolunda gidiyor. Yalnız Neales'in buraya geliş nedenini bir türlü anlayamıyorum. Her türlü namussuzluk beklenir bu heriften...

Mado uzun uzun yürüyor, dağlara tırmanıyordu; kasaba yükseklerden bîr makete benziyordu. Deniz haritalarda olduğu gibi masmaviydi. Kayaların arasında otlar yeşeriyor, keçiler zıplıyor, arada bir omuzunda kocaman bir toprak testiyle bir gençkız geçiyordu yoldan. Güneşte oturup Mado uzun uzun kayaları, beyaz badanalı, kırmızı aşı boyalı küçücük evleri, iğrile - kıvrıla uzanan patika yollan seyrediyordu; böyle anlarda sanatçı yanı canlanıyor ve uzun yıllar sonra ilk kez resim yapma isteği duyu- yordu. Burada gözlerimle yaşıyorum, diye düşünüyordu. Bazan da baktığı halde görmüyordu; dışardan bakan birisi, geniş geniş açılmış sanatçı gözleriyle doğayı izlediğini sanabilirdi, oysa o geçmişe dönüyordu, ve bu geçmiş öylesine canlı sıcak ve elle tutulur gibiydi ki, bazan kendisi bile irkılıyordu: Sergey yoktu, onunla yanyana oturmamış, Moskova'dan, yakında döneceğinden, o başa çıkılmaz aşklarından, ayrılıktan, zamandan ve ölümden hiç sözet-memişti. Sonra ağır ağır kasabaya iniyordu. Mavi karanlığın içinde ateşböcekleri gibi altınsı alevler çakıyordu. Akçam, kozalarından bir sis bulutu gibi lavanta, mimoza kokulan yayılıyordu. Sonra bembeyaz duvarlarında Stalin'in, Thorez'in fotoğraflarıy-

!a Pierre'in bir çocukluk resminin ve kudurmuş deniz ortasında çalkalanan bir gemi tablosunun

asılı olduğu odasına giriyordu.

Daha sonra yoldaşlar geliyorlar ve son olaylardan konuşuyorlardı. Fransa tümden bir heyecan kasırgasına yakalanmış gibiydi. Saint-Nazaire'de, Havre'da, La Palisse'de Marsilya yakınlarında dökerler gemilçre silâh yüklemeyi reddediyorlardı. Çin-hindi'ne gidecek savaş malzemesiyle yüklü bir tren, yükünü boşaltacak bir liman bulabilmek için tüm Fransa'yı dolaşıp duruyordu. Dunkerque'e gönderiliyordu tren, dökerler «Hayır!» diyorlardı. Havre'a. gönderiliyordu, dökerler, «Hayır!» diyorlardı. Şimdi de Marsilya'ya gönderiliyordu, ama Marsilyalılardan da aynı yanıtı alacağı belliydi. Öte yandan «Empire Marshall» adh gemi liman liman dolaşıp hayalet treni arıyordu...

Paris'ten hareket etmeden önce Mado, Lejean'dan bir mektup almıştı, Tâ sonbaharda La Rochelle'e gitmişti Lejean: büyük bir fabrikada iş bulmuştu orada. Kentte olayların iyice geliştiğini, işçilerin La Palisse'li dökerleri desteklemek istediklerini, bugün -yarın bir grevin patlamasının beklenebileceğini yazıyordu. Ne kadar alçakgönüllü, diye düşündü Mado, kendinden tek kelime bile yazmamış, sanki kendisi yok, yaşamıyor bu dünyâda, Dire-niş'te de böyleydi: sessizce, kendini hiç göstermeden yapardı her şeyi. Paris ayaklanması olmasaydı, insanlar dünyada Lejean diye'' birinin varlığını hiç öğrenemiyeceklerdi. Oysa onun çektiklerini kimse çekmedi: Josette'i, Paul'u, Mimi'yi ardardına kaybetti, ama bir kez olsun yakınmadığı gibi, hep başkalarının dertleriyle ilgilendi: Jacques'in kalın paltosu yok, Pierre'e biraz az iş vermeli: kitabını bitirsin çocuk. Benim de dinlenmem gerektiğini yazıyor. İşte ben de dinleniyorum. Ama o yine en güç işin başında, canım Lııc...

Yoldaşları Mado'ya La Bocca'daki fabrikada V-2'ler için donanım imal edildiğini anlatmışlardı. İşçiler çok öfkeliydi: «Kendi kendimizin ölümünü hazırlamak bu!..» diyorlardı. Josephine de, «Tamam, diyordu, burada da çıkacak çıngar...» Ama Nice eskisi gibi güneşli ve neşeliydi. Çiçekçiler mimoza, nergis,

menekşe satıyorlardı. Marsilyalı dökerlerin sendika yöneticilerinden birisi geldi birgün; muhakkak Mado'yu görmesi gerektiğini söyledi: Josephine'in evine götürdüler onu. Adam ateşli bir şekilde ve ayağa kalkıp elini kolunu sallayarak halkın nasıl Canabiere'in üzerine yığıldığım, jandarmaların kalabalığı nasıl dağıttığını anlattı.

— Emniyet müdürlüğü «Pasteur» mürettebatına hemen denize açılmalarını emretti, tayfalara askeri görevli ilan edildikle-lerini, emre uymazlarsa askeri mahkemede yargılanacaklarını bildirdiler. Ama tayfalar, tabii öyle gürültüye pabuç bırakacak çocuklar değiller,, kimin kimi yargılayacağını sonra görürüz, dediler ve geminin denize açılmasını engellediler. Artık dökerlerden hiç söz etmiyorum, çünkü bizimkiler kendilerini çok önceden gösterdiler. Bu haydutlara yardım etmektense, açlıktan gebermek daha iyidir. Sonra, bu kez halk da çok öfkelendi, herkes ana-caddeye döküldü. C.R.S.'nin SS'lerden kalır hiçbir yanı yoktu, suratları bile aynı mendeburların. Ama şu Marsilyahlara da aşkolsun doğrusu! Sanırsın ki düşündükleri hiçbir ciddi şey yoktur; ya bir kahvede oturup pastis içerler, ya genç kızlardan konuşurlar, ya da elde olta balık tutarlar: ama kavgada göreceksin sen Marsilyahları, diyecek tek söz yok doğrusu.

Gazetelerde, küçük bir grup, diye yazmamaları için otuz bin, kişi gelmişlerdi. Herhalde Faita'dan söz edildiğini duymuşsundur? Direniş kahramanlanndandı; Almanlar giyotinle başını uçurmuşlardı. İşte onun karısı Jacqueline de vardı aramızda. C.R.S.'ler Jacqueline'i yere yıkıp tekmelemeye başladılar. Dedim ya, SS' lerden beter bu herifler. Sonra bir de baktım bizim çocuklar C.R.S.'lerin üzerine yürüyorlar. Tam bir savaş alanına döndü ortalık, kan oluk gibi aktı sokaklardan. En ufak bir abartma yok sözlerimde. Şimdi sorular şu: Amerikalılar ne elde edebildiler? Tayfalar «Pasteur» ün denize açılmasını engelleyeceklerini söylediler, engellediler. Dökerler silahları yükîemeyeceklerini söylediler, yüklemiyorlar. Marsilyalılar Amerikalılar için savaşmayacaklarını söylediler, savaşmayacaklar, nokta.

Josephine'in hayranlıktan dudakları kabarmıştı, döker gidince Mado'ya:

— Herhalde bizde de, bir şeyler olacak —dedi.— Bugün postaneye Neales için gene bir mektup geldi. Ne arıyor bu herif burada bilmem...

13 Şubat akşamı, La Bocca'da işçi olarak çalışan Martin, Josephine'e geldi. Dökerlere iletilmesi gereken acele bir haber getirmişti: V-2'ler için çerçeve getireceklerdi yarın limana. Mado hemen haberi iletmeye koştu. Dökerler birlik sekreteri hiç şaşır-madı:

— Anlaşılıyor... «Jean-Dolo»ya yükleyecekler herhalde. Ama başaramayacaklar...

«Jean-Dolo»nun çerçeveyi nereye götürebileceğini düşündüler: kimi Korsika'ya diye tahmin etti, kimi Oran'a, kimi de Yugoslavya'ya. /

— Önemli olan —dedi sekreter— çerçevenin gemiye henüz yüklenmemiş olması... Yüklenemiyecek de sanırım

Sabah saat yedide 30 C.R.S.'nin koruması altındaki bir kamyonla çerçeveler limana getirildi. Kamyon daha limana girer girmez dökerlerin bağırdıkları duyuldu: «Yüklemiyeceğr'» Aynı anda vagon bakım-onanm istasyonu işçileriyle tramvay işçileri de dökerlere katıldılar. C.R.S.'ler kalabalığı rıhtımdan uzaklaştırmayı denediler, ama işçiler 30 C.R.S.'yi kolaylıkla geri püskürttüler. C.R.S. subayı takviye istetti.

Sirenlerin telâşlı uğultuları alçala yüksele yayılmaya başladığında saat dokuzdu: dökerler, okullar boşaldı, Nice limana doğru akmaya başladı; aksaçlı, yaşlı işçiler ve neşeli işçi kızlar, balıkçılar ve memurlar, demiryolcular ve çiçekçiler, eski muharipler Ve ilkokul öğrencileri akın akın limana doğru harekete geçmişlerdi. Ama bu bir yürüyüş değil coşkun bir dağ ırmac n denize doğru hızla akışıydı. Ön sıralarda kadınlar ve çocuklar vardı.

Çerçeveyi C.R.S.'ler koruyorlardı. Kalabalık yaklaşınca subay bağırdı:

— Durun, yoksa ateş ederiz!

Mado öne fırladı; rüzgâr saçlarını uçuruyordu; çocuklara siper olmak istercesine kollarını genişçe iki yana açmıştı:

— Hele bir deneyin! C.RS.'lerden biri copla koluna vurdu.

— Çerçeve denize! — diye bağırdı Mado. Gözyaşartıcı bomba attı C.R S.'ler. Kalabalık bir an du-

raksadı, ama Mado'nun bir gölge gibi öne fırladığını gören öteki kadınlar, onu izlediler. C.R.S. geriliyordu. Mado'nun sesi bütün çığlıkları bastırdı:

— Çerçeve!

Dökerler tuttukları gibi denize attılar çerçeveyi.

Her şey öylesine çabuk olmuştu ki, sekiz kamyon dolusu C.R.S. limana geldiğinde kalabalık dağılmaya başlamıştı. Emniyet müdürlüğüne verilen raporda, halkın, çerçeve denize atıldıktan sonra limana geldiğinden söz ediliyordu. Öte yandan Neales hiçbir şeyden kuşkulanmadan keyifle tıraş oluyordu.

Kent zaferi kutluyordu; insanlar sokaklarda dolaşıyor, bağırıyor, şarkı söylüyor; şurada burada gençlerin dansettiği görülüyordu. Josephine Mado'nun kolunu görünce telâşla bağırdı:

— Çıldırdın mı sen! Kolun davul gibi olmuş ve hiçbir şey söylemiyorsun. Hemen kompres koymalıyız...

Mado gülümsüyordu:

— Ömrüm boyunca unutmayacağım Nice'lileri. Bir de. turistler, Amerikalılar, gazinolar... derlerdi. Oysa Nice bambaş-kaymış... Bugün gördüm onu. Hayır, bugün onunla birlikteydim...

Neales'in bütün keyfi kaçmıştı. Çerçeve değil sorun olan, alt tarafı bir demir parçası, ama bu Fransızlarla ne yapacağız bilmem... Genden bakınca güzel bir kent, eski modalığı falan çok hoşuna gidiyor insanın. Sanki şuradaki gazinodan imparato-riçe Viktorya, silindir şapkalı şık insanlar, bir Rus prensi çıkacak gibi. Oysa ne kaba yaratıklarla dolu burası! Bir de Bedier Marsilya'nın istisna olduğunu söylüyordu; Nice'in de ondan kalır

bir yanı yok ki... Her yer aynı bu ülkede. Üsleri kurmaya başladığımızda askerlerimizi iyi korumamız gerekecek Fransızlardan. Hiç şüphesiz sağduyu sahibi kişiler bizim Fransa'nın

iyiliğini istediğimizi anlıyorlar; ama onlar da evlerinde oturup ya Figaro okuyorlar, ya da arada bir tiyatroya gidiyorlar. Peki sokağa egemen olanlar kim? Süprüntüler... Ne olursa olsun, duyulup görülmemiş bir serserilik bu yaptıkları... Anlattıklarına göre bir sürü de kadın varmış. Fransa için doğal bir şey bu. Bir tabaka üzerine işli bir resim anımsıyorum: bu cadolozlardan birkaçı XVI. Louis'yi kupa arabasından yakapaça dışarı atıyorlardı. Yazık, satın alamamıştım onu, biraz beklerim, antikacı fiyatı kırar sanmıştım, ama Chicago'lu bir öküz parayı bastırıp almıştı: Fransız devriminden bile haberi olmayan odun kafalının teki olduğuna eminim: Coster benzeri bir tipti. Bir de gazeteci olacaktı ahmak herif, bana Napoleon'a neden Korsikalı dendiğini sormuştu. Bence Korsika bu kıyılardan çok daha önemli bir yer. Nüfusu fazla değil, kolaylıkla örgütlenebiliriz orada. Korsika, Kuzey Afrika artı İspanya demektir. Fransızlarsa hâlâ düşünüp taşınmakla meşguller, ama o dillerine pelesenk ettikleri «nötra-îizm»leri kurtaramayacaktır onları. Eğer C.R.S. gözyaşartıcı bombayı daha erken kullansaydı, kalabalığı dağıtabilirdi. «Bu süp-rüntüleri ağlarken görmek çok eğlenceli...» demişti Bedier. bir-gün. Bazı kredi yolsuzluklarına karıştığını söylüyorlar onun da. Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Ne yapacak o kadar parayı? Ne resme merakı var, ne kitaba, ne de porselene... Ama Bedier' ye acımak gereksiz, binlerce Bedier var bu ülkede... Emniyet Müdürlüğüyle bir görüşmeli, onlar ne düşünüyorlar acaba? Ne düşünecekler, ya taze nohutun en iyi nasıl pişirileceği, ya da karı boynuzlamanın yeni metodlan üzerinde düşünüyorlardı. Akıl almaz ölçüde hoppa bu herifler. Ama doğrusunu söylemek-gerekirse zevklerine diyecek yok. Tabakalarımın en güzellerini hep Fransa'dan aldım...

Akşam, Neales konsolosun odasında, oturup Danovan'a bir rapor yazdı: Marsilya'da, Toulon'da ve Nice'de bulunmuştu,

I

politik durum karışıktı, Fransızlar kızıllara boyun eğdiremiyor-lardı: geçenlerde Marsilya'da olanlar ve bugün Nice'de V-2 çerçeveleriyle ilgili kaza bunu gösteriyordu. Sıkı önlemler almak gerekiyordu...

Şarkılar, bağırtılar çalışmasına engel oluyordu. Herhalde yine o budalaca karnavallarından birinin provasını yapıyorlar, diye düşündü ve bakmak için pencereye gitti. Bu sırada odaya sekreter girdi:

— Tanrı aşkına, yaklaşmayın pencereye!.. Taş atabilirler...

Ve Neales o sırada anlayabildi dışardaki kalabalığın tempoyla ne bağırdığını: «Amerikalı, Fransadan de-fol!.. Amerikalı Fransa-dan de-fol!..»

— Şimdi kovarlar onları —dedi sekreter.— Polis çağırdım.

Neales yarıda kalan işinin başına döndü, «sıkı önlemlerdin üzerini çizdi, «baskı önlemleri» yazdi: yalnızca gözyaşartıcı bombayla olmayacak bu iş, iyice anlaşıldı artık...

Bir hafta sonra Paris'e gitti. Hareketinden önce emniyet müdürü, çerçevenin kendilerini epeyce uğraştırdığını anlattı. Deniz fazla derin değildi —altı metre falan,— ama vinci kullanan işçiler kesinlikle reddetmişlerdi çalışmayı. Asker çağırmaları gerekmiş, liman askeri bölge ilan edilmişti. V-2'lerin öteki birçok parçalan çok sıkı güvenlik önlemleri altında La Bocca'dan geti-xilmisti.

— Çerçeve işi iyi bir ders oldu bize. Bu kez önde 've arkada onar tane küçük tankla koruyarak getirdik parçalan. Kesin emir verdik: bir karşıkoyma olursa makineli tüfeklerle ateş edilecekti. Parçaların bulunduğu sandıkları da mimoza dallarıyla öyle bir örtüp kamufle ettik ki, bir şey anlayabilmek olanaksızdı... ,

Trende emniyet müdürünün sözlerini anımsayan Neales gülümsedi: «mimosa pudica». Lâtince «utangaç mimoza» demek.

Tam bulmuşlar V-2 parçalarını kamufle edecek şeyi... Tuhaf millet şu Fransızlar, en kritik anlarda bile nükte yapabiliyorlar... Dökerler sendikası sekreteri Mado ve Josephine'e:

— «Jean-Dolo» —dedi— Oran'a gitmiş, oradaki yoldaşlara haber yerdik, esaslı bir karşılama töreni hazırlayacaklar... Yalnız anlamadığım, bu nesne için neden özellikle Cezayir'i

1 seçtiler acaba?.

— Fransa'yı tehdit altında tutmak için —diye yanıtladı Mado.— Bizimle öyle kolay başedemiyeceklerini gördüler.

Josephine gülümsedi:

— Le Provencal ne yazıyor biliyor musunuz? Çok ayıp etmişiz, Neales konuğumuz olarak bulunuyormuş burada, oysa biz ona terbiyesizce davranmışız...

Döker de gülümsedi:

— Yine gelmek istediğini söylemiş. Tabaka almak için... Sanırım gelemez bir daha.

Mado'nun Nice'den ayrılmasından bir gün önceydi tüm bunlar. O gün Mado son kez artık çok iyi bildiği patikalardan dağlara tırmandı, uzun uzun yürüdü ve kocaman bir ağacın altında durup dinlendi. Masmavi gök. Yumuşacık bulutlar. Sessizlik. Alabildiğine sessizlik. Uzakta küçücük bir yelkenli. Yukarıdan bakınca hayat nasıl da açık, anlaşılır gibi: her şey yerli yerinde, hatta tuhaflıklar, düzensizlikler bile... Oysa hiç de öyle değil: çok karmaşık hayat, güçlüklerle dolu, çözmek istiyorsun, yaklaşıyorsun, bir yara sanki, acı duyuyorum... On bir yıl... Düşünmesi bile korkunç, ne kadar gerilerde, geçmişte kalmış!.. Oysa her şey capcanlı: sözler, okşamalar, hatta söylenmemiş sözler, hiç yapılmamış şeyler.;. Belki de düş gibi göründü bize, ama sonra gerçek oldu? Ama akıl yürütme oluyor böyle düşünmek. Bense, öylece, seviyorum, kucaklıyorum ve kopamıyorura ondan, burada aklın falan yeri yok...

İstasyon çok kalabalıktı: Mado'yu kendilerinden sayıyordu

Nice'liler, o gün limanda bulunmamış olanlara, onun nasıl öne fırlayıp, «Hele bir deneyin!..» diye haykırdığını anlatıyorlardı. Çiçekler getirmişlerdi: güllerden, karanfillerden yüzü görülmüyordu Mado'nun. Josephine hıçkırıyordu: «Nasıl da alıştıydım sana...» Gözleri geniş geniş açılmıştı Mado'nun, bakıyor, ama hiçbir şey görmüyordu sanki. Yaşlı bir döker gelip onu kucakladı:

— Nice'lilerden binlerce teşekkür... Lokomotif bir çığlık attı. Kalabalık, belirsizleşti. Nokta nokta oldu, gerilerde silindi. Yeni kentler vardı önünde Mado' nun, insanlar, çiçekler, Jandarmalar, kan... Yukardan, dağdan görülen değil, buydu hayat: yoğun, güçlüklerle dolu, canlı...

69

Troleybüste okuldan eve dönerken Nina Georgievna Olga' dan gelen mektubu okuyordu.

«O kadar çok yeni şey var ki yaşantımda! En önemlisi, bir inşaat dairesinde çalışmaya başlamış olmam. Son derece ilginç bir iş bu. Fabrikadan işçi sitelerine kadar her şey yapıyorlar. Ve her şey öyle hızlı yapılıyor ki, bazen benim bile inanasım gelmiyor. Müdürümüz benden memnun, 'zekî' olduğumu söylüyor: bu onun en yüksek övgüsüdür. Buralarda sıkıldığımı sanıp bana acıman yersiz, hiç sıkılmıyorum. Anacığım, lütfen kendine iyi bak, tıpkı bir üniversiteli ksz gibi yaşıyorsun. Mayısta izin alıp oraya geleceğim o zaman düzene korum her şeyi...»

Nina Georgievna mektubu çantasına koydu ve gülümsedi: Olgacığım kendini pratikmiş gibi göstermekten hoşlanır, ben duygulardan falan söz ettim mi güler, oysa kendisinin kocaman bir yüreği var. Mayısta gelmesi iyi ama. İşini sevdiğine, kendini işe verdiğine hiç şüphe yok, ama zaman zaman yalnızlık duyduğu da açık. Geldiğinde yalnızlığını biraz giderebilirim belki. Sonra

Musenka'yı da görürüm. Herhalde iyice büyümüş, akıllanmıştn*, bu yıl altısına girdi... Buğulanmış camdan dışarı baktı Nina Georgievna. Çocuklar buz üzerinde kayıyorlardı. Bugün soğukça hava, ama güneş iyi ısıtıyor dışarda, günler de uzadı arük, bahar kapımızda...

Evde kendine bir kahve hazırladı, sonra çalışmaya oturdu. Onuncu sınıfların durumu iyi. Mişa Rogov çok güzel yazmış, yalnız dilek kiplerini pek beceremiyor. Zaten kendini yetiştirmiş bir çocuk bu, çok okuyor. Dün, «Sefiller»! okuduğunu söylüyordu, Jean Valjean onu hiç heyecanlandırmamış; doğru, bugünün insanının inanabileceği bir tip değil Jean Valjean, ama fikir

yönünden çok sarmış roman onu, başını kaldırmadan okuduğunu, Cosette'i hiçbir zaman unutamayacağını söylüyordu. Hugo'nun şiirlerini okusam iyi olacak çocuklara... Öylesine büyüleyici dizeleri var ki Hugo'nun, sanki dün yazılmış gibi...

Benim hakkım var. Değiştiremezsin sen

Acının, savaşın, yoksulluğun yasalarını. ,

Sakin ol, din, alçal, çekil yüksek dalga!

Ben yüzyıllardır durduğum gibi duruyorum,

Sense yolundaki her şeyi aşarak yükselip duruyorsun

Ama gideceksin sen. Bense gitmek istemiyorum.

Dur! Senin de bir sınırın var!

Uslan! Din, Tanrı sana nasıl buyurduysa...

Coştuğun yeter. Dur artık! Dur!

Dalga Sen beni basit bir kabarma sandın. Oysa bir tufanım ben.

Hugo'nun şiiri, her. anımsayışmda heyecanlandığı geçmiş günlere götürürdü Nina Georgiyevna'yı. Gençliğinden bildiği ülkeyi sık sık düşünür, gözünde canlandırmaya çalışırdı. Butırka hapishanesinde geçirdiği bir yıldan sonra ilk kez Paris'e gidişini anımsadı. Şaşırmış, sersemlemişti: yabancı bir dil, her şey bir garip, insanlar yollar boyunca oturmuşlar, tuhaf bir şeyler içiyorlar...

Güçlükle bulabilmişti Egor'u. Daha selamlaşır selamlaşmaz, «Eğer, demişti Egor, yorgun değilsen hemen mitinge gidelim; grevcilerin kurşuna dizilmesi protesto edilecek...» Büyük bir kalabalık vardı miting alanında, birtakım şarkılar söylüyorlardı... Birden yan sokaklardan birinden jandarmalar çıkıvermişti. Kılı kıpırdamamıştı kalabalığın. Genç bil kadının küçücük bayrağını koruyuşunu unutamamıştı. Şimdi o da benim gibi yaşlanmıştır, ölmüştür belki de... Önemli bir haber vardı bugün gazetelerde! Nice'de birtakım uçak parçalarını denize atmışlar. En önde de genç bir kadın varmış, öylesine yiğitçeymiş ki davranışları, jandarmalar hiçbir şey yapamamışlar... Görür gibiyim onu. Onu ve ardındaki kalabalığı. Paris'te bulduğum savaş hâlâ devam ediyor. Yalnız bu kez her şey daha başka. Artık kıramazİar bizi. Çin, Avrupa'nın yarısı... Bu yüzden değil mi zaten savaş istemeleri, yeni bir fırtına hazırlamaları?.. İnsanın yüreğini sızlatan, gençlerin yeniden ölüme gidecek olmaları... Sergeyciğim gibi tıpkı...

Sergey'in ölümünü öğrendiğinden bu yana beş yıldan fazla zaman geçmişti. Dinmemişti acısı,

dinemezdi de: Sergey onun yalnızca oğlu değil, sevinçlerini, kuşkularını, düşlerini paylaştığı biricik dostuydu. Konuşmadan anlarlardı Birbirlerini. Nina Geor-gievna, Vasya'yı savaştan sonra yeniden keşfetmiş gibiydi. Eski sakin Vasya gitmiş, yerine tutkulu, fikirlerinde, kararlarında gözü pek bir Vasya gelmişti. Gururlanıyordu Nina Georgievna Vasya'yla, onun yetenekli bir mimar, yürekli bir insan olduğunu biliyordu. Küçük bir çocukmuş gibi gelirdi bazen Vasya ona, kendini yercesine çalışmasına kızar, Nataşa'dan uzak Minsk'te tek başına yaşamasına üzülürdü. Kimileyin de çok katı yürekli gibi gelirdi Vasya ona. Altmış dört yaşında olmasına rağmen dine güzel bir kitap geçti mi bütün gece uyuyamadığını, Mişa Rogov ya da Verşi'nin güzel şiir okudular diye sevinçten içinin içine sığmadığını, ya da oturup kendisiyle tatlı tatlı yarenlik etmeyi düşlediğini bir türlü açamazdı Vasya'ya. Bir gün de şöyle bir düşünceye saplanmıştı: bak Dimitriy Alekseyeviç'le ne güzel anlıyoruz

birbirimizi, demek ki yaşlandım artık, gençlerle yapamam. Ama bunları düşünmesiyle kendini terslemesi bir olmuştu: Sergeyci-ğimle konuştuğum zaman, onun annesi olduğumu unutuyordum. Vasya'yla da öyle. Demek ki sorun yaşta değli, karakterlerimiz başka başka Vasya'yla. Son zamanlarda çok değişti Vasya, şimdi daha iyi anlayabiliyorum onu. Oysa birçok konuda oturup ne güzel söyleşebilirdik onunla, aptal gibi sıkılıyorum kendi oğlumdan, yenmeliyim bu sıkılganlığımı... Vasya bu yakınlarda gelemez, Orel'e taşınmış, ruh dinginliğine kavuştuğunu, işinden, iş arkadaşlarından hoşnut olduğunu yazıyor. Ama yine de içim rahat değil ondan yana. Olga'nm hiç değilse Musenka'sı var. Muhakkak ki kocasından yana üzüldüğü oluyordur bazen, ama Sinyakov efendi adam ve de Olga'yı seviyor. Oysa Vasya'nın kimsesi yok... Voronov'un mektubundan sonra birçok şey aydınlığa kavuştu kafamda. Sergeyciğim o Fransız kızını büyük bir aşkla sevmiş. Bana bile söylemedi bunu... Duygularını içine bastırmak istedi herhalde, ama başaramadı. Düşlerle hayat arasındaki bağdaşmazlığın ne demek olduğunu kendimden biliyorum ben. Vasya'nın gözlerini kamaştırdı, ama yüreğini gerektiği biçimde ısıtamadı. Yüreğini anlayacak birine hâlâ rastlayamamış olması korkunç bir şey Vasya'nın! Tek isteğim onun biriin sevmesi. ..

Nina Georgievna, Sergey'in fotoğrafına baktı: Sergey başını geriye atmış, gözlerini hafifçe kısmıştı. Herhalde o kıza da böyle bakıyordu... Voronov adını bile yazmamış kızın, yalnız aynı müfrezede savaşmışlar ve yazdığına göre kız «yürekli» ve öyle güzelmiş ki, «görüp de tutulmamak olanaksız»mış. Niye öldürdüler Seryojamı? Bir Sırp kentinde... Oysa niceleri geri döndü... Voronov tutsaktı, Fransız partizanlarının yanına kaçtı, anlattığına göre herkes öldü biliyormuş kendisini. Ben de Nataşa'yı avutuyordum, ama Vasya'nın daha ilk günlerde ölmüş olabileceğinden korkuyordum... Seryoja neden ölsündü peki?.. Eşine az rastlanır bir insandı oysa, haydi ben annesiyim diye böyle düşünüyorum diyelim, birbirlerini çok az görmüş olmalarına rağmen

doktor Krılov da aynı şeyi söylüyor, hemen büyülemiş Seryoja onu. Şimdi Yugoslavya'da kötü

şeyler olmakta, Sergeyciğimin mezarı yabancılar arasında kaldı, baharda çiçek de koyan yoktur mezarına.

Ardarda birkaç sigara içtikten sonra Nina Georgievna yeniden öğrencilerin defterlerini incelemeye koyuldu. Az sonra kapı çalındı. Komşusu kadmdı:

— Nina Georgievna, parti bölge sekreterliğinden telefonla arıyorlar sizi.

Herhalde parti toplantısıyla ilgili olacak, diye düşündü Nina Georgievna, konuşmamı çoktan hazırladım ben... Ama parti bölge sekreteri kendisini, kısa süre önce Yugoslavya'dan buraya göçeden birisinin aradığını söyledi. Acaba Nina Georgievna bu arkadaşı kabul edebilir miydi, ederse bu ne zaman olabilirdi? Nina Georgievna heyecanlandı: «Hemen... Eğer kendisi şu anda sizin yamnızdaysa, söyleyin hemen gelsin...»

Artık çalışamazdı: bütün sinirleri gerilmişti; niye heyecanlanıyorum böyle? diyordu kendi kendine. Seryoja'yı kimse canlandıramaz. Ama yine de heyecanlıyım.

Sonunda kapı çalındı, uzun boylu, çok esmer bir adam girdi içeri; topallıyor ve bir bastona dayanarak yürüyordu. Uzun uzun Nina Georgievna'nm elini sıktıktan sonra, Rusça sözcükleri Sırp-çalanyla karıştırarak, çabuk çabuk, bağlantısızca konuşmaya başladı:

— Oradan geldim ben... Tito ne yaptı biliyor musunuz? Her şeyi sattı. Amerikalılar var şimdi ülkemizde. İnanın bana: iki Amerikalı geldi kentimize. Yoğunlaştırılmış süt ve birtakım çirkef bildiriler getirmişler yanlarında. Bildirilerinde, Sovyet ordularının bizi kurtarmayıp, tersine topraklarımızı işgal etmek istediklerini yazıyordu. Bir çirkef ki, burada tekrarlayabilmek bile korkunç. Şimdi zaten hainler de aynı şeyleri söylüyorlar. Buk-manoviç hiç utanmadan şunları söylüyor örneğin: «Ruslar bizi kurtarmadığı gibi, biz onların Macaristan'a girmelerine yardım ettik...» Bu kadar bağırarak konuştuğum için bağışlayın beni,

ama inanın üzüntüm sonsuzdur... Yakaladılar beni, ama kaçtım, namuslu, dürüst insanlar beş ay gizlediler beni. Tam sınırı geçerken alçağın biri arkamdan ateş etti. Basit bir insanım ben, ilkokulda öğretmendim, üç yıl partizan olarak çarpıştım, savaş bitince terhis oldum. Tabii, anlamadığım, anlayamadığım çok şey var, diplomasi de benim kafamın alacağı bir şey değil, ama bu arada bildiğim de bir şey var: inançsız yaşanmaz... Size, buraya geldim, çünkü kahramanımızın annesisiniz siz, «bizim Sergey» deriz biz ona. Eğer hapishaneye katlanabilmîşsem, eğer her şeye rağmen sınırı geçebilmişsem, bu yalnızca sizin elinizi sıkabilmek içindir ve şimdi görüyorum ki bütün bunlara değmiş. Beni bağışlayın, daha adınızı bile bilmiyorum... Nina Georgievna? Size şunu söylemeliyim ki, Nina Georgievna, eğer halkımızın alçaklarla birlik olduğunu söylerlerse size, inanmayın. Halkımız Rusların kendileri için neler yaptıklarını unutmadı. Bizim kent küçüktür, çok eskidir, kral Lazare'dan Türklere kadar görüp geçirmediği kalmamıştır. Almanlar gelince kentimizden çok sayıda insan partizanlara katıldı... Sergey'i kentin ana alanındaki akçaağacın altına gömdük. Onu unuttuk mu sanıyorsunuz yoksa? Hayır, hiçbir zaman! Mezarı üzerinde her zaman çiçekler vardır, kadınlar mum yakarlar... Ama

si/e asıl söyleyeceklerim başka...

Adam birden durdu, bir bardak su istedi:

— Bağışlayın beni, çok heyecanlıyım... Söylemek istediğim şuydu size: Sergey Amerikalıları yendi. Bunlar bildirilerini getirince, hainler büyük bir miting düzenlediler, hemen herkesi katılmaya zorladılar. Kentin ana alanında... Amerikalılar da hemen gazetecilerin ardında bir köşede duruyorlardı. Bizim hainler Amerikalıların bildirisinde yazılanları sözcük sözcük tekrarlamaya başladılar. O zaman halk sesini yükseltti: «Doğru değil!.. Kentimizi Sergey kurtardı...» Oğlunuz sanki mezarından kalkmıştı... Konuşturmadı halk hainleri, böyle çirkefçe sözleri dinlemek istemeyen kalabalık dağıldı. Ertesi gün herkes Sergey' in mezarına çiçek getirdi. Amerikalıların biri fotoğraf çekti: dağ

gibi çiçek yığılıydı mezarın üzerinde. Sergey'i gören çoktur bizde. Vida adlı bir gençkızımız onunla aynı otomobilde gitmiş. Şimdi hapiste bu Vida. Rus istihkâmcılarm köprümüzü nasıl yaptıklarını da o anlatmıştı bana. Sonra savaş başladı... Almanlar teslim oluncaya kadar birliğine komuta etti Sergey... Kentimizi iki kez kurtarmıştır oğlunuz: birincisini biliyorsunuz, ikincisi, halkımız hainlere başkaldırdığı zaman olmuştur. Sekiz yüz kişi hapiste şimdi... Ayrıcasız herkesi de atabilirler... Çünkü hiç kimse oğlunuzu unutmadı... Nina Georgievna, eğer insanın uğrunda yaşamasına değer bir şey varsa, bu doğruluktur!.

Nina Georgievna adama yaklaştı ve alnından öptü, gözyaşları Yugoslav'ın yüzünü ıslatmıştı.

Şaşırmış, utanmıştı konuk, hemen gitmek istedi. Ama Nina Georgievna kendini çabucak toparlayıp kahve sundu konuğuna, Moskova'da kendini nasıl hissettiğini sordu, küçük Sırp kentine ilişkin anlattıklarını dinledi.

Konuğu gidince kafasını hemen toparlayamadı. Öğrendiği şeyler ona öylesine büyük ve önemli geliyordu ki, «İkinci bir hayat gibi sanki...» diye düşünüyordu. Yüreğinin titrediği, zayıf anlarında kaç kez sormuştu kendi kendine: neden öldü Sergey? Hem de artık yabancı olan bir ülkede? Ve kaç kez yanıtlamıştı kendini: Sergey'in anısı birçoklarını utandıracak. Vasya'ya da, Dimitriy Alekseyeviç'e de söylemişti bunu. Ama şimdi dağların eteğindeki eski kenti görür gibiydi: Türklerden kalma bir kale, manastır, dağ ırmakları, kestaneler, âkçaağaçlar, balkonlu evler... Kulağını uğultular dolduruyordu. Büyük alan kalabalıktı. Akçaağacın altında baharın ilk çiçekleri menekşeler, kardelenler arasında incecik mumlar titreşiyordu. Hainler, sırtları kalabalığa dönük, bir duvarın dibine büzülmüşlerdi. İki Amerikalı şaşkın şaşkın, «Ne oldu?» diye sorup duruyorlardı. Ancak onlar herkesin gördüğünü göremiyorlardı: akçaağacın yanında Sergey duruyordu: başını geriye atmış, dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme... Sergey!.. Seryojankam, canım!..

Doya doya ağladıktan sonra, kalkıp masanın başına geçti;

öğrencilerin defterlerine bakarken bir kez daha anımsadı: «Eğer insanın uğrunda yaşamasına değer bir şey varsa, bu doğruluktur!..» Geriye bir göz atabilirim: uzun bir ömür, yapabildiğim şey pek az: bir alev değil, incecik bir mum yakabildim... Ama o kadar çok ki bu mumlardan... Üstelik hepsi birlikte yanıyorlar...

Gazeteler her gün cinayetlerden, sabotajlardan, kanlı çatışmalardan söz ettikleri için okuyucular kendilerini bir yıl önce son derece heyecanlandırmış olan «Chantilly faciasını çoktan unutmuşlardı. Savcı Puchard arada bir de olsa Rene" Morillot'yu anımsadığı anlarda bir bardak sirke içmişçesine yüzünü buruş-tururdu: ona öyle geliyordu, ki, kendisine bu kötü oyunu oynayanlar, üzerine şu «ölü dâva»yı yıkanlar değil, onun mesleğinde ilerlemesini engellemek isteyen komünistlerdi. Ama o her şeye rağmen bu işten paçayı kurtarmıştı. Kurtarmıştı ya, komünistlerden kurtulmak ne mümkündü! Bir kez ellerine düşmeye göresin!..

Eğer «Chantilly faciası» yeniden kendinden söz ettirmeye başlamışsa, bunun suçlusu, adını hiç kimse anmadığı halde kendiliğinden ortaya çıkan Gaston'du. Luchaire'den otuz bin'i almasına rağmen Gaston anlaşılan Cezayir'e gitmemiş ve eski işine: —kokain ticareti ve arada bir soygun— dönmüştü. Kokain siparişçisi de Jules'dan başkası olamazdı: hani şu, gazetesinde Parisli haydutları anlatan Frenet adlı gazeteciyi getiren Jules: «İyi bir çocuktur, demişti Frenet için. İki yıl çalışmışlığım var kendisiyle. Ama zavallı şimdilerde züğürtledi. Ona şöyle işe yarar bir şeyler anlatsana...» Gaston dikkatliydi, ne kendine, ne de partönerlerine ilişkin tek söz kaçirmadı ağzından; ama o kadar çok bildiği şey vardı ki, Frenet heyecan içindeydi: «Sansasyon sansasyon üzerine... En aşağı on yazı eder bunlar...» Gazeteci-730

nin gösterdiği ilgiye tamah eden Gaston, «Bir çete daha var, dedi: 'Peygamber Çiçeği', 'Exportateurs Reunis'. Fabre yönetiyor. Ama içine politika girmiş bir dalgadır bu, sizin işinize yaramaz... Oysa öyle esaslı çalışıyorlar ki... Anımsıyor musunuz, hani ChantiUy'de bir treni havaya uçurmak istemişlerdi? Bir de kadın vurulmuştu? 'Peygamber Çiçeği'ydi işte bunları yapan...» Frenet sokulgan bir adamdı ve konuştuğu kimselere şaşırtıcı haberler vermeyi pek severdi; böylece iki hafta sonra Fabre'ın «Peygamber Çiçeği» çetesiyle ilişkileri konusundaki söylentiler tüm kendi dolaşmaya başladı. Garcy şaşırmıştı: anlaşılan, doğru... Ne de olsa gözüpek çocuktur Fabre. Komünistler söz konusu oldu mu, yasalara inceden inceye uymak gülünç bir şey. Gerçi pis bir iş bu, ben olsam hiç bulaşmazdım, ama açık konuşmak gerekirse, Fabre'a teşekkür bile borçluyuz bu işten... Pinaud da şöyle demişti: «Fabre'ın böyle bir* çocuk olduğunu hiç bilmiyordum. Ama ne kadar komünist öldürebilirler ki böyle? Hadi diyelim, birkaç yüz. Oysa en az yüz binini gebertmeli bu namussuzların. Gebertmeli ki, oyun, oynandığına değsin.»

Ce Soir'da «Georing'in Öğrencileri» başlıklı bir makale yayınladı. Makalede, Chantilly'de bir treni havaya uçurmak isteyen ve Yvonne Dechellet'yi yaralayan «Peygamber Çiçeği» çetesinden söz ediliyordu. «Girişilen bu hareketle —deniliyordu— yargı organlarını komünistlerin üzerine salmak amaçlanmıştı. Doktor Rene Morillot tutuklanmış, ama hemen salıverilmek zorunda kalınmıştı. Gerçek suçlularsa bulunamamıştı. Şimdiyse bunun Fabre'ın işi olduğunu biliyoruz. Bakalım, yargı organları bundan gerekli sonucu çıkarabilecek midir?» Yazıyı okuyan Fabre akıl

danışmak için Garcy'ye gitti. «Avukatınız ben olacağım, dedi Garcy. Tipik bir iftira bu. Davayı biz kazanacağız...»

Fabre, «Peygamber Çiçeği» grubuyla, grubunu çok önceden birleştirmişti, iş pek çoktu ve Fabre, kendi aralarında birbirlerini hâlâ «Baldırıçıplaklar» diye adlandıran çok büyük bir örgütü, numaralarla anılan sekiz gruba ayırmıştı. Son altı aydır bu gruplar Paris ve çevresinde otuzdan fazla eylemde bulunmuşlardı.

Fabre elde edilen sonuçlardan hoşnuttu. Varsın Bidault ya da Queuille kızıl propagandaların zararlarına ilişkin gevezelik ede-dursunlar: biz matbaaları, kitabevlerini yakıyoruz, kışkırtıcıları ortadan kaldırıyoruz: çok daha ciddi şeyler bizim yaptıklarımız. Eğer hükümet komünistlerle savaşım için bir yasa tasarısı sunuyorsa, bu her şeyden önce «Baldırıçıplaklar» m çalışmaları sayesinde olabilmiştir...

Rene'nin gösterdiği Ce Soir'a. bakan Yvonne şaşırdı: «İyi ama adları neden 'Peygamber Çiçeği.'» Rene gülümsedi: «Hitler unutmabeni çiçeğini severdi...» Bir daha da bu konuyu hiç açmadılar. Katlanmak zorunda kaldıkları ağır sıkıntılarla dolu, o bir haftayı —ki mutlulukları da o sırada başlamıştı— pek seyrek anımsarlardı: çalışmakla ve savaşmakla öylesine yüklüydüler ki, yaşadıkları o büyük dram, kısa bir epizod gibi geliyordu her ikisine de. Yvonne mimarlık bürosunda çalışmaya devam ediyordu. RenĞ her sabah dispansere uğruyor, oradaki işlerini bitirdikten sonra laboratuvara gidiyordu. Profesör Brunei ona karşı soğuk ama nazikti: bununla birlikte Rene'nin arkasından, meslektaşlarına, Morillot'nun çalışmalarının bilimle uzak yakın bir ilişkisi olmadığını, üstelik enstitünün otoritesini sarstığını söylüyordu. Rene yaza doğru çalışmalarını bitirmeyi ve kitabını yazmaya başlamayı umuyordu.

Soğuk bir şubat akşamıydı. Rene laboratuvardan dönmüş, evinde çalışıyordu. Sık sık saatine bakıyor, heyecanlanıyordu: neden gecikiyor Yvonne? Sonra birden aklına geldi: metro çalışmıyordu, grev vardı. Bir gazete alıp, kulağı kapıdan gelecek seste, okumaya başladı. Ah, nihayet! Yvonne paltosunu çıkardı, Rene ona sarıldı ve odada döndürmeye başladı.

Bir yıldır birlikteydiler, ama onlara hep sanki gizlice buluşuyorlar ve birkaç dakika sonra ayrılmak zorunda kalacaklar-mış gibi geliyordu. Aşk ne denli büyükse, onu anlatabilmek de o denli zor oluyor. Yvonne bir gün, «Hiçbir şey sorma, demişti, yüreğim parçalanıyor sanki... Hayır anlamadın; mutluluktan bu...»

Hemen mutfağa koştu Yvonne:

, — Eğer böyle öpüp durursan, hiçbir şey hazırlayamam ama... Oysa Sembat'yı yemeğe çağırmıştın...

Rene kendini tutamayıp onu yine öptü:

— Sana engel olmaya geldim.

Bu sırada telefon çaldı: üst katta oturan madam Lemon-nier'nin çocuğu hastalanmıştı, doktoru bir zahmet yukarı istiyorlardı.

Yvonne yemeği hazırladı. Düşünceleri belirsiz ve hızlıydı. Paris'in dışına hiç çıkmadıkları halde, nedense şu anda Rene'yîe birlikte Savoie'daymışlar gibi geliyordu. Yüksek dağlar, gürül gürül akan, önüne çıkan ağaçları devirip sürüyen bir ırmak... Ne oluyor bu ırmağa? Yazın ufalıyor, yitiyor, ya da ağır ağır akan, geniş bir suya dönüşüyor?.. Tıpkı bir ayna gibi her şeyi yansıtıyor: yapraklan, bulutlan, evlerin kiremitlerini... Neden her şeyin sudaki yansısı gerçekte olduğundah daha güzeldir?.. Dün Rene'ye, Stendhal'in kendisinin, romanlarında anlattığı kadınlara gerçek hayatta rastlamış olup olamayacağım sormuştum, «Tabii, demişti, Civita Vecchia'da, çalışma odasında, romanlarını yazarken...» Oysa ben hiç böyle şeyler uyduramam. Rene'yi nasıl sevdiğimi anlatacak olsam, kimse inanmaz, Rene bile «melodram» der buna, oysa gerçeğin ta kendisi... Hayır, kimseye bir şey söylemeyeceğim bu konuda; sözler yeterli değil çünkü...

Rene, Sembat'yla birlikte döndü, merdivenlerde karşılaşmışlardı. Şişmanlamıştı Sembat; hantal vücudu, geniş omuzları üzerinde yükselen olağanüstü büyük başı ve tarak değmemiş, fırça gibi sert, kır saçlarıyla yabanıl bir hayvana benziyordu. Yvon-ne'la sessizce selamlaşıp masaya oturdu, piposunu ökçesine vururken külleri yere düşürünce şaşırıp, utandı.

— Bağışlayın bayan Morillot. Geciktiğim için de özür dilerim. Otobüsler de grevde, güçlükle bir taksi bulabildim...

Keşke gelmescydim, diye düşündü Sembat. Besbelli kızdı yerleri kirlettiğim için, üstelik kıpkırmızı kesildim utancımdan ve anlatacak hiçbir ilginç şeyim yok.

Sembat rahmetli doktor Morillot'ya pek sık gider gelirdi ve Rene'yi ilkokul öğrenciliğinden beri tanırdı. Yvonne'u ise ilk kez görüyordu ve çok utanmıştı. Tek başına yaşardı Sem-, bat, atelyesinde yatar kalkar, arada bir küçük kahvelere gider, tanımadığı adamlarla içki içerdi.

— Herkes grev yapıyor —dedi,— tıpkı kırk yedide olduğu gibi, buradaki bitiyor, bir de bakıyorsunuz, ötede başlamış...

— Şaşılacak bir yanı yok —diye yanıtladı onu Rene\— Bizim dispansere gelen çocuklara bakmak yeter... Geçenlerde Bedier, «Komünistler durumu abartıyorlar» diyordu. Herhalde kışın, insanların nasıl donduklarından haberi yok? Onu da leş kokulu morina çorbasının başına bir oturtacaksın ki...

Sembat gülümsedi:

— Bir kez rastlaştım onunla, sergime gelmişti... Alkış toplayacağını bilsin, yemeyeceği halt, yapmayacağı rezillik yoktur... Ben gazete okumam, ama gecelerde atelyemin karşısındaki hara uğramıştım, orada konuluyorlardı:- bir kredi yolsuzluğuna karışmış Bedier'nin adı...

Rene gazeteyi açtı:

— Şuraya bak... «Laperouse»da oturmuş, yemek yiyorlar. Şurada ise kürsüye çıkmış, «dürüstlük» üzerine söylev veriyor.

— Yine de, böyle bir dalaverecinin sıkılmadan insan içine çıkabilmesi şaşılacak şey doğrusu.

— Sanki ötekilerin ondan kalır bir yanları var mı? Pazar tezgâhında satar gibi satıyorlar ülkeyi Amerikalılara: «La Roc-helle'i ister miydiniz? Hay hay, buyurun. Cherbourg'a ne verirdiniz acaba? Tamam, oldu. Ya Orly havaalanı? Ne önemi var efendim Orly'nin, onu ötekilerin yanmda armağan olarak veriyoruz. Belki de Bordeaux ya da Havre'ı isterdiniz?» Utanmayı iyice sildiler defterlerinden. Haberin var mı bilmiyorum, Abetz'in dostu Schirke geldi geçenlerde Paris'e. Nivelle de onun anılarını yayınlıyor.

Sembat yeniden gülümsedi:

—¦ Mado'nun ona iyi bir ders verdiğini söylediler... Al-

manlar varken bir gün Nivelle'i görmüştüm. Sarhoştum. Rıhtımda rastlaşmıştık. Hiçbir şey yapmadım ona, yalnızca asılacağını söyleyerek göz dağı verdim. Ama asmadılar onu... Sözlerin hiçbir değeri yok, bu yüzden gazete okumuyorum. Ama bak Mado' nun Schirke'nin suratına patlattığı tokat çok güzel bir şey.

Sembat göz ucuyla Yvonne'a baktı: herhalde görgüsüz bu-luyordur beni? Yvonne'sa gülümsüyordu: Sembat hoşuna gitmişti. Rene'nin hakkı var, yapmacıksız, içten bir insan olduğu hemen anlaşılıyor...

Sembat biraz sustuktan sonra:

— Onun Nice'de neler yaptığını biliyorum —dedi.— Fırından ekmek alıyordum geçenlerde, orada anlatıyorlardı. Olağanüstü bir şey!.. Yalnız, ne yararı olabilir ki bunun? Onlar denize atmışlar, berikiler de çıkarmışlar? Başka bir kız da, —adını unuttum,— rayların üzerine yatmış. Tren gel...

Rene öfkeyle onun sözünü kesti:

— Eğer tüm halk rayların üzerine yatacaksa, tamam, işimiz bitik demektir. Bedier ve onun gibiler gitmeyecekler gibi savaşmaya... Dün hasta bir kızın annesi, «Eğer Amerikalılar

kendiliklerinden gitmezlerse —diyordu— biz de onları Nice'de olduğu gibi denize dökeriz...» Sen de tutmuş, ne yararı olabilir ki bunun, diyorsun.

— Mado gibileri azdır ama...

O ana kadar hep susmuş olan Yvonne, yavaş, ama kendinden emin bir sesle:

— Hiç şüphesiz azdır Mado gibileri —dedi.— Ama ötekilerin de bu durumda fazla katlanabileceklerini sanıyorsanız yanılıyorsunuz. İnanın bana, her Fransız kadını...

Sözünü tamamlayamadı Yvonne, utanmıştı. Sembat hayretle ona bakıyordu. Yüzü gerilmişti Yvonne'un ve her zamankinden daha beyazlaşmış gibi görünüyordu, kocaman ve kapkara gözleri ışıl ısıldı.

— Kadınlar için daha kolay —diye mırıldandı Sembat,— yürekleri daha büyük onların...

Sonra Rene'ye dönerek sordu:

— Lejean nerelerde?

— La Rochelle'de. Pek sakin değil şimdi orası.

— Neresi sakin ki şu sıralar? Biraz düşündükten sonra sürdürdü:

— Az kalsın aptalca bir soru soracaktım sana: savaş olacak mı, olmayacak mı? Sanki Truman'ın ne düşündüğünü sen bilebilirmişsin gibi?.. Belki o bile bilmiyordur? Ama herkesin sorduğu bu: «Olacak mı, olmayacak mı?» Anımsıyorum, otuz dokuzda, hayır daha önce, otuz sekiz yazında, Paris'ten ayrılmamış, bilmece çözer gibi kafa patlatıyordu millet: olacak mı, olmayacak mı? Kedi için yedi canlı derler. Bana kalırsa insan asıl yedi canlı olan... Dün gene aynı barda —atelyemin karşısındaki— oturuyordum. Ucuz, karanlık bir yerdir. Hemen yanımda oturan iki adam bütün gece atom bombası mı, yoksa —adını unuttum, yine Amerikalıların bulduğu bir zehir— daha etkili diye tartıştılar durdular. Adamlardan biri, «Louvre üzerine ' bir bomba atsalar, Versailles'dan bile kırıntı kalmaz» diyordu... Öteki, «Hayır, diye itiraz ediyordu, binalar değil onlara gerekli olan, insanları zehirlemek istiyorlar asıl...» Solumda bir adam daha vardı, o taraf hep karanlık olduğu için iyi seçemiyordum adamı. Bir kadın geldi yanma. Adam hemen, «Neden geç kaldın?» diye çıkışmaya başladı. «Biliyorsun, diye savundu kadın kendini, Claude evden ayrılmadan çıkmam olanaksız: bugün de sanki inadmaymış gibi hep evde oturdu...» Fısıldaşmaya, daha sonra da öpüşmeye başladılar. Birden çok gülünç geldi durum bana: belki de bu Claude'un kadını hiç kıskandığı falan yoktur da, oturup öylece düşünmüştür adamcağız: «Ne diye acele ediyorum sanki? Hep daha çok kazanmaya çalışıyorum; buzdolabı için her ay beş yüz frank biriktiriyorum. Oysa bir yıla kalmadan buzdolabına da, onun âşığına da, bana da bir bomba... tamam!» Bir şey anlayabilmek olanaksız: hem, aklını yitirmiş gibi tüm insanlar; korkuyorlar, sinirleniyorlar; ama yine de paşa paşa yaşıyorlar. Kediler yedi canhymış! İnsanlar

taş çıkarttı on-

lara. Dayanamaz, çoktan göçüp giderdi kediler şimdiye kadar. Mado'nun yaptığı son derece güzel bir şey... Ama bilmiyorum, bir yararı olabilir mi? Söylesene bana, rahat rahat çalışabiliyor-musun? Laboratuvarda birtakım deneyler yaptığını söylemiştin. İyi güzel, ama şu iğrenç durum engel olmuyor mu çalışmana? Rene gülümsedi:

— Olmaz olur mu? Ama ben bunun üstesinden gelinebileceğini biliyorum. Dokuz yüz i kırkta Almanlar saldırıya geçince, «Tankları, uçakları var bunların, elimizden bir şey gelmez, ne diye kendimizi bile bile tepeletelim...» deniliyordu. Sonuç: adamlar vardılar Bordeaux'ya dayandılar. Ruslar'sa, eğer irade gücü varsa, tankın da, topun da yenilebileceğini gösterdiler. Savaşın önü alınabilir, buna eminim... Çalışmaya gelince... Evet, çalışıyorum. Hiç şüphesiz, şu koşullar altında raşitizmi yok etmek olanak dışı, ama onu hiç değilse geriletebiliriz...

Telefon çaldı. Rene antreye çıktı ve hemen geri döndü: ' — Hastaya çağırıyorlar. Uzak bir yer değil. Sen Yvonne'la otur, ben hemen dönerim, kahve içeceğiz daha...

Sembat kararmış bir yüzle Yvonne'a baktı. Büyük aptallık ettim gelmekle... Yvonne konuşarak Sembat'yı oyalaması gerektiğini anlıyor, ama ne söyleyeceğini bilemiyordu. Sonunda, önceki düşüncelerini anımsayıp birden sordu:

— Sizce Stendhal romanlarında anlattığı kadınlara gerçekten rastlamış mıdır?

Sembat'nın sesi kızgındı:

— Şüpheniz mi var? Gerçek modeller olmadan hiçbir şey yapılamaz. Rafael'in yaptıkları uydurma mıydı sanıyorsunuz? Hayır. Yaptıklarına bakıyordu o, görüyordu onları. Ancak, göz herkeste bulunmaz. Romancı için de aynı şey söz konusu. Mado' yu beğeniyor musunuz?

Şaşkınlığından ve utancından duyulur duyulmazdı sesi Yvonne'un:

— O... olağanüstü bir insan...

— Genç kızlığından tanırım onu. Resim yapardı o da.

Ne yazık ki bıraktı: büyük yeteneği vardı oysa. Bir zamanlar pek sık yapardım onun resmini: iyi de olurdu, kötü de, yani sıradan resimlerdi... Ama geçen yaz atelyemde bir resmini yaptım... Çok tiksinç buluyorum şimdiki çalışmalarımı, eleştirmenler iyi olduğunu yazıyorlar, ama ben biliyorum: beş para etmez hiçbiri. Bunun nedeni şu: nasıl çalışmam gerektiğini bilmiyorum.

Kimsenin bunu bildiği yok zaten şu sıralar. Eğer bir galeriye gidecek olursanız, güzel şeyler görürsünüz. Ama kimlerindir bunlar? Bonnard, Matisse, Rouault... Yani çok eskilerin, ihtiyarların... Gençlerin yapıtlarına insanın canı bakmak bile istemiyor. Koşullu resmi sevmiyorum: yani sanatçı ne ışık, ne renk hiçbir şey görmüyor, her şey uydurma... Gerçi bu değildi a'sil söylemek istediğim. Ama bak Mado'nun portresi oldu, bunu herkes de böyle söylüyor, ben de öyle görüyorum. Peki neden başka resimlerim olmadı da, bu oldu? Yalnızca ben gördüğüm için değil, yetersizdir görmek tek başına. Yürek de katılacak işe, yüreksiz sanat olmaz. Kendiniz yaşamalısınız, anlıyor musunuz? Şimdi sizin sonunuza gelelim: Stendhal, birincisi, gerçekten olağanüstü kadınlara rastladı, ikincisi ve daha önemlisi, onları sevdi, son olarak da, sanatın ne olduğunu biliyordu, ve herhalde en önemlisi de bu... Oysa ben hiçbir şey bilmiyorum... Karmakarışık saçlı, kocaman başını önüne eğdi Sembat. Yvonne nedense ona acıdı ve avutmak .istedi. Ama bunun yerine:

— Bilmiyorum —dedi— kime rastladınız siz ve rastladığınız o kadını sevdiniz mi, ama sanattan ne anladığınızı hissediyorum...

Rene bir saat kadar sonra döndü:

— Evet —dedi neşeyle,^- içiyor muyuz bakalım kahvelerimizi?

— Böyle sık mı çağırırlar seni? diye sordu Sembat.

— Pek sık sayılmaz... Hem bu kez hastaya değildi gidişim... Bir yoldaş gelip haber verdi: hemen yakınımızda «Fransız-Sov-

yet Dostluk Derneği» nin bir şubesi var, orayı yakmak istemişler...

— Dur bir dakika... Kim? Kimler?

—- «Peygamber Çiçeği». Yani Yvonne'a da ateş edenler... Tabii, aynı adamlar değil, ama aynı çeteye bağlılar. Merak edecek bir şey yok, hallettik. Bizimkilerden biri omuzundan taşla yaralandı. Ama çabucak defettik herifleri. Geçen pazar daha da kötüydü, Huma satan arkadaşların üzerine saldırmışlar, bir kızı ağır yaralamışlardı. Geçtiğimiz ocakta da bombalı bir saldırıda bulunmuşlardı...

— Ve sen de böyle gittin, hiçbir §ey söylemeden?.

Rene gülümsedi:

— Ne gereği var bir şey söylemenin? önemsiz şeyler

bunlar... Hemen her gün oluyor...

Neşeliydi Rene, fıkralar anlattı, Şablon ajanstan söz açınca Nivelle'in yüzünü nasıl ekşittiğini mimikleriyle gösterdi. Sembat kahkahalarla gülüyordu. Sonra birden ayağa kalktı:

— Gideyim artık. Hemen hemen tüm kenti katetmem gerek...

Kocaman, kederli siluetiyle karanlığa karıştı, rüzgârlı, tedirgin gece içinde kentin kuzey ucundan güney ucuna doğru yürümeye başladı; adımlarıyla kentin uzunluğunu ölçer gibiydi; kederi de yürüdüğü yolca uzundu: aşkını düşünüyordu; Stend-hal'in, sevdiği kadınları anlattığı gibi hiçbir zaman anlatamayacaktı Mado'yu; Yvonne'un, her Fransız kadınının ölüme gidebileceğini söylerkenki gözlerini düşünüyordu ve Rene, gündelik bir şeyden söz edermişçesine nasıl da sakin, «bombayla saldırdılar» diyordu... Onların kendilerine özgü bir yaşayışları var. Mado' nun da öyle: inanç, savaşım, coşku... Bense-yalnızım, kuşkularımla, barikatlar üzerinde nasıl savaştığımıza ilişkin bulanık anılarımla bir başımayım; ve sonra, sanatın düz ovasında yolumu şaşırmışım...

— Biliyor musun Rene —dedi Yvonne, Sembat gidip de yalnız kaldıklarında,— gidişinin hasta için olmadığım hemen

anlamıştım... Bundan sonra bir şey olduğunda beni de atacaksın yanına, tamam mı? Rene onu kucakladı:

— Hapishanede bir tek şey düşünüyordum: savcıya hep senin nasıl olduğunu sordum durdum... Anlamıyorum, nasıl yaşayabildim sensiz ben bunca zaman? Söyle bana nedir bu?..

— Nedir bu? —diye yineledi Yvonne.— Bilmiyorum. Ama ben de tıpkı dediğin gibiyim.

71

Bedier h& Rochelle'de doğmuştu. Annesinin bir konfeksiyon mağazası vferdı. Öğrenimini Paris'te yapmış, tatilleriyse hep La Rochelle'de geçirmişti. Eski kuleleri, kemerli sokakları ve komşu La Palisse kentinden gelen tayfalarıyla, balıkçıları, turistleri ve taze deniz havasıyla, doğduğu kenti severdi. Annesi ölünce Bedier'nin de La Rochelle ile bağı kopmuştu. Evlendiğinde karısı balayım doğduğu kentte geçirmek isteyip istemediğini sorduğunda İsviçre'yi yeğlediğini söylemişti. Bir gün parlamentoda yaptığı bir konuşma sırasında Bedier öz kentini şöyle andı: «Politik muhaliflerine kara çalmak sevdasında olan komünist beylerimize şunu hatırlatayım: ben Direniş hareketi'ne katılmış ve Bourbon'lara karşı ayaklanan La Rochelle'li dört çavuşun anısına ömrü boyunca sadık kalmış bir adamım.» Tumturaklı konuşma yöntemlerinden biriydi bu Bedier'nin: aslında geçen sonbahara kadar La Rochelle'i düşündüğü bile yoktu. Doğduğu kentin aklına gelmesi Neales'in kendi yanında Plevne'e , söylediği şu sözlerden sonra olmuştu: «Bana kalırsa La Palisse Avrupa ordusunun ikmali için eşsiz bir liman. Tabii, başta yan yollar olmak üzere çözülmesi gereken birkaç küçük sorun var. Ancak için en kötü yanı şu: La Palisse'de

kıyamet kadar kızıl var, onları ne yapacağız?» Bedier gülümsemiş ve, «İyi bilirim ben

La Rocheüe'i, demişti, memleketimdir benim. Doğrusunu söylemek gerekirse, komünistler orada' Paris'te olduklarından daha azdır. Ama onları daha da azaltabilmemiz mümkündür: bu, geniş ölçüde polisimizin enerjik çalışmasına bağlı olan bir şey...» Bu konuşmanın üzerinden dört ay geçmiş ve La Rochelle' de durum daha da gerginleşmişti. Ocakta da La Palisse'li dökerler Çinhindi'ne gönderilecek silahları gemilere yüklemeyi reddettiklerinde Neales gülümsemiş ve, «Ne zamandan beri hamallar karar vermeye başladı diplomatik konularda?» demişti. «Bir dizgici eline verilen yazıyı dizer, hiç kimse ona yazının içeriğini beğenip beğenmediğini sormaz. Bu kendini bilmezlere açlık diyeti uygulamalı ki, anlasınlar başlarından büyük işlere burun sokmanın ne demek olduğunu...» Neales Güneye gitmiş, orada yeni öfkeler, yeni üzüntüler yapışmıştı yakasına. Ancak Bedier La Rochelle'deki olayları dikkatle izliyordu. Dökerler pes etmiyorlardı; yalnız işçiler değil, halkın önemli bir bölüğü de onları destekliyordu. Emniyet müdürlüğü, merkezden yeni C.R.S. birlikleri gönderilmesini isteyip duruyordu.

Bedier Neales'in son günlerde kendisine soğuk davranmaya başladığını seziyordu; Marsilya'dan ayrılmadan önce verdiği yemeğe Bidault, Bastid, Garcy ve Pinaud'yu çağırmış, Bedier'yi atlamıştı. Bu yalnızca kabalık değil, aptallıktı da... Üstelik, tam da komünistlerin ona kara çalmaya çabaladıkları bir sırada... Ama bir Amerikalıdan akıllıca taktikler beklemek de gülünç olurdu. Neales'in La Rochelle'in önemine ilişkin sözlerini anımsayan Bedier, Amerikalının güvenini yeniden kazanabilmek için La Rochelle'den gelen raporları dikkatle okumaya başladı. Okudukça gençlik günleri geliyordu gözünün önüne: bildik sokak adları, tanış adları belleğinde yalazlanıp yitiyordu. Mobilya yapımevi olan bayan Bergeret'nin dökerler için on bin frank bağışladığını okuyunca çok şaşırdı, tyi bir katolik olarak bilinen, kiliseye giden bir kadındı bayan Bergeret. Bedier bir zamanlar onun kızına kur yaptığını anımsadı. «Annenin yanında sakın tanrıya falan inanmadığımı söyleme —demişti Jeannette'e bir gün,—

sonra seninle çıkmamı yasaklar...» On beş yıl önceydi bu. Jean-nette herhalde çoktan evlenmişti, Be"dier katolik partiden milletvekili olmuştu, bayan Bergeret ise komünistlere yardım ediyordu. B6dier yine bir gün La Rochelle'den gelen raporları gözden geçirirken, yapılan bir mitingte Lejean'm da konuşma yaptığını okudu. Anlaşılan tersanede çalışıyordu Lejean. Çılgına dönmüştü Bedier. Nerden çıkmıştı gene bu Lejean? Memlekette ondan başka hiç mi mühendis kalmamıştı!.

Lejean'la karşılaşmasını unutmamıştı BĞdier. Ömrümde böyle bir fanatik daha görmedim, diye düşündü. Onunla belki bir saati aşkm konuşmuştum da, bir kez olsun gülümsememişti. Hem benzin tankına kibrit çakıyorlar, hem yanıyorum diye şaşkınlıkla bakmıyorlar... Bedier İçişleri Bakanına telefon etti; Bakan içini çektikten sonra («Gerçekten aptalca bir şey bu») gerekli önlemleri alacağım söyledi. Bütün bunlar on sekiz şubatta oluyordu; iki gün sonra ise ülkenin tüm gazeteleri La Rochelle' den söt edeceklerdi. Olaylardan bir gün önce Nice'den dönen Neales,

can sıkıntısıyla sekreterine şunları söylüyordu: «Fransa lime lime olmuş bir etekliktir, ancak deliler bunun yamanabilece-ğine inanabilir; parmağını dokundursan eriyip dökülecek hale gelmiş artık. General Dawes haklı galiba. Yirmi Alman tümeni, tüm Garcy'lerin, BĞdier'lerin gülümsemelerinden daha iyi. Üzücü, ama ne yazık ki böyle... Geriye, bir coğrafya kalıyor: Hamburg, La Rochelle'in yerini tutamaz; o zaman biz de Fransa'sız değil ama Fransız'Iarsız hallederiz bu işi...»

Lejean La Rochelle'e gelir gelmez hemen döker Roux ile buluştu; bu, kırk yaşlarında, az konuşan, tıknaz ve yanağında yara izi olan bir adamdı (kırk birde kendini tutamayıp, «Moskova dayanıyor!» diye bağırdığı için SS subayı yüzüne kamçı ile vurmuştu.) «Geldiğin iyi oldu —dedi buluştuklarında Lejean'a.-*-Şu sıralarda iyiden iyiye cephenin ön hattına dönüştü burası...» Limanın girişindeki büyük duvar üzerinde Lejean kocaman bir yazı gördü: «La Rochelle hiçbir zaman bir Amerikan kasabası olmayacak!» Kasaba halkının yaşayışı çok kötüydü. Balıkçılar,

tuttukları balığı bazen denize döktüklerini söylüyorlardı: her yerden, İzlanda'dan, Hollanda'dan, Fas'tan balık geliyordu. Konserve fabrikaları birer birer kapanmıştı. İhtiyar bir balıkçı gülümseyerek, «Bir de sen Amerikalılar yardım etmiyor diyorsun, dedi, bana kalırsa ediyorlar, öte dünyaya bir an önce gitmemiz için ellerinden geleni esirgemiyor adamlar...» Yapı işçileri arasında işsizlik çok yaygındı. Kent savaşta yıkılmış ve gerekli onarımlar yapılmamıştı. Kalabalık aileler yarı yıkık barakalara sıkışıp kalmışlardı. En kötüsü de dökerlerin durumuydu: ayda on gün çalışıyorlardı ve kazandıkları ailelerini beslemeye yetmiyordu. Roux bir gün, «Herkes, demişti, barıştan yana olduğundan, iğrenç savaşa bir son vermenin zamanı geldiğinden söz ediyor; dokerlerinse konuşmaya değil, eyleme ihtiyaçları var...»

Nazi subaylarının limanda denizaltılarla ilgili gizli birtakım deneyler yaptıkları söylentisi dolaşıyordu. İkide birde Amerikalılar geliyor ve liman donanımlarına, silah deposuna, yollara bakıyor, inceleme yapıyorlardı. Dökerler ve işçiler bütün bunların yeni bir işgalin hazırlıkları olduğunu anlıyorlardı, ama onlar arasında da tereddütte olanlar vardı. Zenaatçılar, dükkâncılar ve memurlar ise Sud-Ouest ya da La Charente Libre okuyorlardı; bu gazetelerle Rusların Fransa'yı ele geçirmek istedikleri, eğer Amerikalılar olmasalardı şimdiye dek çoktan La Rochelle'e çıkmış olacakları yazılıyordu. Yine bu gazetelere göre bir avuç komünist, dökerlerin gözünü yıldırmıştı; Roux kısa süre önce Moskova'dan büyük miktarda para almış ve İsviçre bankalarına yatumıştî; Lejean bir canavardı, Paris'in kurtulduğu gün sokaklarda ilkokul çocuklarını öldürmüştü. Saf vatandaşlara bütün bunların uydurma olduğunu kanıtlamak gerekti; Bobineaü ustaya, Rusların kendilerinde de bomba olduğu halde atom silahlarının yasaklanmasını istediklerini açıklamak; balıkçı Felix'i kimsenin kayığını elinden almak niyetinde olmadığına inandırmak; Brillet'ye, eğer La Rochelle bir Amerikan üssü olursa evine veda etmek zorunda kalacağım söylemek gerekti. Bedier ba-k yan Bergeret'nin nasıl ,olup da dökerleri desteklediğine şaşıp kal-
1

¦1

mıştı, ama yaşlı kadının gazetede.La Rochelle'e yüzlerce ton melinit(*) getirildiğini okuyunca torununu nasıl göğsüne bastırıp, «Çıldırmış bunlar! Vicdansızlar!..» diye haykırdığını bilmiyordu. Paralan da, Lejean'm kendisine dökerlerin savaşa karşı olduklarını açıklamasından sonra vermişti.

Lejean nerdeyse hemen her akşam bir konuşma yapıyordu: atom bombasından, çek dolandırıcılıklarından ve Çinhindi'ndeki «kirli savaş» tan söz ediyor, Bedier'nin Fransız havacılık sanayiinin boğulmasına nasıl yardım ettiğini ve Amerikalıların SS'leri nasıl silahlandırdığını anlatıyordu.

Lejean'm, içinde bir tek biblonun bile bulunmadığı bomboş ve keder verici odasına bakan Roux, «Yalnız mı yaşıyorsun burada?» diye sordu. Sorar sormaz da hatırladı: arkadaşları, Le-jean'ın savaş sırasında ailesini tümüyle yitirdiğini anlatmışlardı. Lejean yine de sakin bir sesle yanıtladı sorusunu arkadaşının: «Pek az bulunuyorum burada: geceleri, yatmadan yatmaya...» Yalnız kaldığı o pek seyrek anlarda, başkaları gevezelik edip düş kurarken, ya da çocuklarıyla uğraşırken, nasıl büyük bir acıyla yalnızlığını yaşadığım kimesye anlatamazdı. Fazla yorgunluktan uykusuzluk çekiyordu: aslında yatar yatmaz hemen uyuyor, ama bir saat sonra uyanıyor ve bir daha da uyuyamıyordu; kitap okumaya çalışıyor, ama yorgunluk dikkatini toplamasına engel oluyordu; geçmişe ilişkin kopuk tablolar geliyordu gözünün önüne. Bazen açık seçik olarak Josette'in Chopin'in «Noc-turne»ünü çalışını duyuyor, bazen Mimi'nin gülüşü okşuyordu kulaklarını. En çok da Paul'ü anımsıyor, o utangaç çocuğun, direnişiyle Gestapo'yu deliye çeviren mert adama nasıl dönüştüğünü gözünde canlandırmak, ağır yaralı yatarken ve kurşuna dizilmek için götürülürken neler duyduğunu, neler düşündüğünü anlayabilmek istiyordu. Lejean'm bildiği tek şey, Paul'ün ölmeden önce söylediği şiirden birkaç dizeydi:

(*) Patlayıcı bir madde (ç.n.)

Ve tüm yollar boyuncaki güller, tüm yollar... Ölüm rüzgârını yalanlıyorlar...

Demek ki severek ölmüştü Paul, yakıcı temmuz gecesinde güllerin kokusunu duymuş, ölüm rüzgârının hayat karşısında güçsüz olduğunu anlamıştı. Bu, bir yandan son derece basit, son derece anlaşılır bir şey, öte yandan da, —ölüm saklambaç oynar ve saatler, harfler, yüzler birbiri ardınca görünüp yiterken, hayatın sıcaklığını ve doygunluğunu duymaya kendini veremezken — gündelik yaşayışın telâşından çok uzaklarda, erişilmez bir duygusal sezişti. Neden Ölmüştü Paul, neden kucaklayamıyordu şimdi oğlunu ve duyamıyordu kendi ağzından ölümü nasıl yalanladığını?.

Sabahlarıysa fabrikaya gidiyordu Lejean, çalışıyor, mühendislerle, işçilerle sabırla, sinirlenmeden konuşuyor, sonra ya parti il komitesine, ya da La Palisse'e, dökerlere gidiyordu: kısacası tüm yitirdiklerinden sonra elinde kalanlarla: yoldaşları, parti ve Fransa'yla yaşıyordu.

Ocakta dökerlerin silah sandıklarını «La Palisse»e yüklemeyi reddetmeleri üzerine, açlıkla dize getirilmelerine karar verildi liman işçilerinin. Liman bir savaş kampına dönüştü. La Palisse' nin

yoksul semtlerinde durum korkunçtu: aç çocuklar bir patatese pastaya bakar gibi bakıyorlardı. Lejean'ın her gün yineleyip durduğu söz şu idi: «Ya dökerlere yardım, ya da Amerikalılar ve Ölüm.» Fabrikalardan para toplanıyor, dükkânlar dolaşılıyor, köylerden kümes hayvanları getiriliyordu. Bu arada Lejean, Ma-do'dan bir telgraf aldı: Parisli kadınlar dökerlerin çocuklarına un ve süt tozu göndereceklerdi oradan. Dökerlere silahlan yüklemeleri için zor kullanan askerler onlara maaşlarım bağışlıyorlar,. tütünlerini veriyorlardı.

Yirmi şubatta limanda, mısır yüklü «Alfa,» gübre yüklü «Seine» gemileriyle, Çinhindi'ne silah götürecek olan «Auray» gemileri duruyorlardı. Otuz kamyon dolusu C.R.S. rıhtıma getirildiğinde daha gün ağarmamıştı. Sabah limana bir kadın delc-

gasyonu geldi. «Anneler ve kadınlar sizlere teşekkür ediyorlar* dedi genç bir kadın heyecanla ve Roux'yu kucakladı. C.R.S. subayı bağırdı: «Biz de teşekkür edeceğiz şimdi onlara!..» «Au-ray» tayfaları toplanıp dökerleri destekleme kararı aldılar. Bu sırada limana getirilen askerlere sandıkları yükleme emri verildi. Limana yaklaşmak isteyen işçileri C.R.S. yakalayıp dövüyordu.

Akşam bir toplantı yapıldı, dökerler, işçiler, kadınlar konuştu. Toplantı bittikten sonra halk geniş Emille-Delmas bulvarr boyunca yürümeye başladı. Roux kalabalık içinde Lejean'ı buldu:

— Bir şeyler söylesene onlara... İşçiler omuzlarına aldılar Lejean'ı.

— Oğlum partizanlarla birlikte çarpıştı ve can verdi, diye başladı Lejean. On sekiz yaşındaydı. Gruplarının adı «Stalingrad» di. Dökerlerimize karşı gerçek bir orduyu seferber ettiler. Ama dayanıyor dökerler. Eğer bizim Stalingrad insanlarına karşı savaşacağımızı düşünüyorlarsa Amerikalılar, yanılıyorlar. La Roc-helle hiçbir zaman bir Amerikan üssü olmayacaktır! Ölüm hiçbir zaman galip gelemeyecektir!.

Kalabalık «Marseillaise» i söylemeye başladı:

Vatan evlatları, ileri!..

C.R.S. "ler kadınların üzerine atıldı, copla, dipçikle vuruyorlardı. Cuffand anayı yere devirdiler. Tüm kent tanırdı Cuf-fand anayı, üç oğlu Nazi katilleri elinde ölmüştü. Roux, kadını yerden kaldırırken bağırdı:

— Bana vur erkeksen alçak herif! Bir yanağımı SS'ler parçaladılar, ötekisini de sana ayırdım. Yaklaş, yaklaş da geberteyim seni!..

Roux'nun arkasından dolaşan bir polis başına vurdu ve Roux yere kapaklandı.

Lejean'ın ellerine kelepçe taktılar.

Gece rüzgâr ve çığlıklarla dolu olarak bastırdı. La Rochelle

uyumuyordu, yürekleri acı ve gururla dolu insanlar sokaklarda dolaşıyorlardı.

Lejean hücresinde titredi: penceresinin altında «Marseillaise» i söylüyorlardı. Şarkılar, hızmı artırmış olan rüzgâra karışıyordu. Kalabalık uzun süre hapishane duvarlarının dibinde şarkı söyledi. Uzaklardaysa okyanus kudurmaktaydı.

Sonra tüm sesler dindi: hapishane gecesi karanlık ve bomboştu. Ama Lejean'ın kulağına fısıldaşan, gülen, şarkı söyleyen sesler geliyordu. O da dudaklarını kımıldattı:

Ve tüm yollar boyımcaki güller, tüm yollar... Ölüm rüzgârını yalanlıyorlar...

72

Bedier evcimen bir adamdı, karısından başka herkesin bilip kabul ettiği bir şeydi bu. Savaşta iflas etmiş Mantais'li bir mülk sahibinin kızı olan Pauline Bedier, eğitimini bir katolik okulda yapmıştı. Evlilik onun için özgürlüğe kavuşma oldu. Bedier onu büyülemişti: daha önce yüzlerce kadını büyülediği gibi tıpkı. Genç karısına kompliman yapmada hiç cimri değildi, ona eğlenceli şeyler anlatıyor, armağanlar veriyordu sık sık. Bir rastlantı sonucu kocasının cebinde küçük bir pusula bulana kadar kendini mutlu sayıyordu Pauline. Pusulayı Ciaudine adlı bir kadın, «bir tanecik civcivine yazıyordu; işinden kovulmuştu Ciaudine, —neden olduğunu «civciv» i bilirdi— ve şimdi çok acele olarak yirmi bin franga ihtiyacı vardı. Pauline bunun bir şantaj olduğunu sandı, ama pusulayı kocasına gösterince Bedier öfkeyle başkalarının ceplerini karıştırmaktan utanması gerektiğini, hayatın bir genç kızlar pansiyonu olmadığını söyledi. Pauline bütün gün ağlamaktan şişmiş gözleriyle odasına kapanıp yattı. İki yıl önce olmuştu bu; Bedier, Claudine'i çoktan unutmuştu;

Marie almıştı onun yerini, sonra Ferhande, en sonra da Lucie... Sık sık sevgili değiştirirdi Bedier, ama Pauline'i taparcasına sever ve kendini örnek koca sayardı.

Sık sık, eğer savaş başlarsa ailesine ne olacağını düşünürdü. Başlayacaktı da savaş, hem de çok geçmeden. Neales üs kurulması işleriyle uğraşıyordu: demek ki Fransa'nın bu işten paçayı kurtarması olanaksızdı. Daha sonraları iyiden iyiye karanlık görmeye başladı Bedier geleceği. Amerikalılar ilk iş olarak Moskova'ya bir bomba atacaklar. Ama bundan bize bir yarar gelmeyecek. Ruslar da Fransa'yı işgal edecekler. Sonra Amerikalılar bizi kurtarmaya başlayacaklar. Ne güzeldi Garcy'nin o espirisi: «Belki işgale kadar yaşarım ben, ama kurtuluşa kadar hiç kimse yaşamayacak.» Polina'yı ve kızı Brezilya'ya, ya da Arjantin'e gönderebilirim, ama neyle geçinecekler orada? Garcy aptal değil: «Mexican Eagle» a yatırdı paralarım, ailesi, ne güzel, güvence altında şimdi...

Bazı milletvekillerinin çek dolandırıcılıklarına karıştıklarını öğrenince Bedier yüzünü buruşturdu: bu her şeyden önce aptallıktı, komünistlerin eline böyle kozlar verilmemeliydi. Oysa Bedier'nin elleri tertemizdi. Bir kez yalnız Van Co onu kahvaltıya çağırmıştı, olağanüstü bir kahvaltıydı bu, ama böyle bir şey de suç olamazdı ya... Bir tek îrank almamıştı kimseden... Bu yüzden Legland'm söylediklerini duyunca çok şaşırmıştı...

— Komünistler Peyre-Van Co işine senin adını da karıştırmak niyetindeler. Hiç şüphe yok ki çok gizli bir şey bu, muhbirlerimiz var bizim...

— Benim adımı mı?.. Ama ben Peyre ile ömrümde bir kez konuşmuş değilim...

— Ne yaparsın, komünistler bir kez birine çamur atmak istediler miydi, aşağılık bulacakları hiçbir yöntem yoktur.

Bddier düşünmeye başladı. Neler uydurmuş olabilirlerdi acaba?.. Evet, gerçi işleri son sıralarda biraz düzelmişti, ailesine bir şeyler sağlayabiliyordu, ama kimseden bir şey çalmamış, kim-

seyi aldatmamış, dürüstlükten ayrılmamıştı. Sekiz ay sandalye-siz bakan olarak kaldığı sürede gazetecilik yapmıştı. Neales, Amerikan gazeteleri için birkaç makale yazmasını rica etmişti. Geri çevirebilir miydi böyle bir isteği? Nivelle'den kırk bin dolarlık bir çek almca elbette çok sevinmişti, ama bunda kötü olan ne vardı? Amerikalılar iyi para ödüyorlar doğrusu, ama herkes değil tabii, bir yazının altında, «Bedier, eski bakanlardan» imzası olunca bunun bir anlamı oluyordu. Aptallıktı bunun üzerinde düşünmek: «Transoc»un Pevre Van Co yolsuzluğuyla hiçbir ilgisi yoktu. Komünistler belki de Revue Asiatique'de çıkan yazısını fırsat bilip buradan bir şeyler tutturmak istiyorlardı? Ama suç olacak ne vardı ki o yazıda? Bedier ekonomi politik öğrenimi yapmıştı, sömürgelerle de her zaman ilgilenmişti. Fayard yazmasını rica etmiş, o da yazmıştı... Eh, iyi- de para ödemişlerdi doğrusu. Sıradan bir gazeteci değildi ki o, büyük bir uzmandı... Burada yalnız bir dış ilişki vardı: Çinhindi... Komisyonda oradaki birliklerin takviye edilmesini neden önerdiğini sorabilirlerdi. Oysa yurtsever güdülerle hareket etmişti: eğer kızıllar Bao-Dai hükümetini devirirlerse Fransa'nın bütün sömürgelerine elveda demesi gerekecekti. Konuşmalara kimsenin para ödediği yoktu... Komünistler çizmeden yukarı çıkıyorlardı, bu onlara pahalıya malolacaktı...

Bedier bir türlü yanşamıyordu. Belki de Fayard'a hiç vermemeliydim o makaleyi? Kaypak bir adam çünkü... Pis bir durumdayım! İyi ama komünistler neden ille de benim üzerime çullanıyorlar? Biliyorum, aslında tüm olarak hükümetin politikası hoşlarına gitmiyor, ama ben hükümet içinde en solda bulunan değil miyim? Anlaşmazlıkları gidermeye, sert çıkışları yumuşatmaya çalışmıyor muyum? Anlamaları gerek komünistlerin bunun nasıl zor bir iş olduğunu...

Biraz daha düşündükten sonra Bedier yapılacak en iyi şeyin zaman kazanmak olduğuna karar verdi. Yolsuzluk dosyalarını inceleyen komisyon yakında işini bitirecekti. Komünistler biraz

bağırır çağırırlar, sonra seslerini keserlerdi. Önemli olan şimdilik

onları yatıştırmaktı. Elbette Amerikalılarla atışmak aptallık olacaktı, ama tutulacak ölçüye bağlıydı bu... Üç yıl önce pahalılıkla savaşım konusunda yaptığı konuşmada bir tümcesini merkezciler alkışlarlarken, öbürünü komünistler alkışlamıştı. Neden bir kez daha denememeliydi aynı şeyi?.. Aldatmaca yoktu bunda, politikaydı bu.

Bedier Almanya sorunu üzerine bir konuşma yaptı: Fransa' nm sınanmış dostları vardı: Amerika ve İngiltere'ydi bunlar. Almanya ile işbirliğinin sıkılaştırılmasma karşı değildi o, ama Prusya militarizminin canlandırılması konusundaki düşüncesi olumsuzdu: «Bir Fransız olarak konuşuyorum ben. Tarihin çok kısa bir dönemi içinde topraklarımızı üç kez çiğneyen bir ordunun yeniden diriltildiğini düşündüğümde kanım damarlarımda donacak gibi oluyor. Biliyorum, Wehrmacht konusunu komünistler propagandaları için kullanıyorlar. Ama komünistler arasında da Alman ordusunun kurulmasını, Kominform öyle emir verdiği için değil, Fransız oldukları için protesto edenler vardır. Kısa süre önce bay Schirke ülkemizi ziyaret etmişti. Bu ziyaret dolayısıyle komünistlerin giriştikleri kampanyayı hiç doğru bulmadım ben, Fransız konukseverliğine gölge düşüren davranışlardır bunlar. Bay Schirke'nin Figaro'dakı demecini büyük bir zevkle okudum. Ama ben Direniş günlerinden, bay Schirke'nin Otto Abetz'in danışmanı olduğunu da unutmuş değilim...»

Bedier sözlerim bitirdiğinde sağdan soldan isteksiz, tek tük alkış sesi duyuldu: bunlar da özel dostlarıydılar.

Meclis büfesinde Bedier, komünistlerin eri az sertlerinden olarak bilinen Durand'la konuşmayı denedi:

— Kırk dörtte mitinglerde nasıl birlikte konuştuğumuzu anımsıyor musunuz?... Şimdi de hiç değilse Almanya sorununda ortak bir tavır alamaz mıyız acaba?

Durand gülümsedi:

— Bidault ile paylaşamadığınız bir şey mi var?.. Bir gün sonra Neales:

— Kızılların değirmenine su döküp duruyorsunuz, diyordu.

Şovenist duyguların kışkırtılması yalnız Moskova'nın işine yarar; bu hem bize, hem de Fransa'ya kötü bir hizmettir.

B6dier'nin, sıradan bir Fransız'ın düşüncesini de dikkate almak zorunda olduğunu açıklamaya

çalışması boşuna oldu.

— Sizin yol gösterici olmanız gerek, —dedi Neales konuşmasının artık sona erdiğini anlatan bir jestle,— yoksa içgüdüle-riyle hareket eden bayağı kişilere yaranmak değil.

Bedier'nin, Neales'in kendinden soğuduğunu sezmeye başlaması özellikle bu konuşmadan sonra oldu. Yaptığı yanlışı düzeltmek için Amerikalı gazetecilere verilen yemekte, Moskova'yı saldırgan emeller beslemek ve Birleşmiş Milletler'i havaya uçurma niyetinde olmakla suçlayan gürültülü bir konuşma yaptı. Bundan başka komünistleri «beşinci kol» olmakla suçladı (aslında bunu ilk kez söylüyor değildi.) Neales'e de limanlardaki durumun düzeltilmesi için alınması gerekli önlemleri maddeler halinde sıralayan uzun bir liste gönderdi.

Çok çalışıyordu: «Devletin dış güvenliğine kasteden hareketlerin durdurulmasına ilişkin yasa tasarısı üzerindeki çalışmalara katılıyordu. Bu yasanın bir başka adı da, «9295 no'lu yasa»ydı. Komünistleri susturmanın zamanı geldi! Grevler, limanlardaki düzensizlikler, sokak gösterileri Amerika'yla görüşmelerimizi engelliyor...

Hükümet, parlamentodaki çoğunluğunu sıkıştırıyor ve oturumlar sabaha kadar sürüyordu. İkinci günün sonunda Bedier yemek yemek için eve geldiğinde, Pauline, «Görünüşün berbat...» dedi. Bedier aynaya baktı. Gerçekten de sanki altmış beş yaşındaymış gibi görünüyorum, oysa temmuzda kırk beşime basacağım. İşte politika bu demek! Bu «9295», insanın ömrünü bile kısaltabilir. Herriot nasıl dayanıyor, hayret! Komünistler birbiri ardısıra konuşup duruyorlar; ve aman tannm neler söylemiyorlar! Marshall planı, süt tozu, Einstein, atom bombası, Lisenko, Dala-dier, Schirke, işçi ücretleri... Hele bir tanesi Sovyetler Birliği'nde fiyatların düşürülmesine ilişkin bir yasayı baştan sona okudu...

Bunun bizim yasa tasarısıyla ne ilgisi var, anlayamadım? Oylamayı geciktirmek istiyor bunlar aslında. Çalışsınlar bakalım, nasıl olsa çoğunluk sağlandı: ikiyüz doksan beşe, yüz seksen iki... Oturumlar ateşli geçiyordu; konuşmacıların ikide birde sözleri kesiliyordu. Bedier de zaman zaman.bağırıyordu: «Moskova'ya! Moskova'ya!» «Burası Polonya değil!» La Rochelle milletvekili Gosnat'nın konuştuğunu söylediklerinde büfedeydi Bedier. Hemen salona döndü: dinlemem gerek onu.

— Dökerler —diyordu Cosnat,— silah yüklemeyi reddederek halkın istek ve iradesini dile getirmiş oldular... Savaş, önlenebilir, bunun için onu hazırlayanları gemlemek gerek... Dökerlerimiz Thorez'le birlikte haykırıyorlar: «Hayır, Fransız halkı hiçbir zaman Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmayacaktır!..» Halkı korkutmaya çalışmanız boşunadır. La Rochelle'de C.R.S.'leriniz tıpkı SS'ler gibi halkın üzerine saldırdı. Dalavereciler ellerini kollarını sallayarak dolaşırken, dürüst, çalışkan emekçileri hapishanelerde çürütüyorsunuz... Tüm ülke destekliyor dökerleri... Yalrız Charente'de bir haftada ikiyüz bin frank toplandı...

Bedier bağırdı:

— Niye ikiyüz milyon toplanmamış? Sol taraftan birisi de Bedier'ye bağırdı:

— Van Co'nun paralarından haber ver sen!..

Bedier omuz silkti: ne ilgisi var şimdi Van Co'nun? Cos-nat konuşmasını bitirince Bedier bir iki kelimeyle de olsa onu yanıtlamanın iyi olacağını düşünerek söz aldı:

— Komünistler ülkenin demokratik çoğunluğuna fikirlerini zorla kabul ettiremezler. Bize boşuna söz ediyorlar dökerlerden. Dökerler aslında bir avuç komünist tarafından korkutulmuşlar-dır. La Rochelle'deki bütün karışıklıkları, daha önce havacılık sanayiimizi baltalamada da aynı başarıyı göstermiş olan ve hepinizce pek iyi bilinen Lejean'm yönetmiş olduğunu söylemek yeter sanırım. Güney-batmın gelişmekte olan bir limanını çöle döndürmek istemektedir bu adam. Durum yargı organlarına yansıtılmış bulunmaktadır. Bay Lejean'm tüm bu eylemlerinde kişisel

çıkar güdüsünün bulunmadığım sanırım aranızda ileri sürebilecek kimse yoktur...

Bedier'nin sözünü bağırarak kestiler:

— Van Co'nun neler ikram ettiğini anlatsanıza!.

— Venezüella petrol hisse senetleri...

— «Transoc...»

Başkan sessizliği sağlayınca Bedier konuşmasını sürdürdü:

— Askerlerimiz Çinhindi'nde tehlikelerle karşı karşıyayken, komünistlerimiz burada dökerleri silah yüklememeye kışkırtıyorlar. Hergün böylesi sabotaj olaylarıyla karşılaşırken, devletin güvenliğinden söz edilebilir mi? Kudurmuş bir kalabalığın «V-2» donanımlarını denize attığı birkaç gün önceki Nice olaylarını anımsatmak isterim

Nice milletvekili Barel, Bediernin sözünü kesti:

— Nice halkının davranışı ülkemiz güvenliği yararına olmuştur. «9295» yasa tasarısma bir ek yapılmasını öneriyorum ben. 67. paragrafa şu sözler eklenmelidir: «Halk tarafından denize atılan 'V-2' çerçeveleri, denizden yapılacak savaş malzemeleri nakliyatını engelleyici olarak görülmemektedir...»

Sol taraftaki sıralardan alkışlar, gülmeler yükseldi. Bedier dudaklarını ısırmıştı: gülünecek ne var

bu sözde?..

— Anlamıyorum bay Barel neden Nice halkından söz ediyor? Elektriklenmiş kalabalığın başında bayan Madelaine Lan-cier, ya da eğer böylesi daha hoşunuza giderse, bayan Madelaine Berty bulunuyordu... Ve hepinizin çok iyi bildiği gibi bayan Berty profesyonel bir kışkırtıcıdır...

Sağ sıralardan sesler yükseldi:

— Ve bir katil!.

— Gerçekten de, Berty'nin paralan nerede acaba? Komünistler bağırdılar:

— Kahrolsun iftiracılar!

Saklayan bir tokat sesi duyuldu: bu şiddetli şamarı R.P.F. milletvekillerinden bir avukat yemişti; Berty'nin paralarının ne olduğunu soran da, bu yerinde duramayan oynak avukattı.

—Direniş kahramanı olan yiğit bir kadını aşağılamaya nasıl cesaret edebilirsiniz?

— Van Co'dan ne kadar para aldınız?

Başkanın milletvekillerini yatıştırma çabalan boşa gitti. B6-dier kürsüden indi.

Ortalık iyice kızışmıştı. Başkan, aşın bir konuşma yapan milletvekili Duprat'yı bir oturum için salondan çıkarmayı önerdi. İç tüzüğe göre sözü Duprat'ya verdi:

— Kendinizi savununuz.

— Hiç de kendimi savunmak niyetinde değilim, tersine, birilerini suçlayacağım... Halkı yatıştırıp ehlileştirerek ona hakim olacağınızı sanıyorsunuz, ama başaramayacaksınız bunu. La Palisse ve Saint-Nazaire'in dökerlerine selam olsun! Nice balkına selam olsun! Çek yolsuzluklarına bulaşanlar ağzımızı tıkamak istiyorlar, ama susmayacağız biz...

Duprat, sonbaharda Von Co'nun muhasebesinde bulunan bir listeyi okumaya başladı. Bedier kuşkuyla kulak kabarttı.

— Giderler genel toplamı: 2.859.000... Giacobbi ile yemek: 12.000... Arjantin konsolosu ve hanımıyla yemek: 15.000... Milletvekili Brusset ile yemek: 12.000... Bastid seyahati: 60.000. Bedier ile yemek: 12.000...

Soldan gülüşmeler duyuldu:

— Anlatsanıza menüde neler vardı?

Bedier gazete okuyormuş gibi yaptı. Duprat devam etti:

— Tripler: 25.000... Generale otomobil: 850.000... Yeni

yıl için çikolata: 81.000... «Lutetia»daki yemekte elden: 200.000... Gazetecilere: 137.000... Fayard aracılığıyla Bedier' ye: 250.000... •

Bedier kendini tutamadı, bağırdı:

— Yalan bu!

Sesi kendisini de şaşırttı: benim değil bu ses. Böyle heyecanlanmam doğru değil, kendime hakim olmalıyım. Bu Van Co

ahmağı sanki işi politikacılık değil de tuhafiyecilikmiş gibi ge-lir-gider defteri tutmuş... Fayard'm bana General Pevers'den söz edişinin nedenini şimdi anlıyorum... Kısacası, haketmediğim bir sürü milletvekili var ve bunların arasında bazıları gerçekten dikkatsiz... Ama benim ne yerim var bu listede?..

Başkan, Duprat'nm dışarı çıkarılmasını oya sundu:

— Çıkarılmasını isteyenler lütfen ayağa kalksınlar. Bedier fırlayıp ayağa kalktı ve büyük bir hoşnutlukla yalnızca komünistlerin oturduğunu gördü.

— Bay Duprat, lütfen salondan çıkınız. Duprat kürsüden inmedi:

— Beni buraya halk gönderdi, ve ben burdan bir yere ayrılmayacağım.

Aynı yerde sekiz saat durdu. İki yüz jandarma getirdiler salona. Komünistler Duprat'nm çevresinde halka oldular. İtişip kakışmalar, ardından yumruklaşmalar başladı. Jandarmaların Marie-Claude Vaillant-Couturîe'nin üzerine atıldığını gören komünistler koşup kadını korudular. Sehpalar, trabzanlardan koparılan parçalar uçuşuyordu havada. Bedier kenarda duruyordu: bakandı o, hem, tehlikeliydi de karışmak: komünistler arasında pehlivan yapılılar vardı; ama görünüm ruhsal durumuna öylesine uygundu ki, bir türlü oradan ayrılamıyordu.

Gece geç saatlerde oturum yinelendi. Bir komünist daha konuşma" yaptı ve Wehrmacht'in yeniden kurulmak istendiğini anlatarak şöyle sürdürdü sözlerini:

— Kahramanlara çamur atmaya çabalayan bay B6dier'yi dinledik burda. Lejean'ı, ya da «Luc»ü, tüm Fransa Paris ayaklanmasının yöneticilerinden birisi olarak bliir. Gestapo'nun işkencelerine katlanan, Limoges'un özgürlüğe kavuşturulmasına katkıda bulunan Madelaine Lancier'yi, — Maki'deki adıyla «Frances» \— halkımız çok sever. Bay Bedier daha az ünlü kişilerle uğ-raşsa iyi olur. Şimdi kendisine birkaç soru soracağım: Bay Bedier Van Co ile yediği yemekten sonra neden Çinhîndi'ndeki birliklerin takviye edilmesini istemiştir? Revue Asiatiquericyin nesidir

ve Fayard'm rolü nedir? Bir aracı mıdır, yoksa yalnızca ayakçı mı? Bay Bedier hangi koşullarla «Venezuela Oibin hisse senetlerine sahip olmuştur? Neden burada Wehrmacht'in yeniden kurulmasına karşı olduğunu söylediği halde, Amerikan gazeteler . rinde buna karşı çıkanların yalnızca komünistler olduğunu yazmıştır? Ve son soru: gazeteci Şablon, içinde katil ve provokatörleri barındıran «Transoc» ajansının gizlerini açıklamıştır. Bu ajanstan bay Bedier hangi hizmetleri için, ne kadar para almıştır?.. Eğer söyleyebileceğiniz bir şey yoksa bana yanıt vermeyebi-lirsinjz bay Bedier, ama şunu bilin ki, halk sizden nefret ediyor. Yalnızca iftiracı değil, elleri de kirlenmiş bir insansınız siz...

Bedier yerinden fırladı, karşılık vermek istiyordu; arkadaşları onu tuttular: Bidault konuşacak ve tüm ülkeye Peyre-Van Co soruşturmasının durdurulduğunu açıklayacaktı. Komisyon suç sayılabilecek hiçbir şey bulamamıştı. Komünistler suçsuz insanlara kara çalmak istiyorlardı. •

Ama Bedier yine de bağırdı:

— Böyle bayağı bir uydurmaya karşılık vermeyi, kendim için düşüş sayarım!

Uğursuz «9295» sonunda kabul edildi. Bedier evine gitti,, sıcak bir banyo aldı ve uyudu. Ertesi sabah kahvaltı masasına indiğinde Pauline'i elinde bir Humanite'yle gördü:

— Niye okuyorsun bu çirkef şeyi?

Pauline gözyaşlarını güçlükle tutarak, hizmetçinin ücretinin artırılmasını istediğini söyledi. Kendisi de ona, bu sıralarda herkesin tutumlu olmak zorunda olduğunu söylemişti. Hizmetçi de bunun üzerine, «Evet, demişti, herkes tutumlu olmak zorunda, ama yalnız siz değil. Alın da bir okuyun kocanızın ne kadar parayı cebe-indirdiğini... Ve fiıımanite'y'ı vermişti Paıline'e

— Herhalde kovmuşsundur onu?.. Değmez tatlım böyle bir §ey yüzünden sinirlenmeye, Komünistler bana kara çalmak istediler, ama Pinaud çek yolsuzluğu denen öykünün aslı astan olmadığını tüm ülkeye açıkladı... Gerçi, milletvekilleri arasında

Brusset gibi dikkatli davranmayanlar yok değil... Ama benim hiç ilgim yok bu konuyla... Pauline ağlamaya başladı.

— Niçin ağlıyorsun?.. İnan bana, ağızlarını açamayacaklar artık...

Pauline duyulur duyulmaz bir sesle:

— Beni aldattığını ne zamandır biliyordum —dedi.— Bunu kabullenmiştim de... Ama artık

korkuyorum senin için... Orospuların için gerçekten bu kadar çok paraya mı ihtiyacın var?

Karışma nankör bir alçak olduğunu söylemek istedi Bedicr: kimin için çalışıyordu o böylesine eşek gibi: kızı ve karısı için değil mi? Ama hiçbir şey söylemedi: dehşetli bir yorgunluk duyuyordu. Polina odasına çekildi. Herhalde böğürüyordur şimdi? Keşke ben de aynı şeyi yapabilsem, ağlayabilsem... Sinirlerim perişan...

Uzun süre tek başına oturdu yemek odasında. Sonra dadısı kızını getirdi. Bedîer onunla biraz oynadı, ama kız az sonra annesinin yanma kaçtı. Bedîer hep yerinde oturmaya devam etti.

Pauline geldi sonra, ağlayıp rahatlamış, kendisine çeki düzen vermişti.

— Görüyorsun —dedi Bedier barışçıl bir tonla,— dinlenmenin tadını çıkarıyorum. Şu «9295» tam bir karabasan oldu bizim için, çığlıklar, kavgalar... Salon yıkılıyordu sanki... Ama artık dinlenebiliriz, yasa kabul edildi...

— Ne yasası? diye sordu Pauline kayıtsızlıkla (Az önce geçen sahne için kendini kınıyordu: evet, kocası ahlâksız bazı kadınlara para harcıyordu, ama bunun yüzünden evi cehenneme çevirmek doğru değildi; yuvasını yıkılmaktan korumalı, kızını düşünmeliydi.)

— Komünistlere karşı... Biliyorsun neler yapıp duruyorlar: grevler, sabotajlar... Bir son vermek gerekti artık bunlara... Gerçekten, ne var bugün gazetelerde meclisteki görüşmelerden başka? Hiç okumak istemiyor canım...

Pauline gazeteyi açtı:

— Genel grev... Hayret, havagazımız hâlâ kesilmemiş... İster misin sana bir kahve yapayım? Hiç iyi görünmüyorsun...

73

12 Martta profesör Dumas yetmiş beşinci yaşını dolduruyor-du. Ama o bugün doğum günü olduğunu unutmuştu ve masanın üzerinde Marie'nin yetmiş beş mumla süslediği kocaman pastayı görünce çok şaşırdı. Sabahtan başlamıştı telgraflar, armağanlar, çiçekler yağmaya eve. Dumas'yı yalnızca dostları ya da bilim adamları değil, hiç tanımadığı kimseler de kutluyorlardı. Gelen kutlama telgrafları içinde profesör Richet'ninkinin de bulunmasına canı sıkıldı Dumas'nm: utanmaz herif, sanki ondan böyle bir şey yapmasını isteyen varmış gibi!.. Yüzkarası davranışlarda bulunup Nivelle'i övmüştü ya, şimdi aklı sıra kendini sigortalıyor. Telgrafı kâğıt sepetine fırlattı: bu numaralarla dürüst insanların arasına sokulamazsın! New York'tan, profesör Adams'dan da bir telgraf gelmişti. Kutlama sözlerinden sonra şunları eklemişti Adams: «Amerika'da bulunduğunuz günleri, özellikle de benim evimdeki akşamı herhalde üzülerek anımsıyorsunuzdur. Ama size şunu söylemeliyim ki, çok zor bir zamanda yaşıyoruz ve insan bazen kendine özgü olmayan tatsız davranışlarda bulunmak zorunda kalıyor.» Dumas, Adams'ın

kuru, akıllı yüzünü, kederli gülümsemesini anımsadı ve, korkuyor, diye mırıldandı kendi kendine, ama insan sağa sola dalkavukluk etmekle, ya da onun yazdığı gibi «kendine özgü olmayan davranışlarda bulunmak»la ne kazanabilir ki? Mevki, konfor, yaldızlar?.. Ama çok mu gerekli şeyler bunlar insan için? Üstelik bir bilim adamıysan ve de altmışmi geçmişsen? Hiçbir şey kazanamaz, yalnızca kendinden kaybeder ve geriye kala kala şu ahmak dedikleri bir şey kalır. Yazık, bir Richet değil Adams, bambaşka yaşayabilir oysa... Figeac'dan bir kadın yün bir yelek göndermişti armağan

olarak; kendisinin ördüğünü yazmıştı yeleği, profesörün soğuk almaktan korunması gerekirdi, hep yollardaydı, barış için savaşıyordu; kendisinin bir tek oğlu vardı ve o da Maki'de ölmüştü, savaşın büyük bir acı olduğunu çok iyi biliyordu.

Bourgogne'lu bir şarap yapımcısı, ilerde olabilecek görkemli bir ailesel tören için yıllarca gizlediği bir şişeyi göndermişti: «Bugün bizim büyük ailenin, tüm Fransa'nın, bir bayramıdır; bu yüzden size bu şişeyi gönderiyorum ve biz de burada, sizin, barışın ve mutluluğun, basit ve yoksul insanların zaferine kadar yaşayabilmeniz dileğiyle içiyoruz. Siz olağanüstü bir insansınız, siz bizim yoldaşımızsınız: kendi aramızda hep 'Bizim Dumas' diye söz ederiz sizden.»

Bir oyma ustası da üzerinde çok karmaşık desenler bulunan bir baston göndermişti. «Üzerinde bir ay çalıştığım bu bastonu bir sergide satın almak istediler. Eskiden bayırlarda, tepelerde yürürdüm bu bastonla, ama artık yürüyemiyorum: sizden iki yaş büyüğüm ben. Ama siz her yere gidiyorsunuz, çok dolaşıyorsunuz. Size iyi gelecektir bu baston. Çok yükseklere, zirvelere tırmanıyorsunuz, oralardan bilim de, basit insanların yaşayışları da görünür. Çok, pek çok yaşayın ve unutmayın: siz bastona değil, halkın sevgisine dayanıyorsunuz.»

Dumas cebinden kocaman bir mendil çıkardı ve gözlüklerini sildi. Neler hissediyor şu insanlarımız!.. Muhakkak abartıyorlar hizmetlerimi, gençler şimdi daha çok şey yapıyorlar, bilginliğime gelince, o da abartılıyor, sıradan bir insanım ben. Ama sıradan insan var mıdır? Bu mektuplar heyecanlanmadan okunabilir mi?.. Bakıyorsun da bazen, insanlar yollarda koşuyorlar, mağazalarda bir itişip kakışma, arabalar caddelerde gidip geliyor, gazeteler saçma sapan şeyler yazıyorlar, halk için hiçbir şeyin farkettiği yok, diye düşünüyorsun.., Ama hayır, halk her şeyi görüyor, anlıyor ve de yine halk son sözünü söylememiş durumda daha...

Akşama doğru Mado geldi, kocaman, koyu kırmızı güller getirmişti. Dumas onu öptükten sonra hemen Lejean'ı sordu:

— Mahkeme ne zaman?

— Belli değil daha. Dün La Rochclle'den bir yoldaş geldi. Herkes büyük bir öfke içindeymiş. Dava açmaya korktuklarından işi uzatıp duruyorlar...

— Daha neler!.. Lejean kendini kaybedip bir çılgınlık yapsın hiç sanmam... Olağanüstü bir halkımız var Mado! Nice'den geldiğinde sana bunun bir başlangıç olduğunu söylemiştim, anımsıyor musun? Bir bak şöyle çevrene: her yerde grev, her yer kaynıyor. Ya parlamento?.. Bir bu eksikti: jandarma getirmek parlamentoya!.. Bizimkiler de iyi dayanmışlar ama... İki yıl önce halkın artık yorulduğu, işin ucunu bırakacağı düşünülebilirdi. Oysa şimdi... tıpkı Direniş günlerinde olduğu gibi... Biliyor musun, dokuzyüz kırkda ben de bezmiştim artık. Ülkenin pes ettiğini kabul etmek çok acı oluyor. Ama aptallıkmış bunlar! Şimdi dünya görecek Fransa'nın ne demek olduğunu...

Mado ona hem hayranlık, hem de endişe dolu bakışlarla bakıyordu: kimse ona yetmiş beşinde diyemez. Ömrünün her günü gevşeklikten uzak, tam bir gerginlik içinde geçiyon çalışıyor, konuşuyor, söylev veriyor... Oysa doktorlar uyarıp duruyorlar: kalbi çekemez bunca yükü, diyorlar, iki enfarktüs geçirdi zaten; eğer Stockholm'e gitmekten vazgeçmezse sonu kötüye varabilir. Profesör Duvilliers'nin söyledikleri aynen bunlar.

Dumas Mado'yu bırakmadı, yemeği birlikte yiyeceklerdi.

— Şarabı görüyor musun? «Nuits-Saint-Georges>, 1921'dcn kalma. Eşsiz bir şeydir herhalde... Bugün ben senin deden olacağım, sen de benim torunum... Zaten yetmiş beş mumlu bir masada bir tek bile çağrılının bulunmaması hiç de ince bir davranış değil...

Yemekte Dumas geçmişi ansıdı, Lancicr'lere gidişlerini, Ma-do'nun çocuk resimlerine bakışını; Mado koparırcasına almıştı defterini, «Bu resim kötü, demişti, yarın daha güzelini yapacağım: annem, ağaç ve ay, aym üzerinde de iki minik kuş...» Sonra ağır hastalanmıştı Mado, kızıla yakalanmıştı. Dumas bütün

gece başında beklemiş, Marceline'i yatıştırmıştı. Sabah doktor Morillot gelmiş ve birden gülümsemişti: «İyileşiyor...»

— Pek az gülerdi doktor Morillot. Gülmekten utanırdı, hatta bazen'başım çevirir de öyle gülerdi. Mutlaka bir gizli alayla konuşurdu. Çok iyi adamdı... Rene'nin de birçok yanlan ona benziyor... Utangaçlığı örneğin, ya da buna başka bir şey söylemek gerek, tam o değil çünkü. Rene'nin laboratuvardan kovulduğunu biliyor musun? 1 Martta kovmuşlar... Düşünebiliyor musun,

geçenlerde iki öğrencinin kovulmasını protesto için benden imza almaya gelmişti, kendinden tek söz etmedi. Başına gelenleri dün profesör Duvillier'den öğrendim. Şu işe bak! Başarıyla çalışıp duran bir adama, haydi bakalım! diyorlar... Profesör Bruncl'in işi bu, tanırım kendisini, Richet'nin bir eşidir,.. «Politikaya karışmam ben...» Ama ufacık bir şey olsun, burnunu havaya dikip rüzgârı koklar... İhtiyar tilki... İyi ki Rene bir şeyler yapmaya zaman bulabildi, nasıl olsa gözlemleri var, oturup yazabilir artık... İhtiyar Morillot göcse nasıl da sevinirdi! Tabii, göstermezdi mutlandığını, hatta tam tersine, homurdanırdı: «Rene'nin ne inciler döktürmüş olabileceğini tahmin edebiliyorum...» Babanla nasıl da canını çıkarırcasına uğraşırdı! Ama severdi babanı, Maurice bir aptallık yaptığı zaman kızar, küplere binerdi... İyi adamdı Maurice, ama biraz havaiydi. Doktor Morillot, «iki bacaklı kelebek» derdi ona. Kırk yıl önce tanışmıştım kendisiyle, o zamanlar bekârdı, şiir yazardı; orkideleri çok severdi. Ve hiç değişmedi, kırk yıl önce neyse şimdi yine o. Geçenlerde kendisine uğramıştım, oldukça iyileşmiş, dolaşabiliyor bile hatta. Bana, kurtuluşun kırların sadeliğinde olduğunu, herkesin birbiriyle barışması gerektiğini anlattı. Bedier'nin dürüst olduğunu söyledi, yalnızca Nivelle'e sövdü: «Şiire ihanet etti...» diyor onun için. Ne diyorum sana: tam çocuk... «Corbeille»de hazırladığı yemekleri anımsıyor musun? Başına ahçı külâhmı geçirir, heyecanlanırdı: ya hoşunuza gitmezse yengeç sosu?.. Çok geleni gideni olurdu. Herkese inanırdı. Hiç unutmam, bir gün bir Arjantinli getirmişti: «Dâhi kompozitör...» Oysa adam usta bir

yankesiciden başka bir şey değilmiş, yemek sırasında Maurice'in cüzdanını yürütüvermiş... Bazen çok ilginç kişiler gelirdi. Bir Rus mühendis gelmişti bir gün, tartışmışlardı da Nivelle yemyeşil kesilmişti hani? Anımsadın mı? AlçakgönüUülüğüyle büyülemişti o Rus beni. Ne o, neden kederlendin öyle? Geçmişe yanmak için daha yaşın çok genç. Bana bakma, ben yaşlıyım artık^ şöyle bir anımsayıverdim mi, hemen duygulanıyorum... Hiç Rusya'ya gitmemiş olmam öyle bir gücüme gidiyor ki... Kısa süre önce bir çağrı aldım: ister nisanda, ister kasımda gelebileceğimi yazıyorlardı. Nisanda gidemem: kitabı bitirmem gerek, ama sonbaharda muhakkak gideceğim. Tek ki kalbim bir oyun oynamasın...

Marie, Mado'ya kahve getirdi. Dumas içini çekti:

— Bir fincancık da ben içebilscm ah! Ama, yasak. Her şey yasak bana zaten... Çok sıkıcı bir şey bu! Söylesene, bu sıralarda Pierre'i görebilir misin? Hıııma için bir yazı istemişlerdi, söyle, muhakkak yazacağım, ama ancak döndükten sonra, şimdi yetiştiremenı, çünkü, cumaya uçuyorum...

Mado ona yaklaştı, ellerini avucunun içine bıraktı, sevecenlikle okşadı:

— Söylememe izin ver... Hem bugün torunun değil miyim senin? Kendini korumalısın. Hepimiz için... Stockholm'e gitmen hiç doğru değil...

— Gene mi bir yasak? Kahve içmem doğru değil, tamam, boyun eğiyorum, ama Stockholm'e muhakkak gideceğim. Joliot-Curie atom bombası sorununu gündeme getireceğini, söyledi. Ne kadar önemli bir durum, anlamıyor musun?

— Ama sana transit vizesi vermezler, uçağa da binemezsin, bu herkesin bildiği bir şey. Kızma, ama kendini koruman gerek. Bugün seni kutlayanlar için...

— Ben de onlar için, bana inanan insanlar için gidiyorum zaten. Onlara... yalnız onlara da değil,

başkalarına da söylenecek şeyler var... Profesör Adams'dan bir mektup aldım, Amerikalı bir bilim adamı bu, antropolog, gözünde at gözlükleri var,.

şu namuslu, dürüst dedikleri cinsten, ama içine baktığın zaman hiç de dürüst değil, ödleğin teki, korkuyor, belki de hiçbir şey anlamıyor. Utandırmak gerek onları... Aslında yapılacak pek çok şey var, hareketin kapsamını genişletmek gerek, bir yandan kabarmalar görüyorsun, insanlar öfkeli, öte yandan bir bakıyorsun, mitinglerde hep aynı insanlar... Bentlerini yarıp halkın içine girmek gerek... Stockholm'den çok şey bekliyorum ben... Sonra Sovyetler de katılıyorlar toplantıya, dediklerine göre bir biyolog gelecekmiş, konuşmak istiyorum onunla, ne düşündüklerini öğrenmek istiyorum. Hayır, muhakkak gideceğim. Kendini korumalı insan, doğru, ama çok değil, o zaman yaşamak neye yarar... Lejean da güç durumda şimdi. O da çocuk değil... Ya sen?.. Sanıyor musun ki dediklerine inandım? Nice'de olup bitenler karnaval gibi bir şeydi demek?.. Peki öyleyse kolun hâlâ neden sarılı? Ne istiyorsunuz yani, bir ben mi oturup duracağım oturduğum yerde? Sırça köşkte?

Kararından caydıramadı Mado onu. Ertesi gün Rene geldi. Dumas onu işi konusunda bir güzel sorguya çekti: kitabı muhakkak yazmalıydı. Ama Rene de onun sağlığından söz etmeye başlayınca, Dumas ellerini kaldırıp direndi:

— Hiç ağzını açma yoksa karışmam! Birincisi sen çocuk doktorusun ve ben çok şükür çocuk değilim; ikincisi bunu baban başaramadı, nerde kaldı sen başaracaksın! Öte yandan son derece önemli bir sorun var ortada; sen de biliyorsun... en iyisi, sen şu ulusal kongre hazırlıklarının nasıl geçtiğini anlatsana bana...

Dumas Stockholm'e gitti. Paris'ten sonra Stockholm'ü soğuk ve Dünya Komitesi toplantısı için buraya koşuşmuş insanların heyecanlarına karşı kayıtsız buldu. (Dumas şaka yollu «kata-komb» diyordu buraya). Sokaklarda uzun boylu, mavi gözlü İsveçliler, dünyalarının dokunulmazlığını anlatmak istercesine sakin, acelesiz yürüyorlardı. Yerin altındaysa delegeler, savaş tehdidi altındaki dünya üzerine konuşuyorlardı. Aralarında zenciler,

Kanadalı bir misyoner, Rus yazarları, Amerikalı bir ressam, İtalyanlar, Finliler, Almanlar vardı.

Frederic Joliot-Curie heyecanla okuyordu önündeki kâğıttan: «İnsanları yıldıran ve kitle halinde öldüren silâhlar olarak atom silâhlarının kayıtsız şartsız yasaklanmasını istiyoruz.»

Dumas için atom bombasının yasaklanması sorunu, son zamanlarda kafasını hep uğraştıran birtakım düşüncelerle sıkı sıkıya bağlıydı. Eskiden basit insanlar bilimi kutsar, yaşayışlarını kolaylaştırdığı için ona saygı duyarlardı. Gerçi eskiden de kolera salgınlarında mutsuz hastaların doktorlardan öç aldıkları, ya da dokumacıların, patronları değil, makineleri yoksulluklarının

suçlusu sayarak fabrikaları parçaladıkları olmuşu; ama sis çabuk dağılmış, gerçek ortaya çıkmıştı... Gerçi, büyük buluşlar o zamanlar da bir avuç insanın zenginleşmesine neden olmuştu, ama insanlar çocuk ölümlerinin azaldığını, işlerinin daha kolaylaştığını ve bir kentten başka bir kente ulaşımın çok daha çabuk ve rahat olduğunu görüyorlardı. Hem insanlar kötü olanı değil, iyi olanı anımsamaya eğiniktirler, difteriyi Roux'nun, kuduzu Pas-îeur'ün yendiğini unutmadılar daha. Nasıl büyük bir hayranlıkla bakmıştı Parisliler gökyüzüne ilk uçağı izlerken! Qysa şimdi gitgide daha çok rastlanıyor insanların bilginleri lanetlemelerine; savaş denilen dehşetin suçlusu bilimmiş gibi geliyor onlara ve her yeni bilimsel buluş yeni bir yıkımı getiriyor onlarca. Ama bunun suçlusu bilginlerin kendisi belki de, çünkü bilim adamları arasında da öyle kariyeristler, öyle şarlatanlar var ki, her türlü çirkefliğe hizmete hazır olan bu adamlar, ilerlemeyi reddediyorlar, boş inanları destekliyorlar. Bazı antropologların, cahil bir onbaşıya milyonlarca suçsuzu öldürtebilmek için, insanlar arasında en önemli öğenin kan grubu ya da kafatası ölçüsü olduğunu ileri sürmeleri başka nasıl açıklanabilir? «Geopolitik» sözcüğü tek başına neyi anlatabilir? Günümüzde Vogt diye bir adam çıkabiliyor ve ciddi ciddi, dünya nüfusunun fazlaca arttığını, muhakkak yeni bir insan kıyımına gerek olduğunu ileri sürebiliyor. Ama, hiç şüphesiz, yalnızca şarlatanlardan oluşmuyor bilim dünyası.

Atom enerjisi konusunda son derece dürüst, namuslu insanlar da çalışıyor. Frederic, örneğin, insanların tüm niteliklerini üzerinde toplamış bir kişi Me Clay Amerikan fizikçileri arasında soylu, mert kimselerin de bulunduğunu söylememiş miydi? Ya Einstein?.. Onunla görüşüp konuşmuşluğum yok, ama inanıyorum ki büyük bir yüreği var. İstedikleri gibi çalışma olanağı vermiyorlar onlara, istiyorlar' ki tüm buluşları bir tek şeye yönetsin: yok etmeye. Joliot-Curie atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanılması için çalışmalarını sürdürebilir mi artık? Belçikalı bilim adamları bir gram bile uranyumları bulunmadığını söylemişlerdi bana, Belçika kongosunıın bütün uranyumları bomba yapımı için Amerika'ya gidiyormuş. Eğer yüzyılımızın bu yüce buluşu barışçıl amaçlarla kuüanılabilscydi, insan yaşamını buhar motorlarının ya da elektriğin değiştirdiğinden daha çok değiştirebilirdi. Bunun yokediş için kullanılması ise insanlığı çok gerilere götürmekle tehdit ediyor. Bilim adamları için atom bombasının yasaklanması, hem uygarlığın kurtuluşu, hem de övünülecek bir geçmişi olan bilime saygınlığının geri verilmesi demek olacak.

Oturumlardan birinde Dumas bu düşündüklerini söyledi. Tüm aydın dünyaca çalışmaları bilinen Joliot-Curie'den, daha ilk çalışmasını bile bitirmesine izin verilmeyen genç doçent Mo-rillot'ya kadar, aşağılık, yıkıcı planlara hizmeti reddeden bilim adamlarının nasıl kovuşturmaya uğrayıp cezalandırıldıklarını anlattı. (Kendi kurduğu enstitüden bir kalemde kovulmasına Dumas hâîâ alışamamış olmasına rağmen kendinden biç söz etmedi.) Sonra halktaki o büyük o soylu duygudan, dökerlerin, maden ve metal işçilerinin yürekliliğinden, Fransız kadınlarından; treni durdurmak için raylara yatan Raymonde'dan, Nice limanındaki Mado'dan söz etti. «Düşünürler, bilim adamları, edebiyatçılar böyle bir anda halktan kopartabilirler mi?» Ame: ikalı bilim adamına döndü sonra: «Belki sözlerim Amerika'ya kadar ulaşır. Sizin güçlüklerinizi biliyorum ve sizinle aynı alanda çalışan bir yoldaşınız olarak konuşuyorum. Üzerimizde büyük sorumluluklar var. Bugün savaşı önleyebilir, sahibi olduğumuz ortak serveti

koruyabiliriz. Susmak bir şeye yaramaz ve susanları kimse bağışlamaz. Daha fazla susamayız artık. Burada söz konuşa olan politika değil, insandır. Tartışmaya da gerek yoktur: herkesin kendisi karar vermelidir buna: evinde, geceleyin, tek basmayken: insan mıdır yoksa değil mi? Ve bunu yüksek sesle sormalıdır kendisine...»

Delegelerden birisi toplantıda alman kararlar için bir imza kampanyası açılmasını önerince Dumas yerinden kalkıp uzun süre alkışladı. İşte bu çok güzel: muhakkak toplamak gerek imza. Herkese başvurmak gerek: mitinglere gitmeyen, hatta gazete okumayan insanlara... Onlara şunu söylemek gerek: atom bombası ne bir tartışmacıdır, ne de bir eleştirmen, seçim yapmaz o, ayırım gözetmeden herkesi öldürür, ama onu kullanma cesaretinde bulunup bulunamayacakları, sıradan, basit insanlara, sizlere bağlıdır. Bu belgeyi imzalamakla önemli bir görev yapmış olacaksınız: yıkımları önleyecek, çocuklarınızı, gelecek dünyayı koruyacaksınız. İmza kâğıdını Richet'ye de götüreyim, imzalamayacaktır hiç şüphesiz, ama böylelikle herkes onun atom bombasından yana olduğunu görür hiç değilse. New York'da kendisine saldıracağımdan korkan otel hizmetçisi kadın bile imzalar herhalde, yalnız ona bunu gereken biçimde açıklayabilmen. Kötü olan bir şey varsa, o da elimizde az adam var; aradaki duvarları yıkıp sokaktaki insana ulaşabilmek ve ona barıştan yana olmanın bir partiden yana olmak demek olmadığını açıklamak, ve sizi askere çağırmıyoruz demek gerek, size bir tek §ey söylüyoruz: yaşamak istiyorsanız eğer, savaşı reddedin.

Dumas bütün oturumları büyük bir dikkatle izledi ve bir tek konuşmayı bile kaçırmadı. İsveç delegesinin konuşması sırasında da salonda bulunuyordu. Şunları söylüyordu İsveçli:

— Kararda şöyle diyelim: barış yanlıları Sovyetler Birliği' nin yol göstericiliğinde savaş güçlerini yenecek.

Uzun boylu ak saçlı, İngilizce konuşan bir adam ona itiraz etti:

— Ben İsveçli dostumuzun önerisine katılmıyorum. Sov-

yetler Birliği barış için, dünyadaki bütün barışsever güçlerle birlikte savaşıyor. Sovyetler Birliği'nin yol göstericiliği sözü hareketimizi daraltabilir, oysa biz onu genişletmek istiyoruz. Bir barış savaşımına yalnızca komünistleri değil, gerçekten savaş istemeyen herkesi, ve bu arada barıştan yana olup da Sovyet sistemini beğenmeyenleri de çekmeliyiz.

Dumas yanında oturan delegeye yavaşça sordu:

— Kim bu?

— Sovyet delegasyonundan bir üye, biyolog Şebarşin. İki oturum arasında Dumas, üç saat

konuştu Şebarşin'le;

her şeyden söz ettiler bu konuşmalarında: orman dikimi, imza kampanyası, Fransız dökerlerinin savaşımı, yıkılmış kentlerin yeniden kurulması...

— Çok iyi konuştunuz bugün komisyonda —dedi Dumas gülümseyerek.— Ben devrimciyim ve Moskova'ya umutla bakıyorum, bizim dökerlerle ya da maden işçileriyle konuşun, onlar da aynı şeyi söyleceklerdir. Şimdi Fransa'da en güçlü parti, bizim parti. Ama yalnızca oy sayısı değil tabii önemli olan. Nice insan var ki radikallere ya da sosyalistlere oy veriyorlar, ama bunlar ülkülerini gerçekleştirebilmek için en küçük bir harekette bulunmuyorlar mı? Örneğin, bir övün yemek yemekten vazgeçebilirler mi? Hayır, bunların ülküleri bile yoktur, iyi insandırlar aslında, ama ruhsal dünyaları dardır, beyinleri yıkanmıştır, coşku ve aşk üzerine değil, hesabını bilme üzerine yaşama öğretilmiştir onlara, çocukluklarından beri şüpheci olmalarını sağlayacak Dir eğitimle yetiştirilmişlerdir. Onların milletvekilleri de çek yolsuzluklarını örtmek için çalışırlar. Bizîmkijerse faşist yasalara karşı savaşıyorlar. Ölümün üzerine gidiyor komünistler. La Rochelle ya da Nice'de olanları bir okuyun, göreceksiniz... Ama ürkekleri, kararsızları, şüphecileri de hesaptan düşmek doğru değil. Onlar da yaşamak istiyorlar, ancak bir şeyden anladıkları yok Onlara durmadan, sizin onların üzerine saldıracağınızı, bizim de, komünistlerin de, ellerinden evlerini-barklannı alacağımızı, emekli maaşlarını keseceğimizi söylüyorlar. Böylece hem sizden, hem

bizden korkmalarını sağlıyorlar. Öte yandan barış hareketi de çok geniş olmalı, çünkü ancak o zaman zafere ulaşabilir. Çok düşündüm bunun üzerinde. Ama bunu özellikle sizin —Sovyet delegesinin— söylemesi çok güzel bir şey. Sovyetler Birliği hiç şüphesiz öncümüzdür, bunu hepimiz biliyoruz; ama siz elinizi yalnızca bize değil, barış isteyen herkese uzatıyorsunuz... Böylece, hareketi önder olmak istemeyen yönetmiş oluyor. Oturumlar) dikkatle izliyorum ve sizin ve yoldaşlarınızın ne kadar alçakgönüllü davrandığınızı görüyorum: tartışırken bile dostçasmız, bazen ikna ediyorsunuz, bazen ikna ediliyorsunuz. Neden bu kadar dinliyorlar sizin sözünüzü? Çünkü deneyiminiz çok, düşünce ufkunuz geniş, ölçekleriniz başka...

Şebarşin Sovyet tarımcılarının son yıllarda yaptıklarını, yeni ve büyük girişimleri, insanların yaşayışlarının nasıl kolaylaştığını anlattı:

— Bakın, iki hafta önce olan bir şeyi anlatayım size. Moskova'da bir spiker vardır, sanırım kimse görmemiştir onu, ama sesini herkes tanır: savaş sırasında Almanlar'a karşı zaferi kazandığımızı o açıklamıştı radyodan. İşte geçen hafta aynı spiker fiyatların indirildiğini açıkladı. İlkinde kentlerimiz kurtulmuştu, onu söylüyordu. Bu kezse, herkesin çay ve şekeri, yağı, ayakkabısı, kumaşı olacağını söylüyordu. Bu da bir zafer bildirişidir: tek tek bütün insanlarımız yıkıntılarla, yoksullukla, kısacası savaştan arta kalan her şeyle savaştı. Ve zaferi kazandık...

— Anlıyorum, anlıyorum —dedi Dumas; heyecanlıydı.— Bilemezsiniz, şu anda anlattığınız şeyler nasıl değerli benim için. Motorun yakıta ihtiyacı vardı, sîz bugün bana onu verdiniz. Ömrümün sonuna kadar yeter bu bana artık... Sözlerinizin hiçbirini unutmayacağım. Sizin

dayanacağınızı çok önceden biliyordum. «En çok bir ay, ondan sonra işleri tamamdır...» dediklerinde biliyordum. Toplama kampındayken, gelip bizi kurtaracağınızdan adım gibi emindim. Dayanıp dayanamayacağımı, sağ kalıp kalmayacağımı bilmiyordum, ama geleceğinizden bir an bile kuşku duymadım. Durumunuzun şimdi daha iyi olması, artık gü-

lebilecek, bebelerinizi nazlandırabilecek, genç kızlarınızı giydi-rebilecek olmanız çok güzel bir şey. Eğer birilerinin mutluluğa hizmeti geçtiyse, bu muhakkak ki Sovyet halkıdır. Artık ölmekten korkmuyorum...

Akşam oturumu bittikten sonra Dumas yukarı çıktı. İçi huzur doluydu, neşeliydi; çok önemli kararlar alındı. Stockholm 4>anki bunlardan hiç habersizmiş gibi tasasız, kendi halinde. Evet, gerçi bura insanları savaşın acılarını tatmadılar, şansları yaver gitti, ama bunun yarın da böyle olacağına, piyangoda bugün kazanmışsan, yarın da kazanacağına yalnızca aptallar inanabilir. Onların da üzerine bir bomba atılabilir, hem de rastlantıyla, ya da yanlışlıkla... Oysa hiçbir şeyden haberi yok bunların, gazeteleri susuyor, halk dersen kuzeyli; aylak seyirci takımı bile yok burada. Marsilya değil tabii burası...

Yürüyerek gitti oteline. Soğuğu, aydınlığı, hayatın içine giren, alanları ikiye bölen, evler arasında yalıyarlar olarak görünen deniziyle, sert, kesici rüzgârıyla kent hoşuna gitmişti. Limana kadar yürüdü, küçük bir vapur kederli kederli düdük çalıyordu. Martılar alçalıp yükseliyorlardı. Küçük bir birahaneye girdi, bir bardak bira istedi. Yanındaki masada bir tayfa oturuyordu. İngilizce konuşmaya başladı tayfayla. Yaşlı Fransız'ın buraya barış bilmem nesi toplantısına geldiğini öğrenince aydınlık, duru gözlerini ona diken tayfa:

— İşte bu çok iyi —dedi.-A Narvik'i bombaladıkları sırada oradaydım ben. Lulea'yı da bombalasınlar istemiyorum. Ne karar aldınız bari toplantınızda?

Dumas cebinden bildiriyi çıkardı ve okumaya başladı: «A-tom bombasının kayıtsız şartsız yasaklanmasını istiyoruz... Dünyadaki bütün insanları, kendi rızalarıyla bu bildiriyi imzalamaya çağırıyoruz...»

Tayfa dikkatle dinliyordu.

— İyi bir şey bu. Narvik'i bombaladıklarında küçük bir kızı da öldürdüler. Kızın annesi bizim işletmede temizleyici ola-

rak çalışırdı. Hiçbir şey anlamamış kadıncağız, delirmiş anlattıklarına göre. Bir daha böyle bir şey görmek istemiyorum... Birkaç saniye sustuktan sonra sordu:

— Peki sizi dinlerler mi?

— Bu size bağlı.

— Bana mı? Benden ne çıkar, küçük bir adamım ben, Lulea'da bile kimse tanımaz beni, küçükken ayrıldım oradan, o gün bugün denizlerdeyim.

— Bense bu size bağlı diyorum, tek tek herkese bağlı. Dumas ona kalemini uzattı ve buyurgan bir sesle:

— İmzalayın —dedi.— Eğer Lulea'da da aynı şeyler olmasını istemiyorsanız...

— Biraz düşünmeliyim...

Tayfa birkaç kez yüksek sesle okudu bildiriyi, kâğıdı katlatıp Dumas'ya uzatacak gibi oldu, sonra yine açtı, dikkatle bir kez daha okudu.

— Öyle çabucak kavrayamıyorum ben her şeyi... Ama bunu imzalayacağım. Çocukları öldürsünler istemiyorum. Yalnızca Lulea için imzaladığımı sanmayın, Bordeaux'da da bulundum ben, Bordeaux'yu da bombalasınlar istemiyorum, orada da çocuklar var...

Dumas oteline dönerken düşünüyordu: işte ilk imza, hem de asıl toplamamız gerekenlerden... Bir rastlantıyla aldım onu... Ama katakomblardan çıkıp halkın yüreğine dağılacağız. Bu kentin insanları kentlerinde gerçekleştirilen işten habersizler, ama birkaç aya kadar Stockholm adı herkesin ağzında olacak. Rus biyologunun ne iyi bir yüzü vardı, coşku, ya da eskilerin dediği gibi ilham verici bir şeyler vardı gözlerinde. Oysa bir şair değil, biyologdu: orman dikimiydi işi. Savaştan önce Maurice'in evine gelen Sovyet mühendisi de şair gibi görünmüştü bana, oysa makine sipariş etmeye gelmişti... O gençti, Şabarşin ise herhalde ellisini aşmıştır, ama onda da bir gençlik var: ondan mı, yoksa

DİPTEN GELEN DALGA

ülkesinden mi geliyor bu gençlik, bilmiyorum... Sonra bir bilim adamı değil de, devlet adamı gibiydi sanki... Bizden sonra çağrıyı ilk imzalayan Lulea'h bir tayfa oldu... Şaşıracaktır herkes buna... Oysa Narvik'li bir ananın çıldırışım görmüş o. Tüm insanlar bir şeyler gördüler ve daha fazla izin vermeyeceklerdir buna. Sonra, en önemlisi, Moskova var geride...

74

Prag'dan sonra Bill Coster rizikolu işleri sevmez olmuş ve bunu Nivelle'e de söylemişti: «Şunu bilin ki, kaplan avcılığı sona erdi artık, sizin şiirlerinizi dinlemeyi yeğlerim onun yerine...» Ancak

parası yoktu ve Victoria insanın içini parçalayan öyle mektuplar yolluyordu ki, Coster bir aylığına Helsinki'ye gitmeye razı oldu. Burada Robert'in verdiği bazı görevleri yerine getirdi, «Doğudan inen kara gölge» başlıklı bir yazı yazdı ve bolca sıkılıp berbat Fin votkasından içti. Sonunda onca beklediği hareket günü geldi ve Helsinki'den ayrıldı. Geçerken uğradığı Stocholm' da Bill'in kalmasına neden olan yalnızca hoşuna giden İsveç votkası değil, kızılların bir komitesinin bu kentte toplantı yapmakta olmasıydı. Beşyüz sözcük daha karalayabilirdi belki böylece. Johnson var... Ünlü bir çocuk, ama on para etmez. Varsın o gitsin. Kızılların dünyayı nasıl kurtaracaklarını dinlemekten daha sıkıcı bir şey düşünemiyorum... Coster, kongreye katılan delegelerin kaldıkları oteli dolaştı, vestiyer görevlilerini, garsonları, oda hizmetçilerini sorguya çekti; Dumas'nm otele kaçta döndüğünü, onu kadınlarla görüp görmediklerini, Sovyet temsilcisinin bavulu olup olmadığını sordu. Edindiği bilgilerde bir incir çekirdeği kadar boşluk kalmış olacaktı ki, Sovyet delegesinin oturum bittikten sonra gazetecileri kabul edeceğini öğrenince çok sevinmişti.

Basın toplantısına Bill, Fred Johnson'la birlikte gitti. Çok

kalabalıktı saîon. önce İsveçli gazeteciler Banş Kongresinin kararlarına ilişkin sorular sordular. Bili içinden gülüyordu: bu kızıllar aynı zamanda ahmak da oluyorlar! Burada oturup kararlar alarak bombayla başedebileceklerirü sanıyorlar! Varsın imzala-smîar bakalım bildiriyi, en sonunda biz de bir imza atacağız, ama kalemle değil tabii... Sovyet delegesini dikkatle incelemeye başladı Coster: herhalde etkileyici bir dış görünüşü olduğu için gönderdiler onu: uzun boylu ve dimdik duruyor. Saçları ak, yüzünde aydınlık, sevecen bir gülümseme; yalnız gözleri ele veriyor kendisini, bir bakışta anlıyorsun İsveçli bir çoban değil de, buradaki «beşinci koManna yönerge vermeye gelmiş bir kızıl olduğunu. Büyük bir olasılıkla,, asker ya da siyasi komiser. Bizim Adams gibi salakları ortalığa salmak için de kızıllar «bilgin» deyip duruyorlar herife...

Bili kalktı, kıs kıs gülümsemesine saf bir anlatım vermeye çalışarak:

— Sovyet delegesinin sözlerini büyük bir dikkatle dinledim —dedi.— Benim için bunlar özellikle ilginç oldu, çünkü kırk birde Moskova'daydım ben ve Rus askerlerinin yiğitlikleri üzerine bir dizi makale yazmıştım. O zamanlar bütün, Amerikalılar Rusların acılarını paylaşıyorlar, onlar için üzülüyorlardı. Oysa şimdi Moskova'nın savaş hazırlıklarından korkmayan bir tek kişi bile yoktur Amerika'da. Yurttaşlarının bu konudaki çalınmalarına ilişkin olarak Sovyet delegesinin bize anlatacağı çok ilginç şeyler bulunsa gerek. Eğer Ruslar gerçekten Batıya saldırmak istemiyorlarsa, buna neden hazırlanıyorlar?

Coster Rus'a gözleriyle, yiyecekmiş gibi bakıyor, onun şaşırıp utanmasını bekliyordu. Ama Şebarşin'in gülümsediğini görünce, çok tecrübeli bir istihbaratçı bu adam, diye düşündü.

— Kimin bir saldırıya hazırlandığını siz de en az benim kadar biliyorsunuz —dedi Şebarşin.— Norveç de, Türkiye de, Amerika Birleşik Devletleri'nden çok uzak, ama Sovyetler Bir-'iği'nin sınırı olan ülkelerde askerî üsleriniz var. Eğer biz de Kanada ya da Meksika'da askerî üsler kursaydık, bunu bizim

barışseverliğimiz olarak yorumlayacağınızı hiç sanmıyorum. Silahlı kuvvetlerde azaltma yapılmasına ilişkin sayısız önerilerimizden muhakkak sizin de haberiniz vardır; eğer bu öneriler geri çevrilmişse, bu da bizim suçumuz değildir. Hiç şüphesiz Sovyet ordusu savunma kaygusu... Bili onun sözünü kesti:

— Gördüğüm kadanyla pek bilmiş birine benziyorsunuz... Belki de, Sovyet ordularının güneye doğru ilerlemesi, ya da sizin kendi söyleyişinizle «savunma» kaygularımza ilişkin bir şeyler anlatırsınız bizlere?..

Salonda gürültüler yükseldi: «Transoc» muhabirinin basın toplantısını baltalamak istediğini herkes anlamıştı. Ancak Şebar-şin sessizliği sağladı.

— Kişisel olarak ben, gerçekten çok büyük savunma çalışmalarıyla uğraşmaktayım: diktiğimiz ağaçlarla bir orman duvarı yükseltiyoruz, bu duvar bizi Amerikalılardan değil, kuraklıktan koruyacak. Ben size Sovyet ordularının güneye doğru ilerlemelerini değil, Sovyet buğdaylarının, domateslerinin, üzüm bağlarının... kuzeye doğru ilerlemelerini anlatabilirdim. Benim uzmanlık kolum tarım biyolojisidir, yani bir agrobiyologum ben. Ama askerî uzmanlar da vardır bizde. Eğer Amerikalı yöneticiler, halklarının çıkarlarına boşverir ve akılsızca sözler söylemekten akılsızca hareketlerde bulunmaya geçerlerse, kendileri askerî uzmanlarımızın başarılarını görmek fırsatını bulacaklardır.

Coster kibarca teşekkür etti Şebarşin'e. Bir Fransız gazetecisi ağaç dikim planlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini sordu. Şebarşin ayrıntılı bir yanıt verdi bu soruya. Coster yeniden ayağa kalktı:

— Madem barıştan yanaşınız, öyleyse neden «demir perde» gerdiniz özgür dünya ile aranıza? Kimseyi salmıyorsunuz ülkenize. Biz gazeteciler, haberleşme özgürlüğü olmadan barışın gerçekleşmeyeceğine inanırız. Beni Rusya'ya kabul edeceklerine ve orada özgürce hareket edebileceğime ilişkin güvence vercbilıı misiniz bana?

— Yerinizde olsam —dedi Şebarşin— bu soruyu hiç sormazdım. Asılmış bir adamın evinde ipten söz etmekten kaçınılır. Büyük bilgin Dumas'ya Amerika'da yaptıklarınız unutuldu mu sanıyorsunuz? Daha bir hafta önce Pablo Picasso ve Lanterburg başrahibini Amerika'ya sokmadınız. Sizin ajansınıza gelince, temsilcilerinizden birisi ülkemizde alü ay kaldı ve bizim kendisini sıktığımıza, ona rahat vermediğimize dair en küçük bir yakınmada bulunmadı... Burada bulunan herkese bay Coster'in «Transoc» ajansını temsil ettiğini açıklamam gerekiyor. Bu ajansın Moskova'da görev yapmış eski bir muhabiri geçenlerde «Transoc»un asıl görevinin ne olduğunu anlatan pek ilginç bir kitap yayınladı. Korkarım ki bay Coster siz çok alçakgönüllü bir insansınız ve kimsenin sizin ne çok yönlü çalışmalarda bulunduğunuzdan haberi yok sanıyorsunuz. Şablon sizin Prag'da nasıl katil ve kundakçı çeteleri örgütlediğinizi bir bir anlatmış kitabında...

— Siz kendisine ne dikte ettiyseniz, Şablon onları yazdı... Çok ilginç, acaba ne kadar ödediniz bu işe karşılık ona?

Protesto sesleri kapladı salonu. Fransız gazeteci yerinden fırladı:

— Komünistlere pek sert saldırılar yönelten bir gazetenin muhabiriyim ben. Ama burada açıklamak zorundayım ki, Şablon son derece dürüst bir gazetecidir...

Coster'e baktı Şebarşin, belli belirsiz gülümsedi:

— Sablon'ım söylediklerini mesekdaşmız ve vatandaşınız Smiddle de doğruladı.

— Rızıllar-işkence yaptılar ona... —diye bağırdı Coster.— Burada Prag'da değilsiniz, özgür bir ülkedir burası... Bağımsız gazetecileri susturamazsınız burada... Sizin propagandalarınızı dinlemek istemiyoruz...

Cakayla yerinden kalktı \c iskemlesini devirerek çıkış kapısına yürüdü. Fred Johnson da onu izledi. «Associated Press» muhabiri yerinden kalktı, ama çıkmadı: belki ilginç bir şeyler olabilir?..

Şebarşin başka soru sormak isteyen olup olmadığını sordu. İngiliz gazeteci:

— Amerikan biliminde jîumlu gördüğünüz yanlar var mı? — diye sordu.

Şebarşin, Burbonc'un çalışmalarım da değerli bulduğunu, Amerika'dayken birçok biyologla tanıştığını ve bunlardan bazılarının kendisinde çok olumlu izlenimler bıraktığını anlattı.

— Bana öyle geliyor ki, nasıl Amerikan halkı yöneticilerinin politikasından sorumlu tutuîamazsa, Amerikalı bilim adamîan da ırkçı fikirleri savunan ve bir halkın bütün öteki halklardan üstün olabileceğini kanıtlamaya çalışan meslekdaşlarından sorumlu tutulamazlar. Ben Amerika'dayken profesör Adams kültür yakınlaşmalarını önleyen yapay engellere karşı çıkmıştı. Ben eminim ki, kongremiz oturumlarında kendisini görüp dinlemek fırsatını bulduğumuz profesör Dumas'nm Amerika'dan. çıkarılması herkesi öfkelendirmiştir; ama bu hareketin, hepimizden ve herkesten daha çok Amerikalı bilim adamlarını, özellikle de profesör Adams'ı öfkelendirmesi gerekir. İnsanların bilim alanındaki görevleri, hayatı kolyalaştırmak, ilerleme ve barışa hizmet etmektir; Joliot-Curie ve Dumas gibi saygıdeğer bilim adamlarının aramızda bulunmalarının nedeni de bu zaten.

Bill, Fred Johnson'la birlikte restorana gitti ve kimyonlu votka içip, bu dünyada kızılların,

özellikle de Şebarşini'n varoluşuna EÖvüp saymaya başladı.

— Enayi yerine koydu adam bizi. Şıp diye anlamıştım zaten onun kulağı kesik istihbaratçılardan olduğunu. Amerika'ya gitmesi de, eminim, atom bombasının sırlarını çalabilmek içindir. Peki niye Norveç'ten söz etti bu adam? Ya orada da bulundu, ya da oraya gitmeye hazırlanıyor. Tutmuş bir de ormanlardan söz ediyor! Külahıma anlatsın onları!.

— Ajanstan hiç söz ermeyecektin —dedi Fred Johnson.— Zaten Şablon olayından sonra soru yağmuruna tuttular beni burada...

— Eşi benzeri az bulunur bir alçaktır o senin Şablon de-

diğin hergele. Yalnız bir şeye yanıyorum: heriflen Prag'da oturup onca içki içtim de, ağzını burnunu şöyle pide gibi yamyassı etmedim!.. İyi kazık attı bize hergele! Ya Smiddle?.. Ölülere sövülmez derler. Aptalca bir laf bu! Ölüler var ki yaşayanların hayatını zehir ediyor. Kan gibi korkaktı Smiddle. Onun o anlattığı masallara inanabilmek için bizim Sarı gibi su katılmamış ahmak olmak gerek...

— Doğru —dedi Fred.— Ama sen yine de «Transoc» dan hiç söz etmeyecektin... Çok dikkatsiz davrandm.

— Nerden bilebilirdim herifin benim nerenin temsilcisi olduğumu bildiğini?

— Unuttun mu, salona girerken hepimizin bağlı olduğumuz kuruluşların adım yazmıştı İsveçli bir kız? Sonra o listeyi Rus'a verdi...

Coster birden gülümsedi:

— İyi karşılıklar verdi ama herif, aşkolsun! Ben dürüst oynanan oyunları severim, herif resmen sırtımı yere getirdi! Hadi birer kadeh daha çekelim şu kimyonlu votkadan... Düşmanım kazandı mı, bunu ilk ben kabul ederim... Neyin nesi sence herif: asker mi yoksa komiser mi?

— Biyolog. Bir gerçek bu...

— Hadi ordan be Fred, çocuk muyum ben!.. Sıfır numara istihbaratçı bu herif...

— Onun hakkında epey bilgi topladım. Kitabı İngilizceye de çevrilmiş... Aslında yediden yetmişe hepsi istihbaratçı onların, bu kesin, ama bu adam biyolog, bir gerçek bu.

— Canı cehenneme, biyologsa biyolog!.. İyi para ödüyor-îardır herhalde bunlara? Ama böyle bir adama giden paraya acımayacaksın, Smiddle değil bu...

Coster bloknotunu çıkardı ve yazacağı makalenin planını karalamaya başladı: «Sovyet delegesi kendini bilim adamı gibi göstermeye çalıştı ama soru yağmuru altında şaşırıp bocaladı. Sovyet haber alma servisinden bir albay bu adam. Amerika'da bulunmuş, şimdi de Norveç'e gitmeye hazırlanıyor. Hiç şüphesiz

kundakçılık yapmasını, bağımsız gazetecilerin sorularına yanıt vermekten çok daha iyi biliyordur. Kendisine Kremliri'in savaş hazırlıkları olup olmadığı sorulduğunda, önce kızılların bahçe ve. bostan işleriyle uğraştığını kekelediyse de, sonunda üstü kapalı olarak askerî uzmanlarının saldırı planlan yaptıklannı açıkladı. «Demirperde»ye ilişkin bir soruya hiçbir yanıt veremedi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de yabancı komünistlere ülkesinde komplo hazırlama izni vermediğinden yakınarak, bağımsız gazetecileri totaliter rejimler aleyhinde konuşmakla suçladı. Basın toplantısında hazır bulunan gazeteciler büyük bir öfkeye kapıldılar, hatta içlerinden bazıları «bilgin»! on kadar yerli kızılla başbaşa bırakarak salonu teı kettiler. Şimdi artık bu istihbaratçının Stockholm'de asıl nelerle uğraştığını açıklamaya başlayabiliriz. Bu sözde bilginin New York'tan satın alınmış ve Moskova' da içine gizli gözler yapılmış domuz derisinden bir bavulu vardı...»

Bili esnedi:

— Baksana Fred, yazılarını dikte ettirdiğin birisi var mı? Yazmayı hiç sevmiyorum: kıfam çalışıyor, ama elim yoruluyor... Bizim zenaat için ne diyorsun? Boktan meslek değil mi? San beni gebertmeye karar vermiş. Ama bir aya kadar New York'a gidiyorum ben ve yalnızca aile skandallanna ilişkin yazılar yazacağım. Politika pis iş. Central Park'da karısını aşığıyla basan kocayı yazacağım örneğin; bunda hem ilgi çekici, sürükleyici bir şeyler var, hem de dürüstlüğe benzer bir şeyler... Bıktım artık insanlığa kimin mutluluk getireceği konuşmalarından: biz mi yoksa kızıllar mı? Bili Coster'i mutlu etmek için Florida'da küçücüK bir ev yeter. Terasında viski içip pantolonsuz yatabileceği bir ev şöyle... Bak burada da dürüstçe bir şeyler var... Balığa su gereklidir, oysa San beni kurutulmuş morina balığı gibi ipte asılı tutuyor. Geberebilirim, ama gebermeyeceğim. Doldur bakalım şu kimyonludan birer kadeh daha...

Uçak alçaktan uçuyordu. Şebarşin pencereden aşağı bakıyordu: deniz ve yüzlerce minik ada. İşte bir sdacık daha, üzeri karla örtülü, kiremit kırmızısı bir evden başka bir şey yok adada; adamın biri kayığını sürüklüyor. Çok tuhaf böyle yaşamak: çevrede hiç kimse yok... Bir zamanlar ozanlar yalnızlığı jakımışlar, oysa bir çeşit ölüm bu... Dumas'yla konuşurken onun yetmiş beş yaşında olabileceği bir an bile aklıma gelmedi; her ^ey ilgilendiriyor onu: belediye seçimleri, Adams'm durumu, Neruda'nın şiiri, bizdeki ağaç dikimi çalışmaları... Bunun için genç işte Dumas...

Öte yandan dünyada neler oluyor! Düşünebilmemiz bile zor bunu bizim...

Şebarşin'e, kendisini Daimi Komite toplantısını göndereceklerini söylediklerinde, canı sıkılmıştı, mart ayında olduğumuza göre ilkbahar işleri başladı başlayacak demektir, fc'ğer toplu dikim yapılacak türlerde bir gecikirsek, bir yıl yitirdik demektir. Barış savaşımı elbette bugünün en

önemli konusu, ama ne yapabilirim gitsem oraya ben? Hem kötü bir konuşmacıyım, hem de hiç ilgilenmediğim bir konu bu.

Stockholm'e gelip de herkesin kendisini nasıl büyük bir dikkatle dinlediğini görünce yanıldığını anladı.

Devrim başladığında Şebarşin fakültede ikinci sınıf öğrencisiydi. Parti programlarını, tezlerini hemen kavrayamamıştı gerçi, ama yüreği halktan yanaydı, bu yüzden de kızıl birliklere yazıldı. İki yıl savaştıktan sonra yeniden üniversiteye döndü. Hem devlet sorunları, hem de biyoloji sorunları üzerinde iyice düşünüp taşındıktan sonra Î928'de partiye girdi. Yirmi yılın bilinçsiz heyecanlan, otuzunda dünya görüşüne dönüştü.

Stockholm'e savaşımlardan geçmiş, inandırmış, örgütlemiş bir insanın deneyimleriyle gelmişti. Gece sabahlara dek başka başka insanlarla konuşup durmuştu: Dumas'yla ve genç bir zenciyle, Norveçli bir bilim adamıyla ve İtalyan bir sosyologla,

şa. Yerde bir sürü ölü tırtıl vardı, ama bunlardan daha çoğu, hem de canlı olarak ağaçlardaydı. Nikitin iyice yatışmıştı, gülümseyerek, hiç kimsenin ölmeye istekli olmadığını, tırtılların da bu konuda acele etmediklerini söyledi.

Nataşa bir gün daha bekledi. Her şeyin birkaç günde yoluna gireceğini söyleyen Zorin'in yüzü kararmıştı: «Çok büyük bir alanı kaplamışlar...» Akşama doğru İmhanitskiy geldi koşarak: onun bölgesinde de görülmüştü tırtıl. Anlıyordu Nataşa: eğer bir uçak bulamazlarsa her şey mahvolacaktı. Kendisi gitmeye karar verdi uçak aramaya. Gorîenko'nun olumsuz karşılık alınca diretmeyip eli boş döneceğinden korkuyordu. Gece tireni-ne yetişebilirse eğer, sabaha Ttyorkin ya da Glibaçev'i görebilirdi.

Nataşa'nın uçak bulmaya gideceğini öğrenen Nikitin hırsla:

— Tabii —dedi,— madem ki siz direktörsünüz şimdi, karşı koyacak değilim. Ama, kusura bakmayın ya, yine de çok gülünç bir şey bu. Millet burada iş yapıyor, sizse gösteri peşindesiniz: oldu olacak bir savaş filosu getirin bari...

İstasyona kadar kırk kilometreydi. Nataşa erken çıktı yola: dokuz buçukta: treni kaçırmaktansa istasyonda iki saat oturmak daha iyiydi. Gece ılıktı, hafiften bir yağmur çiseîemey» başlamıştı. Tam yolu yarılamışlardı ki, araba durdu. Şoför uzun süre motorla uğraştıktan sonra sövmeye başladı.

— Aleksandr Yegoroviç'e söylemiştim; eğer bu meret onarıma verilmezse, adamı yoida bırakır demiştim... Olacak iş mi şimdi bu!

— Yapabilecek misiniz —diye sordu Nataşa.— yoksa sabaha mı kalırız?

— Şafakla beraber Karakin'e gider, üç tonluk bir kamyon göndermeleri için telefon ederim...

Yeniden sövüp saymaya başladı şoför, ama Nataşa'nın onu dinlediği yoktu; orman yolundan istasyona doğru yürümeye başlamıştı bile. Yirmi dört-yirmi beş kilometre çeker istasyon

kesin bir tasarruf sandığı cüzdam, ya da bir yerlerden mülk geliri, geleceğe ilişkin planları, hesaplan var... Dumas; her yaz, bu yaz bir yere gidebilir miyiz, gidersek nereye gidelim, tartışmasına başlıyoruz, diyordu. Ve başka tartışmalar: Truman ne demiş, Ruslar ne karşılık vermiş, nerde başlayabilir savaş: Asya'da mı, yoksa onun hemen yanıbaşında bir yerlerde mi?.. Barış hareketinin gücü, içine herkesi almasında; burada ideoloji falan söz konusu değil: insanlar yaşamak istiyorlar...

Moskova'ya akşam ulaştı Şebarşin. Ertesi sabah doğruca»ens-titüye gitti. Mamonov sevinmişti onu gördüğüne:

— Nihayet! Nasıl geçti yolculuğunuz?..

Ama Şebarşin'in yanıtım beklemeden hemen anlatmaya başladı:

— Profesör Rogozin öldü, ama herhalde biliyorsunuzdur bunu... Dimiterko sonuçlara inanmıyor, «yapay olarak yaratılmış koşullar» diyor. Yani eski düşüncesinde. Bugün altı toplantı var: sizin gelmenizi beklediler... Saratov istasyonu direktörü, yönergede belirtilen cinslerin bölgelerine gitmediğini yazıyor. Bana kalırsa bahane bunlar, ilerde işin içinden çıkamazlarsa kendilerini haklı çıkarmak için bunlara dayanacaklar. Neyse, bunlar önemli değil...

— Önemli olmaz olur mu? —dedi Şebarşin.— Hemen şimdi bakanlığa gitmem gerek benim, yönergede belirtilen cinsler konusunu toplantıda ele alırız, bu yalnız Saratov istasyonunun sorunu değil, genel bir konu, üstelik ciddi de...

Öğle yemeğini Lelya ile yedi. Lelya Stockholm'deki toplantının nasıl geçtiğini, Amerikan delegelerinin neler dediklerini, çağrıyı imzalayıp imzalamayacaklarını sordu. Şebarşin coşkuyla anlatmaya başladı, sonra birden durdu ve düşünceye daldı; bir süre sustuktan sonra:

— Zor —dedi— bunu aktarabilmek. Bir başka hava... Bana orada bizim buradaki barış savaşımımızı sordular, anlat-üm: kentlerin yeniden kurulması sanayide yeni atılımlar, ba-şanlar, fiyatların indirilmesi, koruyucu orman kuşağı... Muhak-

I

kak anlıyorlar, hayran oluyorlar. Ama onlara da bizim dinginliğimizi anlatabilmek zor... Orada barış savaşımı, savaştaki direniş gibi bir şey. Romantiklerin ateşiyle aydınlık her şey. Dumas, kadının birinin treni durdurmak için rayların üzerine yattığını, bir başkasının işçileri limana götürdüğünü ve gemiye yüklenecek silahlan denize attırdığını anlattı. Eskiden gazetelerde okurdum bunlara benzer şeyleri, ama oraya gidince anladım ki, bunlar, onlar için normal bir iş gününde yapılan işler giBidir; bunlarla soluyorlar orada. Her insan hayatını ortaya koyuyor. Dedim ya, tıpkı savaştaki gibi... Bir şair olsaydım, kendini trenin altına atan kızı seçerdim, bizim Mamonov'u değil: ilki çok daha etkileyici çünkü. Ama bizsiz ne yapabilirler?.. Dumas'yla şakalaşır-ken, burada yetiştirdiğimiz her meşenin, barışın bir askeri olduğunu söylemiştim. Aslında pek şaka da değil bu... Dumas Ni-ce'deki olayları anlattı. Kalabalığın başında giden kadını çok yakından tanıyormuş. İflas etmiş bir fabrikatörün kızıymış bu...

Şebarşin saatine baktı:

— Toplantıya geç kalıyorum, elimi çabuk tutmam gerek...

Akıllı yüzlü rahibi, karar tasarısındaki düzeltmeleri, kendisine «knix» yapan İsveçli kızı, yüzlerce minik adacığı... her şeyi unuttu birden, sanki hiçbir yere gitmemişti: sevgili işi sarmıştı içini yine...

Meşeler üzerindeki deneylerine epey önce, 1934'de başlamıştı; savaş sırasında bile dikim sorunları kafasından hiç çıkmamıştı. Stalin, «on beş yıl yeterli bir süredir» dediğinde, Şebarşin meşeleri için utanır gibi olmuştu. Çok büyük bir süre! Eğer her şey insanlara bağlı olmuş olsaydı, bu süre iki kat kısaltılabilirdi. En iyimser hesaplarla iki, hatta bazen üç yılda yapılabileceği öngörülen birçok şeyi insanlarımız bir yılda gerçekleştirmiyorlar mı? Ama insanı inandırabilir, coşturabilirsin. Oysa ağaca nasıl anlatacaksın, gizliden gizliye üzerimize doğru bir savaşın gelmekte olduğunu, kırk altıda bizi açlıkla ele geçirme hesaplarının yapıldığını, kuraklığın Amerika'nın müttefiki olduğunu ve her

kilogram tahılın, terazinin bizden yana kefesine bir katkı olduğunu?..

Lelya ile yeni tamştıklarmda ormana gitmişlerdi birlikte... «Meşeler habire büyüyorlar...» demişti Lelya. Şebarşin öfkeli bir gülümsemeyle. «Ama başlangıçta da habire oturuyorlar, demişti, işin acı yanı bu işte! Anlamıyor musunuz? Genç meşe çok yavaş büyür, ilk yıllar başımı topraktan çıkarsam mı çıkarmasam mı der gibi kararsızdır sanki. Bir yılda şöyle böyle üç hafta falan büyür. Sonra temmuzda bir sıçrama yapar. O zaman, «hele şükür İvanov biraz yürüdü» derler; sözün kısası, hiç acelesi yoktur genç meşeciğin. Niye telâşlansın ki zaten: nasıl olsa uzun yaşıyor, doya doya seyredebilir dünyayı.,. Oysa insanlar acele ediyorlar: uğrunda acı çektikleri, savaştıkları, özveride bulundukları şeyi kendi gözleriyle görmek istiyorlar. Ah şu ağaçlan bir hızlandı-rabilsek!..»

Taşlı stepte, Ukrayna'da, Privolje'de, meşe dikimini inceleyen Şebarşin, genç meşelerin çevresini bir koruyucuyla sarmayı düşündü. Yaşlı orman köylüleri boşuna dememişlerdi: «Meşe kürkü

sever, ama şapkayı hayır.» Deneyler çok iyi sonuçlar vermişti: genellikle yılda yirmi-otuz santimetreden fazla büyümüyordu meşe: gürleşip kalmlaşıyor, ama yukarı doğru ilerlemiyordu; oysa çevresi silindirle kuşatılmış meşeler altmış santimetreye ulaşmıştı. Demek ki, sekiz yılda bir meşe korusu elde edilebilirdi, yeter ki meşeye «şapka» değil, «kürk» olabilecek koruyucu ağaç funda ya da çalı tipleri seçilebilsindi.

Şebarşin gülümsemeyerek:

— Meşeleri bile eğitiyoruz —dedi Lelya'ya;— on beş yıllık planı sekiz yılda gerçekleştirmeye zorluyoruz onları.

Toplantı sakin başladı. Gerçi Dmiterko koruyucu manşonlara güvenilemeyeceğini, deneylerin son derece uygun koşullarda yapıldığını, 49'da, manşon uygulanan kuşaklarda meşelerin yirmi beş santimetreye bile ulaşamadığını, bu nedenle bütün dikkatlerin hibrit formları üzerine yoğunlaştırılması gerektiğini, Vısotskiy meşesi ile Tmiryazev meşesinin bilinen meşelerden

çok daha çabuk büyüdüğünü söylemiş, Şebarşifl de, çaprazlama yoluyla elde edilen cinslerin önemini yadsımadığını, ama bunun şimdilik pek gerçekleştirilebilir bir şey olmadığım, oysa manşon yoluyla sekiz, en çok on yılda ağaçların dal yapraklarının kapanacağım söylemişti. Dmiterko alaylı alaylı güîümsemiş, tartışmaya girmemişti. Söz Saratov istasyonuna gelince hava kızışmıştı. Şebarşin karşı koydu:

— İnsanların kendilerinin düşünüp bulmaları gerekir. Onlara köfteyi yalnızca yesinler ve hiç iştahım yokmuş desinler diye vermiyorlar. Yönerge hiç kuşkusuz iyi düzenlenmiştir, ama koşullar yalnızca bölgeden bölgeye değil, semtten semte bile değişiyor. Her bölgede, kendisi o bölgede çalışan insanlar gözleriyle görüyorlar meşenin büyüdüğünü ya da büyümediğini, toprağın özelliklerini saptıyorlar, yani doktriner hesapları yok onların, ama canlı deneyimleri var. Eğer onlara girişim özgürlüğü vermezsek gerçek bir şahlanışta buîunamayız. En iyimser gözle baksak bile, onlar yalnızca kendilerine söyleneni mekanik olarak yerine getireceklerdir. Oysa böyle bir iş için yetersizdir bu, on binlerce işçiyi heyecanla, coşkuyla sokmalıyız bu işe...

Dimiterko'ya göre eğer böyle davranılırsa bütün ilkeler çiğnenmiş oluyordu. Mahalli bölgelerde çalışanlar bilgisizdi, eğer onlar yönergelerle bağlanmazlarsa, «olmadık şeyler uydurulmaya başlanır»dı. Miklaşevskiy, Şebarşinl destekledi. Mamonov ellerini iki yana açtı:

— Bir deneyelim, yalnız ben hiç emin değilim başarabileceğimizden.

Şebarşin gülümsedi:

— Vlahova'yı bir düşünsenize! Güzün siz kendiniz önerdiniz onun direktörlüğe atanmasını ve yerindeydi de öneriniz. İki yıl benimle birlikte çalıştı Nataşa. Yalnızca çok çabuk kavramıyor, aynı zamanda çok çabuk çözümler getiriyor, yeni şeyler buluyor. Palamutların sovhozlarda korunması düşüncesi onundur. Ve onun gibileri hiç de az değil aramızda.

Toplantı geç bitti. Şebarşin'in toplantıdan sonra birikmiş

olan bir yığm raporu gözden geçirmesi gerekti. Çalışma odasına Mamonov girdi:

— Vlahova konusunda haklısınız. Bütün itirazlarımı geri alıyorum. Gerçekten de, yönergede ıhlamur deniliyor, orada toprak çorak olduğu için o doğa! olarak Tatar isfendanını öneriyor... Hiç de kötü bir şey değil bu... Yarın Rogozin'î toprağa vereceğiz, gelecek misiniz?

Şebarşin başını salladı.

Lelya onu bekliyordu. Kendisine Dumas'yı, Joliot-Curie'yi ve o yaman Nice'li kadını anlatması için ısrar etti. Ağzı hafifçe aralık, dikkatle dinliyordu.

— İşte böyle —dedi sonunda Şebarşin,— insanın aklı almıyor. Ne o, niye daldın öyle?

— Leningrad'ı anımsadım nedense...

Sonra o Stockholm'deyken günlerini nasıl geçirdiğini anlattı Lelya: laboratuvarda her şey yolundaydı, yalnız Demçinskiy'Je tartışmıştı, çok kayıtsız bir adamdı şu Demçinskiy, canlı bir yaratık işte o kadar, eliyle yüzünü sıvazlıyor ve hım hım bir sesle, «gelin, vazgeçin» diyordu. Neyse, önemli değildi bu, laboratuvarda Demçinskiy'den başkaları da vardı: Kuksa kendi kendine okumaya başlamıştı, kendisine kitap alınsın istiyordu («yalnız, babamın masasındaki gibi koca kitap). İki kez tiyatroya gitmişti, «Üç Kızkardeş»i bir kez daha seyretmiş («her seferinde sarsıyor,») bir de, kukla tiyatrosunda çocuklar gibi gülmüştü; küçük kızkardeşi Katya kimya fakültesinden bir Öğrenciye âşık olmuştu, durmadan kavga ediyor-barışıyorlardı; yıllık izin için mayıs ayını söz vermişlerdi kendisine, eğer Alyoşa da o sıralarda boş olabilirse çok iyi olurdu, denize giderlerdi: öyle görmek istiyordu ki güneyi!..

Ldya'nın sözlerinde öyle bir sevgi, öyle bir yaşama gücü vardı ki, Şebarşin her şeyi unuttu. Hiç kuşkusuz, mayısta toplantıları olduğunu biliyordu, bir hafta bile ayrılamazdı bir yere. ama yine de neşeyle:

— Muhakkak serbest olacağım mayısta —dedi.— Suhum'a gideriz, her yer çiçek içindedir orada. Denizse...

Son derece rahat, dingin duyuyordu kendini.

Sabah Rogozin'in cenaze törenine gitti. Tabut enstitünün büyük salonunda bir katafalka

konulmuştu. Şebarşin düşünceye daldı: onunla burada çalışmışlar, altmışıncı yaşını doldurduğunda onu burada onurlandırmışlar, şimdi de ölüsünü buraya getirmişlerdi... Rogozin insandan kaçan bir tipti, tüm hayatım işine vermişti; hiç dostu yoktu, ama değerli bir bilim işçisi, iyi, duygulu bir dost olarak saygı görürdü. Sonbaharda hastalanmıştı, aralıkta ise meşelerde vejetatif hibritleme üzerine bir konferans vermişti. O zaman bile heyecanından gözlüğü ikide birde burnunun ucuna düşüyordu. Şimdi de tabutunda sanki uyuyor ya da pek de ilginç olmayan bir konuşmayı dinliyor gibi gözleri kapalı, sakin öylece yatıyordu. Tabutun önünden enstitünün çalışanları, öğrencileri, işçiler geçiyordu. Hademe Glaşa kucağında çocuğuyla gelmişti; kadın ağlıyor, çocuk ise üzerleri bantlı kocaman çelenklere şaşkınlıkla bakıyordu. Saygı duruşunda Şebar-şin'in yanında Dimiterko, Mamonov ve Nikolayevskiy vardı. Sonra dördü birlikte yandaki odaya geçtiler; daktilo Klava kollarından yas şeritlerini çıkardı.

— Yazık ki çalışmalarım bitiremedi —dedi Nikoloyevs-kiy,-^ oysa tüm hayatını buna vermişti... Biliyor musunuz Alek-sey Petroviç, mantar meşeleri alanında Gürcistan'da da çalışıyorlar, alınan sonuçlar da çok şaşırtıcı...

Salona döndüler. Tabutun başında kupkuru bir kadın oturuyordu, Rogozin'in dul karısıydı bu, gözlerini tabuta dikmiş, kımıldamadan öylece duruyordu. Şebarşin ona acısını paylaştıklarını söylemek istedi, ama sözler boğazına tıkanıp kaldı, kuvvetle elini sıktı yalnızca. Yanında enstitüden iki kişi daha duruyordu ve her ikisi de ağlıyordu.

Sonra konuşmalar yapıldı: «Unutulmaz Semyin Andreye-viç'in tüm hayatını verdiği bu işi sürdüreceğimize söz veriyoruz...»

Mezarlıkta karlar eriyordu; çevrede her şey susmuştu; ancak tabut mezara indirilirken Rogozin'in dul karısı ağlamaya başladı.

Mamonov mezarlığın kapısında Şebarşin'e yetişti. Birlikte bindiler arabaya. Her ikisi de susuyordu. Sonunda Mamonov:

— Fundalıklar, özellikle de taflan üzerinde az durduğumuzu söylerken Rogozin haklıymış meğer...

— Evet —dedi Şebarşin kısaca.—

Sadova'ya geldiklerinde Şebarşin biraz yürümek istediğini söyledi. Hiçbir şey düşünmüyordu yürürken, gelip geçen arabalara, çevreye bakıyordu; bir kız filesinden düşen elmaları topluyor, saçaklardaki buzlar eriyordu. Sonra Lelya ile geçirdiği dünkü akşamı anımsadı. Ne kadar da gençti Lelya! Eh, tabii, o otuz iki yaşında, bense elli üçümdeyîm, hatta mayısta elli dördüme basacağını... Hiçbir zaman, hatta,'ona gönlümü kaptırdığımı anlayıp da bir daha görüşmemeye karar verdiğim zaman bile böylesine acı verici bir şekilde duymamıştım bu yaş farklılığını. Belki de şu sıralar kendimi kötü hissettiğimdendir bu, hastalığımı ondan hâlâ gizliyorum ve nöbetlerim iyice sıklaştı... Lelya'yı düşününce yüreğim sıkışıyor: onun yaşlı bir adamı sevmesi korkunç bir

şey, yaşayacağı yıllar ilerde onun, oysa ben daha fazla sü-rükleyemem bu bedeni...

Birden durdu. Bir kavşaktı burası. Sanki bir şey düşürmüş gibi dönüp geriye baktı. Bütün bunları mekanik olarak yapmıştı. Tabutta yatan Rogozin'in yüzünü anımsadı, parlak yapma çiçekleri, Dimiterko'nun kâğıda bakarak yaptığı konuşmayı, Nikolayevskiy'in yandaki odadan çıkarken tabakasını çıkarışını, sigarasından doymayacakmışçasma derin derîn çekişini sonra da hibritleme üzerine konuşmasını anımsadı. Saçmaydı bütün bunlar.

Bir dakika sonra yeniden durdu. Hayır, böylesi daha iyi... Eğer bir şeyler yapıyorsak şu dünyada; yalnız bunun

için yaşıyoruz, yani sen öldükten sonra fikirlerinin sürdürülmesi, Rogozin'in başladığı deneylerin Gürcistan'da da başarıya ulaşması, meşelerin «kürk içinde» büyümesi... Dumas boşuna yaşadı şu dünyada diyebilir mi hiç kimse? Ölürsem cenaze törenime gelenlerden Stockholm çağrısına imza toplayın, derdi kendisi olsa. İnsan kendi acılarım ve sevinçlerini çabucak unutuyor, aradan zaman geçtikten sonra ne o acıyı duyuyorsun, ne de o sevinç sana bir heyecan veriyor; oysa bir başkasına bir damla bile mutluluk verdin mi, bir başkasının yükünü birazcık olsun hafiflettin mi ölüm bile korkunç değil artık. Nikolayevskiy daha genç sayılır, kırkında bile yok daha, ölürsem o sürdürür meşe işini, ya da Vlahova, ya da şu anda öğrenim görenler, kahkahalarıyla, çığlıklarıyla, neşeleriyle Timiryazevski yollarını dolduranlar... Ormanlar büyüyecek. Kuksa büyüyecek. Hayat da büyüyecek. Lelya benim aşkımı unutmayacak, bir iz kalacak benden ona, sevecenliğim iki yıl sonra onu gene ısıtacak, avutacak: ölüm üzerinden aşıp gelen şey işte budur.

Hızla enstitüye doğru yürümeye başladı. Yarım saat sonra Mamonov'a:

— Taflan için söylediğimiz doğru —dedi.— Sıkı bir şekilde uğraşmak gerek bununla. Sonra ladin. Sonra sarı frenküzü-mü. Yapılacak o kadar çok işim var ki...

76

Sabah Nikitin geldi Nataşa'ya, kendinde değil gibiydi, genel olarak hiçbir anlam taşımayan yüzü donmuştu sanki; renksiz gözleri yuvalarında hareketsizdi, çok heyecanlı olduğu belliydi. Nataşa da heyecanlanmıştı:

— Bir şey mi oldu Aleksandr Yergoroviç?

Nikitin dudaklarını kımıldattı, ama ağzından hiçbir ses çık-

madı; sonra cebinden bir kibrit kutusu çıkardı, açtı, ve duyulur duyulmaz bir sesle mırıldandı:

— Felâket!

Kutunun içinde iki tane ipekböceği tırtılı duruyordu. Nata-şa'nın yüzü kireç gibi oldu:

— Nasıl oldu da farkına varmadınız?..

— Hiçbir şey yoktu ki Natalya Dmitriyevna, rüzgâr getirmiş onları. Borovitskiy'dekilerin aynısı, geçen yıl oradaydım ben, her şeyi silip süpürmüşlerdi. Tetyorkin'e söylemiştim o zaman, ama o ormanın ancak uç kısmının bizim bölgeye uzandığını, bu yüzden onların işi olamayacağını söylemişti...

— Durun bir dakika... Nasıl... Çoklar mı?

— Pıtırak gibi. Benim sahamın tümü, sonra Zorin'in sahası... Sözün kısası, felâket...

— Ne yapacağız peki?

— DDT'lemeye başladılar. Şu şanssızlığa bakın ki, otuz hektar yetişmiş ağaç vardı benim bölgemde. Ama üzülmeyin siz, tırtıllar birer aylık daha, hallederiz...

Nataşa Nikitin'in sahasına gitti. 1934'de dikilen ormanı tümden tırtıllar kaplamıştı.

— Böyle başa çıkamayız onlarla —dedi Nataşa.— Bir uçak bulmak gerek.

— Siz, Natalya Dmitriyevna, ipekböceği tırtılını yalnızca akademide görmüşsünüzdür, bense bu namussuzla dört yıldır savaşıyorum. Kusura bakmayın ama kadınca bir sinir buhranı bu sizinkisi. Baksanıza yerdeki şu tırtıla, nasıl titriyor... Ne istiyorsunuz yani, şıp diye ölmelerini mi? Böyle bir şey yalnız akademide olur, Hele bir yarma kadar bekleyin siz.

Gorlenko, Zorin, İmhanitskiy hep birlikte konuşup Nata-ga'yı yatıştırdılar. Nataşa kitaplığından zararlılarla savaş konusundaki kitabını arayıp buldu. Burada yüzde 6lık bir DDT eriyiğinin büyümelerinin birinci devresinde bulunan tırtılları birkaç > saat içinde öldürdüğü, tümünün yok olması içinse üç-dört hafta gerektiği yazılıydı. Ertesi sabah yeniden ormana gitti. Nata-

S3. Yerde bir sürü ölü tırtıl vardı, ama bunlardan daha çoğu, hem de canlı olarak ağaçlardaydı. Nikitin iyice yatışmıştı, gülümseyerek, hiç kimsenin ölmeye istekli olmadığını, tırtılların da bu

konuda acele etmediklerini söyledi.

Nataşa bir gün daha bekledi. Her şeyin birkaç günde yoluna gireceğini söyleyen Zorin'in yüzü kararmıştı: «Çok büyük bir alanı kaplamışlar...> Akşama doğru İmhanitskiy geldi koşarak: onun bölgesinde de görülmüştü tırtıl. Anlıyordu Nataşa: eğer bir uçak bulamazlarsa her şey mahvolacaktı. Kendisi gitmeye karar verdi uçak aramaya. Gorlenko'nun olumsuz karşılık alınca dirermeyip eli boş döneceğinden korkuyordu. Gece tireni-ne yetişebilirse eğer, sabaha Ttyorkin ya da Glibaçev'i görebilirdi.

Nataşa'nm uçak bulmaya gideceğini öğrenen Nikitin hırsla:

— Tabii —dedi,— madem ki siz direktörsünüz şimdi, karşı koyacak değilim. Ama, kusura bakmayın ya, yine de çok gülünç bir şey bu. Millet burada iş yapıyor, sizse gösteri peşindesiniz: oldu olacak bir savaş filosu getirin bari...

İstasyona kadar kırk kilometreydi. Nataşa erken çıktı yola: dokuz buçukta: treni kaçırmaktansa istasyonda iki saat oturmak daha iyiydi. Gece ılıktı, hafiften bir yağmur çiselemeye başlamıştı. Tam yolu yarılamışlardı ki, araba durdu. Şoför uzun süre motorla uğraştıktan sonra sövmeye başladı.

.— Aleksandr Yegoroviç'e söylemiştim; eğer bu meret onarıma verilmezse, adamı yolda bırakır demiştim... Olacak iş mi şimdi bu!

— Yapabilecek misiniz —diye sordu Nataşa.— yoksa sabaha mı kalırız?

— Şafakla beraber Karakin'e gider, üç tonluk bir kamyon göndermeleri için telefon ederim...

Yeniden sövüp saymaya başladı şoför, ama Nataşa'nm onu dinlediği yoktu; orman yolundan istasyona doğru yürümeye başlamıştı bile. Yirmi dört-yirmi beş kilometre çeker istasyon

buradan. Artık posta trenine gecikirim, ama herhalde bir de marşandiz vardır... İstasyona ne kadar çabuk varırsam, yarın Tetyorkin'i bulabilme şansım o kadar fazla olur. Şimdi saat on. Eğer hızlı gidersem ikiye doğru istasyonda olurum.

Yağmur hızlanmıştı; toprak yol iyice çamur olmuş, kayıyordu. Nataşa birkaç kez düştü, her seferinde de kalkıp daha büyük bir hızla yola koyuldu. Gündüz bile hava serince olduğu halde, gecenin şu geç saatinde ter içinde kalmıştı... Orman bitti, step başladı. Yağmur ince ince yağmaya devam ediyordu. Korkunç bir şey bu, diye düşündü Nataşa, hava bile bize karşı, bu yağmurda kimse uçmaz... Artık koşmaya başlamıştı. Aydınlık ilkbahar yeşiliyle bir orman ve tırtılların yediği bir yaprak geliyordu gözünün önüne. Yaprak büyüyor, büyüyordu. Gök karmakarışıktı; yağmur dinmiş ve yırtılan bulutların arasından bir an için sarı, donuk bir ay gözükmüştü. Nataşa durdu, nedensiz bir korku duydu birden içinde. Hiç değilse bir ışık görebilseydi!..

İstasyona ulaştığında saatler bir buçuğu .gösteriyordu. Posta treni bir saat önce geçmişti. İstasyon şefi:

— Çıkarın üzerinizdekileri de kurutun —dedi.— Ne hale gelmiş ayakkabılarınız...

Ne dediğini anlamadan baktı ona Nataşa.

— Marşandiz peki? —diye yineledi.—

Yol almanın ne kadar kolay bir iş olduğunu şimdi anlıyordu. Yürürken bir şeyler yapıyordu o, şimdiyse saate bakmak gerekiyordu: az önce uçarcasına ilerleyen saat şimdi durmuş gibiydi: sanki saatlerdir burada oturuyorum, oysa topu topu kırk dakika olmuş...

Sabah saat dokuzda Nataşa Tetyorkin'in bekleme odasındaydı, ama Tetyorkin daha gelmemişti. Ev adresini istemesi de boşuna olmuştu. Tırnaklan parlak kırmızıya boyalı sekreter kız roman okuyor ve tepesine dikilmiş tırtıl mıdır nedir bir şeyler söz edip duran kızı dinlemeye hiç de istekli görünmüyordu.

— Nikita İvanoviç dün geç saatlere dek çalıştı... Adresini

r

kimseye vermiyoruz... Oturup bekleyin, biraz sonra gelir. Hem bir bekleyen siz değilsiniz ki...

Tetyorkin on buçukta geldi. Nataşa hemen odaya daldı. Adamın birisi daha önce geldiğini söyleyerek onu durdurmaya çalıştı, ama Nataşa, «Anlayın lütfen, dedi, ipekböceği... Her şey mahvolacak...» Öyle umutsuzca söylemişti ki bunları, adam ellerini iki yana açıp yol verdi.

Her şeyden zor olanı da Nikita İvanoviç'i bir an önce harekete geçmek gerektiğine inandırmaktı. Ağırkanlı, şişman bir adamdı Tetyorkin. Raporlar üzerindeki mürekkep lekesi ya da kırılmış bir kurşun kalem onu kendinden geçiriyor, aceleci, telâşlı insanlara hiç dayanamıyordu. Nataşa'ya olup bitenleri ayrıntılarıyla anlattırdıktan sonra son derece sakin, ihmalkârlığından dolayı ona sitem etmeye başladı.

— Daha önce ne yapıyordunuz? En baştan gazyağı ile ilaçlamak gerekirdi...

— Üç gün önce farkına vardık. Bu belki de benim hatam, beni kovabilirler de bu yüzden, mahkemeye de verebilirler. Anlıyorum... Yalnız hemen şimdi uçak göndermek gerek, bir dakika bile gecikmeye gelmez...

Tetyorkin Nataşa'ya baleti: elbisesi yağmurdan solmuş, buruş buruş olmuştu; bitkin yüzünde gözleri ışı] ısıldı. Onun bir de sonbaharda, makineler dağıtılırken geldiğini anımsadı: güzel bir kız, diye düşünmüştü o zaman da, ama gC-lmiş böyle ıssız bir yerde işe çalmış kendini... Acımıştı Nataşa'ya.

— Gidin biraz dinlenin, herhalde hiç uyumamışsınızdır, yemekten sonra yine konuşuruz...

Nataşa kendinden geçti:

— Bir dakika bile kaybedemeyiz! Bunun ns büyük bir tehlike olduğunu anlamıyor musunuz? Bezimyenka'dan ta Çurasovs-kaya'ya kadar... Hemen şimdi bir uçak göndermek gerek!

Tetyorkin'in kaşları çatıldı:

— Ne demek «hemen şimdi?» Nerden biliyorsunuz şu anda elde uçak olduğunu? Hem ihmalkârlık yapmışsınız, hem de

panik yaratıyorsunuz... Görevler bir düzen içinde yerine getirilir, değil mi?

Nataşa fırlayıp kalktı:

— Bağışlayın beni, gidiyorum...

Doğru parti bölge sekreterliğine gitti. Bir zamanlar kol-hozda verilecek dersler için kendisiyle görüştüğü ikinci sekreter Samarin'i buldu. Hiç konuşmadan dinledi onu Samarin, sonra kalemini masa üzerinde tıklatıp birkaç kez kendi kendine, «Anlaşılıyor» diye mırıldandı. Nataşa'ya, o da Tetyorkin gibi, «Anlaşılıyor, ihmalkârlık yaptınız, şimdi de panik yaratıyorsunuz?» diyecekmiş gibi geldi. Ama Samarin telefona uzandı:

— Dinle Nikita İvanoviç, nerde şimdi senin uçaklar? Anlaşılıyor... Ya ikincisi? Onu istasyona gönderelim. Hayır hayır, hemen bugün. Bu namussuz hiç gecikmeye gelmez... Yok, bir §eyi yok, yatılmış durumda...

Nataşa'ya baktı Samarin:

— Gerçekten hiç değilse bir lokantaya gidin, yemek yiyin. Uçak bir saate kadar hazır olacak ...Hiç uyumamak, yemek yememek olmaz...

— Hava koşulları izin verir mi dersiniz?..

Sanki yağmur yüklü o ağır, alçak bulutlan dağıtmak Sama-rin'in gücü ve yetkisi içindeymiş gibi, onu buna inandırmak istiyordu. Samarin pencereden baktı:

— Pilota sorun bunu.

Yaşlıca bir adamdı pilot, kır sakalından birkaç gündür tıraş olmadığı anlaşılıyordu... Hava raporuna bakıp başını yukarı kaldırdı:

— Motor onarılana kadar dağılır bu bulutlar... Geç saatlere kadar da çalışabiliriz, günler uzun artık...

Nataşa kendini tutamadı ve ona sarıldı. Şaşırmıştı pilot:

— Ne yapıyorsunuz?..

Nataşa ona hemen şimdi uçabilecek durumda olmanın ne büyük bir mutluluk olduğunu açıklamak istedi, ama sevincinden sözcükler boğazına tıkanıyordu.

21 Mayısta oluyordu bunlar, ayın 26'smda ise ne Nikitin'in bölgesinde, ne de öteki bölgelerde bir tek canlı tırtıl kalmamıştı. Nataşa eve donunca, Vasenka'nm bile söylediklerini dinlemeden, yemek yemeden, öylece yattı ve akşamın onundan ertesi sabah ona kadar uyudu.

Güneşli, açık, çiçekli bir gündü; yağmurlu, yumuşalc bir ilkbahardan sonra yaz başlıyordu. Nataşa meşeciklere gülümsedi: şimdi iki kat daha değerliydiler onun için: ölümden kurtarmıştı onları. Yeni sürgünlere de bakmayı unutmadı Nataşa: iyi sürüyorlardı. Korkunç bir yorgunluk hissediyordu vücudunda, sanki on iki saat daha deliksiz uyuyabilirdi, ama yorgunlukla birlikte ağır, yoğun bir sevinç de hissediyordu.

Akşam o gün gelen postayı dağıttılar; babasından mektup vardı Nataşa'ya. Dimitriy Alekseyeviç şunları yazıyordu: «İlkbahar erken geldi bu yıl. 1 Mayısta da sıcaktı hava. Moskova güzelleşiyor, her yere ıhlamur diktiler, yeni alanlar açtılar, hatta evlerin bazılarım boyadılar bile. Dün değil önceki gün çok ilginç bir konferansta bulundum, cerrahi gerçekten olağanüstü şeyler gerçekleştiriyor. Seni birtakım hastalık adlarıyla sıkacak değilim, pek anlamazsın çünkü bu konudan, ama sana şu kadarını söyleyeyim ki, yakında kol-bacak «montajları» başlayacak: kesecekler ve yeniden takacaklar, bir masal değil bu, köpek üzerinde deney yaptılar, gözümüzle gördük, hoplayıp oynamaya başladı köpek, operasyonun hangi ayağına yapıldığını anlayamadık bile. Tümör olayları, sakatlıklar gibi bunca çeşitli hastalık için yeni olanaklar açıyor bu durum!.. Bu arada bir dizi konferans daha izledim ki, herhalde sen de ilgilenirdin bununla: Ukrayna'daki çeltik tarlaları... Duyduklarına zor inanacağı geliyor insanın...

Çok çalışıyorum, doktor Paşkov izine ayrıldığı için işim bir kat daha çok bu aralar. Milletvekilliği çalışmalarımın nasıl gittiğini soruyorsun. Seçmenler hemen her gün yazıyorlar: ya bir öğretmen okulunun çatısının onarılması gerekiyor, ya haksızlık yapılmış bir emeklilik işleminin düzeltilmesi, ya oda arayan bir vatandaşın ricası, ya da çocuğuna nafaka ödemeyen kocasının

bulunmasını rica eden bir hanım yoldaş... Beni artık hemen bütün bakanlıklarda tanıyorlar; sistemli bir şekilde bıktırdım herkesi.

Akşamlan bazen okumaya olanak bulabiliyorum. Ne yazık ki kitap yok, daha doğrusu pek çok kitap çıkıyor, ama okunabilecek olanları pek az: pek çok yazarımız hayattan soyutlanıp ayrılıyorlar: büyük işleri anlatıyorlar, ama bu işleri yapan insanları göstermiyorlar. Böylece, şöyle bir durum çıkıyor ortaya: Bazarov, Oblomov ya da Andrey Bolkonskiy'i(*) çağdaşlardan daha iyi biliyoruz. Üzücü bir şey bu.

Gazeteleri dikkatle izliyorum ve Amerikalılara ne olduğunu bir türlü anlayamıyorum. Hiç şüphesiz çıkarını gözetme ve alçaklık onlarda her zaman —hem de pek çok olarak— vardı, Gorki'nin çok güzel yazıları vardır bu konuda, ama benim sözünü ettiğim, yüksek anlamda vicdan ya da akıl değil, son derece basit anlamda sağduyudur. Gazeteler her gün Avrupa'Jaki dalgalanmalardan söz ediyorlar. Amerikalılar kimin üzerine kuruyorlar hesaplarını? Dün Novoe Vremya'da, Amerikalıların Hitler ordusunu diriltmek istediklerine'ilişkin bir yazı çıktı. İyi ama ölüler nasıl diriltilebilir? Hitler'in, yandaşlarının kem.kle-rini en başta Sovyetler Birliği olmak üzere tüm dünyaya dağıtması bir yana, sağ kalanlar için de fetihçilik isteği öldü j;itti. Horozşekeri falan tutularak bize karşı kışkırtılmaları olanaksız, çünkü bize saldırmanm ne demek olduğunu çok iyi bilirler. Kötü olan şu ki, oynanan oyunlar, koparılan gürültüler insanların yaşayışlarına engel oluyor. Büyük bir buluş yapacak, ya da iyi bir roman yazacak bir insan, ayağının altında Sağlam bir zemin hissetmiyor, rezilce bir demeç ya da zirzopça bir provokasyon düşüncelerini duraklatıyor. Tüm aklı başında insanların bu sersemce gidişe dur diyecekleri anı dört gözle bekliyorum. Belki si-

(*) Bazarov, Oblomov, Andrey Bolkonskiy, sırasıyla: Turgenyev'in «Babalar ve Oğullar», Gonçarov'un «Oblomov», Tolstoy'un «Savaş ve Barış» romanlarının baş kahramanları (ç.n.)

zin oralara kadar ulaştıramazlar diye profesör Şebarşin'in Stockholm konferansında yaptığı konuşmanın stenografik metnini gönderiyorum.

Geçenlerde Vasya'dan kısa bir mektup aldım, senin temmuzda geleceğine çok seviniyor. Ben de seviniyorum: hem sizin, hem de kendim için: çok şükür ki Minsk yolu Moskova'dan geçiyor, böylece, yakında hem seni, hem de torunumu kucaklayabileceğim. Vasenka'ya söyle, buradaki bir teknisyen arkadaşımla birlikte ona bir denizaltı yaptık, banyo küvetinde denedik gemiyi, sahicisi gibi yüzüyor.

Sevgili Nateşacığım, sağlığına dikkat et ve geleceğin günü önceden bildir: herhalde burada bir günden fazla kalamazsın, bu yüzden o gün bütün işleri bir başkasına devretmek istiyorum.»

Kendi sağlığına dair bir tek satır bile yazmamış, diye düşündü Nataşa üzülerek. Enerjik olması hiçbir şeyi kanıtlamaz, böyle, birileri için çırpınırken ölüp gidecek...

Kasımda Şebarşin Moskova'ya çağırmıştı Nataşa'yı: direktör olduğunu bildirmişlerdi. Moskova'da dört gün kalmıştı Nataşa, ama hemen her gün birtakım toplantılar ve ziyaretlerle geçmişti. Bövlece, ancak son gece babasıyla birlikte olabilmişti. Dimitriy Alekseyeviç çok neşeliydi. Bir şeyler anlatıyor, gülüyordu. Sonra birden susmuştu. Nataşa onun yüzünün değiştiğini fark etmiş ve ne olduğunu sormuştu, ama o karşılık vermemiş cebinden çıkardığı parfüm şişesine benzer bir şişenin tıpasını yalamıştı; yarım saat bir şey konuşmadan oturmuş, sonra yerinden kalkıp, «Görüyor musun, demişti, dans bile edebiliyorum...t> «Neyin var baba?..» diye sormuştu Nataşa, endişeli. «Hiçbir şeyim yok, yalnızca biraz daldım...»

Huzursuz olarak ayrılmıştı Nataşa Moskova'dan. İgnati-yevna için hastaneden doktor geldiği gün, Nataşa doktora sormuştu: «İçilmeyen, ama kapağı yalanan bîr ilaç var mıdır?..» «Herhalde nitrogliserini söylüyorsunuz, demişti doktor. Göğüs darlıklarında kullanılır...» Nataşa bütün gece uyumamış, babasına telgraf çekmek istemişti. Ertesi sabah bir mektup yazarak,

izin almasını, kendini tedavi ettirmesini yazmıştı. Dimitriy Alek-seyeviç verdiği karşılıkta sağlığının yerinde olduğunu, öte yandan işinin tedavi olmak değil, tedavi etmek olduğunu belirterek, sözünü ettiği izni muhakkak alacağını, ama bunun herhalde ağustostan önce olamayacağını yazıyordu.

Babasının mektubunu okurken Nataşa onun Moskova'daki dairesini anımsadı. Korkunç bir şeydi onu orada yalnız bırakması! Ama ne olursa olsun, ayrılmazdı hastanesinden, kendisinin de şu sıralarda istasyonunu bırakması olanaksızdı. Yani bir kısır döngü i; indej iz: hepimiz birbirimizden ayrı yaşıyoruz. Biz Vasya ile sağlamız, eğer savaştan sonra bile birbirimizi bulabilmişsek, hiçbir ayrılık bizim için korkunç değil demektir. Babam için korkuyorum yalnız. Yaşının bile kaç olduğunu söylemiyor, ama herhalde bir altmış üç, altmış dördü vardır...

— Dedeciğin sana bir denizaltı yapmış, dedi Vasya'ya.

— Sahici mi?

— Evet, banyoda yüzdürdüklerini yazıyor. Vasya düş kırıklığına uğramıştı. S-ündüre sündüre:

— Ban-yo-da mı?.. —dedi.— O zaman sahici değil. Bense gölde yüzebileceklerden istiyorum...

Akşam Nataşa Şebarşin'in Stockholm'de yaptığı konuşmayı okudu. Konuşmasını yaparken Şebarşin herhalde Stockholm'ün «katakomp* larım, Dumas'yı, genç zenciyi, İtalyanları, Amerikalı protestan papazı anımsamış ve onların kaygılarını, öfkelerini, düşlerini, alışılmamış, heyecanlı sözlerle dile getirmişti. Nataşa başını bir an bile ayırmadan okuyor, sonra düşünüyordu: nasıl yaşıyorlar onlar orada?.. İstasyona yürüdüğü geceyi, çamurlu, kaygan yolu, yağmuru anımsadı: tarifsiz bir acıyla, bir an önce istasyona Varabilmeyi düşünüyordu... Oysa onlar her gün aynı durumdalar... Nedense Sergey'i anımsadı, Nina Georgiyevna'nm evindeydiler. Sergey, Nataşa'yı geçirmek için onunla çıkmıştı. Savaştan konuşmuşlardı yolda, Vilna'nm kurtuluşundan, Paris'te genç bir kadının faşistlerin tankını nasıl yaktığından söz
etmişlerdi. Sergey iyice coşmuştu, zaferden sonra durumun nasıl

olacağını düşlüyordu. Nataşa'nın evi önünde ayrılırlarken, «Ser-yoja, —demişti Nataşa— çabuk döneceksin, hem Valya, hem annen bekliyor seni: hepimiz bekliyoruz...» Bir buçuk ay sonra öldürmüşlerdi Sergey'i. Nerden aklına gelmişti peki şimdi Sergey? Belki de Şebarşin'in konuşmasmda genç bir Fransız kızının Nice'de jandarmaların üzerine nasıl atıldığını anlatması anımsat-mıştı ona bunları. Ama hayır, yalnızca bundan değildi... Ayrılmalarından önce Sergey, «Sabah asık suratlı olacak, demişti, ama yine de o gün bizim günümüzdür...» Olağanüstü bir gün bugün, böylesini hiç görmemiştim: aydınlık, sıcak ve diri... Tırtıl derdi bitti. Feda edebilir miydik hiç meşeciklerimizi? Nasıl da sevindi Nikitin, az kalsın soluksuz bırakıp boğacaktı beni sarılırken... Niye karşı çıktı peki uçağa? Herhalde bunu ben söylediğim için? İyi bir insan, ama kafasının içinde tahta perdeler var sanki... Tırtılları nasıl yok ettiğimizi yazayım babama, hoşuna gidecektir. Ama değmez yazmaya, nasılsa üç hafta sonra Moskova'dayım, kendim anlatırım. Tek ki o dinlenebilse, sağlığı yerine gelse!.. Sonra... Vasya'yı göreceğim yakında...

Uyurken ateş gibi'yanan elleriyle yastığa sarıldı. Vasya'yı öpüyormuş gibi geldi ona, ama bu yalnızca uykusundaydı.

— Birazcık oturalım, n'olur —dedi Nataşa yalvarırcasına,— dayanamayacağım artık...

Sabahtan beri Minsk'te dolaştırıyordu Vasya onu, her §eyi göstermek istiyordu ona: her ayrıntı son derece önemliymiş gibi geliyordu Vasya'ya. Örneğin şuradaki küçük evi yıkmak ve sokağın görünüşünü açmak gerekmişti. Ötede de kamburluk yapan sokağı düzeltmek gerekmişti...

— Geçenlerde bir müzede Lermontov'un el yazmalarını görmüştüm, hemen her sözcüğün üzeri çizilmişti: «azap vermek»

sözünün üzerini çizmiş, «cezalandırmak* yazmış, sonra onu da çizip yeniden «azap vermek» yazmış. Ama «Zamanımızın Bir Kahramanı» nı(*) okurken biz bunu hiç fark etmiyoruz. Oysa roman sözcüklerden yapılmış değil midir? Neler geliyor başımıza bilemezsin: dükkân yerinde değil, çiti kötü boyamışlar, kapı var, kolu yok... Devrimden önce kent yoktu, kocaman kasabalar vardı: ne bir plan, ne bir fikir, ne de kendine özgü bir yüz... Eğer o zamanlar Minsk bir şeyler ifade ediyorduysa, t>u yalnızca aşağılanmışhk ve ıssız bir taşra kasabasının can sıkmtısıydı. Sonra savaş... Bombardımanlar... Almanlar geri çekilirken mayınlar yerleştiriyorlar ve bir caddeyi tümden havaya uçuruyorlardı. Yaptıklarımızdan dolayı sevinç ya da övünç duyduğumu sanma, sanat yönünden yaptığımız birçok şey beş para etmez, doğru: hem çok ucuz süsleme, hem de eklektizm var. Ama bir kenî doğuyor: önemli olan bu... Yabancı bir dergi görmüştüm geçenlerde: gerçekten yetenekli bir sürü mimar, çok ilginç projeler yapmışlar, son derece güzel sayfiye yerleri kurmuşlar. Ama oralarda mimarlar ev yapıyorlar, çevre onları hiç mi hiç ilgilendirmiyor, biliyorlar ki, çevrede nasıl olsa biçimsiz bir şeyler yapılacak, onların elinden gelebilecek bir şey yok; tam bir kargaşa yani... Kent öylece, kendiliğinden büyüyor: kimin ne

hoşuna gidiyorsa, kim nereyi satın almışsa... Bizim yaptığımızın özü diyebileceğim şey ise, ayrı ayrı evleri değil, bir kent fikrini geliştirmemiz. Bir bak: eski Minsk mi şu gördüğün? Hemen anlaşılıyor ki, burası bir başkenttir...

Nataşa düşünüyordu: Vasya da eski Vasya değil. Bazen çe-kiniyorum ondan. Çok büyümüş, uzaklara bakıyor...

Vasya, bir buçuk yıldır neler çektiğini anlatmamıştı Nataşa' ya (48 yılının sonbaharından beri birbirlerini görmemişlerdi.) Ya Suslikov binaların ön yüzüne arma yapıştırmaya kalkmış, ya Şervinskiy iyice alıklaşıp, parka evlerin ön yüzünün değil, arka yüzünün bakması gerektiğini savunmuş, ya da işçi bulunamaması,

(*) Lermcntov'un ünlü romanı (ç.n.)

inşaat malzemesi bulunamaması gibi nedenlerle çalışmalar durmuştu. Tek tek herkesle kapışması gerekmişti Vasya'nm. İş hem ağır, hem de bıktırıcı şekilde tek düzeydi, önlerinde olan, bir plan değil, çok büyük bir yapım işiydi: ara vermeleriyle, eksiklikleriyle, çekişmeleriyle koca bir kentin yeniden yapılması işi... Nabokov tembeldi, Bubentsov'un saman altından su yürüten bir hinoğluhin olduğu anlaşılmıştı; Şepeleviç alıngandı, ikide birde Moskova'ya gideceğim diye bağırıyordu. Ama Vasya en önemli olanı bir an.bile unutmuyordu; yalnızca tek tek evlerde değil, evlerin en küçük ayrıntılarında bile, uğrunda çalıştığı, inandığı kent fikrini görüyordu.

İki ay tam bir tedirginlik içinde yaşamıştı: Odintsov'u ansızın Moskova'ya almışlardı; onun yerine bakan Savçenko ise, yapılanların yıkılması gerektiğini, çünkü sokakları düzeltmenin çok pahalıya mal olduğunu, planı da baştan sona bir gözden geçirme zamanı geldiğini söylemişti. Vasya iki kez Moskova'ya gitmiş, durumu açıklamış, yazıp çizmiş, direnmişti. Sonunda bir gün Savçenko'nun yerine Obuhoviç'in atandığını öğrenmişti. Bunun iyi mi yoksa kötü mü olduğunu bilmiyordu. Bir hafta sonra Obuhoviç onu yanına çağırmış ve, «Karşı koymakla iyi ettiniz, burası cumhuriyetin başkentidir...» demişti.

— Herhalde sen de meşeciklerine böyle bakıyorsundur? diye sordu Nataşa'ya Vasya.

— Hayır Vasya, bu başka bir şey... Ne dersen de, bir sanat bu. Bir şey anımsıyorum: Seryoja ile konuşuyorduk. Senin doğum günündü, sağ olduğunu ve çarpışmaya devam ettiğini öğrenmiş, kutlamıştık... Seryoja, savaş bitince köprüler yapacağını söylemiş ve eklemişti: «Vasya'yı kıskanıyorum, bir mimar yaptığı yalnızca birtakım matematik hesaplan değil, yüreğini de koyabilir. Oysa ben de o kadar istyorum ki düşlerimi aktarabilmeyi!..» Minsk'e bakarken, seni dinlerken, bana öyle geliyor ki, hem kendini, hem yoldaşlarını... her şeyi katmışsın bu kentin yapısına. Beni alalım ele: sıradan bir kadınım ben, kendimce bir şeyler yapıyorum, ağaç yetiştiriyorum, Nikitin'le tartışıyorum, ama sanı-

yor musun ki hiç düş kurmuyorum? Hayır. Yalnızca bunları ifade edemiyorum. Ama sen benim için de konuşuyorsun burada...

Eve gittiler. Vasenka geldi koşarak: izcileıle birlikte ırmağa gitmişti. Babasına anlatmaya başladı:

— Annem boğulmamdan korkuyor. Kadm olmasından bu. Oysa sen, babacığım, benim boğulmayacağımı bilirsin, değil mi? Çok güzel yüzebiliyorum ben, hem sırtüstü, hem de yan yan. Dedemin gemisi çok güzel! Bütün çocuklar başıma üşüştüler. Bir milis dokunmak istedi, vermedim ona. Öyle güzel dalış yapıyor ki suya, işte böyle!.. Baba, ben de dalabiliyorum...

Nataşa yemeğini yedirdi ona ve uyuttu. Mutlu bir gülümseme vardı Vasyacığın yüzünde.

Bir temmuz gecesiydi. Yine Minsk'de, yine böyle aydınlık, apak bir geceyi anımsadı Nataşa: mutluluk da, acı da, Vasenka da hep o gece girmişti hayatına, daha doğrusu hayatı o gece başlamıştı. Dokuz yıl geçmişti aradan... Bazen bütün bunlar düşmüş gibi geliyordu. Vasya'ya gencecik bir kızken varmıştı, Minsk dolaylarında zararlılara karşı uçakla ilaçlama yapılacağı hikâyesini uydurmuştu. O zamanlar hatta ipekböceği tırtılları konusunda bile en küçük bir düşüncesi yoktu... Daha sonra yıllarca yaşayacağı mutluluğu ilk kez o gece tatmıştı. Sabah neşeyle çıkmışlardı, sert bir rüzgâr vardı, Vasya yaptığı evleri gösteriyordu... Ve birden her şey altüst oluvermişti: radyoda Molo-tov'un konuşmasını veriyorlardı: savaş!.. Kent yanıyordu. Şose boyunca gidiyordu Nataşa. Yol bombalanıyordu. İlk kez o zaman görmüştü bir insanın nasıl öldüğünü... Öte yandan, Vas-ya'dan hiçbir haber yoktu. Üç yıl sağ mı ölü mü olduğunu bilememişti. Hayır, unutulamazdı bunlar!. *

Vasya'ya sarıldı, çabuk çabuk, telâşla, heyecanla öpmeye başladı onu: sanki birileri uzun süre, belki de sonsuza kadar ayıracaktı onları.

Ortalık aydınlanıyordu. Oda süt mavisi olmuştu; tiyatro dekoruna benziyordu her şey: belirsiz, bulanık... Vasya hayranlıkla Nataşa'yı seyrediyordu: coşkun, ateşli, içini belli etmez

DİPTEN GELEN DALGA

kadın, Beyaz Rusya'nın balta girmemiş onnanlarmda hasretini çektiği ürkek genç kızla kaynaşmıştı: yorgun, tatlı, coşkun; hayat gibi...

Nataşa anılarından sıyrılamıyordu. O zaman da erken ağarmıştı gün, fırlatıp kalkmış ve pencereye koşmuştu. Herkes uyuyordu. Bir saat sonra savaş başlayacakmış, kimsenin düşünebileceği bir şey değildi bu... Hastaneler görmüştü Nataşa: kan içindeki yara bantları,

yaralıların ateş gibi yanan gözleri... İki yıl çalışmıştı buralarda.

— Yoksa yeniden mi? Vasya anlamamıştı:

— Ne?..   . Güçlükle konuşabildi Nataşa:

— Savaş.

Vasya düşünceye daldı. Bir Nataşa'ya, bir pencereye bakıyordu: epey uzakta tamamlanmamış bir bina mavi mavi görünüyordu.

— «Savaş» mı dedin? Hayır Nataşa, hayır! Bunu kanıtlaya-mam sana, ama böyle bu... Vasya'nm nasıl büyüdüğünü, ağaçların nasıl büyüdüğünü biliyorsun. Bir meşe dikerken kelebek ömrü gibi bir ömür üzerine mi hesap yapılır? Sık sık Minsk'i düşünürüm ben. Bir kent kurmak çok uzun bir süre istiyor, bir değil, birkaç kuşağın işi bu... Halk adım adım ilerliyor ve halkın adımları çok geniş... Boşuna savaşmadık biz Nataşa, çocuk değiliz artık, korkutamazlar bizi... Bir Şelega var burada, aynı birlikte çarpışmıştık kendisiyle. En iyi ustalarımızdan birisidir. Bir gün Haritonov buna: «Şeîega, demişti, bir barış mitingi yapılacak, sen de konuşsana...» Yanıtı şu oldu Şelega'nın: «Ben tuğlalarla konuşuyorum, saatte iki bin beş yüz tuğla örüyoruz burada. Varsın gelsinler, üzerimize, gelsinler de çalalım yumruğu kafalarına...» Asla cesaret edemezler! Bu bir gerçek Nataşa, hem öyle bir gerçek ki, tıpkı şu anda sabah olduğu gibi, tıpkı benim seni sevdiğim gibi, —hem nasıl?— yüreğim yarılacakmış-çasma sevdiğim gibi bir gerçek...

Birden güldü:

— Şimdi Vasya uyanır ve hemen gemisini leğene salar.

Nataşa da güldü. Vasenka daha uyuyordu. Başının üzerinde güneşin ilk ışığı yansıyordu. Sokaktan sabahın ilk gürültüleri gelmeye başlamıştı. Vasya fırlayıp yerinden kalktı:

— Marangozlar... Çerçevelerin hiçbirinin olmadığını.söyle-meliyim onlara...

Çabucak giyindi, çıkarken Nataşa'yı öptü —daha uykulu ve gecenin yoğunluğuyla doluydu— ve birden, hafifçe gülümseyerek:

'— Faust bütün mutlulukları tattıktan sonra ne yapmış biliyor musun? Bir kent inşa etmiş.

78

Senatör Low, Binddle'ı soğukkanlı bir kişi olarak bilirdi. Yirmi yıl önce, «kara çarşamba» ların «kara cuma»lara dönüştüğü, her günün yeni bir dram getirdiği: film kralı George East-man'm tabancayla kendini öldürdüğü, çelik kralı Donald Pear-son'un kendini astığı, konserve kralı Swift'in kendini pencereden attığı, ve banker Lemmel'in kendini zehirlediği günlerde «American Banc» direktörü, gayet sakin bahçesinin çimlerini biçer, ping-pong oynar ve «Benim tansiyonum yükselmesin de, varsın hisse senetleri düşerse düşsün» derdi. Low'u çoğu kez öfkelen-dirirdi onun bu sakinliği, tehlikenin çok yakın olduğunu ve görmezlikten gelinemeyeceğini söyler, ama banka direktörüyle her konuşmasından sonra da içinde bir hafiflik duyardı: iyimserli-ğiyle

Binddle büyülüyordu onu.

Bir iş için gitmişti direktöre: Binddle ona sağlığının nasıl olduğunu sordu:

— Sağlığın ne ilgisi var şimdi? Açık konuşuyorum, sonuca iyice yaklaştık artık. Kızıllar Berlin'in batı kesimini ele geçirmeye hazırlanıyorlar. Hiç şüphesiz maskeliyorlar niyetlerini, «gençlerin buluşması» adını takmışlar buna. Ama albay Robert ordumuzun alarm durumuna geçirildiğini söyhdi bana. Berlin'i savunabileceğimizden hiç emin değilim ben. Rahmetli binbaşı Smiddle kızılların oradaki güçlerinin çok fazla olduğunu anlatırdı. Lütfen gücenmeyin, ama çok kaygısızsınız.

Genellikle, Low, Binddle'a bir tehlike haberi verdiği zaman, öteki itiraz ederdi: «Neden büyütüyorsunuz? Ruslar, sizin Robert'inizin sandığı kadar güçlü değildir. Merak etmeyin, her şey yoluna girer.» Şimdiyse yalnızca gülümsemiş ve:

— Her şey olabilir —demişti.— Ama ben Berlin'in üç tane kötü sokağı elimizden çıkacak diye hiç de keyfimi bozamam doğrusu ve size de salık vermem. Beni daha çok bize ne olacağı ilgilendiriyor. Muhakkak ki yapılacak en akıllıca iş, ıssız yerlere gitmek. Ama buradaki işlerimi bırakamam! Başkente zincirlenmişim ben...

Low kuşkulu ve Binddle'm kendisini yatıştıracağını umut

ederek:

— Yani —dedi— tâ Washington'a kadar gelebileceklerini mi söylemek istiyorsunuz?.

Binddle omuzlarını silkti:

— Nerden bilebilirim ben? Kızılların gelip bana akıl danıştıkları yok ki... Eğer Robert'inizin dosyalarına ya da general Dawes'm tanklarına dayalı fazla hesaplar yapmazsanız, daha ölçülü hareket etmiş olacaksınız. Green'i tanıyor musunuz? Eğer tanımıyorsanız, tanıştırayım sizi. Daha bir mimar bu Green, benim için yer altında ev yapıyor. Sığınak değil, tüm konforuyla gerçek bir ev. Profesör Rayner atom bombası konusunda çok iyi bir uzmandır, bomba kentin tam ortasına bile düşse, benim bu evde rahat rahat ping-pong oynayabileceğimi söyledi. Sizin asıl yeriniz Missisipi, tabii orası çok daha iyi bir yer, cennet gibi: oraya ulaşabilmeleri olanaksız. Ama yılın büyük bir bölümünü

Washington'da geçirmeniz gerekiyor sizin. Neden siz de bir yeraltı evciği yaptırmıyorsunuz kendinize? Yeter artık başkaları için çırpınıp durduğunuz, biraz da kendinizi düşünün.

Binddle daha sonra bu sözlerden dolayı kendisine sitem edecekti. Low kıpkırmızı kesilerek bağırmaya başlamıştı:

— Yeraltına saklanmayacağım ben! Benim dedem Amerika için Richmond duvarları önünde can verdi. Lütfen gücenmeyin ama, tıpkı bir sıçan gibi dadanıyorsunuz.

Öfkeyle ayrıldı Binddle'm yanından. Evine varınca düşünmeye başladı: Binddle korkuyor, demek ki kızıllar çok güçlüler. Elbette ki yer altına saklanmak son derece soysuzca bir şey, ama gerçeği görmezlikten gelemeyiz. Doktorlar benim kendi kendimi öldürmekte olduğumu söylüyorlar, heyecanlanmamam gerekirmiş; tansiyonum heyecandan yükseliyormuş, belki de haklıdır. Ama ne kadar hasta olursam olayım, bana öyle geliyor ki hastalıktan değil de atom bombasından öleceğim. Yoksa Yüce Tanrı Amerika'yı mahvetmeye mi karar verdi?..

Senatör, Robert'e gitti:

— Binddle'ın nelerle uğraştığını biliyor musunuz? Kendisine bir yeraltı evi yaptırıyor. Çok düşündürücü bir şey bu... Bakın, açık söylüyorum, kızıllarda bomba olabileceği fikrini bir türlü kabul edemiyorum...

Robert onu yatıştırmaya başladı:

— Binddle her zaman ödlek bir adamdı. Muhakkak ki kızıllarda beş-on tane kadar bomba var ama bunlar başka bombalar ve bizden çok geri durumdalar şimdilik.

— Bence Washington için bir tanesi de yeter bu bombaların...

— Hiçbir zaman yapamazlar.., «Stockholm Çağrısı»nı okudunuz mu kızılların? Eğer bombaya bu kadar çok karşı çıkı-yorlarsa, bunun bir nedeni olsa gerek...

Albay, işlerin hiç de fena gitmediğini anlattı Low'a: Berlin' de kızılların korktuğunu ve Batı kesimine saldırmaktan vazgeçtiklerini, Londra'daki toplantıda bir Avrupa ordusu kurulmasına

karar verildiğini, Başkanın, Amerika'nın içinde de sert önlemler —«Barış yanlıları» denilen adamların hepsim deliğe tıkmak gerekiyordu,— alınmaksızın işlerin içinden çıkılamayacağım anlamaya başladığını anlattı.

— Size iş için geldim —dedi Low.— «Transoc»un Şablon olayından sonra hiçbir şey yapamayacağı konusunda haklısınız. Ben de yeni bir ajans kurmaya karar verdim, «Pax» koyacağız adını, her kapıyı açacak bir ad bu. Tabii Nivelle'den ayrılmak gerekiyor. Açık konuşuyorum, hiç üzülmeyeceğim ondan ayrılışımıza, gerçi kendisi benim damadımdır, ama bir

Fransız önünde sonunda, güvenemeyiz ona. Ama bakm binbaşı Smiddle başka, yeri doldurulmaz bir kayıp bizim için... Ama dövünme değil, eyleme geçme zamanındayız. «Transoc»la yapabildiğimizden çok daha fazlasını yapabiliriz: benim tecrübem var, hem zaman da değişik şimdi: iki yıl önce kızıllara kıyamıyorduk, acıyorduk onlara. Nivelle'in ilk yönergesini anımsıyorum: muhalefetle ilişki kurmak, bildiri dağıtmak, tanışıklıklar kurmak... Şimdi artık herkes anladı ki, kızıllarla oturup konuşulmaz, yok etmek gerek onları. Çok iyi çalışma arkadaşlarım var, ama başlarına kimi getireceğimi bilmiyorum.

Robert epeyce düşündü, sonunda:

— İşte size esaslı bir aday —dedi.— Dışişleri Bakanlığında çalışan bir Bernson vardı. Rus ajanı olayından Sonra istifa etmek zorunda kaldı. O zamanlar kızmıştım ona: bana danışmadan kendi kendine tanıklar falan bulmuştu. Ama daha sonra kendisiyle tanıştım ve birçok işimde bana yardım etti. Her türlü görevi yerine getirmeye hazır, enerjik bir adamdır, bu arada davamıza inancının tam olduğunu da söylemeliyim. Birçok yetenekleri var, Sovyetler Birliği'nde bulundu, Rusça bilir. Rusya ise en önemli yer şimdi... Üç yıl «göçmen kişiler»le uğraştı, Doğu Avrupa'dan gelen bütün göçmenleri tanır. Durumdaki radikal değişme konusunda söylediğiniz çok doğru: artık gazeteciler değil, eylemde bulunabilecek gözüpek kişiler gerek bize... İster-

seniz Bernson'u bir göndereyim size, haklı olduğumu görck-siniz...

Bernson senatörün hoşuna gitti. Alçakgönüllüydü her şeyden önce, Moskova, Budapeşte ve Prag için adam bulabileceğini ve senatörün emri altında çalışmaktan mutlu olacağını söyledi.

Birkaç gün sonra gazetelerde yeni kurulan bir basın ajansına ilişkin haberler çıkü, başında Slav dilleri profesörü Mr. Bren-son'un bulunduğu «Pax» adlı ajans, Batı ile Doğu arasındaki ilişkilerin daha da iyileştirilmesine çalışacaktı'.

Bir sürü düşüşlerden sonra Bernson sonunda zaferi tatmıştı. Ah bir de Boydge'a gidebilse ve nefis Havana puroları ikram ettikten sonra, söz arasmdaymışçasma, «Şimdi sizin kazandığınızdan bir kat fazlasını kazanıyorum. Son gülen iyi güler-miş...» diyebilseydi. Boydge'dan değilse bile, bir yıldır Mina-yev olayını başına kakıp duran karısından öcünü aldı Bernson. Karısı kendisine kahve getirdiğinde ciyak ciyak bağırıyordu:

— Gene mi soğuk kahve getirdin? Bir adam çok sorumlu bir işte çalıştı mıydı, karısı onun için uygun ortamı sağlamalıdır. Bilmem ki kafan nerelerde? Eğer bunu bir kez daha yinelersen evdeki bütün romanlarını sokağa atarım, sonra sinemalarda da sürtemezsin artık: bir sent bile vermem sana...

Genellikle, kocası böyle birtakım sahneler yarattığı zaman bayan Bernson gülünç bir şekilde şöyle derdi: «Kuzucuk, fazla şişinme, patlayabilirsin.» Ama bu kez karşısında büyük bir ajansın direktörü vardı, bu yüzden suçlu suçlu kekeledi:

— Kuzucuk, bir daha olmayacak bu. Tatlı ol biraz ve aptal Nancy'ni öp...

Low «Transoc»u hemen ortadan kaldırmadı, «Pax»la ilişkisinin anlaşılmaması için iki-üç ay daha varlığını sürdürmeliydi eski ajans. Deli gibi çalışıyordu Low ve ancak böylece yatışabiliyordu. Ama Bernson yeni ve şahane çalışma odasına kurulup da, «Şimdi artık her şey tereyağından kıl çeker gibi olacaktır» deyince, kendini yeniden acı verici düşüncelerin içinde buldu. Amerika'yı bir yok oluş tehdit ediyor. Robert haklı olsa ve

bizde gerçekten onlardakinden on kat daha fazla bomba olsa bile, bu bizi yine kurtarmaz. Yüce Tanrı nasıl verebildi onlara da bombayı?..

Bu soruyu Low dostu papaz Sing'e sordu. Herkesçe sevilen ve sayılan bir kişi olan Sing, yanıt yerine İncil'i açtı:

— Kutsal kitapta bizim zamanımız da anlatılmıştır: «Felâket felâket üstüne, dünya yakılıp yıkıldı, benim çadırlarım söküldü. Bu, halkın aptal olmasından ve beni tanımamasından. Benim çocuklarım akılsız, onlar kötülükte akıllı yalnızca, iyilik yapmasını bilmiyorlar. Yeryüzüne bakıyorum: yakılıp yıkılmış, gökyüzüne bakıyorum: ışık yok. Dağlara bakıyorum: titriyorlar, tepelere bakıyorum: sarsılıyorlar. Bakıyorum ve artık insan göremiyorum, yeryüzü ıssız bir çöle dönmüş.»

— Ne yapmalı peki? —diye sordu Low umutsuz, kırık bir sesle.

— Şu anda yapmakta olduğunuzu sevgili Mr. Low. Yeni başladığınız işi son derece hayırlı buluyorum ben. Yüceler Yücesi, kızıl metaryalizme karşı savaşta ne paramıza, ne gücümüze acımamamızı istiyor.

Low binbaşı Smiddle'i unutamıyordu. Günde belki on kez şöyle diyordu kendi kendine: artık ne elim, ne ayağım, ne başım var. Smiddle kişisel çıkarını kovalamayan, alçakgönüllü, gö-züpek bir insandı. Eğer elimizde onun gibilerden çokça olsaydı Yüce Tanrı da herhalde Amerika'ya merhamet ederdi...

Smiddle'in öldürülmesinden hemen sonra Low Mary'ye bir mektup yazmıştı: öyle kötü bir durumdaydı ki, yitirilmiş saymasına rağmen bu büyük acısını kızıyla paylaşmak istiyordu. Nivelle'e «Transoc»un işleri dolayısıyla sık sık yazıyordu, ama ayrıldıklarından beri Mary'ye yazdığı ilk mektuptu bu. Mary baştan sona Smiddle'den söz eden bu mektuba karşılık vermedi, ama Nivelle'in düzenli olarak gönderdiği raporlardan birine el yazısıyla bir not düşerek, ilgisi için babasına teşekkür ettiğini ve kendine bakması için yalvardığını bildirdi.

Low, Coster'e yazarak Paris'te Smiddle'in anısına bir yas

gecesi düzenlemesini ve bu geceye Amerikan kolonisinin tüm ileri gelenleriyle (Nivelle'in salık vermesi üzerine) önemli yerlerde bulunan Fransızları ve tabii Mary'yi çağırmasını istedi: «Biliyorum, Avrupa Mary'yi iyice bozdu, ama iyi bir yüreği vardır onun ve herhalde Smiddle'i nasıl kırdığını anımsadıkça vicdan azabı duyuyordun Mary, gecede ailemizi temsil edecektir.»

Bill'in tepesi attı: Sarı iyice aklını kaçırmış! Odun ülkesi Finlandiya'ya gönderdiği yetmezmiş gibi, bir de bana kara çalmış, beni rezil etmiş bir hergele için cenaze töreni düzenlememi istiyor! Ancak Coster senatörle tartışmak da istemiyordu: morukta para kum gibiydi, bu yüzden her şeyi Nivelle'in üzerine yıktı: yazdığı mektupta ajans direktörünün yas gecesi için para ayırmadığını, Paris'̂îeyse böyle törenlerin çok pahalıya maloldu-ğunu bildirdi. Bili, Stockholm'deki kızıllarla ilgili sansasyonel yazısına az para ödendiğini anımsadı ve öfkelenerek mektuba şu satırları ekledi: «Kendisini Montparnasse'daki sevgili kahvesinde bulduğum Mrs. Nivelle'e sizin soylu fikrinizi kabul ettirmeye çalıştım, ama bana, yaptıklarının cezasını bulan binbaşı Smiddle için SğîSHîak niyetinde olmadığını söyledi.»

Bili senatöre nerden darbe indirmesi gerektiğini biliyordu. Mektubu okuyan Low, bütün gece donmuş gibi oturdu. Kızımın naz yapmasına, aptallıklarına, beyaz olmayanlarla düşüp kalkmasına alışmıştım, ama onun bir kızıl olabileceği hiçbir zaman aklımın köşesinden bile geçmezdi. Kimbilir, belki de zavallı Smiddle'in öldürülmesinde onun da parmağı vardır?

Low, Richmond Junior'dan kendisini Jackson'da beklediklerini bildiren bir mektup aldı: kızıllar iyice küstahlaşmalardı, vali gevşek davranıyordu, eğer sert önlemler alınmazsa zenciler ayak-lanabilirlerdi. Low ne yapıp yapıp Missisipi'ye gitmesi gerektiğini anlıyordu. Smiddle, bunun, onun için bir dinlenme olacağını söylerken yanılmıştı: bir meydan savaşıydı bu: Low kızılları yok edecek, önümüzdeki savaşın cephe gerisini şimdiden temizleyecekti. Eğer hareket gününü habire erteleyip durmuşsa bunun

DİPTEN GELEN DALGA

nedeni başkenti bütün bir ay yalnız bırakmak istememesindendi: her an bardağı taşıracak bir olay beklenebilirdi.

Senatör Warner bir gün Low'a şöyle demişti: «Ben falcılara inanmam, zaten kör inançlardan nefret ederim, ama astroloji bir bilimdir. Seçimleri yeniden kazanabilmemi, doktor Harding'in yıldız falıma bakmasına borçluyum: hem kendimin, hem de rakip-, lerimin şanslarını önceden bilerek ona göre davrandım...» Yoksa doktor Harding'e mi gitsem? Hiç şüphe yok papaz Sing bunun günah olacağını, Yüceler Yücesinin ne düşündüğünü tahmin etmeye çalışmanın günah olacağını söyleyecektir, ama benim kaygım kendim için değil, Amerika'nın yazgısını düşünüyorum ben...

Doktor Harding konforlu bir villada oturuyordu. Low onun evinde, duvarlarda gizemli birtakım çizelgelerin ya da şemaların asılı olduğunu sanıyordu, oysa ünlü falcının çalışma odasının Wrigh'un ya da Low'un kendisinin çalışma odasından hiçbir başkalığı yoktu. Senatörü rahat bir koltuğa oturtan doktor Harding:

— Rahmetli anneniz -^dedi— hangi saatte doğduğunuzu söylememiş miydi size? Bana genellikle hep doğum tarihleriyle gelirler, oysa birçok şey doğulan saate bağlıdır.

Low başını salladı:

v — Ben artık doğduğu saati değil, öleceği günü düşünmek çağında olan bir insanım. Yüceler Yücesi bana verdiği canı istediği bir zamanda geri alacak. Dünyanın durumundan tedirgin olduğum için geldim ben size. Amerika'yı nelerin beklediğini söyleyebilir misin bana?

— Bilimin de sınırlan vardır. Ben bir şarlatan değilim ve tüm bir ulusun yıldız falına bakmaya daha başlamadım. Ancak size çok yakın geleceğin olaylarını, o da yalnızca genel çizgileriyle, söyleyebilirim. Önümüzdeki birkaç hafta sakin görünüyor. Venüs olağanüstü iyi bir durumda bulunuyor. Ancak ayın sonralarına doğru tablo değişiyor. 21 Tcmmuz'da Venüs'ün Satürn'e yaklaşması bekleniyor, tehlikeli bir yaklaşma bu, genellikle bu tür belirtileri kitlesel panikler, görüşmelerin kesilmesi, kitlesel

cinayetler gibi olaylar izler. Akrep burcu oldukça uzun bir süre tüm Asya üzerinde uyarıcı etkilerde bulunacak. Dayanışık olduğumuz devletlerle ilişkilerimizi gölgelendirebilecek olan Plüton' dan da korkmak gerek. Ancak bana en tehlikeli gün olarak 29 Temmuz görünüyor, o gün, kızılların hal ve hareketlerini belirleyen yıldız olan Neptün, Terazi burcuna yakın olacak. Son derece ciddî bir sarsıntıya karşı güvenceli bulunduğumuzdan emin değilim ben.

— Bomba mı bununla söylemek istediğiniz? Doktor Harding gülümsedi:

— Bilimsel tahminin sınırları dışına çıkmak istemiyorum. Hiç şüphesiz tiddî sarsıntı sizin söylediğiniz şeyle de olur, ama kabul edersiniz ki, dünyanın durumunu biliyor olmamıza rağmen şu tip mi yoksa bu tip mi bir silahın kullanılabileceğini kestiremezken, bunu nerden bilebiliriz? Ama günlük dille söyleyecek olursak, ben kızılların böyle bir adım atmaya cesaret edebileceklerini sanmıyorum. Dün imzasız bir bildiri buldum posta kutumda, kızıliarın atom bombasına karşı çağrılarını imzalamam öneriliyordu. Eğer benim desteğime kadar düştülerse bunlar... Elbette biz onlara atabiliriz —ki bu ayrı bir konudur— ama o zaman da ne sizin, ne de benim yakınmaya hakkımız olamaz, değil mi? ' v

Low doktor Harding'den rahatlamış olarak ayrıldı. Artık üç haftalığına Missisipi'ye gidebilirdi: oradaki havayı temizlemek için de bu süre yeter de artardı bile. Ama işte Smiddlc yoktu ve de hiç kimse onun yerini alamazdı.

Hareketinden bir gün önce Low, Bernson'u çağırdı. Bern-son, Budapeşte'ye önde gelen eylem adamlarını ortadan kaldırma işini örgütleme göreviyle Macar asıllı bir muhabir gönderdiğini söyledi. Ajansın Moskova muhabiri için de vizenin yakında verileceği umuluyordu; bu, adı kızıla çıkmış, ama Dışişlerinde çalıştığı sıralarda Bemşon'a yardım eden bir adamdı. Bernson'u işbiîir

ve akıllı bir adam olarak buldu Low. Galiba buldum aradığım adamı...

Si

Senatörü Jackson'da büyük bir heyet çiçeklerle karşıladı: vali, yargıç, «Amerikan Lejyon»dan Reid, Missisipi Post'un sahibi, doktor Hellitz karşılayıcılar arasmdaydılar. Low herkesle sevecen bir tavırla selamlaştıktan sonra, Richmond Junior'a:

— Siz benimle gelin —dedi,— dünya sorunlarını konuşarak öldürecek zamanımız yok: hemen harekete geçmeliyiz...

Yargıç Gilmore, Dr. Hellitz'in kulağına eğilerek:

— Anlaşılan, Richmon Junior, Smiddle'in yerine geçiyor —diye fısıldadı.— Oğlan göğün yedinci katında, baksanıza herkesi nasıl da küçük görüyor! Binbaşı Smiddle için ne söylenirse söylensin, büyük adamdı doğrusu. Ama bu Richmond Junior neyin nesi? Cam kırıp, küçük zencileri korkutmaktan başka bir şey gelir mi elinden? Bana kimse ilerlemeden söz etmesin, çünkü insanlık geriye gidiyor.

Richmond Junior gerçekten de ağırbaşlı, ciddî bir kişi izlenimi bırakmamıştı kimsede. Yirmi sekiz yaşındaydı, üniversiteyi güçlükle bitirebilmiş ve büyük toprak sahibi olan babasının paralarını har vurup harman savurarak yaşamıştı, işi gücü yoktu. İki yıl öncesine kadar gecelerini, «Victoria» barında geçirir ve dünya olaylarına hiç ilgi duymazdı. Dr. Hellitz'in evinde, kızıllara karşı savaş öyküleriyle üzerinde sarsıcı bir etki bırakan Smiddle ile tanışmıştı. O günden sonra da politikayla ilgilenmeye başlamıştı; Demokrat Parti komitesinde çalışıyor, mitinglerde konuşmalar yapıyordu, hatta Missisipi Post'a küçük bir makale bile yazmıştı. Richmond Junior'u beğenen Smiddle, senatöre onun için, «Büyük umutlar vadediyor» demişti. Richmond Juni-or'un daha kendini gösterememiş olmasına ve dış görünüşü de Low'un son derece sinirine dokunmasına rağmen (gözleri fırlak ve mavi, gırtlak kıkırdağı kocamandı; parlak sarı ya da yeşil, beli dar ceketler giyer, inanılmayacak derecede alacalı bulacah kıra-vatlar takardı) sırf Smiddle umut verici buldu diye senatör onun kendisine yaklaşmasına izin vermişti.

Low, Richmond Junior'a:

— Neler olup bitiyor bakalım burada? diye sordu.

— Rezillik ki olursa o kadar olur! Nerden başlayacağımı bilemiyorum... Clark herkesi atlatıp hastaneden New York'a bir mektup göndermeyi başarmış. Onun Moskova'nın eski bir ajanı olarak neler yazmış olabileceğini tahmin edersiniz. Yargıç Gilmore ise iyice gevşedi. Clark'ı er

ya da geç salıvermek gerektiğini, bunun en iyisi federal makamlar işe karışmadan yapılması olduğunu söylüyor. New York'ta bilinen kirli kişiler «Clark"ı Kurtarma Komitesi» kurmuşlar, burada da, size de yazdığım gibi. gizli bir şubeleri var. «Barış Dostları» iyice küs-tahlaşmışlar: Şubata kadar o rezil bildirilerini rotatörde basarlardı, şimdiyse tipograflan var... Polis müdürü bildirilerin New York'ta basıldığını söylüyor, ama bence hiç öyle değil. Geçenlerde eczacıya haber gönderip, eğer kızılların bildirilerini okumaya devam ederse, kendisini o zenci gibi ipe çekeceğimizi söyledik. Bunlar önemli değil... Şöyle esaslı bir konuşma yapmalısınız siz, herkesin beklediği bu, kızılların burada barınamaya-caklarını falan söylemek gerek. İyice azıttılar çünkü. Avukat Kigley bile... Binbaşı Smiddle öldürüldüğünde ne dese iyi: «Bir serüvencinin tipik sonu»ymuş bu.

— Avukat Kigley de mi kızıl? Hayır, olamaz!

— Hem de nasıl! Tek o da değil üstelik... İşte listesi... Low listeyi okuyunca ürperdi: saygıdeğer kişilerin adları

vardı hep: avukatlar, doktorlar mühendisler, gazeteciler, tüccarlar... Birçokları Low'un da evinde bulunmuştu... Gerçekten kızıl mıydı bunların hepsi?

— Peki siz buna bir tepki göstermediniz mi? Gücenmeyin ama, çok gençsiniz daha...

Richmond Junior gülümsedi:

— Sizin tecrübelerinize saygım var. Ama doğrusunu isterseniz yaşın burada hiçbir önemi yok. Bu listeyi Reid'a, Hotc-hiss'e ve komiteye de gösterdim ben, bir tek adın üzerini çizmedikleri gibi, yenilerini eklediler...

Low acı verici düşüncelere dalmıştı: Yüceler Yücesi niye

böyle yüzüstü bıraktı Amerika'yı? Richmond Junior sabırsızlıkla kâğıtları hışırdatıp duruyordu.

— Bu listeyi —dedi sonunda Low— «Anti Amerikan Eylemleri Araştırma Komisyonu»na "vereceğim. Tek tek hepsini kontrol edeceğiz... Dr. Hillitz, demokratların yarın benim onuruma bir yemek vereceklerini söyledi. Konuşmak için bu fırsattan yararlanacağım. Siz, konuşmamın bütün gazetelerde ve radyoda yayınlanması için çalışın.

Jackson'da ne zamandır böyle bir gece düzenlenmemişti: herkes «eyaletin gururu»nu görmeye gelmişti: sesini tüm dünyanın dinlediği bir kişiydi senatör, sonra gelecekte neler olacağını öğrenmek isteyenler de gelmişti: Bazıları başkanın kızıllarla anlaşmak istediğini söylüyordu. O zaman pamuk fiyatları düşer ve zayıf inekler besilileri yerdi. Ama senatör Low Was-hington'da bizim eyaletimizi temsil ediyordu, böyle bir saçmalığa izin vermezdi o!..

Başkan tokmağıyla masaya vurup da Low'a söz verince, salonda bütün sesler kesildi.

— Missisipi! Dedelerimizin ve büyük dedelerimizin özgürlüğü için can verdikleri toprak! Sen hiçbir zaman kızıl olmayacaksın! Böyle başladı Low konuşmasına.

Büyük bir öfkeyle, düşmanların çevirdikleri dolapları, Amerika'ya güneyden saldırılması planlarını (önce Meksika körfezine çıkacaklardı). Rusların Missisipi'ye bir «beşinci kol» sokmayı hesapladıklarını anlattı.

— Düşmanlarımız kendilerini maskelemeyi bilmişlerdir. Kimin aklına gelirdi sevgili kentimizin sokaklarında rastlayacağımız bir Avukat Clark'm Moskova ajanı, casus, katil olacağı? Yüceler Yücesi Clark'a cezasını verdi. Sizlere gururla açıklıyorum: ben sağ oldukça, adalet asla çiğnenmeyecektir. Clark asla özgürlüğüne kavuşamayacaktır. Kızılların New York'taki çırpınmaları boşunadır. Kiralık casusların burada çevirdikleri dol ıpiar boşunadır. Bizler, dedelerimiz, büyük dedelerimiz, Jeff d son. Davis'ler, General Lee'ler ve Güneyin öteki kahramanlarından

buyruk alıyormuşçasına bir adım bile gerilemeden direneceğiz. Kentimizde bir fesat yuvası olduğunu biliyorum. Bazı saygıdeğer kimseler kızılların ardından gidiyorlar: kimi satın alındığı için, kimi de korkutulduğu için... Bende bu iğrenç kişilerin bir listesi var. Bunu şimdi açıklamayacağım: korkaklara düşünmeleri için biraz süre tanıyorum. Tövbe edip, namusuyla Amerika'ya hizmet yoluna dönen herkesi bağışlayacağız. Bu yola dönmeyenlerin vay haline! Yüceler Yücesi onların ruhlarını cehenneme gönderecek, ama bundan önce onlar eyaletimizin adaletiyle de tanışacaklar.

Low zenci sorununa da değindi: beyaz olmayanlara karşı insanca davranılmasından yanaydı o, zenciler de insandı, Tanrı onları da kendine özgü bir şekilde yaratmıştı, «öldürme!» buyruğu bütün insanlar içindi.

— Zencilere şunu söyleyiniz: eğer efendice çalışırlarsa, kimse onları rahatsız etmez. Ancak, eyaletimizin politik hayatına beyaz olmayanların da katılabileceğini söyleyenler yalnızca çılgınlar ya da herkesçe bilinen alçaklardır. Vatandaşların yazgıları, ruhsal yönden gelişmemiş insanların ellerine bırakılamaz. Kızıllar için zenciler bir silahtır, bu bilinen bir şey. Ama Clark gibi Moskova ajanlarının zehirli sözlerini dinleyen zencilerin bundan kazanacakları nedir? Eyaletimiz vatandaşları kendilerini zencilerden koruyacaklardır; bundan da en başta zenciler zararlı çıkacaklardır.

Konuşmasının sonunda Low uluslararası sorunlardan söz etti. Barış politikasına son verilmişti artık. Kızıllara karşı koalisyon güçleniyordu. Ruslar Batı Berlin'e saldırmaya cesaret edememişlerdi: bombadan korkmuşlardı.

— Kızılların yeni girişimlerinden haberi olanlarınız vardır: bombanın yasaklanması için imza topluyorlar. Gönlünüzü rahat tutun: kimseyi korkutamazlar bu imzalarla. Varsın kızıllar yandaşlarının listelerini tutsunlar, bu bizim işimize yarayacak sonunda. Eğer Amerika'da

yatışmazlarsa bunlar, listesiz mistesiz

deliğe tıkarız hepsini. Eğer Moskova'da yatışmazlarsa, patlatırız tepelerinde bombayı, yok ederiz hepsini: hem de hiç listesiz.

Şiddetli bir alkış tufanı koptu salonda. Low mendiliyle alnını sildi. Herkes onu kutluyordu. İleri gelen kişilerden sonra Richmond Junior yaklaştı ve:

— Yazık ki —dedi— binbaşı Smiddle dinleyemedi konuşmanızı, çok sevinirdi...

Low gözlerini kapadı: unutulmaz «çocuk»u anımsamıştı. Ertesi gün avukat Johnson geldi Low'a:

— Smiddle'c benim de yüreğim sizinki gibi yandı. Güneyin son Mohikan'larından biriydi o... Rahatsız ettiğim için özür dilerim, ama binbaşının ölümünden sonra vasiyetnameniz hükmünü yitirdi. Şimdi herhalde tüm varlığınızı kızınıza bırakmayı düşü-nüyorsunuzdur? Aslında vasiyetnamesiz de olur bu, ama istediğinizi hukukun güvencesi altına almanız daha iyi, hem bizim formalite âşıklarını bilirsiniz, bahane arar dururlar...

Low köpürdü: v

— Ne dediğinizi kulağınız duyuyor mu sizin!.. Paralan Clark'a bırakmaktan hiçbir farkı yok bunun!.. Büyük mutsuzluğumdan kimseye söz etmedim, ama siz bilmelisiniz: Mary kızıllarla birlik... Adını bile duymak istemiyorum artık onun...

Low'un yatışmasını bekleyen avukat:

— Kime bırakmayı düşünüyorsunuz —diye sordu— varlığınızı?

— Amerika'ya. Başladığım işe: «Pax» ajansına. Vasiyetnameyi, paraları «Pax» ajansı direktörü Bernson'un alabileceği biçimde düzenleyin; yalnız, kendi maymun iştahı için para kullanmasını önleyici bir madde koyun. Yalnızca «Pax» ajansı için kullanması koşuluyla bırakıyorum ona servetimi. Eğer şu anda öngöremcdiğimiz herhangi bir nedenden dolayı Bernson işi sürdürmek istemezse, tüm servetim eyaletimiz hükümetine geçmeli.

Tam avukatın çıkacağı sırada Low birden seslendi:

— Aşçım Jo'ya beş yüz dolar bıraktığımı belirtmeyi unutmayın. Öyle bağlı ki bana! Ne arzu ediyorsam hemen sezer. Öyle

demeyin, günümüzde pek az rastlanır onun gibisine. Yarın size uğrar ve vasiyetnameyi imzalarım.

Hafta boyunca Low iki konuşma daha yaptı, «Yılmayanlar» da yemek yedi, Smiddle için duygusal sözler söyledi, öksüzler evini ve yeni kışlayı ziyaret etti. Her yerde büyük bir ilgiyle karşılıyorlardı kendisini ve artık Richmond Junior'un söylediklerinin abartmalı olduğunu düşünmeye başlamıştı. İşte «Barış Dostları» imzalı bildiriyi tam o sırada aldı. Postayla gönderilen bildiride şunlar yazılıydı:

«Senatör Low bu kez yalnız geldi: suçsuz insanları öldürmeyi kendine iş edinmiş olan sadık yaveri Smiddle öldürülmüştü. Böylece kutsal kitabın söylediği bir kez daha doğrulanmış oldu: vurmak için kalkmış kılıç, bir başka kılıçla yok edilir. Senatör-Low bunun üzerinde düşünmelidir. Konuşmalarında yüzlerce vatandaşı hapse atmakla, zencileri toptan imha etmekle tehdit etmiş, sonunda da mantığın en son kırıntılarım da yitirerek, atom bombasıyla milyonlarca insanı yok edeceklerini haykırmıştır. Stockholm çağrısını Jackson'da yüzlerce yurttaş imzalamış bulunmaktadır. Bizde de özgürlükler egemen olana kadar bu imzalar yayınlanmayacakür. Ama eğer senatör Low gibi akıldan yoksunlar tehditten eyleme geçerlerse, o aşağılık niyetleri için kentimizde asker değil, savaş kışkırtıcılarını cezalandıracak yargıçlar bulacaklardır.

«Jackson'lular! Stockholm çağrısını imzalayınız! Çağrı metni aşağıdadır:

«İnsanları kitle halinde korkutan ve öldüren silahlar olarak atom silahlarının kayıtsız şartsız yasaklanmasını istiyoruz..¦»

Low hemen Richmond Junior'a telefon etti: evinin çevresinde güvenlik önlemleri alınmalıydı:

— Kendi canıma değer verdiğim için değil. Yüceler Yücesi beni her an yanına çağırabilir, ama daha Amerika'ya gerekliyim ben...

Bütün gün, kızıllar geliyor mu diye kulağı tetikte evinde oturdu. Akşam yemeğinde Jo'nun temiz gözlerini görünce biraz

ktü

rahatladı: işte benim en iyi koruyucum. Bu zenci ölür de, kimsenin bana parmağı ile dokunmasına bile izin vermez.

— Romlu omleti çok güzel yapıyorsun Jo. Beni hoşnut etmek için uğraşman çok güzel bir şey.

— Omletin hoşunuza gittiğine sevindim Sir.

Uyuyamıyordu bir türlü Low. Camlara vuran yağmur tanelerinin sesleri bile birinin ayak sesleri gibi geliyordu. Kalktı, rob-döşambnnı giyip yemek odasına geçti. Ya bir de kızıllar ansızın eve

saldırırlarsa?.. Jo'ya telefon etmek istedi, ama utanıp vazgeçti. Binddle değilim ben, benim dedem Richmond duvarları dibinde can verdi. Low soyunda ödlek kimse olamaz... Bir gazete alıp okumak için açtı, ama harfler hoplayıp zıplıyor gibiydi, okuyamadı. Kararını vermişti: İhtiyar Jo'yu gidip uyandırayım; kendisine verdiğim yeni odayı nasıl döşediğini görmedim daha.

Jo'nun odasında ışık yanıyordu. Taburenin üzerine oturmuş bir şeyler okuyordu zenci. Senatörün içeri girdiğim duymamıştı.

— Ne okuyorsun? diye sordu Low.

Sabah kendisine gelen bildirinin aynısıydı Jo'nun elindeki. Koparırcasına aldı kâğıdı zencinin elinden. Aşağıda kurşun kalemle şöyle bir not vardı: «İmzala ve Jim'e ver.»

— Bunu imzalamak mı iste...

Low sözlerini tamamlayamadı, yere kapaklandı. Hemen bir doktor çağırdı Jo. «Beyin inmesi.» Gün doğarken, kendine gelemeden öldü Low.

Mary'nin iki gözü iki çeşmeydi. Evet, gerçi babasının ağır hasta olduğunu biliyordu, ama ölüm haberi yine de ansızın yakalamıştı onu. Bütün gece Montparnasse'da ressamlarla içmiş, sabah eve döndüğünde telgrafı bulmaştu. Babası çok uzaklarda, sarı ırmak kıyısındaki bomboş evlerinde ölüm döşeğinde yatarken, burada sabahlara kadar içip neşelendiği için kendini kına-

mıştı. Çocukluğunu, babasının nasıl kendisiyle saklambaç oynadığını, masallar anlattığını anımsadı. Niye yazmadım sanki ona?. Smiddle, hiç şüphesiz rezîlin biriydi, evet, ama babam bunu görmüyordu. Aptal bir çocuktum zaten... Şimdiyse denizdeki bir çöp gibi yapayalnızım, elimden hiçbir şey gelmez, zaten hiç kimseye de gerekli değilim...

Hiçbir zaman bugünlerde olduğunca sevecen olmamıştı Ni-velle ona karşı. Sık sık rahmetli kayınpederinden söz ediyor ama sesi derin bir nefreti yansıtıyordu. Akşamlarını da evde geçiriyor ve gelene gidene acısının büyüklüğünü anlatıyordu. Hep yılgın duran yüzü, bu sıralar anlatılmaz bir kederi yansıtıyordu. Zor oluyordu aslında bu rolü oynamak: içinden düğün bayram ediyordu çünkü: sonunda ölmüştü işte Sarı. Mary, çok şükür politikaya ilgi duymuyordu. «Transoc» da, entrikalar da, casusluk da sona eriyordu. Şiire verebilirdi kendini artık. Nivelle hiçbir denetlenme korkusu duymadan para harcayabilir, insanca yaşayabilirdi. Budalalar vardır: mutluluk, fırtınalı dönemlerde yaşamak ve tarihi yaratmaktır onlar için. Saçma! Tarih insanda neyi isterse onu yaratıyor. Savaş başlangıcında şimdikinden çok daha gençtim ve en iyi şairlerden biri sayılıyordum. On bir yıl her şeyimi alıp götürdü, hem de en güzel şeylerimi, Schirke'nin ya da albay Hallemberg'in aşağılamalarına, umacı gibi bir kadınla evlenmeye, Sarı'nın budalalıklarına, Neales'in kaprislerine katlanmam gerekti. Dazlaklaşmamda, ya da şişmanlayıp derilerimin pörsümesinde değil sorun. İlham perime ne oldu? O da yaşlandı... Özgürlüğe kavuştuğum şu

anda, canım gülmek, şampanya içmek istese bile, asık bir yüz takınıp senatörü övmek zorundayım. Ama elden ne gelir, paralar Mary'de ve bu isterik karının ne zaman ne haltedeceği hiç belli olmaz.

İki hafta sonra Mary avukat Johnson'dan bir mektup aldı. Avukat, senatörün bütün servetini «Pax» ajansı direktörü Bern-son'a bıraktığını, ona yalnızca annesine ait mücevherlerin kal-

dığını yazıyordu. Mary gülümsedi: demek ki son nefesine kadar gönül verdiği politikanın içinde kalmış... Ne bir gücenme, ne bir kızgınlık duydu Mary, doğruca ressamlarının yanma gitti; bu sıralar yaşlı bir İsveçliye kaptırmıştı gönlünü, «Kübizm, derdi İsveçli, insanlık dışıdır, ama çizilen o zikzaklar yok mu, onlar insanların bin bir türlü tutkularını yansıtırlar.»

Avukatın mektubunu salondaki masanın üzerinde bırakmıştı Mary. Eve sabaha doğru saat dörtte döndü. Nivelle uyumuyordu. Onun yüzünü gören Mary korktu:

— Neyin var, hasta mısın? Ağır bir küfür savurdu Niveile.

Onun, elinde Johnson'un mektubunu tuttuğunu gören Mary:

— İşte sana güzel bir sürpriz —dedi.— Artık ajansınla ilişkini kesebilirsin, bu işten tiksindiğini söyler dururdun...

Nivelle bağırdı:

— Budala! Tam babanın kızısın! Neyle geçineceğiz peki

biz?..

Mary şaşırmıştı:

— Neden böyle bozulduğunu anlayamadım? Sen benden önce de yaşıyordun ve anlattığına göre fena da değildi yaşayışın. Tabii bu daireden çıkmamız gerekiyor, kısacası, herkes gibi, normal bir hayat süreceğiz biz de. Sen bir işe girersin. Ben de, j arkadaşlarla konuştum, mağazalara klips, kolye, bilezik dağıtmamı önerdiler, pekâlâ da geçimini sağlayabilirmiş insan bu yolla. Bana sorarsan hatta neşeli bile...

— Bırak bu aptalca lafları! Yaşamak değil, kürek mahkûm- j luğu derler ona... Ben şairim, yoksulluk çekmek istemiyorum,! boş zaman gerek bana... Mahkemeye başvurmalısın. Senin o rezil Amerika'nın yasalarını bilmiyorum ama Fransa'da olsaydı, hiç değilse paraların bir kısmını kurtarabilirdik. Yarın avukata telefon edeceğim...

— Ben mahkemeye falan başvurmam. Paralar babamındı I ve o da onları istediğine dağıtmak hakkına sahipti.

— Nasıl yani başvunnazsın? Biricik çıkar yol davayı kazanmaktır.

— Yapmayacağım diyorum sana, o kadar... Nivelle çileden çıktı:

— Orospu! Bir dakika olsun sevdim mi sanıyorsun seni? Seninle evlenirken midem bulanıyordu. En düşük sokak kızını bile sana yeğlerim. Cenabet suratlı!..

Mary odasına çekildi. Ertesi sabah da eşyalarını toplayıp Goethe Caddesi yakınlarında ucuz bir otele çıktı. Akşamları her zamanki gibi kahvede oturuyor, konyak içiyor ve İsveçliye:

— Eğer canın istiyorsa benimle yatabilirsin —diyordu.— Yok eğer istemiyorsa Lucie'yi kandırmaya çalış. Ve şunu bil ki, bende para yok, biricik güzel şey bu hayatımda. Mağazalara Suzanne'ın yaptığı klipsleri dağıtacağım. Ama istersen benimle yatabilirsin. Yapabilirsin bunu. Şunu iyi bil ki, kırk beş yaşım-dayım ben. Bugün kocamı terkettim. Alçağın biriydi ve ben bunu ne zamandır biliyordum. Önce Alman'larla çalıştı, sonra da başka birtakım çirkefliklere bulaştı. Yeri gelmişken söyleyeyim, şairdir kendisi, şiir yazmak istiyor, hiçbir anlamı olmayan... Senin zikzaklar gibi yani... Şunu bil ki, senin resimlerin on para etmez, seninle olmam, yalnızca ressamlarla dolaşmaya alıştığımdan, ne de olsa işadamlarından daha iyidir ressamlar... Yeri gelmişken söyleyeyim, hayatta hiçbir şey yapmadım ben... Ne iyi ne kötü... Hayır kötü şeyler yaptım... Bir zenciyi öldürdüm. Şunu bil ki, onunla yatmak istedim, ama o istemedi. Eğer savaş olursa ne âlâ, o zaman herkes ölür, yok eğer olmazsa, zehirleme-li insan kendini derim ben, Chouchou'nun yaptığı gibi... Yeri gelmişken sorayım, bana gerdenal yazacak bir doktor tanıdığın var mı?.. Ama eğer savaş olursa bunun da bir gereği kalmaz...

Bedier, senatör Low'un mirasını «Pax» ajansının direktörüne bıraktığım, Nivelle'i karısının terkettiğini ve şairin çok pis bir durumda kaldığını biliyordu. Bunları Neales'den, kendi karı-

smdan ve eskiden Mary'nin salonuna devam eden öteki kadınlardan duymuştu. Tüyler ürpertici savaş söylentileri, politik entrikalar, açığa çıkan yolsuzluklar, karşılıklı hücumlar ortamında, para için evlenen ve sonunda bir dolar bile paraya kavuşamayan Nivelle'in basma gelenler hem neşeli, hem ders verici klasik bir fabl gibi geliyordu herkese. Tabii herkes değişik sonuçlar çıkarıyordu öyküden; Bayan Bedier örneğin şöyle diyordu: «Para düşkünlerinin sonu budur» (Parlamentodaki skandali ve kocasının gizli harcadığı paralan anımsıyordu); Garcy ise gülümseyerek, «Amerikalıların, diyordu, ceplerine inanabilirsin, ama yüreklerine hayır»; Low'un vasiyetnamesini Bedier'ye anlatan Neales sözlerini, olaydan gönül kırıcı bir öğüt çıkartarak tamamladı: «Rahmetli senatör' çok kendine özgü bir adamdı, Güneyliler ateşli oluı .. Ama o

sağduyuluydu. Bazı Avrupalılar bizim temiz yürekliliğimizi saflık sanmakla yanılıyorlar. Böyle düşünenler bir gün Nivelle'in acıklı durumuna düşebilirler...» Herkes gülüyordu Nivelle'e, acıyan yoktu. «Transoc»un kapatıldığını duyan Bill Coster ise, Nivelle'den biraz para koparabilmek umuduyla hemen ona koşmuş ve, «İşte, demişti, şimdi siz de kumun üzerinde kaldınız. Solungaçlarınızı ıslatabilmeniz bile olanaksız. Dokunaklı bir şiir yazacağım sizin için.»

Bedier uzun süre kabul etmedi Nivelle'i, işinin çok olduğunu bahane ediyordu. Aslında şu son günlerde keyfi hiç yoktu: hükümetin durumu sallantıdaydı, komünistlere zafer borusu çaldırmamak için Bedier'yi yerinde bırakmışlardı, ama yeni bir düzenlemede bir bakanlık koltuğunun da ona düşeceği çok şüpheliydi. İftira çamurunun az da olsa izi kalıyordu...

Sonunda sevecen bir tavırla kabul etti Nivelle'i. Kendisini şikâyet dinlemeye hazırlamıştı. Ama Nivelle sanki hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu.

— Herhalde «Transoc»un kapatıldığını duymuşsunuzdur? Açık konuşmak gerekirse, omuzumdan dağ gibi bir yük inmiş-çesine hafifledim. Gazeteci değilim ben, yaptığım iş, kendimi şiire vermeme engel oluyordu. Savaştan önce emniyet müdürlü-

günde çalışmıştım. Aslında devlet memurluğu benim için ideal bir görev değil, ama biliyorum ki, benim de bir vatandaşlık borcum var... Bana, Monsieur Bedier, üstesinden gelebileceğim bir iş sağlayacağınızı umuyorum...

Nivelle'i kabul etmeden önce Bedier aralarında geçebilecek konuşmayla ilgili her şeyi uzun uzadıya düşünmüştü: şairin ricasını yerine getireceğine söz verecek, onun yeteneklerine saygı duyduğunu söyleyip, konuşmayı şiir üzerine çekecek, sonra da ona uygun bir görevde boş kadro olmadığım söyleyecekti: Paul Valery'nin manevi mirasçısı bir şaire vergi dairesinde sekreterlik gibi kadro dışı bir görevi de öneremezdi ya... Ama Nivelle'i dinledikten sonra Bedier bozulmuştu. İyi ama bu çalım, bu fors ne? Oysa mahvolmuş durumda. Sonra, benim üstüm değildi ki, Neales'in üstüydü o. Amerikalılardan ağzının payını aldı, şimdi kendini toparlamaya çalışıyor.

— İşin kötü yanı şu, aziz dostum: —dedi Bedier gülümseyerek.— Savaştan önce emniyet müdürlüğünde çalıştığınızı hatırlattınız az önce. Çok güzel bir şey bu. Ama aynı emniyet müdürlüğünde Almanlar zamanında da çalıştığınızı unutuyorsunuz. Ben o sıralarda Direnişçiler arasındaydım, canımı tehlikeye atmıştım, sizse albay von Hallemberg'in buyruklarını yerine getiriyordunuz. Size sitem etmek, sizi kınamak aklımdan geçmez, şairsiniz siz. Ama bunu herkes anlamıyor... Çok ciddî zorluklarla karşılaşacaksınız siz, bunu bir dostunuz olarak söylüyorum. Ama yine de size bir iş ayarlamaya çalışacağım. Pazartesi günü sekreterime uğrayın, o size sonucu bildirir...

Nivelle sonucu öğrenmek için geldiğinde uzun süre kâğıtları, dosyaları karıştıran sekreter:

— Sayın Bakan size Paris gümrüğünde bir iş buldu —dedi.— Daha ayrıntılı bilgi için Mösyö Perechon'a başvurun...

Ve Nivelle hızla düştü. Artık iş arkadaşlarına benziyordu, keyifsiz, çabuk sinirlenir olmuştu, bezginlikle, nakliye senedi olmadığını söylüyor, Labellier'nin Liege'den gelen üç vagonu yanlışlıkla «dönüş» bölümüne kaydettiğinden, Jarray'nin çok sigara

içtiğinden yakınıyordu. Çatı katında bir oda kiralamıştı ve akşamları şiir yazmaya çalışıyordu. Bütün sözcükler sinirine dokunuyordu: kaba ve ağır buluyordu sözcükleri, oysa düşünceden kurtulmak istiyordu. Böylece, hep olduğu gibi çocukluk yıllarına dönüyordu: mutluluğa en yakın olduğu zamanlarda o günler, ne bir akıl kırıntısı, ne bir yalan söz, ne yüzyıllardır yapılşgelen ama içinde düşünce, coşku, hatta nükte bile bulunmayan kaba şakalar vardı o sıralar. Persephone, Marsyas, Circe üzerine niçin şiir yazmıştı? Tiyatro aksesuarı, işporta malı gibi yalan, sahte şeylerdi hepsi de! Şiirin canlı anahtarım ancak şimdi bulmuştu. Sözcükler, yeni doğmuş bir bebeğin çığ'ıkları gibi şaşkınlık, acı, mutluluktan başka bir şey vermemeliydi. Ve Nivelle incecik kâğıtlar üzerine kendi uydurduğu sözcüklerle şiir yazıyordu. Sabah-larıysa, karaciğer iltihabından ve eklemlerindeki dayanılmaz ağrılardan şikâyetçi, acınacak bir aylık alan, herkesten ve her şeyden nefret eden yaşlı bir memur gümrük idaresindeki'işine gidiyordu.

Gümrük dairesi müdürü Duplaix yeni memurun seçkin bir kişi olduğunu biliyordu: Perechon söylemişti bunu ona. Nivelle, İçişleri Bakanlığında pasaport dairesinin başında bulunmuş, Almanlarla çalışmış, zengin bir Amerikalı kadınla evlenmiş, «Tran-soc»u yönetmişti; hepsi bir yana şairdi ve iki-üç tane kitabı yayımlanmıştı; şimdiyse meteliksizdi, bu işi de ona Bedier bulmuştu. Bütün bunlar Duplaix'yi dehşetli meraklandırıyordu; çok sıkıcı bir yaşayışı vardı Duplaix'nin ve ancak gazetelerde yazılan yüksek sosyete skandallarıyla avutabiliyordu kendini.

Duplaix bir gün Nivelle'e bir bara gidip birlikte bir aperatif içmelerini önerdi.   .

— Sizin • çok ünlü bir şair olduğunuzu duydum. Beni bağışlayın, ama bu konularda hiç bilgim yoktur. Bir zamanlar okulda Hugo'yu, Lamartine'i okumuştuk, ama aradan o kadar çok zaman geçti ki, onları bile unuttum. Oysa gerçek bir şairle konuşmak büyük bir onur benim için...

Nivelle gülümsedi:

— «Circe'nin Maskeleris>ni size armağan edeyim. Japon kâğıdına basılı numaralı bir nüsha kaldı elimde. Ünümü bu kitapla kazanmıştım, ama ben hiç beğenmem onu. Zaten şimdi başka türde yazıyorum...

Duplaix hayranlıkla bakıyordu ona. İkinci bardakları, derken üçüncüleri boşaltmışlardı. Ne zamandan beri içmeyen Nivelle canlanmış, yanakları al al olmuştu.

— Eğer bana bir şiirinizi okursanız —diye rica etti Duplaix^— bu benim için büyük bir onur olur.

Nivelle yeni şiirlerini daha kimseye göstermemişti. Gülümseyerek şöyle düşündü: işte ideal bir okuyucu, beyni bayağı şiirle yıkanmamış, Hugo'yu, Lamartin'i ise çoktan unutmuş, yalnızca yükleri, gümrük ambarlarındaki mallan, vergileri anımsıyor. Bir bebeğin heyecanlan böyle bir inşam etkileyebilir.

— Pekâlâ, size küçücük bir şiirimi okuyacağım. Özgürlüğü duyan bir yüreğin sevinç taşkınlığı anlatılmaktadır bu şiirde. Sözcüklerden anlam çıkarmaya uğraşmayın: bütün sözcükleri ben uydurdum. Kendinizi şiirin müziğine kaptırın.

Yaşlı kişilere özgü, çatlak bir sesle okumaya başladı:

Artele nali blon debe Mumu abela abelo katala Mumu ateh Jear dor maro

Duplaix korkmuştu: deli bu adam... Nerden gönderirler böylelerini bilmem ki?.. İnsanı boğabilir bu adam. Ellerine bak şunun, tam katil eli...

Nivelle okumasını bitirince Duplaix telâşla teşekkür etti:

— Şaşılacak şey! Çok çektiğiniz anlaşılıyor. Öyle bir pis zamanda yaşıyoruz ki!.. Siz sanıyor musunuz ki ben sakin bir insanım? Sinirlerim perişan, elim ayağım kesilecek gibi oluyor...

Garsonu çağırdı, Nivelle'e bir kez daha teşekkür etti:

— Ne büyük bir şeref benim için! Ama beni bağışlayın,

halama bugün kendisiyle yemek yiyeceğime söz verdim. Doğum günü de bugün...

Nivelle her zaman yemek yediği ucuz bir lokantaya gitti; perhiz yapıyordu ve garsonun önüne koyduğu sebze püresine bezginlikle baktı. Çevresinde yalnız, kederli kişiler oturuyordu; bunlar gazete okuyorlar, esniyorlar, bıçaklarının sırtıyla bardaklarına vurarak, uykulu, somurtkan garsonları çağırıyorlardı. Hiç de iyi bir hayat sürmedim, diye düşündü Nivelle, ve işte faturası. Esin perim havalanamıyor, masaların altında sürtüp duruyor, bir tekme atıp Duplaix gibilerin üzerine doğru fırlatabilirim onu... Birden gülümsedi: vahlanacak bir şey yok, yakında bombayı patlatacaklar ve o zaman ne bu gümrük dairesi, ne bu kent, ne bu dünya, hiçbir şey kalmayacak, mavi bir tozdan, havadan, ve hiç olmamış şeylerden başka...

80

Robert gerçi Low'a işlerin iyi gittiğini söylemişti, ama aslında hiç de iyi gitmediğini biliyordu: dünya olayları yalnızca sıradan Amerikalıların değil, uğraşı politika olanların da bilinçlerini

geride bırakmıştı. Savaş hazırlıkları olağanüstü maddî koşullar yaratmıştı, milyonlarca insan bir tek şey istiyordu: «soğuk savaş» sonsuza dek sürsün. Barıştan da, savaştan da aynı ölçüde korkuluyordu. Yeni kurbanlar verilmesinin sorumluluğunu kimse üzerine alamıyordu. Başkan hemen her şeyden korkuyordu: Cumhuriyetçilerden, kızıllardan, çıkabilecek skandallardan... Geleceğin tarihçisi büyük bir hayretle, Amerika'nın yazgısının belirlendiği yıllarda, ülkenin zayıf, inatçı, dar görüşlü, entrikacı sığ birtakım politikacılarla büyük işadamları tarafından yönetildiğini saptayacaktı. Cumhuriyetçiler Mac Arthur'a bağlamışlardı umutlarını; oysa despot ve ikbalperest bir adamdı Mac Arthur, kendini Asya imparatoru gibi görüyordu. Her an Kore'de ya da Çin'de mahalli bir savaş başlatabilirdi. Kızılların da bekledik-

leri bu zaten, gücümüzü dağıtmak, dikkatimizi güneş kavşağından başka yerlere çekmek istiyorlar. Hiç şüphesiz, bağlaşığımız olan ülkelerde hoşnutsuzluklar büyüyor. Avrupa ordusu üzerine fazla çığlık atıyoruz ve asıl hesabı başkaları üzerine yaptığımız» itiraf ediyoruz. Laf ebeleri hemen her gün bağlaşığımız olan ülkelere yardımı kısmamızı öneriyorlar ve Avrupa için para harcamak istemeyen, bu paraları yalnızca Avrupa sayesinde kazandıklarını anlamayan vergi yükümlülerine başvuruyorlar. «Barış Yanlıları» hareketi Avrupalıları oldukça heyecanlandırdı. Picas-so'nun güvercinine, Joliot-Curie'nin ya da Dumas'mn konuşmalarına, imza kampanyalarına gülmekle yanılmışız. Kızıllar usta bir ruhbilimci olduklarını gösterdiler. Savaş hazırlığından Avrupa bir şey kazanmıyor, kaybediyor. Sonra, Avrupalılar savaşın ne olduğunu da çok iyi biliyorlar. Kızıllar kapitalist toplumda yaşamak isteyen, ama bu toplumda ölmek de istemeyen birçok ünlü kişiden imza almayı başardılar. Bizde bile açıktan açığa barış propagandası yapılıyor. İnsanlar bir savaş hazırlığı içinde olmaktan ne kadar çok para kazanıyorlarsa, o kadar çok da savaştan ve savaşın yıkımlarından korkuyorlar. Peki ya biz ne yapıyoruz kızılların propagandalarına karşı? Halkı, daha doğrusu küçük burjuvaziyi korkutuyoruz. Güya atom bombasından korunmak için ilkokul öğrencisi yavrular neden sıraların altına gizlen-sinlermiş? Provokasyona benziyor bu. Böyle bir sözden sarsılmış ana babaların Moskova'yla anlaşmamızı istemelerinden daha doğal ne olabilir? Eğer Binddle kendine bir yeraltı evi yaptırı-yorsa, bu kızılların bombasının reklamını "yapıyoruz demektir. Evet, Low hastaydı gerçi, ama o aptalca korkuya kapılmasaydi hiç değilse bir beş yıl daha yaşardı. Acımıyorum ama ona, kafasız yaygaracı bir Güneyliydi, kendisi değil, paralan önemB olmuştu benim için zaten hep. Ama gazeteler yalnızca Low'u ya da Binddle'ı değil, tüm ulusu korku ttular. Halkı yatıştırmak, ona bizim Rus'lardan daha güçlü olduğumuzu, tüm zorluklara rağmen zaferin kesinlikle bizim olduğunu açıklamak gerek. Oysa biz ya panik yaratıyoruz, ya da savaş olmayacağını söylüyoruz.

O zaman millet gevşiyor, dolar biriktirip ailesel konforunun derdine düşüyor ve Atlantik denilen su birikintisinin öte yakasmda olup bitenlerle ilgilenmemeye başlıyor. Kızıllara sövüyoruz, ama ciddi önlemler almaya bir türlü cesaret edemiyoruz. Gerçi Amerika'da pek öyle fazla komünist yok, ama bunlar son derece enerjik ve ülkülerine ölesiye bağlı insanlar. Eğer bunları toptan yok edemiyorsak, o zaman hiç değilse deliğe tıkmak gerek tümünü. Oysa bizim Nemesis(*)

papazlarına bunlardan on biri için dava açtırana kadar akla karayı seçtik. Zaten komünistler de fırsatı kaçırmayıp mahkemeleri miting yerine çeviriyorlar; bazılarına birkaç yıllık bir hapis cezası verilse bile bundan kazançlı çıkan yine onlar oluyor. «Anti-Amerikan Eylemleri Araştırma Komisyonu» incir çekirdeğini doldurmayan şeylerle uğraşıyor: Hollywood artistlerini sorguya çekiyor, içyüzümüzü açığa vuracak raporlar yayınlıyor. F.B.I.'ye komünistlere yönelik sürek avı düzenlemek, baskınlar yapmak görevleri verileceğine, akıl yoksunu bunak senatörler, film senaryoları üzerine bilimsel tartışmalara girişiyorlar. Harriman geçenlerde Rusya politikamızın «akılcı» olmadığını söylüyordu. Sanki bir Rusya politikamız varmış gibi!.. Olanca gücüyle havlayan ve ısırılacağmdan korkan bir köpeğe döndük. Albay Danovan kaç kez Doğu Avrupa'dan gelenlerin örgütlenmesi, uçuş grupları kurup, geniş ölçüde savaşçı keşif ve haberalma faaliyetlerine girişilmesi ve cinayetlerin gelişi güzel değil, planlı, örgütlü bir biçimde yapılması gerektiğini açıkladı. Ama Başkan ödleğin teki, çevresindeki bürokratlar-sa yarımyamalak önlemlerle geçiştiriyorlar işi. Nedir yani şu «Transoc» ya da «Pax?» Özel girişimler, yani birer hiç! Bu derme çatmacılığa, bu baştansavmacılığa bir son vermek gerek artık. Aslında kızıllara karşı dövüşen ne Low; ne Bernson, hatta ne de benim, devlet savaşıyor onlarla. Ama ne yazık ki, o kadar yazılıp çizilen şu «beyin tröstü» müz yok bizim. Teknik

{*) Eski Grek mitolojisinde tanrılarca konulan kurallara karşı gelenleri cezalandıran tanrıça (ç.n.)

dersen var, para dersen var, yürekli gözüpek insanlar... o da var, ama kafa yok...

Robert'in düşüncelerini telefon sesi kesti: profesör Hen-nessy albayla yarın buluşabileceğini söylüyordu. Eğer Robert saat beşte bir fincan çay içmeye kendisine gelirse çok iyi olacaktı. Princeton'dan gelecek olan profesör Bogart'ı da çağırmıştı buluşmaya.

Ünlü bilginleri savaş hazırlıkları içine sokmak Robert'in nicedir planladığı bir şeydi. Gerçi aynı Bogart bu hazırlıkların mü-kemmelleşmesi konusunda canla başla çalışıyordu, büyük bir fizikçi, gerçek bir Amerikalıydı profesör. Ama ülkenin moral seferberliği için bir şey yaptı mı hiç? Kızılların propagandalarına karşı bizim de kendi propagandamızı koymamız gerekir. Profesör Mac Clay'i kovmak yetmez: şimdiki şu mağdur adam havalarıyla bizim için daha tehlikeli. Dahi bilginlerin tümünün aktif desteğini sağlamamız gerekli. Bunlar öğrenciler, yani gelecekteki askerlerimiz üzerinde etkili olabilirler. Gerçekten de profesör Adams, Bill Coster'den çok daha çabuk açığa çıkarabilir «Barış Yanlıları»nın içyüzünü. İngiltere'de ve Fransa'da askeri üniformayla pek sık görünüyoruz, beceriksiz diplomatlar, insafsız işadamları, laubali gazeteciler gönderiyoruz buralara. Oysa son derece otoriter kimseler var aramızda. Ama onlar susuyorlar, çünkü hiç kimse onlardan bir şeyler söylemelerini istemiyor. Eğer büyük bilim adamlarını bir araya getirecek bir toplantı düzenleyebilirsek, bu hem bizde, hem de Avrupa'da esaslı bir olay olur.

Ertesi gün Robert, Hennessy ve Bogart, bilim adamlarının nasıl bir çıkış yapmaları gerektiğini görüştüler. Çağrılarda toplantının politik karakterini belirtmek gereksizdi: bu, bazılarını korkutabilirdi: toplantıda Amerika'nın barışseverliğinin en iyi nasıl anlatılabileceği

görüşülmeliydi: kişi özgürlüğünü ve uygarlığı totaliter rejim belâsından kurtarmalıyız. Bilim adamları daha sonra, tüm aklı başmda insanlığa kızıl propagandanın, özellikle de Stockholm çağrısının içyüzünü açığa çıkaran bir manifestoyla baş vuracaklardı.

Hennessy:

— Hareketin yöneticisi profesör Rayner olabilir —dedi.— Bir fizik bilgini olarak herkes tanır kendisini. Atom çekirdeğinin parçalanması üzerinde çalışan öteki meslekdaşlarından farklı olarak, kafası tamamen bizden yana olan bir kişidir. Profesör Bogart da onaylayacaktır sanırım: fizikçilerimiz şaşırıp sersemlemiş durumda. Söylemesi her ne kadar insana son derece ters geliyorsa da, bunlardan çoğu atom bombasının yasaklanmasından yanalar, ya da böyle bir yasaklama söz konusu olsa bunu onaylamaya hazırlar. Ama bakın profesör Rayner başka. Son defaki görüşmemizde bana yeni bombanın Bikini keçileri üzerinde değil, Moskova halkı üzerinde denenmesinin daha iyi olacağını söyledi.

Profesör Bogart itiraz etti:

— Hiç şüphesiz Rayner çok büyük bir fizikçi. Kızıllardan nefret ediyor olması da ona ancak onur kazandırır. Ama tüm bilim adamları onu bir işadamı olarak bilirler. Para için yapmayacağı şey yoktur. Geçenlerde, Binddle'in yaptırdığı evin radyasyon tehlikesine karşı güvenceli olduğunu açıklamıştı. Kabul edersiniz ki, büyük bir İrilim adamı olarak ünlü bir kişiden çok, panayır şarlatanlarına yakışacak bir açıklamadır bu. Açgözlülüğüne öğrencileri bile gülüyorlar. Avrupa'da da hiç tanmdığı falan yok. Hayır, eğer, ille de bir otoriteyse söz konusu olan, Adams'dan başkası uygun değil bu işe. Einstein hiçbir zaman razı olmaz, tepeden tırnağa Avrupalı bir adam çünkü, üstelik de içten içe kızıllara sempati besliyor. Stockholm çağrısını imzalamasın yeter... Adams'a gelince, ondan en ufak bir kuşkum yok. Evet, uzmanlık kolu çok dar, ama herkesin bildiği bir adı Var. Birçok uluslararası kongrede Amerika'yı o temsil etti. Öğrencileri kendisine saygı duyar. Kişilik sahibi...

— Geçmişin adamıdır Adams —diye atıldı. Hennessy.— Sayısız kör inançları vardır. Ömrünü evine kapanıp geçirmiş bir adam çağımızın dinamiğini anlayamaz. Dumas geldiğinde onun onuruna bir resmi kabul vermişti. Kendisini vazgeçirmeye çalış-

mıştım, ama inatçı ihtiyar dinlememişti beni. Güvenemem ben böyle birine.

— Haksızlık ediyorsunuz —dedi Robert.— Evet Adams, Dumas'yı kabul etti, ama Dumas kızıllara arka olmaya kalkışınca da ona haddini bildirdi. Adams üç yıl önce pasifist bir konuşma yapmıştı. Demek ki gözünde at gözlükleri olduğunu söyleyemeyiz. Profesör Bogart'a olduğu gibi katılıyorum. Adams olmadan hiçbir şey yapamayız. Şüphe yok ki ondan hareketin öncüsü

olmasını istemeyeceğiz, onun rolü değildir böyle bir şey. Eğer istemiyorsa toplantılarda falan da konuşmaz. Ama bildirinin altına ilk o koymalıdır imzasını. Bizim ülkemiz bir yana, İngiltere ve Fransa'da da etkisi büyük olacaktır bunun.

— Peki Adams'ı toplantıya gelmeye ikna edebilecek birini tanıyor musunuz?

Bogart'ın sorusunu Hennessy yanıtladı:

— Haynes'in sözünü dinler, ama bilmiyorum ki Haynes'in kendisi gelir mi? Adams'm ikizi gibidir 'Haynes: soylu sözler, efendice davranışlar ve bir mimoza utangaçlığı... Üstelik Moskova'ya gitmişliği de vardır kendisinin. Bart'ı dinlemez Adams. Hele beni hiç... En iyisi Cramer bence. Adams'la dostlukları iyidir. Cramer gerçi politikadan hiç söz etmez, ama ben onun bir morganist olduğunu biliyorum. Moskova «tartışmaklarından sonra kızıllara dehşetli öfkelenmişti. Yarın gider konuşurum kendisiyle.

Cramer, Hennessy'yi dinledikten sonra yüzünü buruşturdu:

— Ben böyle toplantıları sevmiyorum... Kimin sistemi daha iyi: Ruslarınki mi, bizimki mi, nerden bileyim ben? Zaten bunun beni hiç mi hiç ilgilendirdiği de yok. Bana kalırsa şu şekilde formüle edilmiş olmalı bizim programımız: barış, özgürlük, bilimin bağımsızlığı ve ülkelerarası kültür alışverişinin geliştirilmesi. .

Hennessy gülümsedi:

— Tam bizim düşündüğümüz şeyleri söylediniz. Birincisi, barış: barış demek, bütün kararların çoğunluk oylarına göre alın-

dığı Birleşmiş Milletler demektir, «veto» hakkı kaba kuvvete tapmadan başka bir şey değildir; kendi düzenini başkalarına da zorla kabul ettirmek yanlıştır: Prag'ın basma gelenleri düşünecek olursak bunun böyle olduğu hemen anlaşılır, atom enerjisi üretimi uluslararası bir örgüte verilmelidir. İkincisi, bilim özgürdür: sizin de üzerinde çalıştığınız konuya ilişkin olarak Moskova' da yaptıkları gibi yalnız bir hipotezin doğru olduğunun ileri sürülmesine izin verilemez. Üçüncüsü de bilimsel enformasyondur, biz «demirpeBde»ye karşıyız.

— Madem böyle yapılacak, toplantıya gelirim. Ama profesör Adams için bir şey söyleyemem. Kendisine benim bu işe razı olduğumu söylerim, bilimsel tartışma özgürlüğüne ilişkin söylediklerinizi de aktarırım: bu onun da görüşlerine uygun düşüyor, ama eğer öneriyi geri çevirecek olursa diretemem: onun dostluğu sizin bütün girişimlerinizden daha değerlidir benim için.

Profsör Adams kentte yoktu, deniz kıyısında dinleniyordu. Cramer onu telefonla aradı ve kısaca yapılacak toplantıdan söz etti.

— Politik mi? diye sordu Adams.

— Hayır, barış ve bilimsel düşünce özgürlüğü sorunları.

— Bir düşüneyim —dedi Adams, ve telefonu kapattı.

Yakın günlere kadar Adams tüm vatandaşlarının barışseverliğinden emindi; albay Robert'in bile —politikayla uğraşmadığı halde— bir yıkımı önlemeye çalıştığını düşünürdü. Pek çok ayıbımız var, diye düşünürdü Adams, kör inançlar sarmış kafalarımızı ve dolara tapınmak en yaygın din halinde bugün ülkemizde. Ama hiç kimse Amerikalıları kavga aramakla suçlaya-yamaz. Avrupa'da küçücük çocuklar bile, askerî marşlara, üniformalara, geçit törenlerine o kadar düşkün ki... Oysa bizim ülkemiz çiftçilerin, işçilerin, tüccarların ülkesi. Bize iş adamı, diyebilirler, ama istilacı diyemezler. Kızıllar gülünçlük duygusunu yitirdiler, pantolon askısı satan sıradan bir adam, devlet bütçesinin denkleştirilmesi üzerine kafa patlatmaya başladı, Napol-yon ya da Hitler'i taklit ediyor bunlar.

Ama profesör son günlerde yavaş yavaş kuşkulanmaya başlamıştı.

Rayner gazetecilere açıklama yapmıştı: «Ruslarla, üzerlerine bombalarımızdan beş-on tanesini savurduktan sonra anlaşmamız çok daha kolay olur sanıyorum.» Low ya da Mac Ma-hon gibileri aynı şeyleri söyledikleri zaman, bunu onların düşüncesizliklerine yoruyordum. Ama Rayner atom bombasının ne olduğunu herkesten iyi bilmek durumunda olan bir kimse. Kendisiyle karşılaşmıştım, arsız, ama akıllı bir insan izlenimi bırakmıştı üzerimde. Ne demek oluyor peki bu?..

Bir gün kızı gelmişti Adams'ın ağlaya ağlaya: okulda yapılan alarm uygulamasında Joe'nun koluna tanıtma işareti takılmıştı. Çocuk heyecanla anlatıyordu: «Yakında kızılların üzerine bomba atacağız, onlar da bizim üzerimize atacaklar, ama bizde onlardan elli kat daha çok bomba var, hepsini öldüreceğiz kızılların! Dedeciğim, eğer beni öldürürlerse, sana benim öldüğümü söylerler, çünkü bir numaram var artık.» Adams öfkelenmiş, «Aptalca oyun bunlar, demişti, asker değilsin sen, daha yaşın sekiz.»

Gazeteleri dikkatle okumaya başlamıştı, her gün önümüzdeki bir savaştan, hidrojen bombasından, bütün bir ülkenin yakılıp yerle bir edilmesinden söz ediyorlardı. Bütün bunlar Adams' in yüreğini incitiyordu. Bir gün profesör Bart'a, «Bunlar sizce havayı tehlikeli bir biçimde kirleten sözler değil mi?» diye sorduğunda Bart'ın yanıtı şu olmuştu: «Biricik yol havayı temizlemek': kızılların işini bitirmektir. Yalnız gençlerimize acıyorum ben, ancak kanımca Japonya'da olduğu gibi bir tek bomba yeterli olacaktır.»

Adams bir dergide Hiroşima'nın son saatlerini okumuştu. Bu durumun bir kez daha yinelenebileceğim titremeden düşünebilir miydi bir insan? Asistanı Hambleeen'e bu röportajı okuyun okumadığını sordu. Hambleen, «Tabii, dedi, çok canlı anlatılmış. Ama şimdi daha da ilerideyiz: yeni bombalar çok daha

etkili. Merak ediyorum, acaba en sonunda ne zaman atacaklar şu bombalan Moskova'nın üzerine?»

Savaştan önce Adams pek çok kez İngiltere'ye, Fransa'ya, İtalya'ya gitmişti; buralardaki eski sanata hayran kalmış, ilginç insanlarla konuşmalar yapmış, ama yine de Amerika'yı özlemişti. Avrupa'nın gerek doğası, gerekse insanı sığ gelmişti ona. Ama şimdi gazetelerde başka ülkeler halklarının da Amerikanva-ri hayat tarzını benimsemeye zorlandıklarını okuyunca yüzü asılıyordu: ağırbaşlı Cambridge'i, profesör Dumas'yı, gürültücü İtalyanları düşünüyordu. Avrupalıları bizim gibi yaşamaya zorlamaya hakkımız var mı?.. Hitler Alman ırkının üstünlüğünden söz etmiş ve herkesin nefretini üzerine çekmişti. Aynı şeyi profesör Bart...

Özellikle de profesör Mac Clay'in başına gelenler çok etkilemişti Adams'ı. Gerçi çok saf bir adamdı Mac Clay: komünistlerin barışı koruyacaklarına inanmıştı. Ama eşi bulunmaz bir kimyacı ve son derece dürüst bir insandı. Sonra hiçbir zaman komünist de olmamıştı. Dumas sınırdışı edildiğinde, «Birçok konuda Dumas'nm düşüncelerine katılmıyorum, demişti, ama kendisi büyük bir bilgin, soylu, mert bir insandır. Son derece yakışıksız davrandılar kendisine...» Adams, Dumas'nın sınırdışı edilmesine o zaman hiç karşı çıkmamıştı. Kızmıştı Dumas'ya: o çapta bir bilgin nasıl olur da politik propagandalarla uğraşabi-lirdi? Ama büyük bir antropologu bir sokak serserisi gibi sınırdışı edenlere daha da çok kızmıştı. Eğer hoşuna gidiyorsa Mac Clay' in komünistlerin toplantısına gitmeye hakkı var. Gazeteler ti-ranlık, despotluk rejimlerine karşı özgürlüğü savunduğumuzu yazıyorlar. Madem öyle, profesör Mac Clay'i neden bir komisyon önüne çağırıp kendisine aptalca sorular yönelttiler ve daha sonra da kürsüsünü elinden aldılar? Keyfi davranış, zorbalık değil mi bu?

Başkan, atom bombasının bizim demokratik özgürlüklerimizi koruduğunu yazıyor. Ne kaldı ki bu demokratik özgürlükler-

den? Ben komünist rejimi yalnızca fikir özgürlüğünden vazgeçemediğim için reddediyorum.

Fırtına, sağanak yağmur ve yürek kargaşasıyla dolu aydınlık, sıcak bir mayıs günü Adams bunları ve daha başka birçok şeyi düşünüyordu. Bazen geri kalmış olduğu sanısına kapılıyordu: altmış dört yaşındaydı ve başka fikirlerle eğitilmişti. Ama sonra kendine itiraz ediyordu: Peki atom bombası bir fikir mi? Rayner ya da Bart benden gençler, ama kariyeristler yüz yıl önce de vardı, çıkarı peşinde koşma bir dünya görüşü olamaz.

Adams karar veremiyordu bir türlü: Bilim adamları toplantısına gitmeli miyim acaba? Rayner, Bart, Gray gibi vicdanlarıyla gizli anlaşmalar yapanlar hiç şüphe yok geleceklerdir. Belki de Robert'in bir girişimidir bu? Artık inanmıyorum ona. Rus hukukçusunun kenti havaya uçurmak

istediğinin anlaşıldığını, üzerinde belgeler bulunduğunu yeminle söyledi. Oysa kanıt yokluğundan altı ay sonra Rus'u salıverdiler. Bunun ne demek olduğunu sorduğumda, konuyu değiştirivermişti. Bir oyun oynuyorlar, hem de alçakça!.. Daha başkaları da gelecektir sanırım. Cramer, profesör Godwin'in de geleceğini söylemişti; Godwin yalnızca parlak bir matematikçi değil, aynı zamanda son derece dürüst bir insandır; geçen güz konuşmuştum kendisiyle, moral değerlerin ayaklar altına alınmasından yakınmıştı acı acı, Profesör Potiers de gelecektir belki... Dışında kalamam böyle bir toplantınm...

Kırkı aşkındı toplantıya katılanların sayısı: Adams, Godwin, Richardson gibi ünlü bilginlerin yanı sıra, Adams'm, «bilimin taşrasında yaşayanlar» diye adlandırdığı kimseler de vardı. Gerek Franklin'in büstüyle süslü salon, gerek upuzun masanın üzerindeki dosyalar, gerekse yanyana oturanların aralarındaki fı-südaşmalarıyla her şey bilimsel bir toplantıyı andırıyordu.

İlkin profesör Bogart konuştu. Savaşın tehlikelerinden, bi-

lim adamlarının barış davasına sahip çıkıp onu korumaları gerektiğinden ve «Adams'm yolu'nun Amerikan biliminin saflığmm ve insancılığının en güzel kanıtı» olduğunu belirttikten sonra, sözlerini şöyle bitirdi: «Komünistlerin giriştikleri barış propagandası bir kamuflajdır, kızıllar batı kültürü ülkelerini kolayca ele geçirmek için onları paniğe düşürmek istiyorlar.» Sonra fizikçi Gray çıktı kürsüye: «İlerleme ile kızıl dogmacılık arasında bir düello olmaktadır. Çeşitli felsefî sistemler, morganizm, egzistansiyalizm, psikanaliz, estetik evrim analizi, hatta emeğin bilimsel örgütlenişi ya da pedoloji...(*) bütün bunlar komünist dikta-torya ülkelerinde kovuşturulup izlenen öğretilerdir. Eğer özgürlüklerimizi savunamazsak, yarın en küçük yanılgılarımız için pişman olup hayıflanacağız, bilimsel konularda çeşitli komitelerin yönergelerine göre tavır alacağız, kısaca özgür düşünce denilen şeye veda etmemiz gerekecek.» Profesör Gray'den sonra Hennessy söz aldı. O da tartışma özgürlüğünün, deney-bilgi alışverişinin, yurtdışı gezi özgürlüğünün anlam ve öneminden söz ettikten sonra, Adams'm «politika» diye adlandırdığı konuya geçti. «Kızılları durdurabilecek biricik güç bizim ülkemizdir. Biz hiç şüphesiz barıştan yanayız, ama rastgele bir barıştan yana değil. Kızıllar atom silahlarına yükleniyorlar durmadan, çünkü onların güçleri yüksek teknikte değil, sayı çokluğundadır. İnsanları, kadın ve çocukların yok edileceklerine ilişkin duygusal sözlerle aldatmak istiyorlar. Bizim görevimiz saf insanların gözünü açmak, onlara atom silahlarının bizim elimizde kadın ve çocukların ko-

(*) Pedoloji — (Yunanca: Pais - Çocuk): Çocuk bilim. Kimi ülkelerde çocuğun normal okullarda mı, yoksa akılca geri kalmış çocuklar için özel okullarda mı okutulması gerektiğine ilişkin son derece katı yaş standartları ve gelişme normları konulmak istenmesi hareketidir. Burjuva ülkelerinde pedolojiden, çocukların okullara dağıtılmaları sırasında ırksal, sınıfsal ve ulusal

seçimler yapılmasında ve aşağı ırkların, «geri kalmış» ulusların ve yoksul sınıfların zihinsel yetersizlikleri «teorisi» nin haklı çıkarılmasında yararlanılmıştır. Hareket, XIX. yy. sonlarında Amerika'da doğmuştur. (ç.n.)

ruyucusu olduğunu anlatmaktır.'«Stockholm çağrısı» denilen ve şu anda kızılların altına imza toplamaya çalıştıkları çağrıya karşı, biz de bir çağrıyla ya da isterseniz bir manifestoyla karşı çıkalım. Barıştan, özgürlükten, kültürden yana, kızıl yayılmacılığına karşı olduğumuzu açıklayalım. Kızılları yıldırma gücünde olan bir silahın yasaklanmasına karşı imza toplamayacağız biz. Biz çağrımızın altına imza toplamayacağız, kafası çalışan bütün dürüst insanlar gelip bize katılacaklar: katılacaklar ve çağrımızı insanlığın en iyi kafalarının ve bu arada en başta, şu anda aramızda görmekten kıvanç duyduğumuz profesör Adams'm imzaladığını görecekler.»

Adams başta konuşmak niyetinde değildi, ama Hennessy' nin konuşmasını dinledikten sonra daha fazla susamayacağmı anladı. Konuşurken heyecanlıydı, su içiyor, zaman zaman durup bilimsel nitelikli toplantılara alışık ve bu nitelikte bir toplantıya katılmaktan şaşırmış görünen insanların yüzlerine ne düşündüklerini anlamak istercesine acıyla bakıyordu.

— Profesör Hennessy yetenekli bir paleontologdur —diye başladı sözlerine.— Yaptığı kazılardan dördüncü döneme ilişkin bazı bulgularıyla ilgili görüşlerine katılmıyorum, amâ çalışmalarının çok değerli olduğuna hiç şüphe yok. Beni üzen, onun, politikaya düşkünlük derecesindeki ilgisidir. Burada birçok konu üzerinde duruldu, ama doğrusunu isterseniz, ilkokul düzeyindeydi yapılan konuşmalar. Açık konuşmak gerekirse, ben diplomasi konusunda tam bir karacahilim. Komünist rejim dediğiniz gibi despot bir rejim olabilir, bilmiyorum, Rusya'da hiç bulunmadım. Ancak şurası bir gerçek ki, Rus'ların bizimkinden daha değişik bir yaşayışları var. Moskova'yı ziyaret etmiş olan meslektaşımız profesör Haynes, bizim' kabul edilmez bulduğumuz re-jimf, Rus halkının çok büyük bir çoğunluğunun benimsediğini anlatmıştı. Bir toplumun gölgede kalmış, yani bizim bilmediğimiz yanlarıyla neden uğraşmamız gerektiğini bir türlü anlamıyorum? Rusya'da birçok şeyin çok kötü olması Son derece doğaldır. Ama ben, bize çok daha yakın, bizim olan bir so/unun üzerinde

durmayı yeğliyorum. Profesör Mac Clay'i aramızda göremiyorum; ve şu toplantıyı düzenleyenlerin onu özellikle çağırmadıklarını düşündürtecek pek çok neden var. Profesör Mac Clay'in yüksek düzeyde bir komisyonda sorguya çekilip kürsüsünün elinden alınmasının nedenini sormama da izin verilir umarım. Ben bu işte, saygıdeğer meslektaşlarımın sözünü ettikleri inanç ve düşünce özgürlüklerini göremiyorum. Hiç şüphesiz en önemli olan şey barışın korunmasıdır, katılıyorum bunda size. Şu andaki durumun suçlusunun kim olduğunu da bilmiyorum, belki Ruslar, belki biz, belki de anlaşmazlık durumlarında hep olduğu gibi her iki taraf birden: bu konuda bir yargıya varabilmek çok zor bizim için. Ama profesör Hennessy atom bombasını savunurken düşüncesizce hareket ediyor. Hiroşima'nın sonunu anlatan yazıyı okurken sarsıldım. Ruslar suçlu bile olsalar benzeri bir cezayla cezalandırılmaları olacak şey değil. Bu, insanlık

dışıdır baylar! Birkaç gün önce profesör Dumas'dan bir mektup aldım. Kendisi buradayken, politika, aramızdaki dostluğa gölge düşürmüştü. Bildiğiniz gibi o komünisttir, bense hiç de sevecen duygular beslemiyorum o rejime karşı. Ama yine de profesör Du-mas'nın ülkemizden sımrdışı edilmesini son derece yakışıksız bir davranış olarak nitelediğimi bilmenizi isterim. Eğer bu konu üzerinde bugüne kadar susmuşsam, bu yalnızca politik tartışmaların içine girmek istemediğimdendir. Ama şimdi görüyorum ki, burada hiç de bilimle ilgisi olmayan şeylerden söz ediliyor. Ve bir profesör Hennessy, açıkça politik karakter taşıyan bir belgenin altına benim de imzamı koymam sorununu ortaya atıyor. Bu durumda söylemek zorundayım ki, profesör Dumas'nın sınırdışı edilmesi hem ülkemiz, hem de bilimimiz için yüzkızartıcı olmuştur. Profesör Dumas atom bombasına karşı çağrı metnini yollamış imzalamam için. Ben bu belgede yazılanların hepsine katılıyorum ve zaten, aklı başında, dürüst bir insanın atom bombasının kullanılmasından yana olabileceğini düşünemiyorum bile. Gerçi profesör Hennessy'nin bu kürsüden söylediği sözler, atom bombasının savunulması biçiminde yorumlanabilecek sözlerdi,

ama ben bunların tıpkı profesör Rayner'in sözlerinin gazeteciler-ce çarpıtılmış olabileceğini düşündüğüm gibi, öfkeyle söylenmiş sözler olduğunu düşünüyorum. Benim profesör Dumas'nm gönderdiği metne bir tek itirazım vardı: o da altındaki imzaların hepsinin komünist görüşe sahip kimselere ait olmasıydı. Bu yüzden, yalnızca bu yüzden imzalamamaya karar verdim Stockholm çağrısını. Ama profesör Hennessy'nin konuşmasmdan sonra söylemek zorundayım ki, ben, atom silahlarının bütünüyle ve kayıtsız şartsız yasaklanmasından yanayım. Bu konuda New York gazetelerinden birine yazı yazacağım. Belki bazı meslekdaşlanmı biraraya toplayabilir bu yazı. Hiç kimse de bize komünist propagandasını desteklediğimizi söyleyemiyecektir. Profesör Godwin ayağa kalktı:

— Profesör Adams'm söylediklerine bütünüyle katılıyorum. İmzalarımızı komünistlerin imzalarına karıştırmadan atom bombasına karşı çıkmalıyız.

Profesör Rayner'in cam sıkılmıştı:

— Ama böylece Rus'lara eşsiz bir hizmette bulunmuş olacaksınız. Bizim işimize gelen, kızıllarınsa işlerine gelmeyen bir silahın yasaklanmasını istediğinizin farkında mısınız?

— Atom bombasının kimin işine geldiği umurumda değil benim —dedi Adams.— Benim bildiğim bu silah uygarlık için tehlikelidir ve kullanılması hepimizin vicdanına ters düşmektedir.

Profesör Richarjdson, hiçbir şey imzalamak niyetinde olmadığını, toplantının uzadığını, kendisininse perhiz yaptığını söyleyerek özür diledi ve çıkıp gitti:

Profesör Hennessy toplantıda hazır bulunanlardan yirmi kadarının imzasını toplayabildi bildirisi için.

Adams yürüyerek döndü evine: başı ağrıyordu, biraz hava alsa iyi olacaktı. Gökdelenlerin aydınlık pencerelerine bakınca yüreği dayanılmaz bir acıyla burkuldu: gerçekten yok olacak mı

her şey: benim torunum, Rus çocukları, ve Napolili haylaz oğlanlar? Bu ne körlük!.. Profesör Hennessy bilim adamı değil,

DİPTEN GELEN DALGA

politikacı olacak bir kişiliğe sahipmiş meğer. Godwin tam düşündüğüm gibi çıktı: dürüst bir insan. Yarın sabah çalışmaya başladığımda unuturum herhalde bu karabasanı...

Ertesi sabah profesör Dumas'ya Stockholm çağrısını neden imzalamadığını açıklayan bir mektup yazdı; profesör Godwin ve Grames'le birlikte hazırladıkları bir de açıklama gönderdi: «Atom silahlarının kesinlikle yasaklanmasından yana olduğumuzu açıklıyor ve atom bombasının kullanılmasını suç sayan herkesi selamlıyoruz.»

Robert kızgındı: Hennessy beceriksizce davranmış herhalde, zıpçıktılık yapmışta- her zamanki gibi ve Adams'ı kızdırmıştır. Sonra düşünmeye başladı: hayır, daha önemli bir durum var ortada: Adams kızılların propagandasına kapılmış durumda. Korkunç bir şey bu. Yeter artık saklambaç oynadığımız! Kızıllara karşı öyle önlemler almalıyız ki, bütün kararsızlar korksun. Adams'ı korkutabilmek elbette çok zor: hem yaşlı, hem de çok büyük bir adı var. Ama daha genç olanlara birkaç örnek göstermek yeter. On bin kızılı deliğe tıktık mı her şey tereyağından kıl çeker gibi olur. Vaaz döneminin sona erip, eyleme geçme zamanının geldiğini bizim efendiler ne zaman anlayacaklar acaba?

Adams, bilginler toplantısını izleyen günlerde duyduğu acı yalnızlığı şimdiye kadar hiç hissetmemişti. İnsanlarla buluşuyor, konuşuyor, ama hiçbir destek görmüyordu.

Profesör Haynes:

— Sizin yerinizde olsam —dedi— o konuşmayı hiç yapmazdım... Hiç haberiniz olmadan politik bir oyunun içine sokuldunuz.

Cramer:

— Sanmayın ki —dedi— her şey bu kadarla sona erecek... Şimdilik size dokunmaya korkuyorlar, ama beni geçenlerde sorguya çektiler, güya profesör Mac Clay'le ilişkim varmış...

Asistan Hableen:

— Sizi anlayamıyorum —dedi.— Birçok öğrenciniz «Profesör Adams bombaya gerçekten karşı olabilir mi?..» diye soruyor. Akıntıya karşı yüzmek zordur...

• Kocasının kızıllara katıldığı söylentileri bayan Adams'ın kulağına kadar varmıştı. Heyecanla:

— Doğru mu? —diye sordu— bombaya karşı olduğun?

— Evet.

— O zaman Mac Clay gibi enstitüden kovulmak istiyorsun sen de? Beni, Jenny'yi, Joe'yu hiç mi düşünmüyorsun?

— Düşünüyorum. Ve özellikle de onun için karşıyım bombaya. Rahat bırak şimdi beni, çalışacağım.

Karısı çıkınca geniş çalışma odasını adımlayarak alın yazgısı üzerine düşündü. Kendisini yatıştıracak bir şeyler anımsamak istedi geçmişten. Geçmiş hayatı çok uzundu, ama uzunluğunca dolu bir hayat değildi bu. Gerçi altı tane kitap yazmıştı ve bunlardan hiç değilse bir tanesi herhalde ileriye kalacakü, sonra morfolojik sınıflandırmada bir şeyleri değiştirebilmişti... Başka neler vardı hayatında? Belki, bir de Napoli'deki bir gece: mavi deniz, şarkı söyleyen kayıkçı... Mutluymuş gibi gelmişti o an Adams'a... Evlendiğinde âşık olduğunu sanmış, sonra alışıp gitmişti karısına. Düşünceleriyle sinirlendiriyordu karısı onu, ama Adams bunların da hayatın bir parçası olduğunu anlıyordu. Kızının çocukluğunu anımsadı belli belirsiz; ne çok hastalanmıştı yavrucak, oysa o yıllarda en temel yapıtı üzerinde çalışıyordu. Hiç şımartmamıştı Jenny'yi. Şimdiyse torunu vardı, arada bir onunla oynamak istiyordu, ama oğlan yaşlılardan sıkılıyordu, bir şeker alıyor ve hemen sokağa koşuyordu... Adams' m dostu yoktu. Arada bir meslektaşları gelir, bilimsel toplantılardan, derslerinden, tezlerden söz ederler, giderlerdi. Bir boşluktu yani çevresini saran... Oysa büyük son artık uzaklarda değildi. Şaşılacak şey, insan nice yaşlıysa, onca sıcaklık, ilgi, okşanma istiyor... Yalnız olduğunu, karının, dostlarının seni kınadığını görmek çok acı...

O akşam Adams profesör Dumas'dan kısa bir telgraf aldı: «Selamlar, ellerinizden sıkarım.» Adams elinde olmadan ellerine baktı: bir başka elin sıcaklığını duyuyordu.

81

Altı ay içinde Garstone'un yaşayışı da kendisi de değişmişti. Betty ile tanıştığında da çocuk değildi Garstone, ama onunla biyoloji üzerine konuşmalarını, «dünya hükümeti» yanlılarının, ya da kuaker'lerin toplantılarına gidişini, susamurlan üzerine yazdığı öyküleri ve edebiyat alanında karyer yapma düşlerini anımsayınca, hoşgörülü bir gülümseme belirdi yüzünde: gerçekten de otuz iki yaşında çocuk kalmıştı. Mutluluğu elinden kaçırmasının nedeni de herhalde buydu: Betty'ye duygularını açacak yerde, ona okuduğu romanlardan söz etmiş, susup hiç konuşmamış, ya da kendini kayıtsızmış gibi göstermişti. Betty' nin kendine özgü bir yaşayışı olduğu —«kocası plastik sanatlar uzmanı,»— konforlu bir dairede oturduğu, kendisininse talihi hep ters gitmiş, işsiz güçsüz ve geleceği olmayan bir adam olduğu düşünceleriyle doluydu kafası. Betty ile randevusunu kaçırdıktan sonra, kendini güçlükle de olsa tutmuş ve onu aramamıştı; yalnız bir ay kadar önce bir telefon etmiş ve yapmacıklı bir kaygısızlıkla, «Nasılsınız?..» diye sormuştu. Betty öfke hatta düşmanlık dolu bir sesle yanıtlamıştı onu (belki de ona öyle gelmişti;) bir eczaneden

telefon ediyordu Garstone, sırada başkaları da vardı; bir kez daha, «Beni duyabiliyor musunuz?» diye sormuş, Betty de boğuk bir sesle «Evet» demişti; konuşmaları arasındaki duraksamalar, tutukluklar dayanılacak gibi değildi; Garstone birden telefonu kapatmış, gülümsemişti; n'apsın beni? Hiçbir şekilde gerekli değilim ona. Bitirmek gerek artık bu işi.

. Sabahtan akşama kadar iş bulabilmek umuduyla sokak

sokak dolaşıyordu Garstone. Herkesin bir yerlere acelesi vardı: kocaman binaların üzerinde çapraşık reklam ışıklan yanıp sönüyor, her yerde bir itişme kakışmadır gidiyordu; asansörler büroların bulunduğu kırkıncı katlara tırmanıyor, yazı makinelerinin tık tıkları arasında insanlar soluklan kesilerek çek imzalıyorlar, telefon numarası kaydediyorlar, dosyanın birini kapatıp birini açıyorlardı; genç kızlar vitrinlerde mankenlerin üzerine şık giysiler giydiriyorlar, alüminyum kralının ya da borsa simsarının karısını mora boyayıp cilalıyorlardı; yani herkes bir uğraş içindeydi, herkesin bir acelesi vardı; sıtmaya tutulmuş bu kentte Garstone'a yer yoktu. Çabuk çabuk, hatta ne dediğini anlamaya bile çalışmadan, «Hayır» diye yanıtlıyorlardı onu. Mezeci dükkânlarından yayılan ve insanın içini titreten kokuları duya duya açlığı öğrendi Garstone, saçak saçak pantolo-nuyla iş aramaya gittiği büyük yapıların kapıcıları tarafından kovulmayı öğrendi. Bazen öylesine gülünç buluyordu ki her şeyi: değer miydi on beş yıl okumaya? Bunca sınav, Justinien kodeksinin üstünlüklerini, Oregon eyaletinin miras hukukunu öğrenmek, lokanta vitrinlerinin camlarını silmek, ya da sokaklarda dalavereci bir venerologun(*) reklam bildirilerini dağıtmak için miydi?

Silâh arkadaşı Mark James kurtardı Garstone'u sonunda: — Sana bizim fabrikada iş bulabilirim. Biliyorum, üniversite diploman var senin, ama bundan hiç söz ermemek daha iyi: senin gibilerini pek tutmazlar çünkü. Sağlıklı bir çocuksun sen, iş de ağır değil. Bizim fabrikada uçak motorları yapılır, şu sıralar işler çok canlandı, adama ihtiyaçları var. Seni sıradan işçi olarak alırlar, biraz bir şeyler öğrenince benim gibi montaja geçersin. Ne olursa olsun, karnını doyurabileceğin bir iş olacak.

(*) Veneroloji — Çokluk cinsel temasla geçen bulaşıcı hastalıkların ortak adı (Aşk tanrıçası Venüs'ün adından). Venerolog: Bu hastalığı tedavi eden hekim (ç.n.)

Biraz sustuktan sonra ekledi:

— Doğrusu yalanacak bir durumum yok: kazancım fena değil. Ama yine de rezillik bütün bunlar. Seninle Elbe'ye kadar gittik biz ve on yıl sonra yeniden bir savaş çıkacağı aklımızın ucundan bile geçmiyordu. Oysa bizim fabrikadaki mühendisler savaşın muhakkak çıkacağını, zaten işlerin canlanmasının da bu yüzden olduğunu söylüyorlar. Böylece ne oluyor: bugün beni beslemeleri yarın gebertmek için... Dediğim gibi: rezillik...

Garstone işçi oldu. Fabrikada —her yerde olduğu gibi— «savaş» ti herkesin dilindeki söz; kimileri bunun bir borsa spekülasyonu olduğunu, gazetelerde yazılanlara inanmamak gerektiğini, kimsenin ölmeye istekli olmadığını söylüyor, kimileriyse bu yıl değilse önümüzdeki üç-beş yıla savaşın muhakak patlayacağım söylüyordu: Ruslarla ilişkiler iyice gerginleşmişti ve o kadar çok silah yapılmıştı ki, bunlar paslanmaya bırakılacak değildi herhalde... Garstone, yeni bir savaşı kimin istediğini sorduğunda Mark James öfkeyle:

— Kim değil —dedi.— Kimler... Hemen herkes istiyor... Bir düşünsene: kim daha çok kazanmayı istemez? Morgan ya da Rockfeller'in milyon üstüne milyon vurdukları malum. Ama bizim önümüze de kemik atıyorlar. Ruslar olmasaydı Amerika' daki fabrikalar kapanırdı ve biz de seninle köprü altlarında sü-rünürdük... Diyorum ya sana, önce tuzlu et ve baklayla göbeğimizi şişiriyorlar, sonra bir kurşunla ya da obüs parçasıyla delik açıyorlar. Rezillik ki, diz boyu!..

İşçiler arasında gazetelerde yazılanları yineleyenler de vardı. Taşlama işçisi Wipper (aynı zamanda sendika işyeri temsilcisiydi):

— Biz savaş istemiyoruz —diyordu,— kızıllar kışkırtıyor bizi savaşa. Bizde demokrasi var: bugün bir işçiyim ben, ama yarın eğer şansım yardım ederse ve ben de düşünüp bir şeyler bulabilirsem milyoner olurum. Bizim yaşayışımızla Avrupa'daki işçilerin yaşayışı kıyaslanabilir mi? Hiç şüphesiz fabrika yönetimi bizden olabildiğince bol verim almak istiyor, ama yine de,

bir düğün şöleni masasında en kötü yere oturmak, tamtakır bir masanın baş köşesine oturmaktan daha iyidir.

Komünistler de vardı işçiler arasında... Garstone hemen tanıdı onları: Rus binbaşının konuştuğu gibi konuşuyordu onlar da. içlerinden biriyle —tornacı Allison'la— dostluk kurdu Garstone. Bu, kürk yaşlarında, sırtı hafifçe kamburlaşmış, yüzü yumuşak çizgili, düşünceli bir adamdı. Zararsız bir hayalci gibi görünürdü çevresine, ama kışm grev patladığında hemen hareketin yöneticisi olmuştu. Fabrika yönetimi küçük bir özveride bulunarak, yerlerini kolay kolay dolduramayacağı kalifiye işçilere ücret artışı sağlayıp onları işçilere karşı kışkırtmaya çalışıyordu. Yapılan bir toplantıda Wipper sendika adma bir konuşma yaparak, fabrika yönetiminin önerisini kabul etmeleri gerektiğini söyledi. Allison buna şiddetle karşı çıkarak:

— Ne zamandır —dedi.— sendikanın kendisini işçi sendikası diye adlandırmasının nedenini düşünüp duruyorum. Bu sendika ne eskiden işçinindi, ne de şimdi. Neden dönelim sözümüzden? Fabrika dünya kadar sipariş almış durumda, eğer birkaç gün direnebilirsek, dize geleceklerdir.

Gerçekten de işçiler kazanmışlardı grevi.

Garstone yeni yaşayışını, yeni durumunu, arkadaşlarını öylesine benimsemişti ki, kitapları üzerine kapanarak geçirdiği yıllar şimdi ona çok uzak, çocukluk anıları gibi geliyordu. Üç yıl önce, düşünen bir insanın komünist olması mümkün mü? diye sorardı kendi kendine. Kızıllar

özel hiçbir şeye izin«vermiyorlar, her şeyi kolektifleştirmek istemiyorlar mıydı? O zamanlar ininde yaşar, kalabalık içine karıştığında, derslere ya da konferanslara gidip de dostlarıyla karşılaştığında çevresindeki boşluğu elle tutar gibi duyardı. Ortak davanın ne demek olduğunu fabrikada anlamıştı, grev sırasında herkes birbirine bağlanmıştı: zencilere katlanamayan Sarı Eddy, zenci Jakabson, komünistler, dindar İrlandalılar, falcı falcı dolaşan Allan, karagün için para biriktiren sakin Reuter... bütün işçiler birbirine kenetlenmişti. Aynı kay-naşmışhğı Garstone çalışırken de duyuyordu: eğer Charlie vidayı

zamanında yerleştiremezse, Bearley durup onu bekliyordu; tornacı Davies'in ortaya çıkaracağı işin eksikliği, Mark James'in ona göndereceği parçaya bağlıydı. Garstone artık komünistlerin nerde haklı olduklarım değil, nerde haklı olmadıklarını soruyordu kendine; her soruya onlarca yanıt aramıyor, kafasını Bergson ya da egzistansiyalist lafazanlıklarla şişirmiyordu; hayatı karmaşık, ama öte yandan da çok yalın buluyordu. Devrimci olmuştu, çünkü Amerika'nın en büyük tröstlerinden birine ait olan bir fabrikada çalışıyordu, çünkü uçak motorlarının montajı işinde çalışıyordu ve bu motorların ne için yapıldığını biliyordu; çünkü başkalarıyla birlikte tezgâh başında duruyor ve Şaşı Ralph'a sövüyor ve grev yapıyordu; çünkü komünistler yürekli, gözüpek insanlar, iyi, candan yoldaşlardı ve onlarla konuştuğu zaman, geleceğin onlarda olduğunu anlıyordu.

Sert, katı olmuştu, Mac Horn birgün zilzurna gelip Smidd-le hakkında ipe sapa gelmez şeyler zırvalamaya başlayınca, kolundan tuttuğu gibi kapı dışarı etmiş ve aynı anda Mac Horn'u da, anlattıklarını da unutmuştu. Eskiden olsa, geçmişe döner, savaş yıllarını anımsar, Smiddle'in Çek'leri neden öldürmek istediğini, Mac Horn'un gazete palavralarına nasıl olup da böyle kolayca inaniverdiğini, hayatın neden böylesine yabanıl, çapraşık, insanların neden böylesine kırıcı, acımasız olduğunu anlamaya çalışırdı. Şimdiyse, her şey açık, anlaşılırdı: Smiddle faşistti, dünyada pek çok namussuz vardı ve onlarla ergeç çarpışıla-caktı: hem de bilimsel tartışma yapmak için toplanılmış bir salonda değil, sokakta... Mac Horn ahmağın tekiydi, ve böyleleri daha da çoktu: hayat, kafalarına koca bir meşe kütüğüyle vurana değin, neden böyle acı ve yoksulluk içinde olduklarım anlayamayacaklar, Minayev'in koca bir kenti havaya uçurmak istediğine, Smiddle'in damarına gizemli bir ilacın şırınga edildiğine, komünistlerin, kollarındaki saatlere bile el koyacaklarına ve Moskova' da kadınların karne ile dağıtıldığına inanacaklardı.

Kitaplar üzerine kapanarak geçirdiği yıllar aklına geldi mi öfkelenirdi Garstone: ömrünün yansını boş yere harcamış gibi

gelirdi böyle anlarda. Ama yoldaşlanyla söyleştiği ya da toplantılarda konuştuğu anlarda, hiç elinde olmadan geçmişin tozlan arasından bir gölge gibi süzülüp gelen eski bilgileriyle pekiştiriyordu düşüncelerini: kitap rafları canlanıyordu. «Bizim için büyük bir keşifsin sen, diyordu ona Allison: aramıza katılmanla yalnız bir kişi daha çoğalmış olmakla kalmadık, yeni bir

beyin kazandık.» Komünistlerin il örgütü yöneticileri de fark etmişlerdi Garstone'u: çok güzel yazı yazdığı ve mitinglerde güzel konuşabildiği ortaya çıkmıştı. Garstone aç kurt gibi saldırmıştı işine: yalnızca kitaplardan değil, hayattan da tanıdığı yalana, eşitsizliğe, duygusuzluğa karşı savaşıyordu.

Yalnız hâlâ kapanmamış bir yarası olmasaydı, çok mutlu duyacaktı kendisini: Betty'yi unutamıyordu bir türlü. Genellikle canlı, hareketli bir insan olmasına rağmen, bazen donmuş gibi oluyor, söylenenleri duymuyor, yüzleri görmüyordu: parlak güneş, leylaklar, Betty'nin hafif aralık ağzı ve doyumsuz söyleşiler geliyordu gözünün önüne. Her şeyi düşünebiliyorsun plan-lıyabiliyorsun, her şeyi dileğince düzene koyabiliyorsun, diye düşünüyordu, ama yürek yok mu, ona söz geçiremiyorsun işte...

Betty'yi bir kapalı salon toplantısında gördü. Kürsüde konuşurken, salonun en geri sıralarından birinde oturduğunu farketti. Az kalsın düşecekti; konuşmasını güçlükle tamamlayıp salona daldı. Ama yoktu Betty. Bütün ertesi gün onu düşündü. Akşam telefon etti, yabancı bir kadın sesi: «Yanlış numara dedi, burada öyle birisi yok.» Yeniden yitirmişti onu, görmüştü ve yitirmişti. Toplantıya gelmiş, demek ki, hâlâ bizden yana... (Gülümsedi): o zamanlar da komünistti o ve benim gözümü ilk açan o olmuştu: fabrikadan da Allison'dan da önce... Ve şimdi ben onu bir kez daha elimden kaçırdım, belki de sonsuza değin...

Üç hafta sonra partinin ilk merkezi toplantısında yeniden gördü Betty'yi. Hemen yanına gitti, hiçbir şey söylemeden elini sıktı.

— Joe —diye fısıldadı Betty,— toplantıdan sonra birlikte çıkalım ister misiniz?

Başmı salladı Garstone.

Bir ilkbahar yağmuru yağıyordu ve yoldan gelip geçenler ivedi adımlarla bina girişlerine, saçak altlarına, metroya koşup yağmurun dinmesini bekliyorlardı. Garstone Betty'nin koluna girdi, aynı anda da hiçbir şeyin değişmemiş olduğunu anladı. Bir buçuk yıl önce, Dumas'ya karşı gösteri yapıldığı sırada buluşmaları gerekiyordu; ama Garstone'u dövmüşler, bu yüzden de buluşmaları gerçekleşememişti. Sonra?.. Sonra, birbirlerini beklemişlerdi.

Büyük sevinçleri konuşmalarını engelliyordu. Hızlı yürüyorlardı, ama yağmurdan korktuklarından değil... Çevrelerinde her şey işiyor, çınlıyordu. Birbirlerine sımsıkı yaslanmışlar, kentin bir ucundan öbür ucuna yürüyorlardı. Sonunda Garstone'un evine vardılar. Bu, koridor gibi uzun, asık yüzlü oda onlara öyle şirin geldi ki, mutluluğu elle tutulurcasına, sımsıcak duydular bedenlerinde.

Garstone Betty'nin sırtından yağmurluğunu çıkardı.

— Canım, sırılsıklam olmuşsun!..

Betty gülümsedi. Garstone hiçbir şey sormadı.

Ortalık ağanyordu. Onlarsa bu hiç beklenmeyen ruh dingin-liğiyle mutlu, sessiz birbirlerine bakıyorlardı. Betty denizden daha geçenlerde döndüğünü anlattı; kıyıda yürek biçiminde bir çakıl taşı bulmuştu. Garstone da dağ geçidini, yakıcı bulutlan anımsadı ve yeniden kucakladı Betty'yi.

— Niye hiç telefon etmedin bana geçen sonbaharda?

— Bilmiyorum... Ya sen?.. Kapalı salon toplantısında gördüm seni, ama kaçtın...

İkisi birden utanmış, ama mutlu güldüler.

— Seni gördüğüm o toplantıdan hemen sonra telefon ettim, ama artık orada oturmadığını söylediler. Doğru mu bu?

— Doğru. Buradan epeyce uzakta, 16. caddede oturuyorum artık.

Betty biraz sustu, sonra:

— Burada —dedi,— seninle oturayım ister misin? Birden kendine gelir gibi oldu Garstone: kocası plastik sanatlar uzmanı, çok güzel bir dairede oturuyor...

— Ya kocan?

— Ne zamandır yok. Seninle son kezki karşılaşmamızdan hemen sonra ayrıldım kendisinden. Seni sevdiğimi anladığım zaman... Bütün bunlar kolay olmadı tabii. Parasızdım. Kocam ayrılmanın sözünü bile duymak istemiyordu. Öte yandan babam davranışlarımın ailemiz için utanç verici olduğunu yazıyordu... Bense hep seni düşünüyordum. Ama yoktun sen... Bir iş buldum, küçük bir oda kiraladım... Joe, eğer istersen, eşyalarımı hemen bugün taşırım buraya. İzin alırım bürodan, biraz erken çıkarım...

— Ne bürosu?

— «Smiles and Bright» diye elektrik eşyaları satan bir yer... Mr. Bright dazlak kafalı, peltek peltek konuşan, son derece ince bir insan. Beni kendisine çekme konusunda hâlâ umudunu yitirmedi. Her cumartesi beni tiyatroya davet ediyor ve ben her cumartesi başımın ağrıdığını söylüyorum. Smiles ise benden nefret ediyor. Birisi benim komünist olduğumu söylemiş. Dün değil önceki gün, «Vakit geçmeden aklınızı başınıza toplamanızı salık veririm, dedi. Babanızın 'General Motors'un en iyi mühendislerinden biri olduğunu duydum. Kızını suçlu iskemlesinde görmenin hoşuna gideceğini hiç sanmam.» Stildeki inceliği görüyorsun değil mi!..

Biraz düşündükten sonra değişik bir sesle:

— Bu bir buçuk yıl içinde —dedi— her şey nasıl da değişti. Tanrım! Aşk değil sözünü ettiğim, aşk durduğu gibi duruyor, hayır, aşk büyüdü. Ama çevrede her şey nasıl da değişti! Anımsıyor musun, bir zamanlar tartışmalar düzenlenirdi, iyi ailelerin çocukları olurdu, «aşağı yukarı komünist» olduklarını söylerlerdi ve salonlarda alkışlanırlardı. Andres baldırıçıplakla-rını Dumas'mn kaldığı otelin önüne getirdiğinde herkes şaşırmış.

öfkelenmişti: büyük bir bilgine karşı ayıp ediliyordu. Robert bile bir demeç vererek olayı kınadığını söylemişti. Ben bile o zamanlar asıl önemli olan şeyi anhyamıyor, komünist olduğumu, ve bunun yalnızca olup bitenleri kavramak ve fikirlerini savunmak olduğunu sanıyordum. Şimdiyse bunu her gün, her dakika dövüşmek olduğunu biliyorum. Artık eskisi gibi rol yapmıyor kimse, oyunlarını açık oynuyorlar. Fabrikada çalıştığını söylemiştin, demek ki onlarla ilişkin pek az. Bense her gün onlarla birlikteyim. Bizden nasıl nefret ediyorlar bilemezsin!.. Kocamdan ayrıldıktan sonra babamın benimle ilişkisini kestiğini söylemiştim. Ama annem sık sık yazıyor bana, benim tek başıma yaşamamdan tedirgin. Bir ay önce bir mektubunu aldım, korkunç: Benim kızıl olduğumu öğrendiğini yazıyor. Erkek kardeşim pilottur; yakmaa savaş olacakmış, demek ki ben öz kardeşimin ölmesini istiyor-muşum... Savaşa hazırlanıyorlar, ve bu attıkları her adımda seziliyor...

— Onda ne var!.. Bizim fabrikada B-29 ağır bombardıman uçakları için motorlar yapılıyor. Mühendis Linddle durmadan birtakım hesaplar yapıyor, yeni yerler ekliyor: Grönland, Moskova, Alaska, Sibirya, Türkiye, Baku... Hazırlanmasına hazırlanıyorlar ama ben kesin karar vermiş olduklarını sanmıyorum...

— Eğer akıl < mantık denilen şeyden bir pay almışlarsa karar veremezler buna. Ama çıldırmışlar bir kez: korkudan, gözü doymazlıktan, kinden her şey birbirine karışmış... Biliyor musun, Joe, biz seninle bir ateş çemberi içindeyiz, kırmak gerek bu çemberi, insanların içine karışmak gerek. O kadar çok aldatılmış insan var ki!.. İnsanların anlamaya başlamasından korkuyorlar. Tutuklamalara başladılar bile... Bizim apartmandan bir kızı tutukladılar: suçu devlet gizlerini açıklamak; bir parfümeri mağazasında çalışan bir kız ne gibi devlet gizlerini bilebilir ki! Yoksa bu giz ölmeyi değil de yaşamayı istemek olmasın?.. Korkunç günler geliyor Joe, her şeye hazır olmamız gerek; yeraltına geçmeye, hapishaneye, hatta belki de ölüme...

Kitaplığın tavana yakın üst rafını ısıtıyordu güneş: eski,

deri ciltli kitaplar duruyordu bu rafta; güneş ışığı bunları canlandırmıştı ve saygın yazarlar: Franklin, Payne, îrvinç, Melville bu kendilerine yabancı iki insanın huzursuz mutluluklanna hoşgörüyle gözleyön casuslar gibi gülümsüyorlardı. «Ölüm» sözcüğü öyle ansızın dökülmüştü ki dudaklarından, Betty'nin kendisi bile şaşırdı. Garstone belinden tutup başını arkaya yatırarak öptü onu.

— Hayır Betty, yaşayacağız, hatta...

Sözlerini tamamlamadı Garstone. Betty de ne söylemek istediğini sormadı.

Birlikte çıktılar evden, hızla metroya yürüdüler: Garstone' un yolu epey uzaktı. Gazeteciler daha taptaze matbaa ve mürekkep kokan gazete paketlerinin üzerinde oturuyorlardı. Garstone kocaman harflerle atılmış başlığı okudu:

«Başkan, basın konferansında 'beşinci kol'a karşı sert önlemler alınmasını onadığını söyledi.» «F.B.I, başkanı birkaç haftaya kadar tüm ülkeyi kızıllardan temizleyeceklerine söz verdi.» «Chrysler fabrikasında gizli örgüt kuran bir mühendis ve sekiz işçi tutuklandı.»

Betty gülümsedi:

— Görüyor musun, mutlu olalım istemiyorlar. Ama onlara inat mutlu olacağız biz, öyle değil mi?

82

Mado dördüncü evi de geçti ve beşincinin yanında durdu. Dün, epey bereketli geçmişti: kırk imza toplamıştı. Bugünse hepsi on yedi... Hergün bir öncekinden daha zorlaşıyordu iş... Gazeteler hep bir ağızdan Stockholm çağrısını «komünistlerin bir manevrası», «Moskova'nın bir oyunu» olarak niteliyorlardı.

Kimileri de kilisenin çağrıyı onaylamadığını söylüyordu. Sonra insanlar Kore'den gelen haberle serseme çevirmişlerdi. Gazeteler «kızılların saldırısından, «Batı Avrupa'nın işgali provasından söz ediyorlardı. Yakında herkes izne çıkmaya başlardı: deniz kıyılan, sessiz, yemyeşil köylerdi insanların düşlediği, savaşın sözünü bile duymak istemiyordu kimse. Kaçıncı ev bu? Beşinci galiba bugün. Ama başından sayacak olursak yüzüncü bile diyebiliriz...

Mado'nun önünde durduğu eve ne varsıl, ne de yoksul denebilirdi. Pastör bulvarı yakınlarında küçük bir sokaktaydı ev. Bir yanında, bu yakınlarında yapılmış ve varlıklıların oturduğu beyaz, lüks bir ev, öte yanında ise yalnız memurların, yoksul öğrencilerin ve hafif meşrep kızların kaldığı eski, pis bir otel yükseliyordu. Dokuz numaralı ev bir zamanlar sağlam, kunt bir ev olarak bilinirdi, ama yapıldığından bu yana geçen altmış-yetmiş yıl içinde epey köhnemişti: yol yol koyu gri kırışıklar belirmişti yüzünde; dar, dik, tahta merdivenleri çarpılmıştı. Ma-do kapıcı

odasında beyaz tenli, şişko kapıcı kadını gördü, ama kime gittiğini söylemedi ona: bazen kapıcılar salmıyorlardı yabancıları içeri. Sokakta bir tabela görmüştü: «Doktor Marey, İç Hastalıkları Uzmanı.» Eğer kapıcı sorarsa, doktora gidiyorum, i derim.

Doktor Marey birinci katta, basit bir dairede oturuyordu. 1 Hizmetçi kız Mado'yu salona aldı. Mobilyalar kılıflıydı. Ortadaki 1 küçük masanın üzerinde eski sayı resimli dergiler ve bir Nice | albümü duruyordu. Mado elinde olmadan albümü açtı ve gülümsedi: «çerçeveler» işte burada denize atılmıştı...

Doktor Marey kahvaltı ediyordu, boynunda bağlı peçetesiyle geldi Mado'nun yanma. Zayıf, elli yaşlarında, yüzü zeytin yağı renginde bir adamdı.

— Yine mi hasta? — diye sordu öfkeyle.

Ziyaretçinin geliş nedenini öğrenince iyice kızdı, hiç değilse pazarları dinlenmesine izin verilmeliydi insanın!

— Yanılmışınız hanımefendiciğim, benim politikayla bir ilgim yoktur. Benim işim hastalan tedavi etmektir.

— Sizin işiniz insanları bombadan kurtarmaktır.

— Saçma! Niye bombadan kurtaracakmışım da, mermiden kurtarmayacakmışım? Figaro'da bunun Moskova'da tezgahlanan bir oyun olduğunu okumuştum. Şunu bilin ki, bana göre hava hoş. Moskova benim için Washington'dan ne iyi, ne de daha kötüdür. Ben yalnızca beni rahat birakmalannı istiyorum. Politikayla bir ilgim yok benim.

— Çocuklarınız var mı doktor? Bu sözler Mare'yi çileden çıkardı. —- Size ne bundan?

Doktorun karısı girdi salona; şişman, yanaklarına bol allık sürmüş bir kadındı; eteğinin gerisine gizlenmiş küçük bir kız çocuğu meraklı gözlerle konuğa bakıyordu.

— Neden bağırıyorsun Gaston?

Marey açıkladı: Komünist beylerimiz atom bombasından hoşlanmıyorlar ve buna karşılık buldukları tek çare de vatandaşları rahatsız etmek, hem de pazar günü...

Mado bayan Marey'e döndü:

— Atom bombasının yalnız komünistlerin hoşuna gitmediği doğru değil, herkes korkuyor ondan. .Siz anlarsınız beni, anasınız...

Bayan Marey Mado'yu dinledikten sonra kocasına döndü:

— Hanımın söylediklerine katılıyorum. Sen kendin söylememiş miydin bana hiçbir sığmağın insanı atom bombasından kurtaramayacağını? Belki Tony'nin ölmesi senin umurunda değil, ama ben anayım, anlıyor musun? Kollektif dilekçenizi imzalayacağım hanımefendi...

Doktor kapıyı çarpıp yemek odasına geçti, bayan Marey'se dilekçeyi imzaladı: «...ve altı yaşındaki kızım Antoinette Marey için.»

Doktorun dairesinin karşısında ecza deposu sahibi Letour-

neur oturuyordu. Yüzü bantlı, zayıf bir kadın açtı kapıyı. Le-tourneur ziyaret nedenini öğrenince ifrit kesildi:

—- Bu ne rezillik! Bu işin kimin oyunu olduğunu bilmediğimi mi sanıyorsunuz siz? Ben Fransızım hanımefendiciğim, Moskova'nın kapatması değil. Eğer sizin komünistleri eşek cennetine yollayacaksa bombadan yana olduğumu yazıp imzalayayım, ister misiniz? Hadi bakalım, defolun artık buradan!

Kapıyı açıp herkese duyurmak için bağırdı:

— Bayan Cremier, burada daireleri dolaşan bir komünist var, kiracıları uyarın, belki bir manto falan çalabilir...

Letouraeur kapıyı kapatınca onun bağırmasına gelen kapıcı:

— Aldırmayın —dedi Mado'ya,— çok kaba adamdır. Nasıl olup da müşterilerini kaybetmediğine şaşıyorum. Bana Yeni Yılda bir armağan verdiğini sanıyorsanız, aldanıyorsunuz. Kut-lamadı bile hatta...

Mado kapıcıya daireleri dolaşmasının nedenini açıkladı. Savaşın dehşetinden sözetti. Bayan Cremier, Mado'yu kapıcı odasına çağırdı. Odadaki biricik koltukta beyaz, besili bir kedi uyukluyordu; bayan Cremier koltuğu konuğa bırakması için ne kadar yalvardıysa da kedi razı olmadı.

— Korkunç bir şey bu! —dedi Mado'yu dinledikten sonra.— Artık gazete falan okumuyorum, sinirlerim bozuluyor. Doktor bir sürü ilaç yazdı, ama hiçbirisinin etkilediği yok. Hergün merdivenleri süpürmek, postayı dağıtmak gerek: altı kat, in çık başedilecek gibi değil, dizlerimin bağı çözülüyor. Rahmetli kocam gazete okumayı severdi, akşamları oturur ve İngiliz kralının ülkemizi ziyaretinin nedeninin ne olabileceğini, bunu barışa mı, yoksa savaşa mı yormak gerektiğini tartışırdı. İşgal sırasında öldü, midesinin durumu çok nazikti, ortalıkta hiçbir şey yokken diet uygulayabilir mi insan?.. Şu sıralar, neden o öldü de ben kaldım? diye düşünüyorum. Ama yine de erkekler için daha kolay, pek sinirlenmiyor onlar. Konuşulan her şeyi duydun mu kanın donuyor damarlarında. Champs-Elysees'ye bir bomba at-

salar, bizim mahallede tek ev kalmazmış, böyle söylüyor bay Du-four. Söyleyin rica ederim, böyle şey olur mu, oyun mu bu? Elbette imzalayacağım. Bunun kimden çıktığı hiç ilgilendirmi-' yor beni. Eğer dizlerimin bağının çözülmesine karşı Ruslar bir ilaç bulmuş olsalardı, hiç reddetmezdim. Sanki komünistlerin arasında hiç mi iyi insan yok? Üçüncü katta bir Faucher var, komünist olduğundan eminim, ama bana hep nazikçe selam verir, merdivenleri kirletmemek için ayaklarını paspasa iyice siler, her Yeni Yılda da bana hediye alır. Bay Letourneur ise komünist değil, kafası iyi çalışır, ama ne biçim bir adam olduğunu kendiniz gördünüz. Rahmetli kocam dünyada genel olarak her şeyin güzel olduğunu, ama işte arada bazen alçakların da çıktığını söylerdi... İkinci katta solda matmazel Jacquemet oturur, kapıya biraz hızlı vurun, sağırdır, zil sesini duymaz...

İkinci katta Mado sağdaki kapının zilini çaldı. Burada Fransızca öğretmeni Sevestre oturuyordu. Bay Sevestre sevecenlikle karşıladı Mado'yu:

— Ben, sayın hammefendiciğim, bu soylu girişiminizi son derece saygıdeğer buluyorum. Düşüncelere bağlılığı, inancı gösteren her hareket bende saygı uyandırır, hatta bu düşünceler yanlış, ters ve ahlaksızca olsalar bile... İnanın, savaştan nefret ederim ben. Voltaire zamanında insanlık böylesine öldürücü silahları bilmiyordu. Ama yine de savaşlar oluyordu ve Voltaire:

Zavallı Flandre üzerinde müthiş bombalar gürlüyor... diye yazmıştı. Kore'de olanlara bakınız. Komünistler atom bombasız saldırdılar...

— Neden bu kadar inanıyorsunuz gazetelerde yazılanlara? Kuzey Kore'de kentler kurdu insanlar, köylüler toprağa kavuştular, çalışıyorlardı. Savaşa ihtiyaçları yoktu. Başlatan onlar olmadı...

Sevestre alaylı alaylı gülümsedi:

— Sizlere hayranım hanımefendi, gerçekler size karşı olsa bile fikirlerinizi savunmaya devam ediyorsunuz. Ben fanatik dği], kartezyenim, terazinin yalnızca bir kefesine ağırlık vermek

istemiyorum. Atom bombası Amerikalıların çıkarma uygun, Ruslar için ise korkulu bir rüyadır...

— Herkes için korkunçtur atom bombası. Fransızlar için de...

— Bunu tartışacak değilim: savaşın korkunç bir şey olduğu açık... «Barışın tatlı meyveleri» derken Rousseau ne kadar doğru söylemiş... Sizin bu bildirinizi imzalamayacağım hanımefendi; beni çok duygulandırdınız, ama ben güzel sözlerle aldatı-labüecek bir adam değilim.

Mado güçlükle duyurabildi zil sesini bayan Jacquemet'ye. Kocası topçu yüzbaşıydı bayan Jacquemet'nin ve Marne'de ölmüştü. Duvarlar tümden Remy'nin fotoğraflarıyla doluydu: kundaktayken, sonra kısa pantolonluyken, sonra sıkılgan bir ortaokul öğrencisiyken ve delikanlıyken...

— Savaş başladığında yirmi yaşındaydı —dedi bayan Jac-quemet ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Mado onu yatıştırmaya çalıştı, ama bayan Jacquemet ya duymuyordu onu, ya da duymak istemiyordu; gözyaşları arasında hep aynı sözleri yineleyip duruyordu:

— Sanıyordum ki, Remy evlenecek ve benim de torunlarım olacak. Hiç kimsem yok benim... Erkekler tümden çılgın. Kadınlar acı çekiyorlar, çocuk doğuruyorlar, üzerine titreyip büyütüyorlar, sonra onlar aralarında savaş yapıyorlar...

Bayan Jacquemet'nin ısrarları üzerine Remy'nin bütün fotoğraflarına bakmak zorunda kaldı Mado. Remy'nin, çocukluğunda nasıl boğmaca olduğunu, kendinden dört yaş büyük bir kıza nasıl âşık olduğunu ve bayan Jacquemet'nin onun bir aptallık yapmasından nasıl korktuğunu dinledi.

— Keşke evlenseymiş o zaman!..

Biraz yatıştığını görünce Mado bayan Jacquemet'ye imzalamasını istediği çağrı kâğıdından söz etti. Bayan Jacquemet başım salladı:

— Ben politikadan anlamam ki...

— Politika değil bu, çocukları kurtarmak gerek. Her şey bir yana, ama bunu anlarsınız herhalde...

Mado uzun uzun açıkladı; sonunda bayan Jacquemet gözlüklerini taktı, kuşkulu bakışlarla kâğıdı inceledikten sonra imzaladı: «Dul Marie Jacquemet.» İmzasının yanma bir damla gözyaşı düşmüştü.

Üçüncü kat... Dufour... Genç bir adam... Karısı ve bir yaşındaki çocuğu. On beşinci bölge belediye dairesinde çalışıyor. Yepyeni mobilyalar göz alıcı bir kumaşla kaplı. Divanın üzerinde kocaman bir oyuncak bebek. Duvarlarda alaca bulaca kâğıtlar... Balıkçıl kuşu desenli bir paravana. Görüşme sırasında Dufour'un genç karısı da orada. Mado konuşuyor, ev sahipleri susuyor. Mado duruyor; belki itiraz edecekler, ya da soru soracaklar? Hayır, her ikisi de susmakta devam ediyor. Mado çeyrek saat konuşuyor, sonunda çağrı kâğıdını uzatıyor. Dufour yarı sorar, yarı yalvarır gibi karısına bakıyor.

— İmzalayacak mısınız? diye soruyor Mado. Dufour susuyor. Sonunda bayan Dufour konuşuyor:

— Durumumuzu anlamalısınız... Kocam daha yeni iş bulabildi kendine. Bu daireyi de güçlükle buîab'ldik. Bir çocuğumuz var... Bir imza için bütün bunları kumar Masasına koyamayız! Bir bizim imzamızın eksik olması size hiçbir şey kaybettirmez. İmzalayanlayız biz. Amedee Dufour sizin kâğıdınızı imzaladı diye Amerikalıların korkusu artacak değil. Ama buna karşılık kocam işini kaybedebilir. Kim bakar o zaman bize? Herhalde siz değil... Hayır, imzalayanlayız kâğıdınızı...

Dufour'un cesareti yerine gelmişti. Yüksek sesle:

— Evet —dedi,— imzalayamam. Karım da imzalayamaz... Bunları söyledikten sonra artık konuşacak bir şey kalmadığını anlatmak istercesine ayağa kalktı.

Dufour'un dairesinin karşısında, kapıcı kadının kendisi için komünist dediği eczacı Faucher oturuyordu. Evi kitap doluydu Faucher'nin.

— Zamandan geri kalmamaya çalışıyorum, yalnız kitaplar pek bir pahalı bu sıralar...

Hiçbir partiyi tutmadığını anlattı Faucher, Mado'ya. Bu. kadar üçkâğıtçı olmasaydı memlekette, üzerinde anlaşılamayacak bir konu kalmazdı.

— Amerika ile Rusya arasındaki bir tartışmaya biz neden girelim? İki dev güç bunlar. Hangisinin haklı olduğunu tartışacak değilim şimdi. Ben şahsen, hiç komünist olmadığım halde —daha çok idealistimdir —Rus'ları tercih ederim. Rus'ları tercih ederim, çünkü işçiler arasında üçkâğıtçı, sermayecilerde olduğundan daha azdır. Biliyorum, Amerikalılar da tercih edilebilir. Aslında ben buna hiç karşı da olmazdım, ama eğer Bidault ya da Schu-man Amerikalılara çiçek sunsalardı bu böyle olurdu, oysa onlar çocuklarımızı sunmak niyetindeler Amerikalılara. İnsanın aklını durduran bir düzenbazlık bu! On yedi yaşında bir oğlum var. Niye ölsün bu çocuk Amerika için?.. Bedier'nin çek yolsuzluklarını okuyunca insanın tüyleri diken diken oluyor!.

Faucher uzunca bir süre daha öfkeyle söylendi durdu, sonunda karısı, oğlu ve kızı, hepsi imzaladılar.

— Gelecek sefere yalnızca atom bombasına karşı değil, savaşa karşı bildiri getirirseniz çok daha iyi olur. Biliyorum, benim sattığım haplar arasında birçoğunun hiçbir etkisi yok, ama ben yine de kötü bir hapı iyi bir kurşuna tercih ederim.

Dördüncü katta fotoğrafçı Boucheron ile «Credit Loynnais» da çalışan Herue oturuyorlardı. Mado önce fotoğrafçıya uğradı. Karanlık, asık yüzlüydü fotoğrafçının evi. Üzerinde kara bir elbise olan uzun boylu, iri bir kadın odadan odaya girip çıkıyor, ziyaretçiye kuşkulu gözlerle bakarak arada bir bağırıyordu: «Jean, pencereyi kapat, -cereyan yapıyor!» ya da «Jean, sigara içme!» Koyu renk gözlük takıyordu Boucheron, gözlerini seçebilmek olanaksızdı. Mado'yu

yayları fırlamış, eski bir koltuğa oturtmuştu.

— Çağınızın içeriği nedir, lütfen açıklar mısınız? Mado uzun uzun açıkladı. Boucheron arada bir kısa söz-

lerle onu onaylıyordu: «Evet... Hiç şüphesiz... Elbette...» sonunda Mado kâğıdı uztatı. Boucheron başını salladı:

— İmzalayamam ben bunu.

— Niçin?

Susuyordu fotoğrafçı. Uzun boylu, iri kadın girdi odaya:

— İmzalamayacak kâğıdınızı,

Ve Mado hiçbir şey elde edemedi onlardan.

Herve, Boucheron'dan sonra son derece neşeli geldi Mado' ya. Aydınlık aydınlık gülümsüyor, yuvarlak, pembe yüzünde gözlükleri neşeyle hopluyordu. Mado'ya bir çırpıda, taşralı olduğunu (topu topu üç yıldır Paris'teydi), kızının Parisli bir delikanlıyla evlendiğini, karısının da gençlerden ayrı yaşamak istemediğini, bu yüzden Paris'e göçtüklerini anlattı. Paris hiç hoşuna gitmemişti: kalabalık, itiş-kakış, tanıdıksızlık, soğuk... Eğer kızı burada olmasaydı bir dakika durmaz hemen Perpignan'a dönerdi.

— İmzalamak mı? Tabii! Ben savaşta bulundum, korkunç bir şey savaş... Ben Amerikalılara karşı hiçbir kötü düşünce beslemiyorum. Bana kalırsa her halk kendi yurdunda iyidir... Bundan turizme karşı olduğum sonucunu çıkarmayın, tam tersine, eğer bir kimsede para varsa onun seyahat etmesinden yanayım. Yirmi yıl Önce pek az param vardı, ama yine de Barselona'da iki hafta geçirdim. Benim hoşuma gitmeyen, Amerikalıların buraya evleriymişçesine yerleşmiş olmaları. Biz ne de olsa eski bir milletiz, onlarsız da başımızın çaresine bakabiliriz. Geçenlerde ne oldu biliyor musunuz, Amerikalının birine akreditlerinde eksiklik olduğunu söyledim. Bağırıp çağırmaya başladı, Amerika'da herkes tanırmış kendisini, buranın Amerika olmadığını söyledim, masamdaki mürekkep şişesini kaptığı gibi yüzüme fırlattı. Ve düşünebiliyor musunuz, müdüriyet onu haklı çıkardı, ben suçlu oldum... Hayır, evlerine dönmeleri gerek bu adamların... Karan da ben de imzalayacağız kâğıdınızı. Adresini vereyim, kızıma da gidin. Kocasını bilmem, Amerikalılarla falan bir işler yapıyor, ama Denise'e benim gönderdiğimi söyleyin,, hemen imzalar.

Bir üst katta dört daire vardı. Düzeltmen Gamier omuzlarını silkti:

— Saym ki bir milyon, on milyon, yüz milyon imza top-ladmız, sonra ne olacak? Germaine, duyuyor musun bu hanım neler söylüyor? Başkan Truman düzeltmen Garnier'nin sözünü dinlermiş! Anlamıyorum, yaşını başını almış insanlar nasıl böyle aptalca oyunlar oynayabilirler? Germaine bu hanım benim atom bombasını yasaklamamı istiyor. Bizim evde atom bombası bulunmadığını, başkan Truman'm da böyle işler için bize akıl danışmadığını söyle ona.

Öteki dairede Berty fabrikalarından usta Morizet oturuyordu. Evin küçük kızının doğum günü kutlanıyordu. Yemek masasında Morizet ailesi ve konuklan oturuyor, kahve, konyak içiyorlardı. Mado içeri girdiğinde birisi fıkra anlatıyordu, Morizet de gülmekten yaş gelen gözlerini peçeteyle siliyordu. Mado'yu da masaya oturup bir fincan kahve içmeye zorladılar.

— Biliyorum, haberim var... Fabrikada da anlatıyorlardı... Dinle Pierre, sen imzalamış miydin? Bakın gördünüz mü: şimdi hepimiz imzalayacağız, Morizet ve Fontaine aileleri, çocuklarıyla birlikte on bir can... Şu genci görüyor musunuz? Az önce Olive'in Marius'u nasıl karşıladığına ilişkin bir öykü anlatıyordu. Ama onu Almanlar buradayken görmeliydiniz!.. Kuru gürültüye pabuç bırakanlardan değildir... Almanlar toplama kampına götürdüler kendisini...

Pierre —kendisinden söz edilen delikanlıydı:—

— Amerikalılar gelip de bizi kamptan kurtardıklarında, Gestapocularla neden öyle yağlı ballı olduklarını anlayamamıştım. Oysa bugün her şey açıkça ortada: Huma'öa bugün Amerikalıların Hitler ordusunu nasıl hortlatmaya çalıştıklarını anlatan bir yazı vardı.

Morizet bir küfür savurdu:

— Alçaklar!.. Üstelik bu işten hoşlanan Fransız da bulabiliyorlar kendilerine! Oysa şaşılacak bir yanı yok bunun. Berty' nin vurulana kadar Almanlara nasıl hizmet ettiğini unutmadık

daha... Ben katı yürekli bir adam değilim, tavşan avlamaya gitmiştim bir gün, bir tek tavşan vuramadım, acıdım hayvancağızlara... Ama böylesi hainlere hiç acımıyorum... Birinci savaşta babamı öldürdüler, bu savaşta kardeşimi ağır yaraladılar. Yetmez mi bu kadar kurban bir aileden?..

Mado gülümsedi. Geçmiş canlanıyordu gözünün önünde: Almanlar, gece; Berty ile ırmağa yürüyüşleri, ateş edip öldürüşü adamı, Gestapo, peltek peltek konuşan Alman binbaşı, Maki, Ayı. Bu, acıyla dolu bir geçmişti, ama o yine de gülümsüyordu: hiç tanımadığı, ama ona çok yakın bu insanlar arasında mutlu duyuyordu kendini.

Morizet onun niçin gülümsediğini anlamıştı:

— Siz de bizdensiniz değil mi yoldaş?.. Hemen anlamıştım zaten. Hayır, muhakkak bir kadeh içmelisiniz siz de bizimle. Bunu Pierre Charentes'dan getirdi, kokusu olağanüstü .

Herkese konyak doldurdu, küçük kızının kadehine bir parça şeker attı, sonra ayağa kalkıp ciddi törensel bir edayla:

— Maurice için, Fransa için, barış için! dedi. Konyağını ağzında uzun uzun çalkalayıp, doyasıya tadım

aldıktan sonra:

— Haydi, şimdide imzalayalım, dedi.

Mado dolaşmaya devam ediyor. Laborant Leprince ikide birde yerinden fırlayıp yandaki odaya koşuyor, sesi geliyor oradan: «Söyle, nereye gidiyorsun?» Bir kadm sesi yanıtlıyor onu: «Rahat bırak beni, saçımı tarayamıyorum...» Yan odadan genç, şık bir kadın çıkıyor, Leprince ona doğru atılıyor: «Son kez soruyorum sana!..» Genç kadm gülümsüyor ve çıkıyor. Leprince kendine hâkim olmaya çalışıyor, Mado'yu dinliyor. Sonra sormaya başlıyor: Sovyet biyologlarının kalıtımı yadsıdıkları doğru mu? Komünistlerin bir zamanlar Alman-Sovyet paktını savunmaları nasıl açıklanabilir? Prag'da neden darbe yapıldı? Demokrasi ilkeleriyle «veto» hakkı nasıl bağdaştırılabilir? En güçlü

orduya Ruslann sahip olduklan doğru mu? Komünistler Güney Kore'ye neden saldırdılar? Mado soruları yanıtlıyor. Sevimli, miyop gözleri var laborantın, cigars tutan eli titriyor. Ve anlıyor Mado'nun haklı olduğunu, ve de artık hiçbir şey sormuyor. Yeni bir savaşın çıkmasından daha korkunç bir şey düşünemediğini söylüyor yalnızca... Sonunda Mado kâğıdı uzatıyor ona. Yüzünü çeviriyor Leprince ve susuyor.

— Rica etsem, adresinizi verseniz bana, ben geleyim size, ya da bir hafta sonra siz bana uğrayın. Çok şey açıkladınız bana, ama biliyorsunuz, gazeteler sizin söylediklerinizin tam tersini yazıyor... Düşünmem gerek. Karım benim hiçbir zaman hiçbir şeye karar veremeyeceğimi söylüyor... Belki haklı, ama düşünmem gerek...

Mado'nun elini içtenlikle sıkıyor. Mado çıkıyor ve onun içerde kendi kendisiyle konuştuğunu duyuyor: «Kararlı olmalıyım...» Mado genç, şık kadmı hatıtfıyor ve bir an, unutulmuş bir dünya geliyor gözünün önüne: kıskançlık, gözyaşı, yemin, darılıp barışmalar...

Dördüncü dairede elektromontör Chenal oturuyordu. Kırk yaşlarında, karaciğerinden rahatsız bir adamdı Chenal. Hemen söze girdi:

— Kayabalığı değilim ben öyle şıp diye zokayı kapacak. Oyumu sosyalistlere veriyorum, çünkü papazlardan nefret ediyorum. Ama komünistleri de sevmem. Benim kendi kafam var... Neden yalnızca atom bombasına karşısınız siz? Belki de Rus-larda yalnızca tank ve top olduğu için, öyle

değil mi?

— Biz genel bir silahsızlanmadan yanayız. İnsanlık için en tehlikeli silah atom bombası olduğu için ondan başladık. Bu birinci adımdır. İlk adım atılmadan yola çıkılmaz.

Chenal şaşkınlıkla bakıyordu Madö'ya:

— Kafası çalışan bir kadınsınız... Pekâlâ, madem öyle Ba-ruch planına neden karşı çıktı Ruslar?

Uluslararası kontrolün ulusal egemenliği çiğnememesi gerektiğini açıkladı Mado. Chanel durmadan itiraz ediyor, kızıyor,

ilaç alıyordu. Mado bir saatten fazla oturdu onda. Sonunda Chenal: I

— Kabul ediyorum —dedi,— söyledikleriniz mantıklı... Kayabalığı değilim ben... Populate'de bu sizin çağn kâğıdınızın imzalanmaması için bir uyan yazısı çıktı; ama benim kendi kafam var, imzalayacağım...

Mado çatı katma çıktı; eskiden «hizmetçi odası» denilen altı oda vardı burada. Ama evin karakteri çok değişmişti, şimdiki kiracılar orta halli kimselerdi, yalnızca doktor Marey ve Le-tourneur'ün hizmetçileri vardı.

Kapıda zil olmadığı için Mado eliyle çaldı. Gözlerinden uyku akan, saçları karmakarışık bir adam açtı kapıyı: ressam Gregoire. Oda tuvallerle doluydu. Mado resimlere şöyle bir göz attı, bir peyzaj hoşuna gitmişti.

— Ressam mısınız? diye sordu Gregoire. —'Bir zamanlar yapardım...

Çabuk çabuk resimlerin yüzünü duvara çevirmeye başladı Gregoire.

— Ressamlara göstermem yaptıklarımı.

Mado niçin geldiğini anlattı. Dalgın, dinliyordu ressam.

— Tükürmüşüm bütün bunların içine. Bana kalırsa atom bombası bütün öteki şeylerden ne daha iyi, ne de daha kötüdür. Sanat can çekişiyor. Birtakım üçkâğıtçılar deli alacası gibi şeyler yapıyorlar tuvaller üzerine. Sizinkiler de yaldızlı akademik resim yapıyorlar, ama tabii bir elmas tüccarını değil, bir balıkçı kadını çiziyorlar. Çok sıkıcı eh en önemlisi de resim artık onunla uğraşanlardan başka kimse için gerekli değil.

Bezgin, yılgın, uzun süre çağa sövüp saydı.

— Sembat mükemmel bir ressam, ama o da bilmiyor ne yapacağını.

Mado gülümsedi:

— Ama Sembat imzaladı çağrıyı. Gr6goire ellerini iki yana açtı:

— Niye yapmış bunu? Çok tuhaf adam!.. Ama mademki

Sembat imzalamış, ben de imzalarım... Benim savaştan hoşlandığımı sanmanızı istemem... Yalnızca her şeyden bıktım artık... Civar barlarda Riquette Ronseref yi «Kâküllü Riquette» diye bilirlerdi, çünkü yandaki otelde de bir Riquette vardı ve o kâkülsüzdü. Riquette yatağında yatıyor ve sigara içiyordu. Kapısı yarı açıktı. Mado'yu görünce şaşırdı ve üzerine yırtık, eski bir ipek sabahlık geçirdi.

— Ölümden korkmuyorum, ama iğrençlik bütün bunlar. Kentte çocuklar var. İstisnasız herkesi öldürmek olacak şey mi? Benim için kimse ağlamaz, ama ben de böyle ölmek istemiyorum... Şaraplı ekmek yiyip anamı anmak isterim ölmeden önce.

Mado duvarlara asılı sinema aktörleri resimleri arasında alçıdan yapılmış kocaman bir haçı farketti.

— Yeniden mi çalacak gece yarılarında sirenler? Yataktan fırlayıp sokağa, daracık metro istasyonlarına yeniden mi koşuşacağız? Ve çocuklar yeniden mi ağlayacaklar? Bir an önce üzerine bir bombanın düşmesini istemek?.. İğrençlik diyorum bütün bunlar size... Verin kâğıdınızı, hemen imzalayayım...

İhtiyar Douchet yalnız yaşıyordu odasında. Kırık bir iskemle, yamalı bir entarisi ve bir tas mercimek çorbası... Ve Douchet yakınıyordu: aydan aya eline geçen birkaç kuruşla yaşayabilmek çok zordu. Kocası teknik ressamdı. O zamanlar fena değildi yaşantıları. 1936'da kocası ölmüştü ama. Oğlunu Almanya'ya götürmüşlerdi ve o da bir daha dönmemişti. Damadı cimrinin biriydi: karısına, annesine kahve ve bir parçacık şeker götürmesini bile yasaklamıştı. İçini çekiyordu ihtiyar Douchet:

— Neden bomba için para harcıyorlar? Bunun yerine ihtiyarlara yardım etseler ya... Hayat mı bu bizim yaşadığımız?.. İşte imzalıyorum kâğıdınızı: Dul Julietta Douchet, 1880 doğumlu. Yetmiş yıl yaşadım ama artık kimsenin bana kulak astığı yok... Herkes bir tek şey düşünüyor, birbirini öldürmek...

Öğrenci Lecoq'un odasına girdi Mado. Konuşurken Lecoq

utanıyor, kızarıyor, Mado'ya bakmamaya çalışıyor, ama yine de bakmaktan kendini alamıyordu. Ömründe hiçbir zaman bu kadar güzel bir kadınla karşılaşmamıştı. Kâğıdı hemen imzalayabilirdi ama, böylece onun çabucak gideceğinden korkuyordu: oysa kocaman ve bomboş bir pazar günü duruyordu önünde. Ne dostu, ne bir kızkardeşi, ne de kafayı çekecek parası vardı. Kore olaylarından sormaya başladı Mado'ya: gerçekten de Amerikalılar karışıyorlar mıydı Kore'lilerin işine? Sonra birdenbire:

— Size imreniyorum —dedi.— Bakın, imza topluyorsu-nuz, demek ki ne yapmanız gerektiğini biliyorsunuz. Bense bilmiyorum... Babam köy öğretmeni, ilerlemeye, insanların her yıl daha da iyiye gittiğine, bilime inanır, sosyalistlere oy verir. Ona göre Jules Moch, Jaures'in miraşçısıdır. Ben tıp öğrenimi yapıyorum. Bunun soylu bir iş olduğunu söylüyorlar: insanları acıdan kurtarmak, hayatı uzatmak... Ama bir düşünün; penisilini buldular, sonra atom bombasını. Hiroşima'hlara penisilinle yardım edebilir misiniz? Şimdi hidrojen bombasından, «ölüm taşıyan toz bulutlarından söz ediliyor. İlerlemenin ruhla, insanın içiyle bir ilgisi yok, dışsal bir şey ilerleme... Komünistlerin toplantılarına giderdim arada bir, inandıramadılar beni söylediklerine, zamana bağlı, geçici gerçekten hoşlanmıyorum ben. Böylesi bîr gerçek için ölümü göze alamaz insan... Eğer tanrıya inanıyorsan onun uğruna can verebilirsin, bu anlaşılır bir şey. Ama politik fikirlerin, yalnızca bunların doğruluğuna inanıyorsan?..

Mado onun gözlerinin içine baktı ve yavaşçacık:

— Komünistlerin nasıl öldüklerini gördünüz mü siz hiç? diye sordu.

Yanıtlamadı öğrenci soruyu ve elinde olmadan o da yavaş sesle:

— Bağışlayın... dedi.

Son kapı. Bir kimya fabrikasında işçi olan Nicolas, karısı Celestine ve hiç durmadan bağırıp ağlayan bebeleri. Nicolas, sanki olağanüstü bir mutluluktan pay almaktaymışçasma coşkulu bir sevinç içinde:

— Görüyor musun C61estine, bana geldiler! Bir düşün, altıncı kat!.. Ben fabrikada imzaladım, ama yine de gelmenize o kadar sevindim ki! Oturun bir dakika dinlenin. Celestine, kahve yap. Bilemezsiniz, öyle sevinçliyim ki! Fabrikada kimse bilroir yordu: yalnızca kendi adımıza mı yoksa tüm ailemiz adma mı imzalayacağız, ben yalnızca kendi adıma imzaladım, sonra yoldaşlar ailemiz adına da imzalayabileceğimizi söylediler. CeJestine gel, kendin için ve Doudou için imzala. İlk çocuğumuz Doudou... Dört aylık daha, ama sezgili oğlan, bir şeyler anlıyor... Nasıl apartmanın durumu? Çok faşist vardır burada. Aşağıda bir Le-tourneur vardır, Almanlar zamanında epey iş çevirmiş... Böyle-lerinden her şey beklenir... Ama olağanüstü bir şey bu, herhalde milyonu aşmıştır imzalar... Bizim fabrikada yalnızca altı kişi imzalamadı, ki içlerinden birini hiç saymamak gerekir, şizofrenik adam. Hayır ,olmaz, kahveyi muhakkak içmelisiniz... Şaka mı böyle bir evi dolaşabilmek!.. Celestine, duyuyor musun, bu böyle beşinci evmiş!.. Kapıcı

kadın imzaladı mı? Aferin! Hayır, ne diyorum ben size: tüm Fransa imzalayacaktır! Tüm dünya hatta!

Nicolas birden sustu, Mado'ya baktı, heyecandan dili tutulacak gibi oldu, sonunda:

— Gazetedeki fotoğraf... Size çok benziyor... Şu Nice olaylarından sonra... Şaşılacak benzerlik!..

Mado gülümsedi, ama hiçbir şey söylemedi. Nicolas ona bakmaya devam ediyordu:

— Belki de sizsiniz o?.. Mado gülümsedi:

— Belki de.

— Görüyor musun Celestine, kimmiş evimize gelen? Her şeyi okudum senin hakkında yazılan: Direniş'teyken, kuzeydeyken ve Nice'deyken. Aklımın ucundan geçmezdi senin bir gün buraya gelebileceğin... Kırk dörtten beri partiliyim ben... ¦

Mado kahvesini içmiş, ayrılmak üzereydi ki, Nicolas duvarda asılı duran Kremlin fotoğrafını gösterdi:

— Regards'dan kestim bunu... Şu işe bak, insanın rüya-

sına neler giriyor. Moskova'daymışim, Kremlin'de dolaşıyor-muşum, hava soğuk mu soğuk, ama ben üşümüyorum. Sonra birden uyandım... Bizim gaz kontrolörü, alçak herif, sayaçları okumaya gelmiş, o uyandırdı. Anlıyorsun değil mi?

— Anlıyorum.

Ve Mado çıkıyor.

Ansızın bastırmış bir yaz. Kestanelerin yaprakları koyu yeşile dönmüş, hava daha geç kararıyor, insanlar köylerde olduğu gibi kapı önlerinde oturuyorlar... Kaç imza toplamıştı bu evden, yirmi yedi mi? Birden düşünceye dalıyor Mado: sanki bir sürü yaşantının içine girdim, her birini yaşadım. Remy annesine dönmeyecek. İhtiyar Douchet böyle yapayalnız ölüp gidecek. Üç beş yıla kalmaz kakûllü Riquette artık toplamak için çöp bidonlarını karıştırmaya başlar. Başkalarının dertleri nasıl da yapışkan, sırnaşık oluyor, yakasını bırakmıyor insanın! Ressamın peyzajı güzeldi: ırmak, ağaç, kayık, kayıkta mavi şallı kadın. Belki de sevgilisiydi kadın? Ya da başka bir mutluluktan süzülüp gelmişti oraya?.. Leprince'in karısı neyi istediğini bilen bir kadın, öyle gözleri vardı ki, gözlerimi kaçırmak zorunda kaldım. Leprince ise hiçbir şeye karar veremiyor. İmzasını bile atamadı, bir hafta sonra gelmeliymişim... Öğrenci şaşkına döndü, benim «Corbeil-le»de olduğum gibi tıpkı. Ama ben o zaman Sergey'e rastlamıştım... Nicolas'nın oğlu ne tatlı! O görür işte Moskova'yı: yirmi yıl sonra... Morizet'nin kızı da... Moskova'da daha da geç kararıyordur hava. Sergey anlatırdı: kocaman, pırıl pırıl bir gökyüzü: tersine dönmüş kristal bir

kâse ve hafif, pembe yansımalar... Bu, herhalde, üzerinde o kadar çok konuştuğumuz dünyanın da tanımı: kocaman, pırıl pınl ve hafif, gül rengi balkır... Nasıl da yorgunum!..

Limousin'in meçhul Partizan anıtının 14 Temmuz ulusal bayram günü açılması gerekiyordu. Herkesin Dede diye bildiği F.T.P. eski müfreze komutanlarından, öğretmen Fernand Voisin açılış töreni hazırlıklarına çok önceden başlamıştı. Eski partizanlara davetiyeler yollamıştı; bunlardan ikisi de Fransa dışında bulunuyordu: Nikolay Voronov ve Frantisek Kristek. Aynı zamanda Paris'e, partizanların işgal sırasında kendisini Gestapo'dan gizledikleri avukat Perret'ye de mektup yazarak, Voronov ve Kristek'e Fransa'ya giriş vizesi verilmesi için gereken girişimlerde bulunmasını rica etmişti. Dede, avukatın bazı partizanlarla yakın ilişkisini korumakla birlikte, hükümet çevrelerine de yakın olduğunu biliyordu.

Dede'nin mektubu avukat Perret'nin keyfini kaçırmıştı. Nicedir iki duygu çarpışıp durmaktaydı zaten içinde: kendisini ölümden kurtaran insanlara bağlılık ve komünistlere karşı anti-pati, «Yarı Moskovalı» diye adlandırdığı insanlarla anıları so-luklaşıp sönmeye yüz tutmuş, bunun yerini bir öfke almaya başlamıştı. Ama yine de Dede'nin ricasını yerine getirmeye karar verdi; anıt fikri onu duygulandırıyordu; gitsem mi acaba? diye bile düşünüyordu hatta anıtın açılışına. Vize işi için kime başvuracağını düşünürken Bedier'nin üzerinde durdu en çok: ne de olsa Direniş hareketi'ne katılmıştı Bedier ve Fransa için dövüşmüş insanlara, bu uğurda can vermiş arkadaşları için düzenlenen bir saygı törenine katılmanın yasaklanamayacağını herkesten daha iyi anlardı. .

Perret'yi dinleyen Bedier heyecanla:

— Öyle iyi anlıyorum ki duygularınızı! dedi. Politika dışı şeyler de vardır dünyada, bunlardan biri de Fransa için canlarını vermiş insanların önünde hayranlık ve saygıyla eğilmektir. Onların komünist mi yoksa katolik mi olduklarına aldırmam ben, önemli olan onların ulusal kahraman olmalarıdır benim için. ' Bedier gereken her şeyi sorup öğreneceğini ve bir hafta

içinde bir yanıt vereceğini söyledi. Gerçekten de söz verdiği gün avukatı kabul etti, ona sağlığını sordu, baldızı matmazel Sauva-geot'nun konserine gittiğini, mükemmel bir soprano olan baldı-zıyla övünebileceğim' söyledi. Buradan dünya olaylarına atladı: Amerikalılar Kore'nin yazgısına kayıtsız kalamazlardı, hiç şüphesiz tüm uygar dünya onları destekliyordu. Perret sonunda dayanamayıp sordu:

— Vize konusunda bir şeyler öğrenebildiniz mi?

— Dileğinizi unuttum sanmayın. Direniş yıllarına olan bağlılığınızın beni nasıl duygulandırdığını bilemezsiniz aziz dostum... Evet, vize konusunda gereken şeyleri öğrendim. Bazı engeller var ortada... Çek'in durumu sanırım oldukça açık: içişlerimize karışmaktan dolayı Fransa'dan sürülmüş. Asıl, Rusun durumu karışık... Kişisel olarak kendisine karşı herhangi bir şey yok. Savaş bitmeden önce ayrılmış Fransa'dan .ve Quai d'Orsay'm(*) bildirdiğine göre ülkesinde de Fransa'ya karşı herhangi bir söz ya da davranışı görülmemiş. Yanılmıyorsam mühendismiş kendisi ve politikayla ilgisi de her Sovyet vatandaşınınkinden daha çok değilmiş...

— O zaman Voronov'a vize verecekler?..

— Hayır... Tersine... Çok ciddî engeller var bu konuda. Şu sıralar durumun ne kadar nazik olduğunu biliyorsunuz. Amerikalılar Kore harekâtına bizim de katılmamızı istiyorlar. Oysa şu lanet Çinhindi sorununu sırtımızdan atabilmiş değiliz daha... Neales, Wehnnacht'in yeniden kurulması planını destekliyor. A-nımsayacaksınızdır, ben kesinlikle karşı çıkmıştım buna. Ne de olsa Almanlara karşı nasıl savaştığımızı unutmuş değilim daha... Önemli sorunlarında görevimiz Fransa'nın ulusal çıkarlarını korumaktır hip şüphesiz. Ama incir çekirdeğini .doldurmaz bir şeyler için Amerikalılarla tartışmamız da aptallık. Her türlü komünistçe girişime karşı hastalık ölçüsünde tepki gösteriyorlar... Voronov'a vize verecek olursak neler olacağını düşünebiliyor mıı-

(*) (Fransa'da) Dışişleri Bakanlığı (ç.n.)

sunuz? Neales bana açıkça Washington'un bunu bir düello çağrısı gibi kabul edeceğini söyledi... Kısacası, şunu kabul etmek gerekir ki, böyle bir kişiye verilecek vize kimsenin gözünden kaçmayacaktır. Fransa için dövüşmüş bir kimse bu: demek ki, bir açıdan kahraman bile sayılabilire. Hatta, sanırım Fransızca da konuşabiliyordur...

— Evet, oldukça da iyi. Partizanlar Limoges'a geldiklerinde görmüştüm kendisini, o sıralarda küçük bir köyde bir Öğretmenin karısının evinde gizleniyordum. Hemen Rus'u gösterdiler bana. Aslında operasyonu fiilen yürüten ondan başkası değildi...

— Bakın, gördünüz mü... Ben zaten hiçbir zaman Moskova'yla ilişkilerimizin gerginleştirilmesinden yana olmamışımdır. Dumont'un dediği gibi, kim olursa olsun, bütün Sovyet yurttaşlarının vize istemlerinin otomatik olarak reddedilmesi olacak şey değil... Düşünmek, sorup soruşturmak gerekmez mi?.. Vo-ronov, durumu son derece karışık bir adam. Fransa'yı biliyor bir kez. Sonra ülkemizle ilişkisi...

Perret onun sözünü kesti:

— Bütün partizanlar bana onun Fransa'yı sevdiğini söylediler, bu yüzden içiniz rahat olabilir...

Bedier içini çekti: Perret hiç şüphesiz iyi bir avukat, ama çok zor onunla konuşmak: en basit bir gerçeği bile anlayamıyor. Voronov'un Fransa'ya olan sevgisi ona göre Voronov için olumlu bir puan, oysa tam tersine... Fransa'dan nefret eden bir Rus göstersinler bana, yirmi dört saatte vize

alayım adama. Ama Perret'ye bunu açıklayamazsın...

— Size bütün kalbimle inanıyorum aziz dostum. Eğer bu iş benim elimde olsaydı, hemen şimdi vize verirdim Vorönov'a. Ama kararı veren ben değilim... Aslına bakarsanız, benim elimde genel olarak pek az şey var artık: çağımıza göre aşırı bağımsız bir adamım ben... Voronov konusunda elimden gelen her şeyi yaptım. Bana kesinlikle onun Fransa'ya giremeyeceğini bildirdiler.

Perret ayrılmak için kalktı, B6dier onu durdurdu:

— Geçen haftaki gelişinizde bana anıtın açılışına gideceğinizi söylemiştiniz. Bu kararı verirken son derece soylu duygulardan hareket ettiğinize eminim, ama eski bir dostunuz olarak size bir şey söylememe izin verin: komünistler sizi amaçlan uğruna araç olarak kullanıyorlar. Komitenin başında kimin olduğunu biliyor musunuz?..

— Dede... pardon, Voisin.

— Çok doğru. Fanatiktir o adam. Askerleri itaatsizliğe çağırmaya kadar vardınnıştır işi. Onu sorumsuzca davranışından caydırmaları son derece mümkün... Gerçekten de, sayın avukat Perret, bizim ulusal gururumuza yakışmaz antifransız dalaverecileri desteklemek...

Bedier'den öfkeyle ayrıldı Perret. Vize konusu kendi bilecekleri bir iş. Ama bana öğüt vermek hakkını kimden alıyor bu adam? Sanki ben bilmiyorum Dede'nin komünist olduğunu!.. Ama benim hayatımı kurtardı bu Dede, ne de olsa bir anlamı var bunun benim için. O zamanlarda olunduğu kadar bir duygusallığı ömrümde hiç görmedim... Eğer Bedier'nin sözünü dinlersem, ölenlere ihanet dtmiş olurum, bu da benim karakterime uymaz. Komünistlere karşıyım, ama dostlara bağlılık saygıdeğer bir duygu benim için.

... Parti il komitesi sekreteri Vorönov'a, kendisinin Fransız partizanlarının çağrılısı olduğunu söyledi:

— Moskova'dan telefon ettiler... Vize vermiyorlarmış size. Ama Fransızlar bir şey rica ediyorlarmış sizden: küçük bir konuşma hazırlayıp bunu burada bir plağa kaydetmeniz. Konuşma konusunun ne olacağını belirtmemişler, size bırakmışlar bunu. Ama kuzum nasıl olacak bu iş? Çünkü Fransızca olmasını istemişler konuşmanızın. İyi bir çevirmen bulmanız gerekiyor...

— Bir şeyler söyleyebilirim sanıyorum. Oradayken söylediklerimi anlarlardı... Yalnız neler söylemem gerektiğini bilmi-

yorum. Kafam başka şeylerle dolu... «B» grubu yapılar konusunda görüşmek istiyordum sizinle...

Her şeyi bir belli belirsizlik, bir düşsellikle örten beyaz geceler sürüyordu: Kukisvumçorr dağı, kent, Lena'nın yüzü... beyaz gecelerin düşselliğini yansıtıyordu.

Voronov'un geçmişi acıyla doluydu; ilk yıllar karışma hiçbir şey söylememişti geçmişiyle ilgili olarak. Kuzeyin buzlu topraklarının ancak haziran gibi geç bir ayda çözülmesi gibi, Voronov' un yüreği de evliliklerinin ancak üçüncü yılında çözülmüştü. Lena bütün içsel gizlerini açtığı, gerçek bir dost olmuştu ona. Onun belli belirsiz bir el hareketinden, kocaman gri gözlerinin küçücük bir ışıltısından ve dudaklarının kenarmda beliren bir çizgi-gülümsemeden ne demek istediğini anlıyordu. Musenka'yı deli gibi seviyordu: bu geniş omuzlu, dev yapılı adam, küçücük kızıyla oynarken bir çocuğa dönüyordu. Bir gün Lena'ya açılmıştı: «Her şeyin geçmişte kaldığını samyordum, oysa ne büyük mutlulukmuş seninle bugünü yaşamak!..»

Öz yazgısını bağladığı kentin büyümesine seviniyordu. Şimdi de pencereden bakıyor ve Kirovsk'un yazgısını düşünüyordu. Ne vardı burada çeyrek yüzyıl önce? Göçebe çadırları, Ren geyikleri, bataklıklar, sarp kayalıklarıyla yürekleri mühürlü yalçın dağlar... Ve işte insanlar gelmiş ve dağlan uyandırmışlardı. Canlıydı şimdi bu dağlar, bağırlarında ışıklar yanıyor, elektrikli lokomotifler girip çıkıyordu içlerine. O olağanüstü taşlar Kuban ya da Ukrayna altınına dönüşüyordu. Söylenildiğine göre buraya ilk gelen bilim adamı profesör Krügel ellerini iki yana açmış ve, «İnanılmayacak zenginliklerle dolu burası —demişti— ama bu iklimde bunlardan nasıl yararlanılır bilmem ki...» İnsanlarımızı tanımıyormuş profesör, Kirov bu kentin temelim atalı topu topu yirmi yıl oldu, ama Kirovsk sanki geçmişin sonsuzlarından beri burada duruyor. Kendine özgü gelenekleri bile var hatta... Kocaman caddeler, sinemalar, dükkânlar, kalabalık... Dün akşam delikanlının biri şöyle diyordu: «Akşamları sokağa çıkıyorsun, bir kalabalık, olursa o kadar olur, ve hiç kimseyi tanımıyorsun,

geçen kış sinemada bir kıza rastlamıştım, ne kadar aradıysam bir daha göremedim...»

Voronov Musya'yı kucağına aldı ve yukarı çıkardı. Gülüyordu Musyacık: «Baba, bak senden daha büyüğüm şimdi!.. Biliyor musun, pazar günü kukla tiyatrosuna gidiyoruz. Minik bir fil gösteriyoriarimş orada, çok hoşuna gidecek senin.» «Minik bir fil mi? dedi Voronov. Çok hoş tabii, anneni de alırız yanımıza, olur mu?..»

Sonra Musya uyudu. Voronov daha uzun süre Lena'yla oturdu: böyle gecelerde hiç uyumak istemezdi canı nedense. Hiçbir şey konuşmadan oturuyorlardı; sanki az önce buluşmuşlar, ya da az sonra ayrılacaklarmış gibi sımsıkı birbirlerinin elini tutmuşlardı: şu anda ömürleri boyunca birlikte olacaklarım düşünüyordu her ikisi de.

Voronov masanın başına geçtiğinde güneş çoktan yükselmişti. Ne söyleyebilirim onlara? O kadar da uzak bir geçmiş değil bu! Sözlerimi kim dinleyecek, bir türlü gözümün önüne getiremiyorum, "vF"şlmdi onlar nasıl yaşıyorlar, bilmiyorum... Kaşları çatık, elindeki kurşun

kalemi uzun süre kemirdi durdu. Sonra birden Mickey geldi aklına ve hiç ara vermeden yazmaya başladı.

... Sıcak bir yaz günüydü; kendini arada bir gösteren rüzgâr, partizanların eski dostlarını, Linıousin'in yüzyıllık meşe ağaçlarını hışırdatıyordu. Anıtın açılışı için toplanan kalabalık on bin kişiden fazlaydı; çevre köylerin halkı, Limoges, Brive, Tulle, hatta Paris'ten gelenler doldurmuştu alanı. Anıt geniş bir orman açıklığına dikilmişti: burası bir yanından karşı kırlara ve tepelere doğru açılıyordu. Kahramanların adları iki mermer plaka üzerine oyulmuştu.

Ded6 kürsüye çıktı ve heyecanla şunları söyledi: — Ölen gönüllülerin ve partizanların anılarına saygımızı belirtmek için toplandık burada. Aralarında inançları birbirin-

den değişik olanlar vardı, ama onların hepsi de Fransa'yı seviyordu ve Fransa için can verdiler. Hepsi de, Fransa ateş çemberinden çıkarken, cesur, güçlü ve temiz olsun istiyordu. Ölüler yaşayanlara, vatanlarına karşı görevlerinin ne olduğunu göstersin. Ölüler yabancılara Fransızların köle olmadıklarını göstersin.

Herkes alkışladı; kürsüden az ötede duran avukat Perret de alkışlıyordu. Dede'nin sözlerinden hafif kuşkulanmıştı, ama yine de kendini tutamamış alkışlıyordu.

Orkestra «Marsellaise»i çalıyordu. En önde partizanlardan sağ kalanlar duruyordu. Ölen partizanlardan birinin anası anıtın üzerindeki örtüyü kaldırdı. Anıtı Sembat'mn arkadaşı heykeltıraş Gravet yapmıştı. Hafif sert, düşünceli bir kadın yüzünü andıran pembe mermerden bir kitleydi bu.

— Bizimle birlikte Limoges'un özgürlüğü için çarpışan yoldaşlarımızdan ikisi şimdi bizden çok uzaklarda, kendi yurtlarında yaşıyorlar. Onları düzenlediğimiz bu törene çağırmıştık ve onlar da geleceklerini bildirmişlerdi. Ama geçenlerde Schir-ke adlı celladı salıveren Fransız hükümeti, Fransa'nın özgürlüğe kavuşması için çarpışan kahramanlara vize vermedi.

Islıklar, çığlıklar yükseldi, rüzgâr esmeye başladı, öfkeye kapılan orman da kalabalıkla birlikte bağırıyordu sanki.

— Müfrezemizde kendisini Çek diye çağırdığımız Frantisek Kristek bize bir mektup göndermiş. Şimdi sizlere bu mektubu okuyorum:

«Sevgili komutanım, Dede! Değerli yoldaşlarım! Birliğinize katılıp da Nazilere karşı dövüşmek istediğimi söylediğimde, benî bir kardeş gibi bağrınıza bastınız. İçinizden hiç kimse benim başkalarının içişlerine karıştığımı söylemedi. Köprüyü nasıl havaya uçurduğumuzu, hapishaneyi basıp yoldaşlarımızı nasıl kurtardığımızı ve Limoges'da nasıl karşılandığımızı hiçbir zaman unutamayacağım. Hiçbir ilginç yanı olmayan ve pek genç sayd-

mayan benim gibi bir adama böylesine yüce bir olaya katılma olanağı sağladığı için talihime şükrediyorum.

«Belki bazılarınız duymuşsunuzdur: 1948'de ben} Fransa' dan çıkardılar. Emniyet müdürlüğünde kendime ait olmayan işlere burnumu soktuğumu söylediler. Fransa adına pek kısa bir süre sonra, bu bıyıkları kısacık, kendini beğenmişliği ise kocaman beyefendi yerine sizler konuşacaksınız yoldaşlarım, bundan eminim. Dün Almanların çoban köpeği olan bu adam, bugün Amerikalıların maymunudur. Kısacası, bana vize vermediler ve ben, Dede, ne seni, ne de öteki yoldaşları kucaklayamadım. Aslında bunun şaşılacak bir yanı yok: Paris'e Hitler'in generalleri serbestçe girip çıkabiliyorlar bugün. Fransız ordusuna gönüllü yazılan, ama sonra Nazi ve hain olmayan küstah ve haddini bilmez Frantisek Kristek Fransa'ya sokulur mu hiç? Yoldaşlar, burada, iş arkadaşlarım, komşularım ve tabii karım Kveta ile birlikte toplanıp 14 Temmuz bayramınızı sizlerle birlikte kutladık, bunu bilmenizi isterim. Bir kez daha siz partizan yoldaşlarımı anlatıyorum onlara. Limoges kırlarında biten çiçeklerden bir demet de benim için koyun anıtınıza. Tüm namuslu, dürüst Fransızlara Frantisek Kristek'ten, ya da savaştaki söyleyişle partizan Çek'ten selamlar ve derin saygılar.»

Kalabalıktan gülme sesleri duyuldu, sonra duygulu, coşkulu alkışlamaya başladı herkes. Yoldaşları Çek'in nasıl şakacı, nasıl yürekli, gözüpek, soğukkanlı olduğunu ansıdılar. Alkışlar dinince Dede:

— Partizanlar Medved'i (Ayı'yı) anımsarlar —dedi.— Bizimle birlikte tüm operasyonlara katılmıştı. Bir Sovyet subayıydı kendisi ve hepimize çok şeyler öğretti. Şimdi sözü dostumuz Nikolay Voronov'a (Ayı'ya) bırakıyorum.

Herkes şaşkınlıkla çevresine bakındı. Sesler iyice dinince, birden Voronov'un sesi duyuldu:

— Medved konuşuyor. Vedved konuşuyor. Bu gün sizlerle olamıyorum. Ama sizlerleyim. Çok uzaklardan konuşuyorum.

Benim yaşadığım kent kutup bölgesinde. Dinleyin beni, eski yoldaşlarım! Mickey'i anımsadım az önce, ve yaşamım acılarla dolu olmasına rağmen, yüreğimin sıMştığım duydum. Mickey köprüyü havaya uçururken ölmüştü. Ölmeden hemen önce söylediği şarkıyı ömrüm boyunca unutmayacağım:

Ötekilere bıraktık biz güneşi karşılamayı* Şarkı söyleyip içecekler sabahlara dek, Ve belki hiç akıllarına gelmeyecek, Nasıl, ama nasıl isterdik biz de yaşamayı.

Hayır, Mickey, hayır aziz dostum, biz seni unutmadık. Sen neşeliydin, şakacıydın, yürekliydin. Senden söz ettiğim zaman, aziz Mickey, dostlarım, Sovyet insanları, hayranlıkla, «Gerçek

FransızmışL» diyorlar. Hiç ihtiyar Desire'yi unutabilir miyiz? Ölürken bana: «Medved — demişti— Stalin'e de ki, ihtiyar Desire'nin kendisine selam yolladığını biliyor. Sovyet halkı Fransa'nın acısını anlıyor, ona güç, zafer ve mutluluk diliyor. Limoges savaşından bir gün önce Barselona'h taş ustası Jose'yi kaybetmiştik. Memleketini görebilmeyi ne çok isterdi Jose! Barselona hâlâ zincire vurulu, ama bir gün gelecek, özgürlük için canlarını vermiş kahramanlar, yaşayanlarla birlikte dizi dizi Barselona sokaklarından geçecekler ve her İspanyol kadım Jose'yi öz oğlu gibi anacaktır. Ölenleri anıyoruz, yaşayanlarla seviniyoruz. Selam sana Dede, ve sana Mado, selam Andre, Çek, Pierrot, Auguste, Manolo, Jeanneîte, Raymond selam hepinize dostlarım! Biliyoruz, huzursuzsunuz hepiniz, yeni bir savaştan söz ediliyor. Ama ben Fransızların bize karşı savaşmayı kabul edeceklerini hiç sanmıyorum, Fransa'yı biliyorum ben, en acı günlerinde gördüm onu ve böylesine büyük ve iyi bir halkm aldatılabileceğini düşünemiyorum. Benim ülkemde insanlar yalnızca inanmakla kalmıyorlar barışa, onun korunabileceğine de inanıyorlar. İhtiyar Desire'nin iki torunu vardı, söz etmişti bana onlardan. Eğer amtın açılışına geldilerse

onlar da, bilsinler ki, Stalin şunları söylüyor: Barışı korumak mümkündür, tüm kentleri, tüm üzüm bağlarını savaşın acısından, yıkımından korumak mümkündür. Benim ülkemde insanlar çalışıyorlar. Çalışıyorlar, çünkü işsiz insan, topraksız ağaç gibidir, ruhu kurur. Benim yaşadığım kent, geçenlerde kuruluşunun yirminci yılını doldurdu, biz bu kenti kar fırtınalarında, aylarca süren gecelerde ve —şu sıralarda olduğu gibi— güneşin gökyüzünden hiç ayrılmadığı bembeyaz gecelerde kuruyoruz. Madencilerimiz sizleri anlatıyorum, herkes seviyor sizi burada. Gloktion Pavlov adında yaşlı bir partizan var burada. Otuz yıl önce, bizim buraları, Kuzeyi işgal ettiklerinde İngilizlere karşı çarpışmış ve ağır yaralanmış. Sana, Mado, partizanca selamlarını iletmemi istedi benden. Mutlu olun dostlarım! Limoges'un sessiz meşeleri, hışırdayın! Barış içinde yaşa, sevgili Fransa! En değerlilerin kanlarıyla ödendi zaferin bedeli, bunu hiç unutmayacağız. Stalingrad askerlerinden ve Sovyetler Birliği'nin kentlerini, köylerini yapan işçilerden, partizanlara ve gönüllülere selam! Ak saçlı Medved, eski dostlarını bağrına basıyor.

Dede boğazının tıkandığını, gözlerinin dolduğunu hissetti ve eliyle gözlerini kapattı. Kalabalığa bakınca ağlayanları gördü. Heyecan öylesine fazlaydı ki, bir süre alkış falan duyulmadı; sonra eller boş yere çırpındılar yüreklerin duyduğu aşkı, öfkeyi, umudu belirtebilmek için.

Kürsüde Mado göründü sonra, uzaklara saplanıp kalmış kocaman gözleri her zamankinden daha da büyümüş gibiydi. Yüzünde öyle bir anlam, öyle bir gerilim yansıyordu ki, tüm sesler dindi, herkes sustu.

— Yoldaşımıza karşılık vermek istiyorum —diye başladı Mado.— Sevgili Medved, bugün bizimle birlikteydin. Tıpkı köprüyü uçürduğumuz, düşman karakollarını bastığımız, Limogcs'u özgürlüğüne kavuşturduğumuz günlerde olduğu gibi bizimle birlikteydin. Sana vize vermediler. Ama sen vizesiz geldin bize. Onların jandarmaları, toplan, tüfekleri, üsleri, bombalan var, ama halkın ruhuna karşı ne yapabilirler bunlarla? Sevgili Mcd-

DİPTEN GELEN DALGA

ved, Fransa güç durumda ve hâlâ özgürlüğü için savaşıyor. Sen bizi bilirsin, gerilemeyiz biz. Stalin yoldaşa eylemle yanıt veriyoruz: barış için dövüşüyoruz. Sevgili Medved, bana bir kızın olduğunu yazmıştın. Ona, kendisini, silah arkadaşımızın kızı olarak pek çok sevdiğimizi söyle. Büyüyüp seninle birlikte Fransa* ya geldiğinde, savaştığımız ormanları görecek. Ona ve sana şunu söylüyorum: özgür insanlarız biz bugün. Evet, Neales, memleketine, Amerika'ya dönecek! Fransa Fransızların olacak! Dinle, Medved, şehitlerimizi andığımız şu kutlu törende ant içiyoruz: halkımız hiçbir zaman Stalingrad halkıyla savaşmayı kabul etmeyecek! Bunu Mado söyledi. Dinle, şimdi hepimiz söylüyoruz: ant içeriz!..

Anıtın dikildiği alandan ve ormandan müthiş bir «Ant içeriz!» uğultusu yayıldı. Rüzgâr, insanların sözlerim ağaçlara götürdü ve kocaman, yemyeşil ağaçlar uzun uzun yinelediler andı. Mado, gözleri hep aynı noktaya takılı, öylece, kımıltısız duruyordu; geçmişe bakıyor, Sergey'i, Maki'yi, Medved'i görüyordu, geleceği görüyordu, yeşili, yakıcı sıcağı —şu temmuz günü gibi tıpkı— görüyordu.

84

Robert kızgındı: olaylar gafil avlamıştı onu. Evet gerçi Danovan daha şubatta Kore'ye dikkat etmek gerektiğini söylemişti, ama Robert onun sözlerini pek ciddiye almamıştı. Dul-les'm Kore'ye gittiğini öğrenince Robert gülümsedi: orayı düzene sokabileceğini Robert ancak şimdi anlayabiliyordu: «Seul hükümeti bir küçük hırsızlar çetesidir. Eğer Kore'de bir şeyler olmazsa Seul elimizden gider...» Robert'e neden açmamışlardı harekât planını?.. Besbelli Mac Arthur'un fikriydi bu, dünyayı sarsmak istiyordu Mac Arthur, Kore'yi Çin izleyebilirdi. Ama Acheson, Avrupa seçeneğini yeğliyordu. Johnson da öyle...

Peki kimdi kararlan veren? Belki de, Danovan da, Acheson da, Başkan da birer kuklaydı da ipler Wall Street'in elindeydi?.

Harekâtın ilk haftasında Amerikalıların uğradıkları başarısızlıklara Robert'in cam sıkılmakla birlikte içinden, oh olsun! demişti. Ne aptalca bir girişim bu: sömürge savaşma başlıyorlar, ve üstelik bunu kendi çocuklarımızı harcayarak yapıyorlar! Eğer Pyeag Yang üzerine bir bomba atsalardı, bunu aklım alırdı. Ama buna bir türlü karar veremiyorlar ki... Kimimiz Avrupa'yı hesaba katmak gerektiğini savunuyoruz: kızıllar en olmayacak çevrelerde bile bombaya karşı bir kamuoyu oluşturmuşlar. Kimimiz de bombanın yeterince etkili olmayabileceğini fısıldıyor, böylece yaratılmış bir mit yıkılabilirmiş... Neye dayanacağız, şaşırdım kaldım? Gazeteler uluslararası bir kolordu kurulacağını yazıyorlar. Saçma! Böyle şeylerde kimseye duyurmadan karar alınır. Birkaç kutlama telgrafı ve batakhanelerden devşirilmiş birkaç bin çapulcu oluyor kısmetimiz. Askerlerimizde savaşçı ruh yok. Üç yüz denizci, karşı tarafta iki makineli tüfek var diye saatlerce yerinden kıpırdayamıyor. İnanılmayacak bir şey, ama ne yazık ki gerçek. Nerede Amerikan coşkunluğu? Asker değil, spekülatör ve birtakım nevrastenikler yetiştirmenin cezasını

çekiyoruz. New York Times'âa Myler'in, savaşın dehşetini anlatan romanının reklamını yaparlarsa böyle olur. Kızılların barışın erdemleri üzerine bağırmalarına olanak verilirse böyle olur! Ve Amerikalıların özgür düşünceliliği üzerine duy-gulanılırsa böyle olur, daha ilk provada ağzının payını verirler adama! v

Robert, eleştiri-suçlama yapacak sıra olmadığını anlıyordu. Kayıpları sınırlamak, olup bitenlerden ders almak gerekti. Hiç dinlenmeden çalışıyordu. Karısını denize göndermiş, kendisi boğucu, kızgın kentte kalmıştı. Zayıflamıştı da; gözleri yorgunluk-' tan ve hırstan parlıyordu.

Tüm ülke sıtmaya tutulmuş gibiydi. Binddle, mimarını sıkıştırıp duruyordu: dünya savaşı, mimar onun yeraltı evini tamamlamadan başlayabilirdi. Rahmetli senatör Lovv'un arkadaşı

Yoker, hemen her gün Moskova üzerine bir bomba atılmasını öneriyordu: «Böyle, gerginlik içinde yaşayamayız...» Boydge diplomatların, askerlerin yaptıkları yanlışlardan sorumlu olamayacaklarını, generallerin, Amerika'nın prestijini beş paralık ettiklerini, Lüksemburgluların bile artık işlerine burun soktuklarım bağırıyordu. Bernson üç-beş gazeteciyle her gün «Kızıl canavarlıkların parlak tasvirlerini yapıyordu. Uykuyu durağı yitirmişti Bernson. Her gece kâbus görüyor, «Napalm; hayır, bu bile etkilemiyor!» diye bağırıyordu uykusu arasında. Karısı onu yatıştırmaya çalışıyordu. «Kuzucuk, iyi bir sinir doktoruna göstermelisin kendini. Çok güzel ilaçlar var günümüzde...» Jack-son'da Richmond Junior, doktor Hcllitz'e gidiyor ve, «Eğer beni askere çağırırlarsa, diyordu, çocukluğumdan beri saralı olduğuma ilişkin bir rapor verir misiniz?» Yargıç Gilmore, kızılların muhakkak Meksika körfezine çıkartma yapacaklarını, o zaman kendisinden Clark işinin hesabını soracaklarını söylüyordu. Anders, Mac Horn'u çağırdı:

— Kızıllar başladı. Otuz sekizinci paraleli geçmişler. Eğer hemen oracıkta derslerini vermezsek Amerika'ya kadar uzanırlar.

Mac Horn içini çekti:

— Kızılların başlamaları hiç şaşırtmadı beni, her zaman söylemişimdir bu adamların sıfır numara üçkâğıtçı olduklarını... Kötü olan benim de başlamam gerektiği. Korktuğumu sanmayın, yalnızca ben şu Kore denilen lanet yere giderken, ömründe barut kokusu duymamış işsiz güçsüzler de Brodway'de dolaşıp keyfedecekler.

— Sizin örnek olmanız gerekir, eski muharipsiniz siz, ne zorluklar içinde kazandınız o madalyalarınızı.

— Korkarım bu kez hiçbir zorluk çekmeden göbeğim küçük bir demir parçası kazanıverecek. Aslında ne yararı var bunları konuşmanın! Madem ki yazıldım, gideceğim, ne zenciyim ben, ne yahudi: karşı yolda nefis bir bar var, gidip bir kadehçik bir şeyler içelim, bu, otuz sekizinci paralelden konuşmaktan

DİPTEN GELEN DALGA

çok daha iyidir. Zaten yakında göreceğim o paraleli, ama orada şöyle sakin sakin bir kadeh bir şey içebilir miyim, bunu bilmiyorum.

Bili Coster'e düşlerini gerçekleştirmek kısmet olmadı. Avrupa'dan temmuzda döndü, dinlenmek, sonra da sosyete skandallan üzerine haftada bir-iki yazı yazmak niyetindeydi. Ancak Victoria' nın boğazına kadar borca girdiğini öğrendi döner dönmez. Victoria şarlatanın birine bir koltuk takımı ısmarlamıştı. Üçgen biçiminde olan bu koltuklar hem kendi çevrelerinde dönebiliyorlar, hem de sıçrayabiliyorlardı, bu sırada da iç karartıcı, siren sesine benzer bir ses çıkartıyorlardı. Bayan Coster bunların, «sentetik sanatın son sözü» olduğunu ve kendisinin böyle bir şaheser için topu.topu on bin dolar ödeyememesi durumunun utanç verici olacağını düşündüğünü söyledi. Bili öfkeyle, hiçbir zaman böyle rezil şeylerin üzerine oturmayacağını, parası olmadığını, zaten bayan Coster de dahil olmak üzere her şeyden ve herkesten bıktığını söyledi. Ancak akşam yine de bir .makale dikte etmekten kendini alamadı: «Önümde Kore'de ölmüş kızıl tankçıların fotoğrafları var. Bunlar —açıkça görülüyor— Koreli makyajı yapılmış Rus askerleri. Amerika için savaş başladı. Gözüpek pilotlarımız kızıl sürülerini yok ediyorlar: o kızıl sürüleri ki, tüm Kore'yi, Japonya'yı hatta Filipinleri ele geçirmeye niyetlenmişlerdi.»

Bayan Dora Adams kocasına:

— Görüyorsun artık değil mi? diye bağırdı öfkeyle. Mac Clay'in seni nasıl oyuna getirdiğini görüyorsun? Bombaya karşı o kâğıdı imzaladın, ama kızıllar Kore'ye saldırdılar...

Aynı akşam bilimsel bir toplantıda karşılaştığı profesör Godwin de şunları söyledi Adams'a:

— Siz de, ben de düşüncesizce hareket ettik gibime geliyor. Elbette, atom bombasına yine karşıyım. Ama zamansız oldu çıkışımız... Güney Kore'ye saldırılarından sonra herkes komünistlere kızgın. Profesör Hennessy'nin eline de iyi bir ba-

hane geçmiş oldu: artık herkese kızılları ancak atom bombasının durdurabileceğini söyleyecektir.

Adams kaşlarını çattı ve hiçbir şey söylemedi.

İç karartıcı odasında, daracık bir iskemleye oturmuş çalışmaya çalışıyordu. Ancak kafası Kore olaylarına takılmıştı. Godwin, Dora değil... Akıllı bir adamdır profesör. Belki de haklı, bilmiyorum... Zaten orada neler olup bittiğini kimsenin bildiği yok. Herkes haklı ve herkes suçlu. Ama bir gerçek var: şu anda kentler yanıyor ve ana-babalar yiten çocuklarını arıyorlar. Artık hiçbir şey duymak istemiyorum, elime de gazete almayacağım. Kan denizinde yüzer, yalan, nefret dumanında boğulur olduk tümden. Neden kırk yıl insanın yapısını öğrendim? Doğa anayı öğrendim? Karanlıklar, dev kertenkeleler daha iyi!.. Öfkeyle elindeki Timesh yere fırlattı ve parçalayana kadar üzerinde tepindi.

Profesör Mac Clay'e aynı zamanda Barış Komitesi üyesi de olan kürkçüler sendikası sekreteri geldi.

— Kore'deki savaşa karşı büyük bir miting düzenlemek istiyoruz. Korkunç şeyler oluyor orada, şu fotoğraflara bir baksanıza. .. Sizden de bir konuşma yapmanızı rica ediyoruz. Reverend Mac Hill'den de istedik, ama o kabul etmedi, öfkemizi paylaştığını söylüyor, ama şu anda, durum çok nazikmiş, gazeteler bütün aklı başında, dürüst insanları serseme çevirmişler.

— Elbette çok zor bir durumdayız —diye karşılık verdi Mac Clay.— Ama eğer şimdi bir çıkış yapmazsak kendimize bile saygı duyabileceğimizi sanmıyorum. "¦"

Mitinge iki bin kişi geldi. Mac Clay şunları söyledi:

— Bilmiyorum, ilk kim geçti otuz sekizinci paraleli? Çok uzak bir yer buraya, kanıtlar, birbiriyle çelişkili, dolayısıyla bir karara varabilmek zor. Gergin durumlarda sınır olayları olağandır. Ama bildiğim bir şey varsa, Koreliler San-Fransis-ko'ya çıkartma yapmadılar, Washington'u ya da New York'u bombalamıyorlar. Çocuklarımız sakin sakin uyuyorlar. Oysa Koreli çocuklar ateşler içinde yanıyorlar ve onları Amerikalı pilotlar öldürüyor...

Salona Andres'in kopukları daldı ansızın. Dövüş başladı. Miting kırılmıştı. Mac Clay tam salondan çıkarken birisi koşarak geldi ve sopayla vurmaya başladı.

— Al sana Amerikan pilotları için!.. Profesör Mac Clay'i hastaneye götürdüler.

Halk ilk günlerdekine oranla yatışmış; savaş, işleri canlandırmıştı. Uzun süredir mağazalarda bu kadar çok alıcı görülmemişti. Binddle senatör Yoker'a şunları söylüyordu:

— İşadamları durumdan memnunlar. Bu çok önemli. Sorun hiç şüphesiz Kore'nin avuç içi kadar bilmem ne parçasında değil, savaştan önce de hiçbir şey yokmuş orada söylediklerine göre, şimdiyse iyice çöle dönmüş... Ama burada her şey tümden bir canlılık kazandı. Her yıl bu aylarda, işadamları genellikle işlerin durgunluğundan yakınırlardı, dün akşam Graysen bendeydi, siparişleri yetiştiremiyorlarmış. Borsa bültenine bir bakın. 1928'den bu yana kauçuğun bu kadar yükseldiği görülmüş şey değildi. Ya yün?.. Bolluk ve mutluluk çağma girmekte olduğumuzu söyleyebiliriz. Ben, örneğin, artık hiç sinirlenmez oldum...

Danovan da neşeli bir yüzle şunları söylüyordu Robert'e:

— Anımsıyor musunuz, nasıl karşı çıkmıştınız Asya seçeneğine? Doğru değildi bu: bir dünya savaşı, çünkü, ancak lokal bir savaştan sonra başlayabilir... Eski Romalıların dediği gibi, bütün yollar Moskova'ya çıkar. Kore harekâtı bunun ilk örnek-Çiği-.

Robert tüm ülkenin canlanıp gayrete geldiğini gözlemliyor ve bundan büyük bir memnunluk

duyuyordu. Başkan bile hatta, daha kararlı bir tavır içindeydi. Üç ay önce olsa gazeteler profesör Mac Clay olayından dolayı ateş püskürürlerdi, oysa Şimdi adama yapılan saldırıya aldıran yoktu. Chicago'da, geçenlerde, üç kızılı polisin gözü önünde dövmüşlerdi. Philadelphialı lejyonerler tüm komünistlerin tutuklanmasını istiyorlardı. Pro-

il

fesör Gadwin'in bile akıllandığı söyleniyordu. Güneyliler, her zaman olduğu gibi, ateşliydiler: Jackson'da Kore'yle ilgili ile-ri-geri sözler eden bir zenciyi asıvermişlerdi. Kore'de komünistlerin hakkından gelir miyiz gelmez miyiz bilmem ama, cephe gerisini temizlemekte olduğumuz kesin.

Garstone'un çalıştığı fabrikada işçiler başlangıçta komünistlere sövüyorlardı. Mark James, «Güney Kore'nin durumu Ku-zeyinkinden kötüydü, anlıyorum ama bu, savaş başlatmak için bir neden değildir ki...» dyiordu. Wipper «takke düştü, komünistlerin keli göründü, Amerika tehlikede» diye bağırıyordu. Toplantıda Allison'u konuşturmadılar. İnsanlar birbirlerine heyecanla gazetelerin «kızıl canavarlıklarına ilişkin öykülerini aktarıyorlardı. Komünistleri destekleyenler çok azdı. Garstone da bunlardan biriydi. Times ve Herald'dan Kore halkının Amerikan askerlerine karşı düşmanca davrandıklarına ilişkin foto-rö-portajları kesiyor, çalıştıkları ünitede hazırladığı bir panoya yanan Kore kentlerinin fotoğraflarını asıyor ve «Bütün bunlar niçin?» diye yazıyordu. Her akşam bir yerlerde konuşma yapıyor, makaleler yazıyor, bildiriler hazırlıyordu. Bazan eve geç saatlerde dönüyor ve Betty'yi bulamıyordu: ona da kentin banliyösünde görev verilmişti: «Kadınlar Komitesi» adına konuşmalar yapıyor, kadınları, anneleri savaşı protesto etmeye, yakınlarının ölmesine karşı çıkmaya çağırıyordu.

Bir ay geçmiş ve işçilerin havası belirli biçimde değişmişti. Askeri başarısızlıklar herkesi etkilemişti. Mark James alay ediyordu: «Rusları dize getireceklerdi güya, oysa Kore'nin yansıyla bile başa çıkamadılar...» Artık Wipper ilkin kızılların başladığını söyleyecek olsa, ona hemen karşı çıkıyorlardı: «O-nun orası belli değil, hiç birimiz orada değildik, zaten kimin başladığı o kadar önemli de değil, önemli olan, bizimkilerin tâ oralara neden burunlarını soktuğunu?...» Aslında işçilerden büyük kısmı hâlâ her kötülükte biraz da iyilik bulunduğunu düşünüyordu: fabrika habire sipariş alıyordu, demek ki ücretler yükselecekti. Ancak kısa bir süre sonra fabrikaların

askerleştirileceği, işçilerin fabrikalara bağlanacağı ve işçi ücretlerinin dondurulacağı söylentileri yayılmaya başladı. İşçiler artık Allison'un ya da Garstone'un sözlerini can kulağıyla dinler olmuşlardı. Wipper ekonomide genel canlanmanın işçilerin de yararına olacağım kanıtlamaya boş yere çalışıyordu, hemen sözünü kesiyorlardı onun: «Ya işçi ücretlerini dondurur-larsa?..»

Sendika toplantısında Garstone'un verdiği öneri üzerine alman Kore'de ateşkes imzalanması ve kentlerin bombalanmasını protesto kararını delegelerin dörtte biri destekledi.

Robert gülümsedi: aptallar, kendi kuyularım kendileri kazıyorlar! Bombardıman uçakları için motor yapan fabrikanın delegesi bombardımanların durdurulmasını istiyor! Amerikan işçilerinin bu kadar salak olabileceğini hiç sanmazdım, doğrusu*.

F.B.I.'den Joyce, Robert'e Garstone'un aktif bir komünist olduğunu; aleyhinde bir sürü delil bulunduğunu söyledi. Ulusal çıkarlara aykırı davranmaktan hemen mahkemeye verilebilirdi Garstone. Robert biraz düşündükten sonra:

— Böyle bir dava için yeterince önemli birisi değil o . —dedi.— Profesör Mac Clay'i sanık sandalyesine oturtmak çok

daha etkili olur. Bunun için de yeterince delil var elimizde.... Hiç kuşkusuz fabrikaları kızıllardan temizlemek gerek, ama eğer sizce bir sakıncası yoksa Garstone'la biz uğraşırız...

Profesör Mac Clay elleri bağlı olarak getirildi mahkemeye. Yargıca vicdanen rahat olduğunu söyleyen Mac Clay şöyle devam etti:

— Komünist değilim ben.' Başkan Roosevelt'in ateşli bir yandaşıydım... Kore'de yaptıklarınızı suç sayıyorum ben, bu yaptıklarınız, Nuremberg mahkemelerinden sonra uluslararası hukuka «genosid» olarak giren suçun kapsamı içindedir...

Savcı söz aldı ve haykınrcasına başladı konuşmasına:

— Karşımızda kizıllarca aldatılmış bir zavallı değil, Yale Üniversitesi profesörlerinden, akademik kariyeri olan bir adam duruyor. Kendisi burada az önce uluslararası hukuktan söz

etmeye kalktı. Herhalde siz kendisine daha önce Amerikan yasalarını bir hatırlatırsınız? Bir savaş durumundayken, yani bizim uygarlık için savaşa girdiğimiz bir sırada, bu adam yalnızca barış istemek cesaretini göstermekle kalmadı, Amerikan gençlerini öldüren insanları desteklediğini de açıkladı. Bu, düzenin çiğnenmesi demektir, bu, hatta, ulusa meydan okumak demektir!

Mac Clay'i dört ay hapse mahkûm ettiler. Bill Coster öfke dolu bir yazı dikte etti: «Dün kızıl profesörün karısı, Rusların verdikleri yirmi bin dolarla zümrüt bir gerdanlık satın aldı kendisine. Amerika'nın can düşmanlarına daha ne zamana kadar efendice davranacağız? Çocuklarımız Kore

topraklarında ölürken, biz burada onların katillerine yardım eden suçluları konforlu hapishane hücrelerinde dört ay dinlenmeye mahkûm ediyoruz.»

Bu olaydan hemen sonra da Coster ve tüm öteki gazeteciler bir başka sansasyonel haberle ilgili yazılar yazmaya başladılar. Central Park'ta Garstone adında birisi Şibalov admda bir Rus'a yeni tip ağır bombardıman uçaklarının projesini verirken yakalanmıştı. Gazetelerin bildirdiklerine göre bu Garstone önde gelen komünistlerden biriydi, mükemmel Rusça konuşuyordu ve Moskova'dan verilen çok önemli görevlerde kullanılıyordu. Hukuk öğrenimi gören kızıl ajan, fabrikaya sıradan işçi gibi girmiş ve burada herkesin sempati ve güvenini kazandıktan sonra yeni motorun projelerini çalmıştı. Onu tam motor projelerinin bulunduğu zarfı Şibalov'a verirken yakalamışlardı.

Şibalov'u Bernson bulmuştu. Genç sayılmayacak bir adam olan Şibalov, savaştan önce Vilno'da oturmuş, sonra Alman polisine hizmet etmiş ve iki yıl, Amerika'ya vize alana kadar Batı Almanya'da kalmıştı. New York'ta yoksulluk çekmiş ve bu iş için Bernson'un ondan «evet» cevabını alması hiç zor olmamıştı. Yalnızca şunu söylemişti Şibalov: «Hapiste bir yıldan fazla kalmaya razı değilim, paralan da ortalık karışmadan yatıracaksınız adıma bankaya...»

Avukat, Betty'ye:

— Durum çok ciddi —dedi.— Şibalov akıllı, Garstone'Ia «Barış Dostları» mitinginde tanıştığını söylüyor. Garstone de bunu doğruladı. Garstone'un dediğine göre bu Şibalov ondan Kore'yle ilgili yazı ve resim istemiş arkadaşları için. O da Central Park'a bir zarf içinde gazete kesiklerini götürmüş. Şibalov zarfta proje bulunduğunu söylüyor. Garstone komünist olarak tanınmış birisi, onun da bunu inkâr ettiği yok zaten. Kurtuluşu zor...

Betty metindi. Yalnız bir kez ağlamıştı: Garstone'Ia yürüdükleri sokağı, bardaktan boşanırcasına yağan yağmuru, dar, upuzun odayı anımsadığında... Garstone'u büyük bir aşkla sevdiğini biliyordu artık. Birlikte yaşadıkları topu topu iki aydı, ama ona sanki Garstone'dan önce hiç yaşamamış gibi geliyordu. Ne mektup alabiliyordu ondan, ne de bir görüşmeyi düşleyebi-liyordu: herkes için Garstone'un yalnızca bir tanıdığıydı o.

Smiles ona şöyle dedi:

— Bu dürüst Amerikan işyerine layık değilsiniz siz. Sizinki gibi güvercinler askerlerimizin gözlerim gagalıyor. Hemen polise bildirebilirdim sizi, ama dua edin ki ortağım çok yufka yürekli. Şimdi defolun bakalım artık buradan!..

Betty, kardeşinin Kore'ye gönderildiğini bildiren bir mektup aldı annesinden: «Artık kızılları korumaya cesaret edemezsin. Komünistlerin neler yaptıklarını oku ve babandan seni bağışlamasını dile. Allah göstermesin Jim'e bir şey olacak olursa, onun kam senin üzerindedir, unutma.»

Betty, «Barış Komitesbnde daktilo olarak çalışmaya başladı. Önünde daktilo, yazıyordu: Aşağıda imzalan bulunan biz din görevlileri Kore'deki kan dökümünün durdurulmasını öneriyoruz...» Gece-gündüz gitmiyordu Garstone'un hayali gözünün önünden. Güneş ışığı karşıki duvar üzerinde koşarcasına yer değiştiriyor, bazen sabahın pembe ışıklarıyla, bazen akşamın

kırmızısıyla yıkanıyordu. Joe onu öpüyordu...

İşini bitirdikten sonra çeşitli adreslerdeki kadınlara gidi-

yor, aydmlık bir gülümsemeyle çağrıya katılmalarını öneriyordu. Bir gün gazetede Coster'in şu sözlerini okudu: «Amerika için savaş başladı...» Evet diye düşündü hafifçe gülümseyerek, Amerika için savaş başladı: Amerika'nın onuru, Amerika'nın özgürlüğü için savaş... Her şeyi kurtarabiliriz daha... Joe, bu savaşı biz kazanacağız! Yeniden senin o uzun dar odana gireceğiz. Bir koridora benzediğini söylemiştin o odanın. Hayır, mutluluğa giden bir patikaya benziyor odan...

85

Bir gün önce, her şey son derece sakin, kayıtsız bir yaz gününü andırıyordu. Yüzlerce küçük tezgâhta yiyecek-içecek, renk renk kumaş, çiçek satılıyordu. Köprünün üstünde çocuklar cıvıl cıvıldılar. İki sokağın kesiştiği köşedeki büyük yapı dört yanından iskelelerle çevrilmişti: öğle tatilinde işçiler bu iskelelerin altına, gölgeye uzanmış, uyuyorlardı. Bir de pankart asılıydı: «Stockholm çağrısını imzaladın mı?> Tam pankartın altında, diz çökmüş bir kadın çocuğunu emziriyordu. Yüzünden, boynundan su gibi ter akan bir çömlekçi, eline aldığı bir toprak çamuru bir büyücü çabukluğu ve anlaşılmazlığıyla testi haline getiriveriyordu.

Sobolyev, Minayev'e bir antlaşma hazırlanması gerektiğini söyledi: Koreliler yeni tekstil fabrikaları için donanım alacaklardı. Minayev öğleye kadar çalıştı. Sonra posta geldi. Olga' dan kısacık bir mektup vardı Minayev'e: «Bazen seni kıskanıyorum, o kadar olağanüstü şeyler görüyorsun ki... Bizde ise her şey eskisi gibi, annemin sağlığı yerinde, her pazar eski evimize konukluğa gidiyor. İki haftaya kadar işlerim bitiyor. Senden telgraf bekliyorum: eğer sen izne buraya gelemeyeceksen ben oraya geleceğim. Artık kavuşmamız yakm, bu durum bendeki bütün sakinliği aldı götürdü, günleri sayıyorum durmadan, kavuşma düşüncesiyle uyuyor, bu düşünceyle uyanıyorum. «Öpe-

rim» diye yazacaktım, ama, hayır, yeter artık kâğıt üzerinde öpüşmek. Yakında kavuşacağız, başka hiçbir şey düşünemiyorum...» Minayev mektubu bir kez daha okudu, zarfın üzerine baktı: hiç tarih atmaz Olga mektuplarına... Ben telgraf çektikten dört gün sonra vermiş mektubu postaya... On beş temmuzda Moskova'ya uçacağını düşünerek gülümsedi Minayev. Olgacığm hakkı var: son günler, en zor, en uzun günlerdir. Sonra başından başlayıp en küçük habere kadar Pravda'yı okudu; Paris' ten partizan anıtının açılışına ilişkin ilginç bir röportaj, yeni bir filmin eleştirisi, Volga üzerinde yapılan çalışmalar ilgisini çekti.

Akşam her zamanki gibi çalışmaya oturdu. Kitabında vermek istediği en yeğin olaylarla dolu

aylara gelmişti sıra. Kurgan üzerindeki o korkunç geceyi anımsadı. Almanlar bombardımana başladıklarında ortalık daha yeni ağarıyordu. Ne daha önce, ne de daha sonra böylesi hiç olmamıştı. Herhalde hiç kimsenin sağ kalmamasını istiyorlardı. Tümden toprakla örtülmüştüm ben. Sürünüp çevreme bir göz attım, Osip yoktu. Herhalde öldü, diye düşündüm. Ama o bataryaya kadar sürünmüştü. Her şey gözümün önünde gidip geliyordu. Olga'ya, «Binbaşı nerede?» dîye soruyordum ve onun ne dediğini duymuyordum bile. Sonra telefonda bağırıyordum: «Osip? Orada durum nasıl?» - «Yok bir şey, dayanıyoruz...»

Minayev gün ağarana kadar yazdı.

Bütün bunlar bir gün önceydi. Ertesi gün Pyeng Yang' da kısacık bir haber yayıldı: Syngman Rhee'nin birlikleri otuz sekizinci paraleli geçmişlerdi. Hayat sanki bıçakla ikiye ayrıh-vermişti. İşçiler daha iskelelerin üzerinde duruyorlardı, büfelerden meyve alıyordu herkes daha, çocuklar oynuyorlar ve Minayev, Sobolev'e hazırladığı antlaşma taslağını gösteriyordu, ama bütün bunlar gerçekten çok bir düşe benziyordu. Radyodan ilk çarpışmalara ilişkin haberler veriliyordu. Kadınlar endişeyle bakıyorlardı kocalarına ve oğullarına. Ellerinde paketler ve bohçalar istasyona doğru gidiyordu insanlar ivecen adımlarla. Akşam kent karartılmıştı ve Minayev artık ne kitabını, ne de

Olga'ya yakında kavuşacağını düşünemezdi, aralarında yaşadığı ve zorlu bir sınavdan geçmekte olan halkın yazgısını düşünüyordu. Dün görüp de gönenç duyduğu her şey, bugün yüreğini sızlatıyordu: elinde kitaplarıyla öğrenci kız, kimya fabrikasının üretimine ilişkin rakamlar, iki sokağın kesiştiği köşedeki tamamlanmamış, koca yapı. Nasıl da güzel çalışıyorlar, yaptıklarının çokluğuna, öğrencilerinin okuduğuna, yaşantılarının kazandığı çekiciliğe nasıl da seviniyorlardı... Ve işte şimdi her şey boşa gidiyordu. Hem de niçin? Amerikalının biri kazanmak, ne pahasına ve nasıl olursa olsun, kazanmak istediği için... Minayey herkesten daha iyi anlayabiliyordu Kore'yi nelerin beklediğini: Amerika'nın gökdelenlerini, neonlarının parlak ve ölü ışıklarını, bilinçlerin korkunç karanlığını biliyordu; bu, göklerden okyanusların üzerine çöken gece gibi yoğun bir karanlıktı.

Üç gün sonra radyo Amerikan birliklerinin Kore'ye çıkartma yapmakta olduklarını bildirdi. Birkaç gün sonra ise B-29' lar kenti bombalamaya başlamışlardı. İlk bombardımandan sonra Minayev evlerin yıkıntılarını, duvarlardaki oyukları, dağılmış tuğlaları gördü. Ayaklarının altında camlar gıcırdıyordu. İtfaiyeciler yangından yangına koşturuyorlardı. Sedye ile genç bir kadını taşıyorlardı yolda, yarı açıktı kadının ağzı, bağırmak istiyor, bağıramıyordu, iki bacağı da kopmuştu bombalardan. Minayev'e bütün bunları daha önce görmüş gibi geliyordu. Çok kısa bir süre önce anlaşılmaz gelenekleri ve alışkanlıklarıyla, şarkıya benzer cıvıltılı diliyle, budist tapmakları ve tuhaf alfabesiyle son derece gizemli bir ülke olarak bulmuştu Kore'yi. Şimdiyse her şey bildik oluvermişti. Barış günlerinde, diye düşünüyordu, ne kadar birbirinden ayrı, ne kadar birbirine benzemez oluyor ülkeler, hepsi kendince, hepsi kendine özgü ve ilk bombardımandan sonra ne çok benziyorlar birbirlerine!

Radyo- Amerikalıların geri çekildiklerini bildiriyordu. Bu arada ilk tutsak ele geçmişti: kırmızı

yanaklı, boylu boslu, At-lantalı bir şoför... «Rezillik!.. Japonya'dan niye getirdiler beni buraya bilir miyim?.. Ne diyorum size: rezillik bütün bunlar...»

Halkın morali düzelmişti. Sokaklar söylenen şarkılarla inim inim inliyordu. «Bizimle başedemez onlar...» diyordu halk.

— E, ne düşünüyorsun bakalım bütün bu olanlar üzerine?

Sobolev'in sorusuna hafifçe gülümseyerek karşılık verdi Minayev:

— Amerikalıların hoşuna gitmeyecek burası. Onlar konforlu savaşı severler. Almanya'da, güzel oteller, kent dışlarında güzel villalar vardı, sonra Almanlar da kendilerini çok iyi karşılamışlardı: SS'ler o kadar da aptal değiller doğrusu, Amerikalılarla anlaşmanın bizimle anlaşmaktan çok daha kolay olacağını şıp diye anladılar. Oysa buradaki tablo çok değişik... Duş yerine yağmur, kır villaları yerine partizanlar, korkunç yollar var ve hiç kimse penceresinden sarkıtacağı beyaz bir paçavranın evini süsleyeceği düşüncesinde değil. Hayır Kore'yi ele geçiremezler, ama yıkabilirler. Korelilerin avcı uçakları çok az, alçaklar yaptıklarının cezasız kalacağını çok iyi biliyorlar, Mac Arthur'a zafer anısı gerek: kaç ev yıktığı, kaç çocuk öl-dürdüğüyle övünebilmeli adam.

Günler sıcak ve yağmurlu geçiyordu. Yakıcı nemden boğulacak gibi oluyordu Minayev. Motorların bildik gürültüsü gecenin sessizliğini bölüyor, aniden çakan bir ışıkla her. yan aydınlanıveriyordu. İnsanlar sığmaklardaydı ve birbiri ardınca bombalar patlıyordu.

Bombardımanın üçüncü günüydü. Minayev sığındığı hendekten çıktı. Çevredeki tüm evler yanıyordu. Alevler öylesine güçlüydü ki, kimsenin söndürmeye çalıştığı yoktu. Minayev'in yanında bir kadın duruyordu. Bağırıyordu kadın. Alevlerin ıslığından, çöken yapıların çatırtısından ve bağırış çağırıştan kadının sesi duyulmuyordu, ama Minayev onun bağırdığını anlamıştı. Onun, kendisini tutan iki kadın olmasa, alevlerin sardığı eve doğru atılmak istemesinin nedenini de anlamıştı. Ve birden koşarak eve girdi Minayev, merdivenleri çıktı, yoğun duman gözlerini ve genzini yakıyor, hiçbir şey göremiyordu. Birden ağlayan bir

çocuğun sesini duydu. Çocuğu kucakladığı gibi pencereye koştu. Onu gören kadınlardan ikisi pencerenin altına geldi. Birisi öbürünün omuzuna çıktı. Minayev yarı beline kadar sarkıp çocuğu kadına uzattı. Kendisi de pencereden atlayacaktı ki, içerde birisinin daha ağladığım duyar gibi oldu. Geri döndü, baktı, kimse yoktu. Merdivenlerden inmek istedi, ama onlar da alevler içindeydi şimdi. Ceketinin tutuştuğunu gördü birden. Pencereye doğru koştu son bir güçle ve yere attı kendini. Kadınlar hemen sedyeci çağırmaya koştular. Yakıcı, nemli toprağın üzerinde, kendinden geçmiş yatıyordu Minayev.

Sobolev'i gün doğarken bulabildiler. Doktor:

— Yanıklar derin... dedi. Ateşi de otuz dokuz onda yedi...

Hastanenin önünde, yanında kızıyla her gün bir kadın bekliyordu. Hastaneye giren çıkan herkese ürkek ürkek «Rus nasıl?» diye soruyordu. Genç telefoncu Li Ok Yen'di bu. Gece nöbet-çiydi. Kızını eve bırakmıştı. Komşu göz kulak olur diye düşünüyordu. Komşu kadm ise kocasını cepheye uğurlamaya istasyona gitmişti. Li Ok Yen suskun, öylece bekliyordu: kızını kurtaran adama bir şey olmuş muydu? Dört yaşındaydı kızı, şöyle böyle anlayabiliyordu olup bitenleri, ama annesi parmağıyla hastanenin penceresini gösterip de, «O orada» dediğinden beri gözlerini pencereden ayıramıyordu. Akşama doğru başkaları da geldi hastanenin önüne. İçeri girmiyorlar, yüksek sesle konuşmaktan çeki-niyorlardı. Şu Koreli kızı içerdeki Rus'un kurtardığını hepsi biliyordu.

Akşam Sobolev yeniden geldi. Doktor:

— Bir saat önce ayıldı —dedi,— bir şeyler içmek istedi... Ama az önce yeniden bayıldı... Kâfur yaptık kendisine... Umutsuz değilim ben...

Sobolev ayaklarının ucuna basa basa içeri girdi. Minayev'in

yüzü yanmadığı için, sakin uyuyan bir adam gibi görünüyordu.

Gece yeniden başladılar bombardımana. Bombalardan biri-

si hastanenin az ötesinde patladı. Camlar şangırdadı. Birilerinin bağırdığı duyuldu. Sonra tüm sesler dindi.

Sabaha doğru, ortalık ışımaya başladığında Minayev kendine geldi. Karyola, yaralı bir çocuk, hemşire... Acıyla düşündü: ne zaman yaralandım ben? Osip nerede? Kim komuta ediyor tabura?

Birden yerinden fırladı, bağırdı:

— Dayan Osip!

Hemşire geldi yanma. Yeniden yerine yatmış, sakin, sessizce solur buldu onu. Sonra doktora bildirdi:

— Sayıklıyor. Birinin adını söyledi. Kardeşi herhalde...

Stockholm'den döndükten sonra Profesör Dumas iki kez mitingte konuştu, sonra yattı ve aşağı yukarı bir ay hiç yerinden kalkmadı. «İlk kez geliyor bu başıma, diyordu Mado'ya, artık kendimin efendisi olamamam tiksinç bir şey...» Üç yıldır üzerinde çalıştığı kitap hemen hemen bitmişti ve Dumas kederle düşünüyordu: şu işe bak, bitirip bitiremeyeceğimi bile bilemiyorum... Doktor geldiği zaman da onunla her şeyden konuşuyordu: burada sözü edilmeyen tek şey sağlığıydı. Profesör Du-villier Mado'ya, «Onu tedavi etmek bir işkence, diyordu, kendini korumak istemeyen bir adam. Birazcık iyileşir iyileşmez yerinden kalkıyor ve kendini işe veriyor. Olağanüstü, inanılmayacak bir vücudu var. Bir düşünsenize, Buchenwald'da iki yıl kaldı ve o sıralarda yaşı yetmişin biraz altındaydı...» Mado çekine çekine daha az çalışmasını söyledi Dumas'ya, hiç sanmıyordu kabul edeceğini, ama birden razı oldu Dumas: «Doğru, yoksa bu gidiş gidiş değil...»

Mado hergün uğruyordu ona, oyalamaya çalışıyordu. Paris' ten her ayrılışında heyecanlanıyordu: Dumas nasıl?.. Ağustos

başlarında bir haftalığına Dijon'a göndermişlerdi. Döner dönmez doğru Dumas'ya koştu. Keyfi yerindeydi Dumas'nın, Dijon'da imza kampanyasının nasıl gittiğini sordu.

— Doğru yoldasınız: her kapıyı, tek tek her kapıyı çalmak gerek. Yalnızca gazeteyle hiçbir şey yapılamaz, insan sesi önemlidir. Dün ben de bir imza topladım: profesör Duvillier'den. İki ay direndi, doktor olduğunu, bizim bu yaptığımızınsa politika olduğunu söyledi. Çok ciddi konuştum kendisiyle. Sağlık durumumun çok kötü olduğunu söyledim —bunu kendisi de biliyor,— böylece hayatımın bir bilançosunu yapma noktasına geldiğimi, burada da en önemli şeyin, kendini, sonuna kadar bir insan olarak duyabilmek olduğunu söyledim. Beni dikkatle dinledi, sonra, «Verin şu çağrı kâğıdım...» dedi.

Mado çıkmaya hazırlanırken de:

— Beni kutlayabilirsin —dedi.— Sen Dijon'dayken ben burada kitabı bitirdim. Elbette öyle büyük bir haber değil bu, ama ırkçılığa bilimsel temeller bulma girişimlerine kökünden son vermede bu kitabın da payı olacaktır...

Ertesi gün Mado profesör Duvillier'ye sordu:

— Daha iyi gibi değil mi? Bana öyle gibi geldi... Duvillier başını1 salladı:

— Artık daha iyi olamaz. Ama çelikten bir iradesi var. Sıcak bir ağustos akşamıydı. Durnas çalışma odasında

oturuyordu. Bütün gün kendini çok iyi hissetmişti: gerçekten ona şöyle bir uğramış olan Mado da profesör Duvillier'nin sözlerine rağmen onun bu durumunu görüp seviniyordu.

Marie bir şey gerekip gerekmediğini sordu. Bir yandan da Dumas'ya bakıp İsa'ya ettiği duaların

boşa gitmediğini görüp seviniyordu: profesörün durumu çok iyiydi.

Dumas gazeteye bir makale yazmaya karar verdi; ne zamandır istediği bir şeydi bu, ama kitabını bitirebilmek için erteleyip durmuştu. Tam çalışma masasına oturacaktı ki, birden durdu. Geçmiş günler geliyordu gözünün önüne. Zaten bu sıralar sık sık ansır olmuştu gençlik yıllarım; bir yaşıtı yoktu ve hep

susarak anıyordu o günleri. Şimdi de bir zamanlar kendisini hem sevinçten göklere uçuran, hem de tarifsiz üzüntülere salan o eski aşkı geliyordu gözünün önüne. Otuz yaşmdaydı Gabrielle'e rastladığında. Bir tiyatro locasmdaydılar. Mount-Sully, Eudipe'i oynuyor, kollarını yukarı kaldırarak bağırıyordu: «Nasıl da kapkaranlık hayatımız!..» Gabrielle'in gözlerinde ışıklar çakıyordu... Kocasından ayrılamıyordu bir türlü «Doudou' yu vermez bana, ben de çocuksuz yapamam...» Suçlular gibi gizli gizli buluşuyorlardı. Dört yıl sürdü bu böyle... Yine bugünkü gibi, sıcak bir ağustos günüydü. Rıhtımda küçücük bir kahve olan «Fregate»da buluşmuşlardı. Onlardan başka kimse yoktu kahvede. Paris boşalmıştı. Artık bir karara varması için yalvarmıştı Gabrielle'e. «Ben de bunun için geldim zaten —demişti Gabrielle—. Yarın Dieppe'e gidiyorum. Gaston orada. Her şeyi anlatacağım ona ve buraya özgür olarak döneceğim. Sensiz yapamam ben...» Bir daha hiç görmemişti Gabrielle'i. Ve bugün bile bilmiyordu, Gabrielle, gerçekten, kocasının dediği gibi, kalp krizinden mi ölmüştü, yoksa intihar mı etmişti? Hiç yazmamıştı Dumas'ya, öylece, suskun ayrılmıştı... Onu sevdiği gibi kimse» leri sevemezdi Dumas. Kırk yılı aşkın bir zaman geçmişti aradan, ama şimdi bile, hemen yanıbaşmdaymışçasma görüyordu onu: yuvarlak yakalı mavi bir entari, altından sarı ipek gibi saç demetlerinin göründüğü geniş kenarlı bir şapka ve mavi, dumanlı gözler...

Beş yıl sonra savaş başlamıştı. Dumas'yı hemen ikinci gün silah altına almışlardı. Yaz gecesi. Karanlık Paris. Zengin mahalleleri boşalmış, Bordeaux'da almış hepsi soluğu. Halk ise sokaklarda. Askerler Porte d'Orleans'dan Porte de Clignanco-curt'a gidiyorlar. Dumas da onların arasında. Sırtında uzun mavi kaput ve kırmızı pantolon var. Karınlıkta kadının biri kucaklıyor onu ve fısıltılı bir sesle: «Paris'i kurtarın!» diyor. Sonra öpüyor onu. Yüzünü göremediği kadının gözyaşlarını duyuyor Dumas yanağında. Herkes Almanların Paris'e geleceğini sanırdı o zamanlar...

DİPTEN GELEN DALGA

895

Bir hafta sonra Marne'da yaralanmıştı Dumas, Sahra hastanesinde yatmıştı bir süre. Yanındaki yatakta ölümcül bir yarayla ressam Vernier yatıyordu, can Çekişirken, «Saçma! Çok saçma!» diye bağırıyordu. Sabaha doğru götürmüşlerdi onu.

Savaştan hemen sonra profesör Gremier, Dumas'yı Ana-tole France'a götürmüştü. Tours yakınlarında, müzeye benzer bir evde oturuyordu yazar: dünyanın çeşitli yerlerinden getirilmiş çok güzel eşyalarla doluydu ev, özellikle de Yunan vazoları son derece güzeldi. Gremier politikadan söz açmıştı. Anatole France da Rus devrimine inandığını, bu devrimin bir çok şeyi değiştireceğini söylemişti. Sonra Dumas'ya.son derece güzel bir vazo göstermiş —Nymphe'in(*) dansı— ve «Yeter ki ip kopmasın...» demişti. Evin önünde çok sayıda gül vardı: san, koyu kırmızı, nerdeyse siyah güller...

Dumas odasının duvarlarına göz gezdirdi. Mado'nun savaştan hemen önce yaptığı bir natürmort asılıydı tam karşısında: toprak bir çanak içinde çiçekler... Uzun süre hayran hayran baktı Dumas resme. Sembat haklı, Mado son derece yetenekli, ne yazık ki bıraktı resmi. Ama ne yapsın zavallı, zaman onu gerektirdi. Öte yandan yaşantısı da son derece yorucu, ama yine de içtenliğinden, sevecenliğinden hiçbir şey kaybetmedi. Dede, Direniş günlerinde onun arkadaşlarını nasıl yatıştırdığını, hatta en zor anlarda bile nasıl güldürdüğünü anlatmıştı. France derlermiş ona o zamanlar, Mado'ya çok uygun bir ad bu, onda Fransa'dan bir şeyler var çünkü...

Hayret şu memlekete doğrusu! Kaç kez, çürüdü, dağıldı, battı, artık kurtulamaz deyip gömmeye kalktılar. Oysa yanlış bu. Kokanlar yalnızca üsttekiler. 'Yöneticiler. Halk hiç de öyle değil! Neşeli, kederli, umutsuz halk. İçinde uzaktan uzağa keder sezilen hafif gülümsemeler vardır, dünyanın her yerinde Fran-

(*) Nymphe — Eski Yunan mitolojisinde: Aşağı dereceden bir tanrı. Irmakların, orman, dağ ve mağaraların tanrısı olan Nymphe uzun ömürlü olmakla birlikte ölümsüz değildi (ç.n.)-.

sızlan bu gülümsemeden anlayabilirsin. Tabi, dıştan baktın mıydı nefret edilecek bir avuç insan gibi görünüyor, ama Belleville'e, İvry'ye ya da Suresnes'e gittin miydi, neşeleriyle, coşkularıyla gerçek insanları görüyorsun.

Buchenwald'da Ivry'li bir komünist vardı, genç bir işçi... Sık sık nişanlısından söz ederdi, yaşama isteğiyle dolup taştığı besbelliydi. Kırkdört ilkbaharında, ölmeden hemen önce bana, «Ruslar buraya gelecekler, demişti, bu, iki kere ikinin dört ettiği gibi kesin, geldiklerinde onlara benim için de bak, olur mu?..»

Sonbaharda Moskova'ya gidebileceğimi umuyordum. Olmayacak... Yazık, göremiyeceğim... İlkbaharda gidemedim, Stockholm'deki toplantıya katılmam gerekti. Daha önceleri de hep bir takım engeller çıktı, gidemedim. Belki herkes Şebarşin gibidir, belki Şebarşin birçoklarından kafaca üstündür. Önemli olan Şe-barşin'in düşünce ve duygulanndaki yenilik, hiç'ten bir şey do-ğamıyacağına göre, bu yeni duygu ve düşünceleri doğuran bir şeyler var orada. Eğer 1914'de, yaralandığımda ölmüş olsaydım, hiçbir şey öğrenemiyecektim. Buchenwald'dayken bir şeyler biliyordum, ama her şey o kadar korkunçtu ki orada da... Ama şimdi biliyorum ki, Anatole France'm sözünü ettiği ip kopmayacak. Aşıkların öpüşebileceği, ressamlarınsa çiçek resimleri çizeceği ve üzerinde yalnızca yiğitliğin değil, mutluluğun da var olduğu eşit bir dünyayı gözümde canlandırabiliyorum.

İyi kî bitirdim kitabı. Profesör Adams ırkçılığın ne olduğunun anlaşıldığını ve gözden düştüğünü söylüyor. Oysa hiç de öyle değiî durum, başka bir biçim aldı ırkçılık, kendisini savunacak bilim

adamları buldu, hem de nerede, Amerika'da... Şaş-. maz bir doğrulukla göstermek gerekti onların ırkçı kavrayışlarını,... Aslında Mado'nun imza toplarken yaptığı işin aynısı benim yaptığım da: insan için savaş. Hiç şüphesiz yapacak daha pek çok şey var, ama gücü gitgide tükeniyor insanın, kişi kendini aldatmaman bu konuda...

Ölümün artık yakın olduğunu düşündü Dumas: leorkusuz, acısız, sakin ve ömrünün çok önemli bir olayıymışçasına bütün

dikkatini toplayarak düşündü. Yarım yamalak anımsayabildiği dizeler uçuşuyordu kafasında:

Ey ölüm, yaşlı kaptan, elimizi çabuk tutalım! Kalkma zamanıdır artık, demir alalım! Katran gibi kapkaraysa ne çıkar gök, deniz? Ta derinlerinden bizim ışıl ışıl renk cümbüşüdür

yüreklerimiz-

... Baudelaire dünyanın dar olduğunu, yaşamaktan usandığını yazmış. Ben uzun yaşadım, ama hayata bağlıydım. Onun sözünü ettiği dünya, insanın yüreğinin içindedir, hayata, insanlara bağlılıktır dünya. Benzetme nefis ama: «Ölüm, yaşlı kaptan...» Hayatı reddettiğini sanıyordu, oysa onu övmüş olmuş. Söz de, sözcük de hayat değil midir zaten?..

Şu makaleyi yazayım artık, yoksa yine uzunca bir süre erteler dururum. Bilmiyorum ki yarın yazabilirmiyim, hiçbir şey bilmiyorum şu anda, altüst olmuş gibiyim... Oysa ta ne zaman söz verdim yazacağım diye... Daha pek çok şey yapılabilir. Profesör Adams'ı kınarken haksızdım: gerçi çok yavaş ilerliyor, ikide birde dönüp arkasına bakıyor, ama yine de ilerliyor, gidiyor. Kore'den sonra birçoklarının daha kafasına dank etmiştir gerçek. Düşünmek bile korkunç, kılları bile kıpırdamadan yakıyorlar kentleri!.. Bundan da söz etmek gerek yazıda...

Dumas çok düzgün bir yazıyla yazıyordu; onun yazıları genellikle daktilo edilmeden, doğruca dizgiye verilirdi. Çok alçak bir taburede oturuyordu ve masanın üzerine iyice eğilmişti: gözleri iyi görmüyordu. Yazısına Stockholm çağrısından başladı; Kore'den gelen telgraf haberleri okurken neler hissettiğini anlattı: «Utanç verici ve korkunç! Buna bir son vermek gerek artık... Birkaç gün önce 'Avrupa Sorunlarını înceleme Komitesi'nin bir muhtırasını okudum. Birtakım bilim adamı ve yazarların tüm bir halkı yokedecek olan bu silahtan yararlanılmasını öngören böyle bir muhtırayı nasıl imzalayabildikleri anlaşılır şey değil.

Bu yalnızca nefret uyandıracak bir hareket değil, cynı zamanda aptalca da. İlerlemeyi engellemek isteyen bir avuç insan, insanlığın geleceğinin içinde boğulacağı bir tufan, bir taşkın, insan kamından bir deniz düşlemektedir. Ama insanların buna verdikleri karşılık çok kısadır: 'Hiçbir zaman!' İnsanlığın öfkeden şahlanan vicdanı tarihte eşi bugüne kadar görülmemiş bir

dalgayı andırmaktadır. Stockholm'de tanıştığım Sovyet bilgini, Rus halkının inanışına göre en büyük dalganın Dokuzuncu Dalga (Dipten gelen Dalga) olduğunu söylemişti...» Kalemi bıraktı Dumas: göğsünde ve omuzunda keskin bir acı duymuş, başı döner gibi olmuştu. Marie'yi çağırmak istedi ama caydı ve acıya katlanmaya çalışarak yazmayı sürdürdü: «İnsan mutluluğu üzerine şunu söylemek isterim ki...» Kalem usulcacık kaydı elinden, başı masaya düştü.

Marie sık sık gece ortasında kalkar, çalışma odasından ışık geliyor mu, profesör uyumuş mu, bir şeye ihtiyacı var mı diye bakardı. Odaya girince, profesörün çalışırken uyumuş olduğunu gördü. Uyandırmah onu, diye düşündü, dinlenme değil ki bu, oturduğu yerde uyumuş kalmış... Maşaya yaklaştı ve birden bir çığlık attı.

Mado'yu gün doğarken uyandırdılar. Elleri göğsünde çaprazlama birleşmiş, yatağında yatıyordu Dumas. Yüzü sakin, düşünceliydi. Marie diz çökmüş, dua ediyordu. Mado Dumas'nın akşam yazdığı yazılara baktı. Mutluluğa ilişkin son yazdığı cümlede yazısı değişmiş, kocaman ve uyumsuz harfler yukarı doğru kaymıştı. «Tamamlayamamış» diye düşündü Mado elinde olmadan ve ağlamaya başladı.

Kapı çalındı. Mado açtı kapıyı. Rene'ydi gelen. Mado titrek, zor duyulur bir sesle:

— Dumas artık yok... —dedi.—

Bedier profesör Richet'den kendisine uğramasını rica etti.

— Komünistler Dumas'nm cenaze törenini politik bir gösteriye dönüştürmek istiyorlar. Tiksinç bir şey bu. Evet, Dumas son yıllarda politikayla uğraşmadı değil gerçi, ama çok yaşlıydı kendisi ve Buchenwald'de kalışının etkileri görülüyordu: Buchenwald gibi tüyler ürpertici yerlerden geçenlerin ruhsal bakımdan tam sağlıklı olduklarını söyleyebilmek zordur. Ama şimdi rahmetlinin zayıf yanlarını konuşmanın zamanı değil. Dumas bizim için her şeyden önce büyük bir Fransız bilginidir. Onun kaybı, ulusal bir yastır. Bence —ki tüm meslektaşlarım da benimle aynı düşüncedeler,— cenaze törenini Dumas'nm yirmi yılı aşkın bir süre başında bulunduğu enstitü düzenlemelidir.

— Sizinle aynı görüşteyim —dedi Richet,— ama ne yapabiliriz ki biz? Bildiğim kadarıyla Dumas'nm herhangi bir yakım yok, dostlarıysa hep seçme komünist. Cenaze töreni iyi bir fırsat onlar için. Sabah gazetelerinde —geç olduğu için— ölüm haberi çıkmadı. Ama Ce Soir'da gösteri için çağrıyı okudunuz herhalde. Bu durumda, bilmiyorum, nasıl karışabiliriz biz bu işe?..

— Profesör Dumas'nm Neuilly'de bir akrabasının bulunduğunu öğrendikten sonra aradım sizi. Arşiv memuru Bricard'm dul karısı bu. Bana verilen bilgiye göre bayan Bricard son derece dürüst, kendi halinde, kiliseye devam eden bir kadın; profesörün en büyük ablasının kızıymış ve elli altı yaşındaymış. Bu durumda hiçbir resmî müdahalede bulunamayız. Ama siz, ünlü bir bilgin

ve Dumas'nm arkadaşı olarak bayan Bricard'ı profesöre yakışan bir cenaze töreni yapılmasına ikna edebilirsiniz. Bilim dünyasının ileri gelenlerinin konuşma falan yapacağını söylersiniz. Eğer bayan Bricard gömme töreninin katolik törenlerine uygun yapılmasını isterse, bu da kendi bileceği iş. Ona, dayısının gömülme törenini düzenleme işini enstitüye verdiğini söyletmek ve komünistlerin heveslerini kursaklarında bırakmak gerek. Arşivci Bricard'm dul eşinin bilime demagojiden daha çok değer verdiğine eminim... Öte yandan bizim Dumas'ya karşı görevimiz, onun anısını korumaktır, öyle değil mi?..

Richet üzerine yüklenen görevi son derece nazik bulu-

yordu. Ama Bedier yalnız kendi adına değil, meslektaşları adına da konuştuğunu söylemişti, demek ki, Dumas'nm gömülmesi işiyle eğitim bakam da uğraşıyordu. Bu durumda kaçamak yapması olanaksızdı. Ve Richet, kendi kendine söylenerek bayan Bricard'a gitti.

Bayan Bricard taşra kentlerininkini andıran küçük, sessiz bir sokakta oturuyordu. Richet geldiği sırada sandıktan ipek yas giysisini çıkarıyordu; evin her yanını naftalin kokusu kaplamıştı. Richet tüm bilim dünyasının profesör için gözyaşı döktüğünü söyledi. Bayan Bricard mendilini gözlerine götürdü, üst dudağını ısırdı.

— Çok seyrek giderdim profesöre, hep sıkı bir uğraş içinde olurdu. Savaştan önce, kocam sağken yani, dayıcığımın her doğum gününü kutlardık, o da bizi yemeğe çağırırdı. Rahmetli kocam profesöre çok saygı duyardı, böyle bir akrabamız olduğu için övünmemiz gerektiğini söylerdi. Almanlar dayımı tutukla-ymca bütün gece ağladım. O cehennemden nasıl sağ çıkabildi, hayret!.. Son, Almanya'dan döndüğünde uğramıştım kendisine. Pek sık hasta oluyorum ve hiç dışarı çıkamıyorum... Sonra, onunla ne konuşabilirim ki ben, rahatsız etmek istemiyordum kendisini, böylece ziyaretlerimi erteleyip durdum... Ama gömülme törenine muhakkak gideceğim. Fikirleri ne olursa olsun, beni hiç ilgilendirmez bu, çok iyi bir insandı dayıcığım.

Bayan Bricard'm gözlerinden birkaç damla yaş aktı. Richet içini çekti ve asıl konuya girdi. Gömme törenini enstitü düzenlemek istiyordu; rahmetli profesörün yasal tek mirasçısı olarak yüz kızartıcı birtakım durumların yaratılmasına izin vermek istemezdi herhalde bayan Bricard: çünkü komünistler yapılacak görkemli gömme törenini bayağı bir politik gösteriye dönüştürmek niyetindeydiler. Bayan Bricard içini çekerek başını sallıyordu. Richet kadını inandırdığına emindi. Ama o susunca bayan Bricard:

— Hayır —dedi,— ben bu işe karışmak istemiyorum. Bir kez olsun hatır gönül sormak için uğramadım kendisine, utanı-

yorum. Mademki komünisttir kendisi, varsın komünistler kaldırsınlar cenazesini de. Ben nasıl

olsa katılacağım gömme törenine. Kilisede de onun için dua edeceğim, herhalde kimseyi gücendirmez bu. Çok iyi bir insandı dayıcığım, tanrıya inanmıyorduysa bile, tanrı onu gene de bağışlayacaktır, eminim. Eğer kendisine sorulsaydı, herhalde komünistlere verirdi o da bu görevi, son yılları hep onlarla geçti. Onun isteğine karşı gelmemi nasıl isteyebilirsiniz benden?..

Bedier bayan Bricard'ın cevabını öğrendikten sonra profesör Bruand'a telefon etti. Öteden beri çekindiği bu adamdan Stockholm çağrısını imzaladığından beri iyice sakmır olmuştu.

— Yeri doldurulmaz bîr kayıp elbette dedi Bedier. Tüm politik görüş ayrılıklarını unutuyor insan böyle bir anda. Acaba biliyor musunuz sevgili profesör, Dumas'nın cenaze törenini kim yapacak?

Bruand'ın cevabı sertti:

— Halk!

Çok sıcak bir ağustos pazarıydı. Böyle günlerde Paris genellikle boşalırdı: herkes ormanlara ya da Seine, Marne kıyılarına koşardı. Ama Dumas'nın cenaze töreni Paris halkım kentte tutmuştu bu pazar. Tabut Pere Lachaise mezarlığına yaklaştığında yürüyüş kolunun öbür ucu daha Republic alanındaydı. Bütün yol boyunca insanlar dizilmişlerdi. Kadınların çoğu ağlıyordu. Aralarında Dumas'nın kitaplarmı bilenler pek azdı, ama herkes onu büyük bir bilgin, Fransa'yı seven, onun için acı çeken, tüm insanlar için barış ve mutluluk isteyen büyük bir kişi olarak tanıyordu. Bu büyük ve iyi insanın acısı, taburun hemen arkasında Mado'yla birlikte yürümekte olan bayan Bricard'ı ve Berty fabrikası işçilerini, profesör Bruand'ı ve Marie'yi, Serhbat'yı ve Du-mas'yı ömürlerinde hiç görmemiş on binlerce insanı birbirine bağlamıştı.

Buchenwald'in ve öteki «ölüm kamplan»nm eski tutsakları da yürüyorlardı. Dumas'nın iki yıl üzerinde taşıdığı çubuklu mah-

kûm gömleği bir çelenk üzerine konulmuştu. Beyaz güllerden bir çelenk üzerine kırmızı bir bant geçirilmişti. Bandın üzerinde DumasJnın, dostlarma sık sık söylediği Pascale'in bir sözü yazılıydı: «Bizim saygınlığımız düşüncededir.»

Dumas'nın 1949'a kadar yöneticiliğini yaptığı enstitüde görevli bilim adamları ve öğrenciler de yürüyorlardı. Bir pano üzerinde Dumas'nın kitaplarmı taşıyordu öğrenciler.

Zenciler, Araplar, uzak sömürgelerin işçileri yürüyordu. Çelenklerinin üzerinde, «Irkçılık aleyhtarlığının yılmaz savaşçısına» yazılıydı.

Annelerinin elinden tutmuş çocuklar, beyaz entarili kızlar, kırmızı pantolönlu oğlanlar yürüyorlardı. Taşıdıkları yığınla çiçeğin üzerinde «Bilim bizim koruyucumuzdur. Teşekkürler Du-mas» yazılıydı.

La Rochelle, Havre, Marseille, Saint-Nazaire ve öteki limanların dökerlerinin temsilcileri, biri

dökerler birliğinin, öteki Lejean'm adına, iki çelenk taşıyorlardı. Lejean'm çelenginde, «İnsana, yoldaşa, dosta» yazılıydı; dokerlerinkindeyse «Barış savaşçısına» yazıyordu. Dökerler yaklaşınca yolun iki yanında dizili halk birden bağırdı: «Yaşasın barış! Yaşasın dökerler!»

Eski partizanlar, Direniş savaşçıları, Paris ayaklanmasının kahramanları yürüyorlardı. Papatyalardan, belemirlerden ve gelinciklerden —Fransa'nın çiçekleri— yapılma kocaman bir çelenk taşıyorlardı. Çelenk üzerindeki bantta, «Yüce Fransız'a» yazılıydı.

Dumas ile Paris kongresinde, daha sonra da Stockholm toplantısında birlikte çalışan Barış Yanlıları Daimi Komitesi temsilcileri, Komitenin çelengini taşıyorlar, çeşitli ulusal örgütlerin temsilcileri beyaz karanfillerden yapılmış güvercinlerini yürüyüş kolu üzerinde uçuruyorlardı. Şebarşin'in ve Sovyet Barış Komitesinin, profesör Mac Clay'in ve Amerikan Barış Komitesinin, Çekoslovak, İtalyan, Çin bilim adamlarının, Amerikan Kürkçüler Birliğinin, Brezilyalı yazarların, Joliot-Curie'nin, Dortmund ve Oradour işçilerinin çelenkleri göze çarpıyordu.

Sembat, Rene ve Yvonne'la birlikte yürüyor ve geçmişi, «Corbeille» akşamlarını, manzara resmi yapıp, dostlarla söyleşilen, az kavga edilen, çok kahkaha atılan ve dünyada olup bitenleri anlamak için kafa patlatılmayan o çok uzak günleri düşünüyordu. Sonra çevresine bir göz atü; iki yanma bakındı ve şaştı kaldı: ne çok insan var!.. Aylak seyirci değil bunlar, acı içinde hepsi, belli. Ağlıyorlar... Peki nasıl oldu bu? Dumas hep evinde oturur, kan grupları, kafatası biçimleri üzerine yazılar yazardı, şimdiyse-birdenbire halkın içine giriverdi... Buradaki halk, Paris'in kurtulduğu gün toplanan halkla aynı... Dumas halka giden yolu bulmuştu, kocamandı onun yüreği. Hep düşünceden söz etmesine rağmen her şeyi bilinciyle algıladığını sanmıyorum, duygulan, yüreği de yardım ediyordu ona. Hayatı seviyordu sonra. Anımsıyorum, birlikte panayırda gezerken kızların atlı karıncaya binince attıkları çığlıklara öyle gülerdi ki... Çiçekleri severdi, bir ağacın önünde durup, uzun uzun bunun Paris'in en yaşlı kestanesi olduğunu, ama yine de çok güzel çiçek açtığım açıklardı. Resimden de, şiirden de anlardı, hatta şaraptan bile... Her şeyi severdi. Ve işte şimdi kendi yüreğinden halkın yüreğine uzanan yolda yürüyor... Yvonne'a baktı Sembat: keder, coşku, heyecan anlatımı vardı gergin yüzünde. Sembat bir an Dumas'yı unuttu ve içinde bulunduğu çıkmazı düşündü: eğer bir insanda deha olsa ve böyle bir kadım çizebilse, yüzbinlerce inşam coşturup şahlandırabilirdi. Ama deha gerekli bunun için...

Mado gözyaşlarını güçlükle tutuyordu. Çok severdi Dumas' yi, yakını birini, hatta belki de en yakınım gömüyormuş gibi bir duygu içindeydi. Dumas'yla çok kolay anlaşırlardı, kızı gibi bilirdi Dumas onu, düşlerini, kaprislerini, kuşkularım bilir, anlardı. Her şeyi anlardı zaten. Dumas, çok güçlü bir adamdı, ama başkalarının zayıflıklarına karşı hoşgörülüydü, içinde herkese bulaşan bir neşe taşırdı. Böyle bir insanı tanımış olmak büyük mutluluktu. Şaka yollu, torunum, derdi bana, oysa ben hiçbir zaman onu yaşlı birisi olarak görmedinı... Tatlı Dumas, bana çıkartma kâğıtları getirişini anlatırdı... Herhalde ilk büyük

sevincimdi bu kâğıtlar. Sonra Sergey'in gidişine çok üzüldüğümde, onun o sevecen homurtusunu duymak yetiyordu yüreğimin hafiflemesi için...

Tabut mezarlığın kapışma gelince Marie haç çıkardı. Yol boyunca hep ağlamıştı. Dumas'mn yanma gireli on dört yıl oluyordu. O zamanlar ne hayata, ne insanlara dair hiçbir bilgisi yoktu Marie'nin. Tanrının mutlu bir kulu olduğunu düşünüyordu: öyle ya, kötü birisine de düşebilirdi; oysa profesör hiçbir zaman kırmamıştı onu, tersine onunla konuşmuş, gönlünü almış, avutmuştu. Hatta akıllanmıştı bile Marie onun yanında. Muhakkak ki tanrıya inanmıyordu profesör: Ona insanı tanrının yarattığını söyleyince, profesör uzun uzun iskeletlerden, kazılardan, ilkel insanlardan söz etmiş, insanın nasıl olduğunu açıklamıştı. Tabi, o kadar çok kitap okuduğuna göre, bilgisi de o kadar fazla olacaktı, bunda anlaşılmayacak bir şey yoktu. Papaz en büyük günahın tanrıya inanmamak olduğunu söylüyor, ama ben profesörün cennete gideceğinden eminim: eğer tanrı suretinde bir insan varsa yeryüzünde, bu muhakkak profesördür. Tanrıya inanıp da kötülük yapmak daha mı iyi sanki? Ben profesör gibi birini hiç görmedim ömrüm boyunca, ve göremeyeceğim de. Cenazesinin peşinden gelen şunca insana bak, çocuğu yoktu profesörün, ama nerdeyse bütün kent burada.

Dumas'yı Komüncüler Duvarının hemen yanma gömdüler. Onun düşünce ve duygularını paylaşan insanların mezarları vardı çevresinde. Komüncüler Duvarının dibinde yapılan son mitingde Dumas'mn söylediklerini anımsadı Mado: «Burası bir mezarlık değil. Burada her ölü savaşı sürdürüyor.»

Mado'nun da bir konuşma yapması gerekiyordu. Boğazında düğümlenen hıçkırıklardan tıkanarak şunları söyledi:

— Dumas yaşadığı gibi öldü. Bir makale yazıyordu, tamamlayamadı... Son sözü şu olmuştu: «İnsan mutluluğu üzerine şunu söylemek isterim ki...» Yaşarken hep bunu konuşmuştu, bunun için savaşmış, bunun için acı çekmişti ve ölürken de kaleminden dökülen son sözler yine bunlar oldu. Fransa onu

unutmayacak. Fransa mutluluğu fethedecek... Elveda yoldaş Dumas!..

Lancier yanda, mezar taşlarından birinin arkasında duruyordu. Biraz daha ilerlemek, tabuta yaklaşmak istedi: ne de olsa eski bir dostuydu gömülen... Üstelik veda yemeğine de gelmişti Dumas. Binlerce yabancı vardı burada ve Lancier tabuta yaklaşmaya cesaret edemiyordu... Gene politika! Hırsız gibi saklanmalı mıyım ben hep böyle? Oysa kötü ne yaptım ben? Kırk yıla varan bir süre dostuydum Dumas'nın. Onu ilk tanıdığımda ünlü bir bilgin falan değildi. Şiir yazardım o zamanlar ben. Ressam Vernier tanıştırmıştı bizi. Mame'de öldürdüler

Vernier'yi... Dumas da ağır yaralanmıştı o zaman. Hastaneye, ziyaretine gidişim bugünkü gibi aklımda. Marceline'i çok severdi, «Olağanüstü bir kadın bu» derdi. Bana karşı da hep iyiydi, benim bir kahraman olmadığımı anlıyordu... «Corbeille»de geçirdiğimiz akşamlar ne güzeldi! O büyük davetler değil andığım, hayır; Dumas'h, Morillot'lu, Leo'lu dost toplantıları... Ben aşçı şapkası giyer, lezzetli bir şeyler yapmaya çalışırdım. Dumas mantarlı yahniyi çok severdi... Hey tanrım, neler düşünüyorum? Oysa şu anda onu gömüyorlar... Onun artık olmadığını kabul edebilmek çok zor. Onun kadar yaşama sevinciyle dolu bir insan daha görmedim ben, ama sözün tam anlamıyla bir yıkıntıyım. Darbe yediğimden değil, hayır, içim bomboş, bedenimden önce öldüm ben... Anlamıyorum: neden korkuyorum bu kadar ölümden? Yaşamakta hiçbir şey yok, ama yine de ölmekten korkuyorum. Dumas çok kolay öldü. Gerçi son günlerde hasta olduğunu söylüyorlardı, iki kez de kalp krizi geçirmiş. Öyleyse o da düşündü ölümü? Ama o yürekliydi. Almanlar zamanında da düşüncelerini korkmadan söyleyebilmişti... Neden komünist oldu peki Dumas? Herhalde bir şeyler buldu bunda?.. Akıllıydı, eşitliği, adaleti seven bir adamdı, herkesin anlaması gerek bunu. Oysa ona karşı rezilce davrandılar. Bir insan kendi kurduğu enstitüden nasıl uzaklaştırılabiîir? Alçakça bir hareket! Aslında memleketimizi yöneten insanlardan bundan başka da

hiçbir şey beklenemez, Amerikalılar ne söylerse onu yapıyorlar... Böylesi törenler de olabileceği hiç aklıma gelmezdi. Onun dostu olduğum için gurur duyuyorum. Anlaşılan cnu gerçekten herkes tanıyor ve seviyormuş... Belki de haklıydı Dumas?.. İşte «Roche Aîne» işçileri geçiyorlar. İyi ki beni görmediler... Pinaud fabrikayı yiyip bitirebilir, ama insanlara bir şey yapamaz: işçilerden yana olduğu için Dumas'yı seviyor hepsi de. Ama yine de şaşılacak bir şey bu!..

Mado konuşurken Lancier gözyaşlarını tutamadı, ağladı; belki, bu hiç beklemediği sözlerden, belki de kızının titreyen sesindendi ağlaması: uzun zamandır duymamıştı bu sesi. Ağır ağır yürüyerek mezarlıktan çıktı, tam mezarlığın karşısına düşen ve genellikle ölü gömüldükten sonra ayin yemeği yenilen kahveye girdi, büyük bir bardak bira ve kâğıt kalem istedi, oturdu, yazmaya başladı:

«Sevgili Mado,

«Bu mektubu oku, fazla uzun olmayacak çünkü, baban ya-, zıyor bunları sana. Dumas'nm cenaze töreninde bulundum. Politikadan söz etmek istemiyorum. Dumas sağken, kendisine dostum dememe izin vermişti. Onun ölüm haberi beni de öldürdü. Eğer böyle anlarda insanı yatıştıran bir şey olabilirse, beni de yatıştıran, duygularımı herkesin paylaştığını görmemdir. Sevgili Dumas'nm ve senin uğruna savaştığınız fikirlerden ne kadar uzak olduğumu biliyorsun, ama Dumas gibi büyük bir bilginle bugün buraya toplanan basit halkı kendine çeken, bağlayan düşüncelerin ne büyük ve soylu olduğunu anlayabiliyorum. Sana ve buradaki bütün öteki insanlara kıyasla son derece acınacak biriyim ben. Verdun'de savaşırken ben de kendimden emindim, ama çok uzaklarda kaldı o günler. Kahraman değilim ben, işgal sırasında Dumas gibi canımı ortaya koyamadım, sessizce, kendi kendime acı çektim. Belki de, —belki de değil, herhalde— aptallık yap-. tim, ama. Fransa'yı seviyorum ve ona acıyorum. Ölümden korktuğumu gizleyecek değilim senden, insanca bir duygudur bu. Ama

bundan da çok, Fransa'nın yok olacağından korkuyorum. İnsan tüm varlığını, «Corbeille»i, hatta hayatını kaybedebilir, ama senden sonra senin için sevgili olan her şeyin yok olacağını, yeryüzünde hiçbir şeyin kalmayacağını düşünerek ölmek korkunç. İşte bu bakımdan, barışı savunurken Dumas'nm binlerce kez hakkı vardı, bu noktada herkes katılmalı ona, politika değil bu, yakınlarımıza, doğduğumuz topraklara bağlı olmamız gibi yalın bir-gerçek. Senin konuşmanı da dinledim bugün, ve gözyaş-lanmı tutamadım. Herkese, Dumas'nm insanlığın mutluluğunu istediğini söyledin, bu, onun için söyleyebileceğin en büyük sözdü. Ben ölürsem tabutumun arkasından yalnızca Martha gelir, ama inan bana Mado, —evet, gerçi çok aptalca bir ömür sürdüm ama— içimden ben de mutluluk istedim, hem yalnızca kendim için değil, herkes için. Böyle itiraflarla zamanını aldığım için beni bağışla, ve çok katı olma babanı yargılarken.»

Lancier mektubunu yazarken daha kapatılmamış olan mezarın başında konuşmalar yapılıyordu. Profesör Bruand, Dumas' nm bilime olan katkılarını anlattı. Berty fabrikalarının işçileri heyecanlanarak hep bir ağızdan, «Bizim Dumas'mız!» diye bağırdılar. Nazi «ölüm kamplarından sağ çjkan tutsaklar adına Dubarry bir konuşma yaptı:

— Savaştan önce öğrenciydim ben, profesör Dumas'nm derslerini izlerdim. Savaş çıkınca Direniş örgütleriyle bağ kurdum ve onlara katıldım. Gestapoya yakalandım sonra. İşkence ettiler bana. İşte yaptıkları...

Elini havaya kaldırdı: parmaklan yoktu.

— Profesör Dumas'yı getirdiklerinde Fresnes hapishanesin-deydim. Birbirimizle hücreler arasındaki duvarın tepesinde bulunan pencereden sesimizi duyurarak konuşurduk. Profesöre, öğrenci Georges'un selamını ilettim; bu benim grubumuzdaki adımdı. Bilmiyorum, duyabilmiş miydi sesimi? Buchenwald'da beni gaz odasına atacaklardı, çalışacak gücüm kalmamıştı çünkü. Bir Alman komünisti kurtardı beni. Ona, elleri tam olan bir insanı

kurtarsaydı daha iyi olacağını söyledim. Yaşamak istemiyordum o zamanlar. Kamptaki barakamıza Hollandalı bir tutsak getirmişlerdi; o anlattı: «SS'ler profesörü copla dövdüler, ama o ağzını açmadı. Daha sonra bana şöyle dedi: 'Ben onlardan daha güçlüyüm, çünkü düşünen bir insanım.'» Eğer ölüm kampından sağ çıktıysam, yalnızca bu sözlerden aldığım güç sayesinde olmuştur. Savaş bittikten sonra profesör Dumas'ya gidip beni kendisinin kurtardığını söylemek istedim. Ama Toulouse'da oturuyorum ben. Paris'e geldiğimde, profesör yurtdışındaydı. Bir daha da gelemedim. Dünse öldüğünü duydum... Ve geldim. Çünkü söyleyeceklerim var ona. Parmaklarım yok, ama bilincim var. Söz veriyoruz sana, büyük insan, yaşayacağız, düşüneceğiz ve aramızdan ayrılmakta olduğun son dakikalarda yazmakta olduğun mutluluk için savaşacağız...

Onbinlerce insan mezarlığın daracık yollarından kentin yüreğine doğru yürüyüşe geçtiğinde hava kararmaya başlamıştı.

İnsan seli arabaların geçişini durdurmuştu. Neales heyecan içindeydi. Dinlenmekte olduğu

Deauville'den öğleyin dönmüş, havaalanına gidiyordu: general Dawes acele olarak Frankfurt'a gelmesini istemişti.

Dün gazetelerde Dumas'nm ölüm haberini okuyunca göğüs geçirmişti: şüphesiz ki komünistti Dumas, ama şu da kesin ki, büyük bir adamdı. Eski Fransa'nın temsilcisiydi benim gözümde. Ne Bedier, ne de Nivelle ayağının tozu olamazlardı...

Ama kızıyordu şimdi Neales, Amerika'ya karşı çıkmak için komünistler her fırsattan yararlanmaya hazırlar, ihtiyarın ölüsünden bile hatta... Eskiden gösterilere karşı kayıtsızdım, iri, parlak cümlelerle bir şey elde edilemeyeceğini düşünürdüm. Oysa şimdi apaçık görülüyor ki, komünistler halkı şaşırtmayı da başarıyorlar. Bu nasıl bir cephe gerisi ki, halkın yarısı düşmanca duygular içinde? Zamamnda Almanlar da aynı şeyi hissettiler herhalde? Tümörü almak gerek, ve cerrahi yoldan başka bir yolu yok bunun... Eğer böyle kaplumbağa hızıyla gidecek olursak uçağı kaçıracağım. Rezillik!..

Otomobil, yürüyüş kolunda tam eski tutsakların önünde durdu. Savaşın bitiminden bu yana geçen yıllar, büyük acılardan sonra insanların yüzünde kalan katı anlamı silememişti bu yüzlerden de.

Neales elçilik arabasıyla gidiyordu, bununla daha çabuk ulaşacağını düşünmüştü havaalanına. Göstericilerden birisi arabadaki Amerikan bayrağmı görünce «Marseillaise»i söylemeye başladı:

İleri, vatan evlatları!..

Ötekiler de katıldılar. Neales arabamın camını kapadı. İyice öfkelenmişti. İleri! İleri sayın Fransızlar! Eğer çok hoşunuza gidiyorsa, hatta bu şarkıyla ileri. Ama bizim buyruğumuz altında... General Dawes haklı: Alman ordusunu ne kadar çabuk kurarsak, burası o kadar çabuk huzura kavuşacak...

Araba sonunda kalabalığı yardı ve olanca hızıyla Porte de la Villette'ye doğru atıldı.

Öte yandan kalabalık marş söylemeye devam ediyordu; «Marseillaise»in ezgileri daracık sokaklardan, dış yüzleri isten . kapkara olmuş evlere sokuluyor, merdivenleri tırmanıp, yürekle-. rin vuruşuna bırakıyordu kendini:

...Şanlı gün geldi...

87

Teğmen Weh!au posta paketini getirmişti. Eski muhariplerin, hepsi aynı yardım ricalarıyla dolu mektuplarından birkaçını okuduktan sonra Shirke kirli, buruşuk bir zarfı açtı. Mektup imzasızdı, ama o hemen anlamıştı kimin yazdığını.

F

«Binbaşı Schirke,

«Sen benim inandığım son kişiydin. Bana Almanya'nın büyüklüğünden söz ettin, sonra da tuttun, Amerikalılara sattın beni. Bir zamanlar ünlü bir mimardım, şimdivse bir sokak ser-serisiyim. Yarını nasıl geçireceğimi bilmiyorum, ama senden nefret ediyorum: sen uşaksın, bense özgür bir şövalye. Amerikalılardan da, kızıllardan da, kızıllara «kültür sarayı» yapan mimar Wolf'tan da, dalavereci, sahtekâr Weigl'den de nefret ediyorum, ama sana olan nefretim hepsininkinden büyük. Ben Almanya'ya bağlı kaldım: ama artık Almanya yok, tıpkı benim olmadığım gibi; ben ve Almanya birer hayaletiz. Smiddle, hayaletlerin insanı nasıl cezalandırdıklarını öğrendi, şimdi sıra sende. Şu anda uzaklardayım, ama yarın, ya da bir ay sonra adalet yerini bulacak. Klitsche adlı bir öğrenci vardı bizim alayımızda, «Marabout» derlerdi ona, Kursk'u almak için giriştiğimiz saldırıda öldü. Ölümle nişanlı olduğunu söylerdi hep. Ölüm şimdi de benim nişanlım. Ama ben senin leşini çiğneyip geçeceğim. Yaşasın varolmayış!»

Schirke gülümsedi: Strump doğru söylüyormuş anlaşılan: Smiddle'i Richter öldürmüş. Bunu yapabilecek güçte olduğunu hiç sanmazdım doğrusu... Ne olursa olsun, Almanların bitmez tükenmez bir dinamizm yedekleri var... Richter bize ne büyük bir yardımda bulunduğunu bilmiyor. General Dawes, Smiddle'i kızılların öldürdüğünden emin, bu da bizim işimize yarıyor... Richter'in bana karşı harekete geçmesinin nedeni nedir peki? Oyunun kurallarını anlamıyor bir türlü. Dawes kendini hem li-beralmiş gibi göstermek, hem de dizginleri gergin tutmak istiyor. Gerektiği anda hem Amerikalıları, hem İngiliz İşçi Partisini, hem de bizim sosyal demokratları yatıştırabilmeli. Bu yüzden Richter'i fırlattı önlerine. Son derece doğal bu... Altı aydır sürdürüyorum bu oyunu. Kasım 1944'te, tutsakken, kızılların çağrısını imzaladım, Rusları övüp göklere çıkardım, «yeni Almanya'nın kurulması için çalışacağıma» ant içtim. İki ay sonra general Dawes'a

övgü düzmek zorunda kaldım. Artık zafere yaklaştık, bu son tur: Alman ordusu olmadan hiçbir şey yapamıyacaklarmı anladı Amerikalılar. Eski muharipler birliği dirilmekte olan Alman ordusunun kadrolarını oluşturacak ve o zaman herkes binbaşı Schirke'nin Almanya'ya karşı borcunu yerine getirdiğini anlayacak.

Richter kurnaz: gönderdiği yer belli olmasın diye mektuba pul da yapıştırmamış. Ama yine de polise vermek gerek mektubu: varsın onlar arayıp bulsunlar.

Schirke yanılmıyordu: General Dawes, Washington'dan Alman ordusunun kurulmasının ilke olarak kabul edildiği, yalnız bunun için uygun koşulların oluşturulması gerektiği haberini alır almaz Neales'î yanma çağırdı.

• Dawes von Maltz'a bir mektup yazarak Bad Homburg'a gelmesini rica etti: çok etkili bir kişiydi von Maltz; yalnızca sanayiciler değil, zamanında «Stahlhelm»le ilişkisi olan askerler de ona Bonn'daki bakanlardan daha çok inanır, güvenirlerdi.

Von Maltz şu son günlerde hep hastaydı: damladan şikâyetçiydi. Hastalık onu daha da zayıflatmıştı; avurtları çökmüş yüzünde kurşun rengi gözleri ışıldıyor, ince solgun dudakları bezgin bir gülümsemeyle geriliyordu. Dawes'm kendisini niçin çağırdığını anlıyordu: iki yıl içinde pek çok şey değişmiş, diktat(*) dönemi sona ermişti.

General onu güler yüzle karşıladı:

— Öyle sevinçliyim ki sizi burada görmekten!.. Siz benim için Almanya'nın ruhunun, geleneklerinin, kendine hakimiyetinin, soyluluğunun canlı bir örneği gibisiniz...

Kahvelerini verandada içtiler. Bahçıvan çimenleri kesiyor, kuşları cıvıldaşıyordu:

— Umarım —dedi Dawes— bu kez inanmışsmızdır içten

(*) Diktat — Güçlü bir ülkenin zayıf bir ülkeyi ekonomik, politik baskılar ve savaş tehdidiyle zorlaması; güçlü emperyalist bir ülkenin, zayıf bir ülkeyi eşit olmayan antlaşmalarla kendine bağlaması (ç.n.).

olduğumuza? Bir Avrupa ordusunun kurulması hiç bir şekilde Alman silahlı kuvvetlerinin yeniden canlandırılmasına engel değildir.

— Güzel konuşuyorsunuz —dedi von Maltz—, ne var ki, Amerikan işgal makamlarının davranışları bu tüm yüce sözlere her zaman uygun düşmüyor. Eğer ben buraya gelirken geçen bir kaç saatlik zaman içinde herhangi bir değişiklik olmadıysa, Alfred Krupp von Bohlen hâlâ hapiste bulunuyor...

— Ortada bir mahkeme kararı bulunduğunu unutuyorsunuz. Önce bir kamuoyu yaratmak gerek, yoksa bir kalem oynatmakla koskoca bir karar ortadan kaldırılamaz. Ama sizi temin ederim ki, Herr Krupp ve bazı generallerin salıverilmeleri ilke olarak kabul edildi.

Von Maltz'm incecik dudakları belli belirsiz titredi.

— Sizi kutlayabilirim, Almanları anlamaya başlıyorsunuz...

— Umarım takıldığınız bir nokta kalmadı?

— Hayır, var... Sizin iyiniyetinizi gördükten sonra şunu açıklamalıyım ki. Herr Krupp'un ya da general Speidel'in özgürlüklerine kavuşturulmaları gerçek bir anlaşma için yeterli değildir,

Almanya'yı özgürlüğüne kavuşturmalı asıl.

— Sizi anlamıyorum...

— Oysa son derece açık: müttefikiniz olmamızı istiyorsunuz; müttefiklere düşmana davranıldığı gibi davranılmaz...

— Herr von Maltz, benim sizle olan ilişkilerimin düşmanca olduğunu söyleyebilir misiniz?

— Ben değilim burada söz konusu olan. Ülkeniz hâlâ Almanya'yla savaş durumunda bulunuyor.

— Bu bir biçim sorunudur. Savaş durumunun bittiğini açıklayabiliriz hemen...

— Bu yeterli değil. İşgal rejimine son vermeniz gerek.

Von Maltz'm bir takım sorular soracağını bekliyordu general, ve buna hazırlamıştı kendini, ama yine de çok. şaşırdı. Bu kibirli Prusyalı kendini Bismarc zamanında sanıyor galiba? Tası-

i

W

nuzı tarağımızı toplayıp çekilmemizi istiyor buradan. Küstahlığın böylesi görülmüş şey değil!

Ancak Von Maltz'la tartışmak da istemiyordu general. Gülümsedi:

— Bad Homburg çok hoşuma gitti, Wiesbaden'e tercih ederim burayı... Belki siz de bir iki gün geçirmek isterdiniz burada? Bugünkü söyleşimize yeniden dönmek fırsatını da vermiş olurdunuz böylece bana. Yarın Pinaud geliyor buraya. Ekonomik anlaşmaya engel olan güçlükleri giderirseniz çok iyi olur. Karşılıklı görüşme, yazışmalardan her zaman için daha iyidir...

Von Maltz'dan sonra Mayer'i kabul etti general. Sosyal demokratların ordunun yeniden kurulmasına karşı olduklarını ve bunların işçiler arasında etkinlikleri olduğunu biliyordu. Kaldı ki, eğer sosyal demokratlar bizi destekleyecek olurlarsa, Morrison gibi gevezelerin karşı koymaları da kendiliğinden düşecek ve hiç kimse bizi nazi ordusunu yeniden kurmakla suçlayamayacak.

Mayer generalin hoşuna gitti: güleçti bir kez, leb demeden leblebiyi anlıyordu, sonra Von Maltz için «fosil», Amerika içinse övgüyle «Gerçekten de Yeni Dünya...» diyordu. Dawes ordunun

yeniden kurulması konusunu açınca, Mayer:

— Bizde —dedi— sosyal demokratların, nazi olarak kalmış general ve subaylara güvenmemeleri için birçok esaslı neden var. Biliyorum, kişisel antipatilere yer "yok burada. Demokrasinin can düşmanı komünizmdir... Eğer Alman ordusu kızıl yayılmacılığın durdurulması savaşma bir katkıda bulunabilecekse, bu başlangıcı biz de destekleyebiliriz. Öte yandan topraklarımızda sizin silahlı kuvvetlerinizin bulunması, binbaşı Schirke gibi nazi-lerin demokrasi ilkelerini çiğnemelerine karşı bir güvencedir...

Neales Frankfurt'a gelince önce kente bir göz attı: antikacının birinde oldukça kaba, ama sevimli bir Biedermeier tabakası buldu.

Dawes, Neales'in Washington'un kararma kızmış olacağını sanıyordu, ama Neales:

— Tek çıkar yol bu —dedi—. Muhakkak ki biraz bağırıp

çağıracaklar, ama onlar bu olmasa da bağırıp duruyorlar zaten. Pinaud gibi ciddi olanları akıllarını başlarına topladılar.. Ben yalnız dikkatsiz hareketlerden korkuyorum. Schirke'nin Paris'e gelmesi bir hataydı.

— Öyle mi buluyorsunuz? Schirke burada da Fransız - Alman yakınlaşması yanlısı diye ün yapmıştır. Onunla sık sık görüşmem gerekiyor burada, akıllı bir adam. Fransa'yı da seviyor...

Neales gülümsedi:

— Evet, kediler fareleri oldum olası severler, ama bir de farelere sormalı, acaba kedileri seviyorlar mı? Doğrusu ben bundan şüpheliyim... Neyse, biraz da ciddi şeylerden sözedelim: kaç tümen çıkarabilir sizce Almanlar?

— En az oniki.

— İyi o zaman, ben de astarı yüzünden pahalı olacak diye korkuyordum. Ama yalnızca sayı sorunu değil bu... Sizce güvenilebilir mi onlara?

— Her şey göreceli... Von Maltz her zaman olduğu gibi direniyor ve fiyatı artırıp duruyor. Askerlerin moralleri fena sayılmaz. Sosyal demokratlarla anlaşmaya varabildim... Muhakkak kızıllar da var burada: Smiddle'i öldürdüler, duvarlara çirkefçe yazılar yazıyorlar, ama sayıları kabarık değil. Geçenlerde ilginç bir kitap okudum. Yalnız ruh doktoru. Hitler'in ruh hastası olduğunu kanıtlıyor. Olabilir.,. Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki, Hitler sağduyudan nasipsiz değildi. Eğer burada Fransa'da olduğundan daha az kızıl varsa, o zaman biz her şeyden önce...

Pinaud bütün gün von Maltz'la anlaşma tasarısı üzerinde görüşmüştü ve Dawes'a geldiğinde kafası zonkluyordu. General akşam yemeğinden önce biraz bahçede dolaşmalarını önerdi. Neales Fransız çiçekliklerini İngiliz çiçekliklerinden daha iyi bulduğunu söyledi. Dawes da ona katıldı ve, «Şu güllere bakın, dedi, ne güzel kokuyorlar!» Pinaud, yüzü kıpkırmızı, kafası kurşun gibi ağır,

daracık bahçe yolunda yürüyor ve ikide birde durup derin derin soluyordu; Dawes'in, «Yoruldunuz mu yoksa?» sorusunu, «Doktor yürüyüş yapmamı salık verdi...» diye yanıtlamıştı.

Akşam yemeğinde Alman ordusu sorununu konuştular. Pi-naud birden düşünceli düşünceli sümkürdü ve:

— Schirke'nin Paris'e gönderilmesi gereksizdi —dedi—. Komünistlerin eline koz verilmiş oldu, zaten her an dillerinden düşmeyen bir kişiydi.

— O kadar kötü mü tanınıyor Schirke? —diye— sordu Dawes.

— Öyle ya... Komünistleri geçtim, Bedisr bile mecliste Schirke'nin gelişini protesto etti...

Neales durumdan hoşnuttu: Dawes belki de bunu, benim uydurduğumu sanmıştı, ama işte Pinaud da aynı şeyi söylüyor, hem Pinaud da fil derisi vardır, onu iğnelemek kolay değil...

Dawes bir süre düşündü, sonra Pinaud'ya:

— Biliyor musunuz —dedi—, biz Amerikalılar sadık dost-larızdır. Şimdi de Almanlarla barışmaya çalışıyoruz, bunda anlaşılmayacak bir yan yok sanırım. Ama Fransızlar bizim eski müttefiklerimizdirler... Fransız kamuoyunu yatıştırmak için gereken her şeyi yaparız. Eğer Schirke sizin ülkenizde böylesine olumsuz bir ün kazanmışsa, o zaman, ona ilişkin gerçek niyetlerimizi göstermemiz iyi olur sanırım.

— Bağışlayın —dedi Pinaud—, duyamadım son söylediğinizi. (Aslında Dawes'in ne dediğini anlamamıştı, ama bunu duyamadım diye söylemesinin daha kibarca olacağını düşünmüştü).

— Diyorum ki, Fransızların duygu ve düşüncelerine karşı ne kadar titiz ve saygılı olduğumuzu Schirke üzerinde gösterebiliriz. Schirke Eski Muharipler Birliğinin başındadır, gelecekteki ordunun kadrolarını bu örgüt oluşturacaktır. Ama siz madem ki Schirke'nin Fransızların güvenini kazanamadığım söylüyorsunuz, o zaman biz de onu oradan uzaklaştırırız. Umarım, yurttaşlarınız yatışmış olur böylece...

Pinsfod uzun süre uyuyamadı, kendi kenÜine söylendi dur-

du: doktor aksam yemeklerinden kaçınmamı söylemişti... Ama yine de başarılı bir gündü bugün. Gerçi von Maltz'a ödün verilmedi değil, ama bunu önceden de kestirmek zor değildi. Buna

karşılık Dawes da Schirke'yi uzaklaştırıyor. Paris'e dönünce, «Schirke Fransızların güvenini kazanamamış bir kişi olduğu için kovuldu...» diyebilirim. Bakalım komünist beylerimiz buna ne buyuracaklar? Acaba bir soda içsem mi?.. Çok ilginç, acaba Schirke'nin parası var mı? Beş parasız sokakta kalmasını isterdim teresin. Varsın kibrit satsın sokaklarda, ben de bir kutu alırdım kendisinden... Soda içsem iyi olacak galiba...

Dawes ne zamandır Schirke'den kurtulmak istiyordu. Vatandaşlarının günahlarından yarı yarıya aklanan bu nazi epey ileri artık. Speidel ya da Chollidt'le anlaşma yapmamız gerektiği sıralarda epey yararı oldu bize. Ama bunlar geride kaldı artık. Generaller yakında Landsberg hapishanesinden çıkıp gelecekler ve Genel Kurmayı kuracaklar. Schirke'nin görevi bitti artık. Üstelik güvenilecek bir adam da değil: kurnaz ve alttan alta kendi çizgisini sürdüren bir adam. Neales'in ve Pinaud'un söyledikleri sevindirmişti Dawes'i: iyi bir bahane geçmişti eline... Üç gün sonra Schirke'yi yanma çağırdı:

— Doğrusunu isterseniz* kolay değil size bunları söylemek... Ama, anlaşılan, Fransızlar size diş biliyorlar. Alman ordusunun yeniden kurulmasında Fransızların da onayını almamız gerek. Eski Muhariplerin ordunun ana kadrolarını oluşturacağı hiç kimse için sır değil; biliyorsunuz. Fransızlar böyle önemli bir örgütün başında sizin bulunmanızı güvenlikleri açısından tehlikeli buluyorlar... Dediğim gibi, benim için çok üzücü olacak sizden ayrılmak... Umarım, kendiniz çıkarabilirsiniz gerekli sonuçlan. ..

Schirke hiçbir şey söylemeden odadan çıktı, iki yanında yabani gülleri dikili bahçe yolundan geçerken birden durdu ve, «Rezalet!» diye bağırdı. Kimler giriyordu bizim Birliğimize? Elde silah Kuzey Afrika'ya, Mısır'a Kafkaslar'a kadar gitmiş kimseler. Ama ömründe bir tek savaş kazanmamış şu küstah herif,

Muhariplerin işine burnunu sokabiliyor! Şımarık metresinin beğenmediği bir uşağı kovar gibi kovuyor beni. En korkuncu da, kimsenin buna isyan etmemesi. Nerede kaldı Alman gururu?..

Evine gidip bir parça yatıştıktan sonra gülümsedi: aslında Dawes tıpkı benim Richter'e davrandığım gibi davrandı. Gerçi Richter bir hiçti. Ama ben de kendimi önemli biri gibi saymakla yanılıyormuşum, Amerikalılar için bir oyun kartından başka bir şey olmadığım anlaşıldı. Onlar von Maltz'a yaranmaya çalışıyorlar: fabrikaları, parası, yüksek bir mevkii var çünkü: Benimse Almanya'ya bağlılığımdan başka nem var?..

Belki suçlu gene benim? Çok dolambaçlı bir yol izledim, fazla ödün verdim ve gerektiğinden çok manevra yaptım. Başkalarını yalana, ikiyüzlülüğe, yaltaklığa alıştırdım. Hiç şüphesiz bizimkilere ordu sorununun çözüldüğünü, subayların yakında hapishaneden çıkacaklarını söyleyebilirdim. Eğer birkaç yıl daha yaşarsam sancaklarıyla eski alayları yeniden görebilirim... Ordu yeniden olacak. Ama gerçekten Ahnan ordusu mu olacak bu?.. Amerikalılara güvenilebilir mi? Almanya'yı sıkılmış limon gibi bir kenara atabilirler, tıpkı Dawes'in bana yaptığı gibi. Aklıma geldikçe tüylerimin diken diken olduğu hayatımın o en korkunç gününde bile —öteki savaş tutsaklarıyla birlikte Moskova' da bir caddede yürüyordum— kendimi, on yıl, yirmi yıl

sonra Hans buralardan muzaffer olarak geçecek diye avutuyordum. Hans yok, kaybolan Almanya uğruna öldü o. Amerikalılar Ruslarla savaşmak istiyorlar, ama bu arada Rhin'de, Elbe'de, Oder' de, Vistule'de bizler ölerek onlara yol açacağız, onlar da Moskova'ya girecekler. Hatta yeğenim Gustav Schirke eğer bir gün Moskova caddelerinden geçecek olsa, bir şövalye gibi değil, Amerikalı bir sonradan görmenin emireri gibi görünecek. Tüm bunlar ne kadar tiksinç! Richter bir konuda haklı: Almanya yok. Almanya yalnızca bir hayal artık...

Peki ne yapacağım ben? Sigara mı satacağım sokaklarda? Yoksa bir dairede gelen ve giden evrak mı kaydedeceğim. Hayır, binbaşı Schirke böyle barışçıl kapatmaz hesabını. Tabii aptal

değilim ben Richter gibi: köşe başlarına gizlenip adam vurmak, ya da imzasız mektuplar yazmak bana göre değil, çocukluk bunlar. Orduya katılacağım ben. Ne Speidel, ne Hollidt bunu bana yasaklayamazlar. Bölük ya da takıma komuta edeceğim. Bir sıra neferi olarak orduya girmeye hazırım. Gerektiği zaraan öç almasını da bilirim ben... Almanlar bir zamanlar nasıl olduklarım anlayacaklar... Hans son mektuplarından birinde bir şarkı sözü göndermişti bana, o mu yazmış, yoksa arkadaşları mı bilmiyorum, güzel sözleri vardı:

Vurmaksa, adamakıllı vurmak, Başkası yaraşmaz bana Kara bir kurt olup, Tüm sürüyü dalamak.

Dawes sabırsızlıkla saatine bakıyordu: von Maltz gecikmişti. Bir manevra yapmaya karar verdi Dawes: şu sırada bir barış antlaşması yapmak olanaksızdı. Bu, Almanya'nın bölünmesini yasallaştırmak, Breslu ve Koenigsberg'den vazgeçmek demek olurdu. İşgal rejimine gelince, bu ayrı bir konuydu, bir kez daha gözden geçirebilirdi...

Von Maltz'ın geç kalmasında kendisinin bir suçu yoktu, çok düzenli bir insandı von Maltz. Dawes'la yapacağı bu görüşme için çoktan hazırlanmıştı. Hiçbir şekilde aşağıdan almaması gerektiğini de çok iyi biliyordu. Amerikalıdan bir kuruş kopara-bilmenin yolu, ondan milyon istemekti. Beklenmeyen bir olay neden olmuştu gecikmesine: iki saat önce Dortmund'dan telefon etmişler ve buradaki fabrikalarında grev başladığını haber vermişlerdi. İşçiler bir dizi istekte bulunmuşlardı: bunlardan çoğu yerine getirilecek gibi değildi. Ama von Maltz'ı telâşlandıran haber bu değildi: Kaiser zamanında da grevler olurdu, bir şey yoktu bunda. Evet, gerçi Hitler bu tiksinç alışkanlığı kökünden kazımıştı, ama Hitler yoktu artık. Onun asıl canını sıkan di-

rektör Krause'un söyledikleri olmuştu: grev yarı yarıya politik karakter taşıyordu, işçiler sanayinin askerileştirilmesini ve ordunun yeniden kurulmasını protesto ediyorlardı. Yapılan mitingte bir de komünist konuşmuş ve işçiler onu can kulağıyla dinlemişlerdi. Polis adamın peşine düşmüştü, hava çok gergindi.

Von Maltz, Dawes'a gitmek için çıkmadan önce bir kez daha telefon etti Krause'a. Bunun için

yanm saat beklemesi gerekti: hatlar doluydu. Krâuse durumda bir değişiklik olmadığını söylemig, o da generale gitmeye karar vermişti.

Hafifçe gülümseyerek girdi Amerikalının odasına. Dawes onun heyecanlı olduğunu anlayamamıştı. İşgal statüsü üzerine düşüncelerini açıklamaya başladı general. Von Maltz konuşmadan dinliyordu. Karşı koyması, radikal önlemler alınmasını istemesi gerektiğini anlıyordu, ama kafası Dortmund'daki olaylarla öylesine doluydu ki, ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu. Bu yüzden konuşmayı uzatmaya karar verdi, Dawes da yemeği birlikte yemelerini önermişti zaten.

Masaya oturduklarında generale bir telgraf geldi. Dawes kâğıda bir göz attı ve tabağının altına koydu, Fransız-Alman konsorsiyumu projesinden konuştular bir süre. Yemeğin sonunda Dawes sanki o sırada aklına gelmiş gibi:

— Sahi —dedi— neler oluyor kuzum sizin oralarda? Dort-mund'da büyük bir grevin başladığını bildirdiler az önce bana.

— Evet, öyle... Ne yaparsınız, grevler kaçınılmazdır, tıpkı ilkbahar ya da sonbahar gribi gibi. Sizin ülkenizi son ziyaretimde de maden işçilerinin büyük bir grevi ile karşılaşmıştım...

Bir daha da Dortmund'daki olaylardan söz açmadılar, tam ayrılırlarken Von Maltz:

— Hükümetinize —dedi— Almanya'daki iş çevrelerinin, işgal rejiminin kaldırılmasını zorunlu gördüklerini bildirmenizi isterdim. Şüphesiz ki Doğu Almanya'da kızıllar durdukça yalnızca kendi ordumuza dayanamayız. Ancak sizinle bir ittifak antlaşması imzalayabilir ve burada size üsler verebiliriz. En iyi yol da bu sanırım.

Dortmund'a dönerken von Maltz yüzünü ekşitti: ayaklan ağrıyordu; kafasındaki düşüncelerin de neşeli olduğu söylenemezdi. Demeliydim ki bu Dawes denen adama... Ama müttefikimiz olmadan da dayanamayız ki... Yalnızca Ruslar değil sqçun: pas, Almanların ruhuna işledi. Çok eskiden, şu lanet r8 yılında, ordularımızın «Enternasyonal» marşı ile karşılandığı zaman başladı bu. Alçak heriflerin apoletlerini söküşleri bugünkü gibi aklımda... Hitler bir mucize gerçekleştirdi: Almanları sersemletti ve şan yoluna soktu. Herkes bu yolda inandıkları için yürüdüklerini sanıyordu, oysa sersemlediklerindendi bu. Yıkıntılar arasında ve utanç içinde uyanmakla son buldu bu yürüyüş. İmparatorluk Almanyasma geri dönülemez artık. Demek ki, hem Amerikalılara homurdanacağız, hem de onların arkasına gizleneceğiz. Belki gençler pek zorluk çekmezler, ama başka geleneklerle yetişmiş bir insanım ben. Öldüğümde, von Maltz, diyecekler, metabolizma bozukluğundan öldü, ya da sklerozdan. Oysa ölüm nedenim bambaşka olacak: Alman kartalı Amerikan kümesinde yaşayamaz... Korkarım polis yakalayamaz o komünisti. Hoş, yakalasa ne olacak sanki, onun yerine başkalarını bulurlar... Tüm bunlar son derece sıkıcı ve tiksinç! Ah, uyumak ve bir daha uyanmamak mümkün olabilseydi... Oysa insanların ölümleri tiksinç; şu şairler yalan söylemeseler olmaz mı sanki, uyku falan değil ölüm, basbayağı bir kramp...

Neales Paris'e hareket etmeden önce Dawes'a uğradı. General, Pinaud'nun von Maltz'la anlaştığım söyledi. Son görüşmede von Maltz eski isteklerinden vazgeçmemiş, ama biraz daha alçakgönüllüce davranmıştı, belki de Dortmund'dan gelen haberler etkilemişti onu.

— Ve işte size neşeli bir haber: Schirke dün bir dilekçe vererek hasta olduğunu ve başkanlık sorumluluğunu taşıyamayacağını bildirdi. Daha doğrusu tüm sosyal faaliyetlerden elini ete-

ğini çekmeye karar vermiş. Fransızlarınızı sevindirebilirsinir artık...

Neales gülümsedi:

— Niye «benim» oluyor Fransızlar? Ben de size sizin Almanların daha iyi olmadığını söylüyorum öyleyse... Baksanıza Dortmund'da olanlara...

— İngilizler şımartmış anlaşılan onları, burada kesinlikle öyle bir şey olamaz... Ama ben de size zaten Almanlara güvenilebileceğini söylemiş değilim. Moskova var oldukça kendimizi hiçbir yerde huzur içinde duyamayız. Hatta Amerika'da bile... Ama ben yine Almanları Fransızlara yeğlerim...

Neales yeniden gülümsedi:

— Bu hangi bakımdan olduğuna bağlı... Almanlar iyi askerdir, buna şüphe yok. Ama tabii savaşa giderlerse... Gerçi asker dediğimiz de bugünkü grevcilerden başkası değil ya, neyse... Fransa'da her şeyin yolunda olduğunu söylemek istemiyorum, ama orada nükte, ince zekâ, canlılık, zevk var... Bugün bir tabaka satın aldım, Sakson porseleninden... Bir bakın: şu delikanlı kaval çalıyor güya, oysa pekâlâ sosis yiyor diye de düşünebilirsiniz. Fransa'dan bir tabaka almıştım, üzerinde Marie-Antoinette'in kafasını kesen Sanson'un portresi var. İnanın, oradaki cellat, şu çoban taslağından çok daha temiz ve yumuşak bakışlı...

Dawes bir kahkaha attı:

— Sizin tabaka toplama hastası olduğunuzu duymuştum. Açık konuşmak gerekirse, ben sanattan pek anlamam. Bakın, Paris'i ben de severim: şık, güzel kadınlar vardır orada. Ama inanın bana, ben burada, bu hödük Almanlarla, sizin orada, o «temiz ve yumuşak bakışlı» kaltaban tereslerle olduğunuzdan çok daha rahatım...

General Dawes derin düşüncelerle yaşayışını karmaşıklâştı-ranlardan değildi. Büyük bayramlarda, derdi, kiliseye gitmek gerek: madem ki dünya var, öyleyse onu yaratan biri de var; bu yaratıcının, din adamlarının anlattıkları tanrıya benzeyip benzemediğini bilen yok, ama arada bir olsun dua etmek yararlı: insanın ruhu canlanıp tazelenir gibi oluyor. Bütün insanlar daha iyi yaşamak isterler. Kimisi daha çok kazanmaya çalışır, ama Ford da, basit bir çiftçi de saygıya değerdir. Kimi ise rastlantılarla zengin olmak ister, onlara acımak gerekir: bugün kazanırsın, yarın elinde avucunda ne varsa yitirirsin. Kimileri de her şeyi tepetaklak etmek isterler, bunlar kızıllardır, yok edilmeleri gerekir.

İyi yürekli bir adam olan Dawes Amerika'daki hayatı ideal sayar, Avrupa'nın akıllanacağı zamanı düşler ve subaylarına, «Atalarımız Avrupalılardır, derdi, Afrika'da olsaydık yerlilere gü-lebilirdik, ama burada gülmek günahtır, acımak gerek bunlara...». Beş yıldan fazla bir süredir Almanya'daydı. Halkın güvenini kazanmaya çalışmış, von Maltz gibi etkili kişilere karşı hep nazik olmuştu. Avrupa'da yalnızca İngilizlerle iş yapılabileceğini kabul ederdi, ama İngilizler kibirliydi, Almanlarsa saf ve içten. Was-hington'a kaç kez Almanya'nın en uygun müttefik olduğunu yazmıştı.

Dawes'in iyimserliği, biraz da ateşliliğinden ileri geliyordu. Yemek yemeyi, içki içmeyi sever, ve öyle gürültülü gülerdi ki, onu ilk kez gören birisi korkabilirdi. Elli altı yaşında olmasına rağmen hâlâ bir delikanlı gibi kıpırdaktı; açık mavi gözleri yaşamayı ve kendine duyduğu hayranlığı yansıtırdı.

Zor günlerin ileride olduğunu kabul ederdi. Fransa'daki muhalefeti sindirmek, aşırı titiz İngiliz İşçi Partisinin yerleşik engellerini aşmak konusunda Washington'dan açık ve kesin bir yanıt alabilmek için ne zorluklar çektiğini bilenler bilirdi: kendini Noel Baba gibi görüyordu Dawes: Almanlara, yeniden ör-

gütlenip kurulmuş bir ordu, sanayicilerin işlerini canlandıracak askerî siparişler ve çok yakın bir gelecekte de, «savaş suçluları» denilen kimselerin özgürlüklerini sunuyordu. Ve nankör Almanlar bütün bu yapılanlara direnişle karşılık veriyorlardı. Von Maltz'ın fabrikalarmdaki grev gerçi çabucak sona ermişti, ama onu epey şaşırtmıştı doğrusu. Şöyle söylüyordu kendi kendine: İngilizler centilmencilik oynamakta ve kızılların çevirdikleri dolaplara parmaklarının arasından bakmakta serbestler, Amerikan bölgesinde bu tür budalalıklara yer yok.

Dinmek bilmeyen yağmurlar, Bad Homburg'un bahçelerini yaldızlıyordu. Albay Snowden'in, Almanlar arasında durumdan hoşnut olmayanların sayısının pek çok olduğunu söylemesine rağmen Davves, durumu parlak buluyor, Washington'a da aynen böyle bildiriyordu. «Biraz fazla duyarlısınız albay, diyordu Snovvden'e, bir avuç ajitatörün çığlığını, ülkenin genel havasını yansıtıyormuş gibi alıyorsunuz. Sismograf, ne kadar uzakta olursa olsun, yer kabuğundaki her sarsıntıyı kaydetmelidir, ama bu nasıl bir sismograftır ki, komşu dairede oturan bir adam içkiyi fazla kaçırıp da yere bir tabak fırlatınca, hemen bunun gürültüsünü de kaydediyor?..»

Snowden karşılık vermedi; anlamaya çalışıyordu: general gerçekten bu kadar sakin miydi, yoksa

oyun mu oynuyordu? Albay kentte durumun berbat olduğunu biliyordu. Kore'den sonra herkes varsa yoksa savaştan söz eder olmuştu. Duvarlarında «Ohne uns.'»(*) yazmayan bir tek sokak bulabilmek zordu kentte. Ama Dawes ya görmüyordu bütün bunları, ya da görmek istemiyordu...

...Erich Schellerin çalıştığı kimya fabrikası işçilerinin de canları sıkkındı. Nazi subaylarının yeniden göreve atandıkları ve bunların yeni tümenler oluşturdukları hiç kimse için bir sıf

(*) Almanca — «Biz olmadan», «Bizsiz» (ç.n.).

değildi artık. Bir yıl önce Erich, tarihin yinelenebileceğim, eğer halk engel olmazsa gençlerin yeniden doğuya —ölüme— sürülebileceklerini söylediğinde ona inanmamışlar, «Propaganda bütün bunlar» deyip geçmişlerdi. Ama şimdi herkes Amerikalıların savaşa karar verdiklerini ve Almanları öncü güç olarak kullanmak için hazırladıklarını anlıyordu. İşçiler arasında, her şeye rağmen gürültü koparmanın gereksiz olduğunu, ellerinde birer işleri olduğuna göre ailelerini besleyebileceklerini söyleyenler de vardı; bunlar komünistlerden de, Krause ustadan da aynı derecede korkan işçilerdi (Krause usta, «Eğer §u bomba bizim elimizde olsaydı, kızılların tozu kalmazdı yeryüzünde, bu kez yakayı styirdılardi, ama bu kez kurtulamazlar» diye bağırırdı.) Ancak işçilerin çoğunluğu Erich'ten yanaydı. Özellikle de 1 Kasımdan başlayarak fabrikanın askerî gereksinimleri karşılayacak üretime geçeceği haberi herkesi tedirgin ediyordu.

Erich'in yaşayışında sanki hiçbir şey değişmemişti: aynı fabrikada çalışıyor, aynı çatıkatmda oturuyordu. Ancak öte yandan da her şey değişmişti; hasta annesini ve küçük kardeşini bıraka-mıyordu bir, zamanlar Anna: ama çatıkatındaki küçük odanın ziyaretçisi artık yalnızca ay değildi, yağmurlu olsun, açık olsun, geceleri burayı Anna da ziyaret ediyordu artık. Mutluluğa alışamamıştı Erich ve «karıcığım» derken utanıyor, hatta bazen kıza-rıyordu. Birçok şeyi bir yıl önceden görmüş, duymuştu, bu bir yıl içinde olgunlaşmış, insanları, onların gizli tutkularını, zayıflıklarını, değişme ve kararsızlıklarını anlamayı öğrenmişti. Yalnızca fabrikada değil, sık sık mitinglerde, toplantılarda konuştuğu için başka yerlerde de tanınıyordu: polisin listesinde «tehlikeli ajita-tör» olarak geçiyordu adı. Yazın parti konferansına göndermişlerdi onu; dönüşünde hem sevinçliydi, hem de aldığı sorumlu» luktan dolayı kaygılı ve düşünceli. Halk uzun süren, lanet bir uykudan daha yeni yeni uyanmaktaydı. Savaşa engel olmayı başarabilecek miydi?..

Kimya fabrikası işçilerinin toplantısı heyecanlıydı. Krause usta hiç de kötü bir psikolog olmadığını göstermişti. Daha ön-

ce söyleyegeldiği şeyleri unutmuş gibiydi sanki: ne Ruslara iyi bir ders verilmesi gerektiğinden söz ediyor, ne Amerikalıların bombasını övüyordu; bir tek şey üzerinde durmuştu konuşması boyunca: biz işçilerin nemize gerek diplomatlar arasındaki tartışmaya karışmak? Yeter bugüne

kadar çektiklerimiz! Dün Goeb-belt'in, bugün kızılların propagandaları, bıktık artık dinlemekten!.. Yaşamak istiyoruz biz. Hiç şüphesiz, Rusların Amerikalılarla anlaşmaya yanaşmamaları iyiye belirti değil, ama yine de şu kesin: savaş olmayacak. Güçler birbirine eşit çünkü ve her iki yan da, ilk başlayan olmanın tehlikesini göze alamıyor. Alman ordusu küçük bir ordu olarak kurulacak ve bir tek görevi olacak: ülkeyi bir oldubittiden korumak. Çıkan her söylentiye inanmak doğru değil... Politikadan bıktık artık, yaşamak istiyoruz.

Krause usta bu sözlerin çoğunluğu etkileyeceğini biliyordu. Ama yine de hesabında yanılmıştı: işçilerden birisi ona şöyle karşılık verdi: «Politika, yani gazeteler, seçimler beni gerçekten pek ap ilgilendiriyor. Ama bombaya gelince iş değişir... Savaştan sağ çıktım ben... Ve bir kez daha sağ kalıp kalmayacağımı denemeye niyetim yok...»

Erieh uzun bir konuşma yaptı. Kore'yi anlattı, Amerikalıların yarın aynı şeyi Almanya'da deneyebileceklerini söyledi. Nazi ordusunun yeniden kurulmasından daha tehlikeli bir şey olamazdı. Truman'm yaptıklarının cezasını biz mi çekeceğiz? Hit-ler'den çektiklerimiz yeter de artar bize!.. Gerçi, Amerikalıların Ruslarla anlaşmak istememeleri kötü, ama Almanlar birbiriyle anlaşabilirler. Almanya ikiye ayrılmışken, ertesi sabah savaş başlamayacağına dair hiç der geceye kefil olamayız. Bize savaş siparişleri değil, barış antlaşması gerekli...

Uzun tartışmalardan sonra Erich'in sunduğu karar tasarısı kabul edildi; bunda, işçilerin Alman ordusunun yeniden kurulmasını ve sanayinin askerileştirilmesini protesto ettikleri ve referanduma gidilmesini talep ettikleri bildiriliyordu: «Yıkım, ancak birleşmiş bir Almanya ve onun dünkü düşmanları arasında yapılacak bir barış anlaşmasıyla önlenebilir.»

General Dawes'in sükûnetini kaybettiği pek sık görülen olaylardan değildi ,ama öfkesi de tıpkı neşesi gibi taşkın ve korkutucuydu. Snowden, kimya fabrikası işçilerinin "karar tasarısını gösterince kudurmuşa döndü:

— «Talep etmek» ne demek? Hükümet verdik biz onlara, yasaları var... Referandum nerden çıkıyor durduk yerde?.. Moskova'nın şaşırtmacaları bütün bunlar, o kadar!.. Emniyet Müdürünü çağırın bana...

Emniyet Müdürü Dawes'i görünce korktu. General —dev gibi ve kıpkırmızıydı— avucuyla sinirli sinirli masaya vuruyordu.

— Ne demek oluyor bu? —diye bağırdı Dawes elindeki kâğıdı göstererek.

Emniyet Müdürü birbirini tutmaz sözlerle anlatmaya başladı; kimya fabrikasında hava biraz gerginceydi, işçileri yalan dolanla uyutan Erich Scheller adlı ajitatörden başkası değildi, ama şurası kesindi ki, biraz düşününce aldatıldıklarını anlayacaklardı işçiler ve yine anlayacaklardı ki, öyle asarım kese-rimli karar tasarılarıyla bir şey çözümlenemezdi. Hiç kimsenin onlara, bir referandum yapma izni vermeye niyeti yoktu...

— O nerede? diye sözünü kesti —Dawes— müdürün. Şaşırmıştı emniyet müdürü; kekeleyerek:

— Tutuklandı... dedi.

Düşüncesizce söylenmiş bir yalandı bu: Erich Scheller'in yalnızca Dawes'le konuştuktan sonra tutuklanması emrini vermişti oysa. Hemen aramaya başlamışlar, ancak komünisti bulamamışlardı. Akşam Dawes telefon etti ve kızılın konuşup konuşmadığını sordu. Emniyet müdürü, bir çırpıda ikinci yalanım söyledi: «Herif... kaçtı...» Dawes öyle bir küfür savurdu ki, emniyet müdürü kızma bir piyano almak ve kışın Saint-Moritz'e gitmek düşlerinin gerçekleşemeyeceğini, meslekî kariyerinin sona erdiğini anladı.

Erich'i daha önceden uyarmışlar, polisin peşinde olduğunu söylemişlerdi. O da doğruca Roth'a gitmişti. Roth, «Papaz Haug'

un yanında bir yer ayarlarım sana, demişti. Bir hafta kadar orada gizlenir, sonra Essen'e geçersin.»

Papaz Haug, karısını, evini, çiçekleri —özellikle de unutmabenileri— seven, son derece sessiz bir adamdı. Ama acılı günlerden o da nasibini almıştı. Küçük kardeşi Stalingrad yakınlarında can vermişti. Papazın da iki yılı cephede geçmişti. Gerçi bu süre içinde doğrudan herhangi bir savaşın içinde bulunmamıştı, ama arkadaşları, gözünün önünde bir Rus köyünü yakmışlar ve iki genç kızı öldürmüşlerdi. Onlara engel olmaya çalışması gerekirdi, bunu o zaman da biliyordu, ama cesaret edememişti işte. Ve şimdi hep vicdanının lekeli olduğunu düşünüyordu.

Erich'i sevecen bir konukseverlikle karşıladı, karısına kahve yapmasını rica etti.

— İstediğiniz kadar kalabilirsiniz burada. Ben politikayla ilgilenmiyorum. Ama papaz Niemöller'in görüşüne de katılıyorum: çıkacak yeni bir savaşa katılmamalıyız.

Erich, Haug'la ne konuşabileceğini bilmiyordu, ama papaz kendiliğinden son olaylardan söz açtı: Kore kentlerinin bombalanmasına şiddetle karşı çıkıyor, referandum fikrini onaylıyordu.

Kapı çalındığında onlar dostça konuşmalarını sürdürüyorlardı. Anna'ydı gelen.

— Roth burada olduğunu söyledi.

Papaz, gelenin Erich'in karısı olduğunu anlayınca çıktı: besbelli yeni evliler, yanlarında durmak olmaz... Bayan Haug:

— Dikkat ettin mi —dedi,— yüzük yoktu kadının parmağında? Bir papaz evi burası.

Papaz gülümsedi:

— Bu kendi bilecekleri bir iş...'

Duvarda Haug'un dedelerinin fotoğrafları ve bez üzerine iğne iplikle dikilerek yazılmış bir öğüt-söz göze çarpıyordu: «Göz

baştan çıkarır, yürek aldatır, insanı kurtaran yalnız duadır.» Erich ve Anna öpüştüler. Erich güldü:

— Gözler için dediği doğru. Amma yürek aldatmaz...

General Dawes berbat bir akşam geçiriyordu. Emniyet Müdürü ile yaptığı telefon görüşmesi daha yeni bitmişti ki Heine-mann'ın istifa ettiğini bildiren bir telgraf getirdiler. Dawes bir kahkaha attı: bir bu akla gelmezdi işte! Kızıllar adamlarını hükümet içine bile sokmuşlar anlaşılan! Heinemann üstelik ilk karşı çıkan da değil... İçişleri Bakanı bu adam, düne kadar toplumsal dirlikten-düzenlikten sorumlu kişiydi... Haydutların gemi azıya almalarının nedeni* şimdi anlaşıldı. İşçiler «referandum» istiyorlar. Güpegündüz elebaşlarmı elimizden kaçırıyorlar... Ve Heinemann, «Almanya'nın Batı savunması içine girmesine karşı» olduğunu açıklıyor. Nankörlüğün böylesine pes doğrusu! Biz Almanlara elimizi uzatıyoruz, şövalye gibi silahlarını geri veriyoruz, onlarsa bundan hoşnut değiller... İngilizleri suçlarken yanılmışım, asıl biz liberalleşmişiz. Demir cendere içine almak gerek bunları...

Dawes, albay Snowden'i çağırdı:

— Emniyet Müdürüne, Heinemann örneğini izleyebileceğini ima edin... Ve de Albay, bir şeyler yapmak gerek, yoksa sizin yaptığınız gibi olup bitenleri seyretmek değil. Yarın Bonn'a gidiyorum ben... Adenauer, «On iki tümen...» diye tutturdu. Üstü kapalı bir pazarlık bu... Ha, aklıma gelmişken, şu kimya fabrikasındaki namussuzu yakalayıp yakalamadıklarını da "bir kontrol edin. Eğer yakalayamamışlara, onu muhakkak ele geçirmek zorunda olduklarını söyleyin... Anladınız mı ne dediğimi? Zorunda olduklarını...

— ...İşte ayrılıyoruz —dedi Erich, Anna'ya.— Beni Essen'e gönderiyorlar. Uzunca bir zaman göremeyeceğim seni. Bir ay... Belki de daha fazla...

— Bekleyeceğim seni Erich. Tıpkı o gece olduğu gibi ge-

leceğim sana... Sana söyleyeceğim o kadar büyük, o kadar önemli şeyler var ki, ama söyleyemiyorum, bunları anlatabilecek söz-cüz bulamıyorum. Seni seviyorum, Erich!

89

Kasımda, Mrs. Mac Horn Kore'den, kocasından bir mektup aldı:

«Sevgili Peggy:

«Şimdilik sağ ve sağlıklı olduğum bu lanet memlekette şaştığım bir şey var: burada yalnızca ölüler ölmüyor. Christmas'e doğru memlekete döneceğimiz söyleniyor. İnşallah!. Gerçi Amerika'da da hayatımız öyle tereyağı»gibi değildi, ama orada ben başkalarını gömerdim, buradaysa beni gömmeye niyetli bir sürü insan var.

«Bunther'in 120 dolar daha borcu var bana, bu parayı al ondan. Bu üçkâğıtçı alçak, Mac Horn'u kafeslediğini düşüneceğine o paralan sen harca daha iyi. Sağlıklar dilerim.

Kocan, gönüllü kahraman Jim Mac Horn.»

Peggy üzgündü. Evlenirken hiç aklına gelir miydi bu kadar mutsuz bir hayat süreceği? Geçenlerde July, Grayton'un karısının yeni bir «Cadillac» ve samur bir kürk aldığını anlatmıştı. Peggy ağlamamak için güç tutmuştu kendini: Grayton bir zamanlar kendi elindeydi, ama o tutmuş Mac Horn'u tercih etmişti. Sonra, eğer topal mezecinin sevgilisi olmuşsa, bu, hayatının gül gibi olmasından değildi. Ama şu anda Jim'e acıyordu. Gerçekten de her an öldürebilirlerdi onu. Savaşacağı kadar savaşmıştı Jim, neden talihini bir kez daha denemek istercesine dünyanın ta öbür ucuna gitmişti? Tanrı biliyor, az çırpmmamıştı Peggy onu caydırmak için, ama eşek gibi inatçıydı Jim, her sözüne, kendi-

sinin ne bir zenci, ne de yahudi olmadığı, kızillarınsa sıfır numara üçkâğıtçı oldukları, zaten bu işin konuşulacak bir yanı bulunmadığı, çünkü ortada çoktan verilmiş bir karar olduğu karşılığım vermişti.

Akşam topalla buluştular. Peggy:

— İçim hiç rahat değil —dedi.— Biz şimdi sinemaya gideceğiz, güleceğiz, ama Jim'i belki de öldürdüler oralarda?

— Böyle kötü şeyler düşünme —dedi mezeci.— Kocan Jim tanrıya şükür ki, Koreli değil, orada yalnızca Korelileri öldürüyorlar. Zaten bir aya kalmayacak her şey sona erecek. Elbette, Mac Arthur'un sınıra gelip de «Durun artık» diyeceğini hiç sanmıyorum, herhalde oradan da Çinlilere ders vermeye uzanacaktır, ama bu artık bir başka müziğin başlaması demektir. Gazeteler yazdılar, bizimkiler sınıra varır varmaz, Kore kampanyasına katılan ötekiler soluğu evlerinde alıyorlarmış. Yani demek istediğim, korkma, Jim'ine kavuşacaksın. Çinlilere verilecek ders içinse başkalarmı toplayacaklar.

Onun kaygısız hali Peggy'ye de. geçmişti:

— Sakın seni almasınlar? dedi alaylı alaylı.

— Hayır, beni almazlar, üçüncü dünya savaşı bile başlasa beni alamazlar. Sağ bacağımm soldakinden kısa olması ömrüm boyunca acı olmuştu içime, ama şimdi görüyorum ki, bu büyük bir şansmış meğerse...

Peggy ertesi gün Bunther'den yüz yirmi doları aldı ve gidip kendisine büyüleyici bir gece tuvaleti satın aldı: Christmas'e daha altı hafta vardı, ama July kasım sonunda bir parti veriyordu, demek ki tuvaleti şimdi alması anlamsız kaçmayacaktı. Aynada kendine bakıyor ve düşünüyordu: herkes bayrama hazırlanıyor, mağazalar adam almıyor, demek ki, herkesin cebi para görmeye başladı. Her yanda neşeli bir koşturmadır gidiyor. Aslında benim de bir yıl öncesine göre durumum daha iyi, yalnızca borçlarımı ödemekle kalmadım, nefis bir radyo ve bu güzel tu-

valeti satın aldım. Bir de Jim bağına bir şey gelmeden kurtula-bilseydi şu belâdan!..

... Çelik tröstünün yöneticisi Greisen, Robert'e:

— Siparişlerden başımızı alamıyoruz —dedi.— Yalnızca bizde değil... Beşinci Cadde'ye bir bakın: nasıl canlandı insanlar... İş çevreleri yalnızca bir şeyden korkuyorlar...

s Robert onu sözünü bitirmeye bırakmadı, hafifçe gülümseyerek:

— Oyunun çok çabuk bitmesinden mi korkuyorlar? dedi.

— Tam üzerine bastınız. Diplomatlar, bizimkilerin Man-çurya sınırına gelince duracaklarını söylüyorlar. Bu yıkım demektir bizler için... Dulles önceki gün Moore'a Mac Arthur'un durmak niyetinde olmadığını, ama Truman ve Acheson'un kararsızlık içinde olduklarını söylemiş... İyi ama, niçin bu?. İş çevreleri neden vardır? Daha da ilerlemek için değil mi? Otuz sekizinci paralel olayından sonra herkes sınır denilen şeyin bir hayal olduğunu anladı nasılsa...

Robert itiraz etmedi: Greisen'le ilişiklerini bozmak istemiyordu. Ancak içinden de Çin'e karşı büyük bir savaşa girişmenin Amerika'nın çıkarlarına uygun olduğundan, emin değildi. Eğer kızılları Kore'den defedersek prestijimizi kazanmış olacağız. Gücümüzü Avrupa'ya saklamamız daha iyi olur bence. İki odak var: Berlin ve Yugoslavya. Çinlilerin tümünü kırıp yok etmemiz mümkün değil, çok uzun sürecek bir oyun bu. Öte yandan kızıllar Avrupa'da iyice küstahlaştılar. Gerçi Neales septiktir, ama general Dawes bile yakınmaya başladı artık. Hem Almanlar Fransızlara benzemez... Psikolojik savaşta hiç başarılı değiliz. Kore Avrupalıları korkuttu. Kızılların propagandaları tam bu iş için olgunlaşmış bir zemine düşüyor. Buna ya insanlar için daha çekici olan bir propaganda ile karşı çıkmalıydık, ya da bunu yasaklamalıydık, oysa bir

beyaz güvercinin ya da kapı kapı dolaşıp barış çağrılarına imza toplamanın aptalca şeyler olduğu-

na birbirimizi inandırmaya çalışarak devekuşu gibi gözlerimizi gerçeklere yumduk durduk. Bu durumda, Kore'de kazandığımız basanlara rağmen Avrupalıların bize karşı ters bir hava içinde olmalarına şaşılabilir mi? Oysa Kore-Moskova arası çok uzak; Elbe-Paris arası ise kapı komşusu gibi...

Dışişleri Bakanı Boydge, Sheffield'de yapılacak kongrenin tartışılacağı- toplantıya Robert'i de çağırınca, albay memnunlukla, sonunda aklı basma geldi alık herifin, diye düşündü.

Boydge ve Robert'den başka toplantıda albay Danovan ve F.B.I.'deh Joyce de vardı.

— Şunu kabul etmek gerekir ki —diye başladı Boydge,— Kore olayları kızılların çok işine yaradı... Artık Fransa ve İtalya'dan hiç söz etmiyorum, ama Brezilya'da bile «Barış Kongresi» fikri geniş başarı kazandı. Astıkları afiş ve duyurular halkın ilgisini çekiyor... Moskova ya da Prag olsaydı toplantı yeri, ürkütücü olabilirdi bu, ama Sheffield kimseye ters gelmiyor, çok kötü bir durum bu... Gerçi Attlee tâ ağustosta güvence verdi bize, ama işin içine İngiliz İşçi Partisi de girdiğinden beri içim bir türlü rahat etmiyor benim... ,

Albay Danovan gülümsedi:

-— Zaten işin içine genel olarak İngilizler katılınca insanın bütün rahatı kaçar. Elbette ki Muhafazakârların böylesi önyargıları yok, ama onlarda da öyle bir böbürlenme, çalım satma, şantaj yapma vardır ki, dayanılmaz... Kendilerini hep duruma ha-kimmiş gibi gösterirler. Ashnda kızılların bu iş-için bula bula İngiltere'yi bulmaları çok kötü oldu. Keşke Paris'te yapsalardı kongrelerini. Schuman'la çok daha kolay anlaşabilirdik...

Joyce, kongreye katılacak Amerikan delegasyonunu tümden tutuklamayı önerdi; ama Boydge karşı çıktı buna:

— Çok aptalca elur bu: dört bir yandan öyle bir gürültü koparırlar ki, eskisinden daha güç durumda kalırız.

— Acaba İngilizlerin kongreyi yasaklamalarını sağlayamaz mıyız? —Albay Danovan'dı soruyu soran.— Onlara baskı yapmak için elimizde olanaklar da var...

— Bu pek kolay değil —dedi Boydge.— «Gelenek» leri vardır onların... Ruslara ya da Çinlilere vize vermeyebilirler, ama Fransızlar ya da İtalyanlar için vize zorunluluğu yok. Bu durumda limanlarda tutmak gerekiyor gelenleri. Ama İngilizler Joliot-Curie gibilerine bunu da yapamayacaklarını, çünkü, —şu işe bakın!— bunun için «kamuoyunun hazır olmadığını söylüyorlar. Gerçi baskı yaparsak, —ellerinden ne gelir?—: bunu da kabul ederler tabii. Ama o zaman kızıllar kongreyi kendi memleketlerinde yaparlar. Prag, Sheffield'den her zaman iyidir bizim için. Ama bu da pek ideal bir çözüm gibi gelmiyor bana. Edindiğimiz bilgilere göre Kongreye ilgi pek büyük; hatta «demirperde» gerisinde bile toplansa, geniş yankılan olacağa benziyor...

— Prag, Sheffield'den iyidir diyorsunuz —dedi Albay Da-novan— ama kızıllar Kongrelerini Prag'da düzenlemeye kalkarlarsa buna engel olabilir miyiz?

Soruyu Robert yanıtladı:

— Evet, olabiliriz. Şöyle: İngilizler Kongreyi yasaklamazlar, ama Ruslara ya da Polonyalılara vejecekleri vizeleri geciktirebilirler. Tam Kongreye bir gün kala da yüzlerce vize verirler. Fer heyetin içinde figüranlar vardır, çürük tahtaya basmamak ve yalnızca figüranların Kongreye ulaşmalarını sağlamak gerek. Kızıllar çok zor bir durumda kalacaklar böylece: Kongre yasaklanmamış, hatta Çinlilerden bile birkaç kişiye vize verilmiş, Fransızlar-İtalyanlar ise tam kadro olarak hazırlar, ama son dakikada polis birdenbire liderleri tutuklayıveriyor...

— Bu —dedi Boydge— onların Kongreyi kendi memleketlerinden birinde toplamalarını engellemez ki...

— Engeller. Durumu gözönünde canlandırın. Kongre arifesi. İtalyanlar Fransa'ya geçecekler. Araplar, Batı Almanlar... Fransa'ya gelmişler. Calais'den vapura binecek bunca millet. Öte yandan Amerikalılar, Hintliler, Skandinavyalılar Londra'ya gelmiş bulunuyorlar. Derken İngilis polisi birdenbire Fransızların ve İtalyanların liderlerini salıvermiyor içeri. Bu durumda kızıllar

ne yapabilirler? Son dakikada Kongrenin kendi ülkelerinden birine alındığını açıklasalar bile, bu yalnızca kâğıt üzerinde kalacaktır. Londra'dan ve Paris'ten doğuya geçmek zorundalar. Eh, bu iş için gerekli transit vizesini herhalde alamayacaklarına göre, doğulu delegeler «demirperde»nin bir yanında, batılı delegeler ise öte yanında kalacaklar. Kongre ikiye bölünmüş olacak böylelikle...

— Hava yolunu unutuyorsunuz...

— Binlerce insanı oradan oraya taşımak.için üç hafta gerekir onlara, hele biz, bütün o hatlardaki uçaklarda tüm yerleri kapatıverirsek üç ay da yetmez. Delegelerin çoğunluğu,işlerinden uzun süre için ayrılamayacak kimseler, bana söylendiğine göre bunlar parlamenterler, profesörler, öğretmenler, doktorlar, belediye görevlileri, işçiler vb. imiş. Bu insanlar ikinci bir kez daha Kongre için işlerini güçlerini bırakamazlar, Kongre parçalanacaktır.

Genellikle ağırbaşlı olan Boydge, çığlıksı bir bağırmayla:

— Harika!.. —dedi— Getireceği bütün başka kazançların yamsıra bu plan Attlee'yi kurtaracaktır. Oysa bizim bu sıralarda İngilizler üzerine baskı yapmamız hiç doğru olmayacaktı. Yalnız ben onların bir aptallık yapacaklarından korkuyorum yine de. Eğer Albay Robert birkaç günlüğüne İngiltere'ye gidebilirse çok iyi olur, tabii şimdi değil, kasım başlarında falan...

Robert susuyordu: bu konuda karar verecek olan o değildi.

Danovan öneriyi onayladı:

— Gerçektende Albay Robert'i gönderebiliriz. Hem fırsattan istifade kızılları da yakından görmüş olur...

Boydge son olarak şunları söyledi:

— Demek ki, Kongre saptanan tarihte toplanıyor. İngilizler geleneklerine bağlı insanlar... Biz de onların bu bağlılıklarına saygı duyuyoruz... Albay Robert göreviyle ilgili bir iş için Londra'ya gidiyor... Barış güvercinleri ise Sheffield çatılarına konuyorlar... Barış deyince aklıma geldi, Mac Arthur'un son demeci-

ni okudunuz mu? Hiç şüphesiz ki «Missouri» zırhlısının operasyonu başarıyla gerçekleştirmesi övünülecek bir şey, ama resmî bir bildiride Çondjin'in Vladivostok'a çok yakın olduğunu söylemenin ne gereği var? Böylesi konular askerlerin değil, Bakanlar Kurulunun işidir.

Robert susuyordu: Boydge ile aynı fikirdeydi, ama Dano-van'm yanında Mac Arthur'u kınamak istemiyordu. Danovan'm yanıtıysa kaçamaktı:

— Diplomatik notalarla topçu ateşi arasından bir sınır geçirebilmek günümüzde pek zor.

" ... Sheffield'da yapılacak Kongre için çağrıyı Adams, profesör Dumas'nın ölümünü duyduktan iki gün sonra aldı. Kâğıttaki imzaya baktı: «Dumas.» Herhalde önceden hazırlamışlardı çağrı mektuplarını... Ama bu yine de heyecanlandırmıştı Adams'ı: ölümünden önce Dumas kendisini düşünmüş gibi geldi. Telgrafı anımsadı: Dumas açısından bu büyük bir ince dikkat örneğiydi. Gerçi aşırı cereyanlara kaptırmıştı kendini, ama büyük bir bilgin ve yüreği tertemiz bir insandı: bu onun her sözünde hissedilirdi. Ne yazık ki, politika onu gereğince ağırlamamızı engelledi. Otelini basan baldırıçıplaklar ve Coster'in aşağılık yazılarıyla Fennessy'nin kışkırtıcı sözleri kalmıştır ülkemizden aklında yalnızca. Ama yine de Sheffield'e çağırmış beni?.. Adams mektubu bir kez daha okudu: «Atom silahlarına karşı çıktınız —diye yazıyordu Dumas— ama Stockholm çağrısını imzalamadınız: bunun bir partinin işi olduğundan korktunuz. O günlerden bu yana durum daha da gerginleşti. Eğer savaşın önü alınmazsa, Kore, herkesi nelerin beklediğini çok iyi gösteriyor. Sheffield kongresi, Doğudan ve Batıdan çok çeşitli insanların

geniş ve inandırıcı bir buluşması olacak. Kongrenin İngiltere'de toplanıyor olması, sanırım sizin kuşku ve endişelerinizi de gide-riyordur...» Mektup Adams'ı şaşırtmıştı. Dumas sağ olsaydı kızabilirdi bu mektup için ona, ama bu anda büyük bir ruh karmaşıklığı içinde bulunuyordu; çağrıyı kabul etmek istemiyor, ama nasıl reddedeceğini de bilemiyordu. Kongre gününe kadar önünde uzunca bir zaman olduğu ve bu süre içinde düşünüp en uygun kararı verebileceği tek tesellisiydi.

Kasım geldi. Adams Sheffield konusunda gene şaşkın, gene heyecanlıydı. Dumas'nın hakkı var: Kore'de korkunç oyunlar oynanıyor, gazete okumamaya çalıştım, ama profesöründen öğrencisine, Dora'dan Jenny'ye kadar öylesine herkesin ağzında ki bunlar, duymamak olanaksız. İlk başlayan kızıllar bile olsa, bu bir şeyi değiştirmez. Barış görüşmelerine oturma önerisini neden geri çevirdik? Hiçbir şey böyle anlamsız ve acımasız bir savaştan daha kötü olamaz! Başkan, «Kore'yi kurtardık» diyor. Sanmıyorum. Cramer Times'da bir yazı göstermişti; kızıllar yazmamıştı bunu, Kore'de bizim bombardımanlardan sonra taş taş üstünde kalmadığını yazıyordu. Öldürmek, kurtarmak değildir. Profesör Mac Clay'in önceden söylediği birçok şeyin gerçekleştiğini kabul etmek gerek. Böyle bir adam bir hırsız ya da katil gibi hapiste tutuluyor! Ne kadar utanç verici bir şey! Godwin bunun Amerika'ya yakışmaz bir hareket olduğunu söylüyor. Ben daha da ağırım söyleyeceğim: bu Hitler'e yakışır bir davranıştır,. Dumas'nın, Kongre için İngiltere'nin seçilmiş olmasının birçok kişinin içine ılık su serpeceği düşüncesi doğru; İngiltere özgürlüklerin geleneksel ülkesi. Orada, bizim burada Mac Clay'e yapılanlar türünden aşırılık ve çelişkiler olmaz. Komünistleri kapsamıyor bu sözüm tabii: onlarda kişi özgürlüğü kavramı tümden yok. Sheffield kongresi havanın yumuşamasına katkıda bulunabilir belki. Ama ben oraya gitmek istemiyorum; kendi işimden başka bir şeyden anlamam ben: politikadan konuşulmaya başlandı mıydı, kendimi çocuk gibi duyuyorum. Herkes aldatabilir bu konuda beni.

Adams profesör Godwin ve Cramer'le görüşüp danışmaya karar verdi. Godwin, Joliot-Curie'den bir çağrı mektubu aldığını, ancak Adams ve Cramer'le birlikte atom silahlarının kullanılmasına karşı bildiriyi imzalamakla yapabileceği her şeyi yaptığına inandığını söyledi. Kongreye yazık ki katılamayacaktı, çünkü politik eylemlerden uzak durmaya kararlıydı; Joliot-Curie'ye yapılanları son derece üzücü bulmuştu ve Fransız hükümetince ona karşı başvurulan önlemlerin, onun bilim dünyasındaki otoritesini sarsamayacağı konusundaki inancını, bilginin kendisine bildirmek için sabırsızlanıyordu.

Profesör Cramer de tıpkı Adams gibi kararsız, tedirgindi: o da Kongre için çağrı almıştı ve ne karşılık vereceğini bilmiyordu. Adams bütün gece konuştu onunla; Kore'den, profesör Mac Ciay'in başına gelenlerden ve profesör Hennessy'nin Chicago gazetelerinden birinde yayınlanan makalesinden söz ettiler Adams yüzünü buruşturdu: «Bir bilgine yakışmaz bu! Yoksa Bili Coster'in tahtına mı göz dikti profesör Hennessy?.» Sonunda Cramer:

— İngiliz hükümetinin Kongreyi himayesi altına alması iyi bir şey —dedi.— Barışın korunması konusu komünistlerin tekeline geçecekti nerdeyse. Duyduğuma göre çeşitli insanlar gidiyormuş Amerika'dan Sheffieid'e: papazlar, kuakerler, hatta profesör Kenneth... İngiltere'nin öyle bir durumu var ki, komünistlerin kongreyi mitinge çevirebileceklerini hiç sanmıyorum. Ama bu yine de hiç olmayacak bir şey değil ve ben de özellikle bu yüzden gitmek istemiyorum joraya... Yoksa birlikte bir kutlama telgrafı mı göndersek?..

— Kongreye mi?

— Hayır. Bu, Kongrenin alacağı her kararın onanması demek olurdu, oysa ne siz, ne de ben bu işin girişimcilerinin işi nerelere kadar vardırabileceklerini bilmiyoruz: aralarında çok komünist var bunların... Attlee'ye gönderelim diyorum ben kutlamayı. İçinde yaşadığımız şu kargaşalı günlerde İngiltere'nin hâlâ özgürlükler ülkesi olmasından dolayı kutlayabiliriz onu. Böylece kendi yöneticilerimizi, özellikle de profesör Mac Clay'e

yapılanları kınamış da olacağız. Sonra, Doğunun ve Batının temsilcilerinin buluşmalarının da onaylanması demektir bu. Hiç kimse bizi komünistlikle suçlayamaz: kızıllar için Attlee'nin Truman'dan hiçbir farkı yok. Ama biz borcumuzu yerine getirelim, karşılıklı güven duyulmasını sağlayacak her girişimi selamladığımızı bir kez daha belirtelim.

Cramer'in önerisi Adams'ın hoşuna gitti: İngiltere Başbakanına gönderilmek üzere bir selam telgrafı yazdılar birlikte.

Cramer profesör Adams'a, kendilerine komünist demlemeyecek bir sürü Amerikalının Sheffield kongresinin toplanma haberini sempatiyle karşılayacaklarını söylerken yanılmamıştı. Birçok kentte kongre için delege s,eçimi toplantıları yapılıyordu. F.B.I.'den Joyce şöyle diyordu: «Her kötüde bir iyi vardır: liste-lerimizdeki eksiklikleri doldurmamız için bir fırsattır bu.»

91

Betty çok çalışıyordu. Bu sağlıklı, neşeli genç kadına bakan hiç kimse onun neşeden yoksun bırakılmış birisi olduğunu anlayamazdı. Betty artık Garstone'u salıvermeyeceklerini biliyordu. Geceleri bir acı denizinin içinde boğulur gibi oluyordu; Garstone geliyordu hep gözünün önüne, onunla konuşuyor, onun adı dökülüyordu: «Joe!..» Gündüzleriyse herkese —özellikle de düşmanlarına— kurtuluşlarının Sheffield kongresinde olduğunu kanıtlamak için var gücüyle çalışıyordu.

Askerlerin diplomasi işlerine burunlarını sokmaları yönünden Boydge'u gücendiren Mac Arthur'un resmî demeci çok kişiyi heyecanlandırmıştı. Üstüne üstlük dört senatör, Harbin ve Şanghay'a atom bombası atılmasını önermişlerdi. Savaşın daha uzun süreceğinden konuşulmaya başlanmıştı. Gerçi bu arada Bill Coster şunları yazıyordu: «Kore'yi özgürlüğüne kavuşturan yiğitlerimiz yılbaşı hindilerini aileleriyle birlikte yiyecekler.»

Ama inanan pek yoktu ona; kadınlar korkuyla askerlerin Kore' den Çin'e gönderilip gönderilmeyeceklerini soruyorlardı.

Betty, oğlu iki ay önce Kore'ye gönderilmiş olan Mrs. Browler'le iyi görüşürdü. Manavlık yapan bayan Brpwler, «Elbette ki, derdi, Tom için heyecanlanıyorum, ama küçük bir ülkeyi de korumamız gerektiğine inanıyorum...» Sonraları her şeyden kuşkulanmaya başladı ve Betty'nin sözünü dinler oldu. Ekim başlarında kadınların bir toplantısı oldu. Browler de kısa bir konuşma yaptı bu toplantıda: «Ben politikadan anlamam, ama bu korkunç savaş bitsin istiyorum artık. Yalnızca kendi oğlum ölüm tehlikesi içinde diye değil yüreğimin sızlaması. Çocuklarımızın Kore'de niçin ölmeleri gerektiğini hiç kimse açıklayamaz bana...» Toplantı sonunda Browler'i Sheffield kongresine delege seçtiler.

Papaz Mac GilFe başvururken olumsuz bir yanıt bekliyordu Betty: Kore savaşı başladığında «Barış Dostlarından uzak durmuştu Mac Gill; her ne kadar ulusça bir savaşın içine sürüklenildiyse de, hükümetin politikasına karşı çıkılamaz diye düşündüğünü sanıyordu herkes. Ancak Mac Gill Betty'ye Sheffield'e gitmeyi kabul ettiğini söyledi:

— Kore'de savaş başlayınca herkes serseme döndü. Ben o zaman da kınadım bu müdahaleyi, ama. çevremde herkes Başkanın haklı olduğunu müdahale etmemiz gerektiğini söylüyordu. Tabii otuz sekizinci paraleli ilk kimin geçtiğini hiç kimse bilmiyordu, nitekim şimdi de bilmiyoruz. Ama Kuzey Kore askerleri sistemli bir şekilde Güneye akmaya başlayınca ben de kuşku duymaya başladım, komünistlerin kötü bir niyetleri mi var acaba, diye. Oysa bana, profesör Dumas'yla birlikte mitingte yaptığım konuşmadan sonra «kızıl papaz» adını taktılar. İnsanın yakın çevresi böyle olduktan sonra başkaları için söylenecek söz kalmıyor geriye... Sonra savaşın gidişi değişti. Ben bizimkiler otuz sekizinci paralele giderler ve orada dururlar sanıyordum, oysa onlar Kuzey Kore'ye saldırmaya başladılar. Şimdi işin nerelere vardığını ve daha da varacağını herkes görüyor. Çinliler de ka-

rıştı işe... Eğer bütün barış dostlarını birleştiremezsek, bir yıkımla karşı karşıya kalacağımız kesin...

Betty ta öğrencilik yıllarından beri tanıdığı biyolog Ken-neth'e gitti.

— Bakın —dedi Kenneth,— birincisi bir morganistim ben, ikincisi komünistleri hiç mi hiç sevmem, dogmatik adamlardır, benimse at gözlüğü yok gözümde. Ama bir noktada haklan var: bu tehlikeli oyunu durdurmak gerek artık. İşin başında kim var, bilmiyorum: -Truman, Mac Arthur, ya da businessman' ler...(*) hiç farketmez. Önemli olan şu: bu savaş bizi mahvedecek. Sheffield'e gidiyorum:

Garstone'un tutuklanması haberi, çalıştığı fabrikada geniş dedikodulara yol açmıştı. Wipper, Garstone'un büyük bir ispiyon olduğunu söylüyordu. İşçilerse şöyle diyorlardı: «Belki gereksiz birtakım laflar etmiştir, ateşli çocuktur çünkü, ama ispiyona benzer bir hali yoktu. Bu işin içinde bir pislik var ya, ne olduğunu Allah bilir artık...» Özellikle de Garstone'un askerlik arkadaşı Mark James'in cam sıkılmıştı olanlara. Kazancı yerindeydi Mark James'in, kızılların toplantılarına bir kez olsun katılmamıştı, müdüriyetin «iyiler» listesindeydi. İşçiler de onu dikkatli, aklı başında, sağduyulu biri olarak bilirlerdi. İşte bu yüzden ne savcıya, ne de gazetelere inanmadığını söylemesi herkes üzerinde etkili olmuştu:

— Hatta Başkan çıkıp gelse ve İncil üzerine yemin etse, yine inanmam Joe'nun ispiyon olduğuna. Birazcık düşünelim: yaptıkları iş karşılığı ispiyonlara para ödenir. Oysa ben Joe'nun durumunu biliyorum... Ona savaşa karşı çıkamayacağını söyledim, önce midesini tıka basa doyururlar insanın, sonra da bir delik açılsın diye kurşun yağmuruna tutarlar. Niye böyle dalavereler çevriliyor bizde? Hitler'in Almanlara neler yaptığını gördüm ben, herkes yalan söylüyor, herkes bir domuzluk besliyordu içinde. Sonuçta ne oldu? Tümden mahvolup gittiler...

(*) (İngilizce) — İşadamı (çjı.).

Bizimkilerin Güney Kore'yi koruduklarına inanmıştım başlangıçta ben de. Oysa öyle hinoğlu hinlikler varmış ki işin içinde, tıpkı bizim Joe'nun başına gelenler gibi...

Mark James sonra Garstone'un bazı sözlerini hatırlattı işçilere. Muhakkak ki Joe biraz aşırı gitti, kitaplarda yazılanlara fazlaca inanırdı. Ama söyledikleri doğruydu: büyük bir domuzluğa hazırlanıyor bunlar, derdi. Ben kızıl değilim, ama doğrusu işkembemde küçük maden parçacıkları da taşımak istemiyorum... Mark James «Barış Dostları»na katıldı ve Sheffield Kongresine delege seçildi.

O gece Betty kendini tutamadı, ağladı: neden Joe yok?.. Bu onun da zaferi sayılır...

Delegeler arasında bir yıl önce Jackson'dan Harlem'e gelmiş Jenny Camber adlı zenci bir terzi kadın vardı. Joyce onu deliğe tıkmak istediğini söyleyince Robert:

— Robson'un(*) ne olursa olsun Amerika'dan dışarı çıkarılmaması gerekir —dedi.— Bu, anlaşılır bir şey. Hatta Kongreyi parçalayabilsek bile, onun Avrupa'da bulunması zararlıdır bizim için. Ama bu zenci kadına gelince iş değişir... Eğer ille de zararlı olarak görüyorsanız kendisini, döndükten sonra alın içeri. Şu sırada önemli olan kuşları ürkütmemek...

Profesör Kenneth'in de Sheffield'e gideceğini öğrenen Ro-bert'in canı sıkıldı. Bili Coster'le buluştu hemen:

— İşte tam sizin ruhunuza uygun bir konu... Profesör Kenneth'in kaba etlerine indirin şöyle... Yalnız dikkatli olmak gerek: eğer Kongreye karşı bir kampanya başlatılırsa, halk bizim kızılların

propagandasından korktuğumuzu sanır... Ama okuyucularınıza, örneğin, «Barış Dostları»nın Moskova ajanı olduklarını ve efendilerini Kore hikâyesinde haklı çıkarmaya çalıştıkla-

(*) Paul Robson — Amerikalı ünlü zenci devrimci, şarkıcı. 1949' da ırkçılar tarafından linç edilmek istenmiş, 1952'de Nâzım Hikmet'le birlikte «Milletlerarası Barış Nişanı» ile ödüllendirilmiştir. (ç.n.).

nnı, sonra da şanslarını bir kez de Almanya ve Yugoslavya'da deneyeceklerini yazabilirsiniz.

Ve Bill Coster şunları yazdı:

«Evimin önüne ekmek kırıntılarını boş yere dökmüşüm meğer: Moskova altınından başka bir şeye gaga sürmeyen Sheffield güvercini uçup gelmedi kapıma. Söz konusu olan propaganda oldu mu kızıllar paraya hiç acımıyorlar: delegelerin tümüne ücretsiz gidiş-dönüş biletleri sağlanmış, birinci sınıf otellerde en güzel odalar ayırtılmış ve şampanyalı yemekler ısmar-lanmıştır. Elebaşılara ise işi başarıyla sonuçlandınrlarsa çok yüksek para ödülleri sözü verilmiştir. Öğrendiğimize göre casus şebekeleri kurmak, Batı Avrupa ordularını demoralize etmek ve bölmek, savaş sanayiinde sabotajlar düzenlemek, halkı paniğe düşürecek söylentiler yaymak, Berlin'in Batı bölümünü ele geçirmek, Yugoslavya'ya saldırmak v.b. gibi işleri planlayan ve 'dar büro' denilen küçük bir elebaşılar grubu vardır. Bunlar bu işlerle uğraşırken, kızıllar tarafından aldatılmış saf insanlar ve 'dar büro'ya girmek isteyen elebaşı adayları büyük salonda nutuklar atacaklar. Özellikle de papaz Mac Gill bu salonda Kominform direktiflerinin 'Beşinci Emir'e(*) ne kadar uyduğunu açıklarken, biyoloji profesörü Kenneth de heyecandan soluğu kesilerek, kızılların Rus meslektaşlarına neler yaptığını anlatacak.»

Bili Coster'in makalesini Londra'da okuyan Robert, bu kaltaban herif, diye düşündü, bazen de tam on ikiden vuruyor; kıskıvrak yakalamış Kenneth'i...

Robert Kongreye gelen delegelerin listesine baktı. Hepsini birden geri göndermek aptallık olur, İngilizler kötü durumda ka-

(*) Beşinci Emir — «On Emir» denilen ve Musa peygambere da-1   yandırılan öğütler dizgesinden beşincisi: «Anaya ve babaya sevgi ve saygı gösterilecek» (ç.n.).

lacakları gibi, üstelik kızıllar da Kongreyi Varşova'ya aldıklarını açıklayabilirler. Bildirildiğine göre buna hazırlar da. Kurnaz davranıp aldatmahyız onları. Varsın İngilizlerin Batılı delegelerin tümüne, Doğuluların da üçte birine falan zorluk çıkarmayacaklarını düşünsünler. Burada önemli olan sayı değil, kimlerin elenecekleridir.

Scotland Yard'dan Point'le çalışıyordu. Robert İngiliz'e, bir önemli kişiler, bir de ayak takımından olanlar olduğunu açıkladı uzun uzun. Bu önemliler kesinlikle bırakılmamalıydı içeri, sıradan entelektüellere ve işçilere ise vize verilebilirdi, hatta etkili bile olurdu bu: varsın basit insanlar korusunlar barışı...

Point'in kavraması biraz yavaşçaydı, zaten bir şeyi kavradı mıydı, hemen yüksek sesle gülüyordu. Uzun boylu, tatsız sarı saçlı bir İngilizdi bu; ata binmeyi seviyor ve gömleğe göre kıra-vat seçmesini iyi biliyordu Robert'in de hem giyimini zevksiz bulmuş, hem de fazlaca görgülü olmadığına karar vermişti. Point de Robert'in hoşuna gitmemişti: tembel ve ahmak... Albay zaten İngilizleri pek sevmezdi hem ona buna el uzatıp dilencilik yaparlar, hem de aristokrat havalan atarlar. Ne işe yarar şu Point örneğin?.. Her ayrıntıyı tek tek gözden geçirmek gerekiyor anlaşılan... Robert'in birkaç saat uzaklaştığı bir sırada İngilizler şimdiye kadar bir sürü kongreye katılmış üç tane Sovyet elebaşıya vize vermişlerdi. Neden olmuştu bu? Çünkü Poinf in arkadaşı listede A'dan O'ya kadar olan harflerle başlayan adları, Point de Q'dan Z'ye kadar olanları almışlar ve bu arada P'yi unutmuşlardı. Sonra, denizden ulaşımı da iyi kontrol etmiyorlardı. Polonya gemilerinden hiç haberleri yoktu, bereket daha limana girmemişti gemiler.

Londra sinirlerine dokunuyordu Robert'in. Nesini severler bu kentin? Eski döküntülerden hoşlanabilmek için Neales olmak gerek. Kararmış, eski evlere, yosun tutmuş kulelere, kiliselerin taş külahlarına bezginlikle bakıyordu albay; Thames nehri bile yaşlanmış gibiydi; sokaklardaki köpekler («onlar bile!») kendilerine birer centilmen havası veriyorlar, elektrik direklerini

aşağılık şeylermişçesine küçümseyerek koklayıp yollarına devam ediyorlardı. İyi ki birkaç güne kadar Amerika'ya dönüyorum, diye sevindi Robert: bu memleketle ilişkilerimizi sürdürmeliyiz, ama burada yaşamak, hayır...

Point hiç acele etmeden verdi haberleri Robert'e: Quebec delegeleri Kanada makamlarınca tutuklanmışlardı. Portekiz delegeleri tutuklanmış ve mahkemeye verilmişlerdi. Kongre dolayısıyla iyi bir iş yapmayı uman Sheffield'li tüccarlar birdenbire barış yanlısı olmuşlardı. İtalya'da son derece ateşli mitingler yapılıyor, delegeleri binlerce kişilik kalabalıklar uğurluyordu; İtalyan hükümeti halkı kızdırmaya gelmeyeceğini açıklamıştı. Suriye' den büyük bir şeyh geliyordu. Sekiz Yunanlı daha ele geçirilmişti bu arada. Sheffield kongresi Fransa'da çok popüler olmasına karşılık, Yeni Zelanda'da aynı ilgiyi görmüyordu.

Ahmağın böylesin: rastlamadım! diye düşündü Robert öfkeyle. Ne bir şey yapıyor, ne bir şey anlıyor, yalnızca benim sinirlerimi bozuyor bu aptalca konuşmalarıyla.

— Ve son bir haber daha —dedi Point.— Sizden iki bilim adamı Attlee'ye telgraf göndermişler. Kongrenin Sheffield' de yapılmasına izin verdiği için teşekkür ediyorlar. Birinin Adams soyadı, ötekininkini unuttum... Başbakan çok sevinmiş duyduğuma göre, Adams gibi büyük birinden böyle bir telgraf almanın onur verici olduğunu söylüyormuş.

^ Robert susuyordu. Point:

— Hangi alanda ün yapmış bu Adams böylesine? diye sordu.

— Kraniologdur kendisi —dedi albay isteksiz isteksiz.— Kafataslanyla uğraşır yani. Sizin başbakanın nasıl bir kafatası olduğunu belki çok iyi bilen, ama bu kafatasmdan neler geçtiğini hiç mi hiç anlamayan bir kraniolog...

Points şaşkınlıkla baktı Robert'e, sonra yüksek sesle güldü:

— Çok esprıtüelsiniz albayım, bizde, İngiltere'de çok değer verirler buna...

Şablon sabırsızlılka bekliyordu kongrenin açılmasını. «Ö-lüm Komplosu» adlı kitabı sessizlikle geçiştirilmek istenmişti. Bedier, Dumont'a, «Yapacağınız en iyi şey, demişti, Sablon'un varlığını unutmaktır.» Ama yine de «Ölüm Komplosu» kendinden çok söz ettirmişti: hem okuyucular yazarı tanıyorlardı, hem de kitap çekiciydi. Kitabı bir solukta okuyan Bedier bile, «Herif bir noktada haklı, demişti kendi kendine, eğer bir savaş olursa Fransa'dan hiçbir şey kalmaz ortada. Neales belki tabakalarını götürebilir, ama Paris'i de bavula koyup yanına alacak hali yok ya...» Ancak, «Ölüm Komplosu»nu karısının elinde de görünce kızmaktan kendini alamadı:

— Niye okuyorsun bu çirkefi? Bayan Bedier son derece sakin:

— Öyle sarıyor ki insanı! —dedi.— Böyle şeylerin yalnızca dedektif romanlarında olduğunu sanırdım, oysa gerçekte de olduğu anlaşılıyor... Hem bu işe senin de bulaştığını bilmiyordum...

Bedier karşılık vermeyi gereksiz buldu.

Sablon'un kitabından işçi toplantılarından Millet Meclisine kadar her yerde söz ediliyordu. Ancak Şablon hiç memnun değildi bundan: o, savaşın daha yeni başlamakta olduğunu biliyordu. Kitabı çıktıktan sonra «Transoc» işinin perde arkasını öğrenmeye vermişti kendini; böylece de Bili Coster'in sözünü ettiği şu gizemli Albay Robert'in kim olduğunu öğrenebilmişti. İpler Robert'den Danovan'a, Harriman'a, Morgan'a, Dupont'a, alüminyum kralına, uranyum ithalatı yapan «A.B. Grubu»na uzanıyordu. Ne senatör Low'un ölümü, ne Nivelle'in batışı Sablon'u yatıştırmıyordu: bazı kuklalar gitmiş, yerlerine başkaları gelmişti. Daily Worker'in koleksiyonlarına göz gezdirirken, Minayev olayında tanıklık yapan Bernson'a ilişkin bir haber dikkatini çekti. Bu Bernson şimdi de yeni «Pax» ajansının direk-

törü olmuştu, demek ki rastlantı sonucu aralarına katıldığı karanlık güçlerden söz edecekti.

Sisli bir sonbahar gecesiydi. Vapur ağır ağır Manş'ı geçiyordu. Sigara salonunda Joliot-Curie

elinde tuttuğu incecik kâğıtların üzerine iyice eğilmiş çalışıyordu. Öteki delegelerden bazıları konuşuyorlar, bazıları uyuyorlardı. Şablon üst güvertede duruyor ve nemli, tuzlu havayı doymazcasma ciğerlerine çekiyordu. Ta çocukluğundan severdi denizi; rüzgârıyla, gel-gitiyle, bazen neşeli, coşkun, bazen telâşlı dalgalarıyla... Yaşayışım baştan sona değişti, diye düşünüyordu, telâşsız, dingin günler yok artık; yarın, ya da öbürsü gün tanımadığım dostlarımı göreceğim Sheffield'de, başımdan geçenleri anlatacağım onlara...

Pasaportları vapurda kontrol ettiler. Sablon'unkini uzun boylu, tatsız sarı saçlı, gözleri kımıltısız bir polis kontrol etti. Karşı kıyıya ne zaman varacaklarını sordu Şablon. Polis cam gibi gözlerle baktı ona ve hiçbir şey söylemedi.

Robert akşamdan beri liman karakolunda oturuyordu. Oda soğuktu ve tatlı İngiliz tütünü kokuyordu. Robert gözlerinden uyku akan Point'e belki yüzüncü kez bütün yönergeleri iyice belleyip bellemediğini sordu. Point Robert'i deli eden bir ağır-kanlıhkla, «Her şey yolunda» dedi. Robert ısrarla hatırlatmaya devam ediyordu: Şablon, 7 numara, son derece tehlikeli; Justin Godard, 11 numara, eski bakanlardan...

Joliot-Curie ve onunla birlikte altı delegenin Dunkerque'e dönüyor olduklarını duyunca Robert biraz rahatladı. Aranan Suriyelinin üzerinden çıkan konuşmayı okumak gerekti, ama Point'in Arapça bilen bir çevirmeni yoktu... Dört Danimarkalı deliğe tıkılmıştı. Hiç fena değildi bu: varsın akılları başlarına gelsindi keratalarіn. Point aralarında kızıllardan korkan bir de kadın olduğunu söylemişti. Bu daha da iyiydi işte: görsündü kadın aklıyla Kongreye katılmanın ne demek olduğunu. Profesör Kenneth'i ele geçirememişti ne yazık ki İngilizler...

Şablon üst güvertede duruyordu. Pırıl pırıl kum tepecikleri görülüyordu Dunkerque'in. Kıyı kalabalıktı .Dökerler, işçiler ba-ğırıyorlardı: «Yaşasın barış!» Bir kız Joliot-Curie'ye çiçek getirdi. Kaptan da öfkeliydi: «Ben komünist değilim, diyordu, ama bu Fransa'ya hakarettir. Nasıl sokmazlarmış Joliot-Curie gibi birisini?..» Biliyor musunuz, dedi Şablon ona, gelin siz de katılın bize... Ben altı ay direndim... Ama onlar ille de savaş istiyorlarsa elden ne gelir? Savaşacağız savaşı önlemek için...»

Prag'da Komite üyelerinden bir bölüğü bütün gece süren bir toplantı yapmıştı: Fransız, Amerikan, Sovyet... delegeleri Joliot-Curie'den haber bekliyorlardı: Kongrenin nerede yapılacağına karar vermek gerekti. Sabah Londra'dan telefon etmişlerdi: polis, Joliot-Curie ve onunla birlikte olan delegeleri İngiltere'ye sokmamıştı. Zaman yitirmeye gelmezdi, ancak kongrenin Varşova' ya alınmasına ancak Komite karar verebilirdi, onun da bir kısım üyeleri İngiltere ile Fransa arasında bir yerlerde bulunuyorlardı şu anda. Farge telefonla Joliot-Curie'yi bulmaya çalıştı. Vapurun nereye döndüğü belli değildi: Caiais'ye mi, Boulogne'a mı, yoksa Dunkerque'e mi? Telefoncu kızlar habire yineleyip duruyorlardı: «Matmazel Prag, burası Boulogne. Hangi numarayı istiyorsunuz?...» Farge, «Frederic Joliot-Curie'yi arıyoruz biz» dedi. On dakika sonra üçüncü bir ses girdi araya: «Matmazel Prag, bay Joliot-Curie şu anda

Dunkerque'te bulunuyorlar.» Dunker-qu'li telefoncu kız Joliot-Curie'nin Prag'dan telefona istendiğini öğrenince sevindi. Gümrük memurluğundan Georges Ha-nau'ya âşıktı kız ve Georges'un ona yüz verdiği yoktu. Georges, barışı koruma toplantısında bir konuşma yapmıştı, Joliot-Curie' nin nerede olduğunu bilebilirdi. İşte ona telefon etmesi için iyi bir bahane çıkmıştı... «Kendisini burada, limanda büyük bir gösteriyle karşıladık, dedi Georges Hanau. Teşekkürler Clau-dine, çok tatlı bir kızsınız siz, ne zamandır söylemek istiyordum bunu size... Şimdi bulurum kendisini.»

Çeyrek saat sonra Komite toplantısı başladı. Komite üye-

lerinin yarısı Prag'da, yarısı da Dunkerque'te küçük bir kahvenin tahta masası çevresinde toplanmışlardı.

Aynı gün öğleden sonra saat dörtte çeşitli radyolardan şu haber verildi: «Dünya Barış Kongresi 16 Kasımda Varşova'da toplanacaktır.»

Kongrenin yerinin değiştirildiğini duyunca Robert sevindi: Point'i yemeğe çağırdı.

— Bundan daha iyisi düşünülemezdi —dedi Robert, «He-res» şarabı dolu kadehinden bir yudum daha aldıktan sonra.— Kızılların inatçı olmaları ve Kongreyi ertelememeleri çok iyi. Kullanabilecekleri, düzenli sefer yapan topu topu iki uçak var, onlarında üçte bir yerini önceden biz kapattık. En iyi olasılıkla yirmi-otuz kişi götürebilirler Varşova'ya, onlar da oradaki Slavlar ve Çinliler arasında erir giderler. Biz de rahat rahat «Barış Yanîılaronın maskelerinin düştüğünü açıklayabiliriz dünyaya... Şimdi, sevgili Mr. Point, sizin sağlığınıza kaldırmak istiyorum kadehimi. Eğer ortada bir başarı varsa, bu olduğu gibi sizin çabalarınızın sayesindedir.

Robert yakın bir dost gibi vedalaştı Point'le ve doğruca havaalanına gitti. Çok bile kalmıştı İngiltere'de, bir sürü iş bekliyordu ülkesinde kendisini. Keyfi çok yerindeydi. Point için bile, iyi bir adam, ama biraz yavaş kavrıyor, diye düşünüyordu. Boydge ne diyecek bakalım duyunca? «Kutlarım sizi Robert, eşsiz plandı doğrusu. Bundan sonra doğrudan size danışacağım böyle durumlarda...»

Paris'te Kuzey Garında, gazete muhabirleri almıştı Şablon' un çevresini.

— Size birkaç soru sormamıza izin verin. Duyduğumuza göre İngilizler sokmamışlar sizi ülkelerine. İngiltere'ye karşı herhangi bir çıkışınız olmuş muydu daha önce?

— Hayır. Ama savaşa karşı çıkışlarım olmuştu.

— Varşöva'daki Kongreye gidecek misiniz?

— Tersi düşünülebilir mi?

— Peki, transit vizesi alabileceğinizi umuyor musunuz?

— Hayır.

— Uçakta yer ayırttınız mı?

— Hayır, ayırtmadım.

— O halde nasıl gideceksiniz Varşova'ya kadar? Şablon gülümsedi, piposunun külünü silkti, son soruyu

soran gazeteciye baktı:

— Bağışlayın, hangi gazetedensiniz siz?

— «Pax» ajansından.

— Anlaşılıyor... Sibirya'da, Oklohomalı süt çocuklarını yok ermek için özel olarak hazırlanmış «uçan dairelerle gideceğimi bildirebilirsiniz ajansınıza. Ayrıntıları direktörünüzden ya da albay Robert'den öğrenebilirsiniz. Bu baylar merak ettiğiniz her şeyi söyleyebilirler size. Özür dilerim, şimdi acelem var biraz.

«Leika»sını şaklatan bir foto muhabiri:

— Bir dakika bay Şablon —dedi.— Acelem var dediniz, evinize mi bu acele?

— Hayır, Varşova'ya.

Prag gökleri uğultular içindeydi. Her on beş dakikada bir uçak iniyordu Prag havaalanına. Sonbahar gecesi içinde projektörlerle aydınlatılmış uçak pistleri ateşten ırmaklar gibiydi. Yabancı dillerde konuşmalar duyuluyordu. Vlasta gelenleri kaydediyordu: yirmi Mısırlı, yedi Hollândalı, kırk dokuz Fransız, altı Bolivyalı. Gelenleri çiçeklerle karşılayıp selamlıyorlar, kucaklıyorlardı.

Gece Amerikalıları taşıyan uçak geldi. Jenny'ye uyuyormuş gibi geliyordu, oysa David kulağına eğilmiş masal anlatıyordu. Neden getirmişlerdi ona bu gülleri? Neden herkes kucaklıyordu kendisini? Neden yürekler böylesine rahat, insanlar böylesine sevinçliydiler, gülüyorlar, bağırıyorlar, şarkı söylüyorlardı?

Havaalanında gelen delegeleri karşılayanlar arasında Fran-tisek Kristek de vardı. Fransızlan o karşılıyordu. İstasyona giderken, Paris'in nasıl olduğunu, işlerin nasıl gittiğini soruyor, onları

neşeli ve sağlıklı gördüğü için seviniyor ve onlarla birlikte Fransızca şarkılar söylüyordu.

Ertesi gün Fransız delegelerle dolu yeni bir uçak daha indi havaalanına. Frantisek gözlerine inanamıyordu: DedĞL Eski yoldaşına doğru koştu. Dede de şaşırmıştı; alt dudağı iyice şişmişti:

— Çek bu yahu!..

— Çek ya tabii. Prag'dan başka nerde olabilir Çek? Burada yalnızca Frantisek'im ben. Ama sen Maki'deki gibi Çek diyebilirsin bana. Çok iyi buldum seni Dede! Şişmanlamışsın, ama çok değil, gerekirse hâlâ çıkabilirsin dağlara...

Frantisek saatine baktı: trene üç saat vardı. Oldukça geniş bir zamandı bu. Dede'ye Prag'ı ve Kveta'yı göstermek istiyor, ama bir türlü karar veremiyordu. En sonunda düşündüğünü yapmaya karar verdi: önce kıyıdan Hradcany'yi seyredecekler, sonra da Frantisek'in evinde bir-iki kadeh bir şeyler içeceklerdi. Ama yolda Frantisek Dedd'ye bir sürü başka şey daha göstermekten kendini alamadı: kendisinin de çalıştığı devlet onarım atelyeleri, iki yeni ev ve işçi kulübü... Bir yandan da neşeyle açıklıyordu:

— Görüyorsun bir şeyler yapmışız. Kolay olmadı bunlar tabii: beyinleri yerine gazete kâğıtlarına inanan insanlar burada da var. Amerikalılar bir türlü kabul edemiyorlar: nasıl oldu da Çekler birdenbire Amerikanvari yaşayışı bıraktılar, bu ne biçim iş? diye cinleri tepelerine çıkıyor adamların. Oysa çalışıyoruz biz, görüyorsun. Burası yeni bir okul, komşumun kızı da burada okuyor. Fıçı ustasıdır komşum, kızsa öğretmen olmak istiyor, senin gibi, çocukları canından bezdirecek yani. Bak, buradan Hradcany ne güzel görünüyor! Öyle değil mi? Kentimiz çok eskidir. Ama, bak kanın gençtir, utanıyorum hatta bazen... Senin yanında ağzını hiç açmayacaktır eminim, benimleyken bile fazla konuşkan değildir zaten, ama inan bana, çok akıllıdır... Kveta evdeydi. Frantisek komşusunu da çağırdı. İki şişe

de «Melnik» getirmişti yanında. Dede'yi törensel bir biçimde tanıştırdı konuklarına:

— Limoges kentini kurtaran partizan müfrezesi komutanı, Fransa'nın Dünya Barış Kongresi delegesi, DĞde...

Hafifçe gülümseyerek ekledi:

— Gülerdin bana sen Kveta, anımsıyor musun, Fransız-ları seviyorum, oysa onlar beni memleketlerinden kovdular, diye. Kimdi beni kovan? Bakanın biri. Ne yaptığını kendisi de bilmiyordu, yalnızca Amerikalıların emir kuluydu, o kadar. Oysa şimdi gerçek Fransız kimmiş görüyorsun, bak, bana, evimize geldi ve bizimle içki içiyor. Sizin Bourgogne'lara uymaz bu tabii Dede, güneş bizde, sizdeki gibi değil, ama yine de fena sayılmaz, öyle değil mi? Hadi, gerçek Fransa için kaldıralım kadehlerimizi! i

Zaman azdı, ama Frantisek konuklarını götürmeden önce birer bardak şarap daha doldurdu herkese:

— Partizanlar için, herkesten önce de eski dostlarımız Ma-do ve Medved için, dünyada sahip olunabilecek en büyük mutluluğun onların olması için içelim!

İstasyonda orkestra çalıyordu; İtalyanlar «Bandiera Rossa» yi söylüyorlar, genç kızlar vagon pencerelerine çiçek atıyorlardı. Ve Varşova'ya bir tren daha hareket ediyordu.

... Albay Danovan hafifçe gülümseyerek:

— Nasıl —diye sordu Robert'e,— bu kez hoşunuza gitti mi bari Londra? Umarım iyice dinlenmişsinizdir?

Robert kendini tuttu ve hiçbir şey söylemedi. Danovan önündeki dosyayı açtı ve gıcırdayan bir sesle Robert'i haşlamaya başladı: „

— Söyler misiniz lütfen bana, niçin gittiniz siz Londra'ya? Ve daha önemlisi nerede sizin şu «şahane» planınız? On üç kasımda kızılların beş uçakları vardı, on dördünde on dokuz, dün de sekiz uçakları... Dokuz yüze yakın adam taşıdılar öbür tarafa... Size ta ne zaman söylemiştim, kendinize fazla güveniyorsunuz diye. Bir hafta önce bana, Varşova'da Batılı ülkeler-

den en çok elli delegenin toplanabileceğini söylemiştiniz. Oysa-yalnızca İngilizlerin sayısı ne kadar şu anda Varşova'da, biliyor musunuz? İki yüz otuz bir. Fransızlarsa iki yüz altmış altı... Her zaman kimseye söz sırası vermezsiniz, şimdi niye susuyorsunuz?

— Rosen'in nasıl olup da farkına varamadığını anlayamıyorum... Brüksel havaalanını izlemesi için uyarmıştım kendisini. Smith de Roma'yı kontrol edecekti... Hiç şüphesiz son derece pis bir durum bu. Batı Almanya üzerinden neredeyse bir hava köprüsü kurdu adamlar...

— Onların ne kurduklarını ben de biliyorum... Bu arada acaba siz ne kurdunuz? Kedinin fareyle oynadığı gibi oynadılar sizinle. Ne aptallık sizin «şahane» planlarınıza güvenmek? Dememiş miydim ben size, hiç değilse on tane işbilir adam gönderelim Kongreye, delegeler arasında ayrılık çıkarsınlar, diye? Oysa siz kimi gönderdiniz? Rogge'yi! Tek kelimeyle gülünç bu. Belki de boyu ve kilosuyla sizde saygı uyandırıyorduk Rogge, ama bildiğim kadarıyla akıldan yana aynı saygıyı uyandıran bir kişi değil bu. Kongre yarın açılıyor. Gürültüsü çok fazla olacak... Bütün bu olanlardan sonra Johnson kuramayacaktır herhalde sizi...

Özel tren Varşova'ya akşam girdi. Genç bir kadın Sablon'a bir demet koyu kırmızı karanfil uzattı. Şablon şapkasını çıkardı, şaşkın şaşkın gülümsedi. İstasyon önündeki alana çıkınca, olağanüstü bir kalabalık, Picasso'nun güvercini ve ev yıkmtılarıyla yeni yapıların iskeleleri karşıladı delegeleri. Şablon belli belirsiz geçmiş hayatını düşündü. Altı ay önce yine Varşova'dan

geçiyordum ve cebimde «Transoc»un muhabir kartı vardı. Geçmiş yıkıldı, geçmiş yandı, kül oldu. Ama ben yaşıyorum, düşünüyorum, bir şeyler yapıyorum... Kongreyi parçalamayı başaramadılar... Yarın, dünyanın her yanından gelmiş insanlar, oturup konuşacağız, görüşeceğiz ve inanıyorum ki anlaşacağız...

İstasyon alanmdaysa halk coşkunca bağırıyordu: — Barış! Barış! Barış!

93

Güneyden geleli daha bir yıl olmasına rağmen Jenny Cam-ber'i o büyük, kalabalık Harlem'de herkes tanırdı. Jackson'da olduğu gibi mavi, pembe bluzlar dikiyordu, ama bu artık eski Jenny değildi: birçok şeyi anlayabiliyordu. «Kâra vali» şişko Bunch'a, New York'ta David'in öcünü alıp alamayacağını sorması şunun şurasında ne zamanın işiydi? Acısından kimin suçlu olduğunu bilmiyordu o zamanlar: Smiddle mi, Low mu, yoksa bütün beyazlar mı? Jackson'da yaşlı zenciler, New York cennettir, demişlerdi, zenci kırımı yoktur orada, aklına eseni yapabilirsin. Jenny New York'a gelince bunun hiç de böyle olmadığını gördü. Evet, gerçi otobüste beyazlarla yanyana oturabili-yordun, ama zencilerin Harlem dışında yaşamalarına izin yoktu, beyazlar onları tiyatrolarına, kiliselerine sokmuyorlar, nerede ağır, pis bir iş varsa zencilere yaptırıyorlardı.

Bunch, Brooster'e bir mektup yazdı Jenny için; bilmiyordu mektupta ne olduğunu Jenny, ama Brooster kendisini sevecen karşılamış ve hemen bir iş bulmuştu. Geldiğinden bir sürç sonra Jenny ona, «Bütün pislik, bizim beyazlardan daha az olmamızda» demişti. O da, «Hayır Jenny, demişti, kötü zenciler de vardır, ben seni iyi beyazlarla tanıştıracağım.» Jenny toplantılara gitmeye başlamıştı, Profesör Mac Clay'i iki kez dinlemişti. «Barış Dostları» komitesinde Betty ile tanışmıştı. Brooster'e acısından hiç söz etmemişti, ama Betty'ye, David'i nasıl sevdiğini anlatmış, ölümünden hemen önce yazdığı mektubu göstermişti: «Görüyorsun değil mi, gururlu olmamı yazmış bana...» Betty ona birçok şeyi açıklamıştı. Jenny önceleri yalnızca aşkı, korkuyu, öfkeyi, felaket getiren gökteki yeşil yıldızı ve David'in avucun-

daki kızıl yıldızı bilirdi. Şimdiyse savaşan insanları görüyor, gururlu olmanın ne demek olduğunu anlıyordu.

Joyce, Jenny Camber'den rastgele söz etmemişti Robert'e: tâ ne zaman geçirmişti Jenny'yi listesine. Onun kızıllar için imza topladığını biliyordu ve zenci kızın yedi bin imza toplamış olması onu hiç şaşırtmamıştı. Şöyle söylerdi sık sık: «Amerika' nın kendine özgü bir paleti var: karalar hep kızıldır bu palette.» Ama Jenny beyazlardan da imza koparabilmişti. Nasıl olmuştu ki? Anasının gözüydü bu kız. Döner dönmez yakasına yapışmak gerekti.

Jenny inandırıcılığıyla etkiliyordu karşısındakini: her sözünde acı, yaşanmış büyük korkular, inanç duyuluyordu. Betty' nin sevdiği adamın tutuklandığını duyunca, Jackson yakınındaki ormanı, kaktüsleri, yeşil yıldızı anımsadı hemen. Beyaz olması kurtarabilecek miydi Betty'nin

dostunu? Hayır. Onlar insanlar mutlu olmasın istiyorlardı. Eğer onların hakkından gelemezsek, beyaz-siyah bütün kadınlar ağlayacak.

Varşova'nın yıkıntılarına şaşkınlıkla bakıyordu Jenny. David savaşı anlatmıştı ona gerçi, ama bunun böyle olabileceğini hiç düşünmemişti: dünyanın her yerinden insanların koşup bu Kongreye gelmelerinin nedenini şimdi daha iyi anlıyorum!.

Büyük salona, girince karşılaştığı görünüm Jenny'yi sarstı: dünyanın dört bucağından insanlar vardı burada ve hepsi de onun dostuydu. Amerikan delegasyonunun masasına oturdu; bir yanında Mark James, öte yanında papaz Mac Gill vardı. «Ne çok insan var! dedi Mark James ona dönerek. Neden biliyor musun? Çünkü insanlar üçkâğıtçılardan çok da ondan. Düşündükleri domuzluğu yaptırmayacak buradaki insanlar onlara.» Jenny' nin gözleri salonda koşturuyordu: Tenk renk giysileri içinde Çinliler... Hintliler... Polonyalı bir köylü kadın... Araplar... Kocaman şapkasıyla bir piskopos... İşte şurada Afrikalı zenciler... Jenny onlarla konuşmak istedi, ama İngilizce anlamıyorlardı. İçlerinden birisi Jenny'yi kucakladı: işte, yine de anlaşmışlardı... Herkesin bildiği, tanıdığı çok sayıda ünlü kişi, kendisi gibi sıra-

dan kişilerle yanyana oturuyorlar... Bunca kişi arasında herhalde bluz diken terzi bir kadın da vardır... Sonra, birden herkes ayağa kalkıyor ve alkışlamaya başlıyor. Kürsüdeki adam utangaç utangaç gülümsüyor, ellerini kaldırıp alkışları susturmaya çalışıyor. Joliot-Curie bu. Jenny hemen tanıyor onu: Betty'nin çalıştığı odada resmi asılı.

Kulaklığı takıyor Jenny. Birden salonun duvarları yok oluyor, her şey apaçık, görünür, anlaşılır oluyor. La Rochelle'li dökerler limanlarında gururla dolaşıyorlar, gemilere silah yükle-meyeceklerini söylüyorlar. Sicilya tarlalarında köylüler yürüyor, topraklarını koruyacaklarına ant içip, olağanüstü güzel şarkılar söylüyorlar. Yüksek kamışlar arasında Çinliler rüzgâr gibi koşuyorlar: Kore'yi kurtarmak için bu koşuş... Bolivyalı maden işçileri, katillere yardım etmeyiz biz, diyorlar jandarmalara. Volga'nın kıyısında, masallarda olduğu gibi yeni bir Stalingrad yükseliyor. Kavurucu sıcaktan bitkinleşmiş fellahlar imza topluyorlar çölde. Yaşlı bir Hintli mutluluk üzerine şiir okuyor.

— Kendimden söz edeceğim ben —diye başladı Şablon konuşmasına,— çünkü benim iki yıl önce düşündüğüm gibi düşünen çok insan var. Gençlik dönemini geride bırakmış bir insanın aldatılmasını, başkalarının elinde oyuncak olmasını anlayabilmek zor olsa gerek. Hele bizim için, Fransızlar için bunu kabul etmek çok zor. Çünkü bizde ufacık bebeler bile kendilerini eski kulağı kesiklerden sayarlar. Hatta, insan, aldatılıyor olduğundan kuşku duymaya başlasa bile, bu kez de yalana sarı lıyor: böylece bağımsızlığını koruyabileceğini sanarak... Beni Rusların savaş istediğine inandırdılar, gazetelerde bunu yazdılar, her yerde bunu söylediler, bunu yaydılar. Bunu söyleyen ya da yazanlardan bir kısmı dürüst kişilerdi, onlar da aldatılmışlardı. Ötekilerse, belki de komünizmden korktukları için buna inanmışlardı. Ben komünist değilim, komünistlerin söyledikleri ve yaptıkları birçok şey, bana yabancı geliyor. İleride belki o noktaya da gelirim, bilmiyorum. Komünistler dünyayı yeniden kurmak istiyorlar, bunun için de barışı koruyorlar. Ben kör

inançlara, eski alışkanlıklara bağlılıklara değer vermem, ama açık konuşuyorum: dünyanın yeniden nasıl kurulacağı konusu üzerinde şimdiye kadar doğru dürüst bir biçimde hiç düşünmedim. Ama eğer yeniden bir savaş olacak olursa, hiç kimsenin hiçbir -şey yapamayacağını, hatta yaşamanın, öylece yaşamanın bile olanaksız olacağını çok önceleri anlamıştım. (Sayısız yanlışın içine düştüğüm günlerde de anlıyordum bunu). Barışı savunanlar arasında pek çok komünist var, ben onlara, tıpkı Direniş günlerinde olduğu gibi, tıpkı Auschitz'de olduğu gibi, yoldaşlar, diyorum. Bugün en önemli şey, barışın korunmasıdır. Şöyle böyle iki yıl önceydi, hatta daha bile az, —ama bana çok uzak geçmiş gibi gelir hep,— «Transoc» ajansının muhabiri olarak Moskova'ya gitmiştim. Telâşlı, endişeli dolaşıyordum Moskova sokaklarında. Zaman zaman kuşkuya düşüyordum: haklı olan ben miyim? Ama daha hiçbir şey görmemiştim, daha doğrusu, anlamıyordum. Benim için çok önemli olan şu anda, hepinizin önünde, bir Rus'a teşekkür etmek istiyorum. Krılov'du adı, alçakgönüllü bir doktor... Kulak, burun hastalıkları uzmanı olduğunu söylemişti bana, ama bendeki çok başka, çok korkunç bir hastalığı iyi etti: körlüğü... İlk kez o açtı gözlerimi. Ama daha uzun süre arandım, şaşırdım, kuşkulandım. «Transoc»un Prag'a ve başka kentlere gönderdiği kişilerin, Coster'in ya da binbaşı Smiddle'in, nelerle uğraştıklarını öğrendim: suçsuz insanları öldürüyordu bu adamlar. Şimdi de öldürüyorlar. Biz şimdi burada kardeşlikten söz ederken, onlar1 gizlendikleri duvar artlarından ateş ediyorlar, Kore kentleri üzerine bomba yağdırıyorlar, Avrupa'da yeni bir savaşa hazırlanıyorlar. Biz, bütün dünya insanları, durduramayacak mıyız bu savaş gangsterlerini?..

Şablon, Albay Robert'i, yeni «Pax» ajansını, Danovan''m cinayet şebekelerini nasıl örgütlediğini anlattı.

Salondaki gazeteciler arasında «Pax» ajansının muhabiri Dempsey de vardı. Aralıksız not alıyordu önündeki kâğıda. «United Press» muhabiri kulağına eğilip, «Duydunuz mu, dedi, sizin ajans için söylediklerini?» Dempsey başım salladı ve yazmaya

devam etti. Bütün gün Bemsou'a ne göndereceğini düşünmüş, sonra, birden gelen bir esinle yazmaya başlamıştı. Sabahleyin «Bristol» otelinin önünde kendisini delege sanan ilkokul öğrencilerinin imza istemelerini animsamıştı. Şöyle başlamıştı yazısına:' «Kongre son derece renksiz geçiyor. Sıkıntıdan bitkin düşen konuşmacılar, önlerindeki kâğıtlardan birbirinin benzeri konuşmaları okuyor, Rusları övüp, Amerikalılara sövüyorlar. Halk seferber edilmiş durumda: zavallılar, sıra olup delegeleri selamlamak zorundalar. Ama onlar bunu gizlemeye çalışmadıkları bir nefretle yapıyorlar, çünkü ellerinden evlerini, odalarını, hatta yataklarını almakla kalmadılar, bütün gıda maddelerini semiz ve besili «barış yanlıları» için ayırdıklarından açlığa da mahkûm etmiş oldular. Sabah otelimden çıktığımda küçük okul çocukları sardı çevremi, kendilerine bir dilim ekmek vermem için yalvardılar. Onlara birer tane Amerikan çikolatası verdim ve böylece de herhalde Kongre dolayısıyla kentlerine gelen konuklar içinde içtenlikle selamladıkları tek kişi

ben oldum.»

Birden, salona içi kırmızı karanfillerle dolu bir sepet getirdiler ve uzun masanın üzerine koydular. Karanfillerden biri Jenny'nin yanağını okşuyordu. Kürsüye Josephine Gode çıkmıştı:

— Bu çiçekleri Nice, barış savaşçılarına gönderdi...

İncecik tüylerin karardığı üst dudağı 4ıeyecandan titriyordu. Josephine, Fransız kadınlarının savaşa karşı nasıl savaştıklarını anlattı:

— Raymonde Dien, silah yüklü bir treni durdurmak için rayların üzerine yattı. Benim kentimde, Nice'de, halk V-2 çerçevelerini denize attığında en önde, Direniş kahramanlarından Madelaine Lancier, ya da bizim kendini çağırdığımız gibi, Mado vardı...

Jenny'nin gözünün önüne gencecik bir kadın geldi. Yirmi yaşlarında, daha yeni evli. Sevgilisi bekliyor kendisini. Ama o, trenin başkalarına ölüm taşıdığını biliyor. Rüzgâr gibi geliyor

tren tam karşısından. Hemen rayların üzerine yatıyor. Yakalayıp hapse atıyorlar genç kadını. Ve ötekisi... Masmavi denizin yanında duruyor. Jandarmalar atılıyorlar üzerine, ama o silkinip kurtuluyor ve işte «çerçeve» midir nedir, iğrenç alet suların dibini boyluyor... Jenny birden öyle alkışlamaya başladı ki, yanında oturan Mark James sevecen bir gülümsemeyle, «Kulaklarımı sağır edeceksin Jenny...» dedi.

Koreli Pak Den Ai konuşuyordu şimdi de. Zayıf bir kadındı; uzun, beyaz bir elbise var üzerinde. Herkes, hiç kimseyi dinlemediği kadar büyük bir ilgiyle dinliyordu onu. Jenny' nin yanında, yaşlıca bir Amerikalı kadın ağlıyordu. Oğlu Kore' de savaşan bayan Browler'di bu. Pak Den Ai, sakin, pırıl pırıl aydınlık ülkelerine Amerikalıların ne büyük felaketler getirdiklerini anlatıyordu. Jenny çok iyi anlıyordu, Wright ya da Richmond Junior da böyle girerlerdi zencilerin evlerine, böyle öldürürlerdi çocukları. Koreli bir kadın sırtında taşıdığı çocuğunu emzirmek isteyince çocuğun artık soluk alıp vermediğini görmüştü: bir bomba parçası öldürmüştü yavrucağı. Ama Koreliler teslim olmamışlardı ve olmayacaklardı, gururluydu onlar, kurtaracaklardı yurtlarını.

Pak Den Ai sözlerini bitirince herkes ayağa kalktı, kimileri ona doğru koştu, elini sıktılar, kucakladılar.- Papaz Mac Gill de onların arasındaydı. «Suçsuz, saf Amerikalıları bağışlayın, dedi Koreli kıza, aslında onların hiçbir suçları yok. Bu savaşa girişen kötü kişiler tanrının ve insanların önünde hesap verecekler.» Bayan Browler hâlâ ağlıyordu, gözyaşları içinde, «Lütfen söyleyin ona, dedi çevirmen kıza, çok utanıyorum, oğlum Kore'de...» Jenny bir kenarda duruyordu; sonra ürkek ürkek Koreli kızın yanına gitti: ne diyeceğini, duygularını nasıl dile getireceğini bilemiyordu. Birden, Pak Den Ai onu kucakladı; Jenny kendini tutamadı ağlamaya başladı: dayanılmaz bir yürek acısı ve mutluluk gözyaşlarıydı bunlar.

Profesör Kenneth komisyon toplantısından memnun dön-

dü, çok büyük bir iş bu yapılan, diyordu, gerçek bir barış programı düzenleniyor. Sovyet delegelerinin her öneriye «hayır» diyeceklerini sanmıştı başlangıçta, oysa herkesi dikkatle dinliyor ve son derece * ölçülü önerilerde bulunuyordu Sovyet delegeleri, önerilerine getirilen değiştirmeleri de kabul ediyorlardı. «Onlarla anlaşılabilir, bunu iyice anladım bugün.» Memnundu Kenneth.

Kürsüdeyse Paraguay delegesi konuşuyordu.

— Öğrenci Mariano Alonso barış için öldü. Korkunç işkenceler yaptıktan sonra öldürdüler onu. İşte onun kanlı gömleği: Barış Kongresine getirdim onu...

Jenny, David'i anımsadı ve elleriyle ,yüzünü kapadı.

Konuşmacılra birbiri ardı sıra kürsüye çıkıyorlardı: sert, katı hukukçulardan, papazlara, köy ve ev işlerinden başka bir şey düşünmeyen kırmızı yanaklı köylülere kadar çok çeşitli insanlardı bunlar. Birmanyahdan sonra Norveçli, ondan sonra da bir İngiliz muhafazakâr ve Antil Adalarından bir zenci konuştu. Cam kulübeler içindeki çevirmenler ter içinde, söylenen her cümleyi anında çeviriyorlardı. Gazeteciler telefon kulübelerinin başına birikmişler, aldıkları notları Buenos Aires'e, Kal-küta'ya, Kahire'ye... bildiriyorlardı. Oturumlara gece de devam ediliyordu. Delegeler bazan gülüyorlar, bazan öfkeleniyorlar, ba-zan alkışlıyorlardı. Kongre hummalı bir çalışma içindeydi. Jenny, kendisinin de büyük ve güç bir iş yaptığını anlıyordu: savaşa karşı kurulan bent yükseliyordu.

İki oturum arasında Mark James bir grup delegeyle birlikte Varşova'yı dolaştı. «İşte, diyordu James gördüklerini aklatırken, bir memlekette dalavereci olmayınca böyle olur! Naziler taş taş üstünde bırakmamışlar!.. Bir de bizde yapılanları hızlı yapıyoruz diye övünürler, oysa burada daha da hızlı yapıyorlar: insanlar yaptıklarının kendileri için olduğunu biliyorlar. Döndüğümüzde anlatacak çok şeyimiz olacak. Tabi, ağzımızı da tıkayabilirler bu arada, çünkü görülüp duyulmamış bir domuzluğa hazırlanılıyor şu sıralar Washington'da...»

«Pax» muhabiri Dempsey'nin canı sıkılıyordu: ne lanet

bir işti bu böyle! Yazacak bir şey olmadığı gibi, kızıl canavarlarla aynı kafeste oturmak da katlanılacak gibi değildi. Alçak heriflerin ne yapacakları belli mi olurdu? Ama Rogge'nin konuşmasına kadar kalmak gerekti: skandal çıkaracağına söz vermişti Rogge. Kuşkusuz çok çok üç - beş kişi izlerdi onu, ama bu yine de yazılacak bir şeyin çıkması demekti...

Pak Den Ai'i selamlamak için delegeler ayağa kalkınca korkan Dempsey de yerinden fırlamıştı. Sonra kendini savunarak, meslekdaşlanna bu davranışını açıklamaya çalışmıştı: «hepinizden çok

daha zor bir durumum var benim, ajansıma nasıl çattıklarını sizler de duydunuz. Hem hanımlarla selamlaşmak için ayağa kalkılması adettir biliyorsunuz; benim yönümden bu basit bir incelik gösterisidir...»

Erich Scheller Kongreye üçüncü gün geldi. Gece, gizlice geçmişti sınırı. Konuşmasında şunları söyledi:

— General Dawes'm Alman tümenlerine bağladığı umut boşa çıkacaktır. Adenauer ve von Maltz'la anlaştı o, halkla değil. Naziler Varşova'yı yıkmışlardı, ama Varşova yeniden canlandı. Kahramanlar ölümsüzdür, ama katiller değil. Nazi ordusu yeniden canlandınlamaz. Biz izin veremeyeceğiz buna; bunu burada, Varşova'da böylece belirtiyoruz...

Büfede D6de yaklaştı Erich'itf yanına:

— Bizim Pinaud'nunda sizin von Maltz'dan geri kalır yanı yok. Kırkikide aralarından su sızmıyordu, şimdi neden aynı şey olmasın? Yalnız, anlaşabilmeleri için arada bir engel var, o da biz, öyle değil mi?

Erich neşeyle güldü:

— Hiç şüphesiz öyle. Şu da var ki, siz şimdi bizden daha ileridesiniz, ama göreceksiniz, yetişeeeğiz size.

Söz sırası gelen Jenny Camber çıktı kürsüye:

— Ömrümde ilk kez konuşuyorum böyle büyük bir toplantıda ve çok heyecanlıyım. Sıradan bir zenci kızım ben, terziyim. Geçen yıla kadar Jackson'da oturuyordum. Missisipi'de bir kenttir Jackson. Fransız gazeteci Şablon bu kürsüden konu-

surken bağırmamak için kendimi güç tuttum: çünkü kendilerini benim de tanıdığım birtakım insanlardan söz etti burada. Binbaşı Smiddle, Jackson'da korkunç bir program düzenlemiştir. Postacı Bang'ı üzerine benzin döküp yaktılar, dört yaşında bir kız çocuğunu öldürdüler. Smiddle eskiden de saldırtırdı adamlarını üzerimize, her yıl bizlerden bazılarını ya asarlar, ya da üzerine benzin döküp yakarlardı. İşte Sablon'un sözünü ettiği kaatillerin asıl yerleri... Onlar önce öz kentlerinde öğrendiler cinayet işlemesini, sonra bunu her yerde uyguladılar. Richmond Junior'u belki Kore'ye göndermemişlerdir ama gönderdikleri öteki kişilerin de her biri birer Richmond Junior. Bizim ülkemizi yöneten insanlar neden savaş istiyorlar? Açgözlü ve zalim hepsi de çünkü. Bir dostum vardı, senatör Low'un çiftliğinde çalışırdı. Onu tutukladılar ve elektrikli sandalyeye oturtmak istediler. O da kendini astı. Ölmeden önce gururlu olmamı yazmış bana. Ben de gururlu olmaya çalışıyorum; Amerika'ya döndüğümde eskiden olduğundan çok daha iyi mücadele edeceğim. Çünkü burada, bütün dünyada ne kadar kalabalık olduğumuzu gördüm, artık sırtımda iki kanat var... Dostum savaşa katılmıştı, Amerikalı subayların zenci askerlere güldüklerini anlatırdı bana. Oysa o sıralarda bize Hitler'e karşı savaştığımızı, çünkü onun başka halkları

ezdiği, Yahudileri öldürdüğü söyleniyordu. Dün Polonyalı bir kız Varşova'yı gezdirdi bana. Kaatillerin burada neler yaptıklarını gördüm. Polonya'nın özgür olması, Almanların ve Smiddle gibi Amerikalıların bulunmadığı bir ülke olması ne büyük bir mutluluk! Bu yüzden çalışıyor zaten gece demeden gündüz demeden Polonyalılar, yıkılan kentlerini yeniden kuruyorlar. Dün geceki oturumdan dönerken projektör ışığında çalışıldığını gördüm. Yapılan bu evleı sanki benimmiş gibi sevindim. Richmond, Jackson'da ev yaptığında hiç sevinmiyorum, ama burada seviniyorum. Polonyalı kız eski gettoları gösterdi bana, kalıntıları hâlâ duruyor, bakmak bile tüylerini ürpertiyor insanın. Yahudileri tutarlarmış burada Almanlar. Anlaşılır bir şey bu benim için: bizim Jackson'da da kentin belirli bir bölümünde otu-

rur zenciler. Polonyalı kız Yahudilerin bu gettolarda nasıl ayaklandıklarını, nasıl eşitlikten uzak bir savaşta yok olup gittiklerini anlattı. Ben, Jacksonlu zenci kadın onların, onurlan uğruna can veren insanların anıları önünde saygıyla eğildim. Çok zor bir durumumuz var Amerika'da bizim: yalnızca zenciler değil sözünü ettiğim, bütün dürüst, onurlu insanlar için aynı durum söz konusu, Profesör Mac Clay'in geçenlerde tıpkı Howard Fast gibi tutuklanıp hapse atıldığını ve Garstone'un casusluktan yargılanacağını herhalde duymuşsunuzdur? Oysa Garstone'un tek suçu barış istemesi ve Stockholm çağrısına imza toplamasıdır. Bir sevgilisi var Garstone'un, ben de tanıyorum kendisini, ama burada adını veremem. Burada anlatılan Fransız kadın kadar cesur bir kadındır o da. Ve onun gibi pek çok kadın vardır Amerika'da. Sizlerden halkımızı, aramızdan çıkmış bir avuç alçak-namussuza bakarak değerlendirmemenizi rica ediyorum. Amerika' yi, onun yüreğini ilerde göreceksiniz... Bizde gazeteler Rusların düşmanımız olduğunu yazarlar hep. Smiddle'in adamlarınca öldürülen arkadaşım Elbe'de bir Rus albayının elini sıktığını anlatmıştı bana. Arkadaşım ölürken de hatırlamış bu olayı, bana yazdığı mektupta bundan söz ediyordu. Ben biliyorum: Sovyet halkı barış istiyor. Odamda Stalin'in portresi asılıdır. Sovyet delegesi Şebarşin konuştu az önce burada, bir tek sözcük kaçır-maktan korkarak dinledim onu, ve bütün söylediklerini yazdım, Amerika'da hepsini tekrarlayabilirim... Sözünü ettiğim arkadaşım aramızda değil şimdi, öldürdüler onu, ama ben hem kendi adıma, hem onun adına ve hem de — beyaz, siyah— başka birçok dostum adına Sovyet delegesi Şebarşin'in elini sıkmak istiyorum. Burada yeni bir dünya gördüm. Zenci olduğum için hiç kimse uzak durmadı bana. Polonyalı kız bana Varşova'da kalmayı isteyip istemeyeceğimi sordu, yurduma dönmek istediğimi söyledim ona. Muhakkak ki burada çok daha rahat bir yaşantım olurdu, ama ben Amerika'yı seviyorum., İnsan hayatta bir kez

doğuyor, bir kez ölüyor ve bir tek vatanı oluyor. Benim babam Jackson yakınlarında bir çiftlikte çalışırdı, annem de orada çalışırdı, ben de orada doğdum, sarı ırmağın kıyısında; adam boyundan daha yüksek kaktüsler, ormanlar vardır orada... İnsan gerektiğinde tıpkı Koreliler gibi, tıpkı Paraguaylı öğrenci gibi, ve tıpkı Stalingrad kahramanları gibi vatanı için ölmesini bilmelidir. Ben ilkokulu bitirdim, daha çok okumaya çalışıyorum, ama pek az şey biliyorum daha; delegasyonumuz arasında bilginler de var, ve bütün delegelerimiz benden daha yaşlı... Sizlere bir tek konuda söz verebilirim: başıma ne gelirse gelsin, insan için, kardeşlik için, barış için savaşacağım. Ben, Jenny Camber, Harlemli terzi kız, ant içiyorum burada!

Jenny kürsüden inince Şebarşin'i buldu yanında. Heyecanlı, duyulur duyulmaz bir sesle:

— David Harrison'du adı... —dedi.— Ruslar ona küçük bir yıldız armağan etmişlerdi.

Şebarşin'i kucakladı ve gülümseyerek gözlerinde biriken yaşları sildi.

Son iki gece Şebarşin ne yatmış, ne de uyumuştu: karar ta-, sarıları üzerinde çalışmış, çevirileri karşılaştırmış, delegelerle sohbet etmişti. Profesör Kenneth'e, biyologlar arasındaki tartiş-manın barışçıl işbirliğine engel olmayacağını açıklaması gerekmişti. Fransız Lecroix, uluslararası denetim kavramının açıklığa kavuşturulmasını istiyordu. İngiltere delegesi bayan Linds, Mac Arthur'un her ne kadar Kore'de birtakım canavarlıkların yapılmasına izin verdiyse de, uluslararası bir yargılama yapılmadan böyle açıkça suçlanmaması gerektiğini savunuyordu. Şebarşin sakin, dostça yanıtlar veriyordu bütün bunlara; dünyanın çeşitli yerlerinden gelip Varşova'da toplanan bu insanların her birinin çeşitli sosyal topluluklardan olduğunu ve onları burada bir tek şeyin: —savaşı önlemek— topladığını biliyordu. Yurttaşlarının beklediği birtakım önyargıları gözönüne almak zorundaydılar, hatta onlarla aynı önyargıları da paylaşıyor olabilirlerdi. Sab-lon'un da çok güzel belirttiği gibi çokluk kurtulamıyorlardı

bu önyargılardan? Sovyet delegasyonundaydı herkesin gözü: kimileri sonsuz bir güvenle, kimileri korkuyla bakıyorlardı onlara, kızmak, duygularını belli etmek doğru değildi.

Şu son sıralar Şebarşin kendini hiç iyi hissetmiyordu; yazın bir yere gidip dinlenme planı gerçekleşmemişti. Meşelere ilişkin önerisi tartışma konusu olmuştu, böyle durumlarda hep görüldüğü gibi karşı çıkanlar olmuş, tek tek raslanılan birtakım başarısızlıkları öne sürmüşlerdi. Yazmak, konuşmak, kanıtlamak gerekmişti. Hemen sonra da (uçakta, saat beşte), yanyana dikile-bilecek meşe cinsleri konusundan, uluslararası denetim sorununa geçmişti: (Sürekli mi yoksa periyodik mi olmalıydı denetim?)

Stockholm'ü anımsıyordu Şebarşin: «katakomp»larda yapıyorduk orada oturumlarımızı, halkın bizimle ilgilendiği yoktu, gazeteciler imza toplanması fikrine gülüyorlardı. Ve derken Varşova... Görülmemiş bir şey bu... Hükümetleri aşarak doğruca halka, sıradan insanlara başvurduk; yüreklendi insanlar, vükselte-cekleri seslerinin* birçok şeyi çözümleyeceğini anladılar ve gururla koydular imzalarını çağrıya. Londralı avukat sekreterlerinin imzalan tam onlara özgüydü: açık, okunaklı, düzgün; Çinliler birkaç kilometre uzunluğunda ve üzeri hiyeroglifimsi imzalarla dolu bir ipek şerit getirmişlerdi; balta girmemiş Afrika ormanlarında yaşayan zenciler, imza yerine ağaçlara birer çentik atmışlardı. İnsanlık, sözünü söylemişti. Profesör Dumas, Stockholm' de,

engelleri yarıp geçerek halka ulaşmak gerektiğini söylemişti. Ne yazık ki öldü, şu salonu göremedi...

Jenny kendisini kucakladığında kızın gözlerinin sevgi ve acıyla dolu olduğunu görmüştü; her şey vardı bu gözlerde: öldürülen dostunun anısı, büyük umutlar... Bu gözler Lelya'nm gözleriymiş gibi geldi Şebarşin'e. Savaştan söz ettikleri geçe o da Kuksa'ya böyle bakmıştı. Beyaz olsun, kara olsun, nasıl da benziyordu insanlar birbirlerine ve bu çok karmaşık, bu dolambaçlı hayatta nasıl da yalın ye herkesçe, anlaşılır bir gerçek vardı: insan sevgisi dedikleri...

Şebarşin'i daldığı düşüncelerden Pierre Cot sıyırdı: Saldırı kavramının tam belirlenmesi konusunda konuşmak istiyordu.

Sovyet delegasyonuna soluk aldırmıyorlardı: Mark James' in Rus işçileriyle konuşması gerekti; Dede Moskovalı bir öğretmen kızla söyleşiyordu; Kübalı bir ozan Fadeyev'i(*) arıyordu.

Erich genç bir Çinliyle birlikte dünya haritasının önünde, duruyordu; birbirlerini anlayamıyorlardı, yakınlarında da çevirmen yoktu. Erich bir eliyle Şanghay'ı, ötekiyle Elbe'yi gösterdi ve gülümsedi: işte bu kadar aramız! Çinli de güldü; hafif, belli belirsiz bir gülümseyişti bu, ama insanın içine büyük bir rahatlık veriyordu.

Dempsey öfkesinden kuduracak gibiydi: Rogge kazıkla-mıştı kendisini; skandal falan çıkmadığı gibi, çıkacak gibi bir durum da yoktu. Rogge konuşurken birkaç genç İtalyan ıslık çalmış, Dempsey kulaklarını dikip canlanmıştı: başlıyor... Ama başkan hemen önündeki zili çalmış, Rogge de protesto anlamında, gösterişli bir şekilde kürsüden inip gideceğine, konuşmasını okumaya devam etmişti. Yazılacak şey değildi bunlar...

Dempsey doğruca elçiliğe gitti: herhalde bir telgraf gelmiştir... Washington'dan yeni bir yönerge falan?..

— Bernson —dedi elçilik sekreteri— artık Kongreye ilişkin yazı göndermemenizi bildiriyor. Bunun yerine Polonyalılarla konuşup, burada bulunuşunuzdan yararlanmahymışız...

Dempsey can sıkıntısıyla esnedi: Varşova'da bir hafta daha kalıp, ne idüğü belirsiz birtakım adamlarla konuşmak hiç de çekici gelmemişti ona. Bezginlikle:

— Olur —dedi.— Ne yapalım, konuşuruz... Ee," söyleyin bakalım, hoşunuza gidiyor mu kızılların Varşova'da kurdukları çadır tiyatrosu?

Sekreter gülümsedi:

Beklemek gerekirdi bunu. Ama doğrusu adamlar mükem-

(•) Sovyet Yazarlar Birliği eski genel sekreteri, ünlü romancı.

mel becerdiler bu işi. Elçi dün, Kore kampanyasını Noel'e ka,-dar bitirsek bile, bunun, Avrupa'da, Varşova'nın yarattığı etkiyi karşılayamayacağını söylüyordu...

Dempsey saatina baktı: «Bristol» e kadar gidecek zamanım var, bir yemek yerim, votka da fena değil orada; votka içmem şart: cesaretlenmem gerek...

Son akşam delegeler trübünde ayakta dururken önlerinden ellerinde meşaleleriyle Varşova halkı geçti. Alevler gecenin karanlığında titreyip sönecek gibi gelirken, tersine, daha bir canlılıkla yanıyorlardı. Onların bu canlı, bu coşkun yalımları, insanların yüreklerinde yaşayan büyük umudu yansıtıyor gibiydi.

Sonra havai fişekler aydınlığa boğdu kenti: korkunç yıkıntılar, yüksek yeni evler, yapılmakta olan evlerin önündeki iskeleler, fabrikalar. Vistül, gettoların külleri, halkın acısı, halkın görkemli sevinci, halkın büyük umudu... Yüzbinlerce insan gökyüzüne bakıyordu. Son kez kocaman bir ateş topu yukar-larda parçalandı ve küçük bir kızıl yıldız, bulutlar arasında asılmışçasma öylece kaldı. Jenny gözleri yukarda, mırıldandı: «Aşkım, ömrüm benim!..»

94

Dmitriy Alekseyeviç koğuşu dolaşmayı bitirince doktor Ra-kitin gülümseyerek:

— Kutlamak gerek sizi —dedi—. Kongrede sizden de sözetmişler.

Krılov anlamadı:

— Kongrede mi? Ne kongresi?

— Bugünkü bütün.gazetelerde var. Bir Fransız... Krılov yan şaşkın, yan utanmış:

— Uyuyup kalmışım —dedi—. Biliyor musunuz Yevge-

niy Vladimiroviç, uykularımın pek düzeni kalmadı bu sıralar. Bütün gece dönüp durdum yatakta, sabaha doğruysa, tam tersine uyumuş kalmışım, uyandığımda sekizdi saat... Traş olurken de yüzümü kestim. Fırsat bulamadım gazetelere bakmaya.;.

Doktor Rakitin Pravda'yı verdi ona. Dimitriy Alekseye-viç Sablon'un konuşmasını okuduktan sonra bağırarak:

— Biliyor musunuz —dedi—, şaşılacak şey doğrusu!.. Buradaydı o, tam bu odada, şimdi sizin olduğunuz gibi... Ve neler söylemişti... Ama bakın ne güzel konuşmuş orada! Bana ilişkin yönleri, tabi saçma, adım aklında kalmış yalnızca... Ona o zaman söylemiştim, hayat tedavi edecek sizi, demiştim. Bakın, görüyor musunuz Yevgeniy Vladimiroviç, neler oluyor şu dünyada? Rezil bir ajansın temsilcisi olarak gelmişti buraya, bizim aleyhimize kurmuşlardı kendisini, hiçbir şeye inanmıyordu, ama bakın, gerçek yine de üstün geldi. Onda insanca" bir şeyler olduğunu hemen anlamıştım. Öyleleri var ki aramızda, bizden olmayan, düşmandır, diye düşünüyorlar. Onları orada nasıl yetiştirdiklerini, onlara orada neler söylediklerini unutuyorlar. Söz konusu olan yalnızca bu Şablon da değil: sallantıda olan, kararsızlık geçiren milyonlarca insan var; büyütüyor değilim, verilmekte olan savaş da onlar için değil mi zaten? Eğer onlarm gözleri açılabilirse, ne savaş olur, ne bir şey... Amerikalılarda bomba varmış... Hiç önemi yok bunun. Önemli olan insanlığın onlarm ardından gitmemesi. Bakın, örneğin, şu Sablon'un durumu: ne güzel bir şey aklının başına gelmesi! Onun sözünü dinleyenler ve onu izleyenler pek çok olacaktır... Benden söz etmesi çocukluk, hatta hoş bir şey değil bu benim için...

Krılov birden kaşlarını çattı:

— Fomina'ya da bir uğramam gerek. Durumu hiç hoşuma gitmiyor. Gitgide azıyor sanki hastalığı...

Hastaneden sosyal güvenlik bakanlığına, oradan savcılığa, oradan da bilimsel bir toplantıya gitti Krılov. Bütün bu süre içinde hep yemekte torununu göreceğini düşünüp sevindi.

Dmitriy Alekseyeviç'in yaşayışı sonbahardan bu yana değişmişti. Şaka yollu, «Kaderimin verdiği bir prim bu bana» diyordu. Yazın Şebarşin Saratov orman dikim istasyonuna gitmişti. Nataşa'nm, kuraklığa dayanıklı meşe türleri üzerinde yaptığı gözlemleri çok dikkat çekici bulmuş ve onun, deneylerini daha iyi koşullar içinde sürdürmesini sağlamak için Moskova'ya alınmasını önermişti.

Nataşa, Vasenka ile birlikte ekimde gelmişti Moskova'ya. Hepsi Krılov'un dairesine yerleşmişlerdi. İhtiyar Tomka bile, Moskova'ya gelince minik bir köpek yavrusuna benzemişti. Özellikle de torununun gelişi sevindiriyordu Dimitriy Alekseye-viç'i. Dur durak bilmeyen Vasenka, neredeyse düz duvara tırmanıyor, eline geçen her şeyi kırıp döküyordu (Krılov onu korumaya çalışarak, «Bu, diyordu, ondaki yaratıcılığı gösterir.») Dmitriy Alekseyeviç, hiç can sıkıntısı duymadığı halde, şimdi anlıyordu neşeli koşturmalara, çocuk gülüşüne, okşamalara nasıl da ihtiyacı olduğunu... Ve tüm bunları Nataşa ve torunu getirmişti ona. Şu işe bak, diye düşünüyordu, Faust gibi kırk yaş gençleştim sanki!

Eve ancak yedide dönebileceğini umuyordu, dokuzda Parti il komitesi toplantısı vardı; ancak akademideki toplantı uza-yinca, komite toplantısı ertelenmiş ve böylece bütün gece için serbest kalmıştı.

Kapıyı bakıcı açtı. Nataşa'yı enstitüden çağırmışlardı. Vas-ya resim yapıyordu. Dedesinin

gelmesine çok sevinmişti, hemen onu soru yağmuruna tuttu: «Dede, tepkili uçaklar, uçak gibi mi uçarlar yoksa roket gibi mi?.. Bir roket, çok, çok uzaklara, buradan Bezımenka'ya... hayır, daha da uzağa, uçabilir mi?..» Dmitriy Alekseyeviç torununa baktı ve gülümsedi:

— Ne o fırçayı burnuna mı sürdün? Baksana, papağan gibi kırmızılı yeşilli olmuş. Git yıka...

— Sonra yıkarım... Hem bizim niye papağanımız yok?..

— Kışlarımız soğuk çünkü...

— Öyle yapmalı ki, kışlar ılık olmalı... Dedeciğim, yakında tepkili uçaklar aya kadar uçacaklar, değil mi?..

— Herhalde. Ne o, aya gitmek mi istedi canın?

— Hı...

— Ne yapacaksın peki ayda?

— Çok büyük bir kent kuracağım.

— Ama kardeşçiğim, bunun için aya gitmene gerek yok ki, dünyada da kurabilirsin istediğin kenti.

— Olmaz, dünyada zaten kuruyorlar, ben büyüyünceye kadar dünya da kurulacak kent kalmaz. Ayda çok yüksek yapılar yapacağım ben... Dede, sen çok mu yaşlısın?

— Sana göre, evet.

— Lyonya'nın yaşlı olmayan bir babası vardı, alna öldü. İnsan öldüğü zaman ondan hiçbir şey kalmaz değil mi dedeciğim?

-— Niye kalmasın? Ben ölünce sen kalacaksın...

— Ama bu, sen benim dedem olduğun için. Bezımenka' da bir çocuk vardı. Şura Nikitin, o bana ne annesinin, ne babasının hiç olmadığını söylemişti; o zaman o hiç kimseden kalmadı? Bezmenka'da Çerevatıh dede diye biri vardı, tam on sekiz torunu vardı. Sendense yalnızca ben kalacağım...

— Hayır, dur bakalım. Yalnızca sen değil... Bir sürü öğrenci yetiştiriyorum ben, doktorlar kalacak yani benden sonra. Dün bana meşeciklerden söz etmiştin hani,. sen büyüdüğünde, onlar da büyümüş olacaklar ve onlar da annenden kalacaklar... Anlıyor musun?

— Anlamayacak ne var bunda? Derste açıklamışlardı bunları bize. Ama ben ağaç dikmeyeceğim, hoşuma gitmiyor bu, çok beklemek gerek... Oysa benim o kadar sabrım yok. En iyisi, ben babam gibi bina yapacağım; bin kntîı kocaman binalar... Ne dersin dedeciğim, ayda papağan var mıdır acaba?

Esnemeye başlamıştı Vasya, yumrucuklarının tersiyle gözlerini oğuşturup duruyordu. Dmitriy Alekseyeviç onu yatağına

yatırdı, sonra kendi odasma geçti. Gazetelere bir göz atmak istiyordu...

Elinde gazete düşünceye daldı. Geleceğe bakabilmek zor, öyle hızla değişiyor ki her şey... Geçmişi anımsadığımda çok şaşırıyorum o ben miydim diye... Lipetsk'de avukat Şçeglov'u, Garina ve Spielhagen'in romanlarını okuyor diye mimlemişlerdi. Hastalığından kurtulmak isteyen kimseler kilisenin yanında oturan ve sabahtan akşama vaklayıp duran aptal Yaşka'ya giderdi: Yaşka çimdikleyerek tedavi ederdi gelenleri. Bir parça gözleme alabilmek için tüccar Yahontov'un evinin önünde halk sabahtan başlardı yığılmaya. Yahontov gülümseyerek, «Durun bakalım, derdi, iyi bir gözleme ancak öğlene doğru çıkar, daha önce değil.» Vasya ilginç bir çocuk. Biz de yaramazdık çocukluğumuzda, ama aynı zamanda hüzün doluydu bizim çocukluğumuz. Dokuzyüz beşte Moskova'da herkes heyecan içindeydi; sonra Semenovski alayı geldi, tüm Presnya alevler içindeydi. Hele Yeni Yıl ne korkunçtu! Sekiz yaşındaydım o sıralar: Esdekler mi(*) yoksa Eserler mi(**) haklı diye tartışılıyordu. Liseli Musya'ya âşık oldum sonra, şiirler okuyordum ona: «Savaş kırılmış, varsın kırılsın, o hâlâ hıçkırarak ağlayabiliyor ya...»

Yabancılar bir türlü anlayamıyorlar Rusya'nın nasıl olup da böyle ileri fırlayabildiğim. Oysa insanlarımız olağanüstü bizim. Alman doktorlarla karşılaşmıştım bir samanlar, aralarında çok ciddileri, çok bilgilileri vardı, ama hepsi için tıp bir meslekti. Öte yandan bir doktor Golovanov öyle miydi?.. Yüz verst balçıklı yolu aşmıştı hasta bir çocuğu kurtarabilmek için. Tifodan öldü sonra. Yalnızca o mu, tüm köy doktorlarımız ne olağanüstü insanlardı! Onlar için tıp halka hizmetti, bir büyük ülküydü. Ya köy öğretmenlerimiz?.. Kız, erkek, tüm öğrenciler nasıl da doymazcasına okur, öğrenirler, sabahlara dek tartışırlar-

(*) Esdekler - Sosyal demokratlar. (**) Eserler - Sosyalist devrimciler.

di... Yeraltı örgütlerine girenler, tutuklanıp hapse atılanlar, Narım'a ya da Turhansk'a sürülenler ne büyük birer özveri örneğiydiler! Gençler, öyle pozlar falan takınmadan, kocaman laflar etmeden, önemsiz bir şeymişçesine veri veriyorlardı canlarını... Batıda hatta böyle bir kavram bile yoktu: «intelligentsia...» Gülüyorlardı, devrim öncesi Rusya'sına: doğaldı da bu; tüccar Yahontov'u, Rasputin'i,(*) Parisliliğe özenen aptal kadınları düşünüyorlardı. Oysa başkaları da vardı bizde: seven, acı çeken, mücadele eden insanlar...

Felsefe yapmaya başladım. Oysa gazete okuyacaktım.

Krılov, Varşova Kongresinde yapılan konuşmaların tümünü okudu. Delegelerden birisi Amerika'nın bakteriyolojik savaşa hazırlandığını söylemişti. Dmitriy Alekseyeviç öfkeyle fırlattı gazeteyi, Tıp adamları böyle bir alçaklığa alet olabilirler mi?.. Pastör'ün hayat öyküsünü'okumuştum; tâ Devrimden önce... Ama her ayrıntıyı anımsıyorum: soylu, olağanüstü bir kişilik... O öldüğünde yedi yaşımdaydım ben. Ve şimdi birtakım namussuzlar çıkıyor, — üstelik bilimsel sanlara da sahip hepsi— ve veba mikrobu üretiyorlar. Olacak şey değil bu!.. Maskelerinin düşürüldüğü iyi oldu ama, artık başlamaya cesaret edemezler: bütün aklı başında, dürüst insanlar onlara karşı. Birinci Dünya Savaşı'nda, Gorşenin ölürken, yanındaydım. Karpat dağların-daydık. İki gün uğraşmıştım onu ölümün elinden kurtarabilmek için. «Yakında her şey bambaşka olacak...» diyordu Sayıklıyordu, çiçekler gördüğünü söylüyordu... Bir yıl sonra devrim başladı. ¦ Nataşa ondokuzda doğdu. Zor bir yıldı bu. Moskova karanlık, soğuk, açtı. Kaldırımlar yürünecek gibi değildi, cam gibi buz üzerinde, insanlar ellerinde torbaları, sepetleri, heybeli, uzun kollar halinde yürürlerdi. Tiyatro alanında, tam Dmitrovka

(*) Rasputin - Grigoriy Yefimoviç (1872-1916), Çar II. Nikolay ve karısının gözdesi olmuş köy kökenli bir serüvenci. Kendisini önbilici (kâhin) ve «kurtarıcı» gibi göstererek, devlet işlerinde geniş söz sahibi olmuştu. Monarşistlerce öldürülmüştür,

köşesinde ışıklı bir yazı vardı: «Çocuklar hayatın çiçekleridir.» Yürür ve düşünürdüm: nasıl olacak Nataşa'nın hayatı? İnsanın anımsamak bile istemediği korkunç yıllardı o yıllar, ama yine de direndik, ayakta kaldık... '

Krılov yan odaya geçip baktı. Vasenka mışıl mışıl uyuyordu. Dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme varmış gibi geldi Dmitriy Alekseyeviç'e: herhalde aya uçuyordur...

Nedense hâlâ gelmiyor Nataşa. Toplantılarımız çok uzun sürüyor, iyi bir şey değil bu...

Krılov bir şiir kitabı aldı ve her şeyi unutup, ozanın imgeleri, sözleri ve ezgileriyle yüklenmeye bıraktı kendini.

Nataşa gece saat birde geldi, çay içti, toplantıyı anlattı: Mamonov yine homurdanıp durmuş, Şebarşin'in'rasgele ve burnunun doğrultusuna gittiğini söylemişti. Şebarşin'den coşkuyla söz ediyordu Nataşa:

— Bir düşün, daha dün Varşova'dan döndü ve hemen orayı unutup bizim havamıza girdi... O burada, başımızdayken kimse baştansavmacılık yapamıyor, gerçekten çalışıyor. Hep cesur fikirleri var Şebarşin'in... Arabasıyla beni eve getirirken Varşova'yı anlattı. Sablon'un herkesin üzerinde çok büyük etki bıraktığını söyledi. Onun senin için o güzel sözleri söylemiş olması öyle hoşuma gitti ki...

Krılov utandı:

— "Bunda hoşa gidecek bir şey yok. Gereksiz bir şey benden söz etmesi. Ama bizleri anlamış olması iyi bir şey. Görür görmez sevmiştim onu. Nataşa, gözleri canlı, kederli ve şaşkındı... Şebarşin'in konuşmasıysa tek kelimeyle mükemmel... Bana öyle geliyor ki Bu Varşova'nın Amerikalılar üzerindeki etkisi büyük olacak, kararsızlar bir yana, daha önce onlara inananlar bile^ dönmeye başlıyorlar... Bakteriyolojik savaş için ürettikleri pirelerin üzerine binip dört nala kaçsalar bile geç kaldılar artık...

— Ne okuyordun? —diye sordu Nataşa Krılov'un elindeki kitabı göstererek.

— Hiç... Öyle bir şey... Elime geçti de... Sonra birden canlandı:

— Şiir okuyordum. Tyutçev'i. Olağanüstü dizeler!.. Dinle:

Gölgelerle kaplandı gök, hava artık kararmakta. Aylak bir tutam aydınlık: o da yalnız batıda. Yavaşla ey akşam, ey akşam saati yavaşla Ve ey büyülenmişlik, sür, sür, uza biraz daha.

Hafifçe gülümseyerek ekledi:

— Belki de yaşıma uygun düştüğü için seviyorum bu şiiri.. Ama ne güzel değil mi, anlamı, ritmi?

Nataşa hayranlıkla bakıyordu ona. Neden yaştan söz ediyor? Gençlerden daha genç oysa. Ona benzeyen bir başkasını tanımadım bugüne dek. Her sözünde tutkulu, gizemli bir şeyler var. Yarın,, sabah erkenden hastanesine koşacak, birilerine oda bulacak, birilerinin emeklilik sorununu çözecek, bir Sablon'un daha kendisine gelmesini sağlayacak... Geceyse oturmuş, Tyut-çev okuyor. Babam olduğu için değil, ama gerçekten harika bir insan!..

Krılov gümbürdeyen sesiyle:

— Biliyor musun —dedi,— Vasya'nın niyeti nereye? Kırk yıl düşünsen aklına gelmez: aya...

95

Dışişleri Bakanlığı görevlisi geldiğinde Mariya Mihaylovna evde yoktu. Görevli, Olga'ya, Minayev'in bir hava bombardımanı sırasında ağır yanıklar aldığını; ateşi düşer düşmez Vladivostok's getirileceğini söyledi. Olga, Mariya Mihaylovna'ya iznini Mitya ile birlikte Vladivostok'ta geçireceğini söyledi. Mariya Mihaylovna kızdı, ama hiçbir şey söylemedi.

Bir hafta sonra Olga Vladivostok'a uçuyordu. Ağlamamak için kendisini güç tutuyordu uçakta; gözünde korkunç tablolar canlanıyor, kocasını sakatlanmış olarak görüyor ve onunla birlikte gitmediği için kendine kahrediyordu. Dayanılmayacak derecede sıcaktı hava; kulakları ağrıyordu Olga'mn; üstüste yığılmış bulutların arasından ormanlar, kentler, ırmaklar görünüp kayboluyor, o ise hep ateş, hastane, kan, bant, ölüm —beyaz ve sessiz, tıpkı kar gibi— görüyordu.

Hastaneye nasıl geldiğini, Mitya'nın yanma nasıl girdiğini, ona nasıl baktığını... hiçbir şeyi anımsamıyordu. Bir tek şey kalmıştı aklında: «Tatili de, boyunun ölçüsünü de aldın...» diye sayıklıyordu Mitya. Ne büyük bir mutluluk! Sağ! Ölmemiş! diye bağırmamak için kendini güç tuttu. Doktor da iyileşeceğini söylemişti. Ağzmı açıp konuşamıyordu Olga: gözyaşlarından boğulacak gibiydi.

- Birkaç gün sonra, Minayev biraz daha iyileşince Olga:

— Nasıl oldu bu? —diye— sordu. Minayev gülümsedi:

— Yakıyorlar her yeri... Benim bulunduğum yere düştü bir tanesi de. Pencereden atladım... Önemli bir şey yok... Ama Olga, bir bilsen, öyle şeyler yapıyorlar ki! Kentleri bombalıyorlar, hani o tepeciği anımsıyor musun, tıpkı onun gibi. Koreliler yaman, inanılmaz bir biçimde dayanıyorlar...

Olga kendisini susturana kadar savaştan konuştu:

— Yeter —dedi Olga.— Yorulmamalısın.

Sonra sık sık, Pyenyan'da savaşın ilk günlerinin nasıl olduğunu anlattı, ama alevler içindeki o eve nasıl atıldığından hiç söz etmedi.

Ekim başlarında Minayev ve Olga, Mariya Mihaylovna'nın huzuruna çıktılar. Mitya'nın ağır şekilde yandığını anlatmaları gerekti: onu heyecanlandırmamak için Vladivostok'ta kalmalarının Mitya'nın işleri yüzünden uzadığını yazmışlardı.

Mariya Mihaylovna ağlıyordu.

— Neden ağlıyorsun anacığım? Artık her §ey yolunda. Baksana, denizden dönmüş gibiyim, şişmanladım bile...

Mariya Mihaylovna hıçkırarak:

— Evet ama, öldürebilirlerdi seni —diye— tekrarlıyordu durmadan. •

Sonra kendini bağışlatmak, istercesine:

— Kızma Mityacığım —dedi.— Anneciğin yaşlandı artık. Sen savaştayken, başkalarını avuturdum hep, güçlüydüm o zamanlar. Yetmiş üçüme bastım, belâ burada...

Ertesi sabah Minayev annesini yine ağlar buldu. Yatıştırmaya çalıştı onu: yanıklar yüzeyseldi, doktorlar iz bile kalmayacağını söylüyorlardı. Mariya Mihaylovna ağlamaya devam ediyordu.

— İnsanlara acıyorum Mitya. Neler yapıyorlar insanlara! Olacak şey mi bunlar?.. Hitler kendini zehirlediğinde, insanlık rahat bir soluk alacak diye düşünmüştüm. Oysa olanlar ne? Birilerini hallediyorsun, başkaları çıkıyor ortaya. Korkunç bir şey! İnsanların kendilerine gelmeleri, ayılmaları, toparlanmaları gerek artık... Nefret ediyorum bu Amerikalılardan! Seni hapse tıktıklarında anlamıştım bu adamlarda vicdan denen şeyin kırıntısı olmadığını. İnsanları yakıyorlar... Eğer Amerikalı değilsen, yaşamak hakkın değil mi yani senin? faikları öldürmek, yok etmek hakkını kimden almışlar? Görecekler ama günlerini! Bizimkilerin Almanları Moskova caddelerinde nasıl sürüklediklerini unutmadık daha. Rahmetli "David Grogoryeviç'le birlikte seyretmiştik... Amerikalıları da zaptedebilecek bir güç bulunur elbet. Yalnız insanlara yazık oluyor. Bu vampirler kendilerini zehirleyene kadar daha kimbilir kaç cana kıyacaklar? Herhalde Kore' de de vardır Grişa gibi artlarından ana-babalannm ağladığı çocuklar, hatta belki yakmışlardır bile ana-babalarını... Oysa bir tek canı var insanların...

Minayev artık işine gidip geliyor, Moskova'nın gündelik hayatını soluyor ve olup bitenleri pek az anımsıyordu; geceleri oturuyor ve kurgancığı üzerine yazmaya devam ediyordu. Mariya

Mihaylovna ise hâlâ yatışmamıştı, hemen her gün Olga'ya, «Mit-yacığımı bir yere göndermeyecekler ya?..» diye soruyordu. Amerikalıların oğlunu öldürmeye kesin niyetli olduklarını sanıyordu.

Altı Aralıkta Mariya Mihaylovna, Mitya'nın doğum gününü kutlamaya karar verdi: kek yaptı, bir şişe şampanya aldı. Mitya donatılmış masayı görünce şaşırdı: «Sevinilecek bir şey varmış gibi sanki... Bir adam ki, otuz beş yaşma gelmiş, daha doğru dürüst hiçbir şey yapmamış...»

Yemeğe oturdular. Birden kapı çalındı. Bir Koreliydi gelen. Minayev yarı şaşkın, gözlerini kısıp baktı adama: anımsamıyordu nerede gördüğünü bu Koreliyi daha önce. Koreli kendini tanıttı: Uyenyan'da Sovyet elçiliğinde birkaç kez karşılaşmışlardı; edebiyatçıydı kendisi ve Varşova'dan dönüyordu, Barış Kongresine katılmıştı. Minayev'e uğramasını rica etmişlerdi.

Mariya Mihaylovna telâşlandı:

— Hayır, hele bir oturun da birlikte bir yemek yiyelim. Hiç sıkılmayın, herkese yeter yemeğimiz... İşte şuraya oturun, benim yanıma...

Konuk acelesi olduğunu söyledi. Mariya Mihaylovna bırakmadı:

— Hiç değilse kek yiyin. Bugün Mityaciğımm doğum günü...

Yediler, kadeh tokuşturdular. Sonra Koreli:

— Sizleri rahatsız etmek istemezdim —dedi.— Ama Li Ok Yen'e söz verdim. Şimdi bir kahramandır kendisi, cephede, uçaksavar topçusu olarak savaşıyor, iki tane uçak düşürdü. Kızını annesine bıraktı. Varşova'ya gitmeden önce gördüm kendisini; sizi ne yapıp yapıp bulmamı ve size nasıl borçlu olduğunu, sizi hiç unutmayacağını söylememi istedi benden. Bu fotoğrafı gönderdi size...

Mariya Mihaylovna uzun uzun gözlüklerini .aradı, fotoğrafa dikkatle baktı. Hiçbir şey anlamadığı belliydi, sonunda sormaya karar verdi:

— Bu da kim?

— Li Ok Yen. Kızını sizin oğlunuz kurtardı. Yadigâr olarak gönderdi bu fotoğrafı.

Koreli daha bir canlı anlatmaya başladı:

— Bizimkiler hiç unutmadı sizi yoldaş Minayev. Tabii, adınızı herkes bilmiyor, «küçük kızı kurtaran Rus» diyorlar. Bunun bizim için ne büyük anlamı olduğunu anlıyor musunuz? Amerikalılar her gün çocuklarımızı öldürürken, bir Sovyet vatandaşı hayatını tehlikeye atarak, Koreli bir küçük kızı ateşler içinden kurtarıyor... Pyenyan'da sağlığınızın yerine geldiğini, böyle bir ailesel törende bulunduğumu anlatacağım: bu benim için büyük bir onurdur.

Mariya Mihaylovna ve Olga sarsılmışlar, öylece oturuyorlardı. Minayev utanmıştı, çabuk çabuk konuşuyor, Kuzey Kore olaylarından, Varşova Kongresinden söz ediyordu.

Koreli ayağa kalktı:

— Bağışlayın, hemen bugün, dönüyoruz.

Konuk gidince Mariya Mihaylovna ağlamaya başladı. Minayev tabağının üzerine iyice eğilmiş, soluk almadan yiyormuş gibi yapıyordu.

— Nasıl gizleyebildin bunu annenden? Aptal çocuk, bilirim ben seni. Oysa bir bebeyi kurtarmış... Ne susup duruyorsun öyle? Anormal şey! Baban basit, sıradan bir adamdı; ben de herhalde herkes gibiyim, sen kime çektin bilmem ki?

— Ufacık bir şeyden ta nerelere getirdin konuyu —diye homurdandı Minayev.— Son derece basit bir durum: ev yanıyordu, kızı pencereden aşağıdakilere sarkıttım, bu kadar...

— Niye annene anlatmadın bunu?

— Ne var bunda anlatacak? Başka açılardan bakılacak olursa başka başka şeyler bulunabilir, oysa yalnızca anlattığım gibidir durum... Olga'ya bile hiç sözünü etmedim. Kızma anacığım. Gerçeği söylüyorum sana: kızı kurtarmaya karar verdiğim için kurtarmadım, her şey kendiliğinden oldu...

Mariya Mihaylovna daha uzun süre ağladı, Mityacığına hem

I

sövüyor, hem de onu övüyordu; sonunda masadan kalktı, keçe çizmelerini, kürkünü giydi.

— Gecenin yansında nereye böyle? —diye— sordu Minayev.

— Eski evimize... Benim için korkma sen: battı balık yan gider; taksiyle gideceğim... Anna Borisovna hasta, ne zamandır gidip kendisini bir yoklamak istiyordum. Şeytanın bacağını nasıl kırdığını ona da anlatırım... Zavallıcık, tek basma çok sıkılıyor; hep seni sorar durur, gidip kendisini sevindireyim. Herkes senin gibi maymun iştahlı değildir. Koreli yavruyu kurtardığın için gururlanacaktır seninle. Seni hiç unutmadı, masanın altında dolaştığın zamanları bile anımsıyor: sana okumayı da o öğretmişti... Hiç aklıma gelmezdi senin büyüyünce böyle olacağın...

Yeniden ağlamaya başladı, oğlunu kucakladı:

— Çok iyisin canım!.. Ama annene anlatmadın... Mariya Mihaylovna çıktı, Minayev korka korka Olga'ya

baktı:

— Sen de bırakıp gidecek misin beni? Olga gülümsedi:

— Hayır tanıyorum ben seni çünkü. Cephede de böyleydîn sen... Nasıl acı çektirirdin bana! Söylemezdim ama... Nedense. bir nişanlın falan olduğunu düşünürdüm...

Minayev'e yaklaştı, kucakladı...

— İşte böyle seviyorum seni,..

— Nasıl «böyle» yani? Alışılmış bir şekilde?.. (Minayev durdu, ciddi bir tonla sürdürdü sözünü:) Anlıyorum, çok saçma bir durum çıktı ortaya: sanki mahsus gizlemişim gibi oldu, daha sonra hava atmak için yani... Oysa öylesine... yeri gelmediği için anlatmamıştım... Anneme anlattığım gibi: hiçbir olağanüstülük yok, kim olsa aynını yapardı benim yerimde...

Olga dalmıştı:

— Biliyor musun Mitya, dayanılmaz bir adamsın, ama ben seni anlıyorum. Gazetelere bakıyorsun, olağanüstü birtakım sözler... Oysa insanlarımız basit ve alçakgönüllüdür bizim... Eğer konuşulacaksa yalnızca toplantılarda konuşulur... Duygular ne kadar çok ve yoğunsa, sözler o denli basit olmalı herhalde. Davul çalmak kolay...

— Benim de pek sık düşündüğüm bir konudur bu. Sana sonra anlatırım... Basit, yalın sözcükler bulmak istiyorum... Aslında, bu benimle bitecek iş değil, hukukçuyum ben, kendimize özgü bir dilimiz vardır bizim...

Gülümsedi Minayev, ve değişik bir sesle, duyulur duyulmaz:

— Bir düşün bakalım —dedi— ne söyleyebilirim sana? Şunları mı? Sen, Olenka, gri gözlerin var senin, ama benimle olduğun zaman, yeşile dönüyorlar; ben çok şanslı bir adamım: seni bulmuşum çünkü. Hepsi bu kadar değil. Öyle bir-iki sözcük söylemek istiyorum ki, tavanın yerini yıldızlar alabilsin.

Olga'yı sımsıkı kendine çekti ve öptü, öyle öptü ki, Olga' nm gri gözleri yeşile döndü. Ve başka hiçbir şey konuşmadılar; oda sessizdi, yalnızca Mariya Mihaylovna'nm sarkaçlı duvar saatinin inatçı tik-taklan bozuyordu sessizliği, ama ne Minayev' in, ne de Olga'nın bunu duyduğu vardı.

96

Mac Horn'a şansı yardım etmemişti. Sonraları, olup bitenleri anımsayınca şöyle düşündü: yine de şansım yardım etti, çünkü olağanüstü bir şekilde yardım etmez şansım bana. Altı Aralık günü uyanır uyanmaz anlamıştı o gün büyük tatsızlıklar olacağım. Kendi özel belirtilerine, teğmen Berkeley'in sözlerinden ya da genel durum değerlendirmelerinden çıkan sonuçlardan daha çok değer verirdi. Daha Almanya'dayken, işler çok kötü gitse bile,

insanın esaslı bir şekilde sağ kalabileceğini anlamıştı. (Teğmen Lewis Almanların teslim olmalarından bir gün önce öldürülmemiş miydi?) Özel belirtilerinin Mac Horn'u aldatması pek seyrek olan bir şeydi. Herkesçe kabul edilmiş kör inançlara boşverirdi. Nedense insanlar 13 sayısından korkarlardı, oysa Mac Horn savaş madalyasını 13 Nisan 1945'te almıştı. Sayılar değildi önemli olan; ama sabah kalkıp da çorabını ters giydin miydi, muhakkak pis bir durum var demekti o gün. Nitekim o günde —Rus'un gelip mavi bir takım elbise ısmarladığı gün— böyle

olmamış mıydı? Çorabı ters giymekte ne gibi bir olağanüstülük olabilir diye düşünülebilir. Ama Mac Horn'un eziyetleri o gün başlamıştı: Dubbelt bir yandan, polis bir yandan... Sonunda dükkânını satmak zorunda kalmıştı. Altı Aralık günü teğmen Berkeley tam şafakta uyandırmıştı Mac Horn'u; kendinde değildi Teğmen, bağırarak birtakım Çinlilerden söz ediyordu. Mac Horn teğmene okkalı bir küfür savurdu: Berkeley'in nasıl bir korkak olduğunu bilmeyen yoktu; bir ayı aşkın bir zamandır lafı ediliyor bu Çinlilerin, böyle boktan bir şey için ne hakkı var beni uyandırmaya? Yorganını başına çekti ve bir saat kadar daha uyudu. Sonra kalktı, pencereden baktı ve yüzünü buruşturdu: Rüzgâr dünkünden daha beterdi, soğuk kapıdan burnunu sokacaktı nerdeyse... Giyinmeye başladı ve birden dehşetle irkildi: sol çorabını ters giymişti. Tuh! Sakın doğru söylüyor olmasın bu kulağına tükürdüğümün Berkeîey'i?.. Gerçi Mac Arthur Çinli-mırılı yok diyor, ama ne diye inanmalı ki o terese de? Üçkâğıtçının biri olduğuna hiç şüphe yok.

Mac Horn New York'tayken de öyle kendini düşlerle aldatanlardan değildi; Anders'in ne mal olduğunu şıp diye anlamıştı. Ne diye Mac Horn'u Kore'ye göndermiş, ama kendisi orada kalmıştı bu üçkâğıtçı? Belki de, «yurttaşlık görevi», va-tan-millet diye attığı nutuklara Mac Horn'un inandığını sanıyordu? O kadar da ahmak değildi Mac Horn! Boktan bir oyunun içine itilmekte olduğunu anlıyordu. Bu lanet memlekette ne işi vardı Amerikalıların? Bir tek şeytan anlayabilirdi kimin haklı,

kimin suçlu olduğunu. Mac Horn'u hiç mi hiç ilgilendiren bir hikâye değildi bu.

İlk günler, yine de dişini sıktı, dayandı. Havalar güzel gidiyordu. Amerikalılar Korelileri bombalıyor, Korelilerse Amerikalıları bombalamıyorlardı: eh, idare edilebilir bir durumdu yani. Aslında Mac Horn o zamanlar bile öfkesiz sayılmazdı. Örneğin kulağı ağrıyor ve ishalden perişan bir durumda bulunuyordu. Kore'ye boşuna geldiğini düşünmeye başlamıştı. Yanmış yıkılmış kentleri, ağlayan bebeleri görmek tiksinç bir şeydi. Halk dersen, yiyecekmiş gibi ters ters bakıyordu. Eh, savaştı bu... Mac Horn'un birliğindeki delikanlılar kızları hallediyor, er-kekleriyse öyle dövüyorlardı ki, öldürmüyorlardı gerçi, ama ölmüşten beter ediyorlardı: kimisi kurtlarını dökmek için yapıyordu bunu, kimisiyse sırf eğlence olsun diye... Seul'de Mac Horn da bir kız buldu; babası Amerikalı, annesi Japon olan kız bir lokantada garsonluk yapıyordu. Irzına geçmedi Mac Horn kızın («Tanrı korusun!,») bir er değildi ki o, bir er gibi davranamazdı, üstelik yaşı da o yaşlar değildi artık. İki hafta kızla gönül eğledi, sonra Kuzeye hareket etti birliği. Genel olarak şansı iyi gidiyordu Mac Horn'un; Çinlilerle hemen hiç karşılaşmamıştı. Yalnız bir kezinde, elli kadar Çinli tarafından kuşatılmışlardı. Lanet bir gündü: teğmen Nelson yaralanmış, dört erleri ölmüştü. Buna karşılık kızılları tümden yok etmişlerdi. Çok kişi teslim olmuştu, ama çocuklar, kızılların ellerine geçirdikleri herkesi öldürdüklerini, bu durumda kendilerinin de bu üç kişiyi öldürmeyip yanları sıra taşımalarının çok anlamsız olacağını söylemişler ve üçünün de işini bitirmişlerdi. Bir başka kez de haydutlar saldırmışlar, çavuşu öldürmüşlerdi. Elbette köydeki herkes suçlu değildi, ama kim araştıracaktı oturup da suçluların kimler olduklarını, üstelik de teğmeni öldürmüşler miydi, öldürmüşlerdi, eh, yapılması gereken yapılmalı, tümden kurşuna dizil-meliydi köy halkı.

Sonbahar gelmişti. Dağlar soğuk, ıssız ve tatsızdı. Beslenmeleri, doğrusunu söylemek gerekirse,

berbattı: her gün kon-

serve... Yan yarıya yanmış bir kentte uzun süredir konaklamaktaydılar. Çocuklar sıkılıyorlar, rezilleniyorlardı: oğlanlardan birisi ötekinin burnunu kırmıştı. Birtakım Çinlilerden söz edilmeye başlanmıştı üstüne üstlük. Sonunda Mac Arthur'un emri ulaşmıştı. Herkes canlanmıştı. Bıkıp usanmışlardı savaştan. Bitecekse bitsindi artık şu savaş!

Üç gün her şey çok yolunda gitmişti. Mac Horn'un taburu kırk kilometre ilerlemişti. Mac Hora haritaya bakıyor ve, artık Yaluntszyan ırmağından pek uzaklarda olmadıklarım, bu ır-mağmsa, Kore denilen cenabet yerin sonu olduğunu düşünüyordu. Teğmen Berkeley sinirliydi. Çinlilerin hâlâ bir oyun oynayabileceklerini söylüyordu. Teğmen Prutt homurdanıyordu: Yaluntszyan ırmağına kadar gideceğiz, sonra Truman'ın cam öyle istiyor diye Çin'de demokrasiyi yerleştireceğiz, ve kimseyi bırakmayacaklar evine, göreceksiniz... Ancak Mac Horn hâlâ iyimserliğini koruyordu. İşte, o akla hayale gelmez hikâyenin olduğu günden bir gün önce Mac Hora sıcak bir ev bulmuş, yarım şişe viski içmişti ve eğer teğmen Berkeley uyandırmasaydı nefis de bir uyku çekecekti. Ama işte şu namussuz çorap yok mu?.

Giyinip de evden dışarı çıkınca hemen anladı durumu: bir şeyler olmuştu. Hiçbir yerde nöbetçi yoktu. Dört tane cip hareket etmiş, gidiyordu. Mac Hora ciplerde kimlerin olduğunu farkedemedi. Teğmen Berkeley'in gecelediği yandaki eve geçti: Berkeley yoktu. Hiç kimse yoktu. Birden ağzına kadar dolu bir cipte yüzbaşı Oldwick'i gördü. Şoför motoru karıştırıp duruyordu. Mac Hora ne olduğunu sordu. Alt çenesi zangır zangır titreyen yüzbaşı konuşamıyordu. Mac Horn'un ilk kez gördüğü bir teğmen:

— Şu oluyor ki —dedi,— on mil ötede Çinliler var.

— Olamaz! diye bağırdı Mac Horn.

Hiç kimse tartışmaya girmedi onunla. Teğmen elini çabuk tutması için şoförü sıkıştırdı. İki subaydan başka yedi er vardı cipte. Mac Hora biraz düşündükten sonra:.

f

— Eğer —dedi,— kızıllar gerçekten on mil ötedelerse ben de geliyorum.

Gerçi araba ağzına kadar doluydu, ama erin subayına yer vermek zorunda olduğu kuralı bir yana, dokuz kişinin sığdığı bir yerde, onuncuya da küçük bir yer bulunabilirdi. Ancak hiç kimse yerinden kıpırdamadığı gibi, Mac Horn'un ilk kez gördüğü teğmen:

— Albay —dedi,— sizin için dört araba gönderdiğini söyledi, bizim yanımızda karargâh belgeleri var...

Cip hareket etti. Mac Horn yavaş yavaş yürümeye başladı. Yolda teğmen Prutt ve yirmi kadar askere rastladı. Yürüyorlar ve bağıra bağıra sövüyorlardı. Hiç kimse Mac Horn'la selamlaş-madı, yalnız teğmen Prutt:

-— İşte şimdi mahvolduk!.. dedi.

Gerçekten boktan bir durum, diye düşündü Mac Hora. Bu dört araba hikâyesine inanmıyorum. Karargâh belgeleri ise yalanın kuyruklusu, yalnızca kimse yer vermek istemedi, hepsi bu. Berkeley kirişi kırdı. Ve bu yaptığı, arkadaşlığa sığmaz,,ben onun yerinde olsaydım, arkadaşımı bırakmazdım. Neden böyle üçkâğıtçı bu insanlar?..

— Ne yapacağız? diye sordu Mac Horn teğmen Prutt'a.

— Açık: gebereceğiz. Bıraktı bizi itoğlu itler. Durdurmaya çalıştım arabaları, dönüp bakmadılar bile...

Askerlerden biri:

— Ellerimizi kaldırmaktan başka çaremiz yok —dedi.— Herhalde akşama doğru görünür kızıllar. Onları durdurabileceğimizi düşünmüyorsunuzdur inşallah?

— Hayır, böyle bir şey düşünmüyorum —dedi Mac Horn.— Ama kızıllara teslim olmak da ahmaklık. Ellerine geçen herkesi öldürüyorlar biliyorsunuz. Neden bize acısınlar?

— Ben bize acırlar demiyorum, yalnızca başka çaremizin olmadığını söylüyorum. Eğer teslim olursak, büyük bir olasılıkla öldürürler bizi. Ama öldürmeyebilirler de. Öte yandan ateş edip karşı koyacak olursak, yüzde yüz öldürürler.

Mantık var oğlanın sözlerinde, diye düşündü Mac Horn. Matarasından bir iki yudum viski içti: ısınmıştı, hatta keyiflen-mi§ti bile: ıslık çalmaya başladı. Canları cehenneme, belki de Çinli-minli yoktur, yalnızca ödlekliklerinden uyduruyordur bizimkiler? Magdeburg yakmlanndaydık, teğmenin biri bir yandan koşuyor, bir yandan da soluk soluğa karşıdan iki SS tümeninin geldiğini bağırıyordu; oysa silahlarını bırakmış bir avuç askerdi gelenler.

Öğlene doğru bir şeyler yemek ve dinlenmek için durdular. Terkedilmiş bir evdi gerçi buldukları yer, ama hiç değilse, insanın derisini kırbaç gibi yakan lanet rüzgârdan koruyabilirdi onları. Mac Horn biraz sonra horlamaya bile başladı; Berkeley olacak teğmen bozuntusu çok erken uyandırmış ve sabah uykusunun içine etmişti.

İki saat sonra Halk Ordusunun askerleri Mac Horn'u bir cipe bindirmişler, kuzeye

götürüyorlardı. Mac Horn kendisini biraz sonra öldüreceklerini anlıyor, ve ölmeden önce güzel bir şeyler anımsamak istiyordu. Ama aptalca şeylerdi hep anımsadıkları. Tuttum da Peggy'ye Bunther'den yüz yirmi doları almasını yazdım. Çok ilginç, ne yapacak acaba o parayla Peggy cadısı? Herhalde topal sevgilisine Christmas hediyesi alacaktır? Aslında topal onun peşinde değil, o topalın peşinde koşturuyordu. Keşke paralar Bunther'de kalsaydı... Birden, son dakikalarını yaşamakta olduğu aklına geldi ve «Babasız» duasını okumaya başladı. Kızıllar işini bitirene kadar duayı kaç kez yineleyebileceğim saymaya karar verdi. Yirmi sekizinci kez «amin» dediğinde, araba küçük, beyaz bir evin önünde durdu.

Mac Horn'u sorguya çektiler, sonra yandaki odaya götürüp yemek verdiler. Mac Horn yemek tabağına bakıyor ve gözlerine inanamıyordu: tam dünyaya elveda diyeceğim sırada ne diye besliyorlar beni? Gelirken arabada buz kestiği için iştahla saldırdı sıcak çorbaya. Hava karardı ve Mac Horn tahta sıranın üzerine yatıp uyudu. Sabahleyin kampa götürdüler onu. Teğmen Berkeley'i gördü burada. Oh olsun üçkâğıtçı terese, bana kazık atmaya

kalkmıştı, ama kızıllar kuyruğundan yakalayıp buraya atmışlar: ne olursa olsun, yine de adalet denen şey var şu dünyada.

Mac Horn'u çok güzel İngilizce konuşan bir Koreli sorguya çekti; ona sigara verdi, paketin üzerindeki harfler Kore harfleriydi, ama sigaranın tadı «Camebi andırıyordu.

— Neden geldiniz Kore'ye?

— Uzun bir hikâyedir bu. Savaştan önce —bu değil, asıl savaş,— su geçirmez pardesü yaptığım bir imalathanem vardı. Benim mallarımdan daha iyisi yoktu. Belki siz de rastlamışsınızdır, denizkızı resmi vardı marka yerinde. Sonra Almanya'da savaştım, bir de madalya kazandım orada. Şansım dehşetli yardım etti. Almanlar kuşatmıştı bir gün bizi (tıpkı bu gün sizin kuşattığınız gibi), ama o zaman yarmıştık kuşatmayı. Gelgelelim Amerika'da şansım biç yardımcı olmadı bana. Bizim orada hayat öyledir ki, ağzını açıp esnemeye gelmez, gözü açık olacaksın. Ben savaştım, başkalarıysa su geçirmez pardesü yaptı; döndüğümde yapacak bir şey kalmamıştı. Bir terzi dükkânı açtım. Bir gün bir Rus geldi, mavi bir takım elbise ısmarladı,- avans verdi, hemen onun arkasından Fred Dubbelt geldi, onu tanımazsınız herhalde, üçkâğıtçının su katılmamışıdır, onun, poliste çalıştığından bile şüpheleniyorum. Bana muhakkak Rus'un ceplerini karıştırmak istediğini, çünkü kızılların Tennessee'de bir fabrikayı havaya uçurmaya hazırlandıklarını söyledi. Rus'un cebinde ne buldu bilmiyorum, çünkü ceketi alıp bölmenin arkasına geçti, ama bildiğim bir şey var: bu olayın üstüne ben sağlığımdan oldum. Rus'u önce tutukladılar, sonra salıverdiler, bütün olanların ceremesini çekmek bana düştü. Bu kızıl dalgasına öylesine canımdan bezdirdiler ki, sonunda dükkânı yok pahasına satmak zorunda kaldım. Sonra bir cenaze işleri bürosunda çalıştım: çok boktan bir iştir bu: yaşayan insanların tepesine dikilip kakırdamalarını bekleyeceksin. Tabii yine de Kore'de savaşmaktan daha güzeldi; çünkü burada başkalarının değil, kendimin ne zaman kakırdayacağımı bekliyorum. Hatta şimdi nasıl olup da sağ kaldığımı bile anlamıyorum. Aptal bir adam değilim ben, ve

dünyaya da dün açmadım gözlerimi, ama bizde, Amerika'da, herkes Korelilerin Amerika'ya saldıracaklarından söz ediyordu. Gazeteler her gün bu konuyu işliyorlardı ve öyle korkunç şeyler yazıyorlardı ki, geceleri uykum kaçıyordu. Dubbelt beni başka bir üçkâğıtçıya gönderdi. Anders'ti adı, «Amerikan Lejyon» dandı, belki bu örgütün adını duymuşsunuzdur? Amerika'yı kurtarmam gerektiğini söyledi Anders bana. İnsana böyle şeyler söylediler mi, —biliyor musunuz— etkiliyor. Tabii şimdi namussuz herifin bir üçkâğıtçı olduğunu anlıyorum, aslında o zaman da şüphelenmiştim onun fırıldakçılığından, ama bir kez yazılmıştım, ve her insanın bir gururu vardır; böylece işte kendimi Kore'de buldum. New York'ta bunun rezilce bir savaş olacağım, ama savaştan sonra hayatın kolaylaşacağını, herkesin bir işi olacağını söylüyorlardı. Bu iş meselesinde ben hâlâ şüpheliyim doğrusunu isterseniz: öteki —asıl— savaştan sonra herkes zenginledi, bense beş parasız kaldım. Kimilerine iyi, kimilerine kötü, bizde hep böyledir. Savaşın rezilce olacağına gelince, bu da saçma, benim tabur son güne kadar şanslıydı, ama öyle birlikler var ki, ölüleri dirilerinden daha fazla. Özetleyecek olursak, beni öldürmediğiniz çok iyi oldu. Gerçi çok mutlu sayılmam ama yaşamak yaşamaktır ve herkesin istediği bir şeydir. Ve eğer bana, bu savaşın kimin için gerekli olduğunu soracak olursanız, yanıtım şudur: Jim Mac Hora için değil. Truman'a sorun, belki o biliyordur. Bana kalırsa, büyük bir üçkâğıtçılık bu savaş. Örneğin ben, sizin dilinizden tek kelime bile anlamam, eh, bu durumda hanginiz haklı, hanginiz haksız —Kuzey mi, Güney mi?— nerden bileyim? Yalnız gördüğüm ve bildiğim bir şey var: bizim oğlanlar iyice kudurdular burada, pilotlarımız dersen, yakmadık yer bırakmadılar. Öyle sanıyorum ki, artık Kuzeyliler kadar Güneyliler de sevmiyorlar bizi. Zaten niye sevsinlerdi ki? Ne kadar uzun bir yol geçip geldik, bir tek bile yanıp yıkılmamış kent görmedim. Bizim oğlanların kızıllara neler yaptıklarından hiç söz etmiyorum artık. İşte size benim bütün hikâyem. Beni, eğer sizde âdet öyleyse, yargılayabilirsiniz de, asabilirsiniz de... El-

bette sevindirmez bu beni; bana karşı diş bilemenizi anlıyorum, siz bana değil, ben kendi ayağımla size geldim çünkü; ama ben de diş biliyorum, size değil, üçkâğıtçılara. Eğer bir mucize olur da New York'a dönebilirsem, Anders denen adamla görülecek bir hesabım olacak...

• Koreli, Mac Horn'a yüreğini serin tutmasını, kimsenin kendisini asmak niyetinde olmadığını söyledi.

Gece Mac Horn düşünceye daldı: Garstone gibi konuştum tıpkı. Acaba damarıma bir şey mi enjekte ettiler? Ama hayır, öyle bir şey olsa acı duyardım, oysa bütün gece deliksiz uyudum. Smiddle besbelli uyduruyordu damarına iğne yaptıklarını söylerken. O da su katılmamışlarındandı üçkâğıtçıların. Aptal bir adam değilim ben; peki öyleyse, gazetelerde yazılan her şeye neden inanıyorum? Hayret doğrusu!..

Pencereden dışarı baktı. Aylı, açık bir geceydi. Avlu herhalde soğuktur. Tüyleri diken diken oldu birden. Neler gelmiyor şu insanların başına! Oysa bir kez geliyorsun dünyaya, iki kez olduğu

görülmemiş bunun; geliyorsun ve işte böyle boktan yaşıyorsun...

Bu kederli düşüncelerle uyuya kaldı Mac Horn.

Daha birkaç gün önceden duymaya başlamıştı Robert başarısızlığın acısını. Danovan, tabii, her zamanki gibi kabaydı. Ama işin kötüsü-, bu kez haklı adam. Gerçekten de soyut bir şemaya bağlı kaldım. Kızıllar iyi aldattılar doğrusu beni. Amerika'da gazeteler olayın üzerine düşüp bir sansasyon yaratmadılar; Varşova'dan tek kelimeyle olsun söz etmedi hiçbiri. Bu böyle, ama Avrupa'daki kaybımız gerçekten çok büyük. Boydge' un benim diplomatik yeteneğime yüksek bir not vereceğini hiç sanmam. Varşova tüm diplomatik prestijimi altüst etti. Bernson

bile benimle konuşurken ne kadar sulu şakalar yapmak cesaretini bulabildi kendinde! Ne ün, ne de teşekkür beklediğim var benim, ama suçlu bir öğrenci gibi bir köşeye bırakılmaya da katlanamam doğrusu...

Alaylı bir gülümsemeyle anımsadı Robert uğradığı hakareti: bu kez darbe tüm Amerika'nın prestijine indi. Ben hiçbir zaman Asya varyantından yana olmamıştım, ama savaş sürüp dururken, savaşa başlamalı mıydı, başlamamalı mıydı diye tartışmak için zaman geçmiştir artık. Sekizinci ordu kaçarcasma geri çekiliyor,.hatta belki de çemberi bile yaramayacak. Suçlu, hiç şüphesiz, Mac Arthur. Çinlilerin yerlerinden hiç kıpırdamayacaklarından nasıl bu kadar emin olabilirdi? Aptallıktan başka bir şey değil bu. Ancak bu bozgunu yalnızca Mac Arthur'un bir başarısızlığı olarak almaz kimse. Avrupa bunu ordumuzun zayıflığına yoracaktır. Ne büyük bir yıkımla karşı karşıya bulunduğumuzu anlayabilen de yok pek; herkes bir parça toprakla birkaç bin asker kaybettiğimizi, Kore'nin birleştirilmesini belirsiz bir süreye ertelediğimizi sanıyor; gerçekteyse Atlantik birliği yıkılıyor. Neden yalnızca Fransızları suçlamalı? İngilizlerin planımıza karşı ne kadar güvensiz olduklarını kendi gözlerimle gördüm; şu anda neler konuştuklarını da tahmin etmek hiç zor değil.

Albay Danovan olanlardan «State Departmant»! suçlu buluyordu. Bir savaş yüzyılında yaşadığımızı diplomatlarımız bir türlü anlamıyorlar. Müttefiklerimize baskı yapmak gerekirdi. Be-dier ve benzeri birtakım zamparalar «Maxim» de kızlarla keyif çatsın diye vermiyoruz çil çil dolarları kendilerine. Ülkemizi, kendisi on ayrı partiden oluşan bir partinin yönetmesi büyük bir bahtsızlık! Bir demokrat senatör yarın Moskova'yı bombalamamızı önerirken, bir başkası barış nutukları atıyor. Roosevelt ma-masıyla beslenmiş salyalıların sayısı pek çok ne yazık ki!.. Ac-heson tüm olup bitenleri Mac Arthur'la Başkan arasındaki bir çatışma olarak görmek istiyor; gülünç bir şey bu. Şu anda gerekli olan, durumu kurtarmak. Eğer birkaç Çin kentini havaya uçur-

mazsak, yalnız Çinliler dep, Fransızlar bile gülecekler halimize.

Boydge kendi kendine konuşuyordu: Mac Arthur'un memleketi uçuruma götürdüğünü kaç kez söyledim... Bütün bunlar Cumhuriyetçilerin oyunu. Asya'da çıkarlarımız olduğunu hiç kimsenin yadsıdığı yok, ama bir çocuk bile anlar ki, Moskova oldukça Kore denilen cenabet yeri ele geçiremeyiz. Kansere yakalanmış bir hastaya iştah şurubu verilmez. Kore savaşı kimse için çekici olmadı. Elli ülkeden Güney Kore'ye yardım edeceklerine ilişkin söz aldık. Ama hepsi birlikte vere vere kırk bin kişi verdi. Kaba bir şaka değilse nedir bu? İngilizler ya da Fransızları suçlamıyorum ben. Kore'ye adam göndermek akılsızlıktır onlar için. Onlar zaten dün de inanmıyorlardı bizim kendilerini kızıllara karşı koruyabileceğimize, şimdi artık iyice ekşitirler suratlarını. Tarafsızlık yanlıları seslerini yükseltir. Lyon'lu bir fabrikatörün varlığını kaybedeceğinden korkması yapılacak hesaplarda dikkate alınamaz. Kore hikâyesinden sonra bizim iş çevreleri de akıllanırlar umarım. İçinde «İyi» olmayan «kötü» yoktur: Mac Arthur pilisini pırtısını toplayıp gidecek, akhevvel Pentagon budalaları da kuyruklarım kısacaklardır herhalde bu durumda?..

Senatoda uzun zamandır görülmemiş bir heyecan fırtınası esiyordu. Senatör Brewster, Mac Arthur'un Harbin ya da Muk-den'i hemen bombalamasını istiyordu. Senatör Morse yılanın başının ezilmesi gerektiğini, bu yüzden bombanın Moskova'ya atılmasını öneriyordu. Rahmetli senatör Low'un arkadaşı senatör Kane, arabulucu bir tonla:

— Elimizde en aşağı iki yüz bomba var? diyordu,— Çin'e de yeter, Moskova'ya da... Önemli olan karar verebilmek ve ilk bombayı atabilmektir.

Kore'de olup bitenleri öğrenen Peggy Mac Horn'un ilk düşündüğü: Jim dönmeyecek, oldu. Koskoca dünyada yalnız başınaydı artık. Evet, Charles vardı gerçi, ama o da katı ve duygusuz bir adamdı, üstelik gelip geçen bütün güzel kızlara yiyecek gibi bakardı; Peggy ise otuz dört yaşındaydı, yüzünde lanet

birtakım kırışıklıklar ortaya çıkmıştı ve ne kremler, ne de masajlar kâr ediyordu.

Akşam Charles'la tiyatroya gitti Peggy. Yeni bir operet sahnelenmişti: kızıllara karşı savaş başlamış ve herkes sığmaklara doluşmuştu; kadının biri karanlıkta kocasını sevgilisine benzetiyor ve onu okşamaya başlıyordu; adam da karısını komşuları güzel kız zannediyor ve o da onu okşamaya başlıyordu, ve derken birdenbire ışıklar yanıyordu. Peggy güldü. Sonra birden Jim geldi aklına. Ölmüş yatıyordu Jim, etrafında Çinliler zıplıyordu. Kendisi ise burada yalnızdı; yakında terkederdi onu Charles. Gözünden yaşlar akmaya başladı. Birinci perde bitince Charles:

— Büfeye gidip boğazımızı ıslatalım! dedi. Sonra, Peggy'nin ağladığını görünce şaşırdı:

— Kime acıyorsun? Aldatılmış kocaya mı? Peggy başını salladı:

— Çok gülünç bu... Ama Jim'i öldürdüler, eminim...

— Kes şu ağlamayı! Niye öldürsünler onu? Bugün News' da Başkanın bomba konusunu incelediği yazıyordu. Bunun ne demek olduğunu anlayabiliyor musun? Birkaç güne kalmayacak bütün kızıllar ateşler içinde kalacaklar: hiç kuşkum yok bunun böyle olacağına. Senin Jim'ine gelince, hiç merak etme, yeni bir madalya ile dönecektir.

Mark James fabrikada işçilere anlatıyordu:

— «Başkan inceliyor»muş!.. Şu işe bakm! Stockholm çağrısının altında kaç milyon insanın imzasının toplandığım incelese çok daha yerinde bir iş yapmış olur oysa. Varşova'dan sonra, bütün dünyanın bombaya karşı olduğuna iyice inandım. İşçileri bir yana bırakalım, «Kızıl Haç» karşı, piskopos karşı, hatta Belçika kraliçesi karşı bombaya. Mac Arthur'un dişlerini ağzına dökmekle çok iyi yaptı Koreliler. Ne işleri vardı Kore'de? Yanıtlayabilir mi acaba bu soruyu üçkâğıtçılar?

Wipper itiraz etti:

— Düzeni sağlamak gerekti.

— Önce burada sağlasalar ya düzeni... Herkesin zengin olacağını söylüyorlardı ballandıra ballandıra. Oysa yalnızca kendileri, üçkâğıtçılar zengin oldular. Belki de, bizim de ücretlerimizi yükselttiler, diye düşüneniniz vardır? Hiç aslı yok. Ama bakın, fiyatları diyecek olursanız,, onu iyi yükselttiler doğrusu. O kadar zenginleştik ki hepimiz, bir iki yıl sonra neredeyse dilenciliğe yükseleceğiz! Artık Kore de az gelmeye başladı baylarımıza, gözlerini Çin'e diktiler. Bu, eşi benzeri görülmemiş bir namussuzluktur, çünkü her şeyin ceremesini biz çekiyoruz...

Boydge endişeyle oturuyordu telgrafların başında. Başkanın sözlerine tepkinin büyük olacağını düşünmüştü, ama bu kadarım hiç beklemiyordu. Aslında sevinebilirdi Boydge: kaç kez söylemişti, ateşle oynamaktır bu, diye; Asya'da bir avuç toprağı kurtaralım derken, koca bir Avrupa elden gidebilirdi. Ancak Cumhuriyetçilerle hesaplaşacak sıra değildi şimdi; durum son derece, ciddiydi, memleketin geleceğiydi kumar masasının üzerinde duran. Başkanın demeci üzerine hemen Paris'te grevler, İtalya'da, Amerikan elçilik ve konsolosluklarının önünde gösteriler başlamış, İngiltere'de, İşçi Partisinden yüz milletvekili protesto belgesi imzalamışlardı. Kabul etmek gerekirdi ki, kızıllar istedik^ lerini elde etmişlerdi: atom bombası bir karabasan olmuştu tüm dünyanın gözünde. Öyle gürültü koparmışlardı ki bomba konusunda: imza toplamışlar, yarm öbürgün şu ya da bu kente bomba atılacak propagandasıyla kadınları tavlamışlar, tüm Avrupa'yı Amerika'ya karşı ayağa kaldırmışlardı: Berbat bir durumdayız; kim, nasıl kurtaracak bizi bu çıkmazdan, bilmiyorum...

Varşova'dan dönen bayan Browler'i resmî.bir mektup bekliyordu evinde: oğlu Kore'de ölmüştü. Dükkânı kapalıydı. Per-. deleri çekilmiş evinde oturuyor ve sessiz hıçkırıklarla ağlıyordu. Tom'u anîmsiyordü: yürümeye başlayışını, koltuğun kenarından düşüşünü, kızamık çıkarışım ve kendisini denize götürdüğünde nasıl sevindiğini... Onu küçücük, tombul yanaklı, sapsarı saçlı bir

bebe olarak görüyordu. Sonra Tom'un saçları koyulaşmıg,

kestane.olmuştu, yüzü de değişmiş, çekilir gibi olmuştu. Güzel çocuk derlerdi Tom için, ama o bayan Browler için hep küçücük bir bebek olarak kalmıştı. Koreli kızın anlattıklarını anımsadı: kadın yolda giderken bir de dönüp arkasına bakıyor ki, sırtındaki bebesi ölmüş... Tom pilot değildi ve iyi bir çocuktu, ama savaşta herkesi öldürüyorlar. Belki o da birilerini öldürmüştür ve şu anda bir başka kadın da Kore'de onunla birlikte ağlamaktadır. Dört gün evine kapanıp ağladıktan sonra, karalar giyinip, dükkânını açtı, elmaları, portakalları, muzları raflarına yerleştirdi. Çevrede herkes onun acısını biliyordu, dükkâna uğrayıp başsağlığı diliyorlardı. Akşama doğru, elektrik araçları satan bir dükkânın sahibi olan Brown uğradı. Ötekiler gibi o da içini çekti, bayan Browler'in elini sıktı, sonra:

— Başkan —dedi,— bomba konusunu inceliyor, yani oğlunuzun katilleri yakında bir Hiroşima cehennemi içinde bulacaklar kendilerini.

Browler önce hiçbir şey anlamadı, zaten yarı uykuda gibiydi, Brown'a portakallarını sardı, sonra tam adam gidecekken:

— Oğlumu Başkan öldürdü, dedi.

Brown dükkândan öfkeden kıpkırmızı olarak çıktı. Öyle ya, kızıldı bu karı, unutmuşum, hatta kongrelerine bile gitmişti kızılların. Yazık! Ona değil, oğluna acıyorum. Böyle cadılar yüzünden yıkıljyor zaten ortalık, Şöyle sağlıklı bir şekilde düşünecek olursak, oğlunun ölümünden de onun sorumlu olduğu ortaya çıkar. Eğer bu karının ne biçim laflar ettiğini gidip polise anlatmazsam bana da Frank Brown demesinler.

Banka direktörü Binddle anlatıyordu Robert'e:

— Başkan bomba konusunu inceliyormuş! Ne demek «inceliyor?..» Kore savaşı bir kadrildir: bazen biz Kuzeye yürüyoruz, bazen kızıllar Güneye... eğer bu böyle iki yıl daha sürerse, kimsenin bir diyeceği olmaz... Bölgesel bir polis operasyonudur çünkü yapılan... Evet, gerçi işler canlanmadı değil, ama yine

de her şeyin bir sının vardır ve bunu bilmek gerekir. Şu anda bir dünya savaşına başlamak son derece rizikolu bir iştir.

Robert hiçbir şey söylemedi. İçinden Binddle'e hak veriyordu. Başkan öfkelendi. Böyle sözler Avrupalıları korkutabilir. Bomba atmak isteyen bunu basm konferansıyla âleme ilan etmez. Şimdi gerçekten de böyle bir şeye girişmenin zamanı değil: ya çok geç kaimdi, ya da çok erken

daha. Avrupa ordusu yalnızca kâğıt üzerinde var. Dawes, daha iki üç yıla kadar Almanlar üzerine hiçbir hesap yapılamayacağını yazıyordu. Bizim namus havarileri Franko'yla bile anlaşamadılar. Hatta Tito'yla bile uzatıp duruyorlar işi... Bütün bunlar böyle ama, bu Binddle da ödleğin teki. Kendine yeraltında ev yaptırması boşuna mı? Ulusun onuru yaralanmış, umurunda mı teresin? Onun için Kore savaşı demek dolar demek. Korkunç bir zamanda yaşıyoruz; böyle bir yağmacının sesi benim sesimden daha çok çıkabiliyor! Nerede kaldı onur? Dürüstlük? Namus?..

Akşam Robert resmî bir yalanlama yayınlanacağını öğrendi: Truman'm sözleri basma yanlış yansıtılmıştı. Robert gülümsedi: cezalı öğrenci gibi köşeye bırakılan yalnızca ben değilim. Savaşı kaybetmektense, söylediklerini yalanlamayı yeğliyor Başkan. Çok kişinin gözlerini açacak bu olup bitenler. Boyd-ge açıkça, bombanın kullanılmasının kızılların propagandalarına engel olacağını söylüyor: Bu sözden çıkan sonuç ne? Soğuk savaşta da, bütün öteki savaşlarda olduğu gibi savunmada kalmak doğru değil. Saldırıya geçmenin zamanı geldi de geçiyor bile. Bir aya kalmaz Kore başarısızlığını herkes unutur; Binddle hakh, küçük, polisiye bir operasyonda Kore. Bütün dikkatimizi Avrupa'ya yöneltmeliyiz. Fransa ve İtalya'da komünistlere baskı yapmalı, komünist ülkelerde beşinci kollar kurmalıyız; sonra Franko'yla anlaşmalı ve Tito'ya para vermeyi unutmamalıyız: şaka değil, konfor şımarıklığı nedir bilmeyen otuz tümen asker bu... Düşmanın cephe gerisindeki işler için de uçuş müfrezeleri

örgütlemek gerek: ahmak Low'la birlikte diletantizm(') dönemi de sona erdi; işin başına artık devlet geçmeli, Pentagon geçmeli, ben geçmeliyim.

New York'a gelir gelmez Jenny doğruca Betty'ye gitti:

— Nasıl oldu Garstone'un durumu?

— Yine ertelediler duruşmayı. Avukat şansımızın yüzde bir olduğunu söylüyor... Garstone bana bir pusula göndermeyi başarabildi geçenlerde. Sağlıklı olduğunu bildiriyor ve Kongrenin nasıl geçtiğini soruyor. Ah bir yazabilseydin sen ona Kongreyi!.. Nasıldı gerçekten?

Uçaktayken Jenny, hep Betty'ye neler anlatacağını düşünmüştü: Sablon'u, Robson'un sesini nasıl dinlediklerini, Koreli kızı nasıl elleri üzerinde taşıdıklarını, Şebarşin'in söylediklerini... Ama şu anda birden hücum eden anılarının heyecanıyla:

— Son gece —dedi,— öyle gizli güzel havai fişekler atıldı ki, ışıl ışıl, renk renk oldu gökyüzü...

Betty gülümsedi: küçük bir kız oluyor zaman zaman Jenny. Sonra sordu:

— Bugünkü gazeteleri okudun mu? Bomba konusundaki sözlerinden döndü Truman, kendi kendini yalanladı yani. İşlerine nasıl geliyorsa öyle konuşabiliyor bu adamlar, ama imzaların etkisini de unutmamak gerek...

Jenny sevinçle el çırptı ve Kongreyi anlatmaya başladı. Tam .gideceği sırada Betty:

— Az kalsın unutuyordum —dedi.— Avukat Clark'ı serbest bıraktılar. New York'a geldi, bize uğradı ve seni sordu.

— Muhakkak görmeliyim onu. Biliyor musun, onu tanıyana kadar, bütün beyazların bizden nefret ettiklerini sanırdım. Oysa David'i savundu o, bak, şimdi de bana uğramış... Ne iyi

(*) Diletantizm — Yüzeysel bilgi sahibi olma, amatörlük, düşünsel züppelik (ç.n.).

bir adam olduğunu tahmin edemezsin! Nasıl bulabilirim acaba onu?

— Yarın saat oeşte burada olacak: Varşova için bir toplantı düzenledik. Sen de konuşmalısın...

Ne toplantıda konuşabildi, ne de Clark'ı görebildi Jenny: hemen o gece tutukladılar onu.

Polis memuru yazıyordu: «Camber, Jenny, Jackson (Missi-sipi) 27 Ocak 1931 doğumlu...» Birden gülümsedi: şu pis karıya bak, politikayla uğraşmış, haline bakmadan! Kızılların kol-lektif dilekçelerine imza toplayacağına, bir ayakkabı boyacısının koynuna girseydi ya... Neyse, delikte aklını başına toplar...

Yargıç Gilmore, Clark'ı salıvermesi gerektiğini ne zamandır biliyordu: zenci değildi bu adam bir kez, sonra böyle ünlü bir avukat daha uzun sürede tımarhanede zor alıkonamazdı. Ama senatör Low sağken yargıç bir türlü sorunu açıkça ortaya koymaya cesaret edememişti. Clark'ın ne numaralar yapacağını kim bilebilirdi? Eğer Mary hikâyesinin içyüzünü bir açıklayacak olursa, senatör yargıcı mahvedebilirdi. Ama o zamandan bu yana çok şey değişmişti. Senatör ölmüş ve kızını mirasından yoksun bırakmıştı. Jackson'da herkes, ihtiyarın Mary'ye düşkünlüğü boşuna değil, diye konuşuyordu:-demek ki Clark yalan söylememiş: Mary'nın karalarla kırıştırdığı doğru. Mary'nm, Low' m vasisi avukat Johnson'a Amerika'ya dönmeyeceğini bildirmesinden cesaret alan yargıç Gilmore, Clark'ın salıverilmesi kararını imzaladı.

Anna ve Bella mutluluktan deliye dönmüşlerdi. Clark'sa endişeli görünüyor, susuyordu. Ertesi gün karısına:

— Bir haftalığına New York'a gitmeliyim, dedi.

— Orada iş bulmayı mı düşünüyorsun? Clark başını iki yana salladı:

— Hayır. Ama savcının sözünü ettiği şu «Barış Dostları» m göreceğim. Anımsıyor musun, kızıllardan para aldığım martavalını uydurmuşlardı? Tabii saçmaydı bu. Başıma bu olaylar geLne kadar, tarafsız kalınarak dürüst bir hayat sürülebileceğini

sanırdım. İçeride bulunduğum süre içinde çok düşündüm... Anna, artık her dürüst insan tarafsızlığı falan bir yana bırakıp işin içine girmelidir, yoksa bu namussuzlar herkesi mahvedecekler. Kore'de yaptıklarını bir düşünsene... Anna ağlamaya başladı:

— Artık bütün dertlerimizin bittiğini, yine eskisi gibi yaşayabileceğimizi sanıyordum. Yalvarırım Clark, politikayla uğraşma. Öldürürler seni... Bella'yı düşün... Neal sana bankada iş bulabileceğini söyledi.

Clark hiçbir şey söylemedi. Anna onu ikna ettiğini sandı, ama gece, yatmadan önce Clark onu sevgiyle kucakladı ve:

— Anna —dedi,— hep sadık bir dost oldun bana. Ne kadar çok acı çektiğini biliyorum... Ama anla beni, eğer bu dediğimi yapmazsam vicdanım rahat etmeyecek. Gençler var. Fred' in arkadaşları.:. Bu alçakların keyiflerince adam tutuklayıp, yakmalarına, öldürmelerine izin veremeyiz...

İtiraz, yalvarma, gözyaşı bekliyordu Clark. Ama Anna duyulur duyulmaz bir sesle:

*— Bildiğin gibi yap —dedi,— Seni bırakmayacağım. Ne olursa olsun...

Richmond Jonior'u öfkelendirmişti olup bitenler. Felâket felâket üstüneydi. Birincisi, yargıç Gilmore kızıl ispiyon Clark'ı salıvermişti. İkincisi, Kore'de başarısızlığa uğradık diye zenciler bayram ediyorlardı. Üçüncüsü, doktor Hellitz'in karısı valinin ve Wright'm da bulunduğu bir toplantıda Smiddle'i beğendiğini çünkü onun «büyük gangster» olduğunu, Richmond Junior'un ise bir «sokak kabadayısı» olduğunu söylemişti. Ve dördüncüsü, polis, demiryolu işçisi O'Connel'i tutukladığında, kızıllar yakında Wright, Richt ve Richmond Junior'un sanık sandalyasma oturacaklarını bildiren aşağınk bir bildiri dağıtmışlardı. Richmond Junior Amerika'yı kurtarmak için ne gibi önlemler ailnması gerektiğini düşünüyordu. Jackson çok çal-

kantılr günler yaşıyordu. «Victoria» barının müdavimleri, bir zenci okulunu yakmışlar, öğretmen Emerson'u ise asmışlardı (Öğretmenin Wright'in kızma uygunsuz teklifte bulunduğunu ileri sürüyorlardı). Doktor Helİitz'in karısını üç saat sorguya çektiler, hangi kitapları okuduğunu sordular; bayan Hellitz hiç kitap okumadığını söylediyse de ona inanmadılar. Sonunda doktor

Hellitz kefil oldu ve karısının ağır psikastenik olduğunu ve doktor gözetiminde uzun bir dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söyledi. Karısına da, «Evde otur, dedi, yoksa atacaklar seni içeri...» Demiryolcu O'Connel'in davasına yargıç Gilmore bakıyordu; ama Richmond Junior güvenmiyordu ona; «Anti Amerikan Eylemleri Araştırma Komisyonu»na, yargıcın sevgilisinin zenci olduğunu ve Clark'ı salıvermek için kızıllardan para aldığını bildirdi. Yargıç öfkeden ve üzüntüden hasta oldu. Richmond Junior «Victoria» barında oturuyor ve viskisini içip bağırıyordu:

— Şu sarı suratların üstüne bir bomba sallayacaksın, bak nasıl bembeyaz kesiliyorlar o zaman!.. Napalm de fena bir nesne değil, sinemada gördüm, güzel yanıyor...

Barmen Peter onu dinlerken yılgınlıkla düşünüyordu: yine de evlenmemeliydim. Savaş başlayınca kimi gönderecekler cepheye? Bu şaşkını değil herhalde: beni...

Times, Adams ve Cramer'in İngiltere Başkanı Atlee'ye gönderdikleri telgrafı yayınladı ve Adams, Sheffield Kongresinin sonucunu öğrenince derin bir utanç duydu. Bunu profesör Cramer'e de söyledi:

— İkimizin yaş toplamı yüz yirmi, ama aptal iki küçük kız gibi davranıyoruz...

Cramer içini çekti:

— Kimin aklına gelirdi bu. Atlee'nin daha geniş davranabileceğini sanıyordum ben...

— Kim geniş, kim dar bilmiyorum. Hiç şüphesiz, Rus metropolitinin ya da Şoştakoviç'in vize isteklerini geri çevir-

mek son derece gülünç, ama öte yandan «Barış yanlılarının komünistlerle ilişkilerinin olduğu da bir gerçek. Ne olursa olsun tavrımız aptalcaydı: ya onaylayacaktık Kongreyi ya da hiç ağzımızı açmayacak, susacaktık. Bilim adamlarının kötü birer politikacı olduklarını hep söylemişimdir zaten. Bundan sonra iğimle ilgili olanların dışmda hiçbir kâğıdı imzalamayacağım.

Ve Adams yeniden söz verdi kendine: gazete okumayacaktı. Ve yine tutamadı sözünü: birlikte çalıştığı bir laboranttan Kore'de neler olduğunu duyunca, hemen Times't sarıldı. Bütün gece okuduklarını düşündü: ne kadar anlamsız ve ne kadar yavan bir savaş bu! Amerika'nın, Kore'nin içişlerine karışmaması gerektiğini düşünüyor, ama sekizinci ordunun Korelilerce yok edilmesini de bağışlayamıyordu. Mac Arthur üzerinde düşünürken gazete haberlerinin abartılmış olduğunu, trajik hiçbir şeyin geçmediğini umuyordu.

İçi kararmış, hasta olmuştu: astım nöbetleri de sıklaşmıştı. Profesör Kenneth kederli ve hasta buldu onu. Adams Varşova Kongresinin ayrıntılarını dinledikten sonra, profesör Kenneth adına sevindiğini, bilimsel olmanın güzel bir şey olduğunu söyledi. Sonra apansız:

— Kadm olmadığınıza göre —dedi,— sorabilirim: kaç yaşındasınız.

— Kırk iki.

— Bense altmış dört. Sabrın erdem olduğunu öğütleyen bir eğitim gördüm ben. Babam basit bir

köy sağlık memuruydu: bir gün bana, «Tanrıya inanabilirsin, ya da inanmayabilirsin, dedi, ama şunu unutma: inanmayanlar inananları, inananlar da inanmayanları hep çarmıha germişlerdir.» Profesör Mac Clay'e yapılanlar hiç şüphesiz, iğrenç. Eğer birileri sizin ağzınızı tıkamaya, sizi susturmaya cesaret edecek olursa, bunun yakışıksız bir hareket olduğunu ilk ben söyleyeceğim. Ama şahsen, ne sizinle, ne de sizin düşmanlarınızla aynı saflarda yürümek istemiyorum. Ben kalabalığa değil, yalnız insana inanıyorum. İnsanları birleştirmek gerekiyor; bu neyin çevresinde olursa olsun:

ister felsefî fikirler, isterse insanın doğasının tüm olumsuz yanlarının hemen ortaya çıktığı ruhsal çıkarlar çevresinde...

Kenneth gidince profesör Adams düşünceye daldı. İşte Kenneth de yolunu buldu sonunda. O bir kampta, Hennessy ise bir başka ^kampta. Peki ben neredeyim... Ayağını kımıldatıp da yürüjtfek: istemeyen insanlar için yer yoktur artık. İki düşman ordu karşılıklı olarak öylesine yaklaşmış ki birbirine, arada hiçbir yer kalmamış. Çıkmak ve yukardan bakmak gerek... Nasıl da soğuk hava! Toprakta değil, stratosferde yaşıyoruz sanki... Soluk alamıyorum...

Tıkanır gibi oldu: astım nöbeti başlamıştı.

New York, Varşova'dan dönen delegelerin konuştukları bu miting kadar kalabalık ve gürültülü bir mitinge tanık olmamıştı ne zamandır. Kocaman salon sıcak ve dumandan dayanılmaz bir durumdaydı; üst balkonları dolduran uzak kişiler zor seçilebi-liyordu; oysa profesör Kenneth kimlerin geldiğini görmek istiyordu. Heyecanlıydı profesör, kalabalıklar karşısında konuşmaya alışkın değildi; Varşova'da yalnızca alt komisyonda bir konuşma yapmıştı. Salonu dolduran insanların kendisinden dokunaklı sözler beklediğini anlıyordu. Kore olayları, politikacıların ve basının şaşkınlığı herkesi ürküntüye salmıştı, anlıyordu. Ama başarı peşinde değildi o, kuru kuru açıklamak istiyordu düşüncelerini: üst balkonlardan birinde, kızılların Kenneth'i aldattıklarını düşünen bir şüphecinin bulunmadığım kim bilebilirdi? Özellikle de bu yüzden konuşmasına şöyle başladı Kenneth:

— Birçokları beni komünistlerden ayırır, özellikle de çalışma alanım olan biyoloji anlayışımı. Varşova'ya gittim diye, büyük bir uygulamacı olarak biyolojiye hizmetlerini yadsımadığım ve hiçbir zaman da yadsımayacağım Lısenko'nun izleyicisi olmadım. Burada bilimsel bir toplantı yapıyor değiliz, onun için bu konu üzerinde durmayacağım. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, Rusların merkezileşmiş ve tek biçim almış dünyalarını ben

hiç de gözalıcı bulmuyorum. Bunu Varşova'da Sovyet delegesi Şebarşin'e de söyledim ve o da bana, eğer Ruslar yalnızca kendi fikirlerinde olanlarla oturup anlaşmak istiyor olsalardı, böyle bir kongreye hiç gelmezlerdi biçiminde son derece mantıklı bir yanıt verdi. Bilmiyorum, Varşova'ya

gelenler arasında komünizm yanlısı olanlar kaç kişiydi? Eğer konuşmacıların yer yer bazı sözlerinden sonra boşanan alkışlara göre bir yargıda bulunacak olursak, oldukça fazlaydılar. Ama böylesi bir değerlendirme yanlıştır, çünkü şunu gözlemledim orada: komünistler, özellikle de genç olanları, ılımlı fikirleri olan kimselere göre çok çabuk ve çok gürültülü tepki gösteriyorlar; doğaldır da bu. Varşova'da komünizm teorisine de uygulamma da olumsuz yaklaşımda olan birçok delegeyle görüştüm. Sayıları ne kadardı bunların, bilmiyorum: Kongrede bizlere hangi fikirde olduğumuz sorulmadı ve bende de böyle bir istatistik yok. Zaten bunun gereği de yok, önemli olan şey başka: Sovyet deelgelerinde içten bir anlaşma isteği, uygulanabilir bir «modus vivendi» bulma arzusu gördüm. Profesör Şebarşin bana, kısaca, Sovyet düzeninin bir ihraç ürünü olmadığını, her ülkenin kendine özgü bir yolu bulunduğunu söyledi. Varşova kongresinden önce, Rusların atom enerjisinin kullanımı üzerinde uluslararası bir kontrol bulunmasını istemediklerini sanırdım ben. Oysa, özellikle bir Sovyet delegesinin önerişiydi bu. Ben Varşova'da bir iyi niyetlilik gördüm ve bunu her yerde söyleyeceğim. Gazeteci Coster beni çoktan komünistler listesinde saymaya başladı; bu bana pek dokunmaz. Rus değilim ben, Amerikalıyım ve Kore'de olanlardan acı duyuyorum. Ve işte özellikle de bu yüzden geldim bugün buraya ve ister komünist, ister antikomünist olsun, tüm iyi niyetli insanlarla birlikte barış için savaşmaya karar verdim.

Profesör Kenneth sözlerinin birçoklarını kızdıracağını sanıyordu: ne de olsa burada çoğunluğu komünistlere sevgi duyanlar oluşturuyordu. Ama salonu dolduran kalabalık dostça alkışlarla uğurladı onu kürsüden.

Profesör Kenneth'den sonra Mark James konuştu. O da

komünist olmadığını ve kırk yaşına kadar politikayla ilgilenmediğini söyleyerek başladı konuşmasına. Eğer buna rağmen Varşova'ya gitmişse, bunun nedeni kızılların sözleri değil, üçkâğıtçıların çevirdikleri dolaplardı.

— İsterseniz biraz şöyle içinden bakalım işe? Kimin işine gelmektedir Kore savaşı? Biz işçilerin bu savaştan üç kuruşluk çıkarımız olmadı. Ama bakın Greisen, sonra Binddle çok zengin oldular. Gazetelerimiz bizi aptal yerine koyuyorlar. Örneğin, Varşova'da halkın kürek cehenneminde olduğu gibi yaşadığını yazıyorlar; oysa bana kalırsa Varşova'da halkm keyfi bizden çok daha yerinde. Ben kenti dolaştım, bir birahaneye girdim, parklarında oturdum. Delikanlılar kızlara kur yapıyor, onlar bebelerini gezdiriyordu. Yaptıkları şeylere gelince, insanın aklı duruyor... Şimdi söyleyin; ne yapsın bu halk savaşı? Evet, devam edelim. Bizim gazetelere bakarsanız Rusya'da hayat bir felâket. Orada hiç bulunmadığım için bilmiyorum. Ama Times'da okuduğuma göre Rusya'da bir tek bile özel fabrika yokmuş. Demek ki, savaştan zengin olacak hiç kimse yok orada: bir çocuğun bile kolayca anlayabileceği bir şey bu. Elbette Rusya'da hayatın nasıl olduğunu ben de merak ediyorum. Varşova'da Moskovalı bir kadınla konuştum — kadınlar böyle konularda daha kavrayışlı oluyorlar,— Dedim ki ona: fikirleri bir yana bırakalım şimdi, kazancınız nasıl sizin, ve ne kadar ediyor? Sonuçta ortaya çıktı ki, giysiler bizde ucuz, ev kirası ve ulaşım ise onlarda. Ama onlarda fiyatlar değişti mi, bu fiyatların indirilmesi demektir, bizde ise tam tersine, yükselmesi... Bu neden böyle? Çünkü bizde üçkâğıtçı çok. Açıkça

söylüyorum: bizde üçkâğıtçılar yalnızca ticaretle uğraşmıyorlar. İşte size canlı bir örnek: ben Garstone'la aynı bölükte savaştım. Şanssız bir adam Garstone: düşünün, üniversite diplomcsı var, ama fabrikada çalışıyor. Ama bu bir suç değildir. Garstone dürüst bir insandır, keşke bütün senatörlerimiz onun kadar dürüst olabil-seler. Oysa ona Ruslara gizli birtakım projeleri sattı diye iftira ettiler ve tutukladılar. Söyleyin, üçkâğıtçılık değil de nedir bu?

Bizimle Varşova'ya giden bir kız vardı. Döner dönmez tutukladılar onu. Herhalde sekizinci ordunun imha edilmesinden suçlu olduğunu açıklarlar onun da. Bakın, çok açık söylüyorum: benzeri görülmemiş domuzluklar tezgahlanıyor; ve sonunda ağlayan bizler olacağız, bundan hiç şüpheniz olmasın...

Daha sonra kürsüye çıkan avukat Clark kendisini nasıl tımarhaneye kapattıklarım anlattı ve sözlerini şöyle bitirdi:

— Jenny Camber'in Varşova'da yaptığı konuşmayı gazetelerden okudum. Söylediklerinin tümü gerçektir. Jackson'da yaptıkları programdan, Smiddle'in, Wright'in ya da Richmond Junior'un işledikleri suçlardan Kore'ye uzanan bir çizgi var... Peki bunun sonrası ne? On milyonlarca insanm yok edilmesi mi?. Tümden çıldırmış bunlar. Belki de bunun için beni deli diye tımarhaneye kapadılar. Ben artık gülemiyorum, şaka yapamıyorum, çocuklarla oynayamıyorum: yaşlılığımı ayakları altında çiğnediler çünkü. Ama gençleri yok etmelerini istemiyorum...

Son konuşmayı bayan Browler yaptı. O da topluluk karşısında konuşamayacağını düşünerek bir metin hazırlamıştı. Ama kürsüye çıkıp da karşısındaki kalabalığı görünce kâğıdı da, yazdıklarını da unuttu.

— Ben Eleonore Browler, bir oğul yetiştirmiş, dul. Hiçbir zaman politikayla uğraşmadım. Washington Square yakınlarında bir manav dükkânım var. Oğlum Kore'de öldürüldü. Onu oraya ben göndermedim, kendisi de gitmedi. Tom iyi bir çocuktu, oysa bizim askerlerimiz büyük kötülükler yapıyorlar Kore'de. Hayır, benim oğlum Amerika'yı savunmuyordu orada, böyle bir avuntum da yok ne yazık ki. Çocukluk fotoğraflarına bakıyorum oğlumun ve düşünüyorum: neden gönderdiler onu ölüme? Eğer burada analar varsa, analar anlarlar beni. Geç olmadan, sağ kalanları kurtaralım.

Dinleyiciler yerlerinden fırlyıp bayan Browler'in çevresini aldılar, herkes kucaklamak istiyordu onu. Kürsüden az ötede duran Betty'nin gözleri dolu dolu olmuştu.

Bill Coster o günkü makalesinde kızılların mitingini konu edinmeye karar verdi. Viskisini içti ve bağıra bağıra esneyerek, sekreterine dikte etmeye başladı: «Moskova ajanları geçenlerde bir yanlışlık sonucu hastaneden taburcu edilen bir ruh hastasını sürüye sürüye getirmiş bulunuyorlar

toplantılarına. Bu zavallı hasta Kominformun son yönergelerini açıklamıştır toplantıda. Aslında öteki konuşmacıların söyledikleri de, bu zavallı delinin sayıklamalarından pek farklı değildi. Moskova, böylesi sirk gösterileriyle Amerikan halkının kafasını çelebileceğini düşünerek parayı rüzgâra savurmaktadır...» Coster bir kez daha esnedi ve, ah birileri de bana para savursaydı, ne güzel olurdu! diye düşündü.

Ertesi gün ivedi bir iş için «Pax» ajansı direktörü çağırdı Coster'i.

Bernson masanın üzerindeki deri sumeni eliyle okşayarak, yapma bir sokulganlılka konuşuyordu:

— Eisenhower'a Batı Almanya'yı denetleme görevi verildi. Dünya çapında önemli bir olaydır bu. Başkomutanın gezisini en iyi kim yazabilir bilmiyorum. Ama sizin işinizi hafifletmek için elimizden gelen her şeyi yapmaya çalışacağız.

Bill Coster, kısa boylu, şişko bir adam olan Bernson'a baktı: bir hiç ki, olursa bu kadar olur! Gerçi Sarı eşi az bulunur ahmaklardandı, ama onun bile ince bir görünüşü vardı. Sonra senatörün cimri olmadığı anlar olur ve bir tek yazı için cömertçe beş bin kâğıdı veriverirdi. Buysa, Orta Batılı tipik bir muhasebeci.

Ama Coster yine de geri çevirmedi öneriyi. Sessiz, sakin bir hayat düşleri gerçekleşmemişti: paraya korkunç ihtiyacı vardı. Victoria'da bir hastalıktı bu: günde hiç olmazsa iki yüz dolar harcamadan duramıyordu. Aklını başına getirmeye çalıştım, ama bu daha da kötü bir sonuç verdi: birtakım damar spazmları, ve-jetatif sinir sistemi, baygınlıklar... doktorlarsa muhakkak dünya, çapında ad yapmış olanlar olacak, aşağısı kurtarmaz... Hangisi daha pahalı, şeytan bilir: soyut resim mi, yoksa Victoria'yı psi-

kanalizle sözüm ona tedavi eden şarlatanlar mı? Gerçi Avrupa' da aylak aylak sürtmenin neşeli bir yam yok, ama bu sıralar buralar da neşesiz. Kaç para verecek acaba? Asıl sorun bu. İşimi «hafifletmek» ten söz ediyor, ama iş sayılara gelince nasıl da sıkılaşacaktır eli kimbilir... Bu herifin pintilikte eşi benzeri yok bildiğimce. Sarı'nm paracıklarma kondu, hem kendisi rahat rahat yaşar,' hem de başkalarını yaşatır gibi geliyor insana, ama nerde... Her kuruşu hesaplıyor teres...

Bili ceketini çıkardı ve bir kâğıt üzerinde Avrupa'ya gitmekle burada ne kadar kaybedeceğini hesaplamaya koyuldu. Bernson sumeni okşuyor ve renk vermemeye çalışıyordu. Sonunda Coster:

— Pekâlâ -—dedi.— Ne olacaksa olsun. Kabul ediyorum. Ama sizin için değil ha, Eisenhower için. Onunla Fransa'da karşılaşmıştık... Elleriniz neden titriyor sizin?

Coster'in ne kadar yırtık, ne kadar küstah olduğunu bilmesine rağmen Bernson yine de şaşırdı:

— Sinirsel bir şey. Bili. bir kahkaha attı:

— Ah, sizin de mi sinirleriniz? Tıpkı Mrs. Coster gibi desenize... Şunu bilin ki, doktorlar kaz gibi yoluyorlar sizleri. Yalnız anlamadığım bir şey var: benim karım bu «sinirsel bir şey» için muhakkak para saçmahdır, sizse tersini yapıyorsunuz... Neyse, sağlıklar dilerim size. Ben şimdi kafayı çekmeye gidiyorum: solungaçlarımı ıslatmam şart oldu bugün.

Yeni yıla formda giriyoruz, diye düşündü Robert. Kore'nin hiçbir önemi yok. Seul daha on kez elden ele geçebilir, kimsenin ilgilendiği yok bununla. Sonunda anladılar aslolanın Avrupa olduğunu. İngilizlerle Fransızlan Eisenhower belki gayrete getirebilir. Hemen şimdi bir savaşa başlamak elbette ki aptallık olurdu, ama bunu on yıl ertelemenin daha da büyük bir aptallık olduğu da su götürmez bir gerçek. İki - üç yıl daha geçsin, tamam, hazırız demektir. Beyaz Sarayın havası değişti. Danovan'a beşinci kol örgütlenmeleri için yüz milyon dolar ayrıîmasını öngören

bir yasa tasarısı hazırlaması görevi verildi. «Sivrisinek ısırması»' planına nasıl da gülmüşlerdi! Şimdiyse devlet politikası oldu bu. Gerçi kızıllar gizliden gizliye yok edilebilirler, bunun için yeteri kadar gizli fonlarımız var, ama yine de yararı var böyle bir yasanın çıkmasının: gemilerin yakılması demek olacak bu. Savunma sözünü sakız-ettik ağzımıza. Avrupa'da artık hiç kimse "Rusların üzerimize saldırmaya hazırlandıkları masalına inanmıyor, Amerika'da bile kuşkulanmalar başladı bundan. Açıkça söylemek gerek ki, biz kızılların var olduğu bir dünyada yaşayamayız. Sözcüklerden korkmamak gerek: yüce bir haçlı seferine hazırlanıyoruz. Ben, küçük adam, Amerika'nın, yedi yıl önce herkes Ruslara hayranken, benim öngördüğüm bir yolda ilerliyor olmasından mutlaniyorum. .Savaş kaçınılmaz, herkes anladı artık bunu.

Düşündükçe geleceğe ilişkin tablolar geliyordu gözünün önüne: korkunç, ama aynı zamanda insanın yüreğini bir hoş eden tablolar: tüm gökyüzünü kaplayan uçak filoları, yıkılan gökdelenler; Rhen yakınlarında bir yerlerde halkların kıran kırana giriştikleri bir savaş, cam tüpler içindeki mikroplar, kurmay başkanlığındaki hummalı geceler, renkli kalemlerle yer yer çizilmiş iki yarım küreyi gösteren bir dünya haritası, ne ağaç, ne kuş, ne de herhangi bir böceğin bile bulunmadığı çöller, kırmızı-mavi yıldızlı bayrak, kül, kan... Kendisi, yüzünün rengi bembeyaz, bitkin, oturuyor; irtibat subayı giriyor içeri ve raporunu veriyor: «Öncü birliklerimiz Moskova'ya girdiler komutanım.»

Noel arifesinde Robert'in kızı ağır hastalandı; sıradan bir grip şeklinde başlayan hastalık giderek ağırlaştı; doktor kafanın trepanlanması gerektiğini söyledi. Robert bütün geceyi klinikte geçirdi. Düşünüyordu: eğer Ella ölürse hiçbir şeyim kalmayacak; bomboş, korkunç bir hayat... Karısına karşı yumuşamış, seve-cenleşmişti, evdekileri ürküten o katı ve «ben üstünüm» diyen havası yok olmuştu.

Ella'yı kurtardılar. Robert karısıyla birlikte arabayla dönerken hafifçe gülümsüyordu. Evden içeri girince kızının duvarda

asılı duran kocaman fotoğrafına baktı ve anımsadı: dün de bakmıştı bu fotoğrafa, ama hemen başını çevirmişti. Ne büyük mutluluktu kızının yaşıyor olması!..

Konuşmak, bağıra bağıra, sevinçle konuşmak istiyordu. Ella' nın hastalanmasından bir gün önce nelerle uğraşmakta olduğunu, Amerika'nın nasıl tarihsel görevine hazırlandığını, çarpışmanın nasıl zor olacağını ve zaferi nasıl kazanacaklarını anlatmaya başladı karısına. Birden Elizabeth'in ağladığını gördü, utandı: gereği var mıydı şimdi bunlardan söz etmenin? Karısının sinirleri böylesine perişanken?..

Bayan Robert:

— Hiç yolu yok mu bundan kaçınmanın? —dedi.— Eğer öyleyse neden kurtardılar Ella'yı? O kadar acı çekti yavrucak hastanede... Hiçbir şey anlamıyorum...

Salonun karanlık bir köşesinde ezilmiş, perişan oturuyordu Robert. Evet, kolay olmayacaktı Ella için. Ölebilirdi yavrucak. Ama elden ne gelirdi?..

— Ben anlamıyor muyum sanıyorsun bunun ne korkunç bir şey olduğunu? Ama geriye dönüş yok. Olamaz da. Ya zaferi kazanırız, ya da bu uğurda yok oluruz. Ben küçük bit adamım, ama zafer kazanmamız için elimden gelen her şeyi yapıyorum.

Bayan Robert ömrü boyunca kocasına karşı koymaya cesaret edememişti. Ama bu kez sinirleri dayanacak gibi değildi ve çırpınmah bir ağlamayla bağırdı:

— fcsan değilsin sen!.. Ella'yı öldürmek istiyorsun!.

Robert suskun, odasına çekildi. Hiçbir şey düşünmüyordu: ne kızını, ne Elizabeth'in söylediklerini, ne de savaşı... Bir tür donakalmışlık içindeydi. Birden sokaktan bağırışlar, gülmeler duyuldu. Robert titredi: öyle ya, Yeni Yıl bugün. Ne tuhaf bir karşılaşma bizimkisi! Aslında bu değil sorun: Elizabeth tam bir anaç tavuk... Durum kötü sayılmaz, demek ki ileriye güvenle bakabilirim.

Yeni yıl gecesi gürültülüydü New York'da. Caz sesleri,

şarkılar, kahkahalar Betty'nin odasına kadar giriyordu. Ama onun bunları duyduğu yoktu: Garstone'a mektup yazıyordu: hapishaneye sokabileceklerine söz vermişti birileri.

«Jo'm!

«Yeni Yılın kutlu olsun! Belki bizim olamayacak bu yeni yıl daha, bir savaş yılı: sevdiğimiz şeyler uğruna savaşın, senin için savaşın, yılı olacak Jo. Mitingte senin adın anıldığında alkışlar,

ıslıklar, çığlıklar kapladı salonu. Herkes savcının alçaklığına öfkelendi; seni savunacaklarını söylediler. Bir mucize olsun ve görünmez antenler aracılığıyla bu mitinge sen de katılabilesin istedim. Ömrümde böylesini ilk kez gördüm. Gerçek New York' tu bu, New York'un yüreğiydi. Jo, Jenny Camber bana adını Varşova'da da andıklarını söyledi, orada da öfkelenmişler ve herkes alkışlamış. Sovyet delegeleri de vardı Varşova'da, bunlardan birisi Mark James'e yanında senin bir fotoğrafın bulunup bulunmadığını sormuş. Yokmuş Mark'ın yanında. Ama ben, hani anımsıyor musun, ikinci kez buluşmamızı ve ikinci, hayır ilk ve gerçek hayatımıza başlamamızı kutlamak için gittiğimiz deniz kıyısında çektirdiğin ve benim hep yanımda taşıdığım fotoğrafından yaptırdım. Bunu delegasyonumuzla birlikte Moskova' ya göndereceğim, Ruslar bu fotoğrafa baksınlar istiyorum. Jenny' yi Varşova'dan döner dönmez tutukladılar, «yabancı merkezlere hizmet» le suçlanıyor. Ötekilere şimdilik dokunmadılar. Polisin işi gitgide zorlaşıyor, mitinge katılan herkesi de tutuklayacak halleri yok ya... Herkes öfkeli, profesör Kenneth bile. Avukat Clark'm yazısını broşür olarak yayımladık. Senatör Low'un da adının karıştığı Missisipi'deki skandal olayı ammsıyorsundur herhalde? Clark'ı bir yıldan fazla tımarhanede tuttular. Geçenlerde New York'a geldi ve savaşımına kendi ez kentinde devam edeceğini söyleyerek dün Jackson'a döndü. Broşürü halk kapar-casına alıyor, yutarcasına okuyor, gerçekten de insanı allak bullak eden bir hikâye bu. Görüyorsun: eskiye göre çok daha güçlüyüz şimdi, artık hiç kimse bizimle alay etmiyor. Gazetelerde

yine öyle kin kusan yazılar var, ama basit halk bunları eski saflığıyla okumuyor artık. Senin için milyonlarca Amerikalıyı ayağa kaldıracağımız zaman uzak. değil. Biliyorum, sağlanışındır sen, bana da sen öğrettin sağlam olmayı. Tanıştığımızda bir kız değil, kadındım, ama inan bana, sen benim yalnızca ilk aşkım değil, aynı zamanda beni insan yapan kişisin de. Yalnızca fikirler yeterli değildir, bunların insanın içine işlemesi, orada hayata kavuşması, yaşaması gerekir. Sevgili Jo, benim ilk ve sonsuz aşkım, eğer antenlerin olsaydı, bütün gece seninle konuşup, seni kucaklardım ve sen, elinin altında yüreğimin, nasıl vurduğunu dinlerdin. Her şeyim: gülümsemem, şakalarım, solumam ve dudaklarım- ve gözlerim, her şeyim, seni sevindiren, seni mutlu eden her şeyim senin için Jo, zafer bizim, biz birbirimizin olacağız, sana ant içiyorum.

«Karm, sevgilin, kızın, senin — her zaman ve hep senin,

Betty»

98

Neales son yıllarda Fransızlardan soğumaya başlamıştı. Hiç şüphesiz, onların "zevklerine ve ince zekâlarına hâlâ hayranlık duyuyordu: umumi helaların duvarlarına açık-saçıklık edebiyatı döktüren bir öğrenci bile Bill Coster'den bin kat daha inceydi ve Fransa'daki küçücük bir aşçı dükkanında bile Washington'un en pahalı restoranlarındakinden daha lezzetli yemekler bulunurdu; hem Fransa olmasaydı, Neales'in şu şahane tabaka koleksiyonu da olmazdı. Bütün bunlar böyleydi, ama Neales bir Fransız değildi ve hayata yaklaşımını zevkleri belirleyemezdi; inançları, görevleri, sorumlulukları vardı onun. Öte yandan ciddi konularda Fransa gerçekten de berbat bir partöner oluyordu. Hiç kimseye güvenemezdin burada. Örneğin Bedier'yi boğazına

kadar battığı çek yolsuzluğundan o çekip çıkarmıştı ve bu politika

Don Juanınm yeni bir kabine kuruluşunda da koltuğunu korumasını sağlamıştı. Ama bütün bunlara rağmen güvenebilir miydi B6dier'ye?

Neales birden gülümsedi: Garcy'nin anlattığı gülünç bir olayı anımsamıştı. Bayan Bedier, bayan Garcy'ye içini dökerken şöyle demişti: «Kocamın beni aldatması son derece doğal, bütün kocalar karılarını aldatır, ama düşünebiliyor musunuz, kocamın iki sevgilisi var, ve o onları da aldatıyor...» Evet, Fransızlar ne yüzyılımız, ne de Amerika'nın o soylu ve yüce amaçlan için uygun değiller.

Fransızlardan soğumakla birlikte Neales, Fransa'yı en önemli yer saymakta devam ediyordu. İngiltere hem kenardaydı, hem de ada; İtalya da öyle, ayağa geçirilmiş gerçek bir çizme; İspanya Pirene'lerin ardındaydı; Batı Almanya ise kızıllara çok yakındı, savaşın daha ilk günlerinde kolayca elden çıkabilirdi. Hem Hamburg'dan yararlanılabileceği de son derece su götürürdü. Ama Fransa'nın limanları, özellikle de güney batıda olanlar... Paha biçilemezdi bunlara. -

Neales'in La Rochelle'e düşkünlüğünü Lejean kendi üzerinde hissediyordu. Şubat olaylarından sonra hakkında açılan dava, lehine sonuçlanmıştı. Lejean, döker Roux ve işçi Brosset, sokak olaylarından ve güvenlik kuvvetlerine karşı koymaktan sanıktılar. Göstericiler tarafından atılan taşlardan birisi üzerine düşen polis, Lejean'dan şikâyetçiydi; bir başka polis de sırtına yumruk atanın Roux olduğunu söylüyordu; üçüncü bir polis ise Brosset'yi tam sopasını kaldırmış, subayın basma vuracakken yakaladığını söylüyordu.

Birkaç savunma tanığı dinlendi: tanıklar, polisin ve C.R.S.' nin silahsız insanların üzerine saldırdıklarını, Cuffaud teyzeyi yere yıktıklarını, dökerlerden ikisini bayıltana kadar dövdüklerini ve santral memuresi matmazel Lenain'in elini kırdıklarını söylediler. Ama herkesi en çok Cuffaud teyzenin söyledikleri etkiledi:

— Üç oğlum vardı, üçünü de Almanlar öldürdü. Küçük

oğluma yıkanmış çamaşırlarını götürmüştüm bir gün. Gestapo subayı dipçikle göğsüme vurmuştu... Ama, tanrı biliyor ya, bir Fransızın yaşlı bir kadına vurabileceği hiç aklıma gelmezdi. Ben, sayın Başkan, altmış dört yaşımdayım...

Kendisine Lejean jn taş attığmı söyleyen polis memuru, boylu 4>oslu, kıpkırmızı yüzlü gençten bir adamdı; gür sesiyle bir bağırdı mı kalabalıkları dağıtır, dağılmayanları da copuyla hallederdi; bununla birlikte zekâ yönünden aynı derecede parlak biri olduğu söylenemezdi. Avukat kendisini soru yağmuruna tutunca ter içinde kalmış, sonunda şöyle demek zorunda kalmıştı:

— Taşı kesinkes Lejean'm attığını söyleyemem, ama kendisini tam taşların atıldığı yerde gördüm, üstelik de sağ kolu havaya kalkmıştı... Öte yandan benim üzerime bir taş geldiği de kesin: bir ay şu çürükle dolaştım. Bu yönden, yine de Lejean atmıştır diyorum ben taşı... .

Soruşturma sırasında Roux'ya yüklenen suçun da aslının olmadığı anlaşıldı ve hem Lejean hem de Roux temize çıktılar. Brosset ise bir ay hapis cezasına çarptırıldı.

Davanın sonucu Bedier'yi kızdırmıştı. Emniyet Müdürlüğünün Lejean hakkında bir takım tertiplere girişmesini kendisinin emrettiğini unutarak, hiç dökmeselerdi bu işi mahkemeye, daha iyi olurdu, diye düşündü. Lejean, La Rochelle'de kaldıkça huzur nedir bilmeyeceği?: eşi benzeri görülmemiş bir fanatik bu adam. Elbette ki sorunun en kolay çözümü, Lejean'm işine son vermekti, ama Bedier, Lejean'm çalıştığı fabrikanın sahibi Baudry'nin çok cins bir adam olduğunu herkesten iyi bilenlerdendi.

Baudry altmış sekiz yaşındaydı. Çoktan çiftliğine çekilip sakin bir hayat sürebilir,' torunlarım şımartabilirdi, ama o her sabah saat altıda kalkıp bir fincan koyu kahve içtikten sonra doğru fabrikasına gidiyordu. İşini severdi; kızlarından biri bir gün fabrikanın işliklerine bakıp, bu cehennem gürültüsüne na-

sil katlandığını sorduğunda, «Bu, demişti, bana müzik gibi geliyor». Fabrika babasından kalmıştı kendisine; çalışmış, iyice büyütmüştü. Ailesinin yedi göbek La-Rochelle'li olmasıyla öğü-nürdü. Birinci Dünya Savaşında Chemin des Dames'da yaralanmıştı; sık sık geçmiş günleri anımsar, kızlarına, yaşlı aşçısına, hatta bazan yüksek sesle kendi kendine: «Evet baylar, o zamanlar Fransa Fransa'ydı...» diye mırıldanırdı. 1940 felâketinden çok acı çekmiş ve çiftliğine kapanarak kimseyle görüşmemişti. Almanlar kendisine fabrikasını yeniden çalıştırmasını önermişler, ama o hastalığını bahane ederek öneriyi reddetmişti. Almanların fabrika müdürlüğüne Cartier'yi getirdiklerini öğrenince, kızına, «Cartier'yi demişti, duvar önüne dikilmiş olarak görene kadar yaşamak istiyorum». Savaş bitmiş, Cartıer'ye bir bakanlıkta yer verilmişti. Baudry çok kızmıştı: eğer Fransa var olacaksa Cartier'yi kurşuna dizmek gerek, eğer Fransa artık yoksa, belediye başkanlığının üzerine «Fransa Cumhuriyeti» diye yazmanın ve 11 Kasım bayramını kutlamanın ne anlamı var?

Şimdi de her şey sinirine dokunuyordu Baudry'nin, özellikle de Amerikalılar... Komünistler, sunardılar muhakkak ki, onların yüzünden sömürgelerimizi kaybedip duruyoruz. Clemen-ceau sağ olsaydı, komünistleri bir güzel yola sokardı. Ama aynı Clemenceau, Amerikalıların Fransa sanki sömürgeleriymiş gibi burada böylesine at oynatmalarına izin verir miydi? Bir zamanlar New Orleans'ı satmıştık onlara. Ama Orleans'ı kimsenin sattığı yok. Tüm bunlar son derece aşağıiatıcı, hem de aptalca... Fransa'nın tarihi var, gelenekleri var, Fransa'nın kendi çıkarları var. Amerikalıların Alman ordusunu yeniden kurmalarına nasıl gözyumabiliriz? Bu, Fransa'nın ölüm fermanının imzalanması demektir. Bir zamanlar Rus çarıyla ittifak antlaşması imzalamıştık ve bu

akıllıca bir hareketti. Ruslarda hangi rejim olduğundan bize ne? Bu onların kendi bilecekleri bir iş. Aramızda Almanya var, o Almanya ki, nicedir hem bizi, hem onları tehdit eder durur. Ben, kendisine miras kalmış bir kapitalistim ve bununla övünüyorum, hiç kimse bana bir kızıl olduğumu söy-

leyemez, ama ben Almanlardansa Ruslarla antlaşmayı yeğlerim. Amerikalıların kendi yollan var, bu yoldaki hesaplan doğru mudur, yanlış mıdır bunu zaman gösterecek; ama biz Amerika'nın çıkarları uğruna kendi yaşamsal çıkarlarımızı neden gözardı edelim? Ben 1938 yılma kadar Ruslarla iş yaptım, ödemeleri son derece düzenli adamların. Ve ben onlarla ticaret yapmak istiyorum, savaşmak değil...

Lejean'ın Vietnam savaşında Fransa'yı değil Vietnam'ı savunduğunu öğrenince Baudry kaşlarını çattı: komünistler hep yurtseverlikten sözediyorlar, ama sömürgeleri olmazsa Fransa da yok demektir. Lejean çok iyi bir mühendis; işgal yıllarında da birçok bakandan çok daha soyluydu tutum ve davranışları, ama aynı Lejean marksist birtakım şemalar uğruna Fransa'yı yıkıp yoketmeye de hazır.

İşe emniyet kanşmasaydı Baudry Lejean'm işine son verebilirdi. Ama, o fabrikasındaki işlere yabancıların burnunu sokmasına hiç katlanamazdı. Nitekim Emniyetten kendisine Lejean'm La Rochelle için büyük bir tehlike olduğunu söylediklerinde Baudry kıpkırmızı kesildi ve sigaradan sararmış bıyıklarını çekiştirerek, «Ben, dedi kendim de çözümleyebilirim kendi işlerimi... Ve bana kalırsa La Rochelle için asıl tehlike Amerikalılardır, evet evet, Amerikalılar! Bir ticaret limanını savaş üssüne dönüştürmek istiyorlar; kentimiz için ölüm demektir bu. Yani siz, bunun gibi büyük işlerle uğraşsanız daha iyi edersiniz. Ben kendi adamlarımla nasıl olsa bâşedebilirim*. Emniyet Müdürü çıktıktan sonra Baudry'nin öfkesi uzun bir süre geçmedi. Başkalarının işine burnunu sokmak da nerden çıktı? Yetişmiş bir mühendis olarak Lejean belki de bana son derece gerekli? Benim kendi çıkarlarim var. Onlar La Rochelle'i Amerikalılara teslim etmek istiyor olabilirler, ama ben, Françoise Baudry, fabrikamı Emniyet Müdürlüğüne devretmek niyetinde değilim...

Emniyet Müdürü Paris'e geldiğinde Bedier onunla La Roc-helle'deki durum üzerine bir görüşme yaptı: müttefiklerimize

karşı sorumluluklarımız var. Güney batının en önemli limanında böylesi karışıklıklara izin veremeyiz. Eğer Lejean gerçekten geniş bir popülerliğe sahipse, onu ortadan kaldırmamız gerekir.

Yazın Lejean'a karşı yeni bir dava açtılar. Fransa'nın ulusal güvenliğini sarsmak, halk arasında paniğe yol açacak söylentiler yaymak ve askerî görevlileri emirlere itaatsizliğe kışkırtmak,

işlediği başlıca suçlardı Lejean'ın. Suçlamalar, Lejean'm şubat olayları sırasında yayınladığı bir yazıya dayandırılıyordu. Lejean bu yazısında, askerlerin dökerlerle dayanışmasından sözediyor ve, «Halkımız La Rochelle'in Amerikalılarca istilasına izin vermeyecektir. Fransız ordusu hiçbir zaman. Stalingrad halkına karşı savaşmayacaktır» diyordu.

Bedier mahalli gazetelerde yayınlanan yazılan okumazdı. Ama Lejean aleyhine bir yazısından dolayı dava açıldığını öğrenince rahat bir soluk aldı: Neales, La Rochelle'in durumuyla ilgili olarak ardı arkası kesilmeyen sorularıyla canından bezdirmişti onu. Artık Lejean demir parmaklıkların arkasına atılacağına göre içleri rahat edebilirdi. İlk dava hiç de iyi tertiplenme-mişti, gerçekten de bir sokak çatışmasında kimin kime vurduğunu ayırtedebilmek çok güçtü. Ama askeri itaatsizliğe kışkırtmak: bu açık bir suçtu işte. Ceza mahkemesi, kızılların savunmalarını dinleyince yüreği yumuşayıp pelteye dönen gözü yaşlı bir jüri üyesi değildi. Komünistler boğazlarına kadar batağın içindeydiler. Bu durumda mahkemenin Lejean'a karşı bir sempati duyması için ortada hiçbir neden yoktu. Öte yandan Baudry de enayi değildi, mahkemece yargı giymiş birisim çalıştırmak istemezdi fabrikasında.

Duruşma üst üste iki kez ertelendikten sonra 18 Ağustosa atıldı. Lejean kızmıştı: profesör Dumas bugün gömülüyordu ve o mezara gidemeyecekti. Ölmeden birkaç gün önce Dumas, Lejean'a bir mektup yazarak sağlığını sormuş, yeni açılan davaya çok kızdığını belirterek başarılar dilemişti. Tutukevinden, mahkemeye giderken Dumas'yı düşünüyordu Lejean. İnsan

böyle oiur işte! Eğer bir gün herkes onun gibi olursa, çektiğimiz bunca acı boşa gitmeyecek...

Mahkeme başkanı Villemont titiz, çabuk sinirlenir, kupkuru bir adamdı. Yasaları anlamazhğıyla halk onu çok öfkelendi-rirdi. Düstur(*) eşsiz bir senfoniydi, oysa onu yalnızca sanıklar ya da avukatlar değil, savcı bile karıştırıyor, anlaşılmaz hale getiriyordu. Villemont her yerde düzensizlikle karşılaşıyordu. Adalet Bakanlığı koltuğunun konuğu sürekli değişiyor, ama hep pasaklı, birtakım tüccar kafalı adamlarla, mıymıntı, derbeder tipler oturuyordu bu koltuğa. Hiç kimse Villemont'un engin bilgisini, dürüstlüğünü, haktanırlığım takdir etmiyordu; yıllardır koltuğuna saplanıp kalmıştı, kimsenin aklına ona bir Legion d'Honneur nişanı vermek bile gelmiyordu, on altı yıl önce aldığı kurdela ile ölecekti bu gidişle. Karısı o bitip tükenmez telaşıyla yiyip bitirecekti onu; oğlu ise dürüst bir hukukçu olacak yerde, öğrenimimini yarıda bırakıp geçmişi karanlık bir kadınla evlenmişti ve birtakım spekülatif işlerle uğraşıyordu: en az üç yıl ağır hapis cezasına çarptırılacak cinsten bir işti bu.

Yargıç Grozier komünistlerden nefret ederdi ve Lejean davasına kendisinin de üyesi bulunduğu mahkemenin bakacağını duyunca karısına sevinçle, «Görecek,o teres!» dedi. Duruşma başlamadan önce de yargıç Villemont'a, Kore'yi muhakkak Almanya'nın izlemesi gerektiğini, Stockholm çağrısının, Rusların Berlin'in bati böjümünü işgallerini kolaylaştıracağını, bütün Fransız komünistlerinin Moskova'nın hesabına çalıştıklarını söylüyordu. Villemont da başını sallayarak sessizce onaylıyordu onu. Aslında politika hiçbir zaman çekmemişti onu ve Batı Almanların Doğu Almanlardan neden daha iyi olduklarını da hâlâ anlayabilmiş değildi. Onun derdi başkaydı: tatsız bir duruşmaydı önlerindeki. Suçlama gerekçesi son derece zayıftı. Askeri

disiplinsizliğe çağırmak gibi bir durum yoktu ortada. «Devletin iç güvenliğine kasteden tehlikelerin önünü alma» yasasına

"(*) Yasalar dergisi (ç.n.).

gelince, bu yasa martta kabul edilmişti. Lejean'm suçlanmasına dayanak yapılan yazı ise şubatta yayınlanmıştı. Bu baylar son derece düşüncesizler doğrusu!..

İkinci yargıç Denis, elli sekiz yaşında olmasına rağmen yemeyi içmeyi seven, kadın kız peşinde koşan, dünya politikasına ilgi duyan ve bu konuda ısrarla bağımsız olduğunu belirten, yaşama sevinci dolu bir adamdı. Hem Amerikalılara, hem de Ruslara söverdi. Fransa'yı neden ikinci derece bir devlet durumuna düşürdüler? Atlantik Paktı, bir tuzak. Yalmzca imzaları yanyana duruyor diye Amerika'yla Lüksemburg'u eşit haklara sahip partönerler saymak ciddiyetle bağdaşabilir mi? Bir durum olur, Fransa için Amerika'nın yanında olmak çıkarlı bir iştir, bir başka durum olur, Amerika'dan uzak durmak gerekir. Yani her zaman için manevra yapabilme durumunda olmalıyız. Lejean davasına karşı da Denis'in tavrı biraz ekşimsiydi: komünistler arasmda uslanıp yola gelecek adam sayısı hiç de az değil. Neden Lejean'dan büyük bir çilekeş-kahraman yaratmalı? Ülkemizdeki anti-nasyonal havayı güçlendirir bu.

Mahkeme salonuna yalnızca on kadar gazeteci alınmıştı. Onlan da, dinleyici sanılsınlar diye polislerle karışık olarak oturtmuşlardı. İki üç yüz kadar döker mahkeme binasının bulunduğu alana girmek istemiş, ancak polis barikatıyîa durdurulmuşlardı. Bunun üzerine dökerler alanın karşısındaki daracık sokağın ağzında birikerek bağırmaya başlamışlardı: «Lejean'a özgürlük!»

Lejean sakindi, soğukkanlılıkla yanıtlıyordu soruları; yazısında, herkesin koAuştuğu ve yazdığı şeylerden söz etmişti; Thorez'in, Fransızların Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmayacaklarına ilişkin açıklaması milyonlarca Fransız'ın onayını almıştı. Bu sözlerin yasalara aykırı olduğu herhalde söylenemezdi. Fransa'nın Sovyetler Birliği'yle 1944 yılında imzalanmış bir dostluk antlaşması vardı. Öte yandan birçok gazeteci, Fransa' nın Almanya ile birlikte Rusya'ya karşı savaşmasını savunuyorlardı: Fransa hukuken Almanya ile hâlâ savaş halinde bulun-

\ masına rağmen, bu tür yazıların sahiplerine karşı herhangi bir kovuşturmaya geçilmemişti.

, Villemont sanığı susturdu: burası miting yeri değildi ve

sanık sorulan soruların kapsamı dışına çıkmamalıydı. Lejean davasının politik nitelikte olduğunu söyledi. Fransız askerlerinin yurtseverliklerinden ve ulusal bağımsızlığı koruyacaklarından emindi; özellikle de bu yüzden Fransız topraklarında yabancı

ı askerlerin bulunması ve limanların, özellikle de La Rochelle'in yabancı bir devletin üssü durumuna dönüştürülmesi, bütün Fransızlar gibi, askerler için de aşağılatıcı bir şeydi.

Savcı, Lejean'm yazısının askerleri firara teşvik niteliğinde olduğunu söyledi. Sanık, ulusal birliği parçalamak istiyordu. «Komünist Parti ve ona yakın örgütlerin oluşturduğu gangrene kesinlikle bir son vermek gerek»ti.

Lejean'm savunucusu avukat Fayard, suçlamanın hiçbir hukuksal temele dayanmadığını söyledi. Askerlerin, yaptıkları toplantılarda, Leejan'ın suçlandırılmasma esas alman yazıdakine benzer kararlar aldıkları birçok kez gazetelerde yayınlanmıştı. Savcının kendisi, Komünist Partisini bir gangrene benzeterek davanın tamamen politik nitelikte olduğunu itiraf etmişti. Avukat, burada yersiz birtakım tartışmalarla kimsenin zamanını almak istemiyordu, ama sayın yargıçların da, Komünist Partisinin Millet Meclisinde en fazla sayıda sandalyeye sahip yasal bir parti olduğunu unutmamalarını rica ediyordu. Fayard daha sonra Lejean'm savaş yıllarındaki eylemlerinden söz etti. Fransa'nın yıkılmasının moral sorumluluğunu taşıyanlarca hapse atılmış, özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz, Alman işgalcilere karşı savaşa geçerek Paris ayaklanmasının kahramanlarından biri olmuştu. Danışma odasında yargıç Grozicr:

— En aşağı altı ay vermek gerek ona —dedi.— Grozier'nin soran gözlerle kendisine baktığını gören yargıç Villemont yüzünü buruşturdu ve hiçbir şey söylemedi. Denis başını salladı:

— Niye bizi böyle gülünç duruma sokuyorlar? Komü-

nistler fazla sunardılar, kabul... Ama gidip neden Humanitâ' den başlamıyorlar da, küçük bir taşra gazetesine yükleniyorlar? Bu durumda ne oluyor: La Rochelle'li vatandaşlar, Paris'li vatandaşların rahat rahat yazıp söylediklerini yazma ve söyleme hakkından yoksun bırakılmış oluyorlar. Çok saçma bir şey bu. Mahkememizin otoritesini düşünmemiz gerek. Siz ne diyorsunuz bay Villemont?

Başkan yüzünü daha da buruşturdu ve isteksizce: —- Suçlama gerekçelerinin hiç iyi düzenlenmediğine katılıyorum. Savcı nerdeyse eli bomboş gelmiş mahkemeye... Grozier öfkelenmişti:

— Öyle ama, Lejean da su katılmamış bir alçak. Berty fabrikalarından boşuna mı kovdular onu? Millet Meclisi'nde bile konu oldu...

— Muhakkak ki —dedi Villemont,— Lejean son derece şüpheli birisi. Benim zaten Komünist Partisinin tümden kapatılmasına da bir itirazım yok. Ama bu parti bugün yasak bir parti değil ve serbestçe çalışmalarına devam ediyor... Fa-
yard haklı: Lejean'ınkine benzer yüzlerce yazı yayınlanıyor memlekette...

Denis gülümsedi:

— Öyle korktum ki o yazıları tek tek okuyacak diye... Gece yarısına kadar sürerdi bu...

Villemont küçük, kapıyı açtı: güçlükle soluk alıyordu. Bir şişe maden suyu içti. Denis, yarın gideceği balık avını düşünüyordu. Grozier kızgındı, sigara üstüne sigara içiyor, kesik kesik öksürüyordu. Sırf âdet yerini bulsun diye girmişti tartışmaya: Villemont ihtiyar bir katır gibi inatçı, aklına bir şeyi koydu mu, öldür allah döndüremezsin.

Dışardaki kalabalık iyice artmıştı: Baudry'nin fabrikasından işçiler, memurlar, kadınlar gelmişlerdi. Polis artık büyük zorluk çekiyordu kalabalığı tutabilmek için. Dökerlerse bağırmaya devam ediyorlardı: «Lejean'a özgürlük!» Polislerin başındaki komiser alnında boncuk boncuk biriken terleri silerken

düşünüyordu: nasıl da bıkmazîarmış bağırmaktan? Oysa ne kadar sıcak!..

— Yargıçlar geliyor!

— Herkes ayağa kalktı. Villemont mahkeme kararını hızlı hızlı okudu: «.^.ve beraatine...» Lejean şaşkınlıkla salonda gezdirdi gözlerini. Gazeteciler çıkış kapısına doğru atıldılar. Dinleyici görünümü vermek için salonun orasına burasına dağıtılan polisler Lejean'a kayıtsızlıkla bakıyorlardı: sıcaktan bunalmışlardı.

Lejean dışarı çıkınca, polis zincirini yaran birkaç genç kız, kızgın güneşten solmuş bir demet gül sundu kendisine, Lejean güllere baktı ve düşündü: şu anda herhalde tabutu mezara indirmişlerdir... Yazık, Dumas mahkemenin sonucunu öğrenemedi. Zaferimizdi oysa bu bizim.

Lejean'm yine temize çıktığını öğrenince Baudry gülümsedi. Muhakkak ki Lejean bazı karışık şeyler yapıyor. Clemen- _ ceau sağ olsaydı, çabucak gemleyebilirdi onu. Ama Clemenceau' nun moral hukuku vardı. Yine de Emniyet Müdürlüğünün mahkemeden böyle bir tokat yemesi çok iyi oldu. Hem yalnızca Emniyet Müdürlüğü mü, ötekiler de yediler. Yeter artık arka ayakları üzerinde dikilip, Amerikalıların önü sıra koşturdukları! Benim dedem Louis-Philippe zamanında açmış ilk işliğini La Rochelle'de. Evet, baylar, Fransa o zamanlar Fransa'ydı! Amerikan Colomb'u daha keşfetmemişti bizi. Biz onlardan önce de vardık, La Payette değil miydi tâ oralara giden...

Bedier köpürüyordu: bir taşra gazetesinde yayımlanan eski bir yazıdan çok daha işe yarar ve akıllıca bir şey bulunabilirdi herhalde! En berbatı da, Neales'in davanın sonucunu öğrenmiş olması; dün, «Sizin La Rochelle'inizde yargıçlar bile kızıl!» diye çıkıştı. Fransa'nın Texas olmadığını nasıl açıklamalı bu adama? Lejean büyük bir engel, ama onu ortadan kaldırmak o kadar kolay değil...

O günden sonra beş ay geçti. Neales La Rochelle'i unutmuş gibiydi: Alman ordusunun yeniden kurulmasına ilişkin gö-

düşmelerle meşguldü. Brüksel'deki konferansta sorun iyi kötü bir çözüme kavuşmuştu. Eisenhoower Avrupa ordusu başkomutanlığına getirilmişti. General Avrupa'yı tümden yoklamaya hazırlanıyordu. Hiç şüphesiz Fransa'dan başlayacaktı işe. Ben İer zaman söylemişimdir zaten buranın kilit noktası olduğunu. Kore'deki başarısızlıklarımız Fransızları heyecanlandırdı: bunda da şaşacak bir şey yok, güneyli bunlar, çabucak tutuşur, onca da çabuk sönerler. Bu yüzden, Washington'un birtakım Fransız gazetelerinde çıkan yazılar üzerinde böylesine hastalıklı bir biçimde durmasının hiç gereği yok. Durum oldukça düzeldi. Evet, gerçi komünistlere Varşova epey cesaret verdi, ama benim gözlemim, yakında şişer bunlar. Ne zamandır hiç sokak gösterisi falan olduğu yok. Hem limanlar da daha sakin şimdi. Eisenhower'i gönlümüz rahat olarak karşılayabiliriz; zor günler geride kaldı.

Beş ay içinde Bedier iki hükümet bunalımı yaşadı. Herkesten çok o heyecanlanmıştı: hükümet bir düşerse, bakanlık koltuğunu bir daha zor görürdü; Bidault ve Schuman hiç sevmezlerdi kendisini. Öte yandan Neales de iyice kudurmuş gibiydi. Alman silahlı kuvvetleri Fransızlardan hoşlanmıyordu ve bu konuda yapılacak bir şey yoktu. Amerikalılar tüm Fransa'yı işgal edebilirler, ama Fransızlar o zaman bile Amerikanca ' düşünmeye başlamayacaklardır. Neales'e Amerikalıların taktiklerinin yanlış olduğunu söyledim, onları artık Pinaud ve Garcy gibileri bile sevmiyor. Eisenhower'i bağrına basarak karşılamayacak hiç kimse. Polisin komünistlerle başetmeyi öğrenmiş olması iyi bir şey. La Rochelle bile sakinleşti. Gerçi hastalık devam ediyor, ama onu içerlere hapsettik, hiç değilse kızıl döküntüleri...

Roux, Lejean'a:

— Dökerler —dedi,— açlık çektiler, her türlü acıya katlandılar, ama teslim olmadılar. Hatta tam tersine... Eğer bugün bir şeyler başlayacak olsa, şubatta kendilerini bir deliğe

atıp gizlenenler de saflara katılacaklar... Amerikalılar herkesi kendilerinden nefret ettirdiler...

Lejean gazetelerde yazmaya, toplantılarda konuşmaya, kendi halkıyla söyleşmeye devam ediyordu. Saçları iyiden iyiye aklaşmış, bakışları yumuşamış, kederli ışıklar yansıtır olmuştu. Ama sesi eskisi gibiydi: öyle temiz, öyle gür, öyle ikna edici... Baudry fabrikasının işçileriyle konuşurken eskisi gibi yineliyordu: «La Rochelle hiçbir zaman Amerikalıların olmayacak!»

...Soğuk bir kış günüydü. Rüzgâr yoldan geçenlerin şapkalarını havaya uçuruyor, toz bulutlarını sütun biçiminde çeviriyor, barakaların içine sokuluyordu. Balıkçılar küreklere asılmışlar, sandallarını bir an önce limana döndürmeye çalışıyorlardı. İki vapurun kalkışı ertelenmişti: fırtına başladı başlayacaktı.

Sabahtan beri kentte haberler dolaşıyordu: bugün Amerikan askerleriyle dolu bir gemi yanaşacaktı limana. Halk La Pallice'e doğru harekete geçmişti: dökerler, Baudry fabrikasının

işçileri, Cuffaud teyze, analar, «Credit Lyonnais» muhasebecisi (Alman tutsak kamplarından sağ kurtulabilenlerdendi), kapka-cak dükkânı sahibi bay Fourier (kızını Gestapo öldürmüştü), komünistler ve genellikle böylesi gürültülü gösterilere katılmaktan kaçınan çeşitli insanlar La Pallice'e doğru yürüyüşe geçmişlerdi.

Roux, dökerlerle en önde yürüyordu; «Barış! Barış! Barış!» diye bağırıyordu dökerler. Lejean'ı görünce hemen omuzları üstüne aldılar: geçen iki mahkemeden sonra onu tanımayan kalmamıştı; Cuffaud teyze, «Sen artık La Rochelle'den ayrılamazsın, derdi Lejean'a, seni bu kent bırakmaz artık...» Dökerlerden biri Lejean'ın eline bir megafon tutuşturdu. Tınlayan, delikanlı sesiyle bağırdı Lejean:

— La Rochelle Amerikalıların olamaz!

Binlerce insan karşılık verdi:

— Hiçbir zaman!

Rüzgâr bütün gücüyle esiyordu.

99

Baudry'nin, işleri için Paris'e geleceğini öğrenen Bedier onunla görüşmek istedi: inatçı ihtiyara Fransa'nın önünde duran görevleri göstermek, onun bunları anlamasını sağlamak gerek. Söz konusu olan yalnızca Lejean değil. Taşraya genel olarak pek önem vermiyoruz. Baudry önemli adam, güney batının tüm sanayicileri saygı duyuyorlar ona. Fransa'nın yalnızca Paris demek olmadığım anlamamız gerek artık. Örneğin Lyon'a önem vermemek olur mu hiç? Dumont Lyon'lu fabrikatörlerin başkaldırmaya eğinik olduklarını analtıyordu geçenlerde; en azından, hiçbir tarafa bağlı olmama gibi bir durum gelişiyor orada. Baudry akıllı adamdır. Ve de yurtsever: savaş sırasında Fas'ta komünistlere nasıl öfkelendiği bugünkü gibi gözümün önünde. Eğer şimdi bizden yana değilmiş gibi duruyorsa, bu hiç kimsenin onunla nasıl konuşulacağını bilmemesinden. Polisiye taktikler doğru değildir bu durumlarda...

Bedier Paris'in en eski restoranlarından birinde, ayrı bir odada bir yemek verdi Baudry'ye. Baudry'nin yeni şeylerden hoşlanmadığını biliyordu. Gösterişli, yeni restoranlarda kokteyl verirler, ya da kaz kızartmasının üzerine ince bir dilim ananas koyarlardı. Fransız mutfağı geleneklerinden uzaklaşıyordu. Ama burada, bu eski restoranda her şey yüz yıl önceki gibiydi.

Baudry'den başka, Pinaud, Garcy ve Fabre'ı da çağırmıştı Bedier. Pinaud bu yemekte, Almanlar yüzünden Amerikalılarla çekişip durmaktansa, Almanlarla anlaşmayı yeğleyen sanayicileri temsil ediyordu. Garcy, parlamento havalarını iyi bilen bir adamdı, hem radikaller, hem de gaullistler kendilerinden sayarlardı onu. Fabre ise Baudry'nin hoşlanacağı bir adamdı: o

da onun gibi milliyetçiydi. Bense, sosyalistlerle anlaşmak isteyen ilerici katoliklerin düşüncelerini anlatırım Baudry'ye.

Gerçekten de, restoran seçiminde yanılmamıştı Bedier. Şaraplı yılan balığından sonra Baudry gülümseyerek:

— Teknik üniversiteyi bitirişimizi bu odada kutlamıştık —dedi.— Hatta, yanılmıyorsam, şu gravürler o zaman da vardı... 1908 yılında bu dediklerim. Biraz geç bitirdim ben okulu. Türkiye'de devrim vardı o sıralar. Arkadaşlarım radikal reformlardan yana olduğum için şaka yollu, «Jöntürk» derlerdi bana. Bir gün profesör Duche'yi çağırmıştık buraya,, bol şampanya içmiş ve Pere Fallieres üzerine gülünç şarkılar, şiirler okumuştu.

— Şaşılacak bir belleğiniz var, dedi Bedier.

— Evet, fena değildir. Ama mutsuzluğumun da kaynağı oluyor bu bellek. Fransa'nın Fransa olduğu zamanları anımsıyorum...

Pinaud kederli kederli sümkürdü:

— Durumları da hesaba katmak gerek. Birinci dünya savaşından sonra Fransa sesini yükseltebilir, Clemenceau, Wil-son'a karşı koyabilirdi. Şimdiyse emir veren Amerikalılar... Von Maltz'ın ciğerini okuyabiliyorum. Çok kibar bir adam kendisi, ama Saar havzasını sorun yapıyor. Alsace konusundaki düşüncelerinden vazgeçmediğinden de eminim. Eğer onunla an-laşabildiysek, bu yalnızca iki kötüden daha iyi olanın tercihi biçiminde olmuştur...

Baudry itiraz etti:

— Bana kalırsa siz iki kötüden daha iyi olanı değil, daha kötü olanı seçtiniz. Gençliğimde sık sık Concorde alanına, üzerine siyah yas krepi örtülü Strasbourg anıtının yanma giderdim. Savaşta onbaşıydım. Almanları durdurmanın ne kadar zor olduğunu iyi bilirim. Ama o zamanlar Clemenceau vardı... Alsace'ı yeniden yitirebiîeceğimizi mi söylüyorsunuz? O zaman ben de size derim ki, bu durumda Fransa anıtının üzerine siyah yas krepi örtebilirsiniz...

Garcy bir tartışmaya girmemek için kendini güç tuttu: bu moruk, kızılların ağzını yineleyip duruyor burada. Ama bu güzel yemeğin neşesini kaçırmamak için, arabulucu bir sesle:

— Aslında —dedi—, söylediklerinizin hepsi doğru. Ne var kî, on dörtte bir kızıl tehlikesi yoktu başımızda. Elimiz ayağımız bağlı bugün. Amerikalılara ardımızı döner dönmez, bu restoranda kızıl bayrakları göreceğimizden emin olabilirsiniz.

— En korkuncu —diye konuşmaya katıldı Fabre—, Ruslar değil, onların Fransız yandaşları. Her üç seçmenimizden birinin Moskova'dan yana oy kullandığını unutmayın.

Bedier gülümsedi:

— Dostumuz Fabre tabloyu olduğundan biraz fazla karanlık gösteriyor. Komünistlere oy verenler arasında, Alman tehlikesinden yılgınlığa düşmüş bir sürü akhbaşmda, şerefli Fransız yurttaşı da var. Ama her iki cephede birden: hem dışarda, hem içerde, kendimizi savunmamız gerektiği de kesin...

Baudry, konuşmadan, tavşan yahnisini atıştırıyor, arada bir başını kaldırıp masa arkadaşlarına bakıyordu. Pinaud yeniden söze girdi:

— Anlayın bay Baudry, bizim hiç birimiz Amerikalıları sevinçle bağrımıza basıyor değiliz; başka çıkış yolumuz yok yalnızca. Fransa'nın geleceğini düşünmek zorundayız. Önünde sonun- . da kendi çıkarlarımız var bizim de, değil mi?

Baudry, Bourgogne'undan bir yudum, aldı, bıyıklarını silerken: .

— Benim —dedi—, kendi çıkarlarıma boş verdiğimi mi sanıyorsunuz yoksa? Tam tersine... Ben Baudry fabrikasının sahibiyim ve bir Fransızım. Önceki —şu birinci— savaşta iki kez yaralandım. Yani, benim çıkarlarım Fransa'nın çıkarlarıyla çakışır. Evet, baylar, evet! Amerika ve Rusya: iki devdir bunlar. Bizse topu topu kırk milyonluk bir halkız ve bildiğiniz gibi nüfusumuz da artmıyor. Yani serüvenlere girecek halimiz yok. Diyelim ki, Amerikalılar için Ruslarla savaşmaları bir zorunluluk, ama dikkat: Amerikalılar için, bizim için değil. Herkes bi-

liyor ki, savaş bizim topraklarımızda gelişecek. Savaşı kazanan Amerika da olsa, bunun bize bir hayrı dokunmayacak: zafere kadar yaşayamayacağız çünkü; yani tek tek bir takım insanlar kurtulabilecekler belki, ama Fransız ulusu böyle bir yıkıma dayanamayacak.

— Bu ikj cephenin dışında kaldığımızda, tepeleneceğimizden korkmuyor musunuz peki? diye sordu Bedier.

— Biz Lüksemburg, ya da —hatta—. Belçika değiliz. Amerika'yla Rusya arasında bir savaş başlasa bunlardan hiç birisi Fransa'nın şahsında ek bir düşman daha kazanmak istemez. Ama daha önce, bağlandığımız askerî birlikten kopmalı ve topraklarımızı yabancı askerlerden temizlemeliyiz. İşte o zaman, —eğer bu nalet ille de olacaksa— Amerika ile Rusya arasındaki savası sağ salim atlatırız. Evet, baylar, bencillik bu belki, ama ayıp değil: insan önce kendi yurdunu düşünür.

Garcy alaylı bir gülümsemeyle:

— Kızılları idealize ediyorsunuz —dedi—. Bizim tarafsızlığımızı takacaklarını hiç sanmam.

— Saçma! —Baudry kızgın kızgın bıyıklarını çekiştirmeye başladı—. Burada Amerikan üsleri bulunmadıktan sonra Ruslar ne diye gelsinler Fransa'nın üzerine? Onların fikirlerini beğenmeyebilirsiniz. Benim de beğendiğim yok. Ben, bay Garcy, sanayiciyim, proleter değil. Ama hiç kimse beni Rusların deli olduğuna inandıramaz. Tersine, çok dikkatli, çok sakınımlı bir politika izliyor adamlar.. Ama eğer La Rochelle bir Amerikan askerî limanı olursa, ve eğer Orly'de «uçan kaleler» mevzile-nirse, hiç kuşkunuz olmasın: Ruslar önce bir güzel bombalarlar bizi, sonra da Fransa'nın bir ucundan girip, öteki ucundan çıkarlar. Bu hoş bir gelecek gibi görünmüyor bana.

— Amerikalılar o kadar zayıf mı sizce?

— Hayır. Amerikalılar Ruslara çok kayıp verdirebilirler. Asker değilim, kim kazanır savaşı, bilemem... Ama söyler misiniz bana, eğer Amerikalılar Rusları buradan vurmaya kalkışırlarsa Fransa'dan ne kalır geriye? Öte yandan adamlar ken-

di gazetelerinde açık açık yazıyorlar Rusları Rhen'de durdurabilmenin neredeyse olanaksız olduğunu... Baudry fabrikasının sahibi olarak şunu söyleyebilirim sizlere: babamdan ve dedemden kalan paracıkîan rüzgâra savurmak istemiyorum ben. Ama hayır. Bir Fransız olarak konuşuyorum ve diyorum ki: bu memleket bize atalarımızın yadigârıdır. Bu memleketi yeşil çuhalı masanın üzerine süremeyiz. Oyunu çeviren sizler değilsiniz. Neyi kaybedeceğimizi biliyor musunuz? Vatanımızı.

Baudry'nin sözleri herkesi şaşırtmıştı. Masaya derin bir sessizlik çökmüştü. Bereket, biraz sonra mantarlı Perigord pa-tesi(*) geldi ve, herkes yemekle meşgulmüş gibi gösterebildi kendini.

Bedier son derece duygulu bir adamdı: güzel bir kadına ya da parlak bir cümleye kolayca kaptırırdı kendini. Baudry'nin söyledikleri ona yönelikti ve bunîarı yanıtlaması gerektiğini anlıyordu. Ama o Baudry'ye hayran olmuştu ve susuyordu: aşkolsun ihtiyara!.. Gençliğinde, La*Rochelle'de Baudry için sık sık, «Aslan gibidir Baudry» dediklerini anımsadı. Gerçekten de yaşlı bir arslana benziyor. Neredeyse yetmişinde vardır, ama benden daha sağlam, fabrikasında çalışmaya devam ediyor. Ve nasıl içiyor! Bir şişe chambertin içti, banamısın dediği yok. Doktorlar benim için şarabın zehirden farksız olduğunu söylüyorlar: «Yalnızca maden suyu». Çok sıkıcı bir şey bu!.. Emniyet Müdürü Baudry'nin geçen yıl bir kız çocuğu olduğunu anlatmıştı. Şaka yapıyor sandım. Gerçekmiş: «İsterse kaç erkeği boynuzlu durumu düşürür daha o ihtiyar...» Şaşılacak şey, nasıl koruyabildi acaba kendisini böyle? Ben neredeyse oğlu yaşındayım, ama nasıl da çöktüm, bir iki yıl sonra iyiden iyiye manastır kuşu olur çıkarım. Gerçi devleti yönetmek nedir, ihtiyarın hiç haberi yok bundan, dışardan ahkâm kesiyor oturmuş. Ama

söylediklerinin çoğunda haklı. En önemlisi de Fransa'yı sevdiği anlaşılıyor. Ona güç veren de bu galiba. Söyledikleri, bir zaman-

(*) Baharatlı bir çeşit et yemeği (ç.n.).

lar babamın söylediklerine benziyor. Başka bir kuşak bunlar... Ama Fransa aynı Fransa...

Pinaud kızgın kızgın tabağını itti. Karaciğeri rahatsızdı ve pate yemesini yasaklamıştı doktorlar. Ama yine de, muhakkak acısı çıkar bunun diye düşünmesine rağmen, bir parça yemekten kendini alamamıştı. Baudry'nin sözleri kızdırmıştı onu: bu taşra ukalasının durumu hiç mi hiç anladığı yok. İşin içinde olmadıktan sonra asıp-kesmek kolay. Ama Bedier gücenebilir, en iyisi dostça bitirmeli yemeği.

— Bırakalım şu büyük sorunları bir yana —dedi Pinaud—. Ben yine de, bay Baudry, Wehrmacht'm tümden canlanmasm-dansa, Avrupa ordusuna on kadar Alman tümeninin girmesini en iyi yol olarak görüyorum.

— Veba koleradan daha iyidir diye bir şey olamaz. Gerçekten göremiyor musunuz, bay Pinaud, adamların oynamak istedikleri oyunu? İki-üç yıla kalmayacak bizimkisinden daha güçlü bir ordusu olacak Almanların.

— Ne peki, Moskova'nın kucağına mı oturalım yani? —Soruyu soran Fabre'dı—.

— Eğer bir seçim yapabilme olanağı olsaydı, evet Moskova'yı tercih ederdim. Dış politika, bay Fabre, coğrafyayla belirlenir, ideolojiyle değil. İngilizleri alın, hep kıtada denge olmasını isterler, ancak o zaman güvenlik ve esenlik içinde duyarlar kendilerini. Versailles'dan sonra Almanya'yı desteklemelerinin de, on beş yıl sonra ona savaş açmalarının da nedeni bu. Adada olmaları nedeniyle az ya da çok saldırılardan korunuk durumdadırlar... Üçüncü Cumhuriyetin tüm politikası —ister Barthou, ister Mandel'i alın—, Alman tehlikesine karşı bolşe-viklerle anlaşmak temeline dayanıyordu...

— Ama her halde —diye bağırdı Garcy—, şimdi de Moskova'yla bir ittifak yapılmasından yana olduğunuzu söyleyecek değilsinizdir?..

— Moskova'yla, Almanların öç almaya girişmeleri olasılığına karşı yapılmış bir antlaşmamız var zaten. Ve biz, Alman tümenlerinin kurulmasına rıza göstererek bu antlaşmayı çiğniyoruz... Amerika'yla Rusya arasındaki tartışmaya gelince... Bu ayrı bir konudur. Ve ben sizlere, Amerika'ya karşı Ruslarla anlaşalım demiyorum; benim dediğim: Ruslara karşı Amerika'yla bir anlaşma içine girmeyelim.

Fabre, Baudry'yi, bazan hayranlık, bazan da öfkeyle dinliyordu. Eski Fransa'yı, onun

geleneklerini, gücünü seviyordu. Ama Baudry kızılların dillerine pelesenk ettikleri şeyleri nasıl önerebilirdi? Thorez'in partisini desteklemektense, Schirke'nin ardından gitmek daha iyiydi. Ve Fabre öfkeyle:

— Kısacası —dedi—, komünistleri savunuyorsunuz siz. Baudry neşeli neşeli güldü:

— Amma yaptınız! Fabrikamı elimden almak isteyen, torunlarımı yalnızca mirasımdan değil, özel girişimde bulunma olanağından da yoksun bırakmak isteyen insanları nasıl savunabilirim? Öte yandan, siz sanıyor musunuz ki, komünistlerin sömürgelerimizi peşkeş çekercesine dağıtmaları benim hoşuma gidiyor? Hayır, asla. Ama söyler misiniz bana: hükümetimizin Çinhindi'nde yürüttüğü savaş, buranın bizim elimizde kalması için mi? Çoktan kaybettik biz orayı. Çinhindi, Amerikalıların, başka birilerinin, ya da komünistlerin dediği gibi «Vietnamlıların» olabilir, ama Fransızların olamaz. Amerikalıların, kendisini sanki sömürgeymişçesine horladıkları bir ülke, sömürge sahibi olabilir mi? Ben şahsen kendimi bir şeylerin sahibi gibi, efendi gibi duyamıyorum. Bugün belki sokmayabilirim onları fabrikama, ama yarın ne olacağını bilemiyorum; La Rochelle'in efendisi onlar artık, biz değiliz. Ne La Rochelle'i, tüm Fransa' nın!.. 1915 yılını anımsıyorum, Champagne'daydık... Benim taburumdan altı kişi sağ kaldık. İnsanlar bir karış Fansız toprağı vermemek için ölüyorlardı... Oysa şimdi neler oluyor? Fransa'yı teslim ediyoruz... Hiç güzel değil baylar, hem de hiç...

Bu son sözler yemeği tümden zehir zıkkıma çevirmişti. Ama

yine de herkes kahveyle konyak içmek için yarım saat daha oturdu masada ve Baudry bir daha politik konulara dönmedi; Cha-rantais'li bağcıların, komşuları bütün köylerin bağcılarında bulunmayan üstünlüklerini anlattı:

— Konyağı her yerde yapıyorlar: Amerika'da İtalya'da, Macaristan'da, Rusya'da, Avustralya'da;, neredeyse bir cins adı oldu bu nesne; ama gerçek konyak, yalnızca Cognac kentinde yapılır. Bu, laf aramızda, Baudry'nin doğduğu kenttir: büyük dedem La Rochelle'e oradan gelmiş...

Fabre, Garcy ile birlikte çıktı:

— Baudry'nin hakkı var: Amerikalılar önünde alçalıyoruz, ama o da kızılların ne demek olduğunu anlamıyor. Geçmişte donup kalmış sanki. Dünyada her şey, komünistlerin pençesi altına düşmekten daha iyidir!..

Garcy dalgın dinliyordu onu, kendi düşüncelerine dalmıştı:

— Hakkınız var... Acaba hükümet güvenoyu alabilecek mi? Radikaller iyice birbirlerine düştüler. En aşağı otuz oy kaybı demektir bu...

Pinaud berbat durumda ayrıldı restorandan. Yemek güzeldi, ama şu pate denilen zıkkımdan yememem gerekirdi. Sonra Baudry vatan-millet nutuklarıyla kafa bırakmadı. Geçen yüzyılın

lafları bunlar. İnsanlar çok daha esnek günümüzde. Onun için konuşmak kolay; Gelsin bir de Neales'e laf anlatsın bakalım... Amerikalılar bizi Almanlarla anlaşmaya bağladılar, bu herkesin bildiği bir şey... Ne yapabiliriz bu durumda? Baudry' nin elinden gelen benim sindirim sistemimi mahvetmek, gelse de Amerikalılara hadlerini bildirse ya... Neales karşısına alıp konuşmaz bile onunla...

Pinaud kederli kederli sümkürdü ve ilâcını yuttu.

.Bedier, Baudry'yi oteline kadar geçirdi. Arabada Baudry kimseye fazla kaba davranıp davranmadığını sordu. Bedier hemen atıldı:

— Olağanüstü bir etki bıraktınız herkes üzerinde. Bana

gelince, sözleriniz herkesten çok beni etkiledi. Şu son sıralarda ne pis bir çıkmaza girdiğimizi düşünüp duruyordum zaten. Haklısınız: Fransa'yı yıkımdan kurtarmak gerek. Alman tehlikesi burnumuzun dibinde; öte yandan bir Amerika-Rusya savaşında ülkemizin savaş alam olması kimsenin hoşuna gidecek bir şey değil. Bütün «idlerin üzerine noktalarını koydunuz. İnanın bana, fazla bir şey gelmez benim elimden, aşırı bağımsız bir insanım çünkü, her zaman hesaba alınmam, sayılır olmam için zorunlu bu, ama yarından tezi yok, dış politikamızın bir kez daha gözden geçirilmesini isteyeceğim, eğer hiçbir şey elde edemez-sem, köşeme çekilip, özel bir iş kuracağım kendime. Suç saydığım işleri yapanlara yardım edemem artık...

Oteldeki odasında yalnız kalınca Baudry yatağına uzandı: gündüzleri uyumayı severdi. Ama uykusu gemliyordu bir türlü: yemekteki konuşmalar onu heyecanlandırmıştı. Kalkıp pencerenin yanındaki koltuğa oturdu. Karşıda, Tuileries parkında çocuklar oynuyordu. İşte yarınki Fransa!., diye düşündü kederle. Ne bekliyor onu?.. Bedier'nin bir şeyleri çözümleyebileceğini düşünmek bile utanç verici. Boş gezenin boş kalfası, nokta kadar önemli olmayan bir adam; çocukluğundan bilirim onu, o zamanlar da herkesin hoşuna gitmeye çalışır, ama kimsenin beğenisini kazanamazdı. Cldmenceau'dan Bedier'ye... Baudry bıyıklarım çekiştirdi ve masanın başına geçti. Hesaplan kontrol etmek gerek. Arjantin şimdilik siparişlerine devam ediyor, ama yarın kesebilir. Bedier gibi ahmaklar Varşova ile anlaşmama engel oldular. Bilmiyorum daha ne kadar yaşayacağım ve Baudry fabrikası daha ne kadar yaşayacak...

Bayan Bedier, Bayan Garcy'ye kocasının iki sevgilisi olduğunu söylerken abartmıyordu. Genç ve saf şapkacı kızm gözahcı güzelliğine eski ilgisini duymaya devam ediyordu Bedier, ama şimdi bir de aktris bulmuştu kendine: matmazel-Tilier. Bütün bakanların birer aktris sevgilileri vardı. Bedier ise özel hayatının en ayrıntılı anlarında bile, eskiden de, şimdi de bakan olduğunu, gelecekte de olacağını belirtmeyi severdi. Matmazel Tilier baş-

langıçta pek de hoşuna gitmemişti ve onu neşeli, tombul Nini ile aldatmıştı. Ama son günlerde biraz hantallaşmış ve gevezelik etmeyi kucaklanmaya tercih eder olmuştu. Matmazel Tilier çeşitli dedikoduları aktarır, fıkralar anlatırdı. Nini'yle ise hiçbir şey konuşmazdm, o, yalnızca öpüşmesini ve keskin çığlıklar atmasını bilirdi.

Baudry ile yediği yemekten sonra Bedier bakanlığa gitti. Akşam için Nini'ye söz vermişti, ama onu aldattı ve matmazel Tilier'ye telefon edip akşama kendisine geleceğini söyledi. Tilier, mavi kimonosu içinde çok tatlıydı. B6dier, Bidault'ya ilişkin gülünç bazı olaylar anlatıyor, Tilier'yle birlikte kendisi de gülüyordu. Sonra birden gülmesini kesip:

— Bidault —dedi—, politikada bile ölçü nedir bilmiyor. Amerika'ya haddini bildirmemiz gerek, bu artık herkesin bildiği bir şey. Hatta Garcy'nin bile... Elbette Amerikalıların bize çok yardımları dokundu, ama artık iyice sunardılar, tepemize çıkacaklar nerdeyse...

— Çok haklısın —dedi Matmazel Tilier—. Agnes Duvald geçenlerde ne anlattı bana biliyor musun? (Sen Agnes'i her halde bilmezsin, küçük, saf genç kız rollerinde oynar), Amerikalı bir diplomatla sıkı fıkı olmuş bu. Ve düşünebiliyor musun, geçenlerde bir gece Montmartre'da bir restorana gitmişler, yemek yiyorlar, derken fıstığın biri bu Amerikalıya göz kırpmaz mı? Adam Agnes'i oracıkta bıraktığı gibi, hop, öteki kızm ardından... Agnescik gece yarısı restoranda yapayalnız kalmış. Bir «Comedie Française» aktrisine yapılacak şey mi bu?..

Ertesi sabah Bedier kendisini çileden çıkaran bir telgraf gördü: Mac Cloy, Krupp ve savaş suçlusu olarak yargı giflnş bir grup Nazi generalini serbest bırakmıştı. Bu ne rezHlik! Fransızlar zaten istim üzerinde, bir de bu baylar halkı provoke ediyorlar... İyi ki bugün Neaîes'le yemek yiyeceğim, kendisine bunun olanaksız olduğunu, böyle bir şeye izin veremeyeceğimizi söyleyeceğim. Her şeye o kadar kolay razı oluyoruz ki, adamlar artık biz yokmuşuz gibi davranıyorlar. Baudry haklı: ulusal çı-

karlarımızı unutmamalıyız. Amerikalılara iyi bir ders vermek şart oldu artık.

Yemekte Neales hemen politikadan söz açtı ve Fransızları haşlamaya başladı:

— Basınınızın tutumu, her türlü rezalet sınırım aştı artık. Monde gibi ciddî bir gazeteden söz ediyorum. Kore'de Çinliler bizi sıkıştırınca bu baylar düğün bayram ettiler neredeyse; sanki Fransız sanayicilerinin gazetesi değil de, «Çin gönüllüleri» gazetesi... Şimdi de «tarafsızlık» üzerine tiksinç birtakım yazılar yayınlıyorlar. Amerika'da Cumhuriyetçi bazı senatörlerin ne havada olduklarını biliyor musunuz siz? Ne zamandır, Avrupa'yı kendi kaderiyle başbaşa bırakmaktan söz edip duruyorlar. Bu tür yazılar onların arayıp da bulamadıkları bir şey, şimdi Fransa' run «öpülecek eli ısırdığım» söylemeye başlayacaklardır.

Bedier savunma yapmaya çalıştı:

— Yurt dışında Monde'un yazılarına gereğinden fazla önem veriyorlar nedense. Gerçekteyse bu

gazetenin arkasında geçmişi bir türlü unutamayan yarı kaçık birtakım moruklardan başka kimse yok. Kaldı ki, bağırmaları da, durumu değerlendirdiklerinden değil, bağırmaya alıştıklarından. Her sağduyu sahibi Fransız bilir ki, eğer Amerikalılar bizi bırakırlarsa, kızılların kolayca yutacakları bir lokma oluruz biz.

Neales yine haşlama tonunda:

— Evet —dedi—, yeri gelmişken kızıllardan söz edelim. La Rochelle'de yine rezil bir gösteri oldu. Doğrusu Fransızlar çok konukseverce karşılıyorlar askerlerimizi; diyecek yok! Go home! diye bağırıyorlar onlara. Biliyor musunuz, mösyö Be- djer, bu tür şakalar tehlikelidir. Ohio'lu, Floridalı delikanlıların Fransa'nın özgürlüğü için can attıkları yok. Yakınlarını bırakmışlar, dostluğumuz adına okyanusu aşıp gelmişler, sizin ayak takımı ise onları «Evinize defolun!» diye karşılıyor. Gerçekten defolabilirler evlerine. Çünkü hepsinin birer evi var ve üstelik fena da değil evleri. Ayak takımı değil çünkü hiç biri. Hoora ve Taft da bunu istiyorlar zaten: askerlerimiz yurtlarına

dönsün, diyorlar. Merak ediyorum, acaba ne yapacaksınız o zaman? Rusları bir yana bırakalım, kendi kızıllarınızla nasıl başe-deceksiniz?

— Gösteri doğrusu beni de çok şaşırttı. Emniyet Müdürü sükunetin sağlandığını söylüyor. İnanm bana Mr. Neales, kızılların zirzopluklarından biz de bıktık usandık. Tam da General Eisenhower'in geleceği bir sırada bu tam anlamıyla bir provokasyon. Komünistlere hadlerini bildirmek gerek artık...

Bedier Nini'ye gitti: okşanmak, aptalca çığlıklara karşılık vermek ve bir kadın bedeninin sıcaklığını duymak istiyordu. Ni-ni'yle hiçbir zaman politikadan konuşmamışlardı: böyle aptal bir kadın ciddi işlerden ne anlasın!

— Bizim atelyede, yakında, asker, subay bir sürü Amerikalının geleceğinden söz ediyorlar...

— Ee, ne olmuş?

— Madam Charpentier çok memnun, müşteriler geliyor, diyor, Amerikalılar karılarına çanta falan alırlarmış. Kızlar çok güldüler bugün... Amerikalılara ne diye bağınyorlarmış biliyor musun? Go home! Gülünç, öyle değli mi?

Bedier'ye baktı Nini; uzanmış, gözleri açık yatıyor ve gü-lümsüyordu. Nini de sustu.

— Biraz uyumalısm. Zavallım benim, çok yoruluyorsun. Ne kadar çok işin olduğunu tahmin edebiliyorum.

Son bir ay içinde Neales'in avurtları birbirine geçmişti. Yeni Yılı neşeli karşılamıştı, içmiş, kahkahalar atmıştı; ama sonra lanet günler gelip çatmıştı; bu arada tabakalarına bile bir kez olsun bakmadığını söylemek yeterlidir her halde.

Eisenhower'in Paris'te en aşağı bir hafta kalacağını sanıyordu, ama general pazar günü gelmiş ve hemen, salı günü gi-

deceğini söylemişti. Orly havaalanına yalnızca resmî görevlilerle on kadar gazeteciyi bırakmışlardı. Neales, Eisenhower'in Paris'e zaferden sonraki gelişini anımsadı; o zaman generali yüz binlerce Parisli karşılamıştı; şimdiyse arabası bomboş yollarda uçarcasına gidiyordu. Generale eşlik eden albay Stone'un korkudan tüyleri diken diken olmuştu. Her halde Schirke de böyle hissetmişti kendini Paris'te, diye düşündü Neales, ama Schirke von Stupnage'in arkadaşıydı, Eisenhower ise Paris'in kurtarıcısı...

General Kleber caddesinde konforlu bir otele yerleştirdiler, beraberindeki kurulu ise «Astoria»ya... Pazartesiyi Neales can sıkıcı bir bekleyiş içinde geçirdi. Bu arada Bedier telefon etti: Eisenhower'le kabul resminde görüşebileceğini ummuştu, ama mademki tüm tören programı ertelenmişti, o zaman, acaba general kendisini ayrıca kabul edemez miydi? Neales kızgın kızgın, «Generalin size ayıracak zamanı yok» dedi.

Eisenhower, Pleven'i, Schuman'ı, Moch'u ziyaret etti. Moch, «Komünistlerle nasıl başettiğimizi göreceksiniz generalim» dedi. Eisenhower kibarca gülümsedi. Akşam albay Stone* Neales'e, «Diyelim ki, dedi, bu adamlar kızıllarının çanlarına ot tıkadılar, ama ben yine de bunların ordularına falan inanmıyorum: eğer bu kızıl şamatacıları almayacaklarsa orduya, peki kimi alacaklar? Moch silâh teslimatının artırılmasını istiyor... Korkarım ki yarınki düşmanlarımıza veriyoruz bu silâhlan...»

Sah günü epey güriitlülü geçti. Kış güneşi sisi yarmış, kırmızı bir top gibi asılıydı gökyüzünde. Neales «Astoria» da oturmuş albay Stone'la konuşuyordu. Birden nöbetçi subay girdi içeri: «Kızıllar göründüler, ellerinde koîlektif bir dilekçe var...» Stone her halde kimsenin içeri bırakılmamasını emretmişti. Neales pencereden bakınca deliye döndü: Emniyet Müdürü gene atladı. Çok ilginç, ne geçiyor acaba Fransızların kafasından? M.P. komutanını çağırdılar. O da emniyete telefon etti. İçi polis dolu kamyonlar gelmeye başladı alana. Ama yine de Elysee alanındaki kalabalık azalmıyor, tam tersine katılan yeni gruplarla kabanyordu. Gelenlerin ellerinde imza listeleri ilişik dilekçeler

vardı: «General Eisenhower, evine dön!» Neales deliye döndü. Diyecek yok doğrusu! «Koîlektif dilekçe»ymiş! Nerede kaldı göklere çıkarılan Fransız nezaketi? Bunu bile yitirmişler artık...

Öğle saatinden sonra grevler başladı. Neales'e aralıksız rapor veriyorlardı: «PTT işçileri greve gitti... Citroen... Berty işçileri... Gaz işçileri... Sorbonne öğrencileri... depo işçileri... belediye memurları... S.N. C.F...» Neales polisin kalabalığı dağıtışına baktı. Sonra pencere kenarından ayrıldı: genç bir kadını yerde sürüklüyorlardı, yüzü gözü kan içinde kalmıştı kadının. Neales yüzünü buruşturdu; şiddete başvurmadan olmaz tabii, ama yine de kadının yüzüne vurmayabilirlerdi. Bir Fransız kadım için dış görünüş her şey demektir...

Akşama doğru ortalık biraz daha sakinleşti. Emniyetten açıkladıklarına göre iki yüz kızıl tutuklanmıştı. Neales yeniden pencere kenarına gidip baktı, güzel bir cadde: Champs-Elysees... Fransızlarsa kendilerine güvenli, inançlı: dövüş, çığlıklar, kan... ve derken, çocuklar ellerindeki balonları uçuruyorlar gökyüzüne... Kırmızı, yeşil, mavi balonlar... Neales yükselen balonlara hayran hayran baktı, balonlardan biri doğruca «Astoria»ya doğru uçuyordu. Neales birden balonun üzerindeki yazıyı gördü: «General Eisenhower, evine dön!» Bu ne lanet bir memleket böyle! Fransızlar tıpkı Bedier'leri gibi kendilerini karşı konulamaz yaratıklar sanıyorlar, oysa bütün bu yaptıklarıyla nefretten başka bir şey uyandırdıkları yok. Belalıların küstahlığı var hepsinde. Belki eskiden bir ulustular, ama bugün sokak süprüntü-sünden başka bir şey değiller. Uzun süre korudum onları, ama artık beni bile nefret ettirdiler kendilerinden...

Bill Coster tembel tembel esneyerek: — Ne yazıyor ki şu balonun üstünde? diye düşündü. Bern-son, Parislilerin Eisenhower'i çiçek yağmuruna tutacaklarını

sanıyordu herhalde. Oysa bu çirkef kent ancak Sarı'mn kızı gibi orospuların hoşuna gidebilir...

Bili gidip «Astoria» ya bir göz atmak istedi: Stone görüşmelere dair bir şeyler anlatırdı belki. Polis, canla başla Fran-sızları otelin girişinden uzaklaştırmakla meşguldü. Yakaladıklarını polis arabasına götürüyordu. Aptal bir halk bu Fransızlar, diye düşündü Costef, bunların ince zekâlı ve esprili oldukları lafı nerden çıkmış, anlamıyorum. Genç bir delikanlı, ya bir boks maçına gitmeli, ya da arkadaşlarıyla oturup iki kadeh bir şeyler yuvarlamalı değil midir? Oysa bunlar ne yapıyor, birtakım aptalca bildiriler imzalayıp sokağa dökülüyorlar. İnsan politikayla da uğraşır, ama eğer karşılığında para alıyorsa... Oysa Fransızlar için politika bir tutku...

Coster birden çok şık giyimli, güzel bir kadın gördü. Kalabalık arasından titizce kendine yol açmaya çalışıyor, «Astoria» ya yaklaşmak istiyordu. Polisleri de aptal bu milletin, diye düşündü Coster, dürüst, aklı başında, şık insanları kızıllardan ayırmasını bile bilmiyorlar. Kıza yaklaşıp kibarca sordu Cos-ter:

— Birini mi aramıştınız matmazel?

(Ne dersen de, kızları büyüleyici doğrusu...) Kız koltuğunun altındaki kartonu uzattı: «General Eisenhower, evine dön!» Bili şaşırmıştı:

— Bana bakın, ne diye böyle saçmalarla uğraşıyorsunuz siz? Ne güzel bir suratçığımz var oysa... Başka şartlar altında olsaydı, hemen yemeğe çağırırdım sizi...

Kız barut gibiydi:

— Yanağınıza tokadı yerseniz görürsünüz siz yemeği... Bili kızmıştı. Hemen orada duran polislerden birini çağırdı:

— Yakalayın şu kızıl cadıyı!

Albay Stone hiçbir şey anlatmadı görüşmelere ilişkin ve Bili bağıra bağıra esneyerek, o günkü yazısını dikte etmeye baş-

ladı: «Fransız halkı, gösteri yapmaya kalkışan bir avuç Moskova ajanım geri püskürttü...»

Ertesi gün yine sıkıntıdan patladı: Brüksel, La Haye, Kopenhag, Oslo, Roma... Kentten kente geçiyorlardı. Her yerde Bakanlar kendilerini pek yoksulmuş gibi gösteriyorlar ve ne askerleri, ne de paralan olmadığından yakınıyorlardı. Ve yine her yerde kızıllar, «General Eisenhower, evine dön!» diye bağırıyorlardı. Avrupalılar bir de Amerika'nın tekdüzeliğinden söz ederler! Çok saçma bu! Bizde herkesin ayrı bir yazgısı vardır. Oysa burada sıkıntıdan ölebilir insan, romantik kimse yok. Kaplan avı düşleri kurup duruyordum, oysa burada her gün aynı yakınmaları ve aynı küfürleri dinlemek zorundayım. Muhakkak ki La Haye temiz kent, Roma'ysa nedense İtalyanların övünüp durduğu tiksinç birtakım yakmtılarla dolu bir çöplük. Ama hepsi de para dileniyorlar ve hepsi de Amerikalılara sövüyorlar. Savaşmak isteyen hiç yok. Ödlek, asalak teresler! İyi ki yakında memlekete dönüyorum! Gerçi New York'ta da neşeli şeyler beklemiyor beni. Victoria ya bir firavun mumyası satın almıştır, ya da vejetatif sinir sistemini tedavi edecek yeni bir doktor bulmuştur; yani Bernson'dan aldığım para-cıklar havaya gitti... Ama New York'ta hiç değilse oturup Jim'le kafayı çekebilirim: yaman oğlandır Jim...

Coster, şişe arkadaşı yokluğu çekiyordu. Eisenhower'in beraberindeki gazetecilerin hepsi küçük birer kariyeristti, Sto-ne'a yaranmak ve Hollanda başbakanıyla konuştuktan sonra generalin yüzü gülüyor mu yoksa asık mı diye bakmaktan başka bir şey yapabilecek adamlar değillerdi. Hepsinden nefret ediyordu Bili. Paris'te Neales'e de kızmıştı. Bu ahmak herifin, tabakalardan başka bir şey düşündüğü yok. Fransızları bile yola getirememiş daha, bir de tutmuş bağımsız bir gazeteciyle astıy-'la konuşur gibi konuşuyor. Lâğım herif!

Ama Frankfurt'ta keyfi yerine geldi Bill'in: General Da-wes, Coster'm basit bir gazeteci olmadığını, Prag'da üstün basan

göstermiş bir kişi olduğunu söyledi ve kendisini yemeğe çağırdı. Dawes'tan hoşlanmıştı Bili: General Fransızlara sövmüş, Almanlarla işlerin tıkırında olduğunu söylemiş, çokça içmiş ve

neşeli fıkralar anlatmıştı. Son olarak da bir hokkabazlık gösterisi yapmıştı Dawes: Albay Stone'un cebine küçücük bir peçete sokmuş, yerine kocaman bir çarşaf çıkarmıştı. Herkes, en çok da Dawes'in kendisi ve Bill gülmüşlerdi. Coster hayranlık içindeydi: işte gerçek bir Amerikalı! Bir yandan dünya çapında işlerin içinde, bir yandan da masaya oturdu mu, neşeli bir delikanlı; Bizim gücümüz böyle adamlara sahip olmamızda, şu çürümüş, kokuşmuş Avrupa'yı baştan başa dolaşsan böyle birisini bulamazsın.

Coster, Eisenhower'in Almanya başarısını ayrıntılarıyla yazdı. General gerçek bir şövalye olduğunu göstermişti: büyük bir gönül yücelikle, dünkü düşmanlarına geçmişi unutacağına ve Wehrmacht'in şerefine bir halel gelmeyeceğine dair söz vermişti. Bu sözler üzerine bir Alman generali gözyaşlarını tutamamış ve ağlamıştı. Bili, Stone'a, «Helal olsun şu Eisenho-wer'a, dedi, gerçi Almanlar da ahmaktırlar, ama Fransızlara bakınca, adam gibi adamlar. Savaşacağız dediler miydi savaşır bunlar.»

Dawes'in yanında gerçi keyfi fena değildi Coster'in, ama yine de, «Çarşambaya Paris, oradan son yazımı gönderirim, sonra doğru memleket...» düşüncesiyle rahatlıyordu.

Bedier köpürüyordu: Eisenhower'in nerden aklına esti de Nazi generallerine ilânı aşk ediyor? O bunu yapmasa da Fransa'da hava zaten elektrikli. Pek çok kimse Baudry gibi düşünüyor. Öte yandan Komünistler çarşamba günü miting yapacaklarını duyurup duruyorlar, Eisenhower'i ıslıklayacaklarmış. Korkarım epey insanı ayaklandırabileceklerdir: Neales bir türlü anlamıyor: bizde Almanlar daha hiç unutulmadılar.

Neales artık Emniyete güvenmiyordu; bu yüzden doğrudan Bedier'ye sordu: herhangi bir taşkınlığa yer verilmemesi için bütün önlemler alınmış mıydı? Bedier onun içini rahat ettir-

mek için hemen atıldı: merak edecek bir şey yoktu, on bin polise savaş alarmı verilmişti,* gösteri engellenecekti.

Bedier'nin neşesi yerine gelmişti: Neales yine de, bana güveniyor. Sandalyemi koruma şansım tamamen tükenmemiş demektir... Eisenhower'le bir görüşebilseydim çok iyi olurdu. Neales söz verdi bunu sağlayacağına. Komünistleri Champs-Elysees'ye yaklaştırmamalı...

Mavimsi bir alacakaranlık çökmüştü kente. Sembat yürüyerek evine dönüyordu. Genç bir ressamın sergisinden çıkmıştı. Kızmıştı ressama: biraz Matisse, biraz Braque, kendinden hiçbir şey yok. La Boetie caddesinden Champs-Elysees'ye doğru ağır ağır yürüyordu; artık resim falan düşünmüyor, hayran hayran Paris'i soluyordu. Ama, bu da gerçekten en büyüleyici saatleriydi Paris'in. Bazı pencereler hafifçe aydınlanmıştı; tatlı bir serinlik vardı; kül rengi evler daha da kederli görünüyordu; çıplak kestane dalları soluk çinimürekkeple çizilmiş gibiydi; hafif bir sis yoldan telaşla geçen kadınların yüzlerini, filelere doldurulmuş portakalları ve leylak rengi ıslak asfaltı daha bir gizemli yapmıştı. Paris'i çok çizdim, ama bu heyecanı bir türlü veremedim: uzun bir yola hazırlık, ya da artık genç olmayan bir insanın son tutkuları... Resimlerime yansıtamadığım bu benim...

Champs-Elysees'ye çıkan yollardan birinde Sembat polislerin sıkıştırdığı bir kalabalık gördü. Sembat sokak kavgalarını, kepli işçileri, yaygaracı kızları, çığlıkları, şarkıları severdi: bunlar ona, herkesle birlikte olmanın kısacık mutluluğum] tattığı ağustos ayaklanmasını anımsatıyordu. Şimdi de tam bunu anım-samıştı ki, birden Yvonne'u gördü kalabalığın arasında. O hiç kimseninkine benzemeyen gerilmişliği, heyecanı, sertlikle içice sevimli yumuşaklığıyla Yvonne'un yüzü ne zamandır onu kendisine çekiyordu; Rene'nin evinde Nice olaylarını konuşurken, sonra, Dumas'nm gömülme töreninde bu çekimi şiddetle yaşamıştı. Şimdi de öyleydi Yvonne, polis zincirini kırıp geçecek

gibiydi: öyle bir yoğunlaşmış irade, öyle bir yorgunlaşmış ateşti. Sembat, Rene'yi fark etmemişti.

— Niye şaştın? —dedi Ren6 gülümseyerek.— Bırakmıyorlar. Eisenhower'i incitiriz diye korkuyorlar herhalde.

Sembat birden anımsadı: öyle ya, dün barda Eisenhower'a karşı bir miting yapılacağım söylüyorlardı... Komünistlerin hakkı var: yeniden Alman tümenlerinden söz etmek ne iğrenç bir şey! Neden damların tepesine yatıp Nazilere ateş ettim ben peki? Neden öldü Le''ontine?..

— Ben de sizinle geliyorum...

Berty işçileri Concorde alanına doğru ilerliyorlardı. En önde makinist Gabin yürüyordu. Bir hafta önce Lejean'dan bir mektup almıştı Gabin. Lejean, La Rochelle'de durumun iyi olduğunu, dökerlerin yiğitçe dayandıklarını ve Amerikan silahlarını gemilere yüklemediklerini; kendisi hakkında üçüncü ve yeni bir davanın daha açıldığını ve duruşmanın şubatta olduğunu yazıyordu. Gabin, Lejean'm mektubunu işçilere okumuş, onlar da dökerlerin kendilerine örnek olduklarını söylemişlerdi.

Rıhtım boyunca yürüyordu işçiler. Seine yılan derisi gibi kederli ışıltılarla ölgün ölgün parlıyordu. Bir römorkörün boğuk homurtusu duyuldu. Fabrikanın yangılı,! kocaman gözü bir an kıpkırmızı kesildi. İşçiler Concorde alanına vardılar. Alan, polis kordonu altındaydı ve bomboştu: parke döşeli kocaman bir dans salonunu andırıyordu. Polisle ilk çatışma burada çıktı. Gabin, tornacı Remy'nin yere düştüğünü gördü. İncecik bir kan dereciği kaldırım taşından yere akıyordu. Gabin haykırdı: «Ah, demek öyle!» Kurşun gibi ileri fırladı. Ardından otelci işçiler koptular... Concorde alanı bir anda coşkun bir devinimle dalgalandı.

Lucie belediye nüfus dairesinde, nüfus cüzdanı dolduruyor-du. Karşısında genç bir işçi vardı: evli değilim, diye açıklıyordu işçi, ama kiz benimdir, nüfus cüzdanına Marie-Claude Duval

diye yazın adını. Kepini eline almış pat pat diye dizine vuruyor ve ikide birde saatine bakıyordu. Lucie düşünüyordu: ne kadar da Pepe'ye benziyor! (Marie'nin gösterdiği fotoğrafı anımsamış-tı). İşçi sonunda dayanamadı ve:

— Eğer —dedi,—¦ işimi çabucak görüp beni bırakırsanız çok iyi olur... Bizimkiler çoktan «Astoria»ya varmışlardır...

Lucie gülümsedi:

— Hemen, şimdi. Ben de oraya gideceğim zaten... Lucie'nin şefi Bonnier, gösterinin yasaklandığını ve nüfus

dairesi memurlarının böylesi sokak olaylarına karışmalarını kendisinin hiç de hoş karşılamayacağını söylemişti.

— Yalnızca bir politik inanç konusu değil, aynı zamanda bir nezaket sorunu bu, demişti şef.

Lucie eliyle saçlarını düzeltmiş ve dudaklarına boya sürerken: ,

— Eğer söz konusu olan Amerikalılarsa —demişti,— nezaket denen şeyi hiç anmamak yerinde olur kanısındayım... Öte yandan işime son vereceğiniz tehditleri de bana vız gelir Bay Bonnier. Almanlar ön yıla mahkûm ettiler beni ve bunun üç yılını damda geçirdim...

Ve Lucie nüfus dairesinin tüm memurlarını da yanma alarak mitinge gitti. Bir zamanlar, bildiriler, Formige'nin evinde yaşanan mutluluk dakikaları, hapishane, endişeler, Roberfc'in ölümü yardı. Çok yıl geçmişti aradan ve, Lucie artık saf bir genç kız değildi... Çevrede işinden dönen, aperatif içen, akşam gazetelerini okuyan, gülen, somurtan insanlar vardı. Her şey yoluna girmişti;'onunsa hâlâ kendine özgü bir hayatı yoktu: rafa yapışmış fincan... Böyle derdi kendisi için.

Bir evin kapışma iliştirilmiş küçük bir mermer plaka gördü: «Yiğit Jean Cholet 22 Ağustos 1944'te burada can verdi.» Kurumuş birkaç çiçek... Hayır, her şey bitmedi daha! Jean Cholet öldü, ama şimdi başkaları var, ve belki Robert'lerden birini tutuklayacaklar bugün, ya da kurşunlayacaklar... Artık kartlar açık: Amerikalılar Almanlarla anlaştılar. Eisenhower, Robert'e.

Pepe'ye, bana... işkence yapan Gestapo Greiser'e tatlı diller döküyorsa eğer hiç şaşmamalı...

Lucie birden olanca gücüyle haykırdı: «Eisenhower, defol!» Sesi, otomobil gürültüleri ve insan sesleri arasında yitip gitmişti.

Profesör Bruant dersini bitirmiş, kürsüden iniyordu. Öğrencilerden birisi kendisine yaklaştı ve:

— Hemen şimdi Champs-Elysees'ye gidiyoruz biz. Eisenhower, Fransız gençliğinin satın

alınamayacağını öğrensin...

— Neden bu politik tartışmaların içine giriyorsunuz?

— Bu politika değil. Bu, her Fransızın vicdan sorunudur. Biz sizin Almanlarla çalışmayı reddettiğinizi biliyoruz. Sonra Dumas'nın da arkadaşıydınız. Siz de mi kınıyorsunuz bizi?

Profesör Bruant biraz sustu, sonra:

— Belki de —dedi,— siz haklısınız çocuklar. Profesör Bruant dışarı çıktı. Paltosunun yakasını kaldırdı:

rüzgâr soğuk esiyordu. Dumas olsaydı, diye düşündü, muhakkak giderdi şimdi Champs-Elysees'ye. Aslında haklılar da: ne diye savaşacağız Ruslarla? Hem de Wehrmacht'la elele vererek... Politika artık her yere girdi... Biz de bağırırdık gençliğimizde, ama ya profesörlerimizi yuhalamak için, ya da bir karnaval falan olduğu için... Hayat pek katı, pek zor günümüzde. Belki de, ben de bütün yaşlılar gibi yeni zamana küsüyor, surat asıyorum? Oysa onlar ne kadar neşeli: şarkılar söylüyorlar ...Polisle çatışacaklar... Dumas olsa muhakkak giderdi...

Öğrenciler Saint-Michel bulvarı boyunca yürüyorlar ve şarkı söylüyorlardı. Kahve teraslarında oturan öğrenciler de vardı. Bunlardan kimisi yürüyenlere sövüyordu: «General de Gaulle-; ne zaman çanına ot tıkayacak şu komünistlerin?..» Kimisi kayıtsız kayıtsız gülümsüyordu: kavga için kaşınıyor bunlar! Kahvede oturup Nini'ye ya da Margot'ya kur yapmak çok daha güzel oysa! Öyle ya, son dem bu demler; memuriyet, mide ülseri, vergiler, yaşlılık... kapıda.

Seine nehri yakınında polis göstericileri dağıttı ve on-on beş

kadar öğrenciyi tutukladı; geri kalanlar dağıldılar. Otobüsler, barışçıl, sakin geçiyorlardı. Bir çiçekçi kız menekşe satıyordu. On-on beş dakika sonra öğrenciler bu kez Seine'in öbür kıyısında toplandılar ve «Marseillaise»i söylemeye başladılar.

Marie matbaa işçileriyle birlikte Belleville'in eğri büğrü sokaklarında yürüyordu. Burada ne ışıklı kahveler, ne süslü vitrinler, ne de moda düşkünü züppeler vardı. Sıvaları çatlak eski evler döküntü içindeydi. Soğuktan buz kesmiş bir kadın kömür dolu bir kova taşıyordu. Çinko kaplı bir tezgâhın başında bir işçi şarap içiyordu. Küçücük bir kız çocuğu, fırlatılıp atılmış bir oyuncak bebek gibi, kaldırıma çökmüş, ağlıyordu. Halk göstericilere onaylayın bakışlarla bakıyordu; birkaç kişi bağırdı: «Söyleyin ona, çekip gitsin Amerika'sına!..»

Chaumet, Marie'ye:

— Otuz yıldır çalışıyorum —dedi.— Neler geldi geçti dizgi makinemden... Ama Almanlar zamanında dayanamadım, gittim bir patates tarlasında çalıştım. Şu işe bak! Alçak herifler şimdi de tutup Almanlarla anlaşıyorlar. Hayır, böyle yaşamaktansa, yüz kez ölmeye razıyım ben...

İşçiler durdular, dağıldılar; rıhtıma vardıklarmdaysa, her yan insandan kapkara görünüyordu. İşte Paris bu! diye düşündü Marie. Görsünler gücümüzü! Pepe", Jeannot bir faşistin kumandasında talim yapsın diye ölmedi. Hayır, Jeannot mutlu olacak; eğer buna da inanmazsam, hayatımın hiçbir anlamı kalmayacak; hayatta başka kimsem kalmadı. Ama hayır, Partim var. Pepe kurşuna dizilmeden önce yazmıştı: «Sevgili Partim benim.» Böyle vedalaşmıştı Fransa'yla Pepe... Amerikalılar, önünde sonunda defolup gidecekler, başedemezler bizimle...

Şablon Etoile alanında, Meçhul Asker Anıtının yanında duruyor ve Fransa'yı düşünüyordu: kaç kez düştü ve kaç kez yeniden ayağa kalktı! Haritaya bakarsan Avrupa'nın küçücük bir parçası. Ama Fransa bu! Silip atamazsın. Kültür elbise değildir, modaya uymayabilir. Racine'i, Voltaire'i, Balzac'ı, Hugo' yu, Convention'u(*) unutmak? Hayır, olacak şey değil bu! Evet «Cola-Cola»dan falan hoşlanan soysuzlar yok değil, ama kaç kişi bunlar? Bizler, Fransızlar neden Amerikalılar gibi yaşamak zorunda olalım? Amerikalılar bizden daha kalabalık ve daha zenginler diye mi? Ancak Bedier gibiler böyle düşünebilir. Ardımızda bıraktığımız yüzyiiian unutuyorlar böyleleri. Hayır, halkımızın yüreğindeki ateş sönmedi daha, şu insanlara bakmak yeter bunu anlamak için; her birinin ailesi, binbir türlü derdi, sıkıntısı var, ama yine de koşup gelmişler buraya. Ömrümde bu kadar polisi bir arada görmedim. Ama dağıtamıyorlar işte kalabalığı... Kim anlatacak Paris'in yiğitliğini? Kolay değil bunu görebilmek; şakaların, kahkahaların ardında gizli bir mertlik bu: insanlarımız kahraman gibi görünmeye utanıyorlar sanki... Meşhul asker mezarında her zamanki gibi ateş yanıyor... Kim gömülü burada? Paris'Ii bir işçi mi? Yoksa Bourgone'Iu bir şarapçı mı? Belki de Toulousc'lu bir tezgâhtardır? Neden öldüğünü bile bilmiyorlar belki? On yaşındaydım o zamanlar, Kayzer'e karşı bir savaş bu, diye.konuşurlardı okulumuzda. Belki de öyle değildi... Açık konuşmak gerekirse politikadan hiç mi hiç anlamıyorum. Komünistlerin düşüncelerinin doğru olup olmadığını bile söyleyebilecek durumda değilim, ama şu anda tartışılamayacak bir şey varsa, o da Fransa'yı komünistlerin savunduğu... Fransa ise şu ya da bu hükümet demek değil, kocaman bir dünyadır, Loire kıyısında bir ağaçtır, Baudelaire'in bir şiiridir, şakadır, hüzündür, Dumas gibi bir adamdır ve soluk maviliklere uzanmış bir çan kulesinin tepesindeki küçücük horozdur. İlkeler üzerinde tartışabilir, ama

(*) Kral XVI. Louis'nin devrilmesinden sonra Fransa'da 1792-95 yılları arasında işbaşında bulunan Kurucu Meclis (ç.n.).

I

il

söz konusu olan Fransa'ysa eğer, tüm tartışmalar biter. Burada ölene kadar direnmek gerek. Dokuz yüz kırk yılı bir daha yinelenmeyecek: bir baygınlıktı o, ölüm sananlar yanılıyordu. Biz şimdi Verdun'da gibiyiz, yabancıların anlamadıkları da bu. Fransa'yı kimseye teslim etmeyeceğiz...

Şablon Champs-Elysee'ye döndü. Kleber caddesinin köşesinde bir polis onu durdurdu. Bu sırada yüzlerce gösterici polis zincirini yarıp ileri atılmıştı. Polisler önlerine geleni copluyorlar-dı. Şablon kendisini durduran polise gazeteci kartını da gösterebilirdi, ama bunun yerine iyice gerilip adam? bir yumruk attı ve elinden copunu kaptığı gibi ileri atıldı:

— Şimdi sıra Eisenhower da!..

Mado işçilerin arasında yürüyordu. İtalya alanına gelince geçmişi anımsadı: atlı karınca, hüzünlü hüzünlü iç çeken eski bir laterna ve elini sıkan Sergey'in eli... Nasıl koruyabilmişti bu heyecanı bunca zaman? Bugün bile duyuyordu elinde Sergey'in elinin sıcaklığını. Güvercinin çektiği minik şans kâğıdında ne yazıyordu: «Yüreğini ferah tut, aşk denilen şey seni hiç bırakmayacak.» Ertesi gün Sergey, «Gidiyorum...» demişti. Ağlamıştı Mado, tcr-ketti beni, diye düşünmüştü. Doğru değildi oysa bu; terketmek istemişti belki, ama yapamamıştı, aşk daha güçlü çıkmıştı. Şimdi de onunlaydı Sergey...

Gülümsedi Mado: bu tanımadık, ama kendisine çok yakın insanların arasında rahat duyuyordu kendini. İleri doğru koştu... Baktı, herkes koşuyordu. İşte, elçilikleri şu değil mi?. Ve olanca sesiyle haykırdı: «E-vi-ni-ze...» Binlerin sesi tamamlandı: «Dönün!..» Kafasına kocaman bir kep geçirmiş bir oğlan ellerini çırparak bağırıyordu: «Go Home! Go home!»

Coster, «Astoria»dan kendi oteline dönüyordu. Caddeler insanla doluydu. Bili sinirlendi: ne diye bırakmışlar bu kenar

mahalle süprüntylerini buraya? Serseriler, anaforcular! Hayır, bizim bu yaptığımız iş değil: asalak sürüsü besliyoruz... Bili kalabalığı itip kakmaya başladı.

— Yavaş olsana biraz... dedi birisi..

Bili, anlaşılan sövmüş olacak ki, küstah Fransız bağırmaya başladı:

— Amerikalı!..

Bir anda çevresinin sarıldığını gördü Coster, gazeteci kartını gösterdi, ama aldıran yoktu, herkes bağırıyordu:

— Evine dön!

Coster yürümek istedi, ama kızın biri ani bir hareketle koluna girdi ve zıplayarak çevresinde dönmeye ve onu da döndürmeye başladı. Coster korktu: bu Fransız kanlan çok ateşli oluyorlarmış, parçalarlar bunlar şimdi beni. Hiç polis de yok çevrede. Mıymıntı herifler, aradığın zaman bulamazsın!.. Keşke kalabalık dağıtılana kadar «Astoria»da bekleseydim... Öldürür, parçalar beni bu azgın karılar!.. Umutsuzlukla bağırdı:

— Onlardan değilim... Ben de karşıyım Eisenhower'a! Kimseyi etkilemedi bu sözler. Çığlık çığlığa bağırmaya devam ediyordu kızlar:

— Evinize dönün! Evinize dönün! Coster onlannkini bastıran bir sesle:

— Yarın dönüyorum —dedi,— şerefsizim ki yarın dönüyorum!

Herkes alkışladı. Kızlardan birisi gülerek:

— Bilemezsiniz —dedi,— sizlere nasıl müteşekkiriz! Ama, lütfen, bir daha gelmeyin olur mu?

— Olur, gelmem bir daha, adımın Bill Coster olduğu nasıl doğruysa, bu sözüm de öyle doğrudur.

Sonunda kalabalıktan sıyrılabildi ve kendini bir taksiye attı. Saatlerce dövülmüş, işkence edilmiş gibi duyuyordu kendini; ağzının içi kupkuruydu, iki bardak sodalı viskiyi bir dikişte içti. Bu baldırıçıplaklara-yalan söylemedim, bir daha buralara ayak atarsam iki
olsun... New York'ta köprü altlarında sürtmek

bundan bin kat daha iyidir. Bernson sıcacık evinde oturup keyif çatarken, ben niye postumu tehlikeye atayım? Victoria denilen cadıyı da defedeceğim, ondan da, onun vejetatif sinir sisteminden de bıktım, onun da içine tüküreyim! Bill Coster sakin kafayla viskisini içmek istiyor. Nokta.

Neales generalin kızdığını sanmıştı, ama o gösteriyle hiç ilgiîenmiyormuş gibi yapıyordu. Neales iki bin yedi yüz kızılın tutuklandığını anlatmaya başlayınca da, onun sözünü keserek:

— Bu polisin işi... —dedi.— Avrupa ordusu konusundaki toplantı için hazırlıklarınızı tamamlayın siz. Altı şubatta general Speidel ve general Ramcke Paris'e gelecektir.

Neales dayanamadı:

— Sorunun ne kadar önemli olduğunu anlıyorum, ama, bilmem ki, Fransızlan bu sıralar daha fazla sinirlendirmek doğru olur mu? Hiç şüphesiz, komünistler değil sözünü ettiğim, ama bizi destekleyen çevreler de iki Nazi generalinin buraya gelmesi konusunda çok duyarlılar... Fazlaca karışık bir sorun bu...

(Bu sözlerinden dolayı Neales sonraları kendini çok kınadı. Aslında burada yapmak zorunda olduğum işe diplomatik iş'ten başka bir ad verilemez, ama yine de ben general için bir askerden ve Danovan'ın astından başka bir şey değilim, Keşke hiç ağzımı açmasaydım, hele de o lanet mitingten sonra...)

Eisenhower soğuk bir tavırla, sorunun politik yanını Pleven' in Washington'da halledeceğini; komünizme karşı bir Batı duvarı örülmesinin söz konusu olduğu bir sırada bölgesel boş inançları hesaba katmanın saçma olduğunu söyledi.

— Diplomatlara özgü olan bir hastalığa yakalanmışsınız bakıyorum. Onlar da bir ülkede uzun süre kaldılar mıydı, kendi ulusal çıkarlarını unutup, o ülkenin çıkarlarını düşünmeye başlarlar.

Neales susuyordu, aklı duracak gibiydi.

— Herhalde —diye ekledi general,— bundan sonraki ça-

lışmalarmızı Amerika'da sürdürmeniz daha yararlı olacak? Şimdi gelelim toplantı sorununa... Hollanda Savunma Bakanının neden istifa ettiğini herhalde biliyorsunuzdur...

Öfke içindeydi Neales, ıskartaya çıkarılmış gibi duyuyordu kendini: yaptıklarıma böyle teşekkür edilecekti demek! Kim destekleyecek peki beni? Herhalde Danovan değil. Dawes şanslı çıktı: aü birinci geldi çünkü. Oysa beni geri gönderiyorlar, nedeni, Fransızlar iyice kokuştular. Çok aptalca bir şey bu, ama tam da böyle.

Washington'da kendisini bekleyen yaşantıyı tiksintiyle düşündü. Korkunç bir şey! Ne akla, ne de yüreğe seslenen hiçbir şey yok. Danovan, Robert, entrikalar, uyuşuk bir taşra kenti. Diyecek yok, gerçekten alıştım Fransa'ya, her şey gözünü mut-landırıyor insanın burada... resimleri, kadınları, manzaralar... Marne kıyısında küçük bir restorana girmek ve orada politikadan uzak birkaç saat geçirmek, cennette olmakla eşdeğer...

Hüzünle tabakalarına baktı: Fransa'dan elimde kalan tek anı bunlar... En son bulduğu tabakayı alıp masanın üzerine koydu: üzerinde bir Firigya kalpağı, kılıç ve «Ya özgürlük ya ölüm» yazısı bulunan küçücük bir gümüş tabakaydı bu. Neales dalmıştı: peki ben özgür değil miyim? Hiç kimseyi sevmiyorum, ailem yok. İyi ki yok... Belki de işim bağlıyordur beni? Hayır, her an bırakabilirim onu, elimdeki «ALCOA» hisse senetleri ömrüm boyunca yeter bana. Ya fikirlerim, onlar da mı bağlamıyor beni? Hayır. Robert değilim ben. Hiç şüphesiz, dürüstçe yerine getirdim görevimi, ama hiçbir zaman Başkanın sözünü ettiği o «Amerika'nın tarihi görevi» gözlerimi körletmedi. Evet, Amerikalilar dünya egemenliği için çalışmalılar, ama bu bir oyun kuralıdır, yalnızca oyun, yoksa inanç değil. Bedier'nin beni sık sık götürdüğü Marne kıyısındaki o küçük restorancığın sahibi olsaydım eğer, dünya politikası turizmin, şarap bodrumlarının ve kızarmış levreklerin çevresinde dönmeli derdim. Şu Jacobenler çok saf insanlarmış: ne demek «Ya özgürlük ya ölüm?» Özgürlük ölümden ayrı bir şey değil, tâ kendisi...

Birdin gülümsedi: hayır, özgür değilim ben, bir tutkum var: tabakalar. Eğer savaş olmazsa, Paris'e yerleşirim. «Plaisir de France» da sözü edilen Dominiken Freville'in tabakasını bulmalıyım. Fildişinden bir tabaka bu ve üzerinde surlar yazıyor: «Amerika'yı değil, sevgili Lucie, senin yüreğini keşfettiğim için mutluyum!»

Bedier telefon etti, heyecandan kekeliyordu:

— Yeniden hatırlattığım için bağışlayın... Generalin beni kabul edebileceğini söylemiştiniz de... Oysa yarın İzlanda'ya uçu-yormuş duyduğuma göre?..

Neales yüzünü buruşturdu: ne yüzsüzlük! Söz verdiği, (<?Her şey yolunda olacak») halde, gösteriyi bile engelleyemedi. Zampara serseri! Bir de Eisenhower'in kendisini kabul etmesini bekliyor... Hayır, iyice soysuzlaştı bu Fransızlar...

— Gcneral'in daha önemli işleri var... Yeri gelmişken söyleyeyim, gösteri konusunda sizin taşıdığınız sorumluluktan haberi var generalin... Kızılların kudurganlıkları hâlâ devam ediyor... Bu başarınızdan dolayı sizi kutlarım doğrusu...

Neales'in keyfi yerine gelir gibi olmuştu: bu akşam orospularına gidemez Bedier. Anlasın, bizim ekmeğimizi yemenin ne demek olduğunu!

Neales'in sözleri perişan etmişti Bedier'yi: bu Amerikalı da fazla oluyor art;k. Komünistler bu konuda haklılar: Neales ve benzeri baylar hiç de kibar değiller bize karşı. Unutmamaları gerekir ki, bir Benilüks(*) ülkesi değiliz biz... Nasıl önleyebilirdim gösteriyi? Benim işim de değil zaten bu... Moch'sa elinden geleni yaptı. Amerikalılar Fransızları tanımıyorlar, bizim halkımız özgürlüğüne düşkündür. Fransız direnişinin ne demek olduğunu da görecekler yakında... Bütün bunlar böyle olma-

(*) Belçika, Niderland (Hollanda) ve Luxemburg'un kısaltılmış ortak adı ve bu ülkeler arasında 1943 - 44 yılında kurulmuş gümrük - ekonomi birliği (ç.n.).

sına böyle de, benim şarkım söylenip bitti artık. Amerikalılar bana sırt çevirdiler. İki yüzlü, cizvit Bidault ve taş yürekli Schu-man onların gözdeleri. Komünistler benim çok zengin olduğumu bağırıp duruyorlar, ama yoksulum ben. Birikmişlerimle en çok iki yıl idare edebilirim. Gerçi ondan sonra da savaş çıkma olasılığı var ya... Ama ya savaş olmazsa? Gerçi bir bankada iş bulabilirim, ama çok sıkıcı bir şey olur bu: şarap içmeye alışık olan, maden suyundan öîürmüş... Şarap deyince, doktorlar onu da yasakladılar bana, bu da sıkıcı bir şey... Arîık politikama dışında yaşayamam ben... Ama fena üzüldüm doğrusu...

Bedier çenelerini çatırdatarak esnedi. Sokaktan bağırmalar, şarkılar... duyuluyordu: göstericiler hâlâ devam ediyorlardı.

Sembat yufka yürekli bir adamdı ve de hantal görünüşlüydü, ama iş kavgaya dayandı mı, öyle bir canlanır, coşardı ki, yalnızca kuvvetine değil, çevikliğine de şaşar kalırdı herkes; onu Paris ayaklanmasından bilenler de böyle bilirlerdi zaten. Polis göstericileri dağıtmaya çalışıyordu; birisi Yvonne'u yakaladı ama Sembat koşup yere yıktı adamı. Göstericiler hep birden ileri atılıp Yvonne'u korudular, ama Elysees alanına hâlâ girememişlerdi, yan sokaklarda duruyorlardı.

Sembat piposunu doldurdu, öfkeyle çekiştirmeye başladı. Sonra Rene'ye döndü ve:

— Yazık!.. —dedi—. Eğer bağırılacaksa, orada, «Astoria» nın önünde bağırılmah.

— Ötekiler yararlar barikatı —dedi Rene—. Concorde, ya da Etoile yanından...

Karşı karşıya, öylece duruyorlardı: polisler ve göstericiler. Hava kararmış, sokak lambaları ve evlerin camları aydınlanmıştı.

Birden Yvonne ileri atıldı. Ötekiler de onun ardından... Göstericilerin arîık yatıştıklarını sanan polisler böyle bir saldı-

rıyı hiç beklemiyorlardı. Onların bu şaşkınlığından yararlanan kalabalık Champs-Elysees'ye doğru akmaya başladı.

Elysees alanı, Beîleville'den, Menilmontant'dan, Ivry'den, Plaisance'dan, Suresnes'den, Montrouge'den gelen ve bu, vitrinlerinde «Cadillac» larm sergilendiği, kahvelerinde Amerikalıların ve avukat Garcy'nin müşterilerinin oturduğu kibar mahalleye yollan pek seyrek düşen dış mahalle insanlarıyla dolmuştu. İşçiler keder, öfke ve Paris neşesini de birlikte getirmişlerdi. Şakalar, şarkılara, ilenmeler kahkahalara karışıyordu.

Yvonne metro girişindeki korkuluğun üzerine çıktı. Gözleri her zamankinden daha da büyük, batmakta olan güneşin ve sokak lambalarının ışığıyla aydınlanmış yüzü cert ve güzeldi. Sembat gözlerini ondan ayıramıyordu; bir anda, Eisenhower'i de, polisleri de, gösteriyi de unutuvermişti.

Yvonne kolunu dimdik ileri uzattı ve bağırdı:

— Yaşasın barış!

Birkaç polis ona doğru atıldı ve vurup metro merdivenlerinden aşağı düşürdüler.

Sembat herkesi itekleyip, merdivenlere atıldı; ölmüş gibi geldi Sembat'ya bir an ve bir çiğlik attı. Ama Yvomie az sonra gözlerini açtı ve belli belirsiz gülümsedi.

Arabaya taşıdılar onu.

Sembat çevresine bir göz attı. Kalabalık daha da artmıştı. Yeni gelenlerin öfkesi göstericilerin gücünü tazelemişti. Polisler boş yere çalıştırıyorlardı coplarını: - insanları elektrik direklerinden, parmaklıklardan, ağaçlardan koparmak olanaksızdı. Birisi küçük bir bayrak fırlattı havaya, bir projektörün incecik ışığında bir an aydınlanan bayrak hemen gözden kayboldu. Alam dolduran binlerce insanın yüzü, pembemsi kara sisten zor seçiliyordu. Aşağıdaysa Concorde, Seine, Paris... vardı.

Ve alanı dolduranlar gitgide gürleşip sel olan bir sesle söylüyorlardı:

İleri, vatan evlatları!..

Rene, Yvonne'un ucuz atlattığını söylüyordu: kalça kemiği kırılmıştı; bir ay kadar yatması gerekecekti. Rene'nin dispansere gittiği günler Mado'yla Marie baktılar Yvonne'a.

Bir gün Sembat geldi, «Hiç ses çıkarmadan otururum ben —dedi,— siz dinlenmenize bakın.» Yarım gün öylece oturdu ve hiç konuşmadı, sonra birden, «Stendhal, dedi, olağanüstü kadınlarla karşılaştı, eminim bundan...»

Akşam Yvonne, Rene'ye:

— Sembat —dedi,— çok tatlı bir adam, ama bir garip... Buraya geldi, uzun süre kaldı, hiç konuşmadan öylece oturdu ve bir şeyler yazdı. Bana resim yapıyor gibi geldi, ama sorduğumda kızgınlıkla, ne zamandır resimle hiç uğraşmadığını söyledi.

Rene gülümsedi:

— Senin resmini yapmıştır. Dumas'nın cenaze töreninde hep sana baktığını farkettim. Bir başkası olsaydı âşık olduğunu sanırdım, ama o tepeden tırnağa bir ressam ve yalnızca resmi düşünüyordu o sırada da...

İlkbaharın ilk günleriydi: Yvonne yatağından kalkabilmişti. Buttes-Chaumont'da, bir apartmanın yedinci katındaydı evleri; pencereden geniş bir görünümü vardı kentin: çatılarda kiremitler, gnomlara(*) benzeyen bacaklar, gotik kuleler, Örümcek ağı gibi birbirine dolaşmış, daracık sokaklar, parkların ürkek yeşili, tüy gibi bulutlarıyla masmavi gökyüzü... Yvonne sanki ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu Paris'e.

— İşte bizim mutluluğumuz Rene. Karanlık bir metro vago-nundaki o ilk karşılaşmamızı anımsıyor musun?.. Şu kule kaç yıllıktır acaba? Hayır, bu değildi söyleyeceğim... Kaç dakika

daha mutluyuz acaba?.. Başım dönüyor... Havadan herhalde... Ve senden, Rene... Nasıl böyle zayıfladım ben? Hemen düzel-

Gnom — (Mitolojide) Yeraltı hazinelerini bekieyen çirkin ve cüce cinlerin adı (ç.n.).

mem gerek; ev, iş, her şeyi bıraktım. Biliyor musun, çok aptalca bir şey, ama, orada, metro merdivenlerinde tam kendime geldiğim sırada, ölüyorum sandım, ve bilmem farkettin mi, sana gülümsedim. Acım korkunçtu, ama ölüyor olduğuma inandığım için tuttum kendimi, bağırmadım. Ve, —lütfen gülme— gerçekten terkedivor olduklarını gördüm Amerikalıların ülkemizi, barışı, mutluluğu gördüm; sen laboratuvarında çalışacak, tenis oynayacak, gülecektin. Bir anda geldi bunlar gözümün önüne, sonra kendimden geçtim. Çok aptalca, öyle değil mi?

Rene onu kucakladı, duyulur duyulmaz bir sesle: — Sen —diye fısıldadı— aşktan da büyüksün Yvonne, sen... Bilmem ki nasıl açıklamalıyım bunu: öyle uzun, öyle karmaşık ki... tıpkı Paris gibi...

Rene yanılmamıştı: Sembat Yvonne'a geldiği gün onun resmini yapmıştı. Aslında yalnızca ziyaret etmek için gelmişti Yvonne'u, ama nasıl olduğunu kendisi de bilmeden birden onun resmini yapmaya başladığını görmüştü, kendine kızmış, küfretmiş, hatta Yvonne resim mi yaptığını sorduğunda, sanki kötü bir iş yaparken yakalanmış gibi kıpkırmızı kesilmişti.

Yvonne'un metro korkuluğu üzerindeki duruşunu bir türlü unutamamıştt; onunla uyumuş, onunla uyanmıştı, sonra bara gitmiş, bir kadeh içmiş, o sokak senin, bu sokak benim dolaşıp durmuştu. Değişmez bir biçimde, soğuk kış akşamını, kalabalığı, sokak lambalarının ilk ışıklarını, pembemsi sisi, bir kolu havada ince, uzun kadını görüyordu. Evlere, ağaçlara, gelip geçen insanların yüzlerine ne kadar çok bakarsa, telâşı da o kadar çök artıyor, Yvonne'la Paris bir birleşimin içinde eriyip kaynaşıyorlardı. Elysees alanındaki gösteri, Sembat'nin hayatının büyük bir olayı olmuştu.

Sık sık, neden çalışmadığını, neden başka ressamların yapıtlarına sövdüğünü ve neden hep huzursuz olduğunu soruyordu kendine. Sanata ne olmuştu? Neden yolunu şaşırmıştı resim?

I

Neden, o sevmesini, acı çekmesini, dövüşmesini bilen insanlar soğumuştu kendisinden?

Kopukluk, Sembat'nm kendindeydi: Paris ayaklanmasının ateşli savaşçısı Sembat'yla ressam Sembat'yı birbirine bağlayamıyordu. Sonra kendini yatıştırmaya çalışıyordu: bu, olanaksız bir şey, Courbet, komünacıydı, devrimciydi, ama bu yalnızca kitaplardan öğrenilebilirdi, resimlerinden bu hiç anlaşılmaz; iç savaş sırasında kendisini coşturan şeyleri resimlerine hiç yansıtmamış. Belki de olanaksız bir şey bu? Evet ama, ya Goya?.. Yüce bir sanatçıydı Goya, ve onun partizanların kurşuna dizilmesi tablosu ne büyük, ne öfkeli bir tutkuyu yansıtır!.. Saldırganlara, istilâcılara karşı büyük bir halk ayaklandırılabilir o tabloyla; şimdi bile bakan herkesi sarsmıyor mu? Goya herkesin anlayabileceği bir dil bulmuştu, kendisini gerek ressam olarak gerek insan olarak sarsan, heyecanlandıran şeyleri başarıyla yansıtabildi resimlerine... Neden yok şimdi o Goya?..

İlginç konu kompozisyonları içinde mi yitti yoksa resim? Bizim gözümüz gerçekliği istiyor belki, ama kendisine gerçekçi de dese, konusunun coşkusuna kapılmış, gönlünü buna kaptırmış sanatçı, kendisinin saptadığı —koşullu— dünyayı van-sıtıyor. Maren, örneğin... Ne diyordu geçenlerde bana: peyzajlarım gerçekçi değil, çünkü «renk, asıl resmi sıkıştırıyor,» «ağaçlar tamamlanmamış, eksik», «genci olarak her şeyde bir eksiklik, bir tamamlanmamişlık var.» Bir bahçede, bir akçaağacın. resmini yaparken, yaprakları göremiyorum; ağaç?, burnumu dayayacak kadar yaklaşıyorum, bu kez de ağacı göremiyorum. Pe-rugio'nun resimlerinde ağaçlanıl" en küçücük yaprakları, kızların saçları... her şey açık seçiktir. Peki ya Rafael... Gerçek bir dünyadır o... Yüz yıl önce, dünyanın gerçekliğini yeni bir biçimde yansıtabildi ressamlar çıkmış, büyük sanat ustaları... Ancak acı olan şu ki, aynı anda da kompozisyon yok olmuş: sanatçılar bir modele, bir manzaraya bakarak, doğadan çalışabilmişler. Demek oluyor ki, bir bölük sanatçı, sanatı basit insanın yüreğine dek indirecek, sanatı onun yaşantısının vazgeçilmez bir parçası yapacak fikri katmadan, gerçek dünyayı olduğu gibi

yansıtıyor, başka bir bölük sanatçı ise, dış dünyayı hiç katmadan, hayali bir şartlanmayla yansıtıyor fikrini ve tabii saçma bir resim çıkıyor ortaya. Dünyayı yansıtacağım diye, onun liste dökümünün yapılmasını hiçbir zaman onaylamıyorum ben... Remb-rand'ın resimlerine bakarken, onun insanlarının ruhlarını görebiliyorum, oysa çağdaş ressamların renkten de, ışıktan da yoksun portrelerine bakaçken, hiçbir şey göremiyorum, insanlar kayboluyor bunlarda. Goya'nın karabasanlarında bile bir gerçeklik var. Ama fotoğraf kadar koşullu, onun kadar gerçeğe benzemez bir şey de bilmiyorum. Peki, nasıl olacak bu iş; konu, resimle nasıl birleştirilecek?

Son yıllarda hep bu konuyu düşünüyordu. Yalnız bir kez, o da çok kısa bir süre önce esinin taşkın hehecanını duymuştu: Mado'nun portresini yaparken. Bu portreye kendini ve uzun yıllar önceki umutsuz aşkım kattığını biliyordu ve resmini yaparken, Mado'nun, savaş patlamadan önce kendi atelyesine de gelmiş olan Rus mühendisi düşündüğünü de biliyordu, bunu duyarak yapmıştı resmi. Basit bir portre değildi bu (daha önce de birçok kez yapmıştı Mado'nun resmini), uzun, acı dolu, tutku dolu bir aşkın doğrulanışı, onaylanışıydı. Ah, Paris'i de bir çize-bilseydi böyle: onun heyecanını, öfkesini, umutlarını...

Ocaktaki gösteridekine benzer bir heyecan ve ruh karışıklığını hiç yaşamamıştı. Çok az yemek yiyor, her gün gittiği bara bile uğramıyordu artık: saatlerce, sokaklarda dolaşıyordu. Derken bir sabah yatağından fırJarcasma kalktı, doğru resim sehpasına gitti ve eline fırçasını aldı.

İki hafta deli gibi çalıştı. Kapı çalındığında açmıyordu. Sonunda yığılırcasma yatağına bıraktı kendini: ne öyle mutlu, ne de mutsuzdu. Bir donakalmışlığı yaşıyordu. Bitirdiği yapıtına bakmaya

korkuyordu. Bayağı bir boya bulaşığı olmuştu belki de? Bir gün sağ üst köşedeki evi biraz düzeltmek istedi: fazla karanlık ve ağır bulmuştu onu. Fırçayı eline almasıyla atması bir oldu: artık hiçbir şey yapamazdı: tablo ondan bağımsız, kendine ait bir hayatın içindeydi artık...

İşte böyle endişeler, kendine inançsızlıklar ve ruhsal karışıklıklar içinde buldu Mado onu. Muhakkak ki göstermezdi Sem-bat resmi ona, ama Mado'nun gelişi öylesine beklenmedik olmuştu ki... Tablolar için çerçeve getirecek marangoz Carnot'yu bekliyordu Sembat. Mado, girer girmez gördü yeni tabloyu. Sembat saklamaya zaman bulamamıştı; yüzünü duvara döndü: ya gülecektir şimdi, ya da acıdığından, başka şeylerden söz açacaktır... Oysa Mado susuyordu.

Sembat, kış başlangıcındaki akşamlarda görülen, gün ışığıyla yapay ışık karışımının endişe verici havasını vermeyi başarabilmişti resminde. İnsanların coşkusunu yansıtan da bu ışıktı zaten: yüzler, gri-pembemsi bir sisle örtülüydü ve zor seçiliyordu. Geri plandaki mavimsi gri evler, görülmekten çok hissediliyordu: Sembat, Elysees alanını değil, eski bir sokağı belki bulvar Opital'i, belki de Saint Marcel'i yapmıştı. Ve yine o ikili ışık, kadınların yüzlerine düşüyor, içlerinden geçiyordu; Yvonne'un yüzü, ona sakin ve kayıtsız bakabilmeyi olanaksızlaştıran bir tutkuyu yansıtıyordu.

Mado hâlâ susuyordu. Sembat, kırlaşmış, karmakarışık saçları, kocaman kafası, kocaman gövdesiyle, yabani bir hayvan gibi bir köşede öylece duruyordu. Utanmıştı. Mado ona yaklaştı, kucakladı. Gözlerinde yaşlar vardı.

— Ne bu, ne oluyor? diye sordu Sembat; şaşırmıştı.

— Bilmiyorum —dedi Mado.— Resmin...

Kapı çalındı. Bu kez gerçekten marangoz Carnot'ydu gelen; neşeli, zayıf, elli yaşlarında bir adamdı Carnot. Ömrü . boyunca ressamlarla çalışmıştı, ama onların ne yaptıklarına hiç dikkat etmezdi: resimler onun için birer numaradan başka bir şey değildi. Sembat'yla arada bir konuştuğu olurdu; pahalılıktan yakınır, ya da Amerikalılara söverdi. Çerçeveyi bırakmış, tam gidiyordu ki, birden resmi gördü. Uzun uzun baktı, sonunda:

— Defolup gidecekler —dedi.— İnanın bana bay Sembat, böyle bîr kadın, tüm Paris'i ayağa kaldırabilir, yüreğinizi ferah tutun...

Sembat'nın elini sıktı; çıkarken, ona mı, yoksa kendi kendine mi söylediği belli olmadan:

— Böyle bir şeyin yapılabileceğini hiç düşünemezdim doğrusu —dedi.— Yüreği altüst oluyor insanın, başın dönüyor, bir tuhaf oluyorsun... Hayret!..

Mado, Yvonne'a, pembe sise, evlere bakmaya devam ediyordu. Marangoz gideli çok olmuştu. Birden:

— Biliyor musun Sembat —dedi,— resmi öyle seviyorum ki... Neden bıraktım onu bilmem? Şimdi bambaşka şeyler dolduruyor hayatımı... Ama bugün iki Mado birleştiler. Anlıyor musunuz? Ağlamak istiyorum. Çünkü siz... Sembat, büyük bir sanatçısınız. Ve büyük bir insan...

102

Ilık bir nisan gecesi, perde kapanmadan önceki son tiradının, karanlık salonun sessizliğinin, alkışların, ansızın bastıran yağmurun ve karanlıkta birinin eline tutuşturduğu minik bir demek menekşenin heyecanından hâlâ kurtulamamış olan Valya, Nina Georgiyevna'ya mektup yazıyordu:

«Sana uzun süre yazmadığım için kızma, işlerim çoktu, iki yeni oyun sahneledik, sonra ansızın eski ev sahibimin gelini döndü, bana da yeni bir oda aramak düştü, tabii asıl sorun bunlar değil, itiraf ediyorum: gene kapıp koyvermiştim kendimi, moralim çok bozuktu ve seni kızdırmak istemiyordum. Ama şimdi iyiyim, her şey geride kaldı.

«En son söylemem gerekenden başlayacağım, bunca önemli bir şeyi mektubun sonuna bırakmaya sabrım yetmez: birdenbire anladığım bir gerçek var: ben mutluyum. Ve benim yanlızlığım, zaman zamanki başarısızlıklarım ve tüm acılarım, üzüntülerim, hayat denilen şeyin içine giriyor ve bu hayatta çok büyük ve önemli şeyler var. Sana bütün bunları anlatabilmeyi çok ister-

dim, ama kâğıt üzerinde olacak şey değil bu, yaza Moskova'ya gelebilirsem, olduğu gibi anlatmaya çaılşırım. Canım, aziz dostum benim, sakın âşık olduğumu ya da evlendiğimi sanma, denedim bunu biliyorsun, ama olmadı: Seryoja'ya olan aşkım son-: suz büyüktü, ondan sonra her şey bana yapmacık sahte geliyor; öte yandan yalnızlık acı vermiyor artık bana. Anımsıyorum, çok eskiden, ben daha Moskova'dayken, Sergey'in bana ne verdiğini sormuştun ve ben, söyleyememiştim o zaman sana, 'her şeyi' diye... Oysa doğru değildi bu. O kadar az birlikte olduk ki biz Sergey'le... Bunca zorluklarla, bunca karmaşıklıklarla dolu şu uzun hayat içinde bizim Sergey'le birlikte olduğumuz aylar birer mutluluk dakikası gibi görünebilir, hepsi bu, kısa bir uyku yani. Ama şu anda biliyorum ki, Sergey bana en önemli olanı, kendisi olmadığı halde beni kurtaran şeyi verdi. Biliyorum, inanılmaz gelir bu başkalarına. Ama sen anlayabilirsin: sanata inancı verdi bana Sergey. Başkalarına inanılmaz gelir, dedim, çünkü Sergey ne bir aktördü, ne bir şair, ne de bir ressam; ama onda öyle bir coşku, öyle bir heyecan, gerilim vardı ki, sanattan başka bir ad verebilmek olanaksız buna. Bir gün. Paris'te bir hayalle karşılaştığını söylemişti bana, kıskanmıştım; bir kadından söz ediyor duygulara yer yok, bu bir kadın mıydı, yoksa yalnızca bir uydurma mıydı, hiç farketmes, önemli olan o bunu hep korudu içinde: hayallerim üzerine titremeyi o öğretti bana. Hayalle kurdu köprülerini o, hayalle savaştı ve hayalle öldü. Sonraları çok düşündüm: bir başka kadını sevse bile, beni o kaldırdı, o coşturdu, bana bu heyecanı o verdi,

beni insan yaptı. Eğer o büyük ateşinin kıvılcımıyla tutuşturmasaydı beni, ne yapabilirdim ben? Aktrisler için, hele de benim gibi pek büyük ve güçlü olmayanlar için muhakkak bir destek gereklidir. Geçenlerde Yermolova'nın hayat hikâyesini okuyordum, başkalarından destek görecek yerde, o başkalarını destekleyebilmiş, özel hayatında son derece mutsuzmuş, tiyatro hayatı da herkesten nankörlük gördüğü acı bir hayat olmuş, ama o olağanüstü yeteneği ve yürek gücüyle her güçlüğü yenebilmiş. Benim içinse hiç böyle

değil durum. Aktris olmak demek bir anlık bir heyecan, bir anlık bir parlayış demek değildir, bu, on yıl, yirmi yıl, otuz yıl çalışmak demektir, iyi rolde de, kötü rolde de oynamak, başarısız birtakım oyunları kurtarmak, yüreğin kan ağlarken gülmek, kendini başkalarının oyununa uyumlamak, aktörlerle iyi geçinmek, rejisörlere boyun eğmek demektir (o rejisörler ki, kimi durmadan yeni birtakım şeyler bulur, kimi bu tür buluşlardan korkar, kimileri tümden ne yapacaklarını bilmezler); bir fabrika atelyesidir sanki tiyatro, ama son derece karışık ve düzensiz bir atelye... Yalnızca esin, heyecan ve coşku olarak değil, bir ze-naat, bir hizmet olarak görmek gerekir onu ve ateş bence buradadır zaten, çünkü kuliste ne olup bittiği seyircinin umurunda değildir, o izler, dinler, gülmek ya da ağlamak ister ve kendisinin anlatamadığı o büyük gerçeği arar oyunda. Ve eğer ben şu anda, dört ayrı tiyatroda geçen acı dolu bunca uzun yıldan sonra, bunca düşüş ve başarısızlıktan, bunca umutsuzluktan sonra —kısacası bizim mesleksel yazgımız için kaçınılmaz olan bunca kahırdan sonra— yine de mutlu olduğumu söyleyebiliyorsam eğer, b., yalnızca sanatı sevdiğim, ona inandığım ve onsuz yaşamayacağım içindir.

«Rejisörlerden ya da çalıştığım gruptan yakındığımı sanmanı istemem, artık iyi kötü yolunda her şey. Birbiriyle ilgili -ilgisiz bir sürü oyun oynuyoruz. Şu son birkaç güne kadar 'Çe-yizsiz Gelin'de Larissa'yı oynuyordum başarılıydım da. Yalnız, ne yazık ki, güzel, çağdaş oyunları yok elimizde. Geçen sonbahar genç bir oyun yazarı bir oyununu okudu bize; on adet takım tezgâhından en iyi biçimde nasıl yararlanılabileceği sorununu işliyor oyun.

«Yakınımızda bir tekstil fabrikası vardı, oyunu oraya götürdük, işçiler kızdılar, bütün bunları biz olmasak da bildiklerini söylediler. Gerçekten de bir tek canlı insan yoktu oyunda, sanki üretim planlama komitesinin toplantısı: öyle kupkuru konuşma-

lar... Bu oyun yazarına, hayatın böylesine haıım edilemeyeceğini söyledim: öyle bir saldırdı ki üzerime: yok ben geri kalmışım, yok Sovyet toplumunun ruhunu anlamıyormuşum, ve daha bilmem neler... İkna edemedi ama beni: trajedi devam ediyor çünkü: daha yeni için savaş, idealle-geryekleştirilen arasındaki uçurum, aşk, doğanın durağanlığı, ölüm... Bütün bunları bir kalemde silip atamazsın. Bir kolhoz oyunu oynuyorduk geçen mevsim. Tam da o günlerde eski ev sahibinin yeğeni geldi: kolhozda ekip başı olan, büyüleyici, olağanüstü bir kız... Oyunu görmesi

için çağırdım onu. İkinci perdede uyuduğunu itiraf etti; yol yorgunu olduğum için, dedi önce, sonra da daha birinci perdede bütün oyunu anladığını ve kendini tutamayıp uyuduğunu söyledi. Hayır, ben, gerçek Sovyet oyunlarının yazılacağına inanıyorum, çünkü artık seyircilerin çoğunluğu oyun yazarlarından daha akıllılar.

«Seyircilerimiz olağanüstü: üç enstitü, büyük bir metalürji fabrikası var kentimizde, canlı bir yer kısacası: insanlar daha çok okuyor, kitaplar üzerinde düşünmeye zamanlan var, tiyatroya gitmek onlar için bir eğlence değil, bir olay, uzun uzun tartışıyorlar sonra oyun üzerinde. Birçok arkadaş edindim kendime burada, yani kent yabancım değil artık, nasıl kendilerinden geçercesine çalıştıklarını, ne iyi, ne yetenekli insanlar olduklarını görüyorum. Eskiden herkesten kopuktum, her yerde kendimi yabancı gibi duyardım, ama ne zaman ki tiyatronun duvarlarını kırıp dışarı çıktım, tiyatroda da huzura kavuştum; Seyircilerin bizi sevdiğini anladım: yaptığımız iş onlar için gerekliydi. Eskiden, tiyatroyu bırakmadığım için kendimi kınar, fabrikada çalıştığım yılları arardım üzülerek; başka meslekten olan insanları, doktorları, mühendisleri kıskanırdım. Ama şimdi kendimi tüm haklara sahip olarak görüyorum: insan nasıl çıplak ve başını sokacağı bir çatı olmaksızın yaşayamazsa, hayalsiz de yaşayamaz. Katı, ve hiç de içli gibi görünmeyen birtakım insanlar oyun için teşekkür etmiyorlar mı, öyle bir güçleniyor ki insan... Sta-Knsrad'm yeniden kurulduğunu, ya da Vişinski'nin barış istediğini

okuduğumda, bu ortak davaya, bu büyük sevince kendimi de katılmış duyuyorum.

«Nataşa'dan kısacık bir mektup aldım. Moskova'ya tayin olması çok güzel bir şey; hem onun için, hem senin için, hem de Dimitriy Alekseyeviç adına sevindim buna. Nataşa'yla o küçücük bir kızken dost olmuştuk biz, özyapısmdaki güç ta o zamandan belliydi. Onun doğrudanhğı ve özyapısal bütünlüğü oldum olası hayran etmiştir beni. Ona Moskova'da birtakım deneyler yapma görevi vermişler galiba, ama bunların ne olduğunu tam anlayamadım, mektubunda hiç bilmediğim birtakım terimler yazmış, ama belli ki, bir başarı bu, hem de büyük bir başarı... Şimdi senin için daha kolay, yoksa orada tek başına olman çok üzüyordu beni. Herhalde Nataşa sık sık uğruyordur sana. Dimitriy Alekseyeviç içinse bir kurtuluş bu. Biliyorsun, âşığımdır ona ben; gülünç olacağını düşünmesem, gerçek bir roman kahramanı olduğunu söylerdim kendisine. Bana, kendisiyle aramızın iyi olmasının nedenini, Seryoja'yla onun sayesinde tanışmam olduğunu söylüyor. Oysa o kocaman yüreği, bitip tükenmek bilmeyen enerjisi, neşesi, bazen bir sözüne ya da bir bakışma sızan o tutkulu, güçlü, erkekçe üzüntüsüyle hayranım ona. Tam hastalandığı sırada Nataşa'nın onun yanına gelmesi büyük mutluluk, Şimdi bir de Vasya Moskova'ya tayin edilse ne güzel olur diye düşlüyorum; ama o bunu istemez herhalde, Minsk'ine âşıktır çünkü o, ama Nataşa için de, onun için de iyi olurdu bu. Ayrılığın ne demek olduğunu iyi bilirim ben. Geçenlerde 'Gülen Bir İnsan'ı okuyordum, çok güzel sözler var içinde: 'Eğer bir kenti terkeder gibi, acılarım da terkedebilseydi insan...' •

«Torununu yaz bana, eskisi gibi yaramaz mı yine? O kadar canlı anlattın ki mektuplarında onu, sanki görmüş gibiyim Musenka'yî.

«Gerçi mektuplarında iyi olduğunu yazıyorsun, ama ben yine de kendini pek korumadığından ve fazla yorulduğundan endişe ediyorum. Böyle yapmamalısın; öğrencilerin ve yakınların

için ne kadar gerekli olduğunu düşün. Artık kendimden hiç söz etmiyorum: benim için biricik dostsun. Bir başkasına böyle bir mektup yazabilir miydim? Asla! Biliyorsun, Sergey'in sana benzerliği yalnız dış görünüş olarak değildi, ondan duyduğum birçok şeyi, sonraları senden^de duydum; ömrümde sizin kadar birbirine benzeyen başka bir ana-oğul daha görmedim ben. Moskova'da bulunduğum sıralarda aramızdaki ya§ farkı duraksatmıştı beni —hiçbir zaman yaşlı gibi görünmedin bana, ama genel olarak yaşlılar için düşündüğüm gibi düşünüyordum senin için de,— şimdi bu da yok, herhalde çektiğim acılar ve insanları yakından tanımam sağladı bunu. Artık, insanların yalnızca yüzlerini değil, içyüzlerini de tanıyorum: kendiminkini de, başkalarınmkini de... Ve şu anda, bana çok genç, çok enerjik ve çok güzel göründüğünü büyük bir doğru olarak söyleyebilirim. Bugünlerde 'Kuzu Pınan'm sahneleyeceğiz galiba, Laurensiya'yı oynamam gerekiyor orada; oyunu okudum, eğer bir aksaklık olmaz da gerçekten sahnelersek, rolün üzerinde çalışırken hep seni düşüneceğim.

«Buralarda ilkbahar başladı, her yer çiçek içinde, şehir parkında âşık çiftler dolaşıyor. Ve ben, Sergey'e rastladığım için, senin dostluğunu kazandığım için, sanata hizmet ettiğim için çok, mutluyum! Hayallerim, büyük hayaller! Şimdilik bu kadar. Ca-nnn. Kendine iyi bak!

Senin Valya.»

103

İlkbahar erkenciydi bu yıl: Nataşa nisan ortalarında meşeleri ve palamutları dikti, yazın tam bir heyecan içinde geçeceğini biliyordu: kuraklığa dayanıklı meşe türleri üzerinde yaptığı gözlemlerin doğrulanıp doğrulanmayacağını merak ediyordu.

Şebarşin, «Her şey ne kadar doğru da olsa, yine de bir kez daha kontrol etmekte yarar vardır» demişti.

İşini bitirdikten sonra Nataşa bahçede dolaşıyordu; genellikle yalnızca kendisini ilgilendiren bitkileri inceliyordu, ama bugünlerde, daha ne fırtına, ne yakıcı sıcak nedir bilmeyen saf kayakçıların sürgünlerine de bakıyordu. Moskova'da ilkbahar büyüleyiciydi! Kimsenin onu sıkıştırdığı yoktu: doğa, bir genç kız gibi yaşamaya çağırıyordu. Frenküzümleri acelesiz tomurcuklanıyor, ciğerotları ürkek ürkek çiçek açıyordu. Bütün bunların bana güzel görünmesi belki de burada, Moskova'da doğup büyü-memdendir. Böyle bahar günlerinde giderdik annemle İstra'ya. Gogol bulvarında sınavlarıma hazırlanırdım: feodal toplum yapısını, çalışmamışımdır

daha, oysa bahar gelmiş, her yer çiçeklen-miştir, Lida, Izmailov parkında Grişa ile nasıl öpüştüğünü anlatmaktadır... Bugünkü gibi aklımda: hafif, ışıl ışıl bir yağmur yağıyordu, sonra gök gürlemeye başlamıştı, yağmurdan şırıl sık-lam, koşa koşa eve gelmiş ve kararımı vermiştim: Minsk'e gideceğim, Vasya'ya görevli geldiğimi söyleyeceğim, ne olacaksa olsun...

Hey tanrım, tutmuş neler düşünüyorum... Oysa Vasya öbür gün geliyor!.

Nataşa birden olduğu yerde neşeyle birkaç kez döndü.. Kargıdan yaşlı bahçıvan Yegor İliç geliyordu. Nataşa utanarak:

—• Hava ne kadar güzel! dedi. Nisanda olduğumuza inanamıyor insan, geceler de ılık...

Yegor İliç havayı kokladı, kuşkulu kuşkulu çevresine bakındı.

— Daha soğuk olur Nataîya Dimitriyevna, aldatıcıdır bu havalar.

Nataşa bir sıraya oturdu ve kendine sövmeye başladı: ne düşünmüştür kimbilir benim için? Bir bilim işçisi, ama deli dolu bir genç kızdan farkı yok mu demiştir? Aman, ne düşünürse düşünsün... Yarın Vasya geliyor ya!.. İki gün önce aklımın köşesinden geçmezdi böyle bir şey... Çok zor onsuz, çok zor!

Tabii bunu ona hiçbir zaman söyleyemem, gururum engel buna, ama o kendisi görürse görür. Duygularımı gizlemeyi öğrenemedim bir türlü ben, biliyorum, gerekli bu, ama yapamıyorum işte. Sabah telgrafı göstermek için Nina Georgiyevna'ya uğradığımda hemen anladı: «Vasya mı geliyor?» dedi. İnsanın acılarım gizlemesi daha kolay herhalde. Savaş sırasında, kendi kendime, «Vasya ölmüştür» diye düşünüyor, korkuyordum, ama bunu hiç kimseye söylemiyordum, hatta tersine, ölmediğini, döneceğini kanıtlamaya çalışıyordum. Gerçi Nina Georgiyevna daha sonra bana nasıl çöktüğümü, nasıl kendimi yiyip bitirdiğimi gördüğünü söyledi, ama ondan zaten bir şey gizlemek olanaksızdır: bakmıyor gibi görünür, ama her şeyi farkeder... «Senin mutluluğun beni' gençleştiriyor» diyordu bugün. Gerçekten mutlu muyum ben?..

İlginç bir işim var, bu doğru. Sovhozda çakılıp kalabilirdim de... O kadar akıllı değilim... Şansım olağanüstü yardım etti ve Şebarşin beni daha akademideyken keşfetti. Keşfetti ve sözün tam anlamıyla gözümü açtı. Önemli bir görev verdiler bana. Bilmiyorum üstesinden gelebilecek miyim? Belki de heyecanlandım ve sonuç çıkarmakta acele ettim. Nikitin ta başından beri bunun bir rastlantı olduğunu söyledi durdu. Haydi Nikitin'e boş verelim, ama Mamonov da hep eleştirici bir gözle değerlendirdi durumu, ve herhalde Moskova'ya alındığım için de hayıflanıyordur şimdi. Ama burada, babamla birlikte olmam çok iyi bir şey, gözkulak olabilirim ona. Ciddi bir tedavi görmesi gerek, ama beni hiç dinlediği yok, kendisinin de doktor olduğunu ve benim tıbbın «t»

sinden anlamadığımı söylüyor. Şüphesiz ki anlamıyorum bundan, ama gücünü aşan bir çalışma temposu içinde olduğunu gÖTÜyo-rum. Vasenka'yı da çok şımartıyor. Bütün notlan «pekiyi» oğlanın, ama dehşetli yaramaz. Bıraksan düz duvara tırmanacak; okulda arkadaşlarını dövüyormuş, dün öğretmen yine yakındı durdu. Ne olacak bu çocuğun hali bilmem. Yanızca .babasının sözünü dinliyor. Vasya olsa olsa bir günlüğüne, en çok iki günlüğüne geliyordur. Minsk'den koparmak olanaksız onu. Ben

Minsk'e gidebilirim, ama bu da şimdilik olanaksız: sorumluluğu büyük bir işi yüklendim. Laboratuvar gözlemleri için gerekli her türlü donatım var burada, Saratov istasyonuna her an gidebilme olanağı da cabası. Demek ki ayrı yaşamaya devam edeceğiz. Oysa yaşlanıyorum ben, üç on yılım bitti, dördüncüye giriyorum, düşünmek bile korkunç...

Her şey fazlasıyla karanlık görünüyor, ama ben nedense neşeliyim. İlkbahar olması, ispinozların ötmesi çok güzel bir şey... Bilmiyorum niçin, ama çok neşeliyim...

Vasya'ya Moskova'ya çağırıldığını söylediklerinde çok sevindi. Şu son aylarda olduğu kadar hiç özlememişti Nataşa'yı. Bu nasıl bir sanrıdır böyle? İşler soluk aldırmıyor, akşamlan perişan dönüyorum eve, ama yine de uyuyamıyorum: Nataşa'yı düşünüyorum hep. Moskova'ya çağrılmam harika bir şey, Nataşa'yı temmuzdan önce görebileceğimi hiç ummuyordum:..

Bir saat sonra birden aklına geldi: korkunç bir şey bu ama, şu sıralar işlerin en civcivli zamanı, ve Nabokov tek başına altından kalkamaz bunca işin.

Vasya Minsk'e kopmaz bağlarla bağlı .olduğunu hissediyordu: aşkı da, savaşı da, çalışma coşkusunu da burada tatmıştı; savaş yıllarında, partizanlarla birlikte Beyaz Rusya'nın ıssız ormanlarından geçerken kafasında doğan hayalleri katmıştı bu kentin projesine. Şöyle diyordu kendi kendine: belki bir yıl falan sonra, şöyle, en önemli işleri yapıp tamamlayınca, Moskova'ya gidip orada başka herhangi bir iş tutabilirim; ama bugün için bir haftalığına bile ayrılabilmem olanaksız.

Nataşa'ya telgraf çekip ekspres trenle geleceğini bildirdi, ama biraz sonra bekleyiş heyecanına katlanamayacağını anlayarak uçakla gitmeye karar verdi. Uçakta, Moskova'ya niçin çağrıldığını tahmin etmeye çalışıyordu. Belki de ek projeyi beğenmediler? Ya da bir toplantı falan düzenlendi? Boş birtakım gevezeliklerle zaman öldürmeseler bari? Nabokov'un beni güç durumda bırakmasmdan korkuyorum; kafası çalışan bir adam Nabokov, ama çok tembel, durmadan dürtmek gerek.

Kapalı, sıkıntılı bir hava vardı Minsk'te, hafiften bir yağmur çiseliyordu. Uçak iyice yükselmiş, bulutları yararak ilerliyordu. Vasya'nm güneşten gözleri kamaştı. Yumdu gözlerini. Nataşa varmış gibi geldi yanında. Ve ne Nabokov'u, ne de toplantıyı düşünmedi artık.

Nataşa onu ertesi gün bekliyordu; kapıyı açıp da karşısında Vasya'yı görünce şaşkınlığından b:r çığlık attı. Vasya sessizce kucakladı onu ve uçaktaki gibi gözlerini yumdu.

— Neden çağırmışlar seni buraya?

Ürkek, ama aym zamanda da gururluydu Vasya'nın yanıtı: sanki ilk kez aşkını itiraf etmeye karar vermişti:

— Sen çağırdın beni buraya.

Vasya'nm eski iş arkadaşlarından mimar Kolesnikov telefon etti: hemen konuşmaları gerekiyordu, onlara uğrayacaktı. Vasya gülümseyerek, Nataşa'ya:

— Sence, canım, —dedi,— ben şimdi iş konuşabilir miyim?

Nataşa da gülümsedi:

— Hem de nasıl! Yalnız... gözlerindeki pırıltılar pek iş pırıltılarına benzemiyor.

Kolesnikov, gizemli gizemli gülerek Minsk'de işlerin nasıî gittiğini, yeni neler yaptıklarını sordu, sonra, soluk almadan bir . çırpıda çıkardı ağzındaki baklayı:

— Kutlarım! Şimdi sana sorumlu bir iş vermek istiyorlar, ama taşrada değil, burada, Moskova'da. Yüksek binalar... İI-mentsev ve ötekiler seni bir kenara atrrıışlardı, ama yönetici yoldaşlardan birisi Minsk'deki yapım işleriyle ilgilendi. Projeleri, fotoğrafları istetip incelediler. Tek kelimeyle övdüler seni... İlmentsev, «Vlohov'un, dedi, taşrada çakılıp kalması son derece yanlış. Önde gelen mimarlarımızdan birisi kendisi.» Bu tür durumlarda hep olduğu gibi ateşli konuşmalar başladı tabii. Sovyet Sanatı'm gördün mü? Senin hakkında uzun bir makaîe yayımlandı. Ilmentsev'e sana bunları anlattığımı sakın söyleme: yarın sana iki görev arasında bir seçim yapmanı söyleyecek. Bu-

nun nasıl bir başarı olduğunu anlayabiliyor musun? Burada herkesin gözü önünde çalışacaksın. Neden sevinmiyorsun? Herhalde yol yorgunusun? Dinlen. Ben bir dakikalığına, seni uyarmak için uğramıştım. Sekizde toplantım var zaten.

Kolesnikov konuşurken Nataşa, Vasya'nm yüzünü incelemişti. Belli belirsiz gülümsüyordu Vasya. Ne kadar benziyor Sergey'e, diye düşündü Nataşa, Nina Georgiyevna sık sık söylerdi bunu, ama ben ilk kez bugün farkettim. Zayıflamış biraz... Ama bundan değil benzerlik... Sergey'in yüz anlatımı, gülümsemesi... Tuhaf bir gülümseme bu: sanki konuşulanı dinlemiyor, kendi düşüncelerine »dalmış...

Kolesnikov içinden Vasya'ya büyük bir öfke duyarak gitti. Nataşa kocasını kucakladı ve duyulur duyulmaz bir sesle:

— Senden bir ricam var —dedi.— Öbür gün benim doğum günüm. Anımsıyor musun, 40'ta bize

gelmiştin, yirmi yaşımı doldurduğum gün? Babam herkesin falına bakmıştı... İki gün kal burada, tamam mı?

— Bir hafta kalacağım, ayrılırken de böyle söyledim arkadaşlara. Nabokov bakıyor yerime... Nataşenka, bir yıl sonra beraber olacağız. Uçakta da düşündüm bu konuyu. Seni nasıl düşündüğümü bilemezsin! Hep aklandasın... Öyle bir mutluluk ki bu...

Nataşa dün bankta otururken mutlu olup olmadığını düşündüğünü anımsadı ve birden sordu:

— Vasya, mutluluk nerede?

— Bilmiyorum... Belki de, hiç mutluluk falan değil bu. Acımn olması gerek bir kez, kayıp nedir bilmek gerek. Avanes-yan'ı hiçbir zaman unutamayacağım! Onun Nataşa'sının, çıktığı keşif gezisinden bir daha dönemeyişini unutamayacağım... Hiçbir şey unutulmamalı zaten... Mutluluk herhalde bir yumak: her şeyin karışıp kaynaştığı... Öte yandan yüreğe giren bir bıçak... Bu öyle bir azap ki, cetvelle denetlenmeli tutkular! Bu olmadan da olmaz ama... Konuşmasını bilemiyorum Nataşa. Ama yapılarımı yapmaya devam edeceğim ben...

Şebarşin, Uzbay vadisinin yeşillendirilmesi işine vermişti kendini. Türkmenistan'dan nisan başlarında dönmüştü. İşte doğayı gerçekten buralarda değiştiriyoruz! Yarın o çöl yeşillenecek. En ivedilikle ele alınması gereken işten başladık: yüzlerce hektar saksaul(*) dikildi, bu ağaçlar kanalları kumdan koruyacak. Bundan sonra da orman için gerekli ağaç cinsini saptayacağız...

Birden telefon çaldı: İtalya'ya bir heyet gönderiliyordu, onun da katılmasını rica ediyorlardı.

Şebarşin gülümsedi. Lelya'ya:

— Tıpkı bir radyo gibiyim —dedi:— düğmeyi çeviriyorsun: «Orman koruma kuşağı üzerine bir toplantı,» düğmeyi çeviriyorsun, Kozlovskiy, Yevgeniy Onegin'den «Nereye, nereye uzaklaştınız siz böyle...» şarkısını söylüyor. Yarın Roma'ya uçuyorum.

Daha dört gün önce Nataşa'ya, «Voronej bölgesinde —demişti— çok ilginç meşeler gördüm...» Şimdiyse Roma yakınlarında küçük bir kasabaya gidiyordu. Ne konuşacağım ben orada? diye düşündü acıyla. Dimitriy Alekseyeviç gibilerini kıskanıyorum doğrusu: gece yarısı uyandır, ne konuda istiyorsan konuşmaya hazırdır: iğne yapraklı ağaçlar, elektrik kaynağı, Wall-Street'in köpek baçlıkları... Bense bir türlü alışamayacağım buna,- her seferinde ilkokul öğrencisi gibi heyecanlanıyorum.

İki yanı üzüm bağlarıyla çevrili, yükselerek uzanan bir yol, arada bir kararan serviler. Vesta ırmağı tapmağının kalıntıları, yüzünde, utanmış, hafif bir gülümsemeyle mermerden bir tanrıça heykeli... Uzakta belli belirsiz seçilebilen dağlar: mavimsi, bulanık ve utangaç... Hava

kararmakta: tek tük ışıklar parlama-

(*) Saksaul — Orta Asya'nın tuzlu ve kumlu çöllerinde yetişen yapraksız bodur bir ağaç (ç.n.)

ya başlıyor çevrede. Her şeyde olağanüstü bir sessizlik ve keder var.

Ne yapıyordur Lelya şimdi? Şebarşin karısını getirmeye çalışıyor gözünün önüne, ama başaramıyor: çünkü Lelya hasret dolu, çünkü Lelya gam, keder dolu, Lelya, çökmekte olan şu karanlık gibi, sisler içinde ve belirsiz... Nikolayevskiy, Kazan-cık'a gitti mi acaba?

Doğrusu mitingte ne konuşacağımı hiç bilmiyorum... Yine kalbim tuttu... Bir bu eksikti: buralarda hastalanmak...

Alan insan kalabalığından kapkara görünüyordu. Kasabada şarap yapıcıları yaşıyordu, köylüler gibi giyinmişti'hepsi de. Zcy- . tinyağı, katran ve ucuz tütün kokuyordu hava. Karşıki sokaktan çocuk gürültüleri geliyordu; arabalar gıcırdıyor, eşekler amn-yordu.

Şebarşin, giriştikleri yapım işlerinden, toprağın yazgısını değiştiren kanallardan söz etti; Rusların İtalya'yı eskiden beri sevdiklerini, onun halkına inandıklarını anlattı: Amerikalıların halklar arasında düşmanlık tohumlan ekme çabaları boşunaydı: emekçiler birbirlerini anlıyorlardı, banş gerekti onlara.

Öyle coşkun alkışlandı ki, şaşkınlıkla gülümsedi: nasılda ateşliler! Kuzeylilerde görülmeyen bir şey bu...

Şebarşin'den sonra yağız, ak saçlı bir ihtiyar çıktı kürsüye; kasabanın belediye başkanıydı bu; İtalya'nın kendi yolunu bulmaya çalıştığını, köylülerin toprak ağalarından boşalan toprakları sürdüğünü, kentlerde grevler yapıldığını ve herkesin mutluluk istediğini söyledi. Buraya bir Sovyet delegasyonunun da gelmesi çok iyi oldu; bu geceyi uzun süre unutamayacaklar ve çocuklarına ve torunlarına anlatacaklardır herhalde. Bütün dünyayı bilen bir bilgin, küçücük kasabamıza gelmeyi kabul etti; geçen hafta burada Barış Paktı için imza toplandı; herkes imzaladı; Rossi'nin dışında tabii... Bunun da şaşılacak bir yanı yok, Duçe -zamanında paşalar gibi yaşadı Rossi, bir otel, bir de sinema satın

aldı. Bura halkının elinden gelen tek şey çağrıların altına imza koymak değildir; geçen hafta Scelba buraya jandarmalarım gönderdiğinde, tüm kasaba halkı yine bu alanda toplandı ve, «Kahrolsun savaş!..» diye haykırdı. Alçaklar Beppo'yu öldürdüler. On dokuz yaşındaydı daha... Ama Şebarşin Ruslara söyleyebilir: Kasaba halkı korkmadı bundan. Eğer gerekirse hepsi Beppo gibi canlarını verir.

Toplantı sona erince Şebarşin'i belediye binasına götürdüler. Uzun bir masanın üzerinde şarap şişeleri ve bardaklar vardı. Kadınlar çocuklarını Şebarşin'in yanına götürüyorlardı.

— Altı tane var benim; en büyüğü bağda çalışıyor, bu onun küçüğü, üç yaşında. Bice'dir adı...

Küçük kızın gözleri kapkara ve ıhcaciktı: Roma geceleri gibi tıpkı.

— Senin de çok çocuğun var mı? diye sordu Bice'nin annesi.

Kuksa'nın fotoğrafını gösterdi Şebarşin.

— Torunun mu?

— Hayır, oğlum.

Herkesin yüzüne sevecen bir gülümseme yayıldı.

Şebarşin ayrılırken, uzun boylu bir kadın yaklaştı yanma; kapkara saçlarının arasında gümüşsü teller parlıyordu; güneşten yanmış yüzü, geçmişte kalmış bir güzelliği yansıtıyordu.

— Ben Beppo'nun annesiyim —dedi yavaşça.— Beppo'yu öldürdüler. Yüreğimin bir parçasını kopardılar. Onu unutabilir miyim ben hiç? Ama bir daha gelecek olurlarsa eğer, ilk ben '" fırlayacağım meydana. Oğlumun hesabını soracağım...

Bunları söyledikten sonra karanlıkta kayboldu kadın. Şebarşin'in otomobiline sepet içinde bir şişe şarap koydular.

Belediye başkanı:

— Karınız için bu —dedi.— Muhakkak tatmalı karınız, bizde nasıl şaraplar olduğunu görmeli...

tğrile kıvrıla uzanan bir yol. Gece. Ateş mi yoksa yıldız

mı şu görünenler? Şebarşin az önce ayrıldığı kasabayı düşünüyor. Sanki uzun zamandır tanışığım bu insanlarla; nasıl da saf, nasıl da içtenler... İtalya'da topu topu iki gün kaldım, ama öyle çok güzel şey gördüm ki: Rafael'in freskleri, Pincio, anıtlar, çeşmeler, Herzen'in de yazdığı gibi: Avrupa'nın kutsal taşlan, ama hepsinden güzeli halk. Stockholm'de, Varşova'da, Berlin'de bilim adamlarıyla, yazarlarla, eylem önderleriyle konuştum. Sık sık kendime soruyordum: sakın düş kuruyor olmayayım? Bu öncü insanların duygu ve düşüncelerini, halkın duygu ve düşünceleri gibi anlıyor olmayayım sakın?.. İşte, az önce küçük bir kasabadaydım, dünyada böyle bir yerin varlığından bile haberim yoktu eskiden, köylülerle, esnafla, öğretmenle, PTT memure-siyle, en sıradan insanlarla konuştum. Eminim, içlerinden biri bile istemez savaşı... Kuksa bir gün Bice'yle

karşılaşacak, ellerini tutacaklar birbirlerinin ve babalarının bir zamanlar barış için savaşım verdiklerini düşünüp gülecekler... Beppo barış için öldü, profesör Lobov Leningrad'da barış için öldü ve daha nice milyonlarca insan —ne olağanüstü insanlar hem de!— hep barış için öldüler. Acı, kahır ve kan içinde! Evet, barış şimdi bir i ülkü, bir savaş, ama yarın hava olacak, insan bedeni olacak, yaşanılan şey olacâ*k.

Oteline gece geç saatte dönebildi, hemen odasına çıktı, ışığını söndürdü ve yattı. Yatar yatmaz nöbeti tuttu. Güçlükle yerinden kalktı, el yordamıyla, uzun uzun ilacım' araştırdı. Dayanılmaz bir ağırlık bastırıyordu göğsüne, soluk almak istiyor, alamıyordu, ölecekmiş gibi hissediyordu kendini.

Sonra biraz rahatladı. Dayanılmaz keskinlikteki acısı, bir yaranın utanç verici acısına dönüşmüştü. Arkasına yastık koyarak yatağına yarım uzandı.

Yabancı bir oda. Kocaman. Bronz heykelcikler. Paravana. Alacabulaca bir duvar kâğıdı... Saat beş, Moskova'da yedidir şimdi. Kuksa uyanmak üzeredir... «Yine mi Berlin'e gideceksin baba?..» Berlin'in yıkıntılarında insanı ezen, yıpratan • bir şeyler vardı, buradaysa yıkıntılar güzel. Zaman, ölümü bile gü-

zelleştiriyor... Daily Worker'da Dumas'nm çalışırken öldüğünü okumuştum. Mutluluk bu. Mutluluğa hizmet etti Dumas. Tuhaf, topu topu bir kez görüştüm kendisiyle, ama yakınım birisiymiş gibi düşünüyorum onun hakkında... Nikolayevskiy sıcağa hiç dayanamıyor, astımı var, Kazancık'ta da şimdi sıcaklar bastırmıştır... Beppo'nun annesinin yüzü ne güzeldi: yumuşacık ama aynı zamanda da sert. OreFde ona benzeyen bir kolhozcu kadın görmüştüm. Onun da büyük bir acısı vardı... İtalyanlar iyi insanlar, atılganlıkla savaşıyorlar...

Bu kez de atlattım. Daha kaç kez katlanmak zorundayım bu tür provalara? İyi ki Lelya yoktu, heyecanlanırdı...

Uyumayı denedi, ama uykusu gelmij'ordu. Bir kitap aldı başucu masacığından. Dante'nin bir cildiydi bu. Birkaç sayfa okuduktan sonra düşünceye daldı. Guelfe ve Gibelin'ler arasındaki savaştan, VII. Henri'den, tanrısal erdemlerden bize ne? Soğumuş, sönmüş şeyler tüm bunlar, kimseyi etkilemez. Ama Dante'nin dizeleri hâlâ sarsıcı:

Güneştir canlandıran ve ısıtan askı...

Nasıl oldu benim Lelya'yı bulmam? Bir mucize bu. Tüm hayat bir mucize zaten. Deliler gibi, çılgınlar gibi seviyorum Lelya'yı, büyük bir kıskançlıkla seviyorum; bunu kendisine de söylemek istiyorum, ama yapamıyorum...

Ve işte sabah... .

Pencere caddeye bakıyor. Tam karşıda eski, isten kararmış bir ev, kadının biri pencereden çarşaf

silkeliyor. Öteki pencerede küçük bir kız merakla Şebarşin'e bakıyor. Şebaışin gülümsüyor, el sallıyor. Kız da gülümsüyor ve utanarak gizleniyor. Hava ılık, ama diri. Şebarşin sevinçle düşünüyor: yaşıyorum! Bugün bilim adamlarıyla bir toplantı. Cumartesiye büyük miting; ne söyleyeceğimi şimdiden düşünmem gerek. Yirmi altısında dönüş. Demek ki bayramdan hemen sonra Türkmenistan'a gidebilirim. Bir hafta sonra Lelya'yı göreceğim... ^

105

Mariya Mihaylovna Şura'nm kızına bebek almaya çıkmıştı; söylenip duruyordu:

— Ağızlarım açtılar mı «başarı» «başarı» diyerek adamın kafasını şişiriyorlar, ama iyi bir bebek bile yok işte, bulamıyorsun; o kadar çirkin şeyler ki hepsi, bakınca çocukların ödü patlar...

Olga okuldan sonra Maruşya Danilevskaya'ya uğrayacağını söylemişti: sık sık uğruyordu Marusya'ya Olga, Danilevski'nin ricasıydı bu Minayev'den.

Minayev evde yalnızdı. Tam çalışmaya oturacaktı ki, Osip' in mektubunu yanıtlamadığını anımsadı. Şunları yazıyordu Osip:

«İyileşmene çok sevindim, senin için epey heyecanlanmıştım. Herhalde iki ay falan bir izin verirler, o zaman Olga ile Kafkasya'ya ya da Kırım'a gidebilirsin. Kore'de görüp geçirdiklerini çok iyi tahmin edebiliyorum, gerçek bir roman olacak şeylerdir! Muhakkak yazmalısın bunları.

«Amerikalılardan başka bir şey beklenemez zaten, ben de burada hemen her gün bir üçkâğıtçıyla karsı karşıyayım. Batı Berlin'e bu kez de 'özel görevli' bir tank tümeni yolladılar. Önceki gün havaalanının fotoğraflarını çeken bir casus yakaladı bizimkiler; herhalde Amerikalı komutan kızmıştır buna: nasıl gücendirebilirler bir amatör fotoğrafçıyı! İşaretlenmemiş hat üzerinde Oberwald diye küçük bir kasaba var, eski Hitlercilerden Rosen orada bir toplantı düzenledi geçenlerde. 'Eisenhower bize, diye bağırıyordu, Breslau ve Koenigsberg'i geri vermeyi vaadetti.' Birçok Alman, Paris konferansının iyi-kötü birtakım sonuçlar getireceğini umuyordu, ama şimdi tüm umutlarını yitirmiş durumdadır.

«Sende ne var ne yok, Olga nasıl, Moskova ne âlemde? Martta Moskova'dan gelen artistler iki oyun sahnelediler burada; biriz değişiklik oldu bizim için, yoksa kutuplarda gibi yaşıyoruz burada. İzin kullanacağım günlerin hayalini kuruyo-

rum. Raya'nın bir arkadaşı davet etti beni, kocasıyla birlikte Bryanska'da prefabrike ev yapan bir fabrikada çalışıyorlarmış. Fırsat bulabilirsem Kiyev'e de uğramak istiyorum. Vorobyev, Kreşçatik'in yeniden yaptıklarını yazıyor, nasıl olduğunu görebilmek için can atıyorum.

Sımsıkı kucaklarım.» Minayev de Osip'e yazdı:

«Burada her şey yolunda, Olga heyecanla sürdürüyor öğretmenliğini; annem dün çörek hamurunu tutturamadığı için epey Icızıp köpürdü. Bayrama iki hafta var ve Moskova çok neşeli. Biz sürekli yapım işleri olan bir mahallede oturuyoruz, geçenlerde birkaç blok evi daha teslim ettiler, aralıksız, bitip tükenmez bir sevinç var herkeste. Havalar çok güzel, parklar, bahçeler çiçeklerle donandı. Şüphesiz, gazetelerin dördüncü sayfalar^*) yine eskisi gibi çok karanlık, çiçek tarhına benzer bir yanlan yok yani, ama şimdi kışa göre çok daha az ilgiyle okunduğunu görüyorum bu sayfaların ve bu bence iyiye işaret. Bizde dördüncü sayfa ilk üç sayfadan önce okunmaya başlandığı zaman barış savaşımızda zafer kazanılmış demektir.

«Şimdi sana bir suikast teşebbüsünün itirafını yapmak istiyorum: gerçekten bir roman yazıyorum, hemen hemen yarısı bitti. Bunu söylediğim ilk insan sensin, hatta Olga bile bilmiyor; bu büyük gizemi sana açmamın nedeni, senin bu romanın baş kahramanlarından biri olman. Kore'yi ya da Amerika'yı değil, o tepeciği, kurganımızı yazıyorum. Bence her şey orada sonuca ulaştı: eğer Amerikalılar savaşa cesaret edemiyorlarsa, bu, daha önce bir Stalingrad olmasındandır. Ölen yoldaşlarımızı anlatmak istiyorum romanda: Zarubin'i, Şapovalov'u, Lina'yı, Ma-garadze'yi, Brodski'yi, Butenko'yu ve sağ kalanları: Vorobyev'i, Krants'ı, Leonidze'yi, Polişçuka'yı ve tabii seni. Senin için öyle

(*) Gazetelerde dış haberlerin yeraldığı sayfa (ç.n.).

tarihi ifadeler kullanmadığım ve «gözlerindeki ateş» ten değil, uzamış sakalmdan söz ettiğim için kusura bakma. Kitabımı yazarken, asıl işimde de daha bir rahat olduğumu duyuyorum: yani bir hukuk danışmanına yakışacak biçimde ticaret antlaşmaları düzenleyebiliyorum.

«1 Mayıs Bayramın kutlu olsun! Çabucak izin alabilmeni dilerim. Eğer Berlin'den Brayansk'a Kiyev yoluyla gidersen, dönüşünde muhakkak Moskova'ya uğra. Bu hem senin siyaset ufkunu genişletecek, hem de, beni ve Olga'yı çok sevindirecek. Bütün bunlardan ayrı olarak da sana nihayet annemi gösterebileceğim. Ona sık sık senden söz ediyorum, ama beni biraz kuşkuyla dinliyor gibime geliyor ve bende onun senin gerçekten var olduğundan şüphe ettiği sanısı doğuyor. Buraya gelmeni bekliyoruz. Sağlıklar dilerim.»

Karl Brenner, ya da Niederwald'de ona hâlâ dedikleri gibi «Kızıl Kari,» binbaşı Alper'den ailesel bir kutlama törenine onur vermesini rica etti:

— Kızımın vaftiz oluşunu kutlayacağız. Belediye başkanı Schultz, doktor Muller, profesör Weissmann da olacaklar.. Herkes istiyor sizin gelmenizi. Anna'nın Obenvald'den kurtulmasında çok yardımlarınız oldu. Siz olmasaydınız, bugün, kızım da olmazdı.

Epey konuk vardı. Anna, mutluluktan gözlerinin içi pırıl pırıl, herkese kahve, likör ve eliyle yaptığı çöreklerden ikram ediyordu. Kari:

— Amerikalı Smiddle —dedi,— beni yok etmek istiyordu. Bu bir rastlantı sonucu değildi, onların Oberwald'de neler yapmak istedikleri şimdi herkesin bildiği bir şey. Ama Rus binbaşısı Anna'mla birleşmemize yardım etti. Ben Doğu cephesinde savaşmıştım, ordumuzun Rus ordusuna neler çektirdiğini çok iyi bili-

yorum. Ama Rusların yürekleri büyük... Ben öyle pek anlamam dünya politikasından falan, ve bilmem, hangi diplomatın ne tarafa eğildiğini izlemektense kemik üzerine en karışık çiçek desenlerini oymak daha kolayıma gelir, ama Rusların bizim mutluluğumuzu istediklerini biliyorum. Onlar, ben nasıl Anna'mla birleştiysem, Doğu ve Batı Almanya da öyle birleşsin istiyorlar ve herhalde olacak da bu. O zaman benim minicik kızım, bizim şu tattığımız acıları hiç bilmeyecek. Şimdi, kadehlerimizi Sovyet binbaşının ve tüm Sovyet halkının sağlığına kaldırmamızı öneriyorum!

Anna kızını getirdi. Çocuk gülümsüyor ve elini Osip'in göğüs cebindeki alacalı mendile uzatıyordu.

Raya da böyle getirmişti Alenka'yı, diye anımsadı Osip. Konuklarımız vardı: Yaşçenko, Valya, Gaolçka, Boris. Annem telâşlanmıştı çocuk soğuk alacak diye. Şampanya içmiştik: mutluluğa... Alyoşka'ya ne yaptıklarını düşünmek bile korkunçtu! Ve unutulabilecek bir şey değil bu! Doğru Karl'm söylediği: onun kızı daha mutlu yaşayacak. Amerikalılar kudursalar da bir şey yapamayacaklar: insanlar evlenmek istiyorlar, çocukları olsun istiyorlar, barış istiyorlar.

Osip kutlama yemeğini de yedikten sonra döndü. Teğmen Kruglikov kendisini bekliyordu.

— Amerikalıyı tutukladık. Yoldan Schneewald'e sapmış, uçaksavarların fotoğrafını çekiyordu. Kimlik sorduk, «Pax» ajansı diye bir haber ajansının kartını gösterdi. Vizeleri tabii yoktu. Üstelik de küstah mı küstah bir tip...

— Generalden bilgi isteyelim. Bu sıralarda amatör fotoğrafçılığa merak salan Amerikalılar çoğaldı...

Sonra düşünceye, daldı: belki de kaçınılmaz bir şey savaş? Gün günden artyyor küstahlıkları... Galoçka çocuk beklediğini yazmış, burftın kendisi için kolay olmadığını bildiğini ve korktuğuna da yazmış, ama kocası çok istiyormuş, yaşım o yaş değil

, diyor... Anlıyorum onları: çocuk, insanın hayatına neşe

katar... Demek yeniden savaş ha?.. Hayır, cesaret edemezler buna!..

Minayev'in mektubu o akşam geldi. Osip gülümseyerek okudu mektubu. Yaşıyor Minayev... İyi bir şey bu. Herkes bir başka türlü düşünmeye başlayacak onun yazdıklarım okuduktan sonra. Yalnız benden söz etmesi saçma, en sıradan bir figürüydüm ben o günlerin. Kendinden, Krants'dan, Zarubin'den söz etmesi başka tabii, onlara gelince iş değişir, gerçek bir roman yazılabilir onlar hakkında. Okumak isterdim kurgancığın romanını!..

Her şeyin savaş yıllarında kararlaştırıldığı doğru, bunu ben de böyle düşündüm, ama derleyip toparlayamadım işte... Rjev yakınlarında bir yerlerde Raya'nm mezarı. Dansetmeyi sever ve müzikten anlamadığım için bana kızardı; mavi elbisesinin yakışıp yakışmadığı bile heyecanlandırırdı onu. Gözleri ne olağanüstüydü, ve kirpikleri nasıl da upuzun... Onun keskin bir nişancı .olacağı kimin aklına gelirdi? Eğer Amerikalılar hâlâ savaşa giremiyorlarsa, bu yalnızca korktuklarından. Ne kadar akıllarını yitirmiş de olsalar, bizde her kızın bir Raya olabileceğini anlıyorlar. Ala'yı kurtaramadı Rayacığım. Onu kurtaramadı belki, ama Galoçka'mn doğacak çocuğunu, Vorobyev'in çocuklarını, Karl'm minik kızını kurtardı...

Cebinden Raya'nm fotoğrafını çıkarıp uzun uzun baktı. Gülümsüyordu Raya. Osip, saçları ağarmış, öyle ağır, öyle kı-mıltısız, keder, huzur ve en insanca umutlarla yüklü, masasında oturuyordu.

Fırtınalı bir hayattı Krants'la Vera'nmkisi: birbirlerini kıskanıyorlar, kuşkularını birbirlerinden gizliyorlar, gürültülü barışma törenlerini, tutkulu ant içmeler izliyordu.

Kışın Penza'ya gitmişlerdi. Vera, Krants'ı annesine götür-

müştü. Antonina Pavlovna hayran olmuştu damadına, o çıkıp da kızıyla başbaşa kalınca:

— Nerden buldun bunu? diye sordu.

— Hoşuna gitmedi mi?

— Niye gitmesin?.. Gitti... Tam sana göre. Her ikiniz de...

Uygun bir sözcük aradı:

— ...biraz kaçıksınız.

Vera yeni öğretim yılının başında fabrikaya taşınmıştı. Okul müdürü karşısındakini ezmeyi seven bir adamdı ve yeni öğretmen hiç hoşuna gitmemişti: kibirlinin tekiydi bir kez; yerli yersiz

kafa tutarak canından bezdiriyordu onu, sonra öteki öğretmenlerin yanında aşağılayıcı karşı çıkışlarda bulunuyordu.

İşçiler arasında ordan oraya göçeden, bir yerde devamlı durmayanların sayısı az değildi; bunların çocuklarının da okulda bazen birkaç ay, bazen de dönem kayıpları oluyordu. Kumaş satması için çocuklarını pazara gönderen ana-babalar bile vardı. Pestruşkina'dan sonra Vera burada şaşırmış, sersemlemişti; sonra, yalnızca okulda, ders vermekle bu işin yürümeyeceğim anlamış ve öğrencilerini evine çağırıp onlarla uzun söyleşiler yapmaya başlamıştı. Bazen, yalnız kaldığı zamanlar, ağlıyor, ama Krants'a her şeyin yolunda olduğunu söylüyordu: yakınmayı aşa-ğılatıcı buluyordu. Zaten başı az dertte değildi Krants'ın...

Gerçekten de diz boyu tatsızlığa katlanması gerekmişti Krants'm. Geçen yaz bir haftalığına Sumi'de oturan kızkardeşine gitmişti. Orada, sovhoz'da, koksagız(*) görmüş ve hemen ilgilenmişti: görünüş olarak yabani hindibaya benziyordu, köklerin-dense kauçuk elde ediliyordu. Bunun on beş yıl önce Tyan-Şan dağlarında bulunmuş çok değerli bir bitki olduğunu öğrenmişti. Eskiden kok-sagızı sıralar halinde diktiklerini, şimdiyse yüzer-iki yüzer tohumluk yuvalar halinde ekiminin daha iyi olacağım

(*) Kok-sagız — Köklerinde kauçuk ihtiva eden ve yabani hindibaya benzeyen bir bitki (ç.n.).

saptadıklarını söylemişti sovhozlu köylüler. Dikim elle yapılacaktı.

Fabrikaya döner dönmez Krants kok-sagız için bir dikim makinesi projeleme çalışmalarına başladı. Gece demeden gündüz demeden çalışıyordu.

Vera uyuyormuş gibi yapıp gizliden onu izliyordu: şiir yazıyor gibi sanki... Aralıkta model hazırdı, Krants direktöre gitti, modeli gösterdi ve kıyamet de bu sırada koptu. Nikolay Stepano-viç kendinden geçmişti. Krants'a bir «serüvenci» olduğunu söyledi, sonra da bağırarak herkese açıklamaya başladı: «Düşünebiliyor musunuz, kok-sagız diye bir şey!.. Adı hoşuna gitti herhalde... Tipik bir serüvenci bu adam, hatta belki de çılgının biri...» Koşarev, Krants'ı izlemeye başlamıştı, saf ama zayıf iradeli bir adamdı Koşarev, Krants'a ifrit oluyor ve «çalgıcı» nm kendisini öldüreceğini sanıyordu.

Krants modeli yeni yıldan önce Moskova'ya gönderdi; uzun süre bir yanıt gelmedi; uykuyu durağı yitirmişti Krants, heyecan içinde bekliyordu. Koşarev herkese Krants'ı yakında buradan atacaklarını söylüyordu: böyle gel-geççilere yer yoktu bu fabrikada. 6 Nisanda telgraf geldi (Krants o günü çok iyi anımsıyordu, havalar ılımış ve Vera ilk kardeleni bulmuştu): Moskova' ya çağırıyorlardı onu. Nikolay Stepanoviç karısına, «Sinsi herif, dedi, gidip beni fitleyecek. Ama avucunu yalar o, Bakanlıkta herkes tanır beni. Oysa onu kimse bilmez, çocuk daha. Üstelik de sahtekâr...»

Krants ay sonunda döndü: bitkin, ama mutluydu: modeli onaylanmıştı. Geleceğinden Vera'nm haberi yoktu; tam bir baskın olmuştu bu onun için. Akşamadoğruydu. Vera onuncu sınıftan

öğrencileri Şaşa Volkov, Sablin ve Jcnya Raşevskaya ile birlikteydi. Kapı açıldı ansızın. Vera sofaya koştu. Sessizce kucakladı Krants'ı. Jenya, «Haydi, dedi, biz gidelim artık...» Ama Sablin'in hiç niyeti yok,tu buna: makinelere büyük ilgi duyuyor ve yeni dikim makinesi için Moskova'da Krants'a ne yanıt verdiklerini öğrenmek için can atıyordu.

Krants yerinde duramıyor, dolaşıp duruyordu odada. Yaşadığı heyecan, başarı, yorgunluk, Vera'nın yakınlığı başını döndürüyordu; çıkmak, tartışmak, herkese sonucu açıklamak istiyordu, sanki sarhoşum, diye düşünüyordu gülümseyerek.

Konuşma çoktan dikim makinesinden çıkmış, Moskova'nın yüksek yapılarına, metroya, tiyatrolara gelmişti. Sonra, Minayev'i nasıl bulduğunu anlattı Krants. Vera'ya bakıyordu konuşurken. Belki de yalnızca ona anlatıyordu bunları. Ama Saşa'ya, Krants kendisine anlatıyormuş gibi geliyordu. Jenya da, iyi ki çıkmamışız, diye düşünüyordu. İlk kez gerçek bir insan konuşuyor benimle.

Krants anlatıyordu:

— Minayev'in yanık izleri hâlâ geçmemişti... Çok basit bir şeymiş gibi söz ediyor bundan, sanki tramvayda birine yerini vermiş... Cephede de böyleydi. Donetzk'te karşı saldırıya geçtiğimizde ilk o atılmış ve koşmaya başlamıştı. Sonra da şaka yollu ve sanki özür dilercesine açıklamıştı: «Canım biraz antreman yapmak istemişti de... Spora çok meraklıyımdır ben...» Onun koşup ileri fırladığını görünce, tüm birlik ardından koşmaya başlamıştı... Bu her zaman böyledir: birinin muhakkak ilk olarak fırlaması gerekir. Amerikalılar umutsuz birtakım serüvenleri konu alan filmleri seyretmeyi çok seviyorlar; rahat koltuklarında insanların nasıl acı çektiklerini, kıvrandıklarını izleyip, rahat, huzur dolu evlerine dönüyorlar. Bizi anlayabilmeleri çok zor onların: tehlike içinde yaşamaya alışkınızdır biz... Trende bir kız yardı kompartımanımızda, herkes konuşuyor, -o susuyordu. Birisi nereye gittiğini sordu, tek bir sözcükle yanıtladı soruyu: «Türkmenistan'a.» Gencecik bir kız, ama gözleri nasıl acı, umutsuzluk dolu!.. Moskova'da çalışmasını önermişler okulunu bitirince, ama hayır, zor olan yeri çekiyor gönlü...

— Bende oraya gideceğim —dedi Şaşa,— sınavları verir vermez hem de...

— Ne kokar ne bulaşır adamlardan nefret ediyorum, diyordu kız, diye sürdürdü Krants. Gerçekten de en korkuncu

budur: bir adam ki geri gitmeye korkuyor, ileri gitmeyi reddediyor... Yarınki günlerde aramıza bir köprü kurduk biz, ama öteki dünya var oldukça bu köprü yaylım ateş altında demektir. Bu köprü üzerinde çay yarenlikleri düzenlemenin zamanı değil daha. Bir adam düşün, karşında oturmuş, anlamsız dana gözleriyle sana bakıyor ve sörpük yanaklarım kaşıyarak, «Bunu yapıp da

n'olacak sanki?.. Gelin vazgeçelim şu işten...» diye geveleyip duruyor, bundan daha iğrenç bir şey olabilir mi? İspanya'da savaş başladığında dokuzuncu sınıftaydım ben. Nasıl da oraya gitmenin düşlerini kuruyordum! Her gün haritaya bakıyordum: Gua-darrama, Casa del Campo... Ve her şey buradan çıktı... Beş yıl sonra ilk çarpışmaların ortasında buldum kendimi: Vyazma yakınlarında... Şimdi biz oturmuş sakin sakin konuşuyoruz, ama Barselona'da birileri elde tüfek, ateş ediyor. Koreliler dayanıyor, Saygon yakınlarında savaş var. Genç bir Yunanlıyı kurşuna dizmeye götürüyorlar, ama o özgürlük şarkıları söylüyor. Byron' un zamanında olduğu gibi tıpkı... Kışın Pravda'da okumuştum: genç bir Fransız kadını koca bir kalabalığı ardısıra sürükleyip götürmüş ve jandarma barikatını yarıp geçmişler... Lermontov' un bir şiiri vardır:

Anımsar mısın nasıl biz seninle

Bir gece vakti vedalaşmıştık?

Silah sesleriyle yüklüydü gece,

Nasıl heyecanlıydık, nasıl kulağımız yüreğimizde...

Işıklar bir bir kararmış,

Sis abandıkça abanmıstı denize;

Ve nasıl birdenbireydi, nasıl güçlüydü darbe -

Yel gibi geçip sönmüştü az ötemizde,

Genç konuklar kalktığında saat gece yarısına varıyordu, Krants'm sözlerinden büyülenmiş, evlerinin yolunu tutmuşlardı. Yolda Sablin, Saşa'ya: — Korkunç şansımız varmış!.. —dedi.— Krants gerçek bir

mucit. Bir buluş yapıyor ve bundan asla geri dönmüyor, bu çok önemli... Onun gibi olmak istiyorum ben de. Minayev gibi...

Jenya'yı evine kadar geçirdi Şaşa. Her ikisi de susuyorlardı. Gece ılık ve yıldızlıydı. Bir yerlerden tek bir köpeğin havlaması duyuluyordu. Jenya birden durdu ve:

— Bu doğru mu —dedi,— sınavları verdikten sonra Türkmenistan'a gideceğin?

Sesi kendisini ele veriyordu. Şaşa onu kucakladı ve ürkek, çekingen, öptü. Jenya da ona karşılık

verdi. İlk kez öpüşüyordu Jenya böyle, hem utanmış, hem de büyük bir sevinç duymuştu. Koşmaya başladı. Şaşa da onu kovaladı. Hiç ayrılmayacaklarını söyledi Şaşa ona; bunu ne zamandır söylemek istemiş, ama bir türlü karar verememişti; bir buçuk ay sonra okulu bitirecekler ve artık yetişkin olacaklardı: birlikte giderlerdi ülkenin ilerletil-mesine katılmaya, ya da daha da uzaklara, Kore'ye falan belki... Tehlike içinde yaşayacaklardı, Krants gibi tıpkı...

Jenya gene durdu: gözleri öyle parlıyordu ki Şaşa onları karanlıkta bile görüyordu.

— Biliyor musun Şaşa, korkunç bir şey böyle öpüşmek!. Bunu yapabileceğimi hiç sanmazdım... Ama yaptım, çünkü seviyorum...

Vera'yla Krants konuşuyorlardı.

— 1 Mayısta Lermontov'a gidelim! dedi Vera.

— Fırtınayı anımsıyor musun?

— Her şeyi anımsıyorum... Çembar yakınlarında bir orman var ya, sık sık oraya gidermiş Lermontov...

— Kimi görürdü acaba orada? Bela'yı mı? Prenses Me-ri'yi mi?

— Belki de Martinov'u... Dağlarda yansılanan bir el silah sesi ve çinko bir tabut...

— İnsana ateş edilmesi korkunç bir şey değil. Dayanabilirsin. Ama seviyorsan, bu korkunç işte. Sanki bir dakika daha geçecek ve yüreğin duracak...

— Duyuyor musun yüreğimin vuruşunu?

— Vera, biz seninle hiçbir zaman dinginlik nedir bilmeyeceğiz. Cenneti verseler bize, kaçıp kendi karışıklığımıza dönmek isteriz... Neden hüzünlendin? Bir şey düşünüyorsun, ama ne?.

— Ben de bilmiyorum... Seni dinlerken tüm dünyayı dinler gibiydim demin:

Silah sesleriyle yüklüydü gece,

Nasıl heyecanlıydık, nasıl kulağımız yüreğimizde...

107

Şervinskiy'den çağrı mektubunu alan Voronov paniğe varan bir heyecan duydu. Lena'yı bulduğu, yaralarının kapandığı bu Kirov denilen kente bağlandığı için, yalnızca bunun için yaşıyormuş gibi geldi bir an.

Şervinskiy başımdan geçenleri bilmiyor. İki yıl Leningrad' da birlikte çalışmıştık onunla. Ama ben şimdi savaştan önceki •ben değilim. Kırk bir yaşımdayım, fazla bir yaş değil belki bu, ama zaman zaman artık her şey geride kalmış gibi geliyor. Gerçi pek doğru değil bu: kendimi

verdiğim bir işim var, Lena var, Musenka var; ama yine de bir şeyler eksik gibi sanki, yerimden kıpırdamaya korkuyorum... Belli başlı her şey yanılıp tamamlandı burada. Ama su-enerji sistemi projesi, boyutlarıyla insanı sarsıyor. Hayal etmeye bile cesaret edemeyeceğim bir iş bu.,. Şervinskiy baraka kurmaktan vazgeçtiklerini, doğrudan doğruya evlerden ve yollardan başlamaya karar verdiklerini yazıyor. Mekanik atelyeyi, ileride bundan gemi onarım atelyesı olarak yararlanabilecek biçimde yapıyorlarmış. Tüm bunlar olağanüstü çekici şeyler.'Ama acaba üstesinden gelebilir miyim ben işin?.

Bütün gece derin bir düşünceye dalmış olarak oturdu: Ni-na'nın küçücük ellerini, Mişka'nın şeytanlıklarını ve uzun geri

çekilme yolunu anımsadı; Sergey'i sonra, pembemsi sokakları, ' Don üzerindeki köprüyü, Şapovalov'u, «Köln çukuru»nu, kaçışım, Maki'yi, Mado'yu... Geçmiş, üzerinde çok güzel hayallerin göründüğü ve yok olduğu uçsuz bucaksız ve korkutucu bir çöl gibi görünüyordu.

Aldığı tekliften Lena'ya söz etmemişti daha. Eli yanağının altında uyuyordu Lenacık. Ne büyük bir içsel güç var bu küçücük kadında. Bir gün bile ruhsal yönden çöktüğünü, düştüğünü görmedim, oysa az şeyler çekmedi o da. Bunca yıldır bir kez ağladı benim yanımda: kocasının nasıl öldüğünü anlatırken... Olağanüstü bir şey ona rastlamam, onunla evlenmem: yaralı, ama sağ kalmış ve mutluluğu birlikte tadan bir çiftiz.

Gün işiyordu. Voronov pencerenin kenarında duruyordu. Nisan olmasına rağmen her şey kışsal bir görünüm içindeydi: kürtünler, kara dağlar... Buradan gelip geçen birine bu görünüm belki içkarartıcı, sevimsiz gelebilirdi, ama Voronov Kirovsk'a, aşkıyla da, acısıyla da mutluluğu bulduğu bir kent gibi bakıyordu.

Neden ayrılıyorum- Kirovsk'dan. Kendi kendine sorduğu bu soruyu yine kendisi yanıtlıyordu: gidiyorum çünkü buradan da, onun için. Böyle bir iş önerisini geri çevirebilmenin olanağı var mı?

Bir su-enerji merkezi yapımı için gideceğini anlayınca büyük bir sevinç doldu içine. Az önceki kuşkularını gülümseyerek anımsadı: ne demek, üstesinden gelebilir miyim? Yeterince gücüm var... Yaşlı babasının dedikleri aklına geldi, ağaç keserken ya da kocaman çuvalları sırtlayıp götürürken, «Melek gibi bir halkız biz, derdi, ama evelallah şeytana pabucunu ters giydiririz.» Kendini tutamayıp yüksek sesle güldü Voronov. Lena uyandı ve şaşkınlıkla ona baktı. Voronov koşup kucakladı karısını, öpmeye başladı; uyukluyordu, şaşırmıştı Lena.

— Uyandırdığım için bağışla. Büyük bir haberim var sana: yeni bir yapım işine katılmaya gideceğiz. Bunun ne büyük bir mutluluk olduğunu anlıyorsun değil mi? Su-enerji merkezi!.. Şer-

DİPTEN GELEN DALGA

vinskiy'den bir mektup aldım, bütün resmî işlemler tamamlanmış, istersek yarın bile yola çıkabiliriz.

Tutku dolu bir heyecanla anlatıyordu Lena'ya: kuraklığın kol gezdiği muazzam bir alan yemyeşil bahçelere dönüşecekti: beş buçuk hektar... Neredeyse bütün bir Fransa kadar... Uzunluğu altı yüz kilometre olan yapay bir göl... Milyarlarca kilovat saatlik elektrik enerjisi... Böyle güçlü bir istasyon ne Avrupa'da, ne Amerika'da var...

Lena'nın ne zamandır istediği bir şeydi güneye gitmek, ama bunu kocasına söylemeye cesaret edemiyordu: onun Kirovsk'a nasıl bağlı olduğunu biliyordu. Kocasının mutluluktan parlayan yüzüne bakıp gülümsedi.

— Musya'ya benziyorsun bu halinle —dedi.— Tiyatroya götüreceğim zaman o da böyle olur...

— Biliyor musun neden bu kadar çok seviniyorum?.. Kocaman gövdesi, geniş omuzlarıyla bir dev gibi göründü"

Lena'ya Voronov; söylediği sayılarla, uçsuz bucaksız topraklarla bir hısımlığı vardı sanki, onlar kadar büyüktü. Genç tabii, diye geçirdi içinden, ağarmış saçları onu hiç de yaşlı göstermiyor, hatta şu tatlı maviş gözleri yok mu iyice gençleştiriyor onu...

Musya koşup geldi. Voronov onunla oyuna girişti: yaramazlıkta yarışırcasına oynadılar. Sonra Musya birden:

— Baba —dedi,— sana koşmak olur mu hiç, baş mühendissin sen?

Voronov güldü:

— Bugün olur. Bugün büyük bayramım var... Bir hafta sonra uçağa binecek ve çok çok uzaklara uçacaksın.

— Moskova'ya mı?

— Hayır, daha da uzağa, Stalingrad'a.

Arkadaşları bayramı Kirovsk'da geçirmesi için ikna etmeye çalıştılar Voronov'u, ama o acele ediyordu; bir mezuniyet öğrencisinin hummalı sabırsızlığı içindeydi.

— 1 Mayısı Stalingrad'da kutlayacağız —dedi,—- bayram nasıl olurmuş göreceksiniz!

Bahar yönüne doğru uçtular. Kirovsk'da daha soğuklar vardı, ama Moskova'da uçaktan indiklerinde, havanın iyiden iyiye ılık olduğunu gördüler; karşılayıcıların üzerinde yazlık giysiler vardı, kadının biri bir demet menekşe tutuyordu,

Stalingrad uçağı iki saat sonra kalkıyordu, buna göre kente inemeyeceklerdi. Musya çevredeki tarlalara ve ormana bakıyordu. «Baba, dedi kırık bir sesle, hani, Kremlin nerede?»

Oparlörlerle sürekli açıklamalar yapılıyordu: «Minsk -Varşova uçağı yolcuları... Taşkent'ten gelip, Kazan-Sverdlovsk-Omsk'a giden uçak... Soçi'den Kyev-Luov'a giden yolcular... Alma-Ata yolcuları...»

— Ne muazzam bir ülke! dedi Voronov Lena'ya. Bizim uçakta bir kimyacı vardı, Musya'nm yanında oturuyordu, hep uyudu hani, anımsıyor musun? Sahalin'e gidiyormuş... Dimitri-yev ise Aşkaabat'a... (Sanki kendi kendini yanıtlıyormuş gibi, gülümseyerek ekledi): Gerçi küçük olup, dünyayı sarsmak olanaksız değil, ama bir devde dev gibi bir yüreğin olması çok iyi bir şey...

İrkutsk'tan bir uçak geldi; Çinli bilim adamları heyetini getirmişti. Çiçeklerle karşılandı Çinliler. Gizemli bir gülümseme vardı yüzlerinde, delikanlı görünümlüydü hepsi de, ama geçmiş zamanlardan süzülüp gelen bir eskilik okunuyordu yüzlerinde. Musya koşup yanlarına gitti, sonra, «Babacığım, dedi, onların da yıldızcıkları var şapkalarında...»

İki Amerikalı, ağızlarını kocaman açmış, gürültüyle esniyorlar ve ikide birde, «Helsinki uçağı ne zaman?» diye soruyorlardı. Hostes kaşlarını çatıyor ve, «Ne zaman duyururlarsa, o zaman?» diyordu.

Genç bir kız bir delikanlıyı uğurluyordu, Karaganda'ya gidiyordu delikanlı. Kız iki eliyle birden tutuyordu onun kocaman, geniş elini. Delikanlı kızı mı, yoksa kendini mi ikna etmek istediği anlaşılmayan bir sesle, «Çabuk dönerim...» diyordu ve gülümsüyordu, ama gezleri hüzünlüydü.

«Stalingrad-Artrahan yönüne gidecek olan uçak kalkığa hazırdır...»

Kapılar kapanmış, ama henüz kalkış işareti verilmemişti. Voronov küçük pencereden dışarısını seyrediyordu. Uğurlayıcılar el sallıyorlardı. Birden uzakta Mado'yu görür gibi oldu, çevresi insanlarla çevrili, yürüyordu. Az kalsın bağıracaktı: gerçekten Mado mu?.. Uçak pistte ilerlemeye başlamıştı. Hayır, herhalde bana öyle geldi, yüzüne bile dikkat edemedim. Sonbaharda, gerçi, buraya gelmeyi düşündüğünü yazmış ve Nina Georgiyevna' nm adresini sormuştu, ama daha sonra hiçbir haber çıkmamıştı. Herhalde bana öyle geldi. Paris'tedir sanırım şimdi. Ne yapıyor, nasıl yaşıyor acaba? Nedense hep eskisi gibi olduğunu düşünüyorum onun, savaşıyor ve kendisine Sergey'le aynı taburda olduğumu söylediğim günkü gibi onu düşlüyordur?

Uçak güney doğuya doğru hızla yol alıyordu. Aşağıda uçsuz bucaksız bozkır... Voronov elinde olmadan lânetli 42 yazını anımsadı. Sergey'le birlikteydiler, bazen durgun, suskun, bazen heyecanlı, coşkun yürüyorlardı: Sergey'in yüzünde belli belirsiz bir gülümseme dolaşıyordu.

Mado'nun onu unutamayışını anlıyorum. Onunla topu topu bir ay birlikte olduk, ama ömrümde karşılaştığım hiç kimse bende onun bıraktığı etkiyi bırakmadı. En korkutucu günlerde bile, zaferi kazanacağımızı söyledi ve Doğuya doğru öyle yürüdü ki, sanki önünde Stalingrad olduğunu biliyordu. Hafif, ele gelmeyen bir acısı vardı: akpelin kokusu gibi...

Don... Burada küçük bir demir parçası tüm hayatını değiştirdi. Arkadaşlar benim nasıl olup da Maki'ye düştüğüme şaşıyorlar, oysa başka türlüsü olabilir miydi? Niye Ayı derlerdi Fransızlar bana? Mickey takmıştı bu adı. Herhalde ayıya benzediğimden: ağır ve hantal... Ama ayı kalktı artık, yürüyor...

Elektrik santralının traktör fabrikasının yanma kurulması ne iyi! Alman raporlarında bu fabrikadan ne kadar çok söz edilirdi... Kafalarını burada çarpmışlardı taşa da ondan. Amerikalılar istedikleri kadar bağırsınlar, gözdağı versinler, Moskova'

ya, Baku'ya, Volga'ya kadar kaç mil olduğunu hesaplasınlar... Stalingrad'da, su-enerji merkezi kuruluyor. Yine öncü bir kent Stalingrad. Urallar makine gönderiyor Stalingrad'a, Sibirya orman; ve dört bir yandan insan akıyor. Büyük bir savaş veriliyor: enerji için, ışık için, hayat için!

Üç saat sonra Stalingrad sokaklarında yürüyor ve sessizce gülümsüyordu. Sergey burada dövüşmüştü. İnsanlar burada kurtarmışlardı geleceği. Zordu bu duyguyu açıklayabilmek: yüreğin heyecan, coşku, anı doluydu; toprağı öpmek istiyordun: sıradan bir toprak değildi bu...

Ne de çabuk onarmışlar kenti! Sokaklar, mağazalar, otobüsler. Yemyeşil, ağaçlı yollar. Musenka hayran olmuştu: «Baba, bak, görüyor musun?!» Kuzeyde büyümüştü çocuk, ne böyle yüksek ağaçlar, ne de böyle parlak çiçekler görmüştü...

Durmadan yeni yapılar yapılıyordu. Nereye baksan iskeleler, vinçler, pankartlar güneşte tutuşmuş gibi: «Yaşasın 1 Mayıs!»

Musenka kavşakta durmuş, heceleyerek okuyor: «Ba-rış Cad-de-si!»

Gülüyor Musenka. Voronov da gülüyor. Lena'nın koluna giriyor sonra. Yüreğinden taşan bir şeyler söylüyor ona. Bağlantı yok söylediklerinde:

— Aşkım benim, görüyorsun, Stalingrad'dayız... Beni diriltttiğin için teşekkür ederim sana. Burada savaşın yazgısı belirlendi... Durumumuzun çok kötü olduğu bir sırada Stalin, elbet bizim sokağımızda da bayram olacak, dedi. İşte bayram: Barış Caddesinde 1 Mayıs...

— Baba, şu ağaçtaki çiçeği görüyor musun? diye soruyor Musya. Mum gibi tıpkı. Ne ağacı bu?

— Kestane, canım. Şimdi baban seni kaldırır ve daha yakından görürsün çiçekliğini...

Garstone davası Amerikan gazetelerini meşgul etmeye devam ediyordu. Şibalov, güya Sovyet büyükelçiliğinden aldığı bir yönergeyi sunmuştu savcılığa. Gazetelerde «yönerge»nin çevirisini okuyan Danilevskiy gülümsedi: Bogart, Sovyetler Birliği'yle ilgili konularda uzmanları var sanıyor kendilerinin galiba, ama bu adamların tümü karacahil. Sahte belge düzenlemeyi öğrenemediler gitti. Minayev'in ceketine dikilenlerden bile kötü bunlar.

Moskova'ya, albay Robert'in yeni bir provokasyona giriştiğini yazdı. Sonra senatör Low'un arkadaşı senatör Keyne ile görüştü.

— Bir su baskını olduğu zaman —dedi Keyne,— hiç kimse, rüzgâr nereden esti de oldu bu, diye kafa yormaz. Bir taşkın vardır çünkü ortada, bunun dehşeti vardır. İnsanlar konuşup görüştükçe, ben savaşın kaçınılmazlığına inanmıyorum. Paris konferansında, gerçi aykırı sesler de duyuldu: ama görüşmeler yine de bombardımanlardan daha iyidir.

Yüzüne o çok ustalaştığı gülümsemelerden birini konduran Danilevskiy:

— Çok haklısınız, dedi.

Sonra düşündü: çok ilginç, Keyne neden görüşmek istedi acaba benimle? En rezillerinden biri oysa senatonun... Ocakta Moskova'ya bomba atılmasını önermişti.

— Haber-bilgi alışverişi ve genel olarak gazetecilerin tüm çalışmaları, karşılıklı anlayışın gelişmesine yardım eder. «Pax» ajansı muhabiri Bogart'a hâlâ vize vermeyişinize doğrusu çok gücendim Mr. Danilevskiy. Bogart, hayatım Amerikalılarla Ruslar arasında dostluk kurulması ülküsüne adamış bir çocuktur. Temsil ettiği ajansa gelince, tümden bir programdır bu ajans. Genel direktörlerini tanırım, her konuşmamızda bana sorunların silah zoruyla çözümlenemeyeceğini, uzlaşma, antlaşma yollarına gidilmesi gerektiğini söylemiştir...

Şimdi anlaşıldı; Robert, son zirzopluğuna karşı tepkimizin nasıl olduğunu anlayabilmek için senatöre yoklama yaptırıyor. Bogart konusunda bir şeyler yapabileceğimizi sezdirmeliyim Keyne'e.

Senatör, «Pax» muhabirini övmeye devam ediyordu:

— Rusya'da topu topu iki ay kalmasına rağmen Sovyet hayatını çok iyi kavramış bir insandır kendisi.

Danilevkiy yüzünde aynı gülümsemeyle:

— Mr. Bogart'ın vize işlemi konusunu yeniden gözden geçiririz —dedi.— Sovyet hayatını çok iyi kavramaya gelince, gazetelerde herhalde güya bizim elçilik görevlilerinden birisince düzenlenen «yönerge» yi okumuşsunuzdur? Orada, örneğin Mr. Bogart gibi, alanında bilgi sahibi olan kişiler için çok gülünç sayılacak şeylerden söz ediliyor... Sizinle görüşmekten çok memnunum Mr. Keyne. İçtenlikli görüşmelerin yapılacağı zamanın da geleceğini umut ediyorum...

Senatör çıkınca, Danilevskrnîn yüzündeki gülümseme bir anda kayboldu. Küstah herifler! Her şey o kadar beyaz iplikle dikili ki...

Yarın bayram, onları düşünmemeye çalışmalıyım. Moskova için bir telefon görüşmesi yazdırdı Danilevskiy. Çok heyecanlıydı: Gerçi sınavlar yaklaştığı için (Moskova üniversitesi filoloji fakültesinde okuyordu Marusya) moralinin bozuk olduğunu yazıyordu kızı, ama Danilevskiy sorunun yaklaşan sınavlar değil, başka bir şey olduğunu hemen anlamıştı. Geçen yaz Moskova yakınındaki bir yazlık dinlenme evinde Marusya ile bir ay geçirmişti. Marusya neşeliydi, kitap okuyor, tiyatroya gidiyor, spor yapıyordu. Öğretmenlerinin ve arkadaşlarının taklitlerini yapıp babasını güldürmüştü. «Şeytan» adını takmıştı Danilevskiy ona. Oysa şimdi, «Bazı anlar oluyor ki yaşamak bile istemiyorum...» diye yazıyordu. Heyecan içinde kızına ne olmuş olabileceğini düşünmüyordu Danilevskiy. Telefonda onun hiçbir şey anlatamayacağını çok iyi biliyor, ama yine de heyecanla bekliyordu konuşmayı. Hiç değilse sesini duyabilecekti!.

Ses hiç iyi duyulmuyordu ve Danilevskiy bağırıp durmak zorunda kalmıştı:

— Marusya, beni duyuyor musun?

Uğultular arasında güçlükle duyabildi kızının sesini:

— Hiçbir şey duyulmuyor... Telefoncu kız araya girdi:

— Daha yüksek sesle konuşun. Danilevskiy bağırdı:

— Marusya sağlığın nasıl?

Birden uğultular kesildi. Çok güzel duymaya başladılar birbirlerini. Kızının neşeli sesini duyan Danilevskiy'in yüzü ışıdı.

— Her şey yolunda baba. Ya sen nasılsın?

— Ben de iyiyim... Karamsar bir mektubunu aldım...

— Sonradan çok üzüldüm yolladığıma. Şimdi her şey yolunda.

— Bayramın kutlu olsun Marusya.

— Senin de baba... Moskova'da havalar çok güzel... Yazlık giysilerimi giydim ben... Duyabiliyor musun beni?

— Çok iyi duyuyorum. Moralin nasıl?

— Çok iyi! Duyuyor musun beni? Baba sana bir haberim var. Yalnız, şaşırma... Evleniyorum. Pavlik'le... Kızmadın ya?

— Bunu da nereden çıkardın? Kucaklarım seni. Yazın görüşürüz...

Marusya'nın iç çektiğini duydu:

— Ah bir sınavlarımı verebilseydim... Hoşçakal baba! Danilevskiy gülümsedi: meğerse neymiş sorun! Herhalde

Pavlik'le kavga etmişti yaşamak istemediğini yazdığında?... Çok gülünç, demek Marusya da evleniyor ha?.. Aslında hiç de gülünç değil, bana hâlâ çocuk gibi geliyor, ama bu temmuzda yirmi birini dolduracak. Pavlik'e karşı kayıtsız bulmuştum oysa onu. O geldiğinde hemen ciddileşmiş, şaka yapmayı falan bırakıp susmuş, ya da tam tersine iğnelemeye başlamıştı oğlanı; bir

seferinde de odasına kaçmış ve kapıyı kilitleyip bütün gece orada oturmuştu. İki hafta süresince devamlı olarak «Dinamo»ya gitmemi, orada çok ilginç bir maç olacağını kanıtlamaya çalıştı durdu; sonra Pavlik futbolu sevmediğini söyleyince de bir daha maç lafını ağzına almaz oldu. Yakışıklı, iyi bir çocuk Pavlik, jeolog. Tiyatroya meraklı. Tek kelimeyle çocuk. Belki de yaşlandığım için böyle söylüyorum? Öyle ya, yirmi dört yaşımda ikinci kez Vera'ya âşık olmuştum ben... Marusya'nın neşeli konuşması çok iyi oldu, mutlu anlaşılan yavrucak...

Gazetelerin başına oturdu ve yeniden Amerika'yla doldu kafası. Kimya enstitüsü en akıllıca savaşın biyolojik savaş olduğunu bildiriyor, çünkü bu durumda düşman ülkenin ekonomisi yıkılmamış oluyor. Batı Berlin'de, sokak manevralarında Amerikan askerleri gözyaşartıcı bombayı başarıyla kullanmışlardır. —Yirmi Japon tümeni kurulmasıyla ilgili olarak general Si-mamura ile yapılan görüşmelerde ilerleme kaydedildi.— Atlanta'da, beyaz bir kadına küçük düşürücü davranışta bulunan bir , zenci asıldı. —Chicago'da barış propagandası yapan on dört kişi-tutuklandı.— Catch maçları bir yılda on beş milyon dolar getirdi, en başarılı enstantane, Amerikan «Süpermen»inin Kızıl 'Hayaleti abondone ettiği 17. dakikaydı; halk, «Bitir işini! Öldür onu!» diyerek Amerikan Süpermenine çılgınca sevgi gösterisinde bulundu. — Albany: on üç

yaşında bir çocuk, yirmi dolar için yaşlı bir kadım öldürdü.

Danilevskiy pencereye gitti. Numaralanmış, dümdüz sokaklar uzun ve sıkıcıydı. Bir türlü alışamamıştı bu kente: sapa bir taşra bölgesi, tam bir memur cenneti... New York'ta arada bir de olsa canlı insanlar görebiliyordun, öfkelenen," savaşım veren insanlar... Burada ise kör bir kendini beğenmişlik, çılgın senatörlerin entrikaları, Mac Arthur'la Acheson, Danovan'la Robert arasında «soğuk savaş» vardı. Aslında New York da berbattı: gizli anlaşmalar, ticarî sözleşmeler, telâşlı, koşturup duran

insanlar; ne bir düşünce kırıntısı, ne bir acıma... Ne zaman doğacak güneş Amerika'nın üzerine? Uçsuz bucaksız topraklar, dev gibi kentler, dağlar, çağlayanlar, okyanuslar, sağlam, yürekli insanlar, göçmen akınları ve gece: uzun, kapkara bir gece...

Saatine baktı: Moskova'da yürüyüş kolları sıraya girmekte gençler dans etmektedir. Marusya herhalde uyuyordur, kendisiyle konuştuğumda saat orada gecenin ikisiydi. Ama hayır, uyumuyordur; sokakta şarkılar, kahkahalar, onca neşeli gürültü varken.. Herhalde mavi elbisesini ve benim armağan ettiğim süet ayakkabılarını giyecektir... Merak ediyorum, acaba çiçek getirecek mi Pavlik ona? Şimdi gençler arasında ne yapıldığını bilmiyorum. Ben Vera'ya çiçek götürmüştüm, ama utandığımdan, görülmesin diye gazeteye sarmıştım...

Gözlerini kapadı. Moskova'yı görüyordu. Puşkin Anıtı, çiçeklerle süslü dükkânlar... Bir çocuk yalanarak dondurma yiyor... «Benim o çocuk» diye düşündü Danilevskiy ve uyudu.

109

Otuz nisan günü, akşama doğru, Nina Georgiyevna pencerenin önünde oturuyordu. Pencere camı, batmakta olan güneşin pembe ışıklarıyla yıkanıyordu; dışardan, uzaktan uzağa, oynayan çocukların sesleri duyuluyordu. Nina Georgiyevna az önce Val-ya'nm mektubunu yanıtlamıştı: «Mutluluktan ağladım mektubunu okurken...» Valya eskiden de yazardı iyi olduğunu^ ama Nina Georgiyevna onun coşkulu sözlerinin ardında gizli bir keder, hatta zaman zaman umutsuzluk olduğunu görürdü. Yalnız bu son mektubunda, Valya'nm, mutluluğunu didine uğraşa elde ettiğini, tiyatroyla bağının rastgele olmadığını ve onun gerçekten hayallerle yaşayan, yetenekli, güçlü bir insan olduğunu anlamıştı.

Nina Georgiyevna çocuklarının da, çocuklarıymış gibi gör-

meye alıştığı ötekilerin de, artık yollarını bulduklarını, mora! yönden güçlendiklerini düşünüyordu.

Ocakta Olga'nın yanında iki hafta kalmıştı, Musenka kocaman kız olmuştu, çok iyi yürekliydi ve büyük bir hayalciydi: kendisi masallar uyduruyordu artık. Olga işinden memnundu, şantiye şefinin sekreteri olmuştu. Nina Georgiyevna uğursuz bir geceyi anımsadı. Leningrad'dan ve Tallin'den artisler çağrılmıştı kulübe. Olga sabaha kadar dans edeceklerini söylüyordu. Giyeceği tuvaletiyle ilgili kararsızlıkları ve akıl danışmalarıyla bıktınp usandırmıştı Nina Georgiyevna'yı; koyu yeşil ipekten, uzun bir elbise dikmişti o gece için. Öte yandan Olga'nm sık sık mühendis Tamm'dan söz edişi Nina Georgiyevna'nın gözünden kaçmamıştı. Yeni elbisesini prova ederken de açıkça söylemişti: «Acaba Tamm beğenecek mi?..» Nina Georgiyevna soğuk aldığı için konsere gidememişti. İkide birde saatine bakıyordu: Olsa nerede kaldı? Sinyakov çoktan gitmişti kulübe. Elbise değiştiremeyecek eğer biraz daha geç kalırsa... Olga geldiğinde on biri geçiyordu saat, donmuştu, ama sevinçliydi Olga. «Kulübe gitmeyecek misin?» diye sormuştu Nina Georgiyevna. Olga gülüm-semişti: «Dans edecek halim yok... Geç oldu. En önemlisi de çok yorgunum. Biliyor musun, on iki kilometre yol gitmemiz gerekti, rüzgâr öyle kar yığmış ki yola, korkunç...» Sonra olanları anlatmıştı annesine: biriken mektupları ayırıp dosyalamak için biraz geç kalmıştı işte. Herkes çıkmıştı. Muhasebeci Sokolov nöbetçiydi o gece. Telefon çalmıştı: acele şantiye şefini istiyorlardı. Sobolov'un inşaat işlerinden hiç mi hiç anladığı yoktu, bu yüzden gayet sakin, «Kimse yok, demişti, pazartesi sabah gelecekler...» İyi ki Olga'ya da söylemişti telefon edildiğini: Olga hemen anlamıştı: bir kaza tehlikesi vardı; doğruca şantiye şefinin evine koşmuştu; temizleyici kadın şefin dinlenmek için pazartesiye kadar daçaya gittiğini söylemişti. Güçlükle bir araba bulabilmişti Olga; ama bu kez de şoför kalın kafalının teki çıkmıştı, asıl yolu bırakıp ara yollara sapmış ve rüzgârın biriktirdiği karlar arasında takılıp kalmışlardı. Olga şoföre yürü-

yerek gidip haber vermesini söylemiş, ama adam yolu bilmediğini bahane ederek tek basma gitmeyi - reddetmişti. Neyse, gidip haber verebilmişlerdi sonunda. Şantiye şefi kendi arabasıyla getirmişti Olga'yı... Nina Georgiyevna Olga'nm üzüldüğünü sanmıştı: ne zamandır beklediği bir geceydi bu, yeni elbise dikmişti kendisine... Ama Olga ısınmak için bir kadeh likör içmiş, gülmüştü. Ancak yatarken, yine gülümseyerek, «1 Mayısta giyeceğim elbisemi...» demişti. Nina Georgiyevna, «O elbisenin içinde Tamm seni çok beğenecek, eminim bundan...» demek istemiş, ama sessizce yanağından öpmekle yetinmişti. Hayır, Olga'dan yana korkacak bir şey yoktu...

Pravda'da mimar Vlahov'u öven yazının yayınlanmasından sonra herkes Nina Georgiyevna'yı kutlamıştı. Oysa onu asıl sevindiren Nataşa'nın anlattıkları olmuştu: Vasya kendisine daha yüksek bir mevki verilerek Moskova'da çalışması önerisini geri çevirmiş ve Minsk'te kalmıştı. Gerçek bir tutku Vasya'nınkisi... İnsanlar vardır, onlar için sanat bir memuriyet ya da karyerdir; nasıl yaparlarsa o güne en uygununu yapmış olacaklarını hesaplarlar, ya da şeflerinin nelerden hoşlandığını tahmin etmeye çalışırlar. Vasya ise yanıyor, onun için Minsk her şey demek, her sözünden bu anlaşılıyor. Savaştan önce bana dümdüz, tek taraflı gibi gelirdi Vasya, her söyleyeceğin şeye karşı hazır bir yanıtı vardı. Bunun bir çocukluk olduğunu anlayamamışım o sıralar: -Şimdiyse onun ne kadar karmaşık bir özyapısı olduğunu görebiliyorum. Olağanüstü bir coşku ve esinle, son derece sağlam, sağlıklı hesapların "bileşimi. Ne sanatı bayağılaştırıyor, ne de hayatı küçük görüyor: bir uyum ve denge sağlamaya çalışıyor. Nataşa onun Minsk'te yaptıklarını nasıl da heyecanla anlatıyordu... Hâlâ delişmen bir kız gibi seviyor sanki onu Nataşa. Oysa o da

artık deli dolu bir kız değil, işinde başarı kazanmış, saygınlığı olan bir bilim işçisi; güçlü, kararlı bir özyapısı var, kafasına koyduğunu gerçekleştiriyor. Eskiden birbirlerinden ayrı yaşadıkları için kızardım onlara, aşkları tükendi herhalde, diye düşünürdüm, oysa şimdi daha da çok seviyorlar birbirlerini, ayrılığın

DİPTEN GELEN DALGA

tek etkisi, ilişkilerine bir de romantikliği katması oldu. Nataşa' nın burada olması büyük mutluluk benim için. Benim yaşımda birinin gelecekle yaşaması çok güç artık... Vâsenka akıllı, yetenekli bir çocuk, boşuna üzülüyor Nataşa onun için; Sergeyci-ğim de küçükken tıpkı onun gibi dur-durak bilmez bir haylazdı... Vasenka, Musenka'nm yüz seksen derece tersi. Masal sevmiyor, ama Raymonde Dien'in kendisini nasıl rayların üzerine attığını anlattığımda ağzı açık dinliyor. Olga da Musenka için üzülüyor, çok yufka yürekliymiş; «Bizim zamanımıza göre değil bu kız.» diyor. Vasenka'ya hayranmış o da. Oysa Sergeyciğim de küçükken hem yaramazlık yapardı, hem de Musenka gibi hayaller kurardı. Sonra da öyle kaldı zaten: gözüpek, atılgan, ama aynı zamanda sevecen ve ince... Ondan hiçbir şey kalmamış olması ne kadar acı... Vasya bir kent kuruyor, oysa Seryoja'nm mesleği başkaydı. Yurtdışında görevlendirilmeden önce kurduğu köprü 41'de havaya uçuruldu. Zaten o öyle yapılara falan kendini verenlerden değildi...

Nina Georgiyevna masaya gitti. Sergey'in fotoğrafına baktı. Kafasını hafifçe geriye kaykılmıştı Sergey. Sabahleyin bir demet kardelen çiçeği koymuştu Nina Georgiyevna fotoğrafın önüne. Hiç çiçeksiz bırakmamaya çalışırdı zaten fotoğrafı. Çok severdi Sergeyinı çiçekleri; Paris'ten döndüğünde, «En çok hoşuma giden de, demişti, çiçeğin orada en zorunlu eşyaların başında yer alması. Anımsıyor musun, çiçek dolu küçük el arabalarından nasıl şebboy, menekşe, inci çiçeği satardı kadınlar... Tleurissez-vous' diye bağırırlardı, buna bizim dilimizde karşılık bulmak olanaksız; 'kendini çiçekleme' diye bir söz yok bizim dilimizde...» Her şeyi anlatırdı bana. Yalnızca O'nu hiç anlatmamıştı... Voro-nov yazmasaydı hiç öğrenemeyecektim bile...

Hava kararmıştı, ama o ışıkları açmadan öylece koltuğunda oturuyordu; kafasından her şeyi silip atmıştı, yalnızca bir tek şeye vermişti kendini, yalnızca bir tek şeyi duyumlamaya çalışıyordu: Sergey onunla birlikteydi ve. bembeyaz çiçeklere bakıyordu.

Kapı çalındı. Nina Georgiyevna kalktı, kapıyı açtı. Sırtında yağmurluk, genç bir kadın duruyordu karşısında. Kocaman, görmez gibi bakan gözleri ve olağanüstü güzelliğiyle büyülemiş, şaşkına çevirmişti onu. Çok bozuk bir Rusçayla, «Ben... Nina Georgiyevna Vlahova'yı arıyordum...» dedi. Nina Georgiyevna birden anladı kim olduğunu gelenin. Bağırdı: «Siz?» Mado kollarını açıp ona doğru atıldı, cesaret edemiyorlar, susuyorlardı: öylesine duyguyla yüklüydü ki her ikisi de, sözcüklerin çok yavan kaçacağından korkuyorlardı.

Mado, Nina Georgiyevna'ya bakıyordu: ne çok benziyormuş Sergey annesine: gözler, yüz, ağız... Yalnız burnu biraz başkaydı onun... Duvarda Sergey'in kocaman bir fotoğrafı asılıydı: on

yaşlarında, şişko yüzlü bir çocuk... Ve Mado, kestanenin altındaki bankta otururken kendisine mutluluktan söz eden ¦ adamı hemen tamdı...

Sergey'in annesini daha yaşlı sanıyordum. Gözleri ne kadar genç bakıyor oysa, tüm olarak yüzünün anlatımı da öyle... Küçücük oda tıklım tıklım kitap doluydu. Duvarda bir peyzaj: kırmızı kiremitli, yeşil pancurlu küçük, beyaz bir ev... Belki de Fransa'dandır?.. Lenin'in kocaman bir fotoğrafı; başında şapka, ayakta duruyor, yüzüne gölge düşmüş...

Nina Georgiyevna da gizlice Mado'ya bakıyordu: ben de tam böyle düşünmüştüm onu. Seryoja'nm sevdiği her şeye sahip: coşku, sevecenlik, incelik, ve manevi güç. Onun partizan müfrezesinde oluşunu şimdi daha iyi anlıyorum...

Sonunda Nina Georgiyevna ürkek ürkek sordu:

— Çok oldu mu Moskova'ya geleli?

— Dün değil önceki gün geldim. Bir heyetle birlikte... 1 Mayıs törenlerine çağırdılar bizi... Dün arayacaktım sizi, ama bir fabrikayı gezdirdiler. Voronov'dan ta ne zaman almıştım adresinizi...

— Biliyor musunuz, inanılmaz bir şey, ama geldiğiniz sırada ben de sizi düşünüyordum. Zaten pek sık düşünürdüm sizi... Ve derken bugün...

Sustu. Utanmıştı. Fransa'dan sormaya başladı. Mado anlattı: Fransa kaynıyordu, Amerikalılar her yerde üs kuruyorlardı, gerçek bir işgaldi bu ama halk karşıydı.

— Kışın Eisenhower geldiğinde her yerde büyük gösteriler yapıldı. Dökerleri bir görseydiniz! Ne aç bırakılarak, ne kurşunla durdurulamaz dökerler. Paris'te «Astoria» çevresinde polis barikatı yarıldı. Amerikan kurmayı yerleşiktir «Astoria»da. Yoldaşlarımızdan birinin genç bir karısı var. Metronun korkulukları üstüne çıktı. Aşağı ittiler onu. Bacağı kırıldı. Geçenlerde yeniden bir gösteri yapıldı, ateş açtılar, Berty fabrikalarından bir işçi kızı öldürdüler...

— Uzun yıllar önce, genç bir kızken, ben de bir gösteride bulunmuştum Paris'te. Çok güzel bir gösteriydi. Genç bir kız elindeki bayrağı jandarmalardan koruyordu. Onun için, söylediklerinizi çok iyi anlayabîiiyorum... Fransa'yı tanırım ben... Döndüğünde Seryoja anlatmıştı...

Nina Georgiyevna'nın sesi titredi, Mado da heyecanlanmıştı: ilk kez geçiyordu adı Sergey'in. Nina Georgiyevna kendini topladı:

— ... genç bir işçiyle tanışmış orada, «Roche Aine» fabrikasından... 40'ta, Paris düştükten sonra oluyor bu...

— Herhalde Milet olacak... Direnişte Pepe diye çağırırdık onu. Bir Gestapo subayına ateş edip öldürmüş ve 41 Aralığında kurşuna dizilmişti. Ölmeden önce yoldaşlarına, zafere ve gücümüze

inandığını yazmıştı. Voronov bana naşı! geri çekildiklerini anlatmıştı. Sergey'le birlikteymişler... Voronov'la rastlaşmamız bir öykü gibi... Bilmiyorum, anlattı mı size: hapishaneye yapılan bir baskına katılmıştı Voronov, içlerinde benim de bulunduğum bir sürü yoldaşı özgürlüğe kavuşturdu partizanlar... Biz Ayı derdik ona. Savaşmayı o öğretti bize...

— Bugün bir kart aldım ondan. Moskova'dan geçmiş, ama kente inememiş: Stalingrad'a gidiyormuş. Büyük birtakım geyler yapacaklarmış orada...

— Stalingrad'in nasıl yeniden kurulduğuna ilişkin çok şey-

ler yazılıyor bizde. Belki oraya da götürecekler bizi. Öyle görmek istiyorum ki Stalingrad'ı!.. Voronov bana Sergey'in orada çarpıştığını yazmıştı...

Nina Georgiyevna'nın gözlerinden birkaç damla yaş düştü. Mado da ağlamaya başlamıştı. Sonunda duyulur duyulmaz bir sesle:

— Ölmedi o —dedi.— Bunu siz de biliyorsunuz... Gen-• cecik tir kızken Paris'ten Rusya'ya nasıl gittiğinizi anlatmıştı

bana. Rusya'da sizi hapishanenin beklediğini biliyordunuz. Caydırmaya çalışmışlardı, ama kabul etmemiş ve dönmüştünüz Rusya'ya, mutluluğunuzun bu dönüşte olduğunu biliyordunuz...

(Mado güçlükle konuşabiliyordu, gözyaşlarmdan boğulacak gibiydi. Kestanenin altındaki bank, Sergey'in gazeteyi açışı ve birisinin hım hım bir sesle söylediği şarkı: «İşler tıkırında bayan markiz...» Sergey daha o zaman biliyordu döneceğini ve beni yanma almayacağını...)

— Büyük bir mutluluğu tattınız siz —dedi Nina Georgiyevna.— Benim bir Sergey'im yoktu...

Uzak gençlik yıllarını anımsadı, şairi, karnavalı, daracık, karanlık bir sokaktaki öpüşmeyi... Hayır, gerçek bir aşkı tatmadım ben!..

— Gençken çok hayaî kurardım. Şimdi bunları anımsamak gülünç bir şey... Bana öyle geliyor ki nem varsa Sergey'c verdim ben.

Mado onu kucakladı, fısıldayarak ve çabuk çabuk:

— Onü nasıl sevdiğimi bir bilseniz! dedi. Benim için ölmedi daha o. Onunla gezer, onunla konuşurum ben... Ondan sonra hiç kimseyi sevemedim. Sevemem de... Yazıklandığımı sanmayın, mutluyum ve onun aşkından gurur duyuyorum! Beni farkettiği ve çağırdığımda geldiği için gurur duyuyorum... Dün değil önceki gün havaalanından kente iniyorduk... Bizim için Moskova'yı görmenin ne demek olduğunu biliyor musunuz? As-lmda inançlarımız yüzünden bizi eziyorlar, zindanlarda çürütüyorlar, öldürüyorlar. Ve ben kocaman bir kent gördüm bugün,

yapılan üniversiteler gördüm, geniş caddelerden geçtim, kocaman, yepyeni evler, koca bir halk, neşeli genç kızlar gördüm. Bu, biliyor musunuz, anlatılmaz bir mutluluk, bunca yoldaşımız boşuna ölmemişler demek... Tüm yol boyunca gülümsedim durdum. Sergey vardı yanımda, koluna girmiştim onun. İnanç verdi Sergey bana, kurtardı beni... Gece sokağa baktım, odamın penceresinden Kremlin'in yıldızları görülüyordu; ve Serğey'i kucakladım, ona, «Canım, dedim, bak, bu kez yanında getirdin beni, kentine getirdin...»

Mado gittiğinde kulelerden ve çatılardan güneyin en son ışıkları da çekilmek üzereydi. Yollar iyice boşalmıştı. Mado yürüyor ve gülümsüyordu: sanki Sergey'le karşılaşmıştı, öyle taptaze bir gülümsemeydi bu...

Nina Georgiyevna 1 Mayıs gösterilerine, ne olursa olsun, okuluyla birlikte katılmak istiyordu. Okul müdürü onu caydırmaya çalışmıştı: «Kendinizi korumalısınız, kaç saat ayakta durmanız gerekecek...» «Son bir yıldır çok iyi hissediyorum ken* dimi, demişti Nina Georgiyevna, hatta yaşımı bile unuttuğum oluyor zaman zaman...»

Gogol bulvarında uzun süre beklemeleri gerekti, şarkı söylediler, dans ettiler. Hava da değişip duruyordu: bazen yağmur, yağıyor, bazen güneş açıyordu ve ıslak caddeler ışıl ışıl parlıyordu.

Nina Georgiyevna öğrencilerine «Astoria»ya doğru atılıp polis barikatını yaran genç Fransız kadınını, dökerleri anlattı. En sevdiği öğrenci Mişa Rogov bas sesiyle:

— Yamanmışlar vallahi! dedi Amerikalıları da kovacaklarından eminim ülkelerinden!..»

Kızıl Meydana geldiklerinde Nina Georgiyevna tribünde Mado'yu gördü. Ona el salladı ve gülümsedi.

Tıpkı Sergey'in gülümsemesi, diye düşündü Mado, Büyük bir mutlulukla izliyordu töreni. Ne büyük bir güç! Berty işçileri, Josephine, Marsilyalı dökerler de gelip görebilselerdi! Yalnız -değiliz biz, böyle bir halk var yanımızda!.. Neales'in ya da B6-

dier'nin çılgına dönmelerinin nedenini anlayabiliyorum; kartları daha yeni karıştırıyorlar, ama oyunu çoktan kaybettiler... Nina Georgiyevna öğrencileriyle birlikte yürüyor, pankartlarında, «Barış, savaşı yenecektir» yazılı. Ve çiçekler... çiçekler... Ne güzel yüzleri,var oğlanların. Bir tanesi Sergey'e benziyor. Çocukken Sergey de bu alandan geçmişti... Hayır, inandığımız, uğruna dövüştüğümüz şey soyut bir fikir, bir hayal değil, hayatın ta kendisi: kocaman, karmaşık, coşkun, ateşli, kaynayan, köpüren hayat... İşte işçiler geçiyor. Bağırmak istiyorum onlara: «Hotch-kiss, Berty, Gnome-et-Rhone işçileri de sizlerle birlikte!» Çok kalabalıklar, ama aslında burada olduklarından da çoklar: tüm dünya onlarla birlikte artık.

Köprüye doğru inmeye başladı yürüyüş kolu. Mişa Rogov yabancı konuklar grubunu görünce bağırdı:

— Yaşasm bütün dünyada barış!..

Sesi kısıldığı için son sözcükler cırlak bir sesle çıkmıştı. Bütün arkadaşları güldüler. Mişa utanmıştı. Ama biraz sonra ıslıkla «Hoşçakal sevgili şehrim» i çalmaya başladı ve yanında yürüyen kız arkadaşları alkışladılar. Herkes neşeliydi. Nina Georgiyevna da neşeyle gülüyordu. Bardaktan boşanırcasına yağmaya başlayan yağmur bile dikkatini çekmemişti kimsenin: bardaktan boşanırcasına, pırıl pırıl bir yağmur yağıyordu Moskova'ya.

Moskova, 1950-1952